શ્રી ગુરુદેવની સન્નિધિમાં

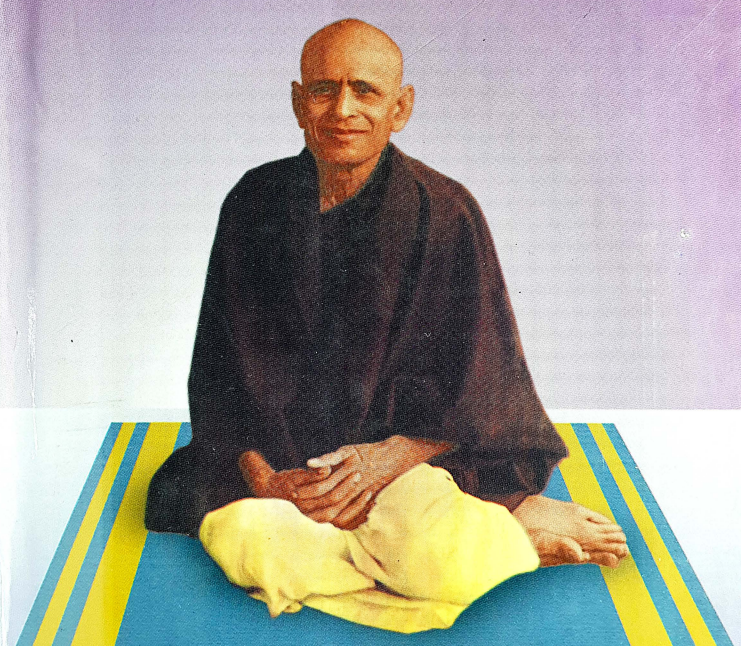

સિધ્ધ ગુરુદેવ શ્રી રણછોડદાસજી મહારાજ

કુ. કુમુદીની પરમાનંદ પજવાણી

શ્રી સદ્‌ગુરુ પરમાત્માને નમઃ

શ્રી ગુરુદેવકી સન્નિધિમેં

(ઈ. સ. ૧૯૫૦-૧૯૭૦)

(બીજો ભાગ)

(૧૯૫૦-૫૧)

કુ. કુમુદીની પરમાનંદ પજવાણી

સદ્‌ગુરુ સદન ટ્રસ્ટ

આશ્રમ, કુવાડવા રોડ, રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૩

પ્રકાશક :
સદ્‌ગુરુ સદન ટ્રસ્ટ
આશ્રમ, કુવાડવા રોડ
રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૩.

આવૃત્તિ ત્રીજી : ૧૯૮૫
આવૃત્તિ ચોથી : ૨૦૦૧

કિંમત : રૂા. ૯૦

મુદ્રક :
પ્રવીણ પ્રકાશન પ્રા. લિ.
વેરાવળ (શાપર),
જિલ્લો : રાજકોટ

: પ્રાપ્તિસ્થાન :

૧. શ્રી સદ્‌ગુરુ સદન ટ્રસ્ટ

આશ્રમ, કુવાડવા રોડ,
રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૩.

૨. શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘ ટ્રસ્ટ

મફતલાલ હાઉસ,
બેક-બે રેકલેમેશન, મુંબઈ-૪૦૦ ૦૨૦.

૩. શ્રી રામધામ ટ્રસ્ટ

પુસ્કર (અજમેર-રાજસ્થાન)

૪. શ્રી રામદાસભાઈ ગોકાણી

ફરનિશિંગ સેન્ટર, શાંતિનિકેતન,
૯૫-A, મરીનડ્રાઈવ,
મુંબઈ-૪૦૦ ૦૦૨.

૫. શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘ ટ્રસ્ટ

જાનકી કુંડ, ચિત્રકુટ- ૨૧૦ ૨૦૪.

ભૂમિકા

॥ શ્રી રામચંદ્રાય નમ: ॥
॥ શ્રી સદ્‌ગુરુ પરમાત્માને નમ: ॥

સાકેતાધીશ્વર: શ્રીમજ્જાનકીવલ્લભો વિભુ: ।
અવ્યાચ્છાશ્વતં રામો ભક્તામીષ્ટપ્રદો હરિ: ॥ ૧

પ્રપન્નાનાં ગતિં હ્યેકાં જનસન્તારણોત્સુકામ્ ।
વાત્સલ્યરસપૂર્ણાંગીં રામકાન્તાં સદા ભજે ॥ ૨

મારુતિ વીરવજાગં ભક્તરક્ષણદીક્ષિતમ્ ।
હનૂમન્તં સદા વન્દે રામમન્ત્રપ્રવર્ત્તકમ્ ॥ ૩

સીતાનાથસમારમ્ભાં બાદરાયણમધ્યમામ્ ।
બોધાયનાખ્યગુર્વન્તાં વન્દે ગુરુપરમ્પરામ્ ॥ ૪

પરં બ્રહ્મ પરં પૂજ્યં કીર્તનીયં તથા પરમ્ ।
પરં પ્રાપ્યં ચ વન્દેઽહં શ્રીમદ્‌રામં જગદ્‌ગુરુમ્ ॥ ૫

વંદૌ ગુરુપદકંજ, કૃપાસિંધુ નર-રૂપ-હરિ,
મહામોહતમપુંજ, જાસુ બચન રવિ-કર-નીકર.

આપ "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" હૈં.

"શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" (પ્રથમ ભાગ) પ્રેમી પાઠકવૃંદ પરમ લાભ પ્રાપ્ત કરતા હુઆ આનંદવિભોર હો ગયા હૈ ઔર ઉન્હીં પ્રેમી સજ્જનોંકી ઉત્કંઠાને હી, હમ સબકો પુન: "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" (દ્વિતીય ભાગ) પહુંચા દિયા હૈ.

પ્રથમ ભાગકે પ્રકાશિત હોનેકે પશ્ચાત તુરંત હી ઔર આજ પર્યંત, અસંખ્ય પ્રેમી વ જિજ્ઞાસુ ભાઈબહનોંને દ્વિતીય ભાગકે લિયે ઉત્કઠા વ્યક્ત કી હૈં. કરુણાનિધાન શ્રી ભગવાનને ઇન્હીંકી જિજ્ઞાસાકી પૂર્તિ ઈસ પ્રકાશનસે કી હૈં. ઇસલિયે ઈસકા યશ

સહીમેં ઇન્હીં પ્રેમી ભાઈ-બહનોંકો હી હૈં.

સન ૭૬મેં "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" પ્રથમ ભાગ, પ્રકાશિત હુઆ તભી યહ ભી, અર્થાત્ સન ૫૦ સે સન ૫૪ તકકી નોંધકી પૂરી પાંડુલિપિ બિલકુલ તૈયાર હી થી. પરંતુ સન ૭૬કી શ્રીગુરુપૂર્ણિમાકે મંગલ અવસર પર પુસ્તક પ્રકાશિત કિયા જાવેં, ઐસી પ્રેમપૂર્ણ માંગ હોનેકે કારણ, પ્રેસમેં જિતના તૈયાર હો ગયા થા ઉતના હી, પ્રથમ ભાગકે રૂપમેં પ્રકાશિત કર દિયા ગયા થા શ્રીગુરુપૂર્ણિમાકે પશ્ચાત્ દ્વિતીય ભાગ ભી શીઘ્ર હી પ્રકાશિત કરનેકી ઇચ્છા ઔર કોશિશ હોને પર ભી, ઈસકે પ્રકાશિત હોનેમેં ઇતના વિલંબ હુઆ હૈ. લગતા હૈ કિ શ્રીગુરુદેવકી ઐસી હી ઇચ્છા હોં!

શ્રીગુરુદેવકે બચનોંમેં ઐસી કૌન દિવ્ય શક્તિ હૈ, જો, પરિચિતકો તો બરાબર, અર્પિતુ અપરિચિત પ્રેમી પાઠગણકો ભી, સ્પષ્ટ માર્ગદર્શન, અપૂર્વ આહલાદ વ વાત્સલ્ય તથા અનુપમ શાંતિ આનંદ પહુચા હૈ?

જો જિતની હદ તક, સત્ સ્વરૂપ હો રહે હૈં, ઉતની હી હદ તક, ઉનકે સતૃતત્ત્વકે વ્યક્ત ઔર અવ્યક્ત શક્તિપૂર્ણ આંદોલનોંકા પ્રભાવ-પ્રસાર હોતા રહતા હૈ. સાક્ષાત્ સત્-સ્વરૂપ શ્રીગુરુદેવકે અમૃતમય બચન કઈયોંકે જીવનકો સરાબોર કર રહે હૈં. શ્રીગુરુદેવ ઈસ અવ્યક્ત રીતિસે, અસંખ્ય જીવાત્મા (રઘુ)ઓંકે, સાક્ષાત્ શ્રીરઘુનાથજી હૈં.

આત્મોન્નતિ, આત્મસાક્ષાત્કાર, ઈશ્વરદર્શન વા લૌકિક સ્તર પર સુખ—શાંતિકે લિયે અતિ આતુર આત્માઓંકો અનેકાનેક શાસ્ત્રોંકે અભ્યાસ ઔર અવિરત પુરુષાર્થ કે ઉપરાંત ભી, જો પ્રાપ્ત નહીં હુઆ હોં, ઐસા ઐસા બહુત કુછ, શ્રીગુરુદેવકે સરલ બચનોમેંસે પ્રાપ્ત હો ગયા હૈ સરલ, સચોટ ઔર અર્થ ગાંભીર્યપૂર્ણ વાણીને શ્રીગુરદેવકે સત્—સ્વરૂપકો અભિવ્યક્ત કર દિયા હૈ.

શ્રીગુરુદેવકી ઈશ્વરીય વિભૂતિકે દર્શન કઈયોંકો હો ગયેં હૈ.. પહેલે કભી દર્શન યા શ્રવણ તક પ્રાપ્ત નહીં કિયા હૈ ઐસે શ્રદ્ધાલુ-પ્રેમીજનોંકા સમૂહ દિનોંદિન વિશાલ હો રહા હૈ. ઇનસે મિલનેકા મૌકા પાને પર ઉનકી અનુભૂતિપૂર્ણ દૃઢ અનન્ય નિષ્ઠાકો જાન પાતી હૂં તબ હૃદય બરબસ બોલ ઊઠતા હૈ, "હે દયાલુ શ્રીગુરુદેવ! આપકી અનંત અનંત સામર્થ્યકી, અનંત અનંત અભિવ્યક્તિ, કહાં કહાં, કહાં તક, કિસ કિસ પ્રકારસે સ્ફુટ હો રહી હૈ! આપ કહાં કહાં, કિતનોંકે પાસ તથા કિતને વિભિન્ન ઔર અનોખે રૂપ-તૌરસે પધાર રહે હૈં!"

સિદ્ધ સંત દેશ, કાલ ઔર વસ્તુસે સદા સર્વદા પરે હી હોતે હૈં. સિદ્ધ સંતકી મંગલપૂર્ણ સન્નિધિમેં અસંખ્ય પ્રાણી પદાર્થકે સદ્‌ભાગ્ય જગ જાતે હૈં. અસંખ્ય જીવાત્માઓંકે

સુપ્ત વા દબે હુએ સુકૃત, ઐસી દિવ્ય વિભૂતિકી ઓર આકૃષ્ટ હોકર એકદમ ઉપર આ જાતા હૈ.

સિદ્ધ સંત દયાલુતાવશ ઔર કારુણ્યસે પ્રેરિત, જનસમૂહમેં વિચરતે હૈં. દયા, વત્સલતા ઔર કરુણાસે પરિપૂર્ણ ઐસે અનુપમ પ્રેમ-રશ્મિયોંસે, પ્રત્યેક સ્તરકે અસંખ્ય આત્માઓંકી ચેતનાકો જાગ્રત કર દેતે હૈં. સિદ્ધ સંતકે જીવન, વ્યવહાર ઔર કૃપા-કટાક્ષ-પૂર્ણ આચરણોંકો જાનને સમઝનેસે શુભાશુભકા ખયાલ હમારેમેં જાગ્રત હો જાતા હૈ ઔર ઉનકે બચનોંકે અનુસરણસે હમારા જીવન વ્યવહાર શુદ્ધ હોતા જાતા હૈ.

વ્યવહારશુદ્ધિસે હી ચિત્તશુદ્ધિ હોતી હૈ ચિત્તશુદ્ધિકે બિના હજારોં નહીં બલ્કિ લાખોં જન્મોંકે બીતને પર ભી, યથાર્થ સાધન-ભજન ઔર સુખ-શાંતિક અનુભવ, કદાપિ નહીં હો સકતા હૈ. યહ બાત શ્રીગુરુદેવને કઈ બાર, વિવિધ પ્રકારસે સમઝાઈ હૈ. ચિત્તશુદ્ધિસે હી કર્મ, બુદ્ધિ વ અહમ્‌કી શુદ્ધિ હોને પર હી, જીવ માત્રકો પરમ લાભ પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ.

વ્યવહારશુદ્ધિ કિસ પ્રકારસે સાધ્ય કી જા સકતી હૈ? સત્ય ક્યા હૈ? અસત્ય ક્યા હૈ? નીતિ વ અનીતિ માને ક્યા? ધર્મ ક્યા હૈ ઔર અધર્મ ક્યા હૈ? કર્તવ્યનિષ્ઠાસે આત્મિક ઉન્નતિ કિસ પ્રકાર, અનાયાસ હોતી હૈ? વાણી સંયમકા સ્વરૂપ ક્યા હૈ? ઉસકા ફલ કિતના અમોઘ વ અમૂલ્ય હૈ? મનુષ્ય જીવનકા યથાર્થ સ્વરૂપ, સૌંદર્ય ઔર આહ્‌લાદ ક્યા હૈ? ઇત્યાદિકે બારેમેં અત્યંત સૂક્ષ્મ પરંતુ છોટી છોટી ઔર સરલ બાતેં શ્રીગુરુદેવને કહી હૈં.

શ્રી ગુરુદેવને (પૃષ્ઠ : ૩૩) કહા હૈ :- મૈં યહી કહેનેકે લિયે હી સતત ઘૂમતા રહતા હૂં. કારણ કિ મૈં સદૈવ ચાહતા હૂં કિ પ્રત્યેક મનુષ્ય અપને ભીતરકે ખજાનેકે બારેમેં જાનેં, જાનકર ઉસકે દર્શનકે લિયે ઔર ઉસકો પાનેકે લિયે સચેત હોવેં ફિર પુરુષાર્થી હોવેં, ઉસે દેખેં ઔર સ્વયમ્‌ અનુભવ કરેં કિ કિતના અપરિમિત ખજાના ઉસકે પાસ હૈ.

પવિત્ર આર્યાવર્તકે આધ્યાત્મિક અનૂઠે ખજાનેકી વિપુલતાકા અંદાજ, જ્ઞાન, દર્શન તથા અનુભવ શ્રીગુરુદેવકે પ્રત્યેક બચન, ક્રિયા-કર્મ-આદિ વ્યવહારકે માધ્યમસે સ્ફુટ હો જાતા હૈ. જિજ્ઞાસુકો માર્ગદર્શન, અટકે હુએ કો પ્રેરણા વ અવલંબન, નિરુત્સાહકો બલ, ઉત્સાહ તથા વ્યથિત પીડિતકો શાંતિ ઔર સહાયતા દેનેવાલેં, સિદ્ધસંતકે ચિન્મય તત્ત્વોંકા, યહ અક્ષરદેહ હૈ.

શ્રીગુરુદેવને (પૃષ્ઠ : ૧૭) કહા હૈં :- ભજન ક્યા હૈ? કિસ પ્રકાર કિયા જાતા

હૈ? ઇત્યાદિ તુમને સુના હૈ ઔર લિખ ભી લિયા હૈ. ઉસે બારબાર પઢના ઔર સમઝાના. પઢતે પઢતે તુમ્હારી ચેતના જિતની વિકસિત હોતી જાયેગી, ઉતની સમઝ બઢતી જાયેગી ઔર, હર વક્ત પઢને પર, તુમ્હેં નૂતન સમજ વ બોધ મિલેંગે. ઇસલિયે બારબાર પઢના, સોચના ઔર સમઝાના.

સરલ વરણ ભાષા સરલ, સરલ અર્થ મય માન,
તુલસી સરલ સંત જન, જાઈ કરિય પહચાન.

શ્રીગુરુદેવકે બચન-સુધા સાગરમેં ગોતા લગાનેવાલેં જિજ્ઞાસુઓંકો, આચરણમેં ઉતારને યોગ્ય ઈતની અધિક આધ્યાત્મિક દિવ્ય સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત હોતી રહેગી કિ ઔર કહીંસે ખોજનેકી આવશ્યકતા મહસૂસ ન હોગી. જિસકો ભી કોઈ વિચાર યા વ્યવહારકે બારેમેં દ્વિધા હોં, કોઈ પ્રશ્ન યા સમસ્યા કે સમાધાનકી ચાહ હોં. આત્મઉત્સર્ગ ઔર સાધના કે માર્ગ પર કહીં ઉલઝ ગયે હૈ ઐસા યા બાધા જૈસા કુછ માલુમ પડ રહા હોં અથવા જીવનમેં સુખ, શાંતિ તથા પ્રસન્નતાકી અનુભૂતિકે લિયે અન્તસ્થ વ્યાકુલ હોં, ઐસે સભીકો મૈં સવિનય અનુરોધ કરતી હૂં કિ શ્રી બચનોંકા પઠનપાઠન વ અનુસરણ કરેં.

કારણ કિ ઈસમેં, વર્તમાન સમયકે સિદ્ધ સંતકી દિવ્ય ઝલકકી અદ્વિતીય ઝાંકિયાં હૈં, અતએવ મુઝે પૂર્ણ વિશ્વાસ હૈ કિ "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" પહુંચે હુએ પ્રત્યેક પ્રેમી પાઠકકે અંત:કરણમેં શ્રીગુરુદેવકી અતુલનીય ઈશ્વરીય વિભૂતિકી કુછ ન કુછ ઝલક અવશ્ય હી ઉઠેગી.

સુજ્ઞ પ્રેમી પાઠક અદ્‌ભુત આહ્‌લાદકી અનુભૂતિ જરૂર કરેગા. ઉસે કુછ ન કુછ અવશ્ય પ્રાપ્ત હોગા હી. આત્મ જાગૃતિ ઔર આત્મોન્નતિકે સાધનાંગ વ સાધના ક્રમ, ઇસમેંસે અવશ્ય પ્રાપ્ત હો જાયેંગે. શ્રીગુરુદેવકે ઇન્હીં ચિન્મય તત્ત્વોંકો લેકર હી યહ પુસ્તક, વર્તમાન ઔર ભવિષ્યકે જિજ્ઞાસુઓંકે લિયે ભી. દીર્ઘકાલ પર્યંત પથપ્રેરક ઔર સર્વહિતકારી બની રહેગી ઐસી વિમલ શ્રદ્ધા હૈ.

શ્રી બચનોંકા સુનતે વક્ત જો, જિતને ઔર જિસ પ્રકાર ભી, યથા-શક્તિ-મતિ, લિખ પાઈ હૂં વેહી ઈસમેં હૈં.

શ્રીગુરુદેવકે સંપૂર્ણ ઉપદેશ, પ્રસંગ તથા બચન ઇત્યાદિ, કિસ કિસકે સાથ ક્યા ક્યા બાત, પ્રસંગ, ઉપદેશ, આદિ જો ભી હુએ હૈં, ઉનકો મૈં જાનતી નહીં હૂં. ઐસા બહુત કુછ હોને પર ભી, કેવલ મૈં જાનતી નહીં હૂં ઇસીલિયે, ઉનકા કુછ ભી ઉલ્લેખ નહીં કર પાતી હૂં. ઈસ બાતકા જો અસંતોષ રહતા હૈ, ઉસે વ્યક્ત કિયે બિના મેરેસે રહા નહીં જાતા હૈં.

શ્રીગુરુદેવકી અનંત ઐસી ઈશ્વરીય વિભૂતિકી સંપૂર્ણ અભિવ્યક્તિકા હોના તો નિતાંત અસંભવ હી હૈં.

સન ૭૬મેં "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" પ્રથમ ભાગ, પ્રકાશિત હો રહા થા, ઉન દિનોંમેં શ્રીગુરુદેવકે પ્રેમી ભક્ત જયંતિભાઈ લાલજીભાઈ જોબનપુત્રાને શ્રીગુરુદેવકે જટાયુક્ત સ્વરૂપકા ફોટો દેકર મુઝસે કહા થા, "સન ૭૦મેં શ્રીગુરુદેવને ઇહલીલા સંવરણ કર લીં પશ્ચાત્, શ્રીઆનંદાશ્રમ, બિલખાકે પૂજનીય પુજારીજી દલપતરામભાઈને કિસી અખબારમેં ઇસે દેખકર ફોટોકા કટિંગ મુઝે દિયા થા."

ગત વર્ષ જયંતિભાઈકા નિધન હો ગયા હૈ. પૂજનીય દલપતરામભાઈસે મૈંને જાનના ચાહા કિ કિસ અખબારમેં, કિસને ઔર કબ, યહ ફોટો પ્રકાશિત કિયા હૈ? પરંતુ જવાબ યહી મિલા હૈ કિ મુઝે ઇતના સ્મરણ નહીં રહા હૈ. જબ દેખા ઉસી વક્ત કટિંગ કરકે જયંતિભાઈકો દે દિયા થા.

અખબારકે કાગજ પર પ્રકાશિત ફોટોકી નેગેટીવ ઇતની સાફ નહીં નિકલતી હૈ. ફિર ભી, દિનાંક ૨૮-૩-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવને કહા હૈં, "બહુત કાલ પહલે મૈં જટા રખતા થા." ઉસ પ્રસંગકે અનુરૂપ, જટાવાલા ફોટો ઈસ પુસ્તકકે મધ્યમેં દિયા હૈ.

કવિત, દોહેં, ચૌપાઈ, શ્રુતિ, શ્લોક આદિ શ્રીગુરુદેવસે સુને હૈં, ઉસી પાઠ સહિત દિયે ગયે હૈં. "બના" ઔર "બનાદાસ" નામકે દોહેં, આદિ, શ્રીગુરુદેવપ્રણીત હૈં. શ્રીગુરુદેવકે શ્રી હસ્તાક્ષર કઈ જગહ પર દિયે હૈં.

પુસ્તકકે પુનઃ પઠનપાઠન ઔર પ્રકાશન કાર્યમેં, રાજકોટ મેરે ગુરુભાઈ કનુભાઈ કોટેચા, પુરુષોત્તમભાઈ ડોડિઆ ઔર મેરી ગુરુબહન કુ. ગીતાદેવી (શ્રી ગીતા જ્ઞાન મંદિર)ને શુરૂસે લગાકર કાર્ય સમાપ્તિ પર્યંત, પૂર્ણ શ્રદ્ધા ઔર પ્રેમસે સહયોગ દિયા હૈં ઈસકે લિયે મૈં હાર્દિક આભાર માનતી હું.

પુસ્તક-પ્રકાશનકે કાર્યવશાત્, રાજકોટમેં શ્રી ગીતાજ્ઞાન મંદિરકી સંતકુટીરમેં નિવાસ દરમિયાન, શ્રી ગીસતાજ્ઞાન મંદિરકે ટ્રસ્ટી મંડલને તથા કઈ ગુરુભાઈ-બહેનોંને મુઝે સર્વ પ્રકારકા સહયોગ સદ્‌ભાવપૂર્વક પ્રદાન કિયા હૈ. ઈસકે લિયે મૈં હાર્દિક આભાર વ્યક્ત કરતી હૂં.

સંતકુટીરમેં, કાશીકે સંપૂર્ણાનંદ સંસ્કૃત વિશ્વવિદ્યાલયકે આચાર્ય, પ્રકાંડ પંડિત પ્રજ્ઞાચક્ષુ, પ્રખર રામાયણી, પૂજનીય શ્રીગિરિધર મિશ્રજીકે દર્શન-મિલનકા સુંદર સંયોગ-લાભ પ્રાપ્ત હુઆ, આચાર્યશ્રી સંસ્કૃત વ હિંદી ભાષાકે શીઘ્ર કવિ ભી હૈં. આપને શ્રીગુરુદેવકી સ્તુતિકે સપ્તક વ પંચક, પ્રથમ મિલન પર, તત્ક્ષણ સુનાયે હૈં, વે

ઈસમેં દિયે ગયે હૈં. ઈસકે લિયે મૈં આપકા હાર્દિક આભાર માનતી હૂં.

પુસ્તકમેં કઈ તરહકી ક્ષમણીય મુદ્ધિતત્રૂટિયાં રહ જાના સહજ હી હૈં. અનુસંધાનસે પઢને પર શુદ્ધપાઠ સ્પષ્ટ હો જાયેગા. પૃષ્ઠ ૧૭૨, ૧૯૯ ઔર ૪૦૧ પર, અશુદ્ધ પાઠકો શુદ્ધ લિખનેકી સેવા કઈ ભાઈબહેનોંને પ્રેમપૂર્વક દી હૈં. ઇસલિયે મૈં આપ સબકા હાર્દિક આભાર માનતી હૂં. પૃષ્ઠ ૪૧૪ કે અનુસંધાનમેં પૃષ્ઠ ૭૧૫ અવશ્ય દેખિયેં.

હિંદી ભાષી અસંખ્ય ગુરુ-ભાઈ-બહેનોંકી પ્રેમપૂર્ણ માંગકી પૂર્તિકે હેતુ "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" દ્વિતીય ભાગકા, હિંદી લિપિબદ્ધ સંસ્કરણ યથા સંભવ શીઘ્ર હી પ્રકાશિત કિયા જાયેગા ઐસી આશા ઔર ઇચ્છા હૈં. "શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" પ્રથમ ભાગકા ગુજરાતી લિપિબદ્ધ દ્વિતીય સંસ્કરણ ભી શીઘ્ર હી પ્રકાશિત કિયા જાયેગા ઐસી ઇચ્છા હૈં.

ફોટા વ હસ્તાક્ષરોંકે બ્લોકકા કાર્ય મેસર્સ પ્રવીણ પ્રોસેસને તથા મુખપૃષ્ઠ વ ફોટો પ્રિન્ટીંગકા કાર્ય મેસર્સ અજંતા પ્રિન્ટર્સને સદ્‌ભાવસહિત કર દિયા હૈં. ઇસકે લિયે મૈં આપકા હાર્દિક આભાર પ્રદર્શિત કરતી હૂં. રાજકોટકે જિલ્લા સહકારી પ્રેસકે પદાધિકારિયોં તથા કર્મચારિયોંને પુસ્તક પ્રકાશનકે કાર્યકો સુચારુરૂપસે સંપન્ન કર દિયા હૈં. ઈસલિયે મૈં આપકા આભાર માનતી હૂં.

બાત, વિચાર યા સિદ્ધાન્તકી અસ્પષ્ટતા યા ઔર ભી જો દોષ હોં, વે સભી મેરે હૈં. ઈસકે લિયે શ્રીગુરુદેવસે તથા સભી પ્રેમી પાઠક ગણસે મૈં ક્ષમાદાન યાચતી હૂં. ઈસમેં જો ભી પ્રેરક માર્ગદર્શક, હિતકર વ પ્રિયકર હૈં, ઉનકા સંપૂર્ણ યશ શ્રીગુરુદેવકો હી હૈં કિ જિનકી વચનામૃત ધારાયેં ઈસ પાત્રમેં ભરી હૈં.

શુભકર્મકે અર્પન કરનેકી રીતિ સમઝાતે હુએ શ્રીગુરુદેવકે શ્રીબચનોંકી (પૃષ્ઠ : ૬૭૧) સ્મૃતિ ભૂલ નહીં પાતી હૂં. હે દીન દયાલુ! હે સર્વેશ્વર! આપ હી કી કૃપાસે ઔર આપ હી કી પ્રેરણા વ શક્તિસે, યહ શુભ કાર્ય હો પાયા હૈ. ઈસકા સંપૂર્ણ યશ સમ્યક્ પ્રકારસે આપ હી કો હૈં. આપ હી કી વહ અસીમ દયા હૈં જો મુઝે નિમિત્તરૂપમેં વરણ કિયા હૈં, મેરે માલિક! આપ હી કો યહ સમર્પિત હૈ!

અક્ષય તૃતીયા સં. ૨૦૩૫ — **કુમુદિની પ. પજવાણી**
૨૯-૪-૭૯
ડહાણૂ (જિ. થાણા, મહારાષ્ટ્ર)

"શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" પ્રથમ ભાગમેં લિખિત :—

ભૂમિકા

॥ શ્રી રામચંદ્રાય નમ: ॥

॥ શ્રી પતિતપાવન ચરણકમલેભ્યો નમ: ॥

નમસ્કાર શ્રીગુરુદેવકો સત્—ચિત્—આનંદ—રાશિ,
બાંહ પકરિ બાહિર કીન્હી, બૂડત ભવ-જલ-રાશિ. (૧)

રક્તાંભોજ દલાભિરામનયનં પીતામ્રાલંકૃતં,
શ્યામાંગ દ્વિભુજં પ્રસન્નવદનં શ્રીસીતયા શોભિતમ્,
કારુણ્યામૃતસાગરં પ્રિયગણૈ ર્ભ્રાત્રાદિભિર્ભાવિતં,
વંદે વિષ્ણુશિવાદિ સેવ્યમનિશં શ્રીરામચંદ્ર પ્રભુમ્. (૨)

શ્રી સીતાનાથ સમારંભાં રામાનંદાર્ય મધ્યમામ્,
અસ્મદાચાર્ય પર્યન્તાં વન્દે ગુરુપરમ્પરામ્. (૩)

નમોઽસ્તુ ગુરવે તસ્મૈ ઇષ્ટદેવ સ્વરૂપિણે,
યસ્ય વાક્યામૃતં હન્તિ વિષં સંસારસંજ્ઞિતમ્ (૪)

માનવધર્મકે મહાન પ્રણેતા, યોગી સમ્રાટ, સિદ્ધ સદ્‌ગુરુ સંતશિરોમણિ શ્રી શ્રી શ્રી ૧૦૦૮ શ્રી રણછોડદાસજી મહારાજજીકો શ્રી સદ્‌ગુરુ રૂપમેં પાકર મૈં અપનેકો બડભાગી માનતી હૂં.

અગસ્ત ૧૯૫૦ મેં મૈંને શ્રીગુરુદેવકી અભય શરણ પ્રાપ્ત કી તબસે શ્વાસ શ્વાસ પર ઉનકા ગહરા પ્રભાવ રહા હૈ, ચાહે દૂર હોઊં યા પાસ, શ્રીગુરુદેવને મુઝે પલ પલ સંભાલી હૈં ઔર સંભાલ રહે હૈ. વિમલ દુલાર-પ્યારકા પ્રેમ-પ્યાલા પ્રેમપૂર્વક પિયાલા હૈ, જિસસે કિ આજ જીવનમેં કોઈ રિક્તતા મહસૂસ નહીં હો રહી હૈ.

યહ બાત અકેલે મેર તક હી સીમિત નહીં હૈ. ઔર શ્રીગુરદેવકી યહી તો પરમ વિશિષ્ટતા રહી હૈ. શ્રીગુરુદેવને જાતિ, વર્ણ, ધર્મ વ ઉમ્રકે ભેદભાવ બિના, હિંદુ મુસલમાન, જૈન, પારસી, ઈસાઈ, બ્રાહ્મણ, હરિજન, શુદ્ર, તથા જ્ઞાની-મૂર્ખ, ધની-ગરીબ, સ્ત્રી-પુરુષ, બાલક-વૃદ્ધ યા વિરક્ત-ગૃહસ્થી, જિસ કિસીને ભી ચાહા, સભીકો

નિરતિશય દુલારકે સાથ, નિજ જનકે રૂપમેં, નિઃશંક અપનાયા હૈ.

શ્રી ગુરુદેવકા પ્રેમપૂર્ણ નિશ્ચલ સ્વર, "તુમ મેરે હો, મૈં તુમ્હારે સાથ સદૈવ હૂં, ફિર ભય કિસ બાતકા?" આજ ભી, હજારોં ભક્તોંકા જીવન આધાર હૈં. ઈતની કરુણા, ઈતની મુદુતા ઔર ઈતની વ્યાપક પ્રેમ ભાવના ! ! ! ઐસા નિરવધી પ્રેમ-પ્રાકટ્ય તો, કરણી કિસી એક મંગલ મુહુર્ત પર હી, ઈસ સંસારમેં, એક માત્ર માનવ-સમાજકી કલ્યાણકી ભરપૂર ભાવુકતાસે સ્વયમ્ અપના અવતરણ કરતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવકી કરુણાપૂર્ણ સ્નેહદૃષ્ટિ પાકર, બિલકુલ અપરિચિત ભી શ્રીચરણોંમેં, શ્રદ્ધા નિવેદિત કર દેતે રહે હૈં. ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજી મહારાજકે આદર્શ, "સતત કરહિં પ્રણત પર પ્રીતિ" ઔર, "તુરત બિભીષણ પાછે મેલા" કો, આપને સતત ચરિતાર્થ કિયા હૈં.

"સબસે ઊંચી પ્રેમ સગાઈ" યહ ઉક્તિ, હમારે જીવનકે અલ્પકાલમેં આપને અપની ઓરસે તો સાંગોપાંગ નિભાઈ ઔર પ્રમાણિત કી હૈં. હમારે દોષ વ અપરાધોંકા પાર નહીં ઔર શ્રીગુરુદેવકી પ્રેમ-કરુણા વ દયાકા પાર નહીં હૈ. હમ આખિર તક સમઝતે રહેં હિ હમ તો શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞાનુસાર હી બરત રહેં હૈ. અબ ભી હમારી સમઝમેં યહ નહીં આ રહા હૈં કિ યહ કિતની ભારી અત્મવંચના હૈ. શ્રીગુરુદેવને હમારે હિતકે લિયે કિતના સહન કિયા હૈં! કિતના કિતના પરિશ્રમ ઉઠાયા હૈં! હમમેં કિતના પ્રેમ-સિંચન કિયા હૈ. ઔર કિતની આશાયેં સંજોઈ હૈં! હમ કભી યહ ન ભૂલેં કિ શ્રીગુરુદેવકે હમ કિતને ઋણી હૈ!

શ્રીગુરુદેવને સહજ બાતચીતકે રૂપમેં જટિલ પ્રશ્નોંકા શાસ્ત્ર સંમત સરલ સમાધાન કિયા હી હૈં પરંતુ, પ્રેય ઔર શ્રેયકે સુભગ સમન્વયકા જો અત્યંત સુગમ પંથ, ઠોસ સ્વરૂપમેં હમ અસંખ્યોકે સામને રખા હૈ, વહ ઈસ સંકીર્ણ કાલમેં સર્વથા બેજોડ હૈં.

શ્રીગુરુદેવને કહા, "વહ માનવ હી કયા હૈ, જો દૂસરેકો સુખકા સાધન ન બને? જો સુખ ચાહતે હોં તો, દૂસરોંકો સુખ દો."

અપને ઈન મંતવ્યોંકો ચરિતાર્થ કરતે હુયે, શ્રીગુરુદેવને સન ૫૦ સે ૬૯ કે અન્તર્ગત, મધ્યપ્રદેશ વ ઉસકે આસપાસકે પ્રદેશકી હદ જહાં મિલતી હૈ ઐસે, તથા, આદિવાસી ક્ષેત્રોંકે સ્થલોમેં, ૧૮ નેત્રદાન યજ્ઞકે, સંપૂર્ણતઃ નિઃશુલ્ક કેમ્પકે આયોજન, શ્રી તારા નેત્રદાન યજ્ઞકે નામસે કિયે હૈં, જીનકે દ્વારા હજારોં આદિવાસી વ અભાવગ્રસ્ત

લોગોંને નેત્રજ્યોતિ પુનઃ પ્રાપ્ત કી હૈં.

અકાલપીડિત ઉડિસા વ બિહારમેં, સન ૬૬ વ ૬૭ મેં, શ્રીગુરુદેવને છ છ આઠ આઠ માસ તક, અન્નદાનકે રાહત કાર્યોકે આયોજન, અત્યંત હી વિશાલ પૈમાને પર કિયે હૈ. આપકે ખોલે હયે રસોડેમેં રોજના પંદ્રહ હજારસે પચાસ હજારકી સંખ્યામેં અકાલ પીડિત દરિદ્રનારાયણને સમ્માનપૂર્વક તથા પ્રસન્નતાપૂર્વક ભોજનસે તૃપ્તિ પ્રાપ્ત કી હૈં. યહ વાસ્તવિક હકીકત હૈં.

ગુજરાતમેં બાઢ રાહત કાર્ય, મહારાષ્ટ્રમેં કોયના ભૂકંપ રાહત કાર્ય, ગૌસેવા વ ગૌપાલન કેન્દ્રકા આયોજન, રાજસ્થાનમેં અકાલ રાહત કાર્ય, કચ્છ, ગુજરાત, રાજસ્થાન વ મધ્યપ્રદેશમેં રોજાના હજારોં અભાવગ્રસ્તોંમેં સુખડી વિતરણ કાર્ય, સાલ ભરમેં હજારોકો કમ્બલ, ગરમ બંડી, ધોતી, સાડી, કમીજ આદિકે રૂપમેં વસ્ત્ર વિતરણ કાર્ય, ઇત્યાદિ માનવ સેવાકે કઈ કાર્યોકા ઉત્કૃષ્ટ આયોજન કિયે હૈં.

શ્રીગુરુદેવને માનવ સેવાકી પુનિત ગંગાકા પ્રવાહ અસ્ખલિત રખનેકે ઉદ્દેશ્યસે સર્વપ્રથમ તો (૧) શ્રી સદ્‌ગુરુ સદન આશ્રમ ટ્રસ્ટ-રાજકોટ, (૨) શ્રી સદ્‌ગુરુ રામાયણ પાઠશાલા ટ્રસ્ટ-રાજકોટ, (૩) શ્રી રામજી મંદિર ટ્રસ્ટ, ગોંડલ. ઈન ટ્રસ્ટોંકા તથા તદનંતર, (૪) સન ૬૭ મેં, શ્રી માનવ-રાહત-મંડલ ટ્રસ્ટ, બંબઈ ઔર (૫) સન ૬૮મેં, શ્રી રામધામ ટ્રસ્ટ, પુષ્કર વ (૬) શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘ ટ્રસ્ટ, બંબઈકા નિર્માણ કિયા.

શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘ ટ્રસ્ટકે પ્રમુખપદ પર અપને સનિષ્ઠ, કર્મયોગી વ પ્રેમી ભક્ત અરવિંદભાઈ નવીનચંદ્રભાઈ મફતલાલ નિયુક્ત કરકે, ચિત્રકૂટ-જાનકી કુંડકે, અન્નક્ષેત્ર, સંતસેવા, શ્રી રઘુવીર મંદિર પાઠશાલા, અસ્પતાલ, વ હસ્તમ્ પપરેંદાકે સ્થાન, ઇત્યાદિકે સંપૂર્ણ કારબાર તથા શ્રી તારા નેત્રદાન યજ્ઞકી સંપૂર્ણ કાર્યવાહી વ જિમ્મેદારી, શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘકો સુપુર્દ કિયેં.

તદનુસાર સન ૭૦ કે પશ્ચાત, છ નેત્રદાન યજ્ઞ કેમ્પકે આયોજન, શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘ ટ્રસ્ટકે દ્વારા સુચારુરૂપસે, ઈતને વિશાલ પૈમાને પર હૈયેં હૈં કિ પ્રત્યેક કેમ્પમેં પાંચ હજારસે ગ્યારહ હજારકી સંખ્યામેં સફલ અપ્રેશન કિયે ગયે હૈં. નેત્રયજ્ઞ શિબિરકી સંપૂર્ણ યાદી પુસ્તકકે અંતમાં દી ગઈ હૈ.

આજકે દંભાચારકી પ્રાધાન્યતાવાલે સમયમેં, ઐસી માનવતાસે હમેં કૌન અનુપ્રાણિત કર સકતે હૈં, સિવાય ઐસે શ્રીગુરુદેવકે કિ જિનકે ખૂનકા અંતિમ બૂંદ તક પરહિતમેં હી ખપા હૈં!

શ્રીગુરુદેવને સ્પષ્ટ કહા હૈં, "મેરા સિદ્ધાંત હૈ કિ, પ્રાણ રહતે દૂસરોંકા હિત કરના.

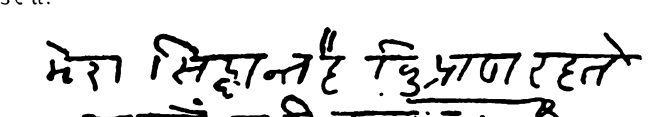

શ્રીગુરુદેવકે એક એક બચન સત્યતાપૂર્ણ હૈં જો સુનને પર હૃદયગત ઠોસ ભાવના બન જાતે હૈં. આત્મ કલ્યાણકે લિયે કિન સાધનોંકી આવશ્યકતા હૈં? કિસ પ્રકારકા પુરુષાર્થ અનિવાર્ય હૈ? ઈસ સનાતન પ્રશ્નકે સમાધાનાર્થ શ્રીગુરુદેવને અપના જીવન તથા અપના સાધન-માર્ગ હમારે સામને રખા હૈ.

શ્રી સદ્‌ગુરુ વે હી હૈં, જો હમારી ભાવનાઓંકો સુસંસ્કૃત કરકે, હમારી વિચારધારાકો શ્રેયકે પ્રતિ પ્રવાહિત કર, હમારી જીવનધારામેં હી આમૂલ પરિવર્તન લાકર, હમેં યથાર્થમેં માનવજીવન જીના સિખાતે હૈં, જો જીવન, હમેં ક્રમશ:, દિવ્ય જીવનકે અધિકારી બનતા હૈ. મનુષ્ય શરીર ભલેં હી હમેં મિલા હોં, પરંતુ નિતાંત સત્ય યહી હૈ કિ બિના શ્રી સદ્‌ગુરુકે, માનવજીવન જીના હમેં નહીં આતા હૈં.

ગુરુ કુમ્હાર શિષ્ય કુંભ હૈ, ગઢિ ગઢિ કાઢૈં ખોટ,
ભીતર હાથ સહાર દેં, બાહર બાહર ચોટ.

એક કુમ્હાર મિટ્ટીમેંસે કિતની સુંદર ચીજોંકા નવ નિર્માણ કર દેતા હૈ! ઈતની વૈજ્ઞાનિક સાધન સુવિધાયેં પ્રાપ્ત હોને પર ભી,ઘ કુમ્હારકે બનાયે હુએ ઘડેકા આજ ભી ઘર ઘરમેં સ્થાન હૈ. પ્રાય: સભી ચીજેં મશીનેં દ્વારા બનને લગ ગઈ હૈ. પરંતુ, કુમ્હારકી કુશલતા તો અપની અનૂઠી હી હૈ.

શ્રીગુરુદેવકી માનવ બનાનેકી કુશલતા ભી અપની અનૂઠી હી હૈ. ઈસ કુશલતાકી સ્થૂલ સૂક્ષ્મ-મિશ્રિત પ્રક્રિયાકો પૂર્ણ રીતિસે તો કૌન જાન સકતા હૈ? ફિર ભી, આપ હી કે બચન, વ્યવહાર વ પત્રોંકે માધ્યમસે, આપકી પ્રક્રિયાકા કુછ ઈશારા, પુસ્તકમેં દિખાઈ દેગા ઐસી અભિલાષા હૈ.

શ્રીગુરુદેવકે સંપર્કમેં આયે હુયે સબ જાનતે હૈં કિ અપને બારેમેં આપને બહુત કમ બોલચાલ કી હૈં.

શ્રીગુરુદેવને કઈ બાર કહા હૈં. "સાધૂકે અસલી તત્વકો તો કોઈ સમઝ નહીં

સકતા હૈ. ક્યોંકિ વહ સ્થૂલ યા બાહરી યા ઉપરકા નહીં હોતા હૈ.

આજ મૈં અસલિયતમેં ક્યા હૂં, મૈંને ક્યા અનુભૂતિ કી હૈ, કિસ પ્રકારસે ભગવદાનુસંધાનમેં હૂં, ભગવદ જ્યોતિ કિતની ઔર કિસ પ્રકારકી દેદીપ્યમાન હૈ, યે સબ, કિન શબ્દોં દ્વારા બતા શકતા હૂં?

ઇસલિયે, વ્યક્તિત્વકા સહી મૂલ્યાંકન, વહ કહાં જન્મા, કબ જન્મા, કહાં મરા, કબ મરા, ઇત્યાદિ સ્થૂલ ઘટના પરસે નહીં હો સકતા હૈ. ઈનકા જાનના ઇસલિયે કોઈ અનિવાર્ય ચીજ નહીં.

જો જાનના અનિવાર્ય હૈ વહ તો હૈ વ્યક્તિત્વ. સાધૂકી સાધૂતા. જિસ વ્યક્તિત્વસે દૂસરોંકો કુછ ભી લાભ હોતા હૈ, દૂસરોંકા કુછ ભી હિત હોતા હૈ, વહ વ્યક્તિત્વ અવશ્ય હી વંદનીય હૈ, પૂજનીય હૈ.'

ભારતમેં પ્રાચીન કાલસે હી મહાપુરુષોંને કભી ભી વ્યક્તિ રૂપસે અપના મહત્ત્વ ન તો જાના હૈં, ન તો માના હૈં. શ્રીગુરુદેવ ભી ઈસકો અપવાદ નહીં હૈ. ઈસલિયે આપકે કાલ-નિર્ધારણ તથા જીવનવૃત્તકે સંબંધમેં પૂરા તથા વ્યવસ્થિત ઢંગસે જાનનેકો નહીં મિલા હૈ.

મેરી પરિમિત ગ્રહણ શક્તિ વ શ્રવણ શક્તિને, જૈસા ભી, જો કુછ ભી, સમય સમય પર, નોટ કિયા હૈ, વહ ઈસ પુસ્તકમેં હૈ. અપાર તો શ્રીગુરુદેવકી મહિમા! અલૌકિક તો આપકી ક્ષમતા ! ! ઔર, ઈતની વિરાટ તો આપકી શક્તિ-સંપન્નતા હૈં ! ! !

શ્રી શ્રીગોસ્વામીજી તુલસીદાસજી મહારાજને કહા હૈં, વૈસી હી હાલતમેં મૈં સ્વયમ્ કો પા રહી હૂં.

કરન ચહઉં રઘુપતિ ગુનગાહા, લઘુમતિ મોરિ ચરિત અવગાહા,
સમુઝત અમિત રામ પ્રભુતાઈ, કરત કથા મન અતિ કદરાઈ.

ઈસલિયે, ઈસ પુસ્તકમેં શ્રીગુરુદેવસે સુને હુયે, પરમ હિતકારી વ પરમ પાવનકારી બચનોંકા સંગ્રહ હૈ. આપકી યોગસાધના શૈલી, શ્રીગુરુપરંપરા, તથા જીવનઘટાઓંકી બાતેં હૈ, જો શ્રીગુરુદેવસે સુની હૈ. જબ ભી સુનતી, તબ લિખ. જબ, જહાં, જો, સુના, દેખા યા અનુભવમેં આયા હૈ, ઉસકા નોટ, તારીખ વ સ્થલકે નામ સહિત કિયા હૈ. ઈસલિયે યહ પુસ્તક ડાયરીકે સ્વરૂપ હૈ. લેતી રહી ઔર મૌકા પાને પર શ્રીગુરદેવકો યહ સબ પઢનેકે લીયે પ્રાર્થના કરતી, જિસકા આપને હંમેશા સ્વીકાર કિયા હૈ.

શ્રીગુરુદેવકે હમ હજારોં પ્રપન્ન-શિષ્ય હૈં. ઈતને પર ભી, હર એકકે ભાવ વ ક્રિયાકે સાથ, શ્રીગુરુદેવને કિતની કરુણા, ચિંતા, જિમ્મેવારી, પ્રેમધારા, આત્મીયતા, વિનોદ, હાસ્ય, કૃપાકટાક્ષ, તથા અપનત્વ આદિકે માધ્યમસે, અપને સર્વવ્યાપ્ત વ સજગ ગુરુતત્વકે રૂપમેં, સ્વયમ્કો સતત ઓતપ્રોત રખા હૈ, ઈસકા ચિત્ર મેરી ઈસ અનુભવ-ગાથામેંસે ઝલક આવેં, ઈસી ભાવનિષ્ઠાસે હી, શ્રી સદ્‌ગુરુ-સાન્નિધિકી બીસ સાલમેં, સુનીં દેખીં, વ અનુભૂતિકી બાતેં, સામને રખ રહી હૂં.

શ્રીગુરુદેવમેં હી "સર્વમિદં પ્રોતં સૂત્રે મણિગણા ઈવ." શ્રીગુરુદેવકી હી, સૂત્રરૂપી પ્રભુતાકી હી યહ અભિવ્યક્તિ હૈ. એક એક ઘટના વ એક એક બચનકે પઢને પર, મેરે અસંખ્ય ગુરુ-ભાઈ બહેનોંકા, અપની અપની અનુભૂતિકી, ઐસી હી ઘટનાઓંકી વસુનેં હુયે ઐસે હી બચનોંકી સ્મૃતિ અવશ્ય હી ઉઠેંગી.

શ્રીગુરુદેવને સ્પષ્ટ કહા હૈં કિ ચમત્કાર કભી હોતા હી નહીં હૈ. ઈસલિયે, ન તો મુઝે ચમત્કારમેં શ્રદ્ધા હૈ ન તો મૈં ચમત્કારકો માનતી હૂં. યહ ઈસલિયે કહના પડ રહા હૈ કિ પુસ્તકમેં કુછ ઐસી ઘટનાયેં પઢનેમેં આયેગી કિ ઐસી ઘટના ઔર કોઈ મુઝસે કરતા તો મૈં કભી વિશ્વાસ નહીં કરતી.

પરંતુ, જો ઘટનાયેં મેરે સામને હી ઘટિત હુઈ હૈં, યા સ્વયમ્ મેરે ઉપર બીતી હૈ ઔર મેરી ઠોસ અનુભૂતિમેં આઈ હૈ, ઉનકા અવિશ્વાસ મૈ કૈસે કર સકતી હૂં? લેકિન, ઈતને પર ભી, ચમત્કાર હૈ, ઐસા મૈં નહીં માનતી હૂં.

મૈં સમઝતી હૂં કિ શ્રીગુરુદેવને અત્યંત કૃપાલુતાસે, અપની સર્વસમર્થ શરણાગત-વત્સલતાકા, ઈસ પ્રકાર, થોડા સા સાક્ષાત્કાર કરાયા હૈ. કલિમલગ્રસ્ત વ તર્કપૂર્ણ બુદ્ધિયોંકે સામને, પરમ તત્ત્વ ઈશ્વર્યકે, પરમ ઐશ્વર્યકો, અપને માધ્યમસે, અભિવ્યકત કરકે, શ્રીગુરુદેવને અવશ્ય હી જીવોંકો કલ્યાપૂર્ણ દિવ્યપથકા સ્પષ્ટ દર્શન કર દિયા હૈ.

પ્રભુ પ્રતાપ મહિમા ખગરાઈ, નિજ મતિ સરિસ નાથ મૈં ગાઈ,
કહેઊં ન કછુ કરિ યુક્તિ વિશેખી, યહ સબ મૈં નિજ નયનન્હ દેખી.

શ્રીગુરુદેવકે યે સંગ્રહિત-બચન, સંતહૃદયસે બરસતેં સૌરભપૂર્ણ ચિન્મય પુષ્પ હૈં, જિનસે જ્ઞાન, ભક્તિ વ કર્મકા, અદ્વિતીય ઔર અનુપમ આહ્‌લાદ ઉઠેગા હી; જો હમારી સમઝદારી વ આચરણશીલતાકી ગતિમેં સંવેગરૂપ સંમ્મિલિત હોગા હી, ઐસી પરિપૂર્ણ શ્રદ્ધા હૈ.

કવિત, દોહેં, વ શ્લોક, શ્રુતિ, આદિ, શ્રીગુરુદેવસે સુને હૈં ઉસી પાઠ સહિત દિયે ગયેં હૈં.

પુસ્તકમેં કઈ તરહકી ત્રુટિયાં રહ જાના સહજ હી હૈ બાત, વિચાર યા સિદ્ધાંતકી અસ્પષ્ટતા યા ઔર ભી જો દોષ હોં, વે સભી મેરે હૈં. ઈનકે લિયે, શ્રીગુરુદેવસે, ઔર સર્વ પ્રેમી પાઠક ગણસે, મૈં હાર્દિક ક્ષમા-દાન યાચતી હૂં.

ઈસમેં જો ભી પ્રેરક, માર્ગદર્શક, હિતકર વ પ્રિયકર હૈં, ઉસકા સારા યશ શ્રીગુરુદેવકો હી હૈ, કિ જિનકી બચનામૃત ધારાયેં ઈસ પાત્રમેં ભરી હૈ.

ઔર, એક મુખ્ય બાત કહની હી ચાહિયે, ઈસ પુસ્તક પ્રકાશનકા સારા શ્રેય, રાજકોટકે મેરે ગુરુભાઈ, કનુભાઈ કોટેચાકે હિસ્સે મેં હૈ. શ્રીગુરુદેવકે ઈન સંગ્રહિત બચનોંકો પુસ્તક રૂપમેં પ્રકાશિત કરના હી હૈ ઐસા, દૃઢ નિશ્ચયયુક્ત ઔર અત્યંત પ્રેમપૂર્ણ આગ્રહ, કનુભાઈકા સતત રહા હૈ ઔર, ઉસીકા હી પરિણામ યહ પુસ્તક હૈ. કનુભાઈકા ઈતના, ઈસ પ્રકારકા ઔર લગાતાર આગ્રહ નહીં હોતા તો, સર્વથા નિસ્સંદેહ હૈ કિ યે સંગ્રહિત બચન કદાપિ પ્રકાશિત નહીં હોતે.

પુસ્તકકો પઢને, સોચને વ સમઝનેમેં, કનુભાઈને તથા મેરી ગુરુ-બહન કુ. ગીતાદેવીજીને (ગીતા મંદિર, રાજકોટ) જિસ સદ્‌ભાવપૂર્વક હૃદયસે મુઝે પૂરા પૂરા સહયોગ દિયા હૈ, ઈસકે લિયે મૈં હાર્દિક આભાર માનતી હૂં.

બિલકુલ ઐન મોકે પર, રાજકોટકે મેર ગુરુભાઈ પુરુષોત્તમભાઈ ગાંધી (રાષ્ટ્રીયશાલા, રાજકોટ)ને સ્પષ્ટ સુઝાવ વ તત્પરતાયુક્ત સહયોગ દેકર, ઠીક શ્રી ગુરુપૂર્ણિમાકે મંગલ અવસર પર હી, પુસ્તક-પ્રકાશનકો સંભવિત બના દિયા હૈ, ઈસકે લિયે મૈં આપકા હાર્દિક આભાર માનતી હૂં.

પુસ્તક પ્રકાશનકે કાર્યવશાત્ રાજકોટમેં શ્રીગુરુદેવકે આશ્રમ શ્રી સદ્‌ગુરુસદનમેં મેરે નિવાસ દરમિયાન, આશ્રમ કે ટ્રસ્ટી મંડલને તથા સેવાભાવી કાર્યકર્તા ભાઈ-બહેનોંને તથા અન્ય પ્રેમી ગુરુભાઈ-બહેનોંને, મુઝે સર્વ પ્રકારકા સહયોગ પ્રદાન કિયા હૈ. ઈસકે લિયે મૈં હાર્દિક આભાર માનતી હૂં.

રાજકોટકે, રાજકોટ જિલ્લા સહકારી પ્રેસ, જ્ઞાન પ્રિન્ટર્સ તથા ફૂલછાબ પ્રેસકે, કાર્યલાયકે કાર્યકર ભાઈઓંકે પ્રતિ હાર્દિક આભાર વ્યક્ત કિયે બિના મૈં રહ નહીં સકતી કિ, જિન્હોંને હર પ્રકારકા સંપૂર્ણ સહયોગ પ્રસન્નતાપૂર્વક દેકર, બહુત હી અલ્પ સમયમેં પુસ્તક-પ્રકાશનકે કાર્યકો પૂર્ણ કિયા હૈ.

શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા
૧૧-૭-૭૬
ડહાણૂ (થાણા),
(મહારાષ્ટ્ર)

— કુમુદિની પ. પજવાણી

પ્રસ્તાવના

॥ શ્રી રામચંદ્રાય નમઃ ॥

॥ શ્રી સદ્‌ગુરુ પરમાત્માને નમઃ ॥

"શ્રી ગુરુદેવકી સન્નિધિમેં" કે દૂસરે ભાગકી યહ દ્વિતીય આવૃત્તિ પ્રકાશિત હોને પર કઈ જિજ્ઞાસુઓંકી લમ્બે અરસેકી માગ પૂરી હો રહી હૈ ઈસકા સન્તોષ હોના સ્વાભાવિક હૈ.

શુદ્ધ જીવન ઔર ઊધર્વગામી મનકા મહાન આદર્શ હમારી આર્ય સંસ્કૃતિકા સનાતન પ્રાણ તત્ત્વ હૈ. પ. પૂ. શ્રીગુરુદેવને જનસમૂહમેં અપની સરલ બાની દ્વારા ઈસી આદર્શકા પ્રસાર કિયા હૈ. ઈસીલિયે પ્રેમી પાઠક ગનકો ઈસ ગ્રંથમેંસે માનવતા-સભર ઉન્નત જીવન-શૈલી પ્રાપ્ત હોગી ઐસી પૂર્ણ શ્રદ્ધા હૈ.

સર્વત્ર સુખી ભવતુ લોકઃ ॥

૫-૧૦-૮૫

— કુ. કુમુદિની પ. પજવાણી

એફ. ૧૦, ત્રિવેણી,
૬૬, વાલ્કેશ્વર, મુંબઈ-૬.

॥ શ્રી સદ્‌ગુરુ પરમાત્માને નમઃ ॥

(આચાર્ય શ્રી ગિરિધર મિશ્રેણ પ્રણીત)

॥ શ્રી ગુરુદેવ-સન્નિધિ સપ્તકમ્ ॥

નિઃસર્ગ નીલોત્પલ મંજુલછબિર્ભવાર્ચિતો ભક્ત—સરોરુહાં રવિઃ ।
રામોરમા લાલિત પાદ પંકજો વિલોકયતે શ્રી ગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૧ ॥

વિધૂયતાપાં સ્ત્રિવિધાન્ દૂરા સદાન્ વિશોષ્ય ચેસ્તમસાવૃતં તથા ।
વિજિત્યશત્રુન્ મનસો ભવાન્તરઃ પ્રપૂયતે શ્રીગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૨ ॥

ચિરાત્ તમોરાશિ સમાશ્રિત મનો ભવાટવીં ચક્રમતિં દિવાનિશમ્ ।
પ્રયાતિ શાંતિ રવિતાપિતો ગજો વને યથા શ્રીગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૩ ॥

નિઃસર્ગ સિદ્ધાં પ્રકૃત્તિં સુદુર્મદામ્ મનોમયીં મોહમયીં ચ તામસીમ્ ।
વિજિત્ય શિઘ્રં ધૃતં સંબલામતિ વિરાજતે શ્રીગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૪ ॥

પરિભ્રમણ વાસનાય પ્રધર્ષિતો નિરાશ્રયો સંક્રમમિતશ્ચ માયયા ।
અઘાલયઃ ષડરિપુતો નરોઽચિરાત્ પ્રરક્ષ્યતે શ્રીગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૫ ॥

તૃષ્ણાં પિશાચીં ત્રિવિધેષણાં તથા કામાદિ શત્રુન્ પરિણામ પેશલાન્ ।
દૃઢાન્ કશાયાન્ પરિહાયવૈજનો વિમુચ્યતે શ્રીગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૬ ॥

નિતાન્ત ભવ્ય નવમેઘરોચિશં પ્રફુલ્લ કંજારુણ ચારુ લોચનમ્ ।
સીતાયુતં રામમવશ્યમેવ હિ નાવીક્ષ્યતે શ્રી ગુરુદેવ સન્નિધૌ ॥ ૭ ॥

શ્રી વૈષ્ણવસ્ય ધીરસ્ય, રામાનંદાનુસારિણઃ ।
અયં શ્રી રણછોડદાસસ્ય, મુદે કાવ્યકુસુમાંજલિઃ ॥ ૮ ॥

ગીતો ગિરિધર મિશ્રેણ, આચાર્યેણ ચ ભાવતઃ ।
શ્રીમદ્ રણછોડદાસસ્ય, મહિમ્નઃ સુમનોંજલિ ॥ ૯ ॥

॥ શ્રી સદ્‌ગુરુ પરમાત્માને નમ: ॥

(આચાર્ય શ્રી ગિરિધર મિશ્રેણ પ્રણીત)

॥ શ્રી સદ્‌ગુરુ પંચકમ્ ॥

શ્રી રામપાદામ્બુજ મંજુભૃંગમ્,
કથક રંગં વિષયેશ્વસંગમ્;
વિજ્ઞાન મંગીકૃત ગોતુરંગમ્,
નમામ્યહં શ્રી રણછોડદાસમ્ ॥ ૧ ॥

વિધુપ્રભાનિન્દિત મંદ હાસમ્,
યશપ્રકાશં કૃતદર્પનાશમ્;
સ્વધ્યાન સંદૃષ્ટરમા નિવાસમ્,
નમામ્યહં શ્રી રણછોડદાસમ્ ॥ ૨ ॥

નિરસ્તરાગં વિલસદ્ વિરાગમ્,
શ્રી રામ પાદાબ્જ કૃતાનુરાગમ્;
ત્યાગપ્રિયં કલ્પિતનામયાગમ્,
નમામ્યહં શ્રી રણછોડદાસમ્ ॥ ૩ ॥

શિષ્યપ્રિયં ભાવવશં વરેણ્યમ્,
વૈરાગ્યરૂપં શ્રિતરામ ભૂપમ્;
સુશીલચિત્તં વિષયાન્નિવૃત્તમ્,
નમામ્યહં શ્રી રણછોડદાસમ્ ॥ ૪ ॥

તપસ્વિનં રાઘવવારિવાહ:,
સચ્ચાતકં પાલિત શિષ્યવૃન્દમ્;
દીનપ્રિયં દેવસમં યતીન્દ્રમ્,
શ્રયે ગુરુ શ્રી રણછોડદાસમ્ ॥ ૫ ॥

ગીતં ગિરિધર મિશ્રેણ, શ્રી રણછોડદાસ પંચકમ્ ।
ગીતયા પ્રેરિતેનૈ વ, તુષ્ટ યેસ્તુ સદા સતામ્ ॥

શ્રીરામચન્દ્રાય નમ:

શ્રી સદ્‌ગુરુ પરમાત્માને નમ:

અ-નુ-ક્ર-મ

दिनांक व स्थल	विषय	पृष्ठ संख्या
२०-९-५१	मनकी दृढता ऐसी होनी चाहिये	३३
ડહાણૂ	નામજાપકી સાધના	૩૫
	જ્યોતિષી ભીખૂ મહારાજકી ઘટના	૩૮
	ત્યાગ હી અનુરાગ હૈ	૪૦
	ભક્તિરસકી પ્રાપ્તિકા સુગમ ઉપાય	૪૨
	પરમ પુરુષાર્થ કરેં વહી પુરુષ હૈ	૪૬
	કડાપન તબ તક કચ્ચાપન	૪૮
	જગતકા નહીં, પરંતુ જગદીશકા ખયાલ રખના	૫૦
	ભગવાનકા સ્વભાવ	૫૨
	વાસનાઓંકા નિયંત્રણ હૈ કર્તવ્યપરાયણતા	૫૫
	બંગાલમેં લોગ પ્રાય: બાબાજી કહતે થે	૫૯
२१-९-५१	साधक-जीवनका तात्पर्य	६३
चांदीवली		
२२-९-५१	बदलते जमानेको स्वरूप	६७
श्रीगुरुमंदिर	दु:खके मर्म न काहू पाया	६८
चांदीवली	मनका समाधान	७०
	प्रत्याघाती मत बनो	७०
	प्रतिकूलताको उन्नतिका सोपान समझो	७४
	भगवद्‌-शरणागतिसे ही दु:खनाश	७६
	संत और सत्संग यानी क्या?	८२

૨૩-૯-૫૧	પ્રારબ્ધ પલટાનેકો દૃઢ નિશ્ચયી બનો	૮૬
શ્રીગુરુમંદિર	શ્રેય ઔર પ્રોય	૮૭
ચાંદીવલી	યમ-નિયમકે અનુસરસે પ્રસન્નતા	૮૮
	દૈવી સંપત્તિમેં સર્વોથમ અભય	૯૨
૨૪-૯-૫૧	શ્રીગુરુદેવ કર્ણવાસવાલે શ્રીવિદ્યાધરજી	૧૦૬
બંબઈ	મહારાજકે લિયે અસ્પતાલમેં પધારેં	
	હઠયોગ ઔર સાધના	૧૦૯
	સંસ્કૃતિ ઔર શિક્ષા	૧૧૪
૨૫-૯-૫૧	છગનબાપા કે સાથ વાર્તાલાપ	૧૧૮
ચાંદીવલી	સત્ય ક્યા? અસત્ય ક્યા?	૧૨૦
શ્રીગુરુમંદિર	સાધનામેં વાણી-સંયમકી અનિવાર્યતા	૧૩૩
૨૬-૯-૫૧	સ્વાધ્યાય માને તદનુસાર આચરણ	૧૪૯
બંબઈ	રાજ્ય-વ્યવસ્થા શૌર્યકો લેકર હોતી હૈ!	૧૫૧
એરપોર્ટ	બ્રાહ્મણ કૌન?	૧૫૬
	જ્ઞાનવિજ્ઞાનયુક્ત બ્રાહ્મણત્ત્વ હોના ચાહિયે	૧૫૮
	અપને સે જ્યાદા મૈં શૂદ્રોકો માનતા હૂં	૧૬૦
૧-૧૧-૫૧	એક ઘટના	૧૬૪
ડહાણૂં		
૩૦-૧૧-૫૧	સદ્‌ગુરુ વ શિષ્યકા નાતા	૧૭૦
રાજકોટ		
૧-૧૨-૫૧	મનુષ્ય કયા પ્રાપ્ત નહીં કર સકતા?	૧૭૬
૨-૧૨-૫૧	ધ્યાનકા અભ્યાસ	૧૭૯
૩-૧૨-૫૧	શ્રી ભાગવત્ સપ્તાહમેં બાંસ નહીં રખના	૧૮૨
શ્રી સદ્‌ગુરુસદન	માતા પિતાકો વાત્સલ્ય દેવેં વહી પુત્ર	૧૮૨
રાજકોટ	પાપકર્મ	૧૮૪
૪-૧૨-૫૧	ધર્માચરણસે સુખશાંતિ	૧૮૫

શ્રી સદ્‌ગુરુસદન	નીતિકા ભૂલના મહાપાપ હૈ	૧૮૭
	જિતની જરૂરિયાતેં કમ ઉતની પ્રસન્નતા	૧૮૯
	સત્કર્મ સે નિષ્કામતાકી ઓર	૧૯૧
	માનવધર્મ	૧૯૩
	શ્રી ગીતાજીકા સારતત્ત્વ એક શ્લોકમેં બતલાતા હૂં	૧૯૯
	ભગવાન અવશ્ય મિલતે હૈં	૨૦૦
૯-૧૨-૫૧	મનકો સમઝો ઔર સમઝાઓ	૨૦૧
રાજકોટ	સાધનમેં જરૂરી તીન બાતેં	૨૦૪
૧૦-૧૨-૫૧	અનુભૂતિ ન હોનેમેં કારણ હમારી ત્રુટિ હૈ	૨૦૯
રાજકોટ	સાધનમેં પ્રેમભરી લગન બઢાઓ	૨૧૦
	સાધનમેં અનુમાન પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ	૨૧૩
	ભગવાનસે શ્રેષ્ઠ નાતા દાસ્યભાવકા હૈ	૨૧૪
	માર્જાર વ મર્કટ ન્યાય કી નિષ્ઠાકે સ્વરૂપ	૨૧૬
	સાધનકે વિભિન્ન અધિકારી	૨૧૮
	સાધન ઔર શ્રીગુરુદેવકી એકરૂપતા	૨૧૯
	શ્રીસદ્‌ગુરુકે શ્રી સ્વરૂપવિગ્રહકી પૂજા ઔર અસલી પૂજા	૨૨૦
૧૨-૧૨-૫૧	શ્રીગુરુદેવ હલેન્ડામેં પૂ. હરિહરાનંદજી બાપૂ કે સાથ	૨૨૫
૧૪-૧-૫૨	રક્ષા : આધિસે જયરામભાઈકી ઔર	
ચિત્રકૂટ	વ્યાધિસે હરિભાઈ કી	૨૨૮
૪-૫-૫૨	બંદીછોડ પ્રભુ	૨૩૬
શ્રીગુરુમંદિર	ભજનકમે પ્રતિ કર્તવ્ય	૨૪૦
ચાંદીવલી	સર્વોત્તમ ગુરુદક્ષિણા	૨૪૩
	સાવધાનીસે અભ્યાસ કરો	૨૪૪
	જીવનમેં ભજન હી સાર હૈ	૨૪૭

	કસૌટી માને ચિન્મય કૃપાવૃષ્ટિ	૨૪૮
	ધીરજ ધરિય તો પાઈય પારુ	૨૫૦
૫-૫-૫૨	રાજકોટમેં શ્રી રામાયણ પાઠશાલા	૨૫૪
શ્રીગુરુમંદિર	આસ્તિકતાસે ધ્યેયપ્રાપ્તિ	૨૫૫
ચાંદીવલી	સફલતાકી કુંજી	૨૬૧
	ગૃહસ્થી ભાઈકો આદેશ	૨૬૩
	મનવિકાસકા પુરુષાર્થ	૨૬૯
૬-૫-૫૨	સદ્‌ભાવનાઓંકા અદ્‌ભુત ચમત્કાર	૨૭૪
શ્રીનાથપ્રસાદ	ભાવીકા કુછ સંકેત	૨૭૯
ભાવનગર	દેશ-ઉત્થાનકે લિયે	૨૮૧
	ધર્માચાર્યો કે લિયે	૨૯૦
	જનસેવાસે સંઘશક્તિ વ લોકજાગૃતિ	૨૯૧
	ગોરક્ષા વ ગૌસેવા	૨૯૫
૧૨-૫-૫૨	જાદવજીભાઈકો પત્ર દ્વારા ઇંગિત	૨૯૮
૧૪-૫-૫૨	કાષ્ઠમૌનકી બાત	૨૯૯
રાજકોટ	શ્રીગુરુસે શ્રી ગોવિંદકી ઔર, અનન્ય	૩૦૧
	ગુરુનિષ્ઠસે શ્રીગુરુદેવકી પહચાન	
	અદ્વૈતસાધના વ શરણાગતિ	૩૦૩
૧૫-૫-૫૨	શ્રીમાનસ-સામર્થ્ય	૩૧૯
રાજકોટ	સહજ સરલ જીવનસાધના	૩૨૨
	આર્ય સંસ્કતિ માને માનવતાકા સર્વોચ્ચ વિકાસ	૩૨૪
	શ્રી રામનામ સદૈવ તરનતારન હૈ	૩૩૦
	દશ નામાપરાધ	૩૩૨
	જીવન જો સુધારા ચાહો, તો રામનામ લિજિયે	૩૩૬
૧૯-૫-૫૨	યહ ફોટો મેરા નહીં હૈ	૩૪૧
પોરબંદર	શ્રી ગુરુદેવકી સાધનાભૂમિ	૩૪૩

	રસાયણી ગુફા	૩૪૩
	કઈ સ્મૃતિયાં	૩૪૪
	કામદગિરિકી પરિક્રમામેં ભગવદ્ દર્શન હોતે હૈ	૩૪૯
	સિદ્ધ સંત સ્વપ્નમેં દીક્ષા વ માર્ગદર્શન દેતે હૈ	૩૫૦
	સંત શ્રીપલટુદાસજી મહારાજ	૩૫૦
	શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનને સ્વપ્ન દ્વારા કઈયોંકો બુલાયા હૈં	૩૫૪
૨૦-૫-૫૨	શ્રીગુરુદેવકા બાબુભાઈ જાદવજીભાઈકો પત્ર	૩૫૫
૨૧-૫-૪૨	દમાકા ઈલાજ	૩૫૬
ભાવનગર	મંગલમય પ્રભુકી મંગલપૂર્ણ પ્રક્રિયા	૩૫૬
૨૨-૫-૫૨	શ્રી મંત્રરાજકે સાથ ગાયત્રી મંત્રકી આજ્ઞા	૩૫૯
૨૪-૫-૫૨	ઉત્તર-દક્ષિણ વેદાન્ત ઔર વિવાદ	૩૬૧
૭-૭-૫૨	ભરતકી બડાઈ	૩૭૨
રાજકોટ	દીક્ષિતકો આદેશ	૩૮૦
૧૪-૭-૫૨	જ્યોતિષશાસ્ત્રકા વિભિન્ન શાસ્ત્રો સે સંબંધ	૩૮૧
ડહાણૂ	આસન, પ્રાણાયામ, આદિકે દ્વારા બીમારિયાં દૂર હોતી હૈ	૩૮૭
	૯૫ પ્રતિશત બીમારિયોંકો દૂર કરનેકી એક ક્રિયા	૩૮૯
૨૬-૭-૫૨	મહાપુરુષોકે અવતાર સંબંધિત ભ્રમ	૩૯૧
૨૮-૮-૫૨	પાપપુણ્ય કલ્પિત નહીં હૈં	૪૦૩
ચાંદીવલી	સુખશાંતિકા સુલભ માર્ગ	૪૦૬
૧-૯-૫૨	મૈં પૂર્વ આફ્રિકામેં ખૂબ ઘૂમા-ફિરા હૂં	૪૦૯
૨૪-૧૨-૫૨	યુવક ઔર યુવતિયોંકો સંદેશ	૪૧૨
૯-૨-૫૩ ભાવનગર	ભગવાનને આપના બિરુદ સહી કર દિખાયા	૪૧૭
૨૪-૨-૫૩ ડહાણૂ	ચમત્કારક મૈં બહુત વિરુદ્ધ હૂં	૪૧૮

૨૫-૨-૫૩	માધુરીકા નામકણ	૪૨૪
શ્રીગુરુમંદિર	પુસ્તકિયા યોગી	૪૨૫
ચાંદીવલી	ઉત્તમ ગૃહસ્થાશ્રમ	૪૨૮
	બાલકોંમેં સુસંસ્કાર જમાના સરલ બાત નહીં હૈ	૪૩૦
	ભારતવર્ષ વિશ્વભરકા ગુરુ થા, હૈ ઔર રહેગા	૪૩૨
	સનાતન વૈદિક ધર્મકી ઉદારતા	૪૩૫
	વિભિન્ન દેવદેવિયાં કયોં હૈં?	૪૩૭
૨૮-૨-૫૩	મંદિરકે ભગવાનકી નિજી મોનોપલી	૪૩૯
ચાંદીવલી	ભાગવાન શેઠજી	૪૪૪
૧૪-૩-૫૩	સંકીર્તન માને ભગવાનકી પતિતપાવની	૪૪૫
ચિત્રકૂટ	શક્તિકા પ્રાકટ્ય	
૨૭-૩-૫૩	શ્રીરામચરણદાસજી મહારાજ (કચ્છ-કુંભારિયા)કો	૪૫૭
શ્રીજાનકીકુંડ	આપ ગુરુ બાબા કયોં કહતે હૈ?	
ચિત્રકૂટ	મેરે કઈ નામ હૈં	૪૫૮
૨૮-૩-૫૩	દેહાતી માતાઓંકા પ્યાર	૪૫૯
શ્રીજાનકીકુંડ	ડર હી ભૂત હૈ!	૪૬૧
ચિત્રકૂટ	મૈંને બહુતસે દેવદેવિયાં, ઓઝા (ભૂવા)	૪૬૩
	વ માતાજીકો ભગા દિયે હૈ	
૨૯-૩-૫૩	સપનોંકો સાથ અપની બાતેં	૪૬૬
	હમારી રસનાકો સમઝ લેવેં તો અચ્છા હોગા	૪૬૯
૨૨-૫-૫૩	શ્રી બદ્રકેદાર યાત્રાકે પાંચ ફોટો	૪૭૬
૨૧-૯-૫૩	ગોંડલમેં આશ્રમ	૪૮૦
૧૦-૧૧-૫૩	યે તો જલાબાપા હૈ!	૪૮૨
જામનગર	શ્રી માનસજીકા સંશોધિત સંસ્કરણ	૪૮૨
૧૭-૧૧-૫૩	વિધિવત્ અનુષ્ઠાન કરનેકી આજ્ઞા	૪૮૪
ડહાણૂ	અનુષ્ઠાન વિધિ શ્રી હસ્તાક્ષરોમેં	૪૯૦

	અનુષ્ઠાન-વિધિ	૪૯૨
૧૦-૧૨-૫૩	દુઃખ-સુખકી અનુભૂતિ હોના યહ ભૂલ હૈ?	૫૦૦
શ્રીગુરુમંદિર	દુષ્કાલ કયોં? ઈસકા ઉપાય કયા?	૫૦૦
ચાંદીવલી	સર્વવ્યાપીકા દર્શન સબકો કયોં નહીં હોતા?	૫૦૩
	બોમ્બેકે દો બોમ્બ	૫૦૪
	ક્રોધસે મુક્તિ કૈસે હોંવે?	૫૦૫
૧૧-૧૨-૫૩	યજ્ઞોપવિત-સંસ્કાર	૫૦૮
શ્રીગુરુમંદિર	શ્રી ગાયત્રી મંત્ર	૫૧૫
ચાંદીવલી	સંધ્યોપાસના	૫૧૭
	સમાધિસે ભી મહાપુરુષકા પ્રકટ પ્રભાવ	૫૨૦
૧૫-૧૨-૫૩	ગૃહસ્થાશ્રમ-એક યજ્ઞ	૫૨૧
સુમનહાઉસ	સોલહ સંસ્કાર	૫૨૪
બંબઈ	પાઠશાલાકા વિકાસ કરના આવશ્યક હૈ	૫૨૬
૧૬-૪-૫૪	મહારાજજી! તુમ્હારે ભગવાનકા ખેલ તો દેખો!	૫૩૧
શ્રીગુરમંદિર ચાંદીવલી	ભાવ તીવ્ર હોના ચાહિયે, ઉગ્ર નહીં	૫૩૩
ચાંદીવલી	કુંડલીની, સુષુમણા, ષટચક્ર, સિદ્ધ અવસ્થા	૫૩૪
	સ્થિર બુદ્ધિ અનન્ય નિષ્ઠાકી જનની હોતી હૈ	૫૩૭
૧૯-૪-૫૪	ૐ પૂર્ણમદ: પૂર્ણમિદં	૫૪૧
જામનગર	આયુર્વેદકા સંશોધન આવશ્યક હૈ	૫૪૪
વાડી	યોગી સર્વજ્ઞ કયોં હોતે હૈ?	૫૪૫
	મનકો પકડના હી સચ્ચા પુરુષાર્થ હૈ	૫૪૬
	સાધૂકા ઈષ્ટ ઔર આશ્રય એક હી હોતા હૈ	૫૫૦
	શુભાશુભ કર્મ સમર્પણ કરનેકી રીતિ	૫૫૧
	સટ્ટા ઔર જુઆ કે લિયે માર્ગદર્શન	૫૫૩
	નિયમ વા વ્રત જરૂર રખના	૫૫૪

	શ્રીગુરુદેવ ઔર શ્રીપ્રકાશાનંદજી બાપૂ	૫૫૬
	કાષ્ઠમૌનમેં શરીર કાષ્ઠવત્ હો જાતા હૈ	૫૫૭
	કંઠી પહનનેકા હેતુ ક્યા?	૫૫૯
	સાધન કભી વ્યર્થ નહીં હોતા હૈ	૫૬૦
	સાધૂકો અપની ચિંતા કભી હોતી હી નહીં હૈ	૫૬૧
	કુછ આગાહી	૫૬૨
	સ્મરણ હી કૃપા ઉપલબ્ધિકા સાધન હૈ	૫૬૪
	સાધનમેં પ્રથમ અનિવાર્ય પુરુષાર્થ યહ હૈ	૫૬૫
૨૦-૪-૫૪	મુઝે કયા પ્રિય, કયા અપ્રિય હૈ યહ	૫૭૧
જામનગર	આપકો માલૂમ હૈં હી!	
વાડી	સાત સૌં બીસ દિનકે બાદ	૫૭૭
	શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞા	૫૮૩
	કાષ્ઠકૌન-પ્રારંભ	૫૮૬
	ઈસે પઢના ખૂબ જરૂરી હૈ	૫૮૬

"બનાદાસ" પ્રભુ હૈં કહાં, મન કરિ દેખ વિચાર,
દયા, દાન, કરુણા જહાં પ્રકટ દેખ કિરતાર.
મોટા બચન ન મારિયૈં, મોટી રોટી માર,
દ્વેષ પ્રેમકો પંથ, "બના", લીજૈં ખૂબ વિચાર.
વ્યાપત તાહિં ન દીનતા, દીન જાન જો દીન,
"બનાદાસ" હરિ ભગતિ પથ, દીન દીન સોં દીન.

વ્યથિત નહીં અપવાદસે, સુને બઢૈં પ્રભુ પ્રેમ,
શુદ્ધ સાત્વિક મન "બના" નિશ્ચય જાનૌં ક્ષેમ.
ક્ષમા બડનકો ચાહિયે, છોટનકો ઉતપાત,
"બના" રામકો કા ઘટો, ભૃગુને મારી લાત.
સહૈં સબકા, જપૈં રામ, રહૈં સદા નિષ્કામ,
"બનાદાસ" ઉનકે લિયે, બિકતેં હૈં શ્રીરામ.

વચનામૃતો

ભૂખ્યાંને અન્ન, તરસ્યાને પાણી, નવસ્ત્રાને વસ્ત્ર અને બીમારીની સર્વ પ્રકારે સેવા કરવી એ જ ઈશ્વરની સાચી સેવા છે.

જેને માનવતાનો વિચાર નથી તે પશુ પણ નથી, પથ્થર છે.

આ સેવાયજ્ઞ (નેત્રયજ્ઞ) ભગવદ્‌સેવા છે, એકેએક બીમાર ભગવત્સ્વરૂપ છે. આ સેવાયજ્ઞ સર્વ પ્રકારના યજ્ઞોથી ઊંચો છે એમાં કોઈ શંકા નથી.

જનકલ્યાણ માટે તન, મન કે ધનનો સદ્‌વ્યય કરવો એ યજ્ઞ છે. સ્વાર્થ ત્યાગ કરીને, યજ્ઞાર્થે કર્મ કરતે એ જ યથાર્થ સેવા છે.

નિ:સ્વાર્થ સેવા એક એવું દિવ્યકર્મ છે કે એના દ્વારા જે સંતોષ અને દિવ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે એ સ્વયં અનુભવથી જ જાણી શકાય છે. એને પૂર્ણપણે કહેવાનું સામર્થ્ય શબ્દોમાં નથી.

ઉત્તમ સેવા છે સ્વાર્થ ત્યજીને સેવા કરવી. મધ્યમ સેવા છે સ્વાર્થસહિત સેવા કરવી અને કનિષ્ઠ સેવા એ છે કે જેમાં સેવાને નામે સ્વાર્થ સધાય છે.

સેવામાં સફળતા અવશ્ય મળે છે કેમ કે ભગવાન આપણી પાસે એ ઇચ્છે છે.

સેવામાં અર્થ-આપત્તિ ત્યાં સુધી જ આવે છે કે જ્યાં સુધી આપણે સારી રીતે સાચી સેવા નથી કરતા.

આ ધર્માદાનો પૈસો છે, ખાવામાં મીઠો લાગે પણ પચવામાં મુશ્કેલ હોય છે...આ ઝેર છે.

કાંટાની સેજ પર સૂવું એનું નામ સેવા છે.
સેવા અને શરણાગતિ એક જ વસ્તુ છે.

પરમાર્થની આડમાં સ્વાર્થ સાધવો એ અધમતા છે.
પરમાર્થની વિકૃતિ ન કરો અને કલંકિત ન કરો.

મનુષ્યદેહ પ્રાપ્ત કરવા છતાં, જે સત્કર્મ, સદાચાર અને પરમાર્થ નથી કરતાં એનુ મનુષ્યશરીર નિષ્ફળ અને નિરર્થક છે.

શ્રી ગુરુદેવકી સન્નિધિમેં

ભાગ – ૨

मनकी दृढता ऐसी होनी चाहिअे

ડહાણૂ : ૨૦-૯-૫૧

શ્રીગુરુદેવ આજ બંબઈ પધાર રહે હૈં. કલ રાત્રિકો કહા થા, "તુમ સબ બંબઈ તક સાથ ચલના. મોટી માં બુલાતી હૈં, પરંતુ મૈં ચાહતા હૂં કિ ઈસ વક્ત ભાવનગર નહીં આના."

ઈસસે કુછ પ્રસન્નતા ઔર કુછ ઉદાસીકે સાથ હમ પ્રાતઃકાલ શ્રીગુરુદેવકે દર્શનકો પહુંચે તબ કમરા બંધ થા. કુછ દેર બાદ શ્રી ગુરુદેવને કીંવાડ ખોલા, હમને પ્રણામ કિયા.

શ્રીગુરુદેવ : બૈઠો. અભી તો કાફી સમય હૈ.

દેખો, ઉદાસ હોનેકી કોઈ બાત નહીં હૈ. સંયોગ-વિયોગ જૈસા કુછ હૈ નહીં. શરીરકો લેકર માને ગયે હૈં. વાસ્તવમેં કુછ હૈ નહીં.અગર વાસ્તવમેં હોતા તો સબકા ફિર મિલના હોતા નહીં. ઈસલિયે હંમેશા પ્રસન્ન રહના. મૈં તો સદૈવ સાથ હી હૂં, જો માનોગે તો !

અબ ક્યા કરના હૈ ઈસકા વિચાર કરના. દેખો, નિયમ બરાબર કરના. જાપ વિધિવત્ કરના. અર્થ વ ભાવાનુસંધાન સહિત કરના. માલા લેના નહીં. સોતે સમય ઇચ્છા હો તો રખના. પરંતુ ન રખો તો અચ્છા. મનકી હી સાધના હૈ. સ્થૂલ પ્રપંચ મત જૂટાના.

નિયમકા સમય નિશ્ચિત રખના. ઉસમેં ફેરફાર નહીં કરના. પ્રાતઃકાલ બ્રાહ્મમુહૂર્તમેં ઊઠ હી જાના ચાહિયે. પ્રાતઃકર્મ, શૌચ આદિસે નિવૃત્ત હોકર, તારાઓંકે દર્શન કરકે સ્નાન કરના ઔર સાઢે તીન, પૌને ચાર કે કરીબ આસન પર આસન જમા હી દેના ચાહિયે.

સુબહ-શામ, દોનોં સમય, સ્નાનકે પહલે પેટ સાફ હોવે ઐસા અભ્યાસ ડાલના ઔર દોનોં સમય તીન-તીન ઘંટે કીંવાડ બંદ કરકે નિયમમેં બૈઠ જાના ચાહિયે. યહ હુઆ બાહરકી સ્થૂલ ક્રિયાઓંકા નિયમ.

મનન વ બૌદ્ધિક નિયમમેં જાપ, ધ્યાન, ગ્રંથોંકા સ્વાધ્યાય ઔર નિબંધોંકા લેખન. નિબંધ મુઝે ચિત્રકૂટ ભેજના.

કુમુદ, ખૂબ સમઝના. મનકો પલટાના હૈ તો સમઝયુક્ત પરિશ્રમ મનકે સાથ

કરના ચાહિયે. ઈસલિયે સદૈવ સ્મરણમેં રખના કિ જબ તક ક્રોધ, મમત્વ વ રાગાદિકકા સહયોગ મનકો પ્રાપ્ત હોતા રહેગા તબ તક મનકા સ્થિર હોના નિતાંત અસંભવ હૈ.

મનકો એક લક્ષ્યમેં કેન્દ્રિત કરને પર એકાગ્રતા નિષ્પન્ન હો જાતી હૈ ઔર ઉસીકે સાથ એક અલૌકિક બલ આવિર્ભૂત હો જાતા હૈ. કરકે તો દેખો કિ કિતના આનંદ મિલતા હૈ !

મનકા દૌર અનેક હૈ, તીન લોક પગુ એક;
બલિહારી તિહિ સંતકે, મનકો રાખૈ ટેક.

મનકી ઐસી દૃઢતા હોની ચાહિયે કિ ઉસે કોઇ લક્ષ્યભ્રષ્ટ ન કર સકે. મનકી ઈસ તરહકી સ્થિરતાકે લિયે વૈરાગ્ય વ અભ્યાસકી પરમ ઔર પ્રથમ આવશ્યકતા હૈ.

સતત પ્રયત્નપૂર્વક વિગતકામ હોના ચાહિયે. અનર્ગલ મનોરથોંકા ત્યાગ કરતે રહના. ઈસસે મનકી ચંચલતા ક્રમશઃ બંદ હો જાતી હૈ. જો પ્રાપ્ત હો ઉસમેં ભી મોહ-મમત્વ નહીં રખના. ઈસસે વૈરાગ્યકી વૃદ્ધિ વ પુષ્ટિ હોતી હૈ. જબ મન સ્થિર હોકર અપને લક્ષ્યમેં લગતા હૈ તબ ઉસીમેંસે પર્યાપ્ત શક્તિ વ સહારા ભી પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ક્યોંકિ જિતની સ્થિરતા, ઉતને પરિમાણમેં અવિદ્યાકા આવરણ પતલા હોતા જાતા હૈ. તબ કૂટસ્થકી કુછ-કુછ આભા બુદ્ધિ પર ઝલક જાતી હૈ.

પક્કા વિશ્વાસ રખના કિ સતત અભ્યાસ કરને પર સ્થિરતા અવશ્ય પ્રાપ્ત હોગી. ધ્યેયકે વિયોગકી પ્રતીતિયુક્ત વેદના પગ-પગ પર બની રહે તબ યોગ સાધ્ય હોતા જાતા હૈ.

ધ્યેયકે પ્રતિકૂલ જો કુછ ભી હમસે જ્ઞાન-અનજ્ઞાનમેં હો જાવેં ઔર ફૌરન હી ઉસકા હમે પતા પડ જાયં તથા ઉસકે હો જાનેકા હમેં પશ્ચાત્તાપ હોવેં તબ સમઝના કિ ધ્યેયકે વિયોગકી પ્રતીતિયુક્ત વેદના હમમેં ઉદ્‌ભવ હુઇ હૈ. ઈસ પ્રકાર સહી પશ્ચાત્તાપ હોના યહ ભગવત્પ્રેરણા વ ભગવત્કૃપા હૈ. ઈનકી અવહેલના કદાપિ નહીં કરના. તો ઉન્નતિ અવશ્ય હોતી હૈ.

મનુષ્યજીવનકા ધ્યેય એક હી હૈ ઔર વહ હૈ આત્મ-ઉત્સર્ગ. ઉંચે સ્તર પર સ્થિતિ કરના. ઈસ લક્ષ્ય પર આરૂઢ રહને કા અભ્યાસ મનકી એકાગ્રતા દ્વારા સંપન્ન હોતા હૈ. મન પર વિજય કરતે હુએ, શ્રદ્ધાયુક્ત નિરન્તર ભગવત્-સ્મરણકા અભ્યાસ ડાલના.

નામજાપકી સાધના

દેખો, એકાગ્રતાકે લિયે ચિત્તવૃત્તિકો બારબાર, ઇચ્છાપૂર્વક તથા પરિશ્રમકે સાથ ધ્યેયાકાર કરના. જાગૃતિપૂર્વક ભગવન્નામસ્મરણ કરના. ભગવદ્‌ગુણોંકા ચિંતન તથા ઉનકો વારંવાર યાદ કરતે રહના. ઇસકા નામ હૈ ચિંતન. ઇસીકો મધ્યમા વાણી કહની ચાહિયે.

પશ્યંતીસે ભગવત્-સ્વરૂપકા દર્શન તથા ભગવદ્-ઐશ્વર્યકા આહ્લાદ સાધ્ય હોતા હૈ. મધ્યમાસે માનસી જાપ વ અનુસંધાન હોતે હૈં ઔર ઇસસે ક્રમશઃ પશ્યન્તી ખૂલ જાતી હૈ.

મધ્યમાકા સ્થાન કંઠ હૈ. પશ્યંતી હૃદયસે ઉઠતી હૈ. ઇસલિયે અનુરાગપૂર્વક પશ્યંતીસે ભગવદ્ કે અનંત અસંખ્ય ગુણ-ઐશ્વર્યકા ચિંતવન, ધ્યાન વ દર્શન કિયા જાતા હૈ. મનકો એક લક્ષ્ય કે સાથ બાંધ દેના હૈ ન ?

નાના રંગ તરંગ હૈ, મન મકરન્દ અસૂઝ;
કહહિં કબીર પુકારિ કૈ, અકલ કલા લૈ બૂઝ.

ઇસલિયે પ્રયત્નપૂર્વક ભગવન્નામસ્મરણ, ચિંતન વ ધ્યાન સતત કરના. ઇસીકી પરિપક્વ અવસ્થા જો સહજ રૂપસે, સ્થિર, તૈલધારાવત્ બની રહતી હૈ યહી યથાર્થ સુમિરન હૈ.

સાદર સુમરિન જે નર કરહિં, ભવવારિધિ ગોપદ ઇવ તરહિં.

સુરતકી રટ લગ જાતી હૈ, છૂટતી નહીં હૈ. યહ હૈ પરાવાણીકા જાપ. યહ સૂક્ષ્મતમ રૂપકા હૈ. કેવલ સમઝાનેકે લિયે ઇસકો વાણી ઔર જાપ કહે જાતે હૈં. વાસ્તવમેં ધ્વન્યાત્મક હૈ.

જાકી સુરતિ લગી હૈ જહાઁ, કહે કબીર સો પહુંચૈ તહાઁ;
મન રંગે સબ રંગિયા, રંગિયા રંગ કુરંગ;
કહહિં કબીર કસ બાંચિતો, બસેહુ શબ્દ કે સંગ.

જપકી પ્રક્રિયામેં પ્રારંભ વૈખરી વાણીસે હોતા હૈ. વૈખરી જિહ્વાસે હોતી હૈ. વાણીકા યહ સ્થૂલ રૂપ હૈ, જિસકે દ્વારા સારે સંસારકા વ્યવહાર વ ચહલપહલ ચલતા હૈ. પરંતુ સ્થૂલ રૂપસે બાહર આનેકે પહેલે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સંસ્કાર નાભિસે ઉઠતા હૈ. હમારે પૂર્વસંસ્કાર તથા વર્તમાનકે સંસ્કાર નાભિકે સ્થાનમેં સંચિત રહતે હૈં.

ઇસીલિયે સ્થૂલ વૈખરી વાણીસે બાહર આનેકે પહલે ઉસકા સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ રૂપ

નાભિસે ઉઠતા હૈ. યહ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ શબ્દ જો ધ્વન્યાત્મક હોતા હૈ વહ હૈ પરાવાણી. ઈસલિયે પરાવાણીકા સ્થાન નાભિ હૈ. નાભિસે ઉઠા હુઆ વહી સંસ્કાર, પશ્યંતી વાણી કે સ્થાન હૃદયમેં કુછ સ્થૂલ રૂપ ધારણ કર લેતા હૈ, જો ભાવના વ વિચાર કહલાતા હૈ.

યહી વિચાર મધ્યમા વાણીકે સ્થાન કંઠમેં આકર ભાષાબદ્ધ હોકર જિહ્વા કે સ્થાનસે વૈખરી વાણીકે સ્થૂલ રૂપમેં બાહર નિકલતા હૈ.

જિસ પ્રકાર પરાવાણી, પશ્યંતી વ મધ્યમા હોતી હુઇ સ્થૂલ વૈખરી રૂપ ધારણ કરતી હૈ ઉસી પ્રકાર, નામસાધનામેં વૈખરીકો સૂક્ષ્મ, સૂક્ષ્મતર વ સૂક્ષ્મતમ કરતે હુયે પરાવાણીમેં અવસ્થિત હો જાના હૈ. નામજાપ ક્રમશઃ મન ઔર પ્રાણસે મિલતા હૈ તબ સૂક્ષ્મ હોતા હૈ. વહી ઉપાંશુ વ માનસજાપ હૈ.

માનસ જાપ ભી સર્વ સ્થલ મેં સર્વ હાલત મેં સર્વદા હો સકતા હૈ. નામ-સંકીર્તન, ધૂન ઈત્યાદિ વૈખરી દ્વારા હોતે હૈં. મંત્રજાપ જીભકો ન હિલાતે હુએ મન હી મન કરના ચાહિયે. ઈસકા ક્રમ ઇસ પ્રકાર હૈ. વૈખરીકા લય મધ્યમામેં, મધ્યમાકા પશ્યન્તીમેં ઔર પશ્યન્તીકા પરામેં; ઉસી તરહ પ્રણવકી 'અ'કાર માત્રાકા લય 'ઉ'કાર માત્રામેં, 'ઉ'કાર કા 'મ'કારમેં એવમ્ 'મ'કારકા અર્ધમાત્રામેં લય કરનેકા વિધાન હૈ.

ફિર પશ્યંતી અર્થાત્ ધ્યેયકો ભીતર દેખના. માનસકે પરિણામ સે ભીતર ધ્યેયકા સ્થિર હોના. પશ્યંતીકે પરિણામસે આંતર્બાહ્ય સર્વત્ર ધ્યેયરૂપ દર્શન વ ભાવના. ઇસીલિયે નિશ્ચય કરો કિ નામ જપતે-જપતે નામી સ્વયં હૃદયમેં પ્રગટ હોતા હી હૈ.

દખિહ રૂપ નામ આધીના, રૂપ જ્ઞાન નહિં નામ બિહીના.
સુમિરિઅ નામ રૂપ બિનુ દેખે, આવત હૃદયં સ્નેહ વિસેખે.

ભગવાનકો હમને દેખેં નહીં હો પરંતુ ઉનકા નામ તો હમેં માલૂમ હો ગયા હૈ ન ? સદ્‌ગુરુસે વિશ્વાસ ઔર શ્રદ્ધાકા સબૂત ભી મિલ ગયા હૈ ન ? બિના રૂપ દેખેં ભી, સુમિરન કિયા જાતા હૈ તો નામી હૃદયમેં પ્રગટ હોતા હી હૈ.

જપકે સાથ યોગ, ધ્યાન, જ્ઞાન વ ભક્તિકી સારી પ્રક્રિયાયેં સંલગ્ન હૈ. ઇસીલિયે કેવલ ભગવન્નામ-જાપ કે દ્વારા સાધક અનુભૂતિકી ચરમ અવસ્થા સાધ્ય કર સકતા હૈ. ઇસમેં વિધિવિધાન, સમય, સ્થલ, આદિકા કોઇ પ્રતિબંધ નહીં હૈ.

જાના ચહહિં ગૂઢ ગતિ જેઉ, નામ જીહ જપિ જાનાહિં તેઉ.

સાક્ષાત્કાર યા ભગવદ્-દર્શનકે લિયે ભગવન્નામ-જાપ અનિવાર્ય હૈ. મૈં માનતા હૂં કિ સભી સાધનામાર્ગમેં પ્રકારાન્તરસે નામજાપ વ સ્મરણ હી મુખ્ય હૈં. નામ-જાપકો મામૂલી સમઝના ભૂલ હૈ. યોગ, ધ્યાન, કુંડલિની, શક્તિપાત, ઐસે-ઐસે શબ્દોંકો સુનકર હમ આકર્ષિત હો જાતે હૈં, પરંતુ યહ ભારી અજ્ઞાન હૈ.

અસ વિચારી મતિધીર, તજિ કુતર્ક સંશય સકલ;
ભજહુ રામ રઘુવીર, કરુણાકર સુંદર સુખદ.

નિર્ધારિત સમય પર, નિર્ધારિત સ્થાન પર, નિર્ધારિત આસનયુક્ત બૈઠકર, નિર્ધારિત પદ્ધતિસે, નિયમપૂર્વક, દિનપ્રતિદિન ઉત્સાહ, અનુરાગ વ નિર્ધારકે સાથ ભગવત્-ચિંતન કરના, ઈસીકો મૈં ધ્યાન કહતા હૂં, સર્વોત્કૃષ્ટ સત્કર્મ કહતા હૂં, સાધન ઔર ભજન કહતા હૂં.

દેખો, ભગવન્નામસ્મરણ, સાધન, ભજન યા પૂજનકે સમયકે અતિરિક્ત ભી, ચૌવીસ ઘંટે હમ બરાબર લે સકતે હૈં. ઈસમેં સમય, સ્થળ યા શારીરિક અવસ્થાકી કોઈ પાબંદી મૈં માનતા નહીં હૂં. ઈસમેં કિસી વિધિ, સમય, અવસ્થા યા દેશ, સંયોગકી અપેક્ષા નહીં.

કિસી ભી સમય, કિસી ભી રીતિસે, કિસી ભી હાલતમેં, કહીં પર ભી, ચલતે-ફિરતે, ખાતે-પીતે, સોતે-જાગતે, નહાતે-ધોતે, યા મલમૂત્ર ત્યાગતે - અહર્નિશ હો સકતા હૈ. કૈસે ભી નામજાપ કરો ! ઉસમેં કોઈ દોષ નહીં હૈ ઔર ન કોઈ પાપ હૈ.

જિસ ધ્યેયકા વરણ તુમને કિયા હૈ વહ ઐસા હૈ કિ એક બાર જાગૃતિકે સાથ થોડા પુરુષાર્થ કરોગે તો ફિર વહ ખુદ હી તુમ્હારા વરણ કર લેગા ઔર તુમ્હારે લિયે ઉત્કંઠિત હો જાયેગા. ફિર કભી છોડેગા નહીં. ઈસલિયે નિયમ છોડના નહીં.

મગન રહૈ નિત ભજનમેં, ચલત ન ચાલ કુચાલ;
નારાયણ તે જાનિયે, યહ લાલન કે લાલ.

જિસકે વિચાર સ્થાયી નહીં હોતે હૈં અર્થાત્ દૃઢ સંકલ્પમેં પરિવર્તિત નહીં હોતે હૈં વહ અપને કો ઉન્નત કદાપિ નહીં બના સકતા. સ્થિર વિચાર હી સફલતાકી કુંજી હૈ. ઈસલિયે અપને વિચાર દૃઢ બનાના ઔર અપને નિશ્ચયકો બરાબર સુસ્થિર રખના.

મનકી નિર્બલતાકા સાવધાનીપૂર્વક નિરસન કરતે રહના. પ્રમાદ, ભય, સ્વાર્થ,

લાલસા, કપટ, છલ, ઇત્યાદિ કઈ પ્રકારકી બાધાયેં મન ખડી કરેગા, પરંતુ ઇનકે વશ નહીં હોના.

મન ન લગે તો ભી સમય પર નિશ્ચિત સમય પર્યંત બૈઠ હી જાના ચાહિયે. વિશ્વાસસે નિશ્ચય કિયે હુયે સમય પર ભગવત્-ચિંતન વ ધ્યાનમેં આરૂઢ રહના તો મન શનૈઃશનૈઃ ઉંચા ઉઠકર ચિદ્રૂપમેં પ્રવેશ કરેગા.

નિજ સુખ બિનુ મન હોઈ કિથીરા, સ્પર્શ કિ કોઇ બિહીન સમીરા.
આગમ નિગમ પુરાન અનેકા, પઢે સુનેકર ફલ પ્રભુ એકા.
તવ પદ પંકજ પ્રીતિ નિરંતર, સબ સાધન કર યહ ફલ સુંદર.
બિનુ વિશ્વાસ ભગતિ નહિં, તેહિ બિનુ દ્રવહિં ન રામ.
રામકૃપા બિનુ સપને હું, જીવ ન લહ વિશ્રામ.

દેખો, કોમલચિત્ત બનના. કઠોર વિચાર, કઠોર બોલના ઔર કઠોર ક્રિયા છોડ દોગે તબ કોમલચિત્ત બનોગે. મનકો સદૈવ પ્રસન્ન રખનેસે, કોમલચિત્ત હોનેસે પૂરી સહાયતા મિલેગી. હર સ્થિતિમેં મુદિત રહના.

પ્રાતઃકાલ ઉઠો તબસે હી મનમેં પ્રસન્નતા ધારણ કરકે ઉઠો ઔર શયન પર્યંત જો મિલે ઉસસે હંસકર પ્રસન્નતાપૂર્વક બોલના. પ્રત્યેક કર્મ, ક્રિયા યા વ્યવહાર પ્રસન્નતાપૂર્વક કરના. જબ કભી બાહર જાઓ તબ સબસે પ્રસન્નતાપૂર્વક મિલના. યહ સબ અભ્યાસ દૈવી સંપત્તિકી સાધનાકે સ્વરૂપાન્તર્ગત હૈ.

રામનામ ઔષધ "બના", સદગુરુ દઈ બતાયં,
ઔષધ ખાયં રુ પથ રહૈ, તાકો રોગ નશાયં.

જ્યોતિષી ભીખુ મહારાજકી ઘટના

એક ભાઈ "બ્રહ્માનંદ પરમ સુખદં કેવલં જ્ઞાનમૂર્તિમ્" શ્લોક બોલતે-બોલતે કમરેમેં આયે. ઉનકો દેખકર હમેં ખૂબ આશ્ચર્ય હુઆ. વે જ્યોતિષી ભીખુ મહારાજ થે. ડહાણૂમેં રહતે નહીં થે ઔર ઉનકો હમને કોઈ સમાચાર ભેજા નહીં થા.

ભીખુ મહારાજ શ્લોક બોલતે-બોલતે શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કર રહે થે તબ શ્રીગુરુદેવને કહા, "આઇયે, જ્યોતિષી મહારાજ ! કુમુદ, દેખો તો, તુમકો જ્યોતિષ કહનેવાલે ભીખુ મહારાજ તો યહાઁ આ ગયે."

ભીખુ મહારાજ : અહો સિદ્ધ ગુરુદેવ ! આપકો મેરા પરિચય તો કિસીને

દિયા નહીં. મૈં પહલી બાર સામને આયા હૂં. અહોહો ! ધન્ય હૈ ! ધન્ય હૈ ! જય હો ગુરુદેવકી !

(હમારી ઓર દેખકર) આપ સબકે પુંજ્ય ઉદય હો ગયે હૈં જો કિ ઐસે સિદ્ધ સદ્‌ગુરુકી શરણમેં પહુંચ ગયે હો !

અહો, સમર્થ ગુરુદેવ ! આપકે દર્શન-માત્રસે મુઝે અત્યંત પ્રસન્નતા હો રહી હૈ. આપને મુઝે પહચાન લિયા ! મેરા નામ ભી કહ દિયા ! યહી આશ્ચર્ય હો રહા હૈ !

શ્રીગુરુદેવ : આપ સહસા આ પહુંચે ઇસસે હમેં ભી આશ્ચર્ય હો ગયા ઔર બસ, આપકા પરિચય હો ગયા. જો કિ કુમુદને આપકે જ્યોતિષકી બાત તો કહી થી.

કુમુદ, કલ તુમ્હારે બડે તાઊજી યહાં આયે થે તબ ભી ઐસા હી હુઆ થા. પરંતુ તુમ લોગોંકે ધ્યાનમેં નહીં આયા થા.

તુમ્હારે તાઊજી જબ છોટે થે તબ ટ્રેનમેં અપને પિતાજી કે સાથ જા રહે થે. દૈવી સંયોગસે મૈં જહાં બૈઠા થા વહાં પિતા-પુત્ર આ બૈઠે. પિતાને જાના કિ સામને કોઇ મહાત્મા હૈ. પુત્રમેં માતા-પિતાકા મોહ બડા હી વિલક્ષણ હોતા હૈ.

તુમ્હારે પિતામહને પ્રણામ કરતે હુયે મુઝસે પૂછા, "મહાત્માજી, આપ જ્યોતિષ જાનતે હૈં ? કૃપા કરકે મેરે ઇસ બેટેકા ભાગ્ય બતાઈયે. મૈં ઇસકો વકીલ બનાના ચાહતા હૂં. મેરે ચાર લડકે હૈં. યહ સબમેં બડા બારહ સાલકા હૈ."

મૈંને કહા કિ આપ ઇસકો અબ સ્કૂલમેં ન ભેજેં, પરંતુ આપકે કારોબારમેં લગા દેં. વ્યાપારકા જ્ઞાન આપ ઇસકો દો.

ઉન્હોંને કહા કિ મુઝે ઇસકો વકીલ બનાનેકી બડી ખ્વાહિશ હૈ. પઢનેમેં ભી અચ્છા હૈ.

અબ મૈંને કહા કિ આપ ગલતી ન કરે તો અચ્છા હૈ. વ્યાપારકા અનુભવજ્ઞાન દે કર ઇસકો તૈયાર કર લો. અભી ઇતના સમય હૈ. ભગવાનકી કૃપા હી સમઝો કિ આપને મુઝે ઇસ તરહ પ્રશ્ન કિયા હૈ. પ્રશ્નકા ઉત્તર દેના સાધુકા કર્તવ્ય હૈ.

બસ, ફૌરન હી વે સમઝ ગયે ઔર નિશ્ચય કરકે કહ દિયા કિ આપને કહા હૈ વૈસા હી મૈં કરૂંગા. આપને મુઝે સાવધાન કર દિયા હૈ. મેરે પર બડા ઉપકાર કિયા હૈ.

પ્રથમ આશ્ચર્યકા આનંદ હમેં હુઆ થા ઉસે અબ ઇસ દૂસરે આશ્ચર્યને ગહરી સ્તબ્ધતામેં પરિવર્તિત કર દિયા, કારણ કિ તાઊજીકી ઇસ ઘટનાકે બારેમેં હમને આજ તક કુછ સુના-જાના નહીં થા. ઇસી સ્તબ્ધતાકી શાંતિ છાઈ હુઈ થી તભી મેરે પિતાજી આયે ઔર પ્રણામ કર રહે થે તબ મૈં અત્યંત અધૈર્યકે સાથ પૂછને લગ ગઈ કિ કયા તાઊજીકે સાથ ઐસી કોઈ ઘટના હુઇ થી ?

પિતાજીકો અનુસંધાન માલૂમ નહીં થા. વે મેરે પ્રશ્નકો સમઝ નહીં પા રહે થે. પરંતુ જવાબ દેતે હુએ શ્રીગુરુદેવને કહા : હાં, હાં, યહ ઘટના બરાબર હુઇ હૈ ઔર ઇસમેં કોઇ સંદેહ હી નહીં.

સારી બાત સુનકર પિતાજીને ભી કહા કિ "યહ ઘટના બરાબર હુઈ થી. મહાત્માજીને કહા થા ઇસલિયે બડે ભાઇકી પઢાઇ બંદ કર દી ગઇ થી ઔર તીન યા સાઢે તીન સાલકે ભીતર હમારે પિતાજીકી મૃત્યુ પ્લેગમેં અચાનક હો ગઇ થી."

શ્રીગુરુદેવ : આપ લોગકો ઇતના આશ્ચર્ય લગ રહા હૈ યહી આશ્ચર્ય ! ઇસમેં આશ્ચર્ય જૈસી કોઇ બાત નહીં હૈ. પરંતુ સોચના સમઝના ચાહિયે ઔર દૃઢ સંકલ્પ કર ડાલના ચાહિયે. યહ જો કુછ ભી હૈ સિર્ફ રામ રામકા પરિણામ વ પ્રભાવ હૈ. ભગવન્નામકો મામૂલી કભી મત સમઝો.

સોઈ સર્વજ્ઞ તજ્ઞ સોઇ પંડિત, સોઇ ગુણજ્ઞ વિજ્ઞાન અખંડિત.
દક્ષ સકલ લક્ષણયુત સોઈ, જાકે પદ સરોજ રતિ હોઈ.
કબીર રામ ન છાંડિયે, તન ધન જાઉ ત જાઉ;
ચરનકમલ ચિત્ત બેધિયા, રામહિં નામ સમાઉ.

સારા સુખ, સારા આનંદ, સારા બલ, બુદ્ધિ, ઐશ્વર્ય વ સમ્યક્ તૃપ્તિ ભગવાનસે હી મિલતે હૈં. ભગવત્-શરણાગત હોના હી ચાહિયે.

રામ વિમુખ સિધિ સપને હુ નાહિં.

ત્યાગ હી અનુરાગ હૈ

બરાબર સમઝના કિ શરણાગતિકા શાબ્દિક અર્થ જો બી હોં, પરંતુ ઉસકા ઠોસ પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ તો એક હી હૈ ઔર વહ હૈ સમ્યક્ ત્યાગ ઔર ભગવાનકા હી સમ્યક્ અનુરાગ. યહ બાત સમઝમેં આ જાય ઔર ફિર સાધ્ય હો જાય તો કામ બન જાય.

ભગવદ્-અનુરાગકી એકાગ્ર સ્થિરતાકા અભ્યાસ હી સહી યોગ ઔર સાધન હૈ. જબ તક ઐસા અનુરાગ આવિર્ભાવ નહીં હોતા હૈ તબ તક ચિત્ત-તત્ત્વ ધ્યેયકે લિયે હી દ્રવિત નહીં હોતા હૈ, અપિતુ લૌકિક પદાર્થોંકે લિયે હી દ્રવિત રહતા હૈ. ઇસલિયે ધ્યેયકી ઔર ગતિ-પ્રગતિ કુછ હોતી નહીં હૈ.

દેખો, ચિત્ત-તત્ત્વ દ્રવ્ય હૈ. દ્રવણશીલ ચૈતન્ય હૈ. ઇસીલિયે રૂપ, રસ, ગંધ આદિ જો ભી સામને આતે હૈં ઉનકે સંપર્કસે દ્રવિત હોતા રહતા હૈ ઔર ઉનકી છાપ ઇસ પ્રકાર ચિત્ત કે દ્રવણશીલ ચૈતન્ય પર સંગૃહીત હોતી જાતી હૈ.

સાધના સમઝપૂર્વક કરની ચાહિયે ઔર બિના સતત જાગૃતિ કે ઐસી સાધના હો નહીં પાતી હૈ યહ પક્કા સમઝના. દંભકા ઉદય અહમ્ ઔર અસત્યકા પરિણામ હૈ ઔર યે દોનોં જીવમાત્રકો સહજ હોતે હી હૈં. ઇસલિયે ઇનકે રહતે હુયે સાધન જૈસા કુછ હોતા નહીં.

ત્યાગ કિસકા કરના હૈ ? કિસ પ્રકાર કરના હૈ ? સહી ત્યાગકી કસોટી ક્યા હૈ ? ઇસકો ખૂબ સોચના-સમઝના ચાહિયે. સમઝપૂર્ણ ત્યાગસે હી ઐસી ક્ષમતા સાધ્ય હોતી જાતી હૈ. ત્યાગ હી અનુરાગ હૈ ઔર ત્યાગ હી અનમોલ નિધિકી પ્રાપ્તિ હૈ. ફિર ભી વહ ત્યાગ હૈ.

દેખો, ત્યાગસે વૈરાગ્ય ઔર વૈરાગ્યસે અનુરાગ. ત્યાગકે રસાસ્વાદસે વૈરાગ્ય સમ્યક્ ઔર વૈરાગ્યકે રસાસ્વાદસે અનુરાગ સમ્યક્ હો જાતા હૈ. તભી તો પરમ વિરક્ત પરમહંસ ઐસે શ્રી શુકદેવજી મહારાજને ભગવદ્-ગુણાનુવાદ ઐસા રસસભર કિયા થા કિ ઉસી રસસે પ્લાવિત હોકર મહારાજા પરીક્ષિતજી સાત દિનકે ભીતર મુક્ત હો ગયે થે.

સા પરાનુરક્તિરીશ્વરે સાત્વસ્મિન્ પરમપ્રેમરૂપા.

યહ ભક્તિ હી આધ્યાત્મિક દિવ્ય રસાયન હૈ. ઇસ રસસે અજર ઔર અમર હુઆ જાતા હૈ. યહી અમૃત હૈ.

ઔર ભી બાત હૈ, સુનો ! જ્ઞાન ઔર કર્મ દંભ હી રહેં તો શુષ્કતા ઔર અહમ્કો લેકર પરસ્પરમેં ઝઘડા હોવેં. નિઃસંગ, નિર્ગુણ કૌન ? ઔર ફિર કર્મ કરે કૌન ? બડા કૌન ઔર છોટા કૌન ? આધાર કૌન ? આધેય કોન ? કારણ કૌન ઔર કાર્ય કૌન ?

તો, જ્ઞાન કર્મ લડે નહી ઇસલિયે દોનોંકે બીચમેં, બહુજનહિતાય વાત્સલ્યમયી

જગજ્જનની ભક્તિમહારાણી બિરાજમાન હુઇ હૈં.

જ્ઞાનમાર્ગ લો તબ ભી ભક્તિમાન બનકર સત્કર્મેષુ ક્રિયાશીલ હોના પડેગા. કર્મમાર્ગ લો તબ ભી ભક્તિમાન બનકર અર્થાત્ અનાસક્ત હોકર જ્ઞાની હોના પડેગા. સ્થૂલસે ક્રમશઃ સૂક્ષ્મમેં પહુંચો યા સૂક્ષ્મસે ક્રમશઃ સ્થૂલ વિશ્વરૂપકો મિલના પડેગા. બિના ભક્તિ કે દોનોં નિષ્ફલ હોતે હૈં. ઔર ભક્તિ સુસ્વતંત્ર સમ્યક્ પરિપૂર્ણ હૈ.

સો સ્વતંત્ર અવલંબ ન આના, તેહિ આધીન જ્ઞાન વિજ્ઞાના.
જે જ્ઞાન માન વિમત્ત તવ ભવહરનિ ભક્તિ ન આદરી,
તે પાઈ સુરદુરલભ પદાદપિ પરત હમ દેખત હરી.

યદિ તત્ત્વાનુસંધાન કરના હી હૈ તો સજલ વેગપૂર્ણ નદી કી તરહ મનકો એક-માત્ર લક્ષ્યમેં અનુરાગપૂર્ણ કરતે હુએ ઉસી એકમાત્ર ગતિમેં સ્થાઇ કર દો.

રઘુપતિ ભગતિ કરત કઠિનાઇ;
કહત સુગમ કરની અપાર, જાનૈ સોઇ જેહિ બનિ આઈ. (વિનય : ૧૬૭)
કહને કો અતિ સરલ મૃદુ, જ્ઞાન ભક્તિ અરુ કર્મ,
સાધનમેં કટુ કઠિન હૈ, 'બના' ભૂલ જનિ ભર્મ.

સદાચાર, ઉદારતા વ પ્રેમ, ભક્તિકે યે ચિહ્ન હૈં. ભક્તિકા રસ કહાંસે પ્રાપ્ત હોતા હૈ ? સત્સંગસે સુનનેમેં આતા હૈ પરંતુ પ્રાપ્ત હોતા હૈ શરણાગતિસે ! ઉસકે અનુકૂલ વિશ્વાસ, પ્રેમ વ પ્રસન્નતાસે ગતિ કરનેસે !

જ્ઞાન, કર્મ, ઉપાસના, ધ્યાન, યોગ યા ભક્તિ, જો ભી કહો, ઉસકા તાત્પર્ય એક હી હૈ - શરણાગતિ. ઉસકે અનુકૂલ વિશ્વાસ પ્રેમ વ પ્રસન્નતાસે ગતિ કરનેસે તો ઇસકે લિયે સદ્‌ગુરુ-ચરણ શરણ હૈં.

કબીર ડગમગ કા કરહિ, કહા ડુલાવહિ જીઉ,
સર્વ સુખનકી નાઇકો, રામનામ રસ પીઉ.
મતિ કીરતિ ગતિ ભૂતિ ભલાઇ, જબ જેહિં જતન જહાં જેહિ પાઇ,
સો જાનબ સતસંગ પ્રભાઉ, લોકહું બેદ ન આન ઉપાઉ.

ભક્તિરસકી પ્રાપ્તિકા સુગમ ઉપાય

દેખો ! ભક્તિરસકી પ્રાપ્તિકા સુગમ ઉપાય લિખ લો.

સૂધે મન સૂધે બચન, સૂધી સબ કરતૂતિ;
તુલસી સૂધી સકલ બિધિ, રઘુબર પ્રેમ-પ્રસૂતિ.

ભગવાન હમસે સરલતા વ નિશ્છલ પ્રેમ હી ચાહતે હૈં. રાગદ્વેષ, સંસારકે માયા મોહ ઈત્યાદિકો અપને ચિત્તસે હટા દેના હી ભક્તિ હૈ. "ભંજનં ભક્તિઃ" હોને પર "ભજનં ભક્તિઃ" કી અનુભૂતિ રહતી હૈ.

દેખો, ગાય બૈલ આદિ પહલે ઘાસ ખા લેતે હૈં ફિર શાંતિપૂર્વક બૈઠકર ઉસી ખાયે હુએ ઘાસકો મુખમેં લાકર પાગુર કરતે હુએ ઉસકા રસ ઉત્પન્ન કરતે હુએ ઉસી રસકા પાન કરતે હૈં.

ઉસી તરહ, ભગવન્નામ, રૂપ, લીલા, મહિમા, આદિકા રસાસ્વાદ કરના હી ભજન હૈ, અર્થાત્ ભક્તિરસકા સ્વાદ પાના ભજન હૈ.

ઈશ્વર કેવલ અંતઃકરણકી શુદ્ધિ ચાહતે હૈં. જબ અંતઃકરણ શુદ્ધ હોતા હૈ તબ ઉનકી પ્રેરણા મિલતી હૈ. શુદ્ધિ બિના કુછ હોતા નહીં. ઈસીકે લિયે પ્રત્યાહાર કો સમઝના નિતાંત અનિવાર્ય હૈ.

પ્રત્યાહાર માને વિષયભોગ વ લાલસાઓંસે બાહર આકર્ષિત કરકે ઇન્દ્રિયાં, મન વ શરીરકો શુદ્ધ કરકે ઉનકો ભજનકે અનુકૂલ બનાના. ઉનકો સ્થૂલકે પરે જો સૂક્ષ્મ નિત્ય તત્ત્વ હૈ ઉસકે પ્રતિ અનુરક્ત કરના. ઈસલિયે, ઇન્દ્રિયોંકે પ્રત્યાહાર વ સંયમસે સાત્ત્વિકતા સહજ હી સ્થિર હો જાતી હૈ તબ મનકી એકાગ્રતા ભી સહજસાધ્ય હોતી હૈ.

બિના સાત્ત્વિકતાકે એકાગ્રતા હી કૈસી ? એકાગ્ર સુસ્થિત સાત્ત્વિક વૃત્તિ સ્વાભાવિક ગતિસે હી જબ ધ્યેયાકાર બની રહેગી તબ ઉસીકો ભક્તિ કહી જાયેગી ઔર ભક્તિસે રાગદ્વેષ, ક્રોધ, લોભ, મોહ આદિકી નિવૃત્તિ હોતી હી હૈ યહ ધ્રુવ હૈ.

સાત્ત્વિકતાકા સદાચાર, સદ્‌વિચાર, સદ્‌ભાવના ઈત્યાદિકા તૈલધારાવત્ અખંડ પ્રવાહ સહજ સ્વભાવ બન જાના યહ હૈ સાધન, ભજન ઔર ધ્યાનકી એકાગ્ર સ્થિરતા.

તીર તુપકસે જો લડેં, સો તો શૂર ન હોય,
વિષય જીત શક્તિ કરૈં, શૂર કહાવૈં સોય.

કમુ, દેખો ! મૈં તુમ્હારા હર પ્રકારકા વિકાસ ચાહતા હૂં જો તુમ્હારે ધ્યેયકી સફલતા હૈ. અબ એક ક્ષણ ભી નિરર્થક ન જાય ઈસકી ચિંતા રખકર ક્ષણક્ષણકા

સદુપયોગ કરના. અંતિમ ક્ષણ તક જીવનકો સુંદર તથા સુમધુર બના રખનેકે લિયે પહલી શર્ત યહી હૈ કિ હમ એક ક્ષણ ભી બરબાદ ન કરેં.

સદા ન ફૂલૈં તોરઈ, સદા ન સાંવન હોય.
સદા ન સાંવન હોય, સંતજન સદા ન આવેં,
સદા ન રહૈં સુબુદ્ધિ, સદા ગોવિંદ ગુન ગાવેં.
સદા ન પક્ષી કેલી કરે, ઈસ તરુવર ઊપર,
સદા ન સ્યાહી રહૈં, સફેદી આવેં ભૂપર.
'અગ્ર' કહૈં હરિ મિલનકો, તન મન ડારો ખોય,
સદા ન ફૂલૈં તોરઈ, સદા ન સાંવન હોય.

મૈં : ઈસમેં 'અગ્ર' કવિકા નામ હૈ, સૌ કૌન ? શ્રી શ્રી શ્રી અગ્રદાસજી મહારાજ હી ?

શ્રીગુરુદેવ : હાં, ઉન્હીંકા બનાયા હુઆ હૈ. પહલે ઐસી પરિપાટી થી કિ દ્વારાચાર્યજી હોતે થે વે અપને સિદ્ધાંતકા પ્રચાર વ પુષ્ટિ કરતે થે ઔર પરંપરાગત પ્રાપ્ત અનુભવ વ અભ્યાસ કો અપનેમેં પ્રત્યક્ષ કર દેતે થે.

શ્રી શ્રી અગ્રદાસજી મહારાજને ઔર ગ્રંથોંકી રચના ભી કી હૈ. હમારી પરંપરાકે સભી આચાર્યોંને ગ્રંથોંકી રચના કી હૈ. અભી તો ઐસે મહાપુરુષ નહી હૈં. ઈસલિયે કાલ ભી વૈસા નહીં રહા.

ફુરસતમેં ભગવન્નામ લેનેકો સબ કહતે હૈં. એકને કહા, દોને કહા ઔર બસ, અનુકરણકી અંધી બુદ્ધિ હૈ. બુદ્ધિ અંધી નહીં હોતી હૈ પરંતુ અનુકરણ વ મોહવૃત્તિ રખનેવાલેકી બુદ્ધિ અંધી હો જાતી હૈ. ઈસસે જો પતન હોતા હૈ વહ બહુત ભારી હોતા હૈ. ક્યોંકિ તબ તક તો વહ કિસીકા સુનતા નહીં, માનતા નહીં ઔર અપનેકો મહાન બુદ્ધિમાન સમઝતા હૈ.

સહજ સુહૃદ ગુરુ સ્વામિ સિખ, જો ન કરઈ સિર માનિ;
સો પછિતાઈ અઘાઈ ઉર, અવસિ હોઇ હિત હાનિ.

ભગવન્નામ-જાપમેં સમય લગાના યહ સમયકા ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ હૈ. દેખો ન, તુમ્હારી ફૈબાકા ઉદાહરણ. જાપસે હી ઉનકી ચેતનાકા વિકાસ હુઆ હૈ. અબ તો તુમ્હેં વિધિવત્ દીક્ષા વ માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત હો ગયે હૈં. શ્રી તારકમંત્ર પ્રાપ્ત હો

ચુકા હૈ. તારક માને "સંસારાત્ તારયતીતિ તારક."

સંસારસે તાર દેનેવાલા સમર્થ ઐસા રામમંત્ર હી તારક-મંત્રકે નામસે પ્રસિદ્ધ હૈ. શ્રીરામતારક "બ્રહ્મસંજ્ઞકમ્" હૈ. બ્રહ્મસંજ્ઞકમ્ માને "બ્રહ્મ સમ્યગ્ જ્ઞાયતે યેન તદ્ બ્રહ્મસંજ્ઞકમ્" - જિસ નામસે બ્રહ્મકો જાના જાતા હૈ, જો સાક્ષાત્ સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મકા વાચક હૈ, ઉસી નામકો બ્રહ્મસંજ્ઞક કહતે હૈં.

ઔર, મંત્ર માને "મનનાત્ ત્રાયતે ઇતિ મંત્રઃ। "

મનનસે જો ત્રાણ કરે વહી મંત્ર હૈ મનકી બહિર્મુખ વૃત્તિયોં કા પ્રવાહ બાહ્ય નામરૂપાત્મક જગતમેં હંમેશાં બહ રહા હૈ. મન કભી ખાલી નહીં રહ સકતા. અહર્નિશ અનિત્ય પ્રાણીપદાર્થાદિકા મનનચિંતન કરતા રહતા હૈ. ઇસલિયે અનેકાનેક પ્રકારકે અસંખ્ય સંસ્કારોંકા સંચય હોતા રહતા હૈ. યહ સંચય હી જીવનકે લિયે ભવ પર ભવ નિર્માણ કરતા રહતા હૈ. આવાગમનકી જડ હૈ જગતકા મનન-ચિંતન.

ભગવન્નામ-જાપકે અભ્યાસસે બહિર્મુખ મનકો અન્તર્મુખ કિયા જાતા હૈ. સદ્‌ગુરુકી કૃપાસે ધ્યેયકા સ્વરૂપ, નામ વ જ્ઞાન અર્થાત્ રહસ્ય જાના જાતા હૈ. પ્રેમસે નામ-જાપ તથા ધ્યાન કરનેસે ધ્યેયકી પ્રાપ્તિ અવશ્ય હોતી હૈ. નિષ્કામ, નિઃસ્પૃહ, નિર્ભય ઔર નિરહંકારી બનોગે તબ અલૌકિક આનંદાનુભાવ હોગા.

સેવક સુમિરત નામ સપ્રીતી; બિનુ શ્રમ પ્રબલ મોહ દલ જીતી.

ખૂબ ભજન કરના ઔર ભગવત્-પ્રાર્થના કરના.

અબ પ્રભુ કૃપા કરહુ એહિ ભાંતિ, સબ તજિ ભજનુ કરૌં દિનરાતિ.
નારિ કુમુદિની અવધસર, રઘુપતિ વિરહ દિનેશ;
અસ્ત ભયે વિકસિત ભઈ, નિરખિ રામ રાકેસ.

ભજન કયા હૈ ? કિસ પ્રકાર કિયા જાતા હૈ ? ઇત્યાદિ તુમને સુના હૈ ઔર લિખ ભી લિયા હૈ. ઉસે બારબાર પઢના ઔર સમજના. પઢતે પઢતે તુમ્હારી ચેતના જિતની વિકસિત હોતી જાયેગી ઉતની સમજ બઢતી જાયેગી ઔર હર વક્ત પઢને પર તુમ્હેં નૂતન સમઝ વ બોધ મિલેંગે. ઇસલિયે બારબાર પઢના, સોચના ઔર સમઝના.

અચ્છા, અબ સમય હો ગયા હૈ. અભી જાના હૈ તો આજ જલદી પ્રસાદ પાયેંગે. તુમ તૈયારી કરો. મૈં સ્નાન કરૂંગા.

વિદા હોને કે પહલે પૂજન-આરતી હુઆ. સ્ટેશન પર ટ્રેન આને કે પહલે શ્રી ગુરુદેવકે સામને જલકા ગ્લાસ રખા ગયા. શ્રી ગુરુદેવને લેતે હુએ કહા : "યહ અચ્છા યાદ રખા ! નહીં તો ફિર ચાંદીવલી પહુંચ કર સ્નાન કે બાદ હી લેતા."

હમ દૂસરે રૂબ્બે મેં બૈઠીં તાકિ શ્રીગુરુદેવકો આરામ મિલે. શ્રીગુરુદેવને પાલઘર સ્ટેશન પર રમેશકો ભેજકર હમ સબકો બુલા લિયા. હમને પ્રણામ કિયા.

શ્રીગુરુદેવ : પ્રણામ તો સુબહ હો ગયા થા. ફિર પૂજનકે સમય ભી, ફિર ટ્રેનમેં ચઢા તબ ભી. યહ પ્રણામ તો સુબહ-શામ હો જાય તો બસ હૈ, પરંતુ સહી પ્રણામ તો એક હી હૈ ઔર વહ હૈ આજ્ઞાપાલન.

દેખો, અવકાશ કમ મિલેગા. ડહાણૂમેં તો બહુત બાતેં ઔર દીક્ષા હુઈ. બહુત આનંદ ઔર આરામ રહા. ક્યોં, કુમુદ, તૂ કુછ બાતેં નહીં કરેંગી ક્યા ?

મૈં : આપ ટ્રેનમેં બાતેં કરેંગે ?

શ્રીગુરુદેવ : (ખૂબ હંસ કર) હાં હાં, જરૂર કરૂંગા. ક્યોં ન કરૂં ? તુમ પ્રથમ વાર મેરે સાથ પ્રવાસ કર રહી હો ઇસ હર્ષને તુમકો વિહ્વલ બના દિયા હૈ ઐસા માલૂમ પડતા હૈ. તુમ્હારે મનમેં બહુત સી બાતેં ઘૂમ-ફિર રહી હૈં ન ?

મૈં : જી હાં. આપ હાં કહેં તો મૈં બતાઉં.

શ્રીગુરુદેવ : હાં, કુમુદ, અબ મૈંને આરામ કર લિયા હૈ ઔર બંબઈ મેં સમય કમ મિલેગા. ઇસલિયે તુમ્હારી બાતેં અભી હો જાય યહી મૈં ચાહતા હૂં. તુમ ખૂબ બાતેં કર લો હં !

મૈં આપકે સાથ આપકે સાધુ-ચેલે ક્યોં નહી રહતે હૈં ?

શ્રીગુરુદવે : (હંસતે હુયે) અચ્છા તો પ્રશ્નોત્તરકા શ્રીગણેશ ઇસી પ્રશ્નસે કર દિયા ન ! સુનો, અબ ઐસે ચેલે હૈં હી નહીં. અબ મેં સાધુઓં કી જમાત નહીં રખતા હૂં. બંગાલમેં રખતા થા. બાદમેં શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનકી આજ્ઞા હુઈ તો બંગાલસે ઉસી વક્ત નિકલ ચલા ઔર પુનઃ ચિત્રકૂટ આ ગયા.

પરમ પુરુષાર્થ કરે વહી પુરુષ હૈ

મૈં : અગર હમ લોગ આપકે સાથ રહના ચાહેં તો આપ રહને દેંગે ? આપકે નિયમ ભી તો ઐસે હૈં કિ.....

શ્રીગુરુદેવ (બીચમેં હી હંસકર) હાં હાં, મૈં સમઝ ગયા હૂં ! કુમુ, ક્યા

બતાઉં ? તુમકો સ્વતઃ હી યહ માલૂમ પડેગા. સમય આ ગયા હૈ. મૈં જાનતા હૂં કિ તુમ્હારે મનમેં બડા ભારી વિદ્રોહ ઉઠા હૈ કિ સિર્ફ લડકી હોનેકે કારણ હી સ્વમાન વ સ્વગૌરવ છોડકર ઐસે-ઐસે નિયમ ઔર વ્યવહારોંકા પાલન કરના પડ રહા હૈ.

ઇસ પર અબ મેરે કુછ ઐસે નિયમોંને ભી તુમ્હારે અન્તઃસ્થકો ગહરી ચોટ પહુંચા દી હૈ. મૈંને યહ ખૂબ જાના હૈ.

મૈં : તબ ફિર આપ ક્યોં ઐસે નિયમોંકા પાલન હમસે ચાહતે હૈં ઔર કરા રહે હૈં ? શરાબી, જુઆરી યા કૈસા ભી કર્તવ્યભ્રષ્ટ વ પથભ્રષ્ટ આદમીકે લિયે કોઇ નિયમ નહીં, પરંતુ હમારે લિયે તો નિયમોંકા ઢેર લગા રખા હૈ !

શ્રીગુરુદેવ : તુમ તો પાગલ હો જાતી હો ઇસ બાતકો લેકર ! પરંતુ તુમ ક્યા જાનોં ? અભી તુમ બાલક હો !

અચ્છા, યહ બાત દૂસરી હૈ ! પરંતુ મૈં તુઝે સહી-સહી કહતા હૂં કિ પરમાર્થમેં સ્ત્રી-પુરુષકા ભેદ કિંચિત્માત્ર નહીં હૈ. દેખો, પરમ તત્ત્વમેં લિંગભેદ હૈ નહીં. જાતિભેદ, વર્ણભેદ યા સાંપ્રદાયિક ભેદ હૈ નહીં. શરીર-માત્રસે ન કોઇ પુરુષ હૈ ન કોઈ સ્ત્રી હૈ, પરંતુ સબ પ્રકૃતિ હૈં.

પરમ તત્ત્વસે અનુસંધાનકા પરમ પુરુષાર્થ કરનેકી ક્ષમતા જિસમેં પ્રાપ્ત રહતી હૈ ઐસા મનુષ્યજન્મ સર્વોત્કૃષ્ટ હૈ. મનુષ્યજન્મકા પરમ પ્રયોજન સિદ્ધ કરનેકા પુરુષાર્થ કિયા જાવેં વહી પરમ પુરુષાર્થ હૈ ઔર પરમ પુરુષાર્થ જો સફળ કરેં વહી પુરુષ !

દેવી મીરાંબાઈને સહી કહા થા કિ વ્રજમેં તો ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ હી એકમાત્ર પુરુષ હૈં. ઔર સબ તો પ્રકૃતિ હૈં. પ્રકૃતિમેં સે પુરુષ હોના ચાહિયે. મનુષ્યજન્મકા પ્રયોજન યહી હૈ. મનુષ્યમેં તો દોનોં લિંગ-જાતિ સન્નિહિત હોતી હૈં, સ્ત્રી ઔર પુરુષ.

સમાજપ્રથાકે કારણ બાહરકી પ્રવૃત્તિ વ જિમ્મેવારી પુરુષકા ક્ષેત્ર હો ગયા હૈ ઔર સ્ત્રીકા ઘરગૃહસ્થી ક્ષેત્ર હો ગયા હૈ. પરંતુ સબકે લિયે યહ લાગૂ નહીં હોતા હૈ. કઇ પુરુષ ઘરમેં પડે રહતે હૈં ઔર કઇ સ્ત્રિયાં વ્યાપાર, કારોબાર વ ઉદ્યોગ કરતી હૈં. પૂર્વકાલમેં ભી ઐસા હોતા થા.

તાત્પર્ય યહી હૈ કિ પ્રત્યેક મનુષ્યકી અલગ કોટિ વ ક્ષમતા હોતી હૈ. સબકા

સ્તર એક નહીં હો સકતા. જિસ સ્તર પર હોવેં ઉસસે ઉંચે સ્તર પર પહુંચના યહ મનુષ્યજન્મકી સફલતા હૈ. ઈસલિયે નિશ્ચય યહી હૈ કિ પરમ પુરુષાર્થ કરે વહી પુરુષ હૈ.

કડાપન તબ તક કચ્ચાપન

પુરુષાર્થમેં સર્વપ્રથમ હૈ અહમ્-ત્યાગ, સત્કર્મ, જીવમાત્રકે પ્રતિ પ્રેમભાવ ઔર નિયમપૂર્વક નિયમ. અબ તુમ ઈસી ક્ષેત્રમેં આ ગઇ હો. કટિબદ્ધ હોકર ધ્યેયસિદ્ધિમેં લગે રહના. અપના પુરુષાર્થ છોડના નહીં હૈ ઔર વિચલિત હોના નહીં હૈ. અહમ્-ત્યાગસે હી ધ્યેય સિદ્ધ હોતા હૈ ઔર સદ્‌ગુરુકે કૃપા-કટાક્ષ બિના અહમ્ છૂટતા નહીં હૈ.

પ્રેમ બિના ધીરજ નહીં, બિરહ બિના વૈરાગ;
સદ્‌ગુરુ બિન જાવેં નહીં, મન મનસાકા દાગ.
તાતે કરહિં કૃપાનિધિ દૂરી, સેવક પર મમતા અતિભૂરિ.

દેખો, ખૂબ સમઝના કિ એક બાર ભગવાન અપના લેતે હૈં ફિર અપને સેવકકો નિજજન અર્થાત્ અપને અનુકૂલ બના લેતે હૈં. ઈસીકો હમ લોગ કસોટી કહતે હૈં, સહન કરના કહતે હૈં. કસોટીમેં પાર ઉતરના અપની નિષ્ઠા પર નિર્ભર હૈ.

મૈં પુનઃ કહતા હૂં કિ અહંત્યાગસે હી ધ્યેયસિદ્ધિ હોતી હૈ, ઔર ધ્યેયસિદ્ધિસે સિદ્ધ હુઆ જાતા હૈ.

દેખો ન, તુમ્હારે જ્યોતિષી મહારાજને બિના સોચે-જાને હી કહ દિયા, 'સિદ્ધ ગુરુદેવ' ! મૈં કહાંકા સિદ્ધ હૂં ! મેરા અહં તો મૈં હી જાનતા હૂં !

સુનો, ચાવલ સિદ્ધ હુઆ કિ નહીં - યહ હમ કિસ પ્રકાર દેખતે હૈં ? જાનતી હો ન ? એક દાના લેકર અંગુલિયોંસે દબાતે હૈં. કડાપન યા કન માલૂમ પડતા હૈ તો હમ કહ દેતે હૈં કિ અભી સિદ્ધ નહીં હુઆ, કચ્ચા હી હૈ.

કડાપન રહે તબ તક કચ્ચાપન હૈ હી યહ સનાતન શાશ્વત સિદ્ધાંત, નિયમ ઔર સત્ય હૈ. સિદ્ધ માને કિંચિત્ ભી કડાપન ન રહ ગયા હો ઐસા સમ્યક્, મુલાયમ, કોમલ ઔર વિનમ્ર.

જબ હમ મિટ જાતે હૈં તબ વહ હમારેમેં બસ જાતા હૈ. જબ હમ ખો જાતે હૈં તબ વહાં વહ આ જાતા હૈ ઔર છા જાતા હૈ. ઈસલિયે સાધના માને મિટ જાના, ખો જાના. મનકી એંઠ ગલ જાની ચાહિયે.

ઇસ દુનિયા મેં આયકે, છોડી દે તૂ ઐંઠ;
લેના હો સો લે લિજો, ઉઠી જાત હૈ પેંઠ.

સોચો તો પુત્રી, તુમ્હારા ધ્યેય પરમ પુરુષાર્થકા હૈ. તબ ફિર નિયમ તુમકો કહાં બાધા ડાલેગા ? તુમ વિશ્વાસ રખના કિ મેરા કોઇ નિયમ તુમ્હારે પુરુષાર્થમેં બાધક નહીં હોગા.

મૈં : યદિ ઐસા હી હૈ તો ફિર નિયમોંકો ભી મેરી ઓરસે ક્યા બાધા હો સકતી હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : કુમુદ, કોઈ બાધા બિલકુલ નહીં હૈ હો ! તુમ પક્કા વિશ્વાસ કરો. તુમ ઔર મૈં સમાન જાતિકે હૈં ઔર વહ જાતિ હૈ શ્રીરામજીકે ભજન કરનેવાલે હરિજનકી. ભજન કરનેસે હી હમેં ભગવાન અપના નિજજન, હરિજન સિદ્ધ કર દેતે હૈં. હમેં કુછ કરના નહીં પડતા હૈ. કેવલ ભગવાનકા હો જાના હૈ.

જાત નહીં જગદીશ કૂં, (તો) હરિજન કૂં ક્યા હોય ?
જાત ભાત કુલ કીચમેં, ડૂબ મરોં મત કોય.

ભગવત્-તત્ત્વકી ઇચ્છા, કુતૂહલ વ જિજ્ઞાસા હોને પર ઉસકો સમઝને, જાનને ઔર પાનેકે લિયે કુછ ન કુછ કરતા રહતા હૈ વહ હૈ જિજ્ઞાસુ. ચાહે સ્ત્રી હો યા પુરુષ.

જિજ્ઞાસાસે પ્રેરિત હોકર ઉસકી પૂર્તિકા પ્રયત્ન કરતા હુઆ શ્રી ગુરુ-શરણાગત હોવે વહ જાગૃત જિજ્ઞાસુ અર્થાત્ મુમુક્ષુ.

શ્રીગુરુ-ઉપદેશકે અનુસાર અનન્ય નિષ્ઠાસે, પુરુષાર્થમેં સંલગ્ન હો જાય વહી પુરુષ ઔર વહી પુરુષાર્થી હૈ.

યહ તન વિષકી વેલરી, ગુરુ અમૃતકી ખાન;
સીસ દિયૈ ગુરુ જો મિલૈ, તો ભી સસ્તા જાન.

ઇસલિયે તુમ મેરે નિયમોંકો નિમિત્ત બના કર કિસી પ્રકારકી ઝુંઝલાહટ નહીં બઢાના પરંતુ ધૈર્ય બઢાના. દૃઢતા વ અનુરાગ બઢાના. ઇતની દૃઢતા રખના કિ -

પરવાહ નહીં જો આજ જમાના ખિલાફ હૈ,
રાસ્તા વહી ચલૂંગા જો ઠીક ઔર સાફ હૈ.
તૌ હીનો ખોફ (ભય) હેય (અસાર) હૈ મેરી નિગાહમેં,
મૈં ખાક (ધૂલ, રાખ) ભી જો હૂંગા તો નેકીકી રાહમેં.

અગર તુમ ઇતની દૃઢતાસે બિલકુલ ડટ કર રહોગી તો સારા વિશ્વ એક તરફ હો જાય તબ ભી કોઇ પરવાહ નહીં. પક્કા વિશ્વાસ રખના કિ પુરુષાર્થમેં મૈં અપની ઓરસે અપના સબ કુછ લગા દૂંગા. મેરી ઓરસે કોઇ કમી નહીં રખૂંગા. પરંતુ ઇસકે લિયે એક બાત તુમકો ધ્યાનમેં રખની હોગી - બસ, આનુકૂલ્યસ્થ સંકલ્પ.

રહિ હૌં સબ બિધિ રામકૈં, સબ દિન હો અનુકૂલ,
આનુકૂલ્ય સંકલ્પ 'બના', પ્રથમ અંગ જનિ ભૂલ.

દેખના, કમુ, વિશ્વાસઘાત નહીં કરના. સાધુ તો સાધુતાકા ત્યાગ નહીં કર પાયેગા. સાધુતા છોડ દેં તો ફિર સાધુ હી ક્યા રહ જાતા હૈ ? સાધુ જો એક બાર કહ દેતા હૈ ઔર વિશ્વાસ દેતા હૈ ફિર ઉસસે હટતા નહીં હૈ. સબ કુછ સહન કર લેતા હૈ. અપના પ્રાણ તક દે દેતા હૈ. યહ બાત ભૂલના નહીં ઔર ધ્યેયસે ચ્યુત હોના નહીં.

ઔર ભી એક બાત કહના ચાહતા હૂં. દેખો કમુ, તુમકો સાધુવેશકા બડા ભારી મમત્વ ઔર આકર્ષણ હૈ. યદિ વેશપરિવર્તનકી સહી ઠોસ ઇચ્છા હૈ તો ઊપરી સ્થૂલ વેશકી બજાય ઐસે ગુણ-સ્વભાવકે સૂક્ષ્મ વેશ વ ચિન્મયરૂપ ધારણ કરો કિ જિસકે પ્રેમમેં બંધકર સ્વયમ્ ભગવાન તુમ્હારે અત્યંત નિકટ આ જાયેં ઔર તુમ્હારે ઉપર રીઝ જાયેં !

જે જન ખેંરૂ વિષય રસ, ચિકને રામ સનેહ;
તુલસી તે પ્રિય રામકો, કાનન બસહિં કિ ગેહ.

ઊષર બરસઇ તૃન નહિં જામા, જિમિ હરિજન હિયં ઉપજ ન કામા.
રીઝત રામ સનેહ નિસોતે, કોજગ મંદ મલિન મતિ મોતે.

દેખો, કેવલ શારીરિક કામ હી નહીં સમઝના. ક્રોધ, લોભ, ઈર્ષા, મત્સર, રાગાદિક વૃત્તિ કામવૃત્તિકા હી વિભિન્ન સ્વરૂપ હૈં.

કામ કામ સબ કોઉ કહૈ, કામ ન ચિન્હૈ કોય,
જેતી મનકી કલપના, કામ કહાવૈં સોય.

જગતકા નહીં પરંતુ જગદીશકા ખયાલ રખના

મૈં : આપને કહા થા કિ એક-દો બાર કહ દેતા હૂં. બાર-બાર કહતા નહીં હૂં. ઐસા ક્યોં ? ક્યા આપકો ઐસા લગતા હૈ કિ એક-દો બાર કહ દિયા લેકિન

માનતે નહીં હૈં તો ફિર બારબાર ક્યોં કહના ?

શ્રીગુરુદેવ : કમુ, જો કિ તૂને વૈસા કુછ કહા નહીં હૈ પરંતુ જો કુછ કહા હૈ ઉસકા આશય યહ ભી હો સકતા હૈ કિ મૈં અપમાનિત હુઆ હૂં ઐસા સમઝકર મૈં ફિર નહીં કહતા હૂં.

દેખો, ખૂબ ખ્યાલમેં રખના કિ મેરે કહને પર ભી નહીં માનો તો મેરા અપમાન કિયા હૈ ઐસા મૈં કદાપિ નહીં સમઝતા હૂં. તુમને ભી ઐસા કહા નહીં હૈ, પરંતુ એક આશય યહ ભી નિકલ સકતા હૈ. અપમાન-માનકા દુઃખ યા હર્ષ મુઝે નહીં હોતા હૈ ફિર ભી મૈં બારબાર નહીં કહતા હૂં યહ હકીકત હૈ, કારણ કિ નિર્માણકો કાર્ય કરને દેનેમેં રુકાવટ ડાલને પર ભી મર્યાદા હોતી હૈ. સો ઉસીકે અનુકૂલ રહતા હૂં.

ઈસમેં જબ કભી અકલ્યાણ હોતા હુઆ દેખતા હૂં તબ વ્યથિત ભી જરૂર હોતા હૂં ઔર ભગવાન રક્ષા કરેં, કલ્યાન કરેં ઈસ ભાવના કે સાથ ઉસકા વિચાર સંકલ્પ સમાપ્ત હો જાતા હૈ. અનાયાસ હી. તુમ પૂછોગે કિ ઐસા ક્યોં ?

કારણ સહજ અરુચિ, સહજ ઉદાસીનતા, સહજ તટસ્થતા, નિર્લેપતા, જો કહો સો. યહ કિસ પ્રકાર હોતી હૈ ? દેખો, યહ બાત ઉદાહરણ દેકર સમઝાતા હૂં.

કોઇ વ્યક્તિ શ્રીમંત યા સર્વોચ્ચ સત્તા પર હૈ, પરંતુ હમેં કોઇ રુચિ યા વૃત્તિ નહીં ઉઠતી કિ ઉનકે પાસ જાવેં ઔર ઉનકા સંપર્ક કરેં યા લાભ ઉઠાવેં. ન તો ઉનકે પ્રતિ વિદ્રોહ વા દુશ્મની ભી હૈ, પરંતુ ઉનકે પાસ બિના ઐસે સંયોગકે જાનેકા ખયાલ મનમેં ઉઠેગા નહીં યહ ચૌકસ બાત હૈ. ઈસકો અહંકાર વા અભિમાન નહીં કહા જા સકતા.

જબ સહી ભજન હોતા જાતા હૈ તબ સચ્ચે સાધકકો ભી કુછ ઐસા હોતા જાતા હૈ. વહ અનાયાસ હી ઉદાસીન તટસ્થ હોતા જાતા હૈ. ઈસ પરસે કઇયોંકો અહંકાર દિખતા હૈ, પરંતુ ઉસકી ઉદાસીન વૃત્તિકો સમઝ નહીં પાતે હૈં. અગર ઠીક સે સોચા જાયેં તો સમઝમેં આ જાએં ઐસી બાત હૈ. કભી સંયોગાનુસાર મિલને પર વહ બિલકુલ સરલતાસે બોલતા હૈ, ખાતા હૈ, સોતા હૈ, સબ કુછ ઠીકઠીક કરતા હૈ.

ઈસકો ન સમઝતે હુયે તબ ઈસમેં ભી કઇયોંકો કુછ ન કુછ ઉલટા સમઝમેં આતા હૈ ઔર ઉલટા દિખતા હૈ. સાધકકો ઈસકા કુછ ધ્યાન નહીં રહતા હૈ.

અપને આપ ઐસા અંતરંગ સાધન હોતા જાતા હૈ.

ઈસલિયે ઉસકો દુનિયાકા પ્રતિભાવ જાનનેમેં ભી નહીં આતા હૈ. જગતસે તો ઐસા હોતા હી આયા હૈ. ઈસલિયે જગતકા ખયાલ ન રખકર જગદીશકા ખયાલ રખના. તો હી બેડા પાર હોતા હૈ. જગતકી રીત હૈ કિ સભીમેં દોષ હી દોષ દેખેં.

સરલ સોં શઠ કહૈ, વકતા સોં ઢીઠ કહૈ,
વિનય કરૈં તાસોં કહૈં, ધન કે અધીન હૈં.
છમી સોં નિબલ કહૈં, દમી સોં અદત્તી કહૈં,
મધુર બચન કહૈં, તાસોં કહૈં દીન હૈ.
દાતા સોં દંભી કહૈં, નિસ્નેહી સોં ગુમાની કહૈં,
તૃષ્ણા ઘટાવૈં તાસાં કહૈં ભાગ-હીન હૈં.
સાધુ ગુન દેખૈં અહો, તહાં હી લગાવૈં દોષ.
ઐસે કછૂ દુર્જનકો હૃદોઈ મલીન હૈ.

નિર્દોષ રુચિહીનતા વા ઉદાસીનતા ઐસી હોતી હૈ કિ હમારી તરફસે જો કરના ઉચિત થા, આવશ્યક થા, સો બરાબર કર લિયા જાતા હૈ. બસ ફિર ઈસ પર સામનેવાલેને ક્યા કિયા, ક્યા નહીં કિયા ઔર વૈસા ક્યોં કિયા, કબ કિયા, ઈત્યાદિ વિકલ્પ ઉઠતે નહીં. હમને કર લિયા હૈ. બસ સામનેવાલા ચાહે સો કરેં યા સમઝેં. ઉસકા સંકલ્પ વિચાર તક નહીં આતા.

ભગવાનકા સ્વભાવ

મૈં : ભગવાન કા એક સ્વભાવગુણ વાત્સલ્ય હૈ, આપને કહા થા. તબ ફિર ભગવાન અભક્તોંકે પ્રતિ સ્નેહ, ઉપકાર, હિત આદિ ક્યોં નહી કરતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : ભગવાનકે સમ્યક્ વાત્સલ્યમેં કોઈ શંકા હી નહીં હો સકતી હૈ. પાની, પવન, પ્રકાશ, અન્ન, વનસ્પતિ, ઈત્યાદિ ભગવાનકે વાત્સલ્યકો પ્રત્યક્ષ પ્રમાણિત કરતે હૈં. ભગવાન સર્વ જગતકે જીવમાત્રકે અકારણ સુહૃદ, હિતુ વ નિઃસ્પૃહી સખા હૈ. સબકે પ્રતિ સતત હિત, ઉપકાર, સ્નેહ કર રહે હૈં ઔર કરતે રહેંગે. હમારે દેખનેમેં ઐસા આતા નહીં હૈ યહ બાત સહી હૈ.

વાસના, સ્વાર્થ, દંભ આદિસે ભરે હુયે મલિન ચિત્તમેં ભગવાન કે ઉપકાર

વ સ્નેહ ઝલકતે નહીં હૈં. ભક્તકા ચિત્ત વિશુદ્ધ હો જાતા હૈ. ઈસલિયે ભક્તકે ચિત્તમેં ઝલક ઉઠતે હૈં. ભક્ત ચારોં ઓર ભગવાનકે ઉપકાર વ વાત્સલ્યકા દર્શન ઔર અનુભવ કર પાતા હૈ.

દેખો, સૂર્યપ્રકાશ કિતના સ્પષ્ટ ઝલકતા હોતા હૈ. પરંતુ લકડી યા પથ્થરમેં પ્રકાશ-અગ્નિ હોતે હુએ ભી સ્પષ્ટ ઝલકતે નહીં હૈં. જબ ઉનકે ઉપર વિશેષ પુરુષાર્થ યાને પરિશ્રમ કિયા જાતા હૈ તબ પ્રકાશ-અગ્નિ ઝલક ઉઠતે હૈં. યહ સબકી અનુભૂતિ હૈ.

ઈસી તરહ ગર્વ, દંભ, કપટ આદિ દૂષણોંસે રહિત સાધના હોને પર હી ભગવાનકી પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત હોતી હૈ. ઈસ પ્રસન્નતાકો ભગવાનને સ્વયમ્ કહ દી હૈ કિ જો મુઝે ભજતા હૈ ઉસકો મૈં ભી ભજતા હૂં. શ્રી રામજીને શ્રી ભરતજીકા નામ લેકર પ્રયાગસ્નાન કિયા થા. જો ભજતા હૈ ઉસીકે સન્મુખ ભગવાન પહુંચતે તથા ઉસીકો ભજતે હૈં.

સમદરસી મોહિ કહ સબ કોઉ, સેવક પ્રિય અનન્યગતિ સોઉ.

યે યથા માં પ્રપદ્યન્તે તાંસ્તથૈવ ભજામ્યહમ્ ॥ (૪-૧૧)

દંભ, છલ, કપટકો લેકર ભક્ત કહલાનેવાલેકે સન્મુખ ભગવાન કૈસે પ્રગટ હો પાવેંગે ? જબ વહ ભજતા હી નહીં હૈ તો ! હમ લોગ ભલે ઉસકો ભક્ત કહેં યા ભક્તરાજ સમઝેં ! પરંતુ ભગવાન તો સબકે અન્તર્યામી હૈં. ભીતર-બાહરકી સબ જાનતે હૈં, દેખતે હૈં ઔર સુનતે હૈં.

નિર્મલ મન જન સોં મોહી પાવા ।

મોહિં કપટ છલ છિદ્ર ન ભાવા ॥

બચન વિચાર અચાર તન, મન કરતબ છલ ધૂતિ,

તુલસી ક્યોં સુખ પાઈયૈ, અંતરજામિહિ ધૂતિ.

મૈં : તો ભગવાન ભક્તકે પર હી કૃપા વ પ્રેમ બરસાતે હૈં ન ?

શ્રી ગુરુદેવ : ક્યોંકિ ભગવાન સ્વયમ્ છલી યા કપટી નહીં હૈં. જીવ ભક્તિ, ઉપાસના, યજ્ઞ, અનુષ્ઠાન યા વ્રત-દાન કરતા હૈ તો કામનાઓંકો લેકર કરતા હૈ. ભગવાન સ્વયમ્ પૂર્ણકામ-આપ્તકામ હૈં. ઉનકો કોઈ સ્વાર્થ નહીં હૈ. ફિર ભી સબકે લિયે નિઃસ્વાર્થ સુહૃદ, અનન્ય સખા, અકારણ હિતુ હૈં તથા વાત્સલ્ય, પ્રેમ, દયા, કરુણાકે અથાહ સિંધુ હૈં.

ભગવાન જો વાત્સલ્ય, પ્રેમ વ દયા આદિ કરતે હૈં ઉસમેં ન તો કોઇ સ્વાર્થ હોતા હૈ ઔર ન તો કોઇ છલ, દંભ યા દિખાવા હોતા હૈ. તાત્પર્ય કિ સચ્ચા પ્રેમ, વાત્સલ્ય ઔર સ્નેહ કરતે હૈં. નકલી યા કપટી નહીં હોતા ઔર ઉસમેં અહંકાર ભી નહીં હોતા હૈ.

ઈસલિયે ભગવાન કો કપટ, છલ, દંભ કભી સ્વીકાર્ય નહીં. ભગવાન ઉનકો ગ્રહણ હી નહીં કર સકતે.

ભક્ત તો વહી જો ભગવાન કે ગુણસ્વભાવકો અપનેમેં આધાન કર લેતા હૈ. ઈસલિયે ભક્તમેં ભી છલ, કપટ, દંભ આદિ નહીં હો સકતા હૈ. સમાનશીલ ગુણેષુ તથા વ્યસનેષુ ભી સખ્ય ઔર પ્રિયત્વ હો હી જાતા હૈ. શરાબ પીનેવાલોંમેં ભી પરસ્પરમેં સખ્ય વ પ્રિયત્વ હોતા હૈ કિ હમારી એકસી રુચિ હૈ તથા એકસી સ્થિતિ હૈ. ધનીકો ધનીકે લિયે પ્રિયતા રહતી હૈ.

ઈસી પ્રકાર, ભગવાન ભક્તકો અપને સમાન ગુણસ્વભાવ અપનાયા હુઆ જાન કર ફૌરન હી ભક્તાધીન હો જાતે હૈં. યહ આધીનતા પ્રેમકી હૈ, વાત્સલ્યકી હૈ. ભક્તકો અપને સમાન બના દેતે હૈં. યહ ભી પ્રેમકી બક્ષિસ હૈ. આશીર્વાદ આશીર્વાદ હમ બોલતે હૈં ન ! વહ પ્રેમકી બક્ષિસ હોતા હૈ. બિના પ્રેમકે પ્રાપ્ત નહીં હો પાતા.

મૈં ભગવાન યદિ આપ્તકામ, પૂર્ણકામ હૈં તો ભક્તકો ક્યોં ચાહતે હૈં ? ભક્તકો પ્રેમ ક્યોં કરતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : યહી મૈંને અભી કહા થા. આશીર્વાદ વહી હોતા હૈ જો સહજ ભાવસે, અનાયાસ હી, પ્રસન્નતાકા ચિન્મય પ્રવાહ જો વિશેષ ભાવસે ગુણાકર્ષિત હોતા હુઆ શીઘ્ર હી ઉસ સુપાત્રકો ભર દેતા હૈ.

યહ પ્રક્રિયા અત્યંત હી શીઘ્ર ગતિસે ઝલકપલકકી તરહ અપને આપ હો જાતી હૈ ઔર પીછે અપના સબૂત ભી છોડ જાતી હૈ. સબૂત હૈ દોનોંકો અનુપમ પ્રસન્નતાકી અનુપમ અનુભૂતિ.

કહા નહીં જાતા હૈ કિ મૈં આશીર્વાદ દે રહા હૂં. ન તો યહ ભી કહા જાતા હૈ કિ મુઝે આશીર્વાદ દો. ન તો મસ્તક પર હાથ રખા જાતા હૈ ઔર ન તો પ્રણામ યા યાચનાકી ક્રિયા કી જાતી હૈ. પરંતુ ફિર ભી અનુભૂતિ જો હોતી હૈ વહ ઠોસ હોતી હૈ.

ઇससे ભી જ્યાદા સ્પષ્ટ સમઝાનેમેં મેરી વાણી અવરુદ્ધ હો રહી હૈ. ક્યા કરૂં ? ભગવાન તો ભગવાન હી હૈં. અપને સ્વભાવગુણ હી સે પ્રેરિત હોતે હુએ અપને પ્રિયજનકો સ્નેહ કરતે હૈં. ભગવાન કો કામના યા સ્વાર્થ નહીં હોતે હૈં.

સો કેવલ ભગતન હિત લાગી । પરમ કૃપાલ પ્રણત અનુરાગી ॥
જેહિ જન પર મમતા અતિ છોહૂ । જેહિ કરુણા કરિ કીન્હ ન કોહૂ ॥
સેવત સુલભ સકલ સુખદાયક । પ્રણતપાલ સચરાચર નાયક ॥
વ્યાપક અકલ અનીહ અજ, નિર્ગુન નામ ન રૂપ,
ભક્ત હેતુ નાનાવિધહિં કરત ચરિત્ર અનૂપ.

વાસનાઓંકા નિયંત્રણ હૈ કર્તવ્યપરાયણતા

(દો મિનિટ પશ્ચાત્)

નાનાભાઈ : હમારે શાસ્ત્રોંમેં માલૂમ પડતા હૈ કિ ઋષિ-મહર્ષિ ભી ગૃહસ્થી થે. સાક્ષાત્કાર કે લિયે બ્રહ્મચર્ય અનિવાર્ય નહીં હૈ ?

શ્રી ગુરુદેવ : હમારે ઋષિ-મહર્ષિ ગૃહસ્થાશ્રમી હૈં, ગૃહસ્થી નહીં. ગૃહસ્થાશ્રમી સાક્ષાત્કારકે પાત્ર હો સકતા હૈ. ગૃહસ્થાશ્રમી યોગી હો સકતા હૈ ઔર ઉસે યોગી હોના હી ચાહિયે. ગૃહસ્થાશ્રમસે વિરકતાશ્રમકો સાધ્ય કરના હી ચાહિયે.

ગુરુ સંગતિ ગુરુ હોઈ સો, લઘુ સંગતિ લઘુ નામ,
ચાર પદારથમેં ગિનૈં, નરક દ્વારહૂ કામ.

યોગસિદ્ધકા મુખ્ય લક્ષણ જો હૈ વહ સનાતન હૈ ઔર વહ હૈ વિષયરસકા નિરસન, વિષયોંકા નિવારણ. બ્રહ્મચર્ય તન મન વચનકા સમ્યક્ હોતા હૈ ઔર વહી વિષયોંકા નિવારણ હૈ, ઔર વહી દિવ્યીકરણ હૈ.

જીવમાત્રકો ઇન્દ્રિયવિષયભોગ સહજ પ્રિય હોતે હૈં. કર્તવ્યપરાયણતા તથા ધર્મનિષ્ઠાકા સદ્વિચાર વ સદ્ભાવ હો તભી મનુષ્ય સંયમી વ સમઝદાર હોતા જાતા હૈ. મનુષ્ય જિતના સંયમી ઔર સમઝદાર હોતા હૈ ઉતના હી વહ સંતોષી, સુખી તથા હિતકારી હોતા હૈ.

ગૃહસ્થાશ્રમીકા યહી આદર્શ હૈ. સંયમ-મર્યાદા અનિવાર્ય હૈ. અગર યહ નહીં હોવે તો મનુષ્યકો નરપશુ ઔર નરપિશાચ હોને મેં દેર નહીં લગતી.

સબવિધિ શોચિય પર અપકારી । નિજતનુપોષક નિર્દય ભારી ॥

સર્વથા અંધે હો જાનેસે તો ઉત્તમ યહી હૈ કિ આંખોંમેં વિવેક-અંજન સાવધાનીસે આંજ કર ઉસસે દૃષ્ટિ નિર્મલ કરતે રહના, ચિત્તશુદ્ધિ કરતે રહના ઔર ઊંચા ઉઠ જાના.

લોગ રીતિ ફૂટી સહહિં, આંજી સહઈ ન કોઈ,
તુલસી જો આંજી સહઈ, સૌ આંધરો ન હોઈ.

કર્તવ્યનિષ્ઠા, સદાચારનિષ્ઠા વ સત્યનિષ્ઠાકા નિર્વાહ કરતે હુએ કષ્ટ, પરિશ્રમ યા વિપત્તિ સહ લેના અચ્છા, પરંતુ ઈનકા ત્યાગ કર દેના અમાનવીય કૃત્ય હૈ.

દેખો હરેકૃષ્ણ, બડે બડે યજ્ઞ, દાન યા મહાન તપ, હઠયોગ આદિ કરકે, કઈ સિદ્ધિયાં પ્રાપ્ત કરનેવાલે કઈ તપસ્વી, દાની, યોગી વ વિદ્વાન ભી વિષયોંકી પ્રબલતામેં બહ કર પથભ્રષ્ટ હુએ હૈં ઔર આજ ભી હોતે હૈં.

તો, નિષ્કર્ષ યહી હૈ કિ યોગી ગૃહસ્થી બન જાય યહ પતન હૈ, પરંતુ ગૃહસ્થાશ્રમી યોગી બન જાય યહ ઉન્નતિ હૈ. સાક્ષાત્કારકે લિયે ગૃહસ્થાશ્રમી અપાત્ર હોતા હૈ ઐસી બાત બિલકુલ નહીં. ઇસલિયે યહ સમઝ ભૂલભરી હૈ. મનુષ્યમાત્રકે પાસ ભીતર અપરંપાર સંપત્તિ રહી હૈ. ઈસે એક લબાલબ ભરે હુએ સુવર્ણકી ગુપ્ત ખાન હી સમઝો. પરંતુ ઈસ અપરિમિત ખજાનેકી ઓર ન જાતે હુએ વિષયોં કે ભોગ વ નશ્વર પદાર્થો કે પ્રલોભનોંમેં મનુષ્ય ઉલઝ જાતા હૈ.

સાક્ષાત્કાર સત્યકા હોતા હૈ. પરમ તત્ત્વ સત્ય હૈ, ચિન્મય હૈ, ચેતનત્વ હૈ, જડ પદાર્થોમેં વ ભોગવિષયોં મેં ઉસીકી ચેતનતા હૈ તબ તક હી વે સુખકર વ જીવંત હૈં.

વિષય કરણ સુર જીવ સમેતા । સકલ એકતેં એક સચેતા ॥
સબકર પરમ પ્રકાશક જોઈ । રામ અનાદિ અવધપતિ સોઈ ॥
જગત પ્રકાશ્ય પ્રકાશક રામૂ । માયાધીશ જ્ઞાનગુન ધામૂ ॥
જાસુ સત્યતાતેં જડ માયા । ભાસ સત્ય ઈવ મોહ સહાયા ॥

પરમ તત્ત્વકે દર્શન વ સન્નિધિમેં બડે બડે આવરણ ઈન્હીં પ્રલોભનોંકા હૈ. અપાર ખજાનેકો આવૃત્ત કરનેવાલે ઈન પ્રલોભનોં કો નિવૃત્ત કરના પડતા હૈ. ઈશોપનિષદમેં કહા હૈ :

હિરણ્યમયેન પાત્રેણ સત્યસ્યાપિહિતં મુખમ્ ।

સત્યરૂપ પરમ તત્ત્વકે અપરિમિત ખજાનેકી ખાનકા મુખ અત્યંત આકર્ષક

ભોગ-ઉપભોગોંકે ઢક્કન કે દ્વારા આવૃત્ત રહતા હૈ. ઇસલિયે ભગવાનકો પ્રાર્થના કી જાતી હૈ

"હે દયામય, આપકે સહારે બિના ઈનકો હટાકર મેં આપકે નિકટ આ નહીં પાતા હૂં. ઇન્હીંમેં ઉલઝ કર રહ જાતા હૂં. લક્ષ્ય વ ધ્યેયકા માર્ગ છૂટ જાતા હૈ. આપકી પ્રાપ્તિ હો નહીં પાતી ઔર મૈં જિસ ખજાનેકા ધની હૂં ઉસસે હી વંચિત રહકર કંગાલ વ નિર્બલ હો ગયા હૂં.

આપ કૃપાલુ કૃપા કરેં ઔર અપની ઓર મુઝે આગે બઢા દેવેં. 'તત્ ત્વં પૂષન્ અપાવૃણુ સત્યધર્માય દૃષ્ટયે ॥' ઈસ ઢક્કનકો ખોલ દેવેં, હટા દેવેં ઔર મુઝે આપકી ઓર લે આનેવાલે માર્ગ પર ચઢા દો. તભી મૈં સત્યકા દર્શન કર પાઊંગા, સાક્ષાત્કાર કર પાઊંગા."

વિષયરસ ભગવદ્-રસકે દ્વારા હી ફીકા પડતા હૈ. ઇસલિયે ભગવત્કૃપાકે બિના કામ આદિ નિરસ્ત નહીં હોતે હૈં. ભગવાન શિવજીને ઇસી હેતુસે બ્રહ્મર્ષિકી શેષ ઘટના કેવલ અહંકો મિટાનેકે હેતુ ભગવદ્-ઇચ્છાસે હુઈ હૈ.

વિષયોંકે રસાનુરાગી બુદ્ધિ વાસનામયી હોતી હૈ. વાસના સત્ય વસ્તુ વ બાતકો આવૃત્ત કિયે રહતી હૈ. ઇસલિયે કર્યવ્યનિષ્ઠા વ સદાચારકા પાલન અનિવાર્ય હૈ. ઇસસે વાસના કમજોર હોતી જાતી હૈ ઔર બુદ્ધિ સ્થિર વ પવિત્ર હોતી રહતી હૈ. સ્થિર શુભ બુદ્ધિમેં હી આત્મિક પ્રભા ઝલકતી હૈ. વહી પ્રજ્ઞા હોતી હૈ.

વૃત્તિ-પ્રવાહ સાત્ત્વિક હોને પર હી ભગવત્-તત્ત્વકા પ્રકાશ સમગ્ર અંતઃકરણ પર પ્રસ્ફુટિત હોતા જાતા હૈ. યહી પ્રકાશ સાધકકો ઔર સાધારણ મનુષ્યોંસે પૃથક્ દિખલા દેતા હૈ. સાધક ચાહે યા ન ચાહે, યહ પ્રકાશ આવૃત્ત નહીં હો સકતા.

દેખો ! ઉપયોગ, સંપત્તિ, સંતતિ, સત્તા, કલા, રૂપ, બુદ્ધિ ઈત્યાદિકો ઉસકે ઉચિત નિયંત્રણોં કે સાથ રખના ચાહિયે. તભી યે વાસ્તવમેં સુખકર ઔર હિતકર હોતે હૈં.

ઉપભોગવૃત્તિકા ઉચિત નિયંત્રણ હૈ દાન વ ત્યાગવૃત્તિ, અર્થાત્ પ્રેમપૂર્ણ ઉદારતા. જો સંપત્તિ આપમેં દાન વ ત્યાગવૃત્તિ ઉદય નહીં કરતી હૈ યા ઉન્હેં કમજોર કર દેતી હૈ વહ શાપિત સંપત્તિ હોગી. મર્યાદાઓંકા ઉલ્લંઘન, સંતતિકી સ્વચ્છંદતા, શારીરિક વ માનસિક રુગ્ણાવસ્થા, અકાલ નિધન, તીવ્ર ઉદ્વેગ, વગૈરહ, ઈનમેંસે કુછ ન કુછ જરૂર કરેગી.

મૌન રહનેકા સામર્થ્ય ઔર તટસ્થતાયુક્ત દૃષ્ટિ, શ્રવણ વ ભાવુકતા પ્રાપ્ત

હોના, ઊંચા લક્ષ્ય હોના ઔર ઉસ લક્ષ્યસે ચ્યુત ન હો જાનેકી સાવધાની હોના, યહ બુદ્ધિકા નિયંત્રણ હૈ.

ઉસી તરહ, કર્તવ્યપરાયણતાસે વિષયવાસના વ સ્વાર્થલાલસાકે ઉપર નિયંત્રણ હોતા હૈ.

આપ સબકો મૈં જરૂર અનુરોધ કરૂંગા કિ, ક્યોંકિ આપ પઢે-લિખે વિચારવાન હૈં, આપકો ઈશોપનિષદ, ગીતાજી ઔર માનસજીકા અધ્યયન જરૂર કરના ચાહિયે. એકમાત્ર ઈશોપનિષદકા અધ્યયન ભી પર્યાપ્ત હૈ, ઈસ બાતકો સમઝને કે લિયે. કેવલ એક હી આશયકો લેકર મૈં યહ કહતા રહતા હૂં. જહાં ભી જાતા હૂં, મૈં યહી કહતા હૂં. દૂસરી કોઈ બાત મૈં જાનતા હી નહીં.

મૈં યહી કહનેકે લિયે હી સતત ઘૂમતા રહતા હૂં, કારણ કિ મૈં સદૈવ ચાહતા હૂં કિ પ્રત્યેક મનુષ્ય અપને ભીતરકે ખજાનેકે બારેમેં જાને, જાનકર ઉસકે દર્શનકે લિયે ઔર ઉસકો પાનેકે લિયે સચેત હોવે, ફિર પુરુષાર્થી હોવે, ઉસે દેખે ઔર સ્વયમ્ અનુભવ કરે કિ કિતના અપરિમિત ખજાના ઉસકે પાસ હૈ.

મૈંને કુછ વિષયાન્તર કર દિયા હૈ ઐસા માલૂમ પડેગા, પરંતુ ઇતના આવશ્યક સમઝા થા.

દેખો, ઋષિ-મહર્ષિયોંને તો પહેલેસે ચારોં આશ્રમ અપનાનેકા નિશ્ચય કિયા ઔર સંકલ્પ કે અનુસાર કર્તવ્યપથ પર આરૂઢ રહે હૈં. ગીતાવચનોંકો સત્ય કરકે દિખાયા હૈ, યોગસિદ્ધ હુએ હૈં.

આશ્રમોંકે અનુકૂલ સ્વધર્મપાલન બડા ભારી યોગ હૈ. શ્રી શુક ભગવાન, શ્રી હનુમત્લાલજી મહારાજ, શ્રી કપિલ ભગવાન, ઈત્યાદિ અપને સંકલ્પકે અનુકૂલ વિરકત હી રહે હૈં. કુછ ઐસે ભી હુએ હૈં જો સંકલ્પમેં શિથિલ પડ ગયે ઔર પથભ્રષ્ટ હો ગયે થે. જૈસે કિ શ્રી વિશ્વામિત્રજી મહારાજ. પરંતુ પશ્ચાત્તાપયુકત તપસાધના કરકે પુનઃ પૂર્વવત્ હો ગયે હૈં.

દૂસરી બાત યહ ભી સમઝનેમેં આતી હૈ કિ ઋષિપત્નિયોંને ભી પૂર્ણ સહયોગ દિયા હૈ, ઈતના હી નહીં, ઉન્હોંનેં ભી સાધના સિદ્ધ કી હૈ. અપને અપને ઋષિ-મહર્ષિ કે સ્તર પર સમાન યોગ્યતાકો પ્રાપ્ત કી હૈ. સાધનકાલમેં બાધા નહીં કી હૈ. દીર્ઘકાલ પર્યંત ઋષિયોંકી સેવા કી હૈ.

શોચિત પુનિ પતિવંચક નારી । કુટિલ કલહપ્રિય ઇચ્છાનારી ॥

ઇનકી સન્નિષ્ઠાપૂર્ણ સેવાસે ઋષિયોંકો પ્રસન્નતા વ સંતોષ કે આહ્લાદ વ્યક્ત હો ગયે હૈં. યે આશીર્વાદ ઔર વરદાન હો ગયે હૈં.

ઇસ પ્રકાર ઋષિ-મહર્ષિયોંને કર્તવ્યપૂર્તિ ભી બરાબર કી હૈ ઔર સાધનામેં સિદ્ધ ભી હુએ હૈં. કામાદિ દોષોંસે રહિત ઋષિ-મહર્ષિયોંને હી આર્ય સંસ્કૃતિકા ઉદ્ભવ કિયા હૈ ઔર કામાદિ દોષોંસે રહિત યે ઋષિ-મહર્ષિ હી હમારે સનાતન ધર્મ, સદાચાર, નીતિ, આદિકે અદ્યાપિ પર્યંત શિક્ષાદાતા હૈં.

જો વિરક્ત હૈ ઔર વિરક્ત રહનેકા નિશ્ચય કિયા હુઆ હૈ તથા સાધનામેં સંલગ્ન હૈ, વહ જબ પથભ્રષ્ટ હો જાતા હૈ તબ ગૃહસ્થી બન જાતા હૈ. અપની અવનતિકો પ્રમાણિત કરનેકે લિયે ઋષિ-મહર્ષિયોંકી બાતેં શાસ્ત્રોંમેંસે ઢૂંઢ લેતા હૈ ઔર ઉનકા પ્રચાર કરતા હૈ.

શોચિય વિપ્ર જો વેદ વિહીના । તજિ નિજ ધર્મ વિષય લય લીના ॥
કામી કા ગુરુ કામ હૈ, લોભીકા ગુરુ દામ,
કબીરાકા ગુરુ સંત હૈ, (સો) સંતનકા ગુરુ રામ.

વિરક્તિસે હટના પડે તો ગૃહસ્થાશ્રમી બનો, વિધિવત્ બનો, પરંતુ છલ, અસત્ય વ અનીતિકા અવલંબન નહીં લેના ચાહિયે.

ગૃહસ્થાશ્રમધર્મકા સાંગોપાંગ નિર્વાહ કરના યહ ભી એક સાધના હૈ. ઇસમેં પત્ની, ઘર, કારોબાર આદિકા ત્યાગ ન કરતે હુએ કર્તવ્યોંકા સમ્યક્ પાલન કરના ચાહિયે. મનુસ્મૃતિ, પરાશર સ્મૃતિ ઇત્યાદિ દેખને યોગ્ય હૈ.

સ્પષ્ટ કહા ગયા હૈ કિ આશ્રમધર્મકે અનુકૂલ રહકર સુખ-સંતોષ પ્રાપ્ત કરના. પ્રથમ સંતતિ કર્તવ્ય હૈ, દૂસરી ધર્મ્ય હૈ, તીસરી કામ્ય હૈ ઔર દો કામ્યકે બાદ મંજૂર નહીં.

શોચિય પિશુન અકારણ ક્રોધી । જનનિ જનક ગુરુ બંધુ વિરોધી ॥
શોચિય વૈશ્ય કૃપણ ધનવાનૂ । જો ન અતિથિ શિવભક્તિ સુજાનૂ ॥
શોચિય ગૃહી જો મોહ વશ, કરૈં કર્મ પથ ત્યાગ,
સોચિય યતિ પ્રપંચરત, વિગત વિવેક વિરાગ.

(દો મિનિટ પશ્ચાત્)

બંગાલમેં લોગ પ્રાયઃ બાબાજી કહતે થે

શ્રીગુરુદેવ કુમુદ, તુમકો કુછ પૂછના હો તો પૂછ લેના.

મૈં શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાન કે સ્થાનોંકે દર્શનકી ઇચ્છા હૈ. આપ લે જાયેંગે ?

શ્રીગુરુદેવ બડે આનંદકી બાત હૈ. મૈં જરૂર લે જાઊંગા.

મૈં કબ ?

શ્રીગુરુદેવ જબ ભી તુમ કહોગી, ચૌકસ લે જાઊંગા.

મૈં : બંગાલમેં આપ કિતને સમયસે ભ્રમણ કરતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : દેખ તો કમુ, તૂ ઇતિહાસ પઢી હૈ, મૈં તો પઢા નહીં હૂં. સમય, સાલ યા સંવત્ કિસ પ્રકાર બતાઉં ? ઇતના યાદ નહીં હૈ.

મૈં આપ જિસ પ્રકાર ભી કહ પાવેં, કુછ તો કહિયે, ભગવન્ !

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા તો, જૈસા ભી કહ પાઊં ! તુઝે જાનકર કરના ક્યા હૈ ? ખૈર. દેખો, બંગાલમેં મૈં બહુત રહા હૂં. ભ્રમણ ભી કરતા રહતા થા. દ્વારિકા, બદ્રીનાથ, રામેશ્વરમ્, ચિત્રકૂટ, અયોધ્યાજી, ઇત્યાદિ સ્થાનોંમેં ભ્રમણ ભી બહુત કિયા હૈ. તબ સાથમેં જમાત રહતી થી. જમાતમેં વિરકત વ ગૃહસ્થાશ્રમી ભક્ત-સમુદાય રહતા થા.

મૈં : તબ હમમેંસે ભી કોઈ કોઈ તો ઉસ સમુદાયમેં રહા હોગા યા નહીં ?

શ્રીગુરુદેવ : હાં હાં, બરાબર રહે હૈં ઔર ઉન્હીંકે પીછેપીછે તો મૈં ઇસ તરહ આ ગયા હૂં.

મૈં : આપ કબસે, કિતને સાલસે વહાં ભ્રમણ કરતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : દેખો, સન સત્તાવનકા વિદ્રોહ હુઆ થા ન ઉસસે ભી બહુત પહલે બંગાલમેં ભ્રમણ કરતા થા. મૈં ઐસા કહ સકતા હૂં કિ સન ૧૮૦૦ કા પ્રારંભ ભી તબ નહીં હુઆ થા.

મૈં : તો અબ આપ બંગાલમેં ભ્રમણ નહીં કરતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : જી નહીં ! જાતા હૂં પરંતુ પહલે જૈસા વહાં ઘૂમતા નહીં હૂં.

મૈં : બંગાલમેં ભી આપકા યહી નામ રહા હોગા ન ?

શ્રીગુરુદેવ બંગાલમેં લોગ પ્રાયઃ બાબાજી કહતે થે. કોઈ કોઈ સમુદાય મહાપ્રભુજી, મહાવતાર ભી કહતા થા.

મૈં : કબસે બંગાલ છોડ દિયા ? ક્યોં છોડ દિયા ? વહાં અબ કભી નહીં

પધારોગે ? તો વહાંકે ભક્તોંકે સાથ આપ ઇતની કઠોરતા કર રહે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : 'ઐસે આપ કૈસે હો ?' - ક્યોં કુમુ, પ્રશ્નાવલીમેં યહી આખરી પ્રશ્ન ફીટ બૈઠતા હૈ ન ? તુમ્હારે પ્રશ્નોંકા પૂર્ણવિરામ મૈંને હી લગા દિયા !

સુનો કુમુદિની, ભક્તોંકે સાથ કઠોરતા નહીં કી હૈ, ન કભી કર સકૂંગા. સાધુ વહી હૈ જો ભૂતમાત્રકે ઉપર પ્રેમ-દયા બરસાતા હૈ. જો કામક્રોધાદિસે કદાપિ વિચલિત નહીં હો જાતા, જો મન-વચન-કર્મસે પ્રાણી વ ભૂતમાત્રકે પ્રતિ પાપ નહીં કરતા. પાપ માને પીડા પહુંચાના, પુણ્ય માને સુખ પહુંચાના.

ઇસલિયે સાધુ વહી હૈ જો અપરિચિત પરાયેકે ભી હિત વ સુખશાંતિકે લિયે અપના પ્રાણ તક દે દેતા હૈ. સાધુકો પરિચિત તો કોઇ હોતા નહીં ! ફિર ભી અપરિચિતોંકો ઉનકે પ્રતિ ઇતના પ્રેમ ક્યોં હો જાતા હૈ ? કારણ કિ સાધુ સદૈવ નિઃસ્પૃહ રહતા હૈ ઔર નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ દેતા હૈ. તભી તો અપરિચિત જન સાધુકી તરફ કુછ આગે બઢતા હૈ.

ઇસલિયે સાધુકો કઠોર નહીં કહના ચાહિયે. સાધુ કઠોર કદાપિ હોતા હી નહીં. ઉસકી તો એક હી ભાવના રહતી હૈ ઔર વહ હૈ પરહિત-ભાવના. હિતકો સાધ્ય કરા દેનેવાલી પ્રક્રિયાકો કઠોર નહીં કહીં જા સકતી.

બંગાલકો છોડા નહીં હૈ અપિતુ ઉસીકે પીછેપીછે વ સાથસાથ ભી હૂં. કિસીકો છોડ નહીં સકતા. છોડકર જાઊંગા ભી કહાં ? બંગાલકા સંપર્ક વૈસે તો હૈ હી. અબ હોનેવાલા ભી હૈ. પરંતુ ઉસ સમયમેં ઔર વર્તમાનમેં કાફી અન્તર રહેગા. કૈસે કૈસે દિન નિકલ ગયે હૈં ! ક્યા ઔર કિતના બતાઉં ? સાધન કરોગી તો સારા પતા પડ જાવેગા.

મૈં : આપને બંગાલ કબસે છોડા હૈ ? બસ, ઇસ એક પ્રશ્નકા જવાબ મૈં ચાહતી હૂં. આપ કૃપા કરેં.

શ્રીગુરુદેવ : કોટિ દેવાંગનામેં થા તબસે.

આનંદબહન આદિ સબકો ઐસા માલૂમ હુઆ કિ શ્રીગુરુદેવ ઐસી બાતેં પર નારાજ સે હો રહે હૈં. ઇસલિયે આંખોંકી ભાષાસે મુઝે કહને લગેં કિ અબ આગે કુછ નહીં બોલના. મૈં ચુપ રહ ગઈ ઔર શાંતિ છાઇ રહી.

સૈન્ટ્રલ રેલવે કેબિનકો ગાડીને પસાર કિયા તબ શ્રીગુરુદેવને કહા :

''કુમુદ, બેટા, ચુપ ક્યોં રહ ગઈ ? સોચમેં પડ ગઇ ક્યા ? મૈં નારાજ હો

ગયા હૂં ઐસા કભી નહીં માનના હોં. નારાજ હી હોના હોતા તો માતાપિતા, ઘર, ઇત્યાદિ છોડતા હી ક્યોં ? મૈંને નિશ્ચય કિયા તો કિયા ! ફિર પીછે દેખના હી ક્યોં ? ઔર દૂસરોંકા ભી ક્યોં દેખના ?

સાધુ ભયા જો ચાહહૂ, પક્કા હોકે ખેલ;
કચ્ચા સરસોં પેરિકે, ખરી ભયા ન તેલ.

અગર તુમ સમઝ પાતે હોં તો સમઝ લો, ભાઈ ! મેરા તો ઐસા હી હાલ હૈ ! અચ્છા, તો અબ કથા વિસર્જન હોત હૈ ન ? અચ્યુતં કેશવં રામ નારાયણં હો ગયા ન ? સાર ઇસીમેં હૈ. બાકી સબ અસાર હૈ. ખૂબ પ્રેમસે સતત રામ રામ જપના. ભગવત્-સ્મરણ ચુકના નહીં.

દેખો, જયરામભાઈ, આનંદબહન, આપ સબ અભી સાથમેં ચાંદીવલી ન આઓ તો ? શામકો હી આના.

હમ સબને પ્રણામ કિયા. ગાડી રુકી. શ્રીગુરુદેવ ભક્ત-સમૂહકે બીચમેંસે દેવકરણભાઈ, નાનાભાઈ, છબીલમામા ઇત્યાદિકે સાથ પધારેં.

★ ૨૦-૯-૫૧ : શ્રીગુરુમંદિર, ચાંદીવલી.

શામકો હમ પહુંચે તબ શ્રીગુરુદેવને એક પત્ર દિયા ઔર કહા:

માં વ હરિભાઈકો પત્ર લિખા હૈ. તુમ ભી કુછ લિખના ઔર પોસ્ટ કર દેના.

શ્રીગુરુદેવને લિખા હૈ : ડહાણૂમેં દીક્ષા હો ચુકી. ગુરુવારકો પ્લેન દ્વારા મૈં ભાવનગર જાઊંગા. મેરા વિચાર તો ઐસા હૈ કિ ૮-૧૦ દિન મેવાડકે એક-દો સ્થાન હોકર સીધા પુષ્કર આઊં, કારણ કિ પુષ્કર જો કુછ દિન ન ઠહરૂં તો આપકો દુઃખાનુભાવ હોગા. આપ અપની સંમતિ ભાવનગર ભેજેં તો ઉત્તમ.

જાદવને શરીર બડી વિલક્ષણતાસે ત્યાગ કિયા. ઉન્હોંને સંવત ૨૦૦૩મેં એક પત્રમેં જો લિખ રખા થા વ સન ૧૯૪૯ મેં ઉસ પર મેરી સહી લે લી થી, ઠીક ઉસી પ્રકાર દેહવિસર્જન કિયા. શ્રીભગવાન રામ ભક્તકી રુચિ રખતે હૈં ઇસમેં સંદેહ નહીં.

બહન લક્ષ્મીબહનકા ભાવભરા પત્ર મિલા. ઉનકો સતત આશીર્વાદ કહના. ઠાકુર કલ ડહાણૂ આ ગયે થે.

કૃષ્ણાબહનકા પરિચય કરાતે હુયે -

શ્રીગુરુદેવ : કુમુદ, દેખો, યહ કૃષ્ણા હૈ. તુમને કૃષ્ણાકે નામસે લેખ લિખે હૈં ઔર યહ કૃષ્ણાને કુમુદકે નામસે લેખ લિખે હૈં. દેખો તો, તુમ દોનોંકો યહ બાત સુનતે હી ઇતના ભારી આશ્ચર્ય હો રહા હૈ !

મૈં : જી હાં. ખૂબ આશ્ચર્ય હો રહા હૈ. કૈસી વિલક્ષણ બાત હૈ ! ઐસા કિસ તરહ ઔર ક્યોં હો ગયા ?

શ્રીગુરુદેવ : બસ, યહી તો સંસ્કારોંકા ખેલ હૈ. કિંચિત્-માત્ર ખુલા હો જાને પર ઇતના આશ્ચર્ય હોતા હૈ, તો તત્ત્વ કે પૂરા ખુલ જાને પર કિતના આશ્ચર્ય વ ઐશ્વર્ય હોવેં !

साधक-जीवनका तात्पर्य

૨૧-૯-૫૧ : શ્રી ગુરુમંદિર

યહ નિશ્ચિત હૈ કિ જો સ્વયમ્ નિર્બંધ હૈ વહી દૂસરે કે બંધ છુડાનેમેં સમર્થ હો સકતા હૈ. સ્વયમ્ તો બંધે હુએ હો ઔર દૂસરેકે બંધ છુડાવેં યહ કભી સંભવ નહીં.

બંધેકૂ બંધા મિલૈં, છોડૈં કૌન ઉપાય;
સેવા કર નિર્બંધકી (જો) પલમેં દેહિ છુડાય.
જાકા ગુરુ હૈ આંધરા, ચેલા નિપટ હિ અંધ;
દોનોં દોનોંકું ઠેલતૈ, આયૈ કૂપ પડંત.

મૈં માનતા હૂં કિ ગુરુદેવકે સહી ગુરુત્વકી કસોટી યહી હૈ કિ જો ઉનકે પાસ આતા હૈ ઉસકો, શિષ્યત્વ ગ્રહણ કરના હૈ ઉસકો યા અપરિચિત દર્શનાર્થીકો ભી, ભગવત્-સાક્ષાત્કારકી ઝલકકા દર્શન હો જાયે ઔર લૌકિકકે પરેકી જિજ્ઞાસા જાગૃત હો જાયે.

પરિણામમેં વહ ભોગ, તૃષ્ણા આદિસે ગ્રસ્ત સ્થૂલ જીવનસે કિસી ન કિસી પ્રકારસે પલટ કર સૂક્ષ્મ જીવનકે પ્રતિ યાની ઉન્નત જીવનકે પ્રતિ આકર્ષિત હો જાતા હૈ. માનવીય ગુણસ્વભાવ કા આહ્લાદ પાકર ઉનકે પ્રતિ આકર્ષણ અનાયાસ હો જાતા હૈ. તબ જિજ્ઞાસાકી પ્રથમ જાગૃતિ હોતી હૈ.

ગુરુદેવકા જો અનુભવ હૈ ઉસીકો ગુરુદેવસે પ્રાપ્ત સાધના કે દ્વારા સ્વયમ્ અનુભવ કરનેકી તીવ્ર ચાહ સચ્ચે સાધકમેં ઉઠતી હૈ તબ કામ નિશ્ચિત બન જાતા

હૈ. સાધનાક્રમકા સમ્યક્ પાલન કરે વહી સાધક ઔર સમ્યક્ પાલનયુક્ત દિનચર્યા વ જીવનવ્યવહાર વહી સાધકજીવન.

અબ દેખો, સાધકજીવનકા પ્રારંભ વાસ્તવમેં કિસ તરહ કરના હોતા હૈ ? દેખો, કિસી દ્વેષી શત્રુને તુમ્હારે લિયે નિંદા-બચન કહે યા તુમકો કષ્ટ પહુંચાનેકી કોઈ અનુચિત ચેષ્ટા કી. ઈસકે પ્રત્યુત્તરમેં પહલે તો તુમને ભલે ચાહે સો કિયા હો, પરંતુ અબ જીવન પલટા હૈ.

અબ તુમ સાધકજીવનમેં હો, ઈસલિયે સહી પ્રત્યુત્તર યહી હૈ કિ પ્રાપ્ત દુઃખ, વ્યથા, અસુવિધા વા પ્રતિકૂલતાકો અપને હી પ્રારબ્ધકા ભોગ સમઝના. દ્વેષી વ શત્રુકે પ્રતિ બિલકુલ નિર્વૈર ભાવનાબુદ્ધિ જાગૃત કરના.

વિચારપૂર્વક નિર્વૈરભાવ પુષ્ટ કરના ઈસકે લિયે ઉનકો ભગવત્સ્વરૂપ દેખના. ભગવાન તો સદૈવ હિતૈષી વ મંગલમય હૈં. જો પ્રતિકૂલતા સામને આ જાવે ઉસકો ભગવદ્-ઇચ્છા વ ભગવદ્-આજ્ઞા હી સમઝના.

દેખો, સાધક જીવનકા તાત્પર્ય ખૂબ અચ્છી તરહસે સમઝ લો. સંસારકે સાધારણ મનુષ્યમેંસે સાધક હોનેમેં મુખ્ય વ અનિવાર્ય બાત હૈ સારે વ્યવહારોમેં આમૂલ પરિવર્તન.

માન, કીર્તિ, રાગદ્વેષ વ ક્રોધાદિક વૃત્તિયોંમેં ઉલઝે હુએ રહના યહ તો સંસારકા સ્વાભાવિક સ્વરૂપ હી હૈ. તુમ્હારે પ્રતિ જિસને દ્વેષ કિયા ઉસકે સામને તુમ ભી દ્વેષ કરોગે. કિસીને દુશ્મની કી તો ઉસકે પ્રતિ તુમને ભી દુશ્મની કી. પરિણામમેં હોતા ક્યા હૈ ?

ઇન્હીં રાગાદિક તથા લોભાદિકકી પ્રબલ પ્રવૃત્તિયોંમેં જીવ ઉલઝા રહતા હૈ. ઈસકે પરિણામસે દિનપ્રતિદિન અધિક-અધિક ઉદ્વેગ, અનુતાપ ભોગતા હુઆ વિશેષ સંતપ્ત વ અશાંત હોતા જાતા હૈ.

જીવમાત્રકો અપનીઅપની કામનાઓંકી પૂર્તિમેં પ્રિયતા રહતી હૈ. કામનાકા પરિણામ હૈ કામના. કામનાઓંકા જો તાંતા બના રહતા હૈ વહ જીવકો કભી સુખશાંતિસે રહને નહીં દેતા હૈ. જો જીવ ઈસસે ત્રાહિત્રાહિ હો જાતા હૈ વહી ભગવત્-શરણકી ઇચ્છા કરને લગતા હૈ ઔર ભગવાનકો પુકારતા હૈ.

શ્રવન સુજસુ સુનિ આયઉં, પ્રભુ ભંજન ભવભીર,
ત્રાહિ ત્રાહિ આરતિહરન, સરન દુખદ રઘુવીર.

વહી મનુષ્ય સાધકજીવન અપનાતા હૈ જો ઇન ઉદ્વેગપૂર્ણ પ્રવૃત્તિયોંમેં તથા પરિસ્થિતિમેં પરિવર્તન કરના ચાહતા હૈ - જીવનમેં ઉદ્વેગ-સંતાપ મિટાના ચાહતા

હૈ. તબ માર્ગદર્શક સદ્‌ગુરુકે શરણમેં જાતા હૈ.

મન મારનકી ઔષધી, સદ્‌ગુરુ દેત દિખાય;
ઈચ્છત પરમાનંદ સો, સદ્‌ગુરુ શરણ હિં જાય.

ઇસલિયે શ્રી સદ્‌ગુરુકી પ્રાપ્તિ જીવકા પુનર્જન્મ હૈ. અબ જીવ સાધારણ જીવ નહીં રહા પરંતુ સાધક જીવ હો ગયા હૈ. રાગ, દ્વેષ, મોહ, મમતા, લોભ, મત્સર, ક્રોધ આદિકો સાધકજીવનકે દ્વારા નિર્મૂલ કરના, યહ હૈ સાધનાકા મુખ્ય અંગ. દૈવી સંપત્તિકા અલૌકિક વૈભવ સાધ્ય કરે વહી સાધક હૈ.

જે ગુરુચરન રેનુ સિર ધરહીં । તે જનુ સકલ વિભવ વશ કરહીં ॥

તાત્પર્ય કિ શ્રીગુરુચરણાશ્રિત હોકર જીવ સમસ્ત ઉદ્વેગ-સંતાપકે સંસ્કારોંસે છૂટ જાયેગા, દૈવી સંપત્તિકા અનમોલ વૈભવ સાધ્ય કર લેગા.

યહ બાત હૈ કિ રાગાદિક સંસ્કાર એકદમ સહસા ઉસી વક્ત તો નિર્મૂલ નહીં હોંગે. પરંતુ સાધકકા લક્ષ્ય અબ યહી એકમાત્ર બન જાતા હૈ કિ ઉનકો મિટાના હૈ, ક્યોંકિ સાધકજીવન માને સુસંસ્કારી ઉન્નત જીવન.

કભી મત ભૂલના કિ સત્ય હી એક અપરિવર્તનશીલ હૈ ઔર સત્ય હી પુરસ્કાર પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ઘર, પરિવાર, વેશ આદિકા સ્થૂલ ત્યાગ અનિવાર્ય નહીં, પરંતુ ભીતરી સફાઈ નિતાંત અનિવાર્ય હૈ.

સાંઈ આગે સચ હૈ, સાંઇકુ સાચ સુહાય,
ભાવે લંબે કેશ કર, ભાવે મુંડ મૂંડાય.

સહી મર્મકો પકડ લો તો તુમ સાધુકે ભી સાધુ ઔર શાહનકે ભી શાહ હો !

ચાહ ગઈ ચિંતા ગઈ, મનમેં નહિં પરવાહ,
જાકે મનમેં ચાહ નહિં, વો શાહનકા શાહ.

પહુંચે હુયે સદ્‌ગુરુકી શરણ પ્રાપ્ત હો જાયે તબ ફિર સાંગોપાંગ પ્રપત્તિમેં સંદેહ ક્યોં ? પક્કા માનના કિ ઉનકી આજ્ઞા પાલનેસે કદાપિ અહિત નહીં હોગા. યહ મત ભૂલના કિ વે સદૈવ નિઃસ્વાર્થ સ્નેહી વ નિર્લોભ દાતા હૈ.

સિર દીન્હેં જો પાઈયે, દેત ન કીજૈ કાનિ;
સિર સાટે જો હરિ મિલે (તો), લીજૈં સસ્તા જાનિ.

ઐસી અનન્ય નિષ્ઠા એકદમ ભી હો જાતી હૈ અથવા ક્રમશઃ ધીરેધીરે ભી

હોતી હૈ. વાસ્તવમેં સંશય, ભ્રમ આદિકી ગ્રંથિયોંકો કાટનેવાલે ગુરુદેવ હી હોતે હૈં. ઈસલિયે ગુરુદેવ કે વચનોંમેં સહી મર્મ હૈ ઉસીકા અનુસરણ કરના સાધકકે લિયે પ્રથમ અનિવાર્ય હૈ.

ગુરુકૃપાલ જબ કૃપા કિન્હીં, હિરદેં કંવલ વિકાસા ।
ભાગા ભ્રમ દસૌ દિશ સૂઝા, પરમ જ્યોતિ પ્રકાસા ॥

શ્રી ગુરુવચનોંમેં દઢ વિશ્વાસપૂર્વક અપનેકો મિટા દેના ચાહિયે. બસ, તબ ફિર કુછ ભી કરનેકા શેષ નહીં રહેગા । ક્યોંકિ તબ કુછ ભી શેષ રહેગા હી નહીં. વિદ્યા, ધન, બલ, તર્ક, બુદ્ધિ, ઐશ્વર્ય ઇત્યાદિ પ્રભુ-સામીપ્ય પહુંચાનેમેં સર્વથા અશક્ત હૈં. પ્રભુપ્રાપ્તિ તો પ્રભુકૃપાસે વા સદ્‌ગુરુ-કૃપાસે હોતી હૈ.

જીનેસે મરનો ભલો, જો મર જાનૈ કોઈ,
મરને પહલે જો મરૈ, કુલ ઉજિયારો હોઈ.

પૂર્ણ દામ ચુકાયા નહીં જાતા હૈ તબ તક કોઈ ચીજ પ્રાપ્ત નહીં હોતી. ભગવાનકો પાના હૈ, યોગ કરના હૈ, તો મરનેકે પહલે મરો. જીવિત અવસ્થામેં હી નિઃસંગ નિર્લેપ હો જાના, યહ હૈ સંસારકી ઓરસે મર જાના.

ખરી કસોટી રામકી, ખોટા ટિકૈં ન કોઇ,
રામ કસૌટી સો ટિકે, જિવત મૃતક જો હોઇ.

ઔર ભી સોચો. જન્મ વ મૃત્યુ કાલસરિતાકે દો તટ યાની દો કિનારે હૈં. જિસમેં સ્થૂલકો લેકર ચહલપહલ દિખાઈ પડતી હૈ ઉસે હમ જન્મ કહતે હૈં ઔર દૂસરેમેં ઈસકા અભાવ હો જાતા હૈ. ઈસલિયે હમ ઉસે મૃત્યુ કહતે હૈં. પરંતુ જન્મ હૈ વહાં મૃત્યુ ઔર મૃત્યુ હૈ વહાં જન્મ હૈ હી. સૌ, પાંચસૌ યા હજાર-પાંચ હજાર વર્ષકે બાદ ભી મૃત્યુકા વરણ તો કરના હી પડતા હૈ.

મૃત્યુ અવશ્યંભાવી હૈ. તો સોચનેકા યહ હૈ કિ મૃત્યુકા વરણ જીતે જી હી ક્યોં ન કિયા જાયેં ? ઈસલિયે જીતે જી મરનેકી પ્રક્રિયાકો ખૂબ સમઝો. વહી સાધન હૈ. વહી સચ્ચી સેવા હૈ. વહી સચ્ચી પૂજા ઔર શરણાગતિ હૈ.

આજ્ઞા સમ ન સુસાહિબ સેવા । સો પ્રસાદ જન પાવૈ દેવા ॥
જેતો શ્રમ સંસ્કૃતિ હિત કીજૈ;
કસ નહિં તેતો હરિ હિત કીજૈ ?

તુમ તો એક હી બાતકા ધ્યાન રખો : આજ્ઞાપાલન ઔર નિયમ બરાબર કરના.

કુંડલિની, શક્તિપાત, ચક્ર યા તત્ત્વભેદન કો ભૂલ જાઓ. યહ તો હઠકા ખાલી શાબ્દિક પ્રચાર-માત્ર હૈ, ક્યોંકિ આજકે કાલ મેં કોઈ હઠયોગી શાયદ હી ઇસકો જાનતા હોગા.

પક્કા વિશ્વાસ રખના કિ શરણાગતિસે યહ સારી પ્રક્રિયા અનાયાસ સહજ રૂપસે સંપન્ન હો જાતી હૈ. સાધકકો દેખાદેખી વ અનુકરણ-વૃત્તિકા ત્યાગ જાગૃતિપૂર્વક કરના ચાહિયે, ક્યોંકિ ઉસસે દંભ, પાંખડ વ છલકી હી વૃદ્ધિ હોતી હૈ. તબ હમ ભૂલાવેમેં રહ જાતે હૈં ઔર ધોખા ખા જાતે હૈં.

દેખાદેખી ભક્તિકો, કબહું ન ચઢસહિં રંગ;
વિપત પરેં તબ છાંડસહિં, જ્યું કેંચુલી ભુજંગ.

સાધુકી બોલીમેં કહા હૈ :

દેખાદેખી સાધે જોગ, છીજૈ કાયા બાઢૈ રોગ.

બદલતે જમાનેકા સ્વરૂપ

૨૨-૯-૫૧ : શ્રી ગુરુમંદિર, ચાંદીવલી

મુઝે તો દુઃખદ આશ્ચર્ય હો રહા હૈ. ઠૂંતને ઘનિષ્ઠ સંબંધ કે બાદ ભી આજ કે યુવકયુવતિયોંમેં ઇતના વ ઇસ પ્રકારકા ઘર્ષણ ! મતભેદ ઔર વિચારભેદકા ઇતના ઉગ્ર સ્વરૂપ કિ સાથમેં જિંદગી નિર્વાહ કરનેકી તો ક્યા કહેં, જબકિ એક-દૂસરેસે બોલને-મિલનેકો ભી તૈયાર નહીં ! ઇસ પર ખૂબ ગહરાઈસે સોચના ચાહિયે કિ ક્યા કારણ હૈ જો આજ હમારી યહ પરિસ્થિતિ હૈ ?

મેરી દૃષ્ટિસે તો યહ બદલતે જમાનેકા સ્વરૂપ હૈ. ઇસમેં સ્વતંત્રતા વ વ્યક્તિત્વકે નામ પર સ્વચ્છંદતા વ મનમાની કરનેકી દુર્વાસના મુખ્ય હૈ. સહનશીલતા, ત્યાગભાવના, ઉદારતા યા પ્રેમભાવનાકા તો કેવલ શબ્દોચ્ચાર-માત્ર હૈ.

અપનેકો સચ્ચા તથા દૂસરેસે અચ્છા દિખાનેકે લિએ ઇન શબ્દોંકા આશ્રય લિયા જાતા હૈ. અંતઃસ્થમેં તો ન પ્રેમભાવના હૈ, ન સહનશીલતા. સાફ બાત હૈ કિ યદિ સત્યમેં હી યે હોતીં તો આજ ઘર્ષણયુક્ત ઇતની ઉગ્ર પરિસ્થિતિ ક્યોં કર હોતી ?

દુઃખ કે મર્મ ન કાહૂ પાયા

દુઃખકે મર્મ ન કાહૂ પાયા, બહુત ભાંતિકે જગ બૌરાયા.
આપુહિ બાવર આપુ સયાના, હૃદય બસૈ તિહિ રાલ ન જાના.

યહ ચૌંકસ બાત હૈ કિ અનુકૂલતા ઔર પ્રતિકૂલતા સ્વાર્થ પર અવલંબન રખતી હૈં. અનુકૂલતામેં સુખ ઔર પ્રતિકૂલતામેં દુઃખ લગતા હૈ. સ્વાર્થવશાત્ અનુકૂલ વા પ્રતિકૂલ લગતા હૈ.

ઇસલિયે યહ પક્કા નિશ્ચય કરો કિ સ્વાર્થસે ઊપર ઉઠના હી સુખદુઃખાદિ દ્વન્દ્વોંસે બચના હૈ. રાગદ્વેષ, ઈર્ષ્યા, વૈરભાવ આદિમેં બુદ્ધિકો લગાયે રખનેસે અંધકાર ઔર ગાઢા હોતા હૈ. બુદ્ધિકો ઇનસે પૃથક્ કરને પર હી બુદ્ધિકા વિકાસ હોતા હૈ ઔર જિતના વિકાસ હોતા હૈ ઉતના અધિક પ્રકાશ નિખરતા હૈ.

યહ રહીમ નિજ અંગ લૈ, જનમત જગત ન કોય,
વૈર, પ્રીતિ, અભ્યાસ, યશ, હોત હોત હી હોય.

દેખો, ઇસ બાતકો ખૂબ સમઝો કિ મનુષ્યોંકો પ્રાયઃ તીન પ્રકારકી વિપત્તિ આતી હૈ : (૧) કોઈ વસ્તુ વા વ્યક્તિકે વિયોગસે, (૨) ધનહાનિસે ઔર (૩) અપમાનસે.

મોહસે હી વિયોગકા દુઃખ હોતા હૈ. લોભસે ધનહાનિકા દુઃખ માલૂમ પડતા હૈ. માનકી ઇચ્છાવાલોંકો, અહમ્કી પ્રબલતા સે હી અપમાનકા દુઃખ હોતા હૈ. અનિષ્ટ વસ્તુ પ્રાપ્ત હોને પર ઔર ઇષ્ટ વસ્તુકે વિયોગ પર થોડી બુદ્ધિવાલે લોગ માનસિક દુઃખોંસે જલને લગતે હૈં. દૂસરોંસે ઈર્ષ્યા વ ઘૃણા કરનેવાલે, ક્રોધી, અસંતોષી તથા સંશયાત્મા ભી દુઃખી હોતે હૈં.

જિસ વસ્તુકા જિસ ભાવસે ચિંતન કિયા જાતા હૈ વહ વસ્તુ ઉસી પ્રકારસે અનુભવમેં આને લગતી હૈ. મનુષ્ય પ્રાયઃ સ્નેહ, દ્વેષ, ભય યા લાલસાસે જિસ કિસીમેં સંપૂર્ણ રૂપસે અપને ચિત્તકો લગા દેતા હૈ ઔર પરિણામમેં વહ તદ્રૂપ હો જાતા હૈ.

બારબાર સ્મરણ કરનેસે દુઃખ નિત્ય-નૂતન હોતા હૈ ઔર સબસે બડી ભૂલ તો યહી હૈ કિ જો અપનેકો બૂરા લગતા હૈ વહ દૂસરોંકો દેતે હૈં.

સભી દુઃખ અપને દોષોંસે હોનેકે કારણ, દોષ મિટાને પર હી વિપત્તિકા સામના ઔર નાશ હો સકતા હૈ. જોકિ સંશય, મોહ ઔર લાલસા જીવકે સ્વાભાવિક દોષ

હૈં, પરંતુ ઈનકો પુષ્ટ કરનેવાલે ક્રોધ, કઠોર બચન, સ્વાર્થ, અહમ્ આદિ હૈં.

ઇનકો મિટાનેકે લિયે સદ્‌ગુણ વ સદાચારકા વિશ્વાસ ઉદય કરના ચાહિયે. ઉદયકે સાધન હૈં સત્શાસ્ત્રોંકા અવલોકન ઔર સત્સંગ.

પ્રથમ ભક્તિ સંતન કર સંગા । દૂસરી રતિ મમ કથા પ્રસંગા ॥

યહ ધ્રુવ હૈ કિ હમ હમેં પ્રાપ્ત સમઝ, બુદ્ધિશક્તિ આદિકા જાગૃતિપૂર્વક સદુપયોગ કરેં તો નિજ દોષોંસે નિર્મિત યા ઉદ્‌ભૂત આપત્તિ નહીં આતી હૈ. જિસ ગુણકે દ્વારા સમાજમેં પ્રતિષ્ઠા હોતી હો ઉસકી રક્ષા વ વૃદ્ધિ કરના ચાહિયે.

અપને દુઃખોંકા કારણ દૂસરોંકો માનનેસે અપની પ્રતિકૂલ પરિસ્થિતિ, અપના પ્રારબ્ધ યા અપને મન-ઇન્દ્રિયોંકે દુઃખકી નિવૃત્તિ કદાપિ નહીં હોગી, પરંતુ દુઃખકા કારણ અપને દોષકો સમઝને પર દુઃખકા અંત શીઘ્ર હો સકતા હૈ.

દૂસરી બાત યહ હૈ કિ દુઃખકા કારણ દૂસરોંકો માનનેસે અપની હીનતા ઔર બઢતી હૈ. તબ ફિર દુઃખકા સામના કરનેકા બલ, સાહસ વ ધૈર્ય અપનેમેં નહીં રહતે હૈં. પરિણામમેં દુઃખ બઢેગા. પ્રાપ્ત પરિસ્થિતિકા વિચારહીન ઉપયોગ દુઃખપ્રદ હોતા હૈ ઔર સમઝયુક્ત સદુપયોગ ઉન્નતિ સાધ્ય કરા દેતા હૈ.

ઇસલિયે પક્કા નિશ્ચય કરો કિ દુઃખ જો આતા હૈ વહ વિષમ પરિસ્થિતિકો હમારે ઉચિત પુરુષાર્થકે દ્વારા સાનુકૂલ બનાનેકે લિયે તથા હમમેં સહનશીલતા પુષ્ટ કરકે હમેં સુખ દેનેકે લિયે આતા હૈ.

ભગવાન પર પક્કા વિશ્વાસ રખો. ભગવાન સદૈવ દયાલુ વ મંગલમય હી હૈ ઔર ઇસલિયે ઉનકે પ્રત્યેક વિધાનમેં હમારા મંગલ હી સમાયા હૈ ઐસી પક્કી નિષ્ઠા રખો. અનુકૂલ યા પ્રતિકૂલ જો ભી પરિસ્થિતિ હો, નિમિત્ત ચાહે કિતના હી અસુંદર હો, ઉસકો હમારે ઉત્થાનકા સુંદર ઉપયુક્ત નિમિત્ત બનાના હી સચ્ચી સમઝ હૈ.

જિસ પર હમ પૂર્ણ આત્મીયતાયુક્ત દૃઢ વિશ્વાસ રખ રહે થે વહી વિશ્વાસઘાત કરે તો દુઃખ તો હોતા હી હૈ. પરંતુ ઉસ દુઃખકો ઝકઝોરનેકે લિયે ખડે હો જાના હી બુદ્ધિમાની હૈ.

સબસે બડા સૌભાગ્ય યહી હૈ કિ અપરિચિત વ પરાયે ભી અપને સ્વજન હો જાવેં. સબસે બડા દુર્ભાગ્ય યહી હૈ કિ અપને નિકટતમ સ્વજન હી પરાયે હો જાવેં. ઇસલિયે યહ બડી ભારી વિપત્તિ ચૌકસ હૈ. પરંતુ વિપત્તિકે સાથ ધૈર્ય,

ઐશ્વર્યકે સાથ ક્ષમા, વૈભવકે સાથ વિવેક, વિદ્યાકે સાથ વિનય ઔર પ્રભુત્વકે સાથ વિનમ્રતાકા હોના હી શ્રેયસ્કર હૈ.

મનકા સમાધાન

દુઃખ ક્યોં હૈ ? દુઃખાનુભૂતિ ક્યોં હોતી હૈ ? કારણકિ તુમ્હારે મનમેં જો કામના વ સ્વાર્થ હૈ ઉસકે પ્રતિકૂલ યહ હુઆ હૈ. મૈં તો યહી કહૂંગા કિ રાગદ્વેષોંસે મુક્ત હોના, વિષય ચિંતનકા ત્યાગ કરના વ પર કે દોષોં કે વિચાર ન કરકે ઉસકે ગુણોંકો દેખના હી ઉત્તમ માર્ગ હૈ, જો હર પ્રકારકી ઉન્નતિ સાધ્ય કરાનેવાલા ચૌકસ માર્ગ હૈ.

મુઝે જો વિચાર ઉઠે હૈં કહ રહા હૂં. કિસી બાત યા વ્યક્તિકો લેકર નહીં કહતા હૂં. ઐસે હી મનમેં જો આ રહા હૈ, સો બોલ રહા હૂં, ફિર ભી મૈં ચાહતા હૂં કિ અપને સબ ઈન દો-તીન બાત પર વિચારવિમર્શ કરેં તો મનકા સમાધાન અવશ્ય હો સકતા હૈ.

(૧) સ્વયમ્‌કો વિવેકપૂર્ણ સંયમ વ મર્યાદાઓં મેં રખનેમેં જો સમર્થ હૈ ઉસીકા પ્રભાવ દૂસરોંકે ઊપર અનાયાસ રહતા હૈ, ક્યોંકિ અપને સંયમિત રહના મહાકઠિન હૈ.

(૨) અપની ભૂલ ઔર અપને દોષકો બતાનેવાલા અપના હિતુ હૈ, જો અપનેકો દોષકા ત્યાગ કરકે ગુણરૂપી સંપત્તિકી પ્રાપ્તિકા માર્ગ દિખાતા હૈ. યદિ અપને સ્વજન ઇસ તરહ હમારા હિતુ હોતૈ હૈં તો યહ બડા સદ્‌ભાગ્ય હી હૈ, કારણ કિ નહીં તો તુમ્હારે વિદ્વેષી તો તુમ્હારી ભૂલ વ ત્રુટિ બતલાનેકા કાર્ય કરેંગે હી.

ઇસલિયે મૈં તો યહાં તક કહૂંગા કિ નિત્યપ્રતિ ભગવાનકો પ્રાર્થના કરના કિ હે ભગવન્, મુઝે ઐસા હિતૈષી સ્વજન વા મિત્ર દો જો મેરે દુર્ગુણ, દોષ વ અપરાધકો બતા સકે. નહીં તો યહ કામ મેરે શત્રુ તો કરેંગે હી ! વહ શત્રુતાકો લેકર કરેગા ઔર સ્વજન વા મિત્ર તો આત્મીયતાકો લેકર કરેગા.

(૩) અપની ભૂલકો સમઝો. અપને દોષકો જાનો. દૂસરોંકો હી દોષિત માનતે રહોગે તબ તક કુછ સમઝમેં નહીં આયેગા ઔર ન કિસી પ્રકારકા વિકાસ સાધ્ય હોગા. બુદ્ધિશાલી મનુષ્યકો વિકાસહીન જીવન બોઝા હી હૈ.

પ્રત્યાઘાતી મત બનો

અપ્રિયકા મિલન ઔર અતિપ્રિયકા વિયોગ યા સુખદુઃખ પ્રાપ્ત હોના, યહ

સબ પૂર્વકર્માનુસાર હોતા હૈ. પાપકર્મોંસે દુઃખ ઔર પુણ્યકર્મોંસે સુખ પ્રાપ્ત હોતા હૈ. જીવનમેં પ્રતિકૂલતા યા અનુકૂલતા પ્રાપ્ત હોના યહ પૂર્વકર્મોંકા ફલ હૈ.

હમારે સાથ વિશ્વાસઘાત હોના, હમારા પ્રેમ ઠુકરાયા જાના, હમારે વ્યવહાર આદિમેં ઘાટા હોના આદિ હમારે હી પૂર્વકર્મોંકા પરિણામ હૈ. કોઈ પૂર્વકર્મ પૂર્વજન્મકા હોતા હૈ તો કોઇ ઇસી સમયકા હોતા હૈ. પરંતુ ઉસકી તીવ્રતાકે કારણ ઇસી જન્મમેં કુછ હી દિનોંમેં શીઘ્ર ફલિત હો જાતા હૈ.

જોગ વિયોગ ભોગ ભલ મંદા । હિત અનહિત મધ્યમ ભ્રમ ફંદા ॥
જનમુ મરનુ જહં લગિ જલ જાલૂ । સંપતિ વિપતિ કરમુ અરુ કાલૂ ॥
ધરનિ ધામૂ ધનુ પુર પરિવારુ । સરગુનરકુ જહં લગિ વ્યવહારુ ॥
દેખિય સુનિય ગુનિય મનમાંહી । મોહ મૂલ પરમારથુ નાહીં ॥
અસ વિચારિ નહિં કીજિયં રોસૂ । કાહુહિ બાદિ ન દેઇય દોસૂ ॥
જનમમરણ સબ સુખદુઃખ ભોગા । હાનિ લાભ પ્રિય મિલન વિયોગા ॥
કાલકર્મવશ હોહિ ગુસાઈ । પરવશ રાતદિવસકી નાંઈ ॥
ધીરજ ધરહુ વિવેક વિચારી । છાંડિય શોચ સકલ હિતકારી ॥

અપના અપના હૃદય ટટોલો, અપને કિયે હુયે વાણીવ્યવહાર આદિકો યાદ કરો ઔર ઉન પર ગહરાઈસે સોચો, તો અપની ભૂલ સામને આ જાયેગી. યહ જો કરના ચાહિયે સો નહીં કરતે હુયે દૂસરોંકો હી દોષિત ઠહરાનેકી જિતની ભી તુમ્હારી ચેષ્ટા હૈ, વહ તુમ્હારી પ્રતિકૂલતા ઓર બઢા રહી હૈ.

ઇસલિયે ચુપચાપ સહન કર લેના હી ચાતુર્ય હૈ. તભી મન શાંત હોગા. શાંત મનસે તુમકો ધૈર્ય વ સાહસ પ્રાપ્ત હોંગે. તબ માર્ગ સૂઝેગા. સાહસસે કામ લેના ચાહિયે. કાર્યસિદ્ધિ સાધનોં પર નહીં, અપને આત્મબલ પર નિર્ભર રહતી હૈ.

લાભ સમયકો પાલિબો, હાનિ સમયકી ચૂક,
સદા વિચારહિં ચારુમતિ, સુદિન કુદિન દિન દૂક.
તુલસી સુમતિ સરાહિયે, મગ પગ ધરઇ વિચારિ.

ઇચ્છાનુકૂલ સંયોગમેં સુખ-શાંતિ વ ઇચ્છાકે પ્રતિકૂલમેં દુઃખ-અશાંતિ હોના સ્વાભાવિક હૈ. પરંતુ પ્રતિકૂલમેં કિંકર્તવ્યવિમૂઢ હો જાના ભારી ભૂલ હૈ. દૂસરી

ભૂલ હૈ નિંદિત વ નિષિદ્ધ સાધન યા માર્ગકા આશ્રય લેના.

દુઃખકો મિટાનેકે લિયે પ્રત્યાઘાતી નહીં હોના ચાહિયે, કારણ કિ દુઃખકા કારણ પ્રાયઃ હમ હી હોતે હૈં. સામનેવાલેકે પ્રતિ હમારી ભાવનામેં કિંચિત્માત્ર ભી અનિષ્ટ નહીં હોના ચાહિયે. જો ઐસા અનિષ્ટ સોચોગે વા કરોગે તો નિશ્ચિત જાનો કિ વહી અનિષ્ટ તુમ પર અભી ઔર અધિક આ પડેગા.

સામનેવાલેકે લિયે સદ્ભાવ, મૃદુતા વ પ્રેમ રખોગે તબ તુમકો ભી યે હી ચીજેં પ્રાપ્ત હોગી, કારણ કિ યહ તો સનાતન નિયમ હૈ કિ જો દોગે વહી પ્રાપ્ત કરોગે.

કહુ કે લહે ફલ રસાલ, બબુર બીજ બપત. (વિનય : ૧૩૦)
અનહિત ભય પરહિત કિએં, પર અનહિત હિતહાનિ;
તુલસી ચારુ વિચારુ ભલ, કરિઅ કાજ સુનિ જાનિ.

બબુર બોતા હૈ વહ આમ કદાપિ નહીં પાતા હૈ. પરહિત કરતે સમય ભયકા કેવલ અનુમાન રહતા હૈ કિ પરહિત કરનેસે કહીં હમારા અહિત હો જાયેગા તો ? પરંતુ દૂસરોંકા અનહિત કરતે હૈં તબ તો ઉસી વક્ત હમારા અહિત હો હી જાતા હૈ.

ઇસલિયે જિસ સાધન અપનાનેસે અપના અહિત નિશ્ચિત હી હૈ ઉસ સાધનકા ત્યાગ કર હી દેના ચાહિયે. હમારી ભાવનામેં સામનેવાલેકા અનિષ્ટ કદાપિ નહીં હોના ચાહિયે. અગર દૂસરેકા અનિષ્ટ સોચતે હૈં તો હમ હમારા હી અનિષ્ટ કરતે હૈં.

સદ્ભાવ વ પ્રેમ અમોઘ તત્ત્વ હૈં, દિવ્ય તત્ત્વ હૈં. સ્વયમ્ ભગવાન ભી પ્રેમકે વશ હૈં. ચૌદહ ભુવનકે એકમાત્ર માલિક, બ્રહ્માંડનાયક ભી પ્રેમવશાત્ પ્રત્યક્ષ હો જાતે હૈં. એક પથ્થરકો ભી અપની પ્રેમભાવનાસે પિઘાલા જા સકતા હૈ, તબ ફિર એક મનુષ્યકી તો બાત હી ક્યા ? સામનેવાલા ક્યોં નહીં પિઘલેગા ? યદિ વહ નહીં પિઘલતા હૈ તો ઉસમેં કારણ નિશ્ચિત હમારી ત્રુટિયાં હૈં.

મૂઠ, વશીકરણ, મોહની-મંત્ર યા ધાગા-તાબીજસે ગયા હુઆ પ્રેમ તુમ લૌટા પાઓગે ઐસી તુમ્હારી ધારણા તુમ્હેં અધઃપતનકી ઓર ઘસીટ લે જાયેગી. ઉચ્ચાટન, વશીકરણ આદિ ક્ષુદ્ર ભાવના કે દ્વારા ક્ષુદ્ર ભાવનાકી સિદ્ધિકે લિયે ક્ષુદ્રતમ ક્રિયાપ્રયોગ હૈ.

યે નિંદિત સાધન કેવલ નામમાત્રમેં હૈં, કારણ કિ ઇનકે સહી જાનકાર કવચિત્

હોતે હૈં. ભોલેભાલે વ દુઃખોંસે સંતપ્ત મનુષ્યોંકો ઇનકા પ્રભાવ બતલાકર ઔર આકર્ષિત કરકે ધાગા, મૂઠ, આદિકા પ્રાયઃ ધંધા જમાયા ગયા હૈ. જો સહી જાનકાર હૈ ઔર સામર્થ્યવાલા હૈ વહ અપને ધાગા તાબીજ ઇત્યાદિકા પ્રચાર વ વ્યાપાર કભી નહીં કરેગા.

દુઃખી લોગ અપને દુઃખકા સહી મૂલ કારણ સમઝનેકી કોશિશ ન કરકે ઐસે નિંદિત સાધનોંમે ઉલઝ જાતે હૈં. તબ ફિર અધિક દુઃખી હોતે હૈં. યે પ્રયોગ ઇતને ક્ષુદ્રભાવસે કિયે જાતે હૈં કિ અત્યંત તામસી અશુદ્ધ ચિત્તકો તથા અત્યંત વહમી વ નિર્બલ મનકો હી ઈનકા કિંચિત્ અસર પહુંચતા હૈ. સો ભી સહી જાનકારસે કિયા જાવેં તો.

સામનેવાલા યદિ શુદ્ધ સાત્ત્વિક હો તો ઉસકો કોઇ અસર કદાપિ નહીં હો સકતા. સહજસાધ્ય ઔર સરલ વશીકરણ મંત્ર તો યહી હૈ :

ટોના ટામન સહસ બિધિ, કરિ દેખો સબ કોય,
પીવ કહૈ સોં કીજિયે, આપુન હી બસ હોય.
તુલસી વશીકરણ મંત્ર હૈ, તજિય બચન કઠોર;
મીઠી મીઠી બાત હૈ, વશીકર્ણ નહીં ઔર.

કુમાર્ગ પર ચલનેસે તથા કુસાધનોંકો અપનાનેસે તેજ ઔર બુદ્ધિકા હ્રાસ હોતા હૈ. કૌટિલ્ય-માર્ગકા અનુસરણ અત્યંત હીન હૈ, જો તુમ્હારે લિયે સર્વ પ્રકારસે અહિત કરનેવાલા હૈ.

જો દુઃખ વ વિપત્તિ આતે હૈં ઉસકે પ્રત્યાઘાતમેં બદલા લેનેકા જો ઉગ્ર આવેશ ઉઠતા હૈ ઉસીકી ઉગ્ર પ્રતિગતિ સ્વતઃ પર હોતી હૈ ઔર પરિણામમેં તીવ્ર દુઃખાનુભૂતિ હોતી હૈ.

મૈં તો ચૌકસ માનતા હૂં કિ અપની ભૂલ સ્વીકાર કર લેને પર ભૂલકો મિટાનેકી શક્તિ નિશ્ચિત પ્રાપ્ત હોતી હૈ. મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ જો મનુષ્ય ઇસ પ્રકાર સમઝેગા વહ અપને દુઃખ-દોષકો નિશ્ચિત મિટા સકેગા, કારણ કિ દુઃખ વ આત્મનિરીક્ષણસે નૂતન બલ ઔર વિકાસ અવશ્ય પ્રાપ્ત હોતે હૈં. અપને અંતર્મુખ ઔર શાંત નહીં હોવેં તબ તક યે પ્રાપ્ત નહીં હોતે.

ઇસલિયે ઉચિત તો યહી હૈ કિ સત્યકી ખોજ અપની ભીતર કરો. સત્યકો જાનના ઔર સત્યકા આચરણ કરના એક અપૂર્વ અલૌકિક રસ હૈ, જો અમોઘ

શસ્ત્ર ભી હૈ. સત્યાનુષ્ઠાનસે સફલતા પ્રાપ્ત હોતી હી હૈ. એક બાર સત્યાભિમુખ હોઓગે ફિર મન સત્યસે કબી નીરસ નહીં હો સકેગા.

સહીમેં જો સત્ય હૈ ઉસીમેં દૃઢ રહને પર વહ અવશ્ય ફલિત હોતા હૈ. ઇસલિયે અપના સોચો. અપને અંતર્મુખ ન હોવેં ઔર દૂસરોંકો દુઃખકા દાતા માનેં તો ઐસી માન્યતાસે દુઃખકા અંત કતઈ સંભવ નહીં.

સાહબકે દરબાર મેં, સાંચેકૂં શિરપાવ,
જૂઠ તમાચા ખાયગા, ક્યા રંક ક્યા રાવ.
હૃદયા ભીતર આરસી, મુખ દેખા નહિં જાય,
મુખ જ્યોં જબહી દેખિયૈં, દિલકી દુબિધા જાય.

પ્રતિકૂલતાકો ઉન્નતિકા સોપાન સમઝો

સુખ પ્રભુકી દેન હૈ, સમાજકી કૃપાસે હૈ ઔર દૂસરેકો અપને દિયે હુયે હમારે હી પ્રેમકા ફલરૂપ પરિણામ હૈ.

સત્કર્મસે પુણ્ય સંચિત હોને પર પ્રભુકે વિધાનાનુસાર સુખ પ્રાપ્ત હોતા હૈ. હમ સમાજમેં રહતે હૈં. પરસ્પરમેં સુખકા આદાનપ્રદાન હોતા હૈ. ઉસી તરહ રાગદ્વેષ વ દુઃખદાયી વ્યવહારોંકા આદાનપ્રદાન કરનેવાલે ભી સમાજમેં હોતે હૈં.

યહ અવિચારકા વ્યવહાર હૈ. અવિચારી મનુષ્યકો થોડાસા સુખ પ્રાપ્ત હોતે હી અભિમાન આ જાતા હૈ. યહ મદ હૈ.

દેખો, (૧) અભિમાની હોના, (૨) દુર્વચન બોલના, (૩) દુર્વિવાદ, દુરાગ્રહ વ હઠ કરના, (૪) અપ્રિય, અપમાન, રાગદ્વેષ, નિંદા કરના ઔર (૫) સ્વયમ્‌કો નિર્દોષ, બુદ્ધિમાન માનતે હુયે દૂસરે હિતૈષીકી બાત નહિ માનના, યે પાંચ લક્ષણદોષ સાધારણ હોનેકા ઉપાય. યહ હૈ સાધન.

ઇસલિયે સદ્‌બુદ્ધિ, કુલીનતા, જિતેન્દ્રિયત્વ, ક્ષમા, અલ્પભાષણ, યથાશક્તિ દાન, કૃતજ્ઞતા ઔર સત્યપૂર્ણ વ્યવહાર અર્થાત્ સદાચાર, યે ગુણ સ્વતઃ ઇતને તેજપૂર્ણ હૈં કિ જો કોઈ મનુષ્ય ઇસે ધારણ કરતા હૈ ઉસકો ચૌકસ ચમકા દેતે હૈં.

સદાચારસે આયુ વ કીર્તિકી વૃદ્ધિ હોતી હૈ ઔર તૃષ્ણા-લાલસાસે આયુ વ બુદ્ધિ મારી જાતી હૈ.

નહીં કોઉ અસ જનમા જગમાંહી । પ્રભુતા પાઈ જાહિ મદ નાહી ॥

મદસે પથભ્રષ્ટ વ કર્તવ્યચ્યુત કૌન નહીં હોતા ? જહાં સુખકા મદ હોતા હૈ વહાં ક્ષુદ્ર વૃત્તિયાં ઉદય હોતી હી હૈં. વહાં ભોગલિપ્સા વ રાગાદિકકી પ્રધાનતા તથા પરાધીનતા દોનોં ગાઢ હોતી જાતી હૈં. ઇસસે માનવીય સ્વભાવકા તિરોધાન હો જાતા હૈ ઔર પશુત્વ વ હૃદયહીનતાકી વૃદ્ધિ હો જાતી હૈ. પરિણામમેં સુખ અલ્પ સમયકા હો જાતા હૈ, ટિકતા નહીં હૈ.

મનુષ્યજીવનકી સહી સફલતા તો વહી કિ કિસી ભી પરિસ્થિતિ, સંયોગ, વિયોગ તથા ભાવાભાવકો લેકર હમમેં સુખ, દુઃખ તથા રાગાદિક વૃત્તિયોંકા ઉદ્‌ભવ ઔર આવેશ ન હોવેં. બડપ્પન તો સદ્‌ગુણોંકી દેન હૈ. જિતના ઉચ્ચ સ્તર હોતા હૈ, ઉતની હિ વિનમ્રતા હોતી હૈ. સારે ઐશ્વર્યકો ધારણ કરનેકી ક્ષમતા સૂક્ષ્મતમ અણુમેં હોતી હૈ.

જગત સમુદ્ર અપાર, તાસ કૈ જનમ મરન તટ,
કામ ક્રોધ મદ લોભ, તાસ મેં લહરિ મહાભટ.
મોહ ગ્રાહ તમ પ્રબલ, નિગલ જાવૈ સંસારા,
તામેં ગોતા ખાત, નહિં કોઉ તનક અધારા.
દુઃખ પાયે બૂડન લગત હૈ, સુખ પાયે ઉછરત જાનિ,
દીનાનાથ રઘુનાથ બિન, કૌન છુટાવૈ આનિ.

યહ સહી બાત હૈ કિ ઇચ્છાકી પૂર્તિસે સુખ મિલતા હૈ. પરંતુ ઇસસે ઉપર ઉઠો ઔર સોચો કિ ક્યા હમારી ઇચ્છા હંમેશા શુભ ઇચ્છા હી હોતી હૈ ? ખૈર, હમારી ઇચ્છા ફલિત નહીં હુઈ તો ઉસે પ્રારબ્ધ હી સમઝો.

જીવનકી ઐસી ઘટનાઓંકે ઉપર સોચના-સમઝના ચાહિયે. ઘટનાઓંકો લેકર મનુષ્યકા મૂલ્યાંકન હો જાતા હૈ. ઇસલિયે જીવનકી ઘટનાઓંકો યોં હી, બિના સોચે-સમઝે હી, બીતા દેનેવાલા મનુષ્ય જીવનકે બહુતસે ઉત્કૃષ્ટ લાભોંસે તથા ઉપયોગોંસે વંચિત રહ જાતા હૈ. તબ વહ હાયહાય કરતા રોતા-બિલખતા રહતા હૈ.

જીવનકે રહસ્યકો બિના સોચે-સમઝે હી, રોનેધોનેમેં લગે રહનેસે તો પરિણામમેં કુછ નહીં ! રોતે-ધોતે, સર્વ-સાધારણકી તરહ જીના યહ કોઈ જીવન નહીં ! હાયહાય કરનેમેં હી લગે રહોગે ઔર ક્ષુદ્ર વૃત્તિયોંમેં ફંસે રહોગે !

મોહ નિસા સબુ સોવનિહારા । દેખિઅ સપન અનેક પ્રકારા ॥

મોહ સકલ બ્યાધિન્હ કર મૂલા । તિન્હતે પુનિ ઉપજહિં બહુ સૂલા ॥
વિષય મનોરથ દુર્ગમ નાના । તે સબ સૂલ નામ કો જાના ॥

મનુષ્યજીવનકા કુછ લાભ ઉઠાના ચાહતે હો તો ઈન સબસે ઉપર ઉઠનેકી ઓર લક્ષ્ય દો ઔર અપને જીવનકા લક્ષ્ય નિશ્ચિત કર ડાલો. જિસસે દુઃખ મિલા ઉસસે મુંહ મોડ લો તો ઉસસે ભી ઊંચી વસ્તુ દેખનેમેં આયેગી.

પ્રતિકૂલતાકો ઉપર ચઢનેકા સોપાન સમઝો ઔર સીઢિ પર સીઢિ ચઢના પ્રારંભ કર દો. શક્તિ, સમઝ તથા સમયકો નિરર્થક નહીં હોને દો. ઈતને સમયકે સંબંધકે પશ્ચાત્ ભી જબ યહી પરિણામ ઔર કુછ નહીં મિલા હૈ તો ઈસમેં પ્રારબ્ધ હી સમઝો.

સંસાર તો ભૂર્રકા લડ્ડુ હૈ. જો ખાતા હૈ વહ ભી પછતાતા હૈ, જો નહીં ખાતા હૈ વહ ભી લાલસાકા મારા હાયહાય કરતા પછતા રહા હૈ કિ હાય મેરે હાથોંસે સંસાર છૂટા જા રહા હૈ, યાની લડ્ડુ નિકલ જા રહા હૈ. વાસ્તવમેં સંસારમેં સાર કેવલ ભજન હૈ, પ્રભુપ્રેમ હૈ.

અતિ દીન મલીન દુખી નિતહી ॥ જિનકે પદ પંકજ પ્રીતિનહીં
રાધાવલ્લભ લાલ બિન, વ્યાસ ન પાયો સુક્ખ;
ડાર ડાર મૈં હૂં ફિર્યા, પાત પાતમેં દુક્ખ.
સબૈ ચતુર અરુ સબ, બડે અપને અપને ઠૌર,
સબ તજિકૈ હરિકો ભજૈ, સોઈ ચતુર સિરમૌર.

ભગવદ્-શરણાગતિસે હી દુખનાશ

સભી પ્રકારસે સોચો ઔર ભગવદ્-ઇચ્છાકો સમઝો. નિમિત્ત અસુંદર હોને પર ભી સુંદર રીતિસે સદુપયોગ કરોગે તો યશપ્રાપ્તિ હોગી. જીવન પલટા દો.

દેખો, જીવનકો સફલ બનાનેકે લિયે કઈ ક્ષેત્ર હૈં, એકમાત્ર સંસાર યા ગૃહસ્થાશ્રમ હી નહીં. જિસ જીવનમેં સંયમ, વૈરાગ્ય, સેવા, ઉદારતા, સદાચાર વ પ્રેમ સ્થિર હોતે હૈં વહી જીવન કૃતકૃત્ય હો જાતા હૈ. અપના જીવન સફલ બનાના અપને હાથમેં હૈ.

સંજોગ, કર્તવ્ય તથા જવાબદારી, ઈન તીનોંકો સહી સમઝના ચાહિયે. સંજોગ અનુકૂલ યા પ્રતિકૂલ હોતા હૈ પરંતુ ઐસા કોઈ સંજોગ નહીં હોતા જો મનુષ્યકે ઊર્ધ્વ જીવનકા બાધક હો સકે. કર્તવ્ય વ જવાબદારી તો ઈસકે લિયે મજબૂત

સીઢિયાં હૈં.

સંજોગકા બહાના દેના નિર્બલતા હૈ, પ્રમાદ હૈ, ભીતરકી અનિચ્છા હૈ. તાત્પર્ય કિ હમારા મન અભી ઊપર નહીં ઉઠતા હૈ. કુછ કરના હૈ નહીં. બાતેં ભલે કરતે રહો.

સંયોગકે નામ પર અપની નિષ્ફલતા, વિપત્તિ યા પીડા ચઢાનેવાલા પરાયે દોષદર્શનમેં હુંશિયાર હો જાતા હૈ. ઉસકો સ્વયંકી નિર્બલતા દિખતી નહીં, પરંતુ સંયોગ બરાબર દિખતા હૈ. ફિર સંયોગ તો બરાબર દિખતા હૈ, પરંતુ સંયોગકા નિવારણ નહીં દિખતા ક્યોંકિ ઉસે કુછ કરના હૈ નહીં. વાસ્તવમેં નિવારણકે અભાવકે કારણ હી વિકટ સંયોગ ખડા હો જાતા હૈ.

જિસકો સહીમેં ધ્યેય હૈ, ધ્યેયકે અનુસાર જીવન બનાનેકા નિશ્ચય હૈ, ઉસકે લિયે સંયોગ ઉન્નતિકા હેતુ હો જાતા હૈ. વહ બરાબર ધ્યેયકે અનુરૂપ ડટકર રહતા હૈ, સંયોગકા સામના કરતા હૈ. પીછેહઠ નહીં કરતા હૈ. તબ સંયોગ ઉસકે પાસ આ નહીં પાતા હૈ. દૂરસે હી અંતર્ધાન હો જાતા હૈ.

કાયા કસૌં કિ બન બસૌં, હંસો રહૌ ગહિ મૌન;
તુલસી મન જિતે બિના, મિટૈ નહીં દુઃખ જૌન.

સંસ્કારોંકો તોડનેકે લિયે કામના તથા વાસનાઓંકા વિચારપૂર્વક નિરસન કરના ચાહિયે. વિષયોંમેં દોષ-દર્શન કરના ચાહિયે. સંસારકા સહી સ્વરૂપ ક્યા હૈ યહ સોચના ચાહિયે.

જો જિજ્ઞાસુ હૈ ઉસે ચાહિયે કિ વહ ભગવાનકે મિલનકી રાહ પર ચલાનેવાલે સદ્‌ગુરુકે માર્ગદર્શનકા અનુસરણ કરેં. અનન્ય શરણાગતિ અપનાવેં. હાં, જિજ્ઞાસા નહીં હો યા સત્પુરુષકે મિલને પર ભી નિષ્ઠા નહીં હોતી હો તો ફિર કોઈ બાત હી નહીં !

દેખો, કર્મ-સંસ્કારોંકી જટિલતા સહીમેં ઐસી હી હૈ. સૂક્ષ્મસે સૂક્ષ્મ કર્મકી છાનબીન જૈન ધર્મને કી હૈ ઔર કર્મ-સત્તાકો જટિલ વ સર્વેસર્વા માના હૈ. ઉસી તરહ અહિંસાકો લેકર અત્યંત સૂક્ષ્મતાસે છાનબીન કી હૈ. ઇતની સૂક્ષ્મ અહિંસાકો જાનકર ભી જીના પડતા હૈ, જલ આદિકા ગ્રહણ વ ત્યાગ કરના પડતા હૈ. ખૈર, યહ વિષય દૂસરા હૈ.

શ્રી કુંદકુંદાચાર્યજી મહારાજકી ''સમયસારિણી'' મૈંને ખૂબ દેખી વ સમઝી

હૈ. ઉનકે મંતવ્યકે અનુસાર કર્મ જડ હૈ ઔર સ્વતઃ ફલદાયી હોતા હૈ. બસ, યહાં પર હમારા ઔર જૈન ધર્મકા અન્તર હૈ.

હમ માનતે હૈં કિ કર્મ-સત્તાસે ઊપર એક પરમ સત્તા હૈ હી જો ''કર્તું અકર્તું અન્યથા કર્તુમ્'' કી અમોઘ સામર્થ્યવાલી હૈ. ઔર ઉન્હીંકી શરણ મેં જાનેસે હમારે ચાહે કિતને હી ભયંકર પ્રારબ્ધ, ક્રિયમાણ વ સંચિત્ હોં, સબ અવશ્ય હી નષ્ટ હો જાતે હૈં. યહી હૈ ભગવત્-શરણાગતિકા પ્રભાવ.

અહં ત્વાં સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ।''(૧૮:૬૬)

સનમુખ હોય જીવ મોહિં જબહીં । જનમ કોટિ અઘ નાશૌં તબહીં,
સુનુ સુરેશ ઉપદેસુ હમારા । રામહિં સેવકુ પરમ પિયારા ॥
જદ્યપિ સમ નહિં રાગ ન રોષૂ। ન પાપ પૂનુ ગુન દોષૂ ॥
કરમ પ્રધાન વિશ્વ કરિ રાખા । જો જસ કરઇ સો તસ ફલુ ચાખા ॥
તદપિ કરહિં સમ વિષમ વિહારા । ભગત અભગત હૃદય અનુસારા ॥
અગુણ અલેખ અમાન એક રસ । રામ સગુણ ભયે ભક્ત પ્રેમવશ ॥

ભગવાન અપને ભક્તકો કભી દુઃખી નહીં દેખ સકતે. યહ પક્કા નિશ્ચય કરો કિ અનન્ય શરણાગતિ અપનાને પર કોઈ કભી દુઃખી નહીં હોતા. ભગવાન પર અનન્ય નિષ્ઠા રખો. ઉનકી શરણાગતિ શ્રદ્ધા વ પ્રેમસે સ્વીકારો. ઔર કોઇ માર્ગ હીં નહીં હૈ.

ભગવાન હી એક ઇતને દયાલુ હૈં કિ તત્કાલ સર્વ દોષોંકી ક્ષમા દે દેતે હૈં. અરે, વો તો દોષકી ઓર ધ્યાન ભી નહીં દે પાતે હૈં. ઇતની સમ્યક્ કરુણાકે નિધાન હૈં કિ બસ, પુકાર સુનતે હી અપના લેતે હૈં ઔર શોક-સંતાપકો દૂર ભગા દેતે હૈં.

રાઉરિ રીતિ સુબાનિ બડાઈ । જગત વિદિત નિગમાગમ પાઈ ॥
ક્રૂર કુટિલ ખલ કુમતિ કલંકી । નીચ નિશીલ નિરીશ નિશંકી ॥
તે સુનિ શરણ સમુહે આયે । સકૃત પ્રણામ કિયે અપનાયે ॥
દેખિ દોષ કબહું ન ઉર આને । સુનિ ગુણ સાધુ સમાજ બખાને ॥

જગતકે અનિત્ય મનુષ્ય, પ્રાણી, પદાર્થ, ધન યા માન, બડાઈકે પીછે જીવન બરબાદ કરના મૂર્ખતા હૈ. આપ સબ બુદ્ધિશાલી હૈં. સબકો અપની અપની

સોચના ચાહિયે.

અપને લિયે નિત્યપ્રતિ પ્રાર્થના કરેં કિ હે પ્રભુ, હે દયામય, મુઝે સભી કોઈ સ્નેહયુક્ત દૃષ્ટિસે દેખેં તથા મેરે સાથ સબ મિત્રભાવસે બરતેં. મૈં ભી સબકો સ્નેહયુક્ત દૃષ્ટિસે દેખૂં તથા સબસે મિત્રભાવસે બરતૂં. મૈં સબકા પ્રિય બનૂં ઔર સબ મેરે પ્રિય હોં. મુઝે કિસીકે પ્રતિ દ્વેષ, અપ્રિયતા યા ઘૃણા ન રહે.

જબ પ્રબલ સંસ્કાર જોર દેવેં ઔર વિચલિત કર દેવેં તબ ભગવત્-પ્રાર્થના કરો. નામસ્મરણ કરો. દીનભાવસે ક્ષમાયાચના કરો. ઉન્હીંસે સહારા માંગો. અવશ્ય સ્થિરતા આયેગી.

વિચારપૂર્વક કર્મ ભોગતા હૈ વહી ભક્ત હૈ, વહી જ્ઞાની હૈ. ધૈર્યયુક્ત બુદ્ધિસે ધીરેધીરે ઉપરતિ જાગૃત કરો. નિર્દ્વન્દ્વતા તભી આતી હૈ જબ ભોગોંસે ઉપરતિ હો.

અહમ્ ક્રોધકા કારણ હૈ. ક્રોધ, મત્સર, આદિકા નાશ વિચાર વ વાણીકે સંયમસે ઔર સદાચારસે હોતા હૈ. જિસ સમય ચિત્તમેં ઉદ્વેગ, વિદ્રોહ યા ઐસા કોઈ વિકાર ઉઠે, ઉસ સમય સત્વર હરિસ્મરણ કરના ચાહિયે. ભગવત્-ચિંતનસે ચિત્તકી મલિનતાકા નાશ હોતા હૈ.

પરંતુ ચિંતનમેં છલ, દંભ, ચાતુર્ય યા તર્ક નહીં હોના ચાહિયે. અનુરાગસે કરોગે તો વિશ્વાસ દિનપ્રતિદિન દૃઢ હોતા જાયેગા. જિતના વિશ્વાસ કરોગે ઉતને હી નિર્ભય બનોગે.

જો સાહબસોં તૂ મિલૈં, સાહબ મિલિ તો તોહિં;
બિના ભજન મિલતો નહીં, સુખ કાહેકે હોહિં.

અપના અંતઃકરણ નિર્વૈર હોના ચાહિયે. હમ તુમ સબ એક હી હૈં ઐસી ભાવનાકો લેકર સદૈવ પ્રેમપૂર્ણ રહના ચાહિયે. કિસીકે પ્રતિ પ્રેમ કે અતિરિક્ત ઔર કોઈ દૂસરા ભાવ અંતઃકરણમેં ટિકને નહીં દેના ઔર ઐસા કોઈ ભાવ ઉઠતે હી જાગૃતિપૂર્વક ઉસે હટા દેના.

ઋષિમુનિયોંકે આગે હિંસક પશુ, પક્ષી, સર્પ આદિ ભી નિર્વૈર હો જાતે થે. યહ પ્રેમતત્ત્વકા પ્રભાવ હૈ. જહાં પ્રેમભાવકા ઉદય હુઆ કિ મેરા-તેરા, મૈં-મૈં, તૂ-તૂ આદિ દૂર હો જાતા. ઇસલિયે રાગ, દ્વેષ, મત્સર, ઈર્ષ્યા, ક્રોધ, વગૈરહ અનાયાસ છૂટ જાતે હૈં.

કાર્યકારણકા નિયમ ઇતના અટલ હૈ કિ દૂસરોંકે સાથ જો જૈસા કિયા જાતા

હૈ વૈસા હી કર્તાકો પ્રાપ્ત હોતા હી હૈ.

સુખં વા યદિ વા દુઃખં યત્ કિંચિત્ ક્રિયતે પરે ।
તતસ્તત્તુ પુનઃ પશ્ચાત્ સર્વમાત્મનિ જાયતે ॥

જો ભી સુખ યા દુઃખ દૂસરોંકે પ્રતિ કિયા જાતા હૈ વહી સુખ યા દુઃખ કર્તાકે ઉપર આ પડતા હૈ.

તુલસી કાયા ખેત હૈ, મનસા ભયો કિસાન,
પાપ પુણ્ય દોઉ બીજ હૈં, બુવૈં સો લુનૈં નિદાન.

વિચારવાન મનુષ્યકો પ્રતિદિન અપની ક્રિયાકે ઊપર વિચાર કરના ચાહિયે કિ મેરે આચરણ પશુકે સમાન કેવલ સ્વાર્થપૂર્તિકે હૈં યા દુર્જનકે સમાન પરપીડનકે હૈં યા સજ્જનકે સમાન સ્વયંકો તથા સબકો સુખકર હૈં ?

સજ્જનકી સજ્જનતા તો ઉસીમેં હૈ કિ અપને ઉપર અપકાર કરનેવાલોંકે પ્રતિ ભી હિતપ્રદ આચરણ કરેં. અપરાધીસે બદલા લો ક્ષમા કરકે ઔર અપકારીસે બદલા લો ઉપકાર કરકે. અપને શત્રુકો ભી સુખ દેનેકી વ સુખી દેખનેકી ઠોસ ભાવના કરો, ક્યોંકિ સચ્ચા સુખ દૂસરોંકો દેનેમેં હૈ.

સમઝાકા ઘર ઔર હૈ, અનસમઝાકા ઔર,
જા ઘરમેં સાહિબ બસૈં, વિરલા જાનૈં ઠૌર.

ભલા કરનેવાલોંકે સાથ ભલા રખનેવાલે તો બહુત હોતે હૈં. પરંતુ બુરા કરનેવાલોંકે સાથ ભી ભલા રહનેવાલે હી વિરલે હોતે હૈં. નિર્ધનોંકે પ્રતિ સમ્માનયુક્ત પ્રીતિ, સદ્‌ભાવ રખનેવાલે હી વિરલે હોતે હૈં. ગુણીકે ગુણોંકો જાનનેવાલે વિરલે હી હોતે હૈં. પરકાર્યરત હી વિરલે હોતે હૈં. ઔરોંકે દુઃખોંસે દુઃખી હોનેવાલે હી વિરલે હોતે હૈં.

વિરલે નર પંડિત ગુની, વિરલે બૂઝનહાર,
દુઃખ ખંડન વિરલે પુરુષ, તેં ઉત્તમ સંસાર.

મનુષ્ય-જીવન કેવલ મેરાતેરા કરનેમેં બીતા દેના યહ મૂર્ખતા હૈ.

બડે ભાગ મનુષ તનુ પાવા । સુર દુર્લભ સદ ગ્રંથન્હિ ગાવા ॥

પાંચ તત્ત્વકે ભીતરે, ગુપ્ત વસ્તુ અસ્થાન,
વિરલે મરમ પાઈ હૈ, ગુરુકે શબ્દ પ્રમાન.

મનકે બહુત રંગ હૈં, છિન છિન બદલે સોય,
એક રંગમેં જો રહૈ ઐસા વિરલા કોય.

સબને અપનાઅપના કેન્દ્ર બના રખા હૈ : મૈં ઔર મેરા. અપની હદમેંસે બાહર નિકલના અચ્છા નહીં લગતા ઔર અપની હદમેં દૂસરોંકા આના ભી અચ્છા નહીં લગતા હૈ. એક ગલીકા કુત્તા દૂસરી ગલીકે કુત્તેકો અપની ગલીમેં આયા દેખકર બરાબર ભુંકને લગતા હૈ ઔર ઉસકે પીછે દૌડતા હુઆ ઉસે ખદેડતા હૈ.

હદ હદ સબ કોઈ ચલૈં, બેહદ ચલૈં ન કોય,
બેહદકે ચૌટે માંહિ, રહા કબીરા સોય.

અહમ્‌કો શુદ્ધ કરના ચાહિયે. માનવમાત્રકા મુખ્ય કર્તવ્ય યહી હૈ. પરંતુ હમારે દેખનમેં આતા હૈ કિ બહુધા લોગ ઇસસે વિપરીત પ્રકારકા જીવન બીતાતે હૈં. પ્રવૃત્તિ તો બહુત કરતે હૈં, પરંતુ ઉન્નતિ કિતની હોતી હોગી ? રામ જાનેં ! ગતિ તો બહુત કરતે હૈં. એક મિનિટકી ફુરસત નહીં મિલતી હૈ. પરંતુ પ્રગતિ કિતની હોતી હોગી ? રામ જાનેં ! ક્યા ઐસા ભી કોઈ માનવજીવન હોતા હૈ ?

હમારી ગતિ માત્ર ઐસી હી હોની ચાહિયે જો હમારી પ્રગતિ બની રહે ઔર પ્રવૃત્તિ માત્ર ઐસી હોની ચાહિયે જો હમારી ઉન્નતિ બની રહે. વિચારહીન, લક્ષ્યહીન વ વિકાસહીન જીવન માનવજીવન નહીં હૈ.

દેખો, એક બાત મૈં બહુત સ્પષ્ટ શબ્દોંમે કહના ચાહતા હૂં. અપને સ્વધર્મ વ કર્તવ્યકા પાલન નહીં કરનેવાલે તથા રામ-રામ યા કૃષ્ણ-કૃષ્ણકે નામોચ્ચાર વ પૂજાપાઠ, વ્રત, તીર્થ આદિ કરનેવાલે યા તો દંભી હૈં યા તો અજ્ઞાની હૈં.

ઐસે લોગોંકો સોચના ચાહિયે કિ ધર્મ વ કર્તવ્યપાલનકે લિયે સ્વયં ભગવાનને ભી અવતાર લિયે હૈં; તબ ફિર હમારે જૈસે સાધારણ મનુષ્ય કર્તવ્યકા ત્યાગ કૈસે કર સકતે હૈં ? કર્તૃત્વકા ત્યાગ નિશ્ચિત હી અધઃપતનકા માર્ગ હૈ. સ્વધર્માનુસાર સન્માર્ગ પર ચલના ચાહિયે, ક્યોંકિ મનુષ્યજીવનકા વહી શ્રેષ્ઠ પુરુષાર્થ હૈ.

પુરુષાર્થ ઔર પ્રારબ્ધ અન્યોન્યાશ્રયી હૈં પરંતુ વિશેષ પ્રભાવ પુરુષાર્થકા હૈ ઐસા મૈં માનતા હૂં. જિતના ઉન્નત આદર્શયુક્ત પુરુષાર્થ હોતા હૈ ઉતના હી ઉન્નત-ઉજ્જવલ પ્રારબ્ધ હોતા રહતા હૈ.

ઇસલિયે સત્કર્મ તથા નિર્દોષ કર્મ હી કરના ચાહિયે. દેખો, અશુભ કર્મકે ત્યાગમેં તથા શુભ કર્મકે અનુષ્ઠાનમેં પુરુષાર્થ હી મુખ્ય હૈ. ખૂબ ધ્યાનમેં રખના કિ યહાં પર પ્રારબ્ધ બિલકુલ નહીં હૈ.

યહાં પ્રારબ્ધ માનનેવાલા ચૌકસ કાયર વ પ્રમાદી હૈ. જો વિચારવાન હોગા વહ પુરુષાર્થી હોગા હી. શુભ સત્કર્મમેં તથા કર્તવ્યપાલનમેં સંલગ્ન રહતા હુઆ વહ અપને જીવનકો ઉન્નત બના રહા હૈ.

ઉન્નત જીવનકે લિયે ધન, રૂપ, સત્તા યા શરીરબલ હોના નિતાંત ગૌણ હૈ. મુખ્ય વ અનિવાર્ય હૈ ઉન્નત ભાવના તથા તદનુસાર આચરણ. સન્માર્ગ પર ચલતે હુએ, સત્કર્મ સંપાદન કરતે હુયે, અપનેકો મન, વચન, કર્મસે શુદ્ધ બનાના કલ્યાણપ્રદ પુરુષાર્થ હૈ.

તૌં લગિ તારા જગમેં, જૌ લગિ ઉગૈ ન સૂર,
તૌં લગિ જીવ કર્મવશી, જૌં લગિ જ્ઞાન ન ફૂર.

જબ કભી કોઈ કર્તવ્ય, કર્મ, સદાચાર યા વ્યવહારકે સંબંધિત ઐસે વિલક્ષણ સંયોગ ઉપસ્થિત હો જાવેં કિ ક્યા કરના ચાહિયે યહ સૂઝે નહીં, તબ ઉત્તમ વિચારવાલી, બુદ્ધિશાલી, સદાચાર-પાલનમેં દૃઢતાસે સંલગ્ન, સ્નેહમય તથા કેવલ પરમાર્થ-ચિંતન વ પરમાર્થ-પુરુષાર્થકે ધ્યેયવાલે વ્યક્તિવિશેષકે આચરણોંસે યા સંગસે માર્ગદર્શન લો. ઐસે માર્ગદર્શનસે અવશ્ય હી સહી રાહ વ પ્રેરણા મિલતી હૈં.

સંત ઔર સત્સંગ યાની ક્યા ?

દેખો, સંત ઔર સત્સંગ માને ક્યા ? યે આપકે પ્રશ્ન હૈં. સો ઠીક હી હૈ. તુમ્હારી ભૂમિકા પર આકર મૈં યહી કહૂંગા કિ ઇચ્છાકી પૂર્તિસે સુખ મિલતા હૈ પરંતુ ઇચ્છાનિવૃત્તિસે તો પરમાનંદ મિલતા હૈ.

જિસકા મન સદૈવ મગન, પરમાનંદપૂર્ણ હૈ વહી સંત.

જિસકા સુખ સભીકા સુખ હૈ ઔર સભીકા દુઃખ જિસકા દુઃખ હૈ વહી સંત.

દૂસરોંકે દુઃખકે કારણમેં રહી હુઈ ક્ષુદ્રતાકો દેખકર કરુણાકા એક અદમ્ય તથા અગમ્ય ભાવ ઉદય હો જાતા હૈ. યહ કારુણ્ય હી દયાકા પૂર્વરૂપ હૈ. જબ તક કરુણા નહીં તબ તક દયા ઉદય નહીં હોતી. જબ તક કોમલ ચિત્ત નહીં, તબ તક કરુણા ઉદય નહીં હોતી.

દુઃખિયોંકી વિપરીતતાકો દેખકર જો કારુણ્યસે દ્રવિત હો ઉઠે વહી સંત.

સદ્‌ગુરુકા પ્રથમ લક્ષણ હૈ દયા, વાત્સલ્ય.

ઉત્તર દેઉં ક્ષમવ અપરાધૂ । દુખિત દોષ ગુન ગનહિં ન સાધૂ ॥
ભૂર્જ તરુ સમ સંત કૃપાલા । પરહિત સહ નિતવિપત્તિ વિશાલા ॥
સંતહૃદય નવનીત સમાના । કહા કવિન પૈ કહા ન જાના ॥
નિજ દુઃખ દાહ દ્રવઈ નવનીતા । પર દુખ દ્રવહિં સંત સુપુનીતા ॥

ઇસલિયે દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ -

ઈહસન હઠિ કરિ હૌ પહિચાની । સાધુ તે હોઈ ન કારજ હાની ॥

તો, સંત માને સાક્ષાત્ સત્ વ મંગલ ઔર ઇસકી કિંચિત્ માત્રામેં ભી પ્રતીતિ યા અનુભૂતિ દેનેવાલા સંત અર્થાત્ સંપર્ક હોં વહ હૈ સત્સંગ, સુસંગ અર્થાત્ નિત્ય સુખ વ કલ્યાણકો દેનેવાલા સંગ.

દેખો, સુસંગ હોતા હૈ મુક્તિપ્રદ ઔર કુસંગ હોતા હૈ બંધનમેં ડાલનેવાલા. શક્તિમાનકી જિસ શક્તિકો લેકર અખિલ વિશ્વ સર્જન, સ્થિતિ વ સંહારકે ચક્રમેં ઘૂમતા હૈ, વહી સનાતની અધિષ્ઠાત્રી શ્રીરૂપમાયા હૈ. અબ જો કોઈ ઇનકે વિદ્યારૂપા સ્વરૂપકો જાનતા વ સમઝતા હૈ વહ ઈન્હીંકી કૃપાસે સંસારસે પાર હોતા હૈ, વહ ક્ષુદ્ર સ્વાર્થી કામનાઓંમેં અપનેકો ઉલઝને નહીં દેતા ઔર કર્તવ્ય વ ધર્મપાલનમેં ડટકર રહતા હૈ.

પરંતુ જો કોઈ ઇનકે અવિદ્યારૂપા માયાકે સ્વરૂપકો હી દેખતા-જાનતા હૈ તથા સ્થૂલ ભોગોંમેં હી રત હૈ વહ માયાકે પ્રવાહમેં બહતા રહતા હૈ. ઉસકે મોહ, અજ્ઞાન વ રાગાદિકોંકે ફંદે બઢતે હુએ ઔર કડે હોતે જાતે હૈં.

ઇન ફંદોંસે છુડાવેં વહી સુસંગ. ઇન ફંદોંકો ઔર મજબૂત કર દેવેં વહી કુસંગ. મનુષ્યજીવન હી ઐસા એકમાત્ર જીવન હૈ, જિસકે દ્વારા સ્વાર્થ, પરમાર્થ, ઇહલોક, પરલોક - દોનોંહી સાધ્ય કિયા જા સકતા હૈ.

પરમાર્થ અનુસરત હી, બીપ્રહિં સ્વારથ હોય,
ખેતી કીજૈ નાજકી, સહજ ઘાસ તહં હોય.
તુલસી નારો જગતકો, મિલૈં સંગમેં ગંગ,
મહા નીચપન આદિકો, શુદ્ધ કરૈં સતસંગ.

ઇસલિયે, યદિ આપકો યોગસાધના કરની હૈ તો કુસંગકા ત્યાગ કરના હી યોગસાધનાકા પ્રારંભ હૈ. નિજકી તૃષ્ણાએં, કામનાએં, રાગાદિક વૃત્તિયાં ઇત્યાદિ

કુસંગકે મુખ્ય સાથી હૈં. ઈનકો ત્યાગના હી ચાહિયે. તભી સત્સંગકા પરિણામ પ્રત્યક્ષ હોગા.

તબ તક સત્સંગકા પ્રભાવ ઈન કુસંગકો નિરસ્ત કરનેમેં બના રહેગા. યહ પ્રક્રિયા દિખતી નહીં ઔર સિદ્ધાઈકી લાલસા હમેં અધીર બના દેતી હૈ. કુસંગ મિટતે-મિટતે આત્મરતિ ઇતની બઢ જાતી હૈ કિ ઉસકે વેગમેં સ્થૂલ પ્રાણી, પદાર્થ ભોગ આદિકી અનુરક્તિ બહ જાતી હૈ.

ગુરુ નિરમોહી ચાહિયે, શિષ્ય ન છોડૈં પ્રીતિ,
સ્વારથ મોડે હરિ મિલૈં, યહૈ ભજનકી રીતિ.

ઈસ પ્રકાર વિવેકખ્યાતિકી વૃદ્ધિ વ પુષ્ટિ હોતી હૈ જો સદ્‌ગુરુકી કૃપા હૈ. ભગવત્કૃપા-પ્રાપ્તિ વ ભગવદ્-અનુભૂતિ નિશ્ચિત હોતી હી હૈ. જીવ સહી પુરુષાર્થ નહીં કરતા હૈ યા તો ઈશ્વરકે હોનેકી શંકામેં યા કુતર્કી બુદ્ધિકે ચક્કરમેં ઘૂમતા રહતા હૈ.

હરિજન સુનહિં ન હરિજન ગાવહિં । બાતન્હ હી આસમાન ગિરાવહિં ॥
ઐસે લોગનસોં ક્યા કહિયે જો, પ્રભુકી ભગતિતેં બાહર,
તિનતેં તો સદા ડરાને રહિયે.
કહૈ કબીર સુનો રે સંતા, હરિ બિન કાન સહાઈ મનકા.
તબહિ હોઈ સબ સંશય ભંગા । જબ બહુ કાલ કરિઅ સતસંગા ॥

મૈં ઉસીકો વિચારવાન, બુદ્ધિમાન વ ક્રિયાવાન માનતા હૂં જો આઈ હુઈ વિપત્તિ યાની પ્રતિકૂલતાકો સુખ દેનેવાલી દેખેં ઔર સમઝેં કિ અચ્છા હુઆ યહ પ્રતિકૂલતા આઈ, તાકિ ઉસ નિમિત્ત સે મેરા મન સંસારસે વિમુખ હો ગયા ઔર મોહ, મમતા, વાસના, લાલસા ઇત્યાદિકા ફંદા ખુલ ગયા.

મેરા માર્ગદર્શન ઔર મંતવ્ય યહી હૈ કિ યથાશક્ય, સોચ-સમઝકર, પ્રયત્નપૂર્વક સ્વાર્થી તૃષ્ણાઓકો છોડો. જહાં તક હો સુસંગ કરના. ઉસીકે અનુકૂલ જીવનવ્યવહાર રખનેકા ભરસક પ્રયત્ન કરના.

અપને દોષોંકે સ્વરૂપકા જ્ઞાન વ ભાન જાગૃત કરતે રહના. યહ હૈ આત્મનિરીક્ષણ. તો દોષ ચૌકસ નિકલ જાતે હૈં.

શ્રેષ્ઠ વિચાર વ ઉન્નત ભાવના જિતને દૃઢ હોતે હૈં ત્યોં ત્યોં મન સ્વયમ્

અપને બલસે ઉનકો આચરણમેં ડાલતા જાતા હૈ. યહ અનુભૂતિ એક-દોકી નહીં, પરંતુ કઈયોંકી હૈ. કરકે તો દેખો ! તુમ્હેં ભી નિશ્ચિત યહી અનુભૂતિ હોગી.

કબીર મન તો એક હૈ, ભાવે તહાં લગાય,
ચાહે હરિકી ભક્તિ કર, ચાહે વિષય કમાય.

ઔર તો મૈં કયા કહૂં ? આપ પઢેં-લિખેં વ બુદ્ધિશાલી હૈં. શ્રીમાનસજી તથા શ્રીગીતાજીકા સ્વાધ્યાય ખૂબ સમઝપૂર્વક ઔર પ્રેમપૂર્વક નિયમસે કરને પર આપકો અવશ્ય સન્માર્ગકી પ્રેરણા મિલેગી.

સ્વાધ્યાયકો ઠીકસે આચરણમેં ઉતારા જાયેં તો શ્રેય ઔર પ્રેય દોનોં સાધ્ય હો જાતે હૈં યહ મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં.

ઔર, રામનામ તો સર્વરોગકી રામબાણ દવા હૈ હી.

નહિ કલિ કરમ ન ભગતિ વિવેકૂ । રામ નામ અવલંબન એકૂ ॥
કલિજુગ કેવલ નામ અધારા । સુમિરિ સુમિરિ ભવ ઉતરિઅ પારા ॥
ભાયં કુભાયં અનખ આલસહૂ । નામ જપત મંગલ દિસિ દસહૂં ॥
નામુ લેખ ભવિસિંધુ સુખાહીં । કરહુ વિચાર સુજન મન માંહીં ॥

નીતિ વ વ્યવહારકી બાત યહી હૈ કિ :

હરિજન તો હાર્યા ભલા, જીતને દેં સંસાર,
હાર્યા સોં હરિસે મિલેં, જીત્યા જમકે દ્વાર.
જાસોં મન હોત તાસોં તન મન દીજિયત,
જાસોં મન ભંગ તાસોં કછૂ ન બિસેખિયે.
બોલૈં તાસોં બોલિ અનબોલૈં તાસોં અનબોલિ,
પ્રેમ રસ ચાહૈ તાસોં પ્રેમરસ પેખિયે.
પ્રીતિ રીતિ ચાહૈં તાસોં પ્રીતિ રીતિ જાનિયત,
નાતરૂ અનેક રૂપ સબહી અલેખિયે.
નર કહા, નારી કહા, ખૂબ મહાખૂબી કહા,
આપકો ન ચાહૈ તાહિ આપહૂ ન દેખિયે.

પ્રારબ્ધ પલટાનેકો દૃઢનિશ્ચયી બનો

૨૩-૯-૫૧ શ્રી ગુરુમંદિર, ચાંદીવલી

દેખો, પ્રારબ્ધકર્મ ભોગતે સમય ઉદ્વેગ, ક્રોધ યા સંતાપ કરના બિલકુલ અનુચિત હૈ. રાગાદિક વૃત્તિયોંમેં બુદ્ધિકો સંલગ્ન રખના બુદ્ધિકા તિરસ્કાર હૈ યાની ક્ષુદ્ર ઉપયોગ હૈ.

રાગાદિકકા પરિણામ પ્રત્યાઘાતી વૃત્તિ હૈ. અપની અનુકૂલતા યા પ્રતિકૂલતા કે પ્રતિ પ્રત્યાઘાતકી જો ઉગ્ર ઇચ્છા ઉદય હોતી હૈ યહ હૈ જીવકી જરનિ.

મેરી ઓરસે તો યહી માર્ગદર્શન હૈ કિ પ્રારબ્ધ, ક્રિયમાણ વ સંચિતકો પલટાનેમેં દૃઢનિશ્ચયી બનો.

સતત સત્કર્મ વ ધર્મકા પાલન કરના. જૂઠે લોકવ્યવહાર છોડ દેના. સ્થૂલ ભોગાદિ તથા દૂસરોંકે ગુણદોષોંકે ચિંતનકા સર્વથા ત્યાગ કરનેકા નિશ્ચય કરો. વિષયમાત્રકો વિષકે સમાન જાનો. મનકો પલટાના હૈ. દયા, ક્ષમા, સરલતા, નામજાપ, શમ-દમ આદિકો અમૃત જાનો ઔર ઉસી અમૃતકા સતત સેવન કરના.

સાધુસંતોંકે વ ઉંચેકે સંગમેં અનુરાગ બઢાના. ભગવાનકી શરણાગતિમેં નિષ્ઠાકો દૃઢ કરના. સર્વ કાર્યોંમેં કર્તવ્યનિષ્ઠા રખકર અહમ્‌કા ત્યાગ કરનેકી જાગૃતિ રખના.

જિસકે નિમિત્તસે પીડા પ્રાપ્ત હુઈ હૈ ઉસમેં અપને સદ્‌વિચાર કે દ્વારા ઉસકી કૃપાકા દર્શન કરો કિ વહી પીડા આપકો ક્ષણક્ષણ પર ઉત્તમ બોધ દે રહી હૈ. સોચો કિ ઉસી પીડાકો લેકર હી પરમાર્થ-માર્ગ પર પૈર રખના સંભવિત હુઆ હૈ ન ?

પ્રારબ્ધકો પલટાના ચાહતે હો તો પહલા નિયમ યહ રખો કિ જિનકા અપ્રિય કરને જૈસા હૈ ઉનકા ભી ખૂબ હિત કરના. ચાહે કોઈ ભી હો, પરિચિત યા અપરિચિત હો, પ્રાણીમાત્રકા હિત ઉસકે બિના કહે હી સતત કરના. હમેશા સર્વ જીવોંકે હિતકે હી વિચાર કરના. હિતકર વચન બોલના ઔર હિતકર ક્રિયા હી કરના.

અપને પર ક્રોધ કરનેવાલોંકે પ્રતિ ક્રોધ નહીં કરના, ગાલી દેનેવાલોંકી પ્રતિ ગાલી નહીં બોલના પરંતુ મૌન રહના.

સાધુકી બોલીમેં કહા જાતા હૈ, 'અગલા હોવૈ અગન સમ, તો આપુન હોવૈ પાની.' કાર્યવશાત્ બોલનેકા અવસર આ જાવે તબ ભી ઉસકે સાથ શાંત મૃદુ

વાણીમેં બોલના. ઉસકે કિયે હુયે ક્રોધ-ગાલીકે વ્યવહારકા સ્મરણ નહીં કરના, ન ઉસકો ભી ઈસકી સ્મૃતિ કરાના કિ તુમને ઐસા ઐસા કિયા થા.

આવત ગાલી એક હૈ, ઉલટ હોય અનેક,
કહેં કબીર ન ઉલટિયેં, વાહી એકકી એક.
કોટિ કરમ લાગે રહેં, એક ક્રોધકી લાર.
કિયા કરાયા સબ ગયા, જબ આયા અહંકાર.

અહંકાર માને અંધકાર. કુવચન સહન કરેં વહ સાધુ.

ધરતી તો ખૂંદન સહૈ, કાટ સહૈ બનરાઈ,
કુબચન તો સાધૂ સહૈ, ઔર પૈ સહા ન જાઈ.

શ્રેય ઔર પ્રેય

બુદ્ધિ, મન તથા ઇન્દ્રિયોંકે દ્વારા સત્ય વ શુભકા હી અનુસરણ સદૈવ કરના. ભગવત્-પ્રાપ્તિકી દીર્ઘ વ ઉંચી દૃષ્ટિ રખના. સંકુચિત, ક્ષુદ્ર વ છોટી દૃષ્ટિ તથા વૃત્તિકો મિટાનેકા નિશ્ચય કરના. ઉત્તમ શ્રેષ્ઠ ઈચ્છા રખના. અધમ તુચ્છ ઇચ્છાકા ઉન્મૂલન કરના.

સતત સ્મરણમેં રખના કિ જીવકા શ્રેષ્ઠ પુરુષાર્થ વહી હૈ જિસકે દ્વારા ત્રિવિધ દુઃખોંકી અત્યંત નિવૃત્તિ હો જાવેં.

દેખો, મનુષ્યકે સામને શ્રેય ઔર પ્રેય દોનોં સાથસાથ હી રહતે હૈં. પરંતુ ધીર, બુદ્ધિમાન તથા સાત્ત્વિક મનુષ્ય હી દોનોંકે યથાર્થ સ્વરૂપકો સમઝતા હૈ ઔર પ્રસન્નતાપૂર્વક સહજ પ્રિયતાસે શ્રેયકા વરણ કરતા હૈ. પ્રેયકા સર્વથા ત્યાગ નહીં કરનેકા હૈ, પરંતુ પ્રેયકો શ્રેયકે ઢાંચેમેં ઢાલનેકા હૈ. યહી શ્રેષ્ઠ પુરુષાર્થ હૈ.

મનુષ્યજીવનકા લાભ ઉદાર ઉન્નત વિચાર, ભાવના વ આચરણ હૈ. ઉદારતા, કરુણા, પ્રેમભાવ, નીતિ, અહિંસા આદિ જિસમેં નહીં હૈ વહ કેવલ અહમ્ વ દંભકા પૂતલા હૈ. દંભ જો હૈ વહ અહમ્ હી વ્યક્ત રૂપ હૈ. અહમ્કા ત્યાગ કરના અત્યંત દુષ્કર હૈ. ભગવત્કૃપાકે વિના અસંભવ હૈ. અહંકાર ત્યાગના હી સચ્ચા ત્યાગ હૈ.

તિમિર ગયો રવિ દેખિ કૈ, કુમતિ ગઈ ગુરુ જ્ઞાન,
સુમતિ ગઈ પરલોભતેં, ભક્તિ ગઈ અભિમાન.

યમનિયમકે અનુસરસેં પ્રસન્નતા

દેખો, યહ સારી બાતકા તાત્પર્ય યહી હૈ કિ પ્રારબ્ધ પલટાનેકે લિએ યમનિયમ સાધ્ય કરના ચાહિયે. અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય ઔર અપરિગ્રહ, યે પાંચ યમ હૈં. શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય ઔર ઈશ્વર-પ્રણિધાન યે પાંચ નિયમ હૈં.

મૈંને અભી ઇન્હીં યમનિયમકા આચરણ કિસ પ્રકાર કિયા જાના ચાહિયે યહ સમઝાયા હૈ. જો કોઈ ઈન યમનિયમકે અનુષ્ઠાનમેં અર્થાત્ આચરણમેં પ્રયત્નપૂર્વક, પ્રમાદરહિત વ સાવધાની કે સાથ લગા રહતા હૈ વહ વિવેક પ્રાપ્ત કરતા હૈ તભી ચિત્તકી પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

ભંવર જાલ બક જાલ હૈ, બૂડે બહુત અચેત,
કહહિં કબીર તે બાંચિહૈ, જાકે હૃદય વિવેક.

જો પરદ્રવ્યકા, પરદ્રોહકા, પરસ્ત્રી યા પરપુરુષકા તથા પર-નિંદાકા અવલંબન વ અનુસરણ નહીં રખતા હૈ, વહ ચિત્તકી પ્રસન્નતા ઔર મનકી મુદિતા પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

જો વિવેકી મનુષ્ય પ્રાણીમાત્રમેં અપને સમાન ભાવસે યાની જિસ પ્રકાર અપનેકો સુખઃદુખ, માનાપમાન, પ્રિય-અપ્રિય ઇત્યાદિ લગતા હૈ ઉસી પ્રકાર દૂસરોંકો ભી લગતા હૈ ઐસા વિવેકવિચાર સતત સ્થિર બનાયે રખતા હૈ, ઉસકા ચિત્ત પ્રસન્નતાકો પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ.

ઈશ્વરમેં તથા સદ્‌ગુરુમેં દૃઢ શ્રદ્ધાભક્તિ, ભજન-ઉપાસના, અપને આશ્રમ-ધર્મમેં તથા કર્તવ્યપાલનમેં દૃઢ નિષ્ઠા, અતિથિ તથા ભૂતયજ્ઞ, સુસંગકી હી રુચિ, સજ્જન ઔર સંતોંકી સેવા ઔર સબકે પ્રતિ ક્ષમાપૂર્ણ વ પ્રેમપૂર્ણ રહનેવાલા પ્રસન્નતા વ શાંતિકી અનુભૂતિ ચૌકસ કરતા હૈ.

શાયદ યહ પ્રશ્ન હો સકતા હૈ કિ ચિત્તકી ઐસી પ્રસન્નતાસે લાભ ક્યા જો હમસે ઇતની સારી અપેક્ષા રક્ખી જાતી હૈ ?

ઇસકા ઉત્તર ઇસી પ્રશ્ન મેં હૈ. શોક-સંતાપ કહાં રહતે હૈં ? ચિત્તમેં. ચિત્તમેં આયે ઉસકે પહેલે કહાં થે ? સંસારમેં. સંસાર કહાં રહતા હૈ ? સોચો ઔર બતાઓ કિ સંસાર કભી સુખી ઔર કભી દુઃખી હોતા હૈ, તો ક્યા દો સંસાર જગતમેં હૈં ?

નહીં ભાઈ, નહીં ! સંસાર હૈ તુમ્હારે ચિત્તકી ગતિ. તુમ્હારા ચિત્ત હી સંસાર

હૈ. જિતની જ્યાદા ચિત્તકી ગતિ ઉતના જ્યાદા સંસાર. 'ચિત્તે ચલતિ સંસારો, નિશ્ચલં મોક્ષ ઉચ્યતે.'

ચિત્તકી નિશ્ચલતા અર્થાત્ સ્થિરતા યહી મોક્ષ હૈ. સ્થિરતાસે હી શાંતિ ઔર શાંતિકી હી પ્રસન્નતા વ મુદિતા હોતી હૈ. ઇસલિયે ઐસી પ્રસન્નતાકે બિના હમ બંધનકે સ્વરૂપકો તથા પરમ તત્ત્વ કે સ્વરૂપકો જ્ઞાન નહીં પાતે હૈં.

મનઃ એવ મનુષ્યાણાં કારણં બંધમોક્ષયોઃ ॥

શીતલ બચન ઉચારિયે, અહં આનિયે નાહિં,
તેરા પ્યાર તૂંહિમેં, દુશમન ભી તુજ માહિં.

મનઃ એવ હિ સંકલ્પો, મનઃ એવ હિ જીવકઃ ।
મનઃ એવ હિ ચિત્તં ચ, મનોડહંકાર એવ ચ ।

સર્વ રોગ પર સદ્વિચાર હી રામબાણ ઔષધિ હૈ. સુખદુઃખકી વૃત્તિ ચંચલ હૈ. આજ જિસમેં મનને સુખ માના હૈ વહી કલ ઉસી મનકો દુઃખરૂપ હો જાતા હૈ. યહ અનુભવ સબકા હૈ.

ઇસસે સિદ્ધ હોતા હૈ કિ જીવનકા સંસાર મનકે દ્વારા હી હૈ. પ્રાણકે ભીતર ચિત્ત યાની મન હૈ. ઉસીકે ભીતર સૂક્ષ્મતમ સંસ્કારકે રૂપમેં, વિવિધ આકાર-પ્રકારવાલા જગત ઉસી તરહ રહતા હૈ જિસ તરહ બીજકે ભીતર વૃક્ષ.

મનકે હારે હાર હૈ, મનકે જીતે જીત,
પરબ્રહ્મકો પામીયે, મનમેં હોય પ્રતીત.

મન સરલતાસે વશમેં નહીં આતા હૈ. કામ-ક્રોધાદિક વ રાગ-દ્વેષાદિ અત્યંત બલિષ્ઠ શત્રુ હૈં. ઉનકો જીતના સહજ બાત નહીં. ઇનકો જીતનેકે લિયે તો કઈ જન્મ બીતા દોગે તબ ભી સફલ નહીં હોઓગે. ઇસલિયે મનકો દૂસરી ઓર લગાનેકા નિશ્ચય સોચ-સમઝ કર કરના યહી સુગમ માર્ગ હૈ.

મનકો સંકલ્પ આદિકે લિયે કોઇ ન કોઇ વિષય, બલ, અવલંબ વ સહારા ચાહિયે હી. ઇસલિયે એક ઐસે આદર્શ ચારિત્ર્યકા ધ્યેય નિશ્ચિત કરના ચાહિયે. ઐસી કોઈ આદર્શ વ્યક્તિકો જાનતે હો તો ઉસકો ધ્યેય રૂપસે અપને મનકે સામને સતત રખો.

મેરા મંતવ્ય યહ હૈ કિ ધ્યેયકા સર્વોત્કૃષ્ટ આદર્શ ભગવાન શ્રીરામજી મર્યાદા

પુરુષોત્તમ હી હૈં. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને જો કહા હૈ ઉસીકા અનુકરણ કરના ચાહિયે. ભગવાન શ્રીરામજીને જો કહા વ કિયા હૈ ઉન દોનોંકા અનુસરણ કરને પર ભી જીવમાત્રકા નિશ્ચિત કલ્યાણ હી કલ્યાણ હૈ.

અગર પ્રત્યક્ષમેં સામને આદર્શ હો ઉસે માનના હો તો અપને સદ્‌ગુરુ યા અપને પરિચિત મહાન પુરુષકા હોના ચાહિયે.

ધ્યેયં સદાપરિભવઘ્નમભીષ્ટદોહં,
તીર્થાસ્પદં શિવ વિરંચિ નુતં શરણ્યમ્ ।
ભૃત્યાર્તિહં પ્રણતપાલ ભવાબ્ધિ પોતં,
વન્દે મહાપુરુષ તે ચરણારવિન્દમ્ ॥૧॥
ત્યક્ત્વા સુદુસ્ત્યજ સુરેપ્સિત રાજ્યલક્ષ્મીં
ધર્મિષ્ઠ આર્યવચસા યદગાદરણ્યમ્ ।
માયામૃગં દયિતેપ્સિતમન્વધાવદ્,
વન્દે મહાપુરુષ તે ચરણારવિન્દમ્ ॥૨॥

સદૈવ ધ્યાન કરને યોગ્ય, વિપત્તિઓંકા નાશ કરનેવાલે, સર્વ મનોરથ પૂર્ણ કરનેવાલે, તીર્થોંકે આધારસ્વરૂપ, શિવ ઔર બ્રહ્મા જિન્હેં વંદન કરતે હૈં, શરણાગત-વત્સલ, સેવકોંકે દુઃખ દૂર કરનેવાલે ઔર સંસાર રૂપી સમુદ્રમેં નૌકા સમાન ઐસે આપકે શ્રી ચરણારવિંદકો, હે મહાપુરુષ ! મૈં વંદન કરતા હૂં. ॥૧॥

જિસકા ત્યાગ કરના કઠિન હૈ ઔર સર્વ દેવતાગણ ભી જિસકી ઇચ્છા કરતે હૈં ઐસી રાજ્યલક્ષ્મીકા ત્યાગ કરકે પિતા કે વચનસે જો વનકો પધારે ઔર પત્નીકી ઇચ્છાનુસાર માયામૃગ કે પીછે દૌડે, ઐસે આપકે શ્રી ચરણકમલકો, હે અત્યંત ધાર્મિક મહાપુરુષ ! મૈં વંદન કરતા હૂં. ॥૨॥

પહલે ધ્યેયકે લિયે આદર્શ ચારિત્ર્યકા નિશ્ચય કરના હી ચાહિયે. એક બાર નિશ્ચિત હો જાને પર હર એક વ્યવહાર, આચરણ, વિચાર, વગૈરહ કરતે સમય બરાબર દેખના કિ હમારે આદર્શ ચારિત્ર્યકે અનુરૂપ હૈ યા નહીં ? ઇસ પ્રકાર જાગૃત મનસે વ સચ્ચી ઇચ્છાસે ધ્યેય-સ્વરૂપકા સ્મરણ રખના.

ઇસસે ધ્યેય-સ્વરૂપકી જ્ઞાનયુક્ત સમઝ બની રહેગી ઔર અપને ધ્યેયમાર્ગસે હમ કિતને દૂર હૈં, કહાં કિતની બાર ચ્યુત હો જાતે હૈં યહ માલૂમ પડને લગેગા. તબ વ્યવહારશુદ્ધિસે અંતઃકરણકી શુદ્ધિ હોતી જાયેગી. હમારા અંતઃકરણ ધ્યેય-

સ્વરૂપસે ભરતા જાયેગા ઔર કામ, ક્રોધ, રાગાદિકો ઠહરનેકી ખાલી જગહ મિલેગી નહીં.

ભરી સરાય રહીમ લખિ, પથિક આપુ ફિરિ જાય.

ધૈર્યપૂર્વક ધ્યેયમાર્ગકા અનુસરણ કરના. ધ્યેયહીન ઔર ધ્યેયયુક્ત જીવનકા અન્તર હી ક્યા યદિ હમ જાગૃતિપૂર્વક પુરુષાર્થ ન કરેં તો ? પરિવર્તનકી પ્રક્રિયા સતત ચલતી રહે તભી ધ્યેયકે સ્તર પર પહુંચના સંભવ હૈ.

મિલહિં ન રઘુપતિ બિનુ અનુરાગા । કિયે જોગ તપ ગ્યાન વિરાગા ॥
સબતેં સો દુર્લભ સુરરાયા । રામ ભગતિરત ગતમદ માયા ॥

એક ધ્યેયમેં હી પરમ અનુરાગ હો તો ઔર સબસે વૈરાગ્ય અનાયાસ હો જાતા હૈ. તબ લડાઈ, ઝઘડા, રાગ, દ્વેષ, કામક્રોધ યા મોહ-મમત્વ આદિસે ભી વૈરાગ્ય હો જાતા હૈ. ધ્યેયસ્વરૂપકે અતિરિક્ત કુછ ભી મનકો પ્રિય નહીં રહતા હૈ.

ધ્યેયસ્વરૂપમેં તો રાગદ્વેષ, ઝઘડા, કામક્રોધાદિક હૈં હી નહીં, તબ ફિર અપનેમેં કૈસે હમ રખ પાવેંગે ? યદિ હમ રાગાદિકકો રખતે હૈં તો હમારા અનન્ય અનુરાગ, અનન્યભાવ નહીં હૈ યહ સિદ્ધ હો જાતા હૈ. ધ્યેયસિદ્ધિ ઉસીકો પ્રાપ્ત હોતી હૈ જો ધ્યેયમેં અનન્યચિત્ત રહતા હૈ.

અનન્યચેતાઃ સતતં યો માં સ્મરતિ નિત્યશઃ ।
તસ્યાહં સુલભઃ પાર્થ નિત્યયુક્તસ્ય યોગિનઃ ॥ (૮-૧૪)

જો અનન્યચિત્ત હોકર સતત મેરા સ્મરણ કરતા હુઆ મેરેસે અનુસંધાન બનાયે રખતા હૈ વહી નિત્યયુક્ત યોગી હૈ ઔર ઉસીકે લિયે મૈં સુલભ હૂં.

નિત્યયુક્ત માને સર્વદા જુડે રહનેવાલે. તો ધ્યેયસ્વરૂપ ભગવાન તો સતત સાથમેં હી હૈં. તથાપિ જો કામ-રાગાદિકમેં તત્પર રહતા હૈ તો નિશ્ચય હોતા હૈ કિ

વંચક ભગત કહાઈ રામકે । કિંકર કંચન કોહ કામકે ॥

આધ્યાત્મિક માર્ગકા સીધા સરલ તાત્પર્ય યહી હૈ કિ હમ સરલસે સરલ બનેં, હમ સત્યકા હી પાલન કરેં ઔર જૂઠ, દંભ, પાખંડ, રાગ, આદિકી તો ઈસમેં ગંધ તક નહીં હો સકતી હૈ. યહ બાત સતત સ્મરણમેં રખે.

હરિ સન્મુખ સુખ પાઈયે, વિમુખ ભયે દુઃખ હોઈ,
બચન કર્મ મન મોરિ ગતિ, ભજનુ કરહિં નિઃકામ.

તિન્હકે હૃદયકમલ મહું, કરહું સદા વિશ્રામ.

ઇસલિયે પ્રેમભાવ અનિવાર્ય હૈ. ન હમ કિસીસે વૈર કરેં, ન કિસીસે આશા રખેં ઔર ન કિસીસે ભયભીત હોવેં. ઔર સબસે વૈરાગ્ય હો આતા હૈ તબ હમ સબસે નિઃસ્પૃહ હો જાતે હૈં. નિઃસ્પૃહતાસે હમમેં અભયકા ઉદય હો જાતા હૈ ઔર દૈવી સંપત્તિમેં પ્રથમ સ્થાન અભયકા હૈ.

અભયં સત્ત્વસંશુદ્ધિર્ જ્ઞાનયોગવ્યવસ્થિતિઃ ।
દાનં દમશ્ચ યજ્ઞશ્ચ સ્વાધ્યાયસ્તપ આર્જવમ્ ॥ (૧૬:૧)

દૈવી સંપત્તિમેં સર્વપ્રથમ અભય

જબ તક હમ અભય નહીં હોવેં તબ તક સત્ત્વશુદ્ધિકે લિયે ઠોસ ભૂમિકા હી નહીં બનતી ઔર બિના ભૂમિકાકે વે કહાં ઔર કિસ પ્રકાર ટિક પાયેંગે ?

ક, ખ, ગ આદિ તથા એક, દો, તીન આદિ જાનના પડતા હૈ, સાધ્ય કરના પડતા હૈ, તબ આગેકી પઢાઈ હો સકતી હૈ. મકાન તબ હી ઊઠ પાતા હૈ જબ ઉસકો ખડા હોનેકે લિયે નીંવકી ઠોસ ભૂમિકા તૈયાર કી જાતી હૈ. ઇસી તરહ અભયકી ઠોસ ભૂમિકા અનિવાર્ય હૈ.

આપકો યથાર્થ સત્ય બાત કહતે સમય યદિ મુઝે વિચાર બના રહે કિ કહીં આપ બુરા માન જાયેંગે તો ? બસ, ફૌરન હી મૈં સત્ય કહતે-કહતે રુક જાઊંગા. પરંતુ અગર મૈં નિઃસ્પૃહ વ નિઃસ્વાર્થ હૂં તો મૈં નિર્ભીક ભી હૂં ઔર સત્ય, યથાર્થ વ હિતકર મંતવ્ય ચૌકસ કહ પાઊંગા. તો બિના નિઃસ્પૃહતાકે અભય નહીં ઔર બિના અભયકે સત્ય નહીં હોતા.

ઇસલિયે સબસે પ્રથમ અનિવાર્ય હૈ અભય હોના. જિતના આત્મવિશ્વાસ વ આત્મરતિ બઢેં, ઉતના અભય આવિર્ભાવ હોગા. કામનાઓંકા વ સ્વાર્થકા જિતના ત્યાગ, ઉતના આત્મવિશ્વાસ હોતા હૈ.

અબ યદિ હમ હમારે હી બલ પર અભય હો સકતે હૈં તબ તો કોઈ બાત નહીં, પરંતુ ઐસા હોના ક્વચિત્ મહાન પુરુષકે લિયે હી સંભવ હૈ. હમારે જૈસેકો તો કિસી સમર્થકા આશ્રય વ સહારા લેના અનિવાર્ય હૈ.

ઇસલિયે હમેં ભગવાનકા અવલંબન લેના હૈ. અબ સોચો ઔર સમઝો. અભય હોનેકે લિયે હમેં ઐસા અવલંબન લેના ઉચિત હૈ, જો સમર્થ ઔર નિત્ય ભી હો, તાકિ સર્વ પ્રકારકે ભયોંસે હમારી સતત રક્ષા કરે.

ઉસી તરહ, નિઃસ્વાર્થ ભી હો ઔર અત્યંત દયાલુ વત્સલ ભી હો, તાકિ નિઃસ્વાર્થ-ભાવસે, સહજ કરુણાસે હમારા સતત હિત કરેં ઔર હમારે દોષ વ અપરાધોંકી તરફ ન દેખકર સિર્ફ અપને દયાલુ, વત્સલ ગુણ-સ્વભાવસે હી હમેં સહારા દેવેં.

ઉસી તરહ શરણમેં આયે હુયેકી રક્ષા કરનેકી દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાલેં હોં ઔર અપને વચનકે પાલનકી પ્રતિજ્ઞાવાલે ભી હોં તાકિ ઉનકે આશ્રયમેં એક બાર પહુંચને પર હમ નિશ્ચિત નિઃશંક હો જાવેં.

ઐસા સર્વસંતાપહારી, સર્વસમર્થ, શરણાગત-પ્રતિપાલક, નિત્ય-રક્ષક, સતત મંગલમય, સર્વથા નિઃસ્વાર્થ ઔર અભયપદદાતા શરણદ કૌન હો સકતા હૈ ? કેવલ હમારે ઈષ્ટદેવ હી હમારે લિયે ઐસે એકમાત્ર શરણદ હૈં.

ઠાકુર ઐસા સેવિયે, ઉબરિઅ જાકી બાંહ,
ભક્ત કલ્પતરુ હૈ 'બના', દીનબંધુ રઘુનાહ.

ત્વમેકં શરણ્યં ત્વમેકં વરણ્યમ્, ત્વમેકં જગત્પાલકં સ્વપ્રકાશમ્ ।
ત્વમેકં જગત્કર્તૃ-પાતૃ-પ્રહર્તૃ, ત્વમેકં પરં નિશ્ચલં નિકર્વિલ્પમ્ ॥
વયં ત્વાં સ્મરામો વયં ત્વાં ભજામો, વયં ત્વાં જગત્સાક્ષિરૂપં નમામઃ ।
સદેકં નિધાનં નિરાલમ્બમીશમ્, ભવામ્ભોધિપોતં શરણ્યં વ્રજામઃ ॥

એકમાત્ર આપ હી શરણ લેને યોગ્ય હૈં ! એકમાત્ર આપ હી વરણ કરને યોગ્ય હૈં ! આપ હી જગતકા એકમાત્ર રક્ષક વ સ્વપ્રકાશ હૈં ! આપ હી જગતકા એકમાત્ર સર્જક, પાલક વ સંહારક હૈં ! એકમાત્ર આપ હી સદા નિશ્ચલ, નિર્વિકલ્પ, પરમ બ્રહ્મ હૈં !

હમ આપકા સ્મરણ કરતે હૈં ! હમ આપકો ભજતે હૈં ! જગત્કે સાક્ષીરૂપ આપકો હમ નમસ્કાર કરતે હૈં ! આપ હી એકમાત્ર સત્-સ્વરૂપ આશ્રય હૈં ! દૂસરે કિસીકે ભી અવલમ્બન રહિત ઐસે એકમાત્ર સ્વામી ! આપ હી સંસાર-સાગરમેં નૌકારૂપ ઔર શરણ લેને યોગ્ય હૈં ઐસે આપ હી કી શરણમેં હમ આતે હૈં.

વહ સારે સંસારમેં વ્યાપક રહા હૈ, વિશ્વરૂપ હૈ, સારા બ્રહ્માંડ ઉસીમેં સ્થિત હૈં.

નેતિ નેતિ જેહિ વેદ નિરૂપા । નિજાનન્દ નિરુપાધિ અનૂપા ॥
સંભુ વિરંચિ વિષ્નુ ભગવાન । જાસુ ઉપજહિ અંશ તેં નાના ॥

વહ સબસે પરે હૈં. પરમ શક્તિકો ધારણ કિયે હુયે પરમ શક્તિમાન હૈં.

મુનિધીર જોગી સિદ્ધ સંતત વિમલ મન જેહી ધ્યાવહીં,
કહિ નેતિ નિગમ પુરાન આગમ જાસુ કીરતિ ગાવહી.
સોઈ રામુ વ્યાપક બ્રહ્મ ભુવન નિકાયપતિ માયા ધનિ,
અવતરેઉ અપને ભગત હિત નિજ તન્ત્ર નિત્ર રઘુકુલમની.
રામ સ્વરૂપ તુમ્હાર, વચન અગોચર બુદ્ધિ પર,
અવિકત અકથ અપાર, નેતિ નેતિ નિત નિગમ કહ.
રામ બ્રહ્મ પરમારથરૂપા । અવિગત અલખ અનાદિ અનૂપા ॥
સકલ વિકાર રહિત ગતભેદા । કહિ નિત નેતિ નિરૂપહિં વેદા ॥
બ્રહ્મ અનામય અજ ભગવંતા । વ્યાપક અજિત અનાદિ અનંતા ॥
ગોદ્વિજ ધેનુ દેવ. હિતકારી । કૃપાસિંધુ માનુષ તનુધારી ॥

ઔર ભગવાન શ્રીરામજીકે સૌશીલ્ય, સૌજન્ય આદિ બિલકુલ વ્યક્ત પ્રત્યક્ષ હો જાતે હૈં :

નમામિ ભક્ત વત્સલં કૃપાલુ શીલ કોમલં ।
નિકામ શ્યામ સુદરં મદાદિ દોષ મોચનં ॥
ત્વમેકમદ્ભુતં પ્રભું, નિરીહમીશ્વરં વિભું ।
જગદ્ગરું ચ શાશ્વતં, તુરીયમેવ કેવલં ॥

હમારી ચારોં ઓર રહેં હુએ અનિત્ય પ્રાણી-પદાર્થોમેં હમ કિસકા ભરોંસા કરેં ? માતા, પિતા, ભાઈ, પતિ, ઇત્યાદિ અનિત્ય સંયોગી હૈં. ઇનકા અવલંબન કભી ન કભી છૂટ જાયેગા. કાલ કબ કહાં આ જાતા હૈ યહ કૌન જાન પાતા હૈ ?

દૂસરી બાત યહ ભી હૈ કિ ઇનકી વૃત્તિમેં પરિવર્તન હોનેકા ભી સંભવ હો સકતા હૈ. જો નિત્યસંયોગી હો વહી સમ્યક્ રક્ષક હો સકતા હૈ. સોચને પર પતા પડતા હૈ કિ ઇન સારે અનિત્યોંકા અધિષ્ઠાન, શાશ્વત, સર્વસમર્થ ભગવાન હી એકમાત્ર હમારે નિત્ય-સંયોગી હૈં.

નિત્ય કેવલ ભગવાન હી હૈં, ઇસલિયે ભગવદ્-અવલંબ ઐસા હૈ જો કભી છૂટતા નહીં. આદિ, અંત ઔર મધ્યમેં વહી હમારે રક્ષક હૈં, હિતુ હૈં, પોષક હૈં,

દેખો તો, ગર્ભમેં બાલકકે પોષણકે લિયે માતાકે ભીતરી પાચનતંત્રમેં બાલકકી નાભિમેંસે એક નાલ લગા દેતે હૈં, જો બાલકકે જન્મ પશ્ચાત્ ચાર-છ રોજમેં અપને આપ નિકલ જાતી હૈ, ક્યોંકિ અબ ઉસકા રહના વ્યર્થ હૈ.

તુલસી કહૈ અજ્ઞાનીકું, ધરત નહીં મન ધીર,
ઈતહી બાલક જનમ લૈં, તુરતહિં ઉપજત ખીર.

ઔર ભી દેખો કિ બાલકકો દાંત નહીં હોતે હૈં તબ તક ઉસકે લિયે દૂધ કિસ પ્રકાર તૈયાર રખતે હૈં કિ બાલકકા જન્મ હોને પર હી માતાકો દૂધ નિકલતા હૈ ઔર બાલકકે દાંત નિકલને તક બરાબર બાલકકા પોષણ દૂધસે હોતા હૈ. ગર્ભમેં નાલ દી થી, દાંત નહીં થે તબ દૂધ દિયા, તો અબ દાંત દિયે હૈં ઔર અન્ન ન દેંગે ક્યા ?

દાંત ન થે તબ દૂધ દિયો, અબ દાંત દિયો તો ક્યા અન્ન ન દેહૈ ?
જીવ બસૈં જલમેં થલમેં, સબકી સુધિ લેય સો તેરી ભી લેહૈં.
કાહેકો સોચ કરૈં મન મૂરખ, સોચ કરૈં કછુ હાથ ન ઐહૈં,
જાનકો દેત અજાનકો દેત, જહાંનકો દેત સો તોકું ન દેહૈ ?

વિશ્વકે સારે જીવોંકે યોગક્ષેમ વહન કરનેકી અપની પ્રતિજ્ઞાકા ભગવાન અનાદિસે નિર્વાહ કર રહે હૈં. સબકે લિયે હવા, પાની, પ્રકાશ આદિ બરાબર દેતે રહતે હૈં. જગન્નાથજીમેં ભક્ત જગન્નાથ મિશ્રજી રહતે થે. મહાભારતકી ટીકા લિખતે થે તબ યહ શ્લોક આયા :

અનન્યશ્ચિંતયંતો માં યે જનાઃ પર્યુપાસતે ।
તેષાં નિત્યાભિયુક્તાનાં યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્ ॥ (૯ : ૨૨)

હે અર્જુન, મેરે જો ભક્ત અનન્યભાવસે ચિંતન કરતે હુએ મેરી ઉપાસના કરતે હૈં ઐસે દૃઢ વિશ્વાસકે સાથ નિરન્તર મેરી ભક્તિ કરનેવાલોંકા યોગક્ષેમ મૈં સ્વયં વહન કરતા હૂં.

મિશ્રજીકે ભક્તહૃદયકો ''વહામ્યહમ્'' - યોગક્ષેમ મૈં વહન કરતા હૂં ઈસ શબ્દ-પ્રયોગસે ઠેસ પહુંચી. ઉન્હોંને સોચા કિ ભગવાન સર્વસમર્થ હૈં, વે સ્વયં ક્યોં ઢોયેંગે ? ઈસલિયે યોગક્ષેમ દે દૂંગા, દિલા દેંગે, ઐસા શબ્દપ્રયોગ ''દદામ્યહમ્'' હી ઉચિત હૈ. બસ, ઉન્હોંને ''દદામ્યહમ્'' લિખ દિયા. ''વહામ્યહમ્'' કે ઊપર લકીર લગા દી.

વે જબ સ્નાનકો ગયે તબ એક અત્યંત સુંદર કિશોર આટા-દાલ આદિ સામાન દેને ઘર પર આયા. કિશોર ખૂબ સુંદર થા. પરંતુ ઉસકે મુખ પર ચોટ લગી થી. યહ દેખકર મિશ્રજીકી પત્નીકો બહુત પીડા હો ગઈ.

ઉન્હોંને પૂછા, ''તુમ ઈતને સુકોમલ, સુંદર, સુકુમાર હો ! તુમ પર કિસને હાથ ઉઠાયા હૈ ?'' કિશોરને મંદમંદ હંસતે હુએ મૃદુતાસે કહા, ''અભી અભી મિશ્રજી ભક્તને હી થા ઉઠાયા હૈ.'' કિશોર તો ચલા ગયા.

મિશ્રજીકે આતે હી પત્નીને કહા, ''જિસકે હાથ આપને આટા-દાલ ભિજવાયા થા વહ કિશોર અભી ગયા. કિતના સુકુમાર, સુકોમલ ઔર મનોહર હૈ કિ મેરા મન કબી ઉસે ભૂલ નહીં પાયેગા. પરંતુ ઉસકે મુખ પર મારકી ચોટ થી.

પૂછને પર ઉસને બતાયા કિ મિશ્રજી ભક્તને અભી મારા હૈ. આપ તો અપરાધીકો ભી કબી મારતે નહીં હૈં, સ્વામિન્ ! તો ઈતને સુકુમાર કિશોર પર આપને હાથ ઉઠાયા હો યહ મૈં માન નહીં સકતી હૂં.

ઈતના સુકોમલ સુકુમાર હૈ ફિર ભી સામાન ઢોકર યહાં લાયા. મૈં ઉસ ચોટકો ભૂલ નહીં સકતી હૂં. બડી અસમંજસમેં પડ ગઈ હૂં.''

સુનકર મિશ્રજી સ્તબ્ધ હો ગયે ઔર નેત્રોંસે અશ્રુધારા બહ ચલી. ભગવાન સ્વયમ્ સબૂત દે ગયે કિ મૈં સહીમેં 'યોગક્ષેમં વહામ્યહમ્' - વહન કરતા હૂં, સ્વયં ઢોતા હૂં. ઉન્હોંને 'દદામ્યહમ્'કી જગહ પર પુનઃ 'વહામ્યહમ્' હી કર દિયા.

પ્રભુ કૌતુકી પ્રણત હિતકારી । સેવત સુલભ સકલ દુઃખહારી ।

ભગવાન અપની ઓરસે નિશ્ચિત સબકે લિયે પર્યાપ્ત અન્ન આદિ ઉપજાતે હૈં. અન્નકા અભાવ હમારા ખડા કિયા હુઆ હૈ, હમારે દોષવશાત્ તથા સ્વાર્થવશાત્. ઔર જો આલસી હૈ, જો નિરુદ્યમી હૈ, વહ ભી પ્રમાદવશ ભૂખા યા દીન-દરિદ્રી રહતા હૈ.

વાત્સલ્ય, કરુણા, રક્ષા વગૈરહ ભગવાનકે સમ્યગ્ ઐશ્વર્યયુક્ત ગુણસ્વભાવ હી હૈં. ગર્ભસે લગાકર શબ તકકી રક્ષા ભગવાન કરતે હૈં.

મૂએકું પ્રભુ દેત હૈં, લકડી કપડાં આગ,
જીવત નર ચિંતા કરૈ, તાકો બડો અભાગ.
'બનાદાસ' પ્રભુ પાસ હૈં, જીયત લહત નહીં હાથ,
મૂઆ જાનિ રક્ષા કરત, આઠ પ્રહર રઘુનાથ.

આઠ પ્રહર તક શબમેં વિકૃતિ નહીં હોતી હૈ. હાં ભાઈ, દેખો, 'જીવત નર

ચિંતા કરેં તાકો બડો અભાગ.' યહ બાત અક્ષરશઃ લાગૂ હોતી હૈ નિવૃત્તિ-માર્ગવાલેકો. કોઈ પ્રવૃત્તિમાર્ગવાલા ઈસકો અપને ઉપર લાગૂ કરકે હાથ જોડકે ન બૈઠ જાયેં.

ગૃહસ્થકો તો અપને આશ્રમધર્મકે કર્તવ્યકે અનુસાર નીતિયુક્ત માર્ગસે ધન આદિ ઉપાર્જન કરના હી ચાહિયે. જો નહીં કરતા હૈ ઐસા વ્યવહારી યાની ગૃહસ્થ નિર્ધન દુઃખી હોતા હૈ.

ગૃહસ્થ પ્રપન્નકો ચાહિયે કિ તન, મન વ ધનકી પૂરી તાદાદકે અનુકૂલ બરાબર પુરુષાર્થ કરેં ઔર પુરુષાર્થકે પરિણામકે લિયે ભગવાન પર પૂરા ભરોંસા રખેં. ભગવદ્-ગુણસ્વભાવકે અનુકૂલ નીતિ વ ધર્મમય માર્ગસે હી ઉપાર્જન કરેં. ભગવાનકે પ્રતિકૂલ જો હિંસા, અનીતિ, ઠગાઈ, મિલાવટ આદિ હૈ ઉસકા સર્વથા ત્યાગ કરેં.

વિપરીત પરિસ્થિતિમેં ભગવાન હી એકમાત્ર રક્ષક હૈં ઔર વે નિશ્ચિત રક્ષા કરતે હૈં ઐસા વિશ્વાસ વ અનન્યભાવ રખેં. પુરુષાર્થકે પરિણામમેં ભગવદ્-ઇચ્છા હી સમઝેં ઔર ઉસીમેં અપના હિત હૈ ઐસી દૃઢ નિષ્ઠા રખેં.

તુમહિં નીક લાગે રઘુરાઈ । સો મોહિ દેહુ દાસ સુખદાઈ ॥

ઔર ભી એક બાત મૈં પ્રવૃત્તિમાર્ગવાલોંકો કહના ચાહતા હૂં. પક્કા ખયાલમેં રખના ચાહિયે કિ માતા, પિતા, ભગિની, ભાઈ, પુત્ર, પુત્રી, આપદ્ગ્રસ્ત ભાઈ વ ઉસકા પરિવાર, પરિવારકે નિકટકે અસહાય વૃદ્ધજન તથા વફાદાર સેવક, નૌકર, પતિ, પત્ની, યે બારહ નિત્ય પાલન કરને યોગ્ય હૈં. યે હમારે આશ્રિત હૈં. ઇનકે ઐસે સમય પર ઇનકો આશ્રય દેના ઔર નિર્વાહ, પાલન વ સેવા કરના પરમ કર્તવ્ય હૈ. ઈસ કર્તવ્યકા પાલન નહીં કરનેવાલોંકો યહ લાગૂ હોતા હૈ.

શરણાગત કહ જે તજહિં, નિજ અનહિત અનુમાનિ,
તે નર પામર પાપમય, તિનહિં બિલોકત હાનિ.
શોચિય ગૃહી જો મોહવશ, કરૈં કર્મપથ ત્યાગ,
શોચિય યતિ પ્રપંચ રત, વિગત વિવેક વિરાગ.
શોચિય પિશુન અકારણ ક્રોધી । જનનિ જનક ગુરુ બંધુ વિરોધી ॥
માનુષ જનમ પાય કર, ચૂકે અબકી ઘાત,
જાય મરૈં ભવ ચક્રમેં, સહૈં ઘનેરી લાત.

મૈંને થોડા વિષયાન્તર કર દિયા થા. અબ પુનઃ નિત્ય-સંયોગી રક્ષકકી બાત હી હમ કરેં. તો, ઈસ પ્રકાર આદિ, મધ્ય વ અંતમેં જો હમારા નિત્ય-સંયોગી વ રક્ષક હૈ વહી ભગવાન પ્રાણીમાત્રકો પ્રિય હૈં ઔર પ્રાણીમાત્ર ભગવાનકો પ્રિય હૈં, જિસ પ્રકાર બાલકકો માતા ઔર માતાકો બાલક પ્રિય હોતા હી હૈ.

યે પ્રિય સબહિં જહાં લગિ પ્રાની । મન મુસુકાહિં રામ સુની બાની ॥
કોમલચિત્ત અતિ દીન દયાલા । કારણ બિનુ રઘુનાથ કૃપાલા ॥
સુનુહુ ઉમા તે લોગ અભાગી । હરિ તજિ હોહિં વિષય અનુરાગી ॥
સેવક સુત પતિ માતુ ભરોસે । રહહિં અસોચ બનઇ પ્રભુ પોસે ॥

જિસ પ્રકાર માતાકે સાથ બાલક ઔર સ્વામીકે સાથમેં સેવક સર્વથા નિર્દ્વન્દ્વ ઔર અભય હોતે હૈં ઉસી પ્રકાર હમ ભી ભગવાનસે શરણાગતિ કે દ્વારા સંબંધ જોડે દેતે હૈં તબ અભય ઔર નિર્દ્વન્દ્વ હો જાતે હૈં.

હમારા શરણદ સર્વસમર્થ તથા નિત્યરક્ષક હૈં યહ નિષ્ઠા હમેં ઔર કિસીકી સ્પૃહા વ આશા કરનેસે તથા કામના-તૃષ્ણાઓંકે ઝમેલેસે ચૌકસ બચાતી હૈં. કામ, ક્રોધ, રાગદ્વેષ આદિસે બચાતી હૈં. પ્રાણીમાત્રસે હમ નિર્ભીક-અભય હો જાતે હૈં, ક્યોંકિ ભગવાન રામ કૌન હૈં ઓર કિસ પ્રકાર સર્વસમર્થ હૈં કિ અખિલ-બ્રહ્માંડનાયક, સર્વેશ્વર એકમાત્ર વ અવ્યક્ત વ્યાપક હોને પર ભી કરુણા, વાત્સલ્ય વ પ્રેમવશ હમારે લિયે શ્રી દશરથનંદન ભી હોતે હૈં.

રામ ભગત હિત નરતનુ ધારી । સહિ સંકટ કિયે સાધુ સુખારી ॥
રામ કીન્હ ચાહહિં સો હોઈ । કરૈં અન્યથા અસ નહિં કોઈ ॥
નિરુપમ ન ઉપમા આન, રામ સમાન નિગમાગમ કહૈ.
જિમિ કોટિ શત ખદ્યોત, રવિ સમ કહત અતિ લઘુતા લહૈ.
વ્યાપક એક બ્રહ્મ અવિનાશી । સત ચેતન ઘન આનંદ રાશિ ॥
અસ પ્રભુ હૃદય અછત અવિકારી । સકલ જીવ જગ દીન દુખારી ॥
મહિમા નામ રૂપ ગુણ ગાથા । સકલ અમિત અનંત રઘુનાથા ॥

જબ તક જીવ ભગવાનકી શરણમેં નહીં જાતા હૈ અર્થાત્ ભગવાનસે નાતા નહીં રખતા હૈ તબ તક દીન-દુઃખી હોતા હૈ. ઉનકી શરણમેં જાને પર કભી કોઈ દુઃખી-દીન નહીં રહા હૈ ઔર ઉનકે દ્વારસે કભી કોઈ નિરાશ નહીં લૌટા હૈ. યહ બિલકુલ સત્ય હૈ.

રામ સદા સેવક રુચિ રાખી । વેદ પુરાણ સાધુ સુર સાખી ॥
કરુનામય રઘુનાથ ગોસાંઈ । બેગિ પાઈયહિ પીર પરાઈ ॥
પરિહરિ સકલ ભરોંસ । રામ ભજહિં તે ચતુર નર ॥

વે મેરે સદૈવ સાથી ઔર સર્વસમર્થ રક્ષક હૈં હી યહ પૂરા વિશ્વાસ હોના ચાહિયે.

અસ અભિમાન જાય જનિ ભોરે । મૈં સેવક રઘુપતિ પતિ મોરે ॥

ભગવદ્-દર્શનકા એક સરલ સુલભ માર્ગ હૈ શરણાગતિ. સર્વસ્વ-સમર્પણ ઔર ઉન્હીં કે શરણ વ ભરોંસે પર રહના. ઉનકો સચ્ચે હૃદયસે પુકારો : ''હે કરુણા-વરુણાલય-સર્વેશ્વર ! મૈં તેરા હૂં. અબ તૂ હી તેરી ઇસ ચીજકા ખયાલ રખના.''

બસ, દ્રૌપદીકી તરહ અપને ઊપરસે ઔર સર્વ પ્રકારસે, અપને હાથ ઉઠા લેવેં. હમારા કોઈ સ્વતંત્ર સંકલ્પ અપની ઓરસે ન હોં. ન કોઈ મનોરથ-કામના ભી હોં. હમ મિટ જાવેં ઔર વે હી માત્ર રહ જાવેં તબ શરણાગતિ, તબ ભોજન ઔર તબ યોગસાધન !

જિસને દિલ ખોયા ઉસી કો કુછ મિલા,
ફાયદા દેખા ઈસી નુકસાન મેં
મજા હૈ દિલકે ખોનેકા, ઈધર ખોયા ઉધર પાયા,
ઉનકે મિલનેકા તરીકા, અપને ખો જાનેમેં હૈ.

રીઝત રામ સનેહ નિસોતે । કો જગ મંદ મલિનમતિ મોતે ॥
જગદાતમા પ્રાનપતિ રામા । તાસુ વિમુખ કિમિ લહ વિશ્રામા ॥
મૈં જાનૌં નિજનાથ સુભાઉ । અપરાધિ હુ પર કોહ ન કાઉ ॥

ઉનકી તો પ્રતિજ્ઞા હૈ કિ કિતના હી મહાન દુરાચારી હો અગર વહ ભી મેરી શરણમેં આતા હૈ તો મૈં ફોરન હી ઉસે અપના લેતા હૂં, ઈતના હી નહીં, ઉનકે કોટિજન્મકે પાપ-સંસ્કાર ઉસી વક્ત નષ્ટ હો જાતે હૈં.

કોટિ વિપ્રબધ લાગહિં જાહીં । આયે શરણ તજૌં નહિં તાહીં ॥
સનમુખ હોય જીવ મોહિં જબહીં । જન્મ કોટિ અઘ નાશૌં તબહીં ॥
અહં ત્વાં સર્વપાપેભ્યો મોક્ષયિષ્યામિ મા શુચઃ ॥ (૧૮-૬૬)

વે ડંકેકી ચોટ કહતે હૈં કિ મેરી શરણમેં આ જાઓ ઔર મૈં તુમ્હેં નિશ્ચિત હી, સર્વ પાપકર્મોંકે અશુભ ફલોંસે શીઘ્ર હી મુક્ત કર દૂંગા.

પૂર્વકૃત કર્મોંકે અશુભ ફલસે મુક્તિ યાની અભય. સર્વ પ્રકાર કે બંધનકારક સંસ્કારોંસે છૂટના યહી યથાર્થ અભય હૈ.

મામેવ યે પ્રપદ્યન્તે માયામેતાં તરન્તિ તે ॥ (૭-૧૪)

સકૃદેવ પ્રપન્નાય તવાસ્મીતિ ચ યાચતે ।

અભયં સર્વભૂતેભ્યો દદામ્યેતદ્ વ્રતં મમ ॥

જીવનમેં એક બાર જો મેરી શરણ ગ્રહણ કર લેતા હૈ તથા મૈં આપકા હૂં ઐસી યાચના કરતા હૈ ઉસે પ્રાણીમાત્રસે અભય દે દેતા હૂં, યહ મરા વ્રત હૈ.

જીવ જબ 'ત્વાસ્મિ' કહતા હુઆ ભગવાનકી શરણ ગ્રહણ કરતા હૈ તબ ઉસી વક્ત જીવકો અનેક જન્મોંકે દોષ, તાપ, પાપ વ અપરાધોંકા નાશ કરકે જીવકો અભયદાન દેકર ભગવાન અપની પ્રતિજ્ઞા નિભાતે હી હૈં.

રઘુકુલ રીતિ સદા ચલી આઈ । પ્રાણ જાય અરુ બચન ન જાઈ ॥

એક બાર અપનાયે હુએ શરણાગતકી રક્ષા ભગવાન અવશ્ય હી કરતે હૈં. વિભીષનજી શત્રુદલસે અલગ હોકર ભગવાનકો મિલને આયે તબ સુગ્રીવજીને કહા :

જાનિ ન જાય નિશાચર માયા । કામરૂપ કેહિ કારન આયા ।

ભેદ હમાર લેન શઠ આવા । રખિય બાંધિ મોહિ અસ ભાવા ॥

ઉત્તર દેતે હુએ ભગવાનને કહા, ''મિત્ર, રાજનીતિકે અનુકૂલ તુમ ઠીક હી કહ રહે હો. પરંતુ મેરા તો વ્રત હૈ કિ શરણમેં આનેવાલેકા ત્યાગ નહીં કરૂંગા ઔર ઉસકે ભયકા નાશ અવશ્ય હી કરૂંગા. અગર વિભીષન છલકપટકો લેકર શરણમેં આ રહે હૈં તબ ભી કોઈ ચિંતા નહીં, કારણ કિ છલકપટ કરનેવાલે નિશાચરોંકો તો લક્ષ્મણ એક નિમિષમેં નષ્ટ કર દેંગે. ઇસલિયે મૈં ચાહતા હૂં કિ વિભીષન કો સમ્માનપૂર્વક લે આયા જાયેં તથા મિલને પર ઠીકસે જાના જાયેં કિ સહીમેં ભયભીત હોકર શરણમેં આયે હૈં યા નહીં ? યદિ સહીમેં શરણ ચાહતે હોં તો ફિર મૈં ઉસકો છોડૂંગા નહીં, કારણ કિ

શરણાગત કહં જે તજહિં, નિજ અનહિત અનુમાનિ,

તે નર પામર પાપમય, તિનહિં બિલોકત હાનિ.

જો સભીત આવા શરનાઈ । રખિહૌં તાહિ પ્રાણકી નાંઈ ॥

વિભીષનજી આયેં તો કિસ ભાંતિ આયેં?

નયનનીર પુલકિત અતિ ગાતા । મન ધરિ ધીર કહી મૃદુ બાતા ॥
નિશિચર વંશ જનમ સુરત્રાતા, નાથ દશાનનકર મૈં ભ્રાતા ॥
શ્રવન સુયશ સુનિ આયઊં, પ્રભુ ભંજન ભવભીર,
ત્રાહિ ત્રાહિ આરતિહરન, શરન સુખદ રઘુવીર.

નયનોંમે નીર હૈં, મનચિત્ત ભગવદ્-શરણાગતિકે લિયે ઉત્કંઠિત હો ચુકે હૈં, શરીરકા રોમરોમ પુલકિત હૈં ! ધીર મૃદુ સ્વરોંસે અપના સબ કુછ સહી-સહી કહ દેતે હૈં : ''મૈં નિશિચર હૂં ઔર દશાનનકા ભાઈ હૂં. ઔર ભી સુનિયેં પ્રભો, મૈં સહજ પાપપ્રિય હૂં ઔર તામસ-દેહ હૂં.

ઇતને પર ભી મૈં આપકી શરણ ચાહ રહા હૂં, કારણ કિ મૈંને આપકા સુયશ સુના હૈ કિ આપ ભગવાન હૈં, પ્રભુ હૈં, ભવકે ભયકા નાશ કરનેવાલે હૈં, દુખિયોંકે દુઃખ દૂર કરનેવાલે હૈં ઔર શરણાગતકો સુખ દેનેવાલે હૈં. ઐસે આપ હે સમર્થ રઘુવીર ! મેરી રક્ષા કીજિયે ! રક્ષા કીજિયે !''

ઇસ પ્રકાર મન ઔર વચનસે શરણમેં લેનેકી યાચના કરતે હુએ તનકો ભી ભગવાન કે શ્રીચરણોંમેં સાદર નિવેદિત કર દેતે હૈં. અપના સર્વસ્વ સમર્પણ કર દિયા.

અસ કહિ કરત દંડવત દેખા । તુરત ઉઠે પ્રભુ હર્ષ વિશેખા ॥
દીન બચન સુનિ પ્રભુ મન ભાવા । ભુજવિશાલ ગહિ હૃદય લગાવા ॥

વિભીષનજીકે દીન, પ્રેમપૂર્ણ વચન ભગવાનકો બહુત પ્રિય લગે. દંડવત્ કરતે હુએ વિભીષનજીકો દેખતે હી ભગવાન ઉઠે ઔર અપની વિશાલ ભુજાઓંસે ઉઠા કર ઉનકો અપને હૃદયસે લગા લિયા.

પ્રથમ વચન મેં હી શરણાગતોંકે આરતિહરન, સુખદ, ભવભીરભંજન ઐસે સર્વેશ્વર પ્રભુને અપને બિરુદકો સત્ય કર દિયા.

ભગવાનને કહા

કહુ લંકેસ સહિત પરિવારા । કુશલ કુઠાહર વાસ તુમ્હારા ॥

હે લંકાપતિ, પરિવાર સહિત અપની કુશલ કહો. હે સખા, તુમ્હારા ધર્મ કિસ પ્રકાર નિભતા હૈ ? હે તાત, દુષ્ટકા સંગ બહુત દુઃખદાયી હોતા હૈ.

ભગવાન અપને ભક્તકો દુઃખી નહીં દેખ સકતે હૈં. અપને ભક્તકા અપરાધ કોઇ કરતા હૈ તો સહ નહીં સકતે હૈં. ભગવાન અપના અપરાધ કરનેવાલોંકો

દંડ નહીં દેતે હૈં, પરંતુ અપને ભક્તકો પીડા, ત્રાસ વ અન્યાય દેનેવાલોંકે પ્રતિ ભગવાનકા ચિત્ત કઠોર હો જાતા હૈ. ઇસ પ્રકાર ભગવાન અપને ભક્તકે યશ ઔર મહિમા બઢાતે હૈં.

હમ ભક્તનિસોં ભૂલી બિગારી,
જાન્યોં નહીં ઇતો બલ યે હરિકે અધિકારી.
અંગીકાર કિયે હરિ ઈનકો યહ કછુ હમ ન વિચારી,
દુર્વાસા અંબરીષકે આગે કરી દીનતા ભારી.
અધિક બઢાવત આપતૈં, જન મહિમા રઘુવીર,
શબરી પદરજ પરશતૈં, ભયો શુદ્ધ સર નીર.
સુનુ સુરૈશ ઉપદેસુ હમારા । રામહિ સેવકુ પરમ પિયારા ॥

વિભીષનજીકો ભગવાનને તત્કાલ અપનાયે ઔર ઉનકે હિત વ રક્ષાકી ચિંતા અબ ભગવાન કર રહે હૈં. વિભીષનજી બિલકુલ નિર્ભીક ઔર નિર્દ્વન્દ્વ હો ગયે હૈં. યુદ્ધક્ષેત્ર પર રાવણને બ્રહ્માસ્ત્ર છોડા તબ ભી વિભીષનજી અપને સર્વસમર્થ રક્ષકકે ભરોંસે પર રાવણકે સમ્મુખ નિર્ભીક ખડે હૈં, હટ નહીં જાતે હૈં, ન ભગવાનકી ઓર તાકને લગ જાતે હૈં, ન તો ભગવાનકો કુછ કહતે હૈં. બસ, ઉસી વક્ત એક પલકા ભી વિલંબ ન કરતે હુએ ભગવાન સ્વયમ્ વિભીષનજીકે આગે ખડે હો જાતે હૈં

તુરત વિભીષણ પાછે મેલા । સનમુખ રામ રહ્યો સોઈ સેલા ॥

ભગવાન અપને પ્રણતપાલ-રક્ષક બિરુદકો તથા ''રખિહૌં તાહિ પ્રાણકી નાઈ'' કે વચનકો સદૈવ નિભાતે આયે હૈં ઔર નિભાયેંગે, યહ પક્કા જાનો.

સત્ય કહૌં ખગ તોહિ શુચિ સેવક મમ પ્રાણપ્રિય,
અસ વિચારિ ભજુ મોહિં, પરિહરિ આશ ભરોસ સબ.
યહ ન અધિક રઘુવીર બડાઈ । પ્રણત કુટુંબ પાલ રઘુરાઈ ॥

ભગવાનકા વાત્સલ્ય કિતના ઔર કૈસા અનુપમ હૈ ! ઔર ભક્તકે લિયે સ્વયમ્ કિતને સુલભ બન જાતે હૈં યહ તો દેખો ! સમઝો !

પ્રભુ તરુતર કર ડાર પર, તે કિયે આપુ સમાન,
તુલસી કહૂં ન રામસે, સાહિબ શીલ નિધાન.

હૌ હૂં કહાવત સબ કહત, રામ સહત ઉપહાસ,
સાહિબ સીતાનાથ સોં, સેવક તુલસીદાસ.

લોકહું વેદ સુસાહિબ રીતિ । વિનય સુનત પહિચાનત પ્રીતિ ॥
જેહિ સમાન અતિશય નહિં કોઈ । તાકર શીલ કસ ન અસ હોઈ ॥

શરણાગતિસે હમેં શરણદકી અદ્‌ભુત શક્તિ-સામર્થ્ય કા સતત સહારા મિલતા હૈ ઈસમેં શંકા હી નહીં. હમારે સર્વ શોક, શૂલ નષ્ટ હો જાતે હૈં ઈસમેં શંકા હી નહીં.

તુમ્હ કૃપાલ જા પર અનુકૂલા । તાહિ ન વ્યાપ ત્રિવિધ ભવશૂલા ॥
કૃપાદૃષ્ટિ રઘુવીર બિલોકી । કિએ સકલ નરનારી બિસોકી ॥

ભગવદ્-શરણાગતિકો છોડકર ઔર કોઈ ભી સરલ સુલભ સાધન નહીં હૈ. ઈસકે લિએ ભગવાનકો કેવલ નિશ્છલ પ્રેમ ચાહિયે, ઔર કુછ ભી નહીં. અંતઃકરણમેં પ્રેમ વ વિશ્વાસ ઉદય હોતે હી ભગવાન્ તત્કાલ હમેં સર્વ પ્રકારસે ઔર સર્વથા સમ્હાલ લેતે હૈં.

મન ક્રમ વચન છાંડિ ચતુરાઈ । ભજત કૃપા કરિહહિં રઘુરાઈ ॥
જન અવગુન પ્રભુ માન ન કાઊ । દીનબંધુ અતિ મૃદુલ સુભાઊ ॥

શરનમેં આએ હુએકો ફિર ભગવાન કભી છોડતે નહીં હૈં. શ્રદ્ધાહીન અપની અશ્રદ્ધાકે કારણ નિષ્ઠાભ્રષ્ટ હોકર દરદર ભટકતા હૈ પરંતુ ભગવાન છોડતે નહીં હૈ.

સુનો, ભગવાનકી એક ઘટના કહતા હૂં. એક બાર ભગવાનકો કૌતુક કરનેકી, લીલા કરનેકી ઈચ્છા હુઈ. પ્રભુ કૌતુકી, પ્રણત-હિતકારી ઔર લીલામય હૈં હી. ભગવાન વિનોદપ્રિય, આનંદરૂપ હૈં હી.

ઈસલિયે તો યહ સારા વિશ્વ હૈ. કૈસા વિનોદ કરતે હૈં ? દેખો. વિભીષનજીકો ભગવાનને કહા કિ યે ભૂષન, વસ્ત્ર, ભેંટસૌગાદ આદિ વિમાનમેં લે જાઓ ઔર ઊપરસે બરસા દો.

નભ પર જાય વિભીષન તબહીં । બરસિ દિયે પટ ભૂષન તબહીં ॥
જે જેહિ મન ભાવૈ સો લેહીં । મનિ મુખ મેલિ ડારિ કપિ દેહીં ॥
હંસત રામ સિય અનુજ સમેતા । પરમ કૌતુકી કૃપા નિકેતા ॥

મુને જેહિં ધ્યાન ન પાવહિં, નેતિ નેતિ કહ વેદ
કૃપાસિંધુ સોઈ કપિનસોં, કરત અનેક વિનોદ.

ઇસ પ્રકાર ભગવાન પરમ કૌતુકી વ વિનોદપ્રિય હૈં. જબ નલ-નીલકે દ્વારા રામનામસે અંકિત પથ્થરોંસે સેતુબંધ તૈયાર હો ગયા તબ ભગવાન રાત્રિકો ચુપચાપ વહાં પધારેં. શ્રી હનુમાનજીકી તો જાગૃત સેવા હૈં ન ! વે ભી પીછે-પીછે ચુપચાપ ચલેં.

ભગવાનને એક પત્થર ઉઠાયા ઔર જલમેં ડાલા તો વહ તો નીચે બૈઠ ગયા, ઊપર આયા ભી નહીં. તૈરનેકી તો બાત હી કહાં ? ભગવાન પરમ લીલામય હૈં હોં, ઔર કૌતુકપ્રિય ભી હૈં. દૂસરા પત્થર ડાલા તો ઉસકા ભી વહી હાલ. અબ ભગવાન ઉદાસ માયૂસ મુંહ બનાકર ખડે રહ ગયેં.

શ્રી હનુમાનજી અવસર જાન ગયેં. સમ્મુખ આયે, પ્રણામ કિયેં ઔર કહા, ''ભગવન્ ! જિસકો આપ છોડ દેં વહ કભી ભી પાર હો સકતા હૈ ? ઊપર ઉઠ પાતા હૈ ક્યા ? ઉસકા ફિર કભી ભી, કહીં ભી ઠૌર-ઠિકાના લગ સકતા હૈ ક્યા ?

મુઝે તો જયંતકી હાલતકી સ્મૃતિ હો આઈ હૈ, ભગવન્ ! વહ કઈ જગહ શરણ ઔર રક્ષાકે હેતુ મારા-મારા ફિરા થા ફિર ભી કિસીકી શરણ નહીં પા સકા થા. તબ જ્યાદહ વિકલ હો ગયા ઔર આખિર આપ હી કી શરણમેં આયા તભી ઉસકી આપત્તિ દૂર હુઈ થી. ઇસલિયે, મૈં ઐસા સમઝતા હૂં, ભગવન્ ! કિ આપકે શ્રીહસ્તસે છોડે ગયે યે પત્થર ફિર કૈસે તૈર સકતે હૈં ?''

દેખો, ભગવાનને જયંતકો દંડ ઇસ લિયે દિયા થા કિ પુનઃ અપરાધ ન કરે. દોષ વ અપરાધ કરતે હી રહો ઔર ભગવાન કૃપા કરતે હી રહેં, યહ કદાપિ સંભવ નહીં હૈ.

ભગવાન સર્વસમર્થ તથા સર્વલોકનાયક હૈં. દંડ દેનેમેં ભી વે ચૌકસ, સર્વ-સમર્થ ઔર પરમ ન્યાયી હૈં, યહ બાત ભૂલ નહીં જાના ચાહિયે. બારબાર દોષ વ અપરાધ કરને પર હમેં દંડ અવશ્ય મિલતા હૈ.

ઇસસે નિશ્ચય હોતા હૈ કિ જીવોંકે લિયે વે હી એક શરણ્ય હૈં. વે હી એક વરેણ્ય યાની ચાહને યોગ્ય વ પ્રાપ્ત કરને યોગ્ય હૈં. વે હી જગતકે એકમાત્ર કર્તા, ભર્તા વ સંહારક હૈં. વે હી એક નિશ્ચલ, સત્, શાશ્વત, પરમ તત્ત્વ હૈં. જીવોંકા કલ્યાણ ઉસીમેં હૈં કિ ઐસે સર્વસમર્થ પ્રભુકી શરણમેં રહેં ઔર ઉન્હીંકા સ્મરણ-

ચિંતન સતત કરેં.

બહુ બંધન તે બંધિયા, એક બિચારા જીવ,
કિ બલ છૂટ હીં આપનો, કિ છૂડાવૈં પીવ.

ભગવાનકી શરણ પાકર હમેં ભી નિર્ભય ઔર નિર્દ્વન્દ્વ હો જાના ચાહિયે.

જો હૈ જાકે આસરે, તાહીકે સિર ભાર,
કરૂઈ હરૂઈ તૂમડી, ખેઈ લગાવૈ પાર.
કોટિ વિઘ્ન સિર પર રહૈં, કોટિ દુષ્ટકો સાથ,
તુલસી કછૂ ન કરિ સકૈ, જો સહાય રઘુનાથ.
સબઈ લાભુ જગજીવ કહં, ભએં ઈસુ અનુકૂલ.

ઈસ પ્રકાર શરણાગતિસે ક્રિયમાણ, પ્રારબ્ધ ઔર સંચિત્ નિશ્ચિત હી છૂટ જાતે હૈં.

કુછ કરણી, કુછ કરમ ગતિ, કુછ પૂરબકા લેખ,
દેખો કથા કબીરકી, હુઆ દોસ્ત અલેખ.

દેખો, અભિમાન શૂન્ય હોને પર સમ્યક્ સમર્પણ હોતા હૈ તબ ક્રિયમાણ છૂટ જાતે હૈં. પ્રપત્તિકાલમેં સંચિત્ જલ જાતા હૈ, કારણ કિ પ્રપત્તિસે જીવસ્વભાવ મિટતા હૈ. દીપકસે દીપક પ્રગટ હો જાતા હૈ. તબ ફિર અંધેરા રહેગા કહાં ?

રાગાત્મિકા સાધ્ય ભક્તિ પ્રારબ્ધકો નિઃશેષ કર દેતી હૈ, કારણ કિ અનન્યનિષ્ઠ ભકતકે લિયે ભગવાન અપની સારી પ્રભુતા નિછાવર કર દેતે હૈં ઔર સ્વયમ્ ભક્તકે સમ્મુખ અહર્નિશ તત્પર બિરાજતે હૈં.

દીનનિ કો હૈં દયાલ, દાસનિ કો રક્ષપાલ,
સબકો સિરોમણિ હૈં, સદા અવિકાર હૈં.
ધન ધન હીનકો હૈં, ગુન નગુનિન કો હૈં,
રૂપ હૈ વિરૂપકો, અનૂપ હૈં, ઉદાર હૈં.
આનંદ કો કંદ ભવ, સિંધુકો ઉગાર, દુઃખ
દ્વન્દ્વકી હરણહાર, મહિમા અપાર હૈં.
શ્રી ગોવિંદ હરિ જૂકે નામ કો ઉચ્ચાર ચારુ,
સારનકો સાર, નિરાધારકું અધાર હૈં.

સમ્યક્ શરણાગતિ સાધ્ય કરનેમેં પહલી શર્ત યહી હૈ કિ ભગવાન કે અનુકૂલ હી રહના. ભૂતમાત્રમેં ભગવાન બિરાજમાન હૈં. ઇસલિયે

અનવદ્યાનિ કર્માણિ તાનિ સેવિતવ્યાનિ ન ઇતરાણિ ।

અર્થાત્ ભૂતમાત્રકે લિયે જો નિર્દોષ, નિષ્પાપ, હિતકર વ સુખકર હોં વે હી કર્મ કરેં. ઇનકે વિપરીત જો હૈં વે કુકર્મ પાપ હૈં. ઇનકા તત્કાલ ત્યાગ કર દેં. દેખો, પાપ સ્થૂલ - ભારી હૈ. પુણ્ય સૂક્ષ્મ - તેજસ્વી હોતા હૈ. સ્થૂલસે સૂક્ષ્મમેં જ્યાદા શક્તિ હોતી હૈ. ઇસલિયે પુણ્ય હમકો બહુત શીઘ્ર હી ઉંચા ઉઠા દેતા હૈ.

ઇતના શુભ કર્મ કર ડાલો કિ વે અશુભ કર્મફલોંકો ઊપર હી ન આને દેવેં. પરિણામમેં વે નીચે હી નીચે દબતે જાયેંગે ઔર સડ-ગલ જાવેંગે. સડે-ગલેકે અંકુર ફિર નહીં નિકલ પાતે હૈં. તબ ફિર બુદ્ધિ નિત્ય સત્ત્વગુણી, સ્થિર વ પ્રકાશપૂર્ણ રહેગી ઔર તુમ્હારે જીવનમાર્ગ પર પ્રકાશ હી પ્રકાશ રહેગા.

તબ ફિર ભગવાનકી અપ્રસન્નતા હોનેકા સંભવ નહીં રહેગા. તુમ સહજ સ્વભાવસે હી વહી કરોગે જો ભગવાનકે અનુકૂલ હૈં.

ઇસલિયે, ચિત્તશુદ્ધિકા ખ્યાલ સતત રખના ચાહિયે. પ્રાણીમાત્ર વ ભૂત-માત્રકો નહીં સતાના ચાહિયે. ઉદારતાપૂર્વક સતત સ્નેહમય રહના ચાહિયે, તો બુદ્ધિ વ ક્રિયા વિમલ, શુદ્ધ હોતે હૈં. ઔર ચિત્તશુદ્ધિ હોના હી ભજન હૈ !

શ્રી ગુરુદેવ કર્ણવાસવાલે શ્રી વિદ્યાધરજી મહારાજકે લિયે અસ્પતાલ મેં પધારેં

૨૪-૯-૫૧ : શ્રી ગુરુમંદિર, ચાંદીવલી.

શ્રીગુરુદેવકો હમ પ્રણામ કર રહે થે.

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા, જયરામભાઈ, આપ સબ આ ગયે. આજ અભી બૈઠના નહીં હૈ. ચલો, અભી તો બંબઈ ચલના હૈ. અસ્પતાલમેં બ્રહ્મચારી વિદ્યાધર સ્વામીજી કો મિલને જાના હૈ. સ્વામીજી બડે અચ્છે સંત હૈં. પહલે ચિત્રકૂટ વ પુષ્કર મેં રહે થે.

(પૂજનીય સ્વામીજી વિદ્યાધર બ્રહ્મચારીજી મહારાજ કઈ સાલસે બુલંદશહરકે પાસ ગંગાતટ પર કર્ણવાસકે તીર્થધામમેં નિવાસ કર રહે થે ઔર સન ૧૯૭૭મેં હી શ્રી સાકેતગમન કિયા હૈ.)

દેખો, મૈં બારબાર કહતા હૂં કિ હઠકી ક્રિયાઓંકે અનુભવી જ્ઞાતા ઈસ કાલમેં ક્વચિત્ હી હૈં. પુસ્તકોંસે ક્રિયા કરને પર શરીર રોગી હો હી જાતા હૈ.

ખેચરીકે અભ્યાસમેં મૂલબંધ બરાબર નહીં રહનેસે તથા ઘી-દૂધકા જરૂરી સેવન નહીં કરનેસે ઇતની બીમારી હો ગઈ હૈ કિ પાની તક પેટમેં ટિકતા નહીં હૈ. દેખો તો, પાનીકી ભી બમન હો જાતી હૈ. આંત સિકુડ ગયી હૈં, ઐસા લગતા હૈ.

હઠક્રિયાકે અભ્યાસમેં મૂલબંધ વ ઉચિત આહારકા ખૂબ ખયાલ રખના પડતા હૈ. મૂલબંધસે અપાનકા ઉત્થાન હોતા હૈ. ઈસસે કે પહલે નાભિકે નીચે ત્રિકોણાકાર અગ્નિમંડલમેં જઠરાગ્નિ પ્રદીપ્ત હો જાતી હૈ.

ઈસીકે સાથસાથ અપાન ઉઠ જાતા હૈ. ફિર દોનોં પ્રાણમેં પ્રવિષ્ટ હોતે હૈં. ફિર કુંડલિની જાગ્રત હોને પર પ્રાણ સુષુમ્નામેં સંચાર કરતા હૈ.

પરંતુ યહ સારી ક્રિયા અનુભવી માર્ગદર્શકકે સન્મુખ હી સાધ્ય હો પાતી હૈ, કારણ કિ જબ અપાન ઉઠને લગતા હૈ, જબ અપાન વ પ્રાણ મિલતે હૈં, જબ કુંડલિની જાગ્રત હોતી હૈ, જબ મૂલાધાર પર ઉસકી પહલી ચોટ-સી લગતી હૈ, જબ પ્રાણ સુષુમ્નામેં પ્રવિષ્ટ હોતા હૈ, ઈન સારી પ્રક્રિયાઓંમેં અનુભવી સમર્થ માર્ગદર્શકકી સહાયતા મિલને પર હી હઠક્રિયા સફલ હોતી હૈ.

શ્રી ગુરુદેવકો અસ્પતાલમેં અપને સન્મુખ દેખકર પૂજનીય સ્વામીજી મહારાજ બહુત પ્રસન્ન હુએ ઔર પ્રણામ કે લિયે પલંગસે ઉઠનેકી કોશિશ કરતે હુએ બોલે, ''બડે મહારજજી ! આપને બહુત કષ્ટ ઉઠાયા ! આપ પધારેં હૈં તો બસ, અબ મૈં અચ્છા હો હી ગયા હૂં ! આપને બડી દયા કી !''

શ્રીગુરુદેવને જલ્દીસે મહારાજજીકે દોનોં હાથ થામ લિયેં.

શ્રીગુરુદેવ : આપકી ઇતની ભારી પીડા વ અસ્વસ્થ હાલ કો જાનકર આયે બિના મૈં કૈસે રહ પાતા ? સુના તભીસે સંકલ્પ હો ગયા કિ શીઘ્ર હી સ્વામીજીકે પાસ જાના હૈ. જયરામભાઈ આજ દેરીસે આયે તો ઉતની દેરી હો ગઈ.

પૂ. સ્વામીજી શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંકો થામે હુએ ખડે હો ગયે ઔર પલંગકે પાસ કુર્સી પર શ્રીગુરુદેવકો બિરાજમાન કરતે હુએ બોલે, ''અભ્યાસ છુટ ગયા હૈ ! બસ, યહી ભારી પીડા હો રહી હૈ ! શરીર-પીડા તો કુછ નહીં હૈ, ભગવન્ !'

ઉન્હોંને પ્રણામ કરના ચાહા પરંતુ શ્રીગુરુદેવને આપકો પલંગ પર બિઠા દિયા ઔર કહા :

આપ જરૂર ઠીક હો જાયેંગે. અભ્યાસકી અગ્નિ પર ઉચિત ખ્યાલ નહીં રખનેસે આંત કી સિકુડન વ પાચનક્રિયામેં ગડબડી હો ગઈ હૈ.

મૈં આપકો આગ્રહપૂર્વક કહતા હૂં કિ આપ અભ્યાસકે અનુકૂલ સાદા હલકા આહાર નિયમપૂર્વક જરૂર લેવેં. લાલ રંગકે સાઠી ચાવલ, દૂધ, ઘી, મૂંગ, સોંઠ, મીસરી, પાલખ, લૌકી, પરવર, આદિ અભ્યાસકે અનુકૂલ રહતે હૈં. નિયમસે લેવેં. વરના શરીર કમજોર હોનેસે અભ્યાસકી અગ્નિસે વિપરીત પરિણામ નિકલતા હૈ.

શ્રી ગુરુદેવને વહાં મોસંબી-નારંગીકે ફલ દેખે તો ફૌરન ઉઠકર એક નારંગી લેકર પુનઃ કુર્સી પર બિરાજેં ઔર નારંગી છીલતે છીલતે કહા : દેખો, અભી આપકો યહ બરાબર ખાના પડેગા. બમનકી શંકા નહીં રખના. અબ હોનેવાલી નહીં હૈ.

નારંગીકી એક એક ફાંક અચ્છી પ્રકારસે અમનિયાં કરતે-કરતે ક્રમશઃ પૂરી નારંગી પૂ. સ્વામીજીકો શ્રીગુરુદેવને શ્રીહસ્તોંસે પવા દી. હસ્ત-પ્રક્ષાલન કરકે પોંછતે હુએ

શ્રીગુરુદેવ : મૈં થોડા દેખ તો લૂં કિ પેટમેં કિસને કહાં કિતની ગડબડી મચા દી હૈ ? અબ આપ લેટ તો જાઈયેં !

પૂ. સ્વામીજીકે પેટ પર મૃદુતાસે શ્રીહસ્ત ફેરતે હુએ શ્રી ગુરુદેવને કહા દેખો, અભી દો ઘંટે બાદ નારંગી-મોસંબી લેના. ઐસી કોઈ બીમારી નહીં હૈ. બસ, યહાં પર થોડી ગડબડી હૈ !

શ્રી ગુરુદેવ કુર્સી પર પુનઃ બિરાજે.

પૂ. સ્વામીજી : આપકી કૃપાસે અબ મુઝે ઠીક હો ગયા હૈ. દેખિયે ન, અભી બમન ભી નહીં હુઈ !

શ્રીગુરુદેવ : જી હાં, અબ આપકો યહ તકલીફ પુનઃ નહીં હોગી. પરંતુ આપ નારંગી-મોસંબી દો-દો ઘંટે બાદ બરાબર લેતે રહના. દો દિન પશ્ચાત્ મૂંગકા યા પાલખ, લૌકીકા સૂપ યા સાઠી ચાવલ યા આપકો જો ભી અનુકૂલ પડે સો જરૂર શુરૂ કર દેંગે.

અબ મુઝે બિલકુલ ચિંતા નહીં. આપ ભજન બરાબર કર પાયેંગે. ચિંતા નહીં કરના ઔર ચિત્ત પરસે ઈસકી ગ્લાનિ હટા દેના. અચ્છા, તો અબ મૈં ચલૂં ન ?

ઔર કોઈ આજ્ઞા હો તો નિઃસંકોચ કહિયે. જયરામભાઈકા ઘર પાસમેં હી હૈ. ઉનકે યહાંસે ફલ આ જાયેંગે.

પૂ. મહારાજજીને પ્રણામ કિયા ઔર કહા : બડે મહારાજજી ! આપકી ઈતની દયા હૈ તો અબ મુઝે કોઈ ચિંતા નહીં. આપકે દર્શન તો ન માલૂમ ફિર કબ કહાં હો પાયેગા ! મૈં આપકી કૃપા કભી ભૂલ નહીં પાઊંગા !

હઠયોગ ઔર સાધના

જયરામભાઈ ઉન દિનોંમેં ચૌપાટી પર સુમન હાઉસમેં રહતે થે. બહુત દિનોંકી અભિલાષાકો વ્યક્ત કરતે હુએ શ્રીગુરુદેવકો સુમન હાઉસ પધારનેકી પ્રાર્થના કી. શ્રીગુરુદેવને મંજૂર રખી ઔર સુમન હાઉસ પધારેં. સબકો અત્યંત પ્રસન્નતા હો રહી. આસન, પૂજન, નૈવેદ્ય ઈત્યાદિમેં સંલગ્ન હો રહે થે તબ -

શ્રી ગુરુદેવ : બસ, બસ ! યહ સબ તો હો હી ચુકા હૈ. ઔર મૈં તો આ હી ગયા હૂં ! અબ ઈસકી કોઈ આવશ્યકતા નહીં. આપ સબ તો શાંતિસે બૈઠો તો અપન બાતેં કરે. બબીબહન, પહલે તો તુમ હી યહાં બૈઠ જાઓ તો સબ શાંતિ હો જાયેગી ! સુનો, મૈં શાંતિસે બૈઠનેવાલા હૂં ઔર રોટી પાકર જાનેવાલા હૂં.

દેખો, આપકે દોનોંકે પત્ર મિલ ગયે થે. મહત્ કાર્ય કરનેમેં ધૈર્ય તો ચાહિયે હી. ઈતના બડા ભારી સમુદ્ર તૈર કર પાર હોનેમેં ધૈર્યકી પરમ આવશ્યકતા હૈ. કીટ-ભૃંગવત્, એકનિષ્ઠાસે ઈષ્ટ ધ્યાનમેં લગે રહનેસે મનુષ્ય ઈષ્ટ રૂપ હો જાતા હૈ ઈસમેં સંદેહ હી નહીં.

તૂં તૂં કહત હિ તૂં ભયા, મુઝમેં રહી ન હૂંહિ,
વારી તેરે નામ પર, જિત દેખૂં તિત તૂહિ.

આપ દોનોંને જો લિખા થા વહ મૈંને બરાબર પઢા-સમઝા હૈ. આશ્રમકે અનુકૂલ વ આશ્રમકે નાતે, વ્યાવહારિક કાર્ય-કર્તવ્ય સમઝ કર કરના ચાહિયે, ન કિ આસક્તિ સે. મિલ વ ઑફિસકા કાર્ય સુચારુ રૂપસે કરના હી ચાહિયે, કારણકિ વહ દૂસરોં કી ધરોહર હૈ, જો ભગવાનને તુમ પર વિશ્વાસ રખ કર તુમકો સૌંપી હૈ. અભી જગદીશ, અરવિંદ બાલક હૈં. ઈનકે બડે હો જાને પર્યંત સમ્હાલો ઐસા ભગવાન તુમસે ચાહતે હૈં.

અબ અભ્યાસ કે તુમ્હારે પ્રશ્નોકેં ઉત્તર મેરેસે સમઝ લેના. તુમને લિખા થા કિ જાપમેં રાઁ શબ્દ ઉઠ કર ત્રિકૂટીમેં બૈઠતા નહીં હૈ.

દેખો, અભી નૂતન અભ્યાસ હૈ ન ! ઈસલિયે ઐસા હોના સ્વાભાવિક હૈ. ધૈર્ય રખના, ક્યોંકિ શીઘ્ર પરિવર્તન વ પ્રગતિ હોના અશક્ય હૈ. પૂર્વસંસ્કારોંમેં સાંસ્કૃતિક મન પ્રૌઢ હો ગયા હૈ. તો ધીરેધીરે 'રા' બૈઠને લગેગા.

દક્ષિણામેં મુઝે દી હુઈ માલા કરતે વક્ત પ્રસન્નતા બની રહતી હૈ ઔર ખૂબ અચ્છી તરહસે હોતી હૈ ઐસા લિખા થા સો પઢકર મુઝે ભી બહુત પ્રસન્નતા હો રહી હૈ.

દી હુઈ દક્ષિણાકે અનુસાર નહીં કરનેવાલેં ભી હોતે હૈં ઔર તુમ્હારે જૈસે ભી હોતે હૈં ! દી હુઈ દક્ષિણાકે અનુસાર ઔર કહે હુએ વચનકે અનુસાર નહીં કરના, યહ તો વિશ્વાસઘાત હી હૈ.

અચ્છા, ઔર તુમને લિખા થા કિ જાપમેં બાહરકી આવાજ કમ સુનનેમેં આતી હૈં. અંદરસે જંગલમેં હોતી હૈ ઐસી આવાજ આતી હૈ. શ્વાસકી ગતિ કમ હો જાતી હૈ ઔર દેહકા ભાન થોડા કમ રહતા હૈ. શ્વાસકો છાતીમેં ભરકે (કુંભક) જાપ ઔર આપકી માલા કરતા હૂં તો હૃદયકા ચલના કુછ દેરકે લિયે જોરસે સુનનેમેં આતા હૈ. ફિર બાદમેં તો સ્થિરતા હો જાતી હૈ. આંખ બંદ રખતા હૂં, ચિત્ત સ્થિર રહતા હૈ, પરંતુ ક્રિયા આપને બતાઈ થી, ઐસી નહીં હોતી, તો કુંભક કરના અચ્છા હૈ યા નહીં ?

દેખો, જયરામભાઈ ! બુદ્ધિ વ ભાવ સ્થિર કરકે અભ્યાસમેં બૈઠના. અપના અભ્યાસ ક્રમશઃ નિયમપૂર્વક ચાલુ રખના. ઘબડાના નહીં. કુંભકમેં ચલાઓ તો ભી અચ્છા હૈં. પરંતુ ધ્યાનમેં રખના કિ શ્વાસકી સ્મૃતિ ન હો.

કુંભકકે અનુકૂલ કરના ન કરના યહ આપકી ઈચ્છા પર છોડા થા. કુંભક કરના નહીં ચાહિયે, પરંતુ વહ સ્વતઃ હો જાયેગા. ઈસલિયે મૈં તો યહી કહૂંગા કિ નાભિસે બીજ ઉઠા કર ત્રિકુટીમેં લે જાઓ. એકાગ્રતા હોને પર કુંભક સ્વયં હો હી જાતા હૈ. ધ્યાનકી ધારણશક્તિ બઢાના ચાહિયે.

મૈં આપકો સ્પષ્ટ ખુલ્લે શબ્દોંમેં કહતા હૂં કિ શ્રી પતંજલિ યોગસૂત્રકી ક્રિયાયેં બગૈર દક્ષ ગુરુકે સાધનમેં ઉતારના નહીં. અભીઅભી તો હમ એક યોગીરાજકો મિલ કર આયે હૈં. તુમકો સાવધાન કરના થા ઈસીલિયે તુમ્હારે સાથ વહાં જાનેકા નિશ્ચય રખા થા.

હઠયોગકી ક્રિયાઓંકે પક્ષમેં મેરી સમ્મતિ નહીં કે સમાન હૈ. એકાગ્રતા પુષ્ટ

હોતી હૈ તબ ધ્યાન કી ધારણ-શક્તિ બઢતી હૈ ઔર ધારણ જામતી હૈં. તબ કુંભક અપને આપ હો હી જાતા હૈ.

ફિર જબ કુંભકકી સ્થિરતા બઢતી હૈ યા યોં કહો કિ ધારણા પુષ્ટ હોતી હૈ તબ અપાનકા ઉત્થાન અપને આપ હો જાતા હૈ. કોઈ ક્રિયા કરની નહીં પડતી. ઈસલિયે અભ્યાસ કરતે સમય ખૂબ સાવધાની રખના કિ મેરુદંડ બરાબર સીધા તના હુઆ રહે.

મૈં માનતા હૂં કિ જો કાર્ય ધૈર્યપૂર્વક કિયા જાતા હૈ વહ પુષ્ટ હોતા હૈ ઔર દૃઢ હો જાતા હૈ. ધૈર્ય હોવે તભી સમયકા ખયાલ નહીં આતા. તભી કાર્ય દૃઢ-પુષ્ટ હોતા હૈ. મંત્રાનુષ્ઠાનસે કુંડલિનીકા ઉત્થાન અવશ્ય હોતા હૈ.

પ્રારંભમેં અનેક પ્રકારકા મહાન નાદ સુનનેમેં આતા હૈ. અભ્યાસ હોને પર ક્રમશઃ સૂક્ષ્મ, સૂક્ષ્મતર શબ્દ સુનનેમેં આતા હૈ. નાદાનુસંધાનકે અભ્યાસમેં જો નાદ સૂક્ષ્મ હોવે ઉસીકા ચિંતન વા અનુસંધાન કિયા જાતા હૈ. ઉત્તરોત્તર સૂક્ષ્મતર સૂક્ષ્મતમ નાદકો સુના જાતા હૈ.

અનુસંધાનસે મન ઉસીમેં સ્થિર હોતા હોતા નાદરૂપ હો જાતા હૈ. તબ સંકલ્પ-વિકલ્પ છૂટ જાતે હૈં. વાસના-કામના ઉઠતી નહીં. ઈસ પ્રકાર મનકા લય હોતા હૈ. દેહકે મધ્યમેં અનેક પ્રકારકે શબ્દનાદ સુનાઈ દેતે હૈં.

પરંતુ, જયરામભાઈ, આપકો યહ કરનેકા નહીં હૈ. આપ તો દિયા હુઆ સાધન કેવલ કરના. નાદકા નાદ લગાના નહીં, વરના બડી આફત ખડી કર દોગે.

દેખો, સબી સાધન ચિત્તકી સ્થિરતા કે હેતુ હૈ. હઠકે સારે અંગોંકે અભ્યાસકા ફલ કેવલ રાજયોગ હી હૈ. ઈસ ફલ પર્યંત હઠક્રિયા કા અવલંબન મધ્યમ વ તૃતીય શ્રેણીકે સાધકોંકે લિયે અનિવાર્ય હોતા હૈ.

અગર અભ્યાસકો સફલ બનાના ચાહતે હો તો ઈતની બાતેં ધ્યાનમેં રખના :

(૧) પક્કા ઠોસ વિશ્વાસ રખના કિ ગુરુદેવસે પ્રાપ્ત જો અભ્યાસ કરતા હૂં વહ અવશ્ય હી સિદ્ધ હોગા.

(૨) પ્રાપ્ત અભ્યાસસે બઢકર ઔર કોઈ સાધન અભ્યાસ નહીં, ઐસી અટૂટ અવિચલ શ્રદ્ધા રખેં.

(૩) જબ ભી અનુકૂલ મૌકા મિલ જાયેં તબ ગુરુદેવકી સેવામેં તથા સન્નિધિમેં રહેં.

(૪) રાગદ્વેષ ઈત્યાદિ નહીં હોવે.

(૫) પ્રાણીમાત્રસે પ્રેમ, ઉદારતા તથા કરુણાકા નાતા રખેં.

(૬) સાદા સાત્ત્વિક આહાર બરાબર નિયમપૂર્વક લેં.

(૭) અભ્યાસમેં પ્રમાદ નહીં કરેં. અભ્યાસ અસ્તવ્યસ્ત ઢંગસે નહીં કરેં. જો નિયમપૂર્વક કરતા હૈ ઉસે લક્ષ્યસિદ્ધિ અવશ્ય હોતી હૈ.

(૮) નિશ્ચિત સમય પર, નિશ્ચિત સમય તક, દૃઢતાસે, ઉત્સાહસે ઔર પ્રસન્નચિત્તસે અભ્યાસ કરેં.

મકરિ ઉતર તાર પુનિ ગ્રહ. ચઢત જોડિ કૈ તાર,
જાકોં જાસોં મન લગ્યો, પહુંચૈ લગૈ ન વાર.

(૯) શીઘ્ર હી સિદ્ધિ દેનેવાલે મંત્રતંત્ર હોતે હૈં ઐસી-તૈસી ભ્રમણામેં નહીં પડના ઔર ઐસે-તૈસે પ્રયોગ કદાપિ નહીં કરના.

(૧૦) ઔષધિસે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ ઐસા પતંજલિ ભગવાનને લિખા હૈ, વહ બિલકુલ સહી હૈ. પરંતુ આપકો ઈસ માર્ગ પર ચલના નહીં હૈ યહ યાદ રખના. જિસ માર્ગ જાના હી નહીં હૈ ઉસ માર્ગકા પૂછના હી ક્યોં ?

જડીબુટ્ટિયોંકે યા કાયાકલ્પકે પ્રયોગ કદાપિ નહીં કરના. અપને તો સીધે સરલ માર્ગસે હી પાર હો જાના હૈ. ઈન ટેઢેમેઢે માર્ગોંકી કોઈ આવશ્યકતા નહીં હૈ, અગર હોતી તો મૈં અવશ્ય વહી બતા દેતા.

(૧૧) સદ્‌ગુરુકા આદેશ હો ઉસી સાધનકા અભ્યાસ કરના. બિના સદ્‌ગુરુકી આજ્ઞાકે અભ્યાસમેં કમ-જ્યાદા યા કુછ ભી ફેરફાર નહીં કરના.

મૈંને ઐસે કઈ સાધુ-મહાત્મા દેખે હૈં જિન્હોંને જડીબુટ્ટી, રસાયન વ દવાઈયોંકે ચક્કરમેં પડકર અપના સાધકજીવન ખતર કર દિયા હૈ. કાયાકલ્પ ઔર સુવર્ણ બનાનેકા ચક્કર અત્યંત જટિલ હૈ. વિરક્તોંકી વિરકિત ઈનમેં ખો જાતી હૈ.

(૧૨) લક્ષ્યકા અનુસંધાન સદૈવ બના રહે ઈસકી જાગૃતિ રખના. નિદ્રા છ સે બાત ઘંટેકી બરાબર લેના ઔર નિદ્રામેં ભી અનુસંધાન બના રહે ઐસા અભ્યાસ ડાલના.

(૧૩) અનાયાસ જો ભોજનાદિ, ઘરમેં યા બાહરમેં વ્યવહારવશાત્, પ્રાપ્ત હોવેં ઉસકો પ્રસન્નતાપૂર્વક લેના. અલબત્ત, ત્યાજ્ય વ અભક્ષ્ય ભોજન ગ્રહણ નહીં કરના. પરંતુ આશ્રમ-ધર્મકે અનુકૂલ વ્યવહાર, જિમ્મેદારી હોતી હી હૈ.

ઈસલિયે ઐસે નિયમ-વ્રત આદિ નહીં રખના ચાહિયે જો દૂસરોંકે લિયે તકલીફ ખડી કર દેવેં. રહનસહન ઐસા રખના જિસસે કિસીકો ભી ક્લેશ ન હોવેં, અસુવિધા ન હોવેં ઔર મન ક્ષુબ્ધ ન હોવેં.

અચ્છા, સિદ્ધિ કે પાંચ નિમિત્તકે બારેમેં સમઝના હૈ ન ? શ્રી પતંજલિ ભગવાનને લિખા હૈ :

જન્મૌષધિમન્ત્રતપઃ સમાધિજાઃ સિદ્ધયઃ । (કૈવલ્યંપાદ-૩)

જન્મ, ઔષધિ, મન્ત્ર, તપ ઔર સમાધિ, યે પાંચ નિમિત્તસે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ.

પક્ષિયોંકો જન્મસે પ્રકૃતિદત્ત સિદ્ધિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ કિ આકાશમેં ગમન કર પાતે હૈં. ઈસી તરહ, પૂર્વજન્મોંકે પુણ્યકો લેકર યા પૂર્વજન્મકૃત અભ્યાસકો લેકર, ક્વચિત્ વિરલે જીવાત્માકો વર્તમાન જન્મમેં, જન્મસે હી વિશેષ ક્ષમતા વ યોગ્યતા પ્રાપ્ત રહતી હૈ.

ઈસકો જન્મજા સિદ્ધિ કહી હૈ. ઈસમેં જન્મ નિમિત માત્ર હૈ, જો પૂર્વજન્મોંકે પુણ્ય વ અભ્યાસકો પ્રકાશિત કર દેતા હૈ.

ઔષધિયોંકે કઈ રસાયન-પ્રયોગ હૈં જો કાયાકલ્પકા પરિણામ પ્રાપ્ત કરા દેતા હૈ. ઔષધિયોંમેં યહ ભી પ્રભાવ હૈ જૈસે કિ તમાખૂ, ભાંગ, અફીમ ઇત્યાદિકે પરિણામ સે ચિત્તમેં તમોગુણ-જન્ય જડતાકી બેહોશી રહતી હૈ.

પારા આદિકે કુછ રસાયન-પ્રયોગ ઐસે ભી હૈં જો સાત્ત્વિક ભાવકો ઉદય કરતા હૈ ઔર સાત્ત્વિક પરિણામ દેતા હૈ.

તીસરા નિમિત્ત હૈ મંત્રજાપકા. ચૌથા નિમિત્ત તપકા હૈ. યહ તો ઈસ કાલકે મનુષ્યસે કિતના હો સકતા હૈ ઈસ પર આપ હી સોચિયે. પાંચવાં નિમિત્ત સમાધિકા હૈ. પરંતુ હમારે લિયે તો કેવલ નામમંત્ર હી ફલીભૂત હો સકતા હૈ.

ઈસ દેશકાલકા પ્રભાવ સમઝેં ઔર ઉસકા સ્વીકાર કરેં. ઈસ કાલમેં જીવન વિશેષ ભોગાનુરાગી હોનેસે વિશેષ દોષપૂર્ણ, દુઃખપૂર્ણ ઔર સંઘર્ષપૂર્ણ હો ગયા હૈ. કઠિન સાધના કે લિયે અનિવાર્ય સમય, સંયોગ, સંયમ વ સામર્થ્ય નહી હૈ.

યહિ કલિકાલ ન સાધન દૂજા । જોગ જગ્ય જપ તપ વ્રત પૂજા ॥
સબ ભરોંસ તજિ ભેજ રામહિ । પ્રેમ સમેત ગાવ ગુન ગ્રામહિ ॥
સોઈ ભવતર કછુ સંસય નાહીં । નામ પ્રતાપ પ્રગટ કલિ માહીં ॥
કલિયુગ જોગ ન જગ્ય ન ગ્યાના । એક અધાર રામ ગુન ગાના ॥

કઠિન કાલ મલ કોષ, ધર્મ ન જ્ઞાન ન યોગ તપ;
પરિહરિ સકલ ભરોસ, રામ ભજહિં તે ચતુર નર.

(દો મિનિટકે પશ્ચાત્)

संस्कृति और शिक्षा

અચ્છા, તો યહ હૈ ચોપાટી ! ઔર યહાં તુમ્હારા નિવાસ ! દેખો તો, તુમ્હારે મનકી કઈ દિનોંકી અભિલાષા જાનતા થા ! ફિર ભી દેખતા રહા થા કિ કબ તક ચુપ રહોગે ! મૈં કહીં ઐસે આતા-જાતા નહીં. ફિર ભી તુમ્હારી ઐસી અભિલાષા ! ક્યોં ? ક્યા બતાઊં ? દેખો ન, આજ ઐસા સંયોગ હો ગયા ઔર મૈં આ ભી ગયા હૂં ન !

મૈં માનતા હૂં કિ બમ્બઈ શહરમેં ચોપાટી જૈસે સ્થાનમેં શાંતિ મિલના અશક્ય નહીં, કઠિન અવશ્ય હૈ.

ચોપાટીકા અર્થ ચોપટ કરના હી હૈ. અર્થાત્ મનુષ્યકો માનવતાસે નીચે ગિરા કર પશુત્વમેં લાના હી ચૌપાટપર્થ હૈ. ઈસ લિયે સતર્ક રહના પરમ આવશ્યક હૈ.

જગદીશ-અરવિંદકો સુસંસ્કારી બનાના યહ તુમ્હારે દોનોંકા મુખ્ય ઔર પ્રથમ કર્તવ્ય હૈ.

બબીબહન : બાપુ ! આપકે શરણમેં આ ગયે હૈં ! આપકી દયાસે સંસ્કારી બને રહેં યહી પ્રાર્થના કરતી હૂં. આપ હી સમ્હાલના !

શ્રી ગુરુદેવ : બાત તો ઠીક ઐસી હી હૈ, બબીબહન ! આજકા સમય ખૂબ સોચને-સમઝને જૈસા હૈ. સંગ ઔર વાતાવરણ કે દોષકી પ્રબલતા હૈ.

કબહું દિવસમહં નિબિડ તમ, કબહુંક પ્રગટ પતંગ;
ઉપજે વિનસહિ જ્ઞાન જિમિ, પાઈ સુસંગ કુસંગ.

સર્વથા હિતકારી વ ઉપયોગી સંસ્કાર-શિક્ષા સત્પુરુષોંકી વાણી વ સન્નિધિમેં સે સહજ પ્રાપ્ત હો જાતી હૈ યહ ધ્રુવ હૈ. ધર્મનીતિશાસ્ત્રોંકે જ્ઞાતા હો ઐસા કોઈ શિક્ષક ઉનકો કથાઓંકે માધ્યમસે પ્રતિદિન કુછ બતાતા રહેં તો અચ્છા.

જયરામભાઈ : દેશકાલકા પ્રભાવ યહાં તક હો ગયા હૈ કિ બ્રાહ્મણ, પુરોહિત, કર્મકાંડી યા કથાવાચક, સ્વયંકો ભી સહી માલૂમ નહીં હોતા હૈ ઔર જિજ્ઞાસાકા સમાધાન નહીં કર પાતે હૈં. તબ મનકા નિરાશ વ નાસ્તિક હો જાના સ્વાભાવિક ભી હૈ ન ?

શ્રી ગુરુદેવ : યહ બાત શત પ્રતિશત સહી હૈ. પૂજારી યા કર્મકાંડી સ્વયમ્ પૂજન આદિકે શાસ્ત્રોક્ત વિધાનોં કો જાનતા નહીં.

લગ્નવિધિ, મરણોત્તર-ક્રિયા, પૂજનવિધિ, કથા, અનુષ્ઠાન, યજ્ઞ આદિકે શાસ્ત્રોક્ત વિધાન ક્યા વ ક્યોં હૈ ઈસકો જાનનેવાલે વિરલ હો ગયે હૈં. ઈસલિયે પ્રાયઃ અજ્ઞાન, ભ્રષ્ટાચાર, પાખંડ વ અશુદ્ધિયાં દેખનેમેં આતે હૈં. કેવલ ધનપ્રાપ્તિકા ઉદ્દેશ રહ ગયા હૈ.

પહલે મંદિર, મઠ, આશ્રમ વગૈરેહ સ્થાનોંકા યહ કાર્ય મુખ્ય રહતા થા કિ અપને અપને સાંપ્રદાયિક પદ્ધતિકી શિક્ષાકા અધ્યયન વ પ્રચાર-પ્રસાર હોવેં. બઢિયા પાઠશાલા ચલાતે થે.

પુરોહિતી, કર્મકાંડ, પૂજન, યજ્ઞ, કથા, જ્યોતિષ આદિ વ્યવસ્થિત ઢંગસે પઢનેકો દૂરદૂરસે ઐસે આશ્રમ વા મઠ પર વિદ્યાર્થીસમૂહ પહુંચ જાતા થા. મહાત્મા લોગ, યાત્રી લોગ યા બ્રાહ્મણ લોગ ભી અપને અપને સંપ્રદાયકે યા શ્રદ્ધાકે અનુકૂલ શિક્ષા પાને કે લિયે પહુંચ જાતે થે. ક્ષત્રિય, વૈશ્ય ભી નીતિ, વ્યાપાર, ધર્મશાસ્ત્ર, પુરાણ આદિ પઢતે થે.

જયરામભાઈ : ઐસી પાઠશાલા જગહ-જગહ પર શુરૂ કરના ચાહિયે.

શ્રીગુરુદેવ : અભી કુછ તો ઐસી પાઠશાલાએં ચલતી હૈં. પરંતુ આવશ્યકતા અધિક પાઠશાલાઓંકી હૈ.

અગર ઐસા કિયા જાયેં તો ૨૦-૨૫ સાલ કે બાદ પઢે-લિખે, વિદ્વાન વ શાસ્ત્રોક્ત વિધિવિધાનકે જ્ઞાતા પૂજારી, કર્મકાંડી, કથાકાર આદિ લોગોંકો મિલને લગેં તબ લોગોંમે ભી આર્ય-સંસ્કાર-વિધિ તથા કથા-ક્રમ આદિકે લિયે સદ્‌ભાવ જમ જાયેગા.

જયરામભાઈ : ચિત્રકૂટ જાનકી કુંડ પર, આપકે સ્થાનમેં, ઐસી પાઠશાલાકા પ્રારંભ કિયા જાવેં તો બહુત અચ્છા હો.

હમારી ઈચ્છા ઔર પ્રાર્થના હૈ કિ કુછ સેવાકી આજ્ઞા આપ હમેં ભી દેવેં. આપકે કોઈ કાર્ય મેં હમ કિંચિત્ ભી સાથ દે પાયેંગે તો વહ પ્રત્યક્ષ ઈશ્વરભક્તિ હી હૈ. મેરી પ્રાર્થના હૈ કિ આપ ચિત્રકૂટમેં પાઠશાલા શુરૂ કરાવેં !

શ્રી ગુરુદેવ : દેખો, ભગવાનકી જૈસી ઇચ્છા, જયરામભાઈ ! ઈસ પર મૈં સોચકર ઔર વ્યવસ્થા કૈસે, કિસ પ્રકાર હો પાયેગી યહ સબ બાત ચિત્રકૂટ જાને પર વહાં સે લિખૂંગા. આપકા પતા આપ ચિત્રકૂટ લિખ ભેજના.

અભી તો ભાવનગર જાના હૈ. વહાંસે ગોંડલ, ભાડવા, માણેકવાડા, બંધિયા, વરસડા ભી જાના હોગા. તો ૧૫-૨૦ દિન નિકલ હી જાયેંગે. પરંતુ મૈં મૌનીકો રાજકોટ બુલા લૂંગા ઔર ઈસકે બારેમેં ઉચિત કાર્યારંભ હો જાયેગા.

દેખો, પાઠશાલામેં આદર્શ નાગરિક સેવક તૈયાર કરના હૈ. દેશ, વિદેશ વા વિશ્વભરમેં ચાહે જિસ વિષયકી કૈસી ભી બઢિયા સર્વસંપન્ન શિક્ષા દી જાતી હો, મૈં માનતા હૂં કિ શિક્ષામાત્રકા અંતિમ હેતુ હૈ પરહિત વ પરોપકાર.

સહી વિદ્યા વહી હૈ જિસસે જીવકી આત્મિક ઉન્નતિકા ધ્યેયબલ પ્રાપ્ત હો જાય, અર્થાત્ નિશ્ચિત ધ્યેય મિલ જાય ઔર ઉસકી સિદ્ધિ કે લિયે પ્રાપ્ત વિદ્યા હી ઉત્તમ સાધન બના રહે. ''સા વિદ્યા યા વિમુક્તયે । ''

મૈં માનતા હૂં કિ જો કોઈ અપને પ્રાપ્ત તન, મન, વચન વા ધનકી ક્ષમતા કે દ્વારા દૂસરોંકે સુખ, આનંદ વ હિતકો સંપન્ન કરાનેકી ચિંતા કરતા હુઆ અપને પ્રાપ્ત તન, મન આદિકી ક્ષમતાકે દ્વારા સતત પ્રયત્નશીલ રહતા હૈ વહી સુખી હોતા હૈ.

ઉસીકા જીવન સફલ હૈ. સફલ જીવન હો વહી ભાગ્યવાન હૈ. પરહિતમેં સમય તથા અપને પ્રાપ્ત તન, મન, ધન આદિકો લગાનેવાલા ભાગ્યવાન હૈ.

ઈસલિયે આદર્શ શિક્ષાક્રમ વહી હૈ જિસમેં અંતઃકરણ, દિમાગ, જ્ઞાનેન્દ્રિય ઔર કર્મેન્દ્રિયોંકા ભી યથાર્થ વિકાસ વ ઉપયોગ કિયા જાવેં.

દિમાગકા હી વિકાસ હોવે ઔર અંતઃકરણકા વિકાસ વ શુદ્ધિકરણ ન હોવે તો સ્વાર્થ, અનીતિ, દુઃખદાઈ ચતુરતા તથા હિંસાપૂર્ણ વૃત્તિ પનપતી હૈ. સુમતિ, સદ્‌વિચાર વ સદ્‌ભાવનાકે બિના વિદ્યા, શક્તિ, વિજ્ઞાન, સત્તા વ ઐશ્વર્ય કેવલ મૂર્ખતા વ પાગલપનકો વ્યક્ત કરતે હૈં.

પહલે હમારે ગુરુકુલોંમેં બ્રહ્મચર્ય, શારીરિક પરિશ્રમ, આશ્રમ વ ગુરુજીકી સારી સેવા, માનસિક વિકાસકે હેતુ નિયમપૂર્વક ઉપાસના, સંધ્યા, સૂર્ય-નમસ્કાર, વેદપાઠ, આદિ મુખ્ય માને ગયે થે ઔર ઈન્હીંકે અનુકૂલ શિક્ષાપદ્ધતિ રખી જાતી થી.

જોકિ કાલપ્રભાવકે કારણ વર્તમાનમેં શરીરોંકી ક્ષમતા ભી વૈસી નહીં રહ ગઈ હૈ. દિમાગી કામ જ્યાદા લિયા જાતા હૈ.

પરંતુ સેવાભાવના પુષ્ટ હોવેં, ત્યાગ-ઉદારતાકી વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ પુષ્ટ હોવેં,

પરહિત, સેવા વ સત્કર્મમેં રસાનુભૂતિ-આનંદાભૂતિ હોવે ઐસે સંસ્કાર ડાલે વહી શિક્ષા ઉત્તમ હૈ, કારણ કિ તભી યથાર્થ માનવજીવન બનતા હૈ ન ?

મનુષ્યમેં જીવનમુક્તિ કી પરમાનંદપૂર્ણ અનુભૂતિ કરનેકી ક્ષમતા હૈ યહ ઈશ્વરકી મહાન બક્ષિસ હૈ.

વિદ્યાસે વિનય, વિનયસે યોગ્યતા, યોગ્યતાસે ધન, સમ્માન, કીર્તિ આદિ, ઈનસે સત્કર્મ વ સદાચાર ઔર સત્કર્મ વ સદાચારસે સુખ પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ.

દેખો, સનાતન ધર્મને જાતિ-વર્ગ માના હી નહીં હૈ, તો આપ કૈસે કહ સકતે હૈં કિ હમારે ધર્મને જાતિ-વર્ગ નિર્માણ કિયે હૈં ? ધર્મને તો એક હી જાતિ વ એક હી વર્ગ માના હૈ ઔર વહ હૈ માનવ.

હમને તો ઉસે માનવ હી કહા હૈ ઔર ઉસી નાતે ઉસી માપદંડસે ઉસકા મૂલ્યાંકન કિયા જાતા હૈ કિ વાસ્તવમેં ઉસમેં માનવતા હૈ યા દાનવતા હૈ યા પશુતા હૈ ?

શાસ્ત્રને તો કહા હૈ કિ, ''જન્મના જાયતે શૂદ્રઃ સંસ્કારાદ્ દ્વિજ ઉચ્યતે ।''

જન્મ હોને પર બાલક માત્ર શૂદ્ર હી હૈ. વેદવિદ્યા પ્રાપ્ત કરને પર વિપ્ર હોતા હૈ ઔર બ્રહ્મકો જાનને પર બ્રાહ્મણ હોતા હૈ. શ્રી વશિષ્ઠજી મહારાજ વ શ્રી વિશ્વામિત્રજી મહારાજકી બ્રહ્મર્ષિ-રાજર્ષિકી કથા હૈ સો તો જાનતે હો ન ?

આર્ય સંસ્કૃતિકી અપની વિશિષ્ટ જીવનપદ્ધતિ હૈ. દેખો, સંસ્કૃતિકે સ્થૂલ બાહરી અંગોંમેં પરિવર્તન હોતા રહતા હૈ, પરંતુ ભીતરી મૂલભૂત વિચાર, ભાવના, સદાચાર, ઉદારતા, ત્યાગ, સમર્પણ આદિકી જો સંસ્કાર-પરંપરા હૈ વહ નષ્ટ નહીં હોતી હૈ.

જબ દેશકાલકા પ્રભાવ યહાં તક પહુંચા હૈ તબ સંસ્કૃતિકી રક્ષાકે હેતુ ઐસી પાઠશાલાઓંકા નિર્માણ કરના હી ચાહિયે.

ધર્મશાસ્ત્રોંકો ગહરાઈસે દેખોગે તો મૂલભૂત બાત યહી દેખનેમેં આયેગી કિ સભી ધર્મકે શાસ્ત્રોંને ત્રિગુણ તથા દૈવી સંપત્તિકી સમઝ દી હૈ.

ઈસલિયે યહ પક્કા નિશ્ચય રખના કિ ભગવાનકે યહાં ધન, રૂપ, સત્તા, ઈત્યાદિકા તોલ નહીં કિયા જાતા પરંતુ માનવતા હી માન્ય રખી જાતી હૈ. માનવ વહી હોતા હૈ જો સેવામેં સહર્ષ તત્પર હો. સેવાહીન માનવમેં ઔર પશુમેં અન્તર હી ક્યા રહ જાતા હૈ ?

વર્તમાન સમયકો દેખના-સમઝના ચાહિયે ઔર ઉસકે અનુકૂલ ઢાંચેમેં પાઠશાલાઓંકા નિર્માણ હોવેં તો દેશમેં લોકજાગૃતિ ભી હો જાય ઔર બેકારી ભી કમ હો જાય.

સનાતન સંસ્કાર-પરંપરા કા ઉદય કરકે ઉસે પુષ્ટ વ વિકસિત કર દેવે ઐસી શિક્ષાપદ્ધતિકા સંશોધન હોના ચાહિયે.

કાનૂનોંકે દ્વારા શિષ્ટતાકા પાલન દંડકે ભયકો લેકર હોતા હૈ, પરંતુ શિક્ષાકે દ્વારા શિષ્ટ સંસ્કારોંકા નિર્માણ બાલકોંકે નિર્દોષ અંતઃકરણોંમેં કિયા જાના ચાહિયે, જિસસે ઉન્હીં સંસ્કારોંકા વિકાસ હોને પર વે સુસંસ્કાર સ્વયમ્ અપની સુરક્ષા ભી કરતે રહતે હૈં.

યહી કારણ હૈ કિ હિંદુ સંસ્કૃતિ યુગોંસે હૈ, સબસે પ્રાચીન હૈ ઔર અદ્યાપિ પર્યંત જીવંત હી હૈ.

છગનબાપા કે સાથ વાર્તાલાપ

૨૫-૯-૫૧ : શ્રી ગુરુમંદિર, ચાંદીવલી

ભક્તજનોંકા વિશાલ સમુદાય ઇકટ્ઠા હોતા હૈ. શ્રીગુરુદેવ બાહરકી દાલાનમેં તખત પર બિરાજતે હૈં. દાલાનકો લગા કર વિશાલ પંડાલ ખડા કિયા ગયા હૈ. પંડાલકે ભી બાહર ભક્તજનોંકા સમૂહ મોટરોંમેં બૈઠતા હૈ. શ્રી ગુરુદેવકી વાણી બિના માઈકકે વહાં તક સ્પષ્ટ સુનાઈ દેતી હૈ.

પૂજનીય ઠક્કરબાપાકે અનન્ય અનુયાયી પૂજનીય છગનબાપા કરમશીભાઈ પારેખને શ્રીગુરુદેવકો કહા મહારાજશ્રી, આપકે ભક્ત-સમુદાયમેં લોહાણા જાતિકે જ્યાદા હૈં !

શ્રીગુરુદેવ : (ખુબ હંસે, પશ્ચાત્) ક્યોંકિ મેરે રામજી કે વંશજ હૈં ન ! ઔર મૈં ભગવાન શ્રીરામજી હી કા સેવક હૂં ! તો લુહાણા મેરેસે સેવાકી અપેક્ષા રખતે હૈં યહ સર્વથા ઉચિત હી હૈં હોં !

છગનબાપા : આપ તો સંત હૈં ! પ્રાણીમાત્રકે હિતકી ચિંતા વ ક્રિયામેં રત હૈં ! હમ લોહાણાઓં કો યહ શિક્ષા દીજિયે કિ હમ ભી સબકી સેવા કરેં ! હમ રઘુવંશી હૈં ! હમેં સેવા લેની ન ચાહિયે, પરંતુ સેવા દેની ચાહિયે.

શ્રીગુરુદેવ : બાત તો ઠીક કહતે હૈં આપ ! લોહાણાઓંમેં સંગઠન વ જાગૃતિ લાનેકા કાર્ય આપ ઉઠા લે. દેશવિભાજનકે કારણ લોહાણાઓંને બહુત ગંવાયા

ભી હૈ ઔર કષ્ટ ભી બહુત ઉઠાયા હૈ. ઇનકે લિયે ભી સુખી વ યહાંકે સ્થાઈ લોહાણાઓંકો કુછ કરના ચાહિયે.

બાપા : સમસ્ત લોહાણા જાતિકે સમ્મેલનકા આયોજન કિયા જાવેં તો ?

શ્રીગુરુદેવ : યહ સૂચન બઢિયા હૈ. આયોજનકા નિશ્ચય કર ડાલો. આપ અવશ્ય યશસ્વી હોઓગે. ગરીબ, નિરાધાર જાતિભાઈયોંકો બડી રાહત મિલેગી.

બાપા : આપ લોહાણાકે સંત હૈં. ઇસ નાતે સમ્મેલનમેં આશીર્વચન કહનેકો અવશ્ય પધારેં ઐસી પ્રાર્થના કરતા હૂં.

શ્રીગુરુદેવ : ના બાપા ! યહ નહીં હો પાયેગા !

બાપા : અભી તો કુછ આયોજન હુઆ નહીં હૈં. નિશ્ચિત હોને પર આપકો સૂચિત કરૂંગા. પધારનેકી કૃપા આપ જરૂર કરના. મૈં બહુત ચાહતા હૂં કિ આપ ઇતની કૃપા કરેં.

શ્રીગુરુદેવ : ક્યા કહૂં ? સોચૂંગા !

બાપા : હરિદ્વારમેં ગુજરાતી યાત્રિયોંકો તકલીફ હોતી હૈ. ઇસસે ઇચ્છા ઉઠી હૈ કિ સ્ટેશનકે પાસમેં હી સુવિધાપૂર્ણ ધર્મશાલાકા નિર્માણ હો જાયં તો દૂરદૂરસે આનેવાલે ગુજરાતી યાત્રિયોંકો પરેશાની ન હોવે ઔર ઉસ તરફ ગુજરાતી લોગ વિશેષ રૂપસે આને લગે. આપસે આશીર્વાદ ચાહતા હૂં કિ યહ કાર્ય મૂર્તિમંત હો જાય !

શ્રીગુરુદેવ : યહ તો આપને બહુત અચ્છા સોચા હૈ ! હરિદ્વારમેં ઇસકી આવશ્યકતા હૈ હી. ભગવત્-પ્રેરણાસે હી આપકો યહ સંકલ્પ હુઆ હૈ, ઇસલિયે યહ જરૂર સફલ હોકર હી રહેગા. પહલે યહ કાર્ય પ્રારંભ કરના, પશ્ચાત્ જાતિ-સમ્મેલનકા ! આપ જરૂર સફલ રહોગે.

બાપા : આપ જબ ભી હરિદ્વાર પધારેં તબ આપકા આસન ગુજરાત ભવનમેં રખનેકી કૃપા કરના.

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા, ઐસા કરૂંગા. ઠક્કરબાપાકે સમાન આપ સન્નિષ્ઠ સેવક હૈં ઔર તપસ્વી ત્યાગી ભી હૈં. કઇ સાલસે તો આપ જલ નહીં લેતે. બિના નમકકે ફલાહાર લેતે હૈં ઔર ફિર હર શ્રાવનમેં હરિદ્વાર વાસ કરતે હુએ સિર્ફ ગંગાજીકા પાન કરતે હો !

બાપા : ગુરુદેવ, આપ આશીર્વાદ દેનેકી કૃપા કરેં કિ ઇતના વ્રત રખા હૈ વહ નિભ જાયં ! ઇસ શરીરસે ભરપૂર સેવા કર જાઊં ઔર ઇસકો સેવા ભી

લેની ન પડે. મૈં યહી ચાહતા હૂં.

શ્રીગુરુદેવ : અભી આપકો કઈ સેવાકાર્ય કરનેકે હૈં, બાપા ! ઔર સેવકકી રુચિ તો ભગવાન રખતે હી હૈં.

સત્ય ક્યા ? અસત્ય ક્યા ?

એક ભાઈને શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કિયા ઔર હાથ જોડ કર કહા :

બાપુ ! એક ઘટનાસે મૈં બહુત વ્યથિત હૂં. ઈસલિયે આપસે માર્ગદર્શન વ સમાધાન મિલેગા ઈસી ઈચ્છાસે આયા હૂં. આપ હાં કહેં તો મૈં પૂરી બાત કરૂં !

શ્રીગુરુદેવ : જી હાં ! આપ જરૂર બતાઈયે. સંકોચ ન રખેં !

ભાઈ : ઘટના ઈસ પ્રકાર હુઈ હૈ. મેરે મિત્રકી નૌકરી છૂટ ગઈ. દો-તીન માસ જૈસે-તૈસે નિકાલેં વ નૌકરી ઢૂંઢી, પરંતુ મિલી નહીં. બેકારીસે નિરાશ હોકર મિત્રને આત્મહત્યાકા માર્ગ અપનાયા. લેકિન દૈવયોગસે ઉસી વક્ત મૈં ઉસકે યહાં પહુંચ ગયા ઔર ઉસકે ગલેકા ફંદા ફૌરન કાટ દિયા ઔર વહ બચ ગયા.

ઉસને કહા, "મૈં ભૂખા મર રહા હૂં. ઈસસે તો આત્મહત્યાસે મરના હી અચ્છા થા." આશ્વાસન વ સાહસ દેતે હુએ મેરે મુંહસે નિકલ ગયા, "મૈં વચન દેતા હૂં કિ તુમકો હર માસ હર પ્રકાર કી મદદ કરૂંગા. તુમ નિરાશ ન હોઓ. ભગવાન પર ભરોંસા રખો."

શ્રીગુરુદેવ :

કુપથ નિવારિ સુપંથ ચલાવા । ગુન પ્રગટૈ અવગુનહિં દુરાવા ॥
વિપતિ કાલકર સતગુન નેહા । શ્રુતિ કહ સંત મિત્ર ગુણ એહા ॥

ભાઈ : છ માસ તક બરાબર મદદ દી. દરમિયાન ઉસકો અચ્છી તનખાહવાલી નૌકરી મિલ ગઈ ઔર વહ સુખસુવિધાપૂર્ણ રહને લગા. તબ મૈંને મદદ બંદ કર દી. ઈસ પર વહ કહતા હૈ, "તુમ જૂઠે હો, વિશ્વાસઘાતી હો. બચન દેકર ફિર ગયે હો. ઈશ્વર તુમ્હેં કભી માફ નહીં કરેંગે."

મેરેસે કોઈ સંપર્ક નહીં રખતા. જહાં-તહાં મેરે જૂઠ વ વિશ્વાસઘાતકી બાતેં કહતા ફિરતા હૈ. સમઝાનેકી ભાવનાસે ઔર પૂર્વવત્ સમ્બન્ધ હો જાયે ઐસી ચાહસે સમય પર મૈં ઉસકો ફોન કરતા હૂં. લેકિન હર વક્ત વહ ઐસા હી કુછ કહ દેતા હૈ ઔર ફોન રખ દેતા હૈ. ઈસસે મુઝે બહુત ગ્લાનિ રહતી હૈ. ઈસમેં મેરી ભૂલ ક્યા હૈ ? આપ મુઝે ઈસકા સમાધાન કર દીજિયે, ગુરુદેવ !

શ્રીગુરુદેવ : તુમ તો બિલકુલ નિર્દ્વન્દ્વ હો. વિશ્વાસઘાત યા અસત્યકા પાતક સ્વયમ્ ઈશ્વર ભી તુમ પર લગા નહીં સકતે ! તબ ફિર ઉસકે કહને ભરસે ક્યા લગ જાયેગા ?

દેખો, ભાઈ ! વ્યથિત હોને જૈસી કોઈ બાત નહીં. તુમ્હારી ઓરસે ન અસત્ય હુઆ હૈ ન વિશ્વાસઘાત. તુમને તો ભલાઈ કી હૈ. અસત્ય ઔર વિશ્વાસઘાતકા પાતક તો ઉસકો લગ રહા હૈ. વહ સબ કુછ સમઝતા હુઆ ભી જાન-બુઝકર તુમકો ઇસ પ્રકાર કહ કર જબરન્ વચનબદ્ધ રખના ચાહતા હૈ, કારણ કિ પૈસેકી લાલચને ઉસકો ગિરા દિયા હૈ.

સત્ય-અસત્ય, હિંસા-અહિંસા, વિશ્વાસ-વિશ્વાસઘાત આદિ ખૂબ સમઝને જૈસે હૈં. બિના સમઝે-જાનેં બાતબાત પર હિંસા, અસત્ય વા વિશ્વાસઘાત કહ દેના અનુચિત હૈ.

અહિતકર ક્રિયા રોકનેકે લિયે અસત્ય કહા જાયે તો ઉસકો મૈં અસત્ય નહીં માનતા.

પ્રિય સ્વજન યા ધનકે આકસ્મિક વિયોગસે વિહ્વલ હોકર કોઈ આત્મહત્યા કરને પર ઉતારુ હો જાતા હૈ તબ આશ્વાસન વ ધૈર્યકે લક્ષ્યસે ઐસા કહા હી જાતા હૈ કિ તુમકો થોડે હી કાલમેં ગઈ હુઈ ચીજ પુનઃ મિલ જાયેગી. વિશ્વાસ રખો. મૈં ચૌકસ કહતા હૂં, ધૈર્ય રખો. મૈં તુમ્હારે સાથ હૂં. તુમકો હર પ્રકારસે સહાયતા કરૂંગા.

ઐસા કહને પર અહિતકર ભયંકર ક્રિયા રુક જાતી હૈ તો ઐસે બચન કહના અહિંસા ઔર સત્ય હૈ, ઐસા મૈં માનતા હૂં.

હોતા ક્યા હૈ કિ દુઃખી વિહ્વલ મનુષ્યકો દુઃખકા જો આવેગ હો આતા હૈ વહ ઐસે વચનોંસે બૈઠ જાતા હૈ. તબ ઉસકે મનકી દૂસરી વૃત્તિયાં પુનઃ ઉઠ જાતી હૈ. ઉસીસે દુઃખ સહન કરનેકા ધૈર્ય બંધ જાતા હૈ.

ફિર વહ આત્મહત્યા નહીં કરેગા. કુછ હી સમયકે બાદ વહ ભી ફિર અપને ઔર સંસ્કારોંકે ભોગમેં અર્થાત્ રાગદ્વેષ, સુખદુઃખ, હર્ષશોક આદિમેં ઉલઝ જાતા હૈ.

નહીં અસત્ય સમ પાતક પુંજા । ગિરિ સમ હોહિં કે કોટિક ગુંજા ॥

અસત્યકા નિષેધ ઈસલિયે હૈ કિ જૂઠ બોલનેસે હૃદય વિવેકહીન ઔર જડ

હોતા જાતા હૈ. જૂઠકા આવરણ ચેતનાકો ઢંક દેતા હૈ. તબ જડ બુદ્ધિ વિકસિત હોતી હૈ. વિવેકહીનકે લિયે શ્રીમાનસજીમેં "ચારિહુ લોચન અંધ" કહા હૈ. બાહર કે દો નેત્ર હૈં ઔર હૃદયકે ભીતરી દો નેત્ર, જ્ઞાન ઔર વૈરાગ્યકે હૈં.

હર પ્રાણી વસ્તુ પદાર્થ વ બાતકે ભીતરી સ્વરૂપકો ભીતરસે દેખતા હૈ વહ હૈ વિવેક, વિવેક ગંભીર, ગહરા, મંગલમોદનિધાન ઔર સમ્યક્ સત્ય હૈ. ઈસલિયે જો વસ્તુ, વિચાર, બાત આદિ જિસ પ્રકાર હો ઉસકો ઉસી પ્રકાર દેખના, સમઝના, જાનના યા આચરણમેં લાના યહ હૈ વિવેક.

સબ નિધિયોંમેં ઈસલિયે સર્વોત્કૃષ્ટ નિધિ વિવેકકી હૈ. વિવેક જાગ્રત નહીં હોવે તબ તક અંધાપન હોતા હૈ.

મોહનિસા સબુ સોવનિહારા । દેખિઅ રૂપ અનેક પ્રકારા ॥
હોઈ વિવેકુ મોહ ભ્રમ ભાગા । તબ રઘુનાથ ચરન અનુરાગા ॥
સખા પરમ પરમારથ એહૂ । મન ક્રમ બચન રામપદ નેહૂં ॥

મોહ, સ્વાર્થ, લોભ, કામ આદિ મલિનતાસે પ્રેરિત હોકર જૂઠ બોલા જાતા હૈ. ઈતની સહજ તૌર પર જૂઠ બોલ દિયા જાતા હૈ કિ ઈસ પર વિચાર તક નહીં આતા. પરંતુ જૂઠસે મલકા આવરણ વિશેષ મોટા હોતા જાતા હૈ ઔર હૃદયકે વિવેક-નેત્ર-પટલકો આવૃત્ત કર દેતા હૈ, તબ હૃદય અંધા હો જાતા હૈ અર્થાત્ જડબુદ્ધિ હો જાતા હૈ.

તુલસી સ્વારથ સામુહો, પરમારથ તન પીઠિ;
અંધ કહેં દુઃખ પાઈહૈ, ઠિઠિઆરો કેહિ ડીઠિ.

જો મનુષ્ય સ્વાર્થ કો હી દેખ પાતા હૈ ઔર પરમાર્થ માને સદાચાર, કર્તવ્ય, નીતિકે સત્યપથકો દેખ નહીં પાતા હૈ ઉસકો અંધા કહા હૈ. ગોસ્વામીજી કહતે હૈં કિ અંધા કહને પર ઉસકો દુઃખ તો હોગા હી, પરંતુ કિસ આંખકો લેકર ઉસે આંખવાલા કહા જાવેં ?

કારણ કિ ઉસકે હૃદયમેં વિવેકનેત્ર ખુલે હોતે તો વહ સ્વાર્થ-મોહકા માર્ગ છોડકર પરમાર્થકે, ઉન્નતિકે માર્ગકો સમઝતા ઔર ઉસીમેં સમાયા હુઆ સર્વ પ્રકારકા સુખ વ કલ્યાણકો દેખકર ઉસી માર્ગકા અનુસરણ કરને લગ જાતા. વિવેક સદૈવ સુખદાતા હૈ ઔર ઉસકી જાગૃતિકા સુગમ સરલ ઇલાજ હૈ સત્સંગ.

બિનુ સતસંગ વિવેક ન હોઈ । રામકૃપા બિનુ સુલભ ન સોઈ ॥
પુન્ય પુંજ બિનુ મિલહિં ન સંતા । સત સંગતિ સંસૃતિ કર અંતા ॥

અચ્છા તો અબ અપને વિવેકનેત્રસે આપકી ગ્લાનિકે બારેમેં દેખેં ઔર વિચાર કરેં. કિસીકે હિત વ રક્ષણકે નિમિત્ત જૂઠ બોલનેસે હૃદય અંધા નહીં હો જાતા, કારણ કિ ઉસકે પીછે મનકી મલિનતા નહીં હૈ અપિતુ ભલાઈકી ઠોસ ભાવના ભીતર ઝલકતી હૈ.

યહ તો નિતાંત નિર્વિવાદ હૈ કિ અતિ ક્રોધી હોતા હૈ વહી ઘાત કરનેકો તત્પર હો જાતા હૈ. અબ માન લો કિ ઐસે કોઈ ઘાતકસે બચકર કોઈ મનુષ્ય યા પશુપંખી કહીં છિપ જાતા હૈ. હમને યહ દેખા હૈ. ઈતનેમેં અતિ ક્રોધી આ કર હમસે પૂછે કિ સત્ય બતાઓ, અભી અભી જો મેરેસે બચકર ઈસ તરફ ભાગકર આયા થા, વહ કહાં, કિસ ઔર ગયા હૈ ?

તો ક્યા, હમ ઉસકો સત્ય બતા દેંગે ? નહીં, કભી નહીં. અગર હમ સત્ય બોલ દેતે હૈં તો વહ હમારા હિંસાપૂર્ણ ભયંકર કૃત્ય હોગા, અધર્માચરણ હોગા. ઈસલિયે ઐસે મૌકે પર અસત્ય બોલના હી ધર્મ હૈ.

ધર્મ વહી હૈ જિસમેં અહિંસા અક્ષુણ્ણ રહતી હૈ. ઈસલિયે યમનિયમમેં સર્વ-પ્રથમ સ્થાન અહિંસાકો દિયા હૈ, કારણ કિ અહિંસા ત્રિકાલમેં સત્ય, નિર્ભ્રાન્ત, નિર્ભ્રમ, નિર્બાધ ઔર નિષ્પક્ષ રહતી હૈ.

સત્ય ક્યા ? અસત્ય ક્યા ? ધર્મ ક્યા ? અધર્મ ક્યા ? - આદિ સમસ્યાકા સહી સમાધાન અહિંસાકો લેકર હી મિલતા હૈ. તાત્પર્ય કિ ધર્મ વ સત્યકી માપ અહિંસા હૈ યહ મત ભૂલના.

ઉસીકે ઊપર દિવ્યતા અર્થાત્ ઉન્નતિકી માપ નિર્ભર હૈ. હૃદયકી શુદ્ધિકી માને દિવ્યતાકી માપ સત્ય હૈ. જો મનુષ્ય સત્યકે જિતના નિકટ હોતા જાતા હૈ, ઉતની હી અધિક દિવ્યતા ઉસમેં સ્ફુટ હોતી જાતી હૈ. આત્મજ્યોતિકે ઊપર ગાઢા મલાવરણ હોતા હૈ વહ સત્યાનુષ્ઠાનસે પતલા હોતા જાતા હૈ ઔર દિવ્યતાકી જ્યોતિ તબ ઝિલમિલાતી હૈ. આપને કભી કહીં સુનાહોગાયા પઢા ભી હોગા :

"असतो मा सत् गमय । तमसो मा ज्योतिर्गमय ।"

વેદમેં ઋષિકી યહ પ્રાર્થના હૈ. સત્યાનુસરણ ધર્મ હૈ. સત્ય ઔર અસત્યકો પરખનેકી વિકસિત બુદ્ધિ પશુપક્ષીમેં નહીં હોતી, પરંતુ મનુષ્યમેં હૈ. ઈસલિયે નિશ્ચય કિયા હૈ કિ "ધર્મેણ હીના પશુભિઃ સમાનાઃ । "

મનુષ્ય સત્ય-અસત્યકો બરાબર સમઝ સકતા હૈ. ફિર ભી જો સત્યકો સમઝનેકી

તથા તદનુસાર જીવનવ્યવહાર રખનેકી તત્પરતા નહીં રખતા હૈ ઉસકો પશુકે સમાન કહ દિયા હૈ. ધર્મહીન મનુષ્ય હી ક્યા ? "ધર્મ સત્યેન વર્ધતે ।"

સત્યમૂલ સબ સુકૃત સુહાયે । વેદ પુરાણ વિદિત મનુ ગાયે ॥
સિબિ દધીચ હરિચંદ નરેસા । સહે ધરમ હતિ કોટિ કલેસા ॥
રંતિદેવ બલિ ભૂપ સુજાના । ધરમુ ધરેઉ સહિ સંકટ નાના ॥
ધરમુ ન દૂસરા સત્ય સમાના । આગમ નિગમ પુરાન બખાના ॥
મૈં સોઈ ધરમુ સુલભ કરિ પાવા । તજૈં તિહૂં પુર અપજસુ પાવા ॥
સંભાવિત કહું અપજશ લાહૂ । મરન કોટિ સમ દારુન દાહૂ ॥

સભામેંસે એક ભાઈને કહા : બાપુ ! જો સત્ય બોલતા હૈ ઉસકી વાણી બારહ સાલકે બાદ સિદ્ધ હો જાતી હૈ ઐસા સબ કહતે હૈં. પરંતુ દેખનેમેં ઐસા આતા નહીં !

શ્રીગુરુદેવ : (હંસકર, પ્રસન્નતાસે) દૂસરોં પર ક્યા દેખના ! સ્વયમ્ કરકે દેખ લેના, ભાઈ !

દેખો, જિસકા જીવન સમ્યક્ સત્યમય હો ઉસકી વાણી સત્યમય હોતી હૈ. સત્ય વાણીકા યહ અમોઘ ફલ હૈ કિ વહ હમેશા સિદ્ધ હોકર હી રહતી હૈ. ઇસલિયે સત્યવ્રતી જો વચન બોલેગા, જો સંકલ્પ કરેગા વા જો ક્રિયા કરેગા, વહ નિશ્ચિત ફલપ્રદ હોતા હૈ.

શ્રી વ્યાસ ભગવાન, શ્રી પતંજલિ ભગવાન, આદિ ઋષિ-મહર્ષિયોંને સત્યકી સામર્થ્ય ખૂબ કહી હૈ. ઇતને સત્યદર્શી સત્પુરુષોંકે વચન સત્યસે ખાલી કદાપિ નહીં હો સકતેં.

પરંતુ હમારે દેખનેમેં ઐસે સત્યવ્રતી આતે નહીં હૈં. આત્મનિરીક્ષણ કરનેસે માલૂમ પડેગા કિ હમારા જીવન કિતના અસત્યમય હૈ ! કિતની ક્ષુદ્ર છોટી-છોટી બાતકે લિયે યા અત્યંત ક્ષુદ્ર પદાર્થકે લિયે હમ ફૌરન અસત્યકા આશ્રય લેતે હૈં.

હિરણ્યમયેન પાત્રેણ સત્યસ્યાપિહિતં મુખમ્ ।
તત્ ત્વં પૂષન્ અપાવૃણુ સત્યધર્માય દૃષ્ટયે ॥ (ઈશોપનિષદ) (૧૫)

સુવર્ણમય પાત્રકે દ્વારા બ્રહ્મકા દ્વાર ઢંકા હુઆ હૈ. ઉસકો, હે સૂર્યદેવ ! આપ ધર્મકા અનુષ્ઠાન કરનેવાલોંકે જ્ઞાનકે લિયે ખોલ દીજિયે.

મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ હમારા અંતઃકરણ ઉસી વક્ત ટકોર કરતા હૈ કિ તૂ અસત્ય બોલ રહા હૈ. પરંતુ હમ આત્માકી આવાજકો દબા દેતે હૈં. ફિર અસત્યાચરણસે ઉસે કુચલ દેતે હૈં.

મૈં કહતા હૂં કિ સત્ય કુછ સમયકે લિયે હી કેવલ આચ્છાદિત હો સકતા હૈ, પરંતુ કદાપિ મિટ નહીં સકતા. વહ અખંડ ઔર અજરામર હૈ. ઉસકા નાશ કભી નહીં હોતા. વહ કભી ન કભી નિશ્ચિત બાહર આતા હી હૈ. ઈસલિયે સત્યકી અવહેલના કભી મત કરના. "સત્યમેવ જયતે, નાનૃતમ્ ।"

મન સાયર (સમુદ્ર) મનસા લહર, બૂડે બહુત અચેત;
કહહિં કબીર તે બાંચિહિં, જિનકે હૃદય વિવેક.
સાંચ બરાબર તપ નહીં, જૂઠ બરાબર પાપ;
જિસકે હિરદઈ સાંચ હૈ, ઉસકે હિરદઈ આપ.

સુનો, ધર્મકે ચાર પૈર હૈં : દયા, સત્ય, શાંતિ ઔર અહિંસા.

દયાકે આચરણકે છ અંગ હૈં :

૧. પરોપકાર.
૨. દાન.
૩. હંમેશા હંસકર અર્થાત્ પ્રસન્નતાયુક્ત બોલના.
૪. વિનય.
૫. અપનેકો છોટા હી સમઝના.
૬. સમત્વબુદ્ધિ.

સત્યકે આચારકે મુખ્ય બારહ અંગ હૈં :

૧. જૂઠકા ત્યાગ.
૨. અપનાયે હુએકા પાલન કરના.
૩. પ્રિય બોલના અર્થાત્ પ્રસન્નતાયુક્ત સ્નેહમય રીતિસે બોલના.
૪. ગુરુ, માતા-પિતા વ સ્વજનોંકી સેવા કરના.
૫. નીતિનિયમોંકા પાલન દૃઢતાસે કરના.
૬. આસ્તિકતા.
૭. સત્સંગ

૮. માતાપિતા, સ્વજન, પરિવાર, પરિચિત-અપરિચિત કે લિયે ભી હંમેશા પ્રિય કાર્ય કરના અર્થાત્ ઉનકો સુખ-સંતોષ દેના.

૯. બાહ્ય શૌચ.

૧૦. આંતર શૌચ.

૧૧. અપરિગ્રહ

૧૨. લજ્જા - લજ્જા માને પરિચિત-અપરિચિત પ્રાણીમાત્ર વ ભૂતમાત્રકે પ્રતિ અમાનવીય કૃત્ય નહીં કરના, જિસસે કિ હમેં લજ્જાસ્પદ સમઝા જાવેં.

અબ ઈનકો ઠીકસે સોચને પર સમઝમેં આ જાતા હૈ કિ અહિંસા વ સત્ય હોવેં તભી દયા, શાંતિ વ મુદિતાકી સમ્યક્ સ્થિતિ હૈ. અહિંસાકી તરહ સત્ય ભી તન, મન ઔર વચનકા હો તભી સત્ય હૈ. કેવલ વચન-માત્રકા સત્ય તો દંભ-માત્ર હૈ. તન, મન ઔર વચનસે રહિત ઔર અહિંસક રહકર સમ્યક્ શુદ્ધ-આચરણ-યુક્ત હો વહી સત્ય.

ઈસલિયે સત્યમેં હૃદયપરિવર્તન કર દેનેકી અમોઘ સત્તા હૈ. સત્યમેં કિતના બલ હૈ યહ આચરણમેં ઉતાર કરકે તો દેખો ! એક બાર સત્યકો જાગ્રત કર દોગે તબ ફિર તો વહ અપને આપ ક્રિયાશીલ બના રહેગા, જૂઠકી તરફ મન લાલાયિત હોગા હી નહીં. તબ જીવન સત્યમય હોને પર કલ્યાણમય ઔર આનંદમય હી રહેગા.

सत्ये सर्वं प्रतिष्ठितम् । सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म ।

સત્યમેં હી સર્વ પ્રતિષ્ઠિત હૈ. બ્રહ્મ સત્ય હૈ, જ્ઞાન હૈ ઔર અનંત હૈ.

દેખો, સત્યકી વ્યાખ્યા શ્રી વ્યાસ ભગવાનને કહી હૈ કિ અર્થાનુકૂલ વાણી ઔર તન-મનકા વ્યવહાર હોના હી સત્ય હૈ. જૈસા સુના હો, જૈસા દેખા હો, જૈસા કિયા હો, વૈસા હી વાણીસે કથન કરના, મનમેં ધારણ કરના તથા તનસે આચરણ કરના યહ હૈ સત્ય.

અર્થાત્ જૈસા મનમેં વૈસા હી વાણીમેં હો ઔર વૈસા હી આચરણમેં હોવે તબ સત્ય. ઈસીલિયે તો સત્પુરુષકા લક્ષણ હૈ તન, મન તથા વચનકી એકરૂપતા.

चित्ते वाचि क्रियायां च । साधूनामेकरूपता ।

તુમને કહા કિ સત્યવાણી સિદ્ધ હોતી હૈ ઐસા દેખનેમેં નહીં આતા હૈ, તો

મૂલમેં સત્યવાણી હૈ યા નહીં ઈસકો ભી સમઝના ચાહિયે.

અનર્થ ન કરે તથા યથાર્થતાકા હી બોધ કરાવે વહી સત્યવચન. કિસીકો બેચૈની, ભ્રમ વા દુવિધા કરાનેવાલી તથા ધોખા દેનેવાલી સંદિગ્ધ વાણી સર્વથા અસત્યવાણી હૈ. સર્વથા અહિંસક, અનુદ્વેગકર, હિતકર તથા સત્યપૂર્ણ વાણી હી સમ્યક્ સત્યવાણી હૈ ઔર સત્યવાણી સિદ્ધવાણી હોતી હી હૈ ઈસમેં સંદેહ નહીં.

હમારા મન કિતના અસત્યપૂર્ણ હો ગયા હૈ ઈસકો જાનના વ સમઝના ચાહિયે ઔર અસત્યકો નિકાલ દેના ચાહિયે. દેખો, અસત્ય બોલને પર કિંચિત્-માત્ર ભી વિચાર, પશ્ચાત્તાપ યા ગ્લાનિ નહીં હોવે તબ તક અસત્ય છૂટના નિતાંત અસંભવ હૈ.

તો ભાઈ, સત્ય-અસત્યકા સમઝમેં આયા ન ? તુમ બિલકુલ નિર્દ્વન્દ્વ રહના. તુમ્હારે મિત્રને બહુત હી અનુચિત વ્યવહાર કિયા હૈ. ખૈર, વહ મિત્ર હી કયા હૈ ! અગર સહીમેં મિત્ર હોતા તો કિતના કૃતજ્ઞ રહતા ?

જાકર ચિત અહિ ગતિ સમ ભાઈ । અસ કુમિત્ર પરિહરહિં ભલાઈ ॥

દેખો, ગલત ક્રિયા વ આચરણમેં જો દોષ હૈ ઉસસે ભી ભારી ઔર કઈ ગુના અધિક દોષ તો ગલન માનને વ સમઝનેમેં હૈ. (૧) પરદ્રવ્ય ચુરાના (૨) નિર્દોષકા ઘાત કરના ઔર (૩) કિસીકે ભી ઉપર બૂરા અનુમાન કરના યા જૂઠા દોષ લગાના, યે તીનોં એકસે પાપકર્મ હૈં.

સત્યકા સીધા સરલ અર્થ હૈ જૈસા સુના હો, જૈસા કહા હો યા જૈસા દેખા હો વૈસાકા વૈસા હી યથાવત્ કહના, સમઝના વ સોચના.

અનુમાનસે યા દૂસરે પ્રકારકે શબ્દોંકે દ્વારા ય દૂસરે પ્રકારકે ભાવ વ્યક્ત કરતે હુએ ઉસકો વિકૃત નહીં કરના, મોડના યા મરોડના નહીં. અગર ઐસા કુછ ભી કિયા જાતા હૈ તો પક્કા જાનના કિ વહ અસત્યાચરણ હૈ.

સત્યમેં અસત્યકી યા અસત્યમેં સત્યકી પ્રતીતિ હોના બુદ્ધિકા દોષ હૈ. યા યોં સમઝો કિ સત્યમેં દોષ કરાનેવાલી અશુદ્ધ બુદ્ધિ હૈ. કિસીકે ઊપર દોષારોપ વા દોષપૂર્ણ અનુમાન કરનેમેં કારણ કેવલ અપની મનકી ક્ષુદ્ર મલિન વૃત્તિ હૈ.

અધર્મં ધર્મમિતિ યા મન્યતે તમસાવૃત્તા ।
સર્વાર્થાન્વિપરીતાંશ્ચ બુદ્ધિઃ સા પાર્થ તામસી ॥ (૧૮:૩૨)

ઔર હે અર્જુન ! જો તમોગુણસે આવૃત્ત હુઈ બુદ્ધિ અધર્મકો ધર્મ ઐસા માનતી હૈ તથા ઔર ભી સંપૂર્ણ અર્થોંકો વિપરીત હી માનતી હૈ વહ બુદ્ધિ તામસી હૈ.

અનુમાનસે સત્યકો અસત્ય, શુભકો અશુભ ઔર અશુભકો શુભ સમઝના ઇસીકો વિપરીત બુદ્ધિ કહી હૈ.

કાલ ડંડ ગહી કાહૂં ન મારા । હરૈ ધર્મ બલ બુદ્ધિ વિચારા ॥

અપને મનકી મલિન વૃત્તિયોંકો પૂર્વગ્રન્થિયોંકો લેકર વિપરીત સમઝા જાતા હૈ, અનુભવ ભી કિયા જાતા હૈ ઔર વૈસી હી વિપરીત ક્રિયા કી જાતી હૈ. દેખો, ઈર્ષા, શોક, ભય, ક્રોધ, દ્વેષ, અભિમાન, આદિ મનકે વિકાર જો હૈં, વે સભી પ્રજ્ઞાપરાધસે અર્થાત્ બુદ્ધિકે દોષસે હી ઉત્પન્ન વ પુષ્ટ હોતે હૈં.

જૈસા દેખા, જાના, માના, સોચા યા અનુભવ હો ઉસીકો વૈસા હી કહના, સમઝના, સમઝાના, સોચના, કરના ચાહિએ. ઇસકે લિયે જાગૃતિ રખને પર બુદ્ધિકી અશુદ્ધિ બરાબર દિખાઈ પડતી હૈ.

જાનકર ભી યા જાનતે હુયે ભી રાગદ્વેષ, કામ, ક્રોધ યા ભય-લોભસે પ્રેરિત હોકર સહીસહી બાત યથાવત્ નહીં બતાના બડા ઘોર પાપકર્મ હૈ. જૂઠી ગવાહી દેના બડા ઘોર દુષ્કૃત્ય હૈ. સિર્ફ એક બાર ધર્મરાજ યુધિષ્ઠિરજીને સંદિગ્ધ વાણીસે સત્યકો અસત્યમેં આવૃત્ત કરકે કહા થા : "નરો વા કુંજરો વા ।" પરંતુ ઇસકા ફલ હિમાલય જાતે હુએ માર્ગમેં ભોગના પડા થા, યહ પ્રસિદ્ધ હૈ.

યુધિષ્ઠિરજી જૈસે કો ભી એક બારકે અસત્યકે પરિણામને નહીં છોડા હૈ, તો સોચના ચાહિયે કિ હમ તો કિતના અસત્ય કિતની બાર બોલતે, આચરતે વ સોચતે ભી હૈં !

ઇસલિયે યહ કભી નહીં ભૂલના કિ પૂછને પર ભી સત્યકો છિપાના યા ઉસસે વિપરીત ઢંગસે કહના બડા હી ઘોર પાતક હૈ. એક સત્યકો ભી છિપાનેવાલા સર્વ પદાર્થોકી ચોરીકા પાપ કઈ જન્મોં તક ભોગતા હૈ.

દેખો તો, કાનૂનકો જાનનેવાલા વકીલ સ્વયમ્ કાનૂનકા ભંગ કરતા હૈ તબ ઉસકો વિશેષ કડા દંડ દિયા જાતા હૈ ન ! ઇસી તરહ જિજ્ઞાસુ, ભગત, ભજન કરનેવાલે, પરમાર્થ-માર્ગ પર ચલનેવાલે, વિચારશીલ યા બુદ્ધિમાન મનુષ્ય યદિ અસત્યાચરણસે સ્વાર્થપૂર્તિ કરતા હૈ તો ઈશ્વરકી અદાલતમેં ઉસકો કડા દંડ નિશ્ચિત મિલતા હૈ.

ઇસલિયે સતત સાવધાન રહના ઔર રાગાદિ યા કામક્રોધાદિસે પ્રેરિત હોકર સત્યકો મત છિપાના તથા કિસીકે ઊપર જૂઠા દોષ યા દોષપૂર્ણ અનુમાન કદાપિ

નહીં લગાના.

સબ હી તે સાંચા ભલા, જો દિલ સાંચા હોય;
સાચ બિન સુખ નાહીં હૈ, કોટિ મરૈ જો કોય.

સત્ય-અસત્યકો સમઝનેસે પરમાર્થ-માર્ગ તો સ્પષ્ટ હોતા હી હૈ, પરંતુ વ્યવહાર-માર્ગ ભી સ્પષ્ટ હો જાતા હૈ ઔર તભી મનચાહી સફલતા વા લૌકિક ઉન્નતિ હો પાતી હૈ. સત્યકે બિના વ્યવહારમેં શાયદ સફલતા મિલ ભી જાતી હૈ તો અલ્પકાલકી હો જાતી હૈ, ટિકતી નહીં.

વ્યવહારમેં ભી જૂઠ જ્યાદા દિન તક ચલતા નહીં. એક-દો બાર ચલ જાયેગા, ફિર ફૌરન ખુલ જાયેગા. તબ જૂઠેકા વિશ્વાસ કોઈ નહીં રખતા હૈ ઔર સબ કહતે હૈં કિ વહ તો જૂઠા હૈ.

જો સચ બોલના વ આચરના નહીં જાનતા હૈ વહ તો ખોટા સિક્કા હૈ. જાનતે હો ન કિ ખોટા સિક્કા ચલતા નહીં. ઉસકી કીમત હી નહીં. સબ કોઈ લોટા દેતા હૈ કિ ભાઈ, યહ ચલેગા નહીં, ઇસે બદલ દો.

(સભા મેં હાસ્ય ફૈલ ગયા.)

હાં, હાં, મૈંને તો ઇતની જિંદગીમેં યહ ખૂબ દેખા-જાના હૈ ! ખોટા સિક્કા અપને રખતે નહીં, પરંતુ દૂસરોંકો દે દેનેકી ચિંતા ખૂબ કરતે હૈં ! જો ચીજેં અપને રખતે નહીં, વે હી દૂસરોંકો દેનેમેં અત્યંત તત્પર રહતે હૈં !

જૂઠ, અનીતિ, ક્રોધ-બચન, પીડા, વગૈરહ દેનેમેં હમ બિલકુલ તત્પર ! પરંતુ જો જો અપનેકો રખના હૈ વહ દૂસરોંકો બિલકુલ દેના નહીં હૈ ! ઈસલિયે સતત ચિંતા બની રહતી હૈ કિ કહીં દેના ન પડ જાયે ! માન, બડાઈ, સુખ, સુવિધા, સદ્‌ભાવ, વગૈરહ દેના હમેં પસંદ નહીં.

કેવલ ધનકા દાન દેનેસે કોઈ દાતા નહીં હોતા હૈ, પરંતુ જો દૂસરોંકા ઉચિત માન-સમ્માન કરતા હૈ, સદ્‌ભાવ રખતા હૈ ઔર પ્રેમપૂર્વક દેતા હૈ વહી દાતા હૈ.

ઉસી તરહ વાણીવિલાસ, વાક્‌ચાતુરી યા કથા-કિસ્સાકી તરહ સભી બાતેં કરતા હો વહ સાધક નહીં હોતા હૈ પરંતુ જો સત્ય, હિતકર, અનુદ્વેગકર વચન મનન કરકે વિચારપૂર્વક બોલતા હૈ વહી યથાર્થ સાધક હોતા હૈ.

હરિજન હંસ દિસનિ યોં ડાલૈં । મુક્તા ફલ બિન ચોંચ ન ખોલૈં ॥
મૌન ગહૈ કે હરિજસ બોલૈ । અસદ અલાપ ન કબહૂં લોલૈં ॥

માનસરોવર તટકે બાસી । હરિ સેવા રતિ ઔર ઉદાસી ॥
નીર છીર કો કરૈ નિવેરા । કહૈં કબીર સોઇ ગુરુ મેરા ॥

ઇસલિયે યહ નિયમ જૈસા હી હૈ કિ સાધકકો વાણીસંયમ અનાયાસ હો હી જાતા હૈ ઔર વહ મિતભાષી તથા મૃદુભાષી હો હી જાતા હૈ.

સુનત મધુર, પરિનામ હિત બોલિય વચન વિચારી,
જિહ્વા તો બંધન કરહિ, બહુ બોલન નિરુવાર;
સારથીહિ તો સંગ કરી, ગુરુ-મુખ-શબ્દ વિચાર.

શ્રી ગીતાજીમેં ભી યહી બાત કહી હૈ :

અનુદ્વેગકરં વાક્યં સત્યં પ્રિયહિતં ચ યત્ ।
સ્વાધ્યાભ્યસનં ચૈવં વાંમયં તપ ઉચ્યતે ॥ (૧૭-૧૫)

જો ઉદ્વેગકો ન કરનેવાલા, પ્રિય ઔર હિતકારક એવમ્ યથાર્થ ભાષણ હૈ ઔર જો વેદ-શાસ્ત્રોંકો પઢનેકા એવમ્ પરમેશ્વરકે નામ જપનેકા અભ્યાસ હૈ, વહ નિઃસંદેહ વાણી સંબંધી તપ કહા જાતા હૈ.

યથાર્થ ભાષણ માને મન ઔર ઈન્દ્રિયોં કે દ્વારા જૈસા અનુભવ કિયા હો વૈસા હી કહના.

સાધક વહી હોતા હૈ જો સાધારણ જનસમૂહસે ઉંચા ઉઠતા જાતા હૈ ઔર ઇસ પ્રકાર અસાધારણ હોતા જાતા હૈ. સારા સંસાર ક્ષુદ્ર લાલચ, વાસના તથા રાગદ્વેષકે વશ હોકર જૂઠ બોલનેમેં હિચકિચાતા નહીં હૈ.

અગર પરમાર્થ-માર્ગ ગ્રહણ કરનેવાલા ભી ઐસા કરે તો તબ તક સાધના શુરૂ હોતી હી નહીં. રાગદ્વેષ, કામક્રોધદિકે વશમેં ન હોકર, જાગૃતિપૂર્વક અદ્વેષ્ટા, પ્રાણીમાત્રકા સુહૃદ, પ્રિય ઔર હિતુ હોના હી સાધનારંભ હૈ, કારણ કિ તભી સત્યાનુષ્ઠાન હો પાતા હૈ.

યહ તો નિર્વાવાદ હી હૈ કિ બિના સત્યાનુષ્ઠાનકે અશુભ સંસ્કાર કમજોર નહીં હોતે ઔર અશુભ સંસ્કારોંકે ટૂટે બિના ધ્યેયસિદ્ધિ નિતાંત અસંભવ હૈ. એક-દો જનમ કયા, ચાહે લાખોં-અબજ જનમ ભી નિકાલોં, કિન્તુ સત્યાનુષ્ઠાનકે બિના ભગવત્કૃપાકી પાત્રતા કદાપિ હાંસિલ નહીં હોગી.

અભી કુછ મિનિટ પહલે હી મૈં યહ કહ ગયા હૂં કિ સત્ય બોલનેમેં વિવેક-

વિચાર સતત જાગૃત રખના ચાહિયે. હિંસા, ઉગ્રતા વ અહિતકર પરિણામકે નિવારણાર્થ જૂઠ બોલે તો ઉસકા પાતક બિલકુલ નહીં લગતા હૈ. જોકિ સંત-મહાત્મા લોગ તો ઐસે મૌકે પર ભી જૂઠ નહીં બોલતે હૈં.

પરંતુ જબ હિતકર કાર્યકા યા અહિતકર ક્રિયાકા રુકના ઐસે કોઈ વચનકે બિના સંભવિત નહીં દિખતા હૈ તબ સંત-સાધુ ઐસે વચન બોલતે હૈં જિસમેં જઠકા એક શબ્દ ભી નહીં હોતા હૈ ઔર સામનેવાલા સ્વયમ્ અપની મનોદશા કે અનુકૂલ અપના રુચિકર ભાવ પકડ લેતા હૈ ઔર અહિતકર પરિણામ દેનેવાલી અહિતકર ક્રિયાકો છોડ દેતા હૈ.

અગર સાધુ-સંત, બિના ઐસે પ્રયોજનકે ઐસે વચન બોલે તો ઉસકો ભી દૂષિત કૃત્ય વ અસત્ય વાણી માના હૈ, ક્યોંકિ યહ તો ધોખા દેના હો જાતા હૈ.

ધોખા દેના, વચનભંગ હોના યા વિશ્વાસઘાત કરના ભી અસત્ય હૈ. દિયે હુએ વચનકા નિર્વાહ નહીં કરના મહાપાપ હૈ. વચનબદ્ધતા ભી ધનકે ઋણ જૈસી હી હૈ.

એક એક નિરુવાહિયે, જો નિરુવાહી જાય;
દ્વિતીય મુંહકા બોલના, ઘના તમાચા ખાય.

હમ વચન તો દે દેતે હૈં પરંતુ નિર્વાહ નહીં કરતે હૈં. તબ સોચતે ભી નહીં હૈં કિ સામનેવાલે પર ઈસસે ક્યા-ક્યા બીત રહી હૈ ?

અગર નિર્વાહ નહીં કરના હૈ તો વચન કદાપિ મત દો. નિર્વાહ કરનેકી ભરપૂર ભાવનાસે વચન દેને પર ભી તુમ્હારે કુછ મનગઢંત કારણ યા સંયોગવશાત્ વચનકા નિર્વાહ નહીં કર પાતે હો તો તુમ્હે ચાહિયે કિ ફૌરન સામનેવાલેકો અપની મનોદશા યા પરિસ્થિતિ સ્પષ્ટ બતલાકર ઉસસે ક્ષમા માંગ લો.

સામનેવાલેકો આશા-વિશ્વાસમેં ઔર અંધેરેમેં મત રખો. જોકિ અહમ્ ઐસા કરને નહીં દેતા હૈ, પરંતુ સોચો તો સહી કિ સામનેવાલા તુમ્હારે ભરોંસે પર કૈસે દિન નિકાલ રહા હૈ ?

મૈં ઈતના સ્પષ્ટ કહ રહા હૂં ક્યોંકિ કુછ ઐસા હી મામલા હૈ. યહ જરૂરી બાત હૈ કિ જો વિશ્વાસકે યોગ્ય ન હો ઉસકા વિશ્વાસ કદાપિ નહીં કરના ચાહિયે. પરંતુ જો વિશ્વાસકે યોગ્ય હો ઉસકા અવિશ્વાસ ભી નહીં કરના ચાહિયે. યે દોનોં બાતેં ઐસી હૈં કિ, થોડી સી સાવધાની રખને પર કુછ હી દિનોંમેં બરાબર

અનુભવમાં આ જાતી હૈં.

સ્વયમ્ અનુભવ કિયે બિના કિસીકે કહનેમેં હી આ જાના ચાહિયે. અગર ઇતના હી ધ્યાન રખા જાવે તો સંસારકા સારા ઉદ્વેગ-દુઃખ જો પ્રાયઃ ગૈરસમઝ વ અંધવિશ્વાસકા પરિણામ હોતા હૈ ઉસકા શીઘ્ર નાશ હો જાવે.

સત્ય વચન માનસ વિમલ, કપટ રહિત કરતૂતિ,
તુલસી રઘુવર સેવક સોઈ, સકૈં ન કલિજુગ ધૂતિ.

દેખો, કિસીકો જ્યાદા દિન તક અંધેરેમેં રખના યહ ભી વિશ્વાસઘાતકે સમાન દૂસર પાતક હૈ. વિશ્વાસઘાતકા એક પાતક, ઔર ઊપરસે યહ દૂસરા પાતક ! સોચો તો, તુમ્હેં ઇસકા પરિણામ ભોગના નહીં પડેગા ? સામનેવાલેકા અન્તઃસ્થ ક્યા કુછ નહીં બોલેગા ?

ઔર ભી ગહરાઈસે સોચો-સમઝો. દેખો, હમારે વિચાર, વાણી ઔર વર્તન નિત્ય હૈ. ઈનકા નાશ કભી નહીં હોતા. ઈનકે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ પરમાણુ બને હી રહતે હૈં. ઈસલિયે તુમને એક વિચાર, એક કાર્ય યા વચન-વ્યવહાર કિયા તબ તત્કાલ ઉસકી છાપ અંતઃકરણ પર અંકિત હો જાતી હૈ. યહ છાપ દોનોં પક્ષકે અંતઃકરણ પર હો જાતી હૈ.

યહી હો જાતા હૈ ઋણાનુબંધ યા પરસ્પર કે સંસ્કારોંકી ગ્રન્થિ. દૂસરી બાત યહ હૈ કિ બારબાર એક હી પ્રકારકા કર્મ, વિચાર, વર્તન યા વચન-વ્યવહાર કરને પર અંતઃકરણ પર ઉસકી છાપ ગહરી હોતી જાતી હૈ. ફિર વહ જલ્દીસે મિટ નહીં પાતી.

સંસાર વ જનમ-મરન જલ્દી મિટતે ક્યોં નહીં હૈં ? કારણ કિ મોહ, મમત્વ, જૂઠ, અનીતિ વ રાગદ્વેષાદિકે સંસ્કાર ઈસી પુકારસે પુષ્ટ-ગાઢે હોતે જાતે હૈં તબ ફિર જલ્દી મિટતે નહીં હૈં.

જહાં બોલ તહાં અક્ષર આયા । જહં અક્ષર તહં મનહિં દૃઢાયા ॥
બોલ અબોલ એક હૈ સોઈ । જિન યહ લેખા સો બિલા હોઈ ॥

ઈસલિયે, વિચારવાન, સજ્જન વા સાધનમાર્ગ અપનાયે હુએકો તો વાણીકા સંયમ રખના અનિવાર્ય હૈ.

શબ્દકે મારા ગિર પરા, શબ્દે છોડા રાજ,
જિન યહ શબ્દ વિવેક્યા, તિનકા સમરા કાજ.

સાધનામેં વાણી-સંયમકી અનિવાર્યતા

ચંદુબહન : વાણી-સંયમકે લિયે ઐસે ક્યા-ક્યા નિયમ વ ખયાલ રખના ચાહિયે જો જલ્દી વાણી-સંયમ સાધ્ય કરા દેવેં ?

શ્રીગુરુદેવ : (ખૂબ પ્રેમસે) તુમ્હારી જિજ્ઞાસાસે મુઝે બહુત પ્રસન્નતા હો રહી હૈ, ચંદા ! અચ્છા તો અબ મૈં ઔર ભી અધિક સ્પષ્ટતાસે ઇસે સમઝાતા હૂં. અબ આસન ભી પલટ લૂં ઔર અગર કોઈ જલ પીલા દેવેં તો ભગવાન ઉસે સદૈવ સુખી રખેંગે હોં !

સભામેં મુક્ત હાસ્ય ફૈલ ગયા. શ્રીગુરુદેવને નીચે દબાયે હુયે દાયેં શ્રીચરણકો બાયેં શ્રીચરણકો ઊપર કર લિયા. છબિલ મામા પાનીકા ગિલાસ લે આયે. રુમાલકી થોડી સી ઓટ રખતે હુએ શ્રીગુરુદેવને જલ ગ્રહણ કરકે રુમાલસે શ્રીમુખ પોંછ લિયા. પશ્ચાત્ કહા :

દેખો, બાની એક દિવ્ય શક્તિ હૈ ઔર પાની એક દિવ્ય તત્ત્વ હૈ. ઈન દોનોંકે આધાર પર સારા સંસારકા કાર્ય સુચારુ રૂપસે ચલ રહા હૈ.

ઇસલિયે બાની ઔર પાનીકા નિરર્થક વ્યય કદાપિ નહીં કરના ચાહિયે. પરંતુ હમ દોનોંકો કિતની હદ તક નિરર્થક બહા રહે હૈં ઇસ પર ધ્યાન દેનેસે હી યહ માલૂમ પડેગા.

વાણી-સંયમ સાધનેકી ઈચ્છાવાલોંકો સોચ-સમઝકર, વિચારપૂર્વક તથા શાંતિસે વાણી બોલનેકી આદત ડાલતે સમય અપની વાણીકે દોષોંકે સાથસાથ હી અપને મલિન વિચાર-વૃત્તિયોં કે બારેમેં ભી માલૂમ પડ જાતા હૈ, કારણ કિ વૈખરી વાણી તો વાણીકા સ્થૂલ બાહરી સ્વરૂપ હૈ, જો શબ્દોંકો લેકર વ્યક્ત હોતા હૈ ઔર સુનાઈ પડતા હૈ.

વૈખરી વાણીકા અવ્યક્ત સ્વરૂપ મનકે ભાવ વ વિચાર હૈં. કિસી ભી વ્યક્તિ યા ઘટનાકે લિયે મનમેં અનુકૂલ યા પ્રતિકૂલ ભાવ ઉઠતા હૈ. ફિર ઉસકે અનુરૂપ વિચાર બંધ જાતા હૈ.

કટુ, કઠોર, ક્રોધ, દુર્વચનકી ભાષા અથવા સ્નેહ, સદ્‌ભાવપૂર્ણ ભાષા અથવા અવહેલના, ઉદાસીનતાકી ભાષા યા ઐસી હી કોઈ ભાષા ભાવ વ વિચારકે અનુરૂપ, ઉસી વક્ત તૈયાર હો જાતી હૈ ઔર તત્કાલ વહી ભાષા વૈખરી વાણીકે દ્વારા બાહર સુનાઈ દેતી હૈ.

અંતઃકરણ માને પૂર્વજન્મોંકે અનેકવિધ સંસ્કારોંકા સંગ્રહાલય. ઈસમેંસે તીવ્ર સંસ્કારકી વૃત્તિ, ઉસ વૃત્તિકે અનુરૂપ ભાવ, ઉસ ભાવકે અનુરૂપ વિચાર ઔર ઉસ વિચારકે અનુરૂપ ક્રિયા હોતી રહતી હૈ. અત્યંત સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ યહ પ્રક્રિયા અત્યંત શીઘ્રતાસે અવિરત ચલતી રહતી હૈ. ઈસીકો લેકર પ્રાણીમાત્ર સતત ક્રિયાશીલ રહતા હૈ.

ઈસ ક્રિયાકો કરનેવાલે જ્ઞાનતંતુ ભી અત્યંત સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ હૈં ઔર પરસ્પરમેં અદ્‌ભુત રીતિસે જુડે હુએ હૈં. એકએક જ્ઞાનતંતુ અપનીઅપની ક્રિયાપ્રક્રિયામેં કાર્યક્ષમ હૈ ઔર ઈસ પ્રકાર કઈ જ્ઞાનતંતુઓંકે દ્વારા એકએક ક્રિયાપ્રક્રિયા સંપન્ન હોતી જાતી હૈ, ફિર ભી અત્યંત શીઘ્રતાસે હોતી જાતી હૈ.

સોચો તો ! અગર યહ સૃષ્ટિ આકસ્મિક પરિણામ હોવે તો ઈતના જ્ઞાનપૂર્ણ સર્જન ઈતની વિવિધતાકો લેકર કિસ પ્રકાર સંભવિત હોતા ? સૃષ્ટિકા નિર્માણ હેતુપૂર્વક ભગવાનને સ્વયમ્ ક્રિયા હૈ. પરમ જ્ઞાનવાનને હી ઈતની જ્ઞાનસભર સૃષ્ટિકા સર્જન ક્રિયા હૈ.

જ્ઞાનતંતુઓંકી ક્રિયાપ્રક્રિયા ઈતની શીઘ્રતાસે ન હોતી તો ઈસ સંસારકા સ્વરૂપ કૈસા હોતા ? સરકારમેં યા બડે ખાતેમેં એક અરજી પેશ કી જાતી હૈ તબ એક ટેબલસે દૂસરે ટેબલ પર યા એક ખાતેમેંસે દૂસરે ખાતેમેં પહુંચનેમેં કિતના સમય નિકલ જાતા હૈ ઈસકા અનુભવ તો હોગા હી.

બોલના હૈ બહુ ભાંતિકે, નયનન નહિં કછુ સૂઝ;
કહહિં કબીર પુકારિકૈં, ઘટ ઘટ વાણી બૂઝ.

તો તાત્પર્ય યહી કિ ભાવ વ વિચાર હોતે હૈં ઉન્હીંકે અનુરૂપ વાણી નિકલતી રહતી હૈ. ઈસલિયે વાણીકો લેકર વક્તા કે સ્તરકા નિર્ણય કિયા જાતા હૈ.

જિસકી ચિત્તશુદ્ધિ, ભાવશુદ્ધિ તથા કર્મશુદ્ધિ હોતી હૈ ઉસીકે મનકી સ્થિતિ ઉંચે સ્તર પર સહજ તૌરસે અવિચલિત બની રહતી હૈ ઔર તભી વહ હંમેશા શાંત, અનુદ્વેગકર, સત્ય ઔર વિનયી મૃદુ વાણી બોલ પાતા હૈ.

ભીતરમેં અગર અશુભ વૃત્તિયાં હોગી તો ઊપરકી મીઠી વાણી જ્યાદા દિન તક બોલ નહીં પાઓગે. દો-પાંચ અવસર પર મુશ્કિલસે મીઠી વાણીકા અંચલા ઢંક પાઓગે ઔર ફિર તો ભીતરમેં જો તીવ્ર વૃત્તિ હૈ વહી અપને અનુરૂપ શબ્દોંકી ભાષા ઔઢ કર બાહરમેં અપના સ્વરૂપ વ્યક્ત કર હી દેતી હૈ.

બાના પહિરે સિંહકા, ચલેં ભેડકી ચાલ;
બોલી બોલૈ સ્યારકી, કુત્તા ખાયા ફાલ.
બોલી તો અનમોલ હૈ, જો કોઈ જાનૈ બોલ;
હિયે તરાજૂ તૌલ કર, તબ મુખ બાહર ખોલ.

ઈસલિયે વાણી-સંયમકી સાધનાસે વૃત્તિ-સંયમ ભી સાધ્ય હો જાતા હૈ, જો સાધનકા અંતરંગ સ્વરૂપ હૈ.

૧.વાણી-સંયમકા પહલા અનિવાર્ય નિયમ યહી કિ બિના પ્રયોજન કે વ અધિક બોલતા નહીં. બહુત બોલનેવાલા યા બિના પ્રયોજનકી બાતેં કરનેવાલા તો વ્યવહારમેં ભી ઠીક નહીં માના જાતા. પરંતુ ઉસસે ધન, સત્તા, સંબંધ યા ઐસા કોઈ સ્વાર્થપૂર્તિકા ખયાલ રખકર ઔર લોગ ઉસસે સંપર્ક-વ્યવહાર રખતે હૈં. સ્વાર્થપૂર્તિકા સંભવ નહીં હોવે તબ તો ફિર ઉસકો દૂરસે દેખતે હી લોગ ઉસસે બચ કર નિકલ જાતે હૈં.

મૌન ગહૈ કૈ હરિજસ બોલૈ । અસદ્ અલાપ ન કબહું લોલૈ ॥
ઓછે નરકે પેટમેં, રહૈ ન મહતી બાત;
આધ સેરકે પાત્ર મેં, કૈસે સેર સમાત.

૨. અનિવાર્ય હો ઉતના હી ઔર વહ ભી શાંતિપૂર્વક, મૃદુતાસે તથા ક્રમશઃ બોલનેકી આદત ડાલના. ઈસસે મન વિચારશીલ વ જાગૃત બનતા હૈ ઔર અનાયાસ ઉદ્વેગરહિત વ મુદિત રહતા હૈ. ઈસલિયે પરિણામમેં સહજ પ્રસન્નતા બની રહતી હૈ.

જો વાણી પરિણામમેં ઐસી પ્રસન્નતા પ્રદાન કરતી હૈ વહી સત્ય, હિતકર, અનુદ્વેગકર, મીઠી વાણી નહીં માની હૈ.

તુલસી મીઠે વચનતેં, સુખ ફૈલત ચહું ઔર;
વશીકરણ યહ મંત્ર હૈ, પરિહરુ વચન કઠોર.

૩. અધિક બોલનેસે, વ્યર્થ વચનોંસે તથા બિના પ્રયોજનકે નિરર્થક ઉપદ્રવોંકી અથવા અશિષ્ટ ઘટનાઓંકી બાતેં કરતે રહનેસે હૃદય ચૌકસ કઠોર હોતા જાતા હૈ. અબ બરાબર સમઝો.

હૃદયકી સમ્યક્ કોમલતા સાધ્ય કરના હી સાધના હૈ. ઈસલિયે જિસ બાત યા પ્રસંગ સે હમારા કુછ ભી લેનાદેના ન હો ઉસકી ચર્ચા કરનેકા સ્વભાવ સાધનમેં બડા ભારી વિઘ્ન ઔર દોષ હૈ.

પરિણામમેં સત્ત્વગુણ ઘટતા જાતા હૈ ઔર ઉદ્વેગ વ સંતાપ કે સંસ્કાર પુષ્ટ હોતે જાતે હૈં. તબ આસપાસમેં ભી ઉદ્વેગ-સંતાપકે પરમાણુ ફૈલતે રહતે હૈં ઔર વાતાવરણ દૂષિત હો જાતા હૈ.

વાણી તે પહચાનિયે, ચોર સાધુકી ઘાટ;
જો કરણી અંદર બસૈ, નિકલેં મુખકી વાટ.
ઐસી વાણી બોલિયે, મનકા આપા ખોય;
ઔરનકું શીતલ કરૈં, આપુન શીતલ હોય.

૪. જૂઠ, નિંદા વ ચુગલી કે દુર્વચન કદાપિ નહીં બોલના. ગાલી વ કટુ દુષ્ટ વચન કદાપિ નહીં બોલના. શાસ્ત્રોંમેં કહા હૈ કિ જો કોઈ દુર્વચન બોલતા હૈ ઉસકા સદ્‌ભાગ્ય માને પુણ્ય ચૌકસ ઘટતા હૈ ઔર જો કોઈ વાણીકો દોષોંસે રહિત રખતા હૈ ઉસકે પ્રતિ પુણ્ય આકર્ષિત હોતે રહતે હૈં.

ગાલી અંગારા ક્રોધ-જ્વાલ, નિંદા ધૂઆં હોય.
ઈન તીનોંકો પરહરૈં, સાધ કહાવૈ સોય.
શબ્દ સંભાલિ બોલિયે, શબ્દકું હાથ ન પાંવ;
એક શબ્દ હૈ ઔષધિ, એક શબ્દ હૈ ઘાવ.

ઇસલિયે આવેશકે સમય મનકે સાથ પૂરા પરિશ્રમ કરતે હુએ સાવધાનીપૂર્વક બિલકુલ મૌન રહના. દૂસરોંકી બુરાઈ, દોષ યા અપરાધકી સ્મૃતિકો ભૂલા કર મનકો જબરન્ ભગવન્નામજાપમેં લગાનેકે પરિશ્રમમેં સંલગ્ન રહના.

ક્રોધ યા દુર્વચન બોલનેકે પહલે ઔર બાદમેં ભી પ્રયત્નપૂર્વક બારબાર સોચના ચાહિયે કિ અગર ઐસા વચન મેરેસે કોઈ કહતા તો ?

દુષ્ટ વચન શરતેં બુરે, ભલે શત્રુકે બાન;
શ્રીધર જો નર સહત હૈ, તા સમ સાધુ ન આન.

૫. વ્યર્થ નિરર્થક બાતેં કિસીસે નહીં બોલના. ઉદાહરણ : કિસીકે બિના પૂછે હી અપની નિરર્થક બાતેં જૈસી કિ, આજ મૈં અમુકકો મિલા યા ઐસા નાટક દેખા યા ઐસા ભોજન પાયા આદિ કદાપિ નહીં બોલના. ભલે યહ હૈ સત્ય લેકિન સર્વથા નિરર્થક વાણી હૈ. સોચો તો, ઐસી નિરર્થક વાણીસે ક્યા લાભ ?

નિરર્થક વાણીકે દો દોષ હૈં : (૧) ઈસસે હમારા અહમ્ પ્રદર્શિત કિયા જાતા હૈ ઔર પ્રદર્શનકા પરિણામ હૈ અહંકી પુષ્ટિ.

(૨) ઐસી ઇધર-ઉધરકી બાતોંમેંસે સુનનેવાલા કદાચ અપને સ્વાર્થપૂર્તિકા અનુસંધાન ઢૂંઢ લેતા હૈ ઔર ઉસકા દુરુપયોગ ઐસી વ્યક્તિ જો કિ ઈસ ચર્ચાકે સમય હાજર ભી નહીં હો ઉસકે પ્રતિ કરતા હૈ. સંભવ હૈ કિ ઐસા દુરુપયોગ તુમ્હારે પ્રતિ ભી કિયા જાવે.

દુરુપયોગકે કારણ જિસકો સંતાપ યા નુકસાન પહુંચતા હૈ ઇસમેં નિમિત્તકારણ નિરર્થક વાણી બોલનેવાલા હૈ ઔર ઈસલિયે વહ ભી પાપભાગી હોતા હૈ.

અબ ઇસકી સૂક્ષ્મતા પર સોચો. બોલનેવાલેકો તો માલૂમ ભી નહીં પડતા હૈ કિ સુનનેવાલોંને ઉસકી બાતોંકા કિસકે ઊપર કિસ પ્રકારકા દુરુપયોગ કબ ઔર કહાં કિયા હૈ !

બોલનેવાલેકો ભલે માલૂમ નહીં પડતા પરંતુ ચિત્રગુપ્તકો તો બરાબર પડ જાતા હૈ. ઇસલિયે યહ પાપકર્મ બોલનેવાલેકે નામ પર ચઢા હી દેતા હૈ.

દૂસરે પ્રકારસે ભી સોચો ! માન લિયા જાયે કિ હમ ચિત્રગુપ્ત યા કર્મ-પરિણામકો, નહીં માનતે હૈં. ઠીક હૈ. પરંતુ સંસ્કારિતા, શિષ્ટતા, સ્વચ્છતા, પવિત્રતા આદિકો તો માનતે હૈં ન ?

અગર ઈનકો નહીં માનતે હોતે તો ઈતને અલગઅલગ પ્રકારકે સમૂહ યા વર્ગ ક્યોં ? તબ ફિર યહાંકી શિષ્ટતા હૈ કિ બિના પ્રયોજનકી નિરર્થક બાતેં બોલતે રહના ? ઔર ઐસે બોલનેવાલોંકા તથા ઉસકો સુનનેવાલોંકા કૌનસા વર્ગ, કૌનસા સ્તર હોતા હૈ ?

દેખો ! કઇ અનુભવોંસે મેરા મંતવ્ય હૈ કિ અહમ્‌કી પ્રબલતા બુદ્ધિમાનોંકી વિચારશીલતાકો ભી આવૃત્ત કર દેતી હૈ ઔર વહી અર્થાત્ અહમ્ હી ઈસ પ્રકાર બોલબોલ કરતા હૈ. બુદ્ધિમાનકો ભી વિચાર નહીં હોતા હૈ કિ ઐસી નિરર્થક બાતેં સુનનેકો યે લોગ બારબાર ક્યોં મેરે પાસ આયા કરતે હૈં ઔર ઐસી-તૈસી બાતેં બોલનેમેં મુઝે ક્યોં પ્રેરિત કરતે રહતે હૈં ?

બાઢે ગર્વ ગુમાનકે, અન્તર પરિગૌ દૂરિ.

દેખો, યે તીન લક્ષણ મનકી નિર્બલતા પ્રકટ કરતે હૈં :

(૧) બોલનેકે ઉચિત અવસર પર ચુપ રહ જાના.

જ્ઞાન રતનકી કોઠરી, ચુપક દિયો હૈ તાલ;
પારિખ આગે ખોલિયે, કુંજી બચન રસાલ.

(૨) ચુપ રહનેકે ઉચિત અવસર પર બોલના.

નીકી પૈ ફીકી લગૈ, બિન અવસરકી બાત;
જૈસે બરતન યુદ્ધમેં, રસસિંગાર ન સુહાત.
હીરા તહાં ન ખોલિયે, જહં ખોટી હો હાટ.
કસકર બાંધો ગાઠરી, ઉઠકર ચલ દો વાટ.

(૩) બિના પ્રયોજનકી નિરર્થક બાતેં બોલતે રહના.

પેટ ન ફૂલત બિનુ કહેં, કહત ન લાગૈ દેર;
સુમતિ વિચારી બોલિયે, સમુઝિ કુફેર સુફેર.

સદૈવ સ્મરણમેં રખના ચાહિયે કિ જિતના જૈસા બોલના હોતા હૈ ઉતના હી વૈસા ચિંતન, મનન વ સૂક્ષ્મ સંવેદન હોતા રહતા હૈ. ઇસલિયે ભલે હી નિંદા, જૂઠ, ચુગલી, આદિ ન હોવે ફિર ભી ઐસી નિરર્થક વાણી નહીં બોલના.

૬. મિથ્યા તથા દોષ-અપરાધકો પ્રગટ કરતી પાપયુક્ત વાણી નહીં બોલના. વ્યર્થ વાણીકે દોષસે ભી અધિક દોષ મિથ્યા વ પાપયુક્ત વાણીકે હૈં. કિસીકે દુરાચારકી બાતેં બિના પ્રયોજનકે બોલના નહીં ચાહિયે. પ્રયોજનકો ઠીકસે સોચના-સમઝના, પશ્ચાત્ બોલના.

તુમ્હારે પ્રતિ પ્રેમ, શ્રદ્ધા યા સદ્‌ભાવ-ભરોંસા રખનેવાલી પરિચિત વ્યક્તિ યા ઉસકા કોઈ આપ્તજન (૧) ઉસ દુરાચારીકે દ્વારા કિસી ભી પ્રકારસે ભ્રમિત યા પીડિત હો જાવેં (૨) યા દુરાચારી પર વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા રખને લગ જાવેં (૩) યા ઉસી પ્રકારકે દુરાચારમેં ફંસતા જાતા હો-

તબ દુરાચારસે બચાનેકા સંયોગ ઉપસ્થિત હોવે, ઉસ વક્ત ઉસ પરિચિત વ્યક્તિકો યા ઉસકે આપ્તજનકો એકાન્તમેં ઉસ દુરાચારીકે દુરાચારોંકી બાતેં, કેવલ ઉસ વ્યક્તિકે હિતકી ભાવનાસે ઈસ પ્રકાર સંયમિત ભાષા વ ભાવકે સાથ સમઝા દેવેં તાકિ વહ વૈસે દુરાચારોંસે બચનેકે લિયે સાવધાન હો જાવે.

ઈસ પર ભી મર્યાદા યહ હૈ કિ દો-તીન બાર કહના-સમઝાના. બાદમેં તુમ્હારા મંતવ્ય પૂછે તભી પૂર્વવત્ સંયમપૂર્ણ ભાષા ભાવકે સાથ પુનઃ સમઝાના.

૭. વિપર્યય-વાણી નહીં બોલના. દેખો, જબ એક મનુષ્ય કુછ બાત કહતા હો તબ બીચમેં, આવેશપૂર્વક ઔર જલ્દબાજીસે ઉસી બાત પર બોલ ઉઠના કિ નહીં નહીં, વહ બાત ઉસ પ્રકારકી નહીં હૈ પરંતુ ઈસ પ્રકારકી હૈ ઔર મૈં જાનતા

હૂં ઇત્યાદિ, ઈસ પ્રકાર બોલના યહ વિપર્યય-વાણી હૈ.

ઇસકે દો દોષ હૈં : (૧) ક્રોધકી વૃદ્ધિ વ પુષ્ટિ ઔર (૨) અહંકી વૃદ્ધિ વ પુષ્ટિ. ઐસી વાણી બોલનેવાલા ચૌક્સ ઉગ્ર સ્વભાવવાલા ઔર અહંકારી હોતા હૈ. ઇસલિયે ઉસસે ઐસી વાણી બોલે બિના રહા નહીં જા સકતા.

ત્યાગ-ઉદારતાસે હી ધૈર્યકા ગુણ આત્મસાત્ હોતા હૈ. ઈસલિયે ધૈર્ય ધારણ કરના બહુત કઠિન વ દુર્લભ હૈ. બિના ધૈર્યકે અહમ્ ટૂટતા નહીં યહ ધ્રુવ હૈ, કારણ કિ કિસીકે વચનોંકા વિપર્યય નહીં કરના ઔર બુરે, દુષ્ટ વચન, ગાલી, અપશબ્દ આદિકો મૌન વ ઉદાસીન-ભાવસે સહન કર લેના યહ ધૈર્યકા હી ગુણ હૈ.

વાદવિવાદે વિષ ઘનાં, બોલે બહુત ઉપાધ;
મૌન રહે સબકી સહૈ, તાકા મતા અગાધ.

૮. ઉલટાનેકી વાણી નહીં બોલતા. કિસીકે વચનોંકો તોડના યા ઉલટાના નહીં. ઉદાહરણ : કોઈ કહતા હૈ કિ યહ આમ તો ખટ્ટે હૈં. તબ તુમ કહો નહીં નહીં, યહ તો મીઠે હૈં. કોઈ મનુષ્ય પૂછતા હૈ કિ કિતના બજા હૈ ? દૂસરા જવાબ દેતા હૈ કિ આઠ બજા હૈ, તબ તુમ કહો કિ નહીં, નહીં, અભી આઠ બજનેમેં પાંચ મિનિટકી દેરી હૈ.

ભલે યહ સત્ય હી હો, ફિર ભી ઐસી ઉલટાનેકી વાણી અપની વાણી તથા મન, ચિત્ત, બુદ્ધિકો દૂષિત કરતી હૈ. ઈસ પ્રકાર કિસીકે વચનોંકા ખંડન કરનેસે ઉસકે દોષોંકો પ્રકટ કરને જૈસા હો જાતા હૈ ઔર ઈસ દોષકે પરિણામમેં હમારા ઘમંડ વ ચિત્ત-ચાંચલ્ય બઢતા હૈ.

ગુની જનનકે હૃદયકો, બેધત હૈ સો કૌન ?
અસમઝદાર સરાહિબો, સમઝદારકો મૌન.

૯. અહમ્કા એક લક્ષણ-સ્વભાવ યહ હૈ કિ અપની બડાઈ કે લિયે વહ દૂસરે નિર્દોષ વ નિરપરાધીકે ભી દોષ વ અપરાધ મનગઢંત જમાતા હૈ ઔર ફિર સબકો કહતા ફિરતા હૈ. દૂસરોંકી સહી બુરાઈયોંકી બાતેં ભી કહતા રહતા હૈ.

કારણ કિ વહ ચાહતા હૈ કિ લોગ મેરે તરફ શ્રદ્ધા-માન-બડાઈ બઢાવેં, ઔરોંકે તરફ નહીં. ઈસ પ્રકાર, દૂસરેકે લિયે વિરોધી વિપરીત વાતાવરણ પૈદા કર દેતા હૈ.

તુલસી નિજ કીર્તિ ચહૈ, પરકી કીરતિ ખોય;
તિનકે મુખ મસિ લાગહિં, મિટૈં ન મરિયૈં ધોય.

દેખો, કિસીકે પ્રતિ ધિક્કારકી ભાવના રખના ઔર ઉસકે લિયે હંમેશા નફરતકી વાણી બોલતે રહના ભારી નીચતા હૈ, કારણ કિ ઈસ સંસારમેં કોઈ ભી પ્રાણી-પદાર્થ ન તો પૂર્ણતયા બુરા હૈ ન તો પૂર્ણતયા અચ્છા હૈ. યહાં પર તો જો ભી હૈ વહ ગુણદોષમય હી હૈ.

ગુણ વા દોષકી ન્યૂન્યાધિક માત્રા હોતી હૈ, પરંતુ ઈસ માત્રામેં ભી પરિવર્તન, વિકાસ યા હ્રાસ હોતા રહતા હૈ. તાત્પર્ય, ગુણદોષ સ્થાયી નહીં હોતે હૈં. ઈસલિયે તો હમારા ધ્યેય હૈ કિ દોષોંકા ત્યાગ વ ગુણોંકા આધાન કરના.

જડ ચેતન ગુન દોષમય, વિશ્વ કીન્હ કિરતાર;
સંત હંસ ગુન ગહહિં પય, પરિહરિ વારિ વિકાર.
અસ વિવેક જબ દેહિ વિધાતા । તબ તજિ દોષ ગુનહિ મન રાતા ॥

૧૦. કિસીકે છિદ્ર યા નિર્બલતાકી સત્ય બાત દ્વેષપૂર્વક પ્રકટ નહીં કરના. ઐસી બાત કહકર વ્યંગ્યયુક્ત ઉપહાસ કરના નહીં. દૂસરોંકો ભી ઐસી બાતેં કહકર રમુજ યા વિનોદ કરનેકા અવસર દેના નહીં.

હાસ્ય બુરા નહીં હૈ. વિનોદ, પ્રસન્નતા યા હાસ્ય મનકા સ્વાસ્થ્ય વ્યક્ત કરતા હૈ, પરંતુ દૂસરોંકે છિદ્ર વા એબકો લેકર હંસના યા વિનોદ કરના બહુત બુરી આદત હૈ.

યદ્યપિ ધૃતરાષ્ટ્રજી અંધ હી થે ઔર દુર્યોધન આદિ કૌરવ ઈન્હીં કે પુત્ર થે ફિર ભી વ્યંગ્યપૂર્ણ મજાકસે અંધેકા પુત્ર કહનેકે કારણ પરસ્પરમેં વૈર વ મહાભારત યુદ્ધ હુઆ થા. અચ્છે-અચ્છે કુલીન ખાનદાન વ્યંગ્ય-મજાકકે કારણ બરબાદ હો જાતે હૈં.

વ્યંગ્ય-વાણીસે ભી પાપવાણીકે જૈસા પાપકર્મ હોતા હૈ જો હમને ચાહા યા સોચા ભી ન હોવે. સુનનેવાલા ઉસ વ્યંગ્યકા કૈસા ભી દુરુપયોગ કર પાતા હૈ.

ઔર ભી સોચના ચાહિયે કિ દોષ યા છિદ્ર મેરેમેં કહાઁ નહીં હૈ ? અગર ઈસે કોઈ જાન લેગા તો ? કદાચિત્ કોઈ અશુભ સંસ્કાર પ્રબલ હો જાવેં તો સારે ગુણ એક તરફ રહ જાતે હૈં ઔર કોઈ જઘન્ય દુરાચાર, પાપાચાર હો જાના ભી સંભવ હૈ ! કલ ક્યા હો જાયેગા યહ કોઈ જાન નહીં સકતા.

કબીર ગર્વ ન કીજિયે, રંક ન હસિયૈ કોય;
અપનો નાંવ સમુદ્રમેં, ન જાને ક્યા હોય.

યહ હંમેશા ખયાલમેં રખના કિ જીવનકી આખરી ક્ષણ તક યહ સંભવ હૈ કિ જિસકી હંસી કી જાતી હો ઉસસે ભી નીચી અવસ્થામેં હમ સ્વયમ્ ઉતર જાવે ઔર વહ વ્યક્તિ ઉંચી અવસ્થા પર પહુંચ જાવે.

કાલ સુભાવ કર્મ બરિયાઇ । ભલેઉ પ્રકૃતિ વશ ચુકહિં ભલાઈ ॥
સો સુધારિ હરિજન જિમિ લેહી । દલિ સુખ દોષ વિમલ યશ દેહીં ॥

દેખો, મૈં પુનઃ સ્પષ્ટ કરતા હૂં કિ હંસી ઔર હાસ્યરસ દોનોં અલગ હૈં. હાસ્યરસ ત્યાજ્ય વ નિંદનીય નહીં હૈ, અપિતુ વાતાવરણમેં, અપને ચિત્તમેં તથા ઔરોંકે ચિત્તમેં પ્રસન્નતા ફૈલાને વાલા ખુશબૂદાર ઉત્તમ રસ હૈ, જિસ પ્રકાર કિ વાતાવરણમેં ખુશબૂ ફૈલાનેવાલા ખુશબૂદાર પુષ્પ સર્વ પુષ્પોંમેં ઉત્તમ પુષ્પ હૈ.

પરંતુ હાસ્યરસકા દોષ યહી હૈ કિ ઉસકી મર્યાદાકા ખ્યાલ બહુધા લોગોંકો નહીં રહતા. ક્વચિત્ વિરલે મનુષ્ય હી ઉસકો મર્યાદામેં રખ પાતે હૈં. અમર્યાદિત હોતે હી વહ અશ્લીલતા, અશિષ્ટ ઔર વ્યંગ્ય-હંસીકે રૂપમેં પરિવર્તિત હો જાતા હૈ ઔર યે તીનોં બરાબર ત્યાજ્ય હૈં.

હાસ્યમેં નિર્દોષ મિથ્યાકા દોષ નહીં, પરંતુ અહિતકર મિથ્યાકા તો બડા ભારી પાતક હોતા હૈ, ઈસકા પરિણામ ખૂબ ભોગના પડતા હૈ. ઇસલિયે ઉચિત તો યહી હૈ કિ હાસ્ય શુદ્ધ, પવિત્ર, નિર્દોષ યા અપને ઊપર હી હોવે.

વ્યંગ્ય-વાણીકા દોષ યહ હૈ કિ વહ દ્વેષવર્ધક તથા કટુ હોતી હૈ. ઇસલિયે નિશ્ચિત હી લડાઇ-ઝઘડા વ ઉદ્વેગ પૈદા કરતી હૈ. હંસી-મજાકમેં ભી દુઃખકર વ અપ્રિય વાણી નહીં બોલના ચાહિયે. જિસકી જો બાત વ્યંગ્યસે કહી જાતી હૈ વહી બાત સરલતાપૂર્વક ઉસીકો સાફસાફ શબ્દોંમેં શાંતિપૂર્વક કહના ચાહિયે. "મર્મવાક્યમપિ નોચ્ચરણીયમ્."

મધુર વચન કટુ બોલિબો, બિનુ શ્રમ ભાગ અભાગ;
કહૂ કહૂ કલ કંઠ રવ, કા કા કરત કાગ.

૧૧. હાં, ભાઈ, વાણી કે જિસ દોષકો મૈં અબ કહનેવાલા હૂં ઉસે સુનતે હુએ સબ મનમેં કહેંગે કિ મેરેમેં યહ દોષ નહીં હૈ, ઔર મૈં ભી ઐસા માનતા હૂં ! પરંતુ હમારે શ્રી શ્રી કબીરજી મહારાજને જો કહા હૈ વહી બતલા રહા હૂં :

સાતોં સાગર મૈં ફિર્યા, જંબુ દ્વીપકે પીઠ;
નિંદા પરકી નાહિ કરૈં, સો કોઈ વિરલા ડીઠ.

નિંદા કરનેસે જો પાપ લગતા હૈ વહ માંસ, મદિરાપાન, વ્યભિચાર યા ચોરી કરનેકે પાપસે ભી અધિક ગહરા હૈ. દેખો, માંસ, મદિરાપાન યા ચોરી, વ્યભિચાર આદિ પાપકર્મ ઐસે હૈં કિ જબ છોડે જાતે હૈં તબ ઉનકે પાપકર્મ ભી ઉસી વક્ત બંદ હો જાતે હૈં. પરંતુ નિંદાકે દ્વારા જો પાપકર્મ હોતા હૈ ઉસકી તો એક શૃંખલા બન જાતી હૈ.

એક નિંદાવચનસે જિસકી નિંદા કી જાતી હૈ ઉસ વ્યક્તિ કે પ્રતિ કઈયોંકે ચિત્તમેં રાગદ્વેષ, ક્રોધ, હિંસા યા વિદ્રોહ આદિકા ઉદ્‌ભવ હો જાતા હૈ. તબ પરિણામ યહ હોતા હૈ કિ નિંદા સુનનેવાલે લોગ અપની-અપની રાગાદિકોંકી મલિન વૃત્તિયોંકો લેકર ઉસ વ્યક્તિકી અધિક નિંદા ઔર બુરાઈ કરતે હૈં.

પરમ ધર્મ શ્રુતિ વિદિત અહિંસા,
પરનિંદા સમ અઘ ન ગહિસા.

ઇસલિયે નિંદાકે પરિણામોંકી શૃંખલા બની રહતી હૈ જો નિંદકકો તબ તક ભોગના પડતા હૈ જબ તક વહ જિસકી નિંદા કી ગઇ હો ઉસસે ક્ષમા પ્રાપ્ત નહીં કર લેતા.

નિંદાકા દાગ તો તભી મિટેગા જબ નિંદક અપને કહી હુઇ નિંદાકા સરલતાપૂર્વક એકરાર કરતા હુઆ ઉસ નિંદાવચનોંકે સુનનેવાલોંકો ભી બતાતા રહતા હૈ કિ ભાઈ, મૈંને નિર્દોષકી ઐસી-ઐસી નિંદાકી બાતેં દ્વેષપૂર્વક આપસે કહી થી. મેરી ઇસ ભૂલકો અબ મૈંને સમઝી-જાની હૈ ઔર ઇસલિયે મૈં આપસે ભી ક્ષમાકી યાચના કરતા હૂં.

કંચન તજવો સુલભ હૈ, સુલભ ત્રિયાકો નેહ;
નિંદા, સ્તુતિ ત્યાગવો, તુલસી દુર્લભ એહ.

નિંદા કરનેસે એક અલૌકિક પ્રક્રિયા બરાબર હોતી હૈ. નિંદકકા પુણ્ય વ સદ્‌ભાગ્ય જિસ વ્યક્તિકી વહ નિંદા કરતા હૈ ઉસી વ્યક્તિકે પાસ ચલા જાતા હૈ ઔર ઉસ વ્યક્તિકે પાપ તો નિંદકકે પાસ ચલે આતે હૈં.

ઉસ વ્યક્તિકે તો પુણ્યકા જમાવ હોતા જાતા હૈ ત્યોં-ત્યોં વહ તો ઉત્તરોત્તર ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરતા જાતા હૈ ઔર તેજસ્વી હોતા જાતા હૈ. પરંતુ નિંદક ઉતના હી તેજવિહીન ઔર અસફલ હોતા જાતા હૈ.

નિંદકકો ઇસ પ્રક્રિયાકા ડબલ પરિણામ મિલતા હૈ. એક તો ઉસકે પુણ્યકા

તેજ ઘટતા જાતા હૈ ઔર ઊપરસે સામનેવાલેકે પાપ ઉસકે પાસ આ જાતે હૈં. તો, અંતઃકરણમેં અંધકાર હી અંધકાર બઢતા જાતા હૈ. ઉસકો સહી સૂઝતા નહીં. સામનેવાલેકે ગુણોત્કર્ષ કો જાન નહીં પાતા ઔર ઉસકી સદૈવ નિંદા કરતા હૈં.

શ્રી શ્રી કબીરજી મહારાજકા ઇતના પ્રચંડ વિકાસ થા કિ ઇસસે જલકર ઉનકે વિરોધિયોં વ નિંદકોંકા બડા ભારી જૂથ હો ગયા થા. યહ ભી એક અલૌકિક પ્રક્રિયા દેખને ઔર અનુભવમેં આઇ હૈ કિ રાગાદિક વ કામક્રોધાદિક નિમ્ન સ્તરકી વૃત્તિયોંવાલોંકા જૂથ અત્યંત શીઘ્ર બન જાતા હૈ. વહ જૂથ પરસ્પરમેં ઇતના વફાદાર રહતા હૈ કિ આશ્ચર્ય હોતા હૈ.

જબકિ ઇસ તરફ સત્ત્વગુણકી ઉચ્ચ સ્તરકી વૃત્તિયોંવાલોંકા જૂથ બનતા નહીં, કારણ કિ ઐસા ચિત્ત હોના હી વિરલ બાત હૈ.

સિંહોંકા લેંહડા નહિં, હંસોકી નહીં પાંત;
લાલોંકી નહિં બોરિયાં, સાધ ન ચલૈં જમાત.

ફિર ભી, ઐસે વિરલ ચિત્તવાલોંકા પરસ્પરમેં પવિત્ર, દિવ્ય ઔર સૂક્ષ્મતમ સ્નેહભાવકા અનુસન્ધાન ઇસ પ્રકારકા રહતા હૈ જો યુગયુગાન્તર પર્યન્ત છૂટતા નહીં હૈ.

હાં, તો શ્રી શ્રી કબીરજી મહારાજને સ્વાનુભૂતિ કહી હૈ

નિંદક નિયરૈ હિં રાખિહહિં, આંગન હિ કુટિ છંવાય;
બિન પાની સાબૂ બિના, નિર્મલ કરૈં સુભાય.
નિંદા અસ્તુતિ ઉભય સમ, મમતા મમ પદ કંજ;
તેં સજ્જન મમ પ્રાનપ્રિય, ગુનમન્દિર સુખપુંજ.

સહીમેં લૌકિક વ પારલૌકિક લાભ પ્રાપ્ત કરના હો યા જીવનમેં ઉન્નતિ ઔર પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરના હો તો અપને માર્ગ તથા જીવનવ્યવહારોંકી ઓર હી દૃષ્ટિ રખો. અપને દોષોંકો સોચો, સમઝો તથા બોલો. અપના વ્યવહાર શુદ્ધ કરો.

ફિર યહ ભી સોચના ચાહિયે કિ કિસીકે દોષ વા છિદ્રકો જાનનેસે તથા ઉસે પ્રકટ કરનેસે હમકો ક્યા લાભ હોગા ? વૈસે દોષ વા છિદ્રકે સંસ્કાર અપને અંતઃકરણ પર ડાલતે રહના મૂર્ખતા નહીં ?

અગર ઐસી આદત હો તો બિલકુલ છોડ દેના ચાહિયે. ઇસકે લિયે જાગૃતિપૂર્વક

સોચના કિ મેરેમેં ભી કઈ દોષ આદિ હૈં ઔર મેં દૂસરોંકે દોષ-છિદ્રોંકી બાતેં ક્યોં કરતા હૂં ? અપને દોષોંકો સમઝનેમેં ભૂલ નહીં કરોગે તો ઉનકો નિકાલ પાઓગે.

ગોસ્વામીજીને જીવકા દૂષિત સ્વભાવ બતલાતે હુએ કહા હૈ

પર-ગુન-સુનત-દાહ, પર-દૂષન-સુનત-હરખ બહુતેરો;
આપ પાપકો નગર બસાવત, સહિ ન સકત પર ખેરો.
સુનહુ રામ રઘવીર ગુસાંઈ, મન અનીત-રત મેરો.

(વિનય પદ : ૧૪૩)

ઔરોંકે ગુન સુનકર ઈર્ષાકી ઉગ્ર જલન ઉઠતી હૈ. ઔરોંકે દોષ સુનનેમેં ખૂબ આનંદાનુભૂતિ હોતી હૈ. સ્વયમ્ તો આસુરી સંપત્તિમેં રચાપચા હૈ. નિંદા, રાગદ્વેષ, ચુગલી, મિથ્યારોપ આદિકે કઈ ભારીભારી પાપકર્મોંકા બડા નગર બસાતા હૈ. પરંતુ દૂસરેકા એકમાત્ર છોટા દોષ દેખકર ભી સહન નહીં કર સકતા હૈ. સ્વમય્ ભલે નગર બસા રહા હો પરંતુ દૂસરેકી એક છોટીસી ઝોંપડીકી ભી નિંદા કરને લગતા હૈ. અપને અપાર દોષ-દુર્ગુણ દેખતા નહીં, લેકિન દૂસરેકા મામૂલી દોષ પ્રકટ કરતા રહતા હૈ.

બુરા જો દેખન મૈં ચલા, બુરા ન મિલિયા કોય;
જો દિલ ખોજા આપનો, મુઝસા બુરા ન કોય.

નિંદા હિંસાકે સમાન બુરી વૃત્તિ હૈ ઔર તન, મન વ વચન, તીનોં પ્રકારસે હો સકતી હૈ. વચનસે નિંદા હોતી હૈ યહ તો અપને સબ ખૂબ જાનતે હી હૈં. ફિર નેત્રોંસે, હાથસે અથવા શરીરકે કિસી ભી અંગ કે દ્વારા ઈશારા વા ઇંગિત કરતે હુએ ભી કિસી વ્યક્તિકે લિયે દુર્ભાવ કહા જાતા હૈ.

જિસકે પ્રતિ જલન ઉઠી હો વહ વ્યક્તિ ચાહે કિતની હી દૂર હોવે ફિર ભી ઉસકે પ્રતિ દુર્ભાવનાકી વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ કરતે રહના યહ ભી નિંદા હૈ. જો હૃદયસે કી જાતી હૈ યહ સબસે બુરી નિંદા હૈ. ઈસસે હમારા સત્ત્વ હી મલિન - વિકૃત હોતા જાતા હૈ.

અપના હૃદય ભીતર હી ભીતર ઈસસે ચૌવીસ ઘંટા જલતા રહતા હૈ ઔર સારી બાતેં ભૂલા દેતા હૈ. દ્વેષ, ઈર્ષા, રાગ, મત્સર, આદિકે સંસ્કાર ઈસસે ખૂબ

ગાઢે ઔર ગહરેં જમ જાતે હૈં. ઇસલિયે સંતોંને કહા હૈ કિ કિસીકે દોષ, અપરાધ યા દુરાચારકા સ્મરણ કરના યહ ભી બડા ભારી પાપ હૈ.

ઈર્ષા વ નિંદાવૃત્તિકા દોષ યહ હૈ કિ સત્ય બાત, સત્ય સ્વરૂપ તથા સહી વાસ્તવિકતાકો જાનને નહીં દેતી હૈ. તન, મન, વચનકે સભી વ્યવહારોમેં સભી પ્રકારકી અશુદ્ધિયાં બઢાતી રહતી હૈ, અર્થાત્ પથભ્રષ્ટ કર દેતી હૈ.

સંતોંકી અનુભૂતિ કી ઐસી બાતેં "પારસ ભાગ'' નામ કે ગ્રંથમેં બડી અચ્છી તરહસે સમઝાયી હૈ. મૂલ ગ્રંથ ફારસી ભાષાકા હૈ ઔર અનુભવી સંત મિયાં મુહમ્મદ ગજવી સાહબને લિખા હૈ. લખનઉકે નવલકિશોર પ્રેસને ઉસકા હિંદી અનુવાદ "પારસ ભાગ'' કે નામસે બહુત સાલ પહલે પ્રકાશિત કિયા થા.

હમારે સમયમેં ઉર્દૂ રાષ્ટ્રભાષા થી. ફારસી લિપિમેં લિખી જાતી થી. ગ્રંથ અત્યન્ત દુર્લભ થે. હાથસે લિખા જાતા થા. હમ લોગ તો સંતોંકી સેવામેં રહકર ઐસી શિક્ષા પ્રાપ્ત કરતે થે. સંતોંકી અનુભૂતિકી વાણી ઈસ પ્રકાર પરાપૂર્વસે પરંપરાકો શિક્ષા-ઉપદેશ દેતી રહતી થી ઔર સુરક્ષિત ભી રહતી થી.

તાત્પર્ય તો યહી હૈ કિ નિંદા કરના વ સુનના નહીં. ઈસ નિયમકા સાંગોપાંગ પાલન હો જાયે તો સ્વભાવમેં પરિવર્તન અવશ્ય હોતા હૈ. વ્યવહારશુદ્ધિ જરૂર હોતી હૈ. તબ શાંતિકી રસાનુભૂતિ મિલતી હૈ.

જૈસી મીઠી લગત હૈ, ગામ લોગકી ગાથ;
ઐસી લાગૈ હરિકથા, (તો) તરવો હૈ ક્યા બાત ?

કથા તો હરિકી, બાકી સબ તો વ્યથા ! કથા તો હરિકી હી હોતી હૈ જો ગામલોગોંકી ગાયસે હોનેવાલે ગ્રંથિ, ઉદ્વેગ વ રાગાદિકોંકી વ્યથાકો મિટા દેનેવાલી હૈ.

બુધ વિશ્રામ સકલ જન રંજની । રામકથા કલિ કલુષ વિભંજની ॥
સોઈ વસુધાતલ સુધા તરંગિનિ । ભવ ભંજનિ ભ્રમ ભેક ભુઅંગિનિ ॥

જિસ પ્રકાર સત્ય બોલનેમેં વિવેક જાગૃત રખના હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર નિંદામેં ભી હૈ. ગુણી વ નિર્દોષમેં મિથ્યા દોષારોપ યહ નિંદા હૈ. નિંદાકા સૂક્ષ્મ રૂપ ઈર્ષા, તેજોદ્વેષ હૈ, જો ભીતર હી ભીતર પ્રજ્વલિત રહતા હૈ.

અબ ધ્યાનસે સુનકર ખૂબ સમઝના. જો સહીમેં, વાસ્તવમેં દોષપૂર્ણ હૈ ઉસમેં ગુણોંકા આરોપ કરના, ઉસકે સહી દોષોંકો વ અપરાધોંકો છિપાના યા તો ઉનકો

દોષ - અપરાધ નહીં માનના યહ ભી નિંદા હૈ. ગુણીકે ગુણોંકો નહીં માનના ઔર દુર્ગુણીકે દુર્ગુણોંકો નહીં માનના, દોનોં નિંદા હૈ, મનકી મલિનતા હૈ.

નીતિ સ્પષ્ટ કહતી હૈ કિ શત્રુકે ભી ગુણોંકો બખાનના ચાહિયે ઔર મિત્રકે યા સ્વજનકે દોષોંકા ભી સ્વીકાર કરના ચાહિયે. જો જૈસા હૈ હી ઉસે વૈસા કહનેમેં યા બતાનેમેં નિંદા યા દોષ નહીં.

નીતિવચન તો યહાં તક કહતા હૈ કિ ન્યાયકી ચર્ચા કરનેવાલી સભામેં નિંદાપાત્ર દોષિત વ્યક્તિકે દોષકર્મ કહા નહીં જાવે તો ઉસ વ્યક્તિકે દોષિત કર્મોંકા આધા પાપ તો સભાપતિકો જાતા હૈ, ચતુર્થાંશ પાપ ઉસ વ્યક્તિકો ઔર શેષ ચતુર્થાંશ પાપ સભાકે સદસ્યોંમેં બઁટ જાતા હૈ.

નિંદાપાત્ર કે દોષ-અપરાધ ખુલે કિયે જાને પર સભાપતિ પાપરહિત રહતા હૈ. સદસ્ય ભી નિંદનીયકી નિંદા નહીં કરનેકે અપરાધ-દોષસે મુક્ત રહતે હૈં ઔર પૂરા પાપ ઉસી વ્યક્તિકો લગતા હૈ.

ઈસલિયે ન્યાય વ દંડકી વ્યવસ્થા સત્પુરુષોંને કી હૈ. ભગવાન કે યહાં ભી ન્યાય વ દંડકી વ્યવસ્થા હૈ. ભગવાનકે યહાં ઈસલિયે દેર હૈ પરંતુ અંધેર તો કદાપિ નહીં હૈ.

જો સત્ય બાત શાંતિપૂર્વક, શુભ હેતુસે તથા પાંચ-દસકે બીચમેં કહી જાયે ઉસકો મૈં નિંદા યા કટુ નહીં માનતા.

સાંચા શબ્દ કબીરકા, પ્રગટ કહૈં જગમાંહિ,
જૈસે કો તૈસા કહૈં, સો તો નિંદા નાહિ.

૧૨. આત્મશ્લાઘા કદાપિ નહીં કરના. ઈસસે સમસ્ત તેજ, ઐશ્વર્ય, ક્ષમતા આદિ લઘુતાકો પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ. અપને મુંહસે અપની બડાઈ કરનેવાલા ચાહે ઇંદ્ર ભી હો તો ભી તત્કાલ લઘુતાકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ. આત્મશ્લાઘાસે પતન હોતા હૈ.

બડો બડાઈ નવ કરૈં, બડા ન બોલૈ બોલ;
રહિમન હીરા કબ કહૈં, ક્યા હૈ મેરા મોલ.

૧૩. મૂર્ખ યા કમ સમઝનેવાલોંસે વાદવિવાદ નહીં કરના ચાહિયે. સામનેવાલોંકો સમઝ કર બોલના ચાહિયે. મૂર્ખોં કે યા વિરોધિયોંકે પરસ્પર ચર્ચા યા બકઝક હોતે સમય વિચારવાનકો સદા મૌન ધારણ કરના ચાહિયે. કૌઓંકે કાંવકાંવમેં કોકિલકી મધુર કુહૂ કુહૂ કો કૌન સુન પાતા હૈ ?

૧૪. જહાં જબ અનર્ગલ મિથ્યા પ્રલાપ કરનેવાલોંકી બોલબોલા હો જાવે તહાં તબ ચુપ રહના ચાહિયે.

પાવસ દેખિ રહીમ મન, કોઈલ સાધા મૌન;
અબ દાદુર વક્તા ભયેં, હમહિં પૂછિહૈં કૌન ?
તુલસી જહાં વિવેક નહીં, તહાં ન કરિયે બાત.
કામ ક્રોધ અરુ લોભ મદ, મિથ્યા ચલ અભિમાન,
ઈનસે મનકો રોકિબો, સાંચો વ્રત પહિચાન.

ઈસકે લિયે વાણી-સંયમકી સાધના અનિવાર્ય હૈ. આજ મૈં તો વાણીકા પ્રવાહ ઈસ પ્રકાર બહા રહા હૂં માનોં કોઈ બડા બાંધ યકાયક ટૂટ ગયા હો !

ભાઈ, ઈસકો અબ બંદ કર દેતા હૂં, કારણ કિ જો બહાતા હી રહે ઔર થામ નહીં પાવેં વહ તો પક્કા પ્રલાપી માના ગયા હૈ, પરંતુ જો ઉચિત સમય પર બોલતા હૈ ઔર ઉચિત સમય પર ચૂપ હો જાતા હૈ વહ વાક્‌સંયમી હૈ. ઔર, સંયમ હોના શૌર્યકા ફલ હૈ ! ઈસલિયે કહા હૈ કિ -

ઐશ્વર્યસ્ય વિભૂષણં સુજનતા, શૌર્યસ્ય વાક્‌-સંયમો ।
જ્ઞાનસ્યોપશમઃ શ્રુતસ્ય વિનયો, વિત્તસ્ય પાત્રે વ્યયઃ ॥
અક્રોધસ્તપસઃ ક્ષમાવિભવિતુ ધર્મસ્ય નિર્વ્યાજતા ।
સર્વેષામપિ સર્વકારણમિદં શીલં પરં ભૂષણમ્ ॥

(નીતિશતક - ૮૩)

ઐશ્વર્યકા ભૂષણ સજ્જનતા, શૂરતાકા વાક્‌સંયમ, જ્ઞાનકા શાંતિ, શાસ્ત્ર પઢનેકા વિનય, ધનકા સુપાત્રકો દેના, તપાસ્યાકા ક્રોધ ન કરના, પ્રભુતાકા ક્ષમા વ ધર્મકા ભૂષણ નિશ્ચલતા હૈ. ઔર અન્ય સબ ગુણોંકા ભૂષણ ઔર કારણ શીલ હૈ.

અચ્છા તો, અબ આજ તો સબકે સબ ખડે હોકર વહીંસે પ્રણામ કર લેં ઔર વિદાય લે લેવેં. રાત્રિ જ્યાદા બીત ચુકી હૈ.

ઈસલિયે સબ સાથમેં ઔર શીઘ્ર હી બિદા હો જાવે તો મેરે લિયે વિશ્રામકે દો ઘંટે સુલભ હોંગે. નિયમસે ઉઠતે હી મૈં શીઘ્ર હી એરોડ્રોમ પહુંચૂંગા. ઈસલિયે પ્રાતઃકાલ યહાં કોઈ ન આના. નિરર્થક પેટ્રોલ ફૂંકના નહીં. એરોડ્રોમ પર શાંતિસે બેઠનેકા સમય સબકો મિલ જાયેગા.

૨૬-૯-૫૧ બંબઈ એરોડ્રોમ :

શ્રીગુરુદેવ ભાવનગર પધાર રહે હૈં. એરોડ્રોમ ભક્તસમૂહ સે ભરા હુઆ હૈ. હમને જબ પ્રણામ કિયેં તબ શ્રીગુરુદેવ કહ રહે થે

મધુમેહકી તુમ્હારી બીમારીકા નિદાન ઇતને ઔષધોપચાર ઔર ક્રિયાવિધિયોંકે પશ્ચાત્ તુમ્હારે ડૉક્ટરને કર દિયા હૈ તો અબ ઉસકો મિટાનેકે ભી ઔષધોપચાર આદિ બતાયેંગે ન ?

ઠીક હૈ ભાઈ ! આપકી બાતસે ડૉક્ટરોંકી પદ્ધતિ જાનકર મુઝે તો પહેલેકે વૈદરાજકી પદ્ધતિ યાદ આ રહી હૈ. પહલે વનસ્પતિ ઔષધિમેં ભી રસ-સામર્થ્ય જ્યાદા રહતી થી. અબ કમ હો રહી હૈ. પહલે પિશાબકે રંગ, બાસ વ ઉસ પર ચીંટી-મકોડે હોના, શરીર-દર્દ આદિ ચિહ્નોંસે મધુમેહકા પતા કિયા જાતા થા.

ફિર વૈદરાજ રોગીકો સાથમેં લે જાતા થા ઔર ઔષધિકી વનસ્પતિકી પહચાન કરાતે હુએ ઔષધિ લે આતા થા. મધુમેહકે લિયે પલાશપુષ્પકે પાંચ નંગ લે આતે થે. અનુરાધા નક્ષત્રમેં પલાશપુષ્પકા પ્રભાવ અધિક હોતા હૈ. ઈસલિયે અનુરાધાકા ધ્યાન રખા જાતા થા.

મિટ્ટીકે પાત્રમેં પાવભર શુદ્ધ તાજા પાની લેકર ઉસમેં રાતભર પુષ્પ રખ દેતે થે, ઢંકન રખા જાતા થા. સુબહ ઉસી પાનીમેં પુષ્પોંકો અચ્છી પ્રકારસે મલ કર, છાન કર, વહી પાની પ્રાતઃકાલ ઉઠતે હી બાસી મુંહ પીયા જાતા થા.

પાંચ-પાંચ છ-છ દિનકે બાદ પુષ્પકી સંખ્યા એક-એક કરકે બઢા દી જાતી થી. દો-તીન માસકે ભીતર-ભીતર મધુમેહ મિટ જાતા થા. મીઠા નહીં ખાનેકા પરહેજ તો બરાબર રખના પડતા થા.

એક ભાઈ : બાપુ ! અભી-અભી મૈં બહુત કમ સુનને લગા હૂં. સબ કહતે હૈં સુનનેકા મશીન કાનમેં રખો. ક્યા કરૂં ? આપ ઔષધિ બતાનેકી કૃપા કરેં તો અચ્છા !

શ્રીગુરુદેવ : આપને ઠીક હી કહા હૈ, ભાઈ ! ઔષધિ બતા દૂં તો અચ્છા હી હૈ ! અગર મેરી જાનકારીસે યા મેરે બતાનેસે ફાયદા હોતા હો તો બતાના હી ચાહિયે ન !

ખૈર ! આપ ઈસ પ્રકાર ઔષધ તૈયાર કરના. કાયફલ સાબૂત સાફ કરકે બિલ્લીકે તેલમેં તલના. કોયલા જૈસા હો જાવે તબ તક મંદ આંચ પર. ફિર ઉસ

તેલકો છાન કર કાચકી શીશીમેં ભર દેના. ઉસકે દો-દો બૂંદ કાનોંમેં નિત્ય-પ્રતિ ડાલના. છ-આઠ માસમેં પૂર્વવત્ સૂનને લગોગે. યહ અકસીર પ્રયોગ હૈ.

સ્વાધ્યાય માને તદનુસાર આચરણ

અચ્છા, કુમુદ ! આપ સબ આ ગયેં ? કુમુદ કહતી હૈ કિ શ્રીમાનસજીકા પાઠ કરતી હૂં. સિર્ફ પઢ જાના યહ પાઠ નહીં.

પાઠ માને શિક્ષા. શિક્ષા માને આચરણ. તુમને શ્રીમાનસજીમેં ભગવાન રામજીકે આદર્શ રહનસહન પઢા હૈ. વહ સબ આચરણમેં નહીં ઉતારોગે તબ તક પઢના માત્ર હૈ.

સ્વયંવરકી વિશાલ સભામેં શ્રીગુરુ-આજ્ઞા હોને પર હી ભગવાન ઉઠતે હૈં ઔર શ્રીગુરુચરણોંમેં પ્રણામ કરકે ધનુષકે પાસ પધારે હૈં, કારણ કિ ભગવાન શ્રીગુરુદેવકે પાસ બિરાજે થે. ધનુષકો હાથમેં ઉઠાનેકે પહલે, કાર્યસિદ્ધિકે લિયે શ્રીગુરુદેવકા સ્મરણ-ધ્યાન કરકે પુનઃ પ્રણામ કરતે હૈં.

પરંતુ વિશાલ સભામેં વિક્ષેપ ન હોના ચાહિયે. ઈસલિયે મન હિ મન પ્રણામ કરતે હૈં.

ઉઠહુ રામ ભંજહુ ભવચાપૂ । મેટહૂ તાત જનક પરિતાપૂ ॥
સુનિ ગુરુ બચન ચરન સિર નાવા । હર્ષ વિષાદ ન કછુ ઉર આવા ॥
ઠાઢ ભયે ઉઠે સહજ સુભાયે । ઠવનિ યુવા મૃગરાજ લજાયે ॥
ગુરુહિ પ્રણામ મનહિં મન કીન્હા । અતિ લાઘવ ઉઠાય ધનુ લીન્હા ॥

અબ આયંદા ધ્યાનમેં રખના. સભામેં વિક્ષેપ ન હો ઈસ પ્રકાર બૈઠ જાના ચાહિયે. દેરસે આકર ભી આગે બૈઠનેકી ચેષ્ટા કરના અવિવેક હૈ. સત્સંગસે તો વિવેકકી જાગૃતિ વ પ્રાપ્તિ હોના ચાહિયે.

ઈસી તરહ દૂસરી બાતોંકા ખયાલ રખના ભી જરૂરી હૈ. સભામેં પૂરા સમય બૈઠના ન હો તો, ચાહે જલ્દી આયે હો તબ ભી પીછે બૈઠ જાના ચાહિયે, તાકિ વહાંસે ઉઠ કર ચલે જાનેમેં સભાકો વિક્ષેપ ન પહુંચે.

હમારે પરિચિત જો દેરસે આવેં ઉનકો હમારે પાસ બૈઠનેકે લિયે બુલાના નહીં ચાહિયે. ઐસા કરનેસે વક્તા વ શ્રોતાઓંકી એકાગ્રતામેં ભારી બાધા હો જાતી હૈ.

સભામેં બૈઠકર કૌન આ રહે હૈં યા કૌન જા રહે હૈં, યા કૌન કહાં બૈઠા હૈ

ઇત્યાદિ યા ઈધરઉધર દેખનેમેં લગે રહના બહુત હી ભારી ધૃષ્ટતા હૈ.

તુમ ગોંડલ-રાજકોટ આના ચાહતી હો ઔર આજ્ઞા પૂછ રહી હો, પરંતુ મેરી આજ્ઞા નહીં હૈ. મનકો શાંત રખના ઔર અપને કર્તવ્યોંકો છોડના નહીં. કર્તવ્યમેં ખામી નહીં ઔર નિયમમેં કિંચિત્ ત્રુટિ નહીં. યદિ ઈસ પ્રકાર ડટ કર રહો તો મૈં કહતા હૂં કિ તુમ્હેં કોઈ બાધા નહીં હો સકતી.

અનુકૂલ યા પ્રતિકૂલ સંયોગ તો અપને પ્રારબ્ધાનુસાર પ્રાપ્ત હોતે રહતે હૈં. ઈસલિયે કિસીસે રાગ યા દ્વેષ ન કરતે હુએ, પ્રારબ્ધાનુસાર જો ભી સંયોગ પ્રાપ્ત હો જાય ઉસકો હર્ષ યા વિષાદ, વિવાદ યા વિદ્રોહ ન કરતે હુએ ભોગ લેનેકી ક્ષમતા સાધ્ય કરના ચાહિયે. ઈસકે લિયે સમતા ઔર સમદૃષ્ટિ સાધ્ય કરના ચાહિયે.

પૂર્વગ્રહ યા પક્ષપાત કભી નહીં રખના. ન કિસીસે મિત્રતા ઔર ન કિસીસે શત્રુતા કરના. ન રાગ કરના, ન દ્વેષ કરના. તટસ્થ ઔર ઉદાસીન-ભાવમેં રહનેકી સતત જાગૃતિ રખના.

દેખો, યહી ઉદાસીન-ભાવ આગે ચલકર ક્રમશઃ સાક્ષીભાવ વ દ્રષ્ટાભાવમેં રૂપાન્તરિત હો જાતા હૈ. ઇન્દ્રિયોંકે ધર્મ વ ક્રિયાઓંકે પરિણામોંકે સુખદુઃખાદિમેં સાક્ષીભાવ ધારણ કરતા હુઆ મન ઈસ પ્રકાસ સાક્ષીભાવમેં સ્થિર હો જાતા હૈ.

ઇસલિયે સદૈવ નિર્દ્વન્દ્વ રહના, નિર્ભય રહના. પ્રાણીમાત્ર કે નિઃસ્પૃહી સુહૃદ ભગવાન હી હૈં ઔર ભગવાન હી એકમાત્ર રક્ષક હૈ, પોષક હૈ, યહ ભાવના પક્કી રખના.

જો થોડા ભી આનંદ વા રસ આને લગેગા તબ તો તુમમેં સ્વતઃ હી કિસીસે કુછ વ્યવહાર-ઝંઝટ આદિકી ઈચ્છા વા વૃત્તિ નહીં ઉઠેગી.

મનકો અભ્યાસમેં અનુરક્ત કરના પડતા હૈ. વિપરીત સંસ્કાર મનકો ઝટ છોડતે નહીં હૈં. જિસ પ્રકાર પ્રાણીમાત્રકો સુખ પ્રિય હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર પ્રમાદ ભી પ્રિય હોતા હૈ.

પ્રમાદસે પ્રેરિત હોકર મન કભી ભય માન લેતા હૈ. કભી શરીરકો અસ્વસ્થ માન લેતા હૈ. કભી દૂસરી પ્રવૃત્તિયોંકો કર્તવ્ય માન લેતા હૈ. ઇસલિયે ખૂબ સાવધાનીકે સાથ મનકા નિરીક્ષણ કરતે રહના.

સોયા તો ખોયા, પર જાગા તો પાયા.

સતત ભાવ બનાયે રખના કિ મૈં સદૈવ તુમ્હારે સાથ હી હૂં ઔર તુમ્હારી

હર એક ક્રિયાકો દેખ રહા હૂં. ભાવકા બંધન હી અટૂટ બંધન હોતા હૈ જો યુગ-યુગાન્તર બના રહતા હૈ.

સુમિરનસોં સુખ હોત હૈ, સુમિરન સો દુઃખ જાય;
કહ કબીર સુમિરન કિએ, સાંઈ માંહિ સમાય.

રાજ્યવ્યવસ્થા શૌર્યકો લેકર હોતી હૈ !

આપ સબ મેરે પ્રતિ ઈતને અધિક સદ્‌ભાવ વ અનુરાગ ઉંડેલ રહે હૈં ઈસસે મુઝે પ્રસન્નતા તો અવશ્ય હૈ, પરંતુ સંતોષ તો તબ હી હો જબ કિ મેરે કહે હુએ માર્ગ પર આપ ચલેં. મુઝે સંતોષ તભી હોગા જબ આપ સદ્‌વિચાર રખેં ઔર સન્માર્ગ પર ચલેં.

યહ હમેશા ધ્યાનમેં રખના કિ બિના સદ્‌વિચાર વ સત્કર્મકે અંતઃકરણકી શુદ્ધિ કદાપિ નહીં હોતી. બિના અંતઃકરણકી શુદ્ધિકે સુખાનુભૂતિ કદાપિ નહીં હોતી.

તુલસી યહ સંસારમેં, પાંચ તત્ત્વ હૈ સાર;
હરિભજનુ અરુ સંતસંગ, દાન, દયા, ઉપકાર.

દેખો, સદ્‌વિચારસે સદ્‌ભાવના પુષ્ટ હોતી હૈ. ભાવના સર્વથા અમૂર્ત યાની સૂક્ષ્મ હોતી હૈ, પરંતુ હમારી ક્રિયામેં હમારી ભાવના વ્યક્ત હો જાતી હૈ. ઈસલિયે પક્કા નિશ્ચય કરેં કિ હંમેશા સન્માર્ગ પર હી ચલેંગેં.

પરવાહ નહીં કરેંગે જમાના ખિલાફ હો,
પર રાસ્તા વો હી ચલેંગે જો સાફ સાફ હો.

હમારા સર્વપ્રથમ કર્તવ્ય હૈ કિ માનવતાયુક્ત સહી માનવ બન કર અપને મનુષ્યશરીર વ જીવનકો સાર્થક કરેં. મનુષ્યકે બનાયે હુયે કાનૂનોંસે ડરતે હો ઔર સર્વકે નિયંતા, સર્વસમર્થ, સર્વવ્યાપી ઈશ્વરસે નહીં ડરના ? યહી વિડમ્બના હૈ !

ડર કરની, ડર પરમગુરુ, ડર પારસ, ડર સાર;
ડરત રહેં સો ઊબરૈં, ગાફિલ ખાવૈં માર.

ભગવાનકે યહાં દેર હોતી હૈ પરંતુ અંધેર કદાપિ નહીં. દેર ભી ઈસલિયે હોતી હૈ કિ વે અત્યંત હી દયાલુ ઔર વત્સલ હૈં. ઈસલિયે દંડ દેનેકે પહલે દેર કરતે હૈં.

. પરંતુ જબ હમમેં પરિવર્તન નહીં હોતા હૈ ઔર પરપીડન વ ભૂતદ્રોહકે અમાનવીય કૃત્ય બઢતે હૈં તબ ફિર ભગવાન દંડ દેતે હૈં યહ ધ્રુવ હૈ. ઇસલિયે ભગવાનસે સદૈવ ડરતે રહના ચાહિયે.

ભય બિનુ ભાવ ન ઊપજૈ, ભય બિનુ હોય ન પ્રીતિ,
જબ હિરદઈસે ભય ગયા, મિટી સકલ રસ રીતિ.
કબીરા લજજા લોકકી, બોલે નાંહી સાચ;
જાન બૂઝ કંન તજીહિં, ક્યોં તૂ પકડૈં કાંચ ?

પક્કા જાનો કિ ભગવાન કે યહાં પોપાબાઈકા રાજ નહીં હૈ. વહાં અંધેર કદાપિ નહીં. અંધેરખાતાકી બાતમેં પોપાબાઈકા ઉદાહરણ હૈ વહ તો આપ જાનતે હૈં ન ?

બહુત સાહ પહલે મારવાડકે ઝાલોરકી એક ચૌહાણ રાનીકા નામ પોપાબાઈ થા. ઉસકે પતિકી હત્યા હો જાને પર રાનીને કારભાર સમ્હાલા.

તબ રાજ્યકે પ્રધાન, મંત્રી, સેનાપતિ, કોષાધ્યક્ષ, આદિ સભી પદાધિકારિયોંને મિલકર ઇતના ભ્રષ્ટાચાર ફૈલા દિયા થા કિ બિના ઘૂસ દિએ કોઈ રોજગાર, વ્યાપાર યા નૌકરી તક હો નહીં પાતા થા.

ઊપરસે લગા કર નીચે તક, સબકે સબ ભ્રષ્ટાચારી હો ગયે થે.

ભાઈ, ફી ગધે પર એક છ દામ,
હમને લિયા સો તુમ ભી લેના,
ઔર ઈન ગધોંકો જાને દેના.

યહ બાત ખૂબ પ્રચલિત હો ગઈ થી. લોગ બેચારે ખૂબ પરેશાન હો રહે થે, પરંતુ કહે કિસકો ? સુનનેવાલા તો કોઈ થા નહીં.

પોપાબાઈકો ખુશામદ ઔર હાં જી હાં પ્રિય થી. પ્રધાન ઈત્યાદિ ખુશામદ કરનેમેં ઔર લોગોંકો લૂંટનેમેં ભી ચુકતે નહીં થે. આખિરમેં તંગ આકર પ્રજાને બિહારી પઠાન ખુર્રમકો પૂરી સહાયતા દેકર પોપાબાઈકો સત્તાસે દૂર ફેંક દી.

યહ ખુર્રમકા ખાનદાન લોહાણી કહલાતા થા. લાહોર, કાબૂલ, કંદહાર, અફઘાનિસ્તાન, જાવા, સુમાત્રા ઔર ઉસકે આગે ભી શ્રીરામજી મહારાજકે વંશજ ફૈલ ગયે થે.

વિશ્વકી સબસે પ્રાચીન મનુષ્યજાતિ આર્યજાતિ હૈ. હિંદુસ્તાન આર્યાવર્ત હૈ

સબસે પ્રાચીન હૈ.

દુનિયાભરમેં પહલે સૂર્યવંશ ફૈલ ગયા થા. બાદ મેં ચંદ્રવંશ ભી ખૂબ ફૈલા થા ઔર સનાતન ધર્મ વ સંસ્કૃતિકો ઉન્હોંને વિશ્વભરમેં ફૈલા દિયે થે.

અબ કાલકી યહ વિષમતા હી હૈ કિ હમારા કોઈ વિદ્વાન યા વૈજ્ઞાનિક ઐસે તથ્યોંકો લેકર શોધકાર્ય નહીં કરતા હૈ. પશ્ચિમકે લોગ જો કહતે હૈં સો સત્ય માન લિયા જાતા હૈ.

ઈતિહાસ ગવાહી દેતા હૈ કિ ભ્રષ્ટાચાર, અનીતિ, ઘૂસ, અન્યાય, અપ્રામાણિકતા, ચોરી, લૂંટ, આદિસે લોગોંકા અન્તઃસ્થ અત્યંત ક્ષુબ્ધ હો જાતા હૈ તબ વે એક ઐસે શાસનકી ચાહ કરને લગતે હૈં જિસમેં ન્યાયપૂર્ણ, નીતિયુક્ત ઔર કડી વ્યવસ્થા સ્થાપિત હો જાયેં.

જિસ શાસનમેં ન્યાય વ નીતિકી હત્યા કો જાયે વહ શાસન લોગોંકો સર્વ પ્રકારસે બરબાદ કર દેતા હૈ. રામરાજ્યકી ચાહના આજ પર્યંત બની રહી હૈ ઈસકે મૂલમેં સુશાસનકી હી ભાવના હૈ.

આપસે મૈં ઈતના હી ચાહતા હૂં કિ હમારે સત્સંગકો સચ્ચા બનાના.

સાધુ સમાગમ સત્ય કરહિં, કરિહૈં કલંક બિછોહ;
પરસુરામ પારસ પરસિ, ભયો કનક જ્યૌં લોહ.
કબીર આપ ઠગાઈયૈ, ઔર ન ઠગિએઁ કોય;
આપ ઠગૈ સુખ ઊપજૈં, ઔર ઠગૈં દુઃખ હોય.

દેખો, ઈશ્વર સર્વાન્તર્યામી હૈં. ઉનસે કુછ ભી છિપા નહીં રહ સકતા.

યહાઁ તો હૈ લેખા રાઈ રાઈકા, યહાં નહીં હૈ રાજ પોપાબાઈકા.

આપ સ્વયમ્ ઠીક જાનતે હૈં કિ આપ કહાં-કહાં અસત્ય વ અનીતિકા પાપાચરણ કર રહે હૈં, તો ક્યા ઉસકો ઈશ્વર નહીં જાન સકેંગે ? જિસકે દ્વારા આપ અપને કિએ હુએ અનીતિ, કર્તવ્યભ્રષ્ટતા આદિ પાપાચારકો જાનતે હૈં વહી ઈશ્વરી શક્તિકો ચિત્રગુપ્તકે નામસે કહી હૈ. ભગવાન કે યહાં તુમ્હારે એકએક પલ વ એકએક કનકી નોંધ બરાબર રખી જાતી હૈ. ઉનકે યહાં ઘૂંસ યા પોલંપાલ ચલ નહીં સકતી.

હમારે જીવનમેં ઈતની અનીતિ વ અશુદ્ધિયાં બઢતી જા રહી હૈં કિ ઈનકે પરિણામ નિકલને પર સબ ત્રાહિત્રાહિ પુકાર ઉઠેંગે. તબ તક તો અનુકરણમેં

અંધે હોકર લિપ્સાવૃત્તિસે અનીતિ બઢાનેમેં લગે રહેંગે.

કા હૈ ગતિ સંસારકી, જ્યોં ગાડરકી ગરઠ;
એક પરા જિહિ ગર્તમેં, સબૈ પરે વહિ ગાડ.

પરંતુ આપ લોગ ઇસસે બચના ઔર અપની માનવતાકો ખો નહીં દેના. સતત સાવધાન રહના.

અવિચારયુક્ત જીવન કોઈ જીવન હી નહીં. વિચારયુક્ત જીવન બનાને પર ચિત્ત અનાયાસ સમ રહેગા. હર્ષશોકકા વિક્ષેપ નહીં હોતા.

દેખો, હર્ષશોક આદિ દ્વન્દ્વ પ્રારબ્ધકા પરિણામ હૈ. સમચિત્ત હોતે હુએ પરિણામોંકા ત્યાગ ભી નહીં કરના હૈ ઔર ઉનમેં રાગ ભી યાની મોહ-મમત્વ ભી નહીં કરના હૈ. તટસ્થ હોને પર ખૂબ શાંતિ મિલેગી.

ઔર ભી ફાયદા હોગા. દુઃખસુખ, ઉદ્વેગ-પરિતાપ વ રાગાદિકોંકે ધક્કેસે બ્લડ પ્રેશર યા હાર્ટ ઈત્યાદિકા જો એટેક આતા હૈ ઉસસે ભી બચ જાઓગે.

જીવનમેં શાંતિ ન હો તો જીવન હી ક્યા હૈ ? ક્લેશમય જીવન જીવન નહીં. ક્લેશ મિટાના ચાહતે હો તો ક્લેશકા હી ત્યાગ કર દો. લિપ્સા, તૃષ્ણા, વાસના આદિ આજ તક કિસીકી ભી પૂર્ણ નહીં હુઈ, ન તુમ્હારી હોગી. તબ ફિર સદાચાર, કર્તવ્યનિષ્ઠા વ સન્માર્ગકો ક્યોં છોડ દેના ?

હરિ કરુના બિન જગતમેં, પૂરી પરૈ ન આસ;
મૃગ સરિતા પયપાન કરિ, ગઈ કૌનકી પ્યાસ.
માયા દીપક નર પતંગ, ભ્રમ ભ્રમ માંહિ પડંત;
સદ્‌ભાગી કોઉ ઉગરૈં, "બના'' મિલૈં જો સંત.
કા વરષા સબ કૃષિ સૂખાને । સમય ચુકૈ પુનિ કા પછિતાને ॥

(દો-તીન મિનિટકે પશ્ચાત્)

એક ભાઈને અપને અનુભવકી ઘટના કહી. કિસી એક બડે શહરમેં બડે આદમીકે યહાં લગ્નસમારંભ થા. શેઠજીને કિસી પ્રધાનકો નિમંત્રણ દિયા થા. ઠીક સમય પર ખાદીકે વસ્ત્ર વ ટોપી પહને હુએ પ્રધાનજી દો-તીન મોટરોંકા કાફિલા લેકર આયે.

સત્કાર, હાર, ફોટાફોટૂ, ભોજન આદિ સબ કુછ હુઆ ઔર પ્રધાનજીકે ફંડમેં શેઠજીને પૈસે ભી દિયે. આતે હી પ્રધાનજીને બતાયા થા કિ જરૂરી મિટિંગમેં

પહુંચના હૈ ઈસલિયે જલ્દી ચલા જાઊંગા. પૈસે લેકર પ્રધાનજી જલ્દી રવાના હો ગયે.

તભી એક ઓરસે પુનઃ આવાજ ઉઠી કિ પ્રધાનજી તો અભી આ રહે હૈં. તબ માલૂમ પડા કિ અભી જો આ ગયા વહ તો નકલી પ્રધાન બના હુઆ કોઈ ઠગ થા !

(સભામેં કહકહા ફૈલ ગયા.)

શ્રીગુરુદેવ (હંસકર) : યહ તો રાજાકે મૌસી જૈસી ઘટના હો ગઈ. સુનો, ઈસકી કથા કહૂં. પહલેકે જમાનેકી બાત હૈ. આનેજાનેકે ઈતને સાધન ઉપલબ્ધ નહીં થે. રિસ્તેદારોમેં મિલના-જુલના કમ હોતા થા.

એક ચતુર કુંભારિન થી. એક દિન કુંભારસે બહસ હો ગઈ ઔર કુંભારિનને રાનીકે સાથ કુછ દિન રહકર દિખા દેનેકા કબૂલ કર લિયા. કુછ દિનકે બાદ સુના કિ રાજાજી દૂસરે રાજાકે યહાં ગયે હૈં. કુંભારિનને યહ મૌકા ઠીક જાના. અચ્છે કપડે-ગહને પહનકર બનઠનકે રાનીકે પાસ પહુંચ ગઈ.

રાનીકો કહા, "મૈં તુમ્હારી મૌસી-સાસ હૂં. ગંગાસ્નાનકો નિકલી થી. સોચા કિ લડકા વ દુલહિનકા મુંહ દેખ લૂં.''

રાનીને તો કુંભારિન વ સાથમેં આઈ હુઈ તીનચાર ઔરતોંકો ભી આદરપૂર્વક રખી ઔર ખૂબ પ્રેમસે કહા, "મૌસીમાં, આપકા બેટા કુછ રોજમેં આ જાયેંગે. તબ તક મૈં જાને નહીં દૂંગી.''

કુંભારિન તો યહી ચાહતી થી. એક દિન વહ મહલકી ખિડકીમેં ખડી થી. ઉસકો દેખકર ઉસકા બડા લડકા ખિડકીકે નીચે રાસ્તે પર પહુંચ આયા ઔર ધીરેસે કહા કિ સોડુ તો કલ મર ગયા.

ઈતના કહકર વહ તો ભાગ ગયા, વરના સારી પોલ ખુલ જાવેં ન ! કુંભારિન તો ઈસ સમાચારસે બહુત દુઃખી હો ગઈ ઔર આલાપવિલાપ કરતી રોને લગી કિ હાય હાય ! મેરા તો સોડુ મર ગયા !

મૌસી-સાસકો રોતી દેખી તો રાનીને સમઝ લિયા કિ કોઈ આપ્તજનકી મૃત્યુ હો ગઈ હૈ. વ્યવહારકો સોચકર વહ ભી પાસ બૈઠ ગઈ ઔર રોને લગી. તબ દાસદાસી ભી બૈઠ કર રોને લગે.

ઈતનેમેં રાજાજી આ ગયે. રાનીકો રોતી દેખ વે ભી રોનેકો બૈઠ ગયે. તબ

રાજપુરોહિત ભી આ કર બૈઠ ગયે. ઈસ પ્રકાર દીવાન, મંત્રી વ પ્રજાકે લોગ ભી બૈઠકર રોને લગે.

અંતમેં રાજરીતિકે અનુસાર રાજા ઔર સબ દરબારી લોગ ભદ્ર હોનેકો તૈયાર હે ગયે. હજામ તૈયાર ખડા થા તબ દીવાનજીને રાજાકો પૂછા, "સોડુ કૌન થે.

રાજાને રાનીકો પૂછા. રાનીને મૌસી-સાસકો પૂછવાયા. મૌસી-માંસે પતા ચલા કિ સોડુ તો ઉનકા એક પ્રિય ગધા થા.

ઈસ પરસે કુંભારિન મૌસીમાં બનકર કિસ પ્રકાર ઔર ક્યોં આઈ થી, યહ સારી બાત બાહર આ ગઈ. ઉસકી ચતુરતા પર ખુશ હોકર રાજા-રાનીને ઉસકો બહુત સી ભેંટ-સૌંગાતેં દી.

દેખો, રાજયવ્યવસ્થા શૌર્યકો લેકર હોતી હૈ. જહાં શૌર્ય હૈ વહાં ઉદારતા, નીતિ-ન્યાય વ દંડ, વ્યવસ્થા અવશ્ય સુચારુ રૂપસે હોતે હૈં. ક્ષત્રિય વહી હૈ જિસકે -

શૌર્યં તેજો ધૃતિર્દાક્ષ્યં, યુદ્ધે ચાપ્યપલાયનમ્ ।

દાનમીશ્વરભાવશ્ચ, ક્ષાત્રધર્મ સ્વભાવજમ્ ॥ (ગી. ૧૮:૪૩)

શૂરવીરતા, તેજ, ધૈર્ય, ચતુરતા ઔર યુદ્ધમેં ભી ન ભાગને કા સ્વભાવ એવં દાન ઔર સ્વામીભાવ અર્થાત્ નિઃસ્વાર્થભાવસે સબકા હિત સોચકર શાસ્ત્રાજ્ઞાનુસાર શાસન દ્વારા પ્રેમકે સહિત પુત્રતુલ્ય પ્રજાકો પાલન કરનેકા ભાવ યે સબ ક્ષત્રિય કે સ્વાભાવિક કર્મ હૈ.

બ્રાહ્મણ કૌન ?

ઉસી તરહ પહલેકે બ્રાહ્મણ સહીમેં બ્રહ્મતેજપૂર્ણ હોતે થે.

શમોદમસ્તપઃ શૌચં, ક્ષાંતિરાર્જવમેવ ચ ।

જ્ઞાનં વિજ્ઞાનમાસ્તિક્યં, બ્રહ્મકર્મ સ્વભાવજમ્ ॥ (ગી. ૧૮:૪૨)

ઉનમેં અંતઃકરણકા નિગ્રહ, ઈન્દ્રિયોંકા દમન, બાહર-ભીતરકી શુદ્ધિ, ધર્મ કે લિયે કષ્ટ સહન કરના ઔર ક્ષમાભાવ એવં મન, ઇન્દ્રિય ઔર શરીરકી સરલતા, આસ્તિક-બુદ્ધિ, શાસ્ત્રવિષયક જ્ઞાન ઔર પરમાત્મ-તત્ત્વકા અનુભવ ભી, યે બ્રાહ્મણકે સ્વાભાવિક કર્મ હૈં.

આજકા બ્રાહ્મણ ક્વચિત હી બ્રહ્મતેજપૂર્ણ દેખનેમેં આતા હૈ. ઈસી કારણસે

આજ લોગોંકો પહલેકે બ્રાહ્મણોંકી કથા સુનકર તર્ક-સંશય ઉઠતે હૈં. કૈસે-કૈસે ઉદ્‌ભટ બ્રાહ્મણ પહલે થે !

એક એક બ્રાહ્મણને અદંડિયોંકો દંડ દિયો.
એક એક બ્રાહ્મણ તો દંડ બ્રહ્મચારી હૈ.
એક એક બ્રાહ્મણને કર્મહુંકી ગાંઠ બાંધી,
એક એક બ્રાહ્મણ તો વેદબુદ્ધિ ભારી હૈ.
એક એક બ્રાહ્મણને મુસાહિબ સો કામ કિયો
એક એક બ્રાહ્મણકી વેશ્યા સોં યારી હૈ.
એક એક બ્રાહ્મણને દારિદ્રકો દૂર કિયો
એક એક બ્રાહ્મણ તો ભિખારી કે ભિખારી હૈ.

ઈસ કવિતમેં બ્રહ્મતેજકી કથાકે નાયક એક એક બ્રાહ્મણ કે નામ બતાયે હૈં. અબ ઈનકે નામ બતા રહા હૂં.

રાવનસે બ્રાહ્મણને અદંડિયોંકો દંડ દિયો,
શૃંગી ઋષિ બ્રાહ્મણસે દંડ બ્રહ્મચારી હૈ.
ગૌતમસે બ્રાહ્મણને કર્મહુંકી ગાંઠ બાંધી,
વશિષ્ઠસે બ્રાહ્મણ તો વેદબુદ્ધિ ભારી હૈ.
બીરબલસે બ્રાહ્મણને મુસાહિબસો કામ કિયો,
માધવસે બ્રાહ્મણકી વેશ્યા સોં યારી હૈ.
પરસુરામસે બ્રાહ્મણને દારિદ્રકો દૂર કિયો,
સુદામાસે બ્રાહ્મણ તો ભિખારીકે ભિખારી હૈં.

બ્રાહ્મણમેં જ્ઞાનવિજ્ઞાન ન હો તભી દયા-આર્જવ નહીં રહ પાતેં ઔર ઉનકો ઘમંડ ઘિર લેતા હૈ કિ મૈં તો બ્રાહ્મણ હૂં ઔર અમુક તો શૂદ્ર હૈ. જન્મસે જાતિ માનતે હૈં, પરંતુ ગુણ-સ્વભાવસે સહી જાતિકા નિર્ણય હોતા હૈ.

બ્રહ્મતેજ સર્વ તેજકા જનક, દાતા, પોષક વ રક્ષક હૈ, ઈસલિયે બ્રાહ્મણકા ગુરુસ્થાન સર્વ જાતિકો માન્ય હૈ. પહલે રાજગુરુકે માર્ગદર્શનસે રાજા લોગ રાજ્ય-કારભાર ચલાતે થે. રાજગુરુ સર્વથા નિઃસ્પૃહ, સમદર્શી વ પરમાર્થ-રત હોતે થે.

ઈસલિયે સર્વજનકે લિયે સુખપ્રદ હોતે થે. ઉનકે માર્ગદર્શનમેં ન અન્યાય-

અનીતિ હોતા થા, ન પક્ષપાત યા ભ્રષ્ટાચાર. રાય-રંક, ઉંચ-નીચ સભી વર્ગકે લોગ સુખચૈનસે રહ પાતે થે.

મુખિયા મુખસો ચાહિયે, ખાનપાનકો એક;
પાલે પોષે સકલ અંગ, તુલસી સહિત વિવેક.

મેરે દાદાજી ભી બ્રાહ્મણત્વકા બડા ગૌરવ રખતે થે. કોઈ ભી ઉનસે ઐસી કુછ બાત કહ દેતા થા તબ વે ખૂબ ગૌરવકે સાથ કહતે થે કિ હમ રાજગુરુકે વંશજ હૈં.

ઘરમેં વર્ણાશ્રમ-ધર્મકે સભી આચાર-નિયમ ખૂબ કડાઈસે માને જાતે થે. અગર કોઈ સંધ્યા, સૂર્ય-નમસ્કાર યા સ્વાધ્યાય-પ્રાર્થના ન કરે તો ઉસે ભોજન નહીં દિયા જાતા થા. ઈતના ચુસ્ત પરિવાર થા. ફિર ભી દયા, ઉદારતા, સેવામેં ભી અનુપમ થા.

એક બારકી ઘટના મુઝે ખૂબ યાદ હૈ. મૈં ૭-૮ સાલકા થા. એક દિન માં ઘરમેં ચાવલ ચુન રહી થી. તબ દેખનેમેં આયા કિ ઘરકે ઠીક સામને હી માર્ગ પર એક દીન-દરિદ્રી હરિજનકો વમન હુઈ ઔર વહ બેહોશ હોકર વહીં ગિર પડા.

માં ફૌરન દૌડ કર વહાં પહુંચ ગઈ. બડે ભાઈ વ દાદાજીને સહાયતા દી ઔર ઉસ બેહોશ મનુષ્યકો ઘરમેં લાકર સૂલાયા. તીનોંને ઉપચાર વ સેવાકે દ્વારા ઉસ મનુષ્યકો આરામ પહુંચાયા ઔર વહ હોશમેં આ ગયા.

બાત કરને પર માલૂમ હો ગયા કિ તીન દિનકા ભૂખા થા. પિત્તપ્રકોપસે વમન હો ગઈ થી. દાદાજીને ભાઈકો કહા, "દુલહિનકો કહો જલ્દી જલ્દી ભોજન બનાવેં ઔર દરિદ્રનારાયણ અતિથિદેવકો જિમાવેં.''

ભોજનકે પશ્ચાત્ વહ જબ જાને લગે તબ દાદાજીને કહા, "આપ કૃપા કરકે દોનોં સમય યહાં ભોજનકે લિયે પધારેં. જબ તક આપ ભોજન નહીં કર જાઓગે તબ તક મૈં ભોજન નહીં લૂંગા.''

ઉનકે જાનકે પશ્ચાત્ દાદાજીને સ્નાન કિયા, જનેઊ બદલી. ભાઈકો ભી ઐસા કરનેકા આદેશ દિયા. માંને ભી સ્નાન કિયા. ઈસ પ્રકાર માનવતાકા નિર્વાહ ભી કિયા ગયા ઔર વર્ણાશ્રમકે અનુકૂલ આચરણ ભી કિયા ગયા.

જ્ઞાનવિજ્ઞાનયુક્ત બ્રાહ્મણતત્ત્વ હોના ચાહિયે

પુણ્ય એક જગ મહ નહીં દૂજા । મન ક્રમ વચન વિપ્રપદ પૂજા ॥

વિપ્રપદ પૂજાકા ભાવ હૈ જ્ઞાનકી પૂજા કરના. જ્ઞાનવિજ્ઞાનયુક્ત તેજસ્વી જો હૈં વે બ્રાહ્મણ ઔર વે હી શેષ તીનોં વર્ણોંકે ગુરુ હૈં. ઉનસે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરના માને શિષ્યભાવસે ઉનકી સેવાપૂજાકે દ્વારા ઉનકે સદ્‌બોધાનુસાર વ્યવહારશુદ્ધિ કરતે હુએ વિવેક જાગૃત કરના. વિવેકસે જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ધૈર્ય, ઉદારતા ઔર ફલરૂપ ભક્તિભાવ ઉદય હોતા હૈ.

ભગતિ તાત અનુપમ સુખમૂલા । મિલિ જો સંત હોહિં અનુકૂલા ॥
ઉમા રામ ગુન ગૂઢ, પંડિત મુનિ પાવહિ વિરતિ;
પાવહિં મોહ વિમૂઢ, જે હરિ વિમુખ ન ધર્મ રતિ.
હોત વૃથા હરિ ભજનુ બિનુ, જનમ જગતકે માંહિ;
યથા વિપિનમેં કેતકી, ફૂલિ ફૂલિ જરિ જાહિ.

મહાદેવજી જ્ઞાનવૈરાગ્યકો ધારણ કિયે હુએ ભક્તિકા અખંડ સનાતન સ્રોત્ર હૈં, જગદ્‌ગુરુ હૈં ઔર સર્વજ્ઞાનકે પરમ દાતા હૈં. ઇસલિયે બ્રાહ્મણ-વર્ણ બહુધા શિવ-ઉપાસક હૈ.

શિવપદ કમલ જિનહિં રતિ નાહીં । રામહિ તે સપનેહું ન સુહાહીં ॥
જેહિં પર કૃપા ન કરહિં પુરારી । સો ન પાવ મુનિ ભગતિ હમારી ॥

શિવજી જ્ઞાનદાતા હૈં. જ્ઞાનસે ભક્તિભાવ ઉદય હોતા હૈ. જિસ ભક્તિભાવમેં વૈરાગ્ય, ઉદારતા, ત્યાગ, વ્યાપક ભાવ, નિઃસ્પૃહતા આદિ ન હો વહ કેવલ વિડંબના હૈ, અજ્ઞાન હૈ.

શ્રી રામજીને વિપ્રચરન-પૂજા વ વિપ્રચરન-વંદન બારબાર કિએ હૈં.

પ્રથમ હિં વિપ્રચરન અતિ પ્રીતિ । નિજ નિજ ધર્મ નિરત શ્રુતિ રીતિ ॥

પહલે બ્રાહ્મણોંમેં કિતની પ્રચંડ તેજસ્વિતા થી ! શ્રી ગીતાજીને સ્પષ્ટ કહા હૈ કિ ગુણકર્મ કે અનુસાર ચાર વર્ણ હૈં.

વર્ણકે પરસ્પર મિલ જાને સે વિભિન્ન જાતિ હો ગઈ હૈં.

પહલે રાજકોટમેં દસ-બારહ ભાઈ મેરે પાસ આયે ઔર કહા, "આપ હમેં વિચારસાગર કા ગ્રંથ સમઝાઈયે.''

મૈંને સમઝાના શુરૂ કિયા. જબ ભી રાજકોટ જાઊં ઔર જબ તક ઠહરૂં, રાત્રિકો "વિચારસાગર'' સમઝાતા થા. કુછ સમયકે બાદ સત્સંગમેં તીનચાર મોચીભાઈ

ભી આને લગે. ઈસસે પ્રાનજીવનભાઈકો મન હિ મન દુઃખ હોવે.

એક દિન ઉન્હોંને મેરે સાથ ચર્ચા કી ઔર કહા કિ મોચિયોંકો અર્થાત્ શૂદ્રોંકો શાસ્ત્ર પઢાનેકા નિષેધ શાસ્ત્રોંને કિયા હૈ.

અપને સે જ્યાદા મૈં શૂદ્રોંકો માનતા હૂં

મૈંને પૂછા, "શૂદ્ર માને ક્યા ?" ઉન્હોંને કહા, "શૂદ્ર માને નીચા વર્ણ. 'પદભ્યાં શૂદ્રોઽજાયતે' ઔર 'બ્રાહ્મણોઽસ્ય મુખમાસીત્' અર્થાત્ ભગવાનકે શ્રીચરણોંસે શૂદ્ર ઔર શ્રીમુખસે બ્રાહ્મણ ઉત્પન્ન હુએ હૈં."

મૈંને કહા, "હમ સબ શાસ્ત્રોક્ત વિધિવિધાનકે અનુકૂલ ભગવાનકે શ્રીચરણોંકી હી પ્રથમ પૂજા કરતે હૈં, શ્રીચરણામૃત લેતે હૈં, પરંતુ શ્રીમુખામૃત તો લેતે નહીં હૈં. ન તો કોઈ શાસ્ત્રને મુખામૃતકા વિધાન બતાયા હૈ. તો ઈસકા આશય યહી હુઆ કિ શ્રીચરણોંકી પૂજા વ શ્રીચરણામૃતકે જરિયે હમ શૂદ્રોંકી હી પૂજા કર રહે હૈં !"

પ્રાનજીવનભાઈને કોઈ જવાબ નહીં દિયા. તબ મૈંને ખૂબ સમઝાયા કિ શૂદ્રોંકો શાસ્ત્ર પઢનેકા ભી તથા શાસ્ત્રનિર્માણ કરનેકા ભી ઉતના હી અધિકાર હૈ, જિતના બ્રાહ્મણકો હોતા હૈ. હર કોઈ મનુષ્યકો યહ અધિકાર હૈ. બાત કેવલ યહી હૈ કિ અધિકારકે યોગ્ય પાત્રતા પહલે આધાન કરેં.

કઈ વેદમંત્ર વ ઉપનિષદ શૂદ્રોંને રચે હૈં. તબ વે શૂદ્ર નહીં રહે હૈં, પરંતુ ઋષિ હો ગયે હૈં. કક્ષિવાન્ ઋષિ, જિન્હોંને વેદકે મંત્ર લિખે હૈં, જન્મજાતિસે શૂદ્ર થે. ઉનકી પુત્રી ઘોષા પ્રખર પંડિતા વ વિદુષી થી ઔર કઈ મંત્રોંકી ઋષિકા હુઈ હૈ. જો મંત્રોંકે રચનેવાલે હૈં, દ્રષ્ટા હૈં, ઉનકો હી વેદ યા શાસ્ત્ર પઢનેકા અધિકાર ન હો યહ કિસ પ્રકાર હો સકતા હૈ ?

ઔર ભી સોચો ! તુમ્હારે પૈર નિર્બલ હોંગે તો તુમ્હારા શરીર ઉનકે સહારે ખડા રહ સકેગા યા ચલ-ફિર સકેગા ક્યા ? પૈરોં હી સે શરીરમાત્રકી સ્થિતિ હો સકતી હૈ. નીંવ હો તભી મકાન ઉઠતા હૈ.

મેરી ભાવના તો ઐસી હૈ. અપનેસે જ્યાદા મૈં શૂદ્રકો માનતા હૂં. ઈસલિયે ઉનસે અછૂતા કૈસે રહા જાયે ? ઉનકો અજ્ઞાની, પીડિત, દીન, દરિદ્રી યા હીન, તિરસ્કૃત કૈસે રખે જાયે ? યદિ ઐસા કરેં તો હમ હમારી હી પૈર કાટતે હૈં.

ઉંચ નીચ માનૈ નહિ કોઈ ! હરિકો ભજૈ સો હરિ કો હોઈ ॥

હમ પંછી વહી દેશકે, (જહં) જાત વરણ કુલ નાહિં;
"બના" મિલત સંશય નહીં, પ્રેમ પ્રકટ સબ માહિં.
માનુષકા ગુન હી બડા, માંસ ન આવૈ કાજ,
હાડ ન હોવૈં આભરન, ત્વચા ન બાજન બાજ.

મનુષ્યજાતિકે વર્ણકો સૂચિત કરનેવાલે જો-જો ગુણ-લક્ષણ કહનેમેં આયે હૈં, વહી ગુણ-લક્ષણ જિસમેં ભી દેખનેમેં આવે ઉસકે અનુસાર ઉસ મનુષ્યકી ગિનતી ઉસ લક્ષણવાલે વર્ણમેં હોતી હૈ.

શ્રી શ્રીજગદ્‌ગુરુ રામાનંદાચાર્યજી મહારાજકે પ્રાકટ્યકે પહલે બ્રાહ્મણજાતિને બ્રાહ્મણવર્ણ વ ગુરુતત્ત્વકો નિજી ઈજારા બના લિયા થા. બહુત અત્યાચાર વ પાખંડ જમાયા થા. ભગવાનને જાતિવર્ણ માને નહીં પરંતુ પ્રીતિ વ શુદ્ધિ મુખ્ય માની હૈં. ઋષિયોંકે યહાં ન પધારેં પરંતુ ભક્તિમતી શબરીજીકે યહાં પધારેં હૈં.

શ્રી કબીરજી મહારાજને ઈસ પાખંડકા ખૂબ વિરોધ કિયા ઔર ખૂબ તાને લગાતે રહે :

એક મટિયા એક કુમ્હારા, એક સબનકો સિરજનહારા.
હંસ દેહ તજિ ન્યારા હોઈ, તાકર જાતિ કહહુ દહું કોઈ.
શ્વેત સ્યાહ કિ રાતા પિયરા, અવરણ વરણ કિ તાતા સિયરા.
હિંદૂ તુરુક કિ બૂઢા બારા, નારિ પુરુષ મિલિ કરહુ વિચારા.
બ્રાહ્મણ હોકે બ્રહ્મ ન જાનૈં, ઘર મહં જગત પ્રતિગ્રહ આનૈં.
જે સિરજા તેહિ નહિં પહિચાનૈં, કર્મ ભરમ લૈ બૈઠી બખાનૈ.
પંડિત ભૂલે પઢિ ગુન વેદા, આપુ અપનપા જાનુ ન ભેદા.
ઔરકું છુયે લેતા હૌ સીંચા, તુમતે કહહુ કૌન હૈ નીચા.
અવગુન ગર્વ કરહું અધિકાઈ, અતિ કૈ ગર્વ ન હોય ભલાઈ.
જાસુ નામ હૈ ગર્વ પ્રહારી, સો કસ ગર્વહિ સકૈ સમ્હારી.

જો ભગવદ્-ભજન નહીં કરે, પરહિતકારી ન હો ઔર જિસકી બુદ્ધિ, સત્તા યા સંપત્તિ જનકલ્યાણકારી ન હો વહી શૂદ્ર !

ન શૂદ્રા ભગવદ્‌ભક્તાસ્તે ઽપિ ભાગવતોત્તમાઃ ।
સર્વવર્ણેષુ તે શૂદ્રા યે ન ભક્તા જનાર્દને ॥

જાતિ ભેદ જો કરૈ ભક્ત, સો તૌ બડો પાપી,
તાતે ભલો બધિક પરનિંદક ગુરુ તલ્પગ મદિરાપી.

ભગવદ્-ભક્તિ માને કર્તવ્યપાલનકા ઠોસ જીવન, પાપરહિત, આડંબરરહિત વ સદાચારયુક્ત નીતિમય જીવન, ભગવદ્-ભક્તિ માને ઐસા જીવન જો મનુષ્યકી કથની ઔર કરનીકી એકતા સાધ્ય કર દેતા હૈ. તન, મન વ વચનકી એકરૂપતાવાલા સરલ ઉન્નત જીવન હી માનવજીવન હૈ.

હિંસા, ચોરી, શાસ્ત્ર-વિપરીત આચરણ, પરપીડન, શારીરિક તાડના, ચુગલી, ક્રોધપૂર્ણ કટુવચન, ગાલી, અસત્ય, મિથ્યાદોષારોપ, ઘૃણા, કેવલ સ્વાર્થપૂર્તિ ઈત્યાદિ મહાન પાપકર્મ હૈં.

વિપરીત પરિસ્થિતિમેં પડે હુએ દીનોંકે પ્રતિ ક્રોધવચન, કટુ યા અપશબ્દ બોલના ભારી નીચતા હૈ. દીનોંકી અજ્ઞાન દશા, સરલતા, ભોલાપન યા પરવશતાકા લાભ ઉઠાના દાનવતા હૈ.

જો અપને હિત વ સ્વાર્થકે લિયે દૂસરોંકે હિતકા નાશ કરતા હૈ વહ માનવ-રાક્ષસ હૈ. જો અકારણ હી દૂસરોંકે હિતકા નાશ કરકે પીડા પહુંચાતા હૈ વહ દાનવ-ખલ હૈ, અધમાધમ હૈ.

જો દૂસરોંકે શરીરમેં રહે હુએ ભગવાનકો દુઃખ, કષ્ટ વા પીડા દેતા હુઆ ઉનસે વૈરભાવ રખતા હૈ, ઉસકા મન રાગાદિકોંસે સતત ઉદ્વિગ્ન રહતા હુઆ જલતા રહતા હૈ. વહ મહાપાતકી હોતા હૈ.

સોચ-સમઝકર વા જાનબૂઝકર કિયા ગયા પાપકર્મ અત્યંત ભયંકર હોતા હૈ ઔર ઉસકા ફલ કઈ જન્મોં તક જીવકો ભોગના પડતા હૈ.

સત્તા, ધન યા દબાવસે જો દૂસરોંસે સેવા, સુખ યા સુવિધા ચાહતા હૈ વહ જુલ્મી હો તો કોઈ આશ્ચર્ય હી નહીં ! વહ ક્યા નહીં કરે ! મનુષ્યકો જિંદા જલા તક ડાલતા હૈ ! સ્નેહસે જો પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઉસીમેં રસ હોતા હૈ. ઈસલિયે સ્નેહસે હી તુષ્ટિકી અનુભૂતિ હોતી હૈ. દબાવ યા સત્તામેં તો સંતાપ હી રહતા હૈ. ઔર સંતાપકા હોના પાપકા ફલ હૈ.

દીન-દુખિયોંકે સુધારકે લિયે, ઉનકે હિતકી ભાવનાસે, ઉનકો સમઝાના, ડાંટના, દબાના ચાહિયે. ઉપરી ફુંકારકે સ્વરૂપકી કડાઈ જો કરની ચાહિયે યહ નહીં કરના ભી પાપ હૈ, કારણ કિ હમ ઉન દીનોંકી દુર્દશાકે પ્રતિ આંખમિચૌલી કરતે હુએ, અપનેકો ઉનકી દુર્દશાસે અછૂતે રખતે હૈં.

કેવલ અપને સુખ વ સ્વાર્થપૂર્તિકા હી ખયાલ રખતે હૈં. ઉનકે સુધારકે લિએ સમય, શક્તિ, સત્તા યા ધન આદિકા ઉપયોગ કરનેકો હમ તૈયાર નહીં ! ઉનસે લાભ ઉઠા લેતે હૈં, અપના કામ નિકાલ લેતે હૈં.

શ્રી શ્રી કબીરજી મહારાજને ઈસી સ્વાર્થી પાખંડી વૃત્તિકા વિરોધ કિયા થા.

જો જસ કરિહૈં સો તસ પઈહૈં, રાજા રામ હૈં નિયાઈ.
સાંઈ મેરા બાનિયા, સહજ કરૈં વ્યાપાર;
બિન ડાંડી બિન પાલડૈં, તોલૈ સકલ સંસાર.

★ ૨૯-૯-૫૧ : ડહાણૂ

શ્રીગુરુદેવકા ૨૭-૯-૫૧ કા ભાવનગરસે લિખા હુઆ પત્ર મિલા

કુમુદ, જો સાધન કરના ચાહતા હૈ ઔર કર નહીં સકતા યા અસમર્થતા હૈ વહ સ્ત્યાન નામકા વિઘ્ન હૈ. ઈસકો ચિત્તકી અકર્મણ્યતા હી કહના ચાહિયે. યદિ યહ વિદ્યમાન રહ કર પુષ્ટ હો ગયા તો સંશય, પ્રમાદ, આલસ્ય, ભ્રાન્તિદર્શન, આદિ વિઘ્ન ઉપસ્થિત હો જાતે હૈં. તબ સાધનસે બિલકુલ ઉપરતિ હો જાતી હૈ.

જો સાધન બતલાયા હૈ ઉસકો ધૈર્યપૂર્વક કરના ચાહિયે. વૃત્તિયોંકો અંતરંગ કરનેમેં સાહસ સહિત પ્રયત્ન કરો પર સ્મરણ રહે કિ ઈશ્વર-શરણાગતિ વિસ્મૃત ન હોવે, કારણ, યહી ક્રિયા યોગ (પ્રયત્ન) હૈ ઐસા યોગાચાર્યોંકા નિશ્ચય અનુભવ હૈ.

તપઃ સ્વાધ્યાયેશ્વર પ્રણિધાનાનિ ક્રિયાયોગઃ ॥

ઈશ્વર-પ્રણિધાન (શરણાગતિ) મંત્ર જપ વ અર્થાનુસંધાનસે પ્રાપ્ત હૈ યહ અનુભૂત હૈ.

જપ, મંત્ર, તપ, ઔષધિ ઔર સમાધિ, યહ પાંચ પ્રકારોંસે સિદ્ધિ (ઈશ્વરાનુભવ) હોતી હૈ. તુમકો સત્યમેં હી ઉત્થાન કરના હૈ તો અવશ્ય કઠોરતાપૂર્વક સાધન કરો. પ્રેરણા ખૂબ મિલેગી. ઈસમેં સંદેહકો અવકાશ હી નહીં, ક્યોંકિ સાધકકે લિયે મેરે પાસ કુછ ભી અદેય હૈ હી નહીં. પ્રિય કુમુદ ! પરિણામ અવશ્ય નિકલેગા. અપનેકો તો કેવલ ધૈર્યપૂર્વક ધ્યેયસિદ્ધિકે પુરુષાર્થમેં લગે રહના ચાહિએ !

★ ૧-૧૦-૫૧ : ડહાણૂ

એક ઘટના

રોજકી તરહ આજ બ્રાહ્મકાલ તીન બજે ઉઠ કર ઘરમેં નીચે આઈ ઔર લાલટેન લેકર વાડામેં શૌચાલય ગઈ. તબ તીનચાર આદમી દબે પૈરોંસે દૌડકર આસપાસમેં કહીં છિપ ગએ હો ઐસી આવાજકા મુઝે ભ્રમ હુઆ ઔર ભયભીત હો ગઈ.

ઉસી ક્ષણ શ્રીગુરુદેવકે વચનોંકી સ્મૃતિ ઝલક ઉઠી કિ શ્રીગુરુદેવને કહા હૈ, "મૈં તુમ્હારે સાથમેં હૂં. નિયમ ડટકર કરના. મનકે ભય યા પ્રમાદકે વશ નહીં હોના.'' મૈંને અપને મનસે કહા, ડરાઓ મત ઔર નિયમ કરને દો.

હમારા મકાન પુરાને ઢંગકા દો મંજિલવાલા હૈ. ઘરકે પીછે વાડામેં કરીબ આધે ફલંગકી દૂરી પર નિર્જન સ્થાનમેં શૌચાલય હૈ. ગાંવમેં બીજલી ભી નહીં આઈ થી.

વાડામેંસે ઘરમેં આઈ તબ તક બારબાર ભ્રમ હોતા રહા કિ કોઈ લોગ છિપ કર મુઝે દેખ રહે હૈં. ઘરકા મુખ્ય કીંવાડ મુખ્ય માર્ગ પર પડતા હૈ વહ તો બંદ હી થા. ઘરકે પીછેકે ભાગમેં આયે હુએ સ્નાનઘરમેં સ્નાન કરકે મૈં ઘરમેં આઈ ઔર ઉસ તરફકા કીંવાડ બંદ કર દિયા.

આનંદબહન, પુષ્પાબહન ઔર જ્યોતિબહન નવસારી ગયે હૈં ઔર પિતાજી ભી આજ સુબહકી ટ્રેનસે વહાં જાનેવાલે હૈં. ચેતન, અરુણ વ ભગીરથ ભી સુબહ સ્કૂલમેં જાનેવાલે હૈં. ઇસ વિચારસે નીચેકે દો કમરે જો મૈંને ખોલે થે વે આજ ખુલે રખકર ઔર તિજોરી વ અલમારિયોંકી સભી ચાબિયાં ભી નીચે હી રખકર મૈં ઊપર મેરે પૂજાકે કમરેમેં આ ગઈ.

મૈંને સોચા કિ આજ સાઢે છ બજે તો નીચે આના હી હોગા. અભી પૌને ચાર તો હો ગયા હૈ. મનકે ડર જાનેકે કારણ આજ સમય જ્યાદા લગ ગયા. પૂરે તીન ઘંટેકા નિયમ નહીં હોગા ઐસા ખ્યાલ આને પર જલ્દી જલ્દી નિયમ પ્રારંભ કિયા ઔર જાપ વ ધ્યાનકે અભ્યાસમેં એકાગ્ર હો ગઈ.

કીંવાડકે ખટખટાનેકી લગાતાર ધ્વનિસે મૈં ચૌંક ઉઠી. ચેતન કહ રહી થી, કુમુદબહન ! કીંવાડ ખોલો ઔર જલ્દી નીચે ચલો. અભી છ બજે હૈં. નીચે પિતાજીકે બૈઠકકે કમરેકી ખિડકી તોડ઼ કર ચોર લોગ ઘરમેં આયે થે.

સુનતે હી મૈં સ્તબ્ધ હો ગઈ. હે ભગવાન ! આજ યહ સબ ક્યા હો રહા હૈ ! તીન બજેસે જગ રહી હૂં ઔર ઘરમેં ચોર લોગ આ ગયે !

નીચે પહુંચકર દેખા કિ ચાચા, ફૂફી ઈત્યાદિ કઈ લોગ ઈકટ્ઠા હો ગયે હૈં.

ખિડકી તોડી હુઈ હૈ. ચોરોંને સભી ચાબિયોંકા ઉપયોગ કિયા થા પરંતુ એક ભી અલમારી યા તિજોરી ખુલી નહીં થી. એકકી ચાબી દૂસરેમેં, દૂસરેકી તીસરેમેં, ઈસ પ્રકાર સભીમેં ઉલઝી વ ટૂટી હુઈ ચાબિયાં થીં.

મેરે પિતાજીને કહા, "દેખો, ઈસ પ્રકારકે તુમ્હારે નિયમ તો ઘર ઔર તુમ્હારે લિયે ભી જોખિમ હૈ. મૈં ચાહતા હૂં કિ તુમ નિયમ બંધ કર દો. જ્યોતિ ભી નિયમ કિયા કરતી હૈ. મુઝે ઔર ભી ચિંતા બઢ ગઈ હૈ."

મૈંને કહા, "મૈં નિયમકે લિયે તીન બજે ઉઠ ગઈ ઔર નીચે વાડામેં ગઈ. ફિર સ્નાન કરકે ઊપર આઈ તબ તક ચોરોંકો ઠહરના પડા. ઈસમેં સમય નિકલ ગયા ઈસી વજહસે ઉન્હેં સમય કમ મિલા ઔર સૂર્યોદયકે પહલે ઉન્હેં ચલે જાના પડા. શ્રીગુરુદેવને મેરી, આપકી વ ઘરકી ભી પૂરી રક્ષા કી હૈ."

પરંતુ પિતાજી નહીં માને. કલસે નિયમ નહીં કરના ઐસા કહ કર નવસારી ગયે. ચેતન આદિ સ્કૂલ ગયે. મૈં શ્રીગુરુદેવકે વચનોંકી નોંધ બરાબર પઢ રહી થી ઔર મન હી મન બાતેં કર રહી થી. તભી ભાવનગરસે ૨૯-૯-૫૧ કા લિખા હુઆ શ્રીગુરુદેવકા પત્ર મિલા :

પ્રિય કુમુદ-જ્યોતિ ! મૈં આજ શામકી ગાડીસે ભાવનગરસે ચલા જાઊંગા ઔર ૫-૮ દિનોંમે પુષ્કર પહુંચ જાઊંગા. પરમાનંદજીકી ઈચ્છાપૂર્તિ કરનેકે નિમિત્ત તુમ દોનોં મેરી આજ્ઞાકા પાલન કરેંગી ઐસી અપેક્ષા રખતા હૂં. યદિ ઉનકે અનુકૂલ અપના કાર્યક્ષેત્ર ન બનાયેંગે તો સારા દોષ અપને ઉપર થોપ દિયા જાવેગા.

બસ, ઈસી કારણ, ઈચ્છા વિરુદ્ધ આજ્ઞા દેનેકો બાધ્ય હોકર આજ્ઞા દેતા હૂં કિ કેવલ છ માસ સાધન-ભજન બહુત કમ કર દેં, અર્થાત્ સાધન ન કરેં. મૈં અપને હૃદયકે વિરુદ્ધ ઈસ કઠોર આજ્ઞાકો લિખ રહા હૂં. આશા હૈ કિ તુમ દોનોં કુમારી દુઃખસહિત પાલન કરેગીં."

પત્રકો પઢતે હી અસહ્ય વ્યથા હુઈ. મુઝે લગા કિ મૈં લડકી હૂં ઈસીલિયે પિતાજી ઔર શ્રીગુરુદેવ ભી મેરે પર દબાવ ડાલ રહે હૈં ઔર મેરી ભાવનાઓંકો કુચલ રહે હૈં. મેરે ચિત્તકે સારે ઉદ્વેગકા પત્ર શ્રીગુરુદેવકો પુષ્કર ભેજા. જવાબમેં ૪-૧૦-૫૧ કો તાર મિલા, "ધૈર્ય રખો. કુછ કરના નહીં. મેરા પત્ર દેખો."

૬-૧૦-૫૧ કો શ્રીગુરુદેવકા પત્ર મિલા :

પ્રિય કુમુદ, સાવધાન ! જૈસા તુમ ચાહતી હો વહ સબ તુમ્હારી ઈચ્છાનુકૂલ

હોગા. પુત્રી, તુમ મેરી હો. મેરી આજ્ઞા માનેગી ઐસા વિશ્વાસ હૈ. અપને વિચારોં પર કાબૂ લાઓ. મૈં તુમ્હારે લિયે સબ કુછ કરને તૈયાર હૂં. મૈં બહુત જલ્દી હી નિકાલ કર લૂંગા. અનશન આદિ ન કરના. વહ વિગ્રહકા કારણ બનેગા. સબ સંકલ્પ બંધ રખો, આજ્ઞાપાલન કરો.

તારસે જવા દિયા કિ અનશન છોડકર આપકી આજ્ઞાકા પાલન કિયા હૈ.

પુષ્કરસે ૮-૧૦-૫૧ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા

તુમ્હારે પત્રકા ક્રમશઃ પત્રોત્તર ઈસ પ્રકાર હૈ. કિસીકી ઉદારતા-અનુદારતાસે કામ નહીં, કર્તવ્યસે કામ રખો. સાધન હી તુમ્હેં કરના હૈ. નિશ્ચય રખો. પર અપની જવાબદારીસે તુમકો મુક્ત કરનેકો હી સબ કાર્યારંભ કરના પડા. મૃત્યુ-ઈચ્છત વ્યક્તિકો કાર્પણ્યદોષદૂષિત સમઝા હૈ. મેરા સંબંધ ભગવાન શ્રી રામચંદ્રજી મહારાજકી કૃપાસે તુમ્હેં સુખદાઈ હોગા ઐસી સતત આશા હૈ.

પરમાનંદજીકો ચિન્તા એક પિતાકે નાતે હોના ચાહિયે પર પરધિમેં. તુમ અપના જીવનધ્યેય નિશ્ચિત કર સકતી હો. ભાવનાએં કુચલી નહીં જાતી, કુમુદ, પરંતુ ઉનકે દબને પર એક દિવ્ય અદૃશ્ય તત્ત્વ નિકલ આતા હૈ. યહ ભવિષ્યમેં અનુભવ હોગા.

તુમ મેરે એક સુયોગ્ય પુત્ર હો, પુત્રી નહીં. તુમકો એકાન્તાદિ મિલન પ્રાપ્ત હૈ. નિર્બલ ન બનો. તુમ ખૂબખૂબ એકાન્તમેં મિલો કુમુદ, પર મરયાદસે ! નારી હો વા હોગી, પર મેરે લિયે નહીં. તુમ્હારે "ક્યોં" પર કભી વિરોધ ન કર "ક્યોં" સાર્થ કરૂંગા.

કિસીકે લિયે સંકુચિત વિચાર ન રખો, પર જિનને ઐસી ભાવનાએં પૈદા કર દી હૈં, ઉન પર વિચાર કરો. મુઝે આશા હૈ કિ અનશન ન કર તુમ બુદ્ધિવિકાસમેં સંલગ્ન હોગી.

મૈંને સાધના બંધ કરનેકા લિખા હૈ ઉસમેં રહસ્ય હૈ. યદિ મેરી બુદ્ધિ ભૂલ ન કરતી હો તો તુમ્હારા કલ્યાણકા માર્ગ સફલતાસે પૂર્ણ હોગા. અબ દૂસરે જન્મમેં લડકેકે રૂપમેં તુમ્હેં નહીં દેખના ચાહતા, પરન્તુ કુમુદેશ્વરકે રૂપમેં રખના ચાહતા હૂં. યહ કેવલ શબ્દયોજના નહીં, અપિતુ મેરી હાર્દિક ભાવના વ તીવ્ર ઈચ્છા હૈ. ચારપાંચ વર્ષ બાદ મૈં રહૂં યા નહીં ! ક્યા નિશ્ચય હૈ ! આશિષ.

અભી ડહાણૂસે તાર આયા હૈ કિ પુષ્પાકી તબિયત બહુત અચ્છી હૈ. દેખા, કુમુદ ! ઔષધિમેં કિતની શક્તિ હૈ જો અસાધ્ય રોગ ભી શમન હોતે હૈં. સબકો

આશિષ.

પુષ્કરસે ૧૫-૧૦-૫૧ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા :

તુમ્હારા પત્ર મિલા. બહુત સંતોષ હુઆ. મૈંને યહાં બુલાના ચાહા થા પરંતુ અબ આનેકી આવશ્યકતા કિંચિત્ નહીં. જબ તક ન કહૂં, સુખસે રહના ઔર સાધન કરના નહીં. અપનેકો મિટાતા હૈ વહી ઊંચા ઉઠતા હૈ. ચારપાંચ વર્ષકી બાત ફિર કભી લિખૂંગા યા મિલને પર.

પુષ્કરસે ૧૭-૧૦-૫૧ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા : મૈં યહાં દિવાલી તક ઠહરૂંગા. દેખો, ખૂબ સોચો. સાધુ કિસીકા અકલ્યાણ સ્વપ્નમેં ભી નહીં ચાહતા. સાધુ કિસીકો શાપિત કરતે નહીં વ જો શાપ દેતે હૈં વહ મેરે મતસે સાધુ નહીં.

૧૭-૧૦-૫૧ : પુષ્કર

શ્રી ગુરુદેવને છબિલભાઈકો લિખા :

આપકા પત્ર મિલા; પત્રકા તથ્ય વ સત્ય વિચારણીય હૈ. માનવહૃદયમેં ધૈર્ય કે અભાવસે તમક, ઝુંઝલાહટ (ઉશ્કરાહટ) હોતે હૈં.

પત્રોત્તર તો દેતા રહા પર વાણીસે નહીં. વાણી કેવલ ઉપદેશ દે સકતી હૈ, સાધન નહીં. સાધનકો તો હરિકૃપા હી બસ હૈ. આશા નિરાશામેં પરિવર્તિત હોવે વહ તો આશા હી કા મૂલ્ય હૈ. સમઝસે વિચારો. દુઃખકે હોનેમેં રાગકે તંતુ હી કારણ હૈ, જો વસ્તુમેં દૃષ્ટિફેર કરાકર નિરાશા ઉત્પન્ન કરા દેતા હૈ.

રાસ્તા એક બાર બતાના હોતા હૈ. વિચાર કર ઉત્તર દૂંગા યહ કહ દિયા હોગા, પર કેવલ શબ્દસે હી નહીં ! તુમ એક સાલમેં એક બાર મિલતે હો યહ સહી હૈ, પર મૈં હર સમય તુમ્હારી સ્મૃતિ રખના ચાહતા હૂં યહ ભી સત્ય હૈ.

છબિલભાઈ ! તત્ત્વસાધન ઇતના સરલ નહીં, જો શબ્દ ઈસકી પૂર્તિ કર દેં ! વહ કૃપાસાધ્ય હૈ. વિશ્વાસ કરો. જબ મૈં આઊંગા તબ ખૂબખૂબ પ્રશ્નોંકે ઉત્તર દે દૂંગા. ખૂબખૂબ બહુત દેર તક ઉત્તર દૂંગા, અચ્છા ? બસ ન !

છબિલભાઈ ! મન શાંત રખો. પ્રારંભમેં ઐસા હોતા હી હૈ. જલ્દીકા કામ નહીં. મન અવશ્ય આનન્દાનુભૂતિ કરેગા. છબિલભાઈ ! સાધુકી દૃષ્ટિ ગરીબ-ધનવાન આદિસે સમ્બન્ધ નહીં રખતી. સોચો, વહ પ્રેમ ચાહતે હૈં, ન કિ ધન. બસ ! દૂસરા ચશમાં બંબઈ મેં રખો. કારણ અભી હૈ, ઔર જબ જરૂરત હોગી તબ દેખા જાયેગા.

૧૮-૧૦-૫૧કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને આનંદબહનકો લિખા : મૈં તો કુમુદ-જ્યોતિકે ભાવકા ભૂખા થા વ હૂં. કુમુદ જ્યોતિકો આપને જો કુછ ભી બનાયા વા દિયા, મેરે વિચારસે વહ આપકા કર્તવ્ય થા વ હૈ.

પરમાત્મા પર વિશ્વાસ ઘટને-બઢનેસે પરમાત્માકા કુછ બિગડતા નહીં હૈ. પરમાત્મા સદૈવ એકરસ, અખંડ, વ્યાપ્ત હૈ. ઉનકો કિસીકે વિશ્વાસકી આવશ્યકતા નહીં.

યહ સત્ય નહીં કિ જ્યોતિ કુમુદ મેરી હૈં, પર યહ સત્ય હૈ કિ મૈં મેરે વચનાનુકૂલ કુમુદ ઔર જ્યોતિકા હૂં.

આનંદબહન, આને ન આનેસે શરણાગતિ મિટતી વ બનતી નહીં હૈ, વહ તો ભાવકે તંતુસે બંધતી હૈ ઔર અભાવસે મુક્ત હૈ.

૨૧-૧૦-૫૧ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા : કુમુદ, તુમ્હારે સ્નેહમય પત્ર મિલે. ઉત્તરમેં દેરીકા કારણ સમયાભાવ થા. જીવન સમર્પણમેં ભાવ હી પ્રધાન ક્રિયા હૈ. વહ તુમ્હારે મેં ઉદય હોતી જાતી હૈ. સાધન છ માસકે લિયે હી બંદ કિયા હૈ. આત્મોત્સર્ગમેં સાધના પ્રધાન હૈ. પત્ર લિખતે સમય આનંદ આનંદ પ્રાપ્ત હો ઐસી ભાવના હૈ.

શ્રીગુરુદેવકે પ્રથમ દર્શનકો દિનદોશી જાનેકા મેરી મોટી માંને ભાવનગરસે ફોનમેં આનંદબહનકો કહા થા કિ પુષ્પાબહનકો દિનદોશી લે જાઓ. મેરી યહ તીવ્ર ઈચ્છા હૈ, કારણ કિ મુઝે પૂર્ણ વિશ્વાસ હૈ કિ સમર્થ સંતકે આશીર્વાદસે હી પુષ્પાકા ચિત્તભ્રમ મિટેગા. આજ તક કિયે હુયે સારે ડાક્ટરી ઈલાજ તો અસફલ હી રહે હૈં. ઈસલિયે તુમ પુષ્પાકો જરૂર દિનદોશી લે જાઓ.

મેરી મોટીમાંને શ્રીગુરુદેવકે દર્શન તબ નહીં કિયે થે. પરંતુ ઉન્હોંને અપની શ્રદ્ધાસે આગ્રહપૂર્વક ઈસ પ્રકાર કહા. તદનુસાર મેરે પિતાજી ઔર આનંદબહન, પુષ્પાબહનકો લેકર દિનદોશીમેં શ્રીગુરુદેવકે સમ્મુખ પ્રથમ બાર પહુંચે થે. પુષ્પાબહનકો ઉસી દિનસે બિલકુલ ઠીક હો ગયા થા.

૨૨-૧૦-૫૧ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને પુષ્પાબહનકો લિખા

પ્રિય પુત્રી પુષ્પા, સાદર સતત આશીર્વાદ. તુમ્હારા પ્રથમ પત્ર મિલા. તુમ્હારે પહલે પત્રસે જો પ્રસન્નતા હુઈ વહ અકથનીય હૈ. તુમ્હારા જીવન ડાક્ટર દ્વારા સુધરા ઈસકે લિયે ઉસકો કિતને હી ધન્યવાદ દૂં, થોડે હૈં !

ભાવનગર જાકર મોટીમાંકો ખૂબ આનંદ દો, જો તુમ્હારે ચિત્તભ્રમસે અત્યન્ત

દુઃખી થી ઔર તુમ્હારે અચ્છે હોનેકી પ્રધાન કારણ હૈ. બસ, ખૂબ આનંદ કરો.

૩૧-૧૦-૫૧ કા શ્રીગુરુદેવકા તાર મિલા : શુક્રવારકો દિલ્હી મેલસે વાયા મહેસાણા રાજકોટ જા રહા હૂં.

૭-૧૧-૫૧ ગોંડલસે શ્રીગુરુદેવને લિખા :

સંતજી માં સંતજી, આશીર્વાદ.

મૈં ઔર મેરે પૈર બડે આરામ મેં હૈં. મોહનસ્વામીજી વઢવાણમેં મિલે વ વઢવાણ ઉતરના પડા. ઔર રાજકોટ સાથસાથ ભી વે આયે થે.

ગોંડલ સાથ મેં બચીબહન, નાનાભાઈ વિધિવત્ વ મોટાભાઈ આયે હૈં. કલ દિન સબ સાથમેં જાના ચાહતે હૈં. બસ, નાનીબહન, બચીબહનકા સ્નેહ અકથનીય હૈ. ભૂખ, પ્યાસ, શયન આદિકા કુછ ભાન નહીં ! વે જો આપકો પત્રમેં લિખતી હૈ તો ઉસમેં આશ્ચર્ય નહીં !

વહાં પર શેઠ દ્વારકાદાસજી વ માતાઓંકો ૐ નમઃ રામાય કહના. લક્ષ્મીબહનકો આશીર્વાદ કહના.

૨૧-૧૧-૫૧ : ડહાણૂ.

શ્રીગુરુદેવકા ભાવનગરસે ૧૮-૧૧-૫૧ કા લિખા પત્ર મિલા : તુમ્હારે ભાવભરે પત્ર મિલે, પર અવકાશ ન મિલનેસે પત્રોત્તર દેનેમેં દેરી હુઈ હૈ. શ્રી સચ્ચિદાનંદ ભગવાન રામ તુમ્હારે સામીપ્ય હી હૈ ઐસા જાનના. કલ રાજકોટ જા રહા હૂં.

શ્રીગુરુદેવકા ભોપાલ સ્ટેશનસે ૨૭-૧૧-૫૧ કા લિખા પત્ર મિલા : આજ સ્ટેશન પર ગાડીકી પ્રતીક્ષામેં ચાર કલાક વ્યતીત કર રહા હૂં, કારણ બચન-બદ્ધતા. દેરીસે પત્ર દેનેસે તુમ્હારા સ્મરણ દેરીસે હુઆ ઐસા નહીં ! કુમુદ, મૈં સદૈવ તુમ્હારા સ્મરણ ઉસી પ્રકાર રખ સકતા હૂં જિસ પ્રકાર તુમ. તુમ અપને કો દુઃખી હો ઐસા માનતી હો યહ ઠીક નહીં.

મૈં ભાવનગર ગયા થા, રાજકોટ ગયા થા, પુષ્કર ગયા થા. ઈસ પત્રકે પહુંચતે-પહુંચતે ફિર રાજકોટ પહુંચૂંગા. ૪-૮ દિન ઠહર કર પીછે કહાં જાઊંગા, નિશ્ચિત નહીં. સંભવ હૈ કિ પ્રિય પુત્રી બચીબહન આવે. પરમાનંદ, જ્યોતિ, બાબા, આનંદબહન, બેબી, પુષ્પાકો આશીર્વાદ કહના. બાબા તો પઢનેકો બોમ્બે ચલે ગયે હોંગે. પુત્રી જ્યોતિ પઢનેમેં સંલગ્ન હોગી. આનંદબહન ગૃહચર્યામેં વ્યસ્ત

હોગી ઔર તુમ આજ્ઞાપાલનમેં કષ્ટ ઉઠાતી હોગી. હાં, પુષ્પાકા હાલ લિખના, હોં કુમુદ.

૨૯-૧૧-૫૧ કા શ્રીગુરુદેવકા રાજકોટસે તાર મિલા કિ કુમુદ-જ્યોતિકો શીઘ્ર રાજકોટ ભેજો.

૩૦-૧૧-૫૧ રાજકોટ.

શ્રી સદ્‌ગુરુ સદન આશ્રમમેં શ્રીગુરુદેવકે સમ્મુખ હમ પહુંચીં ઔર પ્રણામ કિયા તબ શ્રીગુરુદેવ ખિલખિલાકર ખૂબ હંસે. પશ્ચાત્ કહા :

અચ્છા, તો અબ દોનોં આ ગઈ ન ! દેખો, સાધન તો કરના હી પડેગા. છ માસકો હી બંદ કિયા હૈ. કહીં ઐસા નહીં પકડ લેના કિ સાધન કિએ બિના હી સબ કુછ પ્રાપ્ત હો જાયેગા. મૈં ઐસા ગુરુ નહીં હૂં જો બિના પાત્રતાકે દેતા રહૂં યા ચુટકી બજાતે હી તુમ્હેં સિદ્ધ બના દૂં ! ના બાબા ! મૈં ઐસા ગુરુ નહીં હૂં, પક્કા સમઝ લેના.

દૂસરી બાત યહ કિ મૈંને ક્યોં ઇતને દિન તક નહીં બુલાયા ? ઇસકા જવાબ હૈ : મેરી ઇચ્છા. બસ, મૈં જો ઉચિત સમઝૂંગા વહી કરૂંગા. સદૈવ ધ્યાનમેં રખના કિ, મૈં તુમ્હારા હિત સતત ચાહતા હૂં.

તુમ યહાં કૃષ્ણાકો મિલી ન ? વહ અબ તુમ્હારી ગુરુબહન હૈ હોં ! ચતુર્થી કે પશ્ચાત્ ભાવનગર રહા થા. તબ કૃષ્ણા ભી વહીં થી. વહ દીક્ષા કે લિયે કહતી થી. મૈં સોચતા થા કિ કુછ દિન બાદ દૂંગા. પરંતુ તુમ્હારી મોટી માંને પ્રેમસે કહકર પૂર્ણિમાકો દીક્ષા દેને કા નિશ્ચય કરા દિયા. દીક્ષા કે બાદ ઉન્હોંને કૃષ્ણાકા મુંહ મીઠા કરાયા ઔર સગુનકે રુપયે હાથમેં દિયા થા હોં.

મેરે પાસ રુપયે તો હૈં નહીં, તબ મૈં ક્યા દેતા ? મૈંને તો કહા કિ બેટા કૃષ્ણે ! મૈં ચાહતા હૂં કિ મેરે સમાન હોઓ.

માં, તુમ, કૃષ્ણા, બચીબહન, જ્યોતિ, વિધિવત્, ચંદા, પારવતી, સભીકે મિલ જાનેસે મુઝે બહુત પ્રસન્નતા હો રહી હૈ. પરંતુ ક્યા કરૂં ? આખરી સમય પર તુમ લોગ મિલીં હો !

સદ્‌ગુરુ વ શિષ્યકા નાતા

દેખો, જબ તક અર્જુનને શ્રદ્ધા ઔર પ્રેમભાવપૂર્વક "શિષ્યસ્તેઽહં શાધિ માં ત્વાં પ્રપન્નમ્" નહીં કહા, તબ તક ભગવાન અર્જુનકો વ્યક્તિગત આજ્ઞા વ ઉપદેશ નહીં દેતે હૈં.

કારણ કિ આદેશ ઔર ઉપદેશ તો ગુરુ-શિષ્યકી પરિપાટીકે અનુસાર હી હો સકતે હૈં. જબ તક શિષ્ય પ્રપન્ન નહીં હોવે તબ તક ગુરુકા કોઈ અધિકાર નહીં હોતા. પરંતુ શિષ્ય જબ પ્રપન્ન હોતા હૈ, તબ ગુરુકા સમ્યક્ અધિકાર હો જાતા હૈ.

લેકિન ઈસ અધિકારકો કાયમ બનાયે રખને કી જિમ્મેવારી પ્રપન્નકી હોતી હૈ. ભગવાન અર્જુનકો કહતે હૈં : "યથેચ્છસિ તથા કુરુ." ભગવાન દેખતે હૈં કિ, અર્જુનકો યુદ્ધ કરના યહ ઉસકા કર્તવ્ય હૈ ઔર મેરા ભી વહી આદેશ હૈ, યહ સમઝા દિયા હૈ. અબ દેખેં, ઈતને પર ભી અર્જુન અપની ઈચ્છા રખના ચાહતે હૈં યા મેરી ઈચ્છા વ મેરે આદેશ કો સત્ય કરના ચાહતે હૈં ?

તો ઈસ પ્રકાર ભગવાન દેખ રહે હૈં કિ અર્જુન યથાર્થમેં પ્રપન્ન હુએ હૈં યા નહીં ? અર્જુન વાસ્તવમેં પ્રપન્ન હુએ હૈં. ઉન્હોંને ફૌરન કહા, 'કરિષ્યે વચનં તવ।' યુદ્ધ લડે ભી ઔર વિજય ભી પાઈ.

યહ નાતા તો કચ્ચે ધાગેકા હૈ. યદિ ગુરુકા સર્વાધિકાર સચ્ચે હૃદયસે માનો ઔર આજ્ઞાપાલનમેં ડટ કર રહો તબ તો યહી કચ્ચે સૂતકા બન્ધન જન્મ-જન્માન્તરકા અટૂટ પક્કા નાતા બન જાતા હૈ. ઔર નહીં માનો તો વહ તો કચ્ચા સૂત હૈ હી. ટૂટને મેં આશ્ચર્ય ભી ક્યા ઔર દેરી ભી ક્યા ?

ઝમકા ઝકઝોર સહેંગો નહીં, યહ ટૂટત થોરે સે પૌન લગા,
ફિર જોરિયૈ નાંહી જૂરૈંબો યહ, જનિ તોરિયૈં નેહકો કાચો તગા.

જબ તક શરણાગતકા ભાવ ઉદય ન હો તબ તક ગુરુનિષ્ઠાકા ઉદય નહીં હોતા. જબ તક નિષ્ઠા નહીં, તબ તક પ્રેમકા પ્રાદુર્ભાવ નહીં. નિઃસ્વાર્થ વિશુદ્ધ પ્રેમ હી પક્કા ભગવત્-સંબંધ હૈ. ઈસકો સંસારકી વાસનામય આસક્તિકા રૂપ નહીં દેના. વિવિધ પ્રકારકી વાસનાઓંસે ઈસે મિલાના નહીં ચાહિયે.

યહ વિશુદ્ધ પ્રેમ વાસનાસે બહુત ઊંચા, બિલકુલ ભિન્ન ઔર દિવ્ય તત્ત્વ હૈ. વાસનાકે મિલાનેસે પ્રેમ કલંકિત હો જાતા હૈ યહ કહના બરાબર નહીં.મૈં સમઝતા હૂં કિ શુદ્ધ પ્રેમ હો તો વાસનાકા ઉદ્ભવ યા મિલન હોના હી અસંભવ હૈ.

ઇસલિયે પ્રેમ પ્રેમ કહનેવાલે સ્વયમ્ જબ અપને ઉસ પ્રેમકો લાંછિત કર દેતે હૈં તબ સ્પષ્ટ હો જાતા હૈ કિ વાસ્તવમેં ક્યા થા ! શુદ્ધ પ્રેમકા પ્રમુખ લક્ષણ ત્યાગ વ બલિદાન હૈ. અર્જુનકો ભગવાનકી સારી તત્ત્વચર્ચા સમઝમેં આઈ હો યા નહીં, પરંતુ એક બાત બરાબર સમઝમેં આ ગઈ થી કિ આજ્ઞાપાલન કરના

હી હૈ : કરિષ્યે વચનં તવ।

દેખો, તન-મન-વચનપૂર્વક શિષ્ય ગુરુદેવકો અપના સર્વસમર્પણ કરતા હૈ. પહલા દાતા શિષ્ય હૈ. તબ દૂસરે દાતા ગુરુદેવ હોતે હૈં જો શરણાગત શિષ્યકો મંત્ર ઔર સાધન તથા અભય દેકર અપનાતે હૈં.

યહ પક્કા વિશ્વાસ રખો કિ ગુરુદેવકી પ્રેરણા તો અહર્નિશ મિલતી હી હૈ. મૈં ભગવાનકે પાસ હી હૂં ઔર ભગવાન મેરે સાથ સતત હૈં હી, ઐસા દૃઢ વિશ્વાસ રખનેસે હી પૂરા પડતા હૈ. સંશયાત્મા કુછ પ્રાપ્ત નહીં કર સકતા, કેવલ વિડંબના ભોગતા હૈ.

તૂ મિટ જાવે ઔર વહી રહ જાવે, તબ સમર્પણ ! યદિ યહ નહીં હો તો ફિર કુછ નહીં. ગુરુદેવકે વચનોં પર પૂર્ણ નિષ્ઠાવાન હોકર, કુતર્ક ન કરતે હુએ, સમઝપૂર્વક, ઉન વચનોંકો જીવનમેં ઉતારના, યહ હૈ સમર્પણકી પ્રક્રિયા.

શંકા-સમાધાન પૂછનેકી મના નહીં. અવશ્ય પૂછેં. સર્વ પ્રકારકી શંકાઓંકા સમાધાન કરનેકી ક્ષમતા ગુરુદેવમેં હોતી હૈ. સંતોંકી વિભિન્ન કોટિકે અનુસાર તથા શિષ્યોંકે વિભિન્ન સ્તરોં કે અનુસાર ભિન્નભિન્ન પદ્ધતિ હોતી હૈં. વાણીસે ન બોલતે હુએ ભી ગુરુદેવ અપને આચરણોંકે દ્વારા હમારી શંકાઓંકા સમાધાન બરાબર કરતે હી હૈં. યહ અનુભવ હૈ.

યહ નિતાંત અનિવાર્ય હૈ કિ ગુરુવાક્યમેં અડિગ નિશ્ચય માને નિષ્ઠા હોની ચાહિયે. પહલે ભલે તર્ક વ બુદ્ધિપૂર્વક દેખો, જાનો યા પરખો. જબ મન પક્કા નિશ્ચય કરે, બુદ્ધિકા નિશ્ચય મિલ જાયે, હૃદય અનુરાગમય હોવે, ફિર ઉસ નિશ્ચયકો છોડના યા બદલના નહીં ચાહિયે, ફિર ઉસમેં ફેરફાર નહીં હોના ચાહિયે.

પ્રાપ્ત હુએ સમાધાનમેં ફિર કુતર્ક નહીં કરના ઔર અપને લિયે દિએ ગયે આદેશોંકા પાલન કરનેમેં નિષ્ઠા કે સાથ લગે રહના. કુતર્ક ઔર નિષ્ઠા-ભ્રષ્ટતાસે બચનેકે લિયે હંમેશા યહ ખયાલ રખના કિ ગુરુદેવમેં નરબુદ્ધિ ઔર ભગવાનમેં પાષાણબુદ્ધિ યા કેવલ ચિત્રકી બુદ્ધિ ન હો જાયે.

જીવનકે લક્ષ્યકા નિશ્ચય હૈ વ તદનુસાર જીવન-વ્યવહારમેં જો દૃઢ હૈ, ઉસકો જીવનમેં કોઈ ભી વિષમ પરિસ્થિતિકા મુકાબલા કરના નહીં પડેગા, કારણ, ચાહે કૈસી પરિસ્થિતિમેં ભી, ક્યા કરના વ ક્યા નહિં કરના ચાહિયે, ઈસકા સમાધાન ઔર નિશ્ચય, અપને લક્ષ્યકી સિદ્ધાન્તનિષ્ઠાકે દ્વારા, તુરંત હો હી જાતા હૈ યહ

પક્કા અનુભવ હૈં.

પડી રહો દરબારમેં ધક્કા ધણીકો ખાન,
કબહુંક દીનદયાલકે, ભનક પડેગી કાન.

નિષ્ઠાસે હી ધૈર્ય ઔર ધૈર્ય હી સે બેડા પાર નિશ્ચિત હોતા હૈ. નિષ્ઠાકી કમીકે કારણ ધૈર્ય રખના મુશ્કિલ હો જાતા હૈ. અધૈર્યકે કારણ સાધન-ભજનમેં નીરસતા, નિરુત્સાહ વ સંશયકે મહાવિકટ વિઘ્ન ઉપસ્થિત હો જાતે હૈં. અનેક જન્માંતરોંકે સંસ્કારોંકી અવલી ધીરેધીરે ટૂટતી હૈ. ઈસલિયે અધીર નહીં બનના.

ભગવદ્-શરણાગતકો ભગવત્કૃપાકા અનુભવ સંસ્કાર પકને પર અવશ્ય હોતા હૈ. જો વાસ્તવમેં શરણાગત હૈ, પ્રપન્ન હૈ, ઉસકો ફિર કોઈ ક્રિયા શેષ નહીં રહતી.

મોરે પ્રૌઢ તનય સમ જ્ઞાની । બાલક સુત સમ દાસ અમાની ॥
આન ઉપાય મોહિં નહિ સૂઝા । કો જિયકી રઘુબીર બિનુ બૂઝા ॥

ઈસ પર પૂરા વિશ્વાસ રખના. શરણાગતકે લિયે પ્રથમ નિયમ યહી કિ સતત ભાવ ઔર વિચાર બનાયે રખેં કિ હે નાથ ! મૈં તુમ્હારા હૂં. બસ, અપને તો નિશ્ચિંકર રહના ચાહિયે.

જાકી જો શરન હૈ, તાકી તાકો લાજ.
જો હૈ જાકે આશરે, તાહી કે શિર ભાર;
કરુઈ હરુઈ તૂમડી, ખેઈ લગાવૈ પાર.

જિસસે આશા હોતી હૈ યા યોં કહો કિ જિસકો લેકર આશા હોતી હૈ, ઉસીસે સાહસ સ્ફુટ હોતા હૈ. ઉસી તરહ જો નિષ્ઠા હોતી હૈ, ઉસીસે ધૈર્ય, ઉત્સાહ વ અનુરાગ સ્ફુટ હો જાતે હૈં.

૧-૧૨-૫૧ : શ્રીસદ્‌ગુરુ-સદન, રાજકોટ.

શ્રીગુરુદેવ સભામેં બિરાજમાન હૈં. આગેકી પંક્તિમેં બૈઠે હુએ ભાઈયોંને પ્રશ્ન કિયે તબ તક વિશાલ ભક્તસમૂહ હોને પર ભી બિલકુલ શાંતિ છાઈ થી.

પ્રશ્ન : સંસાર પ્રતિ વૈરાગ્ય કભીકભી હોતા હૈ, ફિર ટિકતા નહીં. ઈસકા કારણ ક્યા ?

શ્રીગુરુદેવ : દેખો તો, ઈતના વિશાલ સમુદાય હોને પર ભી યહાં કૈસી અદ્‌ભુત શાંતિ હૈ ! વાણીકી ચહલપહલ કરકે શાંતિકો ક્ષુબ્ધ કરના મનકો જંચતા નહીં !

સામને બૈઠે હુએ એક ભાઈને હાથ જોડકર શિર નંવાયા. યહ દેખકર :

શ્રી ગુરુદેવ : (પ્રેમસે) હાં જી ! મૈં જરૂર ઉત્તર દૂંગા હોં ! આપકી ભાવના હૈ કિ મૈં કુછ કહૂં તો સબકો સંતોષ હો !

વૈરાગ્ય કભીકભી હોતા હૈ, ઈસકા કારણ હૈ સંસારકી કટુતાકા ક્ષણિક અનુભવ. વૈરાગ્ય ટિકતા નહીં, ઈસકા કારણ હૈ વિષયોંમેં આસક્તિ ઔર અભ્યાસકી કમી.

પ્રશ્ન : મનકી ચંચલતા ક્યોં સ્થિર નહીં હોતી ? અભ્યાસ તો કિયા જાતા હૈ !

શ્રી ગુરુદેવ : જિતના ઔર જૈસે ચાહિયે વૈસા નહીં હોતા હૈ. યહ અભ્યાસકી કમી હૈ. ઈસમેં કારણ હૈ વિષયોંમેં આસક્તિ.

પ્રશ્ન : પ્રાયશ્ચિત્ત હોને પર ભી પુનઃ પાપાચરણ ક્યોં હોતા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : પ્રભુસે નિર્ભીક હોનેસે તથા પશ્ચાત્તાપ ન હોનેસે.

પ્રશ્ન : શ્રીરઘુનાથજી મહારાજકી પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરને કે લિયે સુગમ ઉપાય ક્યા ?

શ્રી ગુરુદેવ : અનન્ય શરણાગતિ.

પ્રશ્ન : શ્રીમાનસજીમેં કૌન કૌન ચૌપાઈયાં ઔર દોહે ઐસે હૈં જો ચલતે-ફિરતે જપના ચાહિયે ?

શ્રી ગુરુદેવ : શ્રીસુતીક્ષ્નજીકે મનોરથ કે વચન ઔર શ્રીભરતજી મહારાજ કે માર્ગ-ગમનમેંસે શ્રીમુખવાક્ય.

પ્રશ્ન : નિર્ભય કૈસે હોના ?

શ્રી ગુરુદેવ : અસંગ રહનેસે ઔર અપને કર્તવ્યોંકા ઠીકઠીક પાલન કરનેસે મનુષ્ય અભય હોતા હૈ. સબ પ્રકારકી ચાહ મિટનેસે નિર્ભીકતા પ્રાપ્ત હોતી હૈ.

જાગ્રત સ્વપ્નમેં ભય હૈ. સુષુપ્તિમેં ભય નહીં હૈ, પર વહાં જડતાકા ભય હૈ. સમાધિમેં વ્યુત્થાનકા ભય હૈ. ઈસસે સ્પષ્ટ હોતા હૈ કિ નિઃસંકલ્પ હોનેસે અભય પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

સુખ હર્ષહિ જડ દુઃખ વિલખાહીં । દોઉ સમ ધીર ધરહિં મન માહીં ॥

અનુકૂલતા ચલી જાતી હો યા પ્રતિકૂલતા આ રહી હો, ઉસકો નહીં રોકનેકી સમત્વવૃત્તિસે મનુષ્ય નિર્ભય હોતા જાતા હૈ. આપને તો "વૈરાગ્યશતક" દેખા

है ! श्री भर्तृहरिजीने कहा है, "वैराग्यमेवाभयम्".

प्रश्न : अंतःकरणकी शुद्धिका सरल उपाय क्या ?

श्री गुरुदेव अंतःकरणको शुद्ध करनेका छोटेसे छोटा और सरलसे सरल उपाय है संसारसे, भीतरी वृत्तिसे विमुख होना अर्थात् ममत्वसे रहित होना.

यह शोचनीय है कि मनुष्य स्त्री, पुत्र-परिवारके लिये और मकान, मोटर आदि भोग-पदार्थों के लिये कुछ न कुछ त्याग करने को तैयार है, परंतु प्रभुप्राप्तिके लिये कुछ त्याग न करना पडे ऐसा सस्ता उपाय ढूंढता है !

और सबके लिये पूरा परिश्रम करता हुआ भी भगवानके लिये या यों कहो कि शांतिकी अनुभूतिके लिये वह सुगमसे सुगम उपाय पूछता हुआ भटकता रहता है, करता कुछ नहीं.

सारा जगत जो दिखता है, अनुभवमें आता है, और भी जो कुछ है, केवल उनमें रहे हुअे परम तत्त्वके अधिष्ठानसे हैं.

ज्यों दर्पण प्रतिबिंब देखिये, आपु दुनों महं सोय;
या तत्त्वहीसे वा तत्त्व है, पुनि याही ह सोय.

जब मनुष्य छायाके पीछे दौडता है तब सूर्यसे विमुख होना पडता है और तब भी छाया तो भागती रहती है. परंतु जो छायासे विमुख होकर सूर्य के सन्मुख हो जायें तो छाया उसके पीछेपीछे आयेगी.

माया छाया एकसी, विरला जानै कोय;
भगताके पीछे फिरै, सन्मुख भागै सोय.

अैसा ही जगत, जीव और प्रभुके लिये है.

दृश्यमान सो विनशये, अदृश्यहि लखैं न कोय;
नाहीं कोई गाहक है, जाहि मिलें सुख होय.
जहं गाहक तहं हौं नहीं, हौं तहं गाहक नहिं,
बिनु विवेक भरमत फिरैं, पकरि शब्दकी छांहि.

क्षणक्षणमें नाश होनेवाली, परिवर्तनशील वस्तु और वियोगयुक्त परिस्थितिका त्याग करनेसे अर्थात् इनसे विमुख होनेसे प्रभु मिलें तो चौकस सरता ही है.

મનુષ્ય ક્યા પ્રાપ્ત નહીં કર સકતા ?

મૈં નિશ્ચિત માનતા હૂં કિ ઐસા કોઈ લક્ષ્ય નહીં જો મનુષ્ય પ્રાપ્ત ન કર સકે. મનુષ્યશરીર હી સાધનોં કા સમૂહ હૈ. મનુષ્યકો સબ કુછ મિલા હૈ. સાધ્યકા નિશ્ચય કરના ચાહિયે ઔર પ્રત્યેક ભાવના વ પ્રવૃત્તિ સાધનાંગ હી હોની ચાહિયે.

ઐસા કોઈ કાર્ય વ વિચાર ન હોના ચાહિયે જો સાધનરૂપ ન હો ઔર સાધ્યકે વિમુખ હો. એક-દો ઘંટા સાધનમેં ઔર શેષ સમય દૂસરે પ્રકારસે જાય, ઉસકો ભી સાધન માન લિયા જાય તો એક-દો ઘંટેકા સાધન ભી વાસ્તવિક સાધન કદાપિ નહીં હોગા. સબ સમય, સબ વ્યવહારમેં સાધનમય રહનેસે હી સાધન લક્ષ્ય તક નિશ્ચિત પહુંચા દેગા.

પ્રત્યેક ભાવ, વિચાર વ કાર્યક્રિયામેં શુદ્ધિ રખનેસે વહી સાધન હો જાતા હૈ. સમ્યક્ શુદ્ધિયુક્ત દૂસરા કાર્ય કરેં યા ધ્યાન કરેં, દોનોં એક સે સાધનરૂપ હૈં.

ગોપિયાં કભી ધ્યાન, આસન, જપ, યોગ નહીં કરતી થીં. પરંતુ ઉનકા પ્રત્યેક કાર્ય, હાવભાવ, ભગવદર્થ, ભગવત્પ્રીતિપૂર્ણ, સમ્યક્ શુદ્ધ ભાવસે હોતા થા. ઉનકી પ્રત્યેક ભાવના વ ચેષ્ટામેં નિરન્તર ભગવદ્-અનુરાગ રહતા થા. ઉદ્ધવજીકો ગોપિયાં કહતી હૈં :

શ્યામતન શ્યામમન શ્યામ હી હમારો ધન,
આઠોં યામ ઉધો યહાં શ્યામ હી સોં કામ હૈ.
શ્યામહિય શ્યામજિય શ્યામ બિન નાહીં તિય,
આંધરે કી લાકરી અધાર નામ શ્યામ હૈ.
શ્યામગતિ શ્યામરતિ શ્યામ હી પ્રતાપ પતિ,
શ્યામ સુખદાઈ સોં ભૂલાય ઘર ધામ હૈ.
તુમ ભયે બૌરેં બૌરેં પાતી લાયેં દૌરે દૌરે,
યોગ કહાં રાખેં હમ યહાં રોમરોમ શ્યામ હૈ.

તો, ઈસ પ્રકાર ચૌબીસ ઘંટા સાધન ચલતા થા. જો ક્રિયામેં ભગવાનકી પ્રસન્નતા ન હો, ભગવાનકા અનુરાગ ઓતપ્રોત ન હો વૈસી ક્રિયા કતઈ નહીં કરનેસે શેષ સભી ક્રિયા સાધનરૂપ હો જાતી હૈ. ઈસકી પરિપક્વ સ્થિતિ યહ હોતી હૈ કિ ભગવત્-ચિંતન વ અનુરાગ છૂટ હી નહીં સકતા. એક અખંડ રસધારાકી એક સી દશા તૈલધારાવત્ બની રહતી હૈ.

તબ કોઈ ક્રિયા કરને યા ન કરને જૈસા કુછ રહતા નહીં. સભી ક્રિયા મેં અપની દશા એક સી રહતી હૈ. એક વ્રત ઔર એક સંકલ્પ, એક અનુરાગ વ એક નિષ્ઠા ઠોસ હોના ચાહિયે કિ મેરા સારા જીવન ભગવાનકી પ્રસન્નતાર્થ સાધનરૂપ હી હોના ચાહિયે.

ભક્તિ એક રસ હૈ ઔર ભગવાન જબ કૃપા કરતે હૈં તબ ભક્તિરસ પ્રાપ્ત હોતા હૈ. સેવાકા સ્વીકાર કરનેકે લિયે ભગવાન સામને ન આ જાયેં તબ તક જો હોતા હૈ વહ ભક્તિકા સાધન હૈ.

સા તુ કર્મ-જ્ઞાન-યોગેભ્યઃ અપિ અધિકતરા । ફલરૂપત્વાત્ ।

(શ્રી નારદભક્તિસૂત્ર ૨૫-૨૬)

ભક્તિ કર્મ, જ્ઞાન, યોગસે ભી શ્રેષ્ઠતર હૈ, ક્યોંકિ વહ ફલરૂપ હૈ.

જ્ઞાનકે તીન વિભાગ હોતે હૈં :

(૧) ઇન્દ્રિયજન્ય જ્ઞાનસે ભોગકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ.

(૨) બુદ્ધિજન્ય જ્ઞાનસે વૈરાગ્યકી ઉત્પત્તિ હોતી હે.

(૩) તત્ત્વજન્ય જ્ઞાનસે અર્થાત્ આચરણજન્ય અનુભવપૂર્ણ જ્ઞાનસે જો નિશ્ચયાત્મક ભાવ હોતે હૈં ઉસસે વિજ્ઞાનકી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ. વિજ્ઞાન અનુભવાત્મક હોતા હૈ.

એક બાર માધવતીર્થજી સ્વામીજીને મેરેસે કહા, "દ્વૈત યાની દો. ભગવાન ઔર સંસાર." મૈં ને કહા, "યહ દશા તો સાધકકી હૈ." તબ ઉન્હોંને હંસ કર કહા, "અદ્વૈત યાની કેવલ ભગવાન." તબ મૈંને કહા, "યહ સાધકકા અંતિમ લક્ષ્ય હૈ. ધ્યેય માત્ર રહ જાનેસે ભગવાનમેં સંસાર ઔર સંસારમેં ભગવાન દિખતે હૈં. યહ સબ ભગવાન કી લીલા હૈ યહી યથાર્થ સમઝ હૈ."

કેવલ શાસ્ત્રશ્રવણસે ઉપાદાન-તુષ્ટિ હોતી હૈ. ઇસકે દ્વારા અનુભવરસ મિલતા નહીં. કેવલ વૃત્તિ ઉદય હોતી હૈ. નિશ્ચય માત્ર કરનેસે કુછ નહીં. અનુભવ કરો. ભગવાન અનુભવજન્ય હૈ, તર્કકા વિષય નહીં.

ઇસલિયે, જ્ઞાનમુક્તિ હો જાનેકે બાદ ભક્તિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ. શરીર-અભિમાનકા નાશ હોને પર ઔર જગત્ સર્વથા અસત્ય ભાસને પર જ્ઞાન હોતા હૈ. તબ જ્ઞાન અનુભવમેં વ આચરણોંમે પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ.

અર્થાત્ કર્તૃત્વ, અહમ્ વ મમત્વકા ન રહના હી જ્ઞાન હૈ. જ્ઞાન વહી હૈ જિસમેં વાસનાઓંસે સર્વથા મુક્તિ હોતી હૈ ઔર નિષ્કામ કર્મસે કર્મયોગ હોતા હૈ. યે

સબ ભક્તિ કે સાધન હી હૈં.

જિસકે દ્વારા ભગવાનકા હોકર રહા જાયેં વહ ભક્તિકા સાધન હી હૈ. શ્રીવિગ્રહ યા ચિત્રાપટકી સેવાપૂજા, ભગવન્નામ-જાપ, સ્મરણ, ધ્યાન, ચિંતન ઇત્યાદિ ભક્તિકે હી સાધન હૈં.

અપની ઓરસે સબ હો જાને કે બાદ જબ કુછ સાધન બાકી નહીં રહતા ઔર અહંકાર પિઘલ જાતા હૈ તબ ભગવાન ભક્તિરસ પ્રદાન કરનેકી કૃપા કરતે હૈં. ઉસ વક્ત ગોપિયાં જૈસી દશા પ્રાપ્ત હોતી હૈ ઔર ઐસી ભગવત્-પ્રાપ્તિ કૃપા-સાધ્ય હી હૈ. ભગવાન માનવહૃદયમેં પ્રગટ હોતે હૈં.

જ્ઞાની સોઈ સરાહિયે, કચ્ચા ફલ નહિ ખાય;
કિંચિત્ ફલ પક્કા મિલૈ, યુગ યુગ ક્ષુધા બુઝાય.
ત્યાગી ત્યાગી સબ કહૈં, ઔર ત્યાગ સબ થોર;
ત્યાગી તબ હી જાનિયે, ત્યાગૈં ઘટકા ચોર.

આનંદકા અન્વેષણ કરના મનુષ્યકે લિયે સ્વાભાવિક હૈ પર અજ્ઞાનવશ હોકર અવિનાશી આનંદકી ઓર ન ઝૂકકર સંસારકે વિનાશી પદાર્થોં મેં ખોજતા હૈ.

વિષયસે ઉત્પન્ન જિતને ભી સુખ હૈં, સબમેં વસ્તુતઃ દુઃખ હી સમાયા હુઆ હૈ. પરંતુ હમારી સમઝમેં નહીં આ રહા, ક્યોંકિ વે પહલે તો મીઠે લગતે હૈં, પરંતુ પરિણામમેં અપને લિયે સંતાપ વ શોક હી છોડ જાતે હૈં.

ઇસ અસાર સંસારમેં કોઈ એક ભી ઐસા વિષયાનંદ નહીં હૈ જો સદા એકરસ હો. વિષયભોગમેં વાસ્તવિક સુખ-આનંદ હૈ હી નહીં. સુખ-આનંદકા જો ભાસ હોતા હૈ વહ તો ચિત્તકી એકાગ્રતા કે આનંદકા ક્ષુદ્રાતિક્ષુદ્ર કિંચિત્ અંશમાત્ર હૈ.

ચિત્તકો અત્યંત મિટાઓ જિસસે કિ ફિર ઉદ્ભવ હી ન હો. તબ જો શેષ રહતા હૈ વહ હૈ આનંદ. **ફસૈ ન માયા ફિતૂરમેં વહન બન જાવેં પીર**. ધૈર્ય વ અનુરાગયુક્ત બુદ્ધિસે સતત પ્રયત્ન કરને પર, ધીરેધીરે ઉપરતિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ.

ચિત્ત ચંચલતા તોડી દૈ માયા તે મન ફેર;
જાહી તે સબ કુછ ભયા, તાહી કાહ ન હેર.

પ્રશ્ન : જ્ઞાની ભક્ત વા સંત મહાત્માકો ભી રોગ હોતા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : મૃત્યુકાલમેં રોગ અથવા દુઃખ ઉત્પન્ન હોના યહ અદૃષ્ટ કર્મ કે આધીન હોતા હૈ. કુછ સ્વેચ્છાસે નિર્માણ કિયા હોતા હૈ. રોગ યા શારીરિક પીડાસે

જ્ઞાન યા ભક્તિકા કુછ સંબંધ નહીં. ઈનકો દેખકર ઐસા નિશ્ચય નહીં કિયા જા સકતા યા જ્ઞાની ભક્ત નહીં હૈ.

ફિર ભી રોગ-પીડાકા વિસ્મરણ રહેં તો ઉત્તમ હી હૈ, કારણ કિ રોગકે સ્મરણસે દેહકા સ્મરણ હો આતા હૈ. તબ પીડાકી અનુભૂતિ બની રહતી હૈ. સાધારણ રોગીકો પીડાકી અનુભૂતિ સતત બની રહતી હૈ. કિન્તુ જ્ઞાની વ ભક્તકો કવચિત્ કાલકે લિયે હોતી હૈ, પરંતુ ઉસકો વશમેં ભી રખ પાતે હૈં.

આજ શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો પત્રમેં લિખા :

ભગવત્-પ્રેરણાસે મૌની પાઠશાલાકા કાર્ય કરને તૈયાર હો ગયા હૈ ઔર વહ ઉપયુક્ત ભી હૈ. મેરે વિચારસે પાઠશાલા અબ પ્રારંભ કર દેના ચાહિએ. નિયમ બનાના પ્રારંભ કર દિયા હોગા.

ઈસકા નામ સંસ્કૃતિ સમ્બન્ધિત રખનેકા વિચાર હૈ. તુમ્હારી સમ્મતિકે પત્રકી પ્રતીક્ષા મૌની કર રહે હોગે. અ. સૌ. બબીબહન તથા યુગલ બાલકોંકો આશીર્વાદ.

ધ્યાનકા અભ્યાસ

૨-૧૨-૫૧ : રાજકોટ.

શ્રીગુરુદેવને ધ્યાનકે અભ્યાસ કે બારેમેં સમઝાતે હુએ સમષ્ટિમેં કહા :

ધ્યાન કે પ્રારંભ કે અભ્યાસમેં ઈષ્ટદેવ શ્રીરામજીકા અત્યંત સુંદર, મધુર મુસ્કાનવાલા, ચિત્તાકર્ષક ફોટો યા શ્રીવિગ્રહ પસંદ કરના. ભગવાનકા ફોટો ઠીક ઉતની હી ઊંચાઈ પર રખના જિસસે તુમ્હારી આંખે બિલકુલ સીધી ભગવાનકી આંખેં પર રહે.

એક હાથ ઔર એક બીતાકી દૂરી પર ઔર ઉતની હી ઉંચાઈ પર ઠીક તુમ્હારે સામને હી શ્રીવિગ્રહ રખના. ચલતે-ફિરતે, ખાતે-પીતે, સોતે-ઉઠતે અર્થાત્ હર-એક ક્રિયા કરતે સમય મનમેં વહી સુંદર સ્વરૂપ જમાતે રહના.

નિયમકે સમય પ્રારંભમેં ભગવાન સામને અત્યંત અનુરાગસે ખૂબ દેખો ઔર પ્રાર્થનાયુક્ત અનુનય-વિનયકી બાતેં કરના. ફિર આંખેં બંદ કરકે ઉસી સ્વરૂપકો ભ્રૂકુટિમેં દેખના ઔર ઉસી દર્શનમેં સ્થિર રહના.

એકાગ્રતા ટૂટને પર ફૌરન આંખેં ખોલકર પુનઃ ભગવાનકા દર્શન કરના, અર્થાત્ ભગવાનમેં મન લગાના ઔર ઉસી સ્વરૂપકો ભ્રૂકુટિમેં પુનઃ સ્થિર કરના.

લક્ષ્યસ્વરૂપ કે અતિરિક્ત ઔર કોઈ બહિરંગ વિષય-સંકલ્પમેં વૃત્તિ જાને લગેં

તબ ફૌરન ઉસકો પકડ કર ફિરસે સ્વરૂપકે દર્શનમેં ગુણાનુસંધાનપૂર્વક લગાતે રહના.

ઈતને પર ભી જબ મન સ્થિર ન રહે તબ ફૌરન હી ભગવાનકે સ્વરૂપવર્ણનકી સ્તુતિ કરનેમેં મન લગાના, અર્થાત્ ઉસી સ્તુતિકે અનુકૂલ ભાવ તથા અર્થાનુસંધાન મનમેં પ્રયત્નપૂર્વક ઉદય કરના ઔર ઉસીકો પુષ્ટ કરતે રહના.

ભાવકી પુષ્ટિ હોને પર શ્રીવિગ્રહ યા ફોટોકે સ્વરૂપમેં ચૈતન્ય પ્રકટ હોતા હી હૈ. તભી હમારા ધ્યેય ચિન્મય હો ઉઠતા હૈ. ગુણાનુસંધાનસે ભાવાનુસંધાન પુષ્ટ હોતા હૈ. તબ ઈષ્ટદેવકી સર્વદેશીયતાકા દર્શન અવિરત વ સર્વત્ર હોતા હૈ.

દેખો, ઈષ્ટદેવકે લોકોત્તર દિવ્ય ગુણોંકા આવિર્ભાવ જયોં-જયોં અપનેમેં હોતા હૈ ત્યોં-ત્યોં હમારેમેં ઉન ગુણોંકી શક્તિયાં આવિર્ભૂત હોતી હૈ. પરંતુ સાધકકો ચાહિએ કિ વહ ઉનમેં ઉલઝ ન જાયેં. અગર સાધક ઈન્હીં મેં રમ ગયા તો સારા પરિશ્રમ યહીં પર ઠપ્પ હો જાયેગા.

ચલતે ચલતે પગુ થકા, નગર રહા નૌ કોશ,
બિચહીમેં ડેરા પરા, કહહું કૌનકા દોષ.

ઈસલિયે સાધકકો ચાહિયે કિ ખૂબ સાવધાનીપૂર્વક માનબડાઈ તથા ગુણોંકે સારે દ્વન્દ્વોંસે પરે ઉઠ કર પરમતત્ત્વકા સાક્ષાત્કાર કરેં. દેખો, ઈષ્ટદેવકે ગુણોંકા અપનેમેં આવિર્ભાવ કરનેસે સાધકમેં ગુરુત્વ આતા હૈ. તબ સાધકમેં સે ગુરુદેવ પ્રકટ હોતે હૈં, જો સાક્ષાત્ શ્રીહરિકે સમાન હૈં. "નરરૂપ હરિ."

શ્રીગુરુદેવકો સાક્ષાત્ શ્રીહરિકે સમાન કહે હૈં જો વાસ્તવમેં સર્વથા યથાર્થ હી હૈ. મનુષ્યોંકો અપની પહચાન કરાને કે લિયે શ્રીહરિકા મનુષ્યરૂપમેં હી મનુષ્યોંકે આગે આના હોતા હૈ ઔર યહી હૈ શ્રીગુરુદેવકા મનુષ્યશરીર જિસકે માધ્યમસે સાક્ષાત્ શ્રીહરિ શિષ્યોં કે સમ્મુખ પ્રકટ હોતે હૈં. ઈસલિયે, ગુરુદેવમેં મનુષ્યબુદ્ધિ કરના મહાન પાતક હૈ.

તીવ્ર જિજ્ઞાસુકો ઉત્થાન અવશ્ય હોતા હી હૈ. જૈસે સતી નારી અપને પતિકે નાતેસે પતિકી માં, બહન ઔર સબ સગે-સંબંધિયોંકી સેવા-ખાતિર ઈત્યાદિ કરતી હૈ વૈસે હી જિજ્ઞાસુ સાધકકો ભી સભી ક્રિયા-કર્મ વ કાર્ય અપને ઈષ્ટદેવકા સંબંધ રખકર હી કરના ચાહિએ : "માનિહૈ સબહિં રામકે નાતે."

તો, સબ કુછ કરતે હુએ ભી ભગવાનમેં હી મન લગા રહેગા. જબ તક સંસારકે કાર્યમેં ભગવત્સ્મરણ છૂટ જાતા હૈ ઔર કાર્ય કે પરિણામકો લેકર મન ઉદ્વિગ્ન વા મુદિત હોતા રહતા હૈ તબ તક પક્કા સમઝના કિ અભી અપનેકો

સંસારમેં પૂરા રાગ હૈ.

જાનિએ તબહિં જીવ જગ જાગા । જબ સબ વિષય વિલાસ વિરાગા ॥

સંસારકે પ્રતિ બિના મનકા યાની ચાહ-રહિત હોનેસે ભજન વાસ્તવિક હોતા હૈ. ધ્યેયમેં કેવલ ઠોસ વિશ્વાસ હોના જરૂરી હૈ. ભોગ-મોક્ષકી યાની સર્વ પ્રકારકી સર્વ લાલચ છોડને પર સચ્ચા ભજન હોતા હૈ.

પ્રીતમ નહીં બજારમેં, સોઈ બજાર ઉજાર;
પ્રીતમ મિલૈં ઉજારમેં, સોઈ ઉજારિ બજાર.

ઇન્દ્રિયોંકે વિષયોંમેં ઇચ્છાશક્તિ વિભાજિત હો જાનેસે મનકી ધારણાશક્તિ કમજોર હો જાતી હૈ. સભી ઓરસે સમેટ કર ઉસે કેવલ કલ્યાણકી એકમાત્ર જિજ્ઞાસામેં લગાનેસે સબ કુછ મિલ જાતા હૈ. બિન જલકે હો જાને પર મછલીકી જૈસી દશા હો જાતી હૈ વૈસી દશા સાધકકી હોવે, તો કલ્યાણમેં કિંચિત્ દેરી નહીં લગતી.

જગ જરા ભજન ચાતક મીના । નેમ પેમ નિજ નિપુન નવીના ॥
અધિક સનેહી માછરી, દૂજા અલ્પ સનેહ,
જબ હી જલતૈં બિછૂરૈં, તબ હી ત્યાગૈં દેહ.

જહાં તક જીવનમેં પ્રાપ્ત પ્રાણી-પદાર્થ જૈસે કિ શરીર, સાથી, મિત્ર, દુશ્મન, તપ, વ્રત, નિયમ, મકાન, જમીન, દાન, પ્રવાસ, ઇત્યાદિ ઇત્યાદિસે સુખ મિલતા હો, ઉન્હીંકા ચિંતન બના રહતા હો તથા ઉનસે હી સુખ વ રસ પ્રાપ્ત કરનેકી લાલસા, અપેક્ષા ઔર ભાવના બની રહતી હૈ તબ તક ભગવાનકા ચિંતન ઉદય નહીં હોતા. તબ તક ભગવત્-સાક્ષાત્કારકી એકમાત્ર લાલસા ઔર ભગવાન હી કા એકમાત્ર વિશ્વાસ નહીં હો સકતા. જબ તક ઐસા નહીં હોતા તબ તક મછલીકી જલકી લાલસા જૈસી, ભગવાનકે લિયે તીવ્ર લાલસા, હમમેં ઉદય નહીં હોતી ઔર તબ તક ભગવત્પ્રાપ્તિ ભી નહીં હોતી.

દેખો, સહી ભજન વા પૂજન વહી હોતા હૈ જિસકે દ્વારા સ્વયમ્કો હી ભગવાન કે શ્રીચરણોં પર ચઢા દિયા જાતા હૈ.

ઇસલિયે ભોગ, મોક્ષ યા સિદ્ધિયોંકે લિયે સાધન, પૂજન ન કરેં. ભોગ ચાહનેવાલોંકો તો પુન્ય-કર્મ કરના ચાહિએ. મોક્ષ ચાહનેવાલોંકો વાસનાક્ષય વ વાસનાત્યાગ કરના ચાહિએ ઔર ગુણોંકે વ તત્ત્વકે ચિંતક હોના ચાહિએ.

જો કુછ નહીં ચાહતા હૈ ઔર અપના સબ કુછ નિછાવર કર દેનેકે લિયે તૈયાર હો વહી ભગવદ્-ભક્તિ વ ભગવદ્-ભજન કર સકતા હૈ. કામનાઓંકી લાલસા વ વિષયોંકી જ્વાલા સે ઘિરા હુઆ મનુષ્ય ભગવદ્-ધ્યાન યા ભગવત્-ચિંતન કદાપિ નહીં કર સકતા.

ભજન હોતા હૈ ભગવાનકે લિયે, ન કિ કામનાપૂર્તિકે લિયે. જહાં કામ હૈ વહાં પ્રેમ હો હી નહીં સકતા.

૩-૧૨-૫૧ : સદ્‌ગુરુ સદન, રાજકોટ. શ્રી ભાગવત્ સપ્તાહમેં બાંસ નહીં રખના

શ્રી ભાગવતજીકા પારાયણ તો કિતના ભારી જ્ઞાનયજ્ઞ હૈ ! મનોયોગસે વિચારપૂર્વક સુનનેવાલોંકા પરમ કલ્યાન નિશ્ચિત હોતા હૈ.

દિનુભાઈને અપને પિતાજીકે પુણ્યાર્થ શ્રી ભાગવત પારાયણકા આયોજન કિયા થા. મુઝે નિમંત્રણ દેને આયે તબ મૈંને કહા, "મૈં અવશ્ય આઊંગા. પરંતુ એક બાત ધ્યાનમેં રખના. મંડપમેં વ્યાસજીકે સામને પ્રમુખ શ્રોતાકે સ્થાન કે રૂપમેં સાત ગાંઠવાલા બાંસ નહીં રખના. યદિ શાસ્ત્રીજી બાંસ રખે બિના સપ્તાહ પારાયણ કરનેકો તૈયાર ન હો તો દૂસરે શાસ્ત્રીજીકા નિશ્ચય કરના."

કિતની સોચનીય બાત હૈ કિ સબ મૃતક પ્રેતયોનિમેં ગયે હૈં ઐસા સમઝ કર બાંસકી પ્રથા શાસ્ત્રી લોગ અભી તક ચલાતે હી આયે હૈં ! શાસ્ત્ર વ ક્રિયાકાંડકે જ્ઞાનકા કિતના અભાવ હૈ યહ બાત ઇસસે સ્પષ્ટ હોતી હૈ.

યહ મન ભૂત સમાન હૈ, દોરૈં દાંત પસારિ;
બાંસ ગાંઠિ ઉતરૈ ચઢૈં, સબ બલ જાવૈં હારિ.

ધુન્ધુકારી તો પ્રેતયોનિમેં થા. કેવલ વાસનારૂપ વ ચંચલ થા. ઈસલિયે ગાંઠવાલે બાંસમેં ઉસકો આસન દિયા ગયા થા. ઈસ બાત પર ધ્યાન નહીં દેતે હુએ સભી સપ્તાહમેં બાંસ ગાડા જાતા હૈ. યહ નિતાંત બેસમઝકી બાત હૈ. પ્રેતયોનિમેં ગએ હુએ મૃતકકે લિએ બાંસકા વિધાન હૈ. વહ ભી ક્રિયાકાંડમેં મંત્ર ઔર વિધાનોંકે સહિત કિયા જાતા હૈ.

માતાપિતાકો વાત્સલ્ય દેવે વહી પુત્ર

માતાપિતા પુણ્યાર્થ બ્રહ્મભોજન, શ્રાદ્ધ, તર્પણ યા સપ્તાહ કરાના પુત્રકા કર્તવ્ય હૈ. પરંતુ પુત્રકો અપના પુત્રરૂપ અર્થાત્ માતાપિતાકે પ્રતિ પ્રેમ વ કૃતજ્ઞતાકી સાત્ત્વિક શુદ્ધ ભાવના અક્ષુણ્ણ રખના ચાહિએ.

પુત્રકો ભૂલના નહીં ચાહિએ કિ મૈં પતિ, પિતા, અફસર વા વ્યાપારી હોને પર ભી સર્વપ્રથમ તો મૈં મેરે માતાપિતાકા પુત્ર હી હૂં.

માતાપિતાકી પ્રેમપૂર્વક સેવા કરે વહી પુત્ર. અપને વૃદ્ધ માતાપિતાકો અપને પુત્રકે સમાન હી સદ્‌ભાવપૂર્વક પ્યાર, દુલાર વ વાત્સલ્ય દેવે વહી પુત્ર.

ઐસા પુત્ર હી માતાપિતાકા શ્રાદ્ધ કરનેકા અધિકારી હૈ. માતાપિતાકે સુખ, સુવિધા, સેવા, સન્માન, સત્કાર વ શુશ્રૂષાકી પરવાહ નહીં રખનેવાલા પુત્ર શ્રાદ્ધ કરનેકા અધિકારી નહીં હૈ.

શ્રાદ્ધ માને શ્રદ્ધા. શ્રાદ્ધ માને વિશુદ્ધ પ્રેમ-સ્મૃતિ. શ્રાદ્ધ માને પ્રેમ-ભક્તિ. અગર જિંદે માતાપિતાકે સાથ પ્રેમ-વાત્સલ્ય નહીં રખા હો તબ ફિર શ્રાદ્ધ આદિ ક્યા હૈ ? કેવલ પાખંડ !

માં બાપ જીંદે તબ તો દંગમ્ દંગા, માં બાપ મરૈં તબ શ્રાદ્ધ રુ ગંગા.
જીવન પિતૃહિં મારહિ ડંગા, મૂવા પિતૃ લૈં ઘાલૈ ગંગા.
જીવત પિતમાતહિં સુખ નૈં દિયા, મૂએ હાડ લૈં ગંગા ગયા.
જીવત પિતુહૂં અન્ન ન ખ્વાવૈં, મૂઆં પાછૈં પિંડ ભરાવૈં.
જલ ચુન લૈં પિંડ દિયા, તરપણ કિયા તો ક્યા હુઆ ?

અપને આશ્રિતોંકા પાલન નહીં કરનેવાલા પાપી હૈ. જો મનુષ્ય ઋષિ, દેવ, પિતૃ, ભૂત, આશ્રિત, માતા-પિતા, બંધુ, ભગિની, આશ્રિત, પશુપ્રાણી તથા અતિથિકા ભોજન, ઇત્યાદિકે દ્વારા આદર તથા પ્રેમપૂર્વક સત્કાર-સેવા નહીં કરતા હૈ ઐસે મનુષ્યસે બાત કરને પર ભી બાત કરનેવાલોંકો નરકકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ઐસા શાસ્ત્રને કહા હૈ, ક્યોંકિ દુઃસંગ ઈતના મહાન પ્રબલ વિષ હૈ.

તે નર પામર પાપમય, તિનહિ બિલોકત હાનિ.

પાપવૃત્તિ વ પાપપ્રવૃત્તિ સ્વાર્થી ભોગલિપ્સાસે ઉદ્‌ભવ હોતી હૈ ઔર પનપતી હૈ. લોગોંકે અંતઃકરણ દૂષિત હો રહે હૈં. અન્ન, વસ્ત્ર, ધન, સોના ઔર ઉપભોગોં કે ભોગ વ પરિગ્રહકી વૃત્તિ બઢ ગઈ હૈ ઔર દિનપ્રતિદિન બઢતી જાતી હૈ.

યહ કાલકા પ્રભાવ હૈ. કાલકે ઉપર રાજાકા પ્રભાવ રહતા હૈ. અબ રાજાકી જગહ શાસનતંત્ર હૈ. ઈસલિયે યથા શાસન તથા પ્રજા.

કહા જાતા હૈ કિ લોકરાજ હૈ, પ્રજાસત્તાક રાજ હૈ. વાસ્તવમેં બુદ્ધિ-સંયુક્ત સ્વાર્થ વ લોભકી પ્રબલતાવાલોંકા રાજ હૈ.

લોભ સર્વ પાપકા યાની સર્વ અધર્મકા મૂલ હૈ. સ્વાદવૃત્તિ વ અસંયમ સર્વ રોગકા મૂલ હૈ. મોહ-મમત્વ સર્વ દુઃખોંકા મૂલ હૈ. ઈન તીનોંકા ત્યાગ કરનેવાલા મનુષ્ય સુખી રહતા હૈ.

લોભસે સ્વાર્થવૃત્તિ પુષ્ટ હો જાતી હૈ ઔર મોહ, માયા, અભિમાન, મદ, પરદ્રવ્યહરણ તથા પરપીડનકી પ્રવૃત્તિ તથા કુટિલતા હોતી હૈ. પૂર્તિસે લોભ વ સ્વાર્થ વાયુસંયુક્ત પ્રચંડ અગ્નિ કે સમાન બઢતે જાતે હૈં.

વાર્થ વ લોભ કે આવેશમેં અંધા મનુષ્ય કેવલ સ્વાર્થ ઔર ધનકો દેખતા હૈ. અપને ઉપર તુલા હુઆ અધર્મકા દંડ નહીં દેખતા હૈ.

અનીતિસે જાત હૈ, ધર્મ રાજ અરુ વંશ,
તુલસી યે દૃષ્ટાંત હૈં, કૌરવ રાવન કંસ.

પાપકર્મ

ભિક્ષા માંગેંકે પેટ ભરના અચ્છા હૈ, પરંતુ પર-દ્રવ્ય-હરણ મહા ઘોર પાપ હૈ. કિસીકી સરલતા વ પરવશતાકા લાભ ઉઠાના પાપ હૈ. કમજોર આર્થિક પરિસ્થિતિવાલોંકી અવહેલના વ ભર્ત્સના કરના મહાપાપ હૈ. નિજ-પ્રાણ-ત્યાગ કર દેના અચ્છા હૈ, પરંતુ દૂસરેકી હિંસા કરના મહા ઘોર પાપ હૈ.

ભૂલ કૌન નહીં કરતા હૈ ? દોષ કિસમેં નહીં હૈ ? નિર્દોષ તો કેવલ એક ઈશ્વર હી હૈં. તો ઈશ્વરસે ભૂલ કભી નહીં હોતી. હમ હમારે દોષ દેખે નહીં ઔર સામનેવાલોંસે હી દોષરહિત આચરણોંકી અપેક્ષા રખેં તો યહ હમારી પાપવૃત્તિ હૈ, ભારી અશુદ્ધિ હૈ.

કોઈ-કોઈ ઐસે ભી હૈં. સમઝતે હૈં કિ હમ તો તુમ્હેં પીડા-અસુવિધા પહુંચાતે રહેંગે, પરંતુ તુમ હમકો સમ્હાલતે રહો ઔર ઉત્પીડક ન બનો. ઐસા મનુષ્ય પાપી હૈ, કારણ કિ વહ બરાબર જાનતા હૈ કિ મૈં તો દૂસરોંકો પીડા દેતા હૂં, અસુવિધા પહુંચાતા હૂં. જાનકર ભી જો ઉત્પીડક બના રહતા હૈ વહી પાપી હૈ.

જિન આપકું ખોજા નહીં, મન મૈલકું ધોયા નહીં;
દિલ દયાકું ખોયા નહીં, સ્નાન કિયા તો ક્યા હુઆ ?

મૌન રહના તો અચ્છા હી હૈ, પરંતુ અસત્ય નહીં બોલના ચાહિએ. લેકિન સત્ય બાતકો જો છિપાતા હૈ અર્થાત્ ઇસલિયે મૌન રહતા હૈ વહ સર્વ પદાર્થોં કી ચોરીકા તથા સર્વ અધર્મોંકા પાપ ભોગતા હૈ.

ઇસ પાપકે દંડ રૂપમેં ધનનાશકે કારણ હોતા તીવ્ર દુઃખ, પતિ-પુત્ર વા પ્રિય સ્વજનકી મૃત્યુસે હોતા તીવ્ર દુઃખ તથા ઔર ભી કઈ પ્રકારકે તીવ્ર દુઃખ, સંતાપ વ ઉદ્વેગ સત્ય બાત છિપાનેવાલા પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

દયા ચટ્ટ હોય ગઈ, ધરમ ધંસિ ગયો ધરનમેં,
પુન્ય ગયો પાતાલ, પાપ ભો બરન બરનમેં.
રાજા કરહિં ન ન્યાય, પ્રજાકી હોત ખુવારી,
ઘર ઘરમેં બે-પીર, દુખિત ભૈ સબ નરનારી.
અબ ઉલટિ દાન ગજપતિ માંગૈ, શીલ સંતોષ કીતે ગયો
કહૈ વૈતાલ સુનહુ હે વિક્રમ, યહ કલિયુગ પરગટ ભયો.

ધર્માચરણસે સુખશાંતિ

૪-૧૨-૫૧ રાજકોટ.

યહ પક્કા નિશ્ચય કરો કિ બિના ધર્મપાલનકે સુખ કભી પ્રાપ્ત નહીં હોતા. ઇસલિયે ધર્મપાલન કરના અનિવાર્ય હૈ.

ધર્મપાલન માને સદાચાર. મનુષ્ય હો તો મનુષ્યત્વકે અર્થાત્ માનવતા કે ઉત્તમ આચરણ ક્યા હૈ ? સત્યાચરણ વ સદાચાર ક્યા હૈ ? ઇસકો ખૂબ જાનો, સમઝો ઔર વૈસા હી અપના જીવન બનાઓ.

હિત અનહિ પશુ પક્ષિઉ જાના । માનુષ તનુ ગુનજ્ઞાન નિધાના ॥
નર વિવિધ કર્મ અધર્મ બહુમત, શોકપ્રદ સબ ત્યાગહૂ;
વિશ્વાસ કરિ કહ દાસ તુલસી, રામપદ અનુરાગહૂ.

મૈં માનતા હૂં કિ માનવતાકા સબસે ઉત્તમ આચરણ યહી હૈ કિ અપને મનકો સદૈવ કોમલ રખેં, ઇન્દ્રિયોંકો અપને અધીન રખેં, ન્યાય વ નીતિપૂર્વક ધન-ઉપાર્જન કરેં, ગુરુ વ માતાપિતા તથા બંધુભગિનીમેં અર્થાત્ અપને પરિવારમેં પ્રેમ વ નિષ્ઠા રખેં.

અપની તન મન ધનકી શક્તિ કે અનુસાર દાન વ સેવા કરેં, કર્તવ્યનિષ્ઠા પક્કી રખેં ઔર પરમાર્થમેં કદાપિ સ્વાર્થબુદ્ધિ ન રખેં.

એક બાતકી બાત હૈ, બહુ બિધિ કહા બનાય;
ભારી પરદા બીચકા, તાતે લખા ન જાય.

મનુષ્યજીવન શાંતિકી અનુભૂતિકે લિયે હૈ. ભોગોંકે લિયે હાયહાય કરનેમેં

હી જીવન પૂરા કર દેના બુદ્ધિમાની નહીં. ઇન્દ્રિયોંકી પ્રિયતા ઔર અપ્રિયતા ઔર અનુકૂલતા-પ્રતિકૂલતાકી પરવાહ ન રખતે હુએ અપને નિશ્ચિત કિએ હુએ નૈતિક આદર્શો કા અનુસરણ ડટ કર કરે વહી મનુષ્ય હૈ.

સ્વાર્થ ઔર ભોગલાલસામેં ફંસ કર નીતિકો છોડ દે, કર્તવ્યકો ઠુકરા દે તથા ધર્મકા ત્યાગ કર દે, વહ તો ક્ષુદ્ર પ્રાણી હૈ.

મનુષ્યજીવન સ્વાર્થ વ ઇન્દ્રિયોંકી પરાધીનતામેં રહનેકે લિયે નહીં, પરંતુ ઇન્દ્રિયોંકો અપને વશમેં કરકે ઉનકે સદુપયોગસે સ્વાર્થ, મોહ વ રાગાદિકસે ઉપર ઉઠતે હુએ અપને નૈતિક આદર્શો કો ચરિતાર્થ કરને કે લિયે હૈ, અર્થાત્ શાંતિ, સુખ વ આનંદકી અનુભૂતિ કે લિયે હૈ.

સ્વપ્રે મોહહિં માનવા, ખોલિ ન દેખૈં નૈન;
જીવ પરા બહુ લૂટમેં, ના કુછ લૈન ન દૈન.

ભોજનકે લિયે જીનેકા નહીં હૈ પરંતુ શરીરનિર્વાહકે લિયે ભોજન હોતા હૈ. ઇસી પ્રકાર, રુપયે સાધ્ય નહીં હૈ, ધન તો કેવલ સુખપૂર્વક જીવનયાપનકા એક સાધનમાત્ર હૈ.

મૈંને વહ સમય દેખા હૈ જબ રુપયેકા ઇતના ઉંચા સ્થાન નહીં થા. મનુષ્યકી કીંમત ઉસકે સદાચાર, નીતિ વ કર્તવ્યનિષ્ઠાકો લેકર કી જાતી થી ઔર માની જાતી થી. જીવનયાપનકા તરીકા ભી બડા હી સરલ ઔર સીધાસાદા રહતા થા.

મેરે પાસ ગેહૂં હૈ ઔર આપકે પાસ મિટ્ટીકે બર્તન ઘડે આદિ હૈં. મુઝે ઘડેકી આવશ્યકતા હૈ ઔર આપકો ગેહૂંકી આવશ્યકતા હૈ. બસ ફિર તય કરકે મૈં આપસે ઘડા લેતા હૂં ઔર બદલેમેં તય કિયા હો ઉતના ગેહૂં આપ લેતે હૈં.

જીવનકી જરૂરિયાતેં કમ રહતી થી. નીતિ ઔર સદાચારપૂર્વક જીવન હોતા થા. જિસકે પાસ જો ચીજ હો ઉસે લેકર અપની આવશ્યકતાકી ચીજ જિસકે પાસ હો ઉસકે પાસ પહુંચ જાતા થા. તાત્પર્ય કિ ધનસંગ્રહ વ વિષયભોગકો હી મનુષ્યજીવનકા અંતિમ સાધ્ય મત સમઝો.

अर्थ को इतना महत्व देना ठीक नहीं कारण
कि अर्थ जीवन निर्वाह का एक साधन है मनुष्य
जीवन का साध्य नहीं।

ભંવર વિલમ્બા બાગમેં, બહુ ફૂલનકી બાસ;
જીવ વિલમ્બા વિષયમેં, અન્તહું ચલા નિરાસ.

નીતિકા ભૂલના મહાપાપ હૈ

ભગવાન તો સદાસર્વદા વ સર્વત્ર અપને સાથ હૈં, લેકિન હમમેં ઐસી શ્રદ્ધા નહીં ઔર ન હમ ઐસા માનના ચાહતે હૈં. દેખો, ઈશ્વરકો નહીં માનનેસે ઈશ્વરકો કોઈ હાનિ નહીં હો સકતી, પરંતુ હમેં તો અપાર હાનિ હોતી હૈ.

ઔર વહ યહી કિ હમ તો મનુષ્ય હોતે હુએ ભી દાનવ બનતે જાતે હૈં. જો મનુષ્યયોનિ દેવત્વ પ્રાપ્ત કરા દેનેકી ક્ષમતાવાલી હૈ ઉસીકે દ્વારા દાનવ બનકર હમ નિકૃષ્ટ યોનિયોંમેં પહુંચ જાતે હૈં.

ઈશ્વર એકદેશીય નહીં પરંતુ વહી હૈ જો કાલ, સ્થલ, ગુણ, આદિકે એકમાત્ર નિયંતા હૈ. ભગવાનમેં શ્રદ્ધા, નિષ્ઠા વ પ્રેમ રખનેસે હી આત્મબલ બઢતા હૈ. તબ સત્યાચરણ કભી છૂટ નહીં સકતા. સત્યાચરણસે વ્યવહારશુદ્ધિ ઔર ચિત્તશુદ્ધિ હુએ બિના રહતી હી નહીં.

ઇસલિયે શ્રદ્ધા વ નિષ્ઠાકો બિલકુલ ઠોસ સમ્યક્ બનાઓ. ઈષ્ટદેવ વ સદ્‌ગુરુકો સદૈવ અપને સન્મુખ દેખો. ઐસા કભી મત માનો કિ વે તુમ્હેં દેખ-સુન નહીં રહે હૈં યા તુમ્હારે સાથ નહીં હૈ. ઉનસે તો હમેશા ભયભીત રહો. ભયભીત કિસ પ્રકારસે ? જિસ પ્રકારસે તુમ સમાજ વ લોગોંસે ભયભીત રહતે હો.

ડર પારસ પરમગુરુ, ડર કરની મેં સાર;
ખોજી ડરૈં સો ઉબરૈં, ગાફિલ ખાવૈ માર.

મૈં કહતા હૂં કિ તુમ મનુષ્યોંસે મત ડરો, પરંતુ ભગવાનસે તો કદમ-કદમ ઔર શ્વાસ-શ્વાસ પર ડરતે રહો. મનુષ્યોંસે ડરતે હૈં ઈતના અગર ભગવાનસે ડરેં તો કલ્યાણ હોનેમેં દેરી નહીં લગેગી. તો તુમ્હારે શુદ્ધાચરણ વ સદાચારમેં કોઈ ત્રુટિ નહીં રહેગી.

પરંતુ હમ કરતે ક્યા હૈં કિ અનીતિ, વિશ્વાસઘાત, કર્તવ્યભ્રષ્ટતા ઈત્યાદિકા આશ્રય કરકે બડે લોગ બનકર સમાજસે માન-બડાઈ પાતે હૈં. સોચો તો, યહ કબ તક ? જબ તક કિએ હુએ અનીતિ-કર્મ ખુલે ન હો જાયેં ! સતત યાદ રખના કિ અનીતિ, અસત્ય વ અધર્મ ખુલે હુએ બિના કદાપિ રહતે નહીં.

પાપ પુણ્ય છુપ છુપ કરો, સોવત કરો વ જાગ;
તુલસી કબ લગ છિપ રહૈ, ઘાસ ઘુસાઈ આગ.

દેખો, કુકર્મ ખુલે હોતે હી સમાજમેં અપકીર્તિ વ અવહેલના હોતી હૈ. કાનૂનકી ચંગુલમેં ભી ફંસ જાતે હૈં. ફિર ભી હમ સર્વોપરિ ઈશ્વરકો ભૂલે રહતે હૈં : યહ પક્કા જાનોં કિ ઈશ્વરકી સર્વોપરી અદાલત તો રાતદિન નિરંતર અપના કાર્ય કર રહી હૈ. ઉસકે કાનૂન વ દંડસે આજ તક કોઈ ભી બચ નહીં પાયા હૈ.

વચન વિચાર આચાર તન, મન કરતબ છલ ધૂતિ;
તુલસી ક્યોં સુખ પાઈએ, અંતરજામિ હિં ધૂતિ.

ઇસલિયે યહ નિતાંત ધ્રુવ હૈ કિ નીતિકા ભૂલના મહાપાપ હૈ, જો નિશ્ચિત હી અશુભ ફલદાઈ હૈ. સોચો તો, જિનકે તન, મન, વચન વ ધનકે વ્યવહારોંમેં નીતિ વ સત્યકા ઠોસ સદાચાર નહીં, વે આત્માકા વૈભવ ક્યા જાન પાયેંગે ? ઔર જબ જાનેંગે હી નહીં તબ ફિર ઉસે પ્રાપ્ત કરને કી તો બાત હી કહાં ?

થોડા તો સોચિએ ! ઇતની અનીતિ ક્યોં ઔર કિસ લિયે ? ઇતની અમર્યાદિત ભોગલાલસા ક્યોં ? ઈસ પર કભી સોચા હૈ ? એકને અનીતિ અપનાઈ તો દૂસરેને ભી અપનાઈ ઔર અનુકરણ સે ઔરન તીસરેને, ફિર ચૌથેને ! ઐસી અંધબુદ્ધિ ક્યોં ? અંધા અનુકરણ ક્યોં ?

નીતિકી કમાઈસે યદિ હમ છોટેસે મકાનમેં શાંતિસે રહ સકતે હૈં, તબ ફિર બડે બંગલે કે લિયે લાલસા ક્યોં ? ઔર ઉસકી પૂર્તિકે લિયે અનીતિ વ કર્તવ્યભ્રષ્ટતાકા આશ્રય ક્યોં ? યહ કહાંકી કૈસી બુદ્ધિમાની સમઝી જાતી હૈ !

કરિએ સુખકો હોત દુઃખ, કહું યહ કૌન સયાન;
વા સોનેકો જારિએઁ, જાસોં ટૂટૈં કાન.
માનુષ હોય કૈ નહિં મુવા, મૂવા ડંગર ઢોર.

જો સુખભોગ કે પીછે અનીતિ વ અધર્માચરણ કરકે પરિણામમેં હમારી મનુષ્યયોનિ હી છૂટ જાયેં ઐસી લાલસા ક્યોં ? અગર હમ નીતિપૂર્વક દાલરોટી પ્રાપ્ત કર સકતે હૈં તો ફિર મેવા-મીઠાઈકી લિપ્સા કરકે અનીતિકા પાપાચાર ન કરેં.

કબીર સાંઈ મુઝકો, રુખિ ભી રોટી દે;
ચોપડી માંગત મૈં ડરું, મત રુખિ હી છિન લેં.
આધી અરુ રુખી ભલી, સારી સોં સંતાપ,
જો તૂ ચાહૈં ચોપડી, બહુત કરૈગા પાપ.

જિતની જરૂરિયાતેં કમ ઉતની પ્રસન્નતા

જિતની ભોગલાલસા કમ ઉતની હી અધિક પ્રસન્નતા, કારણ કિ જિતની જરૂરિયાતેં કમ ઉતની હી અધિક નિર્ભયતા સાધ્ય હોતી હૈ ઔર નિર્ભયતાસે હી પ્રસન્નતાકી અનુભૂતિ રહતી હૈ. નિર્ભયતા નિષ્પન્ન હોતી હૈ સર્વભૂતહિત-ભાવના કે ઠોસ અનુષ્ઠાનસે.

હમારા જીવન ઐસા હોના ચાહિએ કિ હમસે પ્રાણીમાત્રકો કિંચિત્ ભી હાનિ, કષ્ટ વા પીડા ન પહુંચે. કિસીકા ભી કિંચિત્ ભી અહિત ન હો.

તબ તો સબ હમસે નિર્ભય રહ પાયેંગે ન ? તભી પરિણામ મેં હમ ભી નિર્ભય રહ પાયેંગે. હમ દૂસરોં સે નિર્ભય ઔર દૂસરે ભી હમસે નિર્ભય !

માનવસમાજકા યથાર્થ સ્વરૂપ વહી હૈ જહાં નિર્ભયતા વ પ્રસન્નતા કી અધિકતા હોં. જહાં ન ચોરી હોતી હો ઔર ન લૂંટ, હત્યા ઈત્યાદિ.

આજ જો હૈ વહ ક્યા હૈ ? ઐસા ક્યોં હૈ ? સબકો સોચના ચાહિએ. જીવનમેં ઉચિત પરિવર્તન કર હી દેના ચાહિએ. જો મનુષ્ય યહ નહીં કરતા હૈ ઉસકા મનુષ્યજન્મ નિરર્થક હોતા હૈ.

કહતા હૂં કહ જાત હૂં, કહા જો માનૈં મોર,
જાકા ગલા તું કાટિહૌં, સોઉ કાટિહૈં તોર.

ચાહે કિતને હી ભોગ ભોગ લો ! ભોગોંસે શાંતિ વ સુખાનુભૂતિ કદાપિ નહીં હોગી. તુમ અપની હી બુદ્ધિ વ દૃષ્ટિ જાગૃત કરકે દેખો, સોચો ઔર સમઝો.

યદિ ભોગોંમેં હી સુખશાંતિ હોતી તો જિતને શ્રીમંત હૈં વે બિલકુલ સુખી હોતે. ઔર મેરે પાસ એક પૈસા ભી નહીં હૈ તો મૈં મહાન દુઃખી હોતા.

પરંતુ અનુભવ પ્રત્યક્ષ બતા રહા હૈ કિ વાસ્તવમેં ઐસા હૈ નહીં ! જો હૈ વહ ઇસસે વિપરીત હૈ ! ઇસ પર ખૂબ સોચો ઔર નિશ્ચય કર જીવનમેં શુદ્ધિ, મુદિતા વ દિવ્યતાકે હેતુ ઉચિત પરિવર્તન કર દો.

જો પરલોક ઇહાં સુખ ચહહૂ । સુનિ મમ વચન હૃદય દૃઢ ગહહૂ ॥

જિનકે દ્વારા સમસ્ત ભૂતોંકી ઉત્પત્તિ હૈ ઔર જો ચરાચર જગતમેં વ્યાપક, ઓતપ્રોત હૈં ઉસ ભગવાનકી પૂજા, મનુષ્ય કેવલ અપને સત્કર્મકે દ્વારા હી કર પાતા હૈ.

તભી મનુષ્ય યથાર્થ સુખશાંતિ, પ્રસન્નતા વ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરતા હૈ. ઇસલિયે

પ્રાણીમાત્રકે પ્રતિ પ્રેમ, ઉદારતા વ કરુણાકે લિયે હમમેં ત્યાગભાવના અનિવાર્ય હૈ.

ત્યાગસે હી યથાર્થ સુખ પ્રાપ્ત હોતા હૈ. જો કિ પ્રારંભમેં થોડી કષ્ટાનુભૂતિ દેતા હૈ, પરંતુ ફૌરન હી એક પ્રકારકા અલૌકિક રસ વ તુષ્ટિકી પ્રસન્નતા દેતા હુઆ, હમારી ઉદારતા કો પુષ્ટ કરતા હુઆ પરિણામમેં તો નિત્ય સુખકી શાશ્વત નિધિ પ્રાપ્ત કરા દેતા હૈ.

યત્તદગ્રે વિષમિવ પરિણામેઽમૃતોપમમ્ ।

તત્સુખ સાત્વિકં પ્રોક્તમાત્મબુદ્ધિ પ્રસાદજમ્ ॥ (ગી. ૧૮ : ૩૭)

વહ સુખ પ્રથમ સાધનકે આરંભકાલમેં યદ્યપિ વિષકે સમાન ભાસતા હૈ પરંતુ પરિણામમેં અમૃતકે તુલ્ય હૈ. ઈસલિયે જો ભગવદ્-વિષયક બુદ્ધિકે પ્રસાદસે ઉત્પન્ન હુવા સુખ હૈ વહ સાત્વિક કહા ગયા હૈ. (૧૮ - ૩૭)

નિજ સુખ બિનુ મન હોઈ કિ થીરા । સ્પર્શ કિ હોઈ બિહીન સમીરા ॥

ભોગકા સ્વરૂપ વ પરિણામ ત્યાગસે સર્વથા વિપરીત હૈ. ભોગ પ્રારંભમેં ખૂબ મધુર લગતા હૈ જિસસે સુખકા એક પ્રકારકા મિથ્યા આભાસ બના રહેતા હૈ, જો કભી ભી, સહસા હી, છિન્નભિન્ન હો જાતા હૈ. પરિણામમેં કરારી ચોટ વ દુઃસહ્ય દુઃખાનુભૂતિ દે જાયેં યહ ભોગ !

યહ રાજસ, રજોગુણી સુખ હૈ, પ્રારંભ વ પરિણામમેં મોહ-મમત્વ પૈદા કરતા હૈ. નિદ્રા, પ્રમાદ, અજ્ઞાન વા અકર્મણ્યતાકે દ્વારા સુખાભાસ હોતા હૈ વહ તમોગુણી વૃત્તિકા તમોગણી સુખ હૈ.

હમારી વિડંબના યહ હૈ કિ હમ ઈસ હાડમાંસકે અનિત્ય શરીરકો નિત્ય સમઝ કર ઉસીકી સુખસુવિધા વ ઈન્દ્રિયોંકે સુખોપભોગમેં રત રહતે હૈં. નિત્યતત્ત્વ માને આત્મ-ચૈતન્ય-તત્ત્વ જો ઈસ અનિત્ય જડ શરીરમેં વિદ્યમાન રહ કર સર્વ ઈન્દ્રિયોંકો ચેતનમયી બનાયે રહા હૈ ઉસકો ભૂલે હુએ રહતે હૈં.

દેખો તો, મોહનિદ્રા કિતની પ્રગાઢ હૈ ! કર્તવ્યપાલન, સત્કર્મ, પ્રેમભાવ, સદ્બુદ્ધિ, ત્યાગ, પરમાર્થ આદિકો કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, સ્વાર્થ, લિપ્સા તથા રાગાદિક લૂટેરેં લૂટ લે જા રહે હૈં ! ઈતને પર ભી મનુષ્યકો દેખનેમેં નહીં આ રહા હૈ કિ મૈં ક્ષણક્ષણ પર લૂટા જા રહા હૂં ! ક્યા ઔર કિતના કહૂં ? "તસ્માત્ જાગૃહિ જાગૃહિ."

સ્વપને સોવૈ માનવા, ખોલિ ન દેખૈં નૈન;

જીવ પરા બહુ લૂટમેં, ના કછુ લેન ન દેન.

પકાયા હુઆ અન્ન એક-દો દિનમેં બિગડ જાતા હૈ. સમ્હાલકે રખા હુઆ અનાજ ભી એક-દો યા પાંચસાત સાલમેં સડ-ગલ જાતા હૈ. તબ ફિર ઉસી અન્નરસસે પૈદા વ પુષ્ટ હુએ ઈસ સ્થૂલ શરીરમેં નિત્યતા કહાઁસે હોવે ?

તબ કયા મનુષ્યશરીર કેવલ ઈસીલિયે હૈ કિ સ્વાર્થ, લાલસા વ ભોગોંકા પરિણામ ભોગેં, ફિર નાશ પાવેં, ફિર જન્મ પાવેં ઔર ફિર વહી ભોગલાલસાકે ચક્કરમેં ઘૂમેં ? ફિર નાશ, ફિર જન્મ ?

સત્કર્મ સે નિષ્કામતાકી ઓર

મનુષ્યશરીરકા હેતુ હૈ નિત્ય તત્ત્વકી પહચાન વ અનુભૂતિ કરના. ઈસલિયે મનુષ્યશરીર પાકર ભી જો સત્કર્મ, સદાચાર વ પરમાર્થ નહીં કરતા, ઉસકા મનુષ્યશરીર નિષ્ફલ વ નિરર્થક હૈ. જૂઠે સુખકી વિડંબનાકો લેકર માનવ નારકીય બનતા જાતા હૈ.

સો પરત્ર દુઃખ પાવઈ, શિર ધુનિ ધુનિ પછિતાય;
કાલહિં કર્મહિં ઈશ્વરહિં, મિથ્યા દોષ લગાયં.

રાગદ્વેષ, સ્વાર્થલોલુપતા, ભોગવાસના, ઈત્યાદિ મનુષ્યને પૈદા કિએ હુએ હૈં. સ્વાભાવિક પ્રકૃતિજનિત હી હૈ ઐસા સમઝના ભૂલ હૈ. માનવસમાજમેં પૈસે વ ભોગવાસનાજનિત સ્વાર્થી બુદ્ધિકી નહીં, અપિતુ માનવીય આદર્શ, સદાચાર તથા કર્તવ્યપાલનકી નિષ્ઠાકો લેકર મૂલ્યાંકન હોના ચાહિએ.

કર્મ કિએ બિના કોઈ નહીં રહ સકતા, કારણ કિ જીવાત્મા ચેતન-સ્વરૂપ હૈ ઈસલિયે યહ નિયમ હી હૈ

ન હિ કશ્ચિત્ ક્ષણમપિ જાતુ તિષ્ઠત્યકર્મકૃત્ ।
કાર્યતે હ્યવશઃ કર્મ સર્વઃ પ્રકૃતિજૈર્ગુણૈઃ ॥ (ગીતાજી ૩ ૫)

સર્વથા કર્મોકા ત્યાગ હો ભી નહી સકતા, ક્યોંકિ કોઈ ભી પુરુષ કિસી કાલમેં ક્ષણમાત્ર ભી બિના કર્મ કિયે નહીં રહતા હૈ. નિઃસંદેહ સબ હી પુરુષ પ્રકૃતિસે ઉત્પન્ન હુએ ગુણોં દ્વારા પરવશ હુએ કર્મ કરતે હૈં. (૩-૫)

શ્રી ગીતાજીને યહી સમઝાયા હૈ. ક્રિયા કરના જીવમાત્રકા સહજ સ્વભાવ હી હૈ. કર્મસે રહિત રહ કર તો તુમ્હારે શરીરકા અનિવાર્ય જીવનવ્યવહાર ભી નહીં હો પાએગા. ઈસલિયે તુમ અવશ્ય કર્મ કરો, ક્યોંકિ કર્મ નહીં કરનેસે અર્થાત્

અકર્મણ્યતાસે તો કર્મ કરના હી શ્રેયસ્કર હૈ.

ફિર બિના કર્મ કિએ તો રહ ભી નહીં પાઓગે. કર્મ કરતે હુએ હી નૈષ્કર્મ્ય અવસ્થામેં પહુંચના પડતા હૈ. ઈસલિયે સ્પષ્ટ હોતા હૈ કિ સત્કર્મ હી કરતે રહના ચાહિએ.

કર્મણ્ય કર્મ યઃ પશ્યેત્ અકર્મણિ ચ કર્મ યઃ ।

સ બુદ્ધિમાન મનુષ્યેષુ સ યુક્તઃ કૃત્સન કર્મકૃત્ ॥ (૪-૧૮ : ગીતાજી)

જો મનુષ્ય કર્મમેં અકર્મ ઔર જો અકર્મમેં કર્મકો દેખતા હૈ વહ પુરુષ મનુષ્યોંમેં બુદ્ધિમાન હૈ ઔર વહ યોગી સંપૂર્ણ કર્મોંકા કરનેવાલા હૈ. (૪-૧૮)

સ્વાર્થભાવના વ ફલેચ્છાસે રહિત ઔર પરહિતયુક્ત કર્મ હી યજ્ઞ હૈ. યજ્ઞમય કર્મ હી સત્કર્મ હૈ. યજ્ઞાર્થ કર્મ હી લોકસંગ્રહ હૈ. યજ્ઞમય કર્મ કરનેસે બંધન નહીં હોતા. ઈનકે અતિરિક્ત સર્વ પ્રકારકે કર્મોંસે બંધન હોતા હૈ.

લોકસંગ્રહકા આદર્શ સ્વયમ્ ભગવાન ભી ચરિતાર્થ કર રહે હૈં. ઉનકે લિયે તીનોં લોક વ કાલમેં કુછ ભી પ્રાપ્તવ્ય નહીં, ફિર ભી ભગવાન સૃષ્ટિનિર્માણ વ નિયમનકા કર્મ કર્તા, ભોક્તા, પાલનકર્તા, સંહારક, આદિકે વિવિધ રૂપોંમે સતત કર રહે હૈં.

કર્મયોગ માને નૈષ્કર્મ્ય અવસ્થામેં અવસ્થિત હોના. યહ કિસ પ્રકાર ? કર્મ તો કરના હી પડતા હૈ. પરંતુ ઈસ પ્રકાર કરના ચાહિએ કિ જિસકે પરિણામમેં નૈષ્કર્મ્ય અર્થાત્ કર્તૃત્વકા અહંત્યાગ સાધ્ય હો જાયે.

શુભકર્મમેં ભી "મૈં કર રહા હૂં" ઐસા અહંભાવ રહતા હૈ તો વહ ભી ચૌકસ બંધનકર્તા હોતા હૈ, અર્થાત્ સત્કર્મકા હેતુ હી નષ્ટ હો જાતા હૈ.

સંસૃતિ મૂલ શૂલપ્રદ નાના । સકલ શોકદાયક અભિમાના ॥

દેખો, મૈંને ફલેચ્છારહિત કર્મકો યજ્ઞ કહા હૈ. પરંતુ નિષ્કામ કર્મ પહલે હો હી નહીં સકતા. સકામસે હી નિષ્કામ હોતા હૈ. નિજકે સુખસુવિધા વ ભોગકી સ્વાર્થી કામનાકા ત્યાગ કરના યાની ઉસ કામનાકો વિસ્તૃત કરના. હમારે સુખસુવિધા વ ભોગ-ઉપભોગમેં સે દૂસરોંકો ભી હિસ્સા દેના.

ઈસ પ્રકાર સર્વજનસુખાય ઔર સર્વજનહિતાય શુભ કર્મ કરતે-કરતે મન પહલે તો ઉપરામ હોતા જાતા હૈ. અપને હી સુખ-સુવિધાકી સ્વાર્થી કામનાઓંસે ઉપરામ

होता है. पश्चात् निष्काम अवश्य हो जाता है.

करमजाल कराल "बना", बंधत अटपटी रीत;
जानों जो रीति कर्मकी, छूटैं करमसे प्रीत.

सत्कर्मों के अतिरिक्त कर्मफलोंसे निष्काम, निःसंग और निर्लेप होनेका और कोई मार्ग ही नहीं. सत्कर्म, सदाचार व कर्तव्यका अनुष्ठान माने धर्मका पालन. धर्म वही है जिसके द्वारा ईहलोक तथा परलोकमें भी कल्याण व सुखकी सिद्धि होती है.

यतोऽभ्युदय निःश्रेयसः सिद्धिः स धर्म ।

जीसके द्वारा उत्थान, कल्याण तथा सफलता प्राप्त हो वही धर्म है.

मनुष्यको कल्याणमार्गकी प्रेरणा करना यह जिसका लक्षण है वही धर्म. जो सर्वको धारण किये हुये रहता है तथा जिसको धारण करनेसे अर्थात् आचरणके द्वारा अपनेमें आधान करनेसे हमारा निश्चित ही कल्याण होता है वह धर्म. तात्पर्य कि मनुष्य व समाजको अधःपतनकी ओर जानेसे रोके वह धर्म.

ईसलिये धर्मका सनातन स्वरूप सदैव शाश्वत अहिंसा, सत्य, क्रोधका अभाव, दान, धैर्य, क्षमा, ईन्द्रियनिग्रह ईत्यादि सनातन धर्म है. ईसलिये सत्य, अहिंसा, बुद्धि, धैर्य, दम, क्षमा, अस्तेय, शौच, ईन्द्रियनिग्रह और अक्रोध, ईनकी संगति धर्मका प्रत्यक्ष लक्षण है, प्रत्यक्ष दर्शन है.

गृहस्थाश्रमीके लिये परिवार व स्वजनोंका रक्षण, पालन व सेवा-सत्कार, संततिको सुयोग बनाना, दान, परमार्थ तथा परहिताय सत्कर्म करना, यह सनातन धर्म है.

साधुका सनातन धर्म है परहितके लिये तन-मनकी सारी शक्ति खपा देना. साधकका सनातन धर्म है अपने निश्चित किये हुये साध्यको सिद्ध करना. यतिमुनिका सनातन धर्म है, मोक्ष प्राप्त करना ही है ऐसा एकमात्र दृढ निश्चय रखना.

मनुष्यमात्रके लिये सनातन धर्म है भूखेंको अन्न देना, प्यासेको जल देना, बीमारको दवा और सेवा देना, असहायको सहायता देना, दुःखी पीडितोंको प्रेम करुणा व आवलंब देना, नित्यप्रति यज्ञ यानी सत्कर्म करना, अतिथि व संतकी

સેવા કરના. યદિ ઈનકા આચરણ નહીં હૈ, તો હમ માનવ નહીં હૈં.

ઔગુનકો તો ના ગહૈ, ગુન કી કો લૈં બીન;
ઘટ ઘટ મહકૈં મધૂ જ્યૌં, પરમાતમ લેં ચીન્હ.

ધર્મકા હેતુ સમ્યક્ અહિંસા હૈ. ઈસલિયે સચ્ચા ધર્મ વહી હૈ જો કિસી દૂસરે ધર્મકા વિરોધી નહીં હોતા. જહાં વિરોધ હોતા હૈ વહાં ઝનૂન, અંધાપન વ હિંસા હોતે હૈં. ઔર યે લક્ષણ ધર્મ કે નહીં હો સકતે.

પ્રાણીમાત્રકી અહિંસા અક્ષુણ્ણ રહે ઈસીલિયે ધર્મમાત્રકા આવિર્ભાવ હૈ. કોઈ ભી ધર્મ હો, અહિંસા હી ઉસકા મર્મ હૈ.

સમ્યક્ અહિંસા માને તન, મન વ વચન કે દ્વારા સામનેવાલોં કે તન, મન વ વચનકી સાંગોપાંગ અહિંસા. જો અહિંસાયુક્ત, અહિંસામય હી હો વહી ધર્મ.

હમ હિંદુ હૈં. હિંદુ કૌન હોતા હૈ જાનતે હો ?

"હિંસાયામ્ દૂયતે ચિત્તમ્" વહી હિંદુ હોતા હૈ. જો યથાર્થ હિંદુ હૈ વહી યથાર્થ મનુષ્ય હૈ.

કારણ કિ જો સર્વકા મિત્ર હૈ, મન વચન કર્મસે સર્વદા સર્વકા હિત કરને કો તત્પર હૈ વહી મનુષ્ય હૈ ઔર વહી મનુષ્યધર્મકો જાનતા હૈ.

દુઃખ-પીડા પહુંચાના, અપમાન, તિરસ્કાર વ નિરાદર કરના, ધોખા, વિશ્વાસઘાત વ ઠગાઈ કરના, ક્રોધપૂર્ણ વચન, ગાલી વ દુર્વચન બોલના, પીટના, અહિત કરના આદિ હિંસામય મહાપાતકી કર્મ હૈં. ઈનકે પરિણામ નિશ્ચિત દુઃખદાઈ હોતે હૈં.

પરિણામમેં દુઃખ દેનેવાલે કર્મ પાપકર્મ હૈં. ઐસે હિંસામય કર્મ કરના માનવીયતા નહીં. હિંસા કરનેવાલે તો દાનવ હોતે હૈં ઔર હિંસક કૃત્ય કરના દાનવતા હૈ.

અહિંસા સત્યવચનં સર્વભૂતહિતં પરમ્ ।
અહિંસા પરમો ધર્મઃ સ ચ સત્યપ્રતિષ્ઠિતે ॥

અહિંસા તથા સત્યવચન વહી હૈ જો સર્વ પ્રાણીમાત્રકે પરમ હિતકા કારણ હો. અહિંસા યહ પરમધર્મ હૈ જો સત્યમેં પ્રતિષ્ઠિત હૈ.

ધર્મ હી અહિંસા હૈ. અહિંસા હી સત્ય હૈ. ઈસલિયે હિંસારહિત વિજય વ

સફલતા હો વહી સત્ય હૈ ઔર યહી સનાતન ધર્મ હૈ. 'સત્યમેવ જયતે નાતૃતં.'' ધર્મકા જય ઔર અધર્મકા પરાજય હંમેશા હોતા હૈ.

પરહિત સરિસ ધર્મ નહીં ભાઈ । પરપીડા સમ નહીં અધમાઈ ॥

જહાં દયા તહાં ધર્મ હૈ, જહાં લોભ તહં પાપ;

જહાં ક્રોધ તહં કાલ હૈ; જહાં ક્ષમા તહં આપ.

યહ ધ્રુવ હૈ કિ ધર્માચરણસે હી હમકો સુખ વ શાંતિ મિલતે હૈં. જિસ ધર્માચરણસે હમેં સુખશાંતિ મિલતે હૈં ઉસીસે સમાજકો ભી સુખશાંતિ મિલતે હૈં.

સમાજ ક્યા હોતા હૈ ? મનુષ્યોંકા હી બના હુઆ સમાજ હૈ. સમાજમેં જો મનુષ્ય ધર્માચરણી હોતા હૈ ઉસસે સમાજકો સુખશાંતિ મિલતે હી હૈં. યહ અનુભવ શહર, ગાંવ વ દેહાતકે સમાજ અર્થાત્ સભી સમાજકો પરાપૂર્વસે હૈ. ઈસસે સમઝમેં આ જાતા હૈ કિ :

''આત્મનઃ પ્રતિકૂલાનિ પરેષાં ન સમાચરેત્ ।''

યહી આદર્શ વાસ્તવમેં મનુષ્યજીવનકા આદર્શ હૈ. જો મનુષ્ય સ્વયં જીના ચાહતા હૈ વહ દૂસરોંકા ઘાત કિસ પ્રકાર કર સકતા હૈ ? સ્વયંકો જો પ્રતિકૂલ હૈ વહ દૂસકોંકે પ્રતિ કિસ પ્રકાર કર સકતા હૈ ? અપનેકો જો પ્રતિકૂલ યાની દુઃખદાઈ હોતા હૈ વૈસા આચરણ દૂસરોંકે પ્રતિ હમેં નહીં કરના ચાહિએ.

સમદૃષ્ટિ તભી જાનિયે, શીતલ સમતા હોય;

સબ જીવનકી આતમા, લખેં એકસી સોય.

પ્રાણીમાત્રકે લિયે જો પ્રિય વ સુખપ્રદ હો, હમારી ઓરસે વહી મન, કર્મ, વચનકે દ્વારા ઉદારતા વ પ્રેમભાવપૂર્વક દેના, યહી માનવધર્મ હૈ, જો મનુષ્યકો અભ્યુદય વ કલ્યાણ દોનોં પ્રાપ્ત કરા દેતા હૈ. ઈસસે સ્પષ્ટ હો જાતા હૈ કિ ધર્મકા સ્વરૂપ વા ધર્મકા આચરણ યહી હૈ કિ સર્વમેં અપને સમાન ભાવ રખના.

અનિત્ય ક્ષુદ્ર ભોગલાલસાકે લિયે હમ કિસીકો દુઃખ વ કષ્ટ દેં તો યહ હમારે લિયે સુખદાઈ કદાપિ નહીં હો સકતા. સંતોષ દયા વ વિવેક હોવે તો હી સંસાર સુખકા સાધન હોતા હૈ. અગર યે નહીં હો તો કેવલ હાયહાય હૈ.

દયા દિલમેં રાખિએઁ, તૂં ક્યોં નિરદય હોય;

સાંઈ કે સબ જીવ હૈં, કીડી કુંજર સોય.

જગદાધાર પ્રાણપતિ રામા । તાસુ વિમુખ કિમિ લહ વિશ્રામા ॥

માનવધર્મ ચાર પ્રકારકા હોતા હૈ

(૧) જિસમેં અધિકાર પ્રધાન હેતુ હો વહ વિશેષ ધર્મ.

(૨) જિસમેં શક્તિ પ્રધાન કારણ હો વહ અસાધારણ ધર્મ.

(૩) જો સર્વ લોગોંકા કલ્યાણ કરનેવાલા હૈ વહ સાધારણ ધર્મ.

(૪) જિસમેં આપત્તિ મૂલ કારણ હો વહ આપદ્-ધર્મ.

(૧) વિશેષ ધર્મ : વિશેષ ધર્મકે આધાનસે મોક્ષકા ચતુર્થ પુરુષાર્થ સાધ્ય હો જાતા હૈ. અસાધારણ ધર્મ કે અનુષ્ઠાનસે હી વિશેષ ધર્મકો આધાન કરનેકી ક્ષમતા ઉદિત હોતી હૈ.

મનુષ્યમાત્રકો વિશેષ ધર્મકો આધાન કરનેકી અપની યોગ્યતાકી વૃદ્ધિ ઔર પુષ્ટિ કરના ચાહિયે.

(૨) અસાધારણ ધર્મ : સાધારણ ધર્મકે આધાનસે અનાયાસ અસાધારણ હુઆ જાતા હૈ. ફિર ઈસીકી પરિપક્વ દશામેં આઠ કલાકે ઉપરકી કલાઓંમેં અવસ્થિત હોને પર ઉસ વ્યક્તિકી ઈશ્વરીય વિભૂતિ ઝલક ઉઠતી હૈ.

(૩) સાધારણ ધર્મ : સાધારણ ધર્મકો આધાન કરકે અથવા યોં કહો કિ સામાન્ય માને સાધારણ ધર્મકો અપના કર અર્થ ઔર કામકી પૂર્તિ કરના ચાહિયે.

ધર્મકો ધારણ કરને પર વ્યક્તિ, કુટુંબ, સમાજ, રાષ્ટ્ર ઔર વિશ્વકા અભ્યુદય નિશ્ચિત હોતા હૈ.

ઈસલિયે સમાજ વ રાષ્ટ્રકી મર્યાદાઓંકો, કાનૂનોંકો તથા નીતિ સદાચાર કે મૂલ્યાંકનોંકો પુષ્ટ કરના ચાહિયે. સબ કોઈ તદનુસાર જીવનયાપન કરે ઈસકે લિયે ઐસે પુરુષાર્થ દ્વારા અપને સ્વયમ્ ઉસકે અનુકૂલ જીવનયાપન કરકે, સમાજ વ વિશ્વકે અભ્યુદયમેં ન્યાય, નીતિપૂર્વક અપના હિસ્સા પ્રદાન કરના હી ચાહિયે.

(૪) આપદ્ધર્મ : ઈસમેં ભાવ શુદ્ધ હો, સર્વજનહિતાયકી ભાવના હો તો અધર્મ ભી ધર્મ માના ગયા હૈ. પરંતુ આપત્તિકા કાલ વા દેશ હોવે તબ હી આપદ્ધર્મકા આશ્રય લિયા જા સકતા હૈ.

નિષ્કર્ષ કિ ધર્મ યહ કોઈ ચિલ્લાનેકી યા રટન કરનેકી બાત નહીં. હમારા ધર્મ, હમારા ધર્મ, ઐસે ચિલ્લાનેકી ક્યા આવશ્યકતા હૈ ?

ધર્મ મનોરંજન યા ચર્ચા-વિવાદ યા ચિલ્લાનેકા વિષય નહીં, અપિતુ હમારે જીવનયાપનકે, દિનપ્રતિદિનકે વાણી, વ્યવહાર વ આચરણમેં સાક્ષાત્ હોનેવાલા પરમ મંગલકારી દિવ્ય સત્ત્વ હૈ જો શુભ કિયા જાતા હૈ વહ ધર્મ હૈ ઔર જો ભી અહિતકર, અશુભ કિયા જાતા હૈ વહ અધર્મ હૈ.

એક બાત ધ્યાનમેં રખના કિ કોઈ ભી ધર્મ એકાન્તિક હો હી નહીં સકતા. ઇસીલિયે સંપન્નકાલ વ આપત્કાલકા ધર્મ અલગઅલગ હોતા હૈ.

પરિસ્થિતિકા વિચાર ન કરકે યુક્તિહીનં વિચાર વ આચરણ કે દ્વારા ધર્મકી હાનિ હોતી હૈ. કોઈ દેશ વા કાલ ઐસા ભી હોતા હૈ કિ જિસકે કારણસે ધર્મ અધર્મ બન જાતા હૈ તો અધર્મ ધર્મ બન જાતા હૈ.

ઉદાહરણ દેતા હૂં. દાન કરના સદૈવ ધર્મ હી હૈ. પરંતુ જિસકે પાસ પરિવાર-નિર્વાહકે લિયે ભી પર્યાપ્ત ધન નહીં હો વહ અગર દાન કરનેમેં આગ્રહ બના રહે તો યહ ઉસકે લિયે અધર્માચરણ હો જાતા હૈ.

ક્યોંકિ ઉસકે લિયે પ્રથમ ધર્મ હૈ પરિવાર-નિર્વાહ કરના. દૂસરા ધર્મ હૈ અપની સંતતિકો યોગ્ય બનાના.

સોચ-સમઝ કર બહુત હી અલ્પ માત્રામેં વહ યદિ દાનધર્માદા ક્વચિત્ કરેં તો ભી ઉસકે લિયે યહ બહુત બડા ધર્માચરણ વ પરામર્થ-કાર્ય હોતા હૈ, જિસકે પરિણામ ઉસકી ઉન્નતિ નિશ્ચિત હોતી હૈં.

દાન પરમાર્થ કેવલ ધનસે હી હો સકતે હૈં ઐસા ભી નહીં. આપ શરીરકે દ્વારા ભી ઔર મન વ વચનકે દ્વારા ભી દીનદુખિયોંકી સહાયતા વ સેવા કર સકતે હૈં. હમારે મેં દૂસરોંકો સુખ પહુંચાનેકી ઠોસ ઉત્કંઠા, ભાવના વ તત્પરતા સતત બની રહે તભી હમ માનવ !

ઉદાહરણકા તાત્પર્ય યહી હૈ કિ દેશ વ કાલકે પ્રભાવ સે ધર્મ વ અધર્મ દોનોંમે પરિવર્તન હોતા હૈ. સ્મરણમેં રખના કિ ધર્મકા સનાતન સ્વરૂપ તો સદૈવ શાશ્વત હોતા હૈ ઔર યહ વહી કિ સર્વમેં અપને સમાન ભાવ રખના.

સત્ય, અહિંસા, અસ્તેય આદિ સનાતન ધર્મ હૈ. શ્રીકૃષ્ણ ભગવાનને શ્રીગીતાજીકે સોલહવે અધ્યાયમેં સનાતન ધર્મકે છબ્બીસ વિભાગ કરકે દૈવી સંપત્તિકે નામસે સમઝાયા હૈ.

ધર્માચરણસે દુર્ગુણોંકા નાશ નિશ્ચિત હોતા હૈ. દુર્ગુણોંકા પરિણામ પાપ,

સદ્‌ગુણોંકા પરિણામ પુણ્ય. પાપકા પરિણામ દુઃખ, કષ્ટ, પ્રતિકૂલતા, ઉદ્વેગ, આદિકી પીડા. પુણ્યકા પરિણામ હૈ સાત્ત્વિક જીવન-વ્યવહારોંકે દ્વારા અંતઃકરણકી દિવ્યતા વ પ્રસન્નતા.

તુલસી યહ સંસારમેં, પાંચ તત્ત્વ હૈં સાર;
સત્સંગ ઔર હરિ ભજન, દયા, દાન, ઉપકાર.

મનુષ્ય જો ઈતના હી કરે :

(૧) પરદ્રોહ ન કરે, ન સોચે.

(૩) યથાશક્તિ દાન, પરમાર્થ, સેવા કરે, ઔર

(૩) કર્તવ્યનિષ્ઠા સત્યકે અનુસરણકે સાથ ડટ કર રખે,

તો મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ ધર્મપાલનકા સમ્યક્ લાભ પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ. દેખો, સદ્‌ગુણોંકે આધાનકે દ્વારા હી માનવ યથાર્થ માનવ બનતા હૈ.

કહહુ ભક્તિ પથ કવન પ્રયાસા । જોગ ન મખ જપ તપ ઉપવાસા ॥

કર્તવ્યપાલનકે વિષયમેં એક ભાઈસે આજ બાત હુઈ થી. દેખો, કર્તવ્યપાલનમેં પક્ષપાતકો તો અવકાશ હી નહીં. સામનેવાલે ચાહે કૈસે ભી હો ઔર કૈસા ભી વ્યવહાર રખતે હો, અપને કર્તવ્યપાલન કરના ચાહિએ.

જિતના કર્તવ્ય પત્નીકે પ્રતિ હૈ ઉતના હી માતાપિતાકે પ્રતિ હૈ. પુત્ર-પુત્રીકે પ્રતિ હૈ ઉતના હી ભાઈ વ બહનકે પ્રતિ હૈ. તાત્પર્ય કિ કર્તવ્યપાલનમેં પક્ષપાત નહીં હો સકતા. પક્ષપાતસે તો હમ કર્તવ્યચ્યુત હોતે હૈં.

સમાજમેં ભી જો સમર્થ હૈં વે યદિ અભાવગ્રસ્ત, પીડિત વ નિર્બલ, નિરાધારોંકી સેવા, રક્ષા, શુશ્રૂષા વ સહાયતા કરનેકા અપના કર્તવ્ય ભૂલ જાતે હૈં તો કર્તવ્યચ્યુત હોતે હૈં.

દીન, દુઃખી વ અસહાય, નિર્બલોંકી પરવશતા વ લાચારીકા અપને સ્વાર્થકી પૂર્તિકે લિયે દુરુપયોગ કરનેવાલે દાનવ હૈં.

માનવકો દાનવ બનાનેવાલે દુર્ગુણોંકા જન્મ કુવિચારજનિત લિપ્સાઓંસે હોતા રહતા હૈ. ઈસલિયે કુવિચારોંકી પકડ ભયંકર દુરાગ્રહકા રૂપ લેતી હી હૈ.

ઐસે દુરાગ્રહસે જીવનમેં ન તો શાંતિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ, ન તો કોઈ આદર્શ હોતા હૈ. શાંતિ ભી નહીં, આદર્શ ભી નહીં. ઐસે જીવનકો મનુષ્યજીવન કિસ

પ્રકારસે કહા યા સમઝા જાયે ?

આસરા લો ઉસ રામ રઘુનાથકા, બૈઠ ચૌગાન કિ પાટ ટાટી,
રહેગા વોહી જિન ખલક પેદા કિયા, ઔર હોએગા સબ ખાક માટી.
અમીર ઉમરાવ દિન ચારકે ચોંચલે, છોડ જાએંગે બાજાર હાથી,
કહેં કમાલ કબીરકા બાલકા, ધર્મ રુ ભજન દો જાયેં સાથી.

શ્રીગીતાજીકા સારતત્ત્વ એક શ્લોકમેં બતાતા હૂં

દેખો, શ્રીગીતાજીકા સારતત્ત્વ એક શ્લોકમેં બતાતા હૂં.

મત્કર્મકૃન્મત્પરમો મદ્ભક્તઃ સંગવર્જિતઃ ।
નિર્વૈર સર્વભૂતેષુ યઃ સ મામેતિ પાંડવ ॥

(ગીતાજી ૧૧.૫૫)

જો મેરે લિયે હી કર્મ કરતા હૈ અર્થાત્ સત્કર્મ હી કરતા હૈ, મુઝે શ્રેષ્ઠ સમઝતા હૈ અર્થાત્ આત્મતત્ત્વકો હી શ્રેષ્ઠ સમઝતા હૈ, વિપરીત સર્વ સંગસે રહિત હૈ અર્થાત્ દુર્ગુણોંસે રહિત હૈ, સર્વ પ્રાણિયોંકે પ્રતિ નિર્વૈર હૈ અર્થાત્ સહીમેં મનુષ્ય હૈ, વહી મેરા ભક્ત હૈ ઔર મેરા ભક્ત મુઝે હી પ્રાપ્ત હોતા હૈ. (૧૧-૧૫)

યહ કભી નહીં ભૂલના ચાહિએ કિ માનવહૃદયમેં હી ઈશ્વરત્વ પ્રકટ હોતા હૈ. સાક્ષાત્કારકા અધિકાર કેવલ માનવહૃદયકો હૈ. ઔર બિના ધર્માચરણ કે માનવહૃદય કદાપિ નહીં હોતા.

અબ ખૂબ સોચ-સમઝ લેના કિ હમમેં માનવહૃદય હૈ યા નહીં ? અપને જીવન પર વિચાર કરના ઔર આજ પર્યંતકી સચ્ચી કમાઈ ક્યા ઔર કિતની હૈ ? ઇસ પર સોચના, ફિર વહીં પર રુક નહીં જાના, પરંતુ પરિવર્તન કરના પ્રારંભ કર દેના.

બીતિ તાહિ બિસાર દેં, આગેકી સુધિ લેં.
નિત નવ રામ પ્રેમ પન પીના । બઢત ધર્મદલ મન ન મલીના ॥

આજ તક કી હુઈ, જાની, અનજાની સર્વ ભૂલ ઔર પાપાચાર વ અધર્માચરણકા ભગવાન કે સન્મુખ સચ્ચે હૃદયસે સ્વીકાર કરકે, છલકપટ વ દંભરહિત હોકર, ભગવાનસે ક્ષમાકી યાચના કરો.

ખૂબ પશ્ચાત્તાપ કરો. ફિર દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કે સાથે દૃઢ સંકલ્પ કરકે ફિરસે વૈસે

પાપાચાર અપને જીવનવ્યવહારોંમેં ન આ જાયે ઈસકા સતત ધ્યાન રખો. સતત સાવધાન રહો.

નિજ દૂષન ગુન રામકે, સમુઝે તુલસીદાસ;
હોઈ ભલો કલિકાલહૂ, ઉભય લોક અનયાસ.

શ્રી ગીતાજી અદ્‌ભૂત ગ્રંથ હૈ. ઉસમેં ક્યા નહીં હૈ ! જ્ઞાનનિષ્ઠાવાલોંકે લિયે ભી ઈસી સારતત્ત્વકો બતલાતે હુએ ભગવાનને કહા હૈ

વીતરાગભયક્રોધા મન્મયા મામુપાશ્રિતાઃ ।
બહવો જ્ઞાનતપસા પૂતા મદ્‌ભાવમાગતાઃ ॥ (ગીતાજી ૪ ૧૦)

પહિલે ભી રાગ, ભય ઔર ક્રોધસે રહિત અનન્યભાવસે મેરેમેં સ્થિતિવાલે મેરે શરણ હુએ બહુતસે પુરુષ જ્ઞાનરૂપ તપસે પવિત્ર હુએ મેરે સ્વરૂપકો પ્રાપ્ત હો ચુકે હૈં. (૪-૧૦)

કર્મ, જ્ઞાન, ભક્તિ, ધ્યાન, યોગ, ઉપાસના ઈત્યાદિકા એક મૂલભૂત સહી તત્ત્વ વ તાત્પર્ય શ્રી ગીતાજીને સમઝાયા હૈ. વેદ, ઉપનિષદ ઈત્યાદિકા સારભૂત નવનીત શ્રી ગીતાજીમેં હૈ.

ઈસીલિયે શ્રી ગીતાજીકે સ્વાધ્યાય, ચિંતન, મનન કરનેવાલે ભી કર્મ, ભક્તિ, જ્ઞાનયોગાદિકો લેકર વાદવિવાદ ઔર ખીંચાતાનીમેં ઉલઝ જાવેં તો શોચનીય હૈ.

ભગવાન અવશ્ય મિલતે હૈં

નાથ જીવ તવ માયા મોહા । સો નિસ્તરઈ તુમ્હારે હિં છોહા ॥

શુદ્ધ શરણાગતિ સાધ્ય કરો. ભગવત્-શરણાગતિ હમારા મજબૂત પિંજડા હૈ યહ પક્કી બાત હૈ. બિલ્લી આવે તબ આંખે મીંચ કર પિંજડેમેં શાંત બૈઠ જાવે તો ચીંવી ચીંવી કરનેકા કોઈ કારણ હી નહીં રહતા. ઈષ્ટમંત્ર-જાપસે ઈષ્ટબલ અવશ્ય પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

ભૂમિ ન છાંડત કપિ ચરન, દેખત રિપુમદ ભાગ;
કોટિ વિઘ્ન જિમિ સંત કહં, તદપિ નીતિ નહિ ત્યાગ.

ભગવાન અવશ્ય મિલતે હૈં. હમમેં ભાવ ચાહિએ. હમેં અપનેકો ભજનમેં સ્થિર રખના ચાહિએ. ભજન કરના માને ઉન્નત જીવન જીના.

પ્રારંભ તો હમેશાં નીંવ ભરનેસે હી હોતા હૈ. બિના નીંવકે તો કુછ ખડા

નહીં હો સકતા. ઇસલિયે પહલે તો ભજનમેં સ્થિર હોના ચાહિએ. તાત્પર્ય કિ કર્તવ્ય, સદાચાર વ ધર્મકે પાલનમેં ડટ કર રહના ચાહિએ. ઉન્નત જીવનસે દિવ્યતા પ્રાપ્ત હોતી જાતી હૈ.

હાનિ કિ જગ યહિ સમ કછુ ભાઈ । ભજિઅ ન રામહિં નરતનુ પાઈ ॥

લાભ કિ કછુ હરિભક્તિ સમાના । જેહિ ગાવહિં શ્રુતિ સંત પુરાના ॥

દેખો, ભાઈ, લોભાભાવ પુષ્ટ કરના. અનીતિસે કમાના બંદ કર દેના. સતત નામસ્મરણ કરતે હુએ, ભગવાનકી સ્મૃતિ બનાએ રખના ઔર ભગવત્પરાયણ રહના. સંકટ વ વિપત્તિગ્રસ્ત અપને ગુરુ-ભાઈબહનોંકી સહાયતા કરના સાક્ષાત્ ઈશ્વરકી સેવા હૈ.

મનકો સમઝો ઔર સમઝાઓ

૯-૧૨-૫૧, રાજકોટ.

આપમેંસે કોઈ યહ તો બતાઓ કિ મન હૈ ક્યા ચીજ ? આપ કહતે હો કિ મન નહીં લગતા, મન નહીં માનતા, મન સ્થિર નહીં રહતા, અચ્છા નહીં લગતા, બુરા લગતા હૈ, ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ. જો ભી કહા જાતા હૈ વહ મનકો લેકર કહા વ માના જાતા હૈ. પરંતુ સોચા-સમઝા નહીં જાતા કિ આખિર યહ મન હૈ ક્યા વસ્તુ ?

દેખો, મન કોઈ વસ્તુ નહીં. મનસે ચેતનતત્ત્વ બિલકુલ અલગ વસ્તુ હૈ. ઇસલિયે મનકો ખોજનેકા પ્રયત્ન કરો.

એક પ્રકારસે તો મન સ્વયમ્ જડ હૈ, પરંતુ ઇન્દ્રિયાં ઔર ચેતનતત્ત્વકે બીચમેં રહકર ચેતનતત્ત્વકી શક્તિસે ક્રિયાશીલ રહતા હૈ ઔર ઇન્દ્રિયોંકે ધર્મોંકો ગ્રહણ કરતા રહતા હૈ. જિસ પ્રકાર ચુંબકકે સંપર્કસે લોહમેં ચુંબકત્વ આ જાતા હૈ ઉસી પ્રકાર ચેતનતત્ત્વ વ ઇન્દ્રિયોંકે બીચમેં રહે હુએ મનકા કાર્ય ચલતા રહતા હૈ.

ઇન્દ્રિયોં કે ધર્મોંકો ગ્રહણ કરનેવાલી જો શક્તિ વહી મન. જબ તક ઉસકો ઇન્દ્રિયોંકી સહાયતા વા ચેતનકી સન્નિધિ ન મિલે તબ તક વહ જડવત્ હૈ. ઇસ પ્રકાર મન ચૈતન્યકી એક દશા હૈ.

બાહ્ય પદાર્થો મેં ઇન્દ્રિયોંકે દ્વારા રસાનુભૂતિ કરનેવાલા મન હોતા હૈ. ઇસીલિયે બાહ્ય પદાર્થોમેં ઇન્દ્રિયોંકે દ્વારા મન હંમેશા એકાકાર રહતા હૈ. સુખદુઃખ, રાગદ્વેષ, મોહ-મત્સર, ઇત્યાદિ સભી વૃત્તિયાં ઈસી સંયોગસે ઉઠતી રહતી હૈં.

ઇન્હીં વૃત્તિયોંકી સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ છાપકો હમ સંસ્કાર કહતે હૈં. વિભિન્ન પ્રકાર કે ઔર જન્મજન્માંતરકે સંસ્કારોંકા જમાવ મનકી ચિતવૃત્તિમેં ઇકઠ્ઠા હોતા રહતા હૈ.

દેખો, મનકે લિયે કહા ગયા હૈ કિ

સંકલ્પવિકલ્પાત્મકઃ મનઃ ।

સંકલ્પ-વિકલ્પમય જો હૈ વહ મન. અબ સંકલ્પ-વિકલ્પકી જડકો ખોજો. સોચો કિ યે આતે હૈં કહાઁસે ? ઔર વિભિન્ન પ્રકાર કે ક્યોં ઉઠતે રહતે હૈં ? સોચને પર પતા લગતા હૈ કિ સારે સંકલ્પ-વિકલ્પ સંસ્કારાનુસાર ઉઠતે રહતે હૈં.

સંસ્કાર સ્થૂલ-સૂક્ષ્મ ક્રિયાકર્મોંકા પરિણામ હૈ. ક્રિયાકર્મકી ઉત્પત્તિ જ્ઞાનેન્દ્રિય વ કર્મેન્દ્રિયોંસે હૈ ઔર ઇસ પ્રકાર ઇન્દ્રિયોંકે દ્વારા મન ઉત્પન્ન હોતા હૈ ઔર સંસ્કારોંકે દ્વારા પોષિત હોતા હૈ.

તાત્પર્ય કિ ઇસ પ્રકાર મનુષ્યકે ચિત્તમેં કઈ જન્મસે, દીર્ઘકાલસે, ઇસ પ્રકારકે વાસનાજનિત સંસ્કાર પડતે ચલે આ રહે હૈં ઔર ઇકઠ્ઠે હો ગયે હૈં.

ઇસલિયે, જાપ વ ધ્યાન કે અભ્યાસકાલ મેં મન વિવિધ વિષયોં કા ચિંતન-મનન કરને લગ જાતા હૈ. અનાદિકાલકે વિપરીત સંસ્કાર ઝટસે છૂટતે નહીં હૈં.

મન લગ્યો સુખભોગમેં, તરન ચહૈં સંસાર,
નારાયન કૈસે બને, દિવસ રૈનકો પ્યાર ?

ઇન્દ્રિયનિગ્રહ યહ હર એક સાધનામેં સબસે મહત્ત્વકી વ બડી ક્રિયા હૈ. પરંતુ મન પર જબરદસ્તી કરનેસે કદાપિ કોઈ લાભ નહીં હોતા.

સહી ઉપાય યહી હૈ કિ મનકો સતત જાગૃતિપૂર્વક સાવધાનીકે સાથ ટટોલતે રહના ઔર વિષય-પદાર્થોંકી ક્ષણભંગુરતા સમઝાતે રહના. મનકો ઇન્દ્રિયોંસે હટા દો તો બસ મન તત્કાલ શાંત હો જાએગા. ઇસલિયે મનકો શાંત સ્થિર કરનેકા અભ્યાસ હૈ ભગવાનકા ધ્યાન ઔર ઇન્દ્રિયોંકે ધર્મ વ સ્વરૂપકો સમઝના.

બુદ્ધિમેંસે વિષયોંકા રસ વ ચિંતન મિટાનેકે લિયે ઇષ્ટદેવમેં અત્યંત અનુરાગ બઢાઓ. વિષય-પદાર્થોંકી તથા કામરાગાદિકોંકી સભી રસવૃત્તિયોંસે આત્મીયતા હટાકર ઇષ્ટદેવસે હી આત્મીયતા બઢાઓ.

ઇસકે લિયે ઇષ્ટદેવસે અપના પક્કા નાતા જોડ દો. ભગવાન હી મેરે હૈં ઔર મૈં મેરે ભગવાનકા હી હૂં, ઔર કિસીકા ભી નહીં.

યહી ભાવના પ્રમુખ રહની ચાહિએ કિ મેરે સ્વામી રામજીકો ઐસા કાર્ય પ્રિય હૈ ઈસીલિયે મુઝે વહી કરના ચાહિએ. મેરે રામજીકો કર્તવ્યપાલન પ્રિય હૈ ઈસીલિયે મુઝે કર્તવ્યનિષ્ઠાકા સમ્યક્ નિર્વાહ કરના હી ચાહિએ.

ઈસ પ્રકાર કેવલ અપને ભગવાનકે સંબંધસે હી સોચના, કરના, રહના ઔર જીના. દેખો, ઈસ પ્રકારકા આત્મીયતાયુક્ત દૃઢ નાતા ચૌકસ ધ્યેયાનુરાગ બઢાએગા.

માયા સગી ન મન સગા, સગા ન યહ સંસાર,
પરશુરામ યા જીવકો, સગા હૈ સર્જનહાર.

સકલ સુકૃત કર બડ ફલ એહૂ । રામસીયપદ સહજ સનેહૂ ।

મનકો ભગવત્-ચિંતન વ ધ્યાનમેં જિતના લગાઓગે ઉતના નયા મન બનેગા નહીં. તબ અભ્યાસમેં સરલતા હોગી. મનકો મિટાનેમેં પરિશ્રમ કમ લગેગા.

ધ્યાન ન હો સકે, સૂક્ષ્મતાસે જાપ ન હો સકે તો નિઃસંકોચ માલાકા અવલંબ લેના ચાહિએ. માલામેં મનકો ઠહરા દેના. સ્થિરતા વ એકાગ્રતાકે લિયે માલાકો માધ્યમ બનાના. તાત્પર્ય કિ માલામેં મનકો લગાના. વરના માલા ભી બાહરી ઉપકરણ બની રહેગી. તબ કુછ લાભ નહીં હોગા.

માલા તો કરમેં ફિરેં, જીભ ફિરૈં મુખ માંહિ,
મનુઆ તો ચહું દિશિ ફિરૈં, યહ તો સુમિરન નાહિં.

જો સંકલ્પ-વિકલ્પ ઉઠેં ઉનકો તોડનેકા પ્રયત્ન જાગૃતિપૂર્વક કરો. સાધન-વિચારયુક્ત અર્થાત્ સમઝપૂર્વક કરો. ભગવાન્નમ-જાપ કરતે સમય હમેશા સતત ભાવના રખના ચાહિએ કિ મૈં ભગવાનકો પુકાર રહા હૂં. ભગવાન સુન રહે હૈં ઔર મેરી ઓર મંદમંદ મુસ્કુરાતે હુએ કૃપાદૃષ્ટિસે દેખ રહે હૈં.

દેખો, ભગવાન ઔર ભગવન્નામમેં વાચ્ય-વાચકકા સંબંધ હૈ. ઈસલિયે ભગવન્નામ-જાપ યહ રાજમાર્ગ હૈ. રાજમાર્ગમેં ચોર, લૂટેરે યા વન્યપશુ આદિ કિસી ભી પ્રકારકા કિંચિત્ માત્ર ભય કદાપિ નહીં હોતા.

પહલે તો મનકો સમઝના ચાહિએ કિ વાસ્તવમેં વહ કૈસા હૈ ? ક્યા ચાહતા હૈ ? ક્યા સોચતા, બોલતા હૈ ઔર ક્યા કરતા રહતા હૈ ? ઈસ પ્રકાર અપને મનસે અપનેકો પૃથક્ હોના ચાહિએ ઔર અપને મનકો ભલી ભાંતિ સમઝના ચાહિએ.

ફિર ઉસકો પકડના ચાહિએ. અશુભ વૃત્તિમેં જાને લગે તબ ફૌરન પકડકર

પડકાર દો કિ ખબરદાર ! અબ તુમ વૈસી હીન વૃત્તિ યા ક્રિયા નહીં કર સકતા. આજ પર્યંત તુમ મેરેસે હી ક્રિયાશક્તિ પાતે હુએ ભી મેરે પર અપની સત્તા જમાતે રહે હો ! પરંતુ અબ મૈં તુમ્હારા સ્વામી હૂં, ન કિ ગુલામ !

બાજીગરકા બાંદરા, અસ જિવ મનકે સાથ,
નાના નાચ નચાયકૈ, રાખૈં અપને હાથ.

પક્કા જાન લો કિ થોડા ભી અસાવધ રહોગે કિ મનકે પુરાને સંસ્કાર પુનઃ ફૌરન હી બલ પા લેતે હૈં ઔર અસાવધ રહને પર હી ઉન સંસ્કારોંકે પ્રવાહમેં હમ ઘસીટે જાતે હૈં. ફિર ભજન, સાધન કુછ હોતા નહીં. કેવલ વિડંબના બઢતી હૈ.

મન માયા દુઈ એક હૈં, માયા મન હિ સમાય;
તીન લોક સંશય પરી, કાહિ કહૌ સમુઝાય.

સાધનમેં જરૂરી તીન બાતેં

ઈસલિયે સાધન કરનેમેં તીન બાતેં અત્યંત જરૂરી હૈં.

(૧) નિયમપૂર્વક દીર્ઘકાલ તક અભ્યાસ કરના ચાહિયે. એક દિનકા છૂટા હુઆ અભ્યાસ આગે-પીછે કે દસ-દસ દિનકા અભ્યાસ નિગલ જાતા હૈ.

કિતને સમયમેં લક્ષ્યસિદ્ધિ હોગી યહ કહતે નહીં બન સકતા. દીર્ઘકાલ તક અભ્યાસ કરના હી પડતા હૈ. ઈસીલિયે ધૈર્યકી પરમ આવશ્યકતા હૈ. દીર્ઘકાલકા સમય પ્રત્યેક સાધકકે અપને-અપને પુરુષાર્થ વ અધિકાર પર નિર્ભર હૈ.

કરત કરત અભ્યાસકે, જડમતિ હોત સુજાન;
રસરી આવત જાત હી, શિલ પર હોત નિશાન.

અભ્યાસસે ક્યા નહીં હો સકતા ? ઉંચી બાંધી હુઈ રસ્સી પર નટ જો અપની કરામાત દિખાતા હૈ ઔર લોગોંકો આશ્ચર્ય મેં ડાલ દેતા હૈ વહ અભ્યાસકે દ્વારા હી તો હો સકતા હૈ. સરકસમેં પશુઓંસે ભી કઈ પ્રકારકે ખેલ કરાએ જાતે હૈં.

અભ્યાસકી સિદ્ધિયોંકે યે સભી પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હૈં. તબ ફિર સચ્ચા જિજ્ઞાસુ અભ્યાસકે દ્વારા એકાગ્રતા વ ઉત્થાન ક્યોં નહીં પ્રાપ્ત કર સકેગા ? ઈસીકો સમઝાતે હુએ શ્રી પતંજલિ ભગવાનને સ્પષ્ટ કહા હૈ કિ દીર્ઘકાલ પર્યંત, નિરન્તર, નિયમપૂર્વક તથા સત્કારપૂર્વક અભ્યાસ કરના.

સ તુ દીર્ઘકાલ નૈરન્તર્ય સત્કારા સેવિતો દૃઢભૂમિઃ ।

(સમાધિપાદ-૧૪)

(૨) સાધનનિયમપૂર્વક, સત્કારપૂર્વક ઔર દીર્ઘકાલ તક તબ હી હો પાએગા જબ સાધનકે પ્રતિ પ્રેમ વ આદરભાવ હોગા. સાધન અપની રુચિ વ વિચારકે અનુસાર સંદેહરહિત હોગા તબ હી પ્રેમ હોગા.

સંદેહ રહેગા તો મન લગેગા નહીં. પ્રેમ ન હોગા તો ભી મન ટિકેગા નહીં. મનકી ચંચલતા ઔર અશ્રદ્ધા હમેં અભ્યાસસે દૂર લે જાતે હૈં.

ઇસલિયે યહીં પર, અભ્યાસકો સ્થિર રખનેકે લિયે યા યોં કહો કિ મનકો અભ્યાસમેં સ્થિર કરનેકે લિયે વૈરાગ્યકી પરમ ઔર પ્રથમ આવશ્યકતા હૈ.

વૈરાગ્ય માને આત્મસાક્ષાત્કારકી જિજ્ઞાસા, ઉન્નત દિવ્ય જીવનકી પ્રબલ ઈચ્છા. પ્રાપ્તમેં મોહકી નિવૃત્તિ યહી વૈરાગ્ય !

મોહકી નિવૃત્તિસે પ્રાપ્તકે વિયોગકા ભય મિટ જાતા હૈ, જિસસે મનકી ચંચલતા બંદ હો પાતી હૈ. તબ મન અનાયાસ સ્થિર હોકર અપને લક્ષ્યમેં એકાગ્ર હો જાતા હૈ. જબ મન ઇસ પ્રકાર લક્ષ્યમેં લગ જાતા હૈ તબ ઉસીસે શક્તિ ભી અવશ્ય પ્રાપ્ત કરને લગતા હૈ.

તનુકો જોગી સબ કરૈં, મનકો કરૈં ન કોય,
મનકો જોગી જો કરૈં, "બના" પરમહિત હોય.

સંસ્કારોંકો તોડના યહી તો સાધન હૈ ! સમસ્ત સાધનોંકા મૂલ હૈ મનકી પવિત્રતા. તો સંસ્કારોંકો નિરસ્ત કરનેકે લિયે ભી વૈરાગ્યવૃત્તિ અનિવાર્ય હૈ.

પ્રતિદિન અભ્યાસ તો નિયમપૂર્વક ખૂબ કરેં પરંતુ વિષયવાસનાકી રુચિ બની રહે ઔર રાગકામાદિકજન્ય વાસનામય પ્રવૃત્તિ ભી કરતે રહે તો ઇસકા અર્થ કુછ નહીં.

વિષય મનોરથ દુર્ગમ નાના । તે સબ શૂલ નામ કો જાના ॥

મોહ, મત્સર, કામ, ક્રોધ, રાગાદિકસે પ્રેરિત વાસનાઓંકો અશુભ ઔર નિરર્થક સમઝના ચાહિએ ઔર ઈસી સમઝકા પરિણામ હૈ સ્થિર સાત્ત્વિક બુદ્ધિ.

નિશ્ચયયુક્ત વિચારસે, જિજ્ઞાસાકો પુષ્ટ કરતે હુએ ઉન વાસનાઓંકા તિરોધાન વ નિરસન કરના ચાહિએ. ભોગોંમેં આસક્તિ નહીં રખના. ભોગોંકી ક્ષણભંગુરતાકા નિશ્ચય હોના ચાહિએ. ઇસકે લિયે ભગવદાર્પણભાવ, સમર્પણકા ભાવ સતત પ્રયત્નપૂર્વક રખના ચાહિએ.

ભગવત્-કૃપાકા પ્રાદુર્ભાવ જબ તક હમમેં ન હો જાયે તબ તક શાંતિ, સ્થિરતા

વ પ્રસન્નતાપૂર્વક એક સ્થાન પર રહના ચાહિએ. ઈસસે વૈરાગ્ય સ્થિર હો જાતા હૈ.

(૩) અભ્યાસમેં અનિવાર્ય તીસરી બાત હૈ પરદોષ-દર્શન-ત્યાગ.

તેજ પર અવગુન નીરકો, ક્ષીર ગુન સોં કર પ્રીત;
હંસ સંતકી સર્વદા, નારાયન યહ રીત.

દૂસરોંકે દોષ દેખતે વ કહતે રહના માને સ્વયમ્ અપના અંતઃકરણ દૂષિત કરતે રહના ! સાધન કરના હૈ તો પરદોષદર્શન વ કથનકા ત્યાગ નિતાંત અનિવાર્ય હૈ.

જગત તો હમેશા દોષગુનસે હી ભરા હોતા હૈ. હમ અપરાધ, દોષ વા અવગુન હી દેખતે રહેંગે તો હમારે અંતઃકરણમેં ઉન્હીંકે સંસ્કાર જમા હોતે રહેંગે.

સંસ્કારોંકો તોડનેકે લિયે તો સાધના કરના હૈ. વાસ્તવમેં તો સંસ્કારોંકો મિટાના હી સાધન હૈ. ફિર ભી હમ પરદોષદર્શનકા ત્યાગ નહીં કરેં તો હમારી બાલકબુદ્ધિ વા વ્યર્થ ચેષ્ટા માત્ર હૈ.

દેખો, ખૂબ સમઝો ઔર સોચો. સામનેવાલા અપરાધી ક્યોં હૈ ? ઉસકે દોષકે હી કારણસે ન ? તો વહ સ્વયમ્ હી અપને દોષકે કારણ અપની અશુદ્ધિયોંકે પ્રભાવસે અશાંત, સંતપ્ત વ દુઃખી હૈ હી. તબ હી તો વહ અપને અવગુણ વા અપરાધકે દ્વારા દૂસરોંકે વાસ્તે ઉદ્વેગ, અશાંતિ, પીડા વ રાગાદિક ઉપદ્રવ ફૈલા રહા હૈ.

કબીર દુર્મતિ દૂરિ કરુ, અચ્છા જન્મ બનાવ;
કાગ ગમન બુદ્ધિ છોડિ દેં, હંસ ગમન ચલિ આવ.

ઈસીલિયે, સાધકકા પરમ પુરુષાર્થ યહી હૈ કિ ઔરોંકે દ્વારા નિર્મિત વ ઉદિત ઉદ્વેગ, અશાંતિ, પીડા, ઈર્ષ્યા, માત્સર્ય, ઇત્યાદિમેં ભી અપના સત્ત્વગુણ સ્થિર રખેં. ઉન વિપરીત પ્રવાહમેં બહ નહીં જાવેં.

ઈસકે લિયે ઉપદ્રવોંકે પ્રતિ ઉપેક્ષાભાવ તથા અપરાધિયોંકે પ્રતિ ક્ષમાભાવ પુષ્ટ બનાએ રખેં. અપની ઉદારતાકો, અપને ધ્યેયસ્વરૂપસે પ્રેરણા વ બલ પાતે હુએ, અક્ષુણ્ણ રખના. અપરાધિયોંકો સદૈવ દયાપાત્ર સમઝના.

ક્ષમાભાવકી પુષ્ટિ વ પરદોષદર્શન-ત્યાગકી સતત જાગૃતિ કે લિયે હમેશા યાદ રખના કિ -

નારાયન નિજ હિયેમેં, અપનો દોષ નિહાર,
તા પીછૈ તૂ ઔરકો, અવગુણ ભલેં વિચાર.

જબ તુમ્હારા મન દૂસરોંકે દોષ દેખનેમેં અનુરક્ત હોવેં તબ ફૌરન અપનેમેં હી ઉન દોષોંકો ઢૂંઢ નિકાલો ઔર ખૂબ સમઝો કિ મૈં દૂસરોંમે જો દેખતા હૂં વહ તો મેરેમેં ભી ખૂબ માત્રામેં હૈ ! ફિર મૈં તો સાધક હૂં ! દૂસરે તો સાધારણ જીવ હૈં !

તો, મેરી ભારી ત્રુટિ વ ભૂલ હૈ કિ સાધક હોકર ભી મૈં અપને દોષ તો મિટાતા નહીં હૂં બલ્કિ દૂસરોં કે દોષ વ અપરાધ દેખ-દેખકર તથા ઉસકી ચર્ચા-પ્રચાર કરતે હુએ અપને દોષ ઔર બઢા ભી રહા હૂં ઔર ઉન્હેં પુષ્ટ ભી કર રહા હૂં.

સુનિએ સબકી વારતા, નિબેરિએ અપના,
સિન્ધોરેકા સિન્ધોરા, ઝપનેકા ઝપના.
બાજન દે બાજન્તરી, કલિકુકુરિ મતિ છેંર,
તુઝે બિરાની ક્યા પરી, તૂં અપની આપ નિબેર.

ઇસ પ્રકાર ખૂબ જાગૃતિપૂર્વક વિચાર કરતે હુએ અપને મનમેં પરદોષદર્શનકી અરુચિ પુષ્ટ વ સ્થિર કરના ચાહિએ. ઈતની ઉદારતા હો તભી ક્ષમાભાવ ઉદય હોતા હૈ ઔર તભી સંસ્કારોંકો તોડનેમેં સફલતા મિલતી હૈ.

અપને દોષ, અપરાધ ઔર ત્રુટિયોંકે લિયે ભગવાનકે સન્મુખ સચ્ચે હૃદયસે પશ્ચાત્તાપ કરકે રો દો. ભગવાનસે ખૂબ અનુનય-વિનય કરતે રહના કિ હે શરણાગત-વત્સલ ! મેરે દોષ મિટાનેમેં સહાય કરિએ. આપ દીનવત્સલ હૈં, કૃપાસિંધુ હૈં ઔર પતિત પાપીકો ભી પુનિત કરનેવાલે હૈં !

મેં અપરાધી જનમકા, નખશિખ ભરા વિકાર;
તુમ દાતા, દુઃખભંજના, મેરી કરૌં સમ્હાર.

અપને લિયે કુછ ઐસી બાતેં હોવેં તબ યહી સોચના કિ ક્યા સચમેં હી મૈં ઐસા હૂં ? અગર જવાબ હાં મેં મિલતા હૈ તો ભગવાનકી કૃપા જાનો કિ ઇસ પ્રકાર તુમ્હેં તુમ્હારી ત્રુટિકા પતા લગ ગયા ઔર ઉસકો મિટાનેકે લિયે બિલકુલ જાગ્રત હો જાઓ.

યદિ જવાબ ના મેં હો તો શાંત ચિત્તસે સોચના કિ ખૈર, જગત તો પરાપૂર્વસે

ઐસા હી હૈ. નિર્દોષમેં દોષ વ દોષિતમેં નિર્દોષતા દેખતા હૈ ! ઇસલિયે તો જગત, જગત હૈ !

ઇસ પ્રકાર ઉદ્વેગરહિત રહ કર શાંત ચિત્તસે સોચને પર મન સમત્વમેં આતા જાતા હૈ ઔર ક્ષુદ્ર રાગદ્વેષાદિકી રસવૃત્તિયાં નિરસ્ત નિર્બલ હોતી જાતી હૈં.

મન જગ ચીટી જાનિએ, તૂ જપ નામ અભેદ;
સુંદર સદન સુપાત્રમેં, યહ ખોજત હૈ છેદ.

ઇસ પ્રકાર બુદ્ધિપૂર્વક સોચના-સમઝના ચાહિએ. અપના લક્ષ્ય ન છૂટ જાવે યહ સદૈવ સમ્હાલતે રહના ચાહિએ. વિપરીત સંગસે સદૈવ બચકર ચલના ચાહિએ.

ઇષ્ટ મિલૈં અરુ મન મિલૈં, મિલૈં ભજન રસરીતિ;
મિલિઐ તહાઁ નિશંક હોં, કીજૈં તિનસોં પ્રીતિ.

ઇસ પ્રકાર, સત્કારપૂર્વક યાની શ્રદ્ધાપૂર્વક, પ્રેમ-અનુરાગપૂર્વક, ઠોસ વિશ્વાસકે સાથ સતત જાગૃતિયુક્ત રહતે હુએ મનકો ધ્યેયમેં સ્થિર કરતે રહના યહ હૈ ધ્યાન કે અભ્યાસકા સ્વરૂપ.

હર એક સાધકકો સાધન અપને ગુરુદેવસે વા સત્શાસ્ત્રસે વા અપને ઠોસ અનુભવસે ભી પ્રાપ્ત હોતા હૈ. પરંતુ સાધનકી સફલતા તો તબ હી હોતી હૈ જબ સાધન અપની જિજ્ઞાસા કે અનુકૂલ, સંદેહરહિત હો ઔર ઉસી સાધનમેં વાસ્તવમેં અપના પ્રેમ - અનુરાગ હો.

બિના સમઝકા સાધન કેવલ વિડંબના હૈ તબ નિરાશા, નિરુત્સાહ બઢતે જાતે હૈં. હમ જિસ લક્ષ્યકી બાતેં કરતે હૈં ઉસસે વિપરીત જીવનવ્યવહારકે કારણ હમ લક્ષ્યસે દિનપ્રતિદિન દૂરદૂર હોતે જાતે હૈં.

ઇસલિયે સાધન ક્યા હૈ યહ ખૂબ સમઝ લેના ચાહિએ. સીધી-સરલ બાત તો યહી હૈ કિ જગતકી સ્મૃતિયોંકો રોકતે રહના ઔર ધ્યેયમેં હી મનકો લગાતે રહના, મનકો ધ્યેયાકાર કરતે રહના.

સમઝયુક્ત અભ્યાસસે મન અવશ્ય વશમેં આ જાતા હૈ. ધ્યાન પરિપક્વ હોને પર આનંદાનુભૂતિ અવશ્ય રહતી હૈ.

તો ભાઈ ! સફલતાકી કુંજી તુમ્હારે હી હાથ હૈ ! કરોગે અભ્યાસ તો ક્યા બડી બાત હૈ ! સાહસકા હ્રાસ નહીં, તો ચૌકસ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત હૈ !

પરંતુ પહલે તો નિયમ નિરાલસ્યસે, સમઝપૂર્વક, નિયમપૂર્વક ઔર પ્રેમપૂર્વક કરો. આગેકી બાતેં તો સ્વતઃ હી પ્રત્યક્ષમેં પ્રમાણિત હો જાએગી !

અનુભૂતિ ન હોનેમેં કારણ હમારી ત્રુટિ હૈ

૧૦-૧૨-૫૧ : રાજકોટ

અનુકૂલ સંયોગ પ્રાપ્ત હોંગે પશ્ચાત્ ભગવન્નામ લેંગે ઐસા વિચાર રખના બાલકબુદ્ધિ હૈ. ભગવાન અનુકૂલતા દેંગે તો ભજન, ભક્તિ ઔર દાન-પરમાર્થ કરેંગે ઐસા વિચાર રખના વ્યાપારી બુદ્ધિ હૈ. યહ હૈ સ્વાર્થપૂર્ણ સૌદેબાજીકી વૃત્તિ. હમેશા યાદ રખના કિ સ્વાર્થ વ કામનાએં પરમાર્થ-માર્ગ કે વિરોધી હૈં, વિઘ્ન હૈં.

દેખો ! જિતને ભી સાધનમાર્ગ હૈં સબ અનુમાન હી હૈં ઔર પ્રારંભમેં અનુમાનસે હી ચલના હોતા હૈ. કોઈ અપની અનુભૂતિ બતા નહીં સકતા. માર્ગદર્શન, વિશ્વાસ વ સહાયતા અવશ્ય દે સકતા હૈ. સહારા વ સમ્યક્ અવલંબ ભી જરૂર દે સકતા હૈ.

પરંતુ આજ્ઞાનુસાર ચલ કર અનુભૂતિ તો સ્વયંકો હી કરની પડતી હૈ. બિના અનુભૂતિકે સમસ્ત સાધન અધૂરે રહતે હૈં.

યહ નિશ્ચિત માનોં કિ વહ બિલકુલ અપ્રાપ્ય નહીં. અનુભૂતિ નિશ્ચિત હોતી હી હૈ. અનુભૂતિ ન હોનેમેં કારણ નિશ્ચિત હમારી ત્રુટિ હૈ. હમારા સમર્પણ અધૂરા હૈ. ઈષ્ટદેવ યા સદ્‌ગુરુ પર પૂરીપૂરી આત્મનિર્ભરતા પૂર્ણ અનુરાગયુક્ત રહે યહી સચ્ચી શરણાગતિ હૈ.

શરણદકો શરણાગતકી ચિંતા સદૈવ રહતી હી હૈ. યહ ચિંતા શરણાગતકે અનુરાગકા હી દૂસરા સ્વરૂપ હૈ, પ્રતિબિંબ હી હૈ. જિતના જૈસા અનુરાગ, ઉતની હી ચિંતા યહ ધ્રુવ હૈ.

ઇસલિયે શરણાગત હુએ બિના સાધનકા પ્રારંભ ઔર આગે બઢના નિતાંત અસંભવ હૈ. જો સર્વ-સમર્પણ કરતા હૈ વહી સર્વસ્વ પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

"બના" સમુઝ હરિ ભજન બિનુ, મિલત ન કિતહું વિરામ,
તાતેં આશા છાંડ સબ, ભજહું રાતદિન રામ.
ભાનુ પીઠિ સેઈઅ ઉર આગી । સ્વામિહિં સર્વભાવ, છલત્યાગી ॥

અનુભવ હોને તક પ્રયત્ન કરતે હી રહના ચાહિએ. આત્માનુભવ હોને પર હી પરમ સંતોષ હોતા હૈ.

સેવત સેવત સેવ્યકો, સેવકતા મિટિ જાયં,
"બનાદાસ" તબ રીઝિકૈં, સ્વામી ઉર લપટાયં.

દેખો, અભ્યાસસે તમોગુણકી ઔર વૈરાગ્યસે રજોગુણકી નિવૃત્તિ હોતી હૈ. પરદોષ-દર્શન-ત્યાગસે સત્ત્વગુણકી પુષ્ટિ-વૃદ્ધિ હોતી હૈ. ઈન તીનોંકે દ્વારા હી મન સમ્યક્ શુદ્ધ હોતા હૈ, તબ શાંત હોતા હૈ.

વૈરાગ્યવૃત્તિસે હી વાસનાક્ષય હોતા હૈ. હમેં યહ વિચાર બરાબર આ જાતા હૈં કિ જો કુછ પ્રતિકૂલ વા અનુકૂલ હો રહા હૈ વહ કતઈ સ્થાયી નહીં અપિતુ ચૌકસ નાશવંત હૈ. ઈસસે હમારા મન સંયમયુક્ત સ્થિર શાંત હોતા જાતા હૈ.

તબ વાસનાક્ષય હોને પર જીવન્મુક્ત દશા વા મોક્ષકા સ્વરૂપ યથાર્થ સમઝમેં ઔર અનુભવમેં આને લગતા હૈ. તબ ફિર હમારા મન સ્તબ્ધ હો જાતા હૈ, જગત કે પ્રતિ ઔર અનુરાગવાન હો જાતા હૈ હમારે ધ્યેય કે પ્રતિ.

સબસે નીરસ ઔર ધ્યેયમેં હી સરસ ! સાધકકો ઔર અભી સંબંધ વ વ્યવહાર નિર્બલ ઔર નીરસ કરને કા અભ્યાસ સાવધાનીપૂર્વક કરના ચાહિએ.

કર્તવ્યનિષ્ઠામેં બરાબર ડટ કર રહના ચાહિએ. પરંતુ મોહ-મમત્વ વ લોભરાગાદિકકો લેકર સંબંધ વ વ્યવહારકે ઝમેલોંસે બચકર રહના ચાહિએ.

એકમાત્ર અપને પ્રભુસે, અપને ધ્યેયસે હી સંબંધ ઔર ઉસીકે અનુરૂપ સારે વ્યવહાર વ રહનસહન રખના ચાહિએ. જો કુછ ભી સંબંધ, કાર્ય યા કર્તવ્ય-વ્યવહાર હો, સબ કેવલ ધ્યેય કે નાતેસે હી ઔર ધ્યેયકે અનુરૂપ ઢંગસે હી માનના વ નિર્વાહ કરના ચાહિએ.

જાકો જાસો મન લગ્યો, સોઈ તાકો રામ;
રોમ રોમમેં રમ રહ્યાં, નહીં આનસો કામ.
પરિહરિ સકલ ભરોંસ, રામ ભજહિં તે ચતુર નર.
જાય કહબ કરતૂતિ બિનુ, જાય જોગ બિનુ છેમ;
તુલસી જાય ઉપાય સબ, બિના રામપદ પ્રેમ.

સાધનમેં પ્રેમભરી લગન બઢાઓ

પ્રેમ ક્યા ઔર કૈસા હોતા હૈ ? જૈસા જલ ઔર મીનકા હોતા હૈ. જૈસા ચાતક ઔર સ્વાતિકા હૈ. જૈસા દીપક વ પતંગેકા હૈ. ઐસા હી પ્રેમ સાધ્યકે પ્રતિ તથા સાધ્યકે લિયે પ્રાપ્ત સાધનકે પ્રતિ હો તબ સિદ્ધિ હોનેમેં દેરી નહીં.

પ્રેમ પ્રેમ સબ કોઉ કહે, પ્રેમ ન ચીન્હૈં કોય;
જો પ્રેમહિ સાહિબ મિલૈં, પ્રેમ કહાવૈં સોય.

મછલીકો એક-દો મિનિટ કે લિયે જલસે અલગ કરકે તો દેખો ! જલકે લિયે કિતની છટપટાતી હૈ ! ભગવત્-સાક્ષાત્કારકે ધ્યેયકો સિદ્ધ કરનેવાલા પ્રાપ્ત સાધનકે પ્રતિ હમમેં ઈતની વ્યાકુલતા સતત રહે તો સાધનસિદ્ધિમેં દેરી નહીં.

પ્રેમ પ્રેમ સબ કોઉ કહેં. પ્રેમ ન ચીન્હેં કોય;
આઠ પહર ભીના રહેં, પ્રેમ કહાવેં સોય.

સાધનમેં પ્રેમભરી લગન બઢાઓ. સાધનમેં કિસી સમય ભી અલગ ન હોઓ. કિસી કારણશાત્ યાની મોહવશાત્ સાધનકા અનુસંધાન છૂટ જાયે તો મછલીકી તરહ વ્યાકુલ હો ઉઠો તબ જાનના કિ સાધનકે પ્રતિ અનન્ય પ્રેમ ઉદય હુઆ હૈ. તબ ઉસકી વૃદ્ધિ, પુષ્ટિકા સતત ખયાલ સાવધાનીપૂર્વક રખના ચાહિએ.

નિંદ હિ આપુ સરાહહિં મીના ।
ધિક્ જીવ રઘુવીર બિહીના ॥
પ્રેમ પ્રીતિકો બિરવાં લગ્યો અલાય,
સીંચનકી સુધિ લીજૌ, મુરઝિ ન જાય.

સમસ્ત ભાવસે ભગવાનકો નિછાવર હોને કી તીવ્ર અધીરતા, લગન ઔર વિરહકી વેદનાયુક્ત તડફડાહટ માને તીવ્ર પુરુષાર્થ ઔર મછલીકે દૃષ્ટાંતસે યહ સમઝમેં આ સકતા હૈ.

કમલતંતુસોં છીન અરુ, કઠિન ખડગકી ધાર;
અતિ સૂધૌ ટેઢો બહુરિ, પ્રેમપંથ અનિવાર.

વિપરીત સંગકા ત્યાગ કરનેમેં તત્પર ન રહા જાય તો અત્યંત કઠિન બન જાતા હૈ યહ માર્ગ ! કઠિન ખડગકી ધાર ! પરંતુ ધ્યેય કે સ્વરૂપ કે અનુરૂપ રહા જાવે તબ તો અત્યંત સીધા સરલ હો જાતા હૈ !

કમલ હૃદય કોમલ મિલ્યોં, બંદ ન કાટત તાહિ;
કાઠ કઠોર હૃદય મિલ્યોં, મધુકર કાટત જાહિ.

મધુકર કાઠકો કાટ કર બાહર નિકલ જાતા હૈ, પરંતુ અત્યંત કોમલ કમલકે બંધનકો તો અનુરાગસે બનાએ રખતા હૈ ઔર ઉસમેં બંદ રહતા હૈ.

જો કાઠકો કાટ સકતા હૈ ઉસકે લિયે કમલકો કાટના કોઈ આશ્ચર્ય નહીં હૈ. પરંતુ અપને અનુરાગકો અક્ષુણ્ણ રખતે હુએ અપની નૈસર્ગિક શક્તિ કો ભી કાબૂમેં રખતા હૈ યહી મહાન આશ્ચર્ય હૈ. ઔર યહી હૈ પ્રેમકા ચમત્કાર !

જિનકો મન હરિપદકમલ, નિસિદિન ભ્રમર સમાન;
નારાયન તિનસોં મિલૈ, કબૂ ન હોવૈં હાન.

મનુષ્ય નિશ્ચયબુદ્ધિસે જો વસ્તુકી સતત તીવ્ર ભાવના કરતા રહતા હૈ ઉસીકા સ્વરૂપ વહ શીઘ્ર આધાન કર પાતા હૈ. જૈસે કિ ભ્રમરકા ધ્યાન-ચિંતન કરતા હુઆ કીડા ભ્રમરરૂપ હો જાતા હૈ.

જો મન રામકી ઔર નિહારત, સો મન હોત રામ સરૂપા.

સ્થૂલ ભોગ વ રાગાદિકોંમેં પ્રિયતા - રુચિ ન રખકર હમારે ધ્યેય-સ્વરૂપમેં હી અનુરાગયુક્ત લગન - પ્રિયતા બઢાના વ રખના ચાહિએ. સાધકકે લિયે યહી પ્રથમ અનિવાર્ય પુરુષાર્થ હૈ. બિના અનુરાગકે લક્ષ્યપ્રાપ્તિ કદાપિ નહીં.

રાગાદિક વિષયોંકો ચાહનેવાલા મન અધિક-અધિક વિષયી વ કુસંગી હોતા જાતા હૈ. ઉસી તરહ ભગવાનકો હી ચાહનેવાલા ધ્યેયકી હી લગનવાલા મન દિનપ્રતિદિન ધ્યેયમય, ભાવનામય હોતા જાતા હૈ.

તજિ માયા સેઈઅ પરલોકા । મિટહિં સકલ ભવસંભવ સોકા ॥

તૂં તૂં કરતા તૂં ભઈ, મુજમેં રહી ન હૂં હિ,
પાલા ગલિ પાની ભયા, જિત દેખૂં તિત તૂં હિં.
જબ મૈં ભી તબ આપ નહિં, અબ હું આપ મૈં નાહિં,
પ્રેમગલી અતિ સાંકરી, તામેં દો ન સમાહિં.

શ્રી સદ્‌ગુરુ-પ્રપત્તિ ઈસીલિયે હૈ કિ હમારા જીવભાવ અર્થાત્ અહમ્-કર્તૃત્વભાવ શિથિલ કરતે-કરતે એકદમ નિઃશેષ હો જાય. શરણાગતિકા યહી સ્વરૂપ હૈ.

પ્રપન્ન પ્રેમી અપના દેહ, મન, પ્રાણ યાની સર્વસ્વ શ્રીગુરુચરનોં પર અનુરાગસે અનાયાસ હી ભેંટ ચઢાતા જાતા હૈ ઔર સદ્‌ગુરુ હી ઉસકે "મૈં" હોતે જાતે હૈં. ઈતની હદકા આત્મવિલોપન હો જાના ચાહિએ.

નેહ નિભાવન અતિ કઠિન, સબસે નિભ્યૌ ન જાય,
ચઢનૌ મોમ તુરંગ પેં (ઔ), ચલનૌ પાવક માંય.

અહમ્‌કો સર્વાંગસે વ સર્વાંશમેં ભગવાનકી ઈચ્છા કે અનુકૂલ ઢાલ લેના હૈ. અગ્નિમેં સે પાર હોના હૈ ઔર વહ ભી મોમકે ઘોડે પર બૈઠ કર ! મોમકા ઘોડા માને અહંકાર ઔર વહ ભી વિષય-વાસનાઓંસે સતત પ્લાવિત રહનેવાલા.

અનુરાગકી અગ્નિમેં અહંતા-મમતા નિઃશેષ હોતી જાતી હૈ. તભી શુદ્ધ અહમ્ મહત્-તત્ત્વ ઝલકતા હૈ. જીવભાવ છૂટને લગતા હૈ. અહંતા-મમતા જીવકી બાહરકી ઉપાધિ હૈ જો નષ્ટ હોતે હી જીવકો અપને વાસ્તવિક શુદ્ધ સ્વરૂપકા દર્શન-જ્ઞાન હો જાતા હૈ.

સાધનામેં અનુમાન પ્રત્યક્ષ હોતા હૈ

અનુમાનકો લેકર હમ સાધના પ્રારંભ કરતે હૈં, પરંતુ વહી અનુમાન સાધનામેં ક્રમશઃ પદપદ પર પ્રત્યક્ષ હોતા જાય તભી સમઝના ચાહિએ કિ હમ યથાર્થ સાધનપથ પર યથાર્થ રીતિસે કદમ-કદમ આગે બઢ રહે હૈં.

જબ તક ઈસ તરહ કુછ ન કુછ પ્રત્યક્ષ નહીં હોગા તબ તક સાધના સરસ વ મધુર નહીં હોગી, સજીવ નહીં હોગી.

સદ્‌ગુરુને તો યજન કિયા હુઆ, સિદ્ધ કિયા હુઆ, સજીવ ચૈતન્યમંત્ર દિયા હૈ જો વાસ્તવમેં સમ્યક્ તારકમંત્ર હૈ. અબ ઉસીકે સહારે અપની સાધના સજીવ કરના યહી પુરુષાર્થ સાધકકો કરના હૈ.

કિસ પ્રકારકે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હમેં પદપદ પર મિલતે હૈં ? દેખો ! હમેં હમારા દોષ દેખને વ સમઝનેમેં આવે. હમારા અહંભાવ માલૂમ પડને લગે. રાગાદિક વૃત્તિયાં પકડમેં આવે. ફિર કમજોર હોતી જાવે. વૈરાગ્ય, ઉદારતા વ ક્ષમાભાવકી વૃદ્ધિપુષ્ટિ હોવેં. હમ અશુભ વિચાર વ કર્મસે મુક્ત હોને લગેં. સાધનામેં હમારી સહી પ્રગતિકે યે સબ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હૈં.

જિસ પ્રકાર દોમેં દો મિલાનેસે ચાર હોતા હી હૈ ઉસી પ્રકાર યહ ભી પક્કા ગણિત હી હૈ કિ અગર સાધનામેં સહી પ્રગતિ કી હૈ તો, ઉપર કહેં પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ, હમારે વ દૂસરોં કે અનુભવમેં આના હી ચાહિએ. મનકી મુદિતા વ વ્યવહાર-શુદ્ધિ અપનેમેં સ્ફુટ હોકર ઝલકને હી ચાહિએ.

ભવવારિધિ કુંભજ રઘુનાયક । સેવત સુલભ સકલ સુખદાયક ॥
મન સંભવ દારુન દુઃખ દારય । દીનબંધુ સમતા વિસ્તારય ॥
આસ ત્રાસ ઈર્ષાદિ નિવારક । વિનય વિવેક વિરતિ વિસ્તારક ॥

રઘુકુલકેતુ સેતુ શ્રુતિ રક્ષક । કાલ કર્મ સુભાવ ગુન ભક્ષક ॥
તારનતરન હરન સબ દૂષન । તુલસીદાસ પ્રભુ ત્રિભુવન ભૂષન ॥

હમારે ધ્યેયકા યહી સ્વરૂપ હૈ. ઈસકો ખૂબ સમઝના ઔર સતત યાદ રખના ચાહિયે. હમેશા મિલાન કરતે રહના ચાહિયે કિ ઇસ સ્વરૂપસે કિતના ભેદ વા અભેદ હૈ ઔર કિતની દૂરી વા નિકટતા હૈ ?

જે જાનહિં તે જાનહું સ્વામી । સગુન અગુન ઉર અંતરજામી ॥
જો કોસલપતિ રાજિવ નયના । કરઉ સો રામ હૃદય મમ અયના ॥

દેખો તો, હમારે લિયે નિત્ય સંયોગી વ ઔર સબસે અધિક નિકટતમ અગર કોઈ હૈ તો કેવલ વે ભગવાન હી હૈં ! ફિર ભી ઉન્હીંમે હમારા વિશ્વાસ-અનુરાગ નહીં ! યહી આશ્ચર્ય ! સાધન-માત્ર ઇસ વિશ્વાસ કે દૃઢ હોનેકે પશ્ચાત્ હી પરિણામ દેતા હૈ. શ્રદ્ધાયુક્ત સમ્યક્ સાધના કરે વહી યુક્ततમ સાધક યોગી હૈ.

મય્યાવેશ્ય મનો યે માં, નિત્યયુક્ત ઉપાસતે ।
શ્રદ્ધયા પરયોપેતાસ્તે મે યુક્ततમો મતઃ ॥ (ગી. ૧૨ ૨)

હે અર્જુન ! મેરેમેં મનકો એકાગ્ર કરકે નિરન્તર મેરે ભજન-ધ્યાનમેં લગે હુએ જો ભક્તજન અતિશય શ્રેષ્ઠ શ્રદ્ધાસે યુક્ત હુએ મુઝ સગુણરૂપ પરમેશ્વરકો ભજતે હૈં, વે મેરેકો યોગિયોમેં ભી અતિ ઉત્તમ યોગી હૈં, અર્થાત્ ઉનકો મૈં અતિ શ્રેષ્ઠ માનતા હૂં. (૧૨-૨)

શ્રદ્ધા મનકી શુદ્ધ સાત્વિકી વૃત્તિ હૈ, વિશ્વાસસે હી ઉદય હોતી હૈ ઔર વિશ્વાસસે હી પુષ્ટ હોતી હૈ.

બિનુ, વિશ્વાસ ભગતિ નહિં. તેહિં બિનુ દ્રવહિં ન રામ.

ભગવાન શ્રીરામજીસે મંગલ વરદાન રૂપી યહ શ્રદ્ધા પ્રાપ્ત કરનેવાલા બડભાગી હૈ. જહાં શ્રદ્ધા હૈ વહાં તર્ક, સંશય, દુર્બુદ્ધિ, આદિ વિકાર કદાપિ નહીં રહ સકતે.

શ્રદ્ધાદેવી દેત હૈં, (સબ) સાધનકો પરિણામ,
યાકી કૃપા કટાક્ષ બિન, "બના" મિલૈ નહિં રામ.

દેખો, વિશ્વાસસે હી શ્રદ્ધાકી સ્થિતિ રહતી હૈ. શ્રદ્ધાકા પરિપક્વ રૂપ હી નિષ્ઠા હૈ.

ભગવાનસે શ્રેષ્ઠ નાતા દાસ્યભાવકા હૈ

પરમતત્ત્વકે સર્વવ્યાપક પ્રેમ-સ્વરૂપકી અનુભૂતિ કરના યહ લક્ષ્ય ભક્તકા હોતા

હૈ. ઈસકે લિયે ભક્ત ભગવાનકે નિકટ જાના ચાહતા હૈ.

નિકટતાકે પાંચ નાતે હૈં : શાંત, દાસ્ય, સખ્ય, વાત્સલ્ય વ માધુર્ય. ઇન પાંચ ભાવકે રસપૂર્વક પાંચ નાતે હૈં. ભક્ત અપની રુચિકે અનુકૂલ કોઈ ભી નાતા ભગવાનસે જોડતા હૈ.

શ્રેષ્ઠ નાતા દાસ્યભાવકા હૈ જો સદાસર્વદા વિશુદ્ધ રહતા હૈ તથા શેષ ચારોં ભાવોંકો અપનેમેં સમ્મીલિત રખતા હૈ. પ્રીતિકા ઉદય દાસ્યભાવસે હોતા હૈ. જહાં સ્નેહ ઔર પ્રીતિ હૈ વહાં કામ ઔર ભોગ રહતે નહીં, ઐસા સનાતન નિયમ હૈ.

પ્રથમ સીસ અરપન કરૈં, પાછે કરૌં પ્રવેશ;
ઐસે પ્રેમી સુજનકો, હૈ પ્રવેશ યહ દેશ.

ઉષર બરષઈ તૃન નહિં જામા । જિમિ હરિજન હિયં ઉપજ ન કામા ॥

રસ વિલાસ જો વિષયકે, જો ન પ્રેમસોં જાહિં,
ભાનુ ઉદય તમ રહૈ તો, વાહી ભાનૂ નાંહિ.

રાગકામાદિકમેં ઈન્દ્રિયતૃપ્તિ ઔર પરિણામમેં દુઃખ હૈ. પ્રેમમેં વિષય-વિસ્મરણ હૈ. પ્રેમ સદા અતૃપ્ત, અખંડ ઔર તન્મયતા વ તત્પરતાયુક્ત સમ્યક્ શુદ્ધિ વિલીનીકરણ હૈ.

ઇસલિયે આત્યન્તિક વિયોગમેં ભી પ્રેમ નિત્યનૂતન હી બના રહતા હૈ ઔર પ્રિયતમકી સ્મૃતિ સદૈવ સજીવન રહતી હૈ. અભિન્ન હૃદયકા મિલન નિશ્ચિત હોતા હી રહતા હૈ.

અકથ કહાની પ્રેમકી, કહી ન જાનૈં કોય;
કો કા જાનૈં ખલકમેં, જા શિર બીતી હોય.

"ભગવાન મેરે સ્વામી હૈં ઔર મૈં ઉનકા સેવક હૂં, દાસ હૂં." ઇસ પ્રકાર કે અનન્ય-ભાવ વ પ્રેમશ્રદ્ધાસે હમ ભગવાનકો હમારે સાથ આત્મીય બંધનસે બાંધ લેતે હૈં.

યહી આત્મીયતા બઢતી-બઢતી યાની પુષ્ટ હોતી હુઈ સંપૂર્ણ રૂપસે ભગવાનમેં હી ઓતપ્રોત હો જાતી હૈ. તબ હમારા કિંચિત્ માત્ર ભી અલગ અસ્તિત્વ વા અપનાપન નહીં રહ પાતા.

પહલે હમ કહતે હૈં "મૈં તેરા હૂં." આગે ચલકર હમ કહ ઉઠતે હૈં : "મેરા સબ કુછ તેરા હી હૈ." ભાવકી પરાકાષ્ઠામેં, સ્વરૂપ-અવસ્થિતિમેં હમ મહસૂસ

કરતે હૈં, "મૈં હી રહ નહીં ગયા ! સર્વ 'મૈં' તેરા હી હો ગયા હૈ ! અતઃએવ તેરી ચીજકો તૂ જૈસે ભી ચાહે ઉસી પ્રકારસે ઔર વૈસે હી રખ લેં."

યા તો હમેં પ્રભુકો અપના બના લેના હૈ યા તો હમેં સ્વતઃ કો ભગવાનકા બના દેના હૈ. યા તો હમ સંપૂર્ણતઃ ઐસે ઢલ જાવેં જો ભગવાન શ્રીહરિકા શાસ્ત્રપુરાન-પ્રમાણિત ઢાંચા હૈં જો સનાતન શાશ્વત હૈ યા ઈતના ઉત્કૃષ્ટ ગહરા અનુરાગ હમમેં પુષ્ટ હો જાના ચાહિએ કિ ભગવાન બરબસ પ્રકટ હો હી જાવેં.

પ્રેમ બદૌં પ્રહલાદહિંકો જિન પાહનતેં પરમેશ્વર કાઢૈં.
કૈ તોહિ લગૈં રામ પ્રિય, કૈ તૂં પ્રભુ પ્રિય હોહિં,
દુઈમૈં રુચૈં સુગમ સોહિ, કીબૈં તુલસી તોહિં.

માર્જાર વ મર્કટન્યાયકી નિષ્ઠાકે સ્વરૂપ

માર્જારન્યાયકી નિષ્ઠા ઈસ પ્રકાર પ્રત્યક્ષ હોતી હૈ. બિલ્લી અપને બચ્ચેકો મુંહસે ઉઠા કર એક સ્થલસે દૂસરે સ્થલ પર લે જાતી હૈ.

બચ્ચા અપની માંકો દેખ ભી નહીં પાતા. ઉસકી આંખ તો જન્મસે ચૌદહ દિન પશ્ચાત્ ખુલતી હૈ. દૂસરી બાત યહ હૈ કિ બિલ્લી હાથસે નહીં ઉઠાતી પરંતુ દાંતોંસે પકડતી હૈ.

દેખો તો માંકે ઉપર બચ્ચેકી નિષ્ઠા કિતની ઠોસ હોતી હૈ ! માંકે દાંત લગતે હી વહ અપની માંકો પહચાન જાતા હૈ ઔર પ્રસન્નતાપૂર્વક અનુરાગસે મ્યાં મ્યાં પુકારને લગ જાતા હૈ.

દાંતોંસે ઉઠાને પર ભી ઈતની પ્રસન્નતા પ્રેમકી હૈ કિ કોઈ પ્રશ્ન નહીં, કોઈ વિરોધ નહીં, કોઈ શંકા નહીં ઔર કોઈ ભય હી નહીં ! પૂર્ણ પ્રેમયુક્ત, નિર્દ્વન્દ્વ વ નિર્ભય રહતા હૈ ! ઈતના દૃઢનિષ્ઠ, પક્કા અનુરાગવાન કિ અપને હાથ- પૈરોંકો તો હિલાતા હી નહીં.

માં જહાં રખ દેતી હૈ વહાં પ્રસન્નતાપૂર્વક ઔર શાંતિસે માંકી પ્રતીક્ષામેં રહતા હૈ. તાત્પર્ય કિ માંકે ઉપર બિલકુલ નિર્દ્વન્દ્વતાપૂર્વક સ્વતઃકો સર્વથા દોડ દેતા હૈ. ધૈર્ય, શ્રદ્ધા વ નિષ્ઠા પ્રેમકે બિના ટિકતે નહીં.

પ્રેમ બિના ધીરજ નહીં, વિરહ વિના વૈરાગ્ય,
સદ્‌ગુરુ બિન જાયે નહીં, મન મનસાકા દાગ.

યહ હૈ પ્રપત્તિકા સ્વરૂપ ! પ્રપન્નકી નિષ્ઠા ઐસી હો જાની ચાહિએ. ઇતની અનન્યતા ચાહિએ. બસ, એક હી નિશ્ચય કિ ભગવાન જો કુછ ભી કરતે હૈં મેરે હિતકે લિયે હી કરતે હૈં.

ગુરુદેવકી આજ્ઞાઓંકા પાલન કરનેમેં ભી ઇતની હી અનન્ય નિષ્ઠા હોની ચાહિએ. ઇતના હી દૃઢ વિશ્વાસ હોના ચાહિએ કિ ગુરુદેવ સદૈવ મેરે પરમ હિતૂ હૈં, રક્ષક હૈં ઔર મેરે હૈં હી.

બસ, ફિર ચાહે ઐસી આજ્ઞાપાલનમેં ભી ઝૂંઝલાહટ, વેદના, અપમાન, અવહેલના વા વિરોધ, વિદ્રોહકા હોના નિતાંત અસંભવ હૈ. શરણાગતિકા પહલા અનિવાર્ય અંગ હી તો "આનુકૂલ્યસ્ય સંકલ્પ" હૈ.

ઉપલ બરષિ ગરજત તરજિ, ડારત કુલિસ કઠોર.
ચિતવ કિ ચાતક મેઘ તજિ, કબહું દૂસરી ઓર.
તીનિ લોક તિહું કાલ જસ, ચાહક હીં કે માથ;
તુલસી જાસું ન દીનતા, સુની ન દૂસરે નાથ.

મર્કટ-ન્યાયકી નિષ્ઠા કે સ્વરૂપમેં અન્તર હૈ. બાનરી અપને બચ્ચેકો પકડતી નહીં. પ્રારંભમેં ઉઠા કર અપની છાતીકે પાસ લે જાતી હૈ. બચ્ચા અપને હાથ-પૈરસે યાની અપની ઇચ્છા વ સામર્થ્યસે માંકી છાતી પર ચિપકાયા રહતા હૈ.

બાનરી તો ઉંચે વૃક્ષ યા છત પર કૂદતી રહતી હૈ ઉસ વક્ત ભી બચ્ચા અપની સામર્થ્યસે હી અપનેકો છાતી પરસે ઉખડનેસે સમ્હાલતા રહતા હૈ. યહ હૈ જ્ઞાની ભક્તકી જ્ઞાનનિષ્ઠા.

રસ રસ સૂખ સરિત સર પાની । મમતા ત્યાગ કરહિં જિમિ જ્ઞાની ॥
કહું કહું વૃષ્ટિ સારદી થોરી । કોઉ એક પાંવ ભગતિ જિમિ મોરી ॥
ગહ સિસુ બચ્છ અનલ અહિ ધાઈ । તહં રાખઈ જનની અરગાઈ ॥
પ્રૌઢ ભએ તેહિ સુત પર માતા । પ્રીતિ કરઈ નહિં પાછિલિ બાતા ॥
મોરેં પ્રૌઢ તનય સમ જ્ઞાની । બાલક સુત સમ દાસ અમાની ॥
જનહિં મોર બલ નિજબલ તાહી । દુહું કહં કામ ક્રોધ રિપુ આહી ॥
યહ બિચારિ પંડિત મોહિં ભજહીં । પાએહું જ્ઞાન ભગતિ નહિં તજહીં ॥
સોહ ન રામ પ્રેમ બિનુ જ્ઞાનૂ । કરનધાર બિનુ જિમિ જલ જાનૂ ॥

જબ કોઈ પ્રતિકૂલ વિષમ પરિસ્થિતિ આ જાતી હૈ તબ પ્રપન્ન ભક્ત કેવલ ઈતના હી કહતા હૈ કિ મેરે નાથ ! તૂને જો કિયા વહ મુઝે મંજૂર હૈ. ઈસીમેં હી મેરા હિત નિશ્ચિત હૈ. ઈસીલિયે હી તૂને ઐસા કિયા હૈ.

પરંતુ તબ જ્ઞાની ભક્તકો તો સ્વતઃ કે બુદ્ધિ, વિચાર વ ભાવનાકે સામર્થ્યસે અપને આપકો સ્વસ્થ, શાંત કરના પડતા હૈ. દુઃખકે આવેગમેં બુદ્ધિ વિચલિત હો જાતી હૈ તબ અપની નિષ્ઠાકી પુષ્ટિ વ રક્ષા કરનેવાલે નિશ્ચયોંમેં ભી શંકા-કુતર્કકા ઉઠના તથા ઈસ કારણસે ઉનસે સમાધાન પ્રાપ્ત ન હોના, અસંભવ નહીં.

સમાધાન ન હોવે તો ઉદ્વેગ ઔર વેદના બઢતે જાતે હૈં. યદિ સમાધાન હો જાતા હૈ તો અપને બુદ્ધિ-વિચારોંકે સામર્થ્યકા અહમ્ બઢ જાતા હૈ.

ઈસલિયે મર્કટ-ન્યાયકે અવલંબનવાલોંમેં ઈસ પ્રકાર ઉદ્વેગ વ અહમ્ હો જાના બહુત હી સંભવ હૈ.

જબકિ માર્જાર-ન્યાયકા અવલંબન લેને પર હમ તત્કાલ નિર્દ્વન્દ્વ - નિર્ભય હો જાતે હૈં. શરણાગતિ માને પરમ અનુરાગ. સ્વામીમેં અનન્ય અનુરાગ હો જાનેસે જ્ઞાનિયોંકી વહી મુક્ત અવસ્થા સહજ સરલતાસે હી હમ પા લેતે હૈં.

દ્વન્દ્વ વિના વિચરૈં વસુધા પર, હૈ ઘટ આતમ જ્ઞાન અપારો,
કામ ન, ક્રોધ ન, લોભ ન મોહ, ન રાગ ન દ્વેષ ન મ્હારો, ન થારો,
જોગ ન ભોગ, ન ત્યાગ ન સંગ્રહ, ન દેહ દશા, ન ઢંક્યૌ ન ઉઘારો,
સુંદર કોઉ ઈક જાનિ સકૈ યહ, ગોકુલ ગાંવકો પૈંડો હિ ન્યારો.

(પૈંડા = રાસ્તા)

હૈં અનેક પંથ મોક્ષકે, સાધન હૈં બહુ ભાત;
"બનાદાસ" તોકો સુલભ, રામનામ પિતુમાત.
સ્વારથ પરમારથ સકલ, સુલભ એક હી ઓર,
દ્વાર દૂસરે દીનતા, ઊચિત ન તુલસી તોર.

સાધનકે વિભિન્ન અધિકારી

જિસકી, જૈસી, જિસ પ્રકારકી યોગ્યતા હોતી હૈ ઉસીકે અનુસાર સાધનકા નિર્માણ ઔર સાધ્ય કરનેકી ઉન્નતિ કે ધ્યેયકા નિશ્ચય કિયા જાતા હૈ. જો અભી ક, ખ, ગ પઢ રહા હૈ ઉસકો યદિ બી. એ. વા એમ. એ. કી પરીક્ષા દેનેકો કહા જાય તો હમ સબ ઈસ બાતકો મૂર્ખતા હી કહેંગે.

અંતિમ લક્ષ્ય એક હી હોને પર ભી, દો સાધકોંકા સાધન ભી, એક-સા નહીં હો સકતા.

વિષયી સાધક સિદ્ધ સયાને । ત્રિવિધ જીવ જગ વેદ બખાને ॥

તીન પ્રકારકે અધિકારી હોતે હૈં. મોટે તારસે ઐસા કહા જા સકતા હૈ.

(૧) જલમેં પથ્થર જાતા હૈ વહ દીર્ઘકાલ તક ઐસા હી રહતા હૈ. બાહ્ય અંશોમેં ગોલાઈ વા ચીકનાપન ભી ઉસકો દીર્ઘકાલકે વહનકે પશ્ચાત્ હી પ્રાપ્ત હોતે હૈં. ફિર ભી ભીતરી અંશોંમેં તો વહ બિલકુલ કોરા રહતા હૈ. જબ કભી સંયોગવશાત્ ઉસકે ટુકડે હો જાતે હૈં તબ ટુકડોંમેંસે ચૂર્ણ હોતા-હોતા જલસે મિલ પાતા હૈ.

(૨) જલમેં કપડા જાતા હૈ તો વહ કુછ સમયકે પશ્ચાત્ હી જલમેં ઓતપ્રોત હો જાતા હૈ, પરંતુ ઉસકે તંતુ આદિ ગલ નહીં જાતે.

જબ તક જલમેં રહે તબ તક જલયુક્ત રહતે હૈં. જલસે વિલગ હોને પર પુનઃ સૂખા હો જાતા હૈ. પુનઃ પુનઃ જલસંપર્ક સે વહ જલમેં ગલ પાતા હૈ.

(૩) જલમેં મિસરી જાતી હૈ વહ તુરત હી જલસે ઓતપ્રોત હો જાતી હૈ ઔર કુછ હી સમયમેં અપનેકો પૂર્ણતયા જલરૂપ બના ડાલતી હૈ. અપનાપન મિટા દેતી હૈ. અપના જો કુછ ભી હૈ - મીઠાશ, રંગ, સૌરભ, આકાશ, સ્વરૂપ, આદિ સબ કુછ જલકો સર્વથા અર્પિત કર દેતી હૈ ઔર સમ્યક્ પ્રકારસે વિલીન હો જાતી હૈ.

શ્રી સદ્‌ગુરુકી આજ્ઞા, કેવલ દો મિનિટ સન્નિધિમેં રહકર, પ્રાપ્ત કરકે પશ્ચાત્ વિશ્વાસપૂર્વક, અનન્ય અનુરાગસે સાધનમેં લગ જાનેવાલે શ્રેષ્ઠ અધિકારી સિદ્ધ હુએ હૈં.

રામસનેંહ સરસ મન જાસૂ । સાધૂસભાં બડ આદર તાસૂ ॥

સાધન ઔર શ્રીગુરુદેવકી એકરૂપતા

સાધનમેં ચિંતન, સ્મરણ, ધ્યાન, નામ-જાપ, યોગ, વૈરાગ્ય, આદિ જો કુછ ભી બતાયા જાયે, વહ સંપૂર્ણ શક્તિ લગા કર તથા પૂર્ણ વિશ્વાસસે કરને પર જીવન સાધનમય નિશ્ચિત હો જાતા હૈ.

સાધન સાક્ષાત્ ગુરુદેવકા સ્વરૂપ હી હૈ. ગુરુદેવને અપના ચિન્મય સ્વરૂપ

સાધનકે માધ્યમસે બીજરૂપમેં તુમ્હારે આગે વાત્સલ્ય વ વિશ્વાસસે ખુલા કિયા હૈ.

ઇસલિયે સાધનમેં શ્રીગુરુદેવકી ભાવના ઔર શ્રી ગુરુબુદ્ધિ કી જાયે તો શ્રી ગુરુદેવસે એકરૂપતા અવશ્ય હો જાતી હૈ. યહ ધ્રુવ હૈ કિ સાધન ઔર શ્રીગુરુદેવ કદાપિ અલગઅલગ નહીં.

શ્રીસદ્‌ગુરુ કેવલ સ્થૂલ શરીર માત્રસે હી ગુરુ નહીં હૈં. ઉનમેં જો ચિન્મય દિવ્યજ્યોતિ હૈ ઉસીકો લેકર વે ગુરુ હૈં. ઉસી દિવ્ય તત્ત્વકો પ્રાપ્ત કરા દેનેવાલા સાધન તુમકો દિયા જાતા હૈ.

શ્રી સદ્‌ગુરુકી શ્રેષ્ઠ સેવા, પૂજા વ આજ્ઞાપાલન યહી હૈ કિ ઉનસે પ્રાપ્ત સાધનમેં નિરંતર લગે રહના ઔર ઉસે સિદ્ધ કરકે શ્રીસદ્‌ગુરુકો વાસ્તવમેં યથાર્થ સંતોષ વ આહ્‌લાદ પહુંચાના.

એક પિતાકો અપની સુયોગ્ય સંતાનકો અપના કારોબાર સુચારુ રૂપસે સમ્હાલતા હુઆ દેખકર જિસ પ્રકારકા સંતોષ, સુખ પ્રાપ્ત રહતા હૈ ઉસી પ્રકારકા સંતોષ શ્રીસદ્‌ગુરુકો સુપાત્ર સાધક શિષ્યસે પ્રાપ્ત રહતા હૈ.

છલ કરિ બલ કરિ બુદ્ધિ કરિ, સાધનકે મુખ દેહિં,
હુંડીકે સે દામકો હિ, હરિજૂંસો ગનિ લેહિં.

શ્રીસદ્‌ગુરુકે શ્રી સ્વરૂપ-વિગ્રહકી પૂજા ઔર અસલી પૂજા

શ્રીસદ્‌ગુરુ કે શ્રીસ્વરૂપવિગ્રહકી પૂજા નિત્યદર્શન વ પ્રેરણા કે લિયે હૈ. નિત્ય-પ્રતિ પૂજ્યભાવ, પ્રેમભાવ વ કૃતજ્ઞતાકી અભિવ્યક્તિ, યહ નિત્યનૂતન અનુરાગકા આવેષ્ટન હૈ. ઇસલિયે યહ જરૂર લાભપ્રદ હૈ.

માનોં ન માનોં હમેં યહી નેમહિં,
નયો નિત નેહકો નાતો નિબાહિબો.
સુનિ સમુઝહિં જન મુદિત મન, મજ્જહિં અતિ અનુરાગ.

પરંતુ બાહ્ય-સ્થૂલ પૂજન, દર્શન, સ્વાધ્યાય, સ્તુતિ વ આરતી, કીર્તન આદિ કરકે હી હમ સમઝ લેવેં કિ હમને તો સાધન, ભજન વ નિત્યનિયમ, પૂજા, ઈત્યાદિ કર લિયે હૈં, તો યહ ભારી ભ્રમ હૈ.

હમારે મનકા પરિવર્તન, વ્યવહાર વ આચરણમેં અભિવ્યક્ત હોતા-હોતા, સહજ રૂપમેં, ઠોસ જીવન બન જાયેં તબ ભજન ! અસલી પૂજા યહી હૈ.

બાહ્ય પૂજન આદિકા અવલંબન ઈસીકો સાધ્ય કરનેકે લિયે હૈ. ઈસીકો પાને પર હમ કૃપાપાત્ર હોતે હૈં. કેવલ બાહ્ય પૂજન, સેવા, સ્વાધ્યાય, આદિ ક્રિયાઓંસે હમ કૃપાપાત્ર નહીં બન સકતે, યહ કભી નહીં ભૂલના ચાહિયે.

પુન્ય, પાઠ, પૂજા પરગટ, કરત સહિત અહંકાર,
નારાયન રીઝૈં નહીં, ચતુરનકો સરદાર.
શબ્દ હમાર તૂ શબ્દકા, સુનિ મતિ જાહૂ સરક્ક,
જો ચાહહૂ નિજ તત્ત્વકો, શબ્દહૂં લેહૂં પરક્ક.

શ્રી સદ્‌ગુરુકે શરીરકી સેવા હો સકતી હૈ ઔર સેવા કરનેમેં કોઈ આપત્તિ નહીં. પરંતુ શ્રીગુરુને બતાએ હુએ સાધનકા યા લક્ષ્યકા મૂલ મર્મ હી છૂટ જાયેં તો વહ સેવા, સેવા નહીં હૈ.

શ્રીગુરુને બતાએ હુએ સાધનમાર્ગકા સમ્યક્ અનુસરણ કરકે હી અપની ગુરુભક્તિ વ ગુરુસેવાકા ઠોસ પરિચય વ પ્રમાણ દિયા જા સકતા હૈ. શ્રી સદ્‌ગુરુકે સાથ, ઉનસે પ્રાપ્ત સાધનકી એકરૂપતા કિએ બિના કોઈ અવલંબન, આનંદ વ પ્રેરણા નહીં મિલેંગે.

ઈસલિયે સ્થૂલ નિયમ આદિસે કોઈ ખાસ લાભ નહીં મિલતા. સ્વાર્થ, અસત્ય ઔર વાસનાકા ત્યાગ જાગ્રત પુરુષાર્થ કે દ્વારા કરતે રહનેસે કૈસા ભી સાધન હો, સિદ્ધ હોતા હી હૈ.

સાધન જબ સહજભાવસે જીવનમેં ઓતપ્રોત હોતા જાતા હૈ તબ જીવન પર્યંત રહ જાતા હૈ, ક્યોંકિ વહી સ્વભાવ બન જાતા હૈ. તભી સાધનમેં નિત્ય નયા ઉત્સાહ વ નૂતન રુચિ બને રહતે હૈં.

દેખો, નિત્ય નયા ઉત્સાહ વ અનુરાગ ન હોવેં તો વહ યથાર્થ સાધન-ભજન હી નહીં હૈ, ફિર તો હમેં જબરજસ્તીસે સાધન કરના પડતા હૈ. ઉસમેં ન રસ હોતા હૈ ન રુચિ, તબ ફિર ઐસા સાધન થોડેથોડે સમય કે બાદ છૂટને લગતા હૈ.

શાયદ ન ભી છૂટ જાયેં, ફિર ભી વૈસે યંત્રવત્ ચલતે બાહરી સાધનસે લાભ નહીં હોતા, સિવાય કિ એક શુભ કર્મકા સંસ્કાર જમતા જાતા હૈ જિસસે અગલે કોઈ જન્મમેં અવશ્ય લાભ મિલતા હૈ.

જિન ઢૂંઢા તિન પાઈયા, ગહિરે પાની પૈઠિ;
મૈં બપુરા બૂડન ડરા, રહા કિનારૈં બૈઠિ.

જિન પાયો હરિ પરમ રસ, મિટૈં કર્મ ભરમ દોય;
ગ્રહી ધર્મ, અપકર્મ તજી, "બના" પદમગતિ હોય.
જો ચીન્હૈં તેહિ નિર્મલ અંગા । અનચીન્હૈં નર ભએં પતંગા ॥
કહં કબીર તેઇ ઉબરૈં, જિહિ ગુરુ લિયો જગાઈ.

ભગવાનકો સદૈવ અપને સાથ હી દેખો. ભગવાન સર્વવ્યાપક વ સર્વસમર્થ હૈં. ઉનકો એકદેશીય વ સીમિત કદાપિ ન સમઝો. ઐસી સમઝસે શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ વ નિષ્ઠા, અનુરાગકા હ્રાસ હોવેં તો કોઈ આશ્ચર્ય હી નહીં. સાધના તબ હી પરિણામ દેતી હૈ જબ અત્યંત શ્રદ્ધા, પ્રેમ વ સન્માનપૂર્વક કી જાયે.

સમ્બલ સમ્બલ સબ કહૈં, સમ્બલ પરો ન હાથ;
સમ્બલ ઘટિયે પગુ થકે, જીવ વિરાને હાથ.
જે શ્રદ્ધા સમ્બલ રહિત, નહીં સંતન કર સાથ,
તિન કહં માનસ અગમ અતિ, જિનહિં ન પ્રિય રઘુનાથ.
મહિમા નામ રૂપ ગુન ગાથા । સકલ અમિત અનંત રઘુનાથા ॥

ઇષ્ટદેવ વ શ્રી સદ્‌ગુરુકા ગૌરવ તથા મહિમા ન જાનોં ઔર ન માનો, ઉનકે સ્વરૂપકો નામ, રૂપ, લીલા, ધામ, ઈન ચારમેંસે કિસી પ્રકારસે ન જાનો ઔર ન સમઝો, યા ઉનકે પ્રતિ ઉત્કટ પ્રેમ ઉદય ન હો, તબ તક મંત્રજાપ વ ધ્યાન ચિન્મય નહીં હોતે.

પહલે તો મંત્રકો સજીવ કરનેકા હી લક્ષ્ય રખો. જપ-ધ્યાનકી સાધનાસે પ્રાકૃતિક બંધનોંસે અર્થાત્ તન, મન વ વચનકી હર પ્રકારકી સ્થૂલતાસે ઉપર ઉઠના હી ચાહિયે. એકદેશીયતાકા અભાવ હો હી જાના ચાહિએ.

તબ લગિ હૃદયં બસત ખલ નાના । લોભ મોહ મત્સર મદ માના ॥
જબ લગિ ઉર ન બસત રઘુનાથા । ધરેં ચાપ સાયક કટિ ભાષા ॥
જગદાધાર પ્રાનપતિ રામા । તાસુ વિમુખ કિમિ લહ વિશ્રામા ॥

જગતકે સર્વ પ્રાણીપદાર્થોં કે પ્રતિ કઈ જન્મોંકે સંસ્કારસે હમારા વિવિધ પ્રકારકા ભાવ બના હી રહતા હૈ. ઈન ભાવ-ગ્રન્થિયોંસે ઉપર ઉઠના ગ્રંથિ-ભેદન હૈ. ઇસકે લિયે હી સાધન, પૂજા, અર્ચા, ઇત્યાદિ હૈં.

ઇસલિયે વિવિધ પ્રકારકે ભાવ વ દુર્ભાવકો નિરસ્ત કરનેકે લિયે સાધન, પૂજન,

અર્ચન, આદિમેં અતિ ભાવ, અતિ અનુરાગ અનિવાર્ય હૈ. જબ તક અતિ ભાવ ન હોગા તબ તક ફોટો યા શ્રીવિગ્રહ કેવલ ચિત્ર વા પાષાણમૂર્તિ રહેંગે.

માયાવશ મતિમંદ અભાગી । હૃદય જવનિકા બહુવિધિ લાગી ॥
મમતાતરુણ તિમિર અંધિયારી । રાગદ્વેષ ઉલૂક સુખકારી ॥
તબ લગિ બસત જીવ ઉર માંહી । જબ લગિ પ્રભુ પ્રતાપ રવિ નાહીં ॥
સુલભ સુખદ મારગ યહ ભાઈ । ભગતિ મોરી પુરાન શ્રુતિ ગાઈ ॥

પ્રારંભમેં નિરાવલંબ ધ્યાન વો કવચિત્ કોઈ વિરલા હી કર પાતા હૈ.

કોટિ વિરક્ત મધ્ય શ્રુતિ કહઈ । સમ્યક્ જ્ઞાન સકૃત કોઉ લહઈ ॥
જ્ઞાનવંત કોટિક મહં કોઊ । જીવનમુક્ત સકૃત જગ સોઊ ॥
તિન સહસ્ર મહં સબ સુખખાની । દુર્લભ બ્રહ્મલીન વિજ્ઞાની ॥

હમારે જૈસેકે લિયે તો અવલંબન લેના હી પડતા હૈ. અવલંબનયુક્ત ધ્યાન વ સુમિરનકે લિયે હી પૂજન, દર્શન, અર્ચન, સ્વાધ્યાય, આરતી, નૈવેદ્ય, ઇત્યાદિ હૈં.

ઇન ક્રિયાઓંકી આદત ડાલ દેનેસે હી હમ આગે બઢ જાએંગે ઐસા કદાપિ નહીં સમઝના. ઇન અવલંબનોંકો લેકર હમેં ધ્યેયકે ચિન્મય, સચ્ચિદાનંદ, સર્વવ્યાપક, સ્વરૂપકા સતત ચિંતન, સ્મરણ જાગૃતિપૂર્વક રખના હી હોગા.

સો કેવલ ભગતન હિત લાગી । પરમકૃપાલ પરમ અનુરાગી ॥
વ્યાપક વિશ્વરૂપ ભગવાન । તેહિ ધરિ દેહ ચરિત કૃત નાના ॥

ઇસીલિયે હમારે લિયે યહી શ્રેષ્ઠ અવલંબન વ આદર્શ હૈ. ધ્યેયમાર્ગસે ચ્યુત ન હો જાવેં ઇસકે લિયે હમેં ઉન્હીં કી સહાયતાકી પ્રાર્થના નિત્યપ્રતિ કરના હૈ.

જદપિ નાથ બહુ અવગુન મોરેં । સેવક પ્રભુહિ પરૈ જનિ ભોરેં ॥
નાથ જીવ તવ માયા મોહા । સો નિસ્તરઇ તુમ્હારેહિ છોહા ॥

ધ્યેય-સ્વરૂપકા સતત ધ્યાન-સુમિરનકા અર્થ હૈ હમારે ઉપાસ્યદેવકે સ્વભાવ-ગુન-ઐશ્વર્યકા આધાન હમારેમેં જાગૃતિપૂર્વક કરના.

જો ઇષ્ટદેવકો સર્વવ્યાપક ઔર સર્વસમર્થ દેખતા વ જાનતા હૈ, ઉસકે ધ્યાન, પૂજન, આદિ અવશ્ય સફલ હોતે હૈં. પ્રત્યેક વ્યવહાર, એકએક વિચાર વ ભાવનાકી ધ્યેય-સ્વરૂપકે સાથ એકતા ઔર એકરૂપતા કરના ચાહિએ.

વાકું કોઈ દેખૈં નહીં, વા દેખેં સબુ કોઈ;
વાકો જો દેખેં "બના", વો વાકે સમ હોઈ.

સગુનમેંસે નિર્ગુનમેં પહુંચનેકા માર્ગ અત્યંત સરલ તો હૈ હી પરંતુ અત્યંત રસપૂર્ણ ભી હૈ હોં.

તાતે મુનિ હરિલીન ન ભએઊ । પ્રથમ હી ભેદ ભક્તિવર લએઊ ॥
તાતે જે અતિ પરમ સયાને । મુક્તિ નિરાદરી ભક્તિ લુભાને ॥

સર્વથા નિર્ભય ભી હૈ. ઈસમેં ઉપાસ્ય સ્વયમ્, કૃપા વ વાત્સલ્ય કરતે હુએ, પ્રપન્ન પ્રેમી ભક્તકો અપની ઓર ખિંચ લેતે હૈં. વે કૃપાસાધ્ય હી હૈં, સાધનસાધ્ય નહીં. હમેં તો કેવલ કૃપાપાત્ર હોનેકા પુરુષાર્થ કરનેકા હૈ. યહ ભી ઉન્હીં કે સહારે વ બલ પર ! ઉન્હીંકા વાત્સલ્યભાવ હમારા અવલંબન હૈ.

જબ હમ કૃપાપાત્ર હોને કો સમ્યક્ પુરુષાર્થ ડટકર કરતે હૈં, તબ વે હમેં બડી હી આતુરતા વ કરુણાસે સમ્હાલે રહતે હૈ. વે ઉસીકો પ્રાપ્ત હોતે હૈં જિસકો વે સ્વયમ્ અપના નિજજન કહકર અપનાતે હૈં. વે જિસકા વરણ કરતે હૈં ઉસીકે સામને અપને સ્વરૂપ-રહસ્યકો ખોલતે હૈં. દેખો, યહ અનુભવકી બાત હૈ, ગપાડા નહીં હૈ હોં !

ईश्वर का साक्षात्कार अवश्य होता है इसमें किंच भी शंका को अवकाश नहीं, भगवान कृपा साध्य है साधन साध्य नहीं (जीवमें उन्हें प्राप्त करने की सामर्थ्य नहीं) भगवत् कृपा पात्र बनने का प्रयत्न करना यही सच्चा पुरुषार्थ है। और वह है ~~सस्सम~~ ~~मनोयोग~~, राग द्वेषादि से सर्वथा मुक्त होना अपने सद्गुरु ईमा का अवलम्ब लेकर जाय कृपा प्राप्त करना चाहिये यह अनुभव युक्त मार्ग है

દોપહરકો શ્રીગુરુમઢીમેં બિરાજે હુએ શ્રી ગુરુદેવને કહા : એક પત્ર લિખો. સંબોધનમેં કેવલ પ્રિય લિખકર લિખો :

તુમ્હારે પત્ર વ જીવનસે વૈરાગ્યકી ગંધ અવશ્ય નિકલતી હૈ, પર અભી તુમ બાલક હો. વૈરાગ્ય સાધારણ વસ્તુ નહીં.

વૈરાગ્યકા જો સ્વરૂપ હૈ ઉસકા સ્મરણ કરતે હી બડે બડે ધીર પુરુષોંકે સાહસ ઠંડે હો જાતે હૈં. કેવલ વશીકાર (અપર) વૈરાગ્ય પર હી વિચાર કરેં.

દ્રષ્ટાનુશ્રવિક વિષય વિતૃષ્ણસ્ય વશીકાર સંજ્ઞા વૈરાગ્યમ્ ।

(શ્રી પાતંજલયોગદર્શન, સાદાનપાછ)

અર્થાત્ દોનોં પ્રકારકે, (૧) દષ્ટ = દેખે હુએ ઔર (૨) અનુશ્રવિક = સુને હુએ, દિવ્યાદિવ્ય વિષયોં મેં, જિસકો તૃષ્ણા નહીં રહી હૈ, ઉસકા વૈરાગ્ય વશીકાર નામવાલા હૈ.

ઈસી વક્ત તીન મહાત્માઓંકે સહિત તીનચાર ભાઈ ભારતદર્શનકે લિયે ઉપસ્થિત હુએ. શ્રીગુરુદેવને કહા : બસ, અપૂર્ણ ઐસા લિખ કર તકિયે પર રખ દો. ફિર દેખેંગે. પૂરા લિખ પાઉંગા તો ઠીક હૈ, વરના ઇતના, અપૂર્ણ હી ભેજ દૂંગા.

શ્રીગુરુદેવ હલેન્ડામેં પૂ. હરિહરાનંદજી બાપૂકે સાથ

૧૨-૧૨-૫૧

શ્રીગુરુદેવ સુબહ છ બજે ભાવનગરકે લિયે મોટરસે પધારેં. પાંચ-સાત મોટરોંસે ઔર ભક્તમંડલી ભી સાથમેં આ રહી હૈ.

રાજકોટસે કરીબ આઠ-નૌ મીલ પર સરધાર ગાંવકા પ્રવેશદ્વાર જૈસા શ્રી સંન્યાસ આશ્રમ હૈ. શ્રીગુરુદેવકી મોટર વહાં રુક ગઈ. ઉસી વક્ત આશ્રમસે એક ભાઈ આયે ઔર પ્રણામ કરતે થે તબ

શ્રી ગુરુદેવ : મુઝે લગતા હૈ કિ હરિહરાનંદ બાપૂ આશ્રમમેં નહીં હૈં !

ભાઈ : હાં જી ! બાપૂ દો ઘંટેકે લિયે કલ હલેન્ડા પધારે થે ઔર રાત્રિકે પહલે તો વાપિસ પધારનેવાલે થે. પરંતુ અભી તક પધારે નહીં હૈં.

શ્રીગુરુદેવ : તબ તો વે હલેન્ડામેં મેરી પ્રતીક્ષા કર રહે હૈં ! શ્રી ધારેશ્વર મહાદેવજીકે દર્શન કરકે હમ હલેન્ડાકી ઓર આગે બઢેંગે.

શ્રી સંન્યાસ આશ્રમમેં શ્રી મહાદેવજીકે દર્શન કરકે મોટરેં ચલીં. હલેન્ડાકે બાહર સડક પર કઈ લોક બૈઠે થે. ફૂલમાલાઓંસે સજી હુઈ મોટર દેખતે હી જનસમૂહ માર્ગમેં હી ખડા રહ ગયા ઔર શ્રીગુરુદેવ મોટરસે બાહર પધારે. "પરમહંસ ભગવાન શ્રી રણછોડદાસજી બાપૂકી જય"કા બુલંદ જયઘોષ બરાબર ગુંજતા રહા.

ઇતનેમેં પૂ. સ્વામીજી હરિહરાનંદજી બાપૂ પધારે ઔર દોનોં સંત વિભૂતિયોંને પરસ્પરકો પ્રણામ ન કરને દેતે હુએ હંસતે હુએ પરસ્પર ભેટે. પૂજનીય બાપૂને શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંકો અપને સ્વહસ્તોંમેં ધારણ કરતે હુએ કહા : ઇસ સમયકે મેરે આનંદકી થાહ કોઈ નહીં પા સકેગા !

પૂ. બાપૂને શ્રીગુરુદેવકો પુષ્પમાલા પહનાઈ, પ્રણામ કિયા ઔર હલેન્ડાકે અપને આશ્રમકો પાવન કરનેકા આગ્રહ કિયા. શ્રીગુરુદેવ પૂ. બાપૂકે હાથોંકો થામે હુએ સાથસાથ ચલને લગે. ''શ્રી રામ જય રામ જય જય રામ"કી મધુર ધુનિકે સાથ સરઘસ આશ્રમ પર પહુંચા. પૂ. બાપૂને શ્રીગુરુદેવકો અપને આસન પર બિરાજમાન કિએ. શ્રીગુરુદેવને પૂ. બાપૂકો નિકટમેં બિઠાને કો ખૂબ ચાહા, પરંતુ પૂ. બાપૂ શ્રી ગુરુદેવકે સન્મુખ બિરાજે. પશ્ચાત્ શ્રીગુરુદેવને કહા, "અબ સબ બૈઠ જાયેં તો અચ્છા."

પૂ બાપૂ : મૈંને સુના કિ કલ શામકો આપ ભાવનગર પધાર રહે હૈં. ઇસલિયે મેં પ્રતીક્ષા કરતા હુઆ સડક પર બૈઠા રહા. હલેન્ડામેં રાત્રિ રહતા નહીં હૂં. ભક્તસમૂહ ભી રાત્રિભર સંકીર્તન કરતા રહા. આપકે દર્શનકી તીવ્ર ઉત્કંઠા થી.

શ્રીગુરુદેવ : મુઝે ભી થી ! આપકે દર્શન-મિલનેસે મુઝે અત્યંત પ્રસન્નતા હો રહી હૈ ! (સમૂહકી ઓર દેખતે હુએ)

દેખો, બાપૂ મહાન તપસ્વી હૈં, નિઃસ્પૃહી ઔર પરમાર્થી હૈં. અપની શક્તિ વ સિદ્ધિયોંસે કઈ પીડિત લોગોંકે કષ્ટ વ સંતાપ મિટાતે હૈં.

ઉનકી તપસ્યા મૈંને બરાબર દેખી હૈ. અભી જહાં સરધારકા આશ્રમ હૈ વહીં પર કઠિન તપસ્યા કરતે થે. ઉન દિનોંમેં ભી હમ મિલતે રહતે થે. આશ્રમ તો અભી હો ગયા હૈ, પહલે તો વહાં સબ ઊબડખાબડ થા.

પૂ. બાપૂ હાથ જોડે હુએ અપને બારેમેં નહીં બોલનેકી વિનતી કર રહે થે, લેકિન શ્રીગુરુદેવને ફિર ભી ઇતના કહા તબ તો પૂ. બાપૂ શ્રીગુરુદેવકે શ્રીમુખ પર અપને હાથ ધર દેનેકો ઉદ્યત હુએ. તબ શ્રીગુરુદેવને હંસ કર કહા : અચ્છા, અચ્છા, અબ કુછ નહીં બોલૂંગા !

પશ્ચાત્ પૂ બાપૂ શ્રીગુરુદેવકો કમરેમેં લે પધારે. પૂજન-આરતી કરકે નૈવેદ્યમેં ગૌ-દૂધ વ કેલે, સેવ ધરાએં ઔર કહા : પ્રસાદ પાકર હી ભાવનગર પધારેં.

શ્રીગુરુદેવ : નહીં સ્વામીજી ! પ્રસાદકી બાત ફિર કભી દેખેંગેં ! આજ તો મુઝે અભી નિકલ જાનેકી અનુમતિ દે દો ! સમય પર પહુંચના જરૂરી હૈ. આપકો સંતોષ પહુંચાનેકો મૈં દૂધ અવશ્ય લૂંગા.

દેખો તો, બાપૂ કે શ્રીસદ્‌ગુરુ નિત્યાનંદજી મહારાજ પીઠડિયાવાલે તથા ઉનકે શ્રદ્ધાગુરુ શ્રીજગન્નાથજી મહારાજકો ભી મૈં બહુત બાર મિલા હૂં. પીઠડિયાવાલે મહારાજ ઔર ગોદડિયા સ્વામી પ્રકાશાનંદજી મહારાજકે સાથ કઈ બાર રહા હૂં. કભી તો રાતરાત ભર સત્સંગ હોતા થા હોં. બડા આનંદ હોતા થા.

સ્વામી જગન્નાથજી, પઠકી કાંતિકે એક પ્રમુખ નેતા નાનાસાહબ થે. ઉનકે એક હાથ પર કાંતિકે દિનોંમેં ગોલી લગી થી. જ્યાદા પક જાને પર કલાઈસે પૂરા હાથ કટાના પડા થા. ઇસલિયે ઠૂંઠા સ્વામીજી કહે જાતે થે.

અંગ્રેજોંસે બચકર નિકલ ભાગે થે. ભાવનગર રાજ્યકે શિહોર ગાંવમેં કુછ સમય રહે થે. વહાં સંન્યસ્ત લે લિયા થા. ફિર ત્રંબામેં રહે થે. મોરબી, ભાવનગર, ગોંડલ, કોટડાસાંગાણી ઔર રાજકોટકે રાજાઓંને ઉન દિનોંમેં અંગ્રેજોંસે ઉનકો આશ્રય વ રક્ષણ દિયા થા.

યોગક્રિયાયેં ખૂબ અચ્છી પ્રકારસે કરતે થે. અદ્વૈતનિષ્ઠાકે ખૂબ પક્કે થે. વિદ્વાન વ શૂરવીર થે. કરીબ ૧૨૦ વર્ષકી આયુમેં ઉનકા શરીર છૂટા થા.

ભાવનગર પહુંચને પર શ્રીગુરુદેવને કહા :

સ્વામી હરિહરાનંદજીકા પૂર્વાશ્રમકા નામ અંબાશંકરભાઈ હૈ. બ્રાહ્મણ શરીર હૈ. સાધના બહુત સિદ્ધ હો ગઈ હૈ. કિસીસે ભી અપની નજર નહીં મિલાતે. કભી નજર મિલ જાય તો સામનેવાલેકા મનોરથ અવશ્ય સફલ હો જાતા હૈ. અભી તો જટા ઐસી નહીં રહી હૈ, વરના પહલે તો જટા બિલકુલ જમીનકો લગતી થી. ઈતની લંબી થી ઔર શરીર ખૂબ મસ્ત થા.

(હાલમેં સરધારકે આશ્રમમેં પૂ. બાપૂકે સુયોગ્ય શિષ્ય સ્વામી શ્રીરામેશ્વરાનંદજી બાપૂ ઉત્તરાધિકારી હૈં. અપની ઉજ્જવલ ગુરુ-પરંપરાકે અનુકૂલ આપ ભી પરમ તપસ્વી, નિઃસ્પૃહી વ સરલચિત્ત સંત હૈં. આશ્રમમેં ગૌસેવા અચ્છી પ્રકારસે હોતી હૈ. પંગત કે સમય કોઈ ભી દર્શનાર્થી, યાત્રી, સાધુ, સંત વા ગૃહસ્થી અતિથિકી પંગત નિત્યપ્રતિ હોતી હૈ.)

રક્ષા : આધિસે જયરામભાઈકી ઔર વ્યાધિસે હરિભાઈ કી

૧૪-૧૨-૫૧ ભાવનગરસે શ્રીગુરુદેવ સૌરાષ્ટ્ર-ભ્રમણકો મોટરસે પધારે.

૧૯-૧૨-૫૧ : વઢવાણસે શ્રીગુરુદેવને લિખા :

તુમ્હારા પત્ર મિલા. ન જાને ક્યોં આપ અપનેકો અપરાધી માન રહી હોં ઔર મુઝે રુષ્ટ !

પુત્રી ! તુમકો એક બાર કહૂં યા લિખૂં યા હજાર બાર કહૂં યા લિખૂં કિ મેરી દૃષ્ટિ ભગવાન સદૈવ એકસી રખેંગે ઐસી આશા હૈ. મેરી વિદ્યાર્થિની બુદ્ધિ નહીં જો થોડેમેં ભાવ વ થોડેમેં અભાવકા ઉદય-અસ્ત કરતી રહે.

મૈં તુમકો વિશ્વાસ દિલાતા હૂં કિ જિસમેં તુમ્હારા હિત હોગા વહી કરુંગા યા....

૨૪-૧૨-૫૧ : ડહાણૂ : શ્રીગુરુદેવકા પત્ર મિલા :

પ્રિય કુમુદ, જ્યોતિ, બાબા, સતત આશીર્વાદ.

અમદાવાદ આને પર શરીર અત્યંત અસ્વસ્થ જૈસા હૈ ઔર જલદી પરિવર્તન હોતા હૈ ઐસા માલૂમ પડતા હૈ. આશા નહીં કિ મૈં નિશ્ચિત પ્રોગ્રામ પર ચિત્રકૂટ પહુંચ સકૂં. પત્રમેં ઠિકાના ઈસ કારણ નહીં લિખા હૈ કિ ફિર ભીડ હોનેકી સંભાવના હો જાવેં. દેખેં, ભગવાનકી ક્યા ઈચ્છા ?

ઈસી પ્રકારકે પત્ર રાજકોટમેં રવજીભાઈ બટાટાવાલા વ માં તથા હરિભાઈકો, ભાવનગરમેં બચ્ચીબહનકો ઔર બંબઈમેં દિનુભાઈ પંડ્યા વ કૃષ્ણાબહનકો મિલેં.

ચિંતિત હોકર માં, હરિભાઈ, બચીબહન ઔર ઈન્દુભાઈ ૨૯-૧૨-૫૧કો ઈન્દોર ગયેં ઔર વહાંસે કોટા, ઉજ્જૈન વ ભોપાલ કે આસપાસકે દેહાતોંમેં શ્રીગુરુદેવકી તલાશ કરતે રહેં.

૧૪-૧-૫૨ : ડહાણૂ : શ્રીગુરુદેવકા તાર ચિત્રકૂટસે મિલા : સ્વાસ્થ્ય અબ ઠીક હૈ ઔર મૈં યહાં પહુંચા હૂં.

બંબઈ, રાજકોટ, ભાવનગર, જામનગર, વગૈરહ સ્થાનકો ભી ઐસે હી તાર પહુંચે. તબ હરિભાઈ વગૈરહ ઈન્દોરસે ચિત્રકૂટ પહુંચ ગયે. ડહાણૂસે આનંદબહન ઔર પુષ્પાબહન ૨૧-૧-૫૨ ચિત્રકૂટ પહુંચીં. ભીમજીબાપા માનસાતા, કૃષ્ણાબહન, નાનાભાઈ તથા ઔર ભી ભક્તસમૂહ ચિત્રકૂટ પહુંચ ગયા ઔર ખૂબ શાંતિપૂર્વક સન્નિધિ લાભ લેતા રહા.

૧૪-૧-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો લિખા :

જયરામભાઈ ! હિંમત વ ધૈર્ય રખો !

ચક વ્યૂહ ભીતર ફંસે, શત્રુ કીજૈ નાશ,
આય પડી શિર આપને, છોડ પરાઈ આશ.

કિસીકી ભી પરવાહ મત કરો. ભગવાન રામ સમર્થ હૈં જો સબકે કાકા, ભાઈ, પિતા, માતા હૈં. "જે હરિ કરશે તે મમ હિતનું" યહ સત્ય હૈ, તો સુખકી સંભાવના અવશ્ય હૈ.

આપ નિશ્ચિંત રહેં. ભગવાન પર સારા ભાર છોડ દો. આપ કેવલ યંત્રવત્ કાર્ય કરો. પુરુષાર્થ હી ફલિત હોતા હૈ. પ્રભુકે ઘરમેં દેર હૈ, પર અંધેર નહીં. કિસીકી ભી પરવાહ ન કરો. તુમ્હારે કાકા શ્રીરામજી બડે સમર્થ હૈં. વે જો કરેં વહી સત્ય હૈ.

પ્રિય પુત્રી મનહર ! તુમ ઇતની દુઃખિતમના મત હોઓ. બહન ! વિપત્તિ ભલાઈ કરનેકો આતી હૈ. યે વે ઠોકરેં હૈં જો હમેં શિક્ષા દેતી હૈં કિ બિના ઠોકરેં ખાયેં ઘટ સુન્દર નહીં બનતા.

ભગવાન મંગલમય હૈ ! મંગલ અવશ્ય હોગા. યદિ સૂક્ષ્મ હાનિ હો તો ચિન્તા નહીં. વહ ભી તુમ્હે શિક્ષા દેગી.

દેખો, પાઠશાલાકા ઉદ્‌ઘાટન અભી હમ કુછ દિનકે લિયે સ્થગિત રખેંગેં. પરંતુ ન મિલ બંદ હોગા, ન આફ્રિકા જાના હોગા, ન ઔર કુછ હોગા. આરામસે રોટી ખાઓ રોટી !

૧૯-૧-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રી ગુરુદેવને દીનુભાઈ પંડ્યાકો પત્રમેં લિખા :

સુનનેમેં આયા હૈ કિ તુમ્હારા સ્વાસ્થ્ય ઠીક નહીં હૈ. ઔર ન તુમને પત્ર દ્વારા ખબર દી કિ સ્વાસ્થ્ય કૈસા હૈ ? અસ્તુ ! દેખતે પત્ર લિખો કિ તુમ્હારા સ્વાસ્થ્ય અબ કૈસા હૈ ? જ્યાકો આશીર્વાદ.

૧૯-૧-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને બબીબહનકો પત્રમેં લિખા

મેરા સ્વાસ્થ્ય બિલકુલ અચ્છા હૈ. ચિન્તા કરના નહીં ઔર બંબઈકી ભી ચિંતા ન કરના. ભગવાન રામ પર વિશ્વાસ રખો. સાહસસે કામ કરનેકી સમ્મતિ દેતી રહો. આફ્રિકા જાના નહીં હૈ. નિત્યપ્રતિ આનંદસે સિતાર બજાના. જગદીશ-અરવિંદકો આશીર્વાદ.

૨૯-૧-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો પત્ર લિખાયા : આપકા તાર મિલને કે ૮ ઘંટે પહલે મૈંને તાર દિયા હૈ જો પહુંચા હોગા.

જિતની માત્રા વિશ્વાસમેં કમ હૈ ઉતની હી વિડંબના હૈ. સાહસ છૂટ જાને પર મનુષ્યમેં જડતા આ જાતી હૈ ઔર કિંકર્તવ્યવિમૂઢ હો જાતા હૈ.

ભવિષ્યકા નિર્માણ આપકે હાથોંમેં નહીં હૈ. હાનિ, જીવન, મરણ, લાભ, યશ ઔર અપયશ, યહ સબ કિસી દૂસરી શક્તિ કે હાથોંમેં હૈ, જો અનિચ્છા હોને પર ભી પ્રાપ્ત હોતે રહતે હૈં.

અસ્તુ ! યહ વિચાર કરકે સાહસસે વ્યાપાર કરના ચાહિયે. નિરી વિડંબનાસે કામ ચલનેકા નહીં ઔર સમય નિકલ જાને પર કેવલ પશ્ચાત્તાપ હી હાથ રહેગા. ક્યા થોડા સા કષ્ટ હોને પર ઈતના સાહસ કા હ્રાસ હોના ચાહિયે ? ક્યા ભગવાન પર નિષ્ઠા બિના હી, કેવલ ખોટી ભક્તિ થી ?

જિસે ભગવાન પર વિશ્વાસ હોતા હૈ ઉસે કષ્ટ હોતા હી નહીં. જીવન સંઘર્ષમય હૈ. સંઘર્ષ ઔર કષ્ટમેં બહુત અન્તર હૈ. યહ સંઘર્ષ હૈ ન કિ કષ્ટ !

યદિ ઈસે કષ્ટ હી માન લિયા જાવેં તો તુમ્હારે હાથકી બાત હૈ ક્યા ? સાધારણ બુખાર આ જાને પર ભી હમારે હાથકી બાત નહીં રહતી ઔર હમ ડૉકટર કો અપના સારા શરીર સોંપ દેતે હૈં. તો ક્યા ઈસ વિષયકો ભગવાન પર નહીં છોડ સકતેં ? યદિ નહીં, તો નહીં !

પરંતુ સ્મરણ રખો કિ ઈસ પ્રકાર સાહસ છોડના ભવિષ્ય બિગાડના હૈ. ભગવાન પર વિશ્વાસ રખકર કર્તવ્ય કરો જો કિ માનવકા કર્તવ્ય હૈ. બુદ્ધિ સ્થિર રખકર વિચારો. માર્ગકો શોધન કરો. પ્રેરણા અવશ્ય મિલેગી.

સાવધાન ! તુમ્હારે ઉપર કર્તવ્યકા ઉત્તરદાયિત્વ હૈ જો તુમ્હેં સદૈવ કરના હોગા. ભૂલ ન કરો.

સાહસસે કામ લો. ધન વ પદકે લોભને મનુષ્યકો મનુષ્યત્વસે નીચે ઢકેલ દિયા હૈ. જૈરામ, ઈશ્વર આપકે સાથ હૈં. ઘબડાઓ નહીં. સાહસ કરો.

જગતમેં કેવલ તુમ હી પર નૂતન વિપત્તિ નહીં આઈ હૈ ! પર હર મનુષ્ય પર બિપત્તિ પર બિપત્તિ આતી હી રહતી હૈ. ઔર યહ ઉદાહરણ તુમ્હારે સામને હૈ કિ વ્યાપારી-વર્ગ કોઈ ભી ઈસસે નહીં બચા હૈ ! તો યહ કોઈ નવીન બાત નહીં.

મનુષ્યકી ગતિ ઊર્ધ્વ-અધઃ હોતી રહતી હૈ. જો કમાતા હૈ, વહ કભી ગંવાતા

ભી હૈ. ઈસસે સાહસ રખો ઔર પ્રયત્ન કરો. તુમ અવશ્ય સુખી હોંગે. મૈં ૧૦ દિનકે અંદર બંબઈ આ રહા હૂં. ઘબડાઓ નહીં. અ. સૌ. મનહર વ જગદીશ-અરવિંદકો આશીર્વાદ.

શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો ઇસ પત્રકે સાથ એક તાર ભી ભૈજા કિ ઑફિસ જાકર વ્યાપાર-કાર્યોંકો ઠીકસે નહીં સમ્હાલોગે તો ભવિષ્યમેં પશ્ચાત્તાપ હોગા. ઇસલિયે પ્રતિદિન ઑફિસમેં જાઓ ઔર વ્યાપાર સમ્હાલો. ધૈર્ય રખો ઔર કાર્ય કરો.

૪-૨-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો લિખા :

ભગવાન જો કરતે હૈં ઉસમેં કુછ કલ્યાણકા હી હેતુ હૈ. તુમ અપના પુરુષાર્થ ભગવત્-સમર્પણ કરકે કરો. શુભ હોગા. ચિન્તા ન કરો. બાલક તુમ્હારે નિમિત્ત બનતે હૈં પર અપને પ્રારબ્ધ સાથમેં લિએ હૈં.

ચાર દિન પહલે તાર ભેજા થા કિ કેવલ ધૈર્ય હી ઈલાજ હૈ. કલ તાર ભેજા હૈ કિ સુચારુ રૂપસે કાર્ય કરો.

ઈન સબ પર ધ્યાન રખ, ભગવાન પર શ્રદ્ધા રખ, કાર્ય આરંભ કર દો. સફલતા અવશ્ય અપને સાથ હૈ.

જયરામ ! તુમ તો બડે ભીરુ હો ! સામાન્ય બાતમેં ન જાને ક્યા કરતે રહતે હો ! ઘબડાના નહીં ચાહિયે. હમારે રહતે તુમ ઘબડાતે હો યહ હમકો અસહ્ય હૈ.

શક્તિમાન ભગવાન પર ભરોંસા રખો. ભગવાન આપકો સહાય કરેંગે ઐસા મેરા પૂરા વિશ્વાસ હૈ. પર તુમ સાહસ રખો. મેરી ઈચ્છા હૈ કિ તુમ સાહસ રખકર કામ કરો. ભવિષ્ય ઉજ્જવલ હૈ.

શ્રીગુરુદેવ અત્યંત નિર્બલ હો ગએ થે. ઔર કોઈ તકલીફ નહીં થી. શ્રીગુરુદેવને પ્રસન્નતાસે કહા : "અચ્છા ! આપ સબ યહાં તક આ ગએ હૈં તો અબ કુછ દિન યહીં પર શાંતિસે હમ રહેં."

અબ નિશ્ચય હો ગયા થા કિ અભી મહા માસ ભી ચિત્રકૂટમેં ઠહરના હૈ. તભી સમાચાર આયા કિ રાજકોટમેં હરિભાઈકે મકાનકા સૌદા તય હો રહા હૈ. હરિભાઈકો દૂસરે દિન સુબહમેં રાજકોટ જાનેકી આજ્ઞા હુઈ.

તદનુસાર દૂસરે દિન હરિભાઈકા સામાન કુંડસે રવાના હો ગયા ઔર સમય હોને પર હરિભાઈ ભી કુંડસે વિદા હો રહે થે. તબ શ્રીગુરુદેવને હરિભાઈકો

વાપિસ બુલા કર કહા :

આજ અભી આપ ઠહર જાઓ. કલ સુબહ સબ કે સબ એક સાથ હી બંબઈ, રાજકોટ, ડહાણૂ ઔર ભાવનગર કે લિયે યહાંસે નિકલ જાના. આપકા સામાન સીતાપુરસે મૌની વાપિસ મંગા લેતે હૈં.

સબકો ઈસ પ્રકાર સહસા જાનેકી આજ્ઞાસે દુઃખ હુઆ. અત્યંત આગ્રહસે સબને કહા કિ જો નિશ્ચય કિયા ગયા હૈ ઉસીસે અનુકૂલ હમેં યહીં પર ઠહરનેકી અનુમતિ દીજિએ ઔર હરિભાઈ કાર્ય નિપટા કર પુનઃ ચિત્રકૂટ આ જાવેં. પરંતુ શ્રીગુરુદેવને કહા, "આજ્ઞા સો આજ્ઞા ! અબ કલ સબકો નિકલ હી જાના ચાહિએ."

દૂસરે દિન સબ નિકલ ગયે. ૩-૨-૫૨ કો આનંદબહન ઔર પુષ્પાબહન ડહાણૂ આ ગઈં. કુંડ પર ભીમજીબાપા ઠહરે થે. શ્રીગુરુદેવ ભી સબકે નિકલનેકે પશ્ચાત્ ભ્રમણકો પધારેં.

દો-ચાર દિન પશ્ચાત્ વઢવાણસે લક્ષ્મીબહન પ્રભાબહનકે સાથ કુંડ પર પહુંચી. મહા માસ સન્નિધિમેં ઠહરનેકી આજ્ઞા પત્ર દ્વારા પાકર આઈ થી. વહ આશ્ચર્યસે સ્તબ્ધ રહ ગઈ કિ યહાં પર તો શ્રીગુરુદેવ ભી નહીં બિરાજે હૈં ઔર ન માં વગૈરહ !

પહલે તો ઉનકો ભારી નિરાશા હો ગઈ ઔર વાપિસ જાનેકા વિચાર આ ગયા. લેકિન ઉનકે સાધક મનકો શાંત, શુદ્ધ પરમાણુ યુક્ત, પરમ પાવનકારી તીર્થધામકે પવિત્ર નિરુપદ્રવી સ્થાનકી અદ્‌ભુત શાંતિ વ આહ્‌લાદકતાકી અનુભૂતિ ફૌરન હો ગઈ. તબ દોનોં બહિનેં મંદાકિની ગંગા કે સામનેવાલી કુંડકી ગુફામેં ઠહર ગઈ ઔર આનંદપૂર્વક સાધન-ભજનમેં લગી રહીં.

કરીબ દેઢ માસકે પશ્ચાત્ દિનાંક ૨૦ યા ૨૨ માર્ચકી મધ્યરાત્રિકો શ્રીગુરુદેવકી આવાજ આઈ, "કયોં લક્ષ્મીબહન ! કૈસી હો ?"

લક્ષ્મીબહન ચૌંક ઉઠી. લાલટેન લેકર બાહર આઈ. શ્રીગુરુદેવ મંદમંદ હસતે હુએ ખડે હૈં ! લક્ષ્મીબહનકે મુંહસે નિકલ ગયા : ઓહોહો મહારાજશ્રી ! આપ ? ઔર ઈસ વક્ત ? ઇસ તરહ ? આપકે શરીર પર યે સબ ક્યા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : પહલે હમ બૈઠ તો જાવેં ! ફિર ખૂબ બાતેં કરેંગે.

ગુફામેં આસન પર બિરાજમાન શ્રીગુરુદેવને કહા : ખસરાકા ભોગ એકાંતમેં ભોગકર અભી આયા હૂં. વરના હરિભાઈકો બહુત હી કષ્ટ હોતા. મનને કહા

તો મૈં હી એકાંતકો ચલા ગયા.

(ખસરાકો ગુજરાતીમેં "ઓરી" કહતે હૈં.)

દેખો ન લક્ષ્મીબહન ! માતાજીકી કિતની કૃપા હુઈ હૈ ! નાક, ગલા, આંખ, મુંહ સભી જગહ માતાજી પધારી થીં. ખૂબ કૃપા કી થી. અબ તો બદન તથા હાથોં પર થોડે હી દાને દિખાઈ દે રહે હૈં !

ઈસ તરફ રાજકોટમેં હરિભાઈને ૯-૨-૫૨કો મકાનકા સૌદા પક્કા કિયા. દૂસરે દિન ચંદ્રગ્રહણકે મોક્ષસ્નાનકે પશ્ચાત્ હરિભાઈકો તેજ ઠંડી મહસૂસ હુઈ ઔર તેજ બુખાર હો આયા. ૧૦૪ વ ૧૦૫ ડિગ્રીકા તેજ બુખાર કઈ દિનોં તક બરાબર બના રહા. ડૉક્ટરોંકો નિદાન નહીં હો રહા થા.

ઈસ બીમારીસે મુક્ત હોતે હુએ જબ પ્રથમ બાર હરિભાઈ ખડે હુએ ઉસી દિન લક્ષ્મીબહનકા પત્ર માંકો મિલા કિ -

મહારાજશ્રીને ઈસ પ્રકાર યહાં દર્શન દિએ હૈં ઔર અભી યહાં બિરાજે હૈં. ખસરા તો અબ બિદા હો ચુકે હૈં. કુછ કુછ ચિહ્ન હૈં. થોડે દિનકે બાદ રાજકોટ પધારેંગેં ઈસલિયે શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞા હૈ કિ આપ ન યહાં આવેં, ન પુષ્કર જાવેં.

દો દિન પશ્ચાત્ શ્રીગુરુદેવકા પત્ર મિલા :

સંતજી માં સંતજી, આશીર્વાદ.

પત્રમેં દેરી હુઈ, કારણ, શરીરમેં ખસરા નામકે રોગને કુછ દિન વિશ્રામ કિયા, તબ જો લિખૂં કિ ખસરા નિકલે હૈં તો આપકો કષ્ટ હોવેં, ન લિખૂં તો મિથ્યા હોવેં.

અબ પ્રોગ્રામમેં, નવમી કરકે ઠાકુરકી ઈચ્છાનુસાર હોંગા. ઐસા વિચાર હૈ. પૂર્ણ હોના ભગવદાધીન.

શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો લિખા :

૨૨-૩-૫૨ : ચિત્રકૂટ.

આપકે પત્ર મિલેં. જબ મનુષ્યકી કોઈ યોજના અસફલ હો જાતી હૈ તબ ઉસકે હૃદયમેં એક ભારી નિરાશા ઉદય હોતી હૈ, ઈતના હી નહીં પરંતુ, અપને પર બહુત ક્રોધ ભી આતા હૈ ઔર ક્રોધમેં ક્યા ક્યા અનર્ગલ વિચાર હોતે હૈં, વે કહે નહીં જાતેં !

આપ ઉસીકે ગર્તમેં ડૂબ ગયે હૈં જો અતિ ભયાનક ! ઈસ ભૂલસે નાના પ્રકારકે જો પરિણામ હો સકતે હૈં, વહ અકથનીય હૈ.

પ્રિય જયરામ ! ભૂલકો સમ્હાલનેકો સાહસ બટોર કર ભૂલસે હોનેવાલી હાનિકો ટાલનેકા સતત પ્રયત્ન કરના ચાહિયે, ન કિ ભૂલ પર ભૂલ કર હોનેવાલી હાનિકો ઔર બઢા દેના ચાહિયે !

તુમ્હારે વિચાર જો નિરાશાપૂર્ણ હૈ, બહુત હાનિકારક સિદ્ધ હોંગે. જો સાહસ છોડોગે તો ઈન સંકટોંકી સાંકલ ટૂટનેકે બજાય અતિ કઠિન ઔર ઉલઝનભરી હો જાવેગી.

જયરામભાઈ ! ઈશ્વરકા રચનાત્મક વિધાન હમારી ઉન્નતિકે સદૈવ અગ્રેસર બનાતા રહતા હૈ.

હમ જરા સત્ય સંતોષપૂર્વક વિચારેં વ ઈશ્વર પર વિશ્વાસ રખકર પ્રયત્ન કરેં તો અવશ્ય અસફલતા સફલતામેં પરિવર્તિત હો સકતી હૈ. ઈશ્વરકી ચમત્કારપૂર્ણ શક્તિ પર વિશ્વાસ કરનેમેં કોઈ શારીરિક શ્રમકી ઉતની આવશ્યકતા નહીં પડતી જિતની મૂર્ખતાવશ પ્રલાપોંસે યુક્ત અપશબ્દોંમેં !

જયરામભાઈ, સ્મરણ રખેં કિ આપકે બુરે વિચાર બીજકે સમાન જમતે જાતે હૈં. ઈશ્વર ઈનકો અંકુરિત કરેં ઐસી પ્રાર્થના !

૫-૪-૫૨ ચિત્રકૂટ :

શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો લિખા :

તુમ્હારે પત્ર મિલેં. તુમ મેરે શિષ્ય અવશ્ય હો પરંતુ મૂર્ખ નહીં. વ્યાપાર કરના મૂર્ખતા નહીં હોતી.

હાનિ-લાભ તો સંસ્કારાધીન હૈ. પશ્ચાત્તાપ, ભય ઔર ચિન્તા હી કા વિચાર કરતે રહોગે તો નિશ્ચિત હૈ કિ આપ અપને કર્તવ્યકો ભૂલોગે. આપ ઘબડાઈએ નહીં. મૈં શીઘ્ર હી બંબઈ આ રહા હૂં.

પુરુષાર્થ કરો, ભગવાન સફલતા દેંગે. પ્રભુ જો કરેં વહ ઠીક હી હૈ. સાહસ રખો. બસ, ઔર ક્યા લિખૂં ? ઔર કિસકો લિખૂં ? જ્યાદા ક્યા ? બસ, સમયકી વિપરીતતા થોડી સહન કરો. મનહર ! ભગવાન કલ્યાણ કરેં યહી આશીર્વાદ.

૧૧-૪-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને માંકો લિખા

આપકે સબ પત્ર મિલેં. યહ સંતાકુકડી (આંખમિચૌલી) નવીન ખેલ નહિ. જબ તક માં, તબ તક લડકા આંખમિચૌલી ખેલે ! રાજકોટ તુરંત મૈં આઊંગા.

૧૫-૪-૫૨ ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને જયંતીભાઈ જોબનપુત્રાકો લિખા

મોટાભાઈ, મૈં એકાન્તમેં નહીં થા પર ખસરાકી લીલાઓંકે દર્શનમેં થા. અબ પૂર્ણ રૂપસે બિદા લેકર ગયે હૈં. શાશ્વત શાંતિ મનુષ્યકો અવશ્ય પ્રાપ્ત હોતી હૈ, પર ઈશ-કૃપાસે.

૨૪-૪-૫૨ : ચિત્રકૂટ

શ્રીગુરુદેવને પત્રમેં લિખા : પુત્રી કુમુદ-જ્યોતિ ! તારીખ ૨૯-૪-૫૨ કો જહાં તક સંભવ હૈ, બોમ્બે પહુંચૂંગા. તુમ્હારે સબ પત્ર મિલેં ઔર અંતિમ ૯-૪ કા ભી મિલા. પુત્રી ! જીવન સંઘર્ષમય હૈ. જીવનમેં સંઘર્ષ હોતા હી હૈ. ઈસમેં ચિંતા ઔર દુઃખકી બાત હી ક્યા ? ઉપાધિ તો અવશ્ય દૂર હો જાયેગી જો કિ અસ્થિર હૈ.

મૈં ૨૯-૯ તક જરૂર બંબઈ પહુંચ જાઊંગા. મુઝે સબસે જ્યાદા ફિક્ર જયરામભાઈ કી હૈ, પર સંયોગવશાત્ શીઘ્ર નહીં પહુંચ રહા હૂં. ઉસકે લિયે ખેદકે અતિરિક્ત કોઈ ઉપાય નહીં. સબકો આશીર્વાદ. હાં, તુમ લોગ બમ્બઈમેં મિલોગે ન ?

૨૪-૪-૫૨ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને દીનુભાઈ પંડ્યા કો લિખા

મૈં ચિત્રકૂટસે ૨૬-૪-૫૨ કો બંબઈકે લિયે રવાના હોના નિશ્ચય કર ચુકા હૂં. તીન દિન બંબઈ ઠહર કર રાજકોટ ચલા જાઊંગા. ગોંડલ જાનેકા વિચાર હૈ. જો અવકાશ હો તો ગોંડલ ચલના.

૨-૫-૫૨ કી શામકો શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં ચાંદીવલી શ્રીગુરુમંદિર હમ પહુંચેં તબ શ્રીગુરુદેવ સભામેં બિરાજે થે. હમને નીચી નિગાહોંકે સાથ પ્રણામ કિયા ઔર તભી શ્રીગુરુદેવને ખૂબ પ્રેમ વ પ્રસન્નતાપૂર્વક કહા : આપ સબ આ ગયેં ન ? કિતના અચ્છા હુઆ ! અબ બતાઓ, કુમુદ ! સબ પ્રસન્ન ઔર કુશલ હોં ન ?

તબ ભી બિલકુલ નીચી નિગાહોંકે સાથ મૈંને ઉત્તર દેતે હુએ કહા : જી હાં, સબ કુશલ ઔર બડે હી પ્રસન્ન હૈં !

શ્રીગુરુદેવને સત્સંગમેં કીતની ઉત્તમ બાતેં કહીં, પરંતુ મૈંને એક અક્ષર ભી નોટ નહીં કિયા. શ્રીગુરુદેવસે નજર ભી નહીં મિલાઈ. દૂસરા દિન ભી ઈસી તરહ બીતા.

બંદીછોડ પ્રભુ

૪-૫-૫૨ શ્રીગુરુમંદિર, ચાંદીવલી.

આજ પ્રણામ કર રહી થી તબ શ્રીગુરુદેવને કહા : અબ તો તુમ નોટ નહીં કર રહી હો ! બાતેં નહીં કર રહી હો ? ક્યોં ? ક્યા બાત હો ગઈ ?

મૈં : અબ હમ નોટ નહીં કરેંગીં, ન આપસે બાતે કરેંગીં, ન આપસે જ્યાદા સંપર્ક રખેંગીં.

શ્રીગુરુદેવ : (હંસકર, ખૂબ પ્રેમસે) ક્યોં ભાઈ ? હમસે ઈતની સખ્ત નારાજગી ક્યોં ? ઔર તબ ફિર ડહાણૂસે આએં ભી ક્યોં ? ફિર યહાં આઠઆઠ ઘંટે બૈઠતે ભી ક્યોં હો ?

મૈં : યહી તો ઉપાધિ હો ગઈ હૈ ન ? આએ બિના રહા નહીં જાતા ! ક્યા કરેં ?

આપશ્રી મિલને પર તો કિતના આનંદ, સુખ પહુંચાતે હૈં ! કિતના પ્રેમ-વાત્સલ્ય બરસાતે હૈં ! પરંતુ ફિર ન જાનેં ક્યોં આપ ઐસે અદૃશ્ય હો જાતે હૈં કિ હમેં દર્શન તો નહીં મિલ પાતા પરંતુ કહીંસે આપકા સમાચાર ભી પ્રાપ્ત નહીં હો પાતા ! તબ કિતની વ્યાકુલતા-ચિંતા હોતી હૈ ! હમ સબ તો દુઃખી-દુઃખી હો જાતે હૈં !

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા તો યહી બાત હૈ ! સાધુ તો ચલતા હી રહતા હૈ ! સાધુ આ ગયા તબ આ ગયા ઔર નહીં આયા તબ નહીં આયા ! ઈસમેં ક્યા ?

બહતા પાની નિર્મલા, બંધા ગંધીલા હોય,
સાધૂ જન રમતા ભલા, દાગ ન લાગૈ કોય.

તબ ફિર મેરા ક્યા અપરાધ !

મૈં : યહ તો મેરી સમઝમેં ભી કુછ નહીં આ રહા ! પરંતુ શાંતિ વ પ્રસન્નતા ન બની રહેં ઐસે સત્સંગ વા સંપર્કસે ફાયદા ભી ક્યા ?

આજ તક હમેં કોઈ દુઃખ-સંતાપ નહીં થા. અબ આપકે સમાચાર નહીં મિલને પર હમ ઈતને દુઃખી ઔર ઉદ્વિગ્ન હો જાતે હૈં કિ વિચાર આ હી જાતા હૈ કિ કહાંસે યહ દુઃખ-ઉપાધિ મોલ લિયે હૈં !

શ્રીગુરુદેવ : (ખિલખિલા ઉઠેં - પશ્ચાત્) અરી પગલી, તૂ તો "અજ્ઞાનં પરમં

સુખમ્'' જૈસી બાત કહ રહી હૈં ! અચ્છા, સબસે મૈં સમાચાર બરાબર દૂંગા. બસ, અબ તો પ્રસન્ન ! દેખો ! યહ સત્ય હી હૈ કિ ''સંત મિલન સમ સુખ જગ નાહીં''. અબ તુમ લિખો કિ :

સંત કૃપા રવિ ઉદયતે, મિટૈ તિમિર અજ્ઞાન;
હૃદય સરોવર વિમલ હો, ફૂલૈં હિત બુધજ્ઞાન.

ઔર ભી લિખ લો કિ, બિના વિયોગકે પ્રેમકી પહચાન કદાપિ નહીં હોતી, ન તો વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ હોતી હૈ !

મૈં ચાહે કહીં ભી હોઊં, કેવલ તુમ્હે હી નહીં, અપિતુ મેરે પરિકરકે સબકો બરાબર દેખતા રહતા હૂં, યાદ કરતા રહતા હૂં ઔર સબકે હિતકા સોચતા રહતા હૂં.

મૈં તો નિશ્ચિત માનતા હૂં કિ સચ્ચે સાધુકે હૃદયમેં જિસ પ્રકાર શરીર રહતે હુએ પ્રપન્નોંકે કલ્યાનકી ભાવના રહતી હૈ, ઉસી પ્રકાર શરીર ન રહને પર ભી, બરાબર રહતી હી હૈ. કેવલ વ્યક્ત-અવ્યક્ત સ્વરૂપકા હી તો અન્તર હોતા હૈ.

પ્રેમ ફાંસમેં ફેંસિ મરૈં, સોઈ જિયૈં સદાહિં,
પ્રેમ મરમ જાનૈં બિના, મરિ કો જીવત નાહિં.
જ્ઞાન ધ્યાન વિદ્યા મતિ, મત વિશ્વાસ વિવેક,
વિના પ્રેમ સબ ધૂર હૈ, અગ જગ એક અનેક.

વિશેષ સ્નેહ વિશેષ દુઃખકા કારણ હોતા હૈ. જો કિ યહાં તો શુદ્ધ પ્રેમકા પરિપાક હૈ. ભગવત્ સંબંધી પ્રેમરસ બઢાનેવાલા હૈ. ઈસલિયે ત્યાજય નહીં અપિતુ ભગવત્કૃપા હૈ, જો સદૈવ સ્પૃહણીય, સરાહનીય વ કલ્યાનપ્રદ હૈ.

સંસારિયોંકો મૈં ઔર મેરેકી વૃત્તિસે પ્રેરિત સ્નેહ વિશેષ પ્રગાઢ રહતા હૈ. યહી મોહ-મમત્વ હૈ, જો બંધનોંકો જ્યાદા દૃઢ કર દેતા હૈ.

મોર તોરકી જેવરી, બટિ બાંધા સંસાર;
દાસ કબીરા ક્યોં બંધૈં, જાકે નામ અધાર.
વિદ્યાવંત સ્વરૂપ ગુન, સુત દારા સુખ ભોગ,
નારાયન હરિભક્તિ બિન, યહ સબહી હૈં રોગ,

પ્રાતઃસ્મરણીય શ્રી શ્રી કબીરજી મહારાજને શ્રી સદ્‌ગુરુકો એક સર્વથા અનોખા

બિરુદ દિયા હૈ ઔર વહ હૈ બંદીછોડ પ્રભુ !

યહ નિતાંત ધ્રુવ હૈ કિ ગુરુદેવ સાક્ષાત્ પ્રકટ પરમેશ્વર હૈં. ગુરુદેવકે શ્રીવિગ્રહમેં સચરાચર-વ્યાપી અવ્યક્ત પરમ તત્ત્વ પરમેશ્વર વ્યક્ત હો જાતે હૈં.

સબ ઘટ મેરા સાઈયાં, સૂની સેજ ન કોય;
બલિહારી વાહિ ઘટ્ટકી, જા ઘટ પરગટ હોય.

દેખો તો ! દીનોંકે નાથ, ગરીબનિવાજુ, કૃપાનિધાન, દયાસિંધુ, ઈત્યાદિ કઈ બિરુદ તો સબને સુનેં વ કહે હૈં ! પરંતુ યહ "બંદીછોડ પ્રભુ" બિરુદ તો બિલકુલ મૌલિક વ અજોડ હૈ. ઈસકી એક કથા સુનો !

ગુરુ-ચેલા એક ગાંવ બહાર ઠહરે થે. ગુરુ મહારાજને ચેલાકો ગાંવમેંસે માધુકરી લાનેકો ભેજા. ચેલા વૈસે તો ગુરુજીકો બડી લંબી લંબી દંડવત્ દિનભરમેં કઈ બાર કરતા રહતા થા. હર બાત પર "જી હાં ગુરુ મહારાજ ! જો આજ્ઞા ! " બરાબર કરતા રહતા થા ઔર ગુરુજીકી સેવા ભી ખૂબ કરતા રહતા થા, હોં !

પરંતુ ઇતને પર ભી, વિશ્વાસ-નિષ્ઠામેં બહુત કચ્ચા થા. અહમ્કી વિશેષતા, બુદ્ધિકે સંશય, કુતર્ક ઔર ઝટ સિદ્ધ હો જાનેકી લાલચી વૃત્તિકે કારણ ગુરુજીકે પ્રતિ દૃઢ, અનન્ય નિષ્ઠા નહીં થી.

જહં આપા તહં આપદા, જહં સંશય તહં સોગ;
કહ કબીર કૈસે મિટૈં, ચારોં દીરઘ રોગ,

ગુરુ મહારાજ ચેલેકી અન્તઃસ્થ સ્થિતિકો બરાબર જાનતે થે. ઈસસે ઉનકે ચિત્તમેં ચેલાકે ઊપર વિશેષ કરુણા બની રહતી થી.

ચેલા ભિક્ષા માંગતા હુઆ એક શેઠજીકી દુકાન પર પહુંચા. શેઠજીને આદર-ભાવસે ભિક્ષા દી ઔર પૂછા કિ કૌન-કૌન વ કિતને જને સાથમેં હૈં ? કહાં ઠહરે હૈં ? કબ તબ ઠહરોગે ? ચેલાને બતાયા કિ ગુરુમહારાજકે સાથ અકેલા મૈં આયા હૂં. કુછ દિન ઠહરના હૈ.

ભિક્ષા લેકર જબ ચેલા જાને લગા તબ પિંજડેમેં રખે હુએ તોતેને કહા, "અયે સાધુમહારાજ ! જરા ઠહરો ઔર મેરી બાત ભી સુનો. આપકે ગુરુમહારાજ ભી પધારેં હૈં. તો ક્યા આપ કૃપા કરકે મેરા એક છોટા સા સંદેશા ગુરુજીકો પહુંચાઓગે ? ઔર ઉસકા જવાબ મુઝે દે જાઓગે ?"

ચેલાને હાં કહી. તબ તોતેને કહા, "ગુરુમહારાજકો મેરા સાષ્ટાંગ દંડવત્

કહ કર મેરા સંદેશા કહના કિ આપ તો હૈં બંદીછોડ પ્રભો ! ફિર ભી હમારી યહ હાલત !"

શેઠજી વ ચેલાકી સમઝમેં કુછ નહીં આયા. ફિર ભી ચેલાને ગુરુમહારાજકો સારી બાત બતાઈ ઔર જવાબ પૂછા. તબ ગુરુજી ઉસી વક્ત બેહોશકી તરહ ગિર પડે. આંખેં ઉપરકો ચઢા દીં. શ્વાસ લેના બંદ કર દિયા. ચેલાને ઘબડા કર પાની, પવન, આદિકા ઉપચાર કિયા.

ગુરુમહારાજ પુનઃ પૂર્વવત્ સ્વસ્થ બિરાજે. તબ ચેલાને ફિર તોતેકી બાતકા જવાબ પૂછા. તત્કાલ ગુરુજી બેહોશ હોકર ગિર પડેં. ઈસી તરહ દો-તીન બાર હુઆ. અબ ચેલાને જવાબ પૂછના છોડ દિયા.

દૂસરે દિન ચેલાને સારી ઘટના તોતેકો બતલા કર કહા, "ન માલૂમ ક્યોં, ગુરુમહારાજકી તબિયત તુમ્હારે પ્રશ્નકા જવાબ પૂછતે હી બારબાર બિગડ જાતી હૈ !" તોતાને કહા, "આપ ઇસકી ચિંતા ન કરિએં. બંદીછોડ પ્રભુને મુઝે ઠીક-ઠીક જવાબ પહુંચા દિયા હૈ. મૈં આપકા જન્મજન્મભરકા ઋણી હૂં."

અબ ભી શેઠજી વ ચેલાકી સમઝમેં કુછ નહીં આયા. તોતેકી બાતકો લેકર દોનોં આશ્ચર્યમેં ઉલઝે રહેં. ફિર ચેલા તો ચલા ગયા.

દો ઘંટે પશ્ચાત્ તોતા જોરશોરસે લગાતાર ચિલ્લાતા રહા. સુનતે હી શેઠ-શેઠાની દૌડે આએં. પાની, ફલ દેને લગેં. હવા ઝેલને લગેં. પરંતુ તોતા ચિલ્લાતા હી રહા. કુછ દેર બાદ ચિલ્લાના બંધ કરકે ઔંધે મુંહ ગિર પડા ઔર આંખે ઉપરકો ચઢા લીં. બિલકુલ કાષ્ઠવત્ પડા રહા.

ઘબડા કર શેઠ-શેઠાનીને તોતેકો ઉઠા કર બાહર નિકાલ લિયા. પાની ડાલા. હિલાયા ડુલાયા. પરંતુ તોતા વૈસા હી પડા રહા. ન હિલા, ન ડુલા, ન બોલા, ન ઊડા. ન આંખેં ઘુમાઈ, ન પંખ ફડફડાએં.

તબ દોનોંકા નિશ્ચય હો ગયા કિ તોતા મર ગયા હૈ. દુકાનસે બાહર તોતેકો રખ દિયા. ત્યોં હી તોતેને પંખ ફડફડાએં ઔર એકદમ ઊડ ગયા. બંધનસે મુક્ત હો ગયા હોં !

શ્રી સદ્ગુરુકે વચનોં પર પૂર્ણ નિષ્ઠા હોવેં તો જીવનમેં શુભ પરિવર્તન હોકર હી રહતા હૈ. નિષ્ઠા કે સામને કુતર્ક, પ્રમાદ, નિરાશા, અવહેલના, સંશય વા પ્રતિકૂલતા ટિક નહીં પાતેં. ઈસલિયે શ્રીગુરુકે વચન નિષ્ઠાવાનકે જીવનમેં નિશ્ચિત પ્રત્યક્ષ હોતે હૈં.

ભજનકે પ્રતિ કર્તવ્ય

દેખો ! સુનો ! આજ સુબહ એક સાધકને એકાગ્રતાકે બારેમેં પૂછા થા કિ ચિત્તકી સ્થિરતા બઢાનેકો કયા કરેં ?

ચિત્ત સ્થિર કરનેમેં સહાયક હૈ : મિત્રતા, કરુણા, પ્રસન્નતા, ઉપેક્ષાવૃત્તિ, ક્ષમાવૃત્તિ ઔર સુખદુઃખ, શુભ-અશુભ, પાપપુણ્ય, આદિમેં વૈરાગ્યવૃત્તિ. ઈસકે દ્વારા મનકો સદા શાંત રખનેકા પ્રયત્ન બરાબર જાગૃતિપૂર્વક કરતે રહના.

મનમેં કભી ભી ઉદ્વેગકો સ્થાન મત દો. સબ ક્ષણિક હૈં. આજ જિસકો મિલેં હો, ન માલૂમ કલ ઉસસે મિલના હોગા યા નહીં ! આજ જો પરિસ્થિતિ હૈ વહ કલ હોગી યા નહીં ? કિસકો માલૂમ ?

ઈસલિયે ઉદ્વેગ ન કરકે ગમ ખાનેકા અભ્યાસ બઢાના ચાહિએ. ઉદ્વેગકે પરિણામમેં સિર્ફ પશ્ચાત્તાપ વ સંતાપ હી હોતા હૈ. ઈસલિયે ભી, ઉદ્વેગકો તો પાસ ફટકને હી નહીં દેના ચાહિએ. ખૂબ સાવધાન રહના ચાહિએ.

સાધન-નિયમ બરાબર કરના ઔર બઢાતે રહના. ઈસકે ઉપરાન્ત બચે હુએ સમયકા સદુપયોગ જનસેવામેં કરના ચાહતે હો, સો ઠીક હૈ. પરંતુ ધ્યાનમેં રખના ચાહિએ કિ સેવાકે પરિણામમેં હમારા લક્ષ્ય છૂટ જાય યા નિયમકે લિયે સમય ન મિલે ઐસા ન હોવેં.

સચ તો યહી હૈ કિ સાધનકી પ્રારંભિક અવસ્થામેં હી સેવાકાર્ય હો સકેગા. ફિર તો હો સકે ઈતના એકાંત-સેવન વ અભ્યાસમેં રહનેકી વૃત્તિ બની રહતી હૈ.

લક્ષ્યસિદ્ધિકે પશ્ચાત્ જનસંપર્ક વ જનસેવા ઉત્તમ પ્રકારસે હોતે હૈં ઈસમેં સંદેહ નહીં. પહલે તો લક્ષ્યસિદ્ધિ કો જાના ચાહિએ !

યહ સત્ય હૈ કિ મન સ્થૂલ ક્રિયાઓંમેં તથા બહિરંગ વ્યવહારોંમેં બંટા હુઆ રહતા હૈ. તબ પુરાને સંસ્કાર ભુવર્લોકસે ઉદય હોતે રહતે હૈં ઔર મનકો વિશેષ ચંચલ બનાતે રહતે હૈં.

સાધનામાર્ગકા સબસે બડા વિઘ્ન યહી હૈ. ઈસકે લિયે અભ્યાસ હી ઉપાય હૈ. અભ્યાસ હી તુમ્હે એક ન એક દિન અનુભવ કરા દેગા કિ તુમ શાંતિ વ ભગવદાનુસંધાનકા આનંદાનુભવ કર રહે હો ! ઔર કોઈ ક્રિયા વા ઉપાય હી નહીં !

ક્રિયા યહી નિત નામ જપુ, ઊર્ધ્વગતિ કરિ ધ્યાન,
મનમંદિર પ્રભૂ રાજહિં, "બના" મિટિહહિં અજ્ઞાન.

મન જિતના સ્થિર વ નિરુદ્ધ હોગા, ઉતને હી કમ સંકલ્પ-વિકલ્પ કરેગા. ઉતની હી ઉસકી ચુંબકીય શક્તિ લક્ષ્યકી ઔર ક્રિયાશીલ, ગતિશીલ હોગી.

અનાદિ શક્તિકા પરિણત રૂપ મન હૈ. ઈસલિયે મન પ્રકાંડ પ્રખર શક્તિપુંજ હૈ. પરંતુ અનેક પ્રકારકે અનેક વિષય-પદાર્થોમેં આસક્તિ કે કારણ બહિર્મુખ રહનેસે મનશક્તિકા સતત હ્રાસ હોતા રહતા હૈ.

જબ જીવનકે ઉન્નત લક્ષ્યકા નિશ્ચય કિયા જાતા હૈ ઔર ઉસી ધ્યેયમેં મનકો લગાયા જાતા હૈ તબ કઈ વિષય-પદાર્થોમેં અવિરત ચલતી રહતી ઉસકી દોડધૂપ કમ હોતી-હોતી નિઃશેષ હો જાતી હૈ ઔર તભી મનશક્તિ કેન્દ્રિત હોતી હુઈ બઢતી જાતી હૈ.

એકાગ્રતાકે દ્વારા ધ્યેયમેં સંલગ્ન હો જાને પર મન સ્વતઃ હી આનંદ, શાંતિ તથા પ્રસન્નતાકા અનુભવ પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ.

ભજનકે પ્રતિ પ્રથમ કર્તવ્ય હૈ ભજનકે લિયે મનમેં પક્કી નિષ્ઠા જમાના. ઈસ કર્તવ્યકો સમઝકર ઈધરઉધરકી બાતેં તથા ભૂતકાલકી ગઈ-બીતીં ઘટનાઓંકે સંકલ્પ-વિકલ્પ ન હોને પાવે ઇસકી જાગૃતિ સતત રખના. ભૂતકાલકો સર્વથા ભૂલે બિના આગે બઢના હી અસંભવ હૈ.

બીતા હુઆ સમય ભૂતકાલ હૈ, જો કભી વાપિસ નહીં આતા. વર્તમાનકી એક-એક ક્ષણ ભૂતકાલ હોતી જાતી હૈ. ભૂતકાલ વ ભવિષ્યકાલકી સંધિ હી વર્તમાન હૈ ઔર ઈસીકા મુખ્ય પ્રભાવ હમારી ઉન્નતિ વા અવનતિ પર હોતા હૈ.

યહ પક્કા નિશ્ચય કરો. જો વર્તમાન બિગડતા હૈ, ઉસકા ભવિષ્ય ભી બિગડતા હૈ. જો વર્તમાનમેં નિશ્ચયપૂર્વક કામ બના લેતા હૈ, ઉસકા જીવન ઉન્નત વ અસાધારણ બન જાતા હૈ.

ભૂતકાલમેં હી રહોગે તો ફિર સાધન-ભજન કબ કરોગે ? ભૂતકાલકી સ્મૃતિયોંસે ચિત્ત વિકૃત હોતા હૈ ઔર કુછ લાભ હી નહીં.

વિકૃતિયોંકે સંસ્કાર બઢાના, યહ તો સાધનામાર્ગકા વ્યતિક્રમ હી હૈ ! ત્યાગ જૈસા હી હૈ ! ઈસલિયે બુદ્ધિમાની તો યહી હૈ કિ બીતીં બાતોંકો બિલકુલ ભૂલ જાઓ.

પુત્ર કલત્ર ધરા ધન ધામ, સુમિત્ર ચરિત્ર હૈ બંધન જીકો,
બાર હિ બાર વિષયરસ ખાત, અઘાત ન જાત સુધારસ ફીકો.

આન ઔ શાન તજૌ અભિમાન, કહી સુન કા ન ભજૌ સિયપીકો,
પાઈ પરમ પદ હાથ સો જાત, ગઈ સો અબ રાખ રહીકો.
બીતી તાહિ બિસાર દો, આગેકી સૂધ લો;
જો બનિ આવૈ સહજમેં વાહી મેં ચિત્ત દો.

વ્યર્થકી સ્મૃતિયોંકે ઝમેલોંમેં ક્યોં અપને અમૂલ્ય સમય, બુદ્ધિ વ શક્તિકો નષ્ટ કરેં ? હમેશાં સમય, સત્ય વ શક્તિકા સાવધાનીપૂર્વક ખ્યાલ રખો.

સમયકી કિતની બલિહારી હૈ ! સોચના-સમઝના ચાહિએ. દેખો, જન્મ વા મૃત્યુ હોનેમેં કિતની દેર લગતી હૈ ? સિર્ફ એક ક્ષણ હી તો ! તબ હમ તો કિતની ક્ષણ વ્યર્થ ગંવાતે હૈં ! ઇસકા કભી સોચા હૈ ? સતત ભગવત્-સ્મરણ હી આગે બઢનેકા સરલસે સરલ ઉપાય હૈ.

હૈં અનેક પંથ મોક્ષકે, સાધન હૈં બહુ ભાત;
"બનાદાસ" તોકો સુલભ, રામનામ પિતુમાત.
સાદર સુમિરન જે નર કરહીં । ભવ વારિધિ ગોપદ ઇવ તરહીં ॥
અસ વિચારિ મતિધીર, તજિ કુતર્ક સંશય સકલ,
ભજહુ રામ રઘુવીર, કરુણાકર સુંદર સુખદ.

ભગવદ્-ભજનસે અશક્ય ભી શક્ય હો જાતા હૈ. નિયમપૂર્વક ઔર કડકાઈકે સાથ બિલકુલ કઠોરતાપૂર્વક, નિરાલસ્ય રહ કર ભજન કરો. ઈચ્છા હો તો થોડી સેવા ભી કરો. પરંતુ ઇષ્ટ-અનન્યતા કભી ન પરહરો. તબ હી લક્ષ્યપ્રાપ્તિ હોગી.

સત્સંગ અવશ્ય કરના, પરંતુ ખૂબ સાવધાનીપૂર્વક. સબ સંત ગુરુદેવ-સ્વરૂપ હી હૈં. તથાપિ સભી સ્ત્રિયાં માતાકે સમાન હોને પર ભી પયપાન કરનેવાલી તો પ્રાયઃ જન્મદાતા માતા હી હોતી હૈ. વૈસે હી સભી સંત સદ્ગુરુકે સમાન હોને પર ભી સ્વાનુભવામૃતકા પાન કરનેવાલી સદ્ગુરુ-માતા તો એક હી હોતી હૈ !

મુમુક્ષુ અર્થાત્ પુરુષાર્થી સાધક શિશુ જબ ભૂખ-પ્યાસસે વા માતાકે દુલારકે લિયે વ્યાકુલ હોકર રોને લગતા હૈ તબ સદ્ગુરુસે ક્ષણ ભરકે લિયે ભી રહા નહીં જાતા. જૈસે માતા શિશુ કો પયપાન કરાનેકો દૌડી આતી હૈ વૈસે હી વે દૌડ કર આતે હૈં ઔર સાધક શિશુકો ચૌકસ અમૃતપાન કરાતે હી હૈં.

કમી વા ત્રુટિ હમારી હૈ કિ હમ રોતે હી નહીં ! હમેં સચ્ચી વ તેજ ભૂખ

જાગૃત નહીં હુઈ હૈ.

હમારે મનકે કિતને-કિતને તો પ્રેમપાત્ર વ સુખકર ભોગ-પદાર્થ હૈં !

યારી કર ઉસ યારસે, જો હૈ સબકો યાર;
જગયારીપેં ધૂર દેં, નિશદિન દેવૈં જાર.

ઈસી જગયારીકે કારણ જીવ રાતદિન ઉદ્વેગ, અભાવ, અહમ્, કુમતિ, રાગાદિક કે પરિણામોંમેં સતત સંતપ્ત રહતા હૈ, જલતા રહતા હૈ. કરનેકા હૈ સો તો કરતા નહીં ઔર વ્યર્થકી હાયહાયમેં જલતા હૈ. જબ અતિશય તાપસે અતિશય વ્યાકુલતા હોતી હૈ તબ છાયાકી ચાહના બરબસ ઉઠતી હી હૈ.

જો અતિ આતપ વ્યાકુલ હોઈ । તરુ છાયા સુખ જાનૈ સોઈ ॥

હમ સાધના કરેંગે ઐસા તો સોચતે વ કહતે ભી હૈં, પરન્તુ વાસ્તવમેં હમ કરતે હૈં ક્યા ? ઈસ પર કભી સોચા હૈ ? કરેંગે-કરેંગે ઐસા વિચાર તો કરતે હો, પર ક્યા વિચાર હી કરોગે ?

સમય ચલા જા રહા હૈ. સમય રહતે હુએ કરના હૈ યા નહી ? અભી તો ન દૃઢ સંકલ્પ હુઆ હૈ, ન દૃઢ નિષ્ઠા ભી ! તબ કૈસે પુરા પડે ?

દેખો, શુદ્ધ મન વ ધ્યેયનિષ્ઠાસે, શરણાગતિ સાધ્ય કરતા હુઆ યદિ કોઈ પરિશ્રમપૂર્વક અભ્યાસ-સાધના કરતા હૈ તો ઉસમેં અદ્‌ભુત શક્તિયાં આવિર્ભૂત હોતી હૈં ઈસમેં શંકા નહીં. ભગવાનને કેવલ માનવપ્રાણીકો અપની અતુલિત શક્તિયોંકી અનુભૂતિ કરનેકી પુરી ક્ષમતા દી હૈ. હમેં ઉસે જાગૃત કરના હૈ ઔર યહી સાધનામાર્ગ હૈ.

સાધક વહી હૈ જિસને સાધનમાર્ગકો પાર કરનેકે ધ્યેયકો સિદ્ધ કરનેકે લિયે અપને જીવનકી બાજી લગા દી હૈ. બાજી જીતના હૈ તો શૌર્ય, સાહસ, નિષ્ઠા વ ધૈર્યસે કભી ખાલી નહીં હોના.

કબીર યા જગ આઈકે, કિએ હૈં બહુત હિ મિત્ત,
જિન દિલ બાંધા એકસેં, તે સોવૈં નિશ્ચિંત.

સર્વોત્તમ ગુરુદક્ષિણા

બડી સાવધાનીસે ભગવાનકા આશ્રય લેકર અર્થાત્ પ્રપન્ન હોકર ખૂબ ગહરાઈસે અપની એકએક ચિત્તવૃત્તિકા નિરીક્ષણ કરતે હુએ સાધન કરો. યહી

મેરી સચ્ચી સેવા હૈ.

યહી સર્વોત્તમ ગુરુદક્ષિણા હૈ, જો મુઝે અત્યંત પ્રિય હૈ ઔર જો તુમ લોગોંસે ચાહતા હૂં. જો તુમ સહીમેં મુઝે મેરી પ્રિય ગુરુદક્ષિણા દેના ચાહતે હો તો એક ક્ષણ ભી વ્યર્થ ન ખોકર અભીસે ઈસીમેં લગ જાઓ. "શુભસ્ય શીઘ્રમ્."

દેખો, યહ પક્કા નિશ્ચય કરો ઔર સમઝો કિ આત્મસમર્પણ નહીં, તબ તક હી સ્થૂલ સંયોગ-વિયોગમેં ચિત્તકા પ્રિયત્વ-અપ્રિયત્વ રહતા હૈ, અર્થાત્ મન સુખીદુઃખી હોતા હૈ. આત્મસમર્પણકે બાદ વિયોગકા કોઈ ભાવ હોતા હી નહીં.

મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ મેરી એકએક ક્ષણ અમૂલ્ય હૈ. મેરા એક શબ્દ તક નિરર્થક નહી નિકલતા. મેરી એક દૃષ્ટિ વ એક ક્રિયા તક હેતુહીન નહીં હોતી. મેરી એકએક ક્ષણ પ્રાણીમાત્રકે કલ્યાણકી ભાવનાસે ભરપૂર હૈ.

દૃઢ નિષ્ઠાસે સાધન કરકે ઈન બચનોંકો તુમ લોગ અપનેમેં સાક્ષાત્ કરો ઔર હમારે સમાન હોઈ રહો યહી મૈં ચાહતા હૂં. સચ બાત યહી હૈ કિ તભી મુઝે યથાર્થમેં સંતોષ હોગા.

સાવધાનીસે અભ્યાસ કરો

માનવીયતામેં મિલજુલ ગઈ દાનવતાકા દમન કરકે માનવકો માનવ હી નહીં, અપિતુ મહામાનવ યા દેવ બના દેનેમેં સદ્‌ગુરુ સમર્થ હોતે હૈં યહ નિતાન્ત ધ્રુવ હૈ.

યહ ભી નિતાંત ધ્રુવ હૈ કિ સદ્‌ગુરુકે પ્રતિ દોષદૃષ્ટિ હો ગઈ વા હમારે સ્વાર્થ-લાલચને હમારી શ્રદ્ધાકો વિચલિત કર દિયા તો હમારે લિયે શ્રીગુરુતત્ત્વ ઉસી સમય નષ્ટ હો જાતા હૈ. હમારી દૃષ્ટિ, બુદ્ધિ અંધી હો જાતી હૈ, પલટ જાતી હૈ, તબ હમારે લિયે સદ્‌ગુરુકા દર્શન નહીં રહતા ઔર સદ્‌ગુરુકા ઉદ્‌બોધન ભી નહીં રહતા. તાત્પર્ય તો યહી નિકલ આતા હૈ કિ હમ શરણાગત નહીં હુએ હૈં. બિના શરણાગતિકે તો સાધના પ્રારંભ હી નહીં હોતી.

કામ ક્રોધ અરુ લોભ મદ, મિથ્યા છલ અભિમાન,
ઈનસે મનકો રોકિબો, સાંચો વ્રત પહિચાન.

બતાયા હુઆ અભ્યાસ ચિત્તકો ખૂબ લગા કર વ દૃઢ નિષ્ઠાયુકત રહકર કરો. જિન-જિન વ્યવહારોંકા ત્યાગ કરનેકા કહા ગયા હૈ ઉનકા સહીસહી અર્થાત્ સચ્ચાઈ કે સાથ ઔર અનુકૂલ બુદ્ધિ કે પ્રયત્નોં કે દ્વારા બરાબર ત્યાગ કરો.

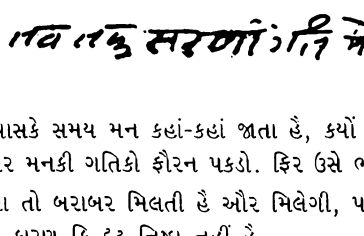

અભ્યાસકે સમય મન કહાં-કહાં જાતા હૈ, કયોં જાતા હૈ, ઈસકી સાવધાની રખો ઔર મનકી ગતિકો ફૌરન પકડો. ફિર ઉસે ભગવત્-સ્મરણમેં પલટા દો.

પ્રેરણા તો બરાબર મિલતી હૈ ઔર મિલેગી, પરંતુ તુમ ઉસે અનસુની કર દેતે હો, કારણ કિ દૃઢ નિષ્ઠા નહીં હૈ.

દૂસરા કારણ યહ હૈ કિ જલ્દીસે સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરના ચાહતે હો. ઈસસે અધૈર્ય બના રહતા હૈ. અશુભ ચેષ્ટાઓંમેં સંલગ્ન કરા દેનેવાલા અધૈર્ય ઉત્સાહ-ભંગ કરાનેમેં ઔર ચંચલતા, વિક્ષેપ બઢાનેમેં ભી બડા નિપુણ હૈ.

ભગવાનસે સતત પ્રાર્થના કરના કિ નિરુત્સાહી, નિરાશ ન હોને દેં. ઉત્કંઠા વ આગે બઢનેકી તીવ્ર જિજ્ઞાસા તથા સાનુકૂલ સતત ગતિશીલતા અવશ્ય હી રખો, પર અધીરતા નહીં ! અધીરતાકે કારણ સાવધાની વ સાત્ત્વિકતા ટિકેગી નહીં. તબ ફિર દરદર ભટકના શુરૂ હો જાતા હૈ.

બહતે હૈં બહિ જાત હૈ, કહેં ગહૈ ચહું ઓર,
જો ન કહા માનૌં "બના" ખાય ધક્કા દુહું ઓર.

જીવનમેં સાવધાની તો હોની હી ચાહિએ. સાવધાનીસે હી વિવેક-શકિત વ ઋતંભરાકી સ્થિતિ રહતી હૈ. નહીં તો વિચલિત માનસ હો જાનેમેં દેર હી ક્યા લગતી હૈ ? નિષ્ઠા વ પ્રેમભાવના પક્કી ઔર આ દૃઢ કરો.

શરણાગતકો કિસી ભી પ્રકારકી ચિંતા નહીં કરના ચાહિએ. ચિંતા વ ઉદ્વેગકા અત્યંત અભાવ જાગૃતિપૂર્વક વિવેકયુકત રહકર કરો. ભગવદ્-ઈચ્છા સદૈવ મંગલમય હૈ ઔર ઈસલીયે સદૈવ વિજયી હૈ.

સાધકકો હંમેશા ધ્યાનમેં રખના ચાહિએ કિ સાધનમેં અગર વિઘ્ન ઉપસ્થિત હો જાતે હૈં તો વે સાધનામેં ઉન્નતિકે સૂચક હૈં. એક વિઘ્નકે આને પર સાધનકી ઉત્કટ ઈચ્છા ઔર ભી તીવ્રતાસે ઉત્કટ હો જાતી હૈ.

ફિર વિઘ્નકો નિરસ્ત કરનેમેં સાધના ઔર ભી સમ્યક્ હોતી જાતી હૈ. ઈસલિયે વિઘ્ન હમારા કુછ ભી બિગાડ નહીં પાતા, અપિતુ હમ સહજ રીતિ વ ગતિસે વિઘ્ન પાર કર જાતે હૈં. વિઘ્નોંસે સર્વથા નિર્ભય રહના. તો વિકાસ વ પ્રગતિ હોંગેં હી !

શબ્દ હમારા આદિકા, અતિબલ દિખા ન કોય.
આગે પીછેં જો કરૈં, સો બલહીના હોય.

દૂસરા નિશ્ચય યહ રખના કિ સાધનમેં ગતિ મંદ હો તબ ભી ચિંતા નહીં કરના. ન શીઘ્રતા કરના. મંદગતિસે સ્થિરતાપૂર્વક ગતિશીલ બને રહના. સ્થિર મંદગતિ લક્ષ્ય તક પહુંચાનેમેં ચૌકસ પર્યાપ્ત હૈ.

ધૈર્યકે સાથ ક્રમશઃ ઔર સ્થિરતાસે આગે બઢો. અધૈર્યકી શીઘ્રતા વા લાલચકી અસ્થિરતા મત આને દો. દેખો, ધીરેધીરે પૈર ટિકાતે હુએ હી છત પર ચઢા જાતા હૈ. કૂદ કર છત પર ચઢનેકા પ્રયત્ન ઔર નીચે પટક દેગા તથા હાથ યા પૈર તોડ દેગા. ધૈર્યસે હી વિપરીત સૂક્ષ્મ સંસ્કાર નષ્ટ હોતે હૈં.

ધીરે ધીરે રે મના, ધીરે સબ કુછ હોય,
માલી સીંચૈં સૌ ઘડા. ઋતુ આએં ફલ હોય.
આશા તો ઈક રામ હી, દુજી આસ નિરાસ,
નદિ કિનારે જો ઘર કરૈં, કબહું ન મરહિં પિયાસ.

હમારી નિષ્ઠા દૃઢ હોની ચાહિયે. હમારા લક્ષ્ય દૃઢ હોના ચાહિયે. હમારી ગતિ સ્થિરતાયુક્ત, નિયમપૂર્વક વ અનુરાગપૂર્વક સતત ગતિયુક્ત હોની ચાહિયે. મૈં પુન પુન કહતા હૂં કિ સચ્ચી વ તીવ્ર લગન જગાઓ. લક્ષ્યહીન, ગતિહીન, નિષ્ઠાહીન વ સ્થિરતાહીન જીવન, સાધક-જીવન નહીં.

સલિલ મોહકી ધારમે, બહિ ગૈ ગહિર ગંભીર,
સૂચ્છમ મછરી સુરત હૈ, ચઢિહૈં ઉલટૈ નીર.

દેખો, ભગવાનકે નિકટ પહુંચતે હુએ બુદ્ધિ, મન, ઈન્દ્રિય, આદિ વિશુદ્ધ વ દિવ્ય હોતે જાતે હૈં. ઈસકો સમઝના વ અનુભવ કરના યહ ધામકા રહસ્ય હૈ.

પિયુ પરિચય તબ જાનિએં, પિયુસે હિલમિલ હોય,
પિયુકી લાલી મુખ પડૈં, પરગટ દીખહિં સોય.

લાલી મેરે લાલકી, જિત દેખૌં તિત લાલ,
લાલી દેખન મૈં ગઈ, મૈં ભી હો ગઈ લાલ.

ઈસી પ્રકાર નામ, રૂપ વ લીલાકે પ્રભાવ, પરિણામ વ અનુભવ હૈં. નામ, રૂપ, લીલા ઔર ધામ, ચારોંસે ઉસી એક ભગવત્-તત્ત્વકા હી સાક્ષાત્કાર હોતા હૈ.

દેખો, મનુષ્ય કર્મ કરનેમેં સર્વથા સ્વતંત્ર હૈ. સત્સંગ, પરોપકાર, સત્કર્મ, ભક્તિ, ઉપાસના, સદાચાર, ભજન, આદિકે દ્વારા હી મનુષ્યકો સમ્યક્ મનુષ્યત્વ સાધ્ય હોતા હૈ.

ઈસીકે પરિપાકસે ભગવદ્-ધામ કી પ્રાપ્તિ ! ભગવદ્-નામ, રૂપ વ લીલાકી સમ્યક્ અનુભૂતિ વ સિદ્ધિ ! મોક્ષ વા નિર્વાણ તથા પરમ શાંતિ વા જીવન્મુક્તિકા માર્ગ યહી હૈ હોં !

સિયારામ સ્વરૂપ અગાધ અનૂપ, બિલોચન મીનનકો જલુ હૈ,
શ્રુતિ રામકથા મુક રામકો નામ, હિયં પુનિ રામહિકો થલુ હૈ.
ગતિ રામહિં સો રતિ રામહિ સો, મતિ રામહિંકો બલુ હૈ,
સબકી ન કહૈં તુલસીકે મતે, ઈતનો જગ જીવનકા ફલુ હૈં.

જીવનમેં ભજન હી સાર હૈ

ઉમા કહઉં મૈં અનુભવ અપના । સત હરિભજન જગત સબ અપના ॥

જીવનમેં ભજન હી સાર હૈં ઔર સારતત્ત્વ પ્રાપ્ત કર લેના હી જીવનકી સફલતા હૈ. ભજન સાધ્ય કરના ચાહિયે. મન, વચન વ કર્મસે સર્વથા સમ્યક્, એકરૂપ હો જાના હી ભજન હૈ.

આજકલ ભજન કેવલ ગાનેમેં માના જાતા હૈ. શ્રી મીરાંબાઈ વ શ્રી કબીરજી મહારાજ કે રચિત ભજન બોલના, ગાના, યહ જરૂર શુભ કર્મ વ શુભભાવ હૈ.

અપને મનકે ભાવ શબ્દોંકે દ્વારા ભજનકે રૂપમેં કહના યહ ભી શુભ કર્મ વ ભાવ હૈ. ઔર ઈનસે શુભ ઉન્નત ભાવોંકી વૃદ્ધિ વ પુષ્ટિ ભી નિશ્ચિત હોતી હૈ.

પરંતુ ભજનકા સાક્ષાત્કાર કરના, અનુભવ લેના, યહી પરમ સત્ય હૈ. યહી પરમ સાધ્ય હૈ. સાધ્ય કિએ હુએ સત્યકી સત્યતાપૂર્ણ વાણી, નિશ્ચિત હી કઈયોંકે અંતઃકરણોંકો ઉજ્જ્વલ કર દેતી હૈ.

ઈસીલીયે ભજનકી વાણી નીરસકો રસપ્લાવિત, નિર્બલકો સબલ, અસંતોષીકો

પૂર્ણકામ, ઉદ્વિગ્ન વ ચિંતિતકો શાંત, સુખી વ નિર્ભય બના દેતી હૈ.

સત્યકી ઝલક ફિર કદાપિ બૂઝતી યા ધુંધલી નહીં હો પાતી. ઈસલિયે પ્રભાવ પડતા હી હૈ ઔર પરિણામ નિકલતા હી હૈ.

પલટૂ નેરે સાંચકે, ઝૂઠેસે હૈં દૂર,
દિલમેં આવૈં સાંચ જો, સાહિબ હાલ હજૂર.
સાંચા સૌદા કીજિયે, અપને દિલમેં જાનિ,
સાંચેં હીરા પાઈએ, ઝૂઠેં મૂલોં હાનિ.

હમેં સત્યકો અપનેમેં પ્રત્યક્ષ કરના ચાહિએ.

શ્રીસદ્‌ગુરુ વહી હૈ જિનમેં સત્ય પ્રાદુર્ભૂત રહતા હૈ. ઈસકા પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ તુમ્હેં સ્વતઃકી અનુભૂતિ હી દે દેતી હૈ ઔર ઈસીકો લેકર હી શ્રીસદ્‌ગુરુ ભગવાનકે સદેશ હૈં.

પરમેશ્વરમેં ગુરુ બસૈં, પરમેશ્વર ગુરુ માંહિ,
સુન્દર દોઊ પરસપરૈં, ભિન્ન ભાવ કછૂ નાહિં.

તાત્પર્ય તો યહી કિ સમ્યક્ ભજન હી સત્ય હૈ. બાકી તો સબ સ્વપ્નવત્ હૈ. ચાહે કૈસે ભી બડે-બડે સ્વપ્ન દેખતે રહે, પરંતુ વાસ્તવિકતામેં હાથ તો ખાલી હી રહતે હૈં.

સત્ય હી અક્ષર સચ્ચિદાનંદ હૈ જો શાશ્વત ઔર ત્રિકાલાબાધિત હૈ. ભૂત, વર્તમાન વ ભવિષ્ય, તીનોં કાલ ઔર જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ વ તુરિયા ચારોં દશામેં જો અક્ષુણ્ણ, અખંડ, અવસ્થિત હૈ વહી સત્ય હૈ.

મુખસું ભજૈં સોં માનવી, હિયેં ભજૈં સો દેવ,
સુરતેં ભજૈં સો સંત હૈ, તાકિ કરિએ સેવ.

કસૌટી માને ચિન્મય કૃપાવૃષ્ટિ

પરમાનંદભાઈ કાપડિયા : પરંતુ ભગવાન તો બહુત કસૌટી કરતે હૈં !

શ્રીગુરુદેવ મુક્ત હાસ્ય સે હંસ ઉઠે. સારી સભામેં પ્રસન્ન હાસ્ય ફૈલ ગયા. પશ્ચાત્ -

શ્રીગુરુદેવ : હાં, પરમાનંદભાઈ, બાત તો સહી હૈ. પરંતુ કસૌટી કરની પડતી હૈ ઈસલિયે ભગવાન કરતે હૈં. પાત્રતા હો તો ફિર કસૌટી ઐસી કોઈ બાતકા

અસ્તિત્વ હી કહાં ? સમર્પણ હોવેં વહાં કસૌટી ચિન્મય કૃપાવૃષ્ટિ બન જાતી હૈ. વહાં કસૌટી ટિક નહીં પાતી ઔર સ્વયમ્ અનુરાગમેં પરિવર્તિત હોતી જાતી હૈ, નિશ્ચિત હી.

સોના સજ્જન સાધુજન, ટૂટિ જુટૈ હિં સૌ બાર,
દુરજન ભાંડ કુમ્હારકા, એક હિં ચોટ દરાર.

યહ ભી ચૌકસ બાત હૈ કિ પ્રસંગ વ પાત્રકી પરિસ્થિતિકે અનુસાર હી ભગવાન કસૌટી લેતે હૈં. કસૌટીકો પાર કરે વહી સાધક. કસૌટીસે ઘબડાકર પીછે હઠ જાયં વહ સાધક હી નહીં. કસૌટીસે હી કચ્ચે સાધક પક્કે હોતે જાતે હૈં. મૈં તો બરાબર ઔર બારબાર કહૂંગા કિ બિના શરણાગતિકે કોઈ પાર નહીં હુઆ હૈ ન કભી કોઈ હોગા, હોં !

સત્ગુરુ મિલ્યા નિર્ભય ભયા, રહી ન દૂજી આસ;
જાય સમાયા શબ્દમેં, રામ રામ વિસવાસ.
ગુરુકો શિર પર રાખિયેં, ચલિએ આજ્ઞા માંહિ;
કહૈં કબીર તા દાસકો, તીન લોક ભય નાંહિ.

દેખો, સત્યકો અપનેમેં જિતના આધાન કિયા જાતા હૈ યા યોં કહો કિ જિતના જગાયા જાતા હૈ ઉતના હી ઉસકા તેજ પ્રકટમેં નિખરતા જાતા હૈ. સત્યકો અપનેમેં ઉદિત કરના યહી આધ્યાત્મિક જીવન હૈ. યહી સાધન-ભજન હૈ. ઔર ભજનમય જીવન હી માનવજીવન હૈ.

ઈસલિયે સત્ત્વકા આવિર્ભાવ કરનેકા પુરુષાર્થ હી સહી બુદ્ધિમાની હૈ. જો જીવ ઈસકે લિયે જાગ્રત હો ચુકા હૈ ઉસકો ચાહિએ કિ કડે આત્મનિરીક્ષણકા અભ્યાસ ડાલેં. તભી સત્યકા ભાન ઉદ્ભવ હોગા. પશ્ચાત્ દર્શન ઉદય હોગા.

સત્યકી ઝાંખી હોને લગતી હૈ તબ હમારેં કર્મ વ વૃત્તિયોં મેં રહી હુઈ હિંસા માને દુર્ભાવના આદિકા ભી ભાન હોને લગતા હૈ. સત્ય સાધ્ય હોને પર કર્મ, વચન વ ચિત્તમેંસે હિંસા બિલકુલ નિકલ જાતી હૈ.

મૈં કઈ બાર સમઝા ચુકા હૂં કિ કિસીકા ભી દ્રોહ કરનેકી વૃત્તિ હિંસા હી હૈ. કિસીકો ભી દુઃખદાઈ હોનેકી વૃત્તિ હિંસા હી હૈ.

ક્રોધ, દુર્વચન, ગાલી, રાગાદિકકી પ્રવૃત્તિ હિંસા હી હૈ. યહ ધ્રુવ હૈ કિ સત્યકે બિના હિંસા રુક નહીં સકતી. વિપરીત સંસ્કાર કમજોર વ નિરસ્ત નહીં હો સકતે.

સત્ત્વમેં અંતઃકરણકા આપાદ્ પરિવર્તન કરનેકી અમોઘ સત્તા હૈ, પૂર્ણ દિવ્યતા હૈ.

સત્યકી અનુભૂતિ ધ્યેયકી સિદ્ધિ હૈ. યદિ સત્યકી પ્રાપ્તિકા ધ્યેય સહીમેં હૈ તો, હર એક વિચાર, વચન વ ક્રિયા પર સતત આત્મનિરીક્ષણ કરના ચાહિએ. તભી શુભ-અશુભ, સત્-અસત્ તથા શુદ્ધિ-અશુદ્ધિકા અન્તર દિખને લગેગા.

સાથ હી અહમ્ ભી પ્રત્યક્ષ હોતા જાએગા. તુમકો સ્વતઃ કો તુમ્હારા ભીતરી સહી સ્વરૂપ ક્યા હૈ યહ ખૂબ પ્રત્યક્ષ દિખેગા.

તબ ફિર ઉસમેં ઇચ્છિત પરિવર્તન લાના યહ તુમ્હારા પુરુષાર્થ હોના ચાહિએ, જો હર એક સાધનામાર્ગમેં સદૈવ અપેક્ષિત હૈ.

હિત અનહિત પશુ પક્ષિઉ જાના । માનુષતનુ ગુનજ્ઞાન નિધાના ॥
જૈસી કહૈં કરૈં જો તૈસી, રાગદ્વેષ નિરુવારૈ.
તાં મહં ઘટૈં બઢૈં રતિયોં નહિં, યહ બિધિ આપુ સમારૈં.

દેખો તો ! આજ તો મૈં કિતના કહ ગયા ! જબ નિયમ પૂરા ટાઈમકા કર પાતા હૂં, તબ શરીરકી સારી થકાન ઉતર જાતી હૈ. મન-પ્રાણકો યથાર્થ વિશ્રામ મિલ જાતા હૈ. "આરામ હૈં રામ કે પાંયનમેં, હોં."

અભી મૈં પૂરી રાત ભર બૈઠા ઔર બોલતા રહૂં તબ ભી કુછ થકાન માલૂમ નહીં પડેગી. એક જમુહાઈ ભી નહીં ઉઠેંગી !

ભજનકા યહ પ્રભાવ તો દેખો ! કઈ સાલકી મેરી યહ અનુભૂતિ હૈ. આપ લોગ ઈતના દેખ કર ભી ભજનમેં જુટ નહી જાતેં યહી આશ્ચર્ય ! સંસ્કારોંકી પ્રબલતા હી હૈ, ઔર કુછ નહીં.

બહુત રાત્રિ બીત ચુકી હૈ. અબ સબ ઘર જાકર વિશ્રામ કરેં.

સભા સમાપન હોત હૈ, સાધક સુનહુ સુજાન;
ભજૌં રામ રતિસોં કરહું, "બના" વચનહું પ્રમાન.

ધીરજ ધરિય તો પાઇય પારુ

જયરામભાઈને પ્રમાણ કિયા તબ શ્રીગુરુદેવને ઉનકી પીઠ પર હાથ ફેરતે હુએ ખૂબ પ્રેમસે કહા :

જયરામભાઈ ! દૃઢ સંકલ્પ વ પ્રબલ જિજ્ઞાસાસે દૃઢ નિષ્ઠા હોતી હૈ. દૃઢ નિષ્ઠાકે લિયે પ્રતિકૂલ સંયોગ તરક્કીકી સીઢિ હોતી હૈ ઈસમેં કતઈ સંદેહ નહીં. યહ બાત

સમઝના સિર્ફ સાધકકે લિયે હી નહીં, અપિતુ પ્રવૃત્તિમાર્ગવાલોંકે લિયે ભી ખૂબ અનિવાર્ય હૈ.

તુમ તો ધૈર્ય રખો ઔર સારી ચિંતા મેરે પર છોડ દો. ચિંતા ક્યોં ઔર કિસકી ? ઇસ પર ખૂબ સોચના તબ માલૂમ પડેગા કિ ચિંતા કરના બુદ્ધિમાની નહીં.

શ્રીરામ પ્યારે રામ પ્યારે શ્રી રામ કહું ભાઈ,
હોઈગી વહી જો શ્રીરામને બનાઈ.

જયરામભાઈ : આપ કહતે હૈં વહ બરાબર સમઝતા હૂં, પર ક્યા કરું ! ધૈર્ય નહીં રહતા હૈ !

શ્રીગુરુદેવ : વિશ્વાસસે હી ધૈર્ય ઔર ધૈર્ય હી સે નિસ્તાર ! બસ, ઇસકા પક્કા નિશ્ચય કર ડાલો. ફિર દેખના કિ ચિંતા કહાં ઔર કૈસે ભગ ગઈ હૈ !

ધૈર્ય રખના જરૂર મુશ્કિલ હૈ, પરંતુ અગર બન ગયા તો, પાર ઉતરતા ભી બિલકુલ આસપાસ હૈ હોં !

અધૈર્યસે તો તુમ ભગવત્પ્રેરણા વ શક્તિકો અપના કાર્ય હી નહીં કરને દેતે હો ! "ધીરજ ધરિય તો પાઇય પારુ." નિશ્ચિત હોં.

તુમહિં નીક લાગૈં રઘુરાઈ, સો મોહિ દેહુ દાસ સુખદાઈ.
કોટિ વિઘ્ન સિર પર રહૈં, કોટિ દુષ્ટકો સાથ;
તુલસી કછૂ ન કરિ સકૈં, જો સહાય રઘુનાથ.

શરણાગત તો વહી, જો પક્કા ધૈર્યવાન હૈ, અવિચલિત હૈ. હર પરિસ્થિતિમેં કેવલ યહી ભાવના કિ મેરે માલિકકી, મેરે સ્વામીકી જો મરજી.

સદા રાજી રહેં માલિકકી મરજીમેં વહી શરણાગત ઔર વહી સેવક ઔર આકાંક્ષા હી નહીં ! ફિર ચિંતા, અધૈર્ય જૈસી બાત હી કહાં ટિકેગી ?

ઔર હિં ચિંતા કરન દેં, તૂ મત મારે આહ;
જાકે મોદી રામસે, તાહિ કહા પરવાહ.
હોહું નિચિંત કરૈં મત ચિંત તૂં, ચોંચેં દઈ સોઈ ચિંત કરૈંગો,
પાઉ પસારિ પર્યો કિ ન સોવત, પેટ દિયો સોઈ પેટ ભરૈંગો.
જીવ જિતે જલકે થલકે પુનિ, પાહનમેં પહુંચાય ધરૈંગો,
ભૂખહિ ભૂખ પુકારત હૈ નર, સુંદર તૂં કહાં ભૂખ મરૈંગો.

ભાજન આપ ધરૈં જિતને, ભરિહૈં ભરિહૈં ભરિહૈં ભરિહૈં જૂ,
ગાવત હૈં જિનકે ગુન કૂં, ઢરિહૈં ઢરિહૈં ઢરિહૈં ઢરિહૈં જૂ.
આદિહું અંતહું મધ્ય સદા, હરિહૈં હરિહૈં હરિહૈં હરિહૈં જૂ,
સુંદરદાસ સહાય સહી, કરિહૈં કરિહૈં કરિહૈં કરિહૈં જૂ.

હાં ભાઈ ! વેદોંમેં ભી શ્રીલક્ષ્મીજીકે પૂજનકી બાત વ ભાવના હૈ. શ્રી લક્ષ્મીજીકી સ્તુતિ હૈ, જિસકા નામ હૈ શ્રીસૂક્ત.

હિરણ્યવર્ણાં હરિણીં સુવર્ણરજતસ્રજામ્ ।
ચંદ્રાં હિરણ્યમયીં લક્ષ્મી જાતવેદો મ આહવ ॥

સુવર્ણ જૈસી કાંતિયુક્ત, હલદી જૈસી પીત-શરીર-યુક્ત, દારિદ્રકા નાશ કરનેમેં હરિણ જૈસી શીઘ્ર-ગતિ-યુક્ત, સુવર્ણ વ ચાંદીકે કમલોંકી માલા ધારણ કી હુઈ હૈ ઐસી, સર્વકો પ્રસન્ન કરનેમેં વ શીતલતા પ્રદાન કરનેમેં ચન્દ્ર જૈસી, ઔર જગતમેં પ્રધાનરૂપસે સુવર્ણમયી પ્રતીત હોનેવાલી, ઐસી શ્રીલક્ષ્મીદેવીકો, હે સર્વજ્ઞ અગ્ને ! મેરા અભીષ્ટ સિદ્ધ કરનેકે લિયે મેરે પાસ ભેજનેકી દયા કરેં.

પુરુષસૂક્તકો તો આપ જાનતે હી હૈં. શક્તિમાન ઔર ઉનકી શક્તિ સદૈવ અભિન્ન ! ચાહે વ્યક્ત રૂપ હો, ચાહે અવ્યક્ત રૂપ હો ! શક્તિસે શક્તિમાન ઔર શક્તિમાનમેં શક્તિ ! દેખો ન, હમ ઈસી તરહ હી કહતે હૈં ન ! શ્રી રાધાકૃષ્ણ, શ્રી સીતારામ, શ્રી ગૌરીશંકર યા શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ.

તો શ્રી લક્ષ્મીજીકે પૂજન વ ઉપાસનાકી મના નહીં. કેવલ ઈતના હી સમઝના અનિવાર્ય હૈ કિ જીવન સંઘર્ષમય હોતા હી હૈ. અનુકૂલતા ઔર પ્રતિકૂલતાકા સંઘર્ષ હી ન હો તો જગત હી નહીં !

રાત્રિ વ દિન ન હો તો ફિર શેષ રહેગા હી ક્યા ? જગત જીવન હૈ ઔર જીવન સંઘર્ષમય હૈ. સંઘર્ષ હી તો જીવન હૈ. સંઘર્ષસે પાર ઉતરે તો તરક્કી એક સીઢિ ઉપર ચઢેં. મેરે તો ઐસે વિચાર હૈં. સંઘર્ષસે ક્યા ઘબડાના ?

સાહસસે સામના કરો ઔર ઉસે પાર કર લો ! હાં, ફિર ઉઠોગે, ફિર દૂસરા સંઘર્ષ ખડા હો જાયેગા. તબ ફિર ઉસકા ભી સામના કરો ઔર આગે બઢો. જીવનમેં વિકાસ તબ હી હોતા હૈ.

જપહિ નામુ જન આરત ભારી । મિટહિં કુસંકટ હોહિં સુખારી ॥

વિષમ પરિસ્થિતિમેં ભી જો ભગવાન પર અનન્ય શ્રદ્ધા વ પ્રેમ રખતા હૈ,

વહ ધૈર્ય વ સમતાપૂર્વક કૈસી ભી પ્રતિકૂલતામેં બરાબર અવિચલિત રહ સકતા હૈ.

પક્કા નિશ્ચય કરો કિ શ્રી, કીર્તિ, સંતતિ, આદિકી પ્રાપ્તિ તો પૂર્વસંસ્કારાધીન હૈ. પરંતુ ઇનકા ટિકના યા ન ટિકના સર્વથા ઈશ-આધીન હૈ. શરીર કે સુખદુઃખ તથા ધનકે હાનિ-લાભમેં પ્રારબ્ધભોગ મુખ્ય હૈ. પરંતુ ઈશ-ઇચ્છા સર્વદા સર્વથા સર્વોપરી હૈ, યહ ન ભૂલતે હુએ દૃઢ નિષ્ઠાસે મનકો શાંત રખો ઔર પુરુષાર્થમેં રત રહો.

દેખો, પૂર્વજન્મોંકે તીવ્ર કર્મોંકા ફલ, જો ઈસ જન્મમેં પ્રમુખ કારણ હોતા હૈ, વહી ભાગ્ય વા પ્રારબ્ધ કહલાતા હૈ.

તો, પુરુષાર્થ હી પ્રારબ્ધ બનકર આતા હૈ ન ? ક્યોંકિ પુરુષાર્થ કે બિના કર્મ હી કૈસે બનેંગે ? સત્કર્મ, વિકર્મ, અકર્મ, આદિ કો લેકર સદ્‌ભાગ્ય, ભાગ્ય, દુર્ભાગ્ય આદિકા નિર્માણ સ્વયમ્ મનુષ્ય અપને લિયે કરતા હૈ.

પરંતુ શત્રુ, હિંસક પશુ-પ્રાણી, જલ, અગ્નિ, ભૂકંપ વા વિજલીસે અપરિચિત એકાંત સ્થલમેં, ભયયુક્ત સ્થલમેં, નીંદ યા રોગકી અસાવધાનીમેં તથા સંકટમેં પડે હુએ મનુષ્યકી રક્ષા પૂર્વજન્મકે પુણ્ય કરતે હૈં. પ્રપન્નકે લિયે શરણદ સદૈવ રક્ષક વ હિતુ હૈં હી.

તુલસી અસમયકે સખા, ધીરજ ધરમ વિવેક,
સહિત સાહસ સત્ય વ્રત, રામ ભરોંસે એક.

સુખ હર્ષ હિં જડ દુઃખ બિલખાહીં । દોઉ સમ ધીર ધરહિં મનમાંહી ॥

દેખો, શોક તથા સાહસ કભી સાથસાથ રહ નહીં સકતે. ચિંતા તથા પુરુષાર્થ ભી સાથ નહીં રહ સકતે.

ચિંતા વ શોકયુક્ત ચિત્તમેં ઉત્સાહ કભી નહીં ટિકેગા. કોઈ ભી કાર્ય તબ તક સફલતાપૂર્વક પૂરા નહીં હો સકતા, જબ તક મનમેં ઉત્સાહ ન હો.

જબ મનુષ્ય કિસી કાર્યકે ભારકો અપને ઉપર ઉઠાનેકા ઈચ્છાપૂર્વક નિશ્ચય કર લેતા હૈ, તબ મન ઉત્સાહ દેતા રહતા હૈ ઔર ઉસ કાર્યમેં ઉસકા પ્રારબ્ધ ઉસકી સહાયતા દેતા રહતા હૈ ઔર ઉસ કાર્યમેં ઉસકા પ્રારબ્ધ ઉસકી સહાયતા અવશ્ય કરતા હૈ. પરંતુ નિરુત્સાહ રહને પર ભાગ્ય ભી નષ્ટ હો જાતા હૈ.

ઉત્સાહ, ધૈર્ય વ સાહસકો પ્રેરિત કરનેવાલા વ ટિકાનેવાલા આત્મબલ હૈ. આત્મબલ હો તો બસ, આધી સફલતા તો પહલેસે હી તુમ્હારે હાથોંમેં હૈ.

જયરામભાઈ : આત્મબલ હી નહીં રહ ગયા હૈ, ગુરુદેવ ! હર એક બાત વ પ્રશ્ન બહુત જટિલ હૈ ઐસા લગતા હૈ. આત્મબલ બઢાને વ ટિકાને કો ક્યા કિયા જાયે ?

શ્રી ગુરુદેવ : ઈશ્વરકે પ્રતિ શ્રદ્ધા, પ્રેમ ઔર નિષ્ઠાસે આત્મબલ બઢતા હૈ. લક્ષ્યસિદ્ધિકે દઢ સંકલ્પસે આત્મબલ બઢતા હૈ.

યહ વિશ્વાસ ખૂબ બઢાઓ ઔર પક્કા કરો કિ ભગવાન સદૈવ હી મંગલમય હૈં ઔર નિર્હેતુ દયાલુ હૈં. ભગવત્-પ્રાર્થના વ નામસ્મરણ પ્રેમપૂર્વક કરેં.

લોકહું ભેદ સુસાહિબ રીતી । વિનય સુનત પહિચાનત પ્રીતી ॥
પ્રભુ કૌતુકી પ્રનત હિતકારી । સેવત સુલભ સકલ દુઃખહારી ॥

અપનેકો તો કેવલ પુરુષાર્થ ભર કરનેકા હૈ. બસ ઔર કુછ નહીં સોચના. પરિણામકી ચિંતા મૈં કરૂંગા. તુમસે જ્યાદા વિચાર મુઝે હૈ ! ફિર ભી તુમ ચિંતાકો છોડતે નહીં ?

તુમ્હારા એક બાલ બાંકા હોનેવાલા નહીં હૈ. મૈં દાવે કે સાથ કહતા હૂં ! જો મૈંને કહા હૈ, ઉસીકે અનુકૂલ પુરુષાર્થ કરના હી પડેગા. દિનભર પુરુષાર્થ કરના. ફિર રાત્રિકો હી મુઝે મિલના ઔર બતાના.

રાજકોટમેં શ્રી રામાયણ પાઠશાલા

૫-૫-૫૨ શ્રીગુરુ મંદિર ચાંદીવલી.

શ્રીગુરુદેવ : રાજકોટમેં તો એક માસ પહલે શ્રી રામનૌમિકે શુભ દિનકો શ્રી રામાયણ પાઠશાલા શુરૂ ભી હો ગઈ હૈ !

શ્રી માનસજીકા પ્રચારકાર્ય કરના યહ માનવતાકા હી પ્રચારકાર્ય હૈ ઐસા મૈં દાવે કે સાથ કહતા હૂં ઔર અંતિમ ક્ષણ પર ભી કહૂંગા. આજકે દેશકાલકો શ્રી માનસજી ઔર શ્રીરામનામ હી પરમ શાંતિપ્રદ હૈં ઈસમેં મુઝે કિંચિત્ શંકા નહીં.

રામ કથા સુરધેનુ સમ, સેવત સબ સુખદાની.

રાજકોટસે મેરી પ્રિયતા બઢ જાનેકા કારણ તો યહી હૈ કિ જો કહતા હૂં વહ કરકે દિખાતા હૈ.

અબ વહાં શ્રી રામાયણ પાઠશાલામેં ભી બિના ધર્મ વ જાતિ-ભેદભાવકે, ભાઈ-બહનોંકો તથા બાલકોંકો શ્રી માનસજીકે માધ્યમસે, કેવલ સંસ્કાર-સિંચનકી હિતકારી બુદ્ધિસે, વિશુદ્ધ કાર્ય ચલ રહા હૈ.

વહાં પહલા નિયમ હી યહ હૈ કિ સાંપ્રદાયિક ખંડન-મંડનકી કોઈ ચેષ્ટા, વિવાદ, વગૈરહ કભી નહીં હો. પાઠશાલાકે આચાર્યપદકે લિયે ભગવાનને સુયોગ્ય ઐસે માધવલાલભાઈ રાવલકા ભી ઉત્કૃષ્ટ સંયોગ કરા દિયા હૈ ! ઈસસે બઢકર ઔર કયા ભગવત્કૃપા હો સકતી હૈ !

પાઠશાલા કે પ્રારંભસે સચમેં હી મુઝે ખૂબ સંતોષ હુઆ હૈ ! મેરે રાજકોટને સહીમેં મેરા કાર્ય ઉઠા લિયા હોં !

ભાવનગરસે કલ રાત્રિકો રાજકોટ પહુંચ જાઊંગા. હરજીવનભાઈ રાજદેવકી નિમંત્રણપત્રિકા મિલી હૈ ઈસલીયે રાજકોટ જાના હૈ. દેખો ન પત્રિકામેં યજ્ઞોપવીતકા કિતના સુંદર લિખા હૈ

ૐ યજ્ઞોપવીતં પરમં પવિત્રં પ્રજાપતેર્યત્સહજં પુરસ્તાત્ ।
આયુષ્યમગ્રયમ્ પ્રતિમુંચ શુભ્રં યજ્ઞોપવીતં બલમસ્તુ તેજઃ ॥

પ્રજાપતિકે પ્રથમ પ્રાકટ્ય કે સાથ હી પ્રકટ હુઆ હૈ ઐસા વહ પરમ પવિત્ર, શુભ તેજપૂર્ણ યજ્ઞોપવીત, ઉસકો ધારણ કરનેવાલેકો અત્યુત્તમ સૌ વર્ષકા આયુષ્ય પ્રદાન કરેં ઔર બલ વ બ્રહ્મતેજકી વૃદ્ધિ કર દેનેવાલા હો !

પરસોં તો આશ્રમમેં સમૂહ યજ્ઞોપવીત સમારોહ હૈ. મેરે ખ્યાલસે સૌ સે અધિક કિશોર યજ્ઞોપવીત ધારણ કરેંગેં. હરજીવનભાઈ તથા ભીમજીભાઈને અપને પુત્રોંકે સાથ અન્ય દ્વિજ બાલકોંકો ભી યજ્ઞોપવીત-સંસ્કાર સુલભ કર દિયા હૈ.

માનવસમાજમેં ઐસા હી હોના ચાહિએ. એકદૂસરેકા કાર્ય એકદૂસરેને સંપન્ન યા સુલભ કર દેના ચાહિએ.

આસ્તિક્તાસે ધ્યેયપ્રાપ્તિ

આસ્તિકતા માને પ્રભુ હૈ હી ઐસી દૃઢ ધારણા ! જબ ઈસ ધારણાકી હમારે ચિત્તમેં સહજ સ્થિતિ હો જાવે તબ શમ, દમ, આદિ સાધ્ય હો જાતે હૈં !

જો હોતા હૈ વહ બરાબર હી હોતા હૈ ઐસા વિવેકવિચાર સહજ સ્વભાવસે હી બના રહના યહ ભગવદનુરાગકા પ્રત્યક્ષ પ્રાદુર્ભાવ જાનના.

ભઈ રઘુપતિપદ પ્રીતી પ્રતીતિ । દારુણ અસંભાવના બીતી ॥

હમારા ઉત્થાન સર્વથા ભગવત્કૃપા પર હી નિર્ભર હૈ. સાધનકી સફલતા ભગવદનુગ્રહ પર નિર્ભર હૈ.

ઠોસ આસ્તિકતાકે બિના લક્ષ્યસિદ્ધિ કભી કોઈને નહીં પાઈ હૈ. યદિ સાક્ષાત્કાર કરના હી હૈ તો પહલે તો સહી-સહી આસ્તિક બનો !

ઈષ્ટકે અસ્તિત્વમેં દૃઢ વિશ્વાસ, દેશકાલકી સતત પરિવર્તનશીલ ગતિ તથા તુમ્હારે ધ્યેયકે સ્વરૂપકો સતત સ્મરણમેં રખકર, શ્રી સદ્‌ગુરુ, મહાપુરુષ વ શાસ્ત્રોંને કહે હુએ આદેશાનુસાર આચરણ જબ તક નહીં હોગા, તબ તક મનકી વિશુદ્ધિ નિતાંત અસંભવ હૈ.

અશુદ્ધ મન-વ્યવહારોંકે રહતે હુએ બડે-બડે સિદ્ધ સંત મહાત્માઓંકે પાસ યા આશ્રમ-મઠોંમેં દૌડધૂપ કરનેસે કુછ પ્રાપ્ત નહીં હોગા. ચાહે લંબી ફૂલમાલાએં ચઢાઓ યા સાષ્ટાંગ દંડવત્ કરતે રહો ! કભી કુછ મિલનેવાલા નહીં.

કામ ક્રોધ મદ લોભ રત, ગૃહાસક્ત દુઃખરૂપ,
તે કિમિ જાનહિં રઘુપતિહિં, મૂઢ પરેં તમ કૂપ.
ડર કરની, ડર પરમ ગુરુ, ડર પારસ, ડર સાર;
ડરત રહૈં સો ઊબરૈં, ગાફિલ ખાવૈં માર.

ગાફિલકા સાદા સીધા અર્થ હૈ ડબલ નાસ્તિક અર્થાત્ દંભી - પાખંડી !

ભગવાન હૈં, સર્વવ્યાપી હૈં; અંતર્યામી હૈં, ઈત્યાદિ બડી-બડી બાતેં કરતા હૈ, પરંતુ ભગવદ્-આજ્ઞાકે વિપરીત કરની કરતે સમય સમઝતા હૈ કિ ભગવાન ઇતને અંતર્યામી નહીં હૈં જો કિ મેરી ઇસ કરનીકો જાન જાએંગે વા દેખ લેંગે. યા સોચતા હૈ કિ ઈસ વક્ત ભગવાન દૂસરોંકો દેખને-સમ્હાલનેમેં વ્યસ્ત હૈં તો મુઝે નહીં દેખ પાએંગે.

ભય બિનુ ભાવ ન ઊપજૈં, ભય બિનુ હોય ન પ્રીતિ;
જબ હિરદૈસે ભય ગયા, મિટી સકલ રસ રીતિ.

આદિ અંત કોઉ જાસુ ન પાવા । મતિ અનુમાન નિગમ અસ ગાવા ॥
બિનુ પદ ચલઈ સુનઈ બિનુ કાના । કર બિનુ કરમ કરઈ બિધિ નાના ॥
અનિન રહિત સકલ રસ ભોગી । બિનુ બાની બક્તા બડ જોગી ॥
તન બિનુ પરસ નયન બિનુ દેખા । ગ્રહઈ ઘ્રાન બિનુ બાસ અસેષા ॥
અસિ સબ ભાંતિ અલૌકિક કરની । મહિમા જાસુ જાઈ નહિં બરની ॥

ઐસે અનંત અનંત મહિમાવાન ભગવાનકે સામને દંભી અપના દાવપેચ

લગાતા હૈ ! ભગવાન કે સાથ ખિલવાડ કરતા હૈ !

કારણ કિ દંભી પરમ અજ્ઞાની હોતા હૈ. ઐસે દંભી આસ્તિકકો મૈં ડબલ નાસ્તિક કહતા હૂં. ઈનસે તો નાસ્તિક કઈ ગુના અચ્છા વ બઢકર હૈ જો ખુલ્લંખુલ્લા અપની નાસ્તિકતાકા ઇકરાર તો કરતા હૈ !

હોય ભજન નહિં તામસ દેહા । મન ક્રમ વચન મંત્ર દઢ એહા ॥

હમારી તો યહ હાલત હૈ કિ અભી તો હમને ભજનકે અર્થાત્ ધ્યેયકે સ્વરૂપકો હી સમઝા નહીં હૈ !

હમેં સાધન ક્યા કરના હૈ ? ક્યોં કરના હૈ ? કિસકી પ્રાપ્તિ કે લિયે કરના હૈ ? યહ સમઝના ચાહિએ ઔર ફિર ધ્યેયકા સ્વરૂપ હમારે મનઃચક્ષુકે માને વિચાર, ભાવના વ ક્રિયામેં સતત સન્મુખ રહના ચાહિએ.

ધ્યેયકો પ્રાપ્ત કરનેકા ક્રમ યહ હૈ કિ પહલે હમ આસ્તિક બનેં. ફિર ધ્યેયકે સ્વરૂપાનુસાર હોનેકે પુરુષાર્થમેં એકનિષ્ઠાસે સતત રત રહેં.

એકનિષ્ઠાકો ભી ખૂબ સમઝ લો. અપને માર્ગદર્શક મેં અનન્ય શ્રદ્ધા, અપને અભ્યાસક્રમમેં અનન્ય શ્રદ્ધા ઔર શરણાગતિકી અથાહ સામર્થ્ય મેં અનન્ય શ્રદ્ધા. યહ હૈ અનન્ય નિષ્ઠાકા સ્વરૂપ.

દેખો, મેરા પક્કા દાવા હૈ કિ એકનિષ્ઠા હોવે તો ઊર્ધ્વગતિકો કોઈ રોક નહીં સકતા હૈ.

શરણાગતિ શરણદકી કૃપા સંપાદન કરકે હી ઉનકો અપના બના લેતા હૈ. તબ સાધનસંપન્ન હોકર આગે બઢતા હૈ.

એકનિષ્ઠા કે બિના ભગવત્કૃપા કદાપિ નહીં હોતી. ભગવત્કૃપા કે બિના પ્રત્યક્ષ ઔર સ્પષ્ટ અનુભવ કદાપિ નહીં યહ ધ્રુવ હૈ. ક્યા ચલનીકે પાત્રમેં દૂધ યા અમૃત ભી કભી રહ પાયેગા ?

ચલનીમેં ગૈયા દુહેં, દોષ દૈવકો દેહિં;
હરિગુરુ કહ્યો ન માનહિં, કિયો અપનો લેહિં.
કિયો અપનો લેહિં, નહિ યહ ઈશ્વર-ઇચ્છા,
દેશકાલ પ્રારબ્ધ દૈવ, કોઉ કરહિં નહિં રચ્છા.
મૂરખ મરકટ મૂઢ કીર, હઠિ તજૈં નહિં નલની,
કહં ભાગવત કા કરૈં, ભાગ ભૌંડેકો ચલની.

કિતના હી દો ઔર કિતના હી બરસોં ! પરંતુ ચલનીકે પાત્રમેં ધારણ કરનેવાલા કુછ ભી નહીં પાતા હૈ. ચલની તો ખાલી હી રહતી હૈ.

તાત્પર્ય કિ અપનેકો તો કેવલ અપના પાત્ર સુધારનેકા હૈ, પાત્રતાકી પ્રાપ્તિકા પુરુષાર્થ કરના હૈ. પાત્રતાસે ભગવત્કૃપા અનાયાસ ખિંચી ચલી આતી હૈ યહ મેરી અનુભૂતિ હૈ.

દેખો, સમુદ્ર નદિયોંકે જલકો યા મેઘકે જલકો યા આસપાસકે સ્થલોં કે જલકો બુલાને નહીં જાતા. પરંતુ ધીરગંભીર શાંત રહકર અપની પાત્રતાકો સતત બઢાતા હુઆ, અવિચલિત નિષ્ઠાસે અપને પુરુષાર્થમેં ત્રુટિ આને નહીં દેતા.

ભગવદ્-આજ્ઞાકા ઉલ્લંઘન કદાપિ નહીં કરતા. પરિણામમેં, સબ નદિયાં, સ્થલ વ મેઘ આદિકા જલ સમુદ્રકી પાત્રતાસે આકૃષ્ટ હો, સમુદ્રમેં હી ખિંચા ચલા આતા હૈ, અપને આપ, બિલકુલ અનાયાસ.

ભગવાનકો પ્રાપ્ત કરનેકા યા ભગવદ્-ઐશ્વર્ય પ્રાપ્ત કરનેકા પ્રયત્ન નહીં કરના, પરંતુ ઈનકે ધારણકે યોગ્ય પાત્ર તૈયાર કરનેકે પ્રયત્નમેં સતત લગે રહો.

પાત્ર તૈયાર હો ગયા યા નહીં ઈસકી ચિંતા વ અધીરતા ભી ન કરો. પાત્ર તૈયાર હોતે હી વે અપને આપ આ હી જાએંગે.

પ્રયત્નસે ખાલી એક ક્ષણ ભી હમ ન ખોવેં. યહી સાધન હૈ ઔર યહી ભજન હૈ.

ભજનમેં મસ્ત તથા સાધનમેં રત રહો તો મુઝે અતિપ્રિય ! ફિર મેરે પાસ કુછ ભી અદેય નહીં, યહ પક્કા જાનો. મેરેમેંસે અનાયાસ ખીંચા હુઆ ચલા આયેગા. ઈસમેં કોઈ સંદેહ હી નહીં. મૈં ચાહે કહીં ભી હોઊં, યહ બિલકુલ સત્ય હૈ.

સાચ બિના સુમિરન નહીં, ભય બિનુ ભગતિ ન હોય,
પારસસે પડદા રહા (તો), કંચન કિસ બિધ હોય.

હમ તો બાબામિયાંકે રોજેકી તરહ જીવન બીતા રહે હૈં ઔર સમઝ રહે હૈં કિ ભજન ખૂબ કર રહે હૈં !

બાબામિયાં હમેશા રોજા રખતે થે. ઈસસે બડી તારીફ હોતી થી કિ ઓહોહો ! બાબામિયાં તો હર એક રોજા રખતે હૈં ! પરંતુ બાબા રોજાકે દિન નદીમેં સ્નાન કરને જાવેં ઔર બરાબર પાની પી લેવેં !

વે પક્કા માનતે થે કિ યહાં કૌન દેખેગા ? મૈં તો ઐસા રોજા રહતા હૂં કિ મેરા રોજા તો ખુદા ભી નહીં જાનતા !

ઐસે રોજાકે હી એક દિન નદીમેં પાની પીતે સમય એક મછલી ગલેમેં અટક ગઈ. વહ ન તો બાહર નીકલતી થી ન તો ભીતર ચલી જાતી થી. "ભઈ ગતિ સાંપ છછૂંદર કેરી." મછલી તો બરાબર અટક ગઈ ઔર શ્વાસ રુંધા ગયા. ઘબડાહટ બઢ ગઈ.

ફૌરન નદીસે બાહર નિકલે ઔર કિનારે પર ગિર પડે. લોગ ઈકટ્ઠા હો ગએ. ક્યા હો ગયા ? ક્યા હુઆ ? બાબાને બડી મુશ્કિલસે સમઝાયા કિ ગલેમેં રોજા અટક ગયા હૈ. ઉસકો શીઘ્ર બાહર નિકાલ દો. ભાઈ, જલ્દી કરો !

તો ભાઈ, મેરી યે સબ બાતેં સુનકર ભૂલ નહીં જાના. પરંતુ પક્કા જાનોં કિ ભગવાન સર્વત્ર હૈં ઔર સબ કુછ જાનતે હૈં. ભગવાનકે સાથ ખિલવાડ મત કરો. નહીં તો કભી ન કભી રોજા ગલેમેં જરૂર અટક જાએગા !

શુચિ સુશીલ સેવક સુમતિ પ્રિય કહુ કાહિ ન લાગ,
શ્રુતિ પુરાન કહ નીતિ અસ, સાવધાન સુનુ કાગ.

દૂસરી બાત જો અનિવાર્ય હૈ વહ યહ કિ, અપને દોષોંકો નિકાલનેમેં કદાપિ દેર ન કરો. અપને સ્વયંકો સમઝનેમેં કદાપિ ભૂલ ન કરો.

અપને ભીતરી સ્વરૂપકા દર્શન સહીસહી કરના ઔર ઉસકે સાથ કદાપિ આંખમિચૌલી નહીં ખેલના. દેખો, જબ તક આંખમિચૌલી, તબ તક સંસૃતિકા બંધન રહતા હૈ જો હમ સ્વયં પકડ કર રખ રહે હૈં.

ઐસે હિ બિનુ હરિભજન ખગેશા । મિટૈ ન જીવન કેર કલેશા ॥

એક તોતા પહલી બાર જંગલસે બાહર જા રહા થા, તબ અનુભવી તોતેને કહા, ''દેખો, માર્ગમેં પ્યાસ લગે તો નદી-તાલાબસે પીના. શિકારી લોગ પાનીકી કુંડિયાં લગાકર રખતે હૈં, વહાં પર નહીં જાના. કુંડી પર લગી હુઈ નલની ઐસી હોતી હૈ કિ ઉસ પર બૈઠકર પાની પીનેકે લિયે ઝૂકતે હી ફૌરન વહ નલની ઘૂમ જાતી હૈ ઔર તોતા ઔંધે મુંહ લટક જાતા હૈ.

ઘબરાહટસે તોતા નલનીકો ઔર જ્યાદા જોરસે પકડકર ચિલ્લાતા રહતા હૈ. સુનતે હી શિકારી આકર તોતેકો પકડ લેતા હૈ. શિકારીકી યહ યુક્તિ હૈ. ઈસકો તુમ ધ્યાનમેં રખના.

કદાચિત્ ઐસા હો જાવે તો તત્કાલ નલનીકો હી છોડ દેના. તબ તો તુમ મુક્ત હી રહોગે."

અનુભવી તોતેકી યહ બાત સુન કર તોતેને કહા, "અબ તો મેં સબ યુક્તિ, પ્રયુક્તિ વ મુક્તિ આદિકે બારેમેં જાન ચુકા હૂં. ઇસલિયે નલનીકે ફંદેમેં કભી નહીં પડૂંગા. અગર ભ્રમ યા ભાગ્યવશાત્ ફંસ પડૂંગા, તબ ભી મૈં ઉસકો ફૌરન છોડ દૂંગા ઔર અપનેકો મુક્ત હી રખૂંગા."

પરંતુ સુનને ભરસે હી ક્યા પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ ? તોતા ભી માર્ગમેં થકાનકે મારા કુંડી દેખતે હી ઉસી પર બૈઠ ગયા ઔર તત્કાલ નલની ઘૂમ ગઈ.

તબ ફૌરન હી તોતા ચિલ્લાને લગા ઔર સમઝ બૈઠા કિ મુઝે ઇસ કુંડીને હી પકડ લિયા હૈ. મેરેસે છૂટા નહીં જાએગા. ફિર તો શિકારી પકડ લે ગયા. જાની હુઈ સારી બાતેં યૂં હી નિરર્થક બની રહી.

જ્યૌં દીપક ઘરુ કરૈં ઉજારો નિજ તન તમ સન ઢાનૈં,
મહિષી છીર સ્રવૈં ઔરનિકો આપુ ભુસહિં રુચિ માનૈ.
સોતા ગોતા ક્યોં ન ખાઈ આચારજ ફિરૈં ભૂલાને,
યહ કલિછલ સબકી મતિ નાઠી સમઝત લાભ ન હાનૈ.
હિતકી કહત લગત અનહિતકી રજ રાજસમેં સાનૈ,
કહત કબીર બિના રઘુબીર હિ યહ પીરહિં કો જાનૈં.

યહ બાત હમારી હૈ ! હમ ભી નલનીકો પકડે હુએ લટક રહે હૈં ! ઉસકો છોડ દેવેં તો બિલકુલ મુક્ત હો જાવેં. પરંતુ હમ નલનીકો હી પકડે હુએ હૈં, યહી હમારી સમઝમેં નહીં આ રહા હૈ. ઇસસે બઢકર ઔર ક્યા વિડંબના હો સકતી હૈ ?

અપને દોષોં કા ત્યાગ ન કરો ઔર ખુદકો સહીસહી જાનોગે વ સમઝોગે નહીં તો પરિણામમેં મહાન કષ્ટ ઔર દુસહ્ય વેદના ઉઠાઓગે.

પક્કા નિશ્ચય કરો કિ દૈવી સંપત્તિકે બિના ચિત્તશુદ્ધિ હોતી હી નહીં. ચિત્ત-શુદ્ધિકે બિના વ્યવહારશુદ્ધિ કભી નહીં હોતી. વ્યવહારશુદ્ધિકે બિના સાધનમેં કોઈ એક કદમ ભી આગે નહીં બઢ પાતા હૈ. તબ ફિર સાધનસિદ્ધિકી તો કયા સોચના !

દોષોંકો મિટાનેકી ઔર વિપરીત વૃત્તિયોંકો રોકનેકી ક્ષમતા હમારે મેં તભી ઉદય હોતી હૈ જબ હમ આસ્તિક બનતે હૈં, સત્યકા અનુષ્ઠાન કરતે હૈં.

આસ્તિકતાસે નિષ્ઠાકી શુદ્ધિ બની રહતી હૈ, તબ સમ્યગ્ નિષ્ઠા જમ જાતી હૈ.

દેખો, શુદ્ધિ પરમ બલ હૈ ઔર અશુદ્ધિ પરમ અંધકાર ઔર ચરમ નિર્બલતા હૈ. નિવાસસ્થલ યા વાતાવરણમેં ભી શુદ્ધિ વ સ્વચ્છતાસે પવિત્રતા ઔર પવિત્રતાસે હી પ્રસન્નતા બની રહતી હૈ. શુદ્ધિસે પવિત્રતા પુષ્ટ હોતી હૈ. પવિત્રતાસે દિવ્યતા પુષ્ટ હોતી હૈ.

શુદ્ધ, પવિત્ર વ દિવ્ય પરમાણુ ચાહે જૈસેમેં આમૂલ પરિવર્તનકા ભવ્ય ચમત્કાર કર દેતે હૈં. શુદ્ધ નિષ્ઠાસે મુદિતા, નિર્ભયતા, પ્રસન્નતા, પવિત્રતા વ દિવ્યતાકી અનુભૂતિ ચૌકસ રહતી હૈ.

ઈસલિયે સમ્યક્ પ્રકારસે આચરણમેં આરૂઢ હો જાના ચાહિએ. સાધન કહને-સુનનેકી બાત નહીં, પરંતુ આચરણમેં ડાલનેકી તેજસ્વી પ્રક્રિયા હૈ.

કિતના હી લિખો, પઢો, કહો યા કુછ ભી કરો, અનુભવકે બિના સબ ફીકા હૈ. અનુભૂતિકા પરિણામ સત્ય-તત્ત્વકા આવિર્ભાવ હૈ.

તાત્પર્ય કિ છોડનેકા તત્કાલ છોડ દો. કરનેકા સતત કરતે રહો. પ્રાપ્ત ઈષ્ટમંત્રકે જાપ વ ધ્યાનકા અભ્યાસ તીવ્ર ગતિસે અનુરાગપૂર્વક નિરન્તર કરો.

ઈષ્ટમંત્ર મહાન તારકમંત્ર હૈ. તારક હો વહી સર્વેશ્વર હોતા હૈ. સર્વેશ્વરકે શબ્દાર્થ, તાત્પર્યાર્થ વ ભાવાર્થસે હી પક્કા નિશ્ચય હો જાતા હૈ કિ સર્વેશ્વર સભી તત્ત્વોંકે ઊપર વિજય પ્રાપ્ત કરા હી દેતે હૈં.

ઈષ્ટમંત્ર ઈષ્ટકી પ્રાપ્તિ નિશ્ચિત કરા દેનેવાલા હૈ. પૂર્ણ શાસ્ત્રોક્ત તો હૈ હી, પૂર્ણ વિજ્ઞાનમય ભી હૈ. કરકે દેખો ! સ્વતઃ અનુભૂતિ કરો. સતત ભગવત્-સ્મરણ બના રહે તો બેડા પાર !

ચારોંહિ વેદ પુરાન અઠારહો ચૌંસઠ તંત્રકે મંત્ર વિચારેં,
તીનસે સાઠ મહાવ્રત સંયમ મંગલ યજ્ઞ પુરી પુર સારેં,
યોગ વિયોગ પ્રયોગ ઉપાસન મૈં કરિ સભી યહી નિરધારેં,
તીનોંહિ લોકન કે સગરે ફલ મૈં હરિનામકે ઉપર વારેં.

સફલતાકી કુંજી

દેખો, ભાઈ ! સબ ચાહતે હૈં કિ બસ સફલતા હી સફલતા મિલેં. લૌકિક કાર્યક્ષેત્ર હો યા પારલૌકિક હેતુ હો, સફલતાકી ઈચ્છા પ્રબલ રહતી હૈ.

અસફલતાસે અપાર વ્યથા ભી હોતી હૈ. ઈસલિયે સફલતાકી કુંજી બતા રહા હૂં.

સફલતાકે લિયે સર્વ પ્રથમ અપ્રમાદ અનિવાર્ય હૈ. આલસ્યકા અભાવ હોગા તો લક્ષ્યસિદ્ધિકે લિયે તુમ્હારા સમર્પણભાવ હંમેશા ક્રિયાત્મક રૂપકા રહેગા. કેવલ બાત યા વિચાર યા ભાવનામેં હી નહીં પરંતુ વાસ્તવમેં ક્રિયાશીલ રહતા હુઆ આચરણમેં ઠોસ હોતા જાએગા.

તભી સમર્પણભાવ દિનપ્રતિદિન બઢતા હી જાએગા. ઈસ કારણ એક મૌકા તક તુમ્હારે સામનેસે ખાલી નહીં નિકલ પાતા. છોટા-બડા વા મહત્ત્વપૂર્ણ યા બિના મહત્ત્વકા, ચાહે કૈસા ભી મૌકા હો, ઉસસે ભી તુમ પૂરા લાભ પ્રાપ્ત કર હી લોગે.

એકાગ્રતાસે હમારેમેં જાગૃતિ અર્થાત્ સતત સાવધાની આ જાતી હૈ. ચારોં ઓરકી વર્તમાન વ આનેવાલી પરિસ્થિતિકો ભી હમ સરલતાસે દેખ વ સમઝ સકતે હૈં. ઈસસે હમારેમેં ઉત્સાહ, આશા વ આત્મવિશ્વાસ પુષ્ટ હોતે હૈં.

ઈસલિયે હમારેમેં પુરુષાર્થકે પ્રતિ સદ્‌ભાવ વ અનુરાગ અવિચલિત રહતે હુએ બઢતે હી જાતે હૈં. આનંદ, ઉત્સાહ વ સમ્યક્ સમર્પણભાવ બને રહતે હૈં, અર્થાત્ પ્રમાદકા અભાવ હોતા હૈ.

યહ પૂરા ચક્ર હૈ. પ્રમાદ હોગા તો વહીં પર ચક્ર ઠપ્પ હો જાએગા. તુમ આગે નહીં બઢોગે. સફલતા તુમસે બહુત દૂર રહ જાએગી. કાર્યસિદ્ધિકા મુખ્ય વ બલવાન શત્રુ હૈ પ્રમાદ.

દૂસરી બાત ભી સોચના-સમઝના ચાહિએ. દેખો, સફલ કૌન હોતા હૈ ? જો મરને કે પહલે મરતા હૈ, જો અપને ધ્યેયમેં દૃઢ હૈ ઉસકો કૌન વિચલિત કર સકતા હૈ ?

ધ્યેયસિદ્ધિકે લિયે અનિવાર્ય પુરુષાર્થમેં જબ તક રસ જાગૃત નહીં હોતા તબ તક સહી પુરુષાર્થ હોતા ભી નહીં હૈ.

તુમ્હેં સાધન કરના હૈ ઔર સાધનાભ્યાસકી ક્રિયાયેં વ દીક્ષામંત્ર પ્રાપ્ત કિએ હોં. પરંતુ સાધનકી સફલતા તો તભી હોગી જબ ઉસમેં તુમ્હારી લગન લગ જાએગી. કિતના ભી સુંદર ઔર સર્વાંગપૂર્ણ ઉત્કૃષ્ટ સાધન હો, પરંતુ ઉસે સિદ્ધ કરનેકી અગર હમમેં વ્યાકુલતા નહીં હૈ તો વહ કૈસે સિદ્ધ હોગા ?

ભલે વૃથા કરિ પચિ મરૌં, ગ્યાન ગરુર બઢાય,
બિના પ્રેમ ફીકો સબૈં, કોટિન કિએં ઉપાય.

જબ યુક્તિ વ શક્તિ દોનોંસે કામ કિયા જાતા હૈ તબ સફલતા નિશ્ચિત મિલતી હૈ.

મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ દિયા હુઆ સાધનાભ્યાસ તુમ્હારે ધ્યેયકી પ્રાપ્તિ કરાનેકો બિલકુલ સમર્થ ઔર પર્યાપ્ત હૈ. દોષ સાધનમેં નહીં, દોષ અપની નિષ્ઠામેં હૈ, અપની લગનમેં હૈ.

કિતના હી સુન્દર શરીર હો પરંતુ પ્રાણોંકે બિના નિકમ્મા હૈ. વૈસે હી કિતના હી ઉત્કૃષ્ટ સાધન હો લગનકે બિના નિષ્ફલ વ નિરર્થક રહતા હૈ.

શ્રી સદ્‌ગુરુકી આજ્ઞાકે અનુસાર ઔર દૃઢ નિષ્ઠાપૂર્વક સાધન કરને પર ભગવાન મિલતે હી હૈં.

સોચિય બટુ નિજવ્રત પરિહરઈ । જો નહિં ગુરુ આયસુ અનુસરઈ ॥
જો મરનેં સોં જગ ડરૈં, સો મેરે આનન્દ;
કબ મરિહૌં કબ મેટિહૌં, પૂરબ પરમાનંદ.

ગૃહસ્થી ભાઈકો આદેશ

શ્રીગુરુદેવને એક ગૃહસ્થી ભાઈ કો કહા :

દ્રવ્યયજ્ઞ તો આપ બરાબર કર રહે હૈં. અન્નદાનયજ્ઞ ભી આપ બરાબર કરતે રહે હૈં. સો ઈસકે બારેમેં તો કુછ નહીં કહૂંગા. પરંતુ આપ વ્યવહાર હો સકે ઈતના કમ કરો ઔર નામજાપ હો સકે ઈતના જ્યાદા કરો.

દેખો, શ્રીભગવન્નામજાપકે લિયે પ્રારંભમેં સુબહ-શામ આધા ઘંટા શાંતિસે બૈઠ હી જાના ચાહિએ. ઘૂમને-ફિરને, ખાને, સોને તથા ઔર સબકે લિયે તો સમય બરાબર નિકાલતે હૈં, તબ ફિર સર્વેશ્વર પરમ પિતા પરમેશ્વરકે સ્મરણ વ નામ-જાપકે લિયે હમેં સમય ન મિલે તો યહ બડી શોચનીય બાત હૈ.

નામ નિરૂપન નામ યતન તેં । સો પ્રગટત જિમિ મોલ રતનતેં ॥
સો સુખધામ રામ અસ નામા । અખિલ લોક દાયક વિશ્રામા ॥

સંસાર, વ્યવહાર વ વ્યાપાર-કારોબાર સબ ઠીક હૈ, કર્તવ્ય ભી હૈ, પરંતુ નાવમેં જ્યાદા ભરોગે તો બૂડેગી, થોડી ભરોગે તો સુખસુવિધાપૂર્વક પાર પહુંચેગી. જ્યાદા

વ્યવહાર-પ્રપંચ કરોગે તો સંસારસાગરમેં ઉલઝે રહોગે. થોડા કરોગે, વિવેકપૂર્વક કરોગે તો ભજન કર પાઓગે ઔર પાર હો જાઓગે.

ધરનિ ધામુ ધનુ પુર પરિવારુ । સરગુ નરકુ જહં લગિ વ્યવહારુ ॥
દેખિઅ સુનિઅ ગુનિઅ મન માંહી । મોહ મૂલ પરમારથુ નાહીં ॥

યહ પક્કા નિશ્ચય કરો કિ આધિભૌતિક પદાર્થો સેં તૃપ્તિ નહીં હોતી હૈ. તૃપ્તિ તો જડકે પરેકી ચિન્મય અનુભૂતિ હૈ. અગર આધિભૌતિક પદાર્થોમેં તૃપ્તિ હોતી તો હમેં નિત્યપ્રતિ ભોજન ક્યોં કરના પડતા હૈ ?

અસ્થાઈ પરિવર્તનશીલ શરીર કે માધ્યમસે હમેં અપરિવર્તનશીલ, નિત્યતૃપ્તિ માને નિત્યતત્ત્વકો પ્રાપ્ત કર લેના ચાહિએ.

દેખો ! શરીરકો આટા-દાલ વા કિસી દૂસરે પ્રકારકા આધાર તો અનિવાર્ય હૈ.

પરંતુ મહાન આશ્ચર્ય તો યહ હૈ કિ હમ હમારે લિયે હી નહીં, અપિતુ હમારે પૌત્રકે પુત્રકે પુત્ર ઔર ઉસકે પુત્રકે પુત્રકો ભી મેવામીઠાઈ વ સોના-હીરા મિલતે રહેં ઇસકી ચિંતા વ્યાકુલતાસે કરતે હૈં ઔર ઈસીકે પ્રબંધમેં સારે સમય, શક્તિ વ તન-મનકો લગાએ રહતે હૈં.

યહ હૈ મોહ-મમત્વ અર્થાત્ આસક્તિ. હમારા કર્તવ્ય હૈ કિ સંતાનકો યોગ્ય બનાવે. કારોબાર-વ્યાપાર વ્યવસ્થિત સુચારુ રૂપસે ચલાવે. તાત્પર્ય કિ મમત્વ નહીં, પરંતુ કર્તવ્યભાવના રખો.

કિ તૃસ્ણા હૈ જગ ડાકિની, કિ જીવનકો હિ કાલ,
ઔર ઔર નિશિદિન ચહૈ, જીવન કરૈં બિહાલ.

તૃષ્ણા ઉદર વૃદ્ધિ અતિ ભારી । ત્રિબિધિ ઈષના તરુન તિજારી ॥
તૃષ્ણે દેવિ નમસ્તુભ્યં યા ત્વં સર્વસ્ય સર્વદા ।
ઉત્પાદયસ્ય યત્નેન ગોષ્પદે સાગરભ્રમમ્ ॥

હે તૃષ્ણાદેવી ! સર્વદા, સર્વકો, યત્નપૂર્વક, ગોપદકે જિતને છોટેસે ખડ્ડેમેં મહાસાગરકા ભ્રમ ઉત્પન્ન કરનેવાલી ઐસે આપકો હમ નમસ્કાર કરતે હૈં.

સોચો તો, કૈસા જીવન બીત રહા હૈ ! કિતના હી પાને પર ભી તૃપ્તિ નહીં હોતી ! અતૃપ્તિ-અગન સદૈવ તડપતી રહતી હો ઐસા ભી કોઈ જીવન હૈ ક્યા ?

દેખો, ભાઈ, તુમ્હારી બાત યાદ આ ગઈ ! આટા-દાલકા ભોજન તો ભક્ત, જ્ઞાની, ધ્યાની યા યોગી ભી કરતા હૈ.

ભોજન તો સબકે લિયે અનિવાર્ય હૈ. આટા-દાલ ન લેવે તો સામા-સબ્જી લેવે યા દૂધ-ફલ વા મેવા લેવે. યા તો ફિર અફીમ-ભાંગ જૈસે અમલકા ખુરાક લેવે, તબ ફિર ભોજનકી રુચિ નહીં ઉઠતી. કુછ સાલ તો શરીર ઠીક રહેગા, પરંતુ નશેકે આધાર પર હી ટિકેગા.

થોડા વિષયાન્તર કરતા હૂં. આફ્રિકાસે યહ ભાઈ આએ હૈં ઔર કુછ ઐસી ઘટનાકી બાત બતલાઈ હૈ, ઈસ પર મેરે અનુભવકી ઘટના કહતા હૂં.

શ્રી બદ્રીનાથસે કેદારજીકો પૈદલ જા રહા થા. માર્ગમેં એક બાબાજી ઔર ઉનકે પાંચ ચેલાઓંકા સાથ દો દિન તક રહા. મૈંને દેખા કિ બાબાજી ઔર ચેલે ભોજન નહીં પાતે હૈં. દિનભર ઐસા હી બીતા દેવેં. ફિર શામકો આપસમેં ઐસી ચર્ચા ચલતી થી :

"અયે જોગીદાસજી ! અબ આજ તો રોટી તુમ સેકોગે ન ?" જવાબ સુનાઈ પડતા થા, "જોગીદાસ જોગીદાસ ક્યા ચિલ્લા રહે હો ? રોટીકી યાદ ક્યોં આ ગઈ ? થોડી ભાંગ ઔર છન લો ઔર ઝટપટ પી લો. રાત્રિભર બડી મસ્તી બની રહેગી. બઢિયા સમાધિ લગ જાયેગી."

બાબાજીસે મૈંને કહા, "અફીમ, ભાંગ, આદિ ક્યોં લેતે હૈં ?" બાબાજીને કહા, "રંગ છનતા હૈ. સબ કુછ ભૂલા જાતા હૈ. ભૂખ-પ્યાસ તક ભૂલી જાતી હૈ. આપ ભી થોડા લેકર તો દેખિએ, ક્યા મસ્તી આ જાતી હૈ !"

મેરે મુંહસે નિકલ આયા, "બાપ રે બાપ, યહ તો મેરે સામર્થ્યસે બાહર હૈ. અફીમ, ગાંજા, ભાંગ યા ઐસા કોઈ અભક્ષ્ય પદાર્થ ચાહ કરકે ભી કદાપિ નહીં લે સકૂંગા, યહ ધ્રુવ હૈ. ઈન ચીજોંકો મૈં સર્વથા ઘૃણાસ્પદ વ નિષિદ્ધ માનતા હૂં."

ગુરુજી હોય કથહિં ગ્યાન, અમલ કર ધરૈં ધ્યાન,
સાધૂ હોય સંગ્રહ કરૈં, "બના" કાહે ન ફિર ભરૈં ?

દેખો ભાઈ, યહ અતિશય ભારી કુકર્મ હૈ કિ હમ અફીમ, ભાંગ યા ગાંજા લેકર ધ્યાન-સમાધિકી મસ્તીકો બદનામ કરેં.

લોગોંકી ગૈરસમઝ ભી ઈતની ગાઢી જમ ગઈ હૈ કિ જન્માષ્ટમીકો જુગાર ખેલના ચાહિએ. થોડા તો સોચો ઔર રુકો ! કિસ શાસ્ત્રગ્રંથમેં ભગવાનને ઐસા કહા હૈ ? શાસ્ત્રકે નામકા પતા લગાઓ, ઉસકો ઢૂંઢ કર પ્રાપ્ત કરો ઔર સ્વયમ્ પઢો વ સમઝો.

દૂસરી ગૈરસમઝ ભી ગાઢી જમ ગઈ હૈ કિ ભગવાન શિવજી ભાંગ ઔર ગાંજાકે રસભોગી હૈં. ઈસલિયે ઉનકો ભાંગ-ગાંજા ચઢાના ચાહિએ ઔર ફિર પ્રસાદી પાના ચાહિએ.

ભગવાન શિવજીકો તો રામનામરસ હી પ્રાણપ્રિય હૈ. ઉસી રસપાનમેં નિરન્તર રત ઔર મતવાલે રહતે હૈં !

શ્રીસતીજીને શ્રીમહારાનીજીકા સ્વરૂપ ધારણ કિયા ઈસ પર ભગવાન શ્રી મહાદેવજીકી ઈષ્ટ ભાવના કિતની પક્કી રહી હૈ ! કિતના અવિચલિત ઈષ્ટાનુરાગ હૈ !

સોમ મમ ઇષ્ટદેવ રઘુવીરા । સેવત જાહિ સદા મુનિ ધીરા ॥
પરમ પ્રેમ ન જાય તજિ । કિએં પ્રેમ બઢ પાપ ॥
પ્રગટ ન કહત મહેશ કછુ । હૃદય બહુત સંતાપ ॥
તબહિં શંભુ પ્રભુ પદ શિર નાવા । સુમિરત રામ હૃદય અસ આવા ॥
યહ તન સતિ હિ ભેંટ મોહિં નાહીં । શિવ સંકલ્પ કીન મન માંહી ॥
શિવ સમ કો રઘુપતિ વ્રત ધારી । બિનુ અઘ તજી સતી અસ નારી ॥
પ્રણ કરિ રઘુપતિ ભગતિ દૃઢાઈ । કો શિવસમ રામહિં પ્રિય ભાઈ ॥

સહીમેં સહી અમલ હોતા હૈ અનુરાગકા ! બાકી સબ તો દંભ, કપટ વ છલ હૈં.

ભૂત લગે મદિરા પિએં, સબ કાહૂ સુધિ હોઈ,
પ્રેમસુધારસ જિન પિયો, તિહિ ન રહે સુધિ કોઈ.
કઠિન પિયાલા પ્રેમકા, પિયેં જો હરિકે હાથ;
ચારોં જુગ માતા રહૈં, ઉતરૈં જિયકે સાથ.

ભાંગ, ગાંજા યા શરાબ આદિકા અમલ જબ ઉતર જાતા હૈ તબ ઈતની શિથિલતા, વ્યાકુલતા, શારીરિક વેદના વ કમજોરી મહસૂસ હોતી હૈ કિ ઈનકો હટાનેકો ફિર અમલ લેના પડતા હૈ.

સુબહ લેકર દિનભર નિકાલો ઔર ફિર શામકો લેકર રાત્રિભર નિકાલો ! ઐસે હી જીવનભર અમલ કે વ્યસનકી કમજોરીમેં ફંસિ મરના હૈ.

જબકિ પ્રભુકે અનુરાગકા અમલ તો ઐસા હૈ કિ બસ એક હી પિયાલા પી લિયા તો ચારચાર જુગ તક ઉસકા અમલ જીવકો ચઢા રહતા હૈ. જીવ હરિમય

વ હરિરૂપ હો જાતા હૈ. સ્વયમ્ અમલ બના રહતા હૈ. તબ તક રામ-અમલ જીવકો ફિર છોડતા હી નહીં હૈ, પાર કરકે હી રહતા હૈ.

કબીર પ્યાલા પ્રેમકા, અંતર લીયા લગાય,
રોમરોમ મેં રમ રહા, ઔર અમલ ક્યા ખાય ?

હમ સબ જાનતે હૈં કિ શ્રી શિવજીને સમુદ્રમંથનસે નિકલા હુઆ હલાહલ "રા" ઔર "મ" કા સંપુટ લગા કર ગલેમેં હી ધારણ કર રખા હૈ. શ્રી શિવજી ઈસીલિયે નીલકંઠ ઔર મહાદેવ હૈં.

નામ પ્રભાઉ જાન શિવ નીકો । કાલકૂટ ફલ દીન્હોં અમીકો ॥

ગાંજા-ભાંગકા અમલ કરનેવાલોંકો મૈં અનુરોધ કરતા હૂં કિ તુમ ભી નીલકંઠ બન કર દુનિયાકો દિખા દો ન !

લોગોંકો મૈં બારબાર ઔર અત્યંત આર્તભાવસે અનુરોધ કરતા હૂં કિ શાસ્ત્રોંકો સ્વયમ્ પઢો ઔર સહી જ્ઞાતાસે સમઝો.

પદ્મપુરાણમેં સાફ લિખા હૈ કિ અફીમ-ભાંગ પાનેવાલોંકો નર્ક મિલતા હૈ. જુગારસે કિતના વિનાશ હુઆ યહ મહાભારતને સ્પષ્ટ બતાયા હૈ. મદિરાસે યાદવ-કુલકા પૂરા અધઃપતન હુઆ યહ બાત શાસ્ત્રમેં હૈ.

મદિરા, જુઆ, અફીમ, ભાંગ આદિ અત્યંત ઘૃણાસ્પદ, નિતાંત ત્યાજ્ય વ નિષિદ્ધ હૈ.

જબ તક શરીરમેં બલ હૈ, માલૂમ નહીં પડેગા. પરંતુ જ્યાદા દિન લેનેકે બાદ તુમ્હારા શરીર હી નર્કરૂપ ઘોર પીડાસ્થાન હો જાતા હૈ યહ નિશ્ચિત હૈ.

અભી ઈસ સભામેં યહ બાત કિસકો લાગૂ હોતી હૈ યહ મૈં બરાબર ઠીક જાનતા હૂં ઔર જિનકો લાગૂ હોતી હૈ વે સ્વયમ્ ભી ખૂબ જાનતે હૈં.

મૈં ઔર ભી સ્પષ્ટ કહ દૂં કિ આપકે હિતકી ભાવના હી ઈન વચનોંસે વ્યક્ત હો ગઈ હૈ. આપકે અહિતકો દેખકર મૈં અધિક વ્યથિત હો ગયા હૂં ઇસલિયે કહ દિયા હૈ.

મુઝે પૂર્ણ વિશ્વાસ હૈ કિ ઈસી ક્ષણસે આપ બરાબર સાવધાન હો જાએંગે. ધર્મ, આરોગ્ય, સમાજ, શાસ્ત્ર ઔર સાયન્સ કી દૃષ્ટિસે ભી જો સદૈવ નિષિદ્ધ વ ત્યાજ્ય હૈ હી ઉસકા ત્યાગ તો તત્કાલ કર હી દેના ચાહિએ.

નીતિકી એક ઔર બાત ભી કહ દેતા હૂં કિ આચરણભ્રષ્ટ સાધુ વા સંબંધી,

નૂતન સાધુ, તરુણ સાધુ તથા કામી વ લોભી મનુષ્યકા વિશ્વાસ તથા સંસર્ગ કદાપિ રખના નહીં.

દેખો ભાઈ, આપ મેરે પાસ જિસ બાત વ ભાવકો લેકર આયે હો ઉસીને મુઝે યહ કહનેકો પ્રેરિત કિયા હૈં. વરના મેરા-આપકા કોઈ સંપર્ક વા ઘનિષ્ઠ પરિચય નહીં હૈ. ન મૈં આપકા ગુરુ હૂં, ન આપ મેરે ચેલે હૈં. આજ આપ આયે હૈં ઔર ફિર કભી આયેંગે ઐસા મુઝે લગતા નહીં હૈ.

કારણ કિ આપકા ભારતમેં નિવાસ નહીં. પરંતુ બાબુભાઈ કોટેચાકે માધ્યમસે આપકે શુભ સમાચાર જરૂર મિલેંગે. અબ આપકા જીવન નિશ્ચિત હી પલટ જાએગા ઈસમેં મુઝે બિલકુલ સંદેહ નહીં હૈ. ભગવાન તુમ્હારા કલ્યાન કરેં ! બસ, ઔર તો ક્યા !

હાં તો વિષયાંતર પૂરા હો ગયા. બોલો ભાઈ, શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનકી જય.

(જયધ્વનિકે પશ્ચાત્)

દેખો તો, ઈતની જય-માત્રસે ભી વાતાવરણ પવિત્ર હો ગયા ન !

અચ્છા ! તો મૈં કહ રહા થા કિ આટા-દાલ વા ફલાહારકા ભોજન તો ભક્ત વ જ્ઞાની ભી કરતા હૈ. પરંતુ વહ અતૃપ્તિસે રહિત રહતા હૈ. જ્ઞાન વ ભક્તિભાવના કે અવલંબનસે ઉસે નિત્યતૃપ્તિકી કુછ પ્રાપ્તિ હો જાતી હૈ.

આધિભૌતિક પદાર્થોંકી તૃપ્તિ કભી હોતી નહીં, ક્યોંકિ વહ નિત્ય નહીં. કુછ સમય તક તૃપ્તિકા આભાસ ઔર ભ્રમ રહતા હૈ ઔર પુનઃ કુછ નયા ઔર અધિક પાનેકી લાલસા ઉઠતી હી હૈ.

ભગવદ્-અનુરાગકા ભોજન હી ઐસા એકમાત્ર ભોજન હૈ જિસકે પાને પર મનુષ્ય સદાસર્વદાકે લિયે તૃપ્ત ઔર પૂર્ણકામ હોતા જાતા હૈ.

સુખકે માથે સિલ પરો, જો નામ હૃદયસે જાય,
બલિહારી વા દુઃખકી, (જો) પલ પલ નામ રટાય.

કોઈ એક સદ્‌ભાગી મનુષ્યકો, વિષયોંકી બમન હો જાતી હૈ તબ, ઉપરામવૃત્તિ ઉદય હોતી હૈ. પહલે તો કેવલ તૃષ્ણાઓંકા સંયમ કરના ચાહિએ. ફિર ઉનકા સહજ પરિત્યાગ સ્વભાવ બન જાતા હૈ.

દેખો, લંગોટી-કમંડલુવાલે બાબાજી હોનેકી બાત નહીં કહતા હૂં, બાબાજી નહીં હોનેકા હૈ. બસ ઈતના હી કરનેકા હૈ કિ ઘર છોડના ભી નહીં હૈ પરંતુ

ઘરમેં ભી રહના નહીં હૈં.

આજસે ગોવર્ધનકો ડંડા લગાના છોડ દો. ગોવર્ધનકા ડંડા તો જાનતે હોં ન ? દેખો, મૈં બતા રહા હૂં !

ઈન્દ્રકે કોપસે વ્રજકી રક્ષા કે લિયે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને ગોવર્ધન પર્વતકો અંગુલિ પર ઉઠાયા તબ સબ ગોપ બાલકોંને ભી અપના ડંડા ગોવર્ધનકે ઉઠાનેમેં લગા દિયા ઔર સોચા કિ મેરા ડંડા લગાનેસે પર્વત ઉઠા હુઆ હૈ ઔર ગિરેગા નહીં.

ગૃહસ્થિયોંકો ચાહિએ કિ જબ લડકે ગૃહસ્થી, કારોબાર, વ્યવહાર આદિકો સમ્હાલને કે લિયે સયાને વ યોગ્ય હો જાયેં, તબ અપના ડંડા લગાના છોડ દે. બહુત સંભવ હૈ કિ ડંડા લગાતે રહને પર અપમાન ઔર નિરાદરકે ડંડે અપને પર આ પડે.

તૃષ્ણાઓંકી અતૃપ્તિકા યહ પરિણામ હૈ. સમયકે અનુકૂલ જિમ્મેવારીકા નિર્વાહ કરના ઔર સમયકે અનુકૂલ જિમ્મેવારી સોંપ દેના, યે દોનોં બાતેં ઠીક સે સમઝના ચાહિએ.

અબ ઈસ સમય આપકો શાંત ચિત્તસે ભગવન્નામજાપ વ ધ્યાનકા અભ્યાસ ડાલના ઉચિત હૈ. ભગવત્-શરણમેં જાના હૈ ઔર કુછ નહીં કરના હૈ.

ભગવદ્-નામ લેના હી ચાહિએ. ભાવ, કુભાવ, આલસ, પ્રેમ - કિસી ભી ભાવસે, કિસી ભી દશામેં હો, શૌચ, સ્નાન યા ભોજન કરતે હો યા કુછ ભી કરતે હો, કોઈ ભી જગહ હો, સોતે, ઉઠતે, બૈઠતે, ફિરતે, કૈસે ભી હો, પર રામનામ બરાબર લો. ઈસસે કલ્પનાતીત લાભ અવશ્ય હોતા હી હૈ.

ભાય કુભાય અનખ આલસહૂ । નામ જપત મંગલ દિસિ દસહૂં ॥
આન ઉપાય મોહિં નહિં સૂઝા । કો જિયકી રઘુવીર બિનુ બૂઝા ॥

શ્રી ગુરુદેવને સભામેં બૈઠે હુએ એક ભાઈકી ઓર દેખતે હુએ કહા

આપને આજ સુબહ પૂછા થા કિ જાપસે ક્યા લાભ હોતા હૈ ? મૈં તો નિત્યપ્રતિ નામ લિખતા હૂં, જાપ કરતા હૂં, પરંતુ અભી તક કોઈ લાભ નહી હૈ.

મનવિકાસકા પુરુષાર્થ

દેખો, ભાઈ, આપકા કહના સહી હૈ.

અભી તક કોઈ લાભ નહીં માલૂમ પડ રહા હૈ. જબ ઓસ ગિરતી હૈ તબ

અપનેકો દિખતી નહીં હૈ. પરંતુ વસ્ત્ર વા વસ્તુ ભીંજ જાતે હૈં ઈસસે નિશ્ચય હોતા હૈ કિ ઓસ ગિરી હૈ. નામ-સ્મરણસે કયા લાભ હોતા હૈ, યહ હમેં પ્રારંભમેં માલૂમ નહીં પડતા.

પરંતુ હમારે દૂષિત અંતઃકરણકે લિયે રામનામ કે અતિરિક્ત ઔર કોઈ અવલંબન નહીં. નામસ્મરણ બરાબર કરતે રહનેસે અંતઃકરણકી શુદ્ધિ હો જાતી હૈ. તબ ભગવત્-તત્ત્વ ઝલક આતા હૈ. તબ લાભકી જો-જો અનુભૂતિ પાઓગે ઉસીસે તુમ્હે સ્વતઃ કો પ્રમાણ ભી મિલ જાએગા. નિષ્કામ વ આપ્તકામ બનોગે.

બિગરી જનમ અનેકકી, સુધરૈં અબ હી આજુ;
હોહિં રામકો નામ જપુ, તુલસી તજિ કુસમાજુ.

પ્રેમસે નામ જપો. સતત વિચાર વ સાવધાની રખો કિ હમસે કોઈ દોષ, અશુદ્ધ ભાવ વા ક્રિયા ન હો જાવેં. તો ભગવન્નામકા પ્રભાવ જલ્દી નિખરને લગતા હૈ.

મનકી અનેક પ્રકારકી સૂક્ષ્મ વાસના અપની અપની પૂર્તિ ચાહતી રહતી હૈ ઔર ઈસીકો લેકર વિભિન્ન પ્રકાર કે સંકલ્પ-વિકલ્પ નિરન્તર હોતે રહતે હૈં. ઈસકી વજહસે પ્રારંભમેં નિર્દોષ જાપ હો નહીં પાતા હૈ. જાપ જિસ પ્રકાર કરના ચાહિએ ઈસ પ્રકાર કિયા નહીં જાતા હૈ.

જાપ અર્થાનુસંધાનકી પ્રક્રિયા હૈ. ફિર ભાવાનુસંધાનમેં પરિણતિ હો જાતી હૈ. અગર સહી પ્રકારકે સમ્યક્ જાપ વ અનુષ્ઠાન કિયે જાતે હૈં તો બારહ માસકે ભીતર ભીતર કુછ અનુભવ હોના અવશ્ય શુરુ હોતા હૈ. જાપકા વિધાન હૈ

તજ્જપસ્તદર્થ ભાવનમ્ । (સમાધિપાદ-૨૮)

ઉસકા જપ ઔર ઉસકે અર્થભૂત ઈશ્વરકા ધ્યાન કરના ઈશ્વર-પ્રણિધાન હૈ. (પાતંજલ યોગદર્શન)

આત્મકલ્યાણ કે લિયે નિત્યપ્રતિ કુછ સમય તો નિકાલના હી ચાહિએ. ભગવન્નામસ્મરણ બરાબર નેમ વ પ્રેમસે કરો.

ભોજન પ્રતિદિન નયે ઉત્સાહ વ અનુરાગસે કરતે હો ઉસી તરહ ભજન ઔર નામસ્મરણ ભી રોજ નિત નયે ઉત્સાહસે અનુરાગપૂર્વક વ રુચિપૂર્વક કરો. જિસ પ્રકાર પુત્રમેં સ્વાભાવિક સ્નેહ હોતા હૈ, કોઈ પ્રયત્ન નહીં કરના પડતા હૈ, ઐસા સ્નેહ અગર ઈષ્ટસ્વરૂપમેં હો જાયે તો ઈષ્ટદર્શન નિરન્તર હોતા રહતા હૈ. ઇતની

વિશુદ્ધ બુદ્ધિ હો જાતી હૈ.

ચિત્તશુદ્ધિ વ વ્યવહારશુદ્ધિકા સતત ધ્યાન રખના. સત્યકા અનુષ્ઠાન પ્રાનકી બાજી લગાકર ભી કરતે રહના.

પ્રાણીમાત્રકો સુખ પહુંચાના. અગર યહ ન હો પાવે તો ભી ઇતની ચિંતા તો જરૂર સતત રખના કિ કિસીકો હાનિ, પીડા વ દુઃખ ન હો જાયે. ઉદારતા, ક્ષમા વ ત્યાગભાવના પુષ્ટ કરતે રહના યહી જાપ હૈ.

રામનામ તિહું લોકમેં, સકલ રહા ભરપૂર,
જો જાનૈં તિહિ નિકટ હૈ, અનજાનૈ તિહિં દૂર.

બિનુ સંતોષ ન કામ નસાહીં । કામ અછત સુખ સપને હું નાહીં ॥
રામ ભજન બિનુ મિટહિં કિ કામા । થલ બિહીન તરુ કબહું કિ જામા ॥
નિજ સુખ બિનુ મન હોઇ કિ થિરા । સ્પર્શ કિ હોઈ બિહીન સમીરા ॥

ભોજનસે તો ક્ષુધાગ્નિ કી શાંતિ ઔર ભજનસે કામાગ્નિકી શાંતિ !

દેખો, ભાઈ, જીવકે દો શરીર હમારી સહજ અનુભૂતિમેં આતે હી હૈં. એક સ્થૂલ ઔર દૂસરા હૈ સૂક્ષ્મ શરીર. સ્થૂલ શરીર કે દ્વારા સ્થૂલ ક્રિયાએં સંપન્ન હોતી હૈં, પરંતુ ઉનકા પ્રેરકબલ મન હૈ.

સમઝાનેકો ઉદાહરણ દેતા હૂં. હાથ સબકો હૈ. પરંતુ કિસી કે હાથસે હી સિતાર બજ સકતી હૈ. ઈસસે સિદ્ધ હોતા હૈ કિ હાથ વહ કર્મ નહીં કર રહે હૈં, અપિતુ મનમેં ઉસ કર્મકો સંપન્ન કરનેકી શક્તિ હૈ ઔર વહી ઉસે શરીર દ્વારા સંપન્ન કરા રહા હૈ. ઈસ પ્રકાર, જિતની ભી ક્રિયાએં હૈં, સભી મનસે હી હોતી હૈ.

મન હી જીવાત્માકા મુખ્ય સૂક્ષ્મ શરીર હૈ. વહી સંસાર કે કાર્યો મેં પ્રેરકબલ હોતા હુઆ સંલગ્ન હૈ. ઈસલિયે મન હી પાપ-પુણ્ય, સ્વર્ગ-નર્ક વા સુખદુઃખકા સર્જક નિર્માતા હૈ, કારણ કિ જ્ઞાનતંતુઓંસે સંલગ્ન હોનેકી વ સંલગ્ન રહનેકી શક્તિ મનમેં હૈ.

અબ યહાં પર પ્રશ્ન ઉઠેગા કિ મન તો સભીકો હોતા હૈ. ફિર સભી કોઈ સિતાર નહીં બજા સકતા હૈ સો ક્યોં ?

હમારા અનુભવ સાફ બતલાતા હૈ કિ જો કાર્ય એક વ્યક્તિ કર સકતા હૈ વહી કાર્ય દૂસરી વ્યક્તિ નહીં કર પાતા, કારણ કિ જિસ મનકા જિતના ઔર

જિસ પ્રકારકા વિકાસ હોતા હૈ, ઉસી પ્રકારકા ઔર ઉતની હી હદ તકકા કાર્ય ઉસ મનકે દ્વારા પ્રેરિત વ સંપન્ન હોતા હૈ.

મનકા વિકાસ કરના હમારે હાથકી બાત હૈ. ઈસમેં પ્રારબ્ધ યા નસીબ, સમઝ યા કહ કર, ઇસ બાતકો વ્યર્થ કર દેના યહ કાયરતા હૈ. મનુષ્યકો મન-વિકાસકે પુરુષાર્થકે લિયે હી પ્રભુને બુદ્ધિતત્ત્વ પ્રદાન કિયા હૈ.

અત્યંત સ્થૂલ ભૌતિક વિષય-પદાર્થોમેં રમનેવાલા મન સ્થૂલ હોતા હૈ. સ્થૂલ મન રાગ, દ્વેષ, મોહ, માત્સર્ય, ક્રોધ, ઝુંઝલાહટ, સંતાપ, ઉદ્વેગ, વાસના, લાલસા આદિકા ઘર હોતા હૈ. સ્થૂલ મનસે યહી નિકલા કરતા હૈ.

સૂક્ષ્મ આદર્શ વિચાર વ વિષયોંકા ચિંતન કરનેસે યહી સ્થૂલ મન સૂક્ષ્મ હોતા જાતા હૈ. સૂક્ષ્મ વિચાર વ વિષય માને દયા, પરોપકાર, સત્ય, સંયમ, ત્યાગ, ઉદારતા, ક્ષમા, સહનશીલતા, કર્તવ્યભાવના ઇત્યાદિ ઈનકા ચિંતનમનન કરનેસે મનમેં પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મતા આતી હૈ. તબ મન ઈનકો અપનાનેકે લિએ હમેં પ્રેરિત કરતા હૈ.

ચિંતનસે પરિપક્વ વિચારશીલતા ઔર પરિપક્વ વિચારશીલતા સે આચરણનિષ્ઠાકા ઉદય. મન જિતના સૂક્ષ્મ, ઉતના હી સૂક્ષ્મ વિષયોંકા આસ્વાદુ, રસજ્ઞ વ ભોક્તા હોતા હૈ.

યહ તો નિયમ હી હૈ કિ સૂક્ષ્મ ઉપકરણસે હી સૂક્ષ્મ ચીજ પ્રાપ્ત કી જા સકતી હૈ. મનકી સૂક્ષ્મતા હોવે તો બુદ્ધિકી સૂક્ષ્મતા હોતી હૈ.

અચ્છા તો અબ દૂસરા પ્રશ્ન યહ ઉઠેગા કિ ઈતને બલવાન વ શક્તિપુંજ મનકો બનાતા હૈ કૌન ? મન ઉત્પન્ન કહાંસે હોતા હૈ ?

દેખો, મન ઇન્દ્રિયોંસે ઉત્પન્ન હોતા હૈ. ઇન્દ્રિયોંકે વિભિન્ન ભોગકી વિભિન્ન સ્મૃતિયોંકે જો સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સંસ્કાર અર્થાત્ છાપ ચેતનતત્ત્વમેં જમ જાતી હૈ યહ હોતા હૈ મન.

વાસ્તવમેં મન કોઈ વસ્તુ નહીં. વહ સર્વથા જડવત્ હૈ. કેવલ ચેતનકી ચેતનાકો ગ્રહણ કરકે હી ઈન્દ્રિયોંકે ભોગકા ભોક્તા બન પાતા હૈ.

ઈસલિયે મન-વિકાસકા પહલા કદમ યહી હૈ કિ મન જહાં સે ઉદય હોતા હૈ, નિત-નૂતન ઔર પુષ્ટ બનતા જાતા હૈ, વહીં પર ઉસકો પહલે સ્તબ્ધ કરના ફિર સંયમિત કરના.

સ્તબ્ધ કિસ પ્રકાર કિયા જાવેં ? વિવેક-વિચારસે, ચિંતન-મનનસે.

પાંચ તત્ત્વકા પૂતલા, માનુષ ધરિયા નામ,
એક કલાકે બીછુરૈં, બિકલ હોત સબ ઠામ.
પાંચ તત્ત્વકે ભીતરેં, ગુપ્ત વસ્તુ અસ્થાન,
વિરલે મરમ પાઈહૈં, ગુરુકે શબ્દ પ્રમાન.

ફિર સંયમ કિસ પ્રકાર સાધા જાવેં ? વૃત્તિયોંકો પલટાનેસે. ઈસકા નામ હૈ પ્રત્યાહાર. જો વૃત્તિ ભોગકે લિયે નિરન્તર લાલાયિત રહતી હૈ ઉસકો ચિંતનપૂર્વક, ત્યાગ વ ઉદારતાકો અપનાતે હુએ સંયમ કે માર્ગ પર લગા દેના.

વૃત્તિયોંકો દબાનેકી ચેષ્ટા કદાપિ નહીં કરના. વિચાર વ સમઝસે ઉનકો સૂક્ષ્મ, સૂક્ષ્મતર, સૂક્ષ્મતમ રહના. તો ઉનમેં પલટા આ હી જાએગા. વિચારપૂર્વક પુરુષાર્થ કરતે રહને પર સંયમ સાધ્ય હોતા જાતા હૈ.

હરએક ઉદ્વેગ વા લાલસાકે ઉદય હોને પર તત્કાલ હી પહલે તો અપને મનકે સાથ ઉસકો સમઝો. અપને મનસે પ્રશ્ન કરો, "ક્યોં ઔર કિસ લિયે ? ક્યા યહ સમય વા પરિસ્થિતિ ઈસ પ્રકાર કે ઉદ્વેગ યા લાલસાકે લિયે હૈ ?"

ઈતને પર ભી મન શાંત ન હોવે તો કડાઈસે પૂછો, "ક્યા ઈસ પરિસ્થિતિ વ ઐસે સમયમેં ઈસ પ્રકાર લાલસા યા ઉદ્વેગ કરના મેરે લિયે શોભાસ્પદ વ સુખપ્રદ બનેગા ? તેરા કહા માનકર મુઝે અપનેકો ક્ષુદ્ર વ હંસીકા પાત્ર નહીં બનાના હૈ."

ઈસ પ્રકાર રાગક્રોધાદિક ક્ષુદ્ર વૃત્તિયોંકો સમઝકર મનકો સમઝાતે રહના ઔર વૃત્તિયોંકો નિર્બલ બનાના.

મનુષ્યજીવનમેં યદિ સદ્‌ભાવ, સહિષ્ણુતા, શુદ્ધ વ્યવહાર, કર્તવ્યનિષ્ઠા, સત્કર્મ, સદ્‌વ્યવહાર વ ત્યાગ-ઉદારતા નહીં હો તબ શેષમેં જો રહ જાતા હૈ વહ પશુજીવન હોતા હૈ.

મન સ્વારથી આપ રસ, વિષય લહર ફહરાય,
મનકે ચલાયે તન ચલેં, તાતેં સરવસ જાય.
મન ગયા તો જાને દેં, ગહિકે રાખિ શરીર;
ઉતરા રોદ કમાનકા, ક્યોં કર લાગૈં તીર.

અબ અપને સોચેં કિ જન્મ-મૃત્યુ ક્યા હૈ ? કિસકા જન્મ ઔર કિસકી મૃત્યુ હૈ ? દેખો, જન્મ ન તો આત્માકા હોતા હૈ, ન તો પાંચભૌતિક શરીરકા. જન્મ હોતા હૈ સૂક્ષ્મ શરીરકા અર્થાત્ સૂક્ષ્મ મનકા, જો વાસનાઓંકે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સંસ્કારોંકા સંગ્રહ હૈ. ઈસીકો શાસ્ત્રોંને કારણશરીર કહા હૈ. જન્મ-મૃત્યુ ઈસી શરીરકો લેકર હોતા હૈ.

મનુષ્યકે તીન શરીર હૈં. સ્થૂલ, સૂક્ષ્મ ઔર કારણ. જૈસા કારણ હોતા હૈ વૈસા હી સૂક્ષ્મ ઔર સૂક્ષ્મ જૈસા હી સ્થૂલ હોતા હૈ.

અંકુર તે બીજ, બીજ તે અંકુર,
અંકુર બીજહિં સુધારૈં;
કાયાસે કર્મ, કર્મતે કાયા,
વિરલા જનુ નિરુવારૈં.

અશુભ સંસ્કાર મિટાનેકા પુરુષાર્થ હી સહી મનુષ્યજીવન હૈ. કાલ, કર્મ, ગુન, સ્વભાવ તો સબકે લિયે ક્રિયાશીલ રહતે હી હૈં.

વિચારશીલ તો વહી હૈ જો ઈનકા સ્વરૂપ સોચતા-સમઝતા હૈ ઔર ઈનકે સભી પ્રકારકે પરિણામોંસે બિલકુલ નિઃસંગ રહતા હૈ.

ઈનકે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સંસ્કારોંકી છાપસે અપને મનકો અશુદ્ધ, નિસ્તેજ વ સ્થૂલ નહીં હોને દેતા હૈ.

સદ્‌ભાવનાઓંકા અદ્‌ભુત ચમત્કાર

૬-૫-૫૧ એરોડ્રોમ, મુંબઈ

શ્રીગુરુદેવ ભાવનગર પધાર રહે હૈં. વિશાલ ભક્તસમૂહકે બીચ બિરાજે હુએ શ્રીગુરુદેવને કહા

મૈં તો યહી કહૂંગા કિ જવાબદારી ઉઠાનેવાલા કોઈ તૈયાર હો જાય તો અપને નિવૃત્તિ બઢાતે જાના ઔર ભજન, જાપ વ સત્કર્મોં મેં મન લગાના. દરિદ્રનારાયણકી સેવા સાક્ષાત્ ઈશ્વરસેવા હૈ.

ફિર જિસકે લિયે ભગવાનને પહલેસે હી જવાબદારી ઉઠાનેવાલોંકા આયોજન કર રખા હૈ વહ ક્યોં અપના ગોવર્ધનકા ડંડા લગાનેકા કેવલ વિતંડાવાદ વ શોરગૂલ કર રહા હૈ ? યહ કિતને આશ્ચર્યકી બાત હૈ ! થોડા તો સોચો. કુછ ભી કર

નહીં પાંએં હો ઔર અબ ભી કુછ કર નહીં પાઓગે, કારણ કિ નિર્માણ કે વિધાન હી ઐસે હૈં.

પક્કા નિશ્ચય કર લો કિ જિસકા જિસ કાર્ય કે લિયે નિર્માણ હોતા હૈ ઉસસે વહી કાર્ય હો પાતા હૈ. ઉસીમેં અનુકૂલતા તથા સુખ-સંતોષ પ્રાપ્ત હોંગે.

અપને તન, મન, ધન, બુદ્ધિવિચાર આદિકી સીમિત મર્યાદાઓંકો ખૂબ સમઝો ઔર ઉનકા નિશ્ચય કરો. ઉદ્વેગ, અસંતોષ, અહમ્ વ વ્યર્થકી દૌડધૂપ છોડ કર શાંતિપૂર્વક રામરામ કરો તો નિશ્ચિત સુખાનુભૂતિ પાઓગે.

તૂ કછુ ઔર વિચારત હૈ નર, તેરો વિચાર ધર્યૌ હી રહેંગો,
કોટી ઉપાય કિએં ધનકે હિત, ભાગ લિખ્યો તિતનો હી લહેંગો,
ભોર કિ સાંજ ઘરી-પલ માંહ્યલો, કાલ અચાનક આઈ ગહેંગો,
રામ ભજ્યો ન કિયોં કછુ સુકૃત, સુંદર યો પછતાઈ બહેંગો.
હિમતેં અનલ પ્રગટ બરુ હોઈ । વિમુખ રામ સુખ પાવ ન કોઈ ॥

અભી ઉચિત સમય હૈ કિ પક્કા નિશ્ચય કર ડાલો, વરના બિના નિશ્ચયકે જીવનમેં કુછ ભી નહીં પાઓગે. કેવલ અશાંતિ બઢેગી ઔર યદિ કરના હી હૈ તો બસ ફિર કરનેકા પક્કા નિશ્ચય હી કર ડાલો.

કરું બંહિયાં બલ આપની, છાંડ વિરાની આસ;
જિહિ અંગના નદિયા વહૈ, સો કસ મરત પિયાસ.

દૂસરોંકી અપેક્ષા બિલકુલ છોડ દો, કારણ કિ વ્યાપાર, કારોબાર, ખેતી, નૌકરી યા અપને જીવનધ્યેયકી પૂર્તિ સ્વમ્ કો હી કરના ચાહિએ, તભી સફલતા મિલતી હૈ ઔર ઉસસે સંતોષકી પ્રાપ્તિ ભી હોતી હૈ. નૌકર, મિત્ર યા સગેસંબંધી પર આશા રખના મૂર્ખતા હૈ.

તુમ્હેં જો ચાહિએ ઉસકા નિશ્ચય કરકે તન, મન, વચન, ધન, સંયોગ, વિરોધ, ઉપદ્રવ યા જગત્ કે અસત્ય, અનીતિ આદિ કી ચાહે કિતની હી પ્રતિકૂલતા હો, ઉનકો પાર કરનેકો સાહસસે તૈયાર હો જાઓ તભી પૂરા પડેગા.

સાફ બાત હૈ કિ નિશ્ચય ભી તુમ કરો ઔર પશ્ચાત્ તુમ્હારે નિશ્ચયકો પરિણામ તક ભી તુમ હી પહુંચાઓ તો હી પૂરા પડે.

તુમ્હારા નિશ્ચય ઔર કોઈ પૂરા કર દેં યહ અપેક્ષા છોડ દો. તુમ્હારી ચાહનાકી

પૂર્તિ દૂસરા કોઈ કર દે ઐસી અપેક્ષા રખના મહાન મૂર્ખતા હૈ. ઐસી અપેક્ષા વ સમઝ છોડ દોગે તભી કુછ કર પાઓગે.

ચક્ર વ્યૂહ ભીતર ફંસૈં, શત્રુન કીજૈં નાસ,
આય પડી શિર આપને, છોડ પરાઈ આસ.

એક ભાઈને ફોટો દિયા. ઉસ પર શ્રી ગુરુદેવને લિખા, "સાહસ-ધૈર્ય હી સે સુખસંપાદન હોગા."

(થોડી દેર પશ્ચાત્)

શ્રીગુરુદેવ : અપને ક્રોધ પર અપનેકો વિચાર ક્યોં નહી આતા હૈ ?

ક્રોધ, દ્વેષ, તિરસ્કાર, નિંદા, આદિ ઈતની હીન વ ક્ષુદ્ર વૃત્તિયાં હૈં કિ ઔર સારી શુભ વૃત્તિયોંકો આચ્છાદિત કર દેતી હૈ ઔર ક્ષુદ્રતાકી માત્રા બઢ જાતી હૈ. ઈસલિયે ઈનકો તો વિવેક-વિચાર કે દ્વારા સંયત રખતે હુએ નિકાલ હી દેના ચાહિએ.

દરિદ્રી વ કૃપણ ધનકો, અપાહિજ વ રોગી સ્વસ્થ શરીરકો વા નેત્રાંધ ચક્ષુઓંકો દુર્લભ વ મહામૂલ્યવાન સમઝે તો ઈસમેં કોઈ આશ્ચર્ય હી નહીં.

મેરે મંતવ્યકે અનુકૂલ સહીમેં દુર્લભ કેવલ તીન ચીજેં હૈં : મનુષ્યત્વ, ધર્મનિષ્ઠા ઔર સંયમમેં શૌર્ય. યમ ઔર નિયમ મિલ કર સંયમ હોતા હૈ. યમ-નિયમ દોનોં સાધે વહી સંયમી. શુભ સંસ્કાર વ કુલીનતા આચરણોંસે જાને જાતે હૈં યા યોં કહો કિ પ્રત્યક્ષ હો જાતે હૈં.

ભૂલા હુઆ મનુષ્ય, દીન, દુઃખી, બીમાર, પીડિત, અજ્ઞાની વ બાલક દયાકે પાત્ર હૈં. દયા યાની પ્રેમ, કરુણાયુક્ત હમદર્દી વ સહાયતા.

જો દયાકે પાત્ર હૈ ઉસકે પ્રતિ ક્રોધ કરના, વૈરભાવ યા તિરસ્કાર રખના યહ મહાન કુકર્મ હૈ. કુકર્મકા પરિણામ પહલે ઔર પીછે ભી ભોગના હી પડતા હૈ.

ખૂબ સ્મરણમેં રખના કિ સબકે પ્રારબ્ધ ઔર મન-વિકાસ એક-સે નહીં હોતે હૈં. ઐસા સમઝકર ક્રોધ વ ઉદ્વેગ પર સંયમ રખના. ઈનકે પરિચયમેં આનેવાલે ભી કહતે હૈં કિ યે બાલક જૈસે હૈં. મૈં ભી કહતા હૂં કિ યે બાલક હૈં.

દેખો, એક ઉદાહરણસે સમઝાતા હૂં. ક્રોધ યા વૈરભાવસે પ્રેરિત હોકર મૈં કિસી ભૂલે હુએ મનુષ્યકો ગદ્ધા કહતા હૂં. અબ ઠીકસે સમઝના હોં. મૈં ગદ્ધા કહતા હૂં. વહ જબ વૈખરીવાણીસે બાહર નિકલતા હૈ તભી ઉસ મનુષ્યકે સુનનેમેં

આતા હૈ.

પરંતુ ઉસકે પહલે તો મેરી પરા, પશ્યંતિ ઔર મધ્યમા વાણીકે ઉદ્‌ભવસ્થાનોંમેં ક્રમશઃ મૈં હી, અર્થાત્ મેરા મનયુક્ત ચેતનતત્ત્વ સ્વયમ્ ગદ્ધા બનતા હૈ. તો પહલે તો મેરા મનતત્ત્વ ગદ્ધા હો જાતા હૈ. તબ વૈખરી તક વહ પહુંચતા હૈ ઔર ફિર વૈખરીસે બાહર નિકલતા હૈ.

દર્પણ કેરી જો ગુફા, શ્વાન હિ પૈઠા ધાયં,
દેખિ પ્રતિમા આપની, ભૂંકિ ભૂંકિ મરિ જાયં.

જબ વૈખરીસે ગદ્ધા કહતા હૂં, ઉસ વક્ત ભી મેરા ચૈતન્યતત્ત્વ ગદ્ધાકી ભાવનાસે ઓતપ્રોત બના હોતા હૈ. ઉસી કા પ્રત્યક્ષ દર્શન મેરી સ્વતઃકી મુખમુદ્રા વ વૈખરીવાણીમેં સ્ફુટ હો જાતા હૈ.

તો, ગદ્ધા કહને કે કુકર્મકા પરિણામ પહલે તો મૈં સ્વતઃ ભોગતા હૂં. ફિર સંચિતમેં જમા હોતા હૈ. ઈસી તરહ હિંસા, ભ્રષ્ટાચાર, અનૈતિકતા, રાગાદિક કુકર્મકા પરિણામ કર્તાકો ભોગના હી પડતા હૈ.

સભી મનુષ્ય સમાન પ્રકૃતિકે નહીં હો સકતે. પ્રત્યેકકે વાણી, વિચાર વ વ્યવહારમેં ભિન્નતા રહતી હી હૈ. ઇસલિયે ઇનકે પ્રતિ ઉદાસીનતા રખતે હુએ અપને ધ્યેયસ્વરૂપકા હી અનુસંધાન રખના.

હમારેમેં અસહિષ્ણુતા, ક્રોધ વ તિરસ્કારકી વૃત્તિ પ્રબલ ન હોને પાવે અપિતુ દિનપ્રતિદિન ક્ષીણ હોકર નિઃશેષ હો જાવે, યહી પુરુષાર્થ સાવધાનીકે સાથ સતત કરના ઔર ધર્મનિષ્ઠા માને કર્તવ્યનિષ્ઠા વ સંયમ-શૌર્યકો બરાબર અક્ષુણ્ણ રખના.

તો, મહાદુર્લભ વ મૂલ્યવાન ઐસા મનુષ્યત્વ હમારે લિયે નિશ્ચિત હી સુલભ હો જાતા હૈ.

પ્રત્યેક મનુષ્યમેં અનંત દૈવી ગુણ હૈં ઔર વે મનુષ્યકે મન, વિચાર, બુદ્ધિ, ભાવના, ક્રિયા વ વ્યવહારોંકે માધ્યમસે વ્યક્ત હોનેકે લિયે સદૈવ ઉત્સુક રહતે હૈં. હમ ઈસ બાતકા નિશ્ચય કરકે હમારે મેં ઈન ગુણોંકી અભિવ્યક્તિકે લિયે નિયમપૂર્વક પ્રાર્થના કરકે દેખેં તો ફૌરન અનુભૂતિ હોગી.

દેખો, જૈસા અપનેકો હોના હૈ વૈસા હી અપના માનસિક સ્વરૂપ બનાએ રખના. તબ હમારે વિચાર, ભાવ આદિકે સૂક્ષ્મ પરમાણુ જરૂર બદલતે જાએંગે. ફિર હમારી આચરણનિષ્ઠા જરૂર જાગ્રત રહેગી.

રાત્રિકો સોનેકે પહલે, નિયમપૂર્વક અપને ઉસ માનસિક સ્વરૂપકી ઠોસ ભાવના બનાના ઔર ઈષ્ટદેવકો બિલકુલ સામને પ્રત્યક્ષ હી રખકર બરાબર ભાવના કરના કિ મૈં નિર્ભીક હૂં, અભય હૂં. મૈં સાહસ, ધૈર્ય વ શૌર્યસે યુક્ત હૂં. મૈં સ્વસ્થ, આનંદપૂર્ણ, વિજયી વ શાંત પ્રસન્ન હૂં. મૈં અક્રોધ, પ્રેમ, પુરુષાર્થ, ક્ષમા, કરુણા આદિ ધારણ કિએ હૂં, ઇત્યાદિ.

કમસે કમ દસ મિનિટ તક, નિયમપૂર્વક, એકાગ્ર ચિત્તસે, મનનપૂર્વક ઔર અનુરાગપૂર્વક ઇસ પ્રકાર ઠોસ ભાવનાયુક્ત પ્રાર્થના કરનેસે પ્રાર્થિત સભી ગુણ અપનેમેં પ્રગટ હોંગે હી. મૈં દાવે કે સાથ કહ સકતા હૂં, ક્યોંકિ મેરી ઠોસ અનુભૂતિ હૈ.

સોંઈ ભરોંસ મોરે મન આવા । કેહિ ન સુસંગ બડપ્પન પાવા ॥

શ્રદ્ધાપૂર્વક વ અનુરાગસે કરો. સદ્વિચારોંકી પુષ્ટિ સ્વયમ્ શીઘ્ર ફલ દેતી હૈ. ઇસલિયે આપકો સ્વતઃકો અપનેમેં અદ્‌ભુત ચમત્કાર દિખેગા. યદિ સાંગોપાંગ ક્રિયા જાવે તો સિર્ફ ઇસીકે દ્વારા સત્યકી પ્રાપ્તિ તક હો જાતી હૈ.

સફલ ફલૈં મનકામના, તુલસી પ્રેમ-પ્રતીત;
તિરિયા અપને કારણે, લિખિ પૂજતિ હૈ ભીતિ.

આપ બતા સકતે હૈં કિ સંસાર કૈસા હૈ ? જગતકા સ્વરૂપ કૈસા હૈ ? ઇસકા જવાબ એક હી હૈ કિ જિસકી જૈસી દૃષ્ટિ.

હમારી દૃષ્ટિમેં સંસાર જિસ પ્રકારકા હૈ ઉસી પ્રકારકા સંસાર જ્ઞાની વા ભક્તકી દૃષ્ટિમેં નહીં હોતા હૈ. ઉસકી દૃષ્ટિમેં સંસાર દૂસરે પ્રકારકા હોતા હૈ. ઐસા હોનેકા કારણ ક્યા ?

કારણ હૈ વિચારકે સ્તર, સ્વરૂપ વ સત્તાકી વિભિન્નતા. હમારા અનુભવ સ્પષ્ટ બતલાતા હૈ કિ અશુદ્ધ વિચાર ઔર શુદ્ધ વિચારકે સંસર્ગકે હમેં વિભિન્ન પ્રકારકી અનુભૂતિ હોતી હૈં.

વિચારશુદ્ધિસે પવિત્રતા ઔર પ્રસન્નતા રહતી હૈ.

અંતઃકરણ શુદ્ધ રહતા હૈ તબ તેજપૂર્ણ ભી રહતા હૈ, ક્યોંકિ ભગવત્પ્રેરણા ઉસમેં અધિક માત્રામેં આવિર્ભૂત રહતી હૈ. તાત્પર્ય તો યહી હૈ કિ હમેં પ્રયત્નપૂર્વક પહલે તો વિચારશુદ્ધિ કરના ચાહિએ. વિશુદ્ધ બુદ્ધિસે સત્યકી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ. બિના સત્યકે આચરણનિષ્ઠા કદાપિ નહીં ઔર તબ તક ઊર્ધ્વગતિ કદાપિ નહીં.

વિચારશુદ્ધિ કે લિયે આહારશુદ્ધિકો મૈં પ્રથમ સ્થાન દેતા હૂં ઔર દૂસરા સ્થાન સંગકો.

જૈસા અન્નજલ ખાઈએ, તૈસા હી મન હોય,
જૈસા પાની પીજિયે, તૈસી બાની હોય.

મનકી ઉત્પત્તિ ઇન્દ્રિયોંકે રસભોગસે હોતી હૈ. ઇન્દ્રિયોંકે વિષય પંચ-મહાભૂતસે હોતે હૈં. શરીર-માત્ર પંચમહાભૂતસે બના હુઆ હૈ. ઈસલિયે ઈસકે નિર્વાહકા ભોજન અનિવાર્ય હૈ.

ભોજન જો લિયા જાતા હૈ ઉસકા પૃથક્કરણ તીન ભાગમેં હો જાતા હૈ. ભોજનકે સ્થૂલ ભાગમેંસે મલ, મધ્યમ ભાગમેંસે રસ, રુધિર, મજ્જા આદિ ઔર સૂક્ષ્મ ભાગમેંસે મન પુષ્ટ હોતા હૈ ઔર બનતા હૈ. તો સ્પષ્ટ હોતા હૈ કિ જિતના પવિત્ર વ શુદ્ધ ભોજન હોતા હૈ ઉતના હી પવિત્ર મન બનતા હૈ.

ભાવીકા કુછ સંકેત

૬-૫-૫૨ : ભાવનગર

સરોજબહન ઔર બલવંતભાઈ મહેતા અપને સહકાર્યકર્તાઓંકે સાથ દર્શનકો આયેં તબ શ્રીગુરુદેવને કહા :

દેખિએ ! ઈશ્વર હૈં હી ઔર વે પક્કે ન્યાયી હૈં ઇસ બાતકા બરાબર ખ્યાલ રખના. વહ સમય નિકટ હી આ રહા હૈ જબ ઈશ-અસ્તિત્વ સબકો માનના પડેગા.

વિજ્ઞાન વ વિદેશોંકે દ્વારા ભી હમારે આધ્યાત્મિક જ્ઞાન વ અનુભવોંકા સ્વીકાર હોગા. હમારે ઋષિ-મહર્ષિયોંકે વિવિધ વિષયોંકે જ્ઞાન, સામર્થ્ય, શક્તિ ઔર અનુભવોંકે સામને સભી નતમસ્તક હોંગે.

વિશ્વભરમેં હમારે સમાજ વ ધર્મસંગઠન, આહારવિહાર, કુટુંબપ્રથા, વૈદકીય, આધ્યાત્મિક જ્ઞાનવિજ્ઞાન તથા બહુત સી બાતોંકો લેકર વિચારવિમર્શ વ સંશોધન કિએ જાએંગે ઔર ઉનકે તથ્યકો માના જાએગા.

અભી તો કુછ કાલકે લિયે ભ્રષ્ટાચાર, અનીતિ, મિલાવટ, કાલાબાજાર, આદિ ખૂબ બઢ જાએંગે. કોઈ વિરલા હી ઈનસે બચ પાએગા. સ્વાર્થવાદ વ ભૌતિકવાદકી પ્રબલતા હો જાએગી. તબ વિશ્વમેં ભયંકર પરિસ્થિતિ ખડી હો જાએગી. યહ નિતાંત ધ્રુવ હૈ કિ બાહ્ય પરિસ્થિતિ, આંતરિક વિચાર વ ભાવનાકા પ્રતિબિંબ

હી હોતી હૈ.

દૂસરે દેશોંકા શોષણ કિયા જાવે ઔર અપને દેશકે પ્રદેશ, ઉદ્યોગ, તરક્કી યા સોનાચાંદી તથા સૈનિક વ શસ્ત્રકા બલ બઢાએ જાવે ઐસી હીન મનોવૃત્તિસે ભયંકર શસ્ત્રોંકે માધ્યમસે કઈ દેશોંમેં વિપ્લવ, હિંસા વા યુદ્ધ કિએ જાએંગે

ભૌતિકવિજ્ઞાનકી પ્રગતિ વ સિદ્ધિયાં સ્વાર્થ-લિપ્સા બઢાએગી. દેખો, બિના સુમતિકે શક્તિ કેવલ રાક્ષસી શક્તિ હોતી હૈ જો મૂર્ખતા, પાગલપન ઔર હિંસા હો જાતી હૈ. રાજનીતિમેં કોરી નીતિ નિર્બલતા બની રહતી હૈ. ઉસી તરહ સુમતિ ઔર સુનીતિકે બિના કેવલ શક્તિ ભયંકર હિંસા બની રહતી હૈ. વિજ્ઞાનકી ભૌતિકતા મહાભયંકર પરિમામ ન લાવે બસ યહી ચાહતા હૂં વ પ્રાર્થના કરતા હૂં. કેવલ વિજ્ઞાન વિષકે સમાન મારનેવાલા હો જાતા હૈ.

પ્રાકૃતિક સંતુલન ઈતના અસ્તવ્યસ્ત કિયા જાએગા કિ પ્રાકૃતિક કોપકી ઘટનાયેં નૂતન નહીં લગેગી. ઈતની અધિક હોગી કિ નિત્યપ્રતિકી સાધારણ ઘટના જૈસી હો જાએગી. કઈ મહાસત્તા વ મહારાજ્ય પરસ્પરકે સંઘર્ષણમેં નહીં કે બરાબર હો જાયે તો કોઈ આશ્ચર્ય નહીં !

સરોજબહન : યહ કબ હોગા ? ફિર પરિણામ ક્યા રહેગા ?

શ્રીગુરુદેવ : ઈતના નિશ્ચિત તો મૈં નહીં બતા સકતા હૂં. ફિર ભી યહી સમઝો ન કિ સન ૮૦ કે પશ્ચાત્ યહ સમય શુરૂ હો જાએગા. વિનાશલીલા ઔર નૂતન સર્જનલીલાકા પ્રારંભ કુછ તીવ્ર ગતિસે હોગા. સન ૯૦ મેં નૂતન યુગકા પ્રારંભ હો જાએગા. તબ ફિર માનવમાત્રકો યથાર્થ બનના કુછ અનિવાર્ય જૈસા હી હો જાએગા.

ભ્રષ્ટાચાર, શોષણ, અનીતિ, મિલાવટ, આદિ ચલેગા નહીં. ઐસા કરનેવાલોંકી જિંદગી વ સંપત્તિ સલામત નહીં રહ પાએગી. કોઈ બડા રાષ્ટ્ર દૂસરે છોટે રાષ્ટ્રકા દમન યા વિનાશ નહીં કર સકેગા. મુઝે લગતા હૈ કિ ઐસે નૂતન યુગકા નિર્માણ કરનેવાલા ભારત હી હોગા.

સ્વાર્થ, અધર્મ, હિંસા વ અનીતિ, ભ્રષ્ટાચારકે સામને ભારતવર્ષને હમેશા શક્તિ જાગ્રત કર દી હૈ. ભારત સનાન વિશ્વગુરુ હૈ ઔર રહેગા ભી.

દેખો, ઈસી કલિયુગમેં કુછ કાલ સતયુગકા આનેવાલા હૈ. રામરાજ્યકા સુખ, આનંદ વ વૈભવ કૈસા થા, ઈસકા કુછ અનુભ . તબ સબકો સહજ હોગા. મેરે

ખયાલસે ઇક્કીસવીં સદીમેં માનવતાહીન માનવકો કોઈ બર્દાસ્ત નહીં કર પાએગા. સ્વાર્થપૂર્તિ, વાસનાતૃપ્તિ વા ઐસી હીન ચેષ્ટા કોઈ નહીં કર પાએગા. ઈનકી પરવાહ ન કરતે હુએ પરહિતકી ભાવના વ પ્રવૃત્તિ વ્યાપક વ પ્રબલ બની રહેગી.

મહાત્મા શ્રી સૂરદાસજી મહારાજકા એક કવિત સંતસમાજ મેં બહુત પરિચિત ઔર પ્રચલિત હૈ. ઉન્હોંને નિશ્ચયપૂર્વક કહા હૈ કિ બીસવીં સદીકે પશ્ચાત્ કલિમેં હી સતયુગકી એક હજાર વર્ષકી અંતર્દશા પ્રારંભ હોગી.

અરે મન ધીરજ ક્યોં ન ધરેં !
એક સહસ્ર નૌ સૌસે ઊપર ઐંસો યોગ પરે.
સહસ્ર વર્ષ લૌં સતયુગ બરતેં ધર્મકી બેલ ચઢૈં.
સ્વર્ણફલ પૃથ્વી પર ફૂલે જગકી દિશા ફિરૈં.
સૂરદાસ યહ હરિકી લીલા ટારિ નાહિં ટરૈં.

સંહાર વ સર્જન સાથસાથે હોતે હૈં. શુભકા આગમન હી અશુભકા મિટના હોતા હૈ. સદ્‌બુદ્ધિ આવેં તો ફિર કુબુદ્ધિકા અસ્તિત્વ હી કહાં ? ભગવાનકે લિયે સંહારલીલા અનિવાર્ય હો જાતી હૈ. દંડસે હી નીતિ, શિસ્ત, ધર્માચરણ, માનવીયતા પુનઃ સ્થાપિત કરના પડેગા.

દિલકા મરહમી કોઈ ન મિલિયા, જો મિલિયા સો ગરજી.
કહહિં કબીર આસમાનહીં ફટા, કૈતિક સીવેં દરજી.

"અભ્યુત્થાનાય ધર્માય સંભવામિ યુગયુગે." યહ ભગવદ્-વચન સનાતન ધ્રુવ હૈ.

દેશ-ઉત્થાન કે લિયે

બલવંતભાઈ : અબ તો રાજકીય ગુલામી નહી રહી હૈ. સ્વાધીનતાકી પ્રાપ્તિસે ઔર અપને હી રાજતંત્રસે તો કાફી ઉત્કર્ષ વ સુખસંપત્તિ બઢેંગે ન ?

શ્રીગુરુદેવ : આગેકા ચિત્ર દેખતા હૂં તબ ઈતના હી કહતા હૂં કિ હે રામ ! સબકો સદ્‌બુદ્ધિ દો ઔર ભારતકી રક્ષા કરો !

કુછ ક્ષેત્રોંમેં પ્રશંસનીય ઉત્કર્ષ તો જરૂર હોગા. પરંતુ અબ રાજકર્તા તથા રાજકીય જનોંકે ચિત્તમેં સ્વાર્થપૂર્તિકી લાલસા વિશેષ હોગી. સત્તાકી ખીંચાતાની હોગી. યેનકેન પ્રકારસે ભી સત્તારૂઢ બને રહેંગે ઔર અપને સ્વાર્થોંકી પૂર્તિ કરતે રહેંગે.

જનસંપર્ક લગભગ છૂટ જાવેગા. ચુનાવકે દિનોંમેં તો જરૂર દેહાતોંમેં ઘૂમ આવેંગે. મૈં માનતા હૂં કિ જનસંપર્કકે બિના કોંગ્રેસકા ચલના અસાધ્ય નહીં તો ભી કષ્ટસાધ્ય તો અવશ્ય હો જાએગા. તબ ફિર જનસંપર્કકી મહત્તા માન્ય કરના પડેગા.

દેખો ભાઈ, સભી કુછ જનતાકી સેવાકે નામ પર હોગા, પરંતુ વાસ્તવમેં તો આમજનતાકી ભારી દુર્દશા હોગી. ચુનાવકે વચન, વિશ્વાસ વ બાતોંકો ચુનાવકે બાદ કોઈ યાદ નહીં કરેગા. લોગોંકો તો દોનોં ઓરસે સહના પડેગા. કહા જાએગા કિ તુમ્હારા હી લોકતંત્ર હૈ. તુમ્હારા હી ચુના હુઆ શાસકવર્ગ હૈ. ફિર શિકાયત ક્યોં કરતે હો ? ઔર શિકાયત સુનેગા ભી કૌન ?

લોગોંમેં ઈતની જાગૃતિ નહીં હોનેકે કારણ સાધારણ જનસમૂહ સમઝતા ભી નહીં હૈ કિ ઉનકા અધિકાર વ સુખ-સુવિધાકા હિસ્સા તકવાદિયોંને અપને હાથ કર લિએ હૈં. અભી તો યહી દશા ઔર બઢેગી.

પ્રજા દિનપ્રતિદિન ભૂખી, નંગી, અનપઢ વ અભાવગ્રસ્ત હોતી જાએગી ઔર નેતાલોગ જનસેવાકે નારે લગાતે રહેંગે. ઉનકી સુખ-સુવિધા બઢ જાએગી. જીવન-સ્તર બઢેગા. ઔર જનતા ઉતની હી અભાવગ્રસ્ત વ પીડિત હોતી જાએગી તબ કુછ કરના પડેગા. યહી મૈં સોચતા હૂં.

દેખો, ઈસીકા પરિણામ કુછ હી સાલકે બાદ સ્પષ્ટ દિખેગા. સભી ઓર અભાવ-અભાવકી હાલત ખડી હો જાએગી.

જિસ દશાકો લેકર આઝાદીકી લડત ચલી ઔર સત્તા પ્રાપ્ત કી ગઈ હૈ, અબ ઉસસે ભી બઢકર ગાઢી દુર્દશા હમારે હી લોગ કર દેંગે યહ નિકટ ભવિષ્યમેં સબ દેખેંગે. નેતાવર્ગ ભ્રષ્ટાચાર કરેંગે ઔર ઉનકે અધિકારી -વર્ગ ઉનસે ભી જ્યાદા ભ્રષ્ટાચાર કરેગા.

તબ ફિર વિપ્લવ જૈસા સંયોગ ઉપસ્થિત હોગા. વિશ્વમેં ભી ઐસી સ્વાર્થપૂર્તિકી દૌડ લગેગી. સોચો તો, અભાવગ્રસ્ત, પીડિત વ ભૂખા મનુષ્ય કૌનસા પાપકર્મ નહીં કરતા ?

દેખો, યહ ધ્રુવ હૈ કિ ભૂખા, પીડિત વ ધનહીન મનુષ્યકી વિચારબુદ્ધિ ભ્રષ્ટ હો જાતી હૈ. તબ ફિર વહ પથભ્રષ્ટ હો તો આશ્ચર્ય હી ક્યા ? એક બાર પથભ્રષ્ટ હો જાને પર નીચતા વ નિર્લજ્જતા સ્વભાવ બન જાતી હૈ.

સમય ઐસા હો જાયેગા કિ એક મનુષ્ય દૂસરે મનુષ્યોંકા કિતના હી અહિત કર ડાલેગા ! અપને થોડે સે સ્વાર્થકી પૂર્તિ કરનેકે લિયે કુછ ભી કરેગા ! માનવતા, ધર્મ, નીતિ યા સન્માર્ગકી પરવાહ નહીં ! કેવલ અપને સ્વાર્થકી પરવાહ ! ઇસી તરહ એક રાષ્ટ્ર દૂસરે રાષ્ટ્રકો પાયમાલ, બરબાદ કર દેનેમેં અપના ઉત્કર્ષ દેખેગા.

દેખો ભાઈ ! હમ સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરકે દેશકા ઐસા ઉત્થાન ઔર ઉત્કર્ષ કરેંગે, દેશવાસિયોંકી ઐસી સેવા કરેંગે, યે સબ બાતેં બીતેં હુએ સ્વપ્ન જૈસી હોતી જા રહી હૈ.

મુઝે તો ઐસા હી લગ રહા હૈ. ભાવીકા યહ સ્પષ્ટ ઇંગિત હૈ. દો-પાંચકો છોડ કર શાસક-વર્ગ અપને સ્વાર્થ તથા સુખ-સુવિધા બટોરનેમેં વ્યસ્ત હો ગએ હૈં !

એક ભાઈ : ઇસકે સામને ક્યા ઉપાય કરના ચાહિએ ?

શ્રીગુરુદેવ : હમારા તો સનાતન સિદ્ધાંત હૈ ઔર હમારે લિયે વહી આદેશ હૈ :

સહનાવવતુ સહનૌ ભુનક્તુ સહવીર્યં કરવાવહૈ ।
તેજસ્વી નાવધીતમસ્તુ મા વિદ્વિષાવહૈ ॥

વહ હમ દોનોંકા રક્ષણ કરેં. હમકો એકસાથ ઉપભોગ વ આનંદ દેં. હમ મિલકર પુરુષાર્થ કરેં. હમારી બુદ્ધિ તેજસ્વી હો. હમ પરસ્પરમેં દ્વેષ ન કરેં. અર્થાત્ હમ નીતિધર્મ ન ભૂલેં, ન છોડેં. હમ એકદૂસરેકા દ્વેષ વ અહિત ન કરેં. હમારી બુદ્ધિ પરમાર્થયુક્ત વ તેજસ્વી બની રહેં. બુદ્ધિકી શુદ્ધિ હી બુદ્ધિકો તેજસ્વી કરતી હૈ.

હમ સબ સાથ મિલકર, સાથ રહ કર સબકે કલ્યાણ વ સુખ-આનંદકા પુરુષાર્થ કરેં. શાંતિ, સુખ વ નિર્ભયતા તભી પ્રાપ્ત હોતે હૈં જબ હમ પરસ્પરકો શાંતિ, સુખ વ નિર્ભયતા દેતે હૈં. તભી યથાર્થ ઉત્કર્ષ હોતા હૈ.

એક બાત સ્મરણેં રખના, બલવંતભાઈ ! રાત્રિકા અંધેરા પ્રારંભ હો ગયા હૈ. રાત્રિ ભી હોગી. ઘનઘોર અંધેરા જમ જાએગા. સભી કુછ હોગા. પરંતુ રાત્રિકો પૂરી બિતાને પર હી તો સૂર્યોદય હોતા હૈ ન ?

સચ બાત તો યહી હૈ કિ મનુષ્યોંકા સમાજ હોતા હૈ ઔર પશુઓંકા ઝુંડ હોતા હૈ. સમાજ ક્યા હૈ ? એકસે જ્યાદા માનવોંકા સમૂહ વહ સમાજ ! માનવજીવન વહી હૈ જિસકે દ્વારા માનવતાકો સમ્યક્ પ્રકારસે સાધ્ય કરકે દિવ્યતાકી પાત્રતા પ્રાપ્ત હો જાવેં. તબ સત્યમ્, શિવમ્ વ સુંદરમ્ ઐસે પરમ તત્ત્વકે માધુર્ય, ઐશ્વર્ય વ કલ્યાણકા આવિર્ભાવ હોતા હૈ. મનુષ્યજીવનકા અંતિમ લક્ષ્ય યહી હૈ.

જો બાત વ્યક્તિકો લાગૂ હોતી હૈ વહી બાત સમાજકો ભી લાગૂ હોતી હૈ. સમાજકી ઉન્નતિ સેવાભાવી વ્યક્તિયોંકે દ્વારા હી હોતી હૈ. જિન મનુષ્યોંકે સમૂહકો લેકર સમાજ હોતા હૈ ઉસીકી જાગ્રત જનશક્તિકા છોટા અંશ શાસનતંત્રકા રૂપ લેતા હૈ. ઇસ લિયે શાસકવર્ગકો નિઃસ્વાર્થ રહના હી ચાહિએ. ઉસકો ચાહિએ કિ અપના યા અપને સાથી કે સ્વાર્થ-સુવિધા ન દેખતે હુએ જનતા કે સુખ વ હિતકી ભાવના દૃઢ રખેં.

દેખો, અહંકાર, સ્વાર્થ તથા ભયકે કારણ હી સમાજમેં વર્ણ વ હિંસા આદિ અસ્તિત્વમેં આતે હૈં.

કલિયુગકાલ કરાલકી, વરણિ ન જાય અનીતિ,
વૈર બઢ્યો ચાર્યો વરન, આપસમેં ભયભીતિ.

ચારોં વર્ણો કે ગુન, સ્વભાવ વ કર્તવ્ય અલગ હૈં. ઔર ઉન્હીંકો લેકર વર્ણોંકી ભિન્નતા માની હૈ, પરંતુ જબ સ્વાર્થ વ લિપ્સાકી હી પ્રબલતા વ અધિકતા હો જાતી હૈ, તબ યહ ભિન્નતા જૈસા કુછ રહ નહીં જાતા હૈ ઔર પ્રાયઃ સભી શૂદ્રત્વકો ધારણ કિએ હોતે હૈં.

સર્વવર્ણેષુ તે શૂદ્રા યે ન ભક્તા જનાર્દને ।

જનતા હી જનાર્દનકા પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ હૈ. જો સત્તા, ધન, રૂપ, વૈભવ, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, ધર્મ, નીતિ યા શિક્ષા તથા ઇસકો ધારણ કરનેવાલા પરહિતકારી ઔર જનકલ્યાણકારી નહીં હો, વહ શૂદ્ર હૈ.

વિદ્યા વિવાદાય, ધનં મદાય, શક્તિઃ પરેષાં પરિપીડનાય ।
ખલસ્ય સાધોર્વિપરીતમેતત્ જ્ઞાનાય દાનાય ચ રક્ષણાય ॥

દુષ્ટ લોગોંકી વિદ્યા વિવાદકે લિયે, ધન મદકે લિયે ઔર શક્તિ દૂસરોંકો કષ્ટ પહુંચાનેકે લિયે હોતે હૈં. જબકિ સજ્જન લોગોંકા ઇસસે વિપરીત હોતા હૈ. ઉનકી વિદ્યા જ્ઞાનવૃદ્ધિકે લિયે, ધન દાનકે લિયે ઔર શક્તિ દૂસરોંકી રક્ષાકે લિયે હોતે હૈં.

ચતુરાઈ ચૂલે પડો, ધિક્ ધિક્ બડો આચાર,
તુલસી ભગવદ્‌ભક્તિ બિનુ, ચારોં વરણ ચમાર.

જબ એક ઓર અહમ્ વ સ્વાર્થસે પ્રેરિત પરિગ્રહ, સત્તા, વૈભવ આદિ બઢને લગતે હૈં, તબ સમાજમેં વિષમતા, વિદ્રોહ, અનીતિ, ચોરી, અશાંતિ આદિ પૈદા હો હી જાતે હૈં. યદિ ઐક્ય-ભાવના તથા 'આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ'કી પ્રેમભાવના

હમારેમેં વિકસિત હો જાવેં તો હમારા એક ઐસા સમૂહ તૈયાર હો જાએગા કિ ફિર હમેં બાહરકે ઔર કોઈ બલ યા અવરોધ છિન્નભિન્ન કરનેમેં સર્વથા નિષ્ફલ બના રહેગા.

સંગઠન એક પરમ શક્તિ હૈ. ફિર લોકહિતકી શુભ ભાવનાસે પ્રેરિત તથા લોકજાગૃતિકી શુભ ભાવનાસે અનુપ્રાણિત સંઘટન ક્યા નહીં કર સકે ? ઐસે સંઘકે દ્વારા હમ વાસ્તવમેં ઈશ્વરરૂપ સમષ્ટિ જગતકી સચ્ચી સેવા કરકે ધન્ય હોતે હૈં. હમારે તન, મન, ધન તથા વચનકે સામર્થ્યકી સાર્થકતા તભી હોતી હૈ યહ ધ્રુવ હૈ.

જે ગરીબસોં હિત કરૈં, ધની રહિમ વે લોગ,
કહા સુદામા બાપુરો, કૃષ્ણ મિત્રતા જોગ.

જનસેવા હી દેશસેવા હૈ. સેવા માને સ્વાર્થત્યાગ. સુખ, સુવિધા, સંપન્નતા, આદિમેંસે હો સકે ઇતના બડા હિસ્સા જનસમૂહકો બાંટના અર્થાત્ જનસમૂહકો સુખ-સંપન્નતામેં સમ્મીલિત કરના. યહ હૈ સ્વાર્થત્યાગકા સ્વરૂપ. જો અપને પાસ હૈ ઉસમેં ઔરોંકો ભી સામિલ કરના હૈ. ઈસલિયે યહ ધ્રુવ હૈ કિ દેશહિત બિના સ્વાર્થત્યાગ કે કદાપિ નહીં હો સકતા.

સદાચાર વ કર્તવ્યનિષ્ઠાકા ધર્માચરણ સ્વાર્થત્યાગકી ભાવનાકે લિયે અનિવાર્ય હૈ. "ધર્મતે વિરતિ." જહાં ધર્માચરણ નહીં હોતા હૈ, વહાં સ્વાર્થ, વાસના વ લોભકી પ્રગાઢતા બઢતી હૈ. તબ સેવા કહાંસે વ કિસ પ્રકાર હો સકેગી ?

ઈસકે ઊપર ખૂબ સોચના. ફિર નિશ્ચય કરકે ઈસ પર મર મિટના ચાહિએ. તો જીવનમેં સંતોષ વ આહ્લ઼ાદ અવશ્ય પ્રાપ્ત રહેંગે. દેખો, સંતોષ વ આહ્લ઼ાદ ઐસે દુષ્પ્રાપ્ય અનમોલ તત્ત્વ હૈં કિ કરોડોંકી સંપત્તિ લૂંટા દેને પર બી સહજ પ્રાપ્ત નહીં હોતે હૈં. ઈનકો પ્રાપ્ત કરનેકા માર્ગ યહી હૈ ઔર દૂસરા માર્ગ હી નહીં હોતા હૈ.

મૈં તો ચાહતા હૂં કિ ઐસે સેવા-સંઘકા ઈતના વિસ્તાર હો જાય કિ ફિર દેશકા એકએક મનુષ્ય સંઘકે નાતેસે એક-એકકા ભાઈ, પુત્ર યા પિતા તુલ્ય હો જાયે. ઈસ પ્રકાર સબકે લિયે સબી કોઈ નિજી આત્મીય બને રહેં, તો ફિર સમાજવાદ, સામ્યવાદ યા લોકશાહી આદિ શબ્દોંકો લેકર ચિલ્લાના નહીં પડેગા, ક્યોંકિ ઐસે સેવાભાવી વ જનહિતકારી ઈકાઈસે જો શાસન ચલેગા વહ નિશ્ચિત હી રામરાજ્ય હોગા.

રામ રાજ્ય બૈઠેં ત્રયલોકા । હર્ષિત ભએં ગએં સબ શોકા ॥

વૈરવિરોધ, યુદ્ધ-વિપ્લવ, રાગ-દ્વેષ, સ્વાર્થ, ભ્રષ્ટાચાર આદિકા અભાવ હોવેં ઔર પારસ્પરિક પ્રેમભાવના સ્થિર હોવે તભી શોક-સંતાપકા સર્વથા અભાવ હોતા હૈ.

સદાચાર, પ્રેમભાવ વ સહિષ્ણુતા ધર્માચરણસે હી સંભવિત હૈ. દેખો, ધર્મવિહીન શિષ્ટાચાર સંભવ હૈ, પરંતુ સદાચાર, સહિષ્ણુતા વ પ્રેમભાવના સર્વથા અસંભવ હૈ.

(૧) સમતા (૨) સમાનતા (૩) સમીપતા અર્થાત્ આત્મીયતા (૪) સંગઠન અર્થાત્ સંપ વ સદ્‌ભાવ ઔર (૫) અદ્વૈત અર્થાત્ "આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ" કી ઠોસ ભાવના ઈન પાંચકો મૈં ધર્માચારકે મુખ્ય લક્ષણ માનતા હૂં.

ધર્મ ક્યા હૈ ? ઉસકા સ્વરૂપ ક્યા હૈ ? મૈં માનતા હૂં કિ ધર્મ વિશ્વવ્યાપી હૈ. કોઈ દેશ વા કોઈ ક્ષેત્ર ઐસા નહીં હો સકતા જહાં ધર્મકા આદર ન હો.

ધર્મ માને નીતિ, નિયમ ઔર સદાચારકે નિશ્ચિત મંતવ્ય, જિનકે દ્વારા હી સમાજકી સ્થિતિ અર્થાત્ ધારણા હોતી હૈ. યે મંતવ્ય બિલકુલ શાશ્વત, સનાતન હૈં કિ જિનકો સર્વ કાલકે, સર્વ દેશકે સર્વ સજ્જનોને સદ્‌ભાવપૂર્વક વ નિશ્ચયપૂર્વક માન્ય કિએ હૈં. ઈસલિયે "આચાર પ્રભવો ધર્મઃ ।"

દેખો, સમતા, સમાનતા આદિ લક્ષણયુક્ત ધર્મકે ચાર ચરણ હૈં, અર્થાત્ ધર્મકો ચલાનેવાલે ચાર ચરણ હૈં : (૧) સત્ય (૨) શૌચ (૩) દયા ઔર (૪) દાન.

જબ સમાજ ધર્મસે ચ્યુત હોતા હૈ તભી સમાજ વ દેશમેં દુરાચાર, ભ્રષ્ટાચાર, અસમાનતા આદિ અનિષ્ટ તત્ત્વ બઢતે હૈં.

હમ વિકાસ કર રહે હૈં યા પીછે જા રહે હૈં ? હમારા ઉત્કર્ષ હો રહા હૈ યા પતન હો રહા હૈ ? ઈસકા નિશ્ચય કિસ પ્રકાર હો સકતા હૈ ?

ઈસકો ખૂબ સમઝના વ સોચના. પ્રજાકી સુખ-શાંતિ, આબાદી વ ઉન્નતિકા જો સ્પષ્ટ ચિત્ર મેરે, આપકે વ સબકે સામને ખડા હો જાય, ઉસીસે હમારે વિકાસ યા પતનકા નિશ્ચય કરના.

યદિ ઐસી તરક્કી, સુખશાંતિ આદિ હૈ, તો ફિર રામરાજ્યકી રટ ક્યોં ઊઠતી હૈ ? યદિ શોક, સંતાપ, ભ્રષ્ટાચાર, આદિ ન હોતે તો આજ હમ ભી રામરાજ્યમેં હી હોતેં ! ઔર તબ તો શ્રીગોસ્વામીજીને કહી હુઈ બાત આજ હમેં ભી લાગૂ

હો હી જાતી ન કિ

દૈહિક દૈવિક ભૌતિક તાપા । રામ રાજ નહિં કાહુ હિં બ્યાપા ॥

આધિદૈહિક, આધિદૈવિક ઔર આધિભૌતિકકે ત્રિતાપ રામરાજ્યમેં કિસીકો ભી વ્યાપતે નહીં થે. યહ બાત કભી નહીં ભૂલના કિ ત્રિતાપ તો અષ્ટધા પ્રકૃતિકે ભીતર સદા વ્યાપ્ત હૈં હી. પ્રકૃતિકે અસ્તિત્વકાલસે હી યે હોતે હૈં ઔર પ્રકૃતિકે વિલયકે સાથ હી વિલીન હોતે હૈં. તબ રામરાજ્યમેં ત્રિતાપકા ન હોના કિસ પ્રકાર સંભવ હો સકા થા ?

ઔર ભી દૂસરી બાત યહ હૈ કિ, રામરાજ્યમેં ભી બ્રાહ્મણ-પુત્રકી અકાલ મૃત્યુ, શ્રી લક્ષ્મણજીકો દંડ, આદિ ઘટનાએં બની હુઈ હૈં, જો ત્રિતાપકો લેકર હી બની હૈં. તાત્પર્ય કિ ત્રિતાપ ઔર પ્રકૃતિ તો અભિન્ન હૈં.

પરંતુ રામરાજ્યકા અસાધારણ પ્રભાવ તો યહી હૈ કિ ત્રિતાપ કિસીકો ભી ધર્મપથસે વિચલિત નહીં કર પાયા થા, અર્થાત્ ત્રિતાપસે કોઈ વ્યથિત નહીં હોતા થા. ઈસલિયે ધર્મપથસે ચ્યુત કોઈ નહીં હોતા થા.

રામરાજ્ય વિહંગેશ સુનુ, સચરાચર જગમાહિં,
કાલ ધર્મ સ્વભાવ ગુન, કૃત દુઃખ કાહુહિં નાહિં.

ત્રિતાપસે લોગ વિચલિત ક્યોં નહીં હોતે થે ? કારણ કિ ધર્મકી પ્રગલ્ભ જ્યોતિકા ઇતના પ્રગાઢ પ્રકાશ ફૈલા હુઆ થા. યથા રાજા તથા પ્રજા. જૈસે સર્દીકી મૌસમમેં હમેં સૂર્યકા તાપ દુઃખપ્રદ નહીં, બલ્કિ સુખપ્રદ લગતા હૈ, વૈસે હી રામરાજ્યમેં સાત્ત્વિકતા ઔર ધર્મશીલતાકે સામને ત્રિતાપ કિંચિત્ પ્રભાવ તક ડાલ નહી સકતે હૈં.

જબ ધર્મશીલતા નહીં હોતે તબ હી ત્રિતાપકા પ્રભાવ હોવે ઔર વહ ભી પ્રગાઢ હોવે હોં ! જૈસે કિ ગર્મીકે દિનોંમેં હી સૂર્યતાપ કષ્ટપ્રદ હોતા હૈ. સૂર્ય કા તાપ તો દોનોં મૌસમમેં હૈ. એકમેં પ્રભાવ રખા પાતા હૈ ઔર એકમેં કોઈ પ્રભાવ નહીં રહ સકતા હૈ.

તજિ માયા સેઇઅ પરલોકા । મિટહિં સકલ ભવસંભવ સોકા ॥

પક્કા નિશ્ચય કરો કિ જીવ ઈશ્વરકા અંશ હૈ. પ્રભુકી વિશેષ કૃપા તથા ઈચ્છાસે હી એક બહુત બડે મહત્ત્વકે કાર્યકી પૂર્તિ કરને આયા હૈ. વહ કાર્ય હૈ પરમ શાંતિ, ભગવત્પ્રેમ વ ભગવત્-પ્રાપ્તિકા. જો મનુષ્ય ઇસ મહાન કાર્યકી પૂર્તિકે

પુરુષાર્થમેં લગા રહતા હૈ, વહી યથાર્થમેં મનુષ્ય હૈ.

જિસ પ્રકાર હમ ચાહતે હૈં ઉસી પ્રકાર પ્રાણીમાત્ર ભી સુખકી પ્રાપ્તિ ઔર દુઃખકી નિવૃત્તિ ચાહતે હૈં તો, સ્પષ્ટ હો હી જાતા હૈ કિ પ્રાણીમાત્રકો સુખ પહુંચાના મનુષ્યકા સર્વપ્રથમ ધર્મ હૈ. ઇસ લિયે પ્રાણીમાત્રકો સુખ પહુંચાનેકી વૃત્તિ વ પ્રવૃત્તિ સતત કરો.

દેશકી જાગૃતિ ધર્મસે હી હો સકેગી. જહાં કોઈ શક્તિ કામ નહીં કરતી હૈ વહાં ધર્મ હી કામ કરતા હૈ, કારણ કિ ધર્મ મનકા ગુણ-સ્વભાવ હોકર પ્રેમકી અદૃશ્ય સત્તારૂપ બન જાતા હૈ.

દેખો, ભાઈ, સ્વરાજ્ય-પ્રાપ્તિ કેવલ એક હી વ્યક્તિ કે ધર્મબલસે સિદ્ધ હુએ સંકલ્પકા ફલ હૈ. સંપૂર્ણ દેશમેં, કોનેકોનેમેં, મહાત્મા ગાંધીજીકા પ્રભાવ ફૈલ ગયા. અંગ્રેજોંકે લિયે "હિંદ છોડો" કા દૃઢ સંકલ્પ મહાત્માજીકા હુઆ થા ઔર વહી સિદ્ધ હો ગયા.

સત્યકે બીજસે પ્રારંભ કિયા હુઆ કાર્ય અવશ્ય સફલ હોતા હૈ. કભી સમય લગ જાતા હૈ. પરંતુ દીર્ઘકાલમેં ભી અવશ્ય ફલિત હોતા હી હૈ. ઉદાહરણ પ્રત્યક્ષ હી હૈ. અભી મૈંને કહા ન - કોંગ્રેસને સ્વરાજ્ય-પ્રાપ્તિ કી !

સ્વરાજ્ય-સિદ્ધિ તો હો ગઈ હૈ. પરંતુ અબ હમારે લિયે દેશ-ઉત્થાનકી પ્રવૃત્તિ અત્યંત મહત્ત્વકી વ અનિવાર્ય હૈ. ઇસમેં પ્રમુખ કાર્ય હૈ લોકજાગૃતિકા. લોગોંમેં જાગૃતિ આવે યહ પ્રથમ અનિવાર્ય કાર્ય હૈ. જનતા લોકતંત્રકો સમઝે, અપને પ્રતિનિધિકી સહી પરખ કરેં, ઉસકો ખૂબ જાનેં-પહચાનેં, પશ્ચાત્ હી ઉસકા ચુનાવ કર ઉસકો ખડા કરેં ઔર અપને મત ઉસકો દેવેં.

મૈં માનતા હૂં કિ ચુનાવમેં કિસકો ભેજના, યહ નક્કી કરના લોગોંકા અધિકાર હૈ. અભાવગ્રસ્ત લોગોંકા નિર્ણય અપની ઓર લેનેકે લિયે ઉનકે અભાવોંકી કુછ પૂર્તિ કિસી રૂપમેં કર દેના ઔર લોગોંકે મત પ્રાપ્ત કરકે સત્તારૂઢ હો જાના, યહ બહુત સરલ તરીકા હૈ, જો તકવાદી રાજકીય વર્ગ કભી ખાલી નહીં જાને દેગા.

એકએક દેશવાસીકો જીવનકી આવશ્યકતા સરલતાસે ઉપલબ્ધ બની રહેં તભી સહી ચુનાવ હોગા.

દૂસરી અનિવાર્યતા હૈ વ્યાપક, ઉદાર વ સહી ધર્મભાવનાકા પ્રચાર વ પ્રતિપાદન દેશકાલકે અનુસાર હોના હી ચાહિએ. સર્વત્ર વ સબમેં એક હી ઈશ્વર, હમારે

હી ભગવાન બિરાજમાન હૈં ઈસ સહી ધર્મભાવનાકા પ્રચાર કિયા જાના ચાહિએ.

જિનમેં દેશહિત, જનહિત વ વ્યાપક ધર્મભાવના નહીં હો, વે ભારતીય નહીં. ઈસ સૂત્ર વ ભાવનાકા ખૂબ પ્રચાર કિયા જાવે. દેશાભિમાનકી જાગૃતિ ઠોસ પ્રત્યક્ષ હોની ચાહિએ. હમ ભારતીય હૈં ઔર ભારતભૂમિ હમારી માતૃભૂમિ હૈં. ઈસી દેશાભિમાનકો લેકર વે ઉસીસે બલ વ પ્રેરણા પાતે હુએ રાષ્ટ્રકે દોષ નિકાલો.

૧. દરિદ્રતા.

નિરક્ષરતા.

૩. બાહ્ય વ આંતર અશુચિતા.

૪. જરૂરી ચીજોંકી સતત અભાવગ્રસ્ત સ્થિતિ.

૫. સંગ્રહ, અનીતિ વ મિલાવટકે દ્વારા કમાનેકી વૃત્તિ.

૬. વિદેશ વ વિદેશિયોંકે પ્રતિ મુગ્ધભાવ, અહોભાવ.

૭. વિદેશી ચીજોં કે પ્રતિ ઉત્કટ લાલસા

૮. દેશવાસિયોંકે પ્રતિ અમાનવીય ઉદાસીનતા.

૯. ઉચિત પ્રતિકાર કરનેકી માનસિક, શારીરિક તથા બૌદ્ધિક અક્ષમતા, આદિ.

રાષ્ટ્રકે યે મહાન દોષ હૈં ઐસા મૈં માનતા હૂં.

ઈન દોષોંકો નિકાલ હી દેના ચાહિએ. ઈસકે લિયે કોંગ્રેસ વ દેશકે કાર્યકર્તાઓંકો જીવન લગા દેના ચાહિએ. મહાત્મા ગાંધીજીકા મંતવ્ય બહુત હી સમયોચિત હૈ કિ અબ કોંગ્રેસ લોકજાગૃતિકે કાર્યમેં અર્થાત્ દેશોત્થાનકી પ્રવૃત્તિમેં સંલગ્ન રહેં યા ફિર વિસર્જિત હો જાયેં. નયે લોકસેવક સંઘકા નિર્માણ કરેં. અબ સત્તા યા કુર્સીકા હી ધ્યાન ન રખા જાવેં. યદિ સહીમેં દેશસેવા કરના ચાહતે હો તો મેરે મંતવ્ય તો યેહી હૈં.

હમારા વહીવટ ઐસા હોના ચાહિએ કિ પ્રત્યેક દેશવાસીકે લિયે અક્ષરજ્ઞાન, ઉચ્ચ શિક્ષા, પાની વ દૂધ, અન્ન-વસ્ત્ર, ઔષધ, તબીબી ચિકિત્સા વ ઈલાજ, નૌકરી-ધંધે સહજતાસે અત્યંત કમ મૂલ્ય પર ઉપલબ્ધ હો જાયેં. કરવેરા હલકા રખા જાય. ઉપાર્જન કી શક્તિ વ પરિસ્થિતિકો ઉત્સાહિત કી જાય. દાન-પરમાર્થકી પ્રવૃત્તિકો સંપૂર્ણ સાનુકૂલ આધાર દિયા જાય.

સંગઠન, ભ્રાતૃભાવના વ પ્રેમભાવનાકા ઉદય હો ઐસે કાર્યક્રમકા પ્રચાર કરેં.

રાષ્ટ્રીય ભાવનાકા પ્રચાર કરેં તથા દેશકા દ્રોહ કરનેવાલોંકા માનસ-પરિવર્તન કરેં ઐસા અર્થાત્ રાષ્ટ્રીય ઉત્થાન કે એકમાત્ર ધ્યેયકે અનુરૂપ લોકજાગૃતિ વ લોકસેવા કરનેવાલા પ્રખર દલ તૈયાર કિયા જાવે. દેખો, સચ્ચે દેશસેવકોંકા દલ હી પ્રખર દલ હોગા. બાતૂકી દેશસેવકોંકા કોઈ પ્રભાવ નહી પડેગા ઔર તબ દેશમેં કુછ વર્ષકે પશ્ચાત્ હી અનીતિ, ભ્રષ્ટાચાર વ અંધેરખાતાકા સાક્ષાત્કાર સબકો હો જાએગા.

ધર્માચાર્યો કે લિયે

એક ભાઈ આજકે ધર્માચાર્યોંકે લિએ આપકા ક્યા માર્ગદર્શન હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : દેખો, ભાઈ ! જિસકે ધર્માચાર હો વહી ધર્માચાર્ય હૈ, ઈસ સૂત્રકા સાંગોપાંગ પ્રચાર કિયા જાના ચાહિએ. લોગોંકો ધર્મકે લક્ષણ, સ્વરૂપ આદિ બરાબર સમઝાયા જાય. નામમાત્રકે ધર્માચાર્યો કે દંભાચારકો ખુલ્લા કરનેકા સમય આ ગયા હૈ.

અંધેરેમેં કોઈ અધિક દેર તક રહ નહીં સકતા. કભી ન કભી આંખ ખૂલ હી જાતી હૈ. તબ સત્ય સ્થિતિ વ વસ્તુકા ખયાલ આ હી જાતા હૈ. જનસમૂહકી સત્યાસત્યકી નિરીક્ષક બુદ્ધિ બહુત ન્યૂન હોતી જાતી હૈ, કારણ કિ સચ્ચી ધર્મભાવના ન્યૂન હોતી જાતી હૈ. લાલચી વિષયવૃત્તિ વ દાંભિકતા બઢતી જાતી હૈ.

ધર્મ ઔર ધર્મસ્થાન વ્યક્તિગત સુખસુવિધા વ અર્થસંચય કે લિએ બનાયે હૈં યહ સમઝ ઠીક નહીં હૈ. ધર્મસ્થાનકા હેતુ યહી હૈ કિ ઉસકે દ્વારા જનકલ્યાણ વ જનજાગૃતિ કે કાર્ય અવિરત કિએ જાય.

જનકલ્યાણ કરનેવાલી વ્યક્તિગત સંસ્થા સર્વથા ઉત્તમ નહીં બન પાવેં ઐસી સંભાવના અધિક હૈ. ઇસલિયે સમાજકા પ્રત્યેક સદસ્ય યથાશક્તિ, ધર્મસ્થાનમેં, જૈસે કિ કોઈ મંદિર યા આશ્રમ હો, વહાં દાન દેં ઐસી પ્રથા પૂર્વકાલસે ચલી આઈ હૈ. જો ધર્મસ્થાન વ ધર્માચાર્ય કેવલ ધનસંચય કરતે હો ઉનકે વિરોધ કે લિયે દલ તૈયાર કરના હી ચાહિએ, જિસસે કિ વહાંકા સંચિત ધન જનકલ્યાણકે કાર્યોમેં લગાયા જાવેં.

વિશ્વરૂપ ભગવાનકી સેવાકા લાભ બરાબર ઔર બારબાર લેના હી ચાહિએ. ભગવાન અવ્યક્ત હોતે હુએ ભી સ્વરૂપમેં પ્રત્યક્ષ વ્યક્ત હૈં યહ નિતાંત ઠોસ સત્ય હૈ. ધર્માચાર્યોંસે સાફ પૂછા જાય કિ ભગવાનકો માનતે હો ન ? ભગવાનકી

સેવા કરના ચાહતે હો ન ? બતાઓ તો સહી કિ ભગવાનકા પ્રત્યક્ષ રૂપ કહાં

સર્વવ્યાપક ભગવાનકા પ્રત્યક્ષ રૂપ યહ વિશ્વ હૈ. વિશ્વકે સાધનસંપન્ન મનુષ્યોંકો તો સેવા વ સહાયતાકી અપેક્ષા નહીં, પરંતુ જો સર્વથા અભાવગ્રસ્ત હૈ, દીન, ઉપેક્ષિત તથા અનપઢ વ રૂઢિગ્રસ્ત હૈં, ઉન્હીં કો સેવાકી આવશ્યકતા હૈ.

ઈસલિયે ભગવાન કે પ્રત્યક્ષ રૂપ યે દરિદ્રનારાયણ હૈં. ઉનકી બરાબર સેવા કી જાએગી તભી દેશકી સૂરત પલટેગી, તબ તક નહીં.

જનસેવાસે સંઘશક્તિ વ લોકજાગૃતિ

મૈં દાવે કે સાથ કહતા હૂં કિ સ્વાર્થરહિત શુભ કાર્યકા પ્રચાર હોને સે સંગઠન અવશ્ય અનાયાસ હો જાએગા. પહેલે જનકલ્યાણકે ઉત્કૃષ્ટ કાર્ય કરના ચાહિએ. સંઘ, સંગઠન યા સંસ્થા તો ઉસકે પરિણામસે અપને આપ અનાયાસ હોકર હી રહતે હૈં.

સેવામેં સફલતા નિશ્ચિત મિલતી હૈ, ક્યોંકિ ભગવાન હમસે યહી ચાહતે હૈં.

ઈસલિયે સફલતાકો ભગવત્પ્રેરણા, ઈચ્છા વ સહાયતા હી સમઝના ચાહીએ, નહીં તો અહમ્સે ઘિર જાઓગે ઔર તબ ફિર શેષ ક્યા રહેગા, જાનતે હો ? સિર્ફ દંભ !

સેવામેં અર્થ આપત્તિ તબ તક હી આતી હૈ જબ તક હમ સહીસહી સેવા નહીં કરતે હૈં. સહી સેવા ભગવાન પર વિશ્વાસ રખકર કરનેસે નિશ્ચિત સાંગોપાંગ પૂરી હો હી જાતી હૈ.

ભગવાન સદૈવ મંગલમય હૈં તો ઉનકે વિધાન ભી મંગલમય હોને હી ચાહિએ ન ? ઈસલિયે પક્કા નિશ્ચય કરો કિ કેવલ પ્રભુપ્રાર્થના હી એક ઐસા અમોઘ સાધન હૈ જો ઈચ્છિત કાર્યમેં સફલતા દેતા હી હૈ. જહાં ધન, બલ, બુદ્ધિ, રૂપ યા સત્તા નિષ્ફલ રહતે હૈં વહાં શુદ્ધ વૃત્તિ, પવિત્ર ભાવના વ અનન્ય વિશ્વાસ ચૌકસ સફલ રહતા હૈ.

સહી પરમાર્થ-કાર્યકો ધનકી યા સેવકોંકી કમી યા ઐસી કોઈ કઠિનાઈ રોક નહીં સકતી. શ્રી પતિતપાવન, દીનાનાથ, આર્તહારી ભગવાન અવશ્ય હી કઈયોંકો પ્રેરણા દેતે હૈં. વિશ્વાસસે પ્રાર્થના કરની ચાહિએ. પ્રભુકે યહાં કદાપિ કુછ અદેય નહીં. વે કિસી ન કિસી રૂપસે, યેન કેન પ્રકારેણ ભી સેવાકાર્ય પૂર્ણ

કરાનેકી જિમ્મેવારી સ્વયમ્ અપને ઊપર લે હી લેતે હૈં ઔર ઉસે પૂર્ણ કરા હી દેતે હૈં.

મેરે આજ તકકે જીવનમેં કઈ બાર અનુભવમેં આઈ હુઈ યહ બાત હૈ. ઈશ્વર-ઉપાસના કિસી પ્રકારસે કિસી સ્વરૂપસે ભી કી જાય, વહ સદૈવ સુખ વ કલ્યાણ-પ્રદ હી હૈ.

મેરા નિશ્ચય હૈ કિ સમાજવાદ ઔર સામ્યવાદ સફલ હો હી નહીં સકતા. સેવક-સેવ્યભાવ હોવે વહાં પૂંજીવાદ આતા હી હૈ. વાદકા શોરગૂલ હી બેકાર હૈ. મુખ્ય કર્તવ્ય તો યહી હૈ કિ પ્રત્યેક વ્યક્તિકે લિયે પર્યાપ્ત અન્ન, વસ્ત્ર, પઢાઈ વ બીમારીકે વક્ત સાધન, સુવિધા તથા નિવાસકા પર્યાપ્ત પ્રબંધ સરલતાપૂર્ણ પ્રાપ્ત હો.

માપકા વિચાર વ બૌદ્ધિક સ્તરોંકી વિભિન્નતા હૈ તબ તક પૂંજીવાદ તો રહેગા હી. સોચનેકા વ કરનેકા તો યહી હૈ કિ દેશભરકે વિભિન્ન સ્તરકે જનસમૂહકે લિયે સુખસુવિધાપૂર્ણ જીવનયાપન કરના સરલ હો જાયેં. ઈસકે લિયે જનજાગૃતિકી પ્રવૃત્તિ કી જાયેં તો અચ્છા ! ઊંચનીચકા ભેદ વ ઊંચનીચકી ભાવના ન રહેં ઐસી સફલ લોકજાગૃતિ કર દેનેવાલી રાજનીતિ હો તો રામરાજ્યમેં દેર નહીં હો સકતી.

સબ નિર્દંભ ધર્મરત ધરની । નર અરુ નારિ ચતુર શુભ કરની ॥
સબ ગુણજ્ઞ સબ પંડિત જ્ઞાની । સબ કૃતજ્ઞ નહિં કપટ સયાની ॥
સબ નર કરહિં પરસ્પર પ્રીતિ । ચલહિ સ્વધર્મનિરત શ્રુતિરીતિ ॥
વૈર ન કર કાહૂ સન કોઈ । રામ પ્રતાપ વિષમતા ખોઈ ॥
નહિં દરિદ્ર કોઉ દુખી ન દીના । નહિં કોઉ અબુધ ન લક્ષણહીના ॥
સબ ઉદાર સબ પર ઉપકારી । દ્વિજ સેવક સબ નર અરુ નારી ॥

દેખો, રામરાજ્યમેં કૈસે લોગ હૈં ! કૈસી ભાવના હૈ ! ઔર ધર્મશીલતા ભી કિતની હૈ !

વર્ણાશ્રમ નિજ નિજ ધરમ, નિરત વેદ પથ લોગ,
ચલહિં સદા પાવહિં સુખહિં, નહિં ભય શોક ન રોગ.

ચારિઉ ચરણ ધર્મ જગમાંહી । પૂરિ રહા સપનેહું અઘ નાહીં ॥
અલ્પ મૃત્યુ નહિં કવનિઉ પીરા । સબ સુંદર સબ નિરુજ શરીરા ॥

બ્રાહ્મણ-પુત્રકે અકાલ મૃત્યુકી એકમાત્ર ઘટનાસે ભી ઈસીલિયે રામરાજ્યમેં તહલકા મચ ગયા થા, આજ તો ઐસી કઈ ઘટનાએં રોજ હોતી હૈં ! ક્યોં કિ ઇનની ઠોસ ધર્મશીલતા હી નહીં હૈ. તો અઘટિત ઘટનાઓંકે હોને પર તહલકા ઊઠે ભી કહાંસે ?

વેદ-પથકા સીધા-સાદા અર્થ હૈ, માનવતા પ્રબુદ્ધ કર દેનેકી અમોઘ ક્ષમતાવાલી જીવનશૈલી. વિચાર, ભાવના, વ્યવહાર, વાણી વ વાસ્તવિકતાકી સુભગ સુંદર જીવનશૈલી. વેદકે ઋષિ-મહર્ષિયોંકી પ્રાર્થના કે ઉદ્‌ગાર તો સમઝો કિ વે કિતને ઉદાત્ત, ભવ્ય ઔર કલ્યાણમય હૈં ! કૈસી-કૈસી પ્રાર્થના હૈ, દેખો તો !

सर्वे भवन्तु सुखिनः सर्वे सन्तु निरामयाः ।
सर्वे भद्राणि पश्यन्तु मा कश्चिद् दुःखमाप्नुयात् ॥१॥
सर्वस्तुस्तु दुर्गाणि सर्वो भद्राणि पश्यतु ।
सर्व सद्‌बुद्धिमाप्नोतु सर्वं सर्वत्र नन्दतु ॥२॥
शिवमस्तु सर्व जगतां परहितनिरता भवतु भूतगणाः ।
दोषाः प्रयान्तु शान्ति सर्वत्र सुखी भवतु लोकः ॥३॥
दुर्जनः सज्जनो भूयात् सज्जनः शान्तिमाप्नुयात् ।
शान्तो मुच्येत बन्धेभ्यो मुक्तश्चान्यान् विमोचयेत् ॥४॥
काले वर्षतु पर्जन्यः पृथिवी शस्यशालिनी ।
देशोऽयं क्षोभरहितो ब्रह्मणाः सन्तु निर्भयाः ॥५॥

સભી સુખી રહેં. સભી નીરોગી રહેં. સભી કલ્યાણકો પ્રાપ્ત કરેં. કિસીકો કિસી ભી પ્રકારકા દુઃખ પ્રાપ્ત ન હો. ॥૧॥

સભી કે સંકટ દૂર હો. સભીકા કલ્યાણ હો. સભી સદ્‌બુદ્ધિકો પ્રાપ્ત કરેં ઔર સભી સર્વત્ર આનંદપૂર્વક રહેં ॥૨॥

સંપૂર્ણ જગતકા કલ્યાણ હો. સભી લોગ પરસ્પરકે હિતમેં નિરત રહેં. સભી કે દોષ શાંત હો ઔર સર્વત્ર સર્વ લોગ સુખી રહેં ॥૩॥

દુર્જન લોગ સજ્જન બનેં. સજ્જન શાન્તિ પ્રાપ્ત કરેં. શાન્ત લોગ બંધનમેંસે

મુક્ત બને ઔર મુક્ત બને હુએ અન્યકો મુક્ત કરનેકા પ્રયાસ કરેં. ॥૪॥

સમયાનુકૂલ બરસાત બરસેં. પૃથિવી રસપૂર્ણ ઉપજાઊ બનેં. યહ દેશ નિર્ભય વ સંપન્ન બનેં, ઔર સર્વ ભૂદેવ નિર્ભય હોવેં ॥૫॥

એક ભાઈ : યહી પ્રાર્થના મૈં બહુત સાલસે નિયમપૂર્વક કરતા હૂં. મુઝે ઈસસે બહુત પ્રેરણા ઔર માર્ગદર્શન મિલતે હૈં ઔર કઈ બાર ઈસસે મૈં સાવધાન હો ગયા હૂં. ઔર ભી દો શ્લોક મેરી પ્રાર્થનામેં હૈં જો ઈસ પ્રકાર હૈં

સ્વસ્ત્યસ્તુ વિશ્વસ્ય ખલઃ પ્રસીદતાં ધ્યાનન્તુ
ભૂતાનિ શિવં મિથો ધિયા ।
મનશ્ચ ભદ્રં ભજતાદધોક્ષજે
આવેશ્યતાં નો મતિરપ્યહૈતુકી ॥૧॥
સ્વસ્તિ પ્રજાભ્યઃ પરિપાલયન્તાં
ન્યાય્યેન માર્ગેણ મહીં મહીશાઃ
ગોબ્રાહ્મણેભ્યઃ શુભમસ્તુ નિત્યં
લોકાઃ સમસ્તાઃ સુખિનો ભવન્તુ ॥૨॥

સંપૂર્ણ વિશ્વકા કલ્યાણ હો. દુર્જન સજ્જન બનેં. સર્વ પ્રાણી શ્રેષ્ઠ વિચારોંકે દ્વારા પરસ્પરકે કલ્યાણકી ઈચ્છા કરેં. ॥૧॥

સુસંસ્કૃત બને હુએ મન ઈશ્વરકા ધ્યાન ધરેં ઔર હમારી નિષ્કામ બુદ્ધિ ભી ઈશ્વરમેં પ્રવેશ કરેં.

રાજા ન્યાય ઔર નીતિકે માર્ગસે પ્રજાકા - પૃથ્વીકા પાલન કરે.

નિત્ય ગૌ ઔર બ્રાહ્મણોંકા કલ્યાણ હોં તથા સમસ્ત લોક સુખી રહેં ॥૨॥

શ્રીગુરુદેવ : બહુત સુંદર પ્રાર્થના હૈ. કલ્યાણકી ભાવનાસે ઠોસ હૈ, ઈસલિયે જો કોઈ યહ પ્રાર્થના કરતા હૈ ઉસે અવશ્ય હી કલ્યાણભાવના જાગ્રત બની રહતી હૈ. સર્વજનકલ્યાણકી ભાવનાસે નિઃસ્પૃહતા, મુદિતા, ઉદારતા વ પવિત્રતાકી વૃદ્ધિ હોતી હૈ.

હમારા મન તો સતત યહી ચાહતા હૈ કિ સર્વ પ્રાણીમાત્ર પ્રસન્ન - સુખી રહેં. સર્વકા કલ્યાણ હો. સબ સર્વથા નિર્ભય રહેં. પરસ્પર સદૈવ મૈત્રીભાવ વ પ્રેમભાવ રહેં ઔર સબ સબકે આત્મીય હો રહેં. જનકલ્યાણકે અર્થ તન, મન,

ધન યા વચનકા સદ્‌વ્યય કરના યજ્ઞ હૈ. સ્વાર્થકા ત્યાગ કર યજ્ઞાર્થ કર્મ કરના હી યથાર્થ સેવા હૈ.

યજ્ઞાર્થ કર્મસે જ્યાદાસે જ્યાદા ઉપકાર તો હમ હમારે હી ઊપર કરતે હૈં. ઈસ બાતકો ખૂબ સમઝના. ઉસીસે હમારા પરમ હિત સાધ્ય હો જાતા હૈ. ઈસલિયે ઐસે સેવાકાર્ય કરનેકા મૌકા દેનેવાલે જનતા જનાર્દનકો હમેં હાર્દિક ધન્યવાદ દેના ચાહિએ. સેવાકા મૌકા કદાપિ ખાલી ન જાયેં ઈસકી ચિંતા વ સાવધાની રખના.

આસક્તિકા હ્રાસ હોવે તભી ઉદારતા ઔર સર્વાત્મ-ભાવકા અલૌકિક અનુભવ હોવે. તભી પ્રાણી-પદાર્થોંકી સ્થૂલતા હમારી સમઝમેં સ્પષ્ટ આ જાયેગી. પશ્ચાત્ સુખ, શાંતિ યા આનંદ સ્થૂલસે સદા પરે હૈ, ઈસકી ઠોસ પ્રતીતિ હોગી.

સકલ કામવાસના બિલાની, તુલસી યહ શાંતિ સહિદાની.

સર્વજન-હિતાય વ સર્વજન-સુખાય અપને સુખ-સ્વાર્થકો છોડકર દુઃખ-કષ્ટકો પસંદ કરનેવાલા તથા અસુવિધા, અપમાન, અવહેલના આદિ સહકર ભી સત્ય વ ધર્મપાલનકા આદર કરનેવાલા હી ઈસ નશ્વર જગતમેં ચિર વિજયી ઔર અમર હો જાતા હૈ.

અગમ અદામ શાંતિ પદ સારા । સકલ ક્લેશ ન કરત પ્રહારા ॥
તુલસી ઉર ધારેં જો કોઈ । રહેં અનંદ સિંધુ મહં સોઈ ॥

ગૌરક્ષા વ ગૌસેવા

એક ભાઈ : ગૌરક્ષાકે બારેમેં આપકે મંતવ્ય બતાઈએ.

શ્રીગુરુદેવ : ગૌસેવા વ ગૌરક્ષા સદૈવ કર્તવ્ય હૈં. જહાં ગઉએં પ્રસન્નતાપૂર્વક, સ્વસ્થ વ સુખી રહતી હૈં વહાં ભગવાન શ્રી ગોપાલકૃષ્ણ ભી પ્રસન્ન બિરાજતે હૈં.

મૈં ગૌસેવાકો સભી દૃષ્ટિકોણસે બરાબર માનતા હૂં. ઇતના હી નહીં, ગૌસેવાકા પક્કા આગ્રહી ભી હૂં. જબ તક ગૌસેવા ઠીકસે નહીં હોગી, હમારી આર્થિક, શારીરિક, અન્નવિષયક, બૌદ્ધિક વિકાસ તથા સામાજિક અસમાનતા, બેકારી જૈસી કઈ સમસ્યાઓંકા હલ હોના મુશ્કિલ હૈ.

બુદ્ધિકી સૂક્ષ્મતા આંખોંકી જ્યોતિ વ શરીરકે રસકી તાકત બઢાનેકે વિશિષ્ટ ગુણ ગૌ-દૂધ ઔર ઘીમેં હૈં.

શ્રી ગૌતમ મુનિકી કથા સાફ કહતી હૈ કિ કામધેનુ ગૌકે આશીર્વાદસે હી

અંધ મુનિ અંધતમાને ચક્ષુજ્યોતિ પ્રાપ્ત કી. તભીસે ઉનકા નામ ગૌતમ મુનિ હો ગયા.

ભક્ત રહીમજી પરમ કૃષ્ણભક્ત થે. જહાંગીર કે સેનાપતિ થે. કાબુલ યુદ્ધમેં રહીમજીકે અપ્રતિમ શૌર્ય પર બાદશાહ પ્રસન્ન હો ગએ ઔર રહીમજીકો મનચાહી ચીજ, જાગીર, સંપત્તિ યા કુછ ભી માંગનેકા દરબારમેં કહા.

ભક્ત રહીમજીને તત્કાલ માંગા, "જહાંપનાહ, અભીસે આપકે રાજ્યમેં ગૌહત્ય બંદ કર દી જાયેં." જહાંગીરને ફૌરન ગૌવધ પર પ્રતિબંધ જારી કર દિયા થા. ગૌવધકે પ્રશ્નમેં હિંદુ, મુસલમાન, ઈસાઈ આદિ ધર્મ, સંપ્રદાય યા જાતિકો કોઈ સંબંધ હી નહીં હૈ.

મુખ્ય બાત હમારી હૈ. હમ લોગોંને ગૌસેવાકી ઓર ભયંકર દુર્લક્ષ કર દિયા હૈ. હમારી દૃષ્ટિ પૈસેકો દેખતી હૈ. ગૌકે દૂધસે ઘી કમ મિલતા હૈ. ભૈંસકે દૂધસે જ્યાદા નિકલતા હૈ. ઈસલિયે હમને ગૌકી જગહ ભૈંસકો દે દી હૈ. અબ હમને નકલી ઘી બના લિયા હૈ તો ભૈંસકી જગહ નકલી ઘીકે કારખાનાઓંને લે લી હૈ. પહલે ઘીસે ભાજી બનતી થી તો અબ ભાજીસે ઘી બનતા હૈ.

યહ હમારા ઉત્કર્ષ નહીં. કુછ સાલકે બાદ તુમ્હારે આંકડે બોલેંગે કિ દેશમેં કિતને અંધોંકી વૃદ્ધિ હો રહી હૈ ? કિતને નિર્બલ અંધ બાલકોંકી વૃદ્ધિ હો રહી હૈ ?

મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ ગૌ-દૂધ વ ગૌ-ઘીકે સમાન શરીર, મન વ બુદ્ધિશક્તિકો સુસ્વસ્થ રખનેવાલા ઔર કોઈ દૂધ વ ઘી નહીં હૈ.

વ્યવસ્થિત ઔર સુસંપન્ન ઢંગસે ગોપાલન કરકે પક્કા કિયા જાના ચાહિએ કિ ક્યા સહીમેં ગોપાલન મહંગા પડતા હૈ ? મેરા ચોકસ ખ્યાલ હૈ કિ ગોપાલનસે ભૈંસકા પાલન મહંગા સાબિત હોગા. ઠીકસે ખર્ચ, લાગત ઔર દૂધ-ઘી કે માપ-તૌલકા બરાબર વ્યવસ્થિત નોટ વ હિસાબ રખકર પક્કા કિયા હી જાના ચાહિએ.

હમારા શાસન બિનસાંપ્રદાયિક જાહેર કિયા ગયા હૈ. તાત્પર્ય કિ ભારતવર્ષ સર્વધર્મસહિષ્ણુ હૈ. યહ હમારી ઉદાર રાજનીતિ હૈ. ભલે હમ કુછ ભી કહેં-સમઝેં, યહ સાર્વભૌમ સત્ય હૈ કિ ભારતવર્ષ હિંદુ રાષ્ટ્ર હૈ. તુમ ઐસા ન કહો, સારા વિશ્વ તુમકો હિંદુ રાષ્ટ્ર કહતા હૈ ઔર કહેગા.

હમારે લોગ ગૌવધ પર પ્રતિબંધ લગાનેકો તૈયાર નહીં, ક્યોંકિ બિનસાંપ્રદાયિક ઐસા કોઈ ભાવ સમઝા જાતા હોગા. ફિર સભી કાર્ય શાસનકો હી કરના ચાહિયે

યા શાસન હી કર સકેગા ઐસા ભી તો નહીં હો સકતા. યદિ લોકજાગૃતિ કી જાય તો ગૌરક્षાકે પ્રશ્નમેં ભી શાસન યા કાનૂનકી આવશ્યકતા નહીં રહ જાયેગી.

પહલે તો દેહાતોંમેં હિંદુ, મુસલમાન, ઈસાઈ યા જો કોઈ ભી હો સભીકો ઠીકસે સમઝાઓ કિ ભારતીય હોકર ગૌમાતાકો બેચતે હો ? તુમ્હારે પૂર્વજોંને તો ગૌમાતાકી રક્षા કે લિયે અપને પ્રાણોંકી બલિ ચઢા દી હૈ ! ગૌસેવાકી ધર્મભાવના લોગોંમેં જાગ્રત કરની ચાહિએ.

જો શિર કાટૈં ઓરકા, અપના રહૈં કટાય;
તુસલી હરિ દરબારમેં, બદલા કહીં ન જાય.

પ્રત્યેક હિંદુ વ પ્રત્યેક ભારતીયકો અપને ઘરમેં યા યોંહી કહા જાના ચાહિએ કિ અપને પરિવારમેં કમસે કમ એક ગાય તો અવશ્ય હી રખના ચાહિએ. જિસ પ્રકાર એક ગૃહસ્થ અપને પરિવારકે લિયે કમાતા હૈ ઔર સમઝપૂર્વક વ્યય કરકે પરિવારકા નિર્વાહ કરતા હૈ ઉસી તરહ ઉસે ગૌમાતાકે લિયે ભી કમાના ચાહિએ ઔર અપને વ્યયકો કમ કરકે ગાયકી સેવામેં લગાના ચાહિએ. હર એક હિંદુકો તો યહ કર્તવ્ય હી સમઝના ચાહિએ.

આજકે દેશકાલમેં સભીકે લિયે ઘરમેં ગૌસેવા કરના અસંભવ હૈ. ઇસકા ઉપાય હૈ ગૌશાલાઓંકી વૃદ્ધિ કી જાયે. ખાસ કરકે બડે-બડે શહરોંકે નિકટમેં તથા ઔર ભી સ્થલોં પર ગૌશાલા ખડી કર દી જાયે. જો કોઈ અપને ઘરમેં ગૌસેવા નહીં કર પાતા હૈ વહ ગૌશાલાકો આર્થિક સહયોગ પ્રદાન કરકે અપને ગૌસેવાકે ઋણકો પૂર્ણ કરેં.

જો ગરીબ હૈં ઔર ગૌ રખનેમેં અસમર્થ હૈં ઉનકો ગાય રખનેકી સુવિધા વ સહાયતા સંસ્થાઓંકી ઓરસે મિલ જાય ઐસા હોના ચાહિએ.

બેકારોંકો ગોપાલનમેં લગાના ચાહિએ.

મઠ, મંદિર, આશ્રમવાલેં તથા વિરક્ત મહાત્મા સંત ઇસમેં બરાબર સહયોગ દે સકતે હૈં. જિન ધર્મસંસ્થાઓંમેં ગાય ન હોવેં વહાં ગોપાલન વ ગૌસેવાકા પ્રારંભ વ પ્રબંધ કરના ચાહિએ.

જો ભી ગૌશાલા કેવળ અર્થદૃષ્ટિસે ચલતી હો તો ઉસે સચ્ચે ગૌસેવકોંને અપને હાથમેં લે લેના ચાહિએ - ચાહે મોલ લેકર, સહાયતા દેકર યા વ્યવસ્થાપક હોકર.

ગૌશાલામેં શુદ્ધ ગૌ-દૂધ, ગૌ-ઘી તથા અચ્છે સ્વસ્થ બૈલ-ગાય તૈયાર કિએં

જાના ચાહિએ ઔર જો કોઈ ચાહે ઉસકે લિયે સરલતાસે યે ઉપલબ્ધ હોવે ઐસા વહીવટ રખા જાયે. ગૌસેવાકા વ્રત રખનેવાલોંકો ચાહિએ કિ ગૌ-દૂધ વ ગૌ-ઘીકે અતિરિક્ત દૂધ-ઘીકા ઉપયોગ અપને ન કરેં.

ખાસ બાત તો યહ હૈ કિ ગૌશાલામેં ભી ગૌસેવાકા એક વિભાગ બરાબર રખા જાય, જિસમેં વૃદ્ધ ગૌમાતાઓંકી સેવાશુશ્રૂષા નિશ્ચિત હોવે. જિન્હોંને હમેં દૂધ, ઘી, ગાય-બૈલ આદિકે દ્વારા ઇતને સ્વસ્થ ઔર સાધનસંપન્ન બનાએં ઉન ગૌમાતાઓંકો વૃદ્ધાવસ્થામેં કસાઈકે હાથમેં દે દેના રાક્ષસી કૃત્ય હૈ.

મૈં માનતા હૂં કિ અધિકતમ ગૌએં હિંદુઓંકે પાસ હૈં. ઇસલિયે યદિ વે નિશ્ચય કર લેં કિ કિસી ભી દશામેં ગાય બેચના નહીં હૈ, તો ગૌવધ અપને આપ બંધ હો જાયે. હિંદુઓંમેં હિંદુત્વ પ્રબુદ્ધ કરો. સચ તો યહી હૈ કિ મુસલમાન રાજકાલમેં હમારે ગ્રંથોંમેં બહુત ક્ષેપક મિલાએ ગએ હૈં. ગૌવધકી બાત ભી વેદાદિ ગ્રંથોંમેં બહુત પીછેસે મિલાઈ ગઈ હૈ.

ગ્રંથોંકા સંશોધન હોના જરૂરી હૈ. ક્ષેપકકા નિશ્ચય કરકે ગ્રંથોંમેંસે ઉસે તત્કાલ નિકાલ દેના ચાહિએ. યહ કામ વિદ્વાનોંકા હૈ. ઉન્હેં સ્વાર્થ, હઠાગ્રહ વ સંકુચિત ભાવના-દૃષ્ટિ છોડ કર ઈરાદાપૂર્વક એકમત હોકર ઇસ કાર્યકો સફલ કરના ચાહિએ.

જબ તક સંશોધન ન હો ઔર ગ્રંથોંકે આધાર પર કહા-સુના જાએગા, તબ તક ગૌવધ-બંધકા આલાપના નિરા દંભ ઔર અરણ્યરુદન હી હૈ.

એક ભાઈ : વિશ્વશાંતિ કે બારેમેં આપ સુઝાવ દેનેકી કૃપા કરેં.

શ્રીગુરુદેવ : મૈં કહ નહીં સકતા કિ વિશ્વયુદ્ધ હોગા હી નહીં. ન હોવે ઈસકી પ્રાર્થના મૈં નિત્યપ્રતિ ચૌકસ કરતા હૂં.

વિશ્વશાંતિ કે લિયે મેરા સુઝાવ બિલકુલ સરલ વ સ્પષ્ટ હૈ ઔર વહ યહ કિ સબ દેશ અપના સ્વાર્થ છોડ દેં તો વિશ્વશાંતિ યૂં હો જાય.

શ્રીગુરુદેવને યૂં કહતે હુએ અંગુલિયોંસે ચુટકી બજાઈ. સબ ખિલખિલા ઉઠેં. શ્રીગુરુદેવને હંસ કર કહા, "હાં હાં ! ઐસે હી વિશ્વશાંતિ હો જાયે ! સાધુકા સરલ સુઝાવ તો યહી હૈ."

જાદવજીભાઈકો પત્ર દ્વારા ઇંગિત

૧૨-૫-૫૨ રાજકોટ.

શ્રીગુરુમઢીમેં પ્રાતઃકાલ પાંચ બજે ઇનિ-ગિને ભક્તોં કે બીચમેં શ્રીગુરુદેવ

બિરાજે હૈં. શ્રીગુરુદેવને ચલતી બાતચીત સહસા રોક દી ઔર કહા, દેખો તો, મુઝે બંબઈ કે જાદવજીભાઈકી સ્મૃતિ ઉઠ આઈ ! ઇસ પ્રકાર સહસા ક્યોં ઉઠ આઈ હૈ ?

પશ્ચાત્ શ્રીગુરુદેવ કરીબ ૫-૧૦ મિનિટ બિલકુલ મૌન બિરાજે રહેં. બાદમેં કહા : અબ સમય આ ગયા હૈ કિ મુઝે જાદવજીભાઈકો પત્ર લિખ હી દેના ચાહિએ.

બંબઈકે કોલાબા વિસ્તારમેં, ઇલેક્ટ્રીક હાઉસકે સામને રાજસી બ્રધર્સ નામકી કપડોંકી દુકાનકે માલિક જાદવજીભાઈ શ્રી ગુરુદેવ કે અનન્ય પ્રેમી હૈં. શ્રી ગુરુદેવને ઉનકો પત્ર લિખા : પ્રિય જાદવજીભાઈ, સાદર આશીર્વાદ.

આપકે નિમિત્ત વિચાર કિયા હૈ ભગવાનને ! શાંતિકા માર્ગ તો શાસ્ત્રોં દ્વારા સ્પષ્ટ હો ચુકા હૈ. અનુકરણ કરના અપનેકો શેષ હૈ. અનુકૂલતા પર નિર્ભર....બસ !

કાષ્ઠમૌનકી બાત

૧૪-૫-૫૨ : શ્રી સદ્‌ગુરુ સદન, રાજકોટ

શ્રીગુરુદેવને બાતોં-બાતોંમેં કહા, "આપ લોંગ મેરે જીવનકે અસ્ત-સમયમેં આયે હૈં." સુન કર માં, બચીબહન, કૃષ્ણાબહન, મૈં ઔર હરિભાઈ બહુત સોચમેં પડ ગએં. હમને નિશ્ચય કરકે શ્રી ગુરુદેવસે એકાંતકા સમય લિયા ઔર કઈ પ્રશ્નોંકે સમાધાન પ્રાપ્ત કિએં.

પ્રશ્ન : અસ્ત-સમયકા અર્થ ક્યા ?

શ્રીગુરુદેવ : અર્થ યહી કિ અબ યહ શરીર ચાર સાલ તક હૈ.

પ્રશ્ન : આપ કહતે હૈં કિ યોગી કાલકે વશ નહીં હોતે હૈં અપિતુ કાલ યોગીકે વશ હોતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : હાં, નિશ્ચિત હી. યહ તો મૈં અબ ભી બરાબર કહતા હૂં.

પ્રશ્ન : તબ ફિર અસ્તકા સમય કિસકો ઔર કિસ પ્રકારસે ?

શ્રીગુરુદેવ : ઐસા સંકલ્પ પહલે કર ચુકા હૂં.

પ્રશ્ન : તો અબ કૃપા કરકે આપ યહ સંકલ્પ છોડ દેવેં. હમને નિશ્ચય કિયા હૈ કિ યહ બાત પૂરેપૂરી આજ સમઝ લેવેં. પશ્ચાત્ હી હમ ભોજન આદિ લેંગે.

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા, તો આપ સબ ઇતને દૃઢ સંકલ્પકે સાથ તૈયાર હોકર ઔર મિલકર આયે હૈં ! તબ તો મુઝે સોચના પડેગા. દેખો, ઇસ બાતમેં સમઝને જૈસા કુછ હૈ નહીં. સ્થૂલમેં પરિવર્તન હોતા હી હૈ. કભી ન કભી શરીર-પરિવર્તન

કરના પડતા હૈ.

સંકલ્પકે અનુસાર યહ હોતા હૈ ઇસમેં કોઇ સંદેહ નહીં. પરંતુ અબ તો સંકલ્પકે સાથ કાષ્ઠમૌન હોના અનિવાર્ય હો જાતા હૈ. વહ ભી કમસે કમ દો સાલકી અવધિકા હોના ચાહિએ. જો કિ ઉસકે લિયે ભી સમય બહુત કમ રહ ગયા હૈ. ફિર ભી યદિ સાંગોપાંગ ઠીક તરહસે હો જાયે તો ચાલીસસે સાઠ સાલ તક શરીરકો હાનિ નહીં હો સકતી. ઠીક પ્રકારસે હુઆ યા નહીં યહ તો કાષ્ઠકે સમય માલૂમ હોતા હૈ.

પ્રશ્ન : હમારી યહી માંગ વ પ્રાર્થના હૈં કિ હમારે સબકે વાસ્તે આપ દો સાલકે કાષ્ઠમૌનકા નિશ્ચય જલદીસે કરેં. કૃપા કરકે આપકા નિશ્ચય બતાઇએ કિ આપ કબ પ્રારંભ કરેંગેં ? યહાં સે અબ કાષ્ઠમૌનકા હી પ્રોગ્રામ કરિએ.

શ્રીગુરુદેવ : તુમ તો બિલકુલ બાલકસી બાત કર રહે હો ! દો સાલકે લિયે બૈઠનેકે પહલે કિતની જિમ્મેવારિયાં પૂરી કરની હોગી ! કિતની જગહ વ્યવસ્થા કરની હોગી ! કઇ જગહ જાના હોગા ! કિતનોંકો દો સાલકા માર્ગદર્શન દેના હોગા !

ફિર મુખ્ય બાત તો યહ હૈ કિ કાષ્ઠકે લિયે ઉપર્યુક્ત સ્થાન ભી દેખના હોગા. લંબી અવધિકા હોગા, ઇસલિયે સ્થાનકી ઉપયુક્તતા ભી અનિવાર્ય હૈ. પુષ્કરમેં મૈંને કાષ્ઠ કિયે હૈં. પરંતુ દો સાલકે લિયે વહ સ્થાન અનુકૂલ ન હો સકેગા. દૂસરી બાત યહ ભી જરૂરી હૈ કિ કાષ્ઠકે પહલે તીન માસ એક જગહ રહના હોગા.

પ્રશ્ન : અચ્છા, તો અબ યહ સબકે લિયે આપકો કિતના સમય ચાહિએ ? યે કાર્ય જિતને જલદી હો સકે ઇસ પ્રકાર કર લીજિએ ઔર કાષ્ઠકે પ્રારંભકી નિશ્ચિત તિથિ હમેં દીજિએ. તો, તબ તક હમ અનશન નહીં કરેંગેં.

શ્રીગુરુદેવ : અભી તો મુઝે કાર્તિક તક સમય દે દો. પશ્ચાત્ કાષ્ઠકી તિથિકા નિશ્ચય હો સકતા હૈ. હાલ તો ચિત્રકૂટમેં ભીમજીભાઈ માનસાતા નૂતન મંદિર કે નિર્માણકા કાર્ય કરા રહે હૈં. ઉનસે મૈં વચનબદ્ધ હૂં. ક્યા કરૂં ?

પ્રશ્ન તબ તો યહી સમઝના હોગા ન કિ જરૂરી કાર્ય પૂરે કરનેમેં આપ કરીબ-કરીબ એક સાલકા સમય લેંગેં ?

શ્રીગુરુદેવ : અભી તો ઐસા હી લગતા હૈ. અમુક નિશ્ચિત કાર્ય નિપટાએ બિના તો મૈં કાષ્ઠકા વિચાર ભી નહીં કર સકતા. પરંતુ મૈં વચન દેતા હૂં કિ

કાર્તિક પશ્ચાત્ કાષ્ઠકે સમય વ તિથિ કે બારેમેં અપને નિશ્ચય કરેંગે. તબ તક આપમેંસે કોઈ અનશન કરના નહીં.

પ્રશ્ન : ઔર કાર્તિકમેં નિશ્ચય નહીં હોગા તો પશ્ચાત્ અનશન આદિ જરૂર કિયા જાએગા યહ તો હમારા નિશ્ચય હી હૈ.

શ્રીગુરુદેવને હંસ કર કહા : તબ તો ફિર દો સાલકી તાલાબંદીમેં જરૂરી રહના હોગા ઐસા માલૂમ પડતા હૈ. દેખો, ભગવાનકી જૈસી મરજી ! કાર્તિક તક મુઝે કાર્ય નિપટાને દેના.

સભામેં શ્રીગુરુદેવને કહા :

શ્રીગુરુદેવસે શંકા પૂછનેકી તો કભી મના નહીં, પરંતુ કુતર્કકી સાફ મના હૈ. આજ્ઞા દેના અતિ સરલ હૈ પરંતુ આજ્ઞાપાલન કરના બહુત કઠિન હૈ. બિના આત્મનિવેદનકે આજ્ઞાપાલન હો નહીં સકતા. હમેં આજ્ઞા દેના નહીં, પરંતુ આજ્ઞાપાલન કરના સીખના હૈ.

શ્રીગુરુસે શ્રી ગોવિંદકી ઓર, અનન્ય ગુરુનિષ્ઠાસે શ્રીગુરુદેવકી પહચાન

આત્મસમર્પણ હોના કઠિનસે કઠિન હૈ. ઈશ્વર વા સદ્‌ગુરુકો આત્મસમર્પણ કર દેના હી મરના હૈ. નવધા ભક્તિમેં ઈસીકો આત્મનિવેદનકી ઉત્તમા ભક્તિ કહી હૈ. યહી સચ્ચા મરના હૈ. જો કોઈ ઈસ પ્રકાર મરતા હૈ વહ ફિર કભી નહીં મરતા હૈ હોં. ઐસે વિરલે હી હોતે હૈં.

મરને મરને સબ કહૈં, મરન ન જાનૈ કોય;
ઐસા હોય કે ન મુવા, બહુરિ ન મરના હોય.
બિના અમલ માતા રહૈં, બિન લશ્કર બલવન્ત,
બિન પઢૈં સરવસ જાનૈં, અન્ત માંહી બેઅન્ત.

ઈશ્વરનિષ્ઠા વ સદ્‌ગુરુ-વચનમેં અડિગ વિશ્વાસસે હી એકાગ્ર ધારણશક્તિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ. ફિર સાક્ષાત્કાર હોનેમેં વિલંબ હી ક્યા ? જિસકો સદ્‌ગુરુ પર વિશ્વાસ હૈ વહી ત્રિકાલમેં સુખી હૈ. એક નિશ્ચય વ એક નિયમ તો હોના હી ચાહિએ ન ?

મો મરનેકો નેમ હૈ, મરૌં તો હરિકે દ્વાર;
કબહૂં તો હરિ બૂઝિહૈ, કૌન મર્યો દરબાર.

સુન્દર સદ્‌ગુરુ પલકમેં, દૂર કરત અગ્યાન;
મન વચન કર્મ જિજ્ઞાસુ, શબ્દ સુનૈં જો કાન.

જિસ પ્રકાર સદ્‌ગુરુકે શ્રીવિગ્રહમેં પરમેશ્વર પ્રગટ બિરાજતે હૈં ઉસી પ્રકાર અપને સદાચાર, સદ્‌વ્યવહારકે આચરણયુક્ત ઉન્નત જીવન કે દ્વારા અપનેમેં અપને શ્રીગુરુદેવકો પ્રગટ કરના યહ પ્રત્યેક શિષ્યકે લિયે પ્રથમ ધ્યેય વ નિયમ હૈ.

ગુરુ ગોવિંદ દોઊં ખડે, કાકે લાગૂં પાય,
બલિહારી ગુરુદેવકી, જિન ગોવિંદ દીન્હોં બતાય.

ભગવાનકી પહચાન ગુરુદેવ કરાતે હૈં. ઇસલિયે ગુરુદેવ પ્રથમ ઔર ગોવિંદ પશ્ચાત્. ભક્ત પ્રથમ ઔર ભગવાન પશ્ચાત્. ઇસલિયે ભગવાનકો અપને ગુનગાનસે ભી અપને ભક્તોંકે યશગાન અધિક પ્રિય હૈં. ઇસલિયે ભક્તોંકા યશ સ્વયં બઢાતે હૈં.

અધિક બઢાવત આપતેં, જન મહિમા રઘુવીર,
શબરી પદરજ પરસતે, શુદ્ધહિં સરિતા નીર.

અનન્ય ગુરુનિષ્ઠાકા ગૌરવ ભી બડા હૈ, કારણ કિ ભગવાનકી પહચાન તો ગુરુદેવ કરાતે હૈં, પરંતુ ગુરુદેવકી પહચાન અનન્ય ગુરુનિષ્ઠ હી કરાતા હૈ.

આદિ શ્રી શંકરાચાર્યજી મહારાજકે ગુરુદેવ શ્રી ગોવિંદપાદાચાર્યજી મહારાજ થે. ઉનકે ગુરુદેવ શ્રી ગૌડપાદાચાર્યજી મહારાજ ઇતને પ્રસન્ન હો ગએં કિ આપને પ્રકટ હોકર આદ્યાચાર્યજીકો દર્શન, આશીર્વાદ વ સામર્થ્ય દિએં થે.

આદ્યાચાર્યજીકે સનંદનજી નામકે એક સન્નિષ્ઠ શિષ્ય થે. ઇનકી યોગ્યતા કો જાનકર આચાર્યજીને અપને લિખેં ભાષ્યગ્રંથ તથા સાધન-રહસ્ય આદિ બડે પ્રેમસે પઢાએં વ સિખાએં. ઈસસે ઔર શિષ્યવર્ગ સનંદનજીકી ઈર્ષા કરને લગા. ઈર્ષાકા જન્મ વ ઉસકી પુષ્ટિ-વૃદ્ધિ અંતઃકરણકી મલિનતાસે હોતે હૈં.

વિપરીત સંસ્કારોંકી પ્રબલતા દેખો ઔર ઈસ પર સોચો. ઇતને મહાન આચાર્યજી જૈસે સત્પુરુષકી શરણમેં આને પર તથા ઈશ્વર-સાક્ષાત્કારકા જીવન-ધ્યેય નિશ્ચય કરને પર ભી જો હીનભાગી હૈં, વે અપને રાગકામાદિક વિકારોંકો અપને વશ નહીં કર પાતે હૈં. ઈસકી સાખી યહ સત્યઘટના દેતી હૈ.

આદ્યાચાર્યજી શિષ્યોંકી ઈર્ષા તુરન્ત જાન ગએ થે. એક દિન ઉન્હોંને ગંગા-તટ પર બૈઠેં-બૈઠેં સામને પાર રહે હુએ શિષ્યોંકો આજ્ઞા દી કિ જલદીસે મેરે પાસ

આઓ. સબ નાવકી વ્યવસ્થા કરનેકો ઈધરઉધર દૌડેં. તબ સનંદનજીને ક્યા કિયા, જાનતે હો ?

શ્રીગુરુકૃપા અપાર ભવસાગર પાર કરા દેનેકો સર્વથા સમર્થ હૈ, ફિર યહ છોટીસી નદી પાર કરા દેનેમેં સમર્થ નહીં હો ? યહ નિતાંત અસંભવ હૈ ! ઈસી ભાવનાસે શ્રીગુરુકા દૃઢ નિષ્ઠાપૂર્વક ધ્યાન ધરતે હુએ સનંદનજી મહારાજને ગંગાજીમેં પૈર રખ દિયેં ત્યોં હી ગંગાજીમેંસે ઉનકે પૈરોંકો ઠહરનેકે લિએ એકએક કદમ પર એકએક સુવર્ણકમલ અવિલંબ બાહર નિકલ આયા.

આપ તો સુખપૂર્વક ઔર શીઘ્રતાસે સદ્‌ગુરુકે સન્નિકટ સર્વપ્રથમ પહુંચ કર દંડવત્ પ્રણામ કરકે હાથ જોડે હુએ વિનમ્રભાવસે ખડે રહ ગએં. સભી શિષ્ય અબ નતમસ્તક હો ગએં.

ગુરુદેવકી પ્રેમ વ કરુણાભાવનામેં પક્ષપાત હો હી નહીં સકતા. સામનેવાલે પાત્રોંકી ધારણશક્તિકો લેકર કમ-જ્યાદાકા આભાસ, દર્શન વ પરિચય હોતા હૈ.

કબીર તે નર અન્ધ હૈં, ગુરુકો કહતેં ઔર,
હરિ રુઠેં ગુરુ ઠૌર હૈં, ગુરુ રુઠેં નહિ ઠૌર.

દેવ રુઠેં તબ રક્ષા કરનેમેં સદ્‌ગુરુ સર્વથા સમર્થ હૈં. પ્રપન્નકે દોષ વા અપરાધકે કારણ પ્રપન્નકા અહિત હોતા દેખકર શ્રી સદ્‌ગુરુકે ચિત્તમેં ગ્લાનિ ભર જાતી હૈ. ગ્લાનિ યા અવસાદ ગુરુદેવકા કોપ હૈ. પ્રસન્નતા યા આહ્‌લાદ ગુરુદેવકા આશીર્વાદ હૈ. ગુરુદેવકા કોપ હોતા હૈ તબ કૌન રક્ષા કર પાતા હૈ ? જો અનન્ય ગુરુનિષ્ઠ વ ગુરુભક્ત હૈ વહી ગુરુદેવકો શીઘ્ર હી પુનઃ પ્રસન્ન કર પાતા હૈ.

અદ્વૈતસાધના વ શરણાગતિ

શ્રી સદ્‌ગુરુકી સાધારણ અનુકંપા-માત્રસે કલ્યાનકા સાધન પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ. દેહાભિમાન ત્યાગ કર ભગવત્-પ્રપન્ન હોના યહ સ્વ-સ્વરૂપકી પ્રાપ્તિકા સરલ સાધન હૈ.

ઈશ્વર, માયા ઔર જીવ અનાદિ હૈં. પ્રકૃતિ જીવસે અનાદિ હૈ, પર ઈશ્વરસે નહીં. ઇસલિયે જીવ ઈશ્વર-શરણાગતિ સ્વીકારને પર હી માયાસે પરે હો સકતા હૈ. આસુરીભાવકા આશ્રય કરકે દુષ્કર્મ કરનેવાલે મૂઢ મનુષ્ય હી ભગવાનકા શરણ છોડકર માયાકા શરણ ગ્રહણ કરતે હૈં.

પરમેશ્વર માયાસે અલગ હૈં પરંતુ સાથ હી સાથ ઉસી માયાકે અધિપતિ ભી વે પરમેશ્વર હી હૈં, યહ સમઝમેં આ જાયે ઔર પશ્ચાત્ અનુભવમેં આ જાયે,

તભી અદ્વૈતવાદમેં રહી હુઈ વાસ્તવિકતા સમઝમેં આ સકેગી. અર્થાત્ તબ પ્રભુકી પ્રક્રિયા સ્પષ્ટ રૂપસે તુમ્હારી સમઝમેં તુરન્ત આ જાએગી. તબ તક તો કેવલ મિથ્યાવાદી અદ્વૈત રહતા હૈ, જો કેવલ વાણીવિલાસ હૈ. સસશૃંગવત્ યા મૃગજલવત્ કહને ભરસે હી ક્યા મિલ જાતા હૈ ?

ચરન રંગે લોચન રંગે, ચલે મરાલી ચાલ,
નીર છીર વિવરન સમય, બક ઉઘર્યો તત્કાલ.

યુદ્ધકા પ્રારંભ કરના હી કઠિન હૈ. દેખો, ભાઇ, વિપરીત સંસ્કારોંકો હટાનેકે લિયે કટિબદ્ધ હો જાના હી કઠિન હૈ. વાગ્યુદ્ધ તો અત્યંત આસાન હી હૈ. આચરણ-નિષ્ઠ રહના હી કઠિનસે કઠિન હૈ. કામરાગાદિકસે પૃથક્ હોના સબ કોઈ ટાલતે રહતે હૈં. બોલના અચ્છા લગતા હૈ, પરંતુ આચરનકા પ્રારંભ કરના અત્યંત કઠિન હૈ.

કઠિન પ્રીતિકી રીતિ, કઠિન તન મન વશ કરિબો,
કઠિન હૈ કર્મ નિકંદ, કઠિન ભવસાગર તરિબો.
કઠિન સંકટમેં દાન, કઠિન સંભ્રમકો સમતા,
કઠિન હૈ પર ઉપકાર, કઠિન મન મારન મમતા.
વચન નિબાહન અતિ કઠિન, નિધન નેહ પાલન કઠિન,
મુનિ ઈશ્વર સિખવત ચતુર નર, જ્ઞાન યુદ્ધ જીતન કઠિન.

સચ તો યહ હૈ કિ વિવાદ કરના છોડ દો. વિવાદસે બુદ્ધિ મેં અસ્થિરતા ઉત્પન્ન હો જાતી હૈ. નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિકે બિના નિષ્ઠા ઔર અનુરાગ જમતે નહીં. ઔર તબ તક કુછ અનુભવ હોતા નહીં. મનકો વિવાદગ્રસ્ત ન બના કર સાધનમય બનાતે રહના.

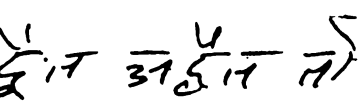

માયા પર વિજયપ્રાપ્તિ કે સાધન તત્ત્વાનુસંધાન ઔર ઈશ્વર-શરણાગતિ હૈં. માયાધીશકી શરણાગતિ માયાકો પાર કરનેકે લિએ સરલસે સરલ સાધન હૈ.

અદ્વૈત-સાધનામેં ભી પ્રથમ, મન ઔર શરીરસે મૈં ભિન્ન હૂં, યહ અનુભવ કરના ચાહિએ. તબ પરિણામમેં, મૈં સચ્ચિદાનંદ-સ્વરૂપ હૂં, ઇસ સહજાવસ્થાકા અનુભવ-રસ મિલેગા.

ઇસી રસસે અર્થાત્ ઇસી પ્રાપ્ત આત્મશક્તિસે, હમેં પ્રાપ્ત હમારે દો ઉપકરણ (૧) મન ઔર (૨) શરીર, અનાયાસ હી હમારે સ્વાધીન બને રહતે હૈં ઔર યહ હોતા હૈ પ્રકૃતિ-જય, અર્થાત્ માયા-જય. તબ પ્રાણ ઔર પ્રકૃતિ, દોનોંકે ઉપર પ્રભુત્વ-પ્રાપ્તિ સહજ હોતી હૈ. ઔર યહી હોતા હૈ સાધન-સાફલ્ય. ભગવાન હમેશા માયાધીશ હૈં યહ ખૂબ યાદ રખના.

જો ચેતન કહં જડ કરેં, જડહિં કરેં ચૈતન્ય;
અસ સમર્થ રઘુનાયકહિં, ભજહિં જીવ તે ધન્ય.

ઈશ્વર-અનુગ્રહ, સદ્‌ગુરુ-કૃપા ઔર શુભ-સંસ્કારોંકા ઉદય હોતા હૈ, તભી મનુષ્ય કુછ કરનેમેં સમર્થ વ સફલ બનતા હૈ. ઈનકે ઉદયકે લિયે એક હી નિમિત્ત પર્યાપ્ત હૈ. વહ હૈ સમ્યક્ સમર્પણ. લૌકિક કાર્ય-વિશેષકો સંપન્ન કરના હો તબ ભી ઉસકે લિએ એક લગન વ સમ્યક્ સમર્પણ હોને પર હી વહ સાંગોપાંગ સંપન્ન હોતા હૈ યહ કઈયોંકા અનુભવ હૈ.

મૈં અનુભવકો લેકર દાવેકે સાથ પુનઃપુનઃ યહી કહૂંગા કિ પ્રપન્ન હોના સ્વસ્વરૂપકી પ્રાપ્તિકા સરલસે સરલ સાધન હૈ. દેખો ભાઈ ! સોચો ! બ્રહ્મ ઔર જીવમેં અન્તર નહીં હૈ. પરંતુ કબ ? જબ કિ અજ્ઞાન ન રહે તબ ! ઇસ પર ક્યોં સોચતે-સમઝતે નહીં હો ? યહ ધ્રુવ હૈ કિ બિના ઈશકૃપાકે યહ અન્તર મિટતા નહીં.

આપ કહતે હૈં કિ, અવિદ્યા કે કારણ બ્રહ્મ જીવભાવકો પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ, યહી અજ્ઞાન હૈ. અબ આપ સોચિએ કિ જબ બ્રહ્મકો હી અજ્ઞાનકા આવરણ છા જાતા હૈ, તબ ફિર ઉસ અજ્ઞાનકી નિવૃત્તિ કરેગા કૌન ?

વેદાંતમેં, જિસ પ્રકાર જીવકી અલ્પજ્ઞતા-ભ્રાંતિ પરિકલ્પિત હૈ, ઉસી પ્રકાર ઈશ્વરકી સર્વજ્ઞતા-ભ્રાંતિ ભી પરિકલ્પિત હૈ. ઈશ્વરકા ઈશ્વરત્વ ભી મિથ્યા ઠહરતા હૈ, ક્યોંકિ કૈવલ્ય મુક્તિકી વ્યવસ્થાકો માનતે સમય, ઈશ્વરકી સર્વજ્ઞતા તથા જીવકી અલ્પજ્ઞતા, દોનોંકા ત્યાગ કરના પડતા હૈ. કેવલ શુદ્ધ ચિતિમેં લક્ષણા કરકે તાત્પર્ય માના હૈ, જિસકો ભાગત્યાગ લક્ષણા કહા ગયા હૈ.

આપકે અનુસાર જબ મિથ્યા હી નિર્વિશેષ બ્રહ્મકા તિરોધાન કરતી હૈ તો પ્રશ્ન

ઉઠતા હૈ કિ તબ તો વહ બ્રહ્મસે ભી પ્રબલા ઠહરતી હૈ, જો બ્રહ્મકો હી ઢંક કર જીવ બના દેતી હૈ, ઔર અહંતા-મમતા કે ફંદોંમેં ભી બાંધ દેતી હૈ ?

દૂસરા પ્રશ્ન યહ ઉઠતા હૈ કિ બ્રહ્મ તો નિર્વિશેષ, નિર્દોષ થા, તો વહ ક્યા દોષ-અપરાધ કર સકતા થા ? નિર્વિકાર, નિર્વિશેષ બ્રહ્મકો, મિથ્યા માયા ક્યોં ઔર કહાંસે લગ ગઈ ?

આકાશમેં જિસ પ્રકાર એક દેશવિશેષ મેં મેઘ રહતે હૈં, ઉસી પ્રકાર નિર્વિશેષ બ્રહ્મકે હી એક દેશવિશેષમેં માયા હૈ ઐસા કહને પર તો, વહ બ્રહ્મ, દેશ-વિભાગયુક્ત ઔર માયાવિશિષ્ટ હો જાતા હૈ. તબ ફિર વહ નિર્વિશેષ કૈસા ?

માયા બ્રહ્મકો આવૃત્ત ભી કૈસે કર સકતી હૈ ? ક્યોંકિ બ્રહ્મ તો પ્રકાશમય વ નિર્વિશેષ હૈ ! જ્ઞાનસ્વરૂપ પ્રકાશમય નિર્વિશેષકે સામને અવિદ્યા માયાકા અંધકાર કૈસે ટિક સકતા હૈ ? બ્રહ્મકે સામને જા ભી કૈસે સકતા હૈ ? જબ કિ પ્રકાશકે સામને અંધકારકા કોઈ અસ્તિત્વ હી નહીં હો સકતા હૈ !

ઔર ભી એક બાત હૈ કિ માયા હૈ, ઐસા કહના હી માયાકી સત્તાકો સિદ્ધ કર દેતા હૈ, ક્યોંકિ જિસકે લિએ હૈ યા થી ઐસા શબ્દપ્રયોગ હોતા હૈ ઉસકી સત્તા સ્વયં સિદ્ધ હો જાતી હૈ.

અચ્છા ! ઔર ભી સમઝો-સોચો ! આપ કહતે હૈં કિ અજ્ઞાન હૈ તબ તક જીવ-બ્રહ્મમેં અંતર હૈ. જ્ઞાન હોતે હી જીવ બ્રહ્મ હો જાતા હૈ. ઠીક હૈ.

આપ વેદાંતિયોંસે પૂછના કિ મિથ્યા માયાકી નિવૃત્તિ કરનેવાલા જ્ઞાન મિથ્યા હૈ યા સત્ય ? ઉસ જ્ઞાનકા જ્ઞાતા કૌન ? ઔર જ્ઞાતા ભી મિથ્યા હૈ યા સત્ય ?

દેખો, ભાઈ ! સિદ્ધાંતાનુસાર બ્રહ્મકે અતિરિક્ત સબ પદાર્થ મિથ્યા હૈ. તબ જ્ઞાનકો સત્ય કૈસે કહ સકેંગે ? ઔર ઉસ જ્ઞાનકા જ્ઞાતા ભી સત્ય કૈસે હો સકતા હૈ ? ક્યોંકિ ઉનકે વિચારસે તો જીવ મિથ્યા માયાસે કલ્પિત પદાર્થ હૈ. જ્ઞાન હોતે હી વહ ભી મિથ્યા હો જાતા હૈ. ઉસી તરહ, જ્ઞાનકે જ્ઞાતાકો બ્રહ્મ નહીં કહ સકેંગે, ક્યોંકિ ઉનકા બ્રહ્મ તો નિર્વિશેષ હૈ. જો જ્ઞાતા હોતા હૈ, તબ તો વહ સ્વરૂપ-ચ્યુત હો જાતા હૈ ઔર તબ તો ઉસી વક્ત ઉસમેં ભી મિથ્યાત્વ આ જાતા હૈ.

કહા ગયા હૈ કિ એકમાત્ર વિજ્ઞાન હી સત્ય હૈ, બાકી સબ ભ્રમ હૈ, મિથ્યા હૈ. અબ દેખો ! યહ ભ્રમવાદ યહાં તક માના ગયા હૈ કિ વેદશાસ્ત્ર ભી મિથ્યા ! અસ્મત્પ્રત્યયગોચર. માતા, પિતા, દેવ, તીર્થ, ઇત્યાદિ સબ મિથ્યા ! ઇસ પ્રકાર વિજ્ઞાન હી સત્ય હૈ ઔર ઉસમેં કિસી પ્રકારકા પ્રત્યય નહીં.

ઈસ અંશમેં વિજ્ઞાનવાદ ભી બૌદ્ધકે શૂન્યવાદકો મિલતા હૈ. શૂન્યવાદમેં સર્વ શૂન્ય હી શૂન્ય હૈ ઔર ઉસકા કોઈ જ્ઞાતા નહીં હૈ. અદ્વૈતવાદમેં ભી ઉસ અદ્વૈતકા જ્ઞાતા કોઈ નહીં હૈ ઔર વહ સ્વયં ભી અપને આપકા જ્ઞાતા નહીં હૈ.

સ્પષ્ટ કહા ગયા હૈ કિ વહ જાનનેવાલા નહીં હૈ કિન્તુ જ્ઞાન-માત્ર હૈ ! ઉસ જ્ઞાન-માત્રકો "મૈં હૂં" ઈસકા જ્ઞાન હૈ યા નહીં ? ઈસકા ઉત્તર મિલેગા કિ વહ ઐસા નહીં જાનતા હૈ કિ મૈં હૂં ! કારણ કિ "મૈં હૂં" જાનના અદ્વૈત સિદ્ધાંત કે અનુસાર માયામેં હોતા હૈ.

આપ યહ ભી સોચિયે કિ યદિ સંસાર અનિત્ય હૈ તો ફિર ત્રય-તાપકા અનુભવ ક્યોં ? જગત મિથ્યા હૈ તો અપને સુખદુઃખ ભી મિથ્યા હી હૈ ન ? તાત્પર્ય કિ મિથ્યાત્વકી ભાવના અપને ખુદ કે સાથ ભી હોની ચાહિએ ન ?

હે હરિ ! યહ ભ્રમકી અધિકાઈ.
જો જગ મૃષા તાપ-ત્રય-અનુભવ હોઈ કહહુ કેહિ લેખે,
કહિ ન જાય મૃગવારિ સત્ય, ભ્રમ તે દુખ હોઈ વિસેખે.

(વિ. ૧૨૧)

હે હરિ ! ન હરહુ ભ્રમ ભારી.
જદ્યપિ મૃષા સત્ય ભાસૈ, જબ લગિ નહિં કૃપા તુમ્હારી.
અર્થ અવિદ્યમાન જાનિય સંસૃતિ નહિં જાઇ ગોસાઈ,
બિન બાંધે નિજ હઠ સઠ પરબસ પર્યો કીરકી નાઈ.
શ્રુતિ, ગુરુ, સાધુ સમૃતિ, સંમત યહ દૃશ્ય અસત્ દુખકારી,
તેહિ બિનુ તજે, ભજે બિનુ રઘુપતિ, બિપતિ સકૈ કો ટારી.
બહુ ઉપાય સંસાર-તરન કહં, બિમલ ગિરા શ્રુતિ ગાવૈ,
તુલસિદાસ મૈ-મોર ગયે બિનુ, જિઉ સુખ કબહું ન પાવૈ.

(વિ. ૧૨૦)

ગ્યાન ભગતિ સાધન અનેક, સબ સત્ય જૂઠ કછુ નાહીં,
તુલસિદાસ હરિ-કૃપા મિટૈ ભ્રમ, યહ ભરોસ મન માહીં.

(વિ. ૧૧૬)

ખૈર ! ઇન બાતોંસે કોઈ લાભ હી નહીં ! દેખો ભાઈ ! સર્વ વૃત્તિયોંકે નિરોધકા

કારણ તો પરવૈરાગ્ય હૈ. વિવેકખ્યાતિમેં તો કેવલ આત્મા કે પ્રતિબિંબ-માત્રકા સાક્ષાત્કાર હૈ ! જબ સાધકકો યહ માલૂમ હો જાતા હૈ તબ ઉસકી આસક્તિ, વિવેકખ્યાતિકી સમ્યક્ સાત્ત્વિક વૃત્તિસે ભી હટ જાતી હૈ. ઔર તભી સાધક ગુણોંકે ક્ષેત્રસે પરે ઉઠ જાતા હૈ.

ગુણોંકે ક્ષેત્રસે મુક્ત હોના યહ હૈ પરવૈરાગ્ય. જબ તક વૈરાગ્યવૃત્તિ નહીં હો તબ તક જડચેતનકા ભેદ સમઝનેકી યોગ્યતા વ ક્ષમતા સમ્યક્ પ્રકારસે ઉદય હોતી હી નહીં.

જીવ જબ તક સ્થૂલ, અલ્પસ્થાઈ, વિનાશશીલ પ્રાણી, પદાર્થ વ વસ્તુઓંકી પ્રાપ્તિ વ સંગતિમેં તૃપ્ત રહતા હૈ અથવા ઈનકે અભાવમેં ઈનકી પ્રાપ્તિકે નિમિત્ત સ્થૂલ જગતકી તરફ સતૃષ્ણ દૃષ્ટિસે દેખતા હુઆ લાલાયિત રહતા હૈ, તબ તક પરમ તત્ત્વ સર્વેશ્વરકી ઔર ઉસકા લક્ષ્ય જાના હી કઠિન હૈ. યહ નિતાંત ધ્રુવ હૈ કિ નિર્વિષયી મન હી સમાધિ યોગ્ય હૈ.

જૈસી પ્રીતિ શરીરમેં, રહૈં શરીરી બીચ,
"બનાદાસ" કામાદિ ભટ, ભરર ભાગિહૈ નીચ.

સ્વસ્વરૂપકી વિસ્તૃતિસે હી વિષયોંમેં મધુરતા માલૂમ પડતી હૈ. વાસ્તવિકમેં, ભોગોંમેં મધુરતા હૈ નહીં. એક ક્ષણ ભરકે લિએ ભી ભગવત્-સ્વરૂપાનંદ મિલ જાવે તો ત્રિલોકકા વૈભવ તૃણવત્ હો જાતા હૈ ઈસમેં શંકા નહીં.

હીન વૈરાગ્ય વૈરાગ્ય હી નહીં ! વશીકાર વૈરાગ્ય કારણ ઔર સંયોગવશાત્ હોતા હૈ. અગર ત્યાગભાવના ઉદય ન હો જાવે તો કટુ શબ્દ યા સંગોયસે નિષ્પન્ન વૈરાગ્ય દ્વેષકા રૂપ ચૌકસ ધારણ કર લેતા હૈ.

પ્રપન્ન વૈરાગ્ય સબકો લાત માર દેતા હૈ. પ્રારબ્ધભોગ પર ભી લાત મારતા હૈ. જો યહ જાનતા હૈ કિ જગતમેં જો ભી વસ્તુ હૈ વસ્તુતઃ અસત્ય હૈ, તો ઉસકો ફિર કિસીકી પરવાહ નહીં રહતી. તીવ્ર વૈરાગ્ય વહી હૈ જો પરિપક્વ હો ગયા હૈ. બાકી તો વૈરાગ્યકી બાતેં હી હૈં !

જિસકો વૈરાગ્ય છૂ ભી નહીં ગયા હૈ, વહ આત્મા વ આધ્યાત્મિકતાકી બાતેં કરનેકા અધિકારી નહીં હૈ, કારણ કિ વૈરાગ્ય દૃઢ પરિપક્વ ન હોવેં તબ તક આત્માકી બાતેં સિર્ફ નકલી સિક્કા હૈ. મનકા અંતરંગ વૈરાગ્ય હો તો હી સાધનમેં ઉત્તમ પ્રકારકી સફલતા પ્રાપ્ત હોતી હૈ. ઘરમેં સભી પ્રકારકે ઉત્તમોત્તમ વસ્તુ-

પદાર્થોંકે બીચમેં રહતે હુએ ભી જંગલકે એકાંત મેં રહને જૈસી સહજ વૃત્તિ સાધ્ય કરના ચાહિએ.

આવતકો હરસૈં નહીં, જાત સોક નહિં હોય.
ઐસી કરની જો કરૈં, ઘર મહં યોગી હોય.
તનુકો જોગી સબ કરૈં, મન કો કરૈં ન કોઈ,
મનકો જોગી જો કરૈં, "બના" પરમહિત હોઈ.

વૈરાગ્ય સ્થિર હો જાતા હૈ તભી ત્યાગ ટિક સકતા હૈ. શ્રી શ્રી સ્વામી પ્રકાશાનંદજી ગોદડિયા મહારાજકે શ્રી ગુરુદેવ શ્રી લલ્લુભાઈ ગોવર્ધનદાસભાઈ ગૃહસ્થાશ્રમી હોને પર ભી પરમ વૈરાગ્યવાન થે. મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ વ સૂક્ષ્મ અહંકારમેંસે વિષયોંકા અત્યંત અભાવ હોના હી સમ્યક્ ત્યાગ હૈ.

દેખો, પ્રતિભા, જ્ઞાન, તપ વા ધ્યાન-ઉપાસનાકા અભિમાન હોના યહ પાપકર્મ હૈ. ઉસી તરહ ત્યાગ વા વૈરાગ્યકા અભિમાન ઘોર અજ્ઞાન હી હૈ, કારણ કિ જિસકા ત્યાગ કિયા વહ સ્વરૂપમેં પ્રથમસે હી નહીં હૈ. ફિર ત્યાગ હી કિસકા ? ઔર અભિમાન ભી કિસકા ?

ચાહે કિતના ભી તપ, ધ્યાન, જ્ઞાન વા વિકાસ સાધ્ય કિયા હો, યહ ધ્રુવ હૈ કિ વૈરાગ્યહીન મનુષ્યકો ગિરનેમેં દેર નહીં લગતી. ઉસકા ધ્યાન વા જ્ઞાન વા વિકાસ એક ઓર ધરા રહ જાતા હૈ ઔર વહ તત્કાલ ગિર જાતા હૈ.

મોહ, અભિમાન, આદિ તમોગુણી વૃત્તિ હૈં. જહાં તમો-ગુણી-વૃત્તિ, વહાં અંધકાર ! અંધકાર અજ્ઞાનકા ઔર પ્રકાશ જ્ઞાનકા હોતા હૈ. વૃત્તિ સાત્ત્વિક હોને પર ઈશ્વરકી તરફ આગે બઢને વ ગુણોંસે પરે ઉઠ જાનેમેં હમેં બહુત હી સરલતા રહતી હૈ. યહ બરાબર સત્ય હૈ કિ જહાં તક વાસના હૈ, વહાં તક ઉપાસના, જ્ઞાન, ધ્યાન વા યોગ હી કૈસા ?

સંસૃતિ મૂલ સૂલપ્રદ નાના । સકલ સોકદાયક અભિમાના ॥
મોહ સકલ વ્યાધિન કર મૂલા । તિન્હતેં પુનિ ઉપજહિં બહુ સૂલા ॥
જબ ઘટ મોહ સમાઈયા, સબૈ ભયા અંધિયાર;
નિર્મોહ ગ્યાન વિચારિકૈ, સાધુ કો ઉતરૈં પાર.

માન-અપમાન, મદ-અભિમાન ઔર રાગાદિક વૃત્તિયોંકે ઝમેલેસે ઊંચા ઉઠોગે

તબ શાંતિ મિલેગી. રાગ આસુરી સંપત્તિયોંકા રાજા હૈ. ઇસસે બચો. ત્યાગ-વૈરાગ્યકો સાધનેકે લિયે ઉદાર વ ક્ષમાવંત બનો. અપને દૂસરેકે લિયે જો સહન કરતે હૈં, જો ત્યાગ કરતે હૈં વહ ઉદારતા હૈ. યદિ ઉદારતાકા અભાવ રહા ઔર રાગ, મોહ આદિ બના રહા તો ઉત્થાન હોના નિતાંત અસંભવ હૈ.

ઇસલિયે ઇનસે બચના ઔર ઉદાર ક્ષમાશીલ હોના હી સાધનારંભ હૈ. અહમ્ ત્યાગના હી સચ્ચા ત્યાગ હૈ. અહમ્ ત્યાગને પર હી ધ્યાન, ભક્તિ, જ્ઞાન, સત્કર્મ આદિ સબ સમ્યક્ હોતે હૈં. અહમ્-ત્યાગસે હી શાંતિકી અનુભૂતિ હોતી હૈ. ઇસલિયે શાંત સ્વભાવ, શાંત વ્યવહાર અર્થાત્ શાંત વાણી, વર્તન, વિચાર, ભાવ વ શાંત પરમાણુ ઇશકૃપાકી મહાન દેન હૈ.

સાત દ્વીપ નવ ખંડ લોં, તીનિ લોક જગ માંહિ,
તુલસી શાંતિ સમાન સુખ, ઔર દૂસરો નાહિં.
તુલસી સુખદ શાંતિકો સાગર, સંતન ગાયો કરન ઉજાગર.
તામેં તન મન રહૈ સમોઈ, અહમ અગનિ નહિં દાહૈં કોઈ.

અહંકાર ત્યાગના હી સચ્ચા ત્યાગ હૈ. દેહાભિમાન ત્યાગ કર ભગવત્-પ્રપન્ન હોના હી સ્વસ્વરૂપ-પ્રાપ્તિકા સરલ સાધન હૈ. સર્વાભિમાન ત્યાગ કર, ભગવત્-પ્રપન્ન હોને પર સ્વ-સ્વરૂપકી પ્રાપ્તિ હોતી હી હૈ. દેહાભિમાન ત્યાગ કર સદ્‌ગુરુ-પ્રપન્ન હોનેસે સાધનાસિદ્ધિકા માર્ગ મિલ હી જાતા હૈ.

મેરા તેરા જિયરા કૈસે ઈક હોઈ રે.
મૈં કહતા હૂં આંખિન દેખી, તૂ કહતા કાગદહિં લેખી,
મૈં કહતા હૂં જાગત રહિયો, તૂ રહતા હૈ સોઈ રે.
મૈં કહતા નિરમોહી રહિયો, તૂ જાતા હૈ મોહી રે.
જુગનજુગન સમુઝાવત હારા, કહી ન માનત કોઈ રે.
સદગુરુધારા નિરમલ બહઈ, વામેં કાયા ધોઈ રે.
કહત કબીરા સુનો ભાઈ સાધો, તબૂ હી વૈસા હોઈ રે.

સોચો તો ! જબ અપના હી અસ્તિત્વ નહીં હૈ તો જગતકા સ્થાન હી કહાં ? ક્યા ઔર ક્યોં ? શરીર હી અપના નહીં હૈ તો શરીર કે સાથ સંબંધ રખનેવાલે પ્રાણી-પદાર્થ કૈસે અપને હો સકતે હૈં ?

હમ કૌન હૈં ? કહાંસે આયે હૈં ? હમારા જન્મ ક્યોં ? નિયંતા કૌન ? હમ દુઃખસુખ કિસલિયે ભોગતે હૈં ? - ઇનકા કભી વિચાર કિયા ? યદિ નહીં, તો અબ કરો ઔર ઉત્તર ખોજો.

વિરક્ત સદૈવ નિર્દ્વન્દ્વ રહતા હૈ. જિસે દેહાધ્યાસ રહતા હો વહ વિરક્ત નહીં. જગત જિસે દુઃખ જાનતા હૈ ઐસે દુઃખ પર દુઃખ અર્થાત્ કઈ દુઃખ આને પર ભી જિસકે ચિત્તમેં ઉદ્વેગ નહીં ઉઠતા હૈ તથા જિસકે કામ, ક્રોધ, આદિ સ્વાભાવિક હી અર્થાત્ સહજ હી શાંત હો ચુકે હૈં વહી યથાર્થમેં અભય હૈ ઔર વહી વિરક્ત હૈ.

સાધૂજન જગમેં રહૈં, જ્યોંઇ કમલ જલ માહિં,
સદા સર્વદા સંગ રહૈ, જલકો પરસત નાહિં.

કિંચિત્ ભી આત્માનુભૂતિ વા સ્વરૂપ-જ્ઞાનદર્શન હો જાય તો મોહ રહ હી નહીં સકતા. "નિર્મોહો નિત્યસત્ત્વ સ્થો ।" વિપરીત ભાવના ઉદય હોનેકા નામ હી મોહ હૈ ન ! દેખો, માનસજીમેં મોહકા સ્વરૂપ બતાયા હૈ. શીલનિધિ રાજાકી વિશ્વમોહિની કુમારી કે પ્રતિ શ્રી નારદજીકો વિપરીત ભાવના ઉદય હો ગઈ. યહ નારદ-મોહકા પ્રસંગ હૈ.

સુનુ મુનિ મોહ હોય તન તાકે । જ્ઞાન વિરાગ હૃદય નહિં જાકે ॥

પરન્તુ નારદજીકો અહંકાર ઉદય હો ગયા થા. "જિતા કામ અહમિતિ મન માહીં." અહમ્‌સે મોહ, કામ વ રાગાદિકકી પ્રબલતા, ઔર ઈસી પ્રબલતાસે ચોરી, કપટ, છલ, લાલસા, વિકલતા, હાયહાય ઔર દારુણ ક્રોધ હોતે હૈં. મોહકી પૂરી શૃંખલા નારદ-મોહ-પ્રસંગમેં સ્પષ્ટ કહી હૈ. દેખો, ઈસ પ્રકાર સમઝના ચાહિયે.

દેખિ રૂપ મુનિ વિરતિ વિસારી । બડી બાર લગિ રહૈં નિહારી ॥

યહાં કામના ઉદ્‌ભવ હોતા હૈ.

લક્ષન તાસુ બિલોકી ભુલાને । હૃદય હર્ષ નહિં પ્રગટ બખાને ॥

દેખો, યહ ચોરીકા ભાવ હૈ.

જો યહિ વરૈં અમર સો હોઈ । સમર ભૂમિ તેહિ જીત ન કોઈ ॥

અબ લાલસાને પકડ લિયા.

સેવહિં સકલ ચરાચર તાહીં । બરૈ શીલનિધિ કન્યા જાહીં ॥

ફિર લોભકા ઉદય હો ગયા.

લક્ષન સબ વિચારિ ઉર રાખે । કછુક બનાય ભૂપ સન ભાખેં ॥

છલ-કપટ સહજ બન ગયા, હોં.

જપ તપ કછું ન હોય ઈહિ કાલા । હે વિધિ મિલૈ કવન વિધિ બાલા ॥

આસક્તિ ઔર કામાગ્નિ.

માયા વિવશ ભયે મુનિ મૂઢા । સમુઝી નહિં હરિગિરા નિગૂઢા ॥

મોહાંધકાર ઔર મોહકી મૂઢતા દેખો.

મુનિમનહર્ષ રૂપ અતિમોરે । તજિ આનહિ વરિહિ ન ભોરે ॥

અહમ્‌કા સ્વરૂપ.

મુનિ અતિ વિકલ મોહ મતિ નાઠી । મનિ ગિરિ ગઈ છૂટિ જનુ ગાંઠિ ॥

અસફલતાકી હાય હાય, જો અહમ્‌કા પરિણામ હૈ.

વેષ વિલોકિ ક્રોધ અતિ બાઢા । તિનહિં શ્રાપ દીન્હા અતિ ગાઢા ॥

અવિવેકકા પ્રભાવ ઔર ચિત્તકી અશુદ્ધિ.

ફરકત અધર કોપ મનમાહીં । સંપદિ ચલેં કમલાપતિ પાહીં ॥

ક્રોધકા પ્રકટ સ્વરૂપ, કુવિચાર વ કુભાવ.

દૈહૌં શ્રાપ કિ મરિ હો જાઈ । જગત મોરિ ઉપહાસ કરાઈ ॥

અપને દોષ નહીં દિખતેં. મિથ્યા દોષોરોપ વ વૈરભાવ.

સ્વારથ સાધક કુટિલ તુમ સદા કપટ વ્યવહારુ.

નિર્દોષમેં દોષ હી દોષ દિખેં ઔર ભક્તિભાવ ચટ્ટ.

ભલે ભવન અબ બાયન દીન્હા । પાવહુગે ફલ આપન કીન્હા ॥

શરણાગતિ કા ત્યાગ. યહ હૈ અહમ્‌કા પરિણામ. તાત્પર્ય યહી કિ -

સુર નર મુનિ કોઊ નાહિં, જેહિન મોહ માયા પ્રબલ,

અસ વિચારિ મનમાહિં, ભજિય મહામાયા-પતિહિ.

નિષ્કર્ષ યહ હૈ કિ સત્ય, અહિંસા, બ્રહ્મચર્ય, અસ્તેય, શુચિતા હી માનવ આદર્શ હૈં. કામ ક્રોધ ઔર લોભસે ઈનકા નાશ હોતા હૈ, અર્થાત્ શુભ આચરણ હી માનવકા આદર્શ હૈ.

વૈરાગ્યકી બાતોંસે વૈરાગ્ય સાધ્ય નહીં હોતા. સ્વર્ગસે લગાકર મૃત્યુલોક પર્યંતકે સર્વ ભાગોંમેં અત્યંત અરુચિ હોના હી વૈરાગ્ય હૈ. સંસાર અનિત્ય હૈ ઐસા નિશ્ચય હો જાય તબ આનંદાનુભવ રહતા હૈ. તબ કેવલ દ્રષ્ટાભાવ રહ જાતા હૈ. જબ તક જગતમેં સુખાનુભૂતિ, તબ તક ઉપરતિ કદાપિ નહીં. ઉપરતિકે બિના પ્રભુ-અનુરાગ નહીં. ભજનસે પ્રભુ-પ્રેમ બઢને પર સબ સાધ્ય હો જાતા હૈ. ભજનસે હી ધર્મ સાર્થક હોતા હૈ.

સોઈ પાવન સોઈ સુભગ સરીરા । જો તનુ પાય ભજિય રઘુવીરા ॥
રામભક્તિ યહિ તનુ મહં જામી । તાતે મોહિ પરમ પ્રિય સ્વામી ॥
તજૌં ન તનુ નિજ ઈચ્છા મરના । તનુ બિનુ વેદભજન નહિં વરના ॥

હમારા તો યહી નિશ્ચય હૈ. જન્મ ધારણ કરકે રામભક્તિરસ પીતે રહના. ઈસકે સમકક્ષ ઔર કોઈ રસ ત્રિલોકમેં નહીં.

રામભજન સોઈ મુક્તિ ગુસાઈ । અનઈચ્છિત આવૈ બરિઆઈ ॥
જિમિ થલ બિનુ જલ રહિ ન સકાઈ । કોટિ ભાંતિ કોઊ કરૈં ઊપાઈ ॥
તથા મોક્ષ સુખ સુનિ ખગરાઈ । રહિ ન સકૈ હરિભક્તિ બિહાઈ ॥
અસ વિચારિ હરિભક્ત સયાને । મુક્તિ નિરાદરિ ભક્તિ લુભને ॥
ભક્તિ કરત બિનુ જતન પ્રયાસા । સંસૃતિ મૂલ અવિદ્યા નાસા ॥
ભોજન કરિઅ તૃપ્તિ હિત લાગી । જિમિ સો અસન પચવૈ જઠરાગી ॥

વૈરાગ્ય ઔર ભક્તિ દૃઢ ન હો જાય તબ તક અદ્વૈતવેદાંતકો હાથ નહીં લગાના. વરના વાગ્યજ્ઞાની તો પક્કે બન જાઓગે ઔર સ્થિતિ કુછ ભી ન હોગી. દંભ-પાખંડકી ગહરી ગર્તમેં ઉતર જાઓગે. દંભકે સમાન ઘોર આત્મવંચના ઔર હૈ હી નહીં. દંભી ભગવાનસે બહુત દૂરદૂર હોતા જાતા હૈ. તાત્પર્ય કિ વહ ભગવાનકી ઓર નહીં પરંતુ ભગવાનસે વિમુખ હોતા જાતા હૈ.

દૂસરી બાત યહ હૈ કિ, બિના વૈરાગ્યકે કષાયકા અધિકાર નહીં. યતિલિંગમેં કાષાય ચાહિએ. પરંતુ યહ કદાપિ ન ભૂલના કિ કષાય-વસ્ત્ર વૈરાગ્ય હોને પર હી સાર્થક હૈં.

યતિકે બાદ સજ્જિત અર્થાત્ ધ્યેય-સ્વરૂપકે ગુન-સ્વભાવકો ધારણ કરતે હુએ સજ્જિત હોના. સજ્જિત કે બાદ સન્નિહિત અર્થાત્ ધ્યેય-સ્વરૂપકે સમીપસ્થ રહતે હુએ, બિલકુલ તૈયાર ઔર ઉસકે બાદ ગુણાતીત !

વિના સમઝકે વેદાંતમેં જાનેસે શુષ્કતા નિશ્ચિત આ જાતી હૈ. ઇસલિયે ભક્તિભાવ બઢાના ઔર ઉસીમેં રત રહના. ઈશ્વર-પ્રણિધાન સહજ હી મેં હોતા નહીં, કારણ કિ અવિદ્યાદિ ક્લેશોંકે સંસ્કાર-બીજ રૂપસે ચિત્તભૂમિમેં અનાદિકાલસે પડે હૈં. ઉનકો શિથિલ કરનેમેં તથા ચિત્તકો ભગવદ્-ધ્યાનકે યોગ્ય બનાનેમેં ઇષ્ટમંત્ર હી સમર્થ હૈ.

પ્રભુકે લિયે પ્રેમ-પ્રીતિ બઢાનેકા પુરુષાર્થ સતત કરના. પહલે એકકા આંકડા સ્થિર નહીં રખોગે તબ તક સબ શૂન્ય વ્યર્થ હી હૈં. પ્રેમકે અંકકે સાથ હી સાધના દશગુની હોતી હૈ, ફિર શતગુની, ફિર સહસ્રગુની. ઇસ પ્રકારકા હી ક્રમ હૈ. સ્નેહ નહીં તો કુછ નહીં.

મિલહિં ન રઘુપતિ બિનુ અનુરાગા.
પ્રેમ પ્રેમ સબ કોઉ કહ, પ્રેમ ન જાનત કોય,
જો જન જાનૈં પ્રેમ તો, મરૈ જગત ક્યોં રોય.
મો મરને કો નેમ હૈ, મરું તો હરિ કે દ્વાર,
કબહુંક તો હરિ બૂઝિ હૈં, કૌન મર્યો દરબાર.

બસ, યહી બાત અનિવાર્ય હૈ. કરેંગે યા મરેંગે ! અહમ્-ત્યાગ ઔર મરનેસે પહલે મરના ! અહમ્મેં ઉલઝે રહનેસે જડચેતનકી ઉલઝનોંકા સંસાર હી બઢતા જાતા હૈ. અહમ્કી ગ્રંથિકો સુલઝા લિયા તો ઉસી ક્ષણસે સારી ઉલઝનેં સુલઝ જાતી હૈં. સંસારકા અભાવ તભી હો જાતા હૈ.

આપા ઉલઝૈં ઉલઝિયા, વિકસૈં હિં સબ સંસાર,
આપા સુલઝૈં સુલઝિયા, કોઉ વિરલા સંસાર.

શરીરસે ઊંચા ઉઠો. હર સ્થિતિમેં પ્રસન્ન રહના. હાનિ-લાભ, પ્રતિકૂલતા-અનુકૂલતામેં ભગવદ્-ઈચ્છા જાનના. સાધનામેં અત્યંત અનિવાર્ય હૈ : કમ ખાના ઔર ગમ ખાના, કમ બોલના ઔર કમ સોના.

ભગવત્પ્રેમકે સિવાય ઔર કિસીમેં મન નહીં લગાના. ધ્યેયસિદ્ધિકે લિયે સર્વથા નિરર્થક ઔર હાનિપ્રદ ઐસી વ્યાવહારિક ચર્ચા કભી નહીં કરના. કર્તવ્યદૃષ્ટિસે વ્યાવહારિક કાર્ય અનિવાર્ય હો તબ સાવધાનીપૂર્વક કાર્ય કે સંબંધી આવશ્યક હો ઈતની હી બાત કરના. અનિવાર્ય વ્યવહારકી પૂર્તિ તક, અનિવાર્ય વ આવશ્યક હો ઉતના હી જનસંપર્ક રખના.

સત્સંગ બરાબર કર સકતે હો પરંતુ સાવધાનીકે સાથ અગર ધ્યેયસાધનામેં સાંગોપાંગ સંલગ્ન રહોગે તો તુમ્હારે પાસ ઔર સમય, રુચિ, શક્તિ વ પ્રિયતા શેષ રહ નહીં પાએંગે.

અન્ય સંતોંકે સંપર્ક યા ઉપદેશસે અપને સાધનસે વિચલિત નહીં હોના, કારણ કિ સબ અપને અપને માર્ગકી પુષ્ટિ કરતે હૈં. માર્ગ અલગ અલગ હોતે હી હૈં ઔર હૈં હી. પરંતુ ધ્યેય-સ્વરૂપ એક હી હૈ. સહી પુરુષાર્થકા સ્વરૂપ ભી એક હી હૈ.

દેખો, મહાનસે મહાન વ્યક્તિકે જીવનમેં ભી ઐસા સંયોગ આ જાતા હૈ જો ઉસે વિચલિત કરનેકો અપના પર્યાપ્ત પ્રભાવ બતલાતા હી હૈ. પરંતુ સાવધાનીસે વિચલિત ન હોવે વહી મહાનતાકો પ્રાપ્ત વ આધાન કર પાતા હૈ.

મૈં તો સદૈવ તુમ્હારે પાસ હી હૂં, તુમ્હારે સાથ હી હૂં, યહ ભાવ અટલ રખના. દૃઢ વિશ્વાસ રખના. કિસી તર્કસે શ્રીરામમંત્રમેં અશ્રદ્ધા ન હો જાયે ઈસકી સતત સાવધાની રખના.

શ્રીગુરુવાક્યમેં યથાર્થ રૂપસે દૃઢ વિશ્વાસ રખકર સમ્યક્ પ્રકારસે અભ્યાસ કરનેસે પ્રતીતિ હોતી હૈ. મૈં ઉનસે દૂર નહીં ઔર વે મેરે પાસ સતત હી હૈં, યહ પ્રતીતિ અનન્યનિષ્ઠકો અનાયાસ હો જાતી હૈ યહ ધ્રુવ હૈ.

પક્કા નિશ્ચય કરો કિ ભગવત્-શરણાગતિસે અનુભવ નિશ્ચિત હોતા હી હૈ. સંસ્કારાનુસાર વ પુરુષાર્થકે અનુસાર કમ-જ્યાદા સમય લગતા હૈ. પરંતુ સમય આને પર પરિણામ અવશ્ય હી નિકલતા હૈ. અતઃએવ અપનેકો બરાબર સ્થિર રખો.

મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ ધ્યેયસિદ્ધિ બિલકુલ ઠોસ રૂપમેં પ્રાપ્ત હોતી હી હૈ. વિભૂતિપાદમેં દેખો ન ? જબ ઐસી ઐસી અપ્રાપ્ત બાતેં ભી પ્રાપ્ય હૈં, તબ ફિર ઈશ્વર, જો સર્વદા પ્રાપ્ત હૈં, સો ક્યોં ન મિલેં ?

મુખ્ય કારણ તો યહી હૈ કિ હમ હમારે દોષ વ ત્રુટિયોં કો ઢૂંઢતે-ટટોલતે નહીં હૈં ! કભી માલૂમ હો ભી જાતે હૈં તબ ભી દૂર કરનેકી ઈચ્છા-ચેષ્ટા નહીં કરતે, બલ્કિ ઈન પર આવરણ ચઢાનેમેં વ્યસ્ત હો જાતે હૈં ! ઈસ પ્રકાર અપને દોષ-ત્રુટિયોંકો પુષ્ટ કરતે હૈં.

અહમ્ બઢાતે હૈં કિ હમ તો બડે હી અચ્છે હૈં, સાધન હી કરતે હૈં, સભીકો પ્રિય હૈં, પરંતુ યે દૂસરે જો હૈં વે ઠીક નહીં હૈં ઔર વે ઉપદ્રવ કરતે હૈં ! ઐસી વૃત્તિકા પ્રભાવ બઢતા જાતા હૈ. પરિણામમેં સાધન ઔર શરણાગતિ કે વિમુખ હમ હો જાતે હૈં ઔર હમારા ધ્યેય છૂટ જાતા હૈ.

અપને ન દોષ દેખૈં, પરકે ઔગુણ દેખૈં,
દુષ્ટકો સુભાવ ઉઠિ નિંદા હી કરતુ હૈ.
જૈસે કોઈ મહલ, સંવારિ રાખૌ નીકે કરિ,
કીરી તહાં જાયં છિદ્ર રાખૌ નીકિ કરિ,
કીરી તહાં જાયં છિદ્ર ઢૂંઢતૈ ફિરતુ હૈ.
ભોરહિં તે સાંઝ લગ, સાંઝહિ તેં ભોર લગ,
સુંદર કહત દિન ઐસે હી ભરતુ હૈ.
પાંવકે તરેકી નહિં સૂઝૈં આગ મૂરખકું,
ઔરસૂં કહત તેરે સિરપૈં બરતુ હૈ.
કહૈં "બના" સમુઝાયકે, અપને મનકો ફેર,
તુઝે પરાઈ ક્યા પરિ, અપની ઓર નિબેર.

દૂસરા કારણ યહ હૈ કિ હમ અપની સમસ્ત કાર્ય વ ભાવ-શક્તિકો ધ્યેયપૂર્તિકે નિમિત્ત જાગ્રત નહીં કરતે હૈં. બિના સમઝે યા દંભ-અહંકી પ્રિયતાસે નિરર્થક ક્રિયા, પ્રવૃત્તિ ઔર ચેષ્ટાઓંમેં ઉલઝે રહતે હૈં.

ઔર તીસરા કારણ યહી હૈ કિ હમ ઈન ઉલઝનોંકો ઔર ઉલઝનેં બઢાનેકી કુચેષ્ટાઓંકો હી સાધના સમઝ લેતે હૈં ! હમારા ભોલાપન તો દેખો ! ક્યા કહૂં !

દેખો ! હમ ચાહે કિતના ભી ભજન કરેં, રામરામ કરેં, કૃષ્ણ-કૃષ્ણ કરેં યા શિવ-શિવ કરેં, આસન, ધ્યાન યા પ્રાણાયામ કરેં, બડી-બડી સેવા યા બડે બડે દાન કરેં, લેકિન હમારેમેં શુદ્ધ પ્રેમભાવના, દયા, સદાચાર, નીતિ આદિ નહીં હૈં તો સબ કુછ વ્યર્થ હૈ ! હમ દુનિયાકો ઠગ સકતે હૈં, ઈશ્વરકો નહીં ! યહ કભી મત ભૂલના.

હંસા પયકો કાઢિ લૈઈ, છીર નીર નિરબાર;
ઐસે ગહં જો સારકો, સો જન ઉતરૈ પાર.

સાધકકે લિયે અપના હી વિક્ષિપ્ત મન બડા ભારી શત્રુ હૈ. ઈસલિયે સાધકકો સદૈવ કઠોરતા કે સાથ અપને મન પર સતત સાવધાન રહના હી ચાહિએ.

મનકે મતે ન ચાલિયે, મનકે મતે અનેક,
જો મન પર અસવાર હૈ, સો સાધુ કોઉ એક.

મનકા પ્રવાહ પલટાના હી યથાર્થ પુરુષાર્થ હૈ. મનકા કચડા આત્મા પર મત ડાલો, પરંતુ આત્માકા શુદ્ધ પ્રકાશ ઔર પ્રભાવ મન પર જમાતે રહો. શુદ્ધ ભાવ, વિચાર વ પ્રભાવ થોડી માત્રામેં ભી અપવિત્ર મન પર પડતે રહતે હૈં તો મનશુદ્ધિ હોને લગતી હૈ.

સતત પ્રયત્નપૂર્વક વિવેકયુક્ત વ ધીરગંભીર રહના. તો હી ભજન કર પાઓગે. ભજનસે નિશ્ચિત હી આત્મબલ બઢતા હૈ. અપને નિશ્ચય ઔર ત્યાગપૂર્ણ ઉદાસીન વૃત્તિ અડિગ હોને ચાહિએ.

દેખો, જિસકે વિચાર સ્થાઈ નહીં હૈ અર્થાત્ નિશ્ચય હી નહીં હૈં વહ અપનેકો ઉન્નત કદાપિ નહીં બના સકતા. સ્થિર વિચાર, દૃઢ સંકલ્પ, દૃઢ વૃત્તિ ઔર સતત અનુરાગપૂર્ણ પુરુષાર્થ હી સફલતાકી કુંજી હૈ. પહલે તો અપને વિચાર દૃઢ બનાઓ ઔર નિશ્ચયકો સ્થિર કરો. મન જીતે સો રાજા ઔર મનકે વશ સો ગુલામ.

બાજીગરકા વાંદરા, અસ જિવ મનકે સાથ,
નાના નાચ નચાયકે, રાખે અપને હાથ.

મન પલટાનેકે લિયે ગુરુ-કૃપા સર્વોત્તમ ઔર સબસે સરલ સાધન હૈ. ઈસલિયે કૃપાપાત્ર બનનેકા પ્રયત્ન સાવધાનીકે સાથ સતત કરના.

સાચા શબ્દ કબીરકા, હૃદયાં દેખું વિચારિ,
ચિત્ત દૈં સમુઝૈં નહિ મોહિં, કૈસે હોય ઉબારિ.
ચાર ચિહ્ન હરિભક્તકે, પ્રગટ દિખાઈ દેત,
અધિનતા દીનતા દયા, પરદુઃખોકો હર લેત.

જ્યાદા તો ક્યા કહૂં ઔર કિસ પ્રકાર સમઝાઊં ? યહી શરણાગતિ હૈ ઔર યહી સાધન હૈ. ઈસકો સમ્યક્ પ્રકારસે કરને પર આગેકા માર્ગદર્શન અપને આપ ઔર અનાયાસ પ્રાપ્ત હોતા જાતા હૈ. છોટી સી બાત હૈ કિ જપ કરો, ધ્યાન કરો ઔર કરો શરણાગતિ પ્રતિપાલ ! કરો, ધરો, તો કામ સરો !

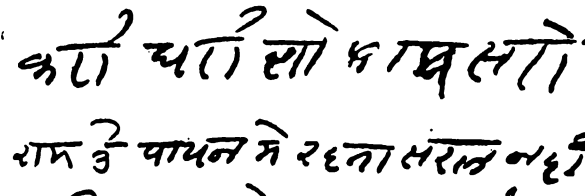

શ્રીગુરુદેવને ઠાકોરમામાસે બાત કરતે હુએ કહા

દેખો, ઠાકુરમામા, ઈશ્વરકે સાક્ષાત્કારમેં તર્કકા કોઈ સ્થાન હી નહીં હૈ. તર્ક બુદ્ધિકા ધર્મ હૈ ઔર ઈશ્વર બુદ્ધિકે પરે હૈં. તર્ક સત્યકો આચ્છાદિત કરનેમેં સમર્થ હૈ. અશ્રદ્ધા વ સંશયકો ઉદય વ પુષ્ટ ભી કરતા હૈ. શ્રદ્ધાહીન તાર્કિક સાધનસંપન્ન કભી નહીં હો સકતા હૈ.

ઠાકોરમામા : મનકા સમાધાન હોના ચાહિએ ન ? તબ મન ભજનમેં લગ જાયેગા.

શ્રીગુરુદેવ : ભગવાનમેં મનકા ન લગને મેં કારણ હૈ વિશ્વાસકી કમી. ઈસ પર ગંભીરતાસે વિચાર કરો. મૈં કહતા હૂં, રામરૂપ જરૂર દરશેગા. નિર્દ્વન્દ્વ રહો. એક માસ બરાબર ચલતે-ફિરતે કરો. દેખો, આપ બાલકકી તરહ ઉતાવલા ન હોઓ. અનુભવ હોતા હૈ, ધૈર્યસે.

ઠાકોરમામા એક માસમેં હો જાયેગા ?

શ્રીગુરુદેવ : હાં જી, યહ અસંભવ નહીં, ક્યોંકિ યહ સાધકકે મનકે ઊપર નહીં, પર સદ્‌ગુરુકે ઊપર હૈ. તુમ હઠી હો પરંતુ હઠકા સામના શાંતિસે ઔર અપને હિતકી ભાવનાસે કરો. કોમલ રેશમકો તીક્ષ્ણ કૃપાણ નહીં કાટ સકતી, સમઝે, ઠાકુર !

દેખો, સાધુકા સંગ કરના તો શ્રદ્ધા-નિષ્ઠા-પૂર્વક રહના. તભી ઉનકી વચન-રૂપ કૃપા અંતઃકરણમેં પ્રવેશ કરના સન્માર્ગ પર ચલનેકો સહાયક હોગી, ઐસી મેરી પક્કી ધારણા હૈ.

જો મનુષ્ય અનપે જીવકો કલ્યાણપથ પર ચલાના ચાહે ઉસકા પ્રથમ કર્તવ્ય યહી હોગા કિ અપને દોષોંકા વિચાર કર નિકલેં વ પ્રભુસે ક્ષમાપ્રાર્થના કરે. જબ કલ્યાણમાર્ગ પર ચલોગે વ દોષકા સ્વરૂપ દેખોગે તબ અપની કમજોરીકા અનુભવ કરને પર મનવાણીકે સંયમકે લિયે પ્રભુસે સહાયતાકી પ્રાર્થના કરના.

શ્રીમાનસ-સામર્થ્ય

૧૫-૫-૫૨ શ્રી સદ્‌ગુરુ સદન, રાજકોટ

શ્રીગુરુદેવ રાત્રિકે સાડે નવ બજેસે હજારોં ભક્તજનોંકે સાથ વિશાલ પંડાલમેં બિરાજે હૈં. પૂરા આશ્રમ ખચાખચ ભરા હુઆ હૈ. આશ્રમ બાહરકા પૂરા માર્ગ ભી જનસમૂહસે ભર ગયા હૈ. આશ્રમકી દીવારેં પર ભી પ્રેમી દર્શનાર્થિયોંકી પંક્તિ જમ ગઈ હૈ.

શ્રીગુરુદેવ જબ ભી રાજકોટ પધારતે હૈં તબ રાત્રિકી સભા ઇસી પ્રકાર અક્સર બૈઠતી હૈ. શ્રીમાનસજીકી ચૌપાઈયોંકી પૂર્તિ, અંત્યાક્ષરી, શ્રીરામાન્ત દોહેં, કવિતાવલી, દોહાવલી વ વિનયપત્રિકાકે પદ ઇત્યાદિકા અત્યંત રસભરા સ્વાધ્યાય હોતા હૈ.

આજ સભામેં શ્રીગુરુદેવને કહા, "આજ તો મોરબીકે જેઠાલાલ આણંદજી સોમૈયા આ ગયે હૈં. ઇસલિયે અંત્યાક્ષરી ખૂબ જમેગી. યે જેઠાભાઈ તો પક્કે રામાયણી હૈ હોં ! શ્રી માનસજી અપને હાથસે લિખી હૈ ઔર કઈ પારાયણ નિયમપૂર્વક કરતે હી રહે હૈં."

બસ, આજ તો એક પક્ષમેં અકેલે જેઠાભાઈ ઔર વિપક્ષમેં ભગત જેઠાભાઈ બેચરદાસ રાજદેવ, ભાનુભાઈ પોબારુ તથા રુગનાથજીકી મંડલી. દેખો ભાઈ ! દોનોંમેંસે કિસી પક્ષકો પરાજિત હોનેકા નહીં હૈ ઔર જબ તક વિજય નિશ્ચિત ન હોવે તબ તક અપને સબકો યહાંસે ઉઠના ભી નહીં હૈ હોં ! સબકા હાસ્ય સુન કર મુઝે ભી પ્રસન્નતા હો રહી હૈ. આપ સબ ઇતને પ્રસન્ન હૈં તો મૈં બહુત પ્રસન્ન હૂં. અચ્છા તો, અબ શુરૂ કર દૂં ન ? મૈં જેઠાભાઈ આણંદજીકો અંત્યાક્ષર પકડા દેતા હૂં.

સત્યસંધ પાલક શ્રુતિસેતૂ । રામ જન્મ જગ મંગલહેતૂ ॥

અંત્યાક્ષરીકા કાર્યક્રમ કરીબ ડેઢ ઘંટા ચલા. પશ્ચાત્ શ્રીગુરુદેવને કહા : અબ

મૈં અર્ધાલી કહૂંગા, ઔર આપમેંસે જિસકો ભી મૈં કહૂં, વહ અર્ધાલી પૂરી કર દેં. ફિર આપ બારીબારીસે મુઝે અર્ધાલી દેવેં. આજ ખૂબ આનંદ-આનંદ હૈ !

શ્રી ગુરુદેવ ચૌપાઈ યા પદકે પ્રથમ શબ્દકા ઉલ્લેખ ભર કરતે હૈં જિસે સુનતે હી સભામેં બૈઠે હુએ માનસપ્રેમી ભાઈબહન ફૌરન હી પૂરે પ્રસંગકી ચૌપાઈયાં બોલ દેતે હૈં.

શ્રીગુરુદેવ કહ દેતે હૈં કિ કોઘકે લિયે શ્રીમાનસજી ક્યા કહતી હૈં ? સુનાઇએં. ફૌરન હી પ્રેમી માનસ-પાઠી ભાઈબહન એકકે બાદ એક, કોધવિષયક સભી ચૌપાઈયાં, દોહેં આદિ સુનાતે હૈં. ઐસે માનસપ્રેમ વ માનસ-અભ્યાસકો દેખકર શ્રીગુરુદેવને અત્યંત પ્રસન્ન હોકર કહા

આપ સબકા ઈતના ઉત્કટ માનસપ્રેમ હી મુઝે રાજકોટ ખીંચ લાતા હૈ. યહાંકી રાત્રિકી સભામેં ચાહે રાતકે દો-તીન બજ જાતા હૈ તબ ભી થકાન મહસૂસ નહીં હોતી. પરંતુ પૂરે દિનભરકા પરિશ્રમ ઇસસે મિટ જાતા હૈ, કારણ કિ ભગવાન શ્રીરામ આનંદ વ સુખકે પૂર્ણ નિધાન હૈં !

જો આનંદસિંધુ સુખરાસી । સીકરતેં ત્રૈલોક સુપાસી ॥
સો સુખધામ રામ અસ નામા । અખિલ લોક દાયક વિશ્રામા ॥
નાથ આજ મૈં કાહ ન પાવા । મિટૈ દોષ દુઃખ દારિદ્રપ દાવા ॥
ભવભેષજ રઘુનાથ યશ, સુનહિં જે નર અરુ નારિ,
તિન કર સકલ મનોરથ, સિદ્ધ કરહિં ત્રિપુરારિ.
સકલ સુમંગલ દાયક, રઘુનાયક ગુનગાન,
સાદર સુનહિં તે તરહિં ભવ, સિંધુ બિના જલયાન.

શ્રીમાનસજીમેં ક્યા નહીં હૈ ? બહુત ઢૂંઢને પર ભી કોઈ બતલા નહીં સકા હૈ. માનસજીકો મૈં વેદોંકે સમાન હી માનતા હૂં. વેદ ભગવાનને સનાતન ધર્મકા નિરૂપણ કિયા હૈ. ઉસી ધર્મકો પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપમેં શ્રી રામજીને ચરિત્રલીલામેં અભિવ્યક્ત કિયા હૈ. જીવનમેં કોઇ ભી પ્રશ્ન ઉપસ્થિત હો જાય ઉસકા નિરાકરણ શ્રીમાનસજી દે હી દેગી.

ગોસ્વામીજી પરમ રામ-ભક્ત હૈં. શ્રીરામજીકે વ્યક્ત તથા અવ્યક્ત, પુરુષોત્તમ તથા પરાત્પર સ્વરૂપમેં શ્રી ગોસ્વામીજી અહર્નિશ લવલીન હૈં. ભગવાનકે વિભિન્ન લીલાસ્વરૂપ ગોસ્વામીજીકે સામને બિલકુલ પ્રત્યક્ષ હૈં. પ્રેમી માનસપાઠીકો આજ

ભી ભગવાનકે સ્વરૂપોંકી ઉતની હી તાદંશતા ઇસીલિયે અનુભવમેં આતી હૈ.

શ્રી રામભક્ત કે લિયે શ્રી શિવજી ભી પૂજ્ય હૈં, ક્યોંકિ શ્રી રામજીકે હી પરાત્પર સ્વરૂપકે અંતર્ગત શ્રી શિવજી હૈં. શ્રી શિવજી શ્રી રામજીકે પરમ ભક્ત હૈં. ઉન્હોંને અપને અંશાવતાર શ્રી હનુમત્લાલજી કે સ્વરૂપમેં શ્રીરામજીકે લીલા-ચરિત્રમેં સેવાયોગ દિયા હૈ.

જેહિ શરીર રતિ રામસોં, સોઈ આદરહિં સુજાન,
રુદ્ર દેહ તજિ નેહ વસ, સંકર ભે હનૂમાન.
જાનિ રામ સેવા સરસ, સમુઝિ કરબ અનુમાન,
પુરુષા તે સેવક ભએઁ, હર તે ભે હનુમાન.

શ્રી સતીજીકે ત્યાગ કે પ્રસંગમેં શ્રી શિવજીકી અનન્ય ઉત્કટ શ્રીરામનિષ્ઠા વ્યક્ત હો ગઈ હૈ. શ્રી શિવજી શ્રીરામભક્તિકે દાતા હૈ. શ્રી હનુમત્લાલજીકી કૃપાસે ગોસ્વામીજીકો શ્રીરામજીકા સાક્ષાત્કાર ચિત્રકૂટમેં હુઆ હૈ.

ચિત્રકૂટકે ઘાટ પર ભઈ સંતનકી ભીંર,
તુલસીદાસ ચંદન ઘિસૈં, તિલક કરૈ રઘુવીર.

શ્રી રામભક્તકે લિયે જ્ઞાનયોગ, કર્મયોગ, ઉપાસના, અદ્વૈત-ચિંતનમનન, નિદિધ્યાસન આદિ ઇતને હી અનુકરણીય ઔર આદરણીય હૈં, ક્યોંકિ સ્વયમ્ શ્રી રામજીને અપને ચરિત્રમેં ઈન્હીંકો પ્રત્યક્ષ કર દિએ હૈં. શ્રીરામભક્તકે લિયે સિર્ફ એક હી બાત ધ્રુવ હૈ કિ :

માનિહહિં સબ રામ કે નાતે.

પશ્ચાત્ વાદવિવાદકા કોઇ સ્થાન હી નહીં રહ જાતા. અગર હમ વિવેક, પ્રેમ વ નિષ્ઠાકે સાથ આદરપૂર્વક શ્રીમાનસજીકો અપનાવેં તો હમારી વ્યક્તિગત, સામૂહિક, દેશવ્યાપી વ વિશ્વવ્યાપી સર્વ સમસ્યાઓંકે હિતપ્રદ હલ આસાનીસે હો જાયેં. યહ નિશ્ચિત હૈ કિ -

જિન ઢૂંઢા તિન પાઈયાં, ગહિરે પાની પૈઠિ,
મૈં બપુરા બૂડન ડરા રહા કિનારે બૈઠિ.

ગંગા કે તટ પર રહકર ભી કૌન પ્યાસા મરેગા ? હમ ઐસે પ્યાસે હી ન રહ જાયેં ઈસકી ખૂબ સાવધાની રખના. પહલે તો સિદ્ધાંતકો ઠીક પ્રકારસે સહી-સહી સમઝા જાયે. પશ્ચાત્ ઉસીકે અનુકૂલ સહીસહી ક્રિયાપ્રક્રિયા અપનાઈ જાયેં

તો ધ્યેયપૂર્તિ હોનેમેં સંદેહ હી નહીં.

એક બહેનને ફોટા પર સહી લિખ દેનેકી પ્રાર્થના કરતે હુએ કહા : બાપુ, આપકા યહ ફોટા મૈંને અભિ મોલ લિયા હૈ. ઉસમેં મેરે લિયે ઉપદેશ લિખ દીજિયે. મૈં ગરીબ બાઈ ફિર આપકો કહાં કબ મિલ પાઊંગી ? ઈસલિયે, બાપુ ! મેરા ઈતના કાર્ય તો આપ ઈસી વક્ત કૃપા કરકે કર દીજિયે !

શ્રીગુરુદેવ ક્યા કહા, માં ? આપ ગરીબ હૈં ! આપ ગરીબ હૈં તો ગરીબનિવાજ આપસે દૂર નહીં રહ સકેંગે. માં, પક્કા વિશ્વાસ રખના. ગરીબીમેં ત્રુટિ રહતી હૈ તબ તક વહ પાસ ભી નહીં આ સકતા.

શ્રીગુરુદેવને ફોટા પર સહી કરતે હુએ લિખા : ગરીબકા બેલી પ્રભુ હૈ હી.

યહી દરબાર દીનકો આદર, રીતિ સદા ચલિ આઈ,

દીનદયાલુ દીન તુલસીકી, કાહુ ન સુરતિ કરાઈ. (વિનય : ૧૯૫)

સહજ સરલ જીવનસાધના

એક બહન : બાપુ ! મૈં પઢના-લિખના જાનતી નહીં હૂં. ઈસલિયે શ્રીમાનસજી વા શ્રીગીતાજીકા પાઠ-સ્વાધ્યાય કર નહીં પાતી હૂં. ઈસકા મુઝે બડા ભારી દુઃખ રહતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : માં, યહ તો બતાઓ કિ સત્સંગ, કથાશ્રવણ યા ભજનકીર્તનમેં જાતી હોં યા નહીં ?

માં હાં બાપુ ! ભજનકીર્તન તો મુઝે બહુત પ્રિય હૈ. આપકી રામાયણ પાઠશાલામેં પ્રતિદિન જાતી હૂં. ભજન, સ્તુતિ વ આરતી જો યાદ હૈં ઉસકા પાઠ તો મૈં કર લેતી હૂં.

આપને દીક્ષામેં મંત્ર દિયા હૈ ઉસકી ઇકતીસ માલા રોજ કરતી હૂં. પરંતુ રામાયણ, ગીતાજી યા ઔર કોઈ ધર્મગ્રંથ પઢ નહીં પાતી હૂં. તો મુઝે દુઃખ હોતા હૈ કિ બિના પઢે ધર્મકા જ્ઞાન કૈસે હો સકતા હૈ ? ઔર જ્ઞાનકે વિના મોક્ષ ભી કૈસે હોવેં ?

શ્રીગુરુદેવ : (ખૂબ હંસ કર ઔર પ્રેમસે) દેખો તો માં, ધર્મગ્રંથ, જ્ઞાન ઔર મોક્ષ યે સભી તો તુમ્હારી સુની-સુનાઈ હુઈ ઊપરી બાતેં હૈં ! વાસ્તવમેં જો સમઝનેકા હૈ ઉસે બરાબર સમઝ લોગી તો તુમ્હારે મનકી સારી દુઃખદુવિધા નિકલ જાએંગી.

દેખો માં ! જો રામમંત્ર આપને પ્રાપ્ત કિયા હૈ ઉસકા જાપ તો આપ બરાબર કરતી હૈં. ભગવાનકે નામકા પ્રેમપૂર્વક જાપ કરના યહ હૈ ભગવાનકે લિયે જીવકા પ્રવૃત્ત હોના. જીવમાત્રકે લિયે ઐસી પ્રવૃત્તિ કરના મુખ્ય ધર્મ હૈ. મનુષ્યકા મુખ્ય ધર્મ યહી હૈ કિ ભગવાનકા સ્મરણ, ચિંતન વ મનન કરેં. સો તો તુમ કરતી હો. ઈસકો તુમ એકકા અંક સમજો, માં ! અચ્છા, અબ યહ તો બતાઓ કિ ઘરમેં સાસ-સસુરકી સેવા તો કરતી હો ન ?

માં : મેરી સાસ બીમાર રહતી થી. ઉનકી સેવા તો મુઝે કરના હી ચાહિએ ન ! તીન સાલ પહલે ઉનકા સ્વર્ગવાસ હો ગયા. મેરે સસુર તો શાંત ઔર પિતાતુલ્ય પ્રેમાલ હૈં. શાંતિસે માલા કરતે રહતે હૈં.

શ્રીગુરુદેવ : માં, સુનિએ. સાસ-સસુરકે લિયે ઈતના જો પ્રેમ, સદ્‌ભાવ, આદર ઔર સેવાભાવ હૈ વહી તો પ્રત્યક્ષ ધર્મ હૈ. અપને રોજકે જીવનવ્યવહારોંમેં અપને સ્વધર્મ ઔર કર્તવ્યકો પ્રેમપૂર્વક નિભાના ઔર પૂરા કરના હી ઉત્તમ ધર્મ હૈ. સો તો આપ બરાબર કર રહી હૈં.

ઘરમેં હી રહકર અત્યંત ઉત્તમ યજ્ઞ આપ નિત્યપ્રતિ કરતી હૈં ! બતાઓ તો, તુમ્હારે પ્રેમપૂર્ણ વ્યવહાર વ સેવા-સદ્‌ભાવસે તુમ્હારે સસુર ઔર પરિવારકે સભી લોગોંકો કિતની સુખશાંતિ ઔર તુષ્ટિ હોતી હૈ ! ફિર યહી તુષ્ટિ આપકો ભી હોતી હી હોગી. નિશ્ચિત. તો પરિણામમેં આપકા હૃદય કિતના સંતુષ્ટ ઔર પ્રસન્ન રહતા હૈ !

અબ જો બાત મૈં સમઝાના ચાહતા હૂં ઉસે ખૂબ ધ્યાનસે સુનના ઔર સમઝના. દેખો, ભગવત્-સ્મરણ ઔર જાપકો મૈં એકકા અંક કહતા હૂં. સો તો તુમને તુમ્હારે જીવનમેં લિખ લિયા હૈ. પ્રેમ, સેવા, સદ્‌ભાવ, સદાચાર ઔર કર્તવ્યપાલનકે શુદ્ધ ધર્માચરણકે દ્વારા ઉસ એકકે અંકકે ઊપર આપને ઈતને હી શૂન્ય ચઢા દિએ હૈં !

નામ રામકો અંક હૈ, સબ સાધન હૈં સૂન,
અંક ગએ કછુ હાથ નહિં, અંક રહે દસ ગુન.

દેખો, માં ! એક શૂન્ય ચઢાને પર એકકા અંક દસ હો જાતા હૈ. દો શૂન્યસે સો, તીન શૂન્યસે એક હજાર ! ઈસ પ્રકાર તુમ્હારે રામનામકે એકકે અંક ઊપર સેવા, પ્રેમ, સદ્‌ભાવ આદિકો લેકર તુમને ઈતને શૂન્ય ચઢા દિએ હૈં ઔર ઉસ એકકે અંકકા કિતના અધિક મૂલ્ય બઢા દિયા હૈ ! ઇસલિયે તુમ તો બહુત

સંપત્તિવાન હો !

શ્રીગીતા-રામાયણ આદિ ધર્મગ્રંથ નહીં પઢ સકતી હો તો આપકા કોઈ અનર્થ ત્રિકાલમેં ભી નહીં હો સકતા હૈ યહ ધ્રુવ હૈ. ઇસકી ચિંતા હી છોડ દો, માં ! કારણ કિ શ્રીગીતા-રામાયણમેં જો લિખા હૈ વહ તો તુમ્હારે જીવન-વ્યવહારમેં ઓતપ્રોત હૈ.

ઇસલિયે તુમ્હારી જીવનસાધનામેં કોઈ ત્રુટિ યા કમી નહીં હૈ. વિશ્વાસ રખો ઔર હમેશા પ્રસન્નચિત્ત રહો. તુમ્હારે મોક્ષકી પૂરી જિમ્મેવારી મૈં લેતા હૂં, માં ! બસ ન ? અબ તો નિશ્ચિન્ત હો ગઈ ન ? અબ દુઃખ નિકલ ગયા ન ? પ્રસન્ન રહોગી ન ?

માંકા મુખડા અત્યંત પ્રસન્ન હો ગયા. શ્રીચરણોંમેં બારબાર મસ્તક નંવાતી હુઈ, પ્રેમાશ્રુકે સાથ વહ કહતી રહી :

બાપુ ! આજ આપને મેરે મનકા બડા ભારી દુઃખ દૂર કર દિયા હૈ ! ઔરોંકો ગીતા-રામાયણ આદિ પઢતે હુએ દેખકર મુઝે ઈતના દુઃખ હોતા રહતા થા કિ મેરે મનમેં હમેશા નિરાશા વ ગ્લાનિ બની રહતી થી ! ફિર મૈંને પઢનેકી કોશિશ ભી કી થી પરંતુ પઢ નહીં પાઈ. તબસે જ્યાદા દુઃખી હો ગઈ થી !

શ્રીગુરુદેવ : દેખો, માં ! તુમ્હારે મનકી સારી ગ્લાનિ, નિરાશા, ચિંતા તથા ઔર ભી જો હો, સભીકો આજ અભી મુઝે ભેંટમેં દે દો ઔર અબસે આપ ખૂબ પ્રસન્ન-મન રહના. ચિંતા-ગ્લાનિ મુઝે દે દી હૈ સો વાપિસ નહીં લે લેના હોં ! હંમેશા પ્રસન્ન રહના.

આર્ય સંસ્કૃતિ માને માનવતાકા સર્વોચ્ચ વિકાસ

માં ખૂબ પ્રસન્ન હોકર ગઈ. ઉસકે ધર્મપૂર્ણ ઔર સત્યનિષ્ઠ જીવનવ્યવહારકો લેકર શ્રીગુરુદેવ અત્યંત પ્રસન્ન હો ઉઠે હૈં. માંકે બિદા હોતે હી શ્રીગુરુદેવને ફૌરન કહા

દેખો ! યહ હૈ હમારી સંસ્કૃતિકા મૂર્તિમંત સ્વરૂપ ! ભારતીય સંસ્કારોંકી ઉજ્જ્વલ મૂર્તિ ! દેખો તો ! સાધારણ જનકે જીવનમેં ભી સનાતન ધર્મકે ઈતને સંસ્કાર ઈતને સહજ રૂપસે હી કિતની ગહરાઈ મેં ઓતપ્રોત હૈં !

માંને ભલે કોઈ શિક્ષા નહીં પાઈ હૈ ઔર ન કોઈ ધર્મગ્રંથ પઢા હૈ, લેકિન ધર્મકા મૂલ હાર્દ સહજ આધાન હો ગયા હૈ ! ઉન્હોંને અપની માંસે જીવનવ્યવહારોમેં

ધર્મકે ઈન ઉન્નત સંસ્કારોંકા આચરણ જરૂર દેખા હૈ. ઉસીકી અમિટ છાપ ઉસકે અંતઃકરણ પર હૈ જો ઉસકે જીવન-વ્યવહારોંમેં ભી અનાયાસ ઝલક રહી હૈ.

શુભ સંસ્કાર નહીં હોવે તો સદ્‌ભાવ, સદાચાર, સહિષ્ણુતા વ સેવાભાવ આદિ પનપતે હી નહીં. પ્રત્યેક વ્યક્તિ કી પ્રકૃતિમેં દયા, કરુણા, પ્રેમભાવ આદિકે લિયે રુચિકે ઔર કુકર્મ, અનીતિ, વિદ્રોહ, વિદ્વેષ આદિકે લિયે અરુચિકે અંકુર હોતે હી હૈં. પરંતુ શુભ-અશુભ સંસ્કારોંકો લેકર રુચિ યા અરુચિકી ભાવનાઓંકી વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ હોતી જાતી હૈ.

શુભ સંસ્કારકો લેકર સદ્‌ગુણોંમેં રુચિ પુષ્ટ હોતી જાતી હૈ તબ ઉસીકા આચરણ સહજ હોતા હૈ ઔર સદાચાર રૂપી અમૃતસે સિંચન પાતે હુએ સદ્‌ગુણ બઢતે રહતે હૈં.

ઉસી પ્રકાર, અશુભ છાપકે કારણ સદ્‌ગુણોંકે પ્રતિ અરુચિ પુષ્ટ હોતી જાતી હૈ ઔર પરિણામમેં દુરાચાર રૂપી અગ્નિસે સદ્‌ગુણોંકે લિયે જો મૂલ રુચિ હોતી હૈ વહ ભી સૂખતી જાતી હૈ. તબ દુરાચારપૂર્ણ નારકીય જીવન હો જાતા હૈ.

ખલ અઘ અગુણ સાધુ ગુણ ગાહા । ઉભય અપાર ઉદધિ અવગાહા ॥

યહ ખૂબ ધ્યાલમેં રખના ચાહિએ કિ સદ્‌ભાવ, સેવાભાવ વ સદાચાર કેવલ જાગૃતિપૂર્વકકે અભ્યાસસે હી ઉદય હોતે હૈં તથા પુષ્ટ વ સમ્યક્ ભી હોતે હૈં.

રૂપ, ગુન, યૌવન, ધનસંપત્તિ, સત્તા, કીર્તિ, વિદ્યા, બુદ્ધિ, પ્રતિષ્ઠા આદિ કિતને હી શૂન્ય હમેં પ્રાપ્ત હો જાવે, લેકિન ધર્મ-ભાવનાકા એકડા ન હોવે તો ઈન શૂન્યોંકા મૂલ્ય હી ક્યા હૈ ? કુછ ભી તો નહીં ! ચાહે કિતની હી બડી-બડી વ સુંદર-સુંદર બાતેં હમ કરેં, બિના ધર્મભાવનાકે, જીવનકે વ્યવહારોંમેં સદાચાર, સદ્‌વ્યવહાર, આદિ કદાપિ ઝલકતે નહીં.

જ્ઞાની ધ્યાની સંયમી, દાતા શૂર અનેક,
જપિયા તપિયા બહુત હૈં, શીલવંત કોઉ એક.

દેખો, બહુત બુદ્ધિશાલી લોગ સોચતે હૈં કિ હમારી ધર્મ-ભાવનાને, હમારી સંસ્કૃતિને હી હમારી ઉન્નતિમેં બાધા ડાલી હૈ. દૂસરે દેશોંકી વૈજ્ઞાનિક-ભૌતિક ઉન્નતિકી તડક-ભડકસે બહુત લોગ ઈસ પ્રકાર ચકાચૌંધ હો ગએ હૈં. ઉન્હેં સહી સૂઝતા નહીં હૈં.

તરક્કી કિસકો સમઝી જાયેં ? પરસ્પરમેં શાંતિ, પ્રેમ વ કલ્યાણભાવનાકો દૃઢ

કરેં વહી તરક્કી. જિસ પ્રકારકે આચારવિચાર, આહારવિહાર તથા રહનસહનસે હમારેમેં પ્રેમ વ ત્યાગભાવનાયુક્ત માનવતાકા વિકાસ હો ઉસીકો હમ શ્રેષ્ઠ સંસ્કૃતિ ઔર તરક્કી માનતે હૈં.

ભારતીય સંસ્કૃતિ ભૌતિક જીવનકો ગૌણ ઔર આત્મિક ઉન્નતિકો મુખ્ય માનતી હૈ. સંસ્કૃતિ માને સમ્યગ્ ભૂષણ કૃતિ. દેખો, ભારત પર કઈ સંસ્કૃતિકી રાજ્યસત્તા આઈ ઔર ગઈ. ઈતને પર ભી ભારતીય સંસ્કૃતિને અપની મૌલિકતા ખોઈ નહીં હૈ.

સારે વિશ્વકી વિભિન્ન સંસ્કૃતિયોંમેં ભારતીય સંસ્કૃતિકી નીંવ હૈ. રઘુવંશકી પરંપરાકા પસારા લગભગ સારે વિશ્વમેં હો ગયા થા. આજકા ઇતિહાસ ભલે યહ બાત ન કહતા હો. વિશ્વભરમેં સબસે પુરાની સંસ્કૃતિ હમારી હૈ.

વિજ્ઞાનસે ઉપલબ્ધ ભૌતિક સુખભોગકી અધિકતા પ્રાપ્ત કર લેને પર ભી મનસે તંગ હોકર સહી સુખશાંતિકી ખોજમેં સબ ભારતકી ધર્મભાવના ઔર સંસ્કૃતિકા આશ્રય લેંગે. યહ સ્મરણ રહે કિ સંસ્કૃતિમેં ધર્મ સન્નિહિત હૈ. ધર્મ મનકા ગુણ હૈ.

યહાં પર સભ્યતા ઔર સંસ્કૃતિકા અંતર હો જાતા હૈ. સભ્યતા બાહ્ય ઊપરી તત્ત્વ હૈ. મન સંસ્કૃત ન હોને પર ભી સભ્યતા દીખાઈ જા સકતી હૈ. ઐસી સભ્યતાસે સંસ્કૃતિકા અભ્યાસ ખડા કિયા જા સકતા હૈ જો કભી ન કભી ખુલ્લા પડ જાતા હૈ. સભ્યતા ઔર સંસ્કૃતિ સર્વથા અસમ્બન્ધિત ન હોતે હુએ ભી ઈસ પ્રકાર એકદૂસરેસે ભિન્ન હૈં.

અજ્ઞાનકે કારણ યા દેશકાલકે પ્રભાવસે કઈ રૂઢિયાં જમ ગઈ હૈં. ઈન રૂઢિયોંકી ઓટમેં અર્થાત્ ઇન રૂઢિયોંકો લેકર ધર્મ ઔર સંસ્કૃતિ પર પ્રત્યાઘાત વ વિદ્રોહ કરના બુદ્ધિમાની નહીં. બુદ્ધિમાની તો ઈસીમેં હૈ કિ ઐસી રૂઢિયોંકો ધર્મસે ભિન્ન સાબિત કરકે લોગોંકો સહીસહી સમઝાયા જાય, સહી તથ્યોંકા ભાન કરાયા જાય.

મૈં માનતા હૂં કિ હમારે આર્ષદ્રષ્ટા ઋષિમુનિ પૂરેપૂરે વૈજ્ઞાનિક થે. ઉન્હોંને અપને ભીતર હી આત્મતત્ત્વકી ખોજ, મહચ્ચાન ઔર છાનબીન કરકે બ્રહ્માંડકે ગૂઢ રહસ્યોંકા અનુભવજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર લિયા થા ઔર ઉસીકો આર્ષવાણીમેં વ્યક્ત કિયા હૈ. ઉનકે કહે હુએ કઈ તથ્ય વ સિદ્ધાંતોંકો વિજ્ઞાનને સંશોધિત કરકે માન્ય કિએ હૈં તથા ઔર ભી માન્ય કરતા રહેગા.

તત્ત્વજ્ઞાનસે ખાલી કેવલ ભૌતિકવિજ્ઞાન સંહારક હોતા હૈ. ચૈતન્ય-તત્ત્વ કે જ્ઞાનકા સ્વીકાર કરને પર હી વિજ્ઞાન બહુજન-સુખાય ઔર બહુજન-હિતાય ઉત્તમ

પ્રકારકા કાર્ય કર પાએગા.

તત્ત્વકી પ્રચંડ સામર્થ્યકો સાક્ષાત્ કરકે માત્ર મંત્ર ઔર સંકલ્પબલસે ઋષિયોંકો કઈ ભૌતિક સાધનસામગ્રી સહજ પ્રાપ્ત રહતી થી. પરંતુ વે કભી ઇન્હેં ચાહતે નહીં થે અપિતુ ઇનકે લિયે સર્વથા નિઃસ્પૃહ થે. ભીતરકા અખૂટ ખજાના પ્રાપ્ત કર લેને પર પૂર્ણકામ હોતે થે.

આજ વિજ્ઞાનને કઈ પ્રકારકે ભૌતિક સાધન, યંત્ર, ઉપકરણ આદિ સહજ ઉપલબ્ધ કર દિએ હૈં. પાંચ તત્ત્વોં પર થોડા-બહુત કાબૂ પા લિયા હૈ. પરંતુ મૂલતત્ત્વકો હમ ભૂલે જા રહે હૈં ! સુબહસે રાત તક ઔર રાતમેં ભી ભારી ચહલપહલ મચી રહતી હૈ ! ક્યોં ? કિસલિયે ? ક્યા પ્રાપ્ત કરના હૈ ? યહ કોઈ સોચતા નહીં !

ઊંટકી પૂંછસોં ઊંટ બંધ્યોં, ઈમિ ઊંટનકીસી કતાર ચલી હૈ,
કૌન ચલાઈ કહાંકો ચલી, બલિ જૈહૈ તહાં કછુ ફૂલ ફલી હૈ.
યે સિગરેં જાત તાકી યહિ ગતિ, ગાંવકો નાંવ ન કૌન ગલી હૈ,
જ્ઞાન વિના સુધિ નાહિં નિરંજન, જીવ ન જાનેં બુરી કિ ભલી હૈ.

સુનો, એક ગલ્પ કહતા હૂં. દેહાતકે બારહ આદમી મેલેમેં ઘૂમને ગએં. ઘૂમઘામકર જાને લગેં તબ ઉનમેંસે એક બોલા : ‘ ઠહરો ઔર દેખ લો કિ હમમેંસે કોઈ મેલેમેં છૂટ તો નહીં ગયા હૈ ?” દૂસરેને કહા, “હાં ભાઈ, તુમને ઠીક મૌકે પર સહી બાતકી યાદ દિલાઈ હૈ. ચલો, મૈં સબકો ગિન લૂં.”

ઉસને સબકો તો ગિન લિએં પરંતુ સ્વયમ્કો હી નહીં ગિના. ફિર તીસરેને, ચૌથેને ભી ઈસી પ્રકાર કિયા. તબ સબકા નિશ્ચય હો ગયા કિ અપના એક સાથી મેલેમેં ખો ગયા હૈ. દુઃખી હોકર વહીં માર્ગમેં બૈઠ ગએં ઔર રોને લગે. તબ ભીડ જમ ગઈ.

લોગોંમેંસે કિસીને પૂછા, “ક્યા હુઆ ? ક્યોં રોતે હો ?” જવાબ વહી મિલા કિ હમારા એક સાથી કહીં ખો ગયા હૈ. આયેં તબ તો હમ બારહ થે ! અબ ગ્યારહ હી રહ ગએં !

સારા સમૂહ ખૂબ હંસ ઉઠા. કઈ પ્રકારસે દેહાતિયોં કો સમઝાયા કિ તુમ લોગ અબ ભી પૂરે બારહ હો, પરંતુ વે લોગ વિશ્વાસ નહીં કર પાએં ઔર રોતે હી રહે. આખિરમેં કોઈ સયાને આદમીને દેહાતિયોંકો કતારમેં ખડે કર દિએં ઔર

ક્રમશઃ એક, દો, તીન, ચાર, ઈસ પ્રકાર પૂરે બારહ તક એકએકકો બુલાયા. તબ ઉનકી સમઝમેં આયા કિ કોઈ સાથી ખો નહીં ગયા હૈ !

દેખો તો ! હમેં ભી હંસી આતી હૈ કિ કૈસે ગંવાર દેહાતી થે ? ગિનનેવાલા સ્વયમ્ કો હી ગિનતા નહીં થા ! પરંતુ સોચને પર માલૂમ પડેગા કિ હમ ભી ઉનકે જૈસે હી ગંવાર હૈં ! ઉનસે થોડા ભી કમ નહીં ! હમ ધનસંપત્તિ, જમીન-જાયદાદ, કુટુંબ-પરિવાર, સુખભોગ ઈત્યાદિકો તો બરાબર ગિનતે હૈં, પરંતુ અપની આત્માકો તો ભૂલ જાતે હૈં !

સબકે લિયે તો સુબહસે રાત્રિ પર્યંત ઔર અબ તો રાત્રિમેં ભી વ્યસ્ત રહતે હૈં. પરંતુ અપને સાથ આનેવાલી ઔર જાનેવાલી નિત્ય ચીજકો છોડ બૈઠતે હૈં ! ઈસ પ્રકાર, એક તરહસે હમ આત્માઘાતી બન રહે હૈં !

હમ રોજ બોલતે હૈં

નાન્યાસ્પૃહા રઘુપતે હૃદયેઽસ્મદીયે
સત્યં વદામિ ચ ભવાનખિલાન્તરાત્મા
ભક્તિં પ્રયચ્છ રઘુપુંગવ નિર્ભરાં મે
કામાદિ દોષરહિતં કુરુ માનસં ચ ॥

સુનો, ભગવાન પૂછતે હૈં કિ તુમ્હારે હૃદયમેં સહીમેં ઔર પદાર્થોકી સ્પૃહા નહીં હૈ, યહ કૈસે જાના જાવેં ? તો ગોસ્વામીજી કહતે હૈં, "સત્યં વદામિ." અર્થાત્ મૈં સત્ય હી કહ રહા હૂં. ભગવાન સુન કર હંસતે રહેં.

તબ ગોસ્વામીજીને સત્યકી પૂર્ણ દૃઢતાકે સાથ પુનઃ કહા, "ભવાનખિલાન્તરાત્મા." અર્થાત્, મૈં સત્ય હી કહ રહા હૂં, ઈસકે સાક્ષી તો આપ સ્વયમ્ હી હૈં. ક્યોંકિ સમસ્ત આત્માઓંકે અંતઃસ્થ આપ હી તો અંતર્યામી હૈં !

સબકે એકમાત્ર સ્વામી અધિષ્ઠાતા ભગવાનકો અબ યહ બાત તો માનની પડી. પરંતુ ઇતને પર ભી, અત્યંત પ્રસન્નતાસે પૂછતે હૈં, "અચ્છા, ભાઈ ! તુમ સત્ય કહ રહે હો ! અબ યહ બતાઓ કિ તુમ ચાહતે ક્યા હો ?"

ગોસ્વામીજીકી તો સત્ય આર્તભાવના હૈ. વે કહાં ભૂલને-ભટકનેવાલે થે ? ઉન્હોંને તો દૃઢતાપૂર્વક ચટસે કહા, "હે રઘુપુંગવ ! મૈં કેવલ આપકી નિર્ભરાં ભક્તિ અર્થાત્ પૂર્ણ ભક્તિ ચાહતા હૂં."

નિર્ભરાં ભક્તિ ક્યોં ? ઈસલિયે કિ જો પૂર્ણ ભક્તિ નહીં હોગી તો અંતઃકરણમેં

ખાલી જગહ રહ જાએગી ઔર વહાં કામાદિ ષડ્‌વિકાર અપને દલબલકે સાથ ઘૂસ જાએંગે તથા અપના અડ્ડા જમા લેંગે. જબ પૂર્ણ ભક્તિસે હૃદય પૂરાપૂરા ભરા રહેગા, છલછલા રહેગા તબ ફિર ઉસમેં ઔર કિસીકે લિયે કિંચિત્ જગહ હી નહીં રહ પાએગી.

જિન નૈનન પ્રીતમ બસ્યૌ, તહં કિમિ ઔર સમાય,
ભરી સરાય રહીમ લખિ, પથિક આપુ ફિરિ જાય.
અતિશય પ્રીતિ દેખિ રઘુવીરા । પ્રગટે હૃદય હરન ભવભીરા ॥

ગોસ્વામીજીકી પ્રાર્થના ભગવાનને મંજૂર રખી, ક્યોંકિ પ્રાર્થનાકી સત્યતા અંતર્યામીને જાન લીં ઔર પરખ લીં. ભગવાન પ્રત્યેકકી પ્રાર્થનાકો પહલે જાનતે હૈં, ફિર પરખતે હૈં. હમ યહ ન ભૂલેં. ભગવાન કિસ પ્રકાર પરખતે હૈં ? હમારે ભૌતિક સુખદુઃખ કમ-જ્યાદા કરકે ભગવાન હમારી પ્રાર્થનાકી સત્યતાકો પરખતે હૈં.

વચન કાય મન મમ ગતિ જાહી । સપનેહું બિપતિ કિ બુઝિય તાહી ॥
કહ હનુમાન બિપતિ પ્રભુ સોઈ । જબ તવ સુમિરન ભજન ન હોઈ ॥
વિપદો નૈવ વિપદઃ સમ્પદો નૈવ સમ્પદઃ ।
વિપદ્ વિસ્મરણં વિષ્ણોઃ સમ્પન્નારાયણ-સ્મૃતિઃ ॥

વિપત્તિ યહ કોઈ વિપત્તિ નહીં ઔર સંપત્તિ યહ કોઈ સંપત્તિ નહીં. ભગવાનકા વિસ્મરણ હી વિપત્તિ ઔર ભગવાનકા સ્મરણ હી સંપત્તિ હૈ.

હમેં ભગવન્નામસ્મરણ વ ભગવત્-પ્રાર્થના પૂર્ણ સત્યતા કે સાથ કરના ચાહિએ. તભી હમ ભી ગોસ્વામીજીકી તરહ સત્યકી પૂર્ણ દૃઢતાકે સાથ ભગવાનકો કહ પાએંગે કિ, ભવાનખિલાન્તરાત્મા.

અબ રહીમ મુશકિલ પડી, ગાઢે દોઊ કામ,
સાંચે સે તો જગ નહીં, ઝૂઠે મિલૈં ન રામ.

સત્યતા નહીં તો પરિણામમેં કુછ નહીં. જૂઠ જગતમેં કુછ કાલ ચલતા હૈ. પરંતુ પરમાર્થમેં તો જૂઠકા નામ પાખંડ વ દંભાચાર હી હૈ.

જબ અકેલા જૂઠ ભી જગતમેં અપના પ્રભાવ વ પરિણામ સ્પષ્ટ દિખા રહા હૈ અર્થાત્ જૂઠમેં ઇતની શક્તિ-સામર્થ્ય હૈ, તબ સોચના ચાહિએ કિ સત્યમેં તો

કિતની અધિક ઔર પૂર્ણ શક્તિ-સામર્થ્ય હોની હી ચાહિએ ન ? સત્ય તો વ્યવહાર ઔર પરમાર્થ, જગત ઔર જગદીશ, દોનોંકો સાધ્ય કરા દેતા હૈ.

સાચા સૌદા કિજિએ, અપને દિલમેં જાનિ,
સાચે હીરા પાઇએ, જૂઠે મૂલૌં હાનિ.

મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ વ્યવહાર ઔર પરમાર્થ દોનોં સાધના હૈ, તો ભગવાન્નામ-સ્મરણ અચૂક સાધન હૈ. શ્રી રામનામ સદૈવ તરનતારન હૈ. ભગવાનકે સાથ સંબંધ સ્થાપિત કરનેકા ઉત્કૃષ્ટ સાધન મંત્રજાપ ઔર ભગવદ્-ધ્યાન હૈ.

સીતા અનુજ સમેત પ્રભુ, નીલ જલદ તનુ સ્યામ,
મમ હિયં બસહું નિરંતર, સગુણ રૂપ શ્રી રામ.

શ્રી રામનામ સદૈવ તરનતારન હૈ

કબીર નામ હૃદે ધરેં, ભયા પાપકા નાસ,
માનો ચિનગી આગકી, પડી પુરાને ઘાસ.

અગ્નિકી છોટીસી ચિનગારી પુરાને ઘાસકે બડે ઢેરકો ભી ભસ્મ કર ડાલતી હૈ. પતિતપાવન ભગવન્નામ-જાપસે જીવકે સમસ્ત પાપોંકા નાશ હો જાતા હૈ. જીવ પાવન હો જાતા હૈ.

જૈસા સંગ વૈસા રંગ ચઢતા હી હૈ. પરમ જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવન્નામકે સંગસે જીવકા અજ્ઞાનાંધકાર નિશ્ચિત દૂર હો જાતા હૈ. અંધકાર ચાહે કિતના હી ગાઢા હોવે, ઉસકો મિટાનેકે લિયે એક છોટીસી દીપ-બાતી પર્યાપ્ત હૈ. હાથી બહુત બડા હોતા હૈ પરંતુ ઉસે કાબૂમેં રખનેવાલા અંકુશ બહુત છોટા રહતા હૈ. તાત્પર્ય કિ બડા વહી હૈ જિસકી સામર્થ્ય બડી હોતી હૈ. ભગવાન મંત્રાધીન હૈં હી. નામી નામકે વંશ હૈં હી.

સુમિરિઅ નામ રૂપ બિનુ દેખે । આવત હૃદય સનેહ વિશેખે ॥
જાહિ પ્રરાકમસે બડો તાહી બડો ઉચાર,
કિત અંકુશ દીપ વજ હૈ, કિત ગજ તિમિર પ્રહાર.

ભગવન્નામ-જાપકો કભી કમ મત સમઝો. ભગવાનકે સાથ એક બાર સંબંધ જુટને પર, જીવકી ઈચ્છા હો યા ન ભી હો, તબ ભી જીવકે સમગ્ર અજ્ઞાન વ

મલકા નાશ હોકર હી રહતા હૈ. ચાહે કિસી ભી ભાવનાસે અગ્નિકે સંપર્કમેં નિકટ જાઓગે તો અગ્નિ તો અપને સ્વભાવ વ પ્રભાવકે અનુસાર જલાએગા હી ! ઉસી તરહ -

ભાવકુભાવ અનખ આલસહુ । નામ જપત મંગલ દિસિ દસહું ॥
ભાવ સહિત શંકર જપ્યોં, કુભાવ જપ્યો મુનિબાલ,
કુંભકરન આલસ જપ્યોં, અનખ જપ્યોં દશભાલ.

ભગવાનકી વૈરભક્તિ કરનેવાલે ભક્તોંને ભી ભગવત્પ્રાપ્તિ કી હૈ. ભગવાનકે શ્રીવરદ હસ્તસે ઇચ્છિત મૃત્યુકે માધ્યમસે શરન હોતે-હોતે, સન્મુખ ભગવાનકો દેખતે-દેખતે, "અંતે ય મતિઃ સા ગતિઃ" પ્રાપ્ત કી હૈ.

રાવણને ભી સોચ-સમઝકર હી રામજીસે વૈર કિયા હૈં. ઉન્હોંને જાનકીજીકો અશોકવાટિકામેં નિવાસ દિયા હૈ હોં, અપને મહેલોંમેં નહીં, કારણ કિ રાવણ ધર્મનીતિકો ખૂબ જાનતા થા. જાનકીજીસે ઉન્હોંને કભી કુચેષ્ટા નહીં કી હૈ ! ઉનકા તો એક હી લક્ષ્ય થા : શ્રીરામજીકે શ્રીવરદ હસ્તોંસે મૃત્યુ પ્રાપ્ત કરતે હુએ શ્રી રામજીકી અભય શરણમેં પહુંચ જાના.

હોય ભજન નહિં તામસ દેહા । મન ક્રમ વચન મંત્ર દૃઢ એહા ॥
સુરજન ભંજન મહિભારા । જો જગદીશ લીન્હ અવતારા ॥
તો મૈં જાય વૈર હઠિ કરિહૌં । પ્રભુ કર મરિ ભવસાગર તરિહૌં ॥

ભગવન્નામ-સ્મરણકા ફલ અવશ્ય હી મિલતા હૈ. પરંતુ નામસ્મરણ હોના ઈતના સરલ નહીં. પૂર્વકૃત શુભ કર્મોંકે પુણ્યફલોંકે ઉદયસે હી નામસ્મરણમેં મનકો રસ મિલતા હૈ.

દેખો, યહાં બૈઠે હૈં ઉનમેંસે બહુત લોગ યહાં કે મોતીભાઈ કો જાનતે હૈં. યહાં મોતીભાઈ મુઝે બહુત બાર મિલે હૈં. ઉન્હોંને અબ તો અમદાવાદમેં વેદાંત આશ્રમકી સ્થાપના કી હૈ ઔર ઉનકા નામ અબ સ્વામી માધવતીર્થજી હૈં. સંન્યાસ ગ્રહણ કર લિયા હૈ. અભી કુછ દિન પહલે મૈં ઉનકે યહાં ગયા થા. ઉનકી કહી હુઈ એક ઘટના કહતા હૂં.

એક બુઢિયા માં બહુત બીમાર થી. અંતઃકાલ હી થા. માંકા પુત્ર મુઝે બુલા લે ગયા. માંજી ભી મૃત્યુકો સામને ખડા જાનકર રોતી-ચિલ્લાતી થી. મૈંને કહા કિ માંજી, મૃત્યુ વ મૃત્યુભય ટાલના હૈ તો અબ રામરામ કહો !

માંજીને કહા, "હાં બાપજી ! કોઈ યહ કહ પાવે તો બહુત અચ્છા હૈં." ઈતના બોલી પરંતુ રામનામ નહીં બોલી. ઈસલિયે મૈંને પુનઃ કહા, "માંજી, રામ-રામ, ઈસ તરહ રામનામ બોલતી રહો."

તબ માંજીને કહા, "બાપજી ! ક્યા કરૂં ? જીભ પર આ જાય તો આપકી બડી કૃપા ! મેરે જીવકા કલ્યાન હો જાવે." ઐસા બહુત કુછ બોલતી રહી, પરંતુ આખિર તક રામનામકા ઉચ્ચાર નહીં કિયા.

સુમિરન કરહૂં રામકે, કાલ ગહે હૈં કેશ,
નહિં જાનહું કબ મારિહૈં, ક્યા ઘર ક્યા પરદેશ.

ઈસલિયે અનુભવિયોંકા કહના હૈ કિ ભગવન્નામ-સ્મરણકી આદત ડાલો. નિયમપૂર્વક રોજ જાપ વ ધ્યાનકા અભ્યાસ કરને પર હી અંતસમયમેં ભગવત્-સ્મરણ હો પાતા હૈ. ભગવાનકા અનુસંધાન અનાયાસ હો જાએગા.

જાકર નામ મરત મુખ આવા । અધમઉ મુક્ત હોઈ શ્રુતિ ગાવા.
જનમ જનમ મુનિ જતન કરહીં । અંત રામ કહૂ આવત નાહીં ॥
નૌકા અછત ખેવહું નહિ જાનહૂં । કૈસે લગવહુ તારી હોં ॥
ઐઢન મેરો રામ નામ હીં । મૈં રામહિં કે બનિજારા હોં ॥
રામ નામ કે કરૌં બનજિયા । હરિ મેટેં હટવાઈ હોં ॥
સહસ નામકા કરૌં પસારા । દિન દિન હોત સવાઈ હોં ॥

દસ નામાપરાધ

દેખો, મંત્રજાપ ખૂબ કરના. ચલતે-ફિરતે, સોતે-ઉઠતે યા ખાતે-પીતે, હર સમય, જબ ભી હો, મંત્રાર્થકા અનુસંધાન વ ભાવાનુસંધાન બનાએ રખના.

રામ રામ સબ કોઉ કહ, દશરીત કહં ન કોય;
જો દશરીત કોઉ કહૈં, તો વિલંબ કાહિ હોય.

ભગવન્નામ-સ્મરણકે ફલમેં દેરી હોનેકે કઈ કારણ હૈં. ઉનમેંસે મુખ્ય દસ નામાપરાધ માને ગએ હૈં. નામસ્મરણકે સાથ ઈન નામાપરાધકા ત્યાગ કરના ચાહિએ.

"બનાદાસ" ઈનસે બચો, તબ ઘટિ મોહ રુ રાગ,
નારદ સન સનકાદિને, કહં જો દસ અપરાધ.

ભૂત યક્ષ પ્રેતાદિકસોં, જો ચાહૈં કલ્યાન,
"બનાદાસ" અપરાધ યક, દૂજો કહત બખાન.
પ્રભુ ઈશનકે ઈશકો, છોડ ભજૈં જો ભૂત,
મોહ કૂપ તદુપ હોય, "બના" હોવહિં કપૂત.
મન ક્રમ વચન રામપદ સેવક । સપનેહું આન ભરોસ ન દેવક ॥

ગુરુ-મંત્ર, ઇષ્ટ-મંત્ર, સનાતન વૈષ્ણવ-મંત્ર યા રામ, કૃષ્ણ, હરિ, હર જૈસે પરમ પાવન નામોંમેં અવિશ્વાસ રખકર ભૂત, પ્રેત યા યક્ષકી સાધના કરના યા ઉનમેં વિશ્વાસ રખના યહ પહલા અપરાધ હૈ. ભૂત, યક્ષ, યક્ષિણી આદિકો ભજનેવાલે અપને-અપને ઉપાસ્યકે સમાન હોતે હૈં.

જો પરિહરિ હરિહર ચરન, ભજહિં ભૂતગન ઘોર,
તિનકી ગતિ મોહિં દેઉ વિધિ, જો જનની મત મોર.

યક્ષ આદિકી સાધના કરનેસે યક્ષ, ભૂત જૈસી ગતિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ. ઐસી સાધનાસે જીવ પરમ અકલ્યાનકો પ્રાપ્ત કરતા હૈ. પ્રેતાદિકો ભગવન્નામસે બઢકર માનના યહ દૂસરા અપરાધ હૈ. ઇસસે ભગવન્નામ છૂટ જાતા હૈ. વિશ્વાસ નહીં રહતા હૈ. પ્રાણી, પદાર્થ આદિ ભૂતમાત્રકો ભગવન્નામસે બઢકર માનના યહ અપરાધ હૈ ઔર ઈસકે પરિણામ મોહ-મમત્વ પુષ્ટ હોતે હૈં.

નામ મહાતમ જાનિકૈ, કરત પાપ મન લાય,
"બનાદાસ" અપરાધ યહ, તીજો મહા કહાય.

હમ ભગવન્નામકા માહાત્મ્ય માનકર ઉસકે બલ પર વિહિતકા ત્યાગ ઔર નિષિદ્ધકા આચરણ કરેં તો યહ તીસરા મહા-અપરાધ હૈ. નામકી ઓટમેં કર્તવ્ય-ત્યાગ, સદાચાર-ત્યાગ યા વિવેક-વિચાર કે ત્યાગ જૈસા અશુભ આચરન કરના યહ મહાન અપરાધ હૈ. કિસીકો ગાલી દેના ઔર ફિર ભગવન્નામસે ઉસકા પાપ નિર્મૂલ હો જાતા હૈ ઐસા સમઝના યહ ઘોર અપરાધ હૈ.

ભગવન્નામ તો પતિતપાવન હૈ. પાપપુંજ ભસ્મ કર ડાલનેમેં સર્વસમર્થ હૈ. ઇસલિયે ભગવન્નામ લેતેં જાવેં ઔર સાથસાથ ચોરી, ક્રોધ, ઈર્ષા, અનીતિ, આદિ પાપકર્મ ભી કરતે જાવેં, યહ મહાન અપરાધ હૈ, ઘોર અજ્ઞાન હી હૈ. ઇસલિયે નામકી ઓટમેં અશુભ આચરણ કદાપિ કરના નહીં ઔર શુભ આચરણસે રહિત કદાપિ રહના નહીં.

સદગ્રંથનહું શ્રદ્ધા નહીં, બિલસતૈં બુદ્ધિ અગાધ,
"બનાદાસ" જિય જાન તૂં, યહ ચૌથા અપરાધ.

શાસ્ત્રાભ્યાસ ઔર શાસ્ત્રશ્રવણ તો ખૂબ કિયા જાવેં, પરંતુ વાસ્તવમેં ઉનમેં વિશ્વાસ નહીં હોનેસે જાને વ સુને હુએકા આચરણ નહીં કિયા જાતા હૈ. વિશ્વાસ હોવેં તો આચરણમેં આ હી જાવેં. અવિશ્વાસસે બુદ્ધિવાદ, વાદવિવાદ વા વિરોધ, દુરાગ્રહ બઢાના યહ ચૌથા અપરાધ હૈ. ગુરુ, શાસ્ત્ર વ વેદવચનોમેં અશ્રદ્ધા હોને પર નામ જમતા નહીં.

આજ ઊન કલ દૂન હૈ, કબહૂંક સાયં પ્રાત,
"બનાદાસ" અપરાધ યહ, પંચમ હૈ પ્રખ્યાત.

નિત્યપ્રતિ નિત્યનિમયકે ભગવન્નામ જાપ, ધ્યાન, સ્વાધ્યાય આદિ નિત્યપ્રતિ, નિશ્ચિત સમય પર હી કરના ચાહિએ. આજકે નિયમકે નામજાપ ઊન રખા જાય અર્થાત્ બાકી રખા જાવે અથવા બિલકુલ ન કિયા જાવે ઔર કલ દૂન અર્થાત્ દુગુને કિએ જાવે, યા કભી તો પ્રાતઃકાલ ઔર કભી તો સાયંકાલ નિયમ કિયે જાવે, ઐસા અસ્તવ્યસ્ત ઢંગ રખના યહ પાંચવાં અપરાધ હૈ. ઐસે અસ્તવ્યસ્ત ઢંગસે પરમાણુ જમતે નહીં ઔર પરિણામમેં બહુત દેરી હોતી હૈ.

નામ પાપ જારત સદા, ગાવત વેદ પુરાન,
ગોવધ પાપ નિવારવૈં, "બનાદાસ" ગૌદાન.

વેદપુરાણ, ઋષિમુનિ, સંત-મહાત્મા, સભીને બરાબર કહા હૈ કિ નામ પાપકો ભસ્મ કર હી દેતા હૈ. તથાપિ અનજાનમેં ગૌવધ હો જાય યા ગૌવધમેં નિમિત્ત-કારણ હો જાય તો ઈસ પાપકે નિવારણાર્થ બઢિયા સુંદર ગાયકા દાન હી દેના ચાહિયે. શક્તિકે અનુસાર ગૌકો શૃંગાર ચડાયા જાય ઔર સાથમેં કુછ અવધિ પર્યંત કે ઘાસ, દાના આદિ બી દિએં જાય. ગૌવધ-પાપકા નિવારણ ગૌદાનસે હી હોતા હૈ.

સાધુ પુરુષ અરુ હરિજનહીં, બોલ કુબોલ અગાધ,
નિંદા સમ અઘ નહીં "બના", છઠવાં યહ અપરાધ.
"બનાદાસ" સુનુ શાસ્ત્રમત, બોલત બોલ કુબોલ,
ધરમરાજ પહં પહુંચિહહિં, તુરત કરેંગૈં તોલ.

ભગવદ્-ભક્ત, ગુરુભક્ત વા સજ્જન સાધુપુરુષકે લિયે નિંદાવચન ઔર

કુબોલ કદાપિ નહીં બોલના. ભગવાનકો ઈનકા અપમાન વ નિરાદર કદાપિ સહ્ય નહીં યહ ધ્રુવ હૈ.

દેખો, અનુભવી વા વિદ્વાન વા નિષ્ણાત વ્યક્તિકે મિલને પર ભી અપની શંકાઓંકા સમાધાન પ્રાપ્ત નહીં કરનેવાલા અહંકારી હૈ. ફિર, અનુભવી વા નિષ્ણાત વિદ્વાનકે કહે હુએ બચનોં પર વિચાર ન કરકે યા સદ્‌ભાવ ન રખતે હુએ વિદ્રોહ કરનેવાલે નિમ્ન કોટિકે મૂર્ખ હૈં.

અનુભવ સ્પષ્ટ બતલાતા હૈ કિ મૂર્ખ પર કિયા હુઆ ઉપકાર ઔર વિદ્વાન, સુયોગ્ય વા અનુભવી પર કિયા હુઆ અપકાર, દોનોં દુખદાઈ હૈં. દોનોંકી સ્મૃતિ તક દુઃખદાઈ હો સકતી હૈ.

સુયોગ્ય, સદ્‌ગુણી, ઉન્નતહૃદયીસે કભી વિદ્રોહ યા દુર્ભાવના ન કરેં. નીતિ તો યહાં તક કહતી હૈ કિ યદિ ઐસા કોઈ સંકટ યા મૌકા ખડા હો જાવેં તો ઉસ વક્ત અપને પ્રાણ તકકા દાન દેકર ભી ઐસે ઉન્નતહૃદયીકી રક્ષા તો સર્વ પ્રકાર વ ભાવસે કરની ચાહિયે.

હરિહરાદિક દેવ પાંચ, દેખહિં તામૈં વિભેદ,
દોષ "બના" સમમ યહી, તાસેં પાવહિં ખેદ.
કરિ મજ્જન પૂજહિં નરનારી । ગનપ ગૌરિ ત્રિપુરારિ તમારી ॥
વેદ શાસ્ત્ર ગુરુ દેત સબ, સાખ હિ નામ પ્રતાપ.
આઠવં દોષ યહી "બના" માનૈં વ્યર્થ પ્રલાપ.

પંચસ્માર્ત દેવોંમેં ભેદદૃષ્ટિ રખના યહ સાતવાં અપરાધ હૈ. વેદશાસ્ત્ર વ અનુભવી, સિદ્ધ, ગુરુ, સંત આદિ નામપ્રતાપકા અનુભવ કર ચુકે હૈં ઔર અપની ઓરસે સાખી દેતે હૈં. ઇતને પર ભી નામપ્રતાપમેં અર્થવાદ માનના કિ યે સબ તો અતિશયોક્તિ કર રહે હૈં, વ્યર્થ બાતેં કરતે હૈં, વહ આઠવાં અપરાધ હૈ. કુતર્ક કરના અપરાધ હૈ.

નિજ સાધન અરુ નામકો, જોખૈંહિં ભાગવિહીના,
"બનાદાસ" અપરાધ નૌ, કરતહિં નિષ્ઠાહીના.

જો ભાગ્યહીન ઔર નિષ્ઠાહીન હૈ વે અન્ય નામોંકે સાથ તથા અન્ય સાધનોંકે સાથ અપને ગુરુદેવસે પ્રાપ્ત નામ ઔર સાધનકી તુલના કરતે હૈં. યહ નવમા અપરાધ હૈ.

मान कीर्ति सिद्धि हुं चहै, करिहहिं बात बडाई,
दशवां दोष यहीं "बना" खूब खूब पछताई.

अपनी बडाई दिखाते हुअे अश्रद्धालुओंको तथा दूसरे लोगोंको अपनी नाम-आराधनाका माहात्म्य कहते रहना और अपनी सिद्धिका प्रदर्शन और दंभ करना यह दशवां अपराध है. ईसका परिणाम अत्यंत पश्चात्तापके सिवा और कुछ नहीं.

योग युक्ति तप मंत्र प्रभाउ । फलैं तबहि जब करिअे दुराउ ॥
हीरा तहां न खोलिअें, खोटी होवें हाट,
कसि करिं बांधौं गटरि अरु, उठि करि चालौं बाट.

परिचित पारखी या परिचित ग्राहकको ही हीरा बताया जाता है. अपरिचित व शंकास्पद लोगोंसे तो हीरा बंधा हुआ रखना चाहिअे. कस कर गठरीमें रखना चाहिअे और उन लोगोंसे तो दूर रहते हुअे अपने मार्ग पर सावधानीपूर्वक चला जाना चाहिअे. ईतनी सावधानी न रखी जाय तो हीरा चौकस लूंटा जाता है.

ये दस अपराध तजि देय जे,
साधु संगतिसे हिलिमिलैं,
तत्त्ववेत्ता तिहूं लोकमें,
रामनाम ताको हि फलैं.

श्रीरामनाम लेनेकी विधि श्री श्रीकबीरजी महाराजने भी बताई है.

अैसे मन लाई लै राम रसना । कपट भगति न कीजै नगुना ॥
भृंगी कीट रहैं लौं होई । लयलीन भृंग होइ जाई ॥
रामनाम नित अमृत सार । सुमिर सुमिर जन उतरै पार ॥
कहैं कबीर दासनिको दास । अब नैं छोडों हरिचरण निवास ॥

जीवन जो सुधारना चाहो, तो रामनाम लीजिये

भगवन्नामस्मरण निश्चित ही शांतिदाता है. नामस्मरणसे स्वाभाविक ही आनंद और मुदिता आ जाअेंगें और निश्चित ही निश्चिन्त बन जाओगे.

बंदौं रामनाम रघुबरके । हेतु कृसानु भानु हिमकरके ॥

कृसानेे माने अग्नि, भानु माने सूर्य, और हिमकर माने चंद्र. तो रामनाम

અગ્નિ ભી હૈ, ભાનુ ભી, ઔર હિમકર ભી. સુનતે હી બેઢબ બાત લગતી હૈ, પરંતુ યહ બાત બિલકુલ યથાર્થ હૈ.

હમારે શરીરમેં તીન નાડિયાં મુખ્ય હૈં. ઈનકે નામ હૈં ઇડા, પિંગલા ઔર સુષુમ્ના. મુખ્યતઃ ઈન્હીંસે પ્રાણોંકા કાર્ય ચલતા રહતા હૈ. સુષુમ્નાકે અધિષ્ઠાતા દેવ કૃશાનુ માને અગ્નિ. પિંગલાકે ભાનુ માને સૂર્ય. ઇડા કે હિમકર માને ચંદ્ર.

અબ રામનામકે બીજકો સમઝના. "ર" જો હૈ વહ અગ્નિબીજ, "આ" હૈ વહ વાયુબીજ ઔર "મ" હૈ વહ આકાશબીજ હૈ. અગ્નિબીજ દાહક, વાયુબીજ ચાલક ઔર આકાશબીજ સંક્ષેપક હૈ.

નાદબ્રહ્મકે શાશ્વત પ્રભાવકે અનુસાર ઇસલિયે રામનામમેં યહ શાશ્વત સમાર્થ્ય હૈ કિ સૂર્ય ઔર ચંદ્ર દોનોં દેવતાઓંકો જાગૃત કરકે શ્વાસ-પ્રશ્વાસકો સમ કર દેતા હૈ. ચંદ્રસ્વર વ સૂર્યસ્વર સમ હો જાને પર પરિણામમેં સુષુમ્નાકા મુંહ ખુલ જાતા હૈ. તબ પ્રાણ સુષુમ્ના-માર્ગસેં ઊપર હી ઊપર ચઢતા હુઆ સમાધિસુખ પા જાતા હૈ.

ઇસ પ્રકાર જાપસે અનાયાસ સમાધિ હો જાતી હૈ, દેહાધ્યાસ છૂટ જાતા હૈ. જ્ઞાનીકો ભી નામજાપકા અવલંબન લેના પડતા હૈ. વરના દેહાત્મબુદ્ધિ આ જાતી હૈ. નામસે નામીકી પ્રાપ્તિ અવશ્ય સરલતાસે હોતી હૈ.

પ્રીતિ પ્રતીતિ સુરીતિસોં, રામ રામ જપુ રામ,
તુલસી તેરો હૈ ભલો, આદિ મધ્ય પરિનામ.

ફિર દૂસરી ભી એક બાત હૈ. શરીરસ્થ અગ્નિ, સૂર્ય ઔર ચંદ્ર પર રામનામકે દ્વારા સ્વામિત્વ પ્રાપ્ત કિયા જાતા હૈ. તબ "બ્રહ્માંડે સો પિંડે" ઇસ સનાતન તથ્યકે અનુસાર બ્રહ્માંડકી અગ્નિ, સૂર્ય વ ચંદ્ર-શક્તિયોં પર ભી પ્રભુત્વ કિયા જા સકતા હૈ યહ સાધના પર નિર્ભર હૈ.

પરંતુ શરીરસ્થ અગ્નિ, સૂર્ય, ચંદ્ર આદિ શક્તિયોંકા સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ સંબંધ વ સંપર્ક બ્રહ્માંડકી અગ્નિ, સૂર્ય, ચન્દ્ર, આદિ શક્તિયોંકે સાથ સતત રહતા હી હૈ. જિસ પ્રકાર, પાવરહાઉસકી બિજલીકે સ્રોતસે હમારે ઘરમેં લગાએ હુએ બિજલીકે લૅટુકા સંપર્ક રહતા હૈ.

વ્યવહાર-પરમાર્થ દોનોં સાધ્ય કરાનેમેં નામ સર્વથા સમર્થ હૈ. બીમારી, ધનનાશ, જનનાશ, ચિંતા, આપત્તિ, વેદના યા ભયસે રક્ષા કરનેમેં ભગવન્નામ

મહાન સમર્થ હૈ.

જપહિં નામુ જન આરતી ભારી । મિટહિં કુસંકટ હોહિં સુખારી ॥

નામસે અશુભ સંસ્કારોંકા નાશ હો હી જાતા હૈ. દેખો, અશુભ કર્મોંકા ફલ હૈ અશુભ સંસ્કાર ઔર ઉસકા ફલ હૈ અશુભ પરિણામોંકા ભોગના. શુભ સંસ્કારસે શુભ કર્મ હોતે હૈં, તબ અશુભ સંસ્કાર નષ્ટ હોતે જાતે હૈં.

જબહિં નામ હૃદયે ધરા, ભયોં પાપકા નાસ,
માનોં ચિનગી આગકી, પડી પુરાની ઘાસ.

નામસ્મરણ નિતાંત શુભ કર્મ હૈ. શુભ કર્મસે નિત નયા શુભ પ્રારબ્ધ બનતા હૈ. તબ સંચિત અશુભ સંસ્કારોંકા ઉદય નહીં હો સકતા. ઉદાહરણ : સ્વપ્નમેં ચોરી કરને પર દસ સાલકી જેલ મિલી. દો સાલકી જેલ ભોગનેકે બાદ યદિ સ્વપ્ન નષ્ટ હો જાય તો આઠ સાલકી જેલ રહે કહાં ? ઈસી તરહ, સતત શુભ કર્મ ઔર નામસ્મરણસે પુરાને અશુભ સંસ્કાર નષ્ટ હોતે જાતે હૈં ઔર નયા શુભ પ્રારબ્ધ બનતા જાતા હૈ.

ધૂરિ બટે બરુ ડોર હોં, રેતહિં પેરે તેલ,
રાઘવચેતન ભજન બિનુ ના છૂટૈ જગ-જેલ.

મોહનિસા સબ સોવનિહારા । દેખહિં સપન અનેક પ્રકારા ॥
નામ જીહ જપિ જાગહિ જોગી । બિરતિ બિરંચિ પ્રપંચ વિયોગી ॥

ઈસલિયે, ભગવત્-શરણાગતિપૂર્વક ભગવાનકે હોકર રહો. જિતને ભી મંત્રદીક્ષિત યહાં ઉપસ્થિત હૈં, ઉનકો તો ખાસ તૌરસે હમેશા ઇસ પ્રકાર સોચના-સમઝના ચાહિએ કિ જિસ દિન મૈંને ઇષ્ટમંત્ર પ્રાપ્ત કિયા હૈ તબસે મેરા મન મૈંને ઇષ્ટદેવકે શ્રીચરણોંમેં સમર્પિત કર દિયા હૈ. અબ મેરા મન મેરા હૈ હી નહીં.

ઈસલિયે, ભગવાનકો જો પ્રિય હૈ વહી મુઝે અપનાનેકા ઔર કરનેકા હૈ ઔર ભગવાનકો જો અપ્રિય હૈ ઉસે તો તત્કાલ છોડનેકા હૈ. ઈસી અનુસંધાનસે ઔર ઈસી નિષ્ઠાકે અન્તર્ગત દસ નામાપરાધકા ભી નિવારણ સહજ હો જાતા હૈ.

ઈષ્ટમંત્રકા મંત્રાર્થ હી ઐસા હૈ કિ મેરે ઇષ્ટ હી એકમાત્ર મેરે રક્ષક હૈં. ઇનકે સિવાય ઔર કોઈ સર્વેશ્વર નહીં. ઔર અબસે યહ જીવ ઉન્હીં સર્વેશ્વર પ્રભુકે વાસ્તે હી હૈ. પ્રકૃતિકે લિયે અબ નહીં હૈં. દેખો, ભાઈ, વિષયલાલસા નષ્ટ હો

જાય યહી યોગ હૈ.

સુનહુ ઉમા તે લોગ અભાગી । હરિ તજિ હોહિં વિષય અનુરાગી ॥

હમ હી કાલગ્રસિત હૈં અર્થાત્ કાલકે ભોગ હૈં તો અન્ય ભોગ કૈસે ભોગ સકતે હૈં ? છોટે સર્પને બડે મેઢકકો પકડા ઔર ખાને લગા. ઈસ બીચ એક છોટા-સા મચ્છર ઊડતા હુઆ મેઢકકે મુંહકે પાસ આ ગયા તો મેઢક ઉસે પકડનેકી ચેષ્ટામેં લગ ગયા.

દેખો તો ! સર્પકે દ્વારા સ્વયમ્ તો ખાયા જા રહા હૈ ! ઇતને પર ભી દૂસરોંકો ખાનેકી લાલસા કિતની પ્રબલ રહતી હૈ ! યહ દેખો ઔર ઈશ પર સોચો ! હમારી હાલત કૈસી હૈ ? ઈસ પર ખૂબ સોચના-સમઝના ચાહિએ, અશુભ વિચાર ઉઠે તબ પ્રયત્ન કરકે ઉસે શુભ વિચારમેં પલટ દેના ચાહિએ.

હમ તો કેવલ ઇતના હી નિશ્ચય રખેં કિ વેદાદિ ધર્મગ્રંથોંમેં અવિશ્વાસ, અશ્રદ્ધા વ કુતર્ક કરના અશુભ હૈ. શ્રીભગવત્પ્રસાદકો કભી અન્ન ન સમઝેં. શ્રીસદ્‌ગુરુકો કભી મનુષ્ય ન સમઝેં. ઉન્હીંમેં પરમાત્મ-તત્ત્વકા દર્શન ઝલકતા હૈ. શ્રીભગવદ્-શ્રીવિગ્રહકો ધાતુ-પત્થર આદિ ન સમઝેં.

નિંદા કભી ન કરેં. દૂસરોંકે સુખ-સંપત્તિ ઇત્યાદિકી ઈર્ષા-જલન ન કરેં ઔર દૂસરોંકે દુઃખ-આપત્તિમેં હમદર્દ વ સહયોગી બનેં. કભી કિસીકા ભી બુરા ન કરેં, ન સોચેં. સત્કર્મો સે કભી ભી મુંહ નહીં મોડના.

અપરિચિતકો ભી દુઃખી દેખ યા સુનકર ઉસકે દુઃખકો નિવૃત્ત કરનેમેં ઉદ્યત હો જાના હી દયા હૈ. દયા ક્રિયાત્મક હોતી હૈ, કેવલ વાચિક નહીં. દૂસરોંકા દુઃખ અપના દુઃખ હો જાતા હૈ, તબ જો કરુણા પ્રવાહિત હો ઉઠતી હૈ, વહી ફિર દયામેં પ્રત્યક્ષ હો જાતી હૈ. અર્થાત્ દુઃખનિવૃત્તિકી પ્રવૃત્તિ કરાતી હૈ વહી સચ્ચી અનુકંપા હોતી હૈ. બાકી તો શબ્દોચ્ચાર-માત્ર હોતા હૈ. "દીનેષુ અનુકંપા દયા."

હમારેસે નિમ્ન સ્તરકે લોગોંકે સાથ કરુણા વ પ્રેમપૂર્ણ વાણી-વ્યવહાર હોના હી ચાહિએ. જાગૃતિ રખને પર હી કરુણા ચરિતાર્થ હોતી હૈ. અર્થાત્ કરુણાકા દંભ છૂટતા હૈ.

જો શુભ કર્મ હૈ, સત્કર્મ હૈ, ઉસે કરનેકી આજ્ઞા પૂછના ભી આવશ્યક નહીં. ઉસે તો ભગવત્પ્રેરણા હી સમઝના ચાહિએ. શ્રી ગુરુદેવકી આજ્ઞા કભી અનર્ગલ નહીં હોતી, કારણ કિ શ્રીગુરુદેવ સદૈવ સ્વાર્થરહિત ઔર નિર્હેતુ હિતૈષી હૈં.

જબ સચ્ચી સમઝ ઉદય હોતી હૈં તબ માનવજીવનકા પરમ કર્તવ્ય આત્મ-સાક્ષાત્કાર હી હૈ ઐસા દૃઢ નિશ્ચય હોતા હૈ. પરિણામમેં હમારે દોષ, અપરાધ, અહમ્, મિથ્યાભિમાન આદિ સ્પષ્ટ દિખને લગતે હૈં ઔર સમઝમેં આને લગતે હૈં. તભી નિશ્ચય ઔર સમઝકે અનુસાર, આચરણમેં પરિવર્તન હોને લગતા હૈ.

કેવલ શુભ ઇચ્છા હી સે આત્મસાક્ષાત્કાર હોતા નહીં. શુભ ઇચ્છા વ શુભ આચરણ દોનોં હી નિતાંત અનિવાર્ય હૈં. શુભાચરણકે લિયે સાવધાનીયુક્ત સતત પુરુષાર્થ ચાહિએ હી. દુર્લભ વસ્તુ પ્રાપ્ત કરનકે લિયે ઉતને હી અસાધારણ પુરુષાર્થ ઔર ધૈર્ય અનિવાર્ય હૈં.

બિગરી જનમ અનેકકી, સુધરૈ અબ હી આજુ,
હોહિં રામકો નામ જપુ, તુલસી તજિ કુસમાંજુ.

દેખો, પુરુષાર્થમેં દો બાતેં મુખ્ય હૈં : (૧) પુરાને કર્મફલ પ્રપન્ન-ભાવમેં રહકર સમતાપૂર્વક ભોગ લેના. (૨) સતત જાગૃતિપૂર્વક પ્રપન્નભાવમેં રહતે હુએ સમત્વભાવકે દ્વારા મંત્રાર્થ કે ભાવનુસંધાનમેં રહ કર, નયે કર્મબંધન હોને નહીં દેના.

તુલસી મમતા રામસેં, સમતા સબ સંસાર,
રાગરોષ ન દોષ દુક્ખ, દાસ ભએ ભવપાર.

જીવમાત્રસે યહી પુરુષાર્થ અપેક્ષિત હૈ. પુરાને સંસ્કારોંકો તોડનેકી ક્રિયાકો મૈં તપ માનતા હૂં. નયે સંસ્કાર મન પર જમને ન પાવેં ઇસ પ્રકાર રહના હી સંયમ હૈ. કિસી ભી પ્રકારકી, કિંચિત-માત્ર ભી, વાસના ઉત્પન્ન નહીં હોના હી ધ્યાન હૈ.

તપ વ સંયમકે સહિત પુરુષાર્થ હોવેં વહી સચ્ચા પુરુષાર્થ હૈ, જો પરિણામ લાકર હી રહતા હૈ. દેખો, ખૂબ સમઝના ઔર પક્કા નિશ્ચય કરના કિ સમત્વ રખના યહ પુરુષાર્થ હૈ, ન કિ પૂર્વકર્મોંકા ફલ.

નામ લેત ભવસિંધુ સુખાહી । કરહુ વિચાર સુજન મનમાંહી ॥

મૈં તો બારબાર યહી કહૂંગા કિ નામ-જાપકા અભ્યાસ ડાલો ઔર બઢાઓ. નામ-જાપસે નામીકા સ્મરણ સતત રહતા હૈ. તબ નામીકે રૂપ, ગુન, ઐશ્વર્યકે વિચાર વ ભાવ બરાબર જાગ્રત રહતે હૈં. અર્થાનુસંધાનસે ભાવાનુસંધાન ઔર ભાવનુસંધાનસે સતત જાગૃતિ. સતત જાગૃતિસે વ્યવહાર-શુદ્ધિ ઔર વ્યવહાર-શુદ્ધિસે મન-શુદ્ધિ. તબ અહમ્ શુદ્ધ હોનેમેં વિલંબ નહીં હોતા ઔર શુદ્ધ અહમ્સે

બેડા પાર હોનેમેં ભી દેરી નહીં હો સકતી.

હોઈ અનન્ય ભજૈં ભગવંતહિ, ઔર કછુ ઉરમેં નહિં રાખૈં,
દેવી રુ દેવ જહાં લગ હૈં, તિન પૈ કભી દીન નહિં તુ ભાખૈં,
યોગ હું યજ્ઞવ્રતાદિ ક્રિયા, તિનકું તું નહિં સ્વપ્રે અભિલાખૈં,
સુંદર અમૃતપાન કિયો તબ, તો કહું કૌન હલાહલ ચાખૈ.

શ્રીગુરુદેવકો રાત્રિકે વિશ્રામકે લિયે તાલાબકે તટ પર અપને બંગલેમેં બિરાજનેકી પ્રાર્થના રાજકોટ ઠાકોરસાહબને ઔર માં-સાહેબને કી હૈ. તદનુસાર શ્રીગુરુદેવકો બંગલેમેં પધારનેકે લિયે નામદાર સાહબ રાત્રિકો સાઢે નૌ બજે આશ્રમમેં હંમેશા ઉપસ્થિત હો જાતે હૈં ઔર શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કરકે અપને આસન પર શાંતિપૂર્વક પ્રતીક્ષામેં બૈઠતે હૈં.

બંગલેમેં ઠાકોરસાહબ સહપરિવાર શ્રીગુરુદેવકી સેવા ઔર સન્નિધિકા પરમ લાભ ઉઠા રહે હૈં. શ્રીગુરુદેવકો સુબહ આશ્રમસે પધરાનેકે લિયે ભી વે સ્વયમ્ આતે હૈં.

શ્રીગુરુદેવ : દરબાર કબસે આ ગયે હૈં ઔર આજ તો કાફી લંબી તપસ્યા હમ સબને આપકો કરાઈ હૈ. અબ આપ સબ તો જૈસે બૈઠે હૈં વૈસે હી બૈઠે રહના ઔર મૈં આપ સબકો દેખતા હુઆ આપસે બિદા હોતા હૂં.

યૂં કહતે હી શ્રીગુરુદેવ ઐસી શીઘ્રતાસે વ ઇસ પ્રકાર સામને ખડી હુઈ મોટરમેં બિરાજમાન હો ગયેં કિ બૈઠા હુઆ જનસમૂહ અભી તો પુરા ખડા ભી નહીં હો પાયા થા ઔર મોટર તો આશ્રમસે બાહર સડક પર પહુંચ ગઇ !

યહ ફોટો મેરા નહીં હૈ

૧૯-૫-૫૨ : પોરબંદર

રાજકોટ આશ્રમમેં એક ફોટો દેખનેમેં આયા થા. વહ ફોટો કિશોર ઉમ્રકે સાધુકા થા, જિસકે એક હાથકે નીચે લકડીકા ટેઉકન થા ઔર ભાલ પર ત્રિપુંડ થા. શ્રીગુરુદેવકા બહુત સાલ પહલેકા યહ ફોટો હૈ ઐસા હી કહા, સુના ઔર સમઝા જાતા થા. ઇસલિયે કઇયોંને ઔર હમને ભી ફોટો ખરીદ લિયા થા. આજ વહી ફોટો શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંમેં રખકર સહીકે સહિત ઉપદેશવચન લિખ દેનેકી પ્રાર્થના કી.

શ્રીગુરુદેવને ફોટો દેખતે હી કહા : યહ ફોટો મેરા નહીં હૈ, યહ તો મધુસૂદનકા

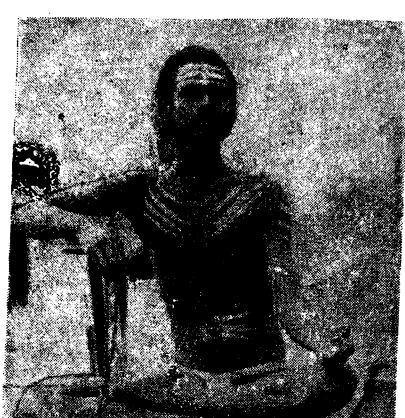

હૈ. વહ સાધુ નહીં થા, સાધક લડકા થા. શૈવમાર્ગી થા. સાધના અચ્છી કર રહા થા. મેરે પાસ સાધનાકી જિજ્ઞાસાસે આતા-જાતા થા.

આજ વહી ફોટો શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંમેં રખકર સહી કે સહિત ઉપદેશવચન લિખ દેનેકી પ્રાર્થના કી. શ્રીગુરુદેવને યહ ફોટો દેખતે હી કહા : "યહ ફોટો મેરા નહીં હૈ."

મૈં ઉસકો પાસ બિઠાકર કુછ-કુછ બતલાતા થા. તબ ફોટો લિયા ગયા થા. જો કિ ઉસ વક્ત તો માલૂમ નહીં પડા થા કિ ફોટો ખીંચા જા રહા હૈ. દેખો, મધુસૂદન ભજનમેં થોડા આગે બઢ ગયા થા. પરંતુ ફિર પતન હુઆ. પીછે તો બહુત કષ્ટ ભોગકર છોટી ઉમ્રમેં ઉસકી મૃત્યુ હો ગઈ. લડકા બહુત અચ્છા થા.

સાધના કરેં વહ મુઝે હંમેશા પ્રિય બના રહતા હૈ. તબ ફિર ઉસકી ઔર કોઈ ઐસી બાતેં પર મુઝે વિચાર નહીં આતા હૈ. મુઝે તો સિર્ફ એક હી ખ્યાલ રહતા હૈ કિ ટેઢેમેઢે ચાહે કૈસે ભી હોં, હૈં તો લડુ હી ન ! સાધનાકી જિજ્ઞાસા વ જિજ્ઞાસાકી પૂર્તિકા પુરુષાર્થ હૈ તો કબી ન કભી ટેઢેમેઢે મિટ હી જાએંગેં !

મધુસૂદન ભી જિજ્ઞાસુ સાધક થા, પુરુષાર્થી થા. પરંતુ પૂર્વકા અશુભ સંસ્કાર કબ ઉદય હો જાતા હૈ યહ કૌન જાનતા હૈ ?

કો ન કુસંગતિ પાઈ નસાઈ । રહઈ ન નીચ મતે ચતુરાઈ ॥
કાલ, કરમ, ગુન સુભાઉ, સબકે સીસ તપત.
રામનામ મહિમા કી, ચરચા ચલેં ચપત.

(વિનયપત્રિકા : પદ ૧૩૦)

યહ પક્કા સ્મરણ મેં રખના કિ

સહજ સુહૃદ ગુરુ સ્વામી સિખ, જો ન કરઈ સિર માનિ,
સોં પછિતાઈ અઘાઇ ઉર, અવસિ હોઇ હિત હાનિ.

શ્રી ગુરુદેવકી સાધનાભૂમિ

મૈં આપકી સાધનાભૂમિ કહાં ?

શ્રીગુરુદેવ : સર્વપ્રથમ ગલતાજી હૈ. વહ જયપુરકે અન્તર્ગત આઠ-નૌ મિલ પર હૈ. પશ્ચાત્ કશ્મીર. પુષ્કરરાજ તીર્થમેં મૈં બહુત કાલ રહા હૂં. ધ્યેયસિદ્ધિ વહીં હુઈ હૈ.

મૈં : આપકી સાધનાકે પાવન સ્થલોંકે દર્શન કરનેકી મેરી ખૂબ ઈચ્છા હૈ. વહીં રહ કર અગર સાધન-ભજન કિયા જાવેં તો શીઘ્ર સફલતા મિલ જાયે ન ? વહાં કે પરમાણુઓંકી સહાયતા મિલે ન ?

શ્રીગુરુદેવ : સાધનસિદ્ધિમેં શીઘ્ર પરિણામ લાનેવાલે અચ્છે પરમાણુઓંકો લેકર સ્થાનવિશેષકા પ્રભાવ અવશ્ય હૈ. પરંતુ મુખ્ય બાત હૈ અપની તીવ્ર લગનકી. દેખો ! તીવ્ર લગન ઔર નિયમપૂર્વક નિરન્તર અભ્યાસ સ્વયમ્ અચ્છે પરમાણુ જમા લેતે હૈં.

તુમ્હેં સાધનાસ્થલોંકે દર્શનકી ઈચ્છા હો રહી હૈ યહ અચ્છી બાત હૈ. પરંતુ સુનો તો ! તુમ્હારે મનકા ઠિકાના નહીં. આજ ઈચ્છા બતાતી હો લેકિન કુછ કાલકે બાદ ઔર કુછ કહ દોગી તો ? અભી બંબઈમેં તો તુમને કહ દિયા થા કિ મેરેસે સંપર્ક નહીં રખોગી. પરન્તુ અભી તો ઔર બઢાતી જા રહી હો !

અચ્છા, સુનો ! પુષ્કરરાજ તો સર્વ તીર્થોંકે ગુરુ હૈં, તીર્થરાજ હૈં ! મેરે લિયે તો મેરે શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનકી પરમ પાવન તપસ્થલી હૈ.

શ્રીપુષ્કરરાજ મેં અગર કોઈ એકનિષ્ઠા વ એક લગનસે સાધના કરેં તો ફલસિદ્ધિ નિશ્ચિત હોતી હૈ. વહાંકે પરમાણુ અત્યંત શાંત ઔર સમર્થ હૈં. સાધન-ભજન ન કરતે હુએ ભી પુષ્કરવાસ કરને પર જાગૃત જીવકો ઉંચી દશા પ્રાપ્ત હો જાતી હૈ. મનકે પરમાણુ ચૌકસ બદલ જાતે હૈં.

રસાયણી ગુફા

મૈં : કશ્મીરમેં કિસ જગહ પર રહે થે ?

શ્રીગુરુદેવ : શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાન કશ્મીરમેં રસાયણી ગુફામેં બિરાજમાન

હુએ. પશ્ચાત્ કહીં પર ભ્રમણકો નહીં પધારે હૈં. ઈસ કારણ રસાયણી ગુફામેં જ્યાદા રહા હૂં.

મૈં : કશ્મીરમેં રસાયણી ગુફા કહાં પર થી ?

શ્રીગુરુદેવ : અબ ભી હોગી. આસપાસ કે ઔર ઉસકે સ્વરૂપ મેં બહુત અન્તર હો ગયા હોગા. શ્રીનગરસે ૭૦-૮૦ મીલકી દૂરી પર હૈ. મણિકરણ બહુમની મહાદેવકે પાસ, એક-આધ મીલ પર હૈ.

કઈ સ્મૃતિયાં

મૈં : આપશ્રી રાજકોટ સર્વપ્રથમ કબ પધારે હોંગે ?

શ્રીગુરુદેવ : મેરા ઐસા ખયાલ હૈ કિ સન સત્તાવન કે વિપ્લવકે દિનોંમેં મૈં પ્રથમ બાર રાજકોટ આયા થા. તબ દેહાત જૈસા થા. શિહોરકે પાસ કુછ કાલ નાનાસાહબ પેશ્વા ગુમવેશમેં રહે થે. ઉનકો ભી ઈન્હીં દિનોંમેં મિલા થા.

દેખો, નિશ્ચિત સન યા સંવત મુઝે યાદ નહીં હૈ. પરંતુ આગે-પીછેકી ઐસી ખાસ ઘટનાઓંકે સંબંધકો લેકર વૈસી ઘટનાયેં યાદ આ જાતી હૈં. જૈસે કિ, મૈં કરીબ-કરીબ ૪૦-૪૫ સાલ અનસૂયાજીમેં રહ ચુકા થા, તબ રાની વિક્ટોરિયા કે ઢંઢોરાકી થાલી પીટાઈ ગઈ થી કિ અબસે હિંદુસ્થાનકા કુલ કારોબાર બ્રિટિશ રાજસત્તાને સમ્હાલ લિયા હૈ. ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપનીકો મિટા દી ગઈ હૈ.

ઈન્હીં દિનોંકી કુછ આગે-પીછે બની હુઈ ઐસી ખાસ ઘટનાયેં યાદ હૈં. સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયકે પ્રવર્તક શ્રીસહજાનંદસ્વામીજીકે ગુરુદેવ શ્રીરામાનંદસ્વામીજી વિપ્લવકે ૪૦-૫૦ સાલ પહલે ઔર કરીબ ૨૫ સાલ પહલે શ્રીસહજાનંદસ્વામીજી ભી સાકેત પધાર ગયે થે. લોકજાગૃતિ કે કાર્યમેં ઈન્હોંને બહુત પુરુષાર્થ કિયા થા.

રામસનેહી સંપ્રદાયકે પ્રવર્તક શ્રીરામચરણજી મહારાજ શ્રીરામાનંદસ્વામીજીસે ભી પહલે પરમધામ પધાર ગયે થે. તબ સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયકા ઉદય નહીં હુઆ થા, હોનેવાલા થા. શ્રીરામચરણજી મહારાજકી ગાદી શાહપુરામેં હૈ. ઈનકે વિરક્ત શિષ્ય દેવાદાસજી, ભગવાનદાસજી,. રામજનદાસજી આદિ ભી બડે અચ્છે થે. અપને ગુરુમહારાજ કે સાકેતગમનકે પશ્ચાત્ દેવાદાસજીસે અવધમેં શ્રીરામનિવાસ સ્થાન હુઆ હૈ.

આપકે એક શિષ્ય રઘુનાથજી મહાત્માને વિશ્રામ સાગર બનવાયા હૈ. તુલસીદાસજી, મુરારિદાસજી, પ્રહ્લાદદાસજી ઈત્યાદિ રઘુનાથજીકે ગુરુભાઈ થે.

રામસનેહી રામરામ કહતે હૈં, સીતારામ નહીં કહતે હૈં. કેવલ રામજીકે સનેહી ઇસલિયે રામસનેહી કહલાયે.

પરંતુ રામસનેહીકે ૨૦-૨૫ સાલ પહલે હી બડી જગહકે શ્રીરામપ્રસાદજી મહારાજસે બિન્દુ સંપ્રદાય પ્રવર્તિત હો ગયા થા. ઈસકી ઘટના ઐસી હુઈ થી કિ શ્રીમહારાજજી જગજ્જનની શ્રીજાનકીજીકે જન્મોત્સવકે સમય ભાવસમાધિમેં સ્થિર હો ગયે. પૂજાકા સમય બીત જાને પર જાગ્રત હો પાયેં. તબ જાના કિ બહુત દેરી હો ગઈ હૈ. જલ્દી-જલ્દીસે સ્નાન કરકે, અપને તિલક લગા કરકે સેવાપૂજામેં લગ ગયેં. જલ્દીમેં સફેદ તિલકકે બીચમેં લાલ શ્રી લગાના ભૂલ ગયે થે. આપ પ્રાર્થના કરતે રહેં, "હે જગજ્જનની ! આજ બહુત દેર હો ગઈ હૈ. ક્ષમા કરના.''

તભી જગજ્જનીને પ્રકટ હોકર દર્શન દિયા ઔર મંદમંદ મુસ્કુરાતે હુએ કહા, "વત્સ ! મૈં બહુત પ્રસન્ન હૂં. આજ તો તેરે ભાલ પર તિલક ભી અધૂરા રહ ગયા હૈ.'' યહ કહતે હુએ શ્રીમહારાનીજીને શ્રીવરદ હસ્તસે મહારાજજીકે અધૂરે તિલકમેં લાલ બિન્દી લગા દી થી. તભીસે બિન્દુ સંપ્રદાય પ્રચલિત હો ગયા હૈ.

થોડે સમયકે અન્તરમેં હી કરીબ ઈન્હીં દિનોંમેં રામસખાજીસે રામસખા સંપ્રદાય પ્રચલિત હુઆ હૈ ઔર ઈનકે બાદ રામસનેહીકા હુઆ હૈ. રામસખાજીકી ઘટના ભી જાનને જૈસી હૈ. શ્રી રામસખાજી મહારાજકી જન્મભૂમિ જયપુર હૈ.

જબ છોટે થે તભી આપને દક્ષિણકે માધ્વ સંપ્રદાયકે ઉડપી સ્થાનકે મહંત શ્રીવશિષ્ઠમુનિજી સે શ્રીરામમંત્ર પ્રાપ્ત કિયા થા. ઘરસે ઉદાસીન હોકર નિકલ ગયે ઔર તત્કાલીન શ્રીગલતા ગાદીકે મહન્ત શ્રીમધુરાચાર્યજી મહારાજકે યહાં રામ-લીલા મંડલીમેં રહ ગયેં. રામલીલામેં આપ શ્રીલક્ષ્મણલાલજીકા સ્વરૂપ બનતે થે. સ્વરૂપલીલા કરતે-કરતે આપકા ભાવ બહુત બઢતા ગયા ઔર લીલાકે શ્રીરામજી-સ્વરૂપકે પ્રતિ આપકા તો સહીસહી ભાવ હો ગયા.

એક બાર કિસી બાત પર શ્રીરામજી-સ્વરૂપ નારાજ હો ગયે, તો શ્રીસખાજી મહારાજને ક્ષમાયાચના કી ઔર ભોજન નહીં કિયા. મંડલીવાલોંને બહુત સમઝાયા, પરંતુ આપને કુછ નહીં કહા ઔર ભોજન ભી નહીં કિયા. તબ આપકે મનકે ભાવકો સોચકર મંડલીવાલોંને શ્રી રામજી-સ્વરૂપકો કહા કિ આપ સખાજીકો આજ્ઞા દેં દો તો વે જરૂર કર લેંગે. શ્રી રામજી-સ્વરૂપને કહ દિયા, "ભૂખ લગને પર અપને આપ કર લેગા.''

ઐસે રુખેપનસે આપકે હૃદયમેં ગહરી ચોટ પહુંચી. જંગલમેં ચલે ગયે ઔર વિરહભાવમેં રોતે રહે. વહીં પર મધ્યરાત્રિકે સમય સ્વયમ્ ભગાવન રામજી શ્રીવરદ હસ્તોંમેં ભોજનકા થાલ લિયે હુએ ઉસી શ્રી રામજી-સ્વરૂપમેં પધારેં ઔર કહા, "હે સખે ! ભોજન કરો ! આજ મૈંને પ્રીતિવશાત્ તુમ્હેં બહુત કષ્ટ દિયા હૈ. મૈં હમારી પ્રીતિ દેખના ચાહતા થા.''

ભોજનકા થાલ વહીં છોડકર ભગવાન તો પધાર ગયે. સુબહ સ્થાનકા મંદિર પૂજારીને ખોલા, તબ થાલ પારસત નહીં મિલા. મહંતજી આદિ ઘબડાયેં. ઈધર લીલામંડલીવાલે ભી સખાજીકો ઢૂંઢ રહે થે. સબ ઢૂંઢતે-ઢૂંઢતે જંગલમેં પહુંચે તો સખાજી ઔર થાલ દોનોં મિલ ગયેં. તભીસે આપકો સબ કોઈ રામસખાજી કહતે રહેં. તો મૂલ નામ ભૂલા ગયા હૈ. આપ બડે હી અચ્છે થે.

ફિર અયોધ્યાજીમેં વાસુદેવ ઘાટ પર શ્રીનૃત્યરાઘવ કુંજમેં રહે થે. વહાં પર ભી ભગવાનને પ્રકટ હોકર ધનુષ-બાણકી ક્રીડા દરશાઈ થી. તભીસે ઈસ સંપ્રદાયવાલે ભગવાન શ્રીનૃત્યરાઘવજીકો અપને ઈષ્ટ માનતે હૈં.

અધવસે ફિર ચિત્રકૂટ પ્રમોદવનમેં ઠહરે હુએ થે. યહાં ભી ભગવાન આપકે સાથ ક્રીડા કરને જાયા કરતે થે. એક બાર આશ્ચર્ય હોવે ઈસ પ્રકારસે પૂજાકે શ્રી સાલિગ્રામજી કુંએમેં લુઢક ગયેં. સખાજી બહુત વ્યાકુલ હો ગયેં ઔર રોતે રહેં. કભી તો ઉલહાના દેવેં ઔર કભી તો પ્રાર્થના કરતે ગાતે રહેં

અરે શિકારી નિરદઈ, કરિયા (કાલા) નૃપતકિશોર,
ક્યોં તરસાવત દરશ બિન, રામસખે ચિત્તચોર.
મિલ જાના રામ પિયારેં.
વન પ્રમોદમેં ખડે પુકારું, સુનહુ રુપ ઉજિયારેં.
સુંદર વદન કમલદલ લોચન, મો અંખિયનકે તારે.
રામસખે જલ બિન જ્યોં મછલી, તલફત પ્રાણ હમારે.

ફિર તો કુંએકા જલ કુંએકે ઊપર બહ નિકલા થા ઔર શ્રી સાલિગ્રામજી ભગવાન બાહર પધારેં. ઈસ સંપ્રદાયવાલે ઈસલિયે ભગવાનસે સખ્યભાવકા નાતા માનતે હૈં. પીત બિન્દુતિલક રખતે હૈં, શ્રીસંપ્રદાયકી તરહ હી. શ્રીમાધ્વસંપ્રદાયમેં ભી, શ્રીમહાવિષ્ણુ પરાત્પર બ્રહ્મકે દોનોં પ્રધાન અવતારોંકી મંત્ર વ ભક્તિ-ઉપાસના ચલી આઈ હૈ.

મૈં પ્રમોદવનમેં યહ કુંએકી ઘટના કિતને સાલ પલહે હુઈ હોગી ?

શ્રીગુરુદેવ : યહ ઘટના તો દેઢ સૌ સાલકે ભી પહલે કી હૈ. વિપ્લવકે બહુત સાલ પહલે તો શ્રી સખાજી મહારાજકા સાકેતગમન હો ગયા થા. તબ અવધમેં બડી છાવની સ્થાપિત હો ગઈ થી. ઉનકે સંસ્થાપક બાબા રઘુનાથજી મહારાજ ભી બડે હી અચ્છે થે.

તબ ચિત્રકૂટ ઈલાકા પન્ના રાજ્યકે અંતર્ગત થા. પ્રમોદવનસે સખાજી ફિર ઉચૈહરા પધારે થે. પરંતુ ફિર તો મૈહરમેં ઠહર ગયે થે. અવધકે નૃત્યરાઘવકુંજ વ બડી જગહ મૈહરકે મહંત એક હી હોતે થે. લેકિન અભી-અભી યહ પ્રથા બદલ ગઈ હૈ ઔર દોનોં સ્થાનોંકે અલગઅલગ મહંત હોતે આયે હૈં.

વિપ્લવકે બાદ ભી અનસૂયાજી વ આસપાસમેં મૈં ખૂબ રહા હૂં. તબ નિર્દ્વન્દ્વ એકાંતમેં કુછ કાલ બીતા થા. પશ્ચાત્ બાબા અમરદાસજી નામકે બડે અચ્છે સંત અનસૂયાજીમેં નિવાસ કરને લગે. વે ભી તપસ્વી ઔર ધ્યાન-નિયમકે પક્કે થે. ઉન દિનોંમેં જાનકી કુંડ પર ભી બાબા સરયૂદાસજી નામકે બડે અચ્છે ઔર તપસ્વી સંત થે. યે દોનોં સંત સિદ્ધબાબા કહલાતે થે.

ઉસ સમય ચિત્રકૂટ-પુરીમેં પ્રજ્ઞાચક્ષુ ગણેશદાસજી ઔર મિથિલાશરણજી ભી બડે અચ્છે તપસ્વી સંત થે. રામઘાટ પર દિગંબર અખાડામેં ભી બલરામદાસજી, મોહનદાસજી આદિ સુયોગ્ય ઔર સાધનસંપન્ન મહાત્માએં થે. જાનકી કુંડ પર દૂસરે સંતોંમેં રઘુવરશરણજી તપસ્વી, રામસુંદરદાસજી યોગી ઈત્યાદિ ભી બડે અચ્છે ઔર સંયમ-નિયમકે પક્કે સંત મહાત્મા થે. લંકામેં ઘનશ્યામદાસજી નામકે બડે અચ્છે, સેવાભાવી ઔર ઉપકારી સંત થે.

ઈન્હીં દિનોંમેં કાશીમેં વિશુદ્ધાનંદજી સ્વામી, કાષ્ઠજિહ્વાજી મહારાજ, બાલશાસ્ત્રીજી આદિ બડે હી અચ્છે ઔર પ્રસિદ્ધ સંત થે. ઉસ સમયકે કાશીકે રાજા ઈશ્વરીપ્રસાદજી ભી બડે શ્રદ્ધાલુ, સંતપ્રેમી ઔર અચ્છે થે.

તબ અવધમેં બાબા શ્રી રઘુનાથજી મહારાજ, તપોનિધિ બાબા, કનક-બિહારીશરણજી, ભક્ત માલીજી, યુગલાનન્યશરણજી, રામઘાટ પર તુલસીરામજી ઔર મુરારદાસજી રામસનેહી ઈત્યાદિ અચ્છે-અચ્છે સંત મહાત્મા થે.

રીંવનરેશ રઘુરાજસિંહકો સંત-સમાગમ મેં બહુત પ્રીતિ થી. યુગલાનન્યશરણજી મહારાજસે બહુત પ્રેમ રખતે થે. તુલસીરામજી ઔર મુરારદાસજી રામસનેહી રામપ્રસાદજી મહારાજકી પરંપરાકે હી થે. પરંતુ અન્તર ઈતના હૈ કિ રામપ્રસાદજી

મહારાજ કે અનુયાયી બિંદીકે ઊપર રામનામ નહીં લિખતે હૈં જબકિ યે લિખતે હૈં ઔર અપને પૂર્વાચાર્યોંમેં ગોસ્વામીજી શ્રી તુલસીદાસજી મહારાજકો માનતે હૈં.

વિપ્લવકે કરીબ ૧૫-૨૦ સાલકે બાદ, ચિત્રકૂટમેં દાસ હનુમાનજીકી જગહમેં સંતશિરોમણિ પરમહંસ શ્રીરામકૃષ્ણજી મહારાજ પધારે થે. તબ ઉનસે વિનય-પત્રિકા ઔર માનસજી આદિકે મર્મપૂર્ણ પ્રવચન સુનનેકો સંત-મહાત્માઓંકી વ ભગવત્-પ્રેમિયોંકી બડી ભારી ભીડ હોતી થી. પરમહંસજી અવધકે રંગમહલ-સ્થાન કે થે.

તબ જાનકી કુંડ પર જાનકીદાસજી યોગીરાજ, પુરુષોત્તમદાસજી, રામબાબા, રામસુંદરદાસજી, મધુવનદાસજી, આદિ અચ્છે-અચ્છે સંત-મહાત્મા થે. સબ ભજન-પ્રેમી થે. ઈન્હીં મહાત્માઓંને અરજી દી થી કિ પહલે મંદાકિની ગંગાજીકે ઘાટ પર મછલિયોંકા શિકાર નહીં હોતા થા, પરંતુ અબ હોને લગા હૈ. ઈસે બંધ કરનેકા કાનૂન કીજિએ. તબ બુંદેલખંડ એજંટ સાહબને ઓર્ડર નિકાલા થા કિ અફસર, વિદેશી યા કોઈ ભી, સંતોંકી પાલતૂ મછલિયોંકા શિકાર નહીં કર સકેગા.

ઈન દિનોંમેં રીંવનરેશકી તરહ ટીકમગઢ, પન્ના, છતરપુર આદિ આસપાસ કે રાજા લોગ વ ઉનકા પરિવાર સંત-સમાગમકે લિયે આતે રહતે થે. સંતોંકી સેવા કરતે થે. શ્રદ્ધા-વિશ્વાસ કે અનુસાર કઈ સ્થાનોંકો જમીન-જાગીર લિખ દિયે થેં.

દાનશીલતાકો લેકર બાબા શ્રી રઘુનાથદાસજી મહારાજકી ઔર શ્રી વૈષ્ણવદાસજી મહારાજકી, શૃંગારરસકી અનન્યતાકો લેકર શ્રી યુગલાનન્યશરણજી મહારાજકી, વિદ્યા વ શાસ્ત્રજ્ઞાનકો લેકર શ્રી કનકવિહારીશરણજી મહારાજ વ મુરારદાસજી મહારાજકી ઔર શ્રીરામનામનિષ્ઠા વ વૈરાગ્યકો લેકર શ્રીતુલસીરામજી રામસનેહી મહારાજકી બડી પ્રશસ્તિ સાધુસમાજમેં થી.

ઈન્હીં શ્રી તુલસીરામજી રામસનેહી મહારાજકે શિષ્ય મહાવીરદાસજી થે. વે ભી ફિર ચિત્રકૂટમેં હી રહે થે. રામ-રામકે અતિરિક્ત કુછ ભી બોલતે નહીં થે. ઈસસે ઉનકા નામ ભી રામબાબા હો ગયા થા. બડે અચ્છે સંત હો ગયે.

સન '૫૭ કે વિપ્લવકે બાદ ભી બડી છાવનીકે બાબા શ્રી રઘુનાથજી મહારાજ, શ્રી યુગલાનન્યજી મહારાજ (લક્ષ્મણ કિલા), શ્રી માધવદાસજી મહારાજ ઉદાસીન (રાનુપાલી), શ્રી વિશુદ્ધાનંદજી મહારાજ, શ્રી કાષ્ઠજિહ્વાજી મહારાજ, ઈત્યાદિ

કઈ સંતોંકા કાફી પ્રભાવ અંગ્રેજ અફસરોં પર થા.

દેખો ન, કિતને-કિતને મહાત્માઓંકા ઔર પ્રસંગોંકા સ્મરણ હો આયા ! મૈં ચિત્રકૂટકે આસપાસમેં કાફી રહા હૂં. કામદગિરિકી પરિક્રમ્મા તો કરીબ રોજ કરતા થા. ઉસ કાલકા વાયુમંડલ વ પરમાણુ હી અલગ થે. કિતની મસ્તી ! ક્યા કહૂં ! કૈસે-કૈસે દિન નિકલ ગયે હૈં ! કિતના સમય નિકલ ગયા હૈ !

કામદગિરિકી પરિક્રમ્મામેં ભગવદ્‌દર્શન હોતે હૈં

મૈં : પરિક્રમ્મામેં શ્રી હનુમત્લાલજી મહારાજકા સાક્ષાત્કાર હોતા હૈ ઐસા પઢા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : હાં કુમુદ ! યહ બાત બિલકુલ સહી હૈ. ચિત્રકૂટ-ક્ષેત્રમેં સાક્ષાત્ રામજીકા સાક્ષાત્કાર હોતા હૈ. સાથમેં શ્રી લખનલાલજી મહારાજ વ શ્રી મહારાનીજીકે દર્શન ભી હોતે હૈં. કિસી-કિસીકો તો શ્રીરામપંચાયતનકા દર્શન ભી હુઆ હૈ. દેખો, ઈસમેં કભી અશ્રદ્ધા વા કુતર્ક નહીં કરના. મેરી સ્વતઃકી અનુભૂતિ ભી હૈ.

પરિક્રમ્મામેં જહાં પર શ્રી હનુમત્લાલજી મહારાજકા પ્રાકટ્ય હુઆ હૈ વહીં પર કિસીકિસીકો શ્રીમહાવીરકા સાક્ષાત્કાર હુઆ હૈ. અભી કી નૂતન ઘટના અયોધ્યાજીકે શ્રીરામવલ્લભાશરણજી મહારાજકી હૈ. આપ અવધમેં જાનકી ઘાટ પર રહતે થે. પહલે કથા-પ્રવચન ભી કરતે થે. ફિર તો અપને યહાં અખંડ સંકીર્તન હોતા રહા થા.

મણિરામજીકી છાવનીકે મહન્ત શ્રી વૈષ્ણવદાસજી મહારાજ થે તબ વહાં શ્રીરામવલ્લભાશરણજી મહારાજને નિવાસ કિયા થા. ઉનકે ગુરુદેવ રામવચનદાસજી મહારાજ પૌંડીમેં રહતે થે. ઈન્હીંકે દાદાગુરુકે સાધક શિષ્ય થે વિદ્યાદાસજી મહારાજ ઔર વિદ્યાદાસજી મહારાજકે સાધક શિષ્ય થે રામવલ્લભાશરણજી.

મહન્ત વૈષ્ણવદાસજીને સ્થાનકી કુલ સત્તા રામવલ્લભાશરણજી કો સૌંપકર કહા થા કિ આપ ઈસ સ્થાનકી વ્યવસ્થા કરના. તબ બડી છાવની કે મહન્તજીસે સલાહ કરકે રામવલ્લભાશરણજી મહારાજને વૈષ્ણવદાસજી મહારાજકે શિષ્ય રામચરણદાસજી કો મહન્ત બનાકર સ્થાન સૌંપ દિયા થા.

શ્રી વિદ્યાદાસજી મહારાજકે એક શિષ્ય કલ્યાણદાસજી નામકે થે. ઉન્હોંને છાવનીકે પાસ જાનકીઘાટ પર જમીન લેકર રામવલ્લભાશરણજીકે નામ પર એક

કુટિયા અપને ભક્તિભાવકો લેકર બનવાઈ ઔર વહીં પર બિરાજનેકી પ્રાર્થના કી, તબસે રામવલ્લભાશરણજી મહારાજ વહીં પર બિરાજે થે. શ્રી વિદ્યાદાસજી ઔર રામવચનદાસજી મહારાજ કુછ હી દિનોંકે અન્તરમેં સાકેતધામ પધારે થે. પશ્ચાત્ રસરંગમણિજી ઔર સિયારામશરણજીકે સાથ રામવલલ્લભાશરણજી મહારાજ ચિત્રકૂટ પધારે થે તબસે સિયારામશરણજી મહારાજ ચિત્રકૂટમેં રહ ગયે થે.

ગોલાઘાટ વ જાનકીઘાટકે દોનોં રામવલ્લભાશરણજી, માંઝાકે મૌનીજી, રૂપકલાજી મહારાજ આદિ સમકાલીન હુએ હૈં. ગોલાઘાટકે રામવલ્લભાશરણજીકે ગુરુ જાનકીવરશરણજી ઔર આપકે ગુરુદેવ યુગલાનન્યશરણજી મહારાજ. ગોમતીદાસજી ઔર રામવલ્લભાશરણજી ગુરુભાઈ થે.

સિદ્ધ સંત સ્વપ્નમેં દીક્ષા વ માર્ગદર્શન દેતે હૈં

મૈં : સિદ્ધ સંત મહાત્મા કભી સ્વપ્નમેં મંત્ર વ સાધનદીક્ષા દેતે હૈં ?

શ્રી ગુરુદેવ : હાં, કુમુદ ! યહ બિલકુલ સહી બાત હૈ ! પરંતુ પૂર્વજન્મકી તૈયારીવાલે પાત્રકો હી ઐસી કૃપા પ્રાપ્ત હોતી હૈ. સ્વપ્નમેં સિદ્ધ સંતોંકે દર્શન હોનેકા અનુભવ તો કઈયોંકો હોતા હૈ.

સુનો, શ્રીકબીરજી મહારાજને અભી કુછ સાલ પહલે હી મહાત્મા શ્રી ગરીબદાસજીકો સ્વપ્નમેં દર્શન દિયા થા. ઈસસે મહાત્માજીકે પૂર્વકે શુભ સંસ્કાર એકદમ ઉદય હો ગયે, તો સ્વપ્નમેં દર્શન કરનેકે પશ્ચાત્ ઉનકી હાલત બિના જલકે મછલીકી જૈસી હો ગઈ. તબ પુનઃ સ્વપ્નમેં હી શ્રીકબીરજી મહારાજને મંત્રદીક્ષા તથા સાધનક્રિયાઓંકા જ્ઞાન રહસ્યકે સાથ મહાત્માજીકો પ્રદાન કિએ. શ્રીગરીબદાસજી મહારાજ બડે અચ્છે સંત હો ગયે હૈં. ઉન્હીંકે નામ પર ગરીબપંથ ચલતા હૈ. દેખો, યે ગૃહસ્થાશ્રમી હી રહે થે.

ઈસી તરહ સંત શ્રીપલટૂદાસજી મહારાજકો ભી સુરત-શબ્દયોગકી ઊંચી ક્રિયા શ્રીકબીરજી મહારાજને સ્વપ્નમેં સમજાઈ થી. શ્રીપલટૂદાસજી મહારાજ ભી બડે અચ્છે ઔર સિદ્ધ સંત ઈસી કાલમેં હો ગએ હૈં. અભી કી, દો સૌ સાલકે ભીતરકી બાત હૈ.

સંત શ્રીપલટૂદાસજી મહારાજ

દેખો, શ્રી પલટૂદાસજી મહારાજકે ગુરુદેવ શ્રીગોવિંદજી મહારાજ થે. યે દોનોં

ફૈઝાબાદકે થે. શ્રીગોવિંદજી મહારાજ જગન્નાથપુરીકી યાત્રાકો ગયે થે. વહાં શ્રી ભીખા સાહબસે દીક્ષા લી થી. ભીખા સાહબકે ગુરુ ગુલાલ સાહબ. શ્રી ગુલાલ સાહબકે શ્રી બુલ્લા સાહબ. શ્રી બુલ્લા સાહબકે શ્રી યારી સાહબ.

શ્રી યારી સાહબકે ગુરુ શ્રી વીરુ સાહબ. શ્રી વીરુ સાહબ કી ગુરુ દેવી શ્રી બાવરી સાહિબા. શ્રી બાવરી સાહિબાકે ગુરુ શ્રી માયાનંદાચાર્યજી મહારાજ. ઔર શ્રી માયાનંદાચાર્યજી મહારાજને શ્રી કબીરજી મહારાજસે સંતમતકી યોગદીક્ષા લી થી. વૈસે તો ગુરુ શ્રી નાનકજીને ભી શ્રી કબીરજી મહારાજકે સંતમતકા હી આધાર લિયા હૈ ઔર ઉનકે ઈષ્ટદેવ શ્રીરામજી હી હૈં.

દેખો તો, એક બાત બતલાતા હૂં. મૈં જો એક-દો દોહા બાર-બાર બોલ દેતા હૂં, વહ દોહા બાવરી સાહિબાને લિખા હૈ :

મનકા ફેરત જુગ ગયા, ગયા ન મન કા ફેર,
કરકા મનકા છાંડિ કૈ, મનકા મનકા ફેર.
જપ માલા છાપા તિલક, સરૈ ન એકૌ કામ,
કાચૈ મન નાચૈ વૃથા, સાંચૈ રાચૈં રામ.

શ્રી બાવરી સાહિબાકે યે દોહેં અત્યંત સચોટ હૈં ઔર પ્રચલિત ભી હૈં. પરંતુ ઉનકે રચયિતાકા પતા બહુતોંકો નહીં હોગા.

શ્રી પલટૂજી મહારાજકી બાત તો ખૂબ જાનને-સમઝને જૈસી હૈ. આપકો અયોધ્યામેં આપકી કુટિયામેં સમાધિસ્થ અવસ્થામેં વિદ્વેષિયોંને કુટિયાકે સમેત જલા દિયે થે. પરંતુ મહારાજજી તો ઉસી સમય જગન્નાથપુરીમેં પ્રગટ હો ગયે થે.

અવધપુરીમેં જરી મુએ, દુષ્ટન દિયા જરાઈ;
જગન્નાથકી ગોદમેં, પલટૂ સૂતે જાઈ.

ઈતને ઉચ્ચ સ્તરકે અચ્છે સંત થે. ફિર ભી વિદ્વેષિયોંકે ઉગ્ર રાગદ્વેષ વ ઈર્ષા-કપટકે ભોગ બને થે. બહુધા લોગોંકી ઐસી હી મનોદશા હોતી હૈ. અપનેસે જ્યાદા પ્રભાવશાલી, સુખી, બુદ્ધિશાલી, સત્તાશાલી યા સાત્ત્વિકગુણધારીકે પ્રતિ ઉગ્ર જલન પ્રજ્વલિત રહતી હૈ. દ્વેષિયોંકા વ નિંદકોંકા ઈસીલિયે અકસર જૂથ બન જાતા હૈ, કારણ કિ નિંદા વ રાગદ્વેષકા રસ જીવમાત્રકો સહજ ઔર પ્રિય ભી હોતા હૈ.

દેખો ! એક ગલ્પ કહૂં. આઠ બ્રાહ્મણ યાત્રાકો નિકલે. માર્ગમેં સાત બ્રાહ્મણોંને મશકમેંસે નિકલતા જલ પી લિયા. મશક માને ચમડેકા થેલા, જો પાની ભરનેકો

ઉપયોગ મેં લાયા જાતા હૈ. અબ ક્યા હુઆ ? દેખો ! એક બ્રાહ્મણ જો સહનશીલ, ધર્મશીલ વ તપસંયમસે યુક્ત થા, ઉસને અપને આચાર-નિયમકો નહીં છોડા ઔર પાની નહીં પિયા.

બ્રાહ્મણ મશકકા પાની નહીં પીતે હૈં. ઈસકો નિષિદ્ધ ભી બતલાયા ગયા હૈ. અબ ઉસ એક ધર્મશીલકે સામને સાતકા જૂથ બન ગયા. ઉન્હોંને લોગોંમેં ઊલટી બાતકા પ્રચાર કર દિયા કિ હમને તો મશકકા પાની નહીં પિયા, પરંતુ ઉસ એકને પિયા હૈ ઔર વહ આચારભ્રષ્ટ હો ગયા હૈ.

લોગોંકો ભી ઈન સાતોંકી બાત સહી જંચ ગઈ. એક-દો નહીં, પર સાત-સાત જનેં એક હી બાત કહેં તો જંચ હી જાવેં ન ? સ્વતંત્ર દૃષ્ટિ-બુદ્ધિકા માપદંડ રખનેવાલા તો ક્વચિત્ હી હોતા હૈ.

સંત પલટૂદાસજી મહારાજને નિંદા વ નિંદકકે લિયે અપની માર્મિક બાનીમેં ખૂબ કહા હૈ. સુનો, મુઝે યાદ આ જાવેં ઈતની કહૂં :

નિંદક જીવૈં જુગન જુગ કામ હમારા હોય.
કામ હમારા હોય, બિના કોડીકો ચાકર,
કમર બાંધિકેં ફિરૈં, કરૈં તિહું લોક ઉજાગર.
ઉસે હમારી સોચ, પલકભર નાહિં બિસારી
લગી રહૈં દિનરાત પ્રેમસે દેતા ગારી.
સંત કહૈં દૃઢ કરૈં, જગતકા ભરમ છુડાવૈં,
નિંદક ગુરુ હમાર, નામમેં વહી મિલાવૈં,
સુનિકૈ નિંદક મરિ ગયા, પલટૂ દીન્હા રોય,
નિંદક જીવૈં જુગન જુગ, કામ હમારા હોય.
પલટૂ મૈં રોવન લગા, હેરિ જગતકી રીતિ,
જહં દેખૌં તહં કપટ હૈ, કાસોં કીજૈં પ્રીતિ.

સાધુપુરુષ વા હરિભક્તોંકે પ્રતિ કઈ લોગોંકો બિનાકારણ હી દ્વેષ ઔર જલન ઉદય હો જાતે હૈં ઔર કઈ લોગોંકો ઉનકે વિશુદ્ધ હૃદય, ચિત્ત વ જીવનવ્યવહારકી ઝલક, ઉનસે એક બારકી મુલાકાતસે ભી દિખાઈ દેતી હૈ. દૃષ્ટિ વૈસી સૃષ્ટિ ઔર જૈસે અપને, વૈસે સબ !

સહી કર્તવ્ય તો યહી હૈ કિ સત્ત્વશીલ, ગુણવાન ઔર ધર્મશીલકે પ્રતિ રાગદ્વેષ, ઈર્ષ્યા, મત્સર, ઈત્યાદિ ન રખતે હુએ પ્રેમ, આદર તથા સમસ્ત સદ્‌ભાવનાઓંસે ઉસકા હમેશા સત્કાર કરના. ઈસસે તુમકો ફાયદા હી હોગા, કારણ કિ ઐસે સત્ત્વશીલ અંતઃકરણ વિરલ હોતા હૈ. ફિર સદ્‌ભાવપૂર્વક બોલોગે-મિલોગે તભી ઉસકા સંપર્ક કર પાઓગે. ઔર, સંપર્ક કે હોને પર, ઉસકે આંતરબાહ્ય વિશુદ્ધ વ્યવહારોંસે, વચનોંસે યા દૃષ્ટિસે ભી અપનેકો વૈસા ઊર્ધ્વગામી ઉન્નત જીવન જીનેકી પ્રેરણા મિલતી હૈ.

પહલે તો ઉન્નત જીવનકી પહચાન હોતી હૈ. ઐસી પહચાન કરનેવાલે જીવન વિરલે હી હોતે હૈં. ઈનકો કુબોલ કહના યા ઈનકી નિંદા કરના યા ઈનકે પ્રતિ તિરસ્કાર, વૈર આદિ દુર્ભાવ રખના, યે ભારી દોષ હૈ.

મુંહ મીઠો ભીતર કપટ, તહાં ન મેરો વાસ,
કાહૂસે દિલ ના મિલૈં, (તો) મલૂક ફિરૈં ઉદાસ.

ઉદાસ યાની ન કિસીકા મિત્ર, ન કિસીકા શત્રુ ! સર્વથા સમભાવ વ નિર્લેપતા. સંત શ્રીમલૂકદાસજી મહારાજ ઈતને સિદ્ધ સંત થે કિ અયોધ્યાજીમેં તો શરીર જલાયા ગયા ઔર ઉસી વક્ત જગન્નાથપુરીમેં સંત-મહાત્માઓંકા બડા ભંડારા હો રહા થા, ઉસકે બીચમેં આપ સશરીર પ્રત્યક્ષ હુએં. સબકો મિલે, પ્રસાદ પાયા, અયોધ્યાજીમેં જલાયે ગએકી બાત ભી કહી ઔર પુરીમેં બિરાજે, પશ્ચાત્ વહીં પર આપને અપની મરજીસે પુનઃ વહ શરીર ત્યાગ દિયા.

ઈસકે પહલે સંત મલૂકદાસજી મહારાજકી ઐસી ઘટના હુઈ થી. ઔરંગઝેબ પર મહારાજજીકા બડા ભારી પ્રભાવ પડા થા. ઈસીકો લેકર બાદશાહને આપકી જન્મભૂમિ કડા ગાંવ, જો પ્રયાગ કે પાસ હૈ, વહાં કે હિંદુઓંસે જજિયા કર લેના બંદ કર દિયા થા. આપ ગૃહસ્થાશ્રમી, સિદ્ધ સંત હો ગયે હૈં. આપકી સમાધિ કડામેં હૈ.

દેહવિલયકે પશ્ચાત્ ગંગાજીમેં પ્રવાહિત કિયા હુઆ આપકા શરીર પ્રયાગ-કાશી હોતા હુઆ જગન્નાથપુરીકે સમુદ્રતટ પર પહુંચા તબ ભગવાનને પંડા-પૂજારીકો આદેશ દિયા કિ શરીર મંદિરમેં લે આઓ. શરીરકો મંદિરમેં રખતે હી પટ બંદ હો ગયે. ભક્ત ઔર ભગવાનને એકાંતમેં બાત કર લી. સંતજીને માંગ કી કિ જગમોહનસે પાની બાહર લે જાનેવાલે નાલેકે પાસ મેરા સ્થાન રખા જાય. આપકે નૈવેદ્યકી ચાવલ-દાલસે બની હુઈ મોટી રોટીકા પ્રસાદ મુઝે નિત્યપ્રતિ દિયા

જાય. ઈસ પ્રકાર, નિત્ય શ્રી ચરણામૃતકી માંગ કી ઔર દૂસરી માંગસે નિત્ય શ્રી પ્રસાદ ભી માંગ લિયા. સંત મલૂકદાસજીકા ટુકડા બહુત પ્રસિદ્ધ હૈ.

મલૂકદાસજીને ભગવાનસે પ્રાર્થના કી થી કિ ભગવત્-પ્રસાદ મુજે નિત્યપ્રતિ મિલતા રહે યહી મૈં ચાહતા હૂં. તબ ભગવાનને અત્યંત પ્રસન્નતાસે તથાસ્તુ કહા ઔર પૂજારીકો આદેશ દિયા કિ અભીસે મલૂકદાસજીકા સ્થાન મેરે બગલમેં હૈ. પ્રસાદ આજ સે સમ્યક્ મહાપ્રસાદ તભી હોગા જબ મલૂકકો પ્રસાદકા નૈવેદ્ય લગાયા જાયેગા ઔર બાદમેં ભક્તોંમેં બાંટા જાયેગા.

અભી તક શ્રીમલૂક મહારાજકા સ્થાન જગન્નાથપુરીમેં મંદિરમેં ભગવાન કે પાસ હી હૈ ઔર પ્રસાદ-ભોગ નિયમપૂર્વક લગાયા જાતા હૈ. ભગવાન જગન્નાથજીકે મહાપ્રસાદકે સાથ સંત મલૂકદાસજી મહારાજકા પ્રસાદ ભી દિયા જાતા હૈ.

શ્રી કબીરજી મહારાજને અપને ઉત્તરાધિકારી સંત શ્રી ધર્મદાસજી મહારાજકો ભી સ્વપ્નમેં સુરત-શબ્દ-યોગકી રહસ્યક્રિયા સમઝાઈ થી. દીક્ષા તો પ્રત્યક્ષમેં મથુરાજીમેં હી દી થી.

શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનને સ્વપ્ન દ્વારા કઈયોંકો બુલાયા હૈ

દેખો, કુમુદ, શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનને ભી કશ્મીરમેં ઔર અન્યત્ર ભી કઈ સુપાત્રોંકો અપને સ્વપ્નકે દ્વારા બુલાએઁ થે. કશ્મીરકી એક ઘટનાકી સ્મૃતિ હો આઈ હૈ સો કહતા હૂં. રાજપૂતાનાકે એક સુપાત્ર બ્રાહ્મણ થે. ઉનકા નામ જમયતરામ થા. ભગવાન ઉનકો જયતિરામ કહતે થે. સ્વપ્નકે દ્વારા અપને પાસ રાસાયણિક ગુફામેં બુલાકર શ્રી પતિતપાવનજી મહારાજને રહસ્ય સમઝા કરકે ઉનકો બહુત સંતોષ વ આનંદ પ્રાપ્ત કરા દિયા થા.

ઉનકો ભી વાપિસ યા ઔર કહીં જાનેકી ઈચ્છા નહીં થી. પરંતુ ભગવાનને શ્રી રામભક્તિ તથા દૈવી સંપત્તિકા પ્રચાર કરનેકી આજ્ઞા દેકર, વાપિસ રાજપૂતાના ભેજ દિયે થે. ઉન્હોંને જાકર કોટપૂતલી વ આસપાસમેં શ્રીરામભક્તિકા ખૂબ પ્રચાર કિયા થા. ઉનકી ગાદી કોટપૂતલીમેં હૈ.

રાજસ્થાનમેં દૂસરે ભી એક બડે અચ્છે સંત હો ગયે. ઉનકા નામ શ્રી ચરણદાસજી મહારાજ થા. શ્રી વ્યાસપુત્ર શ્રી શુકદેવજી મહારાજને પહલે સ્વપ્નમેં ઔર પશ્ચાત્ પ્રત્યક્ષમેં સંતકો મંત્રદીક્ષા વ સાધનમાર્ગ દિયા થા. સંતકે સંપ્રદાયકા નામ હી ઈસલિયે શુક-સંપ્રદાય હૈ. જયપુર, વૃંદાવન આદિ સ્થલોંમેં ઈસ સંપ્રદાયકે

સ્થાન હૈં.

શ્રીગુરુદેવને આજ જયરામભાઈકો પત્રમેં લિખા : યહ બરાબર હૈ કિ સમય પડને પર કોઈ સાથી નહીં, પર સાહસ ઉસકા સાથી હોતા હૈ. સાવધાનીસે સાહસ-ધૈર્ય-યુક્ત વિશ્વાસ રખો.

દેખો, તુમ્હારા સ્વાસ્થ્ય ઠીક રહેગા તો પૈસા, નામ સબ મિલેગા. તુમ ઠીક નહીં રહોગે તો સબ વ્યર્થ હોગા. નામ, પૈસા તો અપના બનાયા હોતા હૈ. ઈસ જગતકી પ્રણાલિકા ઐસી હૈ. ઈસકા સોચ કરના નહીં. જગત જૂઠા હૈ. ઊપરસે નીચે ઔર નીચેસે ઊપર તક ! યહ ક્રિયા તો હોતી રહતી હૈ. જો ઈસ પરિવર્તનશીલ કે પીછે અપને આત્મબલકા પરિત્યાગ કર દેવેં, તો ઠીક નહીં. ખૂબ સાવધાનીસે કામ કરો.

શ્રી ગુરુદેવકા બાબુભાઈ જાદવજીભાઈકો પત્ર

૨૦-૫-૫૨ : શ્રીનાથપ્રસાદ, ભાવનગર.

શ્રીગુરુદેવ રાત્રિકો ભાવનગર પધારેં. સ્નાન-ભોજનસે નિવૃત્ત હોકર ડાક દેખતે રહેં. એક પત્ર પઢકર શ્રીગુરુદેવને કહા : દેખો ! ઈસકા નામ હૈ ભગવદ્-ઈચ્છા ! મેરા પત્ર પહુંચને પર ભી જાદવજીભાઈકો નહીં પહુંચા !

ઉસકે પુત્ર બાબુભાઈને લિખા હૈ કિ આપકા પત્ર ૧૪-૫-૫૨ કો સુબહ આઠ બજે પહુંચ ગયા થા. પરંતુ ઉસ સમય પિતાજીકા સ્વાસ્થ્ય વિશેષ ગંભીર હો ચુકા થા. ઈસલિયે મુનીમજીને ડાક નહી દી થી. પિતાજી નૌ બજે સાકેતધામ પધારેં ઔર સારી ક્રિયા સંપન્ન હો જાનેકે પશ્ચાત્ દોપહરમેં ડાક દેખી તબ આપશ્રીકા કૃપાપત્ર પઢા.

શ્રીગુરુદેવને બાબુભાઈકા પત્ર દેતે હુએ કહા : કુમુદ, આગેકા તુમ પઢો ઔર કલ જવાબ દેના હૈ ઈસકા સ્મરણ દિલાના કે જાદવજીભાઈને મુઝે બંબઈમેં કહા કિ મેરે શરીરત્યાગ-સમયકી સૂચના કૃપા કરકે આપ મુઝે દેં યહ મૈં ચાહતા હૂં. તબ મૈંને કહા થા કિ મૈં કોશિશ અવશ્ય કરૂંગા.

મૈંને પત્રકો આગે પઢા હમારે સદ્‌ગત પિતાજી આપકી પત્રપ્રસાદી પ્રાપ્ત નહીં કર પાએં ઈસ બાતકા અત્યંત ખેદ હો રહા હૈ. પરંતુ ભાવી બલવાન હૈ. ભગવદ્-ઈચ્છા !

આપકે કથનાનુસાર જો હોનેવાલા થા વહી હો ગયા હૈ. અબ આપકી પવિત્ર શરણમેં હમારે અંતઃકરણ શોક ત્યાગ કર ધૈર્ય ધારણ કરનેકા બલ પ્રાપ્ત કરેં ઐસી

કૃપા કરેં.

આપકે આશીર્વાદ હમારે પૂ. પિતાજીકી તરહ હમારે પરિવારકે ઊપર સતત બરસતે રહેં ઔર હમેં સન્માર્ગમેં સંલગ્ન કરતે હુએ પ્રભુભક્તિકા લાભ પ્રદાન કરેં યહી હાર્દિક પ્રાર્થના હૈ. આપકી સેવાકા લાભ ચાહતા હૂં.

૨૧-૫-૫૨ શ્રીનાથપ્રસાદ ભાવનગર.

શ્રીગુરુદેવને બાબુભાઈ ઉર્ફે મગનભાઈકો ઉત્તર દેતે હુયે પત્ર લિખા

પ્રભુ-ઈચ્છા ! મેરા પત્ર ઉનકો યદિ એક ઘંટા પહલે મિલતા તો ઉત્તમ ! કારણ, ઉનકો શાંતિ હોતી. ઉનકા મેરેસે વચન થા કિ એક ઘંટા પહલે સૂચના મિલની ચાહિએ. પર ન હો સકા. અબ ઉનકી ઓરસે ચિંતા ન કરના. વહ બડે શાંત ઔર વિચારવાન થે. વહ શાંતિકા અનુભવ અવશ્ય કરેંગે. કુટુંબ ધૈર્યપૂર્વક ભવિષ્ય પર વિચાર કરેં. શેષ મિલને પર.

દમાકા ઈલાજ

દર્શનકો આયે હુયે એક ભાઈને કહા : બાપુ, મૈં તો શ્વાસસે તંગ આકર આપકે પાસ આયા હૂં. શર્દીકે દિનોંમેં તો ઈતના પરેશાન હોતા હૂં કિ ઔર કુછ ભી કાર્ય કર નહીં પાતા. આપ આશીર્વાદ દીજિયે અથવા કોઈ ઔષધ બતલાઈએ.

શ્રીગુરુદેવ : દેખો ન ભાઈ ! "આ" કે પશ્ચાત્ હી "ઔ" આતા હૈ ન ! અચ્છા તો ઔષધ કહતા હૂં સો લિખ લો.

બહેડાચૂર્ણ ચાર આને ભરસે કુછ કમ, સાબરભસ્મ ૧॥ રતી, મોતીપિષ્ટી ૧ રતી, અચ્છા અબરખ ૦॥ રતી ઔર પ્રવાલ ૨॥ રતી. યહ એક ખુરાક હુઆ. સુબહ-શામ એકએક ખુરાક મધુકે સાથ લેના. શ્વાસ તીવ્ર હોવે તો અદરખકે રસકે સાથ લેના. અદરખકા રસ નિકાલ કર કુછ દેર તક ઉસકો ઠહરને દેના. પશ્ચાત્ ઊપરસે પતલા રસ લેના. નીચે બૈઠા હુઆ મેદા છોડ દેના. રસકે બરાબર મધુ મિલાકર લેના.

ચ્યવનપ્રાશ સુબહ એક બાર લેના. વાસાવલેહ આઠ આની ભર, સુબહ-શામ દોનોં સમય લેના. મલાઈ નિકાલા હુઆ દૂધ વાસાવલેહકે ઊપર લેના.

મંગલમય પ્રભુકી મંગલપૂર્ણ પ્રક્રિયા

દેખો ! જિસ પ્રકાર સૂર્ય કે સામને અંધેરા હો હી નહીં સકતા ઈસી પ્રકાર

મંગલમય ભગવાનકે પ્રત્યેક વિધાનમેં કુછ અમંગલ કભી હો હી નહીં સકતા.

અપને ઇકલૌતે દુલારે પુત્રકે શરીર પર અપ્રેશન કરાનેમેં માતાકો અપાર વ્યથા અવશ્ય હોતી હૈ. ફિર ભી, અપ્રેશનકે દ્વારા પુત્રકી પીડા શાંત હો જાયેગી, ઈસ સુખકો લક્ષ્યમેં રખકર ક્ષણિક ભારી વ્યથા સહન કરકે ભી માતા ઉચિત અપ્રેશન કરા દેતી હૈ. મંગલમય ભગવાન જીવોંકે કલ્યાણકી ભાવનાસે હી તથા અપને અનુપમ વાત્સલ્યકો લેકર હી જીવોંકે વ્યાવહારિક વ સાંસારિક સુખદુઃખ કમ-જ્યાદા કરતે હૈં.

મંગલ ભવન અમંગલહારી । દ્રવઉ સો દશરથ અજિર વિહારી ॥

લાભસ્તેષાં જયસ્તેષાં કુતસ્તેષાં પરાજયઃ ।
યેષાં હૃદિસ્થો ભગવાન મંગલાયતનં હરિઃ ॥

જીનકે હૃદયમેં મંગલનિધાન ભગવાન હરિ બિરાજમાન હૈં, ઉનકો લાભ તથા જય અવશ્ય મિલતા હૈ. ઉનકા પરાજય કૈસે હોગા ?

પ્રતિકૂલતા, પ્રિયજન-વિયોગ, ઈત્યાદિ દુઃખ-દર્દ મહાન તપ હૈં. ઈસકે પ્રભાવસે હમારી બહુત સી અશુદ્ધિયોંકા નાશ હો જાતા હૈ, તાત્પર્ય કિ ચિત્તશુદ્ધિ હો જાતી હૈ. જિસ દુઃખદર્દકો લેકર હમારી વિપરીત ભાવનાઓંમેં, પ્રબલ દુર્વ્યવહારોંમેં તથા દુર્વિચારોંમેં સહીસહી પરિવર્તન આ જાતા હૈ વહ દુઃખદર્દ ભગવાનકા મંગલપૂર્ણ વરદાન હી હૈ યહ સમઝમેં જરૂર આ જાયેગા.

અગર દુઃખ કષ્ટ આદિ મહાન તપ નહીં હોતા તો મહાપુરુષ ઔરોંકા દુઃખ-કષ્ટ અપને ઊપર ક્યોં લેતે રહે હૈં ? માતાજી કુંતાજી ભગવાનસે દુઃખ ક્યોં માંગતી હૈં ? દેખો, દ્રષ્ટાભાવસે દુઃખાનુભૂતિ કરને પર વહી અનુભૂતિ સમત્વ, દિવ્યતા, પ્રજ્ઞા-પ્રભા ઔર સ્થિર ગંભીરતામેં પરિવર્તિત હોતી હૈ ઔર ઈન્હીં ઉચ્ચ ગુણોંકે સામર્થ્યસે મહાપુરુષ સહજ સ્વભાવસે હી દુઃખોંકા વરણ કરતે હૈં.

મંગલમય શ્રીહરિકે ભક્ત, સંત, મહાત્મા આદિ ભી ઈસીલિયે સદાસર્વદા લોકકલ્યાણમેં અનવરત લગે હોતે હૈં.

હરિ અરુ હરિજન એક સમાના । ખોજિ લેહુ સબ વેદ પુરાના ॥

સબ સુખ પાવૈં જાસુતે, સો હરિજૂકો દાસ,
કોઉ દુઃખ પાવૈ જાસુતે, સો ન દાસ રૈદાસ.

ભગવાનકે સામને હમ મિટ્ટીકે પિંડકે રૂપમેં હૈં. કષ્ટ, પ્રતિકૂલતા, દુઃખ-દર્દ

આદિકી અનુભૂતિ કે દ્વારા વિભિન્ન પ્રકારકી ચોંટ દેકર ઉચિત ઘાટ દિયા જાતા હૈ. યહ હંમેશા સ્મરણમેં રખના કિ વિકલતા, પ્રતિકૂલતા આદિ હમારી હી વિપરીત ક્રિયા વ ભાવના કે દંડ રૂપમેં કેવલ હમારે હિતકે લિયે દિયે જાતે હૈં. દંડ દેકર ભી ભગવાન પ્રપન્ન અધિકારીકો ત્યાગતે નહીં હૈં, અધિક કરુણાસે અપના લેતે હૈં.

દેખો ! દંડ દેનકે લિયે ભગવાન બહુત દેરી કરતે હૈં ઔર દરમ્યાન હમેં બારબાર ઔર બરાબર ચેતાવની ચૌકસ દેતે હૈં કિ તુમ ગલત રાહ પર આગે જા રહે હોં, યહ અશુભ હૈ, અહિતકર હૈં, ઈસલિયે સોચો ઔર અબ ભી પલટ આઓ ! પરંતુ હમ પલટતે નહીં હૈ. તબ ભગવાન અંધેરગર્દી કદાપિ નહીં હોને દેતે. ભગવાનકે યહાં દેર જરૂર હૈ, પર અંધેર તો કદાપિ નહીં.

કરતા થા સો ક્યોં કિયા, અબ કરિ ક્યોં પછિતાઈ,
બોયા પેડ બબૂલકા, આમ કહાં તેં પાઈ.
ભૂમિ સુત કીરત લછમી, અનચાહેઉ હો પ્રાપ્ત,
રાઘવચેતન જાસુ હિય, સત્ય ધર્મ હો વ્યાપ્ત.
હિત અનહિત પશુપક્ષિઉ જાના । માનુષ તનુ ગુનજ્ઞાન નિધાના ॥

શરણાગત-પ્રપન્નકો વિપરીત સમયમેં અપને સમર્થ શરણદકા અવલંબન નિશ્ચિત મિલતા હૈ. સદ્‌ગુરુ ભી અપને પ્રપન્ન શિષ્યકો પ્રતિકૂલતા, કષ્ટ, આદિ સહન કરાતે હુએ કઈ પ્રકારસે કઈ પ્રકારકી કસૌટિયાં જરૂર કરતે રહતે હૈં. પરંતુ સાથ હી સાથ અપને કૃપાકટાક્ષસે પ્રપન્નકે મનકો રાગાદિક ક્ષુદ્રતાઓંસે ઊપર ઉઠાતે રહતે હૈં. તબ ફિર ક્ષુદ્રતાઓંસે હાયહાય કરનેવાલા વહી મન સદ્‌ગુરુકી કૃપાસે ઉદારતા પાકર સુખશાંતિ વ આનંદકી અનુભૂતિ જરૂર પ્રાપ્ત કરતા હૈ.

ગુરુ કુંભાર શિષ્ય કુંભ હૈ, ઘડિ ઘડિ કાઢૈ ખોટ,
ભીતર હાથ સહાર દૈં, બાહર બાહર ચૌટ.

સદ્‌ગુરુ ઊપરસે તો ચૌટ દેતે હૈં પરન્તુ ભીતરસે અપને હાથ રખકર ચૌટ સહનેમેં અપના પૂરા સહારા દેતે રહતે હૈં. તાત્પર્ય કિ શરણાગતકો ઉદારતા, ત્યાગ, સત્ય, નીતિ આદિ દૈવી સંપત્તિ સાધ્ય કરનેકા પુરુષાર્થ ભી સદ્‌ગુરુ શરણાગતસે કરાતે હૈં ઔર સાથ હી ઉસ પુરુષાર્થકો સફલ હોનેમેં ભી સદ્‌ગુરુકી કૃપા-વત્સલતા મુખ્ય હોતી હૈ.

ઈસલિયે કહતા હૂં કિ કૃપા સાધ્ય હૈ, સાધન સાધ્ય નહીં. કૃપાપાત્ર બનના ચાહિયે ઔર સતત બના રહના ચાહિયે. સદ્‌ગુરુકી પ્રેરણા વ આજ્ઞાનુસાર,

અનુરાગપૂર્ણ સર્વ-સમર્પણ-ભાવસે ત્યાગ, સહનશીલતા, ઉદારતા, ક્ષમા, આદિકા આચરણ, ભલે અનિચ્છિત ભી, સિર્ફ સદ્‌ગુરુકી પ્રસન્નતા ઔર આજ્ઞાપાલનકે લિયે હી કરના ચાહિએ.

એક હી નિશ્ચય રખના ચાહિયે કિ સદ્‌ગુરુકી પ્રત્યેક આજ્ઞાકા પાલન કરના હી હૈ. જબ નિશ્ચયપૂર્વક સદ્‌ગુરુકા વરણ કર લિયા હૈ તબ ફિર આજ્ઞાપાલનકે સમય બુદ્ધિવાદ ચલાના યહ કુતર્કકા વિતંડાવાદ હૈ, પ્રાયઃ કુતર્ક, કુવિચાર, કુભાવ ઔર કુકર્મકા પરિપાક હોતા હૈ.

શરણાગતિમેં "આનુકૂલ્યસ્ય સંકલ્પ'' તો હોના હી ચાહિયે. યદિ યહ નહીં હો તો ફિર શરણાગતિ હી કૈસી ? ફિર તો શરણાગતિકી બાત કેવલ જૂઠ ઔર છલ હૈ !

પરંતુ ભગવાન સદૈવ મંગલમય ઔર દયામય હી હૈં. ભગવાનકા શ્રીવિગ્રહ સમ્યક્ દયા, મંગલ, કરુણા, વાત્સલ્ય ઔર ઐશ્વર્યકો સદૈવ ધારણ કિયા રહતા હૈ. ઇસલિયે પ્રાણીમાત્રકો પ્રભુને અપનાયા હૈ.

ખરૌ ખરૌ સહ લેત હૈ, પરખિ પારખી સાર,
ખોટે દાસ અનન્યકે, ગાહક નંદકુમાર.
પરસા જૂઠે ભક્તકો, હરિ રાખત સનમાન,
જૈસે પ્રોહિત કુપઢકો, દેત દાન જજમાન.

સચ્ચે ઔર અચ્છેકો તો સબ કોઈ અપનાતે હૈં વ ચાહતે હૈં. પરંતુ જૂઠે ઔર દીન-મલિનકો દેખતે હી મુંહ ફેર લેતે હૈં. ઇસ પર મુઝે વિચાર બના રહતા હૈ કિ ફિર ઐસે કહાં જાય ? ઇસલિયે ઐસા જો કોઈ આ જાતા હૈ તો ધ્યાનપૂર્વક ઇચ્છાસહિત પ્રયત્ન કરકે નિકટ બુલાતા-બિઠાતા હૂં, સન્માન દેતા હૂં ઔર ઔરોંસે ભી દિલાતા હૂં.

હેતુ તો સિર્ફ ઈતના હી હોતા હૈ કિ એક બાર યહાં આ ગયે હૈં તો અબ પીઠ ન ફેર દેવેં. યેન કેન પ્રકારેણ, થોડા બહુત ભી, કભી ન કભી, પરિવર્તન આયેગા હી. મુઝે વિશ્વાસ હૈ ઔર સતત ચાહના ભી હૈ !

શ્રી મંત્રરાજકે સાથ ગાયત્રીમંત્રકી આજ્ઞા

૨૨-૫-૫૨ શ્રીનાથપ્રસાદ : ભાવનગર.

શ્રીગુરુદેવને ખૂબ પ્રસન્નતાસે કહા મોટીમાં ! ઈન્દુભાઈ કે બાલકપુત્રકા નામસંસ્કરણ મૈં આજ કર દૂં ન ?

શ્રીગુરુદેવને બાલકકે ભાલમેં કુંકુમસે શ્રીતિલક લગાયા. ઊપર અક્ષત ભી ચઢાયા. ગુલાબપુષ્પકી પંખુરિયાં ભી શિર પર પ્રેમપૂર્વક મૃદુતાસે રખતે હુયે શ્રીગુરુદેવને કહા આપ રાઘવેન્દ્ર હૈં ! ક્યોં શારદાબહન ! અબ પ્રસન્ન ? મોટીમાં, ઠીક હૈ ન ?

મોટીમાં : જી હાં. બહુત અચ્છા હૈ. સુનકર મેરે તો રોમરોમ પુલક ઉઠે હૈં !

પશ્ચાત્ મેરી મૌશી કમલિનીબહન શાંતિકુમાર રાજા ઔર મેરી બહન પુષ્પાબહનને શ્રીગુરુદેવસે શ્રીગુરુમંત્રદીક્ષા પ્રાપ્ત કી. શ્રીગુરુદેવને કમલિનીબહનકો શ્રી મંત્રરાજ કે પશ્ચાત્ શ્રી ગાયત્રીમંત્ર ભી દિયા ઔર પૂછા, "તુમ ગાયત્રી-મંત્રકી કિતની માલા નિયમપૂર્વક કરોગી ?" ઉન્હોંને કહા, "એક માલા રોજ કરૂંગી."

શ્રીગુરુદેવને કહા, "અચ્છી બાત હૈ. દેખો, શ્રી ગાયત્રીમંત્રકી એક માલા નિયમપૂર્વક નિત્યપ્રતિ અવશ્ય કરના." પરંતુ કમલિનીબહનને શ્રી ગાયત્રીમંત્રકી માલાકા નિયમ નહીં રખા. શ્રીગુરુદેવકી ઈસ આજ્ઞા ઔર અપને જીવનકી ઘટનાઓંકે બારેમેં કમલિનીબહન આજ ઈસ પ્રકાર કહ રહી હૈં

''મૈંને એક માલાકા કહા થા ઔર કુછ કાલ અનિયમિત ઢંગસે કિયા ભી. કિન્તુ ગુરુતત્ત્વ ક્યા હૈ ? પૂ. શ્રી ગુરુદેવને શ્રી ગાયત્રીમંત્રકા નિયમ ક્યોં દિયા હોગા ? ઈત્યાદિ સોચને-સમઝનેકી ગંભીરતા ઉસ કાલ (૨૭ વર્ષકી આયુ) મેં નહીં થી. ગાયત્રીમંત્ર બિલકુલ છૂટ ગયા.

સને ૧૯૭૦ કે અગસ્તમેં મેરે પતિકા બહુત ગંભીર મોટર અકસ્માત હુઆ થા. તબ કૈસે બચેં યહ ડાક્ટરોંકે ભી આશ્ચર્યકા વિષય રહા. ઉસ સમય જ્યોતિષિયોંકો કુંડલી દિખાઈ તો માલૂમ પડા કિ ઉનકી કુંડલીમેં સૂર્ય ક્ષીણ હૈ. તબ મૈંને તીન-ચાર અનુષ્ઠાન લગાકર સંપન્ન કરા લિયેં. પશ્ચાત્ ૧૯૭૨ મેં જુલાઈ માસમેં અચાનક ઉનકા દેહાન્ત હો ગયા ! અકસ્માતકે સમય, યહ જાનને પર ભી કિ સૂર્ય ખરાબ હૈ, મેરે દિમાગમેં યહ બાત આઈ હી નહીં કિ શ્રીગુરુદેવને ગાયત્રીમંત્ર ઈસી કારણ દિયા હોગા !

ભાવીકી હી પ્રબલતા, નહીં તો ક્યા ? ઉનકે દેહાન્તકે બાદ ઐસા ક્યોં હુઆ ઔર શ્રીગુરુદેવને અનેક બાર "અખંડ સૌભાગ્યવતી" કહને પર ભી કૈસે હુઆ ? સોચતે-સોચતે માનને લગી હૂં કિ, મેરી હી ગલતીસે પ્રબલ પ્રારબ્ધકો મૈં નહીં ટાલ સકી. પૂ. શ્રીગુરુદેવને તો અપની તરફસે જો કરના થા, કર હી દિયા થા. ઉનકી અસીમ કૃપાકી યાદ કરતે જી ભરતા નહીં હૈ ! ઔર, અબ તો, ઉન્હીં કા હી સહારા હૈ !'

ઉત્તર-દક્ષિણ વેદાન્ત ઔર વિવાદ

૨૪-૫-૫૨ શ્રીનાથપ્રસાદ : ભાવનગર.

મૈં : મૈંને કહીં પઢા હૈ કિ શ્રી સંપ્રદાયકે ઉત્તર વ દક્ષિણ વેદાંત હૈં. દો વેદાંતકા હોના કૈસા હુઆ ? ઉત્તર-દક્ષિણ વિવાદ થા ઐસા ભી પઢા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : દેખો, પ્રારંભકી બાત થોડેમેં સમઝને પર પ્રશ્નકા સમાધાન મિલ જાયેગા. શ્રીમદ્ ભાગવતસેં સ્પષ્ટ કથન હૈ કિ કલિકે પ્રારંભમેં હી દક્ષિણ કે દ્રવિડદેશમેં સિદ્ધ સંતોંકી એક પરંપરા ભગવદ્-ભક્તિકે પ્રચારાર્થ ભગવાનકી આજ્ઞાનુસાર અવતરિત હોગી.

યહ ભવિષ્યકથન સત્ય હુઆ. દક્ષિણમેં સિદ્ધ સંતોંકે અવતારોંકી પૂરી પરંપરાકા પ્રાદુર્ભાવ હુઆ. ઉનકો આલ્વર કહે હૈં. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ સ્વધામ પધારેં પશ્ચાત્ ૪૩ દિન હોને પર શ્રી શઠકોપમુનિ આલ્વરકા પ્રાદુર્ભાવ હુઆ થા. આપકો ગર્ભાવસ્થામેં હી રહસ્યવિદ્યા સમેત શ્રીમંત્રોપદેશ શ્રી વિષ્વકસેનજી મહારાજને પ્રદાન કિયા થા. દેખો, શ્રી સંપ્રદાયકી મંત્ર-વિદ્યા-પરંપરા ઈસ પ્રકાર કલિમેં શ્રીશઠપ્રકોપ મહારાજસે ચલી હૈ. ઇસલિયે અન્ય તીન યુગોંકો ઋષિ-મહર્ષિયોંકે નામ અપની પરંપરામેં કઈ લોગ નહીં દેતે હૈં ઔર કઈ લોગ દેતે હૈં.

ઈન્હીંકી પરંપરામેં દીર્ઘકાલ પશ્ચાત્ શ્રીનાથમુનિ આલ્વરકા પ્રાકટ્ય હુઆ. તબ પરંપરાકી પરંપરાગત રહસ્યવિદ્યા વ સાધનાપદ્ધતિ પૂર્વવત્ નહીં રહી થી. કુછ અસ્તવ્યસ્ત હો ગઈ થી. ઈસલિયે શ્રીનાથમુનિજીને શ્રી શઠકોપમુનિ આલ્વરકે સાક્ષાત્કારકે લિયે સાધના કી. સાધના સફલ હુઈ ઔર શ્રી શઠકોપજી આલ્વરને પ્રત્યક્ષ દર્શન દેકર પરંપરાકી સાધનાપદ્ધતિ સંપૂર્ણ રહસ્યોંકે સાથ સમઝાકર દી.

અબ ઈસ સમય દ્રવિડ વેદાંતકે નામસે આલ્વરોંકી વાણી અસ્તિત્વમેં આ ગઈ થી ઔર પ્રચલિત ભી હો ગઈ થી. તો ઈસ તરફ, બ્રહ્મસૂત્રકાર ભગવાન શ્રીવ્યાસજી મહારાજકી પરંપરામેં ભી પ્રખર વ પ્રશસ્ત સંતોંકા પ્રાદુર્ભાવ હુઆ થા. શ્રીબોધાયનજી મહારાજ, શ્રી ટંકજી મહારાજ ઈત્યાદિને ભી પરંપરાગત સાધનાપદ્ધતિ વ સંસ્કૃત વેદાંત બરાબર સમ્હાલે થે.

દેખો, દ્વાપરાન્તમેં શ્રીસંપ્રદાયકે પૂર્વાચાર્ય ભગવાન શ્રીવેદવ્યાસજીને "શારીરિક મીમાંસા'' ગ્રંથ લિખા થા. શ્રી બાદરાયણાચાર્યજીકી અનુનય-વિનયસે શ્રી હનુમત્લાલજીને ઉનકી ઈચ્છાપૂર્તિકે હેતુ ગૂઢ ભાષામેં "બૃહદ્ ભાષ્ય'' લિખા થા. શ્રી શુકદેવજીકે શિષ્ય શ્રીબોધાયનજી મહારાજકો પુરુષોત્તમાચાર્યજી ભી કહે હૈં.

ઉન્હોંને "મીમાંસા'' પર સર્વપ્રથમ ભાષ્ય "બોધાયન-વૃત્તિ'' લિખા થા.

કલિકા પ્રારંભકાલ ભી થા. રાગદ્વેષકી પ્રધાનતાસે ખીંચાતાની મેં "બોધાયનવૃત્તિ'' સર્વથા અપ્રાપ્ય હો ગઈ થી. દેખો, ભાઈ, સોચને-સમઝનેકી બાત યહ હૈ કિ મૂર્ખ તો મૂર્ખ હી હોતા હૈ, પરંતુ વિદ્વાન, બુદ્ધિશાલી ઔર સમઝદાર ભી રાગદ્વેષ-ક્રોધાદિકે વશ હોતા હૈ તબ વહ તો મહામૂર્ખ હો જાતા હૈ.

શ્રીરામાનુજ ભગવાનકા પ્રાકટ્ય હુઆ તબ "બોધાયન વૃત્તિ'' ગ્રંથ અપ્રાપ્ય હો ગયા થા. લેકિન શ્રીઆચાર્યવરજીકે પૂર્વાચાર્યોંને શ્રીટંકજી દ્રમિક, શ્રીગુહદેવજી ઈત્યાદિને ઇસી "વૃત્તિ'' કા આધાર લેકર ભાષ્ય આદિ ગ્રંથ લિખે થે. ઉન્હીંકા આધાર લેકર શ્રી આચાર્યજીને "શ્રી ભાષ્ય'' લિખા હૈ. શ્રી આચાર્યજીકે પૂર્વાચાર્ય શ્રી નાથમુનિજી મહારાજકે સમયમેં સંસ્કૃત વેદાંત ભી પ્રચલિત થા હી. તબ ફિર શ્રીનાથમુનિજીને દોનોં વેદાંતકો માન્યતા દી ઔર ઉભય વેદાંતકી પરંપરા ચલાઈ.

શ્રીનાથમુનિજીકી પરંપરામેં શ્રી પુંડરિકાક્ષજી મહારાજ હુએ. ઈનકે ઉત્તરાધિકારી શ્રીરામમિશ્રજી મહારાજ ઔર ઈનકે શ્રી યામુનાચાર્યજી મહારાજ હુએ. ઈનકે ઉત્તરાધિકારી શ્રીમહાપૂર્ણાચાર્ય પરાંકુશજી મહારાજ ઔર ઈનકે શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજ હુએ હૈં.

દેખો, શ્રીયામુનાચાર્યજી મહારાજને અપને ઉત્તરાધિકારી યા કિસી એક શિષ્યમેં ઇતની પર્યાપ્ત ક્ષમતા નહીં હોનેકા જાન કર પરંપરાગત રહસ્યવિદ્યાકો સુરક્ષિત રખનેકે ઉત્તમ હેતુસે ઉભય વેદાંતકે પાંચ વિભાગ કિયે. અપને પાંચ સુયોગ્ય શિષ્યોંકો, પ્રત્યેકકો એકએક વિભાગ સમઝાકર સુપુર્દ કિયા ઔર પ્રત્યેકકો ઉસ-ઉસ વિભાગકે ઉત્તરાધિકારી નિશ્ચિત કર દિયે. ઉન્હોંને ઈન પાંચોં ઉત્તરાધિકારિયોંકો તથા પ્રેમી ભક્તગણકો કહા થા કિ ભગવાન શ્રી શેષજી મહારાજ સ્વયમ્ પરંપરાકી દૂસરી પીઢિમેં અવતરિત હોંગે ઔર વે હી પાંચોં વિભાગકો પુનઃ અપનેમેં એકત્રિત ધારણ કરેંગે.

શ્રી રામાનુજ ભગવાન કાંચીપુરીમેં વિદ્વાન પંડિત યાદવગિરિજીસે વેદાંત પઢતે થે. શ્રી આચાર્ય ભગવાનકી અપ્રતિમ બુદ્ધિ વ ઈશ્વરીય સ્તરકી પ્રતિભા વ સફલતા કે પ્રતિ વિદ્વાન પંડિતજીકો ભી ઈર્ષ્યાભાવ હો ગયા. તબ ભગવતી શ્રી લક્ષ્મીજી ઔર ભગવાન શ્રીમન્નારાયણજીને ભીલ-ભીલની કે સ્વરૂપમેં પ્રકટ હોકર શ્રી આચાર્યવરજીકી રક્ષાકર કાંચીપુરીમેં આપકે માતાજીકે પાસ પહુંચા દિયે થે.

શ્રીરંગમમેં ઈસી સમયમેં શ્રી યામુનાચાર્યજી મહારાજ ભગવાનકી સેવામેં થે.

આપકો શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજ અત્યંત પ્રિય થે. અપના અંતિમ સમય જાનકર ઉન્હોંને શ્રી આચાર્યવરજીકો શ્રીરંગમ અપને પાસ બુલવાયે. પરંતુ તબ શ્રી આચાર્યવરજી અપને હી વિદ્યાગુરુ પંડિતજીકે મત્સર-દ્વેષકે કારણ જંગલમેં ઘિરે ગયે થે.

જબ ભગવાનકી કૃપાસે કાંચીપુરમ્ અપને ઘર પહુંચે તબ શ્રીરંગમસે આયે હુયે સંદેશકો જાનતે હી શ્રીરંગમ્ પધારેં. લેકિન ભગવદ્-ઈચ્છાનુસાર શ્રી યામુનાચાર્યજી મહારાજ તો પરમધામકો પધાર ગયે થે ઔર શેષ ક્રિયા આદિ સંપન્ન કરનેકી કાર્યવાહી હો રહી થી.

સબ જાનતે થે કિ શ્રી યામુનાચાર્યજી મહારાજને શ્રી રામાનુજજી મહારાજકો બુલવાયે થે. ફિર શ્રી યામુનાચાર્યજી મહારાજકી તીન અંગુલિયાં બરાબર મુડી હુઈ થી. સો અબ ભી વૈસી હી મુડી હુઈ રહી હૈ. તો ઈસમેં રહસ્ય હોના હી ચાહિયે.

શ્રીરામાનુજજી મહારાજકે પહુંચને પર સબ લોગ ઈકટ્ઠા હો ગયે ઔર રહસ્યકે ઉદ્ઘાટનકી પ્રતીક્ષા શ્રદ્ધાપૂર્વક હો રહી થી. શ્રીરામાનુજજી ભગવાનને શ્રી આચાર્યજીકી પરિક્રમા, પ્રણામ આદિ કરકે કહા : મુડી હુઈ અંગુલિયાં જો આપને અભી તક રખી હૈ, ઈસમેં તીન બાતોંકા આદેશ આપ દેના ચાહતે હૈં, ઐસા મૈં સમઝતા હૂં. યે તીન બાતેં ઈસ પ્રકાર હૈં

(૧) શ્રી સંપ્રદાયકા પ્રચાર.

(૨) બ્રહ્મસૂત્ર પર ભાષ્ય કરના.

(૩) ઈશ્વર, જીવ ઔર માયાકી વ્યાખ્યા સ્પષ્ટ કરના.

ઈન બચનોંકે ઉચ્ચારણકે સાથ હી મુડી હુઈ તીનોં અંગુલિયોં એકએક કરકે ખુલ ગઈ.

અબ શ્રી આચાર્યવરજીને પાંચ વિભાગકે પાંચ ઉત્તરાધિકારી નિયુક્ત કિયે થે. વે પાંચોંને અપને પાસ રહી હુઈ ધરોહર વિદ્યા, રહસ્ય આદિ શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજકો શ્રીગુરુ-આજ્ઞાનુસાર સુપુર્દ કર દિયેં. ઔર ઈસ પ્રકાર વે પાંચોં વિભાગ પુનઃ એકત્રિત હો ગયેં.

ભગવાન શ્રી શેષજી મહારાજકા સ્થાન અંતઃકરણ-ચતુષ્ટય વ અધિષ્ઠાન-વ્યૂહ-ચતુષ્ટયમેં હૈ. ચિત્ત, અહંકાર, બુદ્ધિ ઔર મન યહ અંતઃકરણ-ચતુષ્ટય હૈ. વ્યૂહ-ચતુષ્ટય હૈં શ્રીરામજી, ભરતલાલજી, લક્ષ્મણજી ઔર શત્રુઘ્નજી. કલ્પભેદસે શ્રી

વાસુદેવજી, સંકર્ષણજી, પ્રદ્યુમ્નજી ઔર અનિરુદ્ધજી. શ્રીશેષજી મહારાજ સતયુગમેં, શ્રી સંકર્ષણજી ત્રેતામેં શ્રી લક્ષ્મણલાલજી દ્વાપરમેં, શ્રી બલરામજી ઔર કલિમેં શ્રી રામાનુજજી મહારાજ હોતે હૈં.

હાં તો, શ્રી રામાનુજજી મહારાજને ઠીક વૈસા હી કિયા. પાંચોં વિભાગકો અપનેમેં ધારણ કરકે એકત્રિત કર દિયેં. તબસે ઉનકા સ્થાન જો શ્રીરંગમ્ થા, વહી મુખ્ય સ્થાન બના રહા.

વૈસે તો શ્રીઆચાર્ય ભગવાનને ૭૪ પીઠકી સ્થાપના કી થી, પરંતુ આપકે પશ્ચાત્ ઈન સ્થાનોંકી અપની-અપની પરંપરા તથા ઉનકી ભી કઈ શાખા-પ્રશાખા ચલીં હૈં. લેકિન યે સબ, સિદ્ધાંતકે સંબંધસે, જગદ્‌ગુરુ શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજસે હી સંબંધિત રહે હૈં. ઇસલિયે ઉનકી પરંપરામેં ભી જગદ્‌ગુરુ શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજ તકકી પરંપરા આતી હૈ.

અબ ઉત્તર વ દક્ષિણ વેદાંત કે સંબંધમેં ઐસા હુઆ કિ શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજકી પરંપરાકે શ્રીકુરુકેશ્વરજી મહારાજસે શ્રીવેદાંતદેશિકજી મહારાજકે શ્રીગુરુદેવકો ઉભયવેદાંતકા પાઠ વ ઉપદેશ પ્રાપ્ત હુએં. ઔર શ્રીપ્રણતાર્તિહરજી મહારાજસે રહસ્યજ્ઞાનકી ક્રિયાપદ્ધતિકા ઉપદેશ મિલા.

શ્રીવેદાંતદેશિકજી મહારાજને ઈનકો અપને શ્રીગુરુદેવસે પ્રાપ્ત કરકે "રહસ્ય-ત્રય-સાર'' નામકે ગ્રંથમેં પ્રતિપાદિત કિયા.

ઉન દિનોંમેં ઉભય વેદાંતમેં તીન ગ્રંથ માન્ય થે. શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજકે "શ્રી ભાષ્ય'' ઔર "શ્રી ગીતા ભાષ્ય'' તથા દ્રવિડ વેદાંતકે "ષટ્ સાહસ્રી'' અબ ઈન તીનકે સાથ શ્રી વેદાંતદેશિકજી મહારાજકે "રહસ્ય-ત્રય-સાર'' કો ભી માન્યતા મિલી. તબસે શ્રી રામાનુજ સંપ્રદાયમેં ગ્રંથ-ચતુષ્ટય હો ગયે ઔર શ્રી શાંકર વેદાંતમેં પ્રસ્થાનત્રયી રહીં.

શ્રી વેદાંતદેશિકજી મહારાજકી પરંપરા જો દીક્ષા ઔર રહસ્યકો લેકર ચલી, ઉસમેં શ્રી ગોવિંદ ભટ્ટજી મહારાજ, શ્રી પરાશર ભટ્ટજી મહારાજ, શ્રી વેદાંતમુનિજી મહારાજ, શ્રી કલિમથનજી મહારાજ, શ્રી કૃષ્ણપાદજી મહારાજ, શ્રી રંગાચાર્યજી મહારાજ, શ્રી કેશવાચાર્યજી મહારાજ, શ્રી નિવાસાચાર્યજી મહારાજ આદિ હો ગયે હૈં. ઈનમેંસે શ્રી કૃષ્ણપાદજી મહારાજકી પરંપરાસે દક્ષિણ વેદાંત ચલા હૈ. ઈસ પરંપરામેં શ્રી લોકાચાર્યજી મહારાજ, શ્રી શૈલપૂર્ણજી મહારાજ, શ્રી બરબરમુનિજી મહારાજ આદિ હૈં. શ્રી બરબર મુનિજીને શ્રી યોગાનંદજી મહારાજસે શ્રી રામમંત્ર

પ્રાપ્ત કિયા થા. સાધનરહસ્ય ભી પ્રાપ્ત કિયા થા. શ્રી વેદાંતદેશિકજી મહારાજ કે ઉપદેશ-ક્રમકી પરંપરામેં ઉત્તર વેદાંત ચલા હૈ.

ઉત્તર વ દક્ષિણ વેદાંત કહનેકા મૂલ કારણ તો યહી કિ શ્રીરંગમસે ઉત્તરમેં કાંચી પડતી હૈ ઔર કાંચીસે દક્ષિણમેં શ્રીરંગમ્ પડતા હૈ. કાંચી સંસ્કૃત વેદાંતકા કેન્દ્ર થા ઔર શ્રીરંગમ્ દ્રાવિડ વેદાંતકા કેન્દ્ર થા. પરસ્પરકી દિશાકો લેકર ઉત્તર વ દક્ષિણ વેદાંત બોલા જાતા થા ઔર ફિર તો વહી પ્રયોગ રૂઢ હો ગયા.

શ્રી વેદાંતદેશિકજી મહારાજકા સમય સન ૧૨કી આખરકા ઔર સન ૧૩ કી પ્રારંભકા હૈ. વે શ્રી વિદ્યારણ્યજી મહારાજ કે સહાધ્યાયી થે. શ્રી વેદાંતદેશિકજી ઉત્તરયાત્રાસે લૌટ રહે થે તબ દક્ષિણમેં તુંગભદ્રાકે વિસ્તારમેં શ્રી વિદ્યાચરણજી મહારાજ મિલ ગયે થે. રાજા બુક્કારાયકો તબ જ્ઞાત હુઆ કિ દો મહાપુરુષ પાસમેં હી ભ્રમણ કર રહે હૈં. ઉનકી પુત્રી બીમાર થી.

રાજાને દોનો સંતોંકો પ્રાર્થના કી. તબ શ્રી દેશિકજી મહારાજ તો ભગવાન વેંકટેશજીકી સેવા-ધ્યાનમેં ચલે ગયે. શ્રી વિદ્યારણ્યજી મહારાજને રાજપુત્રીકો વ્યાધિમુક્ત કર દિયા. રાજાકી પ્રીતિ-શ્રદ્ધા બઢ ગઈ, અપને રાજગુરુ માનેં ઔર ઉનકા માર્ગદર્શન લેતે રહેં ઔર રાજ્યકા ઉત્કર્ષ હોતા ગયા. તબ ફિર વિજયનગરમ્ કી સ્થાપના હુઈ થી.

શ્રીવિશિષ્ટાદ્વૈત સિદ્ધાંતકા મુખ્ય સ્થાન શ્રીરંગમ્ થા. પરંતુ શ્રીવેદાંતદેશિકજી મહારાજકે સમય વહાં કોઈ સુયોગ્ય મર્મી આચાર્ય નહીં હોને કે કારણ સબને શ્રીદેશિકજી મહારાજકો બડી અનુનય-વિનય કી થી. તબ આપ વહાં પધારે થે. ઉનકી અનન્ય નિષ્ઠા વ શ્રદ્ધાભક્તિ થી. વે અત્યંત સીધે, સાદે, સરલ ઔર અપરિગ્રહી થે.

શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજકે મામા શ્રીશૈલપૂર્ણ સ્વામીજી સે ભગવાન વેંકટનાથજીને "તાત'' કહ કર જલ માંગા થા. ઈસલિયે શ્રીશૈલપૂર્ણ સ્વામીજી "તાતાચારી'' ઔર ઉનકે વંશજ તાતાચાર્ય કહે ગયે હૈં. ઈન્હીંકે કુલમેં શ્રીરંગાચાર્યજી મહારાજકે પુત્ર શ્રીનિવાસાચાર્યજી તાતાચાર્યજી હુએ થે.

દેખો, શ્રીરામાનંદીય ઔર શ્રીરામાનુજીય સંપ્રદાય દોનોં શ્રીવિશિષ્ટાદ્વૈતકે શ્રીસંપ્રદાયસે હી હૈં. શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજ શ્રીરામાનંદાચાર્યજી મહારાજસે પહલે હુએ હૈં. પૂર્વાચાર્યજી હૈં. પરંતુ ઈનકે પૂર્વસે હી, શ્રીસંપ્રદાયમેં શ્રીરામ-મંત્રોપાસનાકી પરંપરા પ્રચલિત થી હી. બૃહદ્ બ્રહ્મસંહિતા કે દ્વિતીય પાદકે સાતવેં

અધ્યાયમેં ઇસકા સ્પષ્ટ વર્ણન હૈ. તાત્પર્ય કિ યે સભી પ્રમાણ હૈં હી. શ્રીશઠકોપ સ્વામીજીને ભી "સહસ્રગીતિ" મેં લિખા હૈ

દશરથસ્ય સુતં તં વિના અન્યશરણવાન્નાસ્મિ ।

તો સ્પષ્ટ હો હી જાતા હૈ કિ શ્રીશઠકોપ સ્વામીજી શ્રીરામજીકે હી ઉપાસક થે ઔર શ્રીરામાનુજાચાર્યજી મહારાજ ભી ઇસી પરંપરામેં અવતરિત હુએ હૈં. આપને તો વૈષ્ણવધર્મકા પુનરુદ્ધાર કિયા હૈ. આપકે શિષ્ય શ્રીકુરેશાચાર્યજી મહારાજને ભી પ્રધાન રૂપસે શ્રીરામજીકી હી ઉપાસના કી થી ઔર શ્રીરામ-ભક્તિકા પ્રચાર કિયા થા. ઇસકા પ્રમાણગ્રંથ "પંચસ્તવી" હૈ.

ઈનકે સમયમેં હી શ્રીઆચારી વૈષ્ણવ ઔર શ્રીરામાનંદી વૈષ્ણવોંકી પરંપરાકા બિલગાવ હોને લગા થા. શ્રીરામાનુચાર્યજી મહારાજને ભી ઈનકો માન્ય કિયા થા ઔર ઈનકો આજ્ઞા દી થી કિ અપને અનન્ય ઈષ્ટ શ્રીરામજીકી ઉપાસનકા પ્રચાર કરના.

શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવોંમેં ષડાક્ષર શ્રીરામમંત્રરાજકા ઔર શ્રી રામાનુજીય આચારી વૈષ્ણવોંમેં શ્રી નારાયણ-અષ્ટાક્ષરમંત્રકા ઉપદેશ હૈ. ઈસીકો લેકર શ્રી સંપ્રદાયકે યે દો વિભાગ હો ગયે હૈં.

ઔર ભી દેખો. શ્રીકુરેશાચાર્યજી મહારાજકે પુત્ર શ્રી ગોવિંદાચાર્યજી મહારાજ શ્રી રામાનુજાચાર્યજી મહારાજ કે શિષ્ય થે. તો હુઆ યહ હૈ કિ શ્રીગોવિંદાચાર્યજી મહારાજસે તો શ્રી આચારિયોંકી ઔર શ્રી કુરેશાચાર્યજી મહારાજસે તો શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવોંકી પરંપરા ચલી હૈ. શ્રી આચારી વૈષ્ણવોંકી આઠોં ગદ્દિયોંમેં કિસીકી પરંપરામેં ઈસલિયે શ્રી કુરેશાચાર્યજી મહારાજ કે નામકા ઉલ્લેખ નહીં હૈ.

શ્રી કુરેશાચાર્યજી મહારાજકી પરંપરામેં શ્રી રામાનંદાચાર્યજી મહારાજ હુએ હૈં. આપને શ્રીરામ-ભક્તિ-ઉપાસનાકા ઉત્તર ભારતમેં વિશેષ રૂપસે પ્રચાર કિયા હૈ. ભગવાનકી અવતાર-લીલા ભી ઉત્તર ભારતમેં હુઈ થી. તો વહાં શ્રીરામભક્તિકી શ્રદ્ધા વ રુચિ સ્વાભાવિક ઔર વિશેષ થી હી. ફિર જબ શ્રીઆચાર્યવરજીને ભી શ્રીરામોપાસનાકા પ્રચાર કિયા તબ તો કાશી, અયોધ્યા, મિથિલા, ચિત્રકૂટ, જનકપુર ઇત્યાદિ સ્થાનોંમેં શ્રીરામભક્તિ ખૂબ નિખર આઈ.

સૂર્યવંશકે મહારાજા રઘુને અનુપમ ત્યાગવૃત્તિસે દાન વ ઉદારતાકા આચરણ કિયા તબ સૂર્યવંશકા નામ હી રઘુવંશ હો ગયા. ઇસી તરહ શ્રીસંપ્રદાય જો કિ

પૂર્વસે પ્રચલિત હી થા, ઉસકે એક વિભાગકા પ્રચાર શ્રી રામાનુજાચાર્યજી મહારાજસે વિશેષ સંપન્ન હો ગયા, તબ ઉસીકા નામ શ્રી રામાનુજીય સંપ્રદાય હો ગયા હૈ.

ઉસી તરહ, શ્રી સંપ્રદાયકે હી દૂસરે વિભાગકા પ્રચાર શ્રીરામાનંદાચાર્યજી મહારાજસે વિશેષ સંપન્ન હો ગયા તબ ઉસીકા નામ શ્રીરામાનંદીય સંપ્રદાય હો ગયા હૈ. શ્રીરામોપાસનાકા વિધાન શ્રી સંપ્રદાયમેં પરાપૂર્વસે હૈ હી. ઉસીકા વિશેષ પ્રચાર શ્રીરામાનંદાચાર્યજી મહારાજને કિયા હૈ. તો ઈસ પ્રકાર દોનોં વૈષ્ણવોંકા ભ્રાતૃ-સંબંધ હૈ.

શ્રી કુરેશાચાર્યજી મહારાજકા નામ શ્રી રામાનંદાચાર્યજી મહારાજને અપની પરંપરામેં ઈસ પ્રકાર બતલાયા હૈ. ઈન શ્લોકોં મેં પરંપરા અવરોહ-ક્રમસે કહી ગઈ હૈ :

રામાનન્દ બુધો દયા જલ નિધિ શ્રી રાઘવાનન્દનં ।
શ્રીમન્તં મુનિપુંગવં ચ હરિયાનન્દં શ્રિયાનન્દકમ્ ॥
દેવાનન્દમથો સદાગુણગણૈ એઢયં મુનીશં વરં ।
દ્વારાનન્દમુનિં મુનીશ્વરવરં રામેશ્વરં સદ્વરમ્ ॥૧॥
શ્રીમન્તં મુનીવર્યમેવ ચ સદાચાર્યં ચ ગંગાધરં ।
વન્દ્યં તં પુરુષોત્તમં ચ સદયં દેવાધિપં સદ્વરમ્ ॥
શ્રી વિદ્યાગુણવારિધિં મુનિવરં શ્રી માધવાચાર્યકં ।
વૈરાગ્યાદિ નિધિં ગુણૈકનિલયં શ્રી બોપદેવં કવિમ્ ॥૨॥
કૂરેશં યતિરાજમજ્વ્રતગુણં રામાનુજં સદ્વરં ।
પૂર્ણં શ્રીમુનિયામુનં મુનિવરં શ્રીરામમિશ્રં તથા ॥
શ્રીમન્તં મુનિ પુંડરીકનયનં નાથમુનિં શ્રીશઠ ।
દેવં શ્રીપૃતનાપતિ જનકજાં રામં સદા સંશ્રયે ॥૩॥

(૧) શ્રી રામજી મહારાજ (૨) શ્રી સીતાજી જગજ્જનની
(૩) શ્રી વિષ્વકસેનજી મહારાજ (૪) શ્રી શઠકોપજી મહારાજ
(૫) શ્રી નાથમુનિજી મહારાજ (૬) શ્રી પુંડરિકાક્ષજી મહારાજ
(૭) શ્રી રામમિશ્રજી મહારાજ (૮) શ્રી યામુનાચાર્યજી મહારાજ

(૯) શ્રી મહાપૂર્ણાજી મહારાજ (૧૦) શ્રી રામાનુજાચાર્યજી મહારાજ
(૧૧) શ્રી કૂરેશાચાર્યજી મહારાજ (૧૨) શ્રી બોપદેવજી મહારાજ
(૧૩) શ્રી માધવાચાર્યજી મહારાજ (૧૪) શ્રી દેવાધિપાચાર્યજી મહારાજ
(૧૫) શ્રી પુરુષોત્તમાચાર્યજી મહારાજ (૧૬) શ્રી ગંગાધરાચાર્યજી મહારાજ
(૧૭) શ્રી રામેશ્વરાચાર્યજી મહારાજ (૧૮) શ્રી દ્વારાનન્દાચાર્યજી મહારાજ
(૧૯) શ્રી દેવાનન્દાચાર્યજી મહારાજ (૨૦) શ્રી શ્રિયાનન્દાચાર્યજી મહારાજ
(૨૧) શ્રી હર્ષ્યાનન્દાચાર્યજી મહારાજ (૨૨) શ્રી રાઘવાન્દાચાર્યજી મહારાજ
(૨૩) શ્રી રામાનન્દાચાર્યજી મહારાજ

શ્રીદેવાધિપાચાર્યજી મહારાજકે મંત્રદાતા ગુરુદેવ શ્રીમાધવાચાર્યજી મહારાજ ઔર જ્ઞાનોપકારક ગુરુદેવ શ્રીબોપદેવજી મહારાજ થે.

ઉત્તર-દક્ષિણ કે વિવાદ માને તો શૈવ-વૈષ્ણવોંકા વિવાદ ભી હો સકતા હૈ અથવા શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવ ઔર શ્રીરામાનુજીય આચારિયોંકા વિવાદ ભી હો સકતા હૈ. સાંપ્રદાયિક ખિંચાતાનીકા ભી એક સમય થા.

શ્રીમદ્ રામાનંદાચાર્ય ભગવાનકા તો એક હી સૂત્ર થા કિ, "જાતિ પાંતિ માનૈં નહીં કોઈ, હરિકો ભજૈં સો હરિકા હોઈ." દક્ષિણમેં જાતિ, પાંતિ, આચાર, ઈત્યાદિકો લેકર શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવોંકે પ્રતિ વિવાદ ખડા હો ગયા થા. તબ શ્રીઆચાર્યવરજી સ્વયમ્ શ્રીબાલાજી ભગવાનકે દર્શનકો શિષ્યપરિવાર સમેત પધારેં. મંદિરકે આચાર્ય ઈત્યાદિ અધિકારીવૃંદને નિશ્ચય કર લિયા કિ કોઈ ભી વૈરાગી અર્થાત્ શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવકો મંદિરમેં જાને નહીં દેગેં. ઉન્હોંને મંદિરકે દ્વાર બંદ કરા દિયે ઔર કડા પહરા રખ દિયા.

ભગવાન શ્રીબાલાજીકો યહ કૈસે મંજૂર હો સકતા હૈ ? ભગવાનકી ઈચ્છાસે, મંદિરકા દ્વાર જો બંદ કર દિયા ગયા થા, વહ ઐસા બંદ હો ગયા કિ ખોલને કે કઈ પ્રયત્ન કરને પર ભી ખુલા નહીં. આચારીગણ ઘબરા કર પરામર્શ કરને લગા. એક વૃદ્ધ અનુભવી વૈષ્ણવને કહા કિ, ભગવાન ચાહતે હૈં કિ હમારે દર્શનકો સભી કોઈ આ સકતે હૈં ઔર શ્રીરામાનંદાચાર્યજી મહારાજકો ક્યોં બાધા ડાલ રહે હો ? મુઝે તો ઐસા હી જાન પડતા હૈ કિ જબ તક હમ સબ લોગ શ્રીમદ્ આચાર્યવરજીકો સન્માનપૂર્વક યહાં નહીં લે આયેંગેં તબ તક યહ દ્વાર ખુલનેવાલા નહીં હૈ.

સબને બાતકા અનુમોદન કિયા. મંદિરકા ગર્ભદ્વાર હી બંદ રહ જાવેં તો કૈસે સહન હોવે ? ઔર દૂસરે કોઈ ઉપાયસે તો દ્વાર ખુલતા નહીં થા. આખિર સબ લોગ શ્રી આચાર્યવરજીકે પાસ ગયેં, ક્ષમાપ્રાર્થના કી ઔર શ્રી આચાર્ય ભગવાનકી સવારી બડી ધૂમધામસે મંદિરકો લે આયેં. કઈયોંકે અન્તઃકરણમેં તર્ક, સંશય યા અશ્રદ્ધા શેષ રહે હોંગેં સો ભી ભગવાનસે સહા નહીં ગયા ઔર ભગવાનને દૂસરા પ્રમાણ ભી પ્રત્યક્ષ દિખાયા.

શ્રીમદ્ આચાર્યવરજી મંદિરકે સામને જયોંહી સવારીસે ઉતરેં ત્યોંહી મંદિરકા દ્વાર અપને આપ પૂરા ખુલ ગયા. ઉસ દિન બડા ભારી ઉત્સવ મનાયા ગયા. ફિર તો શ્રી આચાર્યવરજી શ્રીરંગમજીકો ઔર વહાંસે ગુજરાત વ ઉત્તરકે ભ્રમણકો પધારે થે.

વિજયનગરમસે આકર શ્રી વિદ્યારણ્યજી મહારાજને શ્રીઆચાર્ય ભગવાનસે પ્રાર્થના કી થી કિ ઉત્તર-દક્ષિણ વૈષ્ણવોંકા વિવાદ શાંત કિયા હૈ ઉસી તરહ શૈવ-વૈષ્ણવોંકા વિવાદ ભી શાંત કરિયે. ઇસલિયે શ્રી આચાર્યવરજીને શ્રી યોગાનંદજી મહારાજકો આજ્ઞા દી થી કિ કુછ કાલ દક્ષિણમેં રહો. શ્રી યોગાનંદજી મહારાજને ઉત્તર-દક્ષિણ વૈષ્ણવોંકે તથા શૈવ-વૈષ્ણવોંકે ઝઘડોંમેં સમાધાન લાનેકો ખૂબ પરિશ્રમ કિયા થા.

શ્રીયોગાનંદજી મહારાજ ભગવાન કપિલદેવકે અવતાર થે. આપકો પંચ-સંસ્કાર-યુક્ત વિરક્ત-દીક્ષા શ્રીઆચાર્યવરજીસે પ્રાપ્ત હુઈ થી, પરંતુ દીક્ષાકે ઉપરાન્ત શ્રીઆચાર્યવરજીને કહા થા કિ અનંતાનંદજીકી કૃપાસે હી તુમકો દીક્ષા પ્રાપ્ત હુઈ હૈ. ઇસલિયે ઉનકો હી ગુરુ સમઝના ઔર ઉન્હીંકી આજ્ઞામેં રહના.

શ્રીઆચાર્યવરજીકે ઐસે સંકેતાનુસાર શ્રીઅનંતાનંદાચાર્યજી મહારાજ, શ્રીકબીરજી મહારાજ, શ્રીરૈદાસજી મહારાજ, શ્રીભાવાનંદજી મહારાજ, ઈત્યાદિને ભી દોનોં વિવાદકે સમાધાન કે હેતુ ખૂબ પુરુષાર્થ કિયા થા.

મતવાદિયોંકા ઝઘડા ખૂબ ચલતા થા. ઈન દોનોં વિવાદકા મૂલ કારણ તો એક હી હૈ ઐસા સમઝમેં આતા હૈ. શિવનિષ્ઠ ચોલરાજા સાંપ્રદાયિક ઝનૂનકી ધર્માંધતાસે ઘિરા ગયા થા. ઉનકે ગુરુ શ્રીકંઠ શિવાચાર્યજીકે સંકેતાનુસાર શ્રી કૂરેશાચાર્યજી 'મહારાજકી આંખેં ઉન્હોંને નિકલવા લી થી. ઇસ ઘટનાકે ઉગ્ર પ્રત્યાઘાતોંકો લેકર આચારી મતવાલોંને શૈવોંકા અત્યંત તિરસ્કાર કિયા. તબ કિસી શિવભક્તને સમાધાનકે હેતુ જાહેર કિયા થા કિ ભગવાન શિવજીકે ઈષ્ટ ભગવાન

શ્રી રામજી હૈં ઔર શ્રીરામનામ તો ભગવાન શિવજીને ધારણ કિયા હુઆ હૈ, તો અપને હી ઈષ્ટકા વિરોધ કિયા જા રહા હૈ, યહ અજ્ઞાન હૈ.

ઈસ પરસે કહા ગયા કિ, હમારે ઈષ્ટ તો શ્રીલક્ષ્મીનારાયણ ભગવાન હૈં. સંઘ, સમૂહ, સમાજ, સંગઠન યા દેશમેં સભી કોઈ વિચક્ષણ નહીં હો સકતે હૈં. સંપ્રદાયકે કઈ લોગોંને શ્રી રામોપાસનાકા વિરોધ સત્ય માન લિયા. ઔર, બસ, શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવોંસે દ્વેષ, વિવાદ આદિ ઐસે હી અંધાનુકરણસે ચલ પડા થા. ઈસકે પ્રત્યાઘાતમેં શ્રીરામાનંદીય વૈષ્ણવોંને ભી વિવાદ ચલાયા.

શાસ્ત્રોંકે અવલોકનસે ઐસા હી સમઝમેં આતા હૈ. શ્રીરામાનુજજી ભગવાન યા ઉનકે પૂર્વાચાર્યોંને, શ્રીનાથમુનિજી આદિને ભી શ્રીરામ-મંત્રોપાસનાકા વિરોધ નહીં કિયા હૈ. કિસી ભી ઉપાસના-સાધનાકા હાર્દ યહી હૈ કિ ઈષ્ટદેવકે સાથ એકરૂપ હો જાના. ઈસકે લિયે અપને ઈષ્ટદેવકો હી સર્વવ્યાપી, સર્વસમર્થ, એક-માત્ર, અદ્વિતીય માનેં બિના અનુસંધાન નહીં હો સકતા. ઈસલિયે અનન્ય નિષ્ઠા નિતાંત અનિવાર્ય હૈ.

પરંતુ અનન્ય નિષ્ઠામેં અન્ય ભાવ, રાગ-દ્વેષ-ક્રોધ, મત્સર આદિકા ભી સ્થાન નહીં હોના ચાહિયે. દૂસરે દેવોંકે પ્રતિ શ્રદ્ધાભાવકા ભી સ્થાન નહીં હૈ, તબ ફિર રાગદ્વેષકા સ્થાન કૈસે હો સકતા હૈ ? પરમાર્થ-સાધનામેં તો રાગાદિકા સર્વથા અભાવ હી લક્ષ્ય હોતા હૈ.

વ્યથિત નહીં અપવાદસે, સુનેં બઢૈં પ્રભુ પ્રેમ,
શુદ્ધ સાત્ત્વિક મન "બના", નિશ્ચય જાનોં ક્ષેમ.
બુદ્ધિ આપની શુદ્ધ કરુ, ગુરુકી શિક્ષા માનિ,
રાઘવચેતન હૃદયમલ, હરઉ ભક્તિ ઉર આનિ.

શ્રીગુરુદેવ ૪-૬-૫૨ કો રાજકોટ હોકર જૂનાગઢ, કેશોદ, વેરાવલ, પોરબંદર, જામનગર આદિ સ્થલોંકા ભ્રમણ કરકે ૧૨-૬-૫૨ સે શ્રીદ્વારકામેં દાદાસાહબકે "સિંધુ સદન" મેં બિરાજેં. વહાં ૧૬-૬-૫૨ સે ૫-૭-૫૨ તક એકાંતમેં વિશ્રામકે હેતુ બિરાજેં. સેવામેં ઠાકોરભાઈ જોબનપુત્રા તથા નેણશીભાઈ તન્ના થે.

૧૫-૬-૫૨ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા : પ્રિય કુમુદ ! તુમ્હારા પત્ર મિલા. ઉત્તર દેનેમેં દેરી કેવલ પ્રમાદ હી કહા જાય તો ઉત્તમ. મૈં પૂર્ણ સ્વસ્થ હૂં. કુમુદ, કાર્યમેં ન બૈઠનેકા બહાના નહીં, પર ભીમજીભાઈકો કષ્ટ ન હો, ઈસી કારણકો બહાના સમઝોગે ક્યા ? જો અપને કષ્ટ સહન ન કરેં તો દૂસરોંકો કષ્ટ દેનેકા

ઉસે ક્યા અધિકાર હૈ ?

તુમ્હારા દુઃખ ઉનકે દુઃખસે જ્યાદા માલૂમ પડતા હૈ, પર ઉનકો વચન દિયા હૈ ન ? તુમ્હારી તર્ક બહુત ઠીક હો સકતી હૈ જબકિ વચનકા ધ્યાન ન રખા જાયે ! મૈં તુમ્હારા હી કહના કરૂંગા. કુમુદ, કાર્તિકમેં કાષ્ઠમેં બૈઠનેકા પ્રયત્ન કરૂંગા. જો હો સકા તો ઈસસે પહલે ભી. સંયોગસે વિયોગ ઉત્તમ - પુત્રી, જો સ્મૃતિ નૂતન રહે. દ્વારકામેં ૫ જુલાઈ તક હૂં. પુત્રી જ્યોતિ-પુષ્પાકો આશીર્વાદ.

૧૬-૬-૫૨ કે પત્રમેં શ્રી ગુરુદેવને માં વ હરિભાઈકો લિખા ચિત્રકૂટમેં પ્રતિષ્ઠા માગશર માસમેં હોનેકી સંભાવના હૈ. ઈસી કારણ ગુરુપૂર્ણિમા રાજકોટમેં હોનેકા નિશ્ચય કિયા. ઈસી કારણ આપકો પુષ્કર જાનેકો કહા. પૂર્ણિમાકે પશ્ચાત્ વેરાવલમેં ૧૫ દિન રહનેકા વિચાર હૈ. જૂનાગઢ, બંધિયા, ભાડવા ભ્રમણ કે બાદ પુષ્કર આનેકા વિચાર હૈ.

માં ! ભગવાન કૃપાસાધ્ય હૈં ઔર અવશ્ય કૃપા કરેંગે. ભલે આનંદ ન આવે, નિયમિત ભજન કરના. વ્યાવહારિક ઉપાધિ મનસે કમ કરો ઔર ભગવાન-ભગવાન કરો.

યે યથા માં પ્રપદ્યન્તે તાંસ્થૈવ ભજામ્યહમ્ । (ગી. ૪-૧૧)

જો મુઝે જૈસે ભજતે હૈં મૈં ભી ઉનકો વૈસી હી ભજતા હૂં.

મેરી શરીરપ્રકૃતિ અતિ ઉત્તમ હૈ. કેવલ ઠાકુરકા મન ક્ષોભમેં હૈ. ઠાકુરમામા સબ વ્યવસ્થા ઉત્તમ પ્રકારકી કરતે હૈં. સેવા તો ઈતની કરતે હૈં જો ઈચ્છા નહીં, તો ભી કષ્ટ ઉઠાતે હૈં. પર આજ્ઞાપાલન કઠિન જૈસા હૈ. તુમ આનંદમેં રહનેકા પ્રયત્ન કરો. નિષ્ઠાસે હરિ ભજો. સબ આશ્રમવાસિયોંકો આશીર્વાદ કહના. વિષ્ણુપ્રસાદ આયે થે. સાધન કરના, હરિભાઈ ! જીવન તો સંઘર્ષમય હૈ હી. યહ પૂર્વસંસ્કાર હી સમઝો.

શ્રીગુરુદેવને ૨૧-૬-૫૨ કે પત્રમેં લિખા : કુમુદ, મેરા તાર મિલા હોગા. અનશન કરના નહીં, કારણ, મૈં જિસ પ્રકાર તુમ ચાહતી હો ઉસી પ્રકાર કરનેકા પ્રયત્ન કર રહા હૂં. તુમ ચિંતા ન કરો. ખૂબ મંત્રજાપ કરો. અનશન કરના નહીં. મેરે સંકલ્પ તો હોતે હી નહીં ! ૫૨કે પર અનશન કરના અનધિકાર હૈ.

બંબઈસે કૃષ્ણાબહનકા પત્ર મિલા. ઉન્હોંને લિખા હૈ કુમુદબહન, પૂ. શ્રીગુરુદેવકો અપને સબકી ઓરસે અનશનકી બાત લિખી થી. ઉત્તરમેં પૂ.શ્રીને લિખા હૈ કિ કાષ્ઠમૌનકા નિશ્ચય તો આપ સબકે હાથમેં હૈ. બાલકોંકી હઠ તો

મૈં ખૂબ જાનતા હૂં ઔર ખૂબ સોચતા હૂં કિ ત્રિપુટીકી હઠસે ઈશ્વર તક કા સિંહાસન ડોલ ઉઠતા હૈ તબ મેરી તો ક્યા બિસાત હૈ ? પુત્રી કૃષ્ણે ! મૈં અવશ્ય કાર્તિક પશ્ચાત્ પ્રયત્ન કરૂંગા ઔર અનશનકો અવસર ન દૂંગા.

શ્રી ગુરુદેવ ૫-૭-૫૨ કી રાત્રિકો રાજકોટ પધારેં. ૬-૭-૫૨ કી રાત્રિકો હમ સબ ભાવનગરસે રાજકોટ પહુંચે. ૭-૭-૫૨ કો શ્રીગુરુપૂર્ણિમાકા પૂજન જામનગર ઔર રાજકોટકે વિશાલ ભક્તસમૂહને ઉત્સાહ વ પ્રેમપૂર્વક કિયા. પૂર્ણિમાકી રાત્રિકો રાજકોટ આશ્રમમેં હજારોંકી સંખ્યામેં ભક્તસમૂહ ઉપસ્થિત થા ઔર શ્રીગુરુમઢીમેં સે શ્રીગુરુદેવકે પધારનેકી પ્રતીક્ષામેં "શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ''કા સંકીર્તન હો રહા થા.

ભક્તકી બડાઈ

કુછ દેર બાદ શ્રીગુરુદેવ સભામેં બિરાજેં, પશ્ચાત્ ફૌરન હી ભાનુભાઈ પોબારુને શ્રીમાનસજ્જીકે નવધાભક્તિકા પાઠ પ્રારંભ કર દિયા. ઉસકે પૂર્ણ હોને પર "શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ''કા સંકીર્તન ૧૦ મિનિટ તક હુઆ. ફિર શાંતિ છાઈ રહી. તબ ૫-૭ મિનિટ પશ્ચાત્ શ્રીગુરુદેવને કહા :

દેખો ! નવધાભક્તિકે દો પ્રકાર હૈં : અપરા ઔર પરા. ઈષ્ટદેવકી પૂજા-સેવા, ધૂપદીપ, ફૂલ, તુલસી, નૈવેદ્ય, આરતી, ઈત્યાદિ સર્વ સાધનસામગ્રીસે વિધિવત્ કરના તથા વ્રત, તીર્થયાત્રા, પવિત્ર નદીસ્નાન આદિ કરના યહ અપરા ભક્તિ હૈ. ઈસ બાતકો ખૂબ સ્મરણમેં રખના કિ પૂજન, સ્તુતિ, સ્વાધ્યાય, નમસ્કાર, પ્રાર્થના, જાપ, નૈવેદ્ય, આરતી, ક્ષમા, ઉદારતા, ત્યાગ આદિકા વિધાન ભાવ બઢાનેકે હેતુસે હૈ. દેખો ! ભાવકી પુષ્ટિ અર્થાત્ પરિપક્વ અવસ્થા માને અનુરાગ.

મિલહિં ન રઘુપતિ બિનુ અનુરાગા । કિયે જોગ જપ જ્ઞાન વિરાગા ॥

પરાભક્તિ મેં બાહ્ય સ્થૂલ સાધનસામગ્રીકી બિલકુલ અપેક્ષા નહીં. પરામેં દો સૂક્ષ્મ ભેદ હૈં :

(૧) જ્ઞાનપ્રધાન નિર્ગુના. નિર્ગુના અર્થાત્ પ્રાકૃત ગુણોંસે પરે.

(૨) પ્રેમપ્રધાન સગુના. સગુના અર્થાત્ દૈવી ગુણોંસે યુક્ત.

યહ માનસીપૂજા ઉત્કૃષ્ટ હૈ. માનસી ધ્યાન દ્વારા પ્રભુકા સામીપ્યભાવ આતા હૈ ઔર પુષ્ટ હોતા હૈ.

અપરા હો યા પરા હો, દોનોંમેં ભાવકી પુષ્ટિ અત્યંત અનિવાર્ય હૈ. ઉસીસે ભક્તિ ફલદાઈ હોતી હૈ. ઔર મહત્ત્વકી બાત તો યહી હૈ કિ ભગવાન કલ્પનાતીત, ત્રિગુણાતીત અવશ્ય હૈં, પરંતુ ભાવાતીત તો કદાપિ નહીં હૈં.

સર્વેશ્વર સર્વસમર્થ ભગવાનકી યહી વિશેષ મૃદુતાકી, ભાવવશ્યતાકી હી એકમાત્ર અસામર્થ્ય હૈ કિ વે ભાવપ્રેમકે પરે કદાપિ નહીં જા સકતે.

એક બાર ભગવાન શ્રીકૃષ્ણચંદ્રજી નંદરાયજીકી હવેલીસે ભાગ નિકલેં ઔર દૌડે-દૌડે પહુંચ જાતે હૈં ગોપિયોંકે પાસ ઔર કહતે હૈં, "મુઝે તનિક સા દૂધ દે દો.'' ગોપિયોંને કહા, "દૂધ તો હવેલીમેં હોતા હૈ. હમારે પાસ તો નહીં હૈ.''

ભગવાન અનુનય કરતે હુએ કહતે હૈં, "અચ્છા તો દહીં દે દો.'' જવાબ મિલા, "દહીં ભી નહીં હૈ.'' અબ ભગવાન વ્યાકુલ વ અધીર હો ઊઠતે હૈં ઔર સાફ પૂછતે હૈં, "તો તુમ્હારે પાસ હૈ ક્યા ? સો જલ્દી બતા દો.'' ગોપિયોંને પરમ અનુરાગકી પરમ શાંતિસે કહા, "હમારે પાસ તો થોડીસી બાસી છાછ બચી હુઈ હૈ.''

સુનતે હી ભગવાનકી નિરાશા દૂર હો ગઈ. ઈસસે અત્યંત ભાવવિભોર ચિત્તસે ખૂબ પ્રેમસે કહતે હૈં, "બસ તો ! વહી છાછ થોડી દે દો !''

ગોપિયાં : ના, ના ! હમ ઐસે હી ખાલી-ખાલી છાછ નહીં દે સકતી હૈં ! હમારા કુછ કામ કર જાઓ તબ તો છાછ મિલ સકતી હૈ.

ભગવાન : અચ્છી બાત હૈ. પરંતુ અબ શીઘ્ર બતા દો કિ મૈં ક્યા કાર્ય કર દૂં !

ગોપિયાં : બસ સિર્ફ ઈતના હી - એક બાર મુરલી બજાતે હુએ નાચો ! હમેં વહી સ્વરૂપ પ્રાણપ્રિય હૈ ઔર ઉસીકી ધ્યાન-રટ હમેં લગી રહતી હૈ. બસ ઉસી સ્વરૂપ-છટાકા સાક્ષાત્કાર કરા દો ! ફિર છાછ જરૂર દેંગી.

ઔર, સર્વનિયામક સર્વશક્તિમાન સર્વેશ્વર પ્રભુ ઈસી પ્રેમાનુરાગકે વશ હી તો દૌડે-દૌડે ખિંચે આએ થે ! ઔર ઉસીકે વશ, ઉસી વક્ત, નાચે ભી ! ગોપિયોંસે છાછ પીકર હી માને ! ગોપીપ્રેમકા યહ સ્વરૂપ વ સાક્ષાત્ દર્શન હૈ.

દેખો તો ! સર્વતંત્ર-સ્વતંત્ર પરમ પુરુષકો ઉત્કટ અનુરાગસે સર્વથા પરતંત્ર અર્થાત્ પરાધીન કર દેં, સર્વશક્તિમાનકો ઈસ પ્રકાર અનુનય-વિનય કરની પડે, જો સર્વથા, સર્વકાલ, સર્વજ્ઞ વ સર્વત્ર હૈ ઉસીકો નન્હેં દુલારે શિશુકી મુગ્ધતા ધારણ કરા દેં, શાશ્વત નિર્બંધ ઐસે અખિલ-લોક-સ્વામીકો ભી જિસ બંધનમેં

બંધાનેકો સદૈવ આતુર વ વ્યાકુલ રખતા હૈ ઔર -

સર્વથા પૂર્ણકામકો ભી જિસકી તૃપ્તિ નહીં હોનેસે જિસકે લિયે સદૈવ ભૂખે બનાએ રખતા હૈ તથા ઈસ પ્રકાર પૂર્ણકામ પરિપૂર્ણ પરમેશ્વરકો ભી સકામ બનાએ રખતા હૈ, ઐસા યહ ગોપીપ્રેમ શુદ્ધ પ્રેમાનુરાગકા, પરમ ઉચ્ચતમ આહ્લાદકા દિવ્ય ચમત્કાર હૈ. ઈસકા સબૂત યહી કિ ઈસકો પઢને, સુનને યા ધ્યાન-સુમિરન લગાનેવાલેં કઈયોંકે માધ્યમસે આજ પર્યંત ઐસા હી ચમત્કાર અર્થાત્ અનુરાગકા કરામાત ખુલ્લા હોતા રહા હૈ.

નિરાકાર નિરગુન પ્રભુ, તદપિ સગુન ધરિ દેહ,
કરત રહત નાના ચરિત, કેવલ ભક્ત સનેહ.
વ્યાકુલ અકલ અનીહ અજ, નિરગુન નામ ન રૂપ,
ભક્તહેતુ નાનાવિધહિં, કરત ચરિત્ર અનૂપ.

દેખો તો ! યે ગોપિયાં બેખટકે અપને પ્રાણપ્રિય પ્રભુકો નચા રહી હૈં ઔર ઝૂમઝૂમ કર અમૃતરસકે ઘૂંટ પી રહીં હૈં ઔર ભગવાન ભી નાચ દિખાકર સ્વયમ્ અપનેકો પૂર્ણકામ કર રહે હૈં. હૈ ન મહાન ચમત્કાર ! પરમ ભક્ત રસખાનજીને ઈસ લીલાકા પ્રત્યક્ષ દર્શન કિયા થા ઔર ઉનકે ઉદ્‌ગારમેં યહ અનુપમ આહ્લાદ ભર ગયા હૈ.

શંકરસે સુર જાહિ ભજૈં, ચતુરાનન ધ્યાનમેં ધર્મ બઢાવૈં,
નેક હિયેમેં જો આવત હિ, રસખાનિ મહાજન મૂઢ કહાવૈં,
જો પર સુંદર દેવવધૂ નહિં, વારહિં પ્રાન અબાર લગાવૈં,
તાહી અહીરકી છોહરિયાં, છછિયા ભરિ છાછપૈં નાચ નચાવૈં. (૧)
સેસ મહેસ ગનેસ દિનેસ, સુરેસહું જાહિ નિરન્તર ગાવૈં,
જાહિ અનાદિ અનંત અખંડ, અછેદ અભેદ સુવેદ બતાવૈં,
જાહિ હિયે લખિ આનંદ લૈ જડ, મૂઢ હિયેં રસખાનિ કહાવૈં,
તાહી અહીરકી છોહરિયાં, છછિયા ભરિ છાછપૈં નાચ નચાવૈં. (૨)
ગાવૈં ગુની ગુનિકા ગંધર્વ ઔ, નારદ વ્યાસ સબૈ ગુન ગાવૈં,
નામ અનંત ગનંત ગનેસ જ્યોં, બ્રહ્મા ત્રિલોચન પાર ન પાવૈં,
જોગી જતિ તપસી અરુ સિદ્ધ હિ, નિરંતર જાહિ સમાધિ લગાવૈં,
તાહી અહીરકી છોહરિયાં, છછિયા ભરિ છાછ પૈ નાચ નચાવૈં. (૩)

ગોપિયાં તો પ્રેમભક્તિકા પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ હૈં. ભગવાનકે અતિરિક્ત ઉનકા કોઈ અસ્તિત્વ હી નહીં. સદા-સર્વથા ભગવાનમય ! ઉનકે અંતઃકરણ વ સર્વ બાહ્યકરણ ભગવાનકે અતિરિક્ત ઔર કિસીકા ગ્રહણ હી નહીં કર પાતે હૈં !

એક બાર પટરાની રુક્મિનીજીકો વિચાર આ ગયા કિ ગોપિયાં ભગવાનકો મિલને યા ભગવાનકે દર્શનકો ભી યહાં તક નહીં આતી હૈં ? ઈતના પ્રેમ ન હોગા ? ઔર, ભગવાન ભી ગોપિયોંકે પાસ પધારતેં નહીં હૈં ! માલૂમ પડતા હૈ કિ ભગવાનકો ભી હમ હી સબ વિશેષ પ્રિય હૈં. ગર્વવિદારક અંતર્યામી ગર્વકા અંકુર ફૌરન જાન ગયેં.

ઉર અંકુરેઉ ગર્વ તરુ ભારી । બેગિ સો મૈં ડારિહૌં ઉપારી ॥

ઈસ ભારી ભ્રમકો દૂર કરનેકા નિશ્ચય કિયા. પ્રેરણાકે અનુસાર ભક્તરાજ નારદજી પધારેં. પૂરા પરિવાર ઈકટ્ઠા હો ગયા ઔર પ્રસન્નતાસે બાતચીત ચલ રહી થી. તભી એકાએક ભગવાનકો છાતીમેં શૂલકી ભારી પીડા હો ઉઠી. ભગવાન તો પીડાકી પૂરી બેચૈની બતલાતે રહેં. કભી તો ઈસ તરફ લેટતે હૈં, કભી તો ઉસ તરફ ઔર પીડાકી આહ તો લગાતાર ચલ રહી હૈ.

શ્રીનારદજી આદિ સભીને કઈ-કઈ ઉપચાર બતાયે વ કિયે પરંતુ પીડા શાંત નહીં હુઈ. તબ વ્યાકુલ હોકર શ્રીનારદજીને પ્રાર્થના કી, "ભગવાન, આપ હી હમેં કોઈ સફલ ઈલાજ બતાઈયેં, સો કરેંગેં તભી પીડા શાંત હોગી !'' ભગવાનને કહા, "મુઝે લગતા હૈ કિ મેરે ભક્તકી ચરનધૂલિકે પાનસે હી યહ પીડા મિટેગી.''

પટરાનિયાં-રાનિયાં સભીને સુના. પરંતુ સભીકો એક બાતકા સ્મરણ સતત બના રહતા થા કિ હમ તો પતિવ્રતા હૈં, ઈસલિયે સભીને સોચા કિ યહ કૈસે હો સકતા હૈ ? હમારે પતિવ્રતાધર્મકા ભંગ કરકે હમ ભગવાનકો હમારે ચરણોંકી રજ કૈસે પીલા સકતી હૈં ?

ભગવાનકે લિયે સભીકો પ્રેમ તો ખૂબ હૈ. પરંતુ ઉસ પ્રેમમેં અપને એક વિચારકા, અપની એક ભાવુકતાકા ભી મુખ્ય સ્થાન અભી ભી અક્ષુણ્ણ બના રહા થા, જો ભગવાનકી પીડાકો તો ગૌણ બના દેતા થા !

રહિમન ખોજો ઊખમેં, જહાં રસનકી ખાનિ,
જહાં ગાંઠ તહં રસ નહીં, યહી પ્રીતિકી હાનિ.

ભગવાનને પીડાસે સભર વ્યાકુલ સ્વરસે કહા, "ભક્તરાજ ! વૃંદાવન જલ્દી

જાઓ ઔર સખિયોંસે કહો ચરણામૃત દે દો !''

ભક્તરાજ પહુંચે વૃંદાવન ઔર સખિયોંસે મિલતે હૈં. સખિયોંકે તો તત્કાલ પહલા ઉદ્‌ગાર યહી નિકલ આયા કિ અહોહો ! આપ દ્વારકાજીસે પધારેં હૈં ! હમારે પ્રભુકે સમાચાર જલ્દી કહિયે. તબ શ્રી નારદજીને ભગવાનકે દર્દ ઔર ઉસકે એકમાત્ર ઈલાજકી બાત કહી. સુનતે હી સખિયોંને ફૌરન અપને ચરનરજ-યુક્ત ચરણામૃત ભર દિયા.

ઔર અત્યંત અધૈર્યકે સાથ શીઘ્રતાસે બોલી, "અબ આપ જલ્દી ઈસકો ભગવાનકે પાસ પહુંચા દીજિયે ઔર ભગવાનકો જલદી પીલા દીજિયે. અબ હમેં કુછ ભી બાતચીત ન કરની હૈ, ન સુનની હૈ ! કૃપયા આપ ભી માર્ગમેં કહીં રુકના નહીં ! અરેરે, ભગવાનકો ઈતની તીવ્ર પીડા હોતી રહી ઔર આપને, પટરાનિયોંને, રાનિયોંને યા કિસી ભક્તને ભગવાનકો ચરણરજ જૈસી મામૂલી ચીજ તક નહીં દી ઔર ભગવાનકો પીડા હોતી દેખતે રહેં ?''

દેહ ગેહકી સુધિ નહીં, ટૂટ ગઈ જગ પ્રીતિ,
નારાયન ગાવત ફિરૈં, પ્રેમ ભરે હરિગીતિ.

ભગવાન સદૈવ ભાવવશ ઔર ભાવકે હી ભૂખે હૈં. ભક્ત કે અતિરિક્ત ઔર કહીંસે ભી ભગવાનકો ભાવ મિલતા નહીં. ઈસલિયે ભક્તકી બડાઈ ભગવાન સ્વયમ્ કરતે હૈં.

પ્રીતકી રીતકો પૈડો (માર્ગ) હી ન્યારો સખી.
કે જાનૈં વૃષભાનુનંદિની, કે જાને વો કાન્હર કારો સખી.
બાતનસે પ્રીત નોય સખીરી, સોઈ અપને જિય સોચ વિચારો સખી.
સૂરદાસ યહ પ્રીત કઠિન હૈ, શીશ દિયે બિનુ હોય ન નિવારો સખી.
રહિમન મૈનતુરંગ ચઢિ, ચલિબો પાવક માંહિ,
પ્રેમપંથ ઐસો કઠિન, સબ કોઈ નિબહત નાંહિ.

પ્રેમપંથ પાર કરેં, સર્વસ્વ નિછાવરિ કરેં, સો ભક્ત. દેખો ! પૃથ્વીકા લય જલમેં, જલકા તેજમેં, તેજકા વાયુમેં, વાયુકા આકાશમેં, આકાશકા મહત્ તત્ત્વમેં, મહત્ તત્ત્વકા પ્રકૃતિમેં, પ્રકૃતિકા પુરુષમેં, પુરુષકા પુરુષોત્તમમેં, તો ચૌદહ લોકકે એકમાત્ર માલિક અખિલ બ્રહ્માંડકે આદિ બીજ ઔર સર્વેશ્વર, સ્વયમ્ ભગવાન

શ્રીપુરુષોત્તમ, જિનકે વશમેં સ્વયમ્ રહતે હૈં ઉન ભક્તોંસે બઢકર ઔર કોઈ નહીં હો સકતા.

તુલસી રામહું તે અધિક, રામભક્ત પ્રિય જાનુ,
રિનિયા રાજા રામ ભયે, ધનિક ભયે હનુમાનુ.

સુનુ સુત તોહિ ઉઋણ મૈં નાહીં । દેખેઉં કરિ વિચાર મનમાંહી ॥
પ્રભુ પદ પંકજ કપિ કર શીશા । સુમિરિ સો દશા મગન ગૌરીશા ॥
કપિ ઉઠાય પ્રભુ હૃદય લગાવા । કર ગહિ પરમ નિકટ બૈઠાવા ॥
પ્રભુ પ્રસન્ન જાના હનુમાના । બોલા બચન વિગત અભિમાના ॥

યહાં પર ધ્યાનસે દેખો. શ્રી નારદજીકે મોહપ્રસંગમેં શ્રી ગોસ્વામીજીને કહા હૈ, "સહિત અભિમાના.'' યહાં કહતે હૈં, "વિગત અભિમાના.'' અહંકા હી સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ કારણ હૈ જો અત્યંત પ્રબલ હૈ, જિસકી વજહસે પ્રેમપંથકો પૂરા પાર કરનેકો ક્વચિત્ વિરલે હી બડભાગી હોતે હૈં. પ્રેમ કરતે હૈં બહુત જન પરંતુ પ્રેમકો પૂરા પાડના અર્થાત્ પ્રેમકો સમ્યક્ નિબાહના ક્વચિત્ વિરલેસે હી બન પાતા હૈ. ઈસલિયે કવિને કહા હૈ :

કિતને દુખિયોંકે પ્રાણકો લૈં, જગમેં નિરદઈ તૈં નામ ધરાયો,
મીન પતંગ ચકોરનકે કુલકી, કછુ પૂછ ન જ્યું પંથ ચલાયો,
હાય દઈ ઈન ભૂલનમેં, કહિયે કા રાવરે હાથજૂં આયો,
રે બિધિ બાવરે ! નેહ બનાયો, તો નિભાયબો નેહકો ક્યોં ન બનાયો ?

દેખો, પરમ બ્રહ્મકે નિરાકાર વ સાકાર યા નિર્ગુન વ સગુન સ્વરૂપમેં તત્ત્વતઃ બિલકુલ અંતર નહીં હૈ. ઈતને પર ભી ભક્તકી વિશિષ્ટ મહત્તા ઈસલિયે હૈ કિ વે અપને પ્રેમભાવસે પરમ બ્રહ્મકો અપને ભાવાનુકૂલ સગુન સાકાર સ્વરૂપમેં પ્રત્યક્ષ રૂપસે પ્રગટ હોનેકો તથા અવતાર ધારણ કરકે લીલા કરનેકો બાધ્ય કર લેતે હૈં.

નિરાકાર, અવ્યક્ત, પરમબ્રહ્મ ચેતનત્વ, સત્-ચિત્-આનંદ તો હમારી ચારોં ઓર વ્યાપ્ત વ ઓતપ્રોત હોતા હી હૈ. પરંતુ પ્રત્યક્ષ ઠોસ રૂપમેં ઉસે વ્યક્ત કર દેનેવાલે વિરલે હૈં. ચારોં ઓર જલરાશિ લહરા રહી હૈ પરંતુ ઉસકો મનચાહે સ્વરૂપાકારમેં બઈ કૌન બના પાતા હૈ ?

તો, વાત્સલ્યસિંધુ ભગવાન કી યહી બલિહારી હૈ કિ ભક્તોંકી નાના પ્રકારકી રુચિકા સ્વીકાર કરતે હુએ ભક્તોંકી પ્રેમભાવનાકી સમ્યક્ પૂર્તિ કરકે ભક્તોંકો સદૈવ દુલાર-પ્યાર કરતે હૈં. પ્રેમકે મૂર્તિમંત સ્વરૂપ ઐસે ભક્તોંને તો નવધાભક્તિકો પ્રત્યક્ષ કર દી હૈ ! ઈસીલિયે -

રામ સદા સેવક રુચિ રાખી, વેદ પુરાન સાધુ સુર સાખી,
જો અપરાધ ભક્ત કર કરઈ, રામ રોષ પાવક સો જરઈ.

દેખો, ભગવાનકો નૈવેદ્ય, થાલ આદિ ભોગ લગાયા જાતા હૈ, પશ્ચાત્ ઉસીકા પ્રસાદ બાંટા જાતા હૈ ઔર પાયા જાતા હૈ હમ ઉસે મહાપ્રસાદ માનતે હૈં, ક્યોંકિ ભોગ લગાનેકે પશ્ચાત્ ભગવદ્-ભક્તોંકા આવાહન કિયા જાતા હૈ.

બલિર્વિભીષણો ભીષ્મઃ કપિલો નારદોઽર્જુનઃ ।
પ્રહ્લાદો જનકો વ્યાસો અમ્બરીષ પૃથુસ્તથા ॥
વિષ્વક્સેનો ધ્રુવોઽક્રૂરો સનકાદ્યાઃ શુકાદયઃ ।
વાસુદેવ પ્રસાદાન્નં સર્વે ગહ્ણન્તુ વૈષ્ણવાઃ ॥

બલિ, વિભીષણ, ભીષ્મ, કપિલ, નારદ, અર્જુન, પ્રહ્લાદ, જનક, વ્યાસ, અમ્બરીષ, પૃથુ તથા વિષ્વકસેન, ધ્રુવ, અક્રૂર, સનકાદિ ઋષિ, શુકદેવ આદિ સર્વ વૈષ્ણવ ભગવાન વાસુદેવકા પ્રસાદ-અન્ન ગ્રહણ કરો.

ભગવન્ત ભક્ત અવશિષ્ટકી કીરતિ કહત સુજાન,
હરિપ્રસાદ રસસ્વાદકે ભક્ત ઈતે પરમાન.

ઈન ભક્તોંકો વિધિવત્ આવાહનસે બુલાએં જાતે હૈં ઔર વે ભગવત્-પ્રસાદકો પાતે હૈં તબ ફિર પ્રસાદ મહાપ્રસાદ હોતા હૈ. ભગવાનકો ભોગ લગાનેકે પશ્ચાત્ ઉસકો ભાવનાકે દ્વારા ચાર ભાગમેં કરકે શ્રી હનુમાનજી, શ્રી વિષ્વકસેનજી, શ્રી અનંતજી આદિ તથા શ્રી પરાંકુશાદિ આચાર્યોંકો તથા ઊપર કહે હુએ ભક્તોંકો ભોગ લગા કર બાંટા જાતા હૈ. તો ભાઈ, ભગવદ્-ભક્તકે લિયે હંમેશા આદરયુક્ત પ્રેમભાવ રખના.

હરિસે કરો યા ન કરો, હરિજનસે કરો હેત,
ભુક્તિ મુક્તિ હરિ દેત હૈં, હરિજન હરિ હી કો દેત.

ભક્તોંકી સેવા કિસ તરહ હો સકતી હૈ ઈસકા ઉદાહરણ શ્રી શત્રુઘ્નલાલજીકે

જીવનસે મિલતા હૈ, શ્રી ભરતલાલજીકે જીવનસે શરણાગતિકા, શ્રી લક્ષ્મણલાલજીસે આત્મ-સમર્પણકા. ભક્તકા મૂલ લક્ષણ હૈ "આનુકૂલ્યસ્ય સંકલ્પઃ ।''

માનત સુખુ સેવક સેવકાઈ । સેવક વૈર વૈરુ અધિકાઈ ॥

કારણ કિ ભગવાન ઔર ઉનકે ભક્તકી નિત્ય એકરૂપતા ઔર પરસ્પરકી તન્મયતા રહતી હૈ. ઈસીલિયે ભક્તકી સેવા કરનેસે ભી વહી સેવા ભગવાનકો હી પહુંચતી હૈ.

લેકિન દેશકાલકો સોચતે-સમઝતે હુએ યહાં પર વિવેકબુદ્ધિ જાગ્રત રખકર કામ લેના ચાહિયે. ભક્તકે લક્ષણ શાસ્ત્રોંમેં સાફસાફ બતાએ હૈં. ઉન લક્ષણોંકા જો માપદંડ હૈ વહ હમારી વિવેકબુદ્ધિકો માર્ગદર્શન દેતા રહે ઈસકી સાવધાની હમેશા રખની ચાહિયે, ક્યોંકિ અભક્તકી કી હુઈ સેવા ભગવાનકો પહુંચ નહીં પાતી હૈ.

દૂસરી બાત યહ કિ પરિણામમેં ભી મહાન અંતર પડતા હૈ. જિસ પ્રકાર કિ હમ આમકે વૃક્ષકી સેવા કરેંગેં તો હમેં આમકે ફલ મિલેંગે. કેલકે વૃક્ષકી કરેંગેં તો કેલેં મિલેંગે. યહ તો વૃક્ષોંકી સેવાકી બાત હુઈ. અબ પશુઓંકી સેવામેં ભી, ગાય, ઘોડા, ભૈંસ, બકરી, ગધા, કુત્તા, ઈત્યાદિકી સેવાકા પરિણામ ભી અલગ-અલગ મિલતા હૈ.

ઉસી પ્રકાર, મનુષ્યોંકી સેવામેં ભી હૈ. પ્રધાન વ મુખ્ય પ્રધાન, છોટા વ બડા વ્યાપારી, સાધારણ વ અસાધારણ જન આદિકી સેવાકા પરિણામ અલગઅલગ નિકલતા હૈ યહ અનુભવ હૈ. દેવોંકી સેવામેં ભી ઈસી પ્રકાર સમઝના. ઈષ્ટદેવ હી સર્વોપરી. અબ જિસ શરીરમેં યા ઉપાસ્યમેં, જૈસી, જિતની ઔર જિસ પ્રકારકી શક્તિ-સામર્થ્ય હોતી હૈ, ઉતની હી, વૈસી હી ઔર ઉસી પ્રકારકી હી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ.

બબૂરકે વૃક્ષકી સેવા કરકે આમ્રફલ પાનેકી અભિલાષા રખના મૂર્ખતા હૈ. ઔર ભી સોચો ! સજ્જનકા અપમાન ભી દુઃખદાઈ નહીં હોતા હૈ. પરંતુ દુર્જનકો જો માન-સત્કાર આદિ દિયે જાવેં તો વે નિશ્ચિત હી દુઃખદાઈ હોતે હૈં. સુયોગ્યકા અપમાન ઔર અયોગ્યકા માન કરના, યહ અવિવેક. મનુષ્ય કિતના ભી બુદ્ધિમાન હોવેં પર અવિવેકસે સ્વતઃકો સ્વયમ્ દુઃખી બનાતા હૈ.

(દો મિનિટ પશ્ચાત્)

દીક્ષિતકો આદેશ

એક ભાઈ : બાપુ ! આપ યહાંસે પધાર જાતે હૈં પશ્ચાત્ ભી યહાં આશ્રમમેં આનેકી ઈચ્છા તો ખૂબ રહતી હૈ, પરંતુ આશ્રમમેં આપ બિરાજમાન ન હોનેસે યહાં જાપ વ ધ્યાનમેં બૈઠનેકો ડર લગતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : ગુરુદેવકે આશ્રમમેં ગુરુદેવ સદા હાજર રહતે હૈં. શરીરસે ઔર કોઈ જગહ હોને પર ભી, આશ્રમમેં ગુરુદેવ બિરાજમાન નહીં હૈં ઐસા નહીં માનના. ઈસી તરહ શરીરસે દૂર પરંતુ મનસે મેરેમેં રહતા હૈ વહ મેરે પાસમેં હી હૈ. વહ મેરેમેં બસા હુઆ મેરા અંતેવાસી આપ્તજન હૈ. મૈં સદૈવ ઉસકે સાથમેં હૂં હી ! ફિર આશ્રમ તો ભજન કરનેકે લિયે સદા નિર્ભય હૈ.

વાસ્તવમેં તો દીક્ષિતકે લિયે પક્કા નિયમ હોના ચાહિયે કિ કમસે કમ, સપ્તાહમેં એક દિન આશ્રમમેં પ્રણામ કરનેકો જાના હી ચાહિયે. જાકર કમસે કમ આધા ઘંટા, શાંતિપૂર્વક બૈઠકર, ગુરુદેવકો અપને સન્મુખ બિરાજમાન દેખેં ઔર જાપ-ધ્યાન કરેં.

વર્ષમેં ચાર વ્રત અવશ્ય કરેં : (૧) શ્રીરામજયંતી (૨) શ્રીકૃષ્ણજયંતી (૩) શ્રીનૃસિંહજયંતી વા શ્રીવામનજયંતી ઔર (૪) શ્રીમહાશિવરાત્રિ. જન્મ-સમયકે પશ્ચાત્ ફલાહાર લિયા જા સકતા હૈ.

(યહાં) પ્રત્યેક દીક્ષિતકો હર સુદ ચતુર્થીકો નિયમપૂર્વક આશ્રમમેં આના ચાહિયે. દક્ષિણામેં દી હુઈ માલા નિયમપૂર્વક બરાબર દેની ચાહિયે. ઐસી કોઈ ગલતી યા ભૂલ હો જાય તો પ્રાયશ્ચિત્તકી દુગુની માલા પશ્ચાત્તાપપૂર્વક દેની ચાહિયે ઔર ભવિષ્યમેં પુનઃ ઐસા કૃત્ય નહીં કરના ચાહિયે. ઇસકે લિયે દૃઢ પક્કા નિર્ધાર કરના ચાહિયે.

સર્વોત્કૃષ્ટ સેવા હૈ ભજનકી. મધ્યમ સેવા શરીરકે દ્વારા કરો સો. કનિષ્ઠ હૈ સિર્ફ પૈસેકી. ઉત્તમ સંસ્કારી લોગોંકો અપને ઉદાત્ત વિચારલેખન દ્વારા સમાજકો દેતે રહના ચાહિયે. યહ ભી ઉત્તમ સેવા હૈ. સચ્ચી સેવાસે અધિકાર અનાયાસ પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ.

હંમેશા નીતિકા અન્ન ખાના. નીતિકે વિના બુદ્ધિ સાત્ત્વિક ન હોગી. નીતિ ઔર વૃત્તિ તો ઐસી પક્કી ઠોસ હોની ચાહિયે કિ ધર્માદા યા અનીતિકી તો ધૂલ ભી નહીં લેના ચાહિયે. સુનો, એક સત્યઘટના કહૂં.

કચ્છકે રાણા ખેંગારસાહબને એક કણબી પટેલકો દાનમેં એક ખેત દિયા થા.

પટેલને કાફી પરિશ્રમ કરકે ખેતકો હરાભરા કર દિયા. તબ સંયોગવશાત્ રાજા વહાં ગયે તો રાણાકો લોભવૃત્તિ ઉદય હો ગઈ કિ યહ ખેત તો બડા અચ્છા હૈ, ઈસે વાપિસ લે લૂં ઔર બદલેમેં દૂસરા ઉજ્જડ અર્થાત્ ઉકઠા હુઆ ખેત દે દૂં.

રાણાને તો સાથમેં પ્રધાનજી થે ઉસકો યહ બાત કહ દી. પ્રધાનજી ધર્મશીલ થે. ઉનકે મનને સમ્મતિ નહીં દી, પરંતુ રાણાકો યુક્તિસે સમઝાનેકા સોચા. વહાંસે બાહર નિકલેં તબ રથકે પૈયોં પરસે જોરજોરસે ધૂલ ઝટકારને લગે. દેખતે હી રાણાને કહા, "અરે, અરે, આપ ઐસા કયું કરતે હૈં ?" પ્રધાનજીને અપને દોનોં હાથ પરસ્પરમેં ઝટકારતે હુએ તત્કાલ ઉત્તર દિયા, "બાપૂ, ધર્માદાકી તો ધૂલ ભી નહીં રખી જાતી હૈ."

રાણા તો બરાબર સમઝ ગયેં, પર હમ કૈસે સમઝેંગેં ? કબ સમઝેંગેં ?

જ્યોતિષશાસ્ત્રકા વિભિન્ન શાસ્ત્રોં સે સંબંધ

૧૪-૭-૫૨ : ડહાણૂ

શ્રીગુરુદેવ આજ દોપહરકે એક બજે અમદાવાદસે મોટરમેં યકાયક પધારે હૈં. કલ ફ્રન્ટિયરસે કોટા પધારેંગે. શામકો દર્શનાર્થિયોંકી સભામેં સ્ટેશનકે સત્સંગી ભાઈ દુર્લભજીભાઈ પ્રેસવાલાને શ્રીગુરુદેવસે પ્રશ્ન કિયા, "જ્યોતિષશાસ્ત્રકા યોગશાસ્ત્રસે ક્યા સંબંધ હૈ ?"

શ્રીગુરુદેવ : વૈસે તો જ્યોતિષશાસ્ત્રકી સહાયતાસે પ્રત્યેક મનુષ્યકે ગ્રહોંકે લગ્નાંશ આદિ ઠીકસે જ્ઞાત કિયે જાય તો શરીરકે કિસ સ્થાન પર, કિસ સમય પર, કિસ વર્ણયુક્ત, કિસ નાદબ્રહ્મ-શબ્દકે દ્વારા, કિસ દિશામેં બૈઠકર યોગસાધના કરના ચાહિયે યહ સબ માલૂમ હો જાતા હૈ ઔર સાધના નિશ્ચિત હી ફલિત હોતી હૈ.

પરંતુ જ્યોતિષ વ યોગક્રિયાઓંકે સંબંધિત ઈતના ગહરા જ્ઞાન હોના બહુત હી ક્વચિત્ સંયોગકી બાત હૈ. ફિર ભી, થોડા-બહુત જ્યોતિષ વ થોડી કુછ વૈસી ક્રિયાઓંકા જ્ઞાન કઈયોંકો હોતા હૈ, લેકિન ઈનમેંસે બહુત લોગ તો છોટી-છોટી સાધનાકે દ્વારા એકાધ સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરકે કમાનેકા ધંધા ખોલ દેતે હૈં. એક બાતકા પક્કા નિશ્ચય કરના ચાહિયે કિ જ્યોતિષશાસ્ત્રકી સૂક્ષ્મતાઓંકા જ્ઞાન તો વિરલે જ્ઞાતા કો હી હોતા હૈ.

આપકે સમાધાનકે લિયે મૈં કુછ બાતેં મોટે તૌર પર બતલાતા હૂં. દેખો ઈસ સારે વિશ્વકી ચાલક આત્મા સૂર્ય હૈ. સૂર્યસે હી હમકો નિયમપૂર્વક અવિરત નૂતન પ્રાણશક્તિ, પ્રાણવાયુ, આદિ મિલતી હૈં ઔર સૂર્યકો પરમ તત્ત્વસે મિલતી હૈં. "યેન સૂર્યસ્તપતિ તેજસે દ્દઃ।" ઉસી પરબ્રહ્મ કે તેજસે હી પ્રદીપ્ત હોકર સૂર્ય તપતા હૈ.

જન્માદ્યસ્યયતઃ, અર્થાત્ ઈસ જગતકી ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ ઔર પ્રલય જિસસે હોતી હૈ, વહ પરમ બ્રહ્મ હૈ. ઉસીસે યે સમસ્ત ભૂત ઉત્પન્ન હોકર જીતે હૈં ઔર મરતે હુએ ઉસીમેં લીન હોતે હૈં.

બ્રહ્માંડ-સંપુટ-કલેવર-મધ્યવર્તિ,
ચૈતન્યપિંડમિવ મંડલમસ્તિ યસ્ય ।
આલોકિતોઽપિ દુરિતાનિ નિહન્તિ યસ્તં,
માર્તંડમાદિપુરુષં પ્રણમામિ નિત્યમ્ ॥

બ્રહ્માંડકે સંપુટરૂપ કલેવરકી મધ્યમેં રહે હુએ, ચૈતન્યકે પિંડસ્વરૂપ મંડલ ધારણ કિયે હુયે, ઔર જો દર્શનમાત્રસે ભી પાપોંકો દૂર કર દેતે હૈં વે આદિપુરુષ માર્તંડ સૂર્ય ભગવાનકો મૈં પ્રણામ કરતી હૂં.

યહ મૃત્યુલોક પૃથ્વીકે અંતર્ગત હૈ. પૃથ્વીકે ઊપર અન્ય ગ્રહોંકા પ્રભાવ હોતા રહતા હૈ. પૃથ્વીકે અંતર્ગત મનુષ્ય, પ્રાણી, વનસ્પતિ, ઈત્યાદિ જો ભી હૈં, સભીકે ઊપર ઈસીલિયે ઈન ગ્રહોંકા પ્રભાવ હોતા રહતા હૈ. યહ પ્રભાવ હમેશા એકસા નહીં રહતા : કારણ કિ પૃથ્વી ભી ઔર સભી ગ્રહ ભી સૂર્યકે તથા પરસ્પરકે ભી ચુંબકીય ગુરુત્વાકર્ષણકી શક્તિકો લેકર અપને અપને સ્થાન પર પરિભ્રમણ કરતે રહતે હૈં.

અગર ઈનકા પ્રભાવ નહીં હોતા, તો સમુદ્રમેં જવારભાટા કદાપિ હોતા હી નહીં. સૂર્ય પૃથ્વીકો ગરમી દે રહા હૈ ઔર સાથ હી સાથ પૃથ્વીમેંસે રસકો આકર્ષિત ભી કરતા હૈ. ચંદ્ર પૃથ્વીકો રસ હી રસ દેતા હૈ, રસ ખીંચતા નહીં હૈ. સૂર્યકી રસ ખીંચનેકી શક્તિ વ ચંદ્રકી રસ દેનેકી શક્તિકે આકર્ષણકો લેકર પૃથ્વી પર સમુદ્રમેં જવારભાટા હોતા રહતા હૈ. ઈસકા પ્રભાવ શરીરકે રસધાતુ પર પડતા હૈ. ઈસી કારણસે શરીરમેં શિથિલતા, સ્ફૂર્તિ આદિ ન્યૂનાધિક માત્રામેં હોતી રહતી હૈ.

પૃથ્વી સૂર્યકી એક પરિક્રમા એક વર્ષમેં કરતી હૈ. ઈસ ભ્રમણકે કારણ સૂર્યકી કિરણે હમેં હમેશા એકસી નહીં મિલતી હૈં. ગરમી, શરદી, બારિસ આદિ તથા વિવિધ ઋતુઓંકા હોના ઈસ બાતકે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ હૈં. ભ્રમણકે કારણ પૃથ્વી ઔર સૂર્યકી વિભિન્ન સ્થિતિ ઔર ઉનકે ભી વિભિન્ન અન્તર હોતે હૈં. ઈસી કારણસે સૂર્યસે અવિરત બહતી પ્રાણશક્તિ વિભિન્ન સમય પર વિભિન્ન સામર્થ્યવાલી હોતી હૈ.

પૃથ્વી વ સૂર્યકે વિભિન્ન અન્તર ઈત્યાદિકે ખૂબ પરીક્ષણ કરકે અનુભૂતિયુક્ત નિશ્ચય કરકે ભ્રમણક્રમકે ૧૨ વિભાગ જ્ઞાત હુએ, જો ૧૨ રાશિયોંકા રાશિચક્ર હૈ. મીન, મેષ ઈત્યાદિ. ફિર મીન રાશિમેં સૂર્ય એક માસ રહતા હૈ. વહ માસ ભી નિશ્ચિત કિયા ગયા ઔર ઉસકો ચૈત્ર માસ કહા ગયા. ઈસી પ્રકાર ૧૨ માસકે નિશ્ચય કિયે ગયે. ચૈત્રમેં મીનકા સૂર્ય, વૈશાખમેં મેષકા, ઈત્યાદિ.

સૂર્યકી વિભિન્ન સામર્થ્યવાલી કિરણોંકો સમઝકર એક હી સૂર્ય કે બારહ આદિત્ય ગિને ગએ હૈં. સૂર્ય ભગવાન આદિ હૈં, ઈસલિયે આદિત્ય સમસ્ત બ્રહ્માંડકે પ્રસવકા કારણ હૈ, ઈસલિયે સૂર્ય કહલાતે હૈં. સૂર્યમંડલકે મધ્યમેં બિરાજિત, પરમતત્ત્વ પરમાત્મા સર્વ લોકકો દેખતે રહતે હૈં. ઈસસે બઢકર ઔર આશ્ચર્ય ક્યા હો સકતા હૈ ?

"સૂર્યમંડલ મધ્યસ્થમ્ રામમ્ સીતા સમન્વિતમ્ ।'' અર્થાત્ સૂર્યમંડલકે મધ્યમેં સનાતન, અનાદિ, અનન્ત તથા જ્ઞાનસ્વરૂપ પુરુષોત્તમ ભગવાન બિરાજે હૈં ઔર સમસ્ત લોકકો દેખ વ સંભાલ રહે હૈં. યહ સત્ય હૈ.

ફિર યહ આશ્ચર્ય તો દેખો કિ પ્રત્યેક માસકે પ્રત્યેક આદિત્યકી કિરણેં પૃથ્વી પર અલગઅલગ પ્રભાવ ડાલતી હૈં ! ઈસીસે ચરાચર સૃષ્ટિકે શરીર વ મન ઔર પ્રાણ તથા ચેતના પર ભી વિભિન્ન પ્રભાવ પડતા રહતા હૈ. અબ ઈસીકો લેકર હમારે શરીર કે મુખ્ય ૧૨ અંગ માને ગએ હૈં જિનકે ઊપર બારહ આદિત્યકા ભારી પ્રભાવ હોતા હૈ. (૧) આદિત્યકા પ્રભાવ મસ્તક, નેત્રાદિ પ્રદેશમેં (૨) દિવાકરકા મુખપ્રદેશમેં (૩) ભાસ્કરકા દોનોં હાથ, ભુજા આદિ પ્રદેશમેં (૪) પ્રભાકરકા હૃદય વ છાતી પ્રદેશમેં (૫) સહસ્રાંશુકા ઉદર પ્રદેશમેં (૬) ત્રિલોચનકા કટિપ્રદેશમેં (૭) હરિદશ્વકા પેડૂકે સ્થાનમેં (૮) વિભાવસુકા લિંગ, યોનિ વ ગુહ્યપ્રદેશમેં (૯) દિનકૃતકા દોનોં જાંઘપ્રદેશમેં (૧૦) દ્વાદશાત્મકકા દોનોં ઘુટનોંકે ઊપર (૧૧) ત્રયીમૂર્તિકા પિંડલિયોં પર ઔર (૧૨) સૂર્યકા ચરણોં પર પ્રભાવ હોતા હૈ.

અબ દેખો, સમઝો. શરીરકી રચનામેં પંચભૂત હોતે હી હૈં. પૃથ્વીતત્ત્વસે ત્વચા, માંસ, કેશ, રોમ, હડ્ડિયાં; જલતત્ત્વસે રસ, રક્ત, મૂત્ર, વીર્ય, લાર; અગ્નિતત્ત્વસે જઠરાગ્નિ, પિત્ત, નેત્ર, અંધકાર, ક્રોધ આદિ; વાયુતત્ત્વસે શ્રવણ, સ્પર્શ, ઉચ્છ્વાસ, સ્વેદ, ગમન; ઔર આકાશતત્ત્વસે મન, બુદ્ધિ, નિદ્રા, પ્રમાદ, મદ આદિ હોતે હૈં. યહ હુઆ પંચભૂતાત્મક શરીર.

રાશિયોંમેં રહે હુયે પ્રધાન તત્ત્વકો લેકર ઉનકે તત્ત્વકા ભી નિશ્ચય કિયા ગયા હૈ. તદનુસાર મેષ, સિંહ, ધન અગ્નિતત્ત્વકી વૃષભ, કન્યા, મકર પૃથ્વી-તત્ત્વકી, મિથુન, તુલા, કુંભ વાયુતત્ત્વકી ઔર વૃશ્ચિક, મીન, કર્ક જલતત્ત્વકી રાશિ માની ગઈ હૈં.

શરીરકે વિભિન્ન અવયવ વ કાર્યવાહી પર ઈન રાશિયોંકા પ્રભાવ હોતા રહતા હૈ. મેષરાશિકા પ્રભાવ મસ્તક, મુખ, દિમાગ પર હોતા હૈ. વૃષભકા ગરદન, અન્નનલી, કંઠ, છોટે દિમાગ આદિ પર હોતા હૈ. મિથુનકા ફેફડે, શ્વાસ, રક્ત, હાથ, પહૂંચી આદિ પર રહતા હૈ. કર્કકા છાતી, ઉરપ્રદેશ, પાચનતંત્ર પર પ્રભાવ રહતા હૈ. સિંહકા પીઠ, હૃદય, મેરુદંડ આદિ પર ઔર કન્યાકા જઠર, અંતડિયોં પર પ્રભાવ રહતા હૈ.

તુલાકા મૂત્રપિંડ, કટિપ્રદેશમેં ઔર વૃશ્ચિકકા પ્રજનનતંત્ર, મલવિસર્જન, ગુપ્તેન્દ્રિય આદિ પર પ્રભાવ રહતા હૈ. ધનકા નિતંબ, મજ્જાતંતુ, પ્રમુખ નાડિયાં પર પ્રભાવ હોતા હૈ. મકરકા ઘુટનોં પર, કુંભકા પગ, રક્તકે પરિભ્રમણ, હાથોંકે કોણ આદિ પર પ્રભાવ પડતા હૈ. મીનકા ઘુટનોંસે નીચે પિંડલિયોંસે લગાકર તલુવેં તક ઔર જલવાહિનીતંત્ર પર પ્રભાવ રહતા હૈ.

ઇસી પ્રકાર હમારે શરીરકે વિભિન્ન સ્થાનોંમેં ૨૭ નક્ષત્રોંકે પ્રભાવકે કેન્દ્ર નિશ્ચિત કિયે ગયે હૈં. ઈસ પ્રકાર ગણિત વ અનુભૂતિકી ઠોસ ભૂમિકા પર જ્યોતિષ-શાસ્ત્રકી રચના હુઈ હૈ. આયુર્વેદશાસ્ત્ર વ યોગશાસ્ત્રકી રચના ભી ઈસી પ્રકારસે હુઈ હૈ. જ્યોતિષશાસ્ત્રકી બાતોંકી પુષ્ટિ આયુર્વેદ તથા યોગશાસ્ત્રને ભી કી હૈ.

મૈંને સમુદ્રમેં જવારભાટા હોનેકી બાત કહી. ઉસી પ્રકાર પૃથ્વી વ સૂર્યકે વિભિન્ન અન્તરકો લેકર, ભ્રમણક્રમકે અનુસાર પૃથ્વી પર વિભિન્ન ઋતુઓંકા ઉદય-અસ્ત હોતા રહતા હૈ. પરંતુ ઈસમેં ભી નિયમ હૈ. જૈસે કિ કર્ક રાશિમેં સૂર્ય આતા હૈ તબ શ્રાવણમેં બરસાત હોતી હૈ. કન્યારાશિકે સૂર્યમેં શરદઋતુ હોતી હૈ. તાત્પર્ય કિ ઈન નિયમોંકે અનુસાર હી પ્રાકૃતિક પરિવર્તન હોતે હૈં.

પ્રાકૃતિક પરિવર્તનકે પ્રભાવસે શરીરકી પ્રકૃતિમેં ભી પરિવર્તન હોતા રહતા હૈ. જૈસે કિ શરદમેં પિત્તપ્રકોપ તો વર્ષાઋતુમેં વાયુપ્રકોપ હોતા હૈ. ફિર સૂર્યકી ગરમીકે અનુસાર પ્રત્યેક દિનમેં તીન બાર શરીરપ્રકૃતિમેં પરિવર્તન હોતા હૈ. માત્રા ન્યૂન્યાધિક હોતી હૈ. સુબહમેં કફ, દોપહરમેં પિત્ત ઔર સાયંકાલકો વાયુપ્રકોપ હોતા હૈ. વર્ષાકે દિનોંમેં ચંદ્ર બલવાન હોતા હૈ ઔર કફ, વાયુકો દબાકર વાયુકા પ્રકોપ રહતા હૈ. તો ગ્રીષ્મમેં મંગલ વ રવિ પ્રબલ હોતે હૈં. ઈસીલિયે પિત્તકી પ્રબલતા હોતી હૈ.

ઔર ભી બાત હૈ. બાલ્યાવસ્થામેં કફ, યુવાવસ્થામેં પિત્ત તો વૃદ્ધાવસ્થામેં વાયુકા પ્રકોપ બહુધા વિશેષ હોતા હૈ. જીવનકે પ્રથમ ચાર વર્ષકા જો કાલ હૈ ઉસમેં ચંદ્રમાકા પ્રભાવ પ્રધાન રૂપસે રહતા હૈ. ચંદ્રમા રસદાતા ઔર શીતલ હૈ. ઈસલિયે ઈસ કાલમેં કફ-શ્લેષ્મકી અધિકતા રહતી હૈ.

અચ્છા, સુનો. થોડા વિષયાન્તર હોતા હૈ. ફિર ભી ઈસ વિષયકી સૂક્ષ્મતા સમઝમેં આયેગી. શ્લેષ્મ જો હોતા હૈ વહ જીવમાત્રકે શરીરબલકા આધાર હોતા હૈ. યહ બાલ કફ શરીરવૃદ્ધિકી ક્ષમતાવાલા હોતા હૈ. ઔર બાલકકી શક્તિયોંકી વૃદ્ધિકા કાલ ભી વહી કાલ હૈ.

અબ ભગવાનકી જ્ઞાનપૂર્ણ સર્જનક્રિયા દેખો. માતાકે શરીરકે ઔર કોઈ અંગમેંસે દૂધ ક્યોં નહીં આતા હૈ ઔર સ્તનોંમેં હી ક્યોં આતા હૈ? કારણકિ સ્તનોંકે સંયોજનમેં વહી શ્લેષ્મપૂર્ણ જલ પ્રધાન રૂપમેં રહતા હૈ ઔર વહી જલ બાલકકે શરીરકી વૃદ્ધિ વ પુષ્ટિ કરનેવાલા હોતા હૈ. ઈસીલિયે સ્તનપાનકી મહત્તા હૈ. ઈસકે દ્વારા પ્રાકૃતિક વાત્સલ્યરસ બાલકોંમેં પહુંચતા હૈ.

સ્તનપાનકે અભાવ હોને પર, બહુધા બાલકોંમેં ઈસ વાત્સલ્યરસકી ત્રુટિ રહતી હૈ. તબ ઉન બાલકોંમેં માતા, પિતા અપને બાલ-બચ્ચે તથા ઔર મનુષ્યોંકે પ્રતિ પ્રેમભાવ, સહૃદયતા, વાત્સલ્ય, કરુણા, આદિ નહીં હોતે હૈં. યહ બાલકકો નુકસાન હુઆ ઔર માતાઓંકો ભી નુકસાન હોતા હૈ. સ્તનપાન નહીં કરાનેસે વહાં કેન્સર હો જાનેકા બહુત સંભવ હોતા હૈ. ચંદ્રકા પ્રભાવ મસ્તક વ ઉદર પર રહતા હૈ. તો બાલકમેં ઉનકા વિકાસ પર્યાપ્ત માત્રામેં ન હોનેકા ભી સંભવ રહતા હૈ. ગર્ભસ્થિત બાલક પર ચંદ્રકા આધિપત્ય રહતા હૈ ઔર ચંદ્રકા મસ્તક પર આધિપત્ય રહતા હૈ. ઈસીલિયે જન્મકે સમય બાલકકા મસ્તક હી પ્રથમ બાહર આતા હૈ.

ફિર દસ વર્ષકી આયુપર્યંત બુધકા પ્રભાવ મુખ્ય રહતા હૈ. બુધ વાત, પિત્ત ઔર કફકો સમાન રખતા હૈ. ઈસી કાલમેં ચંચલતા, બોલને-સુનનેકી ચતુરતા, બુદ્ધિજન્ય તથા બુદ્ધિપોષક પ્રવૃત્તિ, અભ્યાસ, પઢાઈ, ઈત્યાદિકા બાલકમેં ઉદ્ભવ વ સંવર્ધન હોતા હૈ. બુધકા પ્રભાવ મુખ્યતઃ મસ્તક ઔર જિહ્વા પર હોતા હૈ.

ચૌદ વર્ષકી આયુસે શુક્રકા પ્રભાવ મુખ્ય હો જાતા હૈ. ઈસસે ઈસ કાલમેં વીર્ય, દજકા ઉદ્દીપન હોતા હૈ. તબ બાલકકી ચંચલતા વ સમઝમેં તદનુસાર મોડ આ જાતા હૈ. પંચેન્દ્રિયોંકે વિષયોંકે ભોગકી ઈચ્છા, ચંચલતા, રસજ્ઞતા આદિકા ઉદ્ભવ હોતા હૈ. શુક્રકા પ્રભાવ મુખ્યતઃ ગ્રીવા ઔર જ્ઞાનેન્દ્રિયોં પર હોતા હૈ.

અબ દેખો, શરીરરચના કે સાથ ગ્રહ-રાશિકા કિતના સંબંધ હૈ ! મેષરાશિકા અધિપતિ મંગલ હૈ ઔર મંગલકા પ્રભાવ રક્ત વ ગ્રીવા પર રહતા હૈ. સારે જીવનકાલમેં શરીર પર શુક્ર, રવિ ઔર મંગલકા પ્રભાવ રહતા હૈ. જિન માતાઓંકે જન્મસમય પર શુક્ર, રવિ ઔર મંગલ વિપરીત હોતે હૈં ઉનકો પ્રસવમેં કષ્ટ હોતા હૈ. પોટાસ ફોસ્ફેટ મેષરાશિકે ચંદ્રકા કામ દેતી હૈ. ઈસલિયે પ્રસવકા કષ્ટ મિટાનેકે લિયે ઉસ વક્ત તથા પહલે ભી માતાઓંકો દો-દો ગ્રેન ગરમ પાણીકે સાથ દી જાતી હૈ તો લાભ હોતા હૈ. ઠીક પ્રસવકાલમેં તો એકએક ગ્રેન દસ-દસ મિનિટ પર દી જાતી હૈ તબ ભી કોઈ નુકસાન નહીં હોતા હૈ. ઈસસે પ્રસવ નિર્વિઘ્ન ઠીક હો જાતા હૈ.

પ્રત્યેક માસમેં સૂર્યકી શક્તિ વિભિન્ન પ્રકાર વ સામર્થ્યકી હોતી હૈ. યોગકે જ્ઞાતાઓંને ભી યોગક્રિયાઓંકે દ્વારા ઈસી બાતકી અનુભૂતિ કરકે સ્પષ્ટ આદેશ દિયા હૈ કિ વસંત યા શરદઋતુમેં હી પ્રાણાયામકા નૂતન અભ્યાસ પ્રારંભ કરના, કારણ કિ પ્રાણાયામકા અભ્યાસ પ્રાણવાયુસે સંબંધિત હૈ. વસંતમેં કફ ઔર શરદમેં પિત્ત કુપિત રહતા હૈ. ઈસલિયે કફ ઔર પિત્તકા જોર હોવે તબ પ્રાણવાયુકા અભ્યાસ કિયા જાતા હૈ તો વાયુવિકાર નહીં હોતા હૈ. અન્યથા વાયુવિકાર હોનેકી સંભાવના રહતી હૈ. ઐસે વાયુવિકારકો લેકર પાગલપન તક હો આતા હૈ.

દેખો, સ્થૂલ શરીરકા વિકાસ પૃથ્વીતત્ત્વકી રાશિયોંમેં અધિક હોતા હૈ. વૃષભ, કન્યા ઔર મકર યે તીન રાશિ પૃથ્વીતત્ત્વકી હૈં. સંક્રમણકાલકા થોડા અન્તર હોના સંભવ હૈ. ફિર ભી, બહુધા ૨૦ અપ્રૈલ સે ૨૨ મઈ, ૨૨ અક્તૂબરસે ૨૨ સિતંબર ઔર ૨૧ દિસંબરસે ૨૦ જનવરી તક યે રાશિયાં રહતી હૈં.

શારીરિક કુટેવ, વ્યસન આદિસે મુક્ત હોનેકા પ્રયત્ન ઈન રાશિયોંકે સમયમેં

કરનેસે શીઘ્ર વ અચ્છા પરિણામ નિકલ આતા હૈ. ઈસી તરહ, શરીરકે નિર્બલ વ દોષયુક્ત કોઈ એક અવયવકો પુષ્ટ વ દોષરહિત કરના ચાહો તો ઉસકે લિયે નિર્દિષ્ટ વ્યાયામ, ઔષધોપચાર આદિ ઈન રાશિયોંકે સમયમેં કિયા જાય તો અધિક લાભ પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઔર શીઘ્ર પરિણામ દેતા હૈ.

સૂક્ષ્મ શરીરકી શક્તિયોંકા વિકાસ જલતત્ત્વકી મીન, કર્ક, વૃશ્ચિક, ઈન તીન રાશિયોંકે સમયમેં અધિક હોતા હૈ. ઈનકા સમય હૈ ૧૯ ફરવરીસે ૨૧ માર્ચ, ૨૧ જૂનસે ૨૨ જુલાઈ, ૨૩ અક્તૂબરસે ૨૨ નવેમ્બર. માનસિક સામર્થ્ય પ્રાપ્ત કરને તથા બઢાનેકો યહ ઉત્તમ કાલ હૈ. ઈસ કાલમેં સૂર્યરશ્મિયાં હમારે સૂક્ષ્મ શરીર તક પહુંચતી હૈં. ઈસલિયે મનોનિગ્રહ, સંયમ, દોષનિર્મૂલન, આદિકા પુરુષાર્થ ઈસ કાલમેં કરનેસે બ્રહ્માડાન્તર્ગત શક્તિપ્રવાહકા સાનુકૂલ સહારા મિલનેસે શીઘ્ર ફલદાઈ હોતા હૈ.

સક્ષ્મ શરીરકી કુછ શક્તિયોંકા વિકાસ વાયુતત્ત્વકી મિથુન, તુલા ઔર કુંભ રાશિયોંમેં ભી અધિક હોતા હૈ. ઈન રાશિયોંકા કાલ હૈ ૨૦ જનવરીસે ૧૯ ફરવરી, ૨૨ મઈસે ૨૧ જૂન, ૨૩ સિતંબરસે ૨૨ અક્તુબર. આત્મિક સામર્થ્યકા વિકાસ કરનેકો, બુદ્ધિકી સૂક્ષ્મતા વ સ્થિરતા બઢાનેકો યહ કાલ ઉત્તમ હૈ. વિદ્યાર્થી, વિદ્વાન, સાધક, ચિંતક, લેખક આદિકે લિયે યહ કાલ સર્વોત્તમ ફલદાતા હૈ.

કારણ, શરીરકી શક્તિયોંકા વિકાસ અગ્નિતત્ત્વકી મેષ, સિંહ ઔર ધન રાશિયોંકે સમયમેં અધિક હોતા હૈ. ઈનકા કાલ હૈ ૨૧ માર્ચસે ૧૯ અપ્રૈલ, ૨૨ જુલાઈસે ૨૨ અગસ્ત, ૨૨ નવેંબરસે ૨૧ દિસંબર. આધ્યાત્મિક ઉન્નતિકે લિયે ઈસ કાલકા પુરુષાર્થ વ વ્યાયામ બહુત હી લાભપ્રદ હોતા હૈ.

આસન, પ્રાણાયામ, આદિકે દ્વારા બીમારિયાં દૂર હોતી હૈં

દુર્લભજીભાઈ : સબકે લિયે લાભપ્રદ હો ઐસા કોઈ યૌગિક વ્યાયામ હો તો બતલાઈયેં.

શ્રીગુરુદેવ : સબકે લિયે દીર્ઘ શ્વાસપ્રશ્વાસકી વ્યાયામક્રિયા સર્વદા લાભપ્રદ હોનેસે સર્વોત્તમ હૈ. ક્રિયા એક હી હોને પર ભી મનકો એકાગ્ર કરનેકે સ્થાન વિશેષ અલગઅલગ રખા જા સકતા હૈ.

ઈસ વ્યાયામક્રિયા કરનેકા તરીકા ઈસ પ્રકાર હૈ. જિસ સ્થાનકો દોષરહિત કરના હો, વહી સ્થાન પર વૃત્તિકો કેન્દ્રિત માને એકાગ્ર કરકે, ઉસી સ્થાનકે સર્વથા

નીરોગ, દોષરહિત, સુંદર સ્વરૂપકી દૃઢ ભાવના કરતે હુએ દીર્ઘ શ્વાસપ્રશ્વાસ લેના ચાહિએ.

દેખો, વિભિન્ન રાશિકે વિભિન્ન સમયમેં પ્રાણવાયુકે વર્ણ, સામર્થ્ય આદિમેં ભી, રાશિ વ સમયકે ભેદકે અનુસાર, ભેદ રહતા હૈ. ઈસલિયે પરિણામ ભી અલગ-અલગ મિલતા હૈ.

દુર્લભજીભાઈ : યોગાસન, પ્રાણાયામ તથા મુદ્રાકે અભ્યાસકે દ્વારા શારીરિક, માનસિક, સભી પ્રકારકી બીમારિયાં દૂર હોતી હૈં ઐસા પઢનેમેં ભી આતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : યહ તો બિલકુલ સહી બાત હૈ હી. યોગકે આસન, પ્રાણાયામ, મુદ્રા, આદિકે વિભિન્ન પ્રકાર ઈસીલિયે તો હૈં ! ઈસલિયે યહ તો નિસ્સંદેહ હૈ કિ શારીરિક વ માનસિક વ્યાયામકે લિયે યોગાસન, પ્રાણાયામ આદિ ઉત્તમ પ્રકાર હૈં. વ્યાયામકે દ્વારા કુપિત દોષ સમતા ધારણ કર લેતા હૈ. તબ કુપિત દોષકી બીમારી ભી શાંત હો જાતી હૈ. ઉનકે સાથસાથ વિભિન્ન આદિત્ય-પ્રભાવકો ભી ધ્યાનમેં રખા જાતા હૈ. તબ શુભ ફલ શીઘ્ર નિકલ આતા હૈ.

જૈસે કિ છાતી વ જઠરકી બીમારી દૂર કરનેકી ક્રિયા વ કસરત આષાઢ માસમેં પ્રારંભ કરની ચાહિએ. ઘૂંટને યા પગકે જોડોંકી તકલીફ મિટાનેકે લિયે પૌષમેં, હૃદય, પીઠ, કરોડરજ્જુકે ઊપર સાવનમેં, પેટ વ આંતોંકે લિયે ભાદ્રપદમેં, પૈર, પૈરકે અંગૂઠે, અંગુલિયોંકે ઊપર ફાલ્ગુનમેં, મૂત્રાશય, કટિપ્રદેશકે લિયે આશ્વિનમેં.

દેખો, જિસ પ્રકાર વૃક્ષકા સ્વાસ્થ્ય ઉસકે મૂલકે પોષક સ્રોતોંકે ઊપર અવલંબન રખતા હૈ, ઉસી પ્રકાર શરીરકા સ્વાસ્થ્ય વ સામર્થ્ય શરીરકે મૂલ વિદ્યુત પર અવલંબિત હૈ. વિદ્યુતકા જિતના અધિક સંગ્રહ, ઉતના હી શરીર નીરોગ માને સ્વસ્થ. વિદ્યુત માને જીવનીય શક્તિકા તેજપુંજ, જત્થા. મનકો શાંત રખકર, એકાગ્ર કરકે, પ્રાણાયામ આદિ કરનેસે વિદ્યુત બઢતી હૈ ઔર અધિક પુષ્ટ હોતી હૈ.

ઈસલિયે રાજયોગમેં, હઠયોગકી તરહ કેવલ પ્રાણાયામ, આસન આદિ ક્રિયાઓંકે કરને પર જોર (મહત્ત્વ) ન દેકર મનકી ક્રિયા પર વિશેષ જોર દિયા જાતા હૈ. દેખો, મનશુદ્ધિકી મહત્તા વ શ્રેષ્ઠતા રાજયોગને પ્રત્યક્ષ કી હૈ.

મનશુદ્ધિસે મનકી ગતિ ચંચલ ન રહને પર, મન શાંત-સ્થિર હોનેસે, પ્રાણકી ગતિ ભી ફૌરન હી શાંત-સ્થિર હો જાતી હૈ. ઔર ફિર રુકને પર તો સમાધિ હૈ ! મનશુદ્ધિ, દૈવી સંપત્તિ યા સાત્ત્વિકતા, જો કહો સો ! નિશ્ચિત બાત તો યહી હૈ કિ નિરર્થક જહાં-તહાં બહતી હુઈ વિદ્યુતકા બહના સાત્ત્વિકતાસે હી રુક

જાતા હૈ. તબ વિદ્યુતકા પર્યાપ્ત સંચય બના રહતા હૈ. ફિર યહ સંચિત વિદ્યુત શરીર વ મનકો નીરોગ, સુસ્વસ્થ ઔર સુપ્રસન્ન રખતી હૈ.

૯૫ પ્રતિશત બીમારિયોંકો દૂર કરનેકી એક ક્રિયા

અચ્છા, કમસે કમ ૯૫ પ્રતિશત બીમારિયોંકો દૂર કરનેકે લિયે મૈં એક ક્રિયા બતલાતા હૂં. યહ અનુભૂત ક્રિયા હૈ. ઈસ ક્રિયા કે સફલ હોનેમેં મૂલ રહસ્ય સિર્ફ યહી હૈ કિ મસ્તક વ શરીરકે સમસ્ત જ્ઞાનતંતુઓંમેં, યહાં તક કિ રક્તકે એકએક બુંદમેં, મનોયોગસે વિદ્યુતશક્તિકો આકર્ષિત કરકે ભર દેના ઔર ઉસીકે દ્વારા સારે તંતુઓંકો શુદ્ધ કરના, અર્થાત્ સબકી અશુદ્ધિયોંકો જલા દેના.

દેખો, ઈસ ક્રિયાસે કભી કિસીકો કોઈ નુકસાન નહીં હો સકતા. સબ પ્રકારકે ભારી વ્યાયામસે ભી જ્યાદા ફલ, ઔર વહ ભી કમ સમયમેં, ઈસ ક્રિયાકો કેવલ ૧૫-૨૦ મિનિટકે લિયે કરનેસે મિલતા હૈ. શર્ત કેવલ યહી કિ નિત્યપ્રતિ ઔર બરાબર શાંત મનસે ઠીકઠીક ઢંગસે કરની ચાહિએ.

અબ ક્રિયા સમઝાતા હૂં કિ કિસ પ્રકાર ક્યા કરના ચાહિએ ? દેખો, કમરેકે ફર્શ પર ઊની કમ્બલ ડાલ કર ઉસ પર સીધા લેટેં. શરીર પર તંગ કપડે નહીં રખના ચાહિએ. શરીરકો બિલકુલ ઢીલા, તનાવરહિત કર દેના. દો મિનિટકે પશ્ચાત્ ધીરેધીરે પ્રાણવાયુકો ફેફડોંમેં ભરના. પરંતુ વિચાર વ ભાવનાપૂર્વક, ક્રમસે ભરનેકા હૈ. પહલે પેટકા ભાગ, ફિર છાતીકા ભાગ, ફિર ફેંફડોંકો ભરના.

ભરનેકી ક્રિયા દોનોં નાસિકાઓંસે કરનેકી હૈ. ભરનેકે બાદ તુરન્ત હી મુંહસે ધીરેધીરે ક્રમસે નિકાલના. પહલે ફેફડોંસે, ફિર છાતીસે, ફિર પેટસે. પ્રારંભકે અભ્યાસમેં રેચકપૂરક શાંતિસે ધીરેધીરે કરના. અભ્યાસકે બઢને પર, સુખપૂર્વક હો પાવેં, ઈતની ગતિસે કરના. તાત્પર્ય કિ કષ્ટ યા ખિંચાવ હો ઈતની ગતિસે નહીં કરના ચાહિએ.

ઈસ ક્રિયા કરનેમેં ચાર બાતેં ધ્યાનમેં રખની ચાહિએ. (૧) પૂરકકે સમય પ્રથમ પેટમેં વાયુ ભરના ઔર રેચકકે સમય પ્રથમ ફેફડોંસે વાયુ નિકાલના.

(૨) કુંભક દોનોંમેં (પૂરક-રેચકમેં) નહીં હોના ચાહિયે.

(૩) સર્વ અંગોંમેં વાયુ એકસી ગતિસે ભરના ઔર નિકાલના ચાહિએ.

(૪) વાયુકી ગતિકો ખંડિત યા ઉલટસુલટ નહીં કરના.

એક બાત ઔર ભી ધ્યાનમેં રખને જૈસી હૈ. કભીકભી, કિસીકો, પ્રારંભમેં

થોડા સા ચક્કર જૈસા માલૂમ પડે તો ઘબડાના નહીં ચાહિએ. પ્રારંભમેં હી ઐસા હોનેકી સંભાવના હૈ, ક્યોંકિ પ્રાણવાયુસે શુદ્ધ વિદ્યુત ભીતર ભરી જાતી હૈ તબ ભીતરકે અશુદ્ધ રક્ત યા દોષોંકે સાથ ઉસકા સંયોગ હોને પર દૂષિત ગેસ પૈદા હોતા હૈ.

અભ્યાસ પુષ્ટ હોને પર અનુભવમેં આયેગા કિ ૧૦-૧૫ મિનિટ તક ક્રિયા કરતે હી શરીરમેં યા હાથ યા મુંહમેં ઝનઝનાહટ હોતી હૈ. તબ જાનના કિ રક્તકી શુદ્ધિ હુઈ હૈ. ઈસકે બાદ ભી ૫-૭ મિનિટ તક ક્રિયા કરના. પશ્ચાત્ શાંત, સ્થિર, બિલકુલ મૃતકકે સમાન પડે રહના. સારે શરીરમેં વિદ્યુત ભર ગઈ હૈ ઐસા અનુભવ હોગા.

શુદ્ધ હવા વ પ્રકાશ હો ઐસી જગહમેં ક્રિયા કરના તબ રક્તાભિસરણકી ક્રિયા ઉત્તમ પ્રકારસે સંતુલિત હોકર શુદ્ધ હોતી હૈ. રક્તકી ગતિ મંદ યા તેજ હો જાનેમેં મૂલ કારણ રક્તકી અશુદ્ધિ હૈ. પ્રાણવાયુસે અશુદ્ધિ ચૌકસ ભસ્મ હો જાતી હૈ, બાહર નિકલ આતી હૈ.

ઈસલિયે બુખાર, હૃદયકી તેજ ધડકન, યકૃત, ફેફડેં, લીવર આદિકી બીમારી યા સિરમેં યા કોઈ ભી અંગમેં દર્દ-પીડા હો તબ ઈસ ક્રિયાસે ચૌકસ લાભ મિલતા હૈ.

દુર્લભજીભાઈ : ઈસકો કિસ સમય પર કરના ચાહિએ ?

શ્રીગુરુદેવ : વ્યાયામ-માત્રકા પહલા નિયમ હૈ કિ ભોજન કે પહલે કરના ચાહિએ. દિનમેં દો બાર કરેં. પ્રાતઃકાલ પેટ બિલકુલ ખાલી હોતા હૈ તબ કરનેસે અચ્છા હોતા હૈ ઔર અચ્છા ભી રહતા હૈ. ફિર ભોજનકે છ ઘંટે પશ્ચાત્ કરેં. ચા યા દૂધ લિયા હો તો એક ઘંટે બાદ કરનેમેં હરકત નહીં.

રાત્રિકે નિયમસે ઉઠતે હી શ્રી ગુરુદેવને કહા : ભવિષ્યકે કુછ ઐસે દીનહીન ચિત્ર દેખેં તો બ્રહ્માસે ઝઘડા શુરુ હો ગયા હૈ. ગેહૂં, ચાવલ યા બાજરી, જુવાર ન મિલેં તો ઉસ વક્ત કાજૂ, બદામ, જરદાલુ આદિ સરલતાસે સહજ પ્રાપ્ત હોવેં ઐસા તો કરના ચાહિએ થા ન ? યહાં ભારતમેં ઈનકે, લબાલબ ભરેભરે પેડ ઠૌરઠૌર પર કર દેતેં તો તુમ્હારી નિધિમેં કૌનસા ઘાટા આ જાતા ?

બ્રહ્માકા ઊલટા દિમાગ, ઊલટે ઉનકે કામ,
બ્રજમેં તો ટેંટી કિએ (ઔર) કાબુલમેં બાદામ.

મહાપુરુષોંકે અવતાર સંબંધિત ભ્રમ

૨૬-૭-૫૨ સદ્‌ગુરુસદન : રાજકોટ.

શ્રીગુરુદેવ ૧૫-૭-૫૨ કો ફ્રંટિયરસે કોટા પધારેં. વહાંસે ઉજ્જૈન, ચિત્રકૂટ હોકર ભાવનગર ૨૨-૭-૫૨ કો પધારેં. હમ ૨૫-૭-૫૨ કો ભાવનગર પહુંચે. શ્રી ગુરુદેવ ૨૬-૭-૫૨ કો દોપહરમેં રાજકોટ પધારે હૈં. હમ રાત્રિકો આશ્રમમેં પહુંચેં ઔર પ્રણામ કિયા. તબ શ્રીગુરુદેવને કહા :

અચ્છા ! તો ઠીક હૈ. કલ હમ જૂનાગઢ જાયેંગે. દેખો તો, કિતની વિલક્ષણ બાત હૈ ! બિલખા આનંદાશ્રમકે સ્થાપક આચાર્ય, બ્રહ્મલીન મહાત્મા શ્રી નથુરામજી શર્માજીકે કોઈકોઈ અનુયાયિયોંકો એક બ્રાહ્મણ બાલકકે લિયે ઐસા ભ્રમ યા ભાવ હો ગયા હૈ કિ, યહ બાલક તો શ્રી શર્માજીકા હી અવતાર હૈ !

કહતે હૈં કિ બાલક સર્વશાસ્ત્રવેત્તા હૈ ઔર કુછ આચાર-નિયમ ભી વૈસે હૈં જો સબૂત દેતે હૈં કિ બાલક પૂર્વસંસ્કાર-પ્રાપ્ત હૈ. ઈસ પ્રકારકા ભ્રમ હોના બુદ્ધિકા દોષ હૈ ઔર મનકા અધૈર્ય વ ભોલાપન હૈ. આપ લોગોંને આપકે ગુરુદેવ શ્રી શર્માજી મહારાજકો બ્રહ્મનિષ્ઠ જાને ઔર માને હૈં. ફિર બ્રહ્મનિષ્ઠકા અવતાર અર્થાત્ પુનર્જન્મ ભી ઈસ તરહ કભી હોતા હૈ ક્યા ?

બ્રહ્મનિષ્ઠ તો વહી હૈ જિનકી સ્થિતિ પરબ્રહ્મમેં હૈ. વહીં સે બાહર આનેકા તભી હોતા હૈ જબ ભગવાનકી આજ્ઞા હોતી હૈ. જો આતે હૈં વે બચપનસે હી ઐસે પ્રગટ પ્રદર્શન નહીં કરતે હૈં કિ કહીં તો પૂજાતે હો, ખૂબ અર્થસંચય કરતે હો યા રાજા-મહારાજાકે સમાન ઠાટબાટ જમાયે હુએ હો !

યદિ ઐસા હો તો નિશ્ચિત માનોં કિ યે લોગ ધર્માચારકી નહીં કિન્તુ દંભાચારકી પોલપાલ ચલાનેવાલે તકવાદી હૈં. મહાપુરુષ હમેશા ધર્મકી પુનઃ સ્થાપના કરતે હૈં. કાલકે પ્રભાવસે ધર્માચરણમેં સમ્મીલિત હો ગઈ હો ઐસી કમી-અશુદ્ધિયાં ખુલ્લા કરકે ઉન્હેં નિરસ્ત કરતે હુએ લોગોંમેં ધર્મકી સહી સમઝ, સહી ભાવના તથા સહી ક્રિયાપ્રવૃત્તિ જાગ્રત કરકે ધર્મસ્થાપનાકા પુનિત કાર્ય કરતે હૈં.

ખૈર ! અપનેકો ક્યા ? હમકો તો હમારે નિશ્ચયમેં કિંચિત્ માત્ર ભી શંકા નહીં હૈ. ફિર ભી શ્રીનાથભગવાનકે અનન્ય-નિષ્ઠ શિષ્યવૃંદ ભી હૈ જો ચાહતા હૈ કિ યહ ભ્રમ બહુત જ્યાદા ફૈલ જાય ઈસકે પહલે ઈસે ભ્રમ હૈ ઐસા પક્કા જાના જાય ઔર સબકો નિશ્ચયપૂર્વક કહા જાય.

ઉનકે મંતવ્યાનુસાર યહ કરના અત્યંત આવશ્યક વ હિતપ્રદ હૈ. ઈસલિયે, ઉનકે કહનેસે મૈંને હાં કહ દી હૈ કિ ભલે, જૂનાગઢમેં ઉસ સર્વશાસ્ત્રવેત્તા બાલકકે દર્શન હમ ભી કર લેંગે ઔર પશ્ચાત્ હમારા નિશ્ચય બતલા દેંગે. માનના ન માનના આપકી ઈચ્છા પર હૈ.

દૂસરે દિન શ્રીગુરુદેવ જૂનાગઢ પધારેં ઔર શ્રી મયારામદાસજી મહારાજકે આશ્રમમેં કરીબ ડેઢ ઘંટે બિરાજેં. ઉસી આશ્રમમેં હી બાલક શ્રી બટુક મહારાજ બિરાજે હૈં. સાથમેં ઉનકે માતાજી સીતાદેવીજી તથા પિતાજી રામજી મહારાજ હૈં. શ્રી બટુક મહારાજ પાંચ-છ સાલકે હૈં. શ્રી રામાનુજ સંપ્રદાયકે તથા શ્રી રામચંદ્રજી ભગવાનકે ઉપાસક હૈં.

શ્રીગુરુદેવ વહાં પધારેં ત્યોંહી ફૌરન શ્રી બટુક મહારાજને દંડવત્ પ્રણામ કિએ ઔર શ્રીગુરુદેવને હાથ પકડકર પ્રેમપૂર્વક અપને નિકટ બિઠા લિએ. કાફી ભીડ હો ગઈ થી. જૂનાગઢકી કૉલેજકે પ્રિન્સિપાલ ઔર સંસ્કૃતકે પ્રોફેસર ભી હાજર થે. શ્રી બટુક મહારાજકે દર્શન કરને પર માલૂમ પડતા થા કિ ઉમ્ર જ્યાદા હોગી. આપકે પિતાજીને શ્રીગુરુદેવસે કહા :

બાપૂ, બટુક મહારાજ એક સાલકે થે તબસે હી મૂલ રામાયણ, ગીતાજી, ભક્તિ-સૂત્ર, સાંખ્ય, આદિ શાસ્ત્રોંકે સૂત્ર વ શ્લોક અત્યંત સરલતાસે અપને આપ બોલને લગેં તબ હમ દોનોંકો મહાન આશ્ચર્ય હો ગયા. ફિર લોગોંને ભી જાના. સબને કહા કિ પૂર્વજન્મકે યોગસિદ્ધ બ્રહ્મનિષ્ઠ મહાત્માને આપકે યહાં અવતાર ધારણ કરકે અપને માતાપિતાકો ધન્ય કિએ હૈં.

રામજી મહારાજકે કહને પર બટુક મહારાજને સંસ્કૃત શ્લોકોંકે સહિત પહલે તો પ્રવચન કિયા. પશ્ચાત્ ઉપનિષદ, ગીતાજી, મૂલરામાયણકા સ્વાધ્યાય સુનાયા. કરીબ આધે ઘંટે તક શ્રીગુરુદેવને ધ્યાનપૂર્વક સુના - ફિર દોનોં હાથ જોડે. તબ મહારાજને સ્વાધ્યાય ફૌરન બંધ કર દિયા ઔર શ્રીગુરુદેવકે શ્રીચરણોંમેં પુનઃ દંડવત્ પ્રણામ કિયા.

શ્રીગુરુદેવને સહજ બાતચીત કે તૌર પર દો-તીન પ્રશ્ન ઉઠાએં (૧) વેદકા મૂલ આપ ક્યા માનતે હૈં ? (૨) જીવ ઔર બ્રહ્મકા મિલાપ પ્રતિદિન કબ ઔર કિસ પ્રકાર હોતા હૈ ? (૩) સાંખ્યકી બત્તીસી ઔર વેદાન્તકી છત્તીસીકે બારેમેં આપને ક્યા-ક્યા સમન્વય સાધા હૈ ઈસે જાનનેકો મૈં બડા હી ઉત્સુક હૂં, તો કૃપા કરકે કહિએ.

શ્રી બટુક મહારાજને ઉત્તર નહીં દિયા. કરીબ ડેઢ ઘંટે વહાં બીતા કર શ્રીગુરુદેવને બિદા માંગ લી ઔર બાહર ખડી મોટરમેં બિરાજેં. મહારાજ ઔર આપકે માતાજી, પિતાજી તથા ભક્તજન શ્રીગુરુદેવકો પુનઃ પ્રણામ કરને લગે. જબ માતાજી પ્રણામ કર રહી થી તબ શ્રીગુરુદેવ ચૌંકે ઔર સહસા કહ ઉઠેં

માં, માં ! દેખો, આપકે પ્રસૂતિકા સમય એકદમ નિકટ આ ગયા હૈ. નિર્ધારિત સમયકે પહલે હોગી. નિશ્ચિત હી ઈસલિએ સાવધાન રહના. વરના ભારી પીડા હોનેકી સંભાવના હૈ.

સુનતે હી અબ માતાજી ચૌંકી. ઉન્હોંને કહા, ''ગુરુદેવ ! અભી તો કાફી દેર હૈ. હમારે મુલક મેંગ્લોરમેં કરની હૈ ઔર તબ તક તો હમ મેંગ્લોર પહુંચ જાએંગે.''

શ્રીગુરુદેવ કુછ નહીં બોલેં. ભક્તજનોંકી ભીડ થી. પ્રણામ કરનેવાલોંકી કતાર લગી થી. કુછ દેર બાદ શ્રીગુરુદેવને મેરે માધ્યમસે માતાજીકો કહલવાયા, '' આપ ભ્રમણમેં ન રહે તો અચ્છા હૈ. મેંગ્લોર પહુંચના હો તો દો દિનકે ભીતર પ્લેન દ્વારા પહુંચ જાઓ. આપ ચાહે તા ઈસકે લિયે સારા પ્રબંધ હો જાએગા.''

માતાજીને પ્રત્યુત્તરમેં કહા, ''પ્લેનમેં નહીં જાના હૈ. અભી દેરી હૈ. તબ તક મેંગ્લોર પહુંચ જાએંગે.'' અબ શ્રીગુરુદેવને પુનઃ કહલવાયા, ''ઠીક હૈ. આપકી જૈસી મરજી. પરંતુ અગર કહીં ઐસી આવશ્યકતા પડ જાય તો ભાઈયોંકા સંપર્ક કરના. વે હર પ્રકારકી સહાયતા આપકો દેંગે. મૈં કહકર જાતા હૂં.''

(બાદમેં જ્ઞાત હુઆ થા કિ જૂનાગઢમેં હી માતાજીકે લિયે અસ્પતાલ આદિકા સર્વ આવશ્યક પ્રબંધ શ્રીગુરુદેવકે આદેશાનુસાર મેરે ગુરુબંધુઓંને હી કર દિયા થા, ક્યોંકિ ૩-૪ દિનકે ભીતર હી વહ મૌકા ઉપસ્થિત હો ગયા થા.)

જૂનાગઢસે નિકલનેકે બાદ કુછ દૂર જાકર શ્રીગુરુદેવને મોટર ખડી કરા દી, કારણ કિ ભકતસમૂહમેંસે બહુત લોગ અપને ગાંવ જાનેકે લિયે વિલગ હોનેવાલે થે. હમ ભી યહાંસે ભાવનગર જાયેંગે. સભી મોટરેં રુક ગઈ ઔર ભક્તવૃંદ જલ્દી-જલ્દી શ્રીગુરુદેવકે નિકટ પહુંચ ગયા. શ્રીગુરુદેવ એક વૃક્ષકે નીચે આસન પર બિરાજે હૈં.

શ્રીગુરુદેવ : (હંસતે હુએ) અચ્છા તો સબ આ ગયે ન ! પ્રસાદીકે ફલ, મેવા વ મિઠાઈકે કરંડિયેં અબ યહાં રખ દો. (કરંડિયેં આ જાને પર ઉનકી ઓર દેખતે

હુએ.)

શ્રીગુરુદેવ : દેખિએ ! આપમેંસે કોઈ ભી પ્રસાદીકી આશા અભી નહીં રખના, કારણ કિ મૈં સભી ડ્રાઈવરોંકો હી પહલે દૂંગા. શેષ મહાપ્રસાદ ફિર તુમ લોગોંકો મિલેગા. ઈસલિએ આપ લોગ તો મુઝે ઈતની સહાયતા કરો. સભી ડ્રાઈવરોંકો મેરે પાસ ભેજ દીજિએ, તો મૈં ખૂબ પ્રેમસે આપકો થૅંકયુ કહ દૂંગા હોં.

સબ ખિલખિલા ઉઠે. શ્રીગુરુદેવને ડ્રાઈવરોંકે દોનોં હાથ પ્રસાદીસે ભર દિએ. પશ્ચાત્ હમારે સબકે હાથ ભી પ્રસાદીસે ભર દિએ. ઉસી વક્ત ૮-૯ મોટરેં આકર રુકીં ઔર ગાંવકે ૪૦-૫૦ ભાઈ-બહેનોંકા સમૂહ શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કરને લગા. શ્રીગુરુદેવ અત્યંત પ્રસન્નતાસે હરએકકો નામ લે લેકર બુલાતે રહે ઔર પ્રત્યેકકે હાથ પ્રસાદીસે ભર દેતે રહે.

અભી તો ઈનકી લાઈન પૂરી નહીં હુઈ થી, ઈતનેમેં ગાંવકે ઔર ભી ૫૦-૬૦ ભાઈબહનોંકા સમૂહ આ પહુંચા ઔર પ્રણામ કરનેકો આગે બઢા તબ શ્રીગુરુદેવને ખૂબ પ્રેમસે કહા, ''પ્રણામ તો પીછે કરના. પહલે પ્રસાદી લેનેકો લાઈનમેં ખડે હો જાઓ. પહલે પ્રસાદ, પશ્ચાત્ પ્રણામ.''

ઈતની લંબી કતાર ખડી હો ગઈ કિ સહજ કુતૂહલસે પ્રેરિત હોકર મૈંને ગિનતી કી તો માલૂમ હુઆ કિ કતારમેં ૧૦૭ ભક્તોંને શ્રી વરદ હસ્તોંસે પ્રસાદી પાઈ હૈ. ફિર મેરા ધ્યાન કરંડિયોંકી ઓર ગયા તો મૈં ચૌંક ઉઠી કિ અરે ! યે તો અબ ભી આધે ભરે હુએ હી હૈં ! ઈતને આધે ભરે હુએ તો મૈં કબસે દેખતી રહી થી ! પરંતુ ઈતને લોગોંકે હાથ પ્રસાદીસે લબાલબ ભરે જાનેકે બાદ ભી યે તો અબ ભી ઉતને હી, આધે કે આધે ભરે હુએ હી હૈં !

મેરે આશ્ચર્યકો શ્રીગુરુદેવસે વ્યક્ત કરનેકે લિયે ઝટસે કાગજ-કલમ હાથમેં લેકર મૈં લિખને લગી ત્યોંહી શ્રીગુરુદેવને કહા : કમુ, કુછ મત લિખના. યહ તો કુછ ભી નહીં હૈ હોં ! બિલકુલ મામૂલી બાત હૈ. ઈસકા આશ્ચર્ય હોવે યહી આશ્ચર્ય હૈ ! ઐસી તો કઈ બાતેં સાધુકે પાસમેં અહર્નિશ હોતી હી રહતી હૈં. તુમ તો ઈતના હી નોટ કરો કિ

પ્રભુતાકો સબહી ભજૈં, પ્રભુકો ભજૈં ન કોય,
જો કોઈ પ્રભુકો ભજૈં, (તો) પ્રભુતા દાસી હોય.

દેખો, અભી હમ લોગ બાલકકો દેખકર આએ હૈં. યહ ક્યા હૈ જાનતે હો ?

બાલકકો તોતેકી તરહ બિલકુલ બચપનસે હી પઢાયા ગયા હૈ. જો પઢાયા નહીં ગયા હૈ ઉસકે બારેમેં પૂછને પર બાલક અપને પિતાજીકી ઓર દેખતા રહતા હૈ.

મૈં ખૂબ સમઝતા હૂં કિ ઈસ પ્રકાર બાલકકા ઉપયોગ કરકે માતાપિતા આજીવિકા પ્રાપ્ત કરતે હૈં. પરંતુ ગ્લાનિ તો ઈસ બાતકી હોતી હૈ કિ બાલકકા ભવિષ્ય ક્યા ? ઈસ પર વિચાર નહીં !

બસ, યહી દુઃખ હોતા હૈ. પાંચદશ સાલકે બાદ બાલકકા યહ સારા પાંડિત્ય કર્પૂરકી તરહ ઉડ જાયેગા. સુગંધહીન કર્પૂર મિટ્ટીકે સમાન ભી ઉપયોગી નહીં રહતા. ''અતો ભ્રષ્ટઃ તતો ભ્રષ્ટઃ।''

અભી મોટરમેં એક ભાઈને ઔર એક ઐસે ચમત્કારી મહાત્માજીકી બાત કહી હૈ કિ ઉસે સુનકર તો મેરે હૃદયમેં દર્દભરી ટીસ ઉઠી હૈ કિ અરેરે, ઇતના પાખંડ ! દેખા તો, કહા જાતા હૈ કિ વે મહાત્માજી સ્વયમ્ સિદ્ધ વ સ્વયંભૂ હૈં ! કિસી માતાકે ઉદરમેં નહીં રહે હૈં ! આહાર વ નિદ્રાકી ઉન્હેં આવશ્યકતા હી નહીં હૈ ! કભી પાતે નહીં હૈ ઔર સોતે ભી નહીં હૈં !

સુનો તો, કૈસી-કૈસી બેઢબ બાતેં ગઢી જાતી હૈં ! ઔર તુમ્હારે જૈસે પઢે-લિખે, શિક્ષિત લોગ ભી ઐસી અસંભવ બાતોંકો સહી માન લેતે હૈ યહી આશ્ચર્ય ! ફિર ગાંવડે ગાંવકી અનપઢ બોલી પ્રજાકી તો ક્યા બાત ? અરે ભાઈ ! તુમ તો પઢે-લિખે હો ન ? ફિર ભી ક્યોં અજ્ઞાની હો રહે હો ?

કોઈ ભી દો-તીન પ્રમાણ ધર્મગ્રંથોંકો સમઝપૂર્વક પઢ લેનેમેં તુમ્હારા બિગડતા યા જાતા ક્યા હૈ ? ક્યા ઇતના ભી આપ પઢે-લિખે લોગ કર નહીં સકતે ? યા કરના નહીં ચાહતે હો ? સત્કો જાનનેકી ઉત્કંઠા નહીં ? ઇતની ઉપેક્ષા ક્યોં ? કારણ કિ લાલસા ઔર સ્વાર્થ જ્યાદા હો ગએ હૈં !

દેખો, પહલેકે દિનોંમે તો સુન કરકે, કંઠસ્થ કરકે, પરંપરાગત શાસ્ત્રજ્ઞાન વ પ્રમાણજ્ઞાન જાના વ પ્રાપ્ત કિયા જાતા થા. તબ કહાં ઇન પુસ્તકેં થી ? તુમ્હારે લિએ તો સબ સુગમતાસે ઉપલબ્ધ હૈ. પઢે-લિખેં વ બુદ્ધિમાન હોતે હુએ ભી તુમ લોગોંમે ઇતની સત્ત્વશીલતા વ તેજસ્વિતા નહીં હૈ કિ તુમ સ્વયમ્ શાસ્ત્ર પઢ વા સમઝ કર નિશ્ચય કરો ?

યહ દશા તો બડી હી શોચનીય હૈ. દેખાદેખી કરના ઔર સુની-સુનાઈ બાતેં દોહરાતે રહના યહ બુદ્ધિમાની નહીં ! યહ તો અંધાનુકરણ જિસે ગાડરવૃત્તિ કહની ચાહિએ. શ્રી પ્રકાશાનંદજી સ્વામીજી ભી સબકો આગ્રહપૂર્વક કહતે હૈં કિ પહલે

શાસ્ત્રાભ્યાસ કરો યા શાસ્ત્રોં કો સુનો, સમઝો ઔર પશ્ચાત્ સતોંકો મિલના.

શાસ્ત્રોં કે અભ્યાસસે વા સુનને-સમઝનેસે વિવેકબુદ્ધિ પ્રાપ્ત હોતી હૈ. તાત્પર્ય કિ સચ્ચે ઔર જૂઠે સંતોંકો પહચાननेकी વિવેકબુદ્ધિ જાગ્રત કરો. ધર્મકે નામ પર ચલતે દંભાચારકો દેખકર આજકા પઢા-લિખા ભી ઉસે દિવ્યતા યા ઈશ્વરત્વ માન લેતા હૈ, યહી આશ્ચર્ય !

સોચિય યતી પ્રપંચરત, વિગત વિવેક વિરાગ.

કુછ તો સોચો ! યદિ સ્વયંભૂ હોવે તો ઉનકો નાભિ નહીં હોની ચાહિએ. નાભિકે સ્થાનસે એક નાલકે દ્વારા હી ગર્ભસ્થ બાલક માતાકે ઉદરમેં માતાકે આંતોંકે સાથ જૂડા હુઆ રહતા હૈ ઔર સર્વ પ્રકારકા પોષણ પ્રાપ્ત કરતા હુઆ વિકસિત હોતા રહતા હૈ. ઈતના હી નહીં, ઉસી નાલકે માધ્યમસે માતા કે જ્ઞાનતંતુઓંસે સંસ્કાર ભી પ્રાપ્ત કરતા રહતા હૈ. શ્રીમાનસજ્જીમેં શ્રીભરતલાલજી મહારાજકે વચન હૈં :

રામ વિરોધી હૃદયતે, પ્રગટ કીન્હ વિધિ મોહિ,
મો સમાન કો પાતકી, વાદિ કહૌં કછુ તોહિં.
જનની તૂ જનની ભઈ, વિધિ સોં કહા બસાય.

દૂસરી બાત યહ ધ્યાનમેં રખના ચાહિએ કિ પંચભૂતાત્મક શરીરધારી બિના ગર્ભકે કભી અસ્તિત્વમેં આ હી નહીં સકતા હૈ. પંચીકરણ સિદ્ધાંત બિલકુલ વિજ્ઞાનપૂર્ણ હૈ ઔર ઉસકે દ્વારા હમારે આર્ષદ્રષ્ટા પૂર્વજોંને સાક્ષાત્ કિએ હુએ સત્યકા નિચોડ હમારે સામને રખા હૈ.

સાક્ષાત્ ભગવદ્-શ્રીવિગ્રહ ભી લીલાવતારમેં માતાકે ગર્ભકે દ્વારા હી પ્રકટ હોતે હૈં. યહ તો ઈતના નિશ્ચિત સિદ્ધાંત વ સત્ય હૈ જિતના કિ દોમેં દો મિલાવેં તો ચાર હી હોવે, ઔર કુછ કભી હો હી નહીં સકતા હૈ.

આજ યદિ શ્રીરામજીકા સાક્ષાત્કાર હોવે તબ ભી ઉસી વિશિષ્ટ દિવ્ય પંચભૂતાત્મક શ્રીવિગ્રહ ધારણ કરકે ભક્તકો દર્શન દે પાતે હૈં. યહ શ્રીરામજીકા ઈશ્વરત્વ હૈં. પરંતુ સાક્ષાત્કારકે સમય તક હી શ્રીવિગ્રહકા દર્શન, સ્પર્શ, આદિ હો પાતા હૈ. સ્થાઈ રહ કર લીલા કરનેકા હેતુ હોગા તબ તો પુનઃ વહી બાત હોગી કિ-

અંશન્હ સહિત મનુજ અવતાર । લઈહૌં દિનકરવંશ ઉદાસ ॥
જાજો દિનતે હરિ ગર્ભહિ આયે । સકલ લોક સુખ સંપત્તિ છાયે ॥

સુખયુત કછુક કાલ ચલિ ગયઉ । જેહિ પ્રભુ પ્રગટ સો અવસર ભયઉ ॥

યોગ લગ્ન ગ્રહ વાર તિથિ, સકલ ભયે અનુકૂલ,
ચર અરુ અચર સુહર્ષયુત, રામજન્મ સુખમૂલ.
જગ નિવાસ પ્રભુ પ્રગટેઉ, અખિલ-લોક-વિશ્રામ
ભયે પ્રગટ કૃપાલા, દીનદયાલા, કૌશલ્યા હિતકારી.
હર્ષિત મહતારી, મુનિમનહારી, અદભુત રૂપ નિહારી
વિપ્ર ધનુ સુર સંત હિત, લીન્હ મનુજ અવતાર,
નિજ ઇચ્છા નિર્મિત તનુ માયા ગુન ગોપાર.

''નિજ ઇચ્છા નિર્મિત તનુ'' કહા હૈ હોં ! ઇસકો સમઝના. શ્રી ગીતાજીમેં ભી શ્રીવચન હૈં :

જન્મ કર્મ ચ દિવ્યમેવં યો વેત્તિ તત્ત્વત :।
ત્યકત્વા દેહં પુનર્જન્મ નૈતિ મામેતિ સોઽર્જુનઃ ॥ (૪-૯ ગીતાજી)

હે અર્જુન ! મેરા જન્મ ઔર કર્મ દિવ્ય અર્થાત્ અલૌકિક હૈ, ઇસ પ્રકાર જો પુરુષ તત્ત્વસે જાનતા હૈ, વહ શરીરકો ત્યાગકર ફિર જન્મકો નહીં પ્રાપ્ત હોતા હૈ, કિન્તુ મુઝે હી પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

મૈં તો ઇતના હી કહતા હૂં કિ વિવેકદૃષ્ટિ ખુલી રખકર, સોચ-સમઝકર, બાતકા સ્વીકાર યા અસ્વીકાર કરના ચાહિએ. વિવેક જાગ્રત નહીં રખોગે તબ તો ફિર ગાડરકી ગરડમેં જા મિલોગે. પરિણામમેં લક્ષ્યચ્યુત જીવન બન જાયગા, ક્યોંકિ સંસારમેં જ્યાદા કરકે ગાડરકી ગરડ ચલતી હૈ. જો ઉસસે બચ નિકલતા હૈ વહી અસાધારણ મનુષ્ય !

ચંદનકી તો ચૂટકી ભલી, ગાડી ભલો ન કાઠ,
ચતુર નર એક હિ ભલો, મૂરખ ભલા ન સાઠ.

સંસારકી ગતિ કૈસી હૈ ? જાનતે હોં ? સુનો

કૈસી ગતિ સંસારકી, જ્યોં ગાડરકી ગરડ,
એક પરા જિહિ ખાડમેં, સબૈં પરૈં વહિ ખડ્ડ.

સ્વાર્થી લાલચસે પ્રેરિત હોકર ઐસે ફિતૂરોંમેં ઇતને ફંસ જાઓગે કિ ફિર કોઈ છુટકારા હી નહીં મિલેગા. એક જનમ ઉસી હાલતમેં બીત જાયેગા. ફિર ઇસકે

સૂક્ષ્મ સંસ્કાર ભી કઈ જન્મ તક અપના પ્રભાવ તો રખેંગે હી ન ?

માખી ગુડમેં ગડિ રહી, પંખ રહીં લિપટાય.
હાથ મલૈં અરુ સિર ધુનૈં, લાલચ બુરી બલાય.

દેખો, ભાઈ ! સોચના, સમઝના ચાહિએ. વ્યુત્થાન દશા હોવે, કઈ પ્રકારકી પ્રવૃત્તિયોંમેં બરાબર પ્રવૃત્ત હોવે ઔર આહાર વ નિદ્રાકે બિના પંચભૂતાત્મક શરીર લગાતાર કામ દેતા હો યહ નિતાન્ત અસંભવ હૈ.

કોઇ કાર્યવિશેષમેં તન્મય હો જાને પર આહાર કમ હો જાતા હૈ, નિદ્રા છૂટ જાતી હૈ. તબ જમુહાઈ તક નહીં ઉઠતી. મેરા યહ અનુભવ હૈ. શ્રી રામમહાયજ્ઞકે દિનોંમેં મેરી અનુભૂતિ હૈ. આપમેંસે કઈયોંને યહ દેખા થા કિ કરીબ એક માસ તક નિદ્રા છૂટ ગઈ થી. પરંતુ કાર્યવિશેષકે સંપન્ન હો જાને પર ઉસી ક્ષણ મૈં નિદ્રાધીન હો ગયા થા.

કુછ દિન તુમ્હારે સામને યા તુમ્હારે સાથમેં ઐસે નિકાલતે હોંગે. યહ હો સકતા હૈ. યહ અભ્યાસ કિયા ગયા હોગા. પરંતુ ભાંગ યા અફીમ યા કોઈ ભી, ઇસી પ્રકારકા કોઇ અમલ જરૂર લિયા જાતા હોગા. તબ હી આહાર વ નિદ્રાકે બિના કુછ દિન નિકલતે હૈં.

દૂસરી બાત યહ દેખના કિ જમુહાઈયાં તો જરૂર લેતે હોંગે. જમુહાઈ ઉસીકો આયેગી જો નિદ્રાકી આદતવાલા હો, નિદ્રા જિસકી છૂટી નહીં હો. અમલકા નશા હોતા હૈ તબ બૈઠે-બૈઠે આસનસ્થ સ્થિતિમેં તંદ્રાવસ્થાયુક્ત નિદ્રા લેનેકા અભ્યાસ કિયા જાતા હૈ. તબ નિદ્રા પર કાબૂ ભી રહતા હૈ ઔર ભીતરી મન જાગ્રત રહતા હૈ. ઉસીસે કુછ કાલકે પશ્ચાત્ આંખેં ખોલ દેતે હૈં.

છોડો, ઈન બાતોંમે કુછ સાર હી નહીં હૈ. ઐસે પાખંડોંકી ભરમાર હી તો કલિયુગ હોતા હૈ.

જાકો સદ્‌ગુરુ નહિં મિલા, વ્યાકુલ દહું દિશિ ધાવ,
આંખિ ન સુઝ બાવરા, ઘર જરૈં ઘૂર બતાવ.

જલતા તો ઘર હૈ પર બુઝાનેકો દૌડતા હૈ ઘૂરકો ! ઘૂર યાની ઉકરડા, કૂડેકા ઢેર. વિવેકહીન અંધત્વા કા યહ ચિત્ર હૈ. મૈં ચૌકસ કહ સકતા હૂં કિ જો નિદ્રા લેતા હો ઉસે હી જમુહાઈ ઉઠતી હૈ. યહ પ્રાકૃતિક વિધાન હી હૈ, ઐસા મૈં માનતા હૂં.

ભાંગ તમાખૂ ગાંજા પીકર, 'બના' માનત ભગવાનકો,
વ્યસની હોકર જીવન ખોવેં, મન હોત હૈ શૈતાનકો.

અભ્યાસ કિયા જાવે તો સાધ્ય ક્યા નહીં હોવે ? દેખો, અમલકા નશા રહતા હો તબ બૈઠે-બૈઠે તંદ્રાયુક્ત નિદ્ર લેનેકા અભ્યાસ કિયા જા સકતા હૈ ઔર વહ જાગ્રત નિદ્રા હોતી હૈ. શ્વાનનિદ્રા વૈસી હી હોતી હૈ. જાગ્રત નિદ્રામેં રહતે હુયે ભીતરી જાગ્રત મનસે કુછ દેર પશ્ચાત્ આંખ ખોલ દેતે હૈં ઔર હમ કહતે હૈં કિ અબ સમાધિસે જાગ્રત હો ગયેં !

પાંચભૌતિક દેહકે લિયે ભોજન અનિવાર્ય હૈ. અન્નમય પ્રાણ હૈ, ઈસીલિયે અન્નકો અન્નબ્રહ્મ કહા હૈ. ઈસીલિયે અન્નદાન પ્રાણદાન હૈ. ઈસીલિયે સર્વ દાનોંમે અન્નદાન મહાદાન હૈ, જો પ્રાણીમાત્રકો સદ્ય તુષ્ટિ-પુષ્ટિ દેતા હૈ. ઔદરસ્થ સભી પ્રાણોંકો શક્તિ-સ્ફૂર્તિ દેતા હૈ. તભી સભી પ્રાણ વ જ્ઞાનતંતુ અપને-અપને ક્ષેત્રકી કાર્યવાહી સુચારુ રૂપસે કર પાતે હૈં.

અન્નદાન તલવાર હૈ, રામનામકી ઢાલ,
ભવરિપુ મારનકો "બના", યહી પુરાની ચાલ.
રામનામ જપતે રહો, ભૂખેકો કુછ દિયો,
ઇતનેસે સુખ ના મિલૈં, (તો) "બનાદાસ"સે લિયો.
પાની બાઢ્યોં નાવમેં, ઘરમેં બાઢ્યોં દામ,
દોનોં હાથ ઉલેચિયૈં, યહી સયાનો કામ.

હમ ભાવનગરકે લિયે બિદા હો રહે થે ઔર પ્રણામ કર રહે થે, તબ શ્રીગુરુદેવને કહા કુમુદ, તુમને ઇતના સારા ક્યા લિખ ડાલા હૈ ?

મૈંને કાપીબુક શ્રીહસ્તોંમેં રખ દી. નોંધકો પઢકર નોંધકે એક પન્ને પર, મેરે અક્ષરોંકે બીચમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા, "બરાબર હૈ." ઇસ પન્નેકો પૂરા બ્લોક દૂસરે પન્ને પર હૈ.

મૈં કિસી-કિસીકે હાથોંમેંસે કુંકમ, ભસ્મ યા મૂર્તિ નિકલતે હૈં. ઐસા ક્યોં નિકલતા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : મૈં તો ઇસે કુછ મહત્ત્વકી બાત નહીં સમઝતા હૂં. યે સભી બાતેં અધિકાંશમેં કમાને વા પૂજાનેકે સાધનમાત્ર હૈં. વાસ્તવમેં સત્ય ઔર તથ્ય કુછ નહીં હોતા હૈ. દિશાબંધન યા દૃષ્ટિબંધન જૈસા ભી ઐસી બાતોંમેં હોતા હૈ.

એક ભાઈ બાપૂ ! આપને જામનગરમેં મેરી પીઠ પર આપકા શ્રી વરદ હસ્ત ફિરાયા થા, તબસે મેરી બીમારી કમ હોતી ગઈ ઔર આજ મૈં બિલકુલ સ્વસ્થ હો ગયા હૂં.

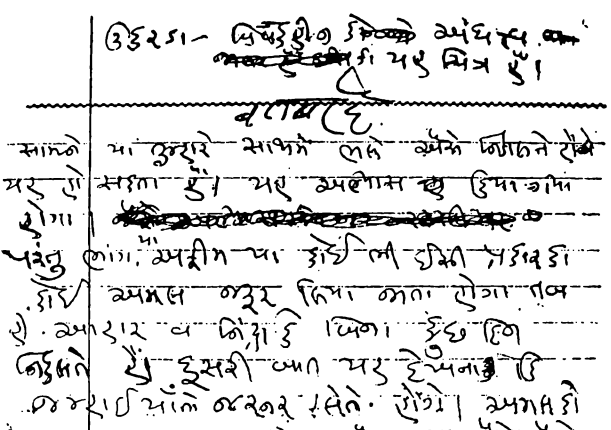

શ્રીગુરુદેવ : ના, ભાઈ, ઐસા નહીં ! પરંતુ આપકી શ્રદ્ધાને આપકી બીમારીકો દૂર કર દી હૈ. દેખો તો, મુઝ ભગવત્-પ્રાર્થનામેં પૂર્ણ વિશ્વાસ હૈ ઔર આપકો મેરેમેં ! તો વિશ્વાસ ઔર શ્રદ્ધાકા હોના હી તો ધ્યેયસિદ્ધિકી કુંજી હૈ ન !

મૈં આપ સબકો યહીં કહૂંગા કિ હમ ભગવદ્-નામ-સ્મરણ શ્રદ્ધાયુક્ત કરેં. શારીરિક, માનસિક, આર્થિક યા સામૂહિક સંકટ દૂર કરનેકે લિએ ભગવદ્-નામ-સ્મરણકા અવલંબન શ્રદ્ધાલુઓંકે લિએ તો જરૂર રામબાણ ઇલાજ વ આશ્રય હૈ હી હૈ. દેખો, સુખ, સંપત્તિ, આનંદ વ શાંતિકે એકમાત્ર મહાન દાતા ભગવાન હી હૈં, ઐસી શ્રદ્ધાકે સાથ નામસ્મરણ કરના ચાહિએ.

૩૦-૭-૫૨, વેરાવલસે (૧) શ્રીગુરુદેવને પત્રમેં લિખા : તુમ્હારા પત્ર આજ વેરાવલમેં મિલા. પોરબંદરમેં કમ ઠહરનેકે કારણ દેરીસે મિલા. મૈં ડહાણૂ આનેવાલા થા પર ન આ સકા. ઇસકા મુઝે સ્વતઃ ખેદ હૈ. પરિસ્થિતિસે બાધ્ય હોના પડા વ તુમ્હારે દુઃખકા કારણ બના.

પુત્રી ! સત્ય હી હૈ કિ બિના ધ્યેય જીવન મૃત્યુ સમાન હૈ. મૈં બહુત શીઘ્ર ડહાણૂ આકર સાધન સંબંધી ચર્ચા કર નિશ્ચય કર દૂંગા. સચમૂચ દો વર્ષ વ્યર્થ ગયે પર ઉનસે કુછ લાભ હી હુઆ હૈ ઐસી મેરી માન્યતા હૈ. કુમુદ ! તુમ લિખતી હો કિ હમારી કિસકો પરવાહ હોવે ? પુત્રી ! ઐસા ન સમઝો. મૈં તુમ્હારા હૂં ઔર તુમ્હારા શુભેચ્છુ હૂં. તુમ અસાહ નહીં ! તુમ ભગવાન રામકે પરિકરમેં હો ! વહ સમય જરૂર આયેગા કિ તુમ અનુભવ કરકે જીવન સાર્થક સમઝોગી.

(૨) શ્રી ગુરુદેવને આનંદબહનકો લિખા : મુઝે વિશ્વાસ હૈ કિ કુમુદ-જ્યોતિ મેરી આજ્ઞા માનનેમેં કભી હિચકિચાટ નહીં કરેંગીં. જો ઉનકા શ્રેય હોગા વહી આજ્ઞા દેનેકી પ્રેરણા પ્રભુસે પ્રાપ્ત હોનેકી મૈં પ્રાર્થના કરૂંગા. સબકો આશીર્વાદ.

(૩) શ્રી ગુરુદેવને છબીલમામાકો પત્રમેં લિખા મેરી સતત ઇચ્છા હૈ કિ તુમ વિચારો ! ક્રોધ પાપકા મૂલ હૈ. સચ્ચી શાંતિ તબ હોગી જબ અક્રોધ હોંગે. યથાર્થ સમ્પતિવાન તબ હોંગે જબ ક્રોધ ન હોગા. મૈં વેરાવેલ ૧૫ દિન રુકનેકા વિચાર કર રહા હૂં. આજ ઠાકુરભાઈ યહાં આ ગયે હૈં. અ.સૌ. કંચન-દિલીપકો આશિષ.

(૪) શ્રીગુરુદેવને બચીબહનકો પત્રમેં લિખા : મોટી માંકી નિર્બલતાસે ચિંતા કરના નહીં. ક્યા મેરે પર ઇતના ભી વિશ્વાસ નહીં ? મૈં મોટી માંકી ફિકર નહીં રખતા હૂં ? યદિ જ્ઞાનને જૈસી બાત હોતી તો મૈં મોટી માંસે નુપ્રવેશકે વિષયમેં અવશ્ય સ્પષ્ટ કહતા. પર ઉસકા કોઈ અર્થ નહીં. ફિર શંકા કૈસી ?

ઔર ક્યા કહૂં ? બચીબહેન ! શ્રદ્ધા અટૂટ, સ્નેહ અટૂટ ઔર સમર્પન અટૂટ હૈ, તો આનંદ ભી અટૂટ પ્રાપ્ત હોગા. સમર્પનમેં વિક્ષેપ, ઉદ્વેગ, અનિયમિતતા મિટને

પર અવશ્ય આનંદ મિલતા હી હૈ. ધ્યાન બરાબર જમાઓ. પ્રેરણા અવશ્ય મિલેગી.

૬-૮-૫૨ : વેરાવલ શ્રી ગુરુદેવને જયરામભાઈ કો લિખા :

''જે કે તુમ હો, તુમ્હારી વાહીકો ફિકર.'' તુમ્હારે દોનોંકે પત્ર મિલેં. સમયને પલટા ખાયા ઔર જીવન વિચારણીય બના ડાલા. મનુષ્ય સ્વભાવાનુકૂલ, અનુકૂલતાકી શૃંખલા ટૂટને પર પ્રતિકૂલતામેં દુખિત બન, ધૈર્યાભાવકે કારણ, વ્યથિત હોના કોઈ આશ્ચર્ય નહીં. પર યહ દિન ભી ન રહેંગે. કભી નૌકા ડૂબનેવાલી નહીં. તુફાન સ્થાઈ નહીં હોતા હૈ, ન હોગા. આમ ૮ વર્ષ, ઈમલી ૧૨ વર્ષ ઔર કેલા બારહ માસમેં ફલ દેતે હૈં, ઈસકા ધ્યાન રહે. જગદીશ-અરવિંદકો આશિષ !

૧૩-૮-૫૨ : શ્રીગુરુદેવને માં વ હરિભાઈકો લિખા : આપકે પત્ર મિલે. બડા આનંદ. શ્રી સ્વામી મહારાજકા વિષય આપને લિખા હૈ. વે સમર્થ સ્વામી હૈં. મૈં એક સામાન્ય શરીર જૈસા હૂં. ઉનકા ઉદાહરણ દેના ઉપયુક્ત નહીં. યહી કચ્ચી સમઝ હૈ. ઉનકે સાથ શિષ્યમંડલ ઔર સેવક હૈં. મેરે તો કુટુંબ હૈં. મોટી માં, માં, મામા, કાકા, ભાઈ, બહન, ઇત્યાદિ. ઔર, સબ ઈસી પ્રકાર, રહન-સહનમેં ભી સમઝના. ઉનકી બરાબરી ન કરના.

મેરા સ્વાસ્થ્ય બિલકુલ ઠીક હૈ. યહાં પર ઠાકુરકે સાથ બેચારી ઠંહી ક્યા કરેગી ? બરાબર, પૂરા, આપ જૈસા ધ્યાન રખતે હૈં. મામા હૈં ન ! નેનશીભાઈ સાથ હૈં.

ત્રિવેણીને કઠોર માર્ગ ગ્રહણ કિયા હૈ. જો યદિ અનશન પર ઉતરે તો બડી કઠિનતા હોગી. માં ! યહ ત્રિપુટીકા ભાવ ગંભીર હોતા જાતા હૈ. માં, કભી ઉનકે હૃદયકો કષ્ટ ન પહુંચને દૂંગા. કૃષ્ણાકા નોટિસ સચ્ચે હૃદયકા ચિત્ર હૈ. માં, અગાધ પ્રેમ હૈ. બચી-બહનકા પત્ર હૈ. વહ બહુત નિર્બલ હોતી જાતી હૈ. ક્યા કરૂં, માં ! હરિભાઈ, સાધનમેં રત રહો.

૨૦-૮-૫૨ : પોરબંદરસે ઠાકોરમામાકા પુત્ર મુઝે મિલા : મૈં પૂ. શ્રીગુરુદેવકે સાથ હૂં. બામણબોર, કોટડાસાંગાણી, ભાડવા, સેમડા, ગોંડલ, બંધિયા, વરસડા, વેરાવલ, હાટિના માલિયા ઔર જૂનાગઢ, માણેકવાડા હોતે હુએ આજ પોરબંદર પહુંચે હૈં. યહાં પર શ્રીગુરુદેવ સત્યનારાયણમંદિર, ગીતાભવનમેં બિરાજે હૈં. દો દિન ઠહરેંગે.

જૂનાગઢ સવિતાબાગમેં ઠહરે થે. વહાં હરિભાઈ ગોકલદાસ આડતિયા ગોંડલ હૈં. શ્રીગુરુદેવકે અનન્ય પ્રેમી શિષ્ય હૈં. ઉન્હોંને ગોંડલમેં અપને બનવાયા હુઆ જો શ્રીરામજીમંદિર હૈ વહ મંદિર છ એકર જમીન સહિત શ્રી ગુરુદેવકો સમર્પિત કર દિયા હૈ. ઇસલિયે મંદિરકી વ્યવસ્થા કરનેકો ગોંડલ જાના હોગા, ઐસા શ્રીગુરુદેવ કહતે હૈં ઔર તુમ સબકો આશીર્વાદ કહા હૈ. શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞાસે પત્ર લિખા હૈ.

૨૨-૮-૫૨ : પોરબંદરસે શ્રીગુરુદેવને મોટી માંકો પત્રમેં લિખા : મોટી માં, જ્યોતિકો મૈંને લગ્ન કરનેકી, શાસન સહિત આજ્ઞા દી હૈ, જો વહ અવશ્ય હી પાલન કરેગી. ઉનકે શુભ સમાચારકી પ્રતીક્ષામેં હૂં. ફિર તો લગ્ન પર બંબઈ જરૂર પહુંચૂંગા. તુમ્હારી સમસ્યા સારે કુટુંબકી સમસ્યા હૈ. કચ્ચી બુદ્ધિ ઔર ઉચ્ચ શુદ્ધ સંપર્ક ન મિલનેકા પરિણામ એકસા હી હૈ. ક્યા લિખૂં, મોટી માં ?

૨૬-૮-૫૨ : રાજકોટસે શ્રીગુરુદેવને મોટી માંકો લિખા : મોટી માં, દેખા ન ? મરી પ્રિય પુત્રી જ્યોતિને મેરી આજ્ઞાકા પાલન કિયા હી હૈ. મૈં કિતના પ્રસન્ન હૂં ! ક્યા ઔર કિસ પ્રકાર લિખૂં ? પ્રિય પુત્રીકે શુભ લગ્નકા મુહૂર્ત ૧-૯-૫૨ કા નિકાલા હૈ, જો સદૈવ સુખ-સૌભાગ્ય પ્રદાન કરનેમેં સફલ હોગા.

૨૮-૨-૫૨ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને માં વ હરિભાઈકો લિખા :

આજ માંકે જન્મદિનકા શુભ દિન હૈ. મનુષ્યકા શુભ દિન તો તભી સાર્થક હૈ, જબ અપને ધ્યેયકી પ્રાપ્તિ કરેં. ભગવાન શ્રીરામચંદ્રજીસે સતત પ્રાર્થના હૈ કિ માં જન્મદિવસ સાર્થક કરેં.

માં ! જ્યોતિકી લગ્નતિથિકો મૈં આજ બંબઈ જા રહા હૂં. મેરે કાર્યક્રમમેં બહુત પરિવર્તન ભગવદ્-આજ્ઞાસે હો રહે હૈં. જ્યોતિને લગ્ન-સ્વીકાર ઇસ પ્રકાર કિયા હૈ કિ જો તુમ લગ્ન-સમય હાજિર હોં તો કરૂં. મૈંને વચન દે દિયા. યહ તો આપ જાનતી હી હૈં કિ વચન મેરે સંકલ્પસે નહીં, અપિતુ ઉનકે (ભગવાનકે) સંકલ્પસે હી હોતા હૈ.

પાપપુણ્ય કલ્પિત નહીં હૈં

૨૮-૮-૫૨ : શ્રીગુરુમંદિર, ચાંદીવાલી.

શ્રીગુરુદેવ આજ ભાવનગરસે પધારે હૈં. રાત્રિકી સભામેં એક બહનને પ્રશ્ન કિયા.

બહન : ગુરુદેવ ! પાપ ઔર પુણ્ય ક્યા હૈ ? હર બાત પર હર વક્ત પાપપુણ્ય

ઔર ભગવાનકા હી જીક કિયા જાતા હૈ ! સભી બાતમેં પાપ-પુન્ય કો લેકર મનુષ્યકો તો ઇતના ડરાયા ગયા હૈ કિ બિચારા પાપ-પુન્યકી ચિંતામેં હી ઉલઝા રહ જાતા હૈ !

પ્રશ્ન સુનકર શ્રીગુરુદેવ ખૂબ હંસે. સભામેં ભી હાસ્યકા આહ્લાદ ફૈલ ગયા. શ્રીગુરુદેવ ઉત્તર દેને લગે કિ સભામેં તુરત શાંતિ છા ગઈ.

શ્રીગુરુદેવ : બહન ! ઠીક તો હૈ ! પરંતુ આપ તો ઈન પાપપુણ્યકે શબ્દોંસે ડરી યા ઉલઝી હુઈ નહીં હૈં ન ?·ફિર ભી ઉદ્વેગ, સંતાપ, ક્લેશ, આદિકી અનુભૂતિ હોતી હૈ યા નહીં ? વૈસે હી પ્રસન્નતા, તુષ્ટિ ઔર પવિત્ર આહ્લાદકી ભી અનુભૂતિ હોતી હૈ ન ?

બહન : જી હાં, દોનોં પ્રકારકી અનુભૂતિ હોતી હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા, દોનોંકી અનુભૂતિ હોતી હૈ તો અબ ઈનકો સમઝો. ઉદ્વેગ, સંતાપ, ક્ષોભ, જલન આદિકી જો અનુભૂતિ હૈ, વહી પ્રત્યક્ષમેં પાપ હૈ. આનંદ, સુખ, તુષ્ટિ, આદિકી જો અનુભૂતિ હૈ, વહી પુણ્ય હૈ. દેખો, બહન ! પાપપુણ્ય કોઇ કલ્પિત ભૂતસૃષ્ટિ નહીં હૈ. પ્રત્યક્ષમેં, ઠોસ અનુભવમેં આનેવાલે પરિણામ હૈં.

એકએક કર્મ ઔર ક્રિયા કરતે-કરતે હમ એક-એક બીજ બોતે જાતે હૈં. ફિર ઉન્હીં બીજોંમેંસે વૃક્ષ અંકુરિત હોતે જાતે હૈં. યથાકાલ ઉનકે ફલ હમારે સામને, હમારી અનુભૂતિમેં આતે જાતે હૈં.

પાપકર્મકે બીજસે પાપવૃક્ષ યા યોં કહો કિ અશુભ કર્મકે અશુભ વૃક્ષકે અશુભ ફલ રૂપમેં હમેં ઉદ્વેગ, ક્ષોભ, વિપરીતતા, વિફલતા, પીડા, મહાન કલેશ આદિકી અત્યંત દારુણ દુઃખાનુભૂતિ હોતી હૈ. નીતિમય ધર્મ્ય કર્મોંકે બીજકે પુણ્યમય શુભ વૃક્ષકે ફલરૂપમેં હમ સંતાપરહિત, અભાવરહિત, ઉદ્વેગરહિત ઔર સુખ, આહ્લાદ-ભરા, પ્રસન્ન જીવન વ્યતીત કર પાતે હૈં.

હમારે અશુભ કર્મ ભી ઔર શુભ કર્મ ભી, હમેં કદાપિ કાલ છોડતે નહીં હૈં. દોનોં હી પરિણામ વા ફલ પ્રદાન કરતે હુએ હમારે સાથ આગે-પીછે રહતે હી હૈં. કેવલ ઇસી એક જન્મભર નહીં, અપિતુ જન્માંતરોંમેં ભી વે હમારા સાથ નહીં છોડતે હૈં.

પ્રત્યેક કર્મબીજ અપને પરિણામ-ભોગકા પૂરા ભુક્તાન કરાતા હૈ. તબ એક પરિણામ પૂરા હોતા હૈ. ફિર દૂસરે ભી પરિણામ-ભોગ આતે હી રહતે હૈં. ફિર, ભોગતે-ભોગતે ભી બીજ બનતે હી જાતે હૈં. કર્મ-સંસ્કારોંકી યહી અવિરત ધારા જન્મમૃત્યુકી ઘટમાલ બનતી હૈ.

શુભકર્મ જો હમારે સાથસાથ રહતા હી હૈ, વહી એક ન એક દિન, હમારે સામને હમારે લિએ સુખ, સંતોષ, પ્રસન્નતા, પરમાર્થ, આદિ રૂપમેં પ્રત્યક્ષ હો હી જાતા હૈ. ઉસી પ્રકાર અશુભ કર્મ ભી, એક ન એક દિન, મહાન ઉદ્વેગ, અકાલ મૃત્યુ, ભયંકર ક્રોધ, રાગ, દ્વેષ આદિ, યા મહાન પીડા, બીમારી આદિકે રૂપમેં નિશ્ચિત પ્રત્યક્ષ હોકર રહતા હૈ.

જનમ મરન સબ સુખ દુઃખ ભોગા । હાનિ લાભ પ્રિય મિલન વિયોગા ॥
કાલ કર્મવશ હોહિં ગુસાંઈ । પરવશ રાત દિવસકી નાઈ ॥
દોષ નહીં કુછ દયાલકા, કર્મ કુટિલ ગ્રહેં બાંય,
કર્મહીન તડપત ફિરૈં, કલ્પવૃક્ષકી છાંય.

તાત્પર્ય કિ પ્રાણીમાત્રકો અપને-અપને કર્મોંકે ભોગરૂપ સુખદુઃખાદિ પ્રાપ્ત હોતે હૈં. સભી ધર્મોંમેં પાપપુણ્ય ઔર અચ્છા-બુરા માના ગયા હૈ. હમારે આર્ષદ્રષ્ટાઓંને કર્મશૃંખલાકો જાની વ સમઝી હૈ ઔર સ્પષ્ટ દેખી ભી હૈ. ઈસીલિયે પુનર્જન્મકા સિદ્ધાન્ત હમારે યહાં સર્વસમ્મત હૈ ઔર ઈસીકો લેકર કર્મ, વિકર્મ, અકર્મ, ઈત્યાદિ કર્મમીમાંસા કી ગઈ હૈ. હમેં જરૂર માનના હી ચાહિએ કિ,

અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં યં કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્ ।

સબકો અપને કિયે હુએ પાપપુણ્યકા અર્થાત્ શુભાશુભ કર્મોંકા ફલ અવશ્ય હી ભોગના પડતા હૈ. યહાં ભલે અનીતિ, અપરાધ, આદિ કરનેવાલા કાનૂન વા શાસનકે દંડસે બચ જાતે હો, કિન્તુ ભગવાનકે દરબારમેં ન્યાયનીતિ સમ્યક્ ઔર સનાતન હૈ. ઈસલિયે વહાં ન સાક્ષીકી જરૂરત હૈ, ન ન્યાયાધીશકી ! ઔર ઈસીલિયે, વહાં ન ઘૂસ ચલતી હૈ, ન જૂઠ ચલતી હૈ ! ઔર, ઈસીલિયે, પાપપુણ્યકા પૂરા ખયાલ રખતે હુએ હી જીના ચાહિએ.

કરતા થા સો ક્યોં કિયા, અબ કરિ ક્યોં પછિતાઈ,
બોયા પેડ બબૂલકા, આમ કહાં તે પાઈ ?
પીપા પાપ ન કીજિયે, અલગો રહેજે આપ,
કરની જાસિ અપની, કુન બેટો કુન બાપ ?
પીપા પાપ કિયો નહીં, (સો) પુણ્ય કિયા સો બાર,
જો કાહૂસો ના લિયો, (તો) દીયો દાન હજાર.

દેખો ! પુન્ય-પાપકા અર્થાત્ શુભાશુભકા ખયાલ બના રહતા હૈ, તભી વાસના કમજોર હોતી-હોતી નિઃશેષ હો જાતી હૈ. ફિર વાસનાજન્ય કર્મ નહીં હોતા હૈ. તબ સ્વભાવમેં સ્થિતિ રહતી હૈ ઔર સ્વરૂપકા અનુસંધાન અટૂટ રહતા હૈ. અપનેસે ભિન્ન ઐસા કોઈ સ્વરૂપ યા તત્ત્વ દિખતા હી નહીં હૈ.

રામ રમેં સબમેં સમુઝિ, કીજૈં સબસોં પ્યાર,
રાઘવચેતન રામકો, દેહ રૂપ સંસાર.

અપનેસે કિસીકા ભલા ન હો સકે તો ન સહી, પરન્તુ કિસીકા બુરા ન કરેં તો ભી બહુત પુણ્ય હૈ ! પુણ્ય ન કર સકે તો ન સહી, પરન્તુ પાપ ન કરેં તો ભી બહુત પુણ્ય હૈ ! પ્રેમ ન કર સકે તો ન સહી, પરન્તુ દ્વેષ-વિદ્રોહ ન કરેં તો ભી બહુત હૈ !

પહલે હમ નર તો બનેં ! ફિર નરસે નારાયન હોનેમેં દેરી નહીં લગતી હૈ, હોં ! જિસને પ્રાણીમાત્ર ઔર ભૂતમાત્રસે પ્રેમ હી પ્રેમ કિયા હૈ, ઉસકે પાસ તો ઈશ્વર સદૈવ રહતે હૈં.

પરંતુ સ્વાર્થ-પરાયણ લોગ સત્પથ પર ચલનેવાલોંકી ઘોર નિંદા કરતે હુએ અપના સ્વાર્થ સિદ્ધ કરતે હૈં. સ્વાર્થ પરમાર્થકા વિરોધી હૈ, આલસ્ય વિકાસકા, અસંયમ શરીર-સ્વાસ્થ્યકા ઔર અસાવધાની-મનુષ્યકે સુખ-શાંતિકા. તાત્પર્ય કિ અસાવધાનીસે તો મનુષ્ય-જન્મકા ઉચ્ચ હેતુ હી ભૂલ જાતા હૈ.

મનુષ્યજીવનમેં ઐસા કુછ પ્રાપ્ત કર હી લેના ચાહિયે કિ જિસસે અસીમ અસંતોષકી માને તૃષ્ણા-લાલસાકી જરનિ શાંત હો જાયે. ધન, વૈભવ, માન, બડાઈ, ભોગ, ઉપભોગ, આદિ ચાહિયે. પરંતુ કિતની માત્રામેં ચાહિયે ? ઈસકા વિચાર વ નિશ્ચય રખના ચાહિયે. વરના યે સબ, જરનિમેં આહુતિ બનતે જાતે હૈં, જરનિકો વિશેષ પ્રજ્વલિત કર દેતે હૈં.

કા કરિએ કા જોડિયે, થોડે જીવન કાજ;
છાંડી છાંડી સબ જાત હૈં, દેહ, ગેહ, ધન, રાજ.

સુખશાંતિકા સુલભ માર્ગ

બહન : જીવનમેં સુખશાંતિ બની રહે ઈસકે લિયે ક્યા કરના ચાહિયે ?

શ્રીગુરુદેવ : ઈસકે લિયે પહલે તો ખૂબ ગહરાઈસે સોચો કિ તુમ્હારા જો

અસ્તિત્વ હૈ, વહ કહાં ઔર કૈસા હૈ ?

અગર સત્યનિષ્ઠાપૂર્વક સોચોગે તો તુમ્હેં સ્પષ્ટ હો જાયેગા કે વિશ્વકે અનંત-અનંત જીવોંકે સમાન હી તુમ ભી એક જીવ હો. સબકી તરહ તુમમેં ભી જિજીવિષા હૈ ઔર સુખકી તથા દુઃખકે અભાવકી પ્રબલ ચાહ હૈ. નિષ્કર્ષ કિ તુમ્હારી ચાહ હૈ વૈસી હી સબકી ચાહ હૈ. ઈસલિયે અગર આપકો મિસરી મીઠી લગતી હૈ, તો સબકો ભી વહ મીઠી હી લગતી હૈ, ઐસા નિશ્ચય કરના નિતાંત અનિવાર્ય હૈ.

ઈસ પ્રકાર, અપની ચેતનાકો જાગ્રત કરકે, ઉસે સતત જાગ્રત રખને પર સુખ-શાંતિકા માર્ગ સુલભ હો જાતા હૈ. પ્રાણીમાત્રસે પ્રેમ વ કરુણાકે અતિરિક્ત દૂસરા કોઈ દુર્ભાવ ન હો, ઈસકી સાવધાની ચિંતાપૂર્વક રખના કારણકિ કિસીકો ભી દુઃખ, કષ્ટ યા ઉદ્વેગ પહુંચાને પર તુમ્હેં સુખશાંતિ કદાપિ પ્રાપ્ત નહીં હોંગેં યહ ચૌકસ હૈ.

ઈસકે લિયે જીવનવ્યવહાર પલટાના હી પડેગા. સાદા, સરલ વ સાત્વિક જીવન બનાના. જીવન જિતના સાદા હોગા ઉતના હી સરલ હોતા જાયેગા ઔર જિતના સરલ હોતા હૈ ઉતના હી સાત્વિક હોતા હૈ.

સુખશાંતિકા સ્રોત અપનેમેં હી હૈ. મનકી સબ વૃત્તિયાં ઉસીકી ઓર ઉન્મુખ કરનેકે લિયે સાદા સરલ જીવન જીના ચાહિયે. તુમ માનવ હોં ઈસલિયે તુમ્હારા માનવ-ધર્મ હૈ. માનવધર્મકા અર્થ હોતા હૈ, હમેં માનવીય ગુણ ઔર સ્વભાવયુક્ત માનવ બનાવેં વૈસે આચરણ, રહનસહન ઔર ભાવના.

અપને માનવધર્મકો સમઝકર ઉસકે અનુસાર સાદા, સરલ ઔર સંતોષપૂર્ણ જીવન જો બનાતા હૈ વહ મનુષ્ય નિશ્ચિત ચિંતારહિત, પ્રસન્ન ઔર સુખી માનવજીવન યાપન કરતા હૈ.

મનુષ્યજીવનમેં કિતને-કિતને ઔર કૈસે-કૈસે સંસ્કારોંકા જમાવ હોતા હૈ ! કુસંસ્કારોંકો મિટાયે બિના સુખશાંતિકા અનુભવ અસંભવ હૈ. ઈનકો મિટાનેકા અર્થ હૈ કિ જીવનકી પ્રત્યેક ક્ષણકે કર્મ, વિચાર, વચન, ભાવના વ આચરણકો જાનના વ ઉનકો શુભ કર દેના. ઈસલિયે પક્કા દૃઢ સંકલ્પ કરેં કિ મૈં કભી ભી અશુભ કર્મ નહીં કરૂંગા. અચ્છા, અબ ઈસ સંકલ્પકો વ્યવહારમેં, વાસ્તવિક રૂપમેં કિસ પ્રકાર લાઓગે ?

દેખો ! હમારે પ્રત્યેકકે પૂર્વસંસ્કાર પરસ્પરમેં તથા સારી સમષ્ટિકે સાથ સંલગ્ન હોતે હૈં. ઈસલિયે સંપર્કમેં આનેવાલેકે સાથ પ્રેમ વ સદ્‌ભાવયુક્ત શુભાચરણ

કરના. સબકો સુખ પહુંચાનેકા વિચાર વ પ્રયત્ન સતત રખના.

તભી પ્રેમભાવકી પુષ્ટિ હોગી. કોમલચિત્ત બનોગે, ઔર તુમ્હેં સુખાનુભૂતિ નિશ્ચિત હોગી હી, કયોંકિ યહ ભી સનાતન નિયમ હી હૈ. પ્રાણીમાત્રકો સુખ પહુચાનેમેં નિમિત્ત હોને પર હી તુષ્ટિ હોતી હૈ. સુખ, શાંતિ ઔર પ્રસન્નતાકી અનુભૂતિ તુષ્ટિ હોને પર હી હોતી હૈ. દીન, દુઃખી વ અભાવગ્રસ્તકે દુઃખ વ અભાવ દૂર કરનેકે લિયે જો કષ્ટ, અભાવ વા દુઃખ સહન કિયા જાતા હૈ ઉસીસે સુખાનુભૂતિ હોતી હૈ. અપને લિયે અથવા દૂસરોંકે વાસ્તે દુઃખકો સહન કરના હી સચ્ચા સુખ હૈ.

આપ કહોગી કિ વહી પાપ-પુણ્ય ઔર ધર્મ-પરમાર્થકી બાત આ ગઈ ! યહ સહી ભી હૈ. ઈસકો પરમાર્થ કહા હૈ, પરંતુ વસ્તુતઃ યહ પરમાર્થ હી સર્વોત્કૃષ્ટ વ સહી સ્વાર્થ હૈ. મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં. મુઝે કાગજ ઔર કલમ તો દો. મૈં લિખકર દેતા હૂં કિ અપને લિયે અથવા દૂસરોંકે વાસ્તે દુઃખકો સહન કરના હી સચ્ચા સુખ હૈ.

શ્રીગુરુદેવને લિખકર દિયા :

પશ્ચાત્ કહા

પક્કા સમઝ લો કિ માનવતાવિહીન જીવનવ્યવહાર સુખશાંતિ યા આનંદ-આહ્લાદ કભી નહીં દેગા. પરદ્રોહ કદાપિ નહીં કરના. જિતના હો સકે પરહિત કરના. હો સકે ઈતને અધિક જીવોંકો સુખ પહુંચાનેકી ચિંતા સતત રખના.

જીવન બિલકુલ સાદા-સરલ બના દો. દેખો, ભાઈ ! આપ સબ યહાં સત્સંગમેં આતે હો. સત્સંગ વહી હૈ જિસમેં અસતકા ત્યાગ ઔર સતકા સંગ હો. અસત્ યાની અશુભ. સત્ યાની શુભ. સરલ અર્થ યહી હૈ.

પ્રત્યેક માનવકો અપને જીવન પર વિચાર કરકે અપને દોષોંકો અર્થાત્ અસત્ કો જાનના ચાહિયે. ફિર પ્રયત્નપૂર્વક અસત્ સે છૂટના ચાહિયે. અર્થાત્ સત્ કો આધાન કરના ચાહિયે. અગર અસત્ કા સંગ ન છૂટે તો સત્સંગ હી કૈસા ઔર કયા ?

सत संगत मुद मंगल मूला । सोई फल सिधि सब साधना फूला ॥
प्रानहिं जात कुसंगत तजौं, सत संगसे प्रेम सदा लहिये.
सतसंग मिलैं न जहं तुलसी, जहि ठौरको पंथ नहि गहिये.

मैं पूर्व आफ्रिकामें खूब घूमा-फिरा हूं

१-९-५२ : श्रीगुरुमंदिर : चांदीवली.

श्रीगुरुदेव के दर्शनको हम सुबह गयें तब श्रीगुरुदेवने अत्यंत प्रेमसे ज्योतिबहनको पूछा :

ज्योति बेटा ! तू कहे तो मैं मेरा नियम छोडकर लग्नमंडपमें आ जाऊंगा. तेरे पास मैं नहीं रहा ईसका दुःख या ऐसा कोई विचार तेरे मनमें न होना चाहिये.

ज्योतिबहन : जी नहीं. मुझे ऐसा कोई विचार नहीं है. आपके नियमका पालन तो मैं बराबर करूंगी. मेरी पूर्ण श्रद्धा है कि आप यहां बिराजने पर लग्नमंडपमें मेरे साथ ही रहेंगें. लग्नविधि व समारंभके पूर्ण होने पर हम ही सब यहां आयेंगें.

रात्रिके दो बजे हम सब श्रीगुरुमंदिर पहुंचें तब श्रीगुरुदेव बाहर ही तखत पर बिराजे थे. बीस-पचीस भक्तोंका समूह भी उपस्थित था. ज्योतिबहन तथा उनके पति मनुभाई माधवाणीने श्रीगुरुदेवको प्रणाम किये.

श्रीगुरुदेव : खूब खुश रहो, बेटा ! साधु पिताकी यही आशिष ! ज्योति बेटा ! तू ज्योति है और मेरी है !

पुत्रि पवित्र किये कुल दोउ । सुजश धवल जगु कहं सब कोउ ॥

मनुभाई ! ज्योतिने मेरी आज्ञाका पालन किया है और मैंने आपको ज्योति दी है. मेरे ईस मूल्यवान रत्नको खूब सम्हालना और खूब समझना. आप भी ज्योतिके अनुरूप अनमोल निधि हैं. भगवान आपको सदैव सुखी रखें !

ज्योतिबहनके श्वसुर मूलदासभाई प्रभुदासभाई माधवाणीने श्रीगुरुदेवको अपने यहां युगांडा (आफ्रिका) पधारनेका प्रेमपूर्वक आग्रह किया.

श्रीगुरुदेव : मुझे जरूरत पडेगी तब जरूर आऊंगा.

मूलजीभाई : ईसका क्या आशय ?

શ્રીગુરુદેવ : ખાસ તો કુછ નહીં. દેખિયે ન, આજકલ માન, બડાઈ વ પૈસેકે લિયે ભી સાધુલોગ પરદેશ-યાત્રા કરતે હૈં.

મૂલજીભાઈ : જી હાં. આપકી યહ બાત સહી હૈ. જો કોઈ આતા હૈ, ફંડ વ ચંદા કરકે ધનસંચય કર લેતા હૈ. લેકિન અપનેકો તો ઐસા કુછ કરના નહીં હૈ. આપ તો હમારે પિતાજી કે સ્થાન પર હૈં. જ્યોતિકે પાસ કકીરા જરૂર પધારના. હમ સબકો પ્રસન્નતા હોગી ઔર બડા લાભ મિલેગા.

શ્રીગુરુદેવ : હાં, યહ હો સકતા હૈ ! જ્યોતિ વ સબકો દેખને-મિલનેકો કભી આ જાઊં !

વૈસે તો બહુત સાલ પહલે હી મૈં પૂર્વ આફ્રિકામેં ખૂબ ઘૂમા-ફિરા હૂં. ઉસ સમય મેં તીસ-બત્તીસ સાલકે જૈસા લગતા થા. કશ્મીર પ્રદેશકે રાજા શ્રીપતિતપાવનજી મહારાજકે પરમ ભક્ત થે.

ઉનકે યુવરાજકો ઘૂમનેકા બડા ભારી શૌક થા. રાજાકી પ્રાર્થનાસે યુવરાજકે સાથ પૂર્વ આફ્રિકા જાનેકી શ્રીપતિતપાવનજી ભગવાનકી આજ્ઞા હુઈ થી. નૈરોબી, નુકુરુ, જીંજા, કંપાલા, મોંબાસા, આદિ સ્થલોંમેં હમ ઘૂમે થે.

હમ જા રહે થે તબ કૃષ્ણાબહનને કહા :

શ્રીગુરુદેવ ઔર હમ ભલે શરીરસે વહાં લગ્નમંડપમેં હાજિર નહીં થે, પરંતુ યહાં બૈઠે-બૈઠે ભી, હમને પૂરી લગ્નવિધિ જાની હૈ ઔર લગભગ દેખી જૈસી હી હૈ. શ્રીગુરુદેવસે હમ રનિંગ કોમેન્ટ્રી દિનભર ઔર અભી તક સુનતે રહે હૈં કિ અબ ક્યા હો રહા હૈ !

અભી આપકે સબકે યહાં આનેકે આધ ઘંટે પહલે હી શ્રીગુરુદેવને કહા થા કિ અભી સબ મોટરોંમેં બૈઠ રહે હૈં ઔર દશ મોટરેં એકસાથ યહાંકે લિયે નિકલી હૈં. ફિર આપ લોગકે યહાં પહુંચનેકે તીન મિનિટ પહલે હી શ્રીગુરુદેવને કહા થા કિ અબ મોટરેં સાકીનાકાકે મોડ પર આ પહુંચી હૈ.

પ્રોગ્રામકે બારેમેં પૂછને પર શ્રીગુરુદેવને કહા :

ચિત્રકૂટ કુંડ પર ભીમજીભાઈ માનસાતા ભગવાનકે લિયે નૂતનમંદિર નિર્માણ કરા રહે હૈં. ઉસમેં શ્રીવિગ્રહકે બિરાજમાન હોનેકે પશ્ચાત્ કાષ્ઠમૌનકા નિશ્ચય કરૂંગા, તબ તક નહીં.

ભીમજીભાઈ દો સાલસે તો ચિત્રકૂટમેં હૈં ઔર મંદિરકે કાર્યકો સ્વયમ્ ખડે

રહ કરા રહે હૈં. ઈસ તરહ તન, મન વ ધનકી સમ્યક્ સેવાસે નૂતન શ્રીરઘુવીરમંદિરકા નિર્માણ કરકે ભીમજીભાઈને અનુપમ લાભ પ્રાપ્ત કિયા હૈ. આપકી ધર્મપત્ની મણિમાં તથા પુત્રપરિવાર, જમનભાઈ ઈત્યાદિ ભી ઈસ નિર્માણકાર્ય મેં સેવા દે રહે હૈં.

જ્યોતિ ૧૦ તારીખકો લંડન જાયેગી તબ તક મૈં બમ્બઈ નહીં છોડૂંગા. જ્યોતિકો બિદા કરકે ૧૧કો પુષ્કરકે લિયે નિકલૂંગા.

શ્રીગુરુદેવ ૧૨-૯-૫૨ સે ૨૪-૧૦-૫૨ તક પુષ્કર બિરાજેં.

૨૪-૧૦-૫૨ સે ૬-૨-૫૩ તક ઝાલાવાડ બિરાજેં.

૧૪-૯-૫૨, પુષ્કરસે, શ્રીગુરુદેવને પત્રમેં લિખા : પ્રિય કુમુદ, મૈં ડહાણૂ નહીં આયા ઈસસે તુમ્હે દુઃખ હુઆ. પર ડહાણૂ આનેસે ઔરોંકો અવશ્ય કષ્ટ હોતા. અસ્તુ. તુમકો કષ્ટાનુભવ હોના મુઝે ઠીક જ્ઞાન પડા, કારણ, તુમ્હારા કષ્ટ મેરા હી હૈ. બસ ! જ્યાદા ક્યા ! ભવિષ્યમેં જો હોગા વહ ઠીક હી હોગા. જ્યોતિકી સ્મૃતિ અભી ધૂમિલ નહીં હુઈ ઔર ભવિષ્યમેં હોના ભી અસમ્ભવ માલૂમ પડતા હૈ. અ. સૌ. આનન્દબહન વ પુષ્પાકો આશીર્વાદ.

૧૬-૧૦-૫૨, પુષ્કરસે, શ્રીગુરુદેવને બબીબહનકો લિખા : તુમ્હારે પત્ર મિલેં, ધૈર્ય રખો. બુદ્ધિહીન, ચારિત્ર્યહીન, અનીતિમાન તથા કુપાત્ર, નાલાયક મનુષ્ય સત્યકો આચ્છાદિત કર સકતા હૈ, પર સત્યકી હત્યા કરનેમેં અસમર્થ હૈ. સત્ય અજેય હૈ, નિત્ય હૈ ઔર ધ્રુવ હૈ. નીતિમાનકી સદૈવ વિજય હોતી હૈ, ઈસમેં શંકાકો કોઈ અવકાશ હી નહીં. તુમ ધૈર્ય રખો. યહ ધ્રુવ હૈ કિ તુમ સુખી રહોગી. બબી ! ઘબડાઓ મત.

૨૪-૧૨-૫૨, ઝાલાવાડસે, શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈકો લિખા : આપકે પત્ર મિલેં. ઈન્કમટેક્સ આદિ તો વ્યાપાર-કાર્યોંસે ઘનિષ્ઠ સમ્બન્ધિત હો ગયે હૈં તથા હોતે હી રહેંગે. ઈનકા કહાં તક વિચાર કરોગે ? યહ રોગ તો સારે ભારતમેં વ્યાપ ગયા હૈ. ઈસકી ચિંતા ન કર ઈસકા નિકાલ કરના હી શ્રેયસ્કર હૈ.

શ્રી સ્વામીજી મહારાજ, કૃષ્ણા, બચીબહન તથા કુમુદકો ઉપનિષદ આદિ શાસ્ત્ર પઢનેકા જો ઉપદેશ દેતે હૈં, વહ બહુત ઉત્તમ હૈ ઔર આજ્ઞા માનના હી ચાહિએ. કિન્તુ સાધનરહિત કેવલ શાસ્ત્ર પઢને, કહને વ સુનનેસે હી પરમાત્મ-તત્ત્વકી પ્રાપ્તિ હો જાતી હૈ, ઐસા કદાપિ નહીં સમઝના ચાહિએ. શ્રુતિ ભગવતી સ્વતઃ હી

કહને, સુનને, પઢને માત્રકો ભગવત્-પ્રાપ્તિમેં અસમર્થ સ્વીકાર કરતી હૈ. "યથા શૃણ્વન્તોઽપિ બહવો યં ન વિદુઃ ।'' અર્થાત્ જૈસે સુનકર ભી બહુતસે લોગ ઈસ પરમાત્માકો નહીં જાનતે.

નાયમાત્મા પ્રવચનેન લભ્યો ન મેધયા ન બહુના શ્રુતેન ।
યમેવૈષ વૃણુતે તેન લભ્યસ્તસ્યૈષ આત્મા વિવૃણુતે તનું સ્વામ્ ॥

યહ આત્મા પ્રવચનસે હી પ્રાપ્ત નહીં હોતા હૈ. ન ધારણાસે ઔર ન બહુત શાસ્ત્રજ્ઞાનસે ભી પ્રાપ્ત હોતા હૈ. જિસકો યહ વરણ કરતા હૈ ઉસીકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઔર ઉસીકે લિયે યહ આત્મા અપને શરીરકા ભી વરણ કરા દેતા હૈ, અર્થાત્ અપને સ્વરૂપકા સાક્ષાત્કાર કરા દેતા હૈ.

તાત્પર્ય કિ સાધનનિષ્ઠાકો પરિપક્વ કરને કે હેતુ શાસ્ત્ર-જ્ઞાન સાક્ષીમાત્રકે લિયે અપેક્ષિત હૈ. ભગવાન શ્રી રામભદ્રજી તો "યમેવૈષ વૃણતે તેન લભ્યઃ'' ! સ્મૃતિ ભી યહી ઇંગિત કરતી હૈ.

ન શક્યઃ સુરૈર્દ્રષ્ટું ન ચાન્યૈરપિ સત્તમ યસ્ય પ્રાસાદં કુરુતે સ વૈ તં દ્રષ્ટુમર્હતિ ।

હે શ્રેષ્ઠ ! ન તો આત્મા દેવતાઓંકે દ્વારા દેખા જા સકતા હૈ ઔર ન તો અન્ય સાધન યા સાધકોંકે દ્વારા ભી દેખા જા સકતા હૈ. જિસકે ઊપર વહ (સ્વયમ્) કૃપા કરતા હૈ વહી વ્યક્તિ ઉસે અપરોક્ષ સાક્ષાત્કાર રૂપસે દેખ સકતા હૈ.

બસ ! ભગવત્કૃપા પ્રાપ્તિકે નિમિત્ત અનન્ય શરણાગતિ તુમ્હારે લિયે શ્રેયસ્કર હૈ.

શ્રીગુરુદેવને બબીબહનકો લિખા : તુમ્હારે પ્રશ્ન વ ઉનકે ઉત્તર યે હૈં. ઈશ્વરકે ચરણોંમેં ચિત્ત બરાબર કબ લગેગા ? જબ તુમ લગાઓગી તબ ! જબ વૈરાગ્ય હોગા તબ ! તુમ મૂર્ખ વ છોટી બાતમેં ક્યોં ઘબડાતી હો ? ભગવાનમેં નિષ્ઠાકી કમીકે કારણ કિસીકા ચિત્ત અત્યન્ત ચિંતિત વ ઉગ્ર ક્યોં રહતા હૈ ? અનવિચારકે કારણ. પ્રેરણા તો પ્રત્યેક સમય મિલતી રહતી હૈ. ઉપયોગ કરને ન કરનેમેં અપને સ્વતંત્ર હૈં.

મેરી શરીર-પ્રકૃતિ બડી અચ્છી હૈ. જગદીશ-અરવિંદકો આશિષ કહના ઔર ભોલી-ભાલી બબીકો ભી આશીર્વાદ કહના. ઠીક હૈ ન, બબી !

યુવક ઔર યુવતિયોંકો સંદેશ

બંબઈમેં હોનેવાલે લોહાણા મહાપરિષદ સમ્મેલનકે બારેમેં હમને શ્રીગુરુદેવકે મંતવ્ય પત્ર દ્વારા પૂછેં. ૨૪-૧૨-૫૨ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા :

મેરી પુત્રિયાં બચીબહન, બબીબહન, કમલિની, કુમુદ !

સાદર આશીર્વાદ. તુમ્હારે પત્ર મિલે. જાતિકો ખૂબ કડે શબ્દોંસે સચેત કરો. મનકે વિચારકે પ્રસ્તાવ બરાબર રખો ઔર ખૂબ બોલા મેરા સંદેશ નિષ્પ્રયોજન હૈ. અજ્ઞાત વ્યક્તિકા સંદેશ ભી કોઈ સ્થાન રખતા હૈ, ક્યા ? તુમ્હારે ખેલનેકો દો ખિલૌનેં ભેજ રહા હૂં.

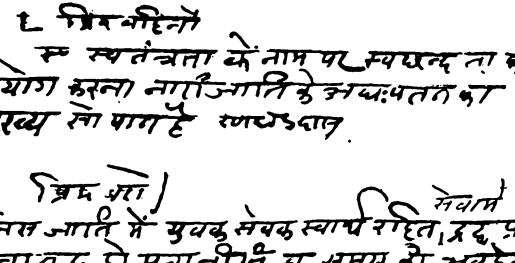

બહિનોંકી દશા પર બરાબર પ્રકાશ ડાલના ઔર નિરંકુશોંકો મીઠે શબ્દોંસે બરાબર સચેતન કરના.

સંમેલનકે દિનોંમેં શ્રીગુરુદેવકા તાર મિલા :

છગનબાપાકા તાર મેરે પર હૈ. મેરી આજ્ઞા હૈ કિ બાપા ઔર નાનજીભાઈ મહેતાકી ઈચ્છાકે અનુસાર તુમ કાર્ય કરો. બાપાકો મિલને પર ઉનકી ઈચ્છા જ્ઞાત હુઈ. તદનુસાર, મહાપરિષદકે તીન મંત્રિયોંકે પદ પર મૈં, જયંતીભાઈ કાશીદાસભાઈ ઠક્કર ઔર ગોરધનભાઈ આણંદજીભાઈ ઠક્કર તથા પ્રમુખ કે પદ પર નાનજીભાઈ કાલિદાસભાઈ મહેતા ચુને ગયેં. બાપાકો બહુત સંતોષ ઔર આનંદ હુઆ.

પરંતુ મેરે મનમેં વ્યગ્રતા બઢ ગઈ. મૈંને શ્રીગુરુદેવકો લિખા કિ હમારે એક હી તો મન હૈ. ઉસસે હમ ક્યા-ક્યા કરેં ? જાપ કરેં, કર્તવ્યપાલન કરેં, યા મંત્રીપદકો સમ્હાલેં ? જીવનકા ધ્યેય ક્યા ?

શ્રીગુરુદેવને ઉત્તર દેતે હુયે લિખા : પ્રિય કુમુદ, સાદર આશીર્વાદ. આપકા પત્ર મિલા. પુત્રી, ચિત્તમેં વ્યગ્રતા નહીં રખની ચાહિયે. મેરેકો તો કષ્ટ કુછ નહીં હુઆ પર કુછ શાંતિ હી હુઈ, કારણ કિ તુમ્હારે વિચાર જાનનેકો મિલેં. કુમુદ ! તુમ્હેં અપને હાનિલાભકે વિચાર કરનેકા પ્રકૃતિકી ઓરસે પૂર્ણ અધિકાર હૈ. આપકા જીવન સુખમેં વ્યતીત હો વહી કરના. ઉસમેં મેરી સહર્ષ સમ્મતિ સમઝના.

પુત્રી ! ભગવદ્-વિષય તો મૃત્યુકે સાથ ખેલના હૈ. યહ વિષય સાધારણ નહીં. અભી નૂતન ભજન-સાધન હૈ ઈસસે ઉત્સાહ હૈ. ઔર ઈન દિનોંમેં નામસાધના હી તેરે વાસ્તે કહી હૈ. સો તો હર વક્ત, હર સ્થલ ઔર હર ક્રિયાકે સાથ હોના હી ચાહિયે. યદિ ઈસ પ્રકાર નહીં કર સકતે હો તો આગે ક્યા હોગા યહ ભી વિચારણીય હૈ.

પત્ર પઢતે હી મેરી થોડી સમઝકો મૈં જાન પાઈ ઔર મૈંને ક્ષમા-પ્રાર્થનાકા પત્ર લિખા. ઔર ભી એક બાત લિખી કિ, રાજકોટમેં એક સંસ્થાકે એક ટ્રસ્ટી હોનેકે લિયે છગનબાપા ઔર નાનજીભાઈકા આગ્રહ હૈ. ક્યા કરૂં ? આપકી ઈચ્છા વ આજ્ઞા લિખનેકી કૃપા કરેં.

૨૧-૧-૫૩ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા : કુમુદ, તુમ્હારા પત્ર મિલા. ખૂબ સંતોષ. ટ્રસ્ટ આદિમેં અપના કામ નહીં. અભી જો રકમ જમા હૈ વહ અભાવગ્રસ્ત જાતિ ભાઈ-બહનોંકો ઔષધ, પઢાઈ, નિવાસ યા રોજગારીકે સ્વરૂપમેં તુમ્હારે માધ્યમસે પહુંચ જાય. બસ, ઈતની હી મેરી ઈચ્છા વ આજ્ઞા. તુમ ખૂબ સેવાભાવસે કાર્ય સમ્હાલો પર ખૂબ સાવધાન રહના. તુમ્હારે મંત્રીપદમેં હો ક્યા રહા હૈ ? જરૂર લિખના. કામ ખૂબ કરના હોં. બુદ્ધિકા ઉપયોગ હોગા ન !

શ્રીગુરુદેવને ૨૪-૧૧-૫૨ કે પત્રમેં માં વ હરિભાઈકો લિખા : હરિભાઈકો જો વચન દિયા હૈ વો મુઝે સ્મરણ હૈ. તુમ ખાત્રી રખો. વચન-ભંગ નહીં હોગા. મેરા સ્વાસ્થ્ય બિલકુલ અચ્છા હૈ. અભી હાલમેં હી ઠાકુરમામાને નાડી દેખી હૈ. બિલકુલ ઠીક હૈ. આપકે ભાવ હી ઈસ સ્થાન પર મુઝે રોકે હુયે હૈં.

મૈં કિસીકો સુખદુઃખ પહુંચા સકતા હૂં યા નિમિત્ત હૂં યહ મુઝે સ્મરણ નહીં. ભક્તોંકો સુખ પહુંચાના શ્રીરામજીકા સ્વભાવ હૈ. સુખ પહુંચાના મેરી શક્તિકે બાહરકી વસ્તુ હૈ.

માં ! કૈસે માં કહના છોડ દૂં ? યહ મેરે હાથકી બાત હૈ ? યહ છોડનેસે છૂટ જાતા હૈ ક્યા ?

રાજકોટ દરબાર બરાબર ભજનમેં બૈઠ ગયે હૈં. ગાયત્રીકે ૧૨૫ લક્ષ જાપકા નિયમ હૈ. દંપતી બડે પ્રેમસે કર રહે હૈં.

વૈષ્ણવદાસજી ખૂબ સેવા કરતે હૈં. સોતા હૂં તબ ધીરેધીરે હાથ પર તેલ મલતે હૈં. આંખ ખુલી કિ ગાયબ હો જાતે હૈં વે હૈં માંસે ભી જબરે. તેલ બરાબર મલતે હૈં. ભલા, સાધુકો તેલ ન ચઢે તો ક્યા હનુમાનજીકો હી ચઢે ?

કસ્તૂરીમાં ઔર મીરાંમાંકો આશીર્વાદ

૧૭-૧-૫૩ કે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને નાનાભાઈ (હરિકૃષ્ણ) કો લિખા : પ્રિય હરેકૃષ્ણ, સાદર આશીર્વાદ.

તુમ્હારા ૧૪-૧ કા પત્ર મિલા વ કૃષ્ણાકા ભી મિલા. દોનોં પત્રકે વિચાર એકસે હૈં. ઈસસે પ્રતીત હોતા હૈ કિ કૃષ્ણા ઔર કૃષ્ણ, દોનોં ભાઈબહન, ઈસ શરીરસે ઊબ ગયે હૈં. ઈસી કારણ, ભાવવશાત્ ઈસકી દશા સુધારના ચાહતે હૈં. કૃષ્ણાકો મેરે વિચારકે સામને રખ કર યહ જાનના ઉનસે ચાહૂં કિ આપ ક્યા ચાહતે હૈં ?

શરીર પંચભૌતિક હૈ ન ? ઔષધિકી જનની પંચભૂત હી હૈ ન ? પંચભૂત પ્રકૃતિકી દેન હૈ ન ? પ્રકૃતિ ઈશ્વરાધીન હૈ ન ? તબ ઈશ્વર શરણાગત હોકર કાર્ય-શરણ કૈસી ?

નિષ્કર્ષ કિ શરીર (અવયવયુક્ત પંચભૂત) કા રોગી હોના, ભૂતોંકી વિકૃતિ માત્ર હૈ ઉનકો સમત્વમેં લાનેકો ભૂતોંજનિત અન્ય શરીર (ઔષધિ) કા ઉપયોગ કરના ઈસસે ઉત્તમ તો યહી હૈ કિ રોગનિવૃત્તિ (ભૂત-સમત્વ) કરનેકો, કાર્યાશ્રય ન કર, કારણ-ભગવાનકે નામ હી કી શરણ લેના, જો સર્વ ઔષધિયોંકે કારણભૂત હૈ.

જો ભગવાન રામમેં શ્રદ્ધા ન હો વ નામમેં પ્રેમ ન હો તો ઔષધિ અવશ્ય કરની ચાહિયે. જ્યોં-જ્યોં ભગવદ્-નામ-સ્મરણ કરોગે ત્યોં-ત્યોં અપનેકો શુદ્ધ ભાન હોગા કિ પ્રેમ વ સમઝપૂર્વક રામનામ લેના હી સર્વ પ્રકારકી વ્યાધિયોંકા અચૂક ઈલાજ હૈ. ઈશ્વરકી શરણ લેનેસે જો આનંદ વ સુખકા અનુભવ હોતા હૈ ઉસકા વર્ણન કૌન કર સકે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ કા ૨૧-૧-૫૩ કા પત્ર માં વ હરિભાઈકો મિલા :

મેરે વિચારસે મૈંને જો આપકે સામને કહા હૈ, ઉસકા પાલન બરાબર કિયા

હૈ. કેવલ એક સ્થાન પર હી નહીં રહા હૂં અપિતુ પૂર્ણ વિશ્રામ ભી લિયા હૈ ઔર શરીર સ્વસ્થ હૈ ઈસમેં શંકાકો અવકાશ નહીં.

કેવલ હાથકા કામ વૈસા હી ચલતા હૈ, કારણ, કોઈ સ્નાયુ અપના સ્થાન છોડકર ઈતની સ્થાન પર હો ગઈ હૈ. ઈસમેં કોઈ હાનિ નહીં. હરિભાઈ, મૈં જરૂર થેલીકા સેક ભૂલ ગયા પર રાજકોટ દરબારને એક માંગીલાલ નામકે મિસ્ત્રીસે હાથકા રિપેરીંગ કરવાયા થા, પર લાભ કુછ માલૂમ નહીં હુઆ.

શ્રીમાનસજ્જકે સંશોધનકો પોબારુ આયે થે. કલ દિન ચલે ગયેં. અભી તો તા. ૨૫ કો તીન માસ હોંગેં. સબ દિન પૂરે હોંગેં તબ સીધા ભાવનગર જાનેકા પક્કા વિચાર હૈ. ટિકિટકે પૈસે મંગાનેકી આવશ્યકતા નહીં દિખતી, કારણ, વૈષ્ણવદાસજી પર આપકે દિયે ૧૦૦ મેંસે ૮૫ રુપયે હૈં, જો ભાવનગર જાને તક પર્યાપ્ત હૈ.

હરિભાઈ, આપકો ઈસમેં દુઃખ નહીં માનના ચાહિયે. ઝાલાવાડસે ભાવનગર પર મિલ હૈ. સેકન્ડ ક્લાસકા ટિકિટ ૪૬ રુપયેમેં આ જાયેગા. વૈષ્ણવદાસજીકી ટિકિટકો ૧૫ રુપયે ઔર ૫ રુપયે માર્ગખર્ચકો ચાહિયે. કુલ ખર્ચ ૬૬ ચાહિયે. ઈસસે અધિક આવશ્યકતા પ્રતીત નહીં હોતી. જબ આવશ્યકતા હોગી મંગા લૂંગા.

રાજકુટુંબ ૨૪ કો રાજકોટ ચલા જાવેગા. દરબાર અપના જન્મદિન જો તીન ફરવરીકો હૈ વહ યહાં કરના ચાહતે હૈં. ઈસ કારણ ૬ તક રહના હી હૈ. યહાંકે માં સાહબકે આગ્રહસે દો દિન ઔર ઠહરૂંગા.

મેરે વિચારસે ભગવાન અપને જનકો કભી ભૂલતે નહીં હૈં. પર પ્રભુ પર અટલ શ્રદ્ધાકી ખામી હી હૈ જો દુઃખાનુભવ હો ! પૂર્ણ શ્રદ્ધા-વિશ્વાસકી સચ્ચી કસોટી તો યહી હૈ કિ અપને વાસ્તવિક કર્તવ્યકા પાલન કરનેકે પશ્ચાત્ ભગવાન રામ જો દેવેં ઉસે પ્રસન્નતાપૂર્વક લેનેકો તૈયાર રહેં.

પ્રભુકી કિતની મહતી કૃપા હૈ કિ થોડેસે નિર્દેશસે શરીર રોગોંકી ખાન હૈ યહ સ્પષ્ટ પ્રતીતિ કરાતે હૈં. ધન્ય હૈ ઉનકી મહત્તાકો !

૩૦-૧-૫૩ કો ગુરુદેવને લિખા : કુમુદ, તુમ્હારે પત્ર મિલેં. મૈં તા. ૯ યા ૧૦ કો ભાવનગર પહુંચૂંગા ઔર ૧૪-૧૫ તક તુમ્હારે યહાં પહુંચૂંગા. બાદ બંબઈ જાઉંગા. તુમ્હેં ભાવનગર આનેકી આવશ્યકતા નહીં ઔર ન કૃષ્ણાકો આના ચાહિયે. ફાલ્ગુન સુદી પંચમી યા ષષ્ઠી તક ચિત્રકૂટ અવશ્ય પહુંચ જાઉંગા.

ભગવાનને અપના બિરુદ સહી કર દિખાયા

૯-૨-૫૩ : શ્રીનાથ-પ્રાસાદ : ભાવનગર : (બચીબહનને નોટ કિયા હુઆ.)

શ્રીગુરુદેવકે દર્શનકો વેરાવલસે ગોરધનભાઈ સોમજીભાઈ ઠક્કર આયે હૈં. ઉનકે પુત્ર પ્રવીણભાઈ કે લગ્ન-પ્રસંગ પર વેરાવલ પધારનેકો અત્યંત ભાવપૂર્ણ આગ્રહસે શ્રીગુરુદેવકો કહા. શ્રીગુરુદેવ : ક્યા, ગોરધનભાઈ, તુમ ભી મેરી સ્થૂલ હાજિરીકો હી હાજિરી માનોગે ? દેખો, ગોરધનભાઈ, ઐસા નહીં માનો. ખૂબ આનંદસે શુભકાર્ય સંપન્ન કરો. મૈં બરાબર તુમ્હારે સાથ હી હૂં.

૧૧-૨-૫૩ કો ગોરધનભાઈને વેરાવલ જાનેકી આજ્ઞા પ્રાપ્ત કી. જાતે વક્ત શ્રી ગુરુદેવકા ફોટો શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંમેં રખા ઔર સહી કર દેનેકી પ્રાર્થના કી.

શ્રીગુરુદેવને સહી કી ઔર ફોટો દેતે હુએ કહા કિ લો, ભાઈ, ઈસીકો બારાતમેં લે જાના, હોં !

૧૬-૨-૫૩ કી શામકો કરીબ ૪॥-૫ બજે ભક્તસમૂહકે બીચ બિરાજે હુએ શ્રીગુરુદેવ એકાએક ખડે હો ગયે ઔર શીઘ્રતાસે સીડી ઉતરનેકો ઉદ્યત હો ગયે. તબ મોટીમાંને પૂછા, ક્યા આજ્ઞા હૈ ?

શ્રી ગુરુદેવ : મોટીમાં, મૈં થોડા બહાર હો આઊં. કલ લૌટૂંગા. અબ તો જલ્દી જાના હી ચાહિયે. ઈન્દુભાઈ, નાનાભાઈ, મોટરસે હી મુઝે જલ્દી લે ચલો.

ઉસી વક્ત શ્રીગુરુદેવ મોટરસે પધારેં. સબકો અનુમાન હુઆ કિ કહીં પર ભી, કિસી ભક્ત કે ઊપર ભારી મુસીબત આ પડી હૈ. દૂસરે દિન દોપહરકો બારહ બજે શ્રીગુરુદેવ શ્રીનાથપ્રાસાદમેં પધારેં. તબ મોટીમાંકે પૂછને પર શ્રીગુરુદેવને કહા : મોટીમાં, ભગવાનને અપના બિરુદ સહી કર દિખાયા ! પ્રપન્નોંકી રક્ષા કરકે લાજ રખતે હી હૈં ! ગોરધનભાઈ કે પ્રવીણકી ભી પૂરી રક્ષા કી હૈ.

ઈન્દુભાઈને પૂરી બાત કહી : ચલાલા હોકર ઇંગરોલા પહુંચનેકે રાસ્તેમેં પ્રવીણભાઈ બૈઠે થે ઉસી મોટરકો અકસ્માત હો ગયા થા. મોટર બિલકુલ ઔંધી પડી થી. સામાન સબ તિતરબિતર પડા થા. ઇંગરોલા સિર્ફ દો મિલ દૂર રહ ગયા થા.

ઇંગરોલામેં સમધિકો અકસ્માતકા સમાચાર જ્ઞાત હુઆ તબ વે લોગ ભી અકસ્માત કે સ્થલ પર આનેકો નિકલેં. હમ યહાં સે પહુંચે. ઔર વે સબ ભી આ પહુંચે. બિલકુલ સાથ હી સાથ પહુંચેં.

મોટરમેં બૈઠે હુયે પ્રવીણભાઈ તથા સાથવાલે કિસીકો ભી તનિક ભી ચોટ

નહીં હુઈ થી. શ્રીગુરુદેવકા ફોટો, જો શ્રીગુરુદેવને ''બારાતમેં લે જાના'' ઐસા કહકર યહાં દિયા થા, વહ ફોટો દહેજકી સંદૂકમેં ઊપર હી રખા થા.

મોટર ઉલટ પડી તબ વહ સંદૂક ઊંચી ઊછલી ઔર ફિર ખૂબ જોરસે નીચે પટકાતે હી ટૂટ ગઈ. અંદરકી સારી ચીજેં ચારોં ઔર ફૈલ ગઈ ઔર બીચમેં ટીનકે એક પીપે પર શ્રી ગુરુદેવકા ફોટો બિલકુલ સલામત બિરાજ રહા થા - જૈસે કિ શ્રીગુરુદેવ હી સાક્ષાત્ બિરાજે હોં ઔર સબ સમ્હાલ રહે હોં.

ફિર તો સબકો ઈંગોરાલા પહુંચાયેં ઔર નિશ્ચિત સમય પર આનંદપૂર્વક લગ્નવિધિ સંપન્ન હો ગઈ. તત્કાલ હી શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞા હુઈ કિ ચલો અબ ભાવનગર જલ્દી પહુંચ જાવેં. મોટીમાં બહુત ચિંતા કરતી હૈ.

૧૧-૨-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવને ભાવનગરસે માં વ હરિભાઈકો લિખા : તા. ૯ કો યહાં આ ગયા હૂં. લક્ષ્મીબહન આદિ વઢવાણસે રાજકોટ આ ગયે થે વ ફાલ્ગુન શુક્લ છઠકો ચિત્રકૂટકો રવાના હો જાવેંગેં. આપકો જબ અનુકૂલતા હો તબ ચિત્રકૂટકે લિયે પ્રયાન કરના.

મૈં યહાં પર શ્રીનાથપ્રાસાદમેં હી ઠહરા હૂં. ઇચ્છા તો થી કિ મૈં દૂસરે સ્થાન પર ઠહરૂં. પરંતુ મોટીમાંને સાફ શબ્દોંમેં કહા, ''બસ, યહીં ઠહરના.'' મેરી શરીરપ્રકૃતિ બહુત ઉત્તમ હૈ. રાજકોટસે ખબર હૈ કિ વે સબ સ્પેશ્યલ ટ્રેનસે આનેકા પ્રબંધ કરતે હૈં. પર યહ સંભવ ન હો તો અચ્છા ! મૈં બંબઈ હોકર ચિત્રકૂટ આતા હૂં. કસ્તૂરીમાંકો આશીર્વાદ.

પ્રિય હરિભાઈ, ધૈર્યસે હી સંસ્કાર નષ્ટ હોતે હૈં. નિર્દ્વન્દ્વ તો આપ હૈં હી. કેવલ વિચાર અંતરંગ કરો. ભગવત્કૃપાસે ધ્યેય સાધ્ય હોગા.

ચમત્કારકે મૈં બહુત વિરુદ્ધ હૂં

૨૪-૨-૫૩ : ડહાણૂ

શ્રીગુરુદેવ કલ શામકો યહાં પધારે હૈં.

દુર્લભજીભાઈ પ્રેસવાલા : ગુરુદેવ ! આજકલ લોગોંકો શ્રદ્ધા નહીં હોતી હૈ. શ્રદ્ધાકે લિયે ભી ચમત્કાર ચાહિયે.

જયરામભાઈ : હાં જી ! ઠીક ઐસી હી બાત હૈ. ચમત્કાર હોવે તો લોગ નમસ્કાર ફૌરન કરતે હૈં.

શ્રીગુરુદેવ : (ખૂબ હંસકર, પ્રસન્નતાસે) નમસ્કારોંકી પ્રાપ્તિકા ધ્યેય હો ઉસકે

लिये यह बडी भारी चिंताकी बात है हों !

आखिर तक चमत्कारको निभाना पडेगा न ? क्या कहूं ? मुझे तो चमत्कार शब्दका भी चमत्कार लगता है ! अपने तो उसीको नमस्कार करके उससे बच निकलें तो भगवानकी महान दया !

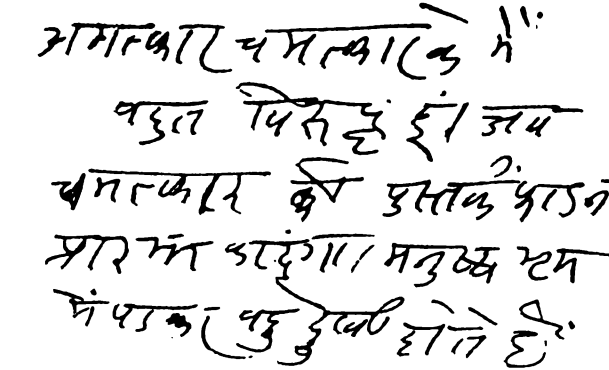

दुर्लभजीभाई : मैं तो ऐसे कई बडे-बडे नामधारी चमत्कारियोंके पाससे चमत्कार देखनको गया हूं, परंतु कुछ तथ्य नहीं दिखा. लेकिन लोगोंकी भीड देख कर विचार आया था कि वास्तवमें क्या होगा ?

श्रीगुरुदेव : देखो, दुर्लभजीभाई ! वास्तवमें तो यही बात है कि लोगोंकि श्रद्धा कम और लालसा अधिक मात्रामें है. चमत्कारकी आस्थाका मूल कारण लोगोंकी लालसापूर्तिके लिये अमर्यादित स्वार्थी मानसिक दशा है. ईसीको लेकर ही चमत्कारी बाबा, दरवेश, सांई, फकीर, माताजी, मुनि, बापू, ईत्यादि बढ रहे हैं.

सच्चा साधु अपनेको तत्त्वोंकी शक्तियोंमें उलझने नहीं देता, अर्थात् अपनेको बचाये रहता है. तत्त्वोंमें उलझ जाना यह तो ध्येयपूर्तिके मार्गसे च्युत होना है. ईसीलिये वह तो तत्त्वोंके नियंता मूल स्रोतकी प्राप्तिको ही चाहता है.

स्थूलसे परे उठा हो वह प्राकृतिक मर्यादाओंके भी पर हो ही जाता है और ईस कारण, सहज रूपसे वह तत्त्वोंके परेकी क्रियायें भी चौकस कर सकता है.

પરંતુ ઐસા કરનેકી વૃત્તિ યા રુચિ યા લાલસા ઉસે હોતી નહીં.

પંચતત્ત્વોં પર યા એક-દો તત્ત્વ પર કાબૂ હોના યહ તો ભજનકી કુછ અવસ્થા પ્રાપ્ત હોતે હી હો જાતા હૈ. લેકિન સચ્ચે સાધક યા સચ્ચે સાધુકો તત્ત્વકી કોઈ શક્તિ આકર્ષિત નહીં કર પાતી, કારણ કિ પરમતત્ત્વકી અનંત અનંત ઔર અતુલનીય શક્તિયોંકે સામને તત્ત્વોંકે સામર્થ્યકા કોઈ પ્રભાવ નહીં, યહ ઠોસ વિશ્વાસ હોતા હૈ.

સો નર ઈન્દ્રજાલ નહીં ભૂલા । જા પર હોય સો નટ અનુકૂલા ॥

દેખો ! યહીં પર શિષ્યકી પાત્રતાકી કસોટી હૈ. ઇસલિયે શાસ્ત્ર ઔર સંત-મહાત્મા જોર દેકર કહતે હૈં કિ શિષ્યકી પાત્રતા ખૂબ જાંચ-પરખનેકે પશ્ચાત્ હી અપને પ્રાપ્ત કિયે સામર્થ્યકા રહસ્ય શિષ્યકો દેના ઔર પાત્રતાહીન હો ઉસકો દેના નહીં.

કહિયે તાસો પરમ વિરાગી । તૃણસમ સિદ્ધિ તીનિ ગુન ત્યાગી ॥

તત્ત્વસાધનાસે થોડી સી સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરકે જાદૂ જૈસે ખેલ કિયે જાતે હૈં. લોગ ઇનકો સિદ્ધિ સમઝ લેતે હૈં. નજરબન્દી, મોહિનીકરણ ઇત્યાદિ ભી ઐસી સાધનાસે સાધ્ય કિયા જાતા હૈ તબ કઈ પ્રકારકે જાદૂ હસ્તગત હો જાતે હૈં. ઉદાહરણકે તૌર પર કહતા હૂં. અદૃશ્ય હો જાના ઔર ફિર પ્રકટ હો જાના, કોઈ વસ્તુ વા વ્યક્તિકો અદૃશ્ય કર દેના, ફિર ઉસે પ્રકટ કર દેના, અદૃશ્ય રખે હુએ પદાર્થોંકો પ્રકટ કરના, પદાર્થોંકા અદૃશ્ય રીતિસે સ્થલાંતર કરા દેના.

યે સબ જાદૂ ઔર ચમત્કારકે પીછે અત્યંત ક્ષુદ્ર સાધનાકી સિદ્ધિ હૈ. મનોરંજન ઔર આયકે લિયે ઇનકા હોના આપત્તિકર નહીં. પરંતુ આત્મિક ઉન્નતિકે લક્ષ્યવાલોંકો જરૂર સોચના ચાહિયે કિ ઇસસે ક્યા લાભ હોતે હૈં ? ઇનકે કરનેવાલેકા સ્વયમ્‌કા ભી આત્મકલ્યાણ હોતા નહીં, યહ ધ્રુવ હૈ. જિજ્ઞાસુઓંકો જાગૃતિકે સાથ સદૈવ સાવધાની રખના હી ચાહિયે.

હરિકે દાસ કહાવત હો પર મનમેં કૌતુકી આસ,
રામનામકો પરગટ બેચૈં કરત ભક્તિકો નાસ.
માયા મોહ લોભ નહીં છૂટૈં ચાહત પ્રેમ પ્રકાસ,
કહત નિરંજન તબ પ્રભુ રીઝૈં જબ મન હોત નિરાસ.

સિદ્ધ સંતોંમેં તો અનંત અનંત સામર્થ્ય હોતી હૈ. પરંતુ ઇતના હી યહ ભી

ધ્રુવ હૈ કિ વે નટબાજી નહીં દિખાતે. ઉનકે ચમત્કાર સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ અણુપરમાણુકે સંગઠન યા વિઘટનકે માધ્યમસે અત્યંત હી સૂક્ષ્મ રૂપસે ઠોસ પરિણામ દેનેવાલે હોતે હૈં.

જૈસે કિ, કોઈ મહાક્રોધી ઉનકે સંપર્કસે મહા શાંત, ધીર, ગંભીર હો જાયે. પક્કા શરાબી, ગંજેડી યા જુઆરી ઈન દૂષણોંસે બિલકુલ મુક્ત હો જાયે ઔર નિર્મલ હો જાયે. શારીરિક વ્યાધિકી દુઃસહ્ય પીડા ઉનકે એક શબ્દમાત્રસે યા દૃષ્ટિ-માત્રસે યા સ્પર્શ-માત્રસે યા સ્મરણમાત્ર સે ભી શાંત હો જાયે.

તુલસી સુમતિ સરાહિયે મગ પગ ધરઈ બિચારિ.

ચમત્કારકો લેકર, ચમત્કાર બતલાનેવાલે સાધુઓંકે પીછે દૌડના નહીં યા ઉનકા સંગ કરના નહીં. પરંતુ અપના જીવનધ્યેય ક્યા હૈ ? ઉસકી પૂર્તિ ઐસે ચમત્કારિયોંસે હો પાયેગી ક્યા ? યહ ખૂબ સોચના વ પરખના ઔર ફિર નિશ્ચય કરના.

સો નર ઈન્દ્રજાલ નહીં ભૂલા । જાપર હોય સો નટ અનુકૂલા ॥
જુવાન યોગી, વૈદ્ય રોગી, શૂર પીઠ ઘાવ રે,
યુવા સાધુ રુ ભીખમંગા, ઈન્હે ના પતિઆઉ રે.

નૂતન સાધુસે તથા યુવા યોગીસે સાવધાન રહના. દેશકાલ સમઝના. ચમત્કારીકે પાસ ગયે બિના રહા ન જાયેં તો ઈતના જરૂર કરેં. સાવધાનીપૂર્વક, જાગ્રત વિવેક વ બુદ્ધિપૂર્વક ઔર દીર્ઘ સમય તક ઉસકા સૂક્ષ્મ નિરીક્ષણ અવશ્ય કરેં. ઉસકે ઢંગ વ વ્યવહાર કે કટુ આલોચક હોકર સહી સમાધાન પ્રાપ્ત કરના. પશ્ચાત્ કુછ આગે બઢના, તબ તક નહીં.

વંચક ભક્ત કહાય રામ કે । કિંકર કંચન કોહ કામકે ॥
ઉઘરહિં અંત ન હોય નિબાહૂ । કાલનેમિ જિમિ રાવણ રાહૂ ॥

મહાપુરુષોંકા રહનસહન સરલ, સ્પષ્ટ હોતા હૈ. વે છદ્મવેશી નહીં હોતે. વે સહજ સમત્વ, સરલતા, વિરાગ, કીર્તિ, કંચન આદિકી સમ્યક્ નિઃસ્પૃહતા, ભૂતમાત્રસે મૈત્રી, કરુણા, દયા, આદિકે મૂર્તિમંત સ્વરૂપ હોતે હૈં.

મૈંને તો બહુત તાંત્રિકોંકે ખૂબ તંત્ર વ જાદૂ દેખે હૈં. પહલે મૈં હરિદાસજી પુરાણીકે પાસ રહા થા. હરિદાસજી તાંત્રિકકી સિદ્ધિયાં બહુત હી આશ્ચર્યપૂર્વક થી. ઉસકો તો કુછ જ્યાદા સમય હો ગયા હૈ પરંતુ અભી-અભીકી એક બાત

બતલાઊં.

એક મહંમદ છેલ નામકા જાદુગર મહેસાણાકી રેલવે લાઈન પર ટ્રેનમેં મિલા થા. સહપ્રવાસીકે નાતે ઉન્હોંનેં ખૂબ બાતેં કહી. પશ્ચાત્ અપની ઈચ્છાસે અપને જાદૂકે કઈ ખેલ ચલતી ટ્રેનમેં દિખાયેં. ઈસકો લેકર હમારે ડિબ્બેમેં અસંખ્ય યાત્રિયોંકી ભીડ હો ગઈ થી.

સહસા ઉસને કહા, ''સબ લોગ દેખ લેં કિ ઉનકી ટિકિટ ગાયબ કર દી હૈ.'' અબ સબને ઘબરાકર ફૌરન દેખા તો માલૂમ હુઆ કિ બાત સહી થી ઔર સબ જ્યાદા વિકલ હો ગયેં. તબ હંસ કર મહંમદને અપની જેબમેંસે સબકી ટિકિટોંકા ઢેર નિકાલ કર રખ દિયા ઔર કહા, ''સબ અપની અપની ટિકિટ ઉઠા લે જાઓ.'' કંચન યા કીર્તિકી કામનાસે પ્રેરિત હોકર ઐસે કાર્ય પ્રાયઃ કિયે જાતે હૈં.

નખ બિનુ કટા દેખૈં, યોગી કનફટા દેખેં,
શીશ ભારી જટા દખેં, છાર લાયે તનમેં.
મૌની અનબોલ દેખેં, શેવડા શિરછોલ દેખેં,
કરત કલ્લોલ દેખેં, બનખંડી હું બનમેં.
ગુની અરુ કુર દેખેં, કાયર ઔર શૂર દેખેં,
માયાકે અપૂર દેખેં, ફૂલિ રહેં ધનમેં.
આદિ અંત સુખી દેખેં, જન્મહું કે દુઃખી દેખેં,
ઐસે નહીં દેખેં જિન્હેં, લોભ નહી મનમેં.

જો અબ રહ જ્ઞાન એક રસ । ઈશ્વર જીવહિ ભેદ કહહુ કસ ॥

દેખો, તાંત્રિક ઔર ઈન્દ્રજાલીકી બહુધા દુર્ગતિ હોતી હૈ. સંવત ૧૯૧૨ યા ૧૩ કી સત્યઘટના કહતા હૂં. મૈં લીમડીસે વઢવાણ પૈદલ જા રહા થા. કેવલ દસ કોસકા અન્તર હૈ. માર્ગમેં એક યાત્રિક મૃત્યુશય્યા પર પડા થા, લેકિન ઉસકા પ્રાણ નિકલતા નહીં થા. ઉન્હોંનેં અપની વિદ્યાકે બલસે ૧૫-૨ કોશકે ઉસ ઉજ્જડ માર્ગમેં એક તાંત્રિક નગર ખડા કિયા થા.

વાસ્તવિક નગરકે જૈસા હી સબ કુછ દિખનેમેં આવેં. સ્ત્રી-પુરુષોંકી ચહલ-પહલ, સબ્જીમંડી, ચૌટેં, બાજાર, હો-હલ્લા, શોરગૂલ સભી દિખાઈ પડેં ઔર સુનનેમેં ભી આવેં. મૈં દેખકર સમઝ ગયા ઔર ઉસકી ઓર ન દેખતા હુઆ

આગે બઢ રહા થા. તભી ઘોડે પર બૈઠા હુઆ દૂસરા પ્રવાસી ભી ઉસી માર્ગ પર આ ગયા.

ઐસા નગર દેખકર વહ તો આશ્ચર્યસે ખડા રહ ગયા ઔર દેખતા રહા. ઉસકી ઐસી દશા દેખકર અબ મૈં ભી રુક ગયા. તભી ઉસ નગરકી એક સ્ત્રીને પ્રવાસીકા હાથ પકડા ઔર અપને મકાનમેં લે ગઈ.

મૈં વહીં બૈઠ ગયા. પ્રવાસી તો બેહોશ પડા થા. પ્રાતઃકાલ ઉસકો સુધિ આઈ તબ ભૂખ ઔર પ્યાસસે વહ ઔર ઉસકા ઘોડા ભી વ્યાકુલ હો ગયે થે. પરંતુ મૈંને કહા, ''હોશ સમ્હાલ કર મેરે સાથસાથ ઈસ માર્ગસે બાહર નિકલ ચલો, વરના જીવનભર પરેશાન હોઓગે.''

વહ કહતા રહા, ''ઉસ ઔરતને મુઝે ઉત્તમ ભોજન પંવાયા થા. પશ્ચાત્ પલંગ પર મૈં સો ગયા થા. ઈસ ઘોડેકો ભી ખિલાયા-પિલાયા થા. તો વહ સબ કહાં ચલા ગયા ? મૈં તો પત્થર પર પડા હૂં ! ભૂખ-પ્યાસસે બહુત વ્યાકુલ હૂં. ઘોડા ભી વૈસા હી હૈ. ૨૦ ઘંટેસે કુછ ખાયા નહીં હૈ ઐસા હી લગતા હૈ.''

મૈંને સમઝાયા કિ વાસ્તવમેં ઐસા હી હૈ. તુમ તાંત્રિકકી અવિદ્યામેં ફંસ ગયે થે. લેકિન અબ સાવધાન રહના. વરના ઈસ માયાવી ચક્કરમેં હી બેહાલ હો જાઓગે. વહ ઈતના તો ઘબડા ગયા થા કિ મેરે હાથકો મજબૂતીસે પકડ કર પૈદલ હી ચલા. જબ વઢવાણકી વસ્તી દિખનેમેં આને લગી તબ ઈસ તરફ પેડકે નીચે વહ તાંત્રિક તડફડાતા દિખાઈ પડા.

હાથકે ઈશારેસે ઉસને હમકો બુલાયે. હમ પાસ ગયે તબ ઉસને કહા, ''ઈન્દ્રજાલી વિદ્યાકા ગૂટકા તુમમેં સે કોઈ એક મેરેસે પ્રાપ્ત કર લો તો મેરા છૂટકારા હો જાય.''

હમને હમારી અરુચિ બતલાઈ. તબ વહ ફૂટફૂટકર રોને લગા. ઈતની દયનીય હાલતમેં થા ! શ્રીરામનામસે અભિમંત્રિત જલ પિલાયા ઔર ઉસકે શિરસે પૈરોં તક હાથ ફેર કર શ્રીરામકવચ ચઢા દિયા. ઉસકો ચૈન મિલા ઔર તત્ક્ષણ શાંત હો ગયા.

મેરા પક્કા નિશ્ચય હૈ કિ ઉસ પ્રવાસીકો ૪-૬ દિન તક ઈસ પ્રકાર ચક્કરમેં ડાલ કર ઉસકો ભૂખ-પ્યાસસે તંગ કરકે ગૂટકા દે દેનેકી તરકીબ થી. સોચનેકી બાત યહી હૈ કિ ઐસા સબ ક્યોં ? ઔર જીવન કિસ લિયે ? નીતિ વ ન્યાયપૂર્ણ પરિશ્રમ કરકે ભી તો જીવનયાપન હો સકતા હૈ !

તીન ટૂક કૌપીનકે, (અરુ) ભાજી હો બિન લૌન;
તુલસી રઘુબર ઉર બસૈં (તો) ઈન્દ્ર બાપુરો કૌન.

૨૬-૨-૫૩ કો દોપહરમેં બંબઈ, ચાંદીવલી કે લિયે શ્રીગુરુદેવ ટ્રેન દ્વારા પધારે. રાત્રિકો આયે હુયે દર્શનાર્થિયોંમેંસે એક ભાઈને રાજકીય પરિસ્થિતિ કી બાતેં કહીં. ફિર આંધ્ર પ્રાંતકે એક કાર્યકર્તા ભાઈ શ્રી રામુલુકે નિધનકે બારેમેં ભી જો કહા ઉસે સુનકર શ્રી ગુરુદેવને કહા

ઉપવાસ કે ૫૮ વે દિનકો રામુલુ જૈસે સંનિષ્ઠ કાર્યકરકી મત્યુ હો જાયે યહ તો ખૂબ વિચારણીય ઘટના હૈ. ફિર ઐસી મૃત્યુકો લેકર જનસમૂહ ઉગ્રતાપૂર્ણ આંદોલન પર ઉતારુ હો જાયે યહ ભી સહજ પ્રતિભાવકી પ્રક્રિયા હી હૈ.

દેખો તો ! ઐસે આંદોલન કે પ્રભાવસે આંધ્ર પ્રાંતકી રચનાકા નિર્ણય સરકારને તત્કાલ કર લિયા હૈ. અગર રામુલુકી મૃત્યુકે પહલે હી યહ નિર્ણય લિયા જાતા તો કૌન સી હાનિ હો જાતી ? કૈસી બાત હૈ ? ૫૮-૫૮ દિનોં તક ઉપવાસ ચલેં ઔર તબ તક ઈતના દુર્લક્ષ ? ક્યોં ? ઇસકા (ઉપવાસકા) વિચાર હી કોઈ દેશનેતાને નહીં કિયા ! ન તો મદ્રાસ સરકારને કિયા ! આશ્ચર્ય હૈ ન !

કારણમેં સિર્ફ એક હી બાત ! માનવતાસે ભી જ્યાદા મહત્ત્વ રાજકારણ ખેલનેવાલોંકા !

માધુરીકા નામકરણ

૨૭-૨-૫૩ શ્રીગુરુ મંદિર : ચાંદીવલી

જ્યાબહન ઔર દિનુભાઈ પંડ્યાને અપની બાલક પુત્રી શ્રીગુરુદેવકે શ્રીચરણોંમેં રખી. શ્રીગુરુદેવ અત્યંત પ્રસન્નતાપૂર્વક બાલિકાકો દેખતે રહે. પશ્ચાત્ કહા :

ક્યોં રી માધુરી ! ક્યા કારણ થા કિ આનેમેં ઇતની દેર કર દી ? દેખો, ભાઈ, ભગવાનકે યહાં દેર હૈ પરંતુ અંધેર કદાપિ નહીં. હમારી ઈસી નિષ્ઠાકો માધુરીને પુષ્ટ કર દિયા ! દેખો, માધુર્યકા જો આસ્વાદ કરાતી રહે વહી હૈ માધુરી. માધુર્યકા મૂર્તિમંત સ્વરૂપ ! પરંતુ માધુરી, તુમકો એક ભાઈ ભી હોના ચાહિયે. ભગવાન કિતને દયાલુ હૈં યહ ભી અપન દેખેંગેં.

(જ્યાબહનકા લગ્ન સન ૪૦ મેં હુઆ થા. ઇતની સાલકે બાદ માધુરીને ઉનકી ગોદ ભર દી હૈ. માધુરીકા જન્મ સન '૫૨ કે નવંબરમેં હુઆ. તબ શ્રીગુરુદેવ ઝાલાવાડ બિરાજે થે. વહીંસે પત્રમેં શ્રીગુરુદેવને લિખા થા કિ જ્યા-માધુરીકો આશીર્વાદ.)

પુસ્તકિયા યોગી

ઠીક ઈસી વક્ત એક વૃદ્ધ ભાઈ અપને સાથ ભ્રમિત યુવકકો લેકર આયે. ૩૦-૩૨ સાલકે યુવાનકી દશા દેખતે હી શ્રીગુરુદેવને કહા :

દેખો, દેખો ! યે પુસ્તકિયા યોગી મહારાજ આ રહે હૈં ! યોગકી પુસ્તકેં પઢ કર ઉન ક્રિયાઓંકો બિના માર્ગદર્શકકે કરતે રહે હૈં ઈસકા યહ પરિણામ હૈ.

વહ યુવક યોગક્રિયાઓંકી બાતેં હી લગાતાર બોલ રહા થા.

યુવક : યોગશ્ચિત્તવૃત્તિનિરોધઃ ! ઔર ચિત્ત ક્યા હૈ ? ચિત્ત એક નદી હૈ, જિસમેં વૃત્તિયોંકા પ્રવાહ બહતા રહતા હૈ. ઈસકી દો ધારાએં હૈં. એક સંસાર-સાગરકી ઔર તથા દૂસરી કલ્યાણ-સાગરકી ઓર બઢતી હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : યોગી મહારાજ ! અબ આપ હમસે તો કુછ બાતેં કરિયેં. ઈતના સારા જ્ઞાન આપને કિન મહાપુરુષસે પ્રાપ્ત કિયા હૈ ? આપકે ગુરુ મહારાજ કહાં પર બિરાજે હૈં ?

યુવક : બાપૂ ! આપ ઈતના ભી નહીં જાનતે હૈં ? અચ્છા, તો મૈં બતલાતા હૂં. સબકે લિયે યહ જાનના જરૂરી હૈ ઈસલિયે સબ સુનિયે.

શ્રી શ્રી શ્રી સ્વામી ઓમાનંદજી તીર્થ મહાન યોગેશ્વરાચાર્ય હૈં. ઉન્હોંને ''યોગ-પ્રદીપ'' નામકી પુસ્તકમેં, સમાધિપાદકે બારહવેં સૂત્રમેં ચિત્ત-નદીકે બારેમેં લિખા હૈ. ઉસ પુસ્તકમેં ખેચરી મુદ્રા વ કુંડલિની જાગ્રત કરનેકી ક્રિયા બરાબર લિખી હૈ. મૈંને વહી સબ કિયા હૈ. ઉસીસે મેરી કુંડલિની જાગ્રત હો ગઈ હૈ.

ઈતના કહ કર યુવાનને અતિ શીઘ્રતાસે પદ્માસન લગા લિયા ઔર મેરુદંડ સીધા તાન કર પ્રાણાયામ કરને લગ ગયા.

ચારપાંચ મિનિટકે પશ્ચાત્ ઉસને કહા :

આપ સબ ભી ઈસી તરહ આસન લગા કર બૈઠ જાઓ. મૈં બતલા રહા હૂં ઉસી પ્રકારસે પ્રાણાયામ કરના. દેખો, મૈં આપ સબકો યોગી બના દેતા હૂં.

શ્રીગુરુદેવ : વાહ ભાઈ વાહ ! તબ તો ફિર યોગિયોંકી જમાતેં જુટ જાયેંગીં ! ફિર સંસાર રહેગા હી કહાં ? સબ કોઈ યોગી હી યોગી હોગા, હોં !

સો તો ઠીક હૈ. પરંતુ આપ મુઝે એક બાત બતલાઈએ કિ આપને ઔર કૌન-કૌન પુસ્તકેં પઢી હૈં ? ''યોગપ્રદીપ'' મેં ભી ઔર ક્યા-ક્યા પઢા હૈ ? આપકો અગર યાદ હો તો હમેં થોડા સુનાઈયે !

યુવક : વાહ, હમેં યાદ ક્યોં ન હોગા ? હમ તો યોગી હૈં ! શ્રી સ્વામીજી મહારાજને આદેશ દિયા હૈ કિ જનમ-મરનસે છૂટના હોવે તો યોગ કરો. જ્ઞાન સુનના હો તો વેદાંતગ્રંથોંકો પઢો ઔર સુનો. મનન કરના હો તો ન્યાય ઔર વૈશેષિક પઢિયે. નિદિધ્યાસન તો બસ સાંખ્ય ઔર યોગકા કરો. સબ યોગી બનો.

કહતે કહતે યુવક ખૂબ જોરસે ચિલ્લાને લગા. આવેશમેં આકર પાસ બૈઠે હુયે ભાઈકો પીટનેકો ઉદ્યત હો ગયા. તભી ઉસ વૃદ્ધ ભાઈને જલ્દીસે યુવાનકો પકડ લિયા ઔર કહા :

બાપૂ ! યહ મેરા પુત્ર હૈ. દો સાલસે ઐસી દશા હૈ. ઈતના હોંશિયાર ઔર ગુણવાન થા. પરંતુ અબ તો બસ, યહી હાલત હૈ ! ક્યા હો ગયા હૈ ? કુછ સમઝમેં નહીં આ રહા હૈ ! ડોકટરોંકો ભી નિશ્ચય નહીં હોતા હૈ.

યુવક અભી ભી ચિલ્લાતા થા. અપને પિતાજીકો પીટનેકી ચેષ્ટા કર રહા થા. ઉસકે પિતાજી ઉસે બાહર લે જાને લગેં તબ -

શ્રી ગુરુદેવ : ન, ન, બાહર નહીં લે જાને કા. ઉનકો યહીં બૈઠે રહને દીજિયે. કુછ ભી કર નહીં પાયેંગે. આપ ચિંતા ન કરેં. (હમારી સબકી ઔર દેખકર)

આપ સબ ભી નૂતન યોગિનિયાં હૈં. દેખ લો યોગીકી દશા ! જયરામભાઈ કી યાદ આતી હૈ. સ્પષ્ટ કહા થા કિ જયરામભાઈ, આપકો સાધનમેં ઘટા-બઢી કુછ કરનેકા નહીં હૈ. યદિ ઐસા કુછ ભી કરોગે તો ભારી મુસીબત ખડી હો જાયેગી.

પરંતુ જયરામભાઈને ભી યોગ-ક્રિયાયેં અનાપસનાપ કર હી ડાલી ! અભી તક ઉનકો સમ્હાલના પડ રહા હૈ. હઠકી ક્રિયાઓંસે રાજયોગ સાધ્ય હોતા હૈ, પરંતુ તૃતીય શ્રેણીકે અધિકારિયોંકો હઠકા અવલંબ લેના હી પડતા હૈ. આપકો સબકો ભી યોગી હોનેકી ધુન ચઢ ગઈ હૈ ! યોગ કુંએકી ભાંગ હો ગયા હૈ !

પોથી માંહિ દેખિ કરિ, જો કો સાધૈં યોગ;
તન છીજૈં સિધિ ના ભવૈ, દેહી આવૈં રોગ.
દેખિ દેખિ ગુરુસોં કરૈં, લૈ આજ્ઞા રહું સંગ;
સિદ્ધ હોઈ સાધન સભી, કબહું ન આવૈં ભંગ.
યોગ તપસ્યામેં બડા, પહુંચાવૈં હરિ પાસ;
જન્મ મરન બિપદા મિટૈં, રહૈં ન કોઈ આસ.

હંમેશા સ્મરણ રખના કિ કિસી ભી યોગક્રિયાકો બિના મેરેસે સમઝે ઔર બિના મેરી આજ્ઞાકે, કભી નહીં કરના. યહ પક્કા ધ્યાનમેં રખના. વરના યહ પ્રત્યક્ષમેં દેખ રહે હો ! દેખો, પરિણામ બહુત હી વિપરીત નિકલતા હૈ. યોગક્રિયા તો અગ્નિકે સાથ ખેલના હૈ. થોડી સી ગફલતીસે ભી સબ ચૌપટ હો જાનેમેં કુછ દેર નહીં લગતી હૈ.

શ્રીગુરુદેવને ઉસ યુવકકો બિલકુલ અપને પાસ સામને બૈઠનેકા આદેશ દિયા. યુવક આવેશમેં ઇતના ચિલ્લાતા થા ફિર ભી આદેશાનુસાર સામને બૈઠ ગયા.

શ્રીગુરુદેવ : બસ, બસ ! અબ બિલકુલ મૌન હો જાઓ. પદ્માસન લગાકર ઠીક મેરે સામને બૈઠો. આંખે બિલકુલ બંદ રખો. દીર્ઘ શ્વાસ લો.

યુવકકા આવેશ તત્કાલ શાંત હો ગયા. જૈસા કહા જાતા થા વૈસા હી કરતા રહા.

શ્રીગુરુદેવ સ્વયમ્ આસનસ્થ બિરાજેં. ત્રાટકકે સાથ, દીર્ઘ શ્વાસ લેકર, ઉસ યુવાનકે બ્રહ્મરંધ્રકે ભાગકો નિહારતે રહે. સાત મિનિટ તક ઐસે હી બિરાજે. પશ્ચાત્ યુવકકે પૂરે મસ્તક પર અપને શ્રીકરકમલકો દો મિનિટ તક ફેરાયે. પશ્ચાત્ ઉનકે પિતાજ્જીકો શ્રીગુરુદેવને કહા : અબ યે નિશ્ચિત અચ્છે હો જાયેંગે. ઇસ વક્ત જૈસે શાંત હૈં વસે હી શાંત રહેંગે. ચિત્તભ્રમદશાકી કોઈ બાત ભી ઉનકો કહની નહીં હૈ.

દૂસરી બાત યહ કિ અબ ફિર મેરે પાસ ભી લાના નહીં. દૂસરે કોઈ સાધુ, સંત યા યોગી-મહાત્માકે પાસ ભી લે નહીં જાના. કિસી સાધુ-સંતકે પાસ ન જાયે ઇસકા ધ્યાન રખના.

ઇનકા જીવન પલટા દેના. યોગકી કિતાબેં ઘરમેં હો ઉતની સબ દૂર કર દેના. દેખો, યે યોગભ્રષ્ટ આત્મા હૈં. અબ તીન સાલકે ભીતર હી યહ શરીર છોડ જાયેગા. તબ તક ઇતને હી શાંત, સ્વસ્થ ઔર ગંભીર રહેગા. ખૂબ સદ્ભાવ વ દુલાર-પ્યારસે ઉસકો સમ્હાલના. બન પાવેં ઇતની સુવિધામેં રખના.

શામકો મૌકા મિલને પર મૈંને શ્રીગુરુદેવસે પ્રશ્ન કિયા કિ આપને ઉસ યુવકભાઈ કે ઊપર ક્યા કિયા થા ?

શ્રીગુરુદેવ : કુછ ભી તો નહીં કિયા થા ! ઉસકો બિઠાયા ઔર મૈં ભી બેઠા. ફિર પ્રાણવાયુકો થોડા સા ખીંચકર ઠીક માર્ગ પર ચઢા દિયા. બસ, ઔર તો કુછ નહીં કિયા હૈ. ઔર તો મૈં કર ભી ક્યા સકતા હૂં ?

દેખો, યોગસન વ કુછ ક્રિયાયેં શરીર વ મનકો સુસ્વસ્થ રખનેકે લિયે ઉત્તમ

ઉપયુક્ત ઇલાજ હૈં. પરંતુ ઉનકે દ્વારા સમાધિ વા ધ્યાનકે આનંદકી અનુભૂતિકે લિયે તો, સાથસાથ હી, જીવનકે સમસ્ત વ્યવહારોંમેં સમ્યક્ પરિવર્તન યાની શુદ્ધિ અત્યંત અનિવાર્ય હૈ.

યોગકો ઠીકસે સાધ્ય ન કિયે હુયે બહુતસે અનભિજ્ઞ લોગ યોગકે નામ પર ઐસી-તૈસી બહુત બાતોંકા પ્રચાર કર રહે હૈં. ઇસસે યોગકે વાસ્તવિક સ્વરૂપકે બારેમેં બહુત ગલતફહમી બઢેગી.

ઉત્તમ ગૃહસ્થાશ્રમ

જિનકી તન, મન, વચન વ ધનકી સંપત્તિકા ઉપયોગ નાચગાન, વિલાસભોગ વા સ્વાર્થપૂર્તિમેં હી હોતા હૈ ઉનકે લિયે તો નાચગાનકે સાજમેં બજનેવાલા મૃદંગ ભી ધિક્કાર ''ધિક્ તાન, ધિક્ તાન'' બોલતા હૈ ઔર નટિની ભી હાથ લમ્બે પસાર કર બતલાતી હૈ કિ ધિક્કાર હૈ, ઈનકું, ઈનકું, ઈનકું.

પ્રભુ પક્ષમેં દ્રવ્ય જો ભાંતિ લગૈં,
ધન હૈ, ધન હૈ, તિનકે ધનકું.
હરિ નામ બિસારિકે નાચ નચૈં,
જબ ધર્મકથા ન રુચે ઉનકું.
મરદંગ કહૈં, ધિક્ હૈ, ધિક્ હૈ,
તબ તાલ કહૈં, કિનકું કિનકું ?
તબ હાથ પસારી કહૈં ગુનકા,
ઇનકું, ઇનકું, ઇનકું, ઇનકું.

ઇસલિયે ગૃહસ્થાશ્રમકે પ્રારંભકે પહેલે ઐસા કોઇ ઉન્નત આદર્શ નિશ્ચિત કિયા જાના ચાહિયે. જો ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થાશ્રમ તથા સંન્યસ્તાશ્રમકે ઉન્નત આદર્શોંકે સાથ પ્રારંભ કિયા જાતા હૈ વહી ગૃહસ્થાશ્રમ ઉત્કૃષ્ટ હોતા હૈ.

તન, મન, ધન, વાણી યા વિચારકી જો ભી, જિતની ભી, સામર્થ્યકા સંગ્રહ હો, ઉસમેં ત્યાગભાવના હોની હી ચાહિયે. જો ભી પ્રાપ્ત હૈ યા જો કુછ ભી પ્રાપ્ત કિયા જાતા હૈ, વહ ત્યાગભાવનાકો ચરિતાર્થ કરનેકે લિયે હી હૈ, ઐસી બહુજનહિતાયકી પરમ પુનિત ભાવના હો તભી માનવજીવનકા સ્વર્ગીય સૌંદર્ય નિખરતા હૈ. તભી સંસાર હી સ્વર્ગ હૈ.

પુણ્યકે ઉદય બિના પરમાર્થમેં રુચિ ઉદય નહીં હોતી હૈ. દેખો, યહ બિલકુલ

ધ્રુવ હૈ કિ ભગવાનકે લિયે કોઈ ભી ચીજ અદેય હૈ હી નહીં. ભગવાન સબ કુછ દેનેમેં સર્વથા સમર્થ વ સ્વતંત્ર તો હૈં હી, પરંતુ અત્યંત ઉદાર વ દયાલુ ભી હૈં.

પરંતુ ઈસમેં એકમાત્ર શર્ત યહી હૈ કિ હમ હમારે સ્વાર્થોંકી પૂર્તિકે લિયે હી ન માંગે. હમેં પ્રાપ્ત સાધનોંકો સિર્ફ હમારે સ્વાર્થોંકો પૂરે કરનેકે લિયે હી ન વાપરેં.

બસ, ઈસ શર્તકા પાલન હો જાયે તબ તો ફિર ભગવાનકી સમસ્ત સામર્થ્ય હમારે લિયે બિલકુલ નિજી બન જાતી હૈ, હોં ! ભગવાન ઇતને દયાલુ ઔર વત્સલ હૈં કિ વે હમારે માધ્યમસે અપની સામર્થ્ય સર્વ લોગોંકે હિત બાંટનેમેં અપૂર્વ આનંદ વ મહા સંતોષ પાતે હૈં. સિર્ફ એકમાત્ર બાત હૈ કિ હમારેમેં ત્યાગભાવના હોની ચાહિયે.

જિન્હ પાવા રાખા નહિ તાહૂ । સર્વસ દાન દીન્હ સબ કાહૂ ॥

ઈસકો ખૂબ સોચના ઔર સમઝના. દયાહીન જીવન જીવન નહીં હૈ, પરંતુ જીવંત મૃત્યુ હૈ.

વિષય વિવશ હો ભૂલ મત, કર પહલે સતકામ;
''બનાદાસ'' અતિ પ્રેમસે, ભજ લે તૂ શ્રીરામ.

પરહિત કરનેમેં તુમ તુમ્હારે અહમ્ કો જિતની માત્રામેં ભૂલોગે, તુમ્હારે શરીર વ સ્વાર્થકો જિતની માત્રામેં ભૂલોગે, ઉતની હી અધિક માત્રામેં પરમાર્થ-કાર્ય ઔર વહ ભી ઉતની હી અધિક માત્રામેં ઉત્તમ પ્રકારકા હોતા જાયેગા.

તબ તુમ્હેં ઉસકા પરિણામ ભી ઉતના હી ઉત્કૃષ્ટ મિલેગા ઈસમેં સંદેહ હી નહીં. સચ બતલાઈયે કિ આપ સબ ક્યા ચાહતે હૈં ? પ્રસન્નતા ઔર સુખ ચાહતે હો ન ?

તો ઈસકા બિલકુલ સરલ પરંતુ નિશ્ચિત ઉપાય યહી હૈ કિ દૂસરોંકો સુખ દો. તુમ્હારે આસપાસકે મનુષ્યોં કે સુખમેંસે સુખ તથા ઉનકી ખુશિયોંમેંસે ખુશી પ્રાપ્ત કનેરકા યોગ તુમ સીખ-સમઝ લો. યહ સીખ લિયા તો ફિર તુમ્હારા સુખ દિનપ્રતિદિન ચૌગુના હોતા હી જાયેગા.

દેખો, ભાઈ, ઈસ બાતકો કલ્પિત નહીં માન લેના હોં ! યહ કોરી કલ્પનાકી બાત નહીં હૈ, હોં ! ગણિતસે ભી સિદ્ધ હોતી હૈ. તુમ્હારે આસપાસકે કિતને લોગોંકા સુખ તુમ્હારા સુખ બન જાયેગા ? તબ ફિર તુમ્હારે સુખકી રાશિ ઔરોંસે

જ્યાદહ હોતી જાયેગી, યહ નિશ્ચિત બાત હૈ.

ફિર ઇસી પ્રકાર, ઐસે હી, એક ન એક દિન, તુમ સબસે જ્યાદહ સુખી સંપન્ન વ્યક્તિ બન જાઓગે ! ક્યા આપમેંસે કોઈ કહ સકતા હૈ કિ યહ ગણિત ગલત હૈ ?

હરિકો નિશ્ચય માનિકૈ, બનિજ કરૈ જો કોઈ,
તુલસી મન વિસ્વાસ સોં, દામ ચૌગુનો હોઈ.

હમ સોચ-સમઝ ભી નહીં પાવેં ઉતની અધિક અસુવિધા વ અભાવદશામેં અસંખ્ય દીનોંકા જીવન બીત રહા હૈ. વિચારવાન મનુષ્યોં ઈન દીનોંકે પ્રતિ ઉદાર, સહૃદયી વ હમદર્દ રહના હી ચાહિયે.

તન પવિત્ર સેવા કિયે, ધન પવિત્ર કર દાન,
મન પવિત્ર હરિ ભજન કર, હોત ત્રિવિધ કલ્યાન.

(૧) પ્રેમપૂર્ણ ચિત્ત વ વચનકે સાથ દાન ઔર સેવા, (૨) ગર્વ યાની અભિમાનરહિત જ્ઞાન, બુદ્ધિ વ ક્ષમતા, (૩) ક્ષમાયુક્ત શૌર્ય, તેજ વ સત્તા તથા (૪) ત્યાગભાવના વ ઉદારતાસે સંયુક્ત સંપત્તિવાન, યે ચારોં અત્યંત દુર્લભ હી હૈં.

બાલકોમેં સુસંસ્કાર જમાના સરલ બાત નહીં હૈં

એક બહનને અપને ૧૦-૧૧ સાલકે પુત્રકે સાથ શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કરતે હુએ અત્યન્ત આત્મીયતાસે કહા, 'બાપૂ, ઇસકો કુછ કહિયે-સમઝાઈયે ન ? યહ પઢનેમેં મન નહીં લગાતા હૈ ઔર દિનભર ખેલકૂદમેં લગા રહતા હૈ.''

શ્રીગુરુદેવ : પહલે તો મૈં તુમકો કહૂંગા ઔર સમઝાઊંગા હોં ! દેખો, ખૂબ સ્મરણમેં રખના કિ દશ ઉપાધ્યાય બરાબર એક આચાર્ય. સૌ આચાર્ય બરાબર એક પિતા. હજાર પિતા બરાબર એક માતા. તો માતાપિતાકા ગૌરવ જિતના અધિક હૈ ઉતની અધિક જિમ્મેવારી ભી હૈ.

બાલકકે જન્મસે લગાકર છ સાલ તક માતાપિતા વ પરિવાર કે લોગ જિસ પ્રકારસે રહનસહન, શિષ્ટાચાર, સદાચાર વ આચાર-વ્યવહાર રખતે હૈં, ઠીક ઉસી તરહકા હી, છ સાલસે લગાકર બીસ સાલ તક બાલક કરતા હૈ. પશ્ચાત્ કરીબ તીસ સાલ તક અપને વિચાર, સંગ વ ભાવનાસે પ્રેરિત હોકર કરતા હૈ.

બાદમેં પુનઃ છ સાલ તકકે સંસ્કારોંકે અનુરૂપ ક્રમશઃ પલટતા હૈ. તબ ફિર

બચપનકે સંસ્કારોંમેંસે અપને પ્રિય સંસ્કારોંકો ચુન લેતા હૈ ઔર અપને સ્વતંત્ર વિચારોંકે સાથ જીવનવ્યવહાર કરતા રહતા હૈ.

ઈસલિયે માતાપિતાકો અપને લિયે નિયમ રખના ચાહિયે કિ છ સાલ તક બાલકકો આયા વા નૌકરોંકે ભરોંસે પર કઈ ઘંટોં તક છોડકર નાટક, સિનેમા, લગ્ન યા મહેફિલ ઇત્યાદિમેં સમ્મીલિત નહીં હોના ચાહિયે. વ્યવહારમેં જરૂર જાના ચાહિયે, પરંતુ ઉસકે લિયે તો આધા-એક ઘંટા બિલકુલ પર્યાપ્ત હોતા હૈ. જ્યાદા સમય તો હંસી-મજાક ઇત્યાદિ કો લેકર લગા દિયા જાતા હૈ.

અગર માતાપિતા અપની જિમ્મેવારીકો નહીં સમઝેં, જાનેં, માનેં યા નિભાવેં, તબ ફિર બાલકસે ઊંચી અપેક્ષા ભી રખના નહીં ચાહિયે. દેખો ન, ઇતર યોનિયોંમે ઐસા હી પ્રાકૃતિક ક્રમ ચલતા હૈ ન ?

બાલકોંમેં સુસંસ્કાર જમાના સરલ બાત નહીં હૈ. ઈસકે લિયે તો જીવનકે મહત્ સમય ઔર શક્તિકો બાલકોંમેં લગા દેના પડતા હૈ. સર્વપ્રથમ તો ઠોસ ભાવના હોના ચાહિયે કિ બાલકકા જીવનવ્યવહાર હમારે ખાનદાન વ ઉન્નત સિદ્ધાંતોંકે અનુરૂપ હો. કુલ-પરમ્પરા વ ઉચિત મર્યાદાઓંકે અનુરૂપ બના રહે. બહુધા બાલક માતાપિતાકા પ્રતિબિંબ હી હોતા હૈ. માતાપિતા ઔર ગુરુજીકી ભી જિમ્મેવારી હોતી હૈ. તો મેરી ભી જિમ્મેવારી હૈ હોં ! (સભામેં હાસ્ય ફૈલ ગયા.)

શ્રી ગુરુદેવ : (પ્રસન્નતાસે) હાં, ભાઈ, યહ સહી બાત હૈ. અચ્છા, સુનો તો ! મુઝે લગતા હૈ કિ પ્રસાદમેં આયે હુએ આજકે યે પેડ બહુત અચ્છે હૈં. આપ લોગ પ્રસાદ પાકર ઇતના તો બતા દો કિ સહીમેં અચ્છેં હૈં યા નહીં ?

શ્રીગુરુદેવને કઈ ભાઈબહેનોંકો એકએક પેડા દિયા. ફિર બાલકકો પાસ બુલાતે હુએ કહા : અબ તુમ્હારી બારી હૈ. આઓ, તુમકો તો દો હાથોંમેં દો પેડે દેના હૈ.

બાલકકે દોનોં હાથમેં એકએક પેડા રખકર, બાયેં શ્રી વરદ હસ્તસે ઉસકે હાથ થામે હુએ ઔર ઉસકે મસ્તક પર દાયેં શ્રી વરદ હસ્ત ફેરતે હુએ શ્રી ગુરુદેવને ખૂબ પ્રેમસે કહા : મુઝે સચ-સચ બતાઓ ! અબ તો તુમ મન લગા કર ઠીકસે પઢોગે ન ?

બાલક : હાં, બાપૂ ! અબ મૈં પ્રતિદિન પઢૂંગા ઔર લેસન બરાબર કરૂંગા.

શ્રીગુરુદેવ : મુઝે ભી વિશ્વાસ હૈ કિ અબસે તુમ ઇતના પઢોગે કિ સભીકો આશ્ચર્ય હો જાયેગા. દેખો ! તુમ આજ તો બાલક હો, પરંતુ કલકે એક આદર્શ

નાગરિક હો યહ નહીં ભૂલના.

તુમ્હારે પરિવાર, માતાપિતા, સમાજ ઔર દેશકો તુમસે કઈ અપેક્ષાયેં હૈં જો તુમ્હેં પૂરી કરની હોગી. ઈસલિયે ખૂબ ચિત્ત લગાકર બરાબર પઢના ઔર તૈયાર હો જાઓ. સુનો, યહ યાદ રખના કિ-

પઢોગે લિખોગે તો હોઓગે સાહબ,
ખેલોગે કૂદોગે તો હોઓગે ખરાબ.

ભારતવર્ષ વિશ્વભરકા ગુરુ થા, હૈ ઔર રહેગા

જયરામભાઈકે ભાઈ પ્રભુભાઈને કહા : ગુરુદેવ ! ઔર દેશોંમેં ઈતને અસંખ્ય ધર્મ, સંપ્રદાય ઔર ઈતને અસંખ્ય સ્વરૂપકે દેવ-દેવિયાં નહીં હૈં. ઉનકે તો એક હી ઈસાહી ધર્મ વ એક હી ઈસા મસીહ ભગવાન હૈં. મુસ્લિમ બિરાદરોંકે ભી એક હી ધર્મ વ એક હી અલ્લાહ પયગમ્બર હૈં.

હમારે યહાં તો તેંતીસ કોટિ દેવ-દેવિયાં હૈં. કિતને વિભિન્ન સ્વરૂપ વ નામકે હૈં ! ધર્મ ઔર સંપ્રદાય ભી ઈતને હૈં કિ હમેં તો ઉન સબકે નામ તક માલૂમ નહીં હૈં. ઔર ભી આશ્ચર્યકી બાત યહ હૈ કિ ઈન સારે વિભિન્ન ધર્મ વ સંપ્રદાયકો હિંદુ ધર્મ યા સાનતન ધર્મ કે નામસે હી જાના, પહચાના વ કહા-સુના જાતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : વૈદિક સનાતન ધર્મ અનાદિ ઔર સનાતન હૈ. આજ કે પ્રચલિત વિભિન્ન મત, સંપ્રદાય ઔર ધર્મ તથા ઉનકે પોષક ગ્રંથ ઇત્યાદિ તો અભી-અભી-મહાપુરુષોંકે દ્વારા દેશકાલકો લેકર સર્જન કિયે ગયે હૈં. લેકિન વૈદિક સનાતન ધર્મ તો અનાદિ હૈ. ઉસકા મૂલ ગ્રંથ શ્રી વેદભગવાન ભી અનાદિ હૈં. ઉન્હીંકે આધાર પર સર્વ ઉપનિષદ, સ્મૃતિ, પુરાન, આદિકા નિર્માણ હુઆ હૈ.

દેખો, યહ દઢ વિશ્વાસ રખના કિ વેદ અનાદિ હૈં, સનાતન હૈં અર્થાત્ શુરૂસે લગાકર અંત તક જો હંમેશા સાથ હી રહતા હૈ, જિસકા ન કભી અંત હૈ, ન કભી આદિ હૈ. મૈં નિશ્ચિત માનતા હૂં કિ ભિન્નભિન્ન દેશોંકે ધર્મ વ સંસ્કૃતિમેં સનાતન વેદકા હી પ્રકાશ હૈ.

વેદપુરાણોંમે કહીં ભી હિંદુ શબ્દ હૈ નહીં. ઇસ દેશકા આર્યાવર્ત નામ થા ઔર દેશકી પ્રજા આર્ય થી. સ્ત્રી અપને પતિકો ''આર્યપુત્ર''કા ઔર પુરુષ અપની પત્નીકો ''આર્યે''કા સંબોધન કરતે થે.

ઈસા મસીહકે જન્મકે ભી બહુત પૂર્વકાલમેં આર્ય પ્રજા ગ્રીક, ઈજિપ્ત,

બેબિલોન, ઈત્યાદિ સ્થાનવિશેષકી ઓર જાતી થી ઔર વહાંકે પ્રવાસી ભી આર્યાવર્તમેં આતે થે. ઈસ પ્રવાસયાત્રામેં સિંધુ નદીકો પાર કરના પડતી થી. અગ્નિ એશિયામેં ભી આર્યજાતિ થી. આર્યો કે લવદેશકો આજ લાઓસ કહા જાતા હૈ. શ્યામકો થાઈલેન્ડ ઔર કમ્બુજકો કંબોડિયા કહતે હૈં. જાવા, સુમાત્રા, મલયેશિયા, ઈન્ડોનેશિયા આદિ દેશોંમેં આર્યજાતિ વ્યાપારકે હેતુ બસી હુઈ થી. અપની સંસ્કૃતિ, કલા, ઈત્યાદિકો ભી વહાં પહુંચા દિયે થે. ઉનકી ભાષા સંસ્કૃત થી. સંસ્કૃત દેવ-ભાષા હૈ, ક્યોંકિ વહી એક સંપૂર્ણ ભાષા હૈ. સિન્ધુકા અર્થ હોતા હૈ સમુદ્ર. સિંધુ નદી અત્યંત વિશાલ તથા સદા ભરીભરી રહતી હૈ. ઈસ કારણસે આર્યોંને સિંધુ નામ રખા થા.

ગ્રીક લોગોંને અપની ભાષામેં ઉસકા નામ રીવર ઈન્ડુ કહ દિયા. ઈન્ડુ નદી જિસ દેશમેં હૈ ઉસ દેશકો ઇન્ડિયા કહને લગે. ઈન્ડિયામેં રહનેવાલી આર્યપ્રજાકો ઇન્ડિયન કહ દિયા. આરબ વ મુસ્લિમ પ્રજાને ભી અપની ભાષાકે અનુસાર સિન્ધુકા અપભ્રંશ હિન્દુ કર દિયા ઔર હિન્દુઓંકા મુલ્ક હિન્દુસ્તાન ઔર ધર્મ હિંદુધર્મ કહલાયા.

પરાપૂર્વસે સપ્તસિંધુકા પ્રદેશ આર્યપ્રજાકા પ્રિય પ્રદેશ રહા હૈ. આર્યાવર્ત પર પ્રાકૃતિક પ્રકોપ આ રહા હૈ ઐસા જાનકર આર્ય ઋષિમહર્ષિયોંને આર્ય પ્રજાકે સહિત સપ્તસિંધુ પ્રદેશમેં આશ્રય લિયા થા. પ્રકોપકે શાંત હો જાને પર વે સબ પુનઃ અપને સ્થાન પર ગંગાજીકે આસપાસ વ ઉસકે નીચે દૂર પ્રદેશોંમેં આ ગયે થે. તબ કિસાની, કારીગરી, કલા ઈત્યાદિ સર્વ ક્ષેત્રોંમેં આર્યોંને પુનઃ અત્યંત પ્રગતિ કી થી.

રાજા દુષ્યન્તકે મહાપરાક્રમી પુત્ર ભરતકે નામ પરસે આર્યોંને અપને આર્યાવર્ત દેશકા દૂસરા નામ ભારતવર્ષકો ભી ગૌરવકે સાથ અપનાયા થા ઔર એલાન કિયા થા.

ઈસ પ્રકાર, વૈદિક સનાતન ધર્મકો હી હિંદુધર્મ કહા-માના જાતા હૈ. તો હિંદુધર્મ સનાતન શાશ્વત હૈ ઔર સબસે પ્રાચીન ભી હૈ. જૈન, બુદ્ધ, જરથુસ્ત, બહાઈ, ઈસાઈ, ઈત્યાદિ સભી ધર્મકા ઉદ્‌ભવ હિંદુધર્મસે હી હુઆ હૈ. યે સબી ધર્મ મહાપુરુષોંને સ્વાનુભવ વ સ્વબુદ્ધિકે આધાર પર પ્રતિપાદિત કિયે હૈં.

દેખો, પ્રભુભાઈ ! મૈંને કુરાન બરાબર પઢા હૈ. ''લવહે મહકુઝ'' પઢી હૈ. બાઈબલ પઢા હૈ ઔર સબીકો બરાબર સમઝા હૈ. ''લવહે મહકુઝ'' વેદકા હી અનુવાદ હૈ. દારાને ''અકબરી''મેં ભી ઐસા હી સાફ લિખા હૈ.

ઈસા મસીહને જો ભી વિકાસ સાધ્ય કિયા થા વહ ભારતમેં રહકર હી કિયા હુઆ થા. અનુભૂતિ કરકે જબ ભારતસે ગયે તબ અપને ધર્મકા અલગ સંપ્રદાયકે નામસે જો ભી સિદ્ધાંતોંકા પ્રચાર કિયા હૈ વે સભી સિદ્ધાંત ભારતકે વેદ તથા ભક્તિ-ઉપાસનાકે હી હૈં.

હમારે યહાં સાધુસંતોંકે પૂર્વાશ્રમકે નામ બદલ દિયે જાતે હૈં. ઈન્હોંને ભી ઐસા હી કિયા. ઉન્હોંને બરાબર કહા હૈ કિ પરમાત્માકે અતિરિક્ત ઔર કોઈ નિર્દોષ નહીં હૈ. ઉપાસના પરમાત્માકી હી કી જા સકતી હૈ. વહી પરમ કૃપાલુ પરમાત્મા ઈશ્વર હી હમારે સબકે પિતા હૈં. મૈં ઔર હમારે સબકે પરમ પિતા એક હો ગયે હૈં, કારણ કિ પરમ પિતાકો મૈંને જાના હૈ. પ્રત્યેક મનુષ્ય ઈશ્વરપુત્ર હી હૈ, પરંતુ યહ કોઈ જાનતા નહીં હૈ, અનુભવ નહીં કરતા હૈ. ગીતાજીમેં ભી યહી કહા હૈ : ''અહં બીજપ્રદઃ પિતા ।''

જબ તક હમેં હમારે પિતાકા જ્ઞાન નહીં હોતા હૈ તબ તક મુક્તિ નહીં. તબ તક હમ પરમ પિતાકે સાથ એક નહીં હો પાતે હૈં. ઈશ્વરીય પદકી પ્રાપ્તિ હમારે ભીતર હી હૈ. પરમ પિતાકા સ્થાન સબકે ભીતર હૈ હી. મૈં પિતામેં પહુંચા હૂં. તુમ મેરેમેં શ્રદ્ધા કે માધ્યમસે હોં ઔર ઇસ પ્રકાર મૈં ભી તુમ સબમેં હૂં.

જિસ પ્રકાર મુઝે પરમ પિતાકા દર્શન-અનુભવ પ્રાપ્ત હુઆ હૈ ઉસી પ્રકારકા સાક્ષાત્કાર પ્રત્યેક મનુષ્ય કો ભી હોવે. જિસ પ્રકાર મૈં એક હો ગયા હૂં ઉસી પ્રકાર પ્રત્યેક મનુષ્ય ભી પરમ પિતાસે ઐક્ય સાધ્ય કરે.

દેખો, ઐસે હી ઉપદેશ વ સિદ્ધાંતોંકા પ્રતિપાદન ઈસા મસીહને કિયા હૈ. ઉન્હોંને ઇન સિદ્ધાંતોંકો ભારતમેં રહકર સીખા, જાના ઔર સમઝા થા, ઇતના હી નહીં, અનુભવ કરકે હી ભારતસે અપને વતનકો ગયે થે. ઉનકે ઉપદેશકા પ્રચાર હોને લગા તબ વહાંકે ધર્મગુરુઓંને ઉનકા વિરોધ કિયા થા કિ યે તો પરધર્મકા પ્રચાર કર રહે હૈં. આખિરમેં ઇસ અપરાધકે દંડ રૂપમેં શૂલીકા નિશ્ચય કિયા ગયા થા.

ભારતમેં ઉન્હોંનેં જો સાધના સાધ્ય કી થી ઉસીકા ઉપયોગ ઉન્હોંને શૂલી પર ચઢાયે ગયે તબ કિયા થા. શૂલી પર ચઢતે હી બિલકુલ સમાધિસ્થ હો ગયે થે. ઈસસે સબકો ઐસા વિશ્વાસ હો ગયા કિ અબ જીવિત નહીં રહે હૈં. શૂલીસે નીચે ઉતાર દિયે ગયે ઔર શિષ્યોંકો સૌંપ દિયે ગયે. તબ પીછેસે એકાંત સ્થાનમેં વિશ્વાસુ શિષ્યોંકે બીચ સમાધિસે જાગ્રત હુયે થે.

નિષ્કર્ષ યહી કિ આર્યાવર્ત વિશ્વભરકા ગુરુ થા, હૈ ઔર રહેગા. ભારતકા

ગૌરવ ઐસા હી હૈ. વિશ્વકી નાભિ ભારતવર્ષમેં હૈ.

દેખો, ધર્મ વ નીતિયોંકા, સદાચાર વ સૂક્ષ્મ તત્ત્વકા સનાતન મૂલ્ય ભારતકે શ્રી વેદ ભગવાનને ઔર ઋષિ-મહર્ષિયોંને બહુત કાલ પહેલેસે હી સમઝા હૈ ઔર અનુભવ કિયા હૈ. હિંદુ ધર્મ ઈસીલિયે અનુભૂતિકા ઠોસ સ્વરૂપ હૈ જો આજ પર્યંત અનુભવગમ્ય હૈ હી. ઈસલિયે કરકે દેખો ઐસા કહા ગયા હૈ.

સનાતન હિંદુ ધર્મકી પરમ વિશિષ્ટતા યહી હૈ કિ વહ અપને અંતર્ગત મૂલ તત્ત્વોંકે બારેમેં તો અત્યન્ત હી ચુસ્ત વ મસ્ત હૈ, પરંતુ સાથ હી સાથ, બાહ્ય સ્થૂલ સ્વરૂપકી, કમ મહત્ત્વ રખનેવાલી, ગૌણ બાતોંકે પ્રતિ અત્યન્ત ઉદાર હૈ.

ઈસી વિશિષ્ટતાકે કારણ લાખોં-અબજોં વર્ષોંસે વહ જીવંત રહા હૈ. ઉદારતાકે કારણ ઉસમેં ધર્માન્ધતાકા ઝનૂન નહીં હૈ. ઈસલિયે ઝનૂન વ ધર્માન્ધતા આચરનેવાલોંકો કભી માન્યતા નહીં દી હૈ ઔર સહજ ઉપેક્ષાકો લેકર ભારતવર્ષ અપને ધર્મ વ સંસ્કૃતિમેં આજ તક અડિગ ઔર અજેય રહા હૈ.

સનાતન વૈદિક ધર્મકી ઉદારતા

અબ હિંદુધર્મકી ઉદારતાકો સમઝો. દેખો, પ્રત્યેક ધર્મકે તીન વિભાગ હોતે હૈં : તત્ત્વજ્ઞાન, પુરાન ઔર યજ્ઞવિધિ.

(૧) તત્ત્વજ્ઞાન ધર્મકા હાર્દ, અસલી મર્મ સમઝાતા હૈ. મુખ્ય સિદ્ધાન્ત, ધ્યેય, ઉસકી પ્રાપ્તિકે અંતરંગ સાધન, આદિ સમઝાતા હૈ.

(૨) પુરાનોંકે માધ્યમસે મહાપુરુષ ઔર દેવદેવિયોંકી જીવનઘટનાઓંકે આધાર પર ધર્મકા મર્મ, શુભાશુભ કર્મ તથા આદર્શ વ સિદ્ધાન્તોંકી સમઝ સાધારણ જનસમૂહકો પ્રાપ્ત હોતી હૈ ઔર ઉનકી શ્રદ્ધા પુષ્ટ હોતી હૈ. સભી કોઈ તીવ્ર મેધાવી નહીં તો સકતા. યહ તો અનુભવકી બાત હૈ ન ? ઈસલિયે દૃષ્ટાંત વ કથાવાર્તાઓંકે દ્વારા સાધારણ જનસમૂહકો સમઝનેમેં સરલતા રહતી હૈ.

(૩) યજ્ઞવિધિ આચરણનિષ્ઠાકો સજીવ વ પુષ્ટ રખતી હૈ. ધર્મકે ઉન્હીં સિદ્ધાંત વ આદર્શોંકો મૂર્ત રૂપમેં વ્યક્ત કરતી હૈ. ઉન્હીંકા અનુષ્ઠાન હોતા હૈ. ઈસકે લિયે વિધિ, વિધાન, નિયમ ઈત્યાદિ હૈં. યે બહિરંગ, બાહ્ય ક્રિયાયેં હૈં. દેશકાલાનુસાર ઈનમેં પરિવર્તન હોતા રહતા હૈ ઔર ઈસ પરિવર્તનકો લેકર સાધારણ જનસમૂહકો ભાવ, રુચિ ઔર શ્રદ્ધાકા ઉદય હોતા હૈ. ઈસકો લેકર ફિર જિજ્ઞાસાકા ઉદ્‌ભવ હો જાતા હૈ.

ધર્મકા અર્થ હમને યહી કિયા હૈ કિ તત્ત્વજ્ઞાનકો અપને આચરણોંમેં વ્યક્ત

કર દેના. આચરણ કૈસા હોના ચાહિયે યહ સમઝને કે લિયે તત્ત્વજ્ઞાન હૈ. તાત્પર્ય કિ તત્ત્વજ્ઞાન તો ધર્મકા બુદ્ધિગ્રાહ્ય સ્વરૂપ હૈ. નિષ્કર્ષ કિ હિંદુધર્મ બુદ્ધિવિલાસ યા વાણીવિલાસકા નહીં હૈ. વહ તો મનુષ્યજીવનકા એક ઠોસ માર્ગ હૈ, અત્યન્ત ભવ્ય શૈલી હૈ.

દેખો, તત્ત્વજ્ઞાનકો લેકર હમ જીવન ઔર જન્મ-મૃત્યુ પર ગહરાઈસે સોચતે હૈં. સૂક્ષ્મ શાશ્વત સત્ કો સમઝતે હૈં. ફિર ઉસી સત્ તત્ત્વકા અર્થાત્ આત્મચિંતન કરતે હુએ, ધ્યાન, ધારણા ઔર સત્ કે અર્થાત્ પરમ અધિષ્ઠાનકે ભગવદ્-ગુણ, ઐશ્વર્ય વ નામકા અભ્યાસ ઔર અવલંબન જીવનકા પ્રમુખ લક્ષ્ય હો જાતા હૈ. સત્ કી અનુભૂતિકી એકમાત્ર આકાંક્ષા રહતી હૈ.

તાત્પર્ય કિ આત્મસાક્ષાત્કાર કરના યહ ધ્યેય નિશ્ચિત હોતા હૈ. મોક્ષકા સ્મરણ વ ધ્યાન ક્ષણક્ષણ પર રહતા હૈ. દેખો, યહ મોક્ષ સ્થૂલ શરીરકી મૃત્યુકે પશ્ચાત્‌કા નહીં હૈ, પરંતુ ઈસી શરીર ઔર જીવનમેં પ્રાપ્ત કરનેકા હૈ. અનુભૂતિકો હી પ્રાપ્તિ કહા હૈ. મરનેકે બાદ મુક્તિકી ઇચ્છા રખના યહ તો અજ્ઞાન હૈ.

ઇસલિયે હિંદુધર્મ કહતા હૈ કિ જીંદે હી મુક્ત હોનેકી ઇચ્છા ઔર ઉસકા પુરુષાર્થ કરો.

ઈસી તથ્યકો લેકર હિંદુધર્મમેં માનવજીવનકા સર્વાંગી સમ્યગ્ દર્શન વ્યક્ત હુઆ હૈ. ઇસલિયે ઈસ ધર્મકી પરમ ઔર સનાતન વિશિષ્ટતા હૈ : સર્વોચ્ચ આત્મિક ધ્યેય ઔર અનુપમ ઉદારતા વ માનવતા. ઈસીકો લેકર વહ ઝનૂન ઔર ધર્માન્ધતાસે સદાસર્વદા ઔર સર્વથા મુક્ત રહા હૈ ઔર રહેગા ભી. હમારે લિયે તો એક હી ધર્મ હૈ માનવતા. વહ જીવન હી ક્યા જો દૂસરોંકે સુખકા હેતુ ન બને ?

દેશકાલકે પ્રભાવસે જો થોડે-બહુત આવરણ આ જાતે હૈં, તો પુનઃ દેશકાલકે પ્રભાવસે હી યે આવરણ હટ ભી જાતે હૈં. યે તો સ્થૂલ-અંશોંકો લેકર આતે-જાતે રહતે હૈં ઇસલિયે ગૌણ હૈં.

હિંદુધર્મકી વિશિષ્ટતાકા અનુભવ તુમ સ્વયમ્ નિશ્ચિત હી કર પાઓગે, જો ચાહોગે તો ! દેખો, પ્રભુભાઈ, મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ ઇસ શાશ્વત સનાતન હિંદુધર્મકો તુમ જિતના-જિતના આચરણમેં ઉતારોગે, ઉતના હી તુમ્હારે હૃદયકો વિશાલ, સત્ત્વપૂર્ણ, સત્યતેજપૂર્ણ તથા સંતુષ્ટ વ સંતુલિત કર પાઓગે.

તબ ઈસી જીવનમેં અદ્‌ભુત પ્રસન્નતા વ તુષ્ટિકી મસ્તી તુમ્હેં સદૈવ સુખી વ પ્રસન્ન રખેગી. શોક, સંતાપ વ ઉદ્વેગ તુમ્હારે અંતઃકરણકો છૂ ભી નહીં પાયેગા.

તુમ્હારી પવિત્રતા તુમ્હારે આસપાસકે વાયુમંડલકો ભી પ્રકાશમય ઔર સુખપૂર્ણ રખેગી.

ઔર ભી એક મહત્ત્વકી બાત સદૈવ સ્મરણમેં રખના. વિશ્વમેં ચાહે કહીં ભી તુમ રહો, પરન્તુ પક્કા નિશ્ચય રખના કિ હિંદુધર્મ શાશ્વત તો હૈ હી, અપિતુ સમ્યક્ સંપૂર્ણ ભી હૈ. ઇસલિયે અત્યંત ભવ્ય હૈ. ઇસકો દૂસરે કિસી ધર્મસે કુછ ભી સીખને યા લેનેકી અપેક્ષા ઔર આવશ્યકતા કતઈ નહીં હૈ, હોં !

વિભિન્ન દેવદેવિયાં ક્યોં હૈં ?

હાં, અબ આપકો વિભિન્ન દેવદેવિયોંકી તથા સંપ્રદાયોંકી બાત ભી સમઝા દૂં. હો સકતા હૈ કિ ઇતની અસંખ્ય ભિન્નતાકો લેકર ટીકા ભી કી જાતી હોં, પરંતુ ઇસકી હમેં ક્યા પરવાહ હૈ !

હાથી તો અપની મસ્તીમેં અપની ગતિસે ચલતા રહતા હૈ. ભલે ન ભુંકનેવાલે કુત્તોંકી સંખ્યા વ શોરગુલમેં વૃદ્ધિ હોતી જાવેં ! તુમને કભી દેખા હોગા, આફ્રિકામેં હાથી તો બહુત હૈ. હાથી પીછે મુડકર દેખતા ભી નહીં હૈ. ખેર ! સાફ બાત તો યહી હૈ કિ હિંદુધર્મકી ઉંદારતાકો સમઝ નહીં પાતે હૈં તબ ટીકા કરકે છોડ દિયા જાતા હૈ.

દેખો, હિંદુધર્મકો માનવકી માનવતામેં ભરપૂર વિશ્વાસ હૈ, ઇસીલિયે માનવકે વિવેકશક્તિ, વિચાર-સ્વાતંત્ર્ય, ઉચ્ચતર ભાવનાયેં ઔર સંકલ્પકે ઊપર કભી પ્રતિબંધ નહીં હૈ. શ્રદ્ધા, ભાવના, નિષ્ઠા ઔર સંકલ્પ કે બારેમેં સબસે અધિક સ્વતંત્રતા હિંદુધર્મને દી હૈ ઔર ઉસે આજ પર્યંત માન્ય રખી હૈ.

વહ ઐસા નહીં કહતા હૈ કિ બસ ઇસી એક સિદ્ધાંત યા પૂજન-પ્રણાલિકા યા શ્રદ્ધા-નિષ્ઠાકો હી માનના પડેગા અથવા ઇસી એક માર્ગસે ભગવત્-સાક્ષાત્કાર હોગા, ઔર કોઈ રાસ્તા હૈ હી નહીં યા ઔર સભી રાસ્તે ગલત હૈં, હમારે ભગવાન હી સહી હૈં, ઔર સબકે સહી નહીં હૈ.

વહ તો કહતા હૈ કિ ઔર ભી માર્ગ હૈં હી. કિસી દૂસરે ધર્મ યા માર્ગકી નિંદા નહિ કરતા હૈ ઔર મૂલ સત્યકા પ્રતિપાદન અનેકવિધ પ્રકારસે કરતા ઉસ સત્યકો કિસી ભી માર્ગ કે અવલંબનસે પ્રાપ્ત કરો, વહ ઉસે સહર્ષ સ્વીકાર્ય હૈ ઔર ઉસકા ગૌરવ હી કરતા હૈ.

અપને અપને ધર્મકી, સભી બડાઈ દેત,
તુલસી તીર અનેક હૈં, લક્ષ્ય સભીકા એક.

મંદિર જાય પૂજા કરો, દુર્ગાહું માથા ટેક,
ગિરજામેં હિં ક્રોસ ભયો, પરમબ્રહ્મ સદા એક.

વહ કહતા હૈ કિ સનાતન શાશ્વત સત્યકા તુમ ભી અપની ભાવનાકે અનુરૂપ સાક્ષાત્કાર કરો. ઇસકે લિયે ચાહે ઇતના નિરીક્ષણ કરો, શોધ કરો, અન્વેષણ કરો, પ્રયોગ કરો. સબ કુછ કરો. ઇસ પર કભી કોઈ રોક નહીં હૈ.

પરંતુ બાત યહ હૈ કિ કુછ ભી કરો ઔર અપને મન-બુદ્ધિકા સમાધાન પ્રાપ્ત કરકે માનવજીવનકો સાર્થક કરો. ભાઈ, કરકે દેખ લો. અનુભવ કરના હી હૈ ઇસી ધ્યેયકી પૂર્તિ કરનેમેં જીવન લગા દો. સ્થૂલ નશ્વરકે પીછે અપને આત્મતત્ત્વકો મત ભૂલ જાઓ.

હોત વૃથા હરિભજનુ બિનુ, જનમ જગતકે માંહિ,
યથા વિપિનમેં કેતકી, ફૂલિ ફૂલિ ઝરિ જાંહિ.

તો ઇસીલિયે ઇતની વિભિન્ન માન્યતા, પૂજનશૈલી, વિધિવિધાન, સ્વરૂપ-મૂર્તિયાં, આદર્શ, ઇત્યાદિ હૈં. ઇસમેં વિદ્રોહ નહીં હૈ અપિતુ વિશાલતાકા આદર્શ હૈ, ક્યોંકિ પરમતત્ત્વ સર્વવ્યાપક વ અનંત અનંત હી હૈ. ઉસકો એક વાડામેં બાંધના હી તો ભારી અજ્ઞાન હૈ, ઝનૂની ધર્માંધતાકા.

મહિમા નામ રૂપ ગુન ગાથા । સકલ અમિત અનંત રઘુનાથા ॥

મૈં તો ભગવાનસે સતત પ્રાર્થના કરૂંગા કિ ઐસી ધર્માંધતાસે હિંદુધર્મકી સદૈવ રક્ષા કરના ઔર ઉસસે બચાતે રહના. જો ધર્મ દૂસરે ધર્મકા બાધક યા અવરોધક હોતા હો, વહ ધર્મ નહીં, કુધર્મ હૈ.

ત્રયી સાંખ્યં યોગઃ પશુપતિમતં વૈષ્ણવમિતિ ।
પ્રભિન્ને પ્રસ્થાને પરમિદમદઃ પથ્યમિતિ ચ ।
રુચીનાં વૈચિત્ર્યવાંદ્ ઋજુકુટિર નાનાપથજુષા ।
નૃણામેકો ગમ્યસ્ત્વમસિ પયસામર્ણવ ઇવ ॥

(શ્રી મહિમ્નઃસ્તોત્રમ્ - ૭)

ઇશ્વરપ્રાપ્તિકે નિમિત્ત સરલ વ જટિલ ઐસે વિવિધ પ્રકારકે સાધનમાર્ગ હૈં. વેદત્રય ઈનકો પ્રતિપાદિત કરતે હૈં. સાંખ્ય, ધ્યાન, કર્મ, યોગ, ઉપાસના, પશુપતિ, વૈષ્ણવમત, ઇત્યાદિ વિભિન્ન મત વ માર્ગ હૈં.

ઇનકો લેકર પ્રશ્ન હો હી જાતા હૈ કિ કૌન એક માર્ગ સહી હૈ ? કિસ માર્ગકા

અવલંબન લિયા જાવેં ? પરંતુ સહી તથ્ય સમઝાનેકે લિયે ઇસમેં સાફ કહા ગયા હૈ કિ અસંખ્ય લોગોંકી ભિન્નભિન્ન પ્રકારકી રુચિ, શક્તિ, અવસ્થા વ યોગ્યતાકો લેકર હી ઇન વિભિન્ન માર્ગોંકા ઉદ્‌ભવ વ અસ્તિત્વ હૈ. ફિર દૂસરી બાત ભી સ્પષ્ટ રૂપસે નિશ્ચયપૂર્વક કહી હૈ કિ યહ નિશ્ચિત બાત હૈ કિ ઇન સભી માર્ગોંકા ગંતવ્યસ્થાન તો વહી એકમાત્ર પરબ્રહ્મ હી હૈ, જિસ પ્રકાર કિ સર્વ નદિયોંકા ગંતવ્યસ્થાન એકમાત્ર સમુદ્ર હી હૈ.

મંદિરકે ભગવાનકી નિજી મોનોપલી

૨૮-૨-૫૩ : શ્રીગુરુમંદિર : ચાંદીવલી, બંબઈ

શ્રીગુરુદેવને અપના પ્રોગ્રામ બતલાતે હુયે કહા : ચિત્રકૂટમેં શ્રી જાનકી કુંડ પર નૂતન શ્રી રઘુવીરમંદિરકા નિર્માણકાર્ય સુસંપન્ન હો ગયા હૈ. શ્રી રામનૌમીકે શુભદિનકો શ્રીવિગ્રહકા નૂતનમંદિરમેં પ્રતિષ્ઠાન-પ્રવેશ હોગા. ઇસ મંગલ મહોત્સવ પર જિસકો ભી આના હો, પ્રસન્નતાસે આ સકતા હૈ.

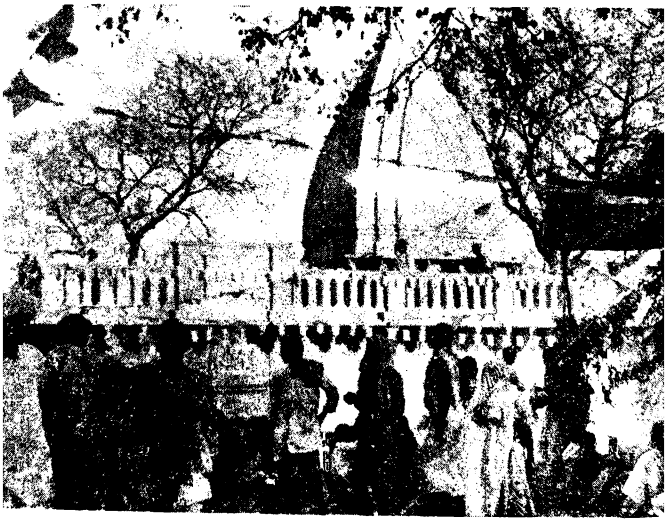

(ચિત્રકૂટ, શ્રીજાનકીકુંડ, બડીગુફા સ્થાનમેં નૂતનનિર્મિત શ્રીરઘુવીર મંદિર)

દેખો, ભાઈ, એક બાત સાફ કહ દેતા હૂં. નૂતનમંદિર ભી છોટા, સાદા ઔર સૌમ્ય હી હૈ. દમક-ઝમકવાલા અથવા વિશાલ મ્યુઝિયમ જૈસા નહીં હૈ, ક્યોંકિ મૈંને છોટા ઔર સાદા મંદિર ચાહા થા. મૈં કભી યહ નહીં ચાહતા હૂં કિ ઇંટ-પત્થરોંકી સૌન્દર્યકલાકે પીછે અનાપસનાપ દ્રવ્ય લગાયા જાય. મૈં ક્યોં નહીં ચાહતા હૂં સો ભી બતલા દેતા હૂં.

દેખો, જબ સુસંપન્ન વ સર્વસમૃદ્ધ દેશકાલ હોવે તબ સર્વોત્કૃષ્ટ કલાયુક્ત ભવનોંકા નિર્માણકાર્ય કરના ચાહિયે, તાકિ સમાજકે વિભિન્ન વર્ગોંકા હિત હોવે ઔર કલા ઈત્યાદિકા ઉત્કર્ષ વ નિર્માણ હો જાયેં. આજકા કાલ અભાવકા હૈ. કઈ હજારોંકી ક્ષુધાગ્નિ વાયુમંડલકો સંતપ્ત કિયે રહી હૈ. કઈ હજારોંકી અર્ધ-ભૂખમરીકી પીડા સુનને-દેખનેમેં આતી હૈ, ઔર અભાવોંકા દર્શન ભી જહાં-તહાં ચારોં ઔર હો રહા હૈ.

નૂતન મંદિરકા નિર્માણ ભગવદ્-ઈચ્છાસે હો ગયા હૈ ઔર મૈં માનતા હૂં કિ ઈસી હેતુસે હુઆ હૈ કિ અબ વહાંસે અધિક માત્રામેં દાન, પરમાર્થ વ સેવાકા પ્રવાહ અવરિત બહતા રહે.

દેખો, હમારી સંસ્કૃતિમેં મંદિરોંકા સ્થાન પ્રધાન હૈ. સતયુગમેં મંદિર નહીં થે ઐસા નહીં, પરંતુ કમ સંખ્યામેં થે ઔર વે અત્યંત ભવ્ય થે. અબ ઇસ કાલમેં અધિક હો ગયે હૈં. ફિર ભી, સોચને વ સમઝનેકી બાત તો યહી હૈ કિ ક્યા ઈતને યાત્રાસ્થલ ઔર મંદિરોંકા નિર્માણ સૌ દો સૌ યા પાંચ સૌ સાલમેં હી હો ગયા હૈ ?

ઇસકા સ્પષ્ટ જવાબ હૈ, નહીં. યે સભી તો હજારોં-લાખોં વર્ષ પુરાને હૈં. અભ યહ સોચો કિ ફિર ભી ઇનકા અસ્તિત્વ આજ પર્યંત કિસકો લેકર રહા હૈ ? ઇનકો કાલ વ દેશકા પ્રભાવ ક્યોં નહીં હુઆ હૈ ?

કારણ યહી હૈ કિ મંદિરકે ભગવાનને અસંખ્ય શ્રદ્ધાલુઓંકો અનેકવિધ પ્રકારસે નૂતન સાહસ, બલ ઔર આનંદ, સંતોષ પહુંચાયા હૈ. યહ ઈતના ઠોસ સત્ય હૈ કિ ઈસકો સિદ્ધ કરનેકે હેતુ કિસી ભી પ્રકારકી પ્રયોગશાલાકી અપેક્ષા હી નહીં હૈ. દેખો, તર્ક યા અનુમાન હોતા હૈ ઉસીકો પ્રયોગશાલાકી આવશ્યકતા રહતી હૈ તાકિ ઉસકો સિદ્ધ કરકે દિખાવેં તબ ઉસકા સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત હો જાવેં.

તર્કવાદિયોંકો તર્ક જરૂર હોતા હૈ કિ પત્થરકી મૂર્તિકે સામને હાથ જોડના,

પ્રાર્થના કરના, મસ્તક નમાના, આરતી, નૈવેદ્ય લગાના, ઈત્યાદિમેં તથ્ય નહીં હૈ. લેકિન મૈં કહતા હૂં કિ ઐસે તર્ક કરનેવાલોંકે તર્કમેં કુછ તથ્યાંશ નહીં હૈ.

રામ અતર્ક્ય બુદ્ધિ મન બન બાની । મત હમાર અસ સુનહુ ભવાની ॥
નામ રૂપ દુઈ ઈસ ઉપાધિ । અકથ અનાદિ સુસામુઝિ સાધી ॥
નામ રૂપ ગુણ અકથ કહાની । સમુઝત સુખદ ન પરુતિ બખાની ॥

એક દો યા સૌ હી નહીં બલ્કિ હજારોં-લાખોં મનુષ્યોંકો મંદિરકે ભગવાનને આશા, આશ્વાસન, અવલંબન ઔર આધાર દિયા હૈ. યહ ભી બહુત દીર્ઘકાલસે દેતે હી ચલે આયે હૈં ઔર બહુત-બહુત દીર્ઘકાલ પર્યંત દેતે હી રહનેવાલે હૈં. સોચો તો સહી ભગવાન ક્યા નહીં કર રહે હૈં ?

સુમિરુ સનેહસોં તૂ રાજા રામરાયકો,
સંબલ નિસંબલકો, સખા અસહાયકો. ૧
ભાગ હૈ અભાગેહૂકો, ગુન ગુનહીનકો,
ગાહક ગરીબકો, દયાલુ દાની દીનકો. ૨
કુલ અકુલીનકો, સુન્યો હૈ વેદ સાખિ હૈ,
પાંગુરેકો હાથપાંય, આંધરેકો આંખિ હૈ. ૩
માય બાપ ભૂખેકો, આધાર નિરાધારકો,
સેતુ ભવસાગરકો, હેતુ સુખસારકો. ૪

યહ પદ શ્રી ગોસ્વામીજીકી વિનયપત્રિકામેં હૈ. વહાં નામ-માહાત્મ્ય કહા હૈ. નામ-નામીમેં અન્તર હૈ હી નહીં. નામકી જગહ મૈંને ''રાજા'' કહ દિયા હૈ.

કરુનામય રઘુનાથ ગોસાંઈ । બેગિ પાઈયહિં પીર પરાઈ ॥

ભગવાનને પીડિતોંકી પીડા દૂર કી હૈ, વ્યથિતોંકી વ્યથા મિટા દી હૈ. ભગ્ન મનકો આશા, ઉત્સાહ વ સાહસ દિયા હૈ. સંકટગ્રસ્તોં કે સંકટ હટા દિયે હૈં. નિર્બલોંકો નૂતન શક્તિ દી હૈ.

અગણિત પથભ્રષ્ટોંકો સહી પથ પર ચઢા દિયે હૈં. ઇતના ભવ્ય પરિવર્તન કઈયોંમેં કર દિયા હૈ કિ ઉસે સહી ચમત્કાર કહના ચાહિયે. ક્યોંકિ ભગવાનકી ઈસ ભવ્ય પરિવર્તનકી પ્રક્રિયાકો આજ તક કિસી લેબોરેટરી પકડ નહીં પાઈ હૈ, હોં !

જો આનંદસિંધુ સુખરાશી । સીકરતેં ત્રૈલોક પ્રકાશી ॥

સો સુખધામ રામ અસ નામા । અખિલ લોક દાયક વિશ્રામા ॥
વિવશહું જાસુ નામ નર કહહીં । જન્મ અનેક સંચિત અઘ દહહીં ॥

તાત્પર્ય કિ સુપ્ત યા આવૃત્ત આત્મચેતનાકો જાગ્રત કર દેનેકી સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ પ્રક્રિયા મંદિરકે ભગવાનકી નિજી મોનોપલી હૈ. યહી તો ઉનકી સ્વભાવનિધિ હૈ. ઈસીકો લેકર તો ભગવાન, એકમાત્ર હી ભગવાન હૈં. ષડૈશ્વર્યપૂર્ણ હૈં વહી ભગવાન !

કોમલચિત્ત અતિ દીન દયાલા । કારણ બિનુ રઘુનાથ કૃપાલા ॥
પોષણં ભરણાધારં શરણ્યં સર્વવ્યાપકમ્ ।
કારુણ્યં ષડ્ભિઃ પૂર્ણા રામસ્વેસ્તુ ભગવાન સ્વયમ્ ॥

બુદ્ધિવાદિયોંકો તથા વૈજ્ઞાનિકોંકો ભી ઈસ અલૌકિક શક્તિકા સ્વીકાર કરના પડ રહા હૈ. નિરાશ, દુઃખી વ પીડિતોંકો નૂતન બલ, આનંદ વ સાહસ દેનેવાલા, મંદિર જૈસા ઔર કોઈ આવિષ્કાર આજ તક હુઆ નહીં હૈ.

સંતન નિર્ણય કિયો, મથિ, શ્રુતિ પુરાણ ઇતિહાસ,
ભજિબેકો દોઉ સુધર, કૈ હરિદાસ.

દેખો, કુંડકે નૂતન મંદિરકે નિર્માણકે બારેમેં બહુત સી ગલતફહમિયોંકા પ્રચાર હોતા રહા હૈ. યહ ઠીક નહીં હૈ ઔર સત્ય ભી નહીં હૈ. અગર ભગવદ્-ઇચ્છા નહીં હોતી તો કુંડ પર એક ઇંટ વા પત્થર તક આ નહીં સકતા હૈ. ઈસ પર વિચાર કરના ચાહિયે.

તુલસી જો હોતવ્યતા, પ્રગટૈ તૈસી તૌન.
રામ કીન્હ ચાહહિં સો હોઈ । કરૈં અન્યથા અસ નહિં કોઈ ॥

મૈં પક્કા માનતા હૂં કિ વિરક્તકે લિયે અપરિગ્રહકા વ્રત સર્વથા અનિવાર્ય હૈ. આશ્રમ યા મંદિરકા નિર્માણ પરિગ્રહકા હેતુ ન બન જાવેં યહ સતત જાગૃતિ રખના ચાહિયે.

યા તો ઈનકા નિર્માણ હી ન હોવે યા ફિર, નિર્માણ હોને પર, ઈનકા મૂલભૂત હેતુ છૂટ ન જાવે ઈસકી સાવધાની સતત રખી હી જાની ચાહિયે. ઇસલિયે ઇનમેં ઐસે હી આયોજનોંકી પ્રણાલિકા પ્રસ્થાપિત કર દેની ચાહિયે.

દાન દીનકો દીજિયૈ, મિટૈ દરિદકી પીર,
ઔષધ તાકો દીજિયે, જાકે રોગ શરીર.

દેખો, પરિગ્રહ ઔર અપરિગ્રહ કે પરિણામ વ્યક્ત હુએ બિના કદાપિ રહતે નહીં હૈં યહ મત ભૂલના. એક ગલ્પ કહતા હૂં. ગુરુશિષ્ય ભ્રમણમેં નિકલેં, તબ ગુરુજીને આજ્ઞા દી થી કિ પૈસા સાથમેં બિલકુલ નહીં રખના. પરંતુ ચેલાને સોચા કિ કભી વક્ત પડને પર પૈસે કામ દેંગે. ઉસને તો દો રૂપયે છિપાકર અપને પાસ રખ લિયે. રાસ્તેમેં ગંગાજી પાર કરનેકા મૌકા આયા. નાવમેં બૈઠે તબ કેવટને ઊતરાઈકે દો રૂપયે માંગે. ગુરુજીકો આશ્ચર્ય હુઆ કિ કેવટ સાધુઓંસે ઊતરાઈ ક્યોં માંગતા હૈ ? વે ફૌરન સમઝ ગયે ઔર શિષ્યકો પુછા, ''તુમ્હારે પાસ દો રુપયે હૈં ?''

શિષ્યને વિચાર સહી નિકલા ઈસ આનંદકે સાથ કહા, ''જી હાં !'' ઝટસે દો રુપયે નિકાલકર કેવટકો દિયે. ઉસ પાર ઉતરેં. પુનઃ યાત્રા શુરૂ હુઈ. તબ માર્ગમેં શિષ્યને કહા, ''ગુરુજી, આપને તો કહા થા કિ પાસમેં પૈસા નહીં રખના. પરંતુ દો રુપયે રખે થે, તો હમ ગંગા પાર હો પાયેં.''

ગુરુજીને કહા, ''તુમ્હારી સમઝ દૂસરે પ્રકારકી હૈ. સહી સમઝ તો યહી હૈ કિ યદિ રુપયે હોતે હી નહીં, તો કેવટ કદાપિ માંગતા ભી નહીં. જો રુપયે તુમને રખેં થે ઉનકો ફેંકે, તભી તો હમ પાર હો પાયેં.''

તાત્પર્ય કિ પરિગ્રહકે પરમાણુને કેવટકી વૃત્તિ પલટા દી. ઈસી તરહ, આશ્રમ વ મંદિર, જબ પરિગ્રહકે કેન્દ્ર વ સાધન હો જાતે હૈં, તબ વહાં મહા જટિલ સંસારકા સર્જન હો જાતા હૈ. તબ બુદ્ધિશાલી ઔર સમઝદાર લોગ કહતે હૈં કિ ભાઈ ! ઈન આશ્રમ ઔર મંદિરોંકે બજાય તો હમારા સંસાર કઈ ગુના બેહતર હૈ !

ઈસી તથ્યકો લેકર મૈં નૂતન મંદિર વ આશ્રમોંકે નિર્માણકે પક્ષમેં કભી ઉત્સાહ નહીં રખતા હૂં. ઐસા મૈંને બારબાર કહા ભી હૈ ઔર અબ ભી કહતા હૂં. મંદિરકા પૂજારી ઔર આશ્રમકા મહંત, વિરક્ત, વૈરાગ્યવાન ઔર અપરિગ્રહી હોના હી ચાહિયે.

જો ગૃહ કર તો ધર્મ, યા તો કર વૈરાગ,
વૈરાગી બંધન કરેં, તાકો બડો અભાગ.

કુંડકે સ્થાનસે સાધુસેવા અસ્ખલિત ચલી આઈ હૈ યહ હકીકત હૈ. ઔર અબ વિશેષ માત્રામેં સેવા-પરમાર્થકા ધારાપ્રવાહ હોગા, ઐસા મેરા દઢ વિશ્વાસ હૈ. અભી હમને પાઠશાલાકે બારેમેં ભી સોચા હૈ ઔર નિશ્ચય કિયા હૈ. પૂર્વકાલમેં જિસ પ્રકાર ગુરુકુલ, મઠ વા મંદિરકી કાર્યપ્રણાલિકા ચલતી થી, ઉસીકે અનુરૂપ હો જાયેગા, ઐસા વિશ્વાસ હૈ.

ગ્રંથ પંથ સબ જગત કે, બાત બતાવત તીન,
રામ હૃદય મનમેં દયા, તન સેવામેં લીન.

વસ્તુતઃ બડી ગુફાકા અર્થાત્ કુંડકા મંદિર તો બહુત પૂર્વકાલસે હૈ હી. અબ તો ઉસકા, જીર્ણોદ્ધારકે લક્ષ્યસે, સ્થાન-પરિવર્તન માત્ર હુઆ હૈ. કાલપ્રભાવકે કારણ યહ કિસી રૂપસે કરના ભી પડતા હૈ.

નયે મંદિર યા આશ્રમોંકા નિર્માણ ન કરતે હુએ, ઈસી તરહ, પુરાને મંદિર વ આશ્રમોંકા સુધાર યા જીર્ણોદ્ધાર કરના ચાહિયે. ફિર ઉનકે નિભાવકે લિયે ભી પર્યાપ્ત આયોજન ઔર સુચારુ રૂપકી વ્યવસ્થા કરના ચાહિયે. જિસ પ્રકાર અપને પુત્ર-પરિવારકે લિયે આયોજન કરકે નિશ્ચિત હો જાતે હૈં, ઉસી પ્રકાર અપને ઈષ્ટદેવકે મંદિર આદિકે નિભાવકા આયોજન કરના ચાહિયે. પ્રપન્ન ભક્તોંકા યહ પ્રથમ કર્તવ્ય ભી હૈ.

ઈસ સ્થાનમેં પરિગ્રહ ન હોને પાવે ઔર પરમાર્થ-પ્રવાહ અસ્ખલિત રહના ચાહિયે. યહ સ્થાન અન્ન, વસ્ત્ર ઔર વિદ્યાકા પ્રદાતા, ઔષધ, શુશ્રૂષા ઔર સેવાકા ધામ, સાધન, ભજનકા ઔર નિરાશ્રિતોંકા આશ્રયધામ તથા ઉદ્યોગ-ધંધેકા વિકાસકેન્દ્ર હોના ચાહિયે, લોકજાગૃતિકા કેન્દ્ર હોના ચાહિયે.

ભાગવાન શેઠજી

૧-૩-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવકે સાથ મૈં, બચીબહન, નાનીબહન ઔર કૃષ્ણાબહન બંબઈસે ટ્રેન દ્વારા ચિત્રકૂટ જા રહીં થીં. હમેશાકી તરહ, દો બર્થ વાલે ડિબ્બેમેં શ્રીગુરુદેવકા ઔર પાસકે ચાર બર્થ વાલે ડિબ્બેમેં હમારા રિઝર્વેશન હુઆ થા. એક અપરિચિત મારવાડી ભાઈ શ્રીગુરુદેવકે સહપ્રવાસી થે.

બડે સ્ટેશનોં પર હમારેમેંસે કોઈ ન કોઈ શ્રીગુરુદેવકે પાસ પહુંચ જાતી થી ઔર દો-તીન સ્ટેશનકે બાદ વાપિસ હમારે ડિબ્બેમેં ચલી આતી થી. દરમિયાન જિસ પ્રેમ ઔર વાત્સલ્યભાવકા દર્શન ઉસ અપિરિચિત ભાઈ કો હો જાતા થા, ઉસસે ઉનકો ખૂબ પ્રસન્નતા હોતી થી.

હમ ચારોંને આપસમેં યહ બાત કહી કિ ન માલૂમ ઉસ અપરિચિત ભાઈકો કિસ બાતકો લેકર શ્રીગુરુદેવ ઔર હમારી ચારોંકે ઊપર ઈતની બેહદકી પ્રસન્નતા હો રહી હૈ કિ ઈતની સ્પષ્ટ બાહર વ્યક્ત હો રહી હૈ ! દેખો ન, કિતને પ્યારસે ડિબ્બેમેં હમારા સ્વાગત કરતે હૈં ! ફિર આતે સમય યહાં ડિબ્બમેં બરાબર પહુંચા ભી જાતે હૈં !

હમ માણેકપુર ઉતરેં. સબ મારવાડીભાઈને વાત્સલ્યપૂર્ણ આત્મીયતાસે હમારે સબકે મસ્તક પર હાથ ફિરાયા ઔર શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કરતે હુએ ખૂબ ભાવપૂર્ણ સ્વરસે કહા :

અહો ! બડે શેઠજી ! મૈં તો આપકે બડભાગકો હી સરાહતા રહા હૂં માર્ગભર ! આપ તો બડે હી ભાગવાન શેઠજી હૈં, જો ભગવાનને આપકો સુંદર, સુશીલ ઔર ચતુર ઐસી એક નહીં, અપિતુ ચાર-ચાર પુત્રિયાં દી હૈં !

શ્રીગુરુદેવકે હૃદયમેં યે વચન ખૂબ જમ ગયેં. કઈ બાર હમકો કહ દેતે રહે કિ તુમ લોગ તો ભગવાન બડે શેઠજીકી પુત્રિયાં હો, હોં !

શ્રીગુરુદેવને કહા : મારવાડી શેઠજીકો દો પુત્ર તો હૈં, પરંતુ એક ભી પુત્રી નહીં હોનેકે કારણ તુમ ચારોંકો દેખકર ઉન્હેં બડી પ્રસન્નતા હોતી થી, કારણ કિ ઉનકો પુત્રીકી ખૂબ ચાહ થી. પરંતુ ભગવાનને ઉનકી ઇચ્છાપૂર્તિ નહીં કી હૈ. ઉન્હોંને મેરેસે બારબાર કહા કિ ઇન પુત્રિયોંકો દેખતા હૂં, તો ખૂબ સંતોષ ઔર આનંદ હોતા હૈ.

ઉનકા અતૃપ્ત વાત્સલ્ય તુમ ચારોંકો દેખકર ઇસલિયે ઊમડ આતા થા. આખિરમેં ઉન્હોંને પ્રેમપૂર્ણ હૃદયસે મેરે બડે ભાગ્યકી સરાહના કર હી દી ! તભી ઉનકો એક પ્રકારકી તુષ્ટિ હુઈ. ઉનકા વાત્સલ્ય દેખકર મૈં તો કહ ભી નહીં પાયા કિ મૈં તો બાબાજી હૂં ! આપ જૈસા શેઠજી નહીં હૂં !

સંકીર્તન માને ભગવાનકી પતિતપાવની શક્તિકા પ્રાગટ્ય

૧૪-૩-૫૩ : શ્રીજાનકીકુંડ : ચિત્રકૂટ.

શ્રીવિગ્રહકે નૂતન મંદિર-પ્રવેશકે સમારોહને શ્રીજાનકીકુંડકો સાધન-સંપન્ન શહરમેં પલટા દિયા હૈ. કઈ જનરેટરોંસે બીજલીકે હજારોં લટ્ટુ અપની તેજ રોનક ચારોં ઔર દૂરદૂર તક ફૈલાયે રહે હૈં. સ્થાનમેં ચારોં ઔર, ઠોરઠોર પર નલકે પાઈપ ડાલે ગયે હૈં.

ભીમજીભાઈ વીરજીભાઈ માનસાતા વ ઉનકા પરિવાર તથા ગુરુ-બંધુ-બહનોંકા વિશાલ સમૂહ, દરિદ્રનારાયણ, અતિથિ, સંત, મહાત્મા, અભ્યાગત વ મહેમાનોંકે આતિથ્યસત્કાર તથા સેવામેં સતત વ્યસ્ત હૈં. શ્રીકુંડકે સભી સેવકગણ તથા ચિત્રકૂટ વ આસપાસકે સંત-મહાત્માઓંકી પ્રસન્નતા અવર્ણનીય હૈ.

શ્રીકુંડકે નિવાસી સંતગણ, બડે રસોઈયાજી મહારાજ, કોઠારીજી મહારાજ,

મૌનીજી મહારાજ, જનાર્દનદાસજી મહારાજ, ઠાકુરદાસજી મહારાજ, ઇત્યાદિ ખૂબ આનંદ-ઉત્સાહસે કાર્યભારમેં સતત વ્યસ્ત રહતે હૈં. મંદિરકે પૂજારીજી મહારાજ ઔર સંકીર્તન કરનેવાલે મહાત્માઓંને ભી ઉત્સવકે કીર્તન વ જન્મોત્સવકી બધાઈયાં આદિકે દ્વારા અપને પ્રેમભાવકો વ્યક્ત કરતે હુયે વાતાવરણકો શ્રીરામમય બના દિયા હૈ.

ચાહે-અનચાહે ભી, ભાન-અભાનતાસે ભી, પ્રત્યેક અંતઃકરણમેં ભગવાન શ્રીરામજીકા અખંડ અનુસંધાન અપ્રતિમ આહ્લાદકી અનુભૂતિ દે રહા હૈ.

શ્રીગુરુદેવકી વિભિન્ન-કાર્ય-વ્યસ્તતાકે વિભિન્ન રૂપ, પ્રતિભા ઔર કૃપા-કટાક્ષકી ઝાંકિયાં સભીકો અલૌકિક આનંદાનુભવ કરા રહીં હૈં. ઈસ પ્રકારકે પરમ હર્ષોલ્લાસ વ ચહલપહલસે દિનરાત એક-સે હો ગયે હૈં. દિનપ્રતિદિન દર્શનાર્થિયોંકી, મહેમાનોંકી, યાત્રિકોંકી તથા સંત-મહાત્માઓંકી પંગત બઢતી હી જાતી હૈ. પંગતકા દર્શન અનુપમ હૈ.

(શ્રી મંદાકિની તટ પર પંગતકા દર્શન)

ઇન્હીં દિનોંમે, શ્રીકુંડ પર આયે હુયે જનાર્દનદાસજી મહારાજને શ્રીગુરુદેવસે પંચ-સંસ્કારયુક્ત વિરકત-દીક્ષા લી હૈ ઔર ઠાકુરદાસજી મહારાજને ભી અપને ભાઈ લખમનકે સાથ શ્રીકુંડ પર આશ્રય તથા શ્રીગુરુદેવ વ સંતોંસે કરુણા-પ્રેમ-ભાવ પ્રાપ્ત કિયા હૈ.

આજ સુબહ આરતી કે પશ્ચાત્ સંતોંકી સભામેં શ્રીગુરુદેવને કહા : કલસે ઊપર સડક પર તો સક્કર ઔર ગુલાબજલ-મિશ્રિત શરબતકા પ્યાઊ શુરૂ હો જાયેગા. યહાં મંદિરકે સામને ઇસ મંડપમેં તો શ્રીમાનસજી તથા શ્રીમૂલ રામાયણજી (વાલ્મીકિ-રામાયણ) કે અખંડ પાઠ પ્રારંભ હોંગેં. ઊપર કે મંડપમેં તો અખંડ નામ-સંકીર્તનકા પ્રારંભ હો જાયેગા. અખંડ પાઠ કરનેવાલોંકે નામ, પ્રત્યેકકે લિયે નિશ્ચિત કિયે હુયે સમયકે સાથ એક બોર્ડ પર લિખા જા રહે હૈં. વહ બોર્ડ ઇસ મંડપમેં રહેગા. ઉસી પ્રકારકા એક બોર્ડ, સંકીર્તનવલોંકા, સંકીર્તન મંડપમેં લગ જાયેગા.

દેખો, વૈસે તો સોચ-સમઝકર હી સબકે સમયકા નિશ્ચય કિયા ગયા હૈ. ફિર ભી યદિ કિસીકો અસુવિધાકા ખાસ કારણ યા સંયોગ હો તો નિઃસંકોચ કહ દેના, તો સમય બદલ દિયા જાયેગા.

હાં, ભાગ્યવાન શેઠજીકી પુત્રિયાં ! તુમ ચારોં ભી અપના સમય સુન લો. મેરે સમેત ઔર ભી દો-તીન સંતોંકે લિયે તુમ્હેં રસોઈકા સેવાકાર્ય ભી હૈ. ઇસલિયે તુમ ચારોંમેંસે કોઈ ભી દો બહનેં યહાં સુબહ ૧૦ સે ૧૨ તક અન્ય સબ માતાઓંકે સાથ સંકીર્તન કરેંગીં. બસ, દો ઘંટે આપકે, શેષ બાઇસ ઘંટે ભાઈયોંકે ઔર સંતોંકે. નટુભાઈ, ભોગીભાઈ, મગનભાઈ ઔર સબ ભાઈયોંકે સંકીર્તન કા સમય સુબહ-શામ દોનોં વક્ત ૬ સે ૧૦ તક રહેગા. ઇસકે લિયે વે લોગ અપની દો પાર્ટી બના લેવેં.

મુઝે અખંડ સંકીર્તન અત્યંત હિ પ્રિય હૈ. ઇષ્ટનામકે સંકીર્તનકા વિધાન ઇસલિયે હૈ કિ હમેં ભગવાનકા સ્મરણ બરબસ લગાતાર બના રહે. પરાકે જાપ તથા સુમધુર લયબદ્ધ સ્વરસે સંકીર્તન, યે દોનોં અત્યંત ચંચલ ચિત્તકો ભી શાંત કર દેતે હૈં. સંકીર્તનમેં નિયમપૂર્વક બૈઠનેસે મનકી ચંચલતા ક્રમશઃ કમ હોતી-હોતી એકાગ્રતામેં પરિણત હોતી જાતી હૈ.

નહિ કલિ કરમ ન ભગતિ વિવેકૂ । રામ નામ અવલંબન એકૂ ॥
ફિરત સનેહ મગન સુખ અપને । નામ પ્રસાદ સોચ નહિં સપને ॥

''કલૌ કેશવકીર્તનમ્'' - કલિયુગમેં શ્રવણ, કીર્તન ઔર નામજાપસે અંતઃકરણ સરલતાસે સાત્ત્વિક હોતા હૈ. સાત્ત્વિકતાસે ચિત્તશુદ્ધિ ઔર ચિત્તશુદ્ધિસે વ્યવહાર-શુદ્ધિ હોને પર આંતરબાહ્ય શુદ્ધિસે હી સાધ્યપ્રાપ્તિ હોતી હૈ.

રામનામ કલિ અભિમત દાતા । હિત પરલોક લોક પિતુમાતા ॥
રામનામ મણિદીપ ધરું, જીહ દેહરી દ્વાર,
તુલસી ભીતર બાહિરહું, જો ચાહસિ ઉજિયાર.

શ્રીરામનામકે સંકીર્તનમેં અલૌકિક સામર્થ્ય હૈ. ઈસસે જગતકા અભાવ અર્થાત્ વિસ્મરણ હો જાતા હૈ. વાતાવરણમેં મનકો ખીંચનેવાલે ઉત્કૃષ્ટ, પવિત્ર ઐસે ચુંબકીય પરમાણુ ઇકટ્ઠા હો જાતે હૈં. તુમ સંકીર્તન કરતે હુએ ભી કેવલ વહાં જાકર બૈઠોગે તબ ભી આહ્લાદકી સૂક્ષ્મ લહર તુમ્હારે ભીતર પ્રવેશ કર જાયેગી.

એક ઔર બાતકો ભી કરકે દેખના કિ સંકીર્તનકે ધ્વનિમેં તુમ મંત્રાનુસંધાન કિતની અચ્છી પ્રકારસે વ સહજભાવસે કર પાતે હો ! કારણ યહ હૈ કિ નામ-નામીમેં અભેદ હૈ.

સુમિરિય નામ રુપ બિનુ દેખેં । આવત હૃદય સનેહ વિશેષે ॥
અગુન સગુન બિચ નામ સુસાખી । ઉભય પ્રબોધક ચતુર દુભાષી ॥

ફિર યહ બાત ભી હૈ. કિસીકો નામ લેકર બુલાતે હો તબ વહ નામધારી તુમકો તત્કાલ જવાબ દેતા હી હૈ. દૂર હોતા હૈ અર્થાત્ દૃષ્ટિકે સમ્મુખ નહીં હોતા હૈ તબ ભી અપના નામ સુનતે હી તુમ્હારે સમ્મુખ આ હી જાતા હૈ ન ?

ઉસી તરહ, સંકીર્તનમેં હમ અનુરાગસે ભગવાનકો બુલાતે હૈં. ભગવન્નામકી અખંડિત પુકાર કરતે હૈં ઔર ઉસે સુનતે હી કરુણાનિધાનશ્રી દોડે આતે હૈં.

સમુઝત સરિસ નામ અરુ નામી । પ્રીતિ પરસ્પર પ્રભુ અનુગામી ॥
મમ ગુન ગ્રામ નામ રત, ગત મમતા મદ મોહ,
તા કર સુખ સોઈ જાનૈ, પરાનન્દ સંદોહ.

સંકીર્તનમેં પ્રેમભરી પુકાર અર્થાત્ રટ હોની ચાહિયે. આજકલ સંગીતકલાકે, કેવલ ગાયનકે ઢંગકે સંકીર્તનસે, કુછ લાભ નહીં. વહ તો મનોરંજન-માત્ર હોતા હૈ. એક તાર ઔર તાનસે, તન્મયતા ઔર પ્રસન્નતાસે, જબ પ્રેમપૂર્ણ સંકીર્તન

હોતા હૈ, તબ ભગવાન વહાં અવશ્ય પધારતે હૈં. સ્વયં ભગવાનને કહા હૈ :

નાઽહં વસામિ વૈકુંઠે, યોગિનાં હૃદયે ન ચ ।
મદ્ભક્તા યત્ર ગાયન્તિ, તત્ર તિષ્ઠામિ નારદ ॥

હે નારદ ! મૈં વૈકુંઠમેં યા યોગિયોંકે હૃદયમેં ભી નહીં રહા હૂં ! મેરે ભક્ત જહાં મેરે નામકા સંકીર્તન કરતે હૈં વહાં મૈં ખડા રહ જાતા હૂં.

ભગવાનકી પ્રતિજ્ઞા હૈ કિ :

યે યથા માં પ્રપદ્યન્તે તાંસ્તથૈવ ભજામ્યહં ।
યે યથા માં સ્મરન્તે તાંસ્તથૈવ સ્મરામ્યહં ॥ (૪.૧૧)

જો મેરેકો જૈસે ઔર જિસ પ્રકારસે ભજતે હૈં, મૈં ભી ઉનકો ઠીક વૈસે હી, ઉસી પ્રકારસે ભજતા હૂં. જો મેરેકો જિસ પ્રકારસે સ્મરણ કરતા હૈ, મૈં ભી ઉનકા સ્મરણ ઠીક ઉસી પ્રકારસે કરતા હૂં.

જિસકો બુલાયા જાતા હૈ વહ બરાબર આ જાતા હૈ. જિસકો પુકારા જાતા હૈ, વહ પુકાર સુનકર આતા હૈ. સાધારણ જનોંકા ભી યહ આદાનપ્રદાન ઔર સહજ સ્વભાવ હી હૈ. તબ ફિર સભી સ્વભાવ વ ગુણોંકે એકમાત્ર માલિક અખિલેશ્વર ભગવાનકો પુકારા જાયેં ઔર વે ન પધારેં યહ સર્વથા અસંભવ હૈ. હમ પુકારતે નહીં હો, યા હમારા પુકારનેકા ઢંગ ઠીક નહીં હો યા કુછ ત્રુટિ હો તભી યહ સંભવ હો સકતા હૈ.

સંકીર્તન સામૂહિક રૂપસે નામ-ધ્વનિ કી જાતી હૈ. ફિર ભી સમૂહકે એકએક નામ-પ્રેમીકી પુકાર ભગવાન અપને એકએક કર્ણસે સુનતે હૈં. પ્રત્યેક નામ-પ્રેમીકો ભગવાન અપની એકએક કૃપાદૃષ્ટિસે બિલોકતે હૈં. જનસમૂહકી કોઈ મર્યાદા નહીં હોતી હૈ, ઉસી તરહ ભગવાનકે કર્ણ વ કૃપાદૃષ્ટિકી ભી કોઇ મર્યાદા નહીં હૈ.

ૐ સહસ્રશીર્ષા પુરુષઃ સહસ્રાક્ષઃ સહસ્રપાત્ ।

ઉસ પરમ પુરુષકો, વિરાટ પુરુષકો, હજારોં શિર, હજારોં નેત્ર ઔર હજારોં પૈર હૈં.

વનવાસકે પૂર્ણ હોને પર ભગવાન અયોધ્યાજી પધારતે હૈં. તબ પ્રજા પ્રેમમેં ઉન્મત્ત હોકર ભગવાનકો મિલને વ ભેંટનેકે લિયે દોડતી હૈ. ભગવાન ભી સબકો ભેંટનેકે લિયે ઉતને હી વ્યાકુલ હો ઉઠે હૈં.

ઇસ તરફ તો ભગવાન અકેલે, જબકિ સામને હૈ સારી પ્રજા ! ઇસ તરફ ભગવાનકી વ્યાકુલતા હૈ ભક્ત-વૃંદકી પ્રેમપૂર્ણ ઇચ્છાકી પૂર્તિ સદ્ય કર દેનેકી, ઔર સામને પ્રજાજનોંકી તીવ્રતમ અધીરતા હૈ કિ સર્વપ્રથમ ભેંટ મૈં હી કરૂંગા. તબ ક્યા હુઆ, જાનતે હો ?

અમિત રૂપ પ્રગટે તેહિ કાલા । જથા જોગ મિલેં સબહિં કૃપાલા ॥
કૃપા દૃષ્ટિ રઘુવીર બિલોકી । કિયે સકલ નર નારિ બિશોકી ॥
ક્ષણમહં સબહિં મિલેં ભગવાન । ઉમા મર્મ યહ કાહુ ન જાના ॥
અનેકબાહૂદરવક્ત્રનેત્રં, પશ્યામિ ત્વાં સર્વતોઽનન્તરૂપમ્ ।
નાન્તં ન મધ્યં ન પુનસ્તવાદિં, પશ્યામિ વિશ્વેશ્વર વિશ્વરૂપ ॥ (ગી. ૧૧:૧૬)

હે અખિલલોકનાયક ! આપકો અનેક હાથ, પેટ, મુખ ઔર નેત્રોંસે યુક્ત તથા સબ ઓરસે અનંત રૂપોંવાલા દેખતા હૂં. હે વિશ્વરૂપ ! આપકે ન અન્તકો દેખતા હૂં તથા ન મધ્યકો ઔર ન આદિકો હી દેખતા હૂં.

તો, શ્રી રામજીકે લિયે યહ કોઈ અસંભવ બાત નહીં હૈ, કારણ કિ,

જો રામ દશરથકા બેટા । વહી રામ ઘટઘટમેં હૈ લેટા ॥
વહી રામસે યહ જગત પસારા । વહી રામ હૈ સબસે ન્યારા ॥
સબ કર પરમ પ્રકાશક જોઈ । રામ અનાદિ અવધપતિ સોઈ ॥

ઇસલિયે પક્કા ભાવ બનાયે રખના કિ યહાં સમૂહમેં ભી ભગવાન મુઝે દેખ વ સુન રહે હૈં. હમેં ભી હમારે યહાં સકીર્તનમેં ભગવાનકો બુલાના હૈ, પધરાના હૈ. તો સંકીર્તન અનુરાગકે અનુસંધાનયુક્ત, ખૂબ પ્રેમભરી મધુરી પુકારસે, મધુર સ્વરસે તથા ઠીકસે લયબદ્ધ કરેં. હોહલ્લા વ ચિલ્લાહટ જૈસા ન કરેં તો અચ્છા. શોરગુલ કરના સંકીર્તન નહીં, અપિતુ ઉપદ્રવ હૈ. સંકીર્તનમેં મુખ્ય બાત વ આશય યહી હૈ કિ પ્રેમભાવકી સ્થિરતા, ધારાપ્રવાહ-રૂપમેં, લયબદ્ધ, મધુર સ્વરસે, સતત હોતી રહે.

હાં, ભાઈ, ફિર યહ ભી સોચનેકી એક બાત હૈ કિ હમ રસનાકે ઉપયોગમેં વૈસે તો કભી કંજૂસી નહીં કરતે હૈં તબ ફિર સંકીર્તનમેં ભી ઉસકા પૂરા ઉપયોગ ક્યોં ન કરેં ? જરૂર કરના હી હૈ ઐસા નિશ્ચય કરેં, ક્યોં કિ ઔર સબ બાતોંકે બડબડ કરનેમેં તો હમારા અહિત ભી હોતા હૈ. પરંતુ સંકીર્તન કરનેસે તો નિશ્ચિત હિત હી હિત હૈ.

બંદા બડબડ ક્યા કરેં લે સાહબકા નામ,
યે હી તમાશા દો ઘડી આખર ધૂલ તમામ.
આખર ધૂલ તમામ રાવ રંકાદિક જાવેં,
કર સંતનકી સેવ રાહ તોહે અગમ બતાવેં.
કહત રમતા રામ ભજન કર છોડિ સબ ધંધા.
લે સાહબકા નામ કરેં ક્યોં બડબડ બંદા.

મનકી સમ્યક્ પવિત્રતા પ્રદાન કરનેવાલી યહ ''શ્રીરામ જય રામ જય જય રામ''કી ધૂન મહાન મહિમાવંત શાશ્વત તીર્થ હૈ. તીર્થમેં શુદ્ધિ ક્યોં હોતી હૈ ? ઇસલિયે કિ કિસી ભી તીર્થમેં અદૃશ્ય રૂપસે પવિત્રતા વ દિવ્યતા રહતી હૈ. યહ પરમ પાવન શક્તિ ઉસ તીર્થકે અધિષ્ઠાતા દેવ વા દેવીકી હોતી હૈ.

ઠીક ઇસી તરહ જહાં શ્રીરામનામકી ધૂન હોતી હૈ વહાં શ્રીરામજીકી પતિત-પાવન શક્તિ અવશ્ય હી પ્રકટ હોતી હૈ. ભગવન્નામકી ધૂન જબ ભગવદ્-ભક્તસે મુખસે હોતી હૈ તબ ભગવન્નામ-સુધારસ નિશ્ચિત હી આસપાસ ચારોં ઓર બરસતા હૈ. વહી રસ કાન દ્વારા મનકો પ્રભાવિત કરતા હૈ. તબ મન અવશ્ય શુદ્ધ વ પાવન હો જાતા હૈ. ભગવાનકી હી પાવન શક્તિકા યહ પ્રાકટય હૈ, ક્યોંકિ નામકે પીછે નામી અવશ્ય હી દૌડે આતે હૈં.

દેખિય રુપ નામ આધીના । રુપ જ્ઞાન નહિં નામ વિહીના ॥

દ્વારકાબેટમેં બહુત સાલ પહલે પોપટભાઈ નામકે ભક્ત મેરે પાસ આતે થે. ઉનકે પ્રિય ભજન મુઝે ભી પ્રિય લગતે થે. ઇસલિયે જબ આવેં તબ મૈં ભજન સુનાનેકા કહૂં ઔર વે બડે હી પ્રેમભાવસે તલ્લીન હોકર ગાતે થે. ઉનકા એક પ્રિય ભજન મુઝે કુછકુછ યાદ આ જાતા હૈ. મેરા ખયાલ હૈ કિ ભક્તરાજ નરસિંહ મહેતાજીને યહ પદ ગાયા હૈ :

ભગત મારો પ્રાણ !
જો ભગત બેઠો બેઠો ગાય તો હું ઊભો ઊભો સાંભળું રે.
પણ જ્યાં ભગત ઊભો ગાય ત્યાં ત્યાં હૂં નાચૂં રે.
યહ નઇ રીતિ ન રાઉરિ હોઈ । લોકહું વેદ વિદિત નહિં ગોઈ ॥

તો મૈં આપ સબસે અનુનય કરતા હૂં કિ સબ કોઈ અપનાં પાઠ વ સંકીર્તન

શાંત મન-ચિત્તસે, પૂર્ણ શ્રદ્ધાપ્રેમસે તથા શાંત, ધીર, ગંભીર ઔર મધુર સ્વરસે અનુસંધાનપૂર્વક લયબદ્ધ ઢંગસે કરના. અપનેકો ભી આહ્લાદ પ્રાપ્ત હોવેં ઔર આસપાસ વાયુમંડલકો ભી આહ્લાદિત બનાવેં. એક અલૌકિક સંતોષકા આનંદ સભીકો મિલ જાના ચાહિયે. ભગવદ્-ઉત્સવ ઈસીલિયે હૈ.

રામનામ કીર્તન કરો, પૂજો રઘુવર મૂર્તિ,
કરતિ યોગ યોગાદિકી, રામ-કૃપા હિ પૂર્તિ.
લાયો ન કૃપાલ મન, ગાયો ન નિવારિ લાજ,
પાયો ન પ્રસાદ સાધુ મંડલીમેં આયકે.
કિન્હોં નહીં સુકૃત, ન દીન્હોં દાન દીનનકો,
કહા ફલ પાયો તૂને નરતનુ પાયકે.
કૌશલકૃપાલ જૂકે, જન - પ્રતિપાલજૂ કે,
ચરન શરન નહીં ધ્યાયો મન લાયકે.
''બનાદાસ'' આશ પ્રભુ પૂજત હૈ દાસનકી,
ગાયો અસ વેદન તૂ સમઝ ચિત્ત લાયકે.

૨૧-૩-૫૩ કો સુબહ વિશાલ ભક્તસમૂહ ઔર સંત-મહાત્મા-વૃંદ જલયાત્રામેં સમ્મીલિત હુઆ. હમ સબને કેસરી રંગકી સાડિયાં પહની થીં. સભી ભાઈયોંને કેસરી રંગકે ટોપી વા સાફા પહને થે. ઈસ પ્રકારકે યુનિફોર્મ કો લેકર જલયાત્રાકા સરઘસ અત્યંત સુંદર વ મનહરન લગતા થા.

૨૩-૩-૫૩ કો શ્રીવિગ્રહકો સુંદર સજી હુઈ પાલખીમેં બિરાજિત કરકે ગૌઘાટ હોતે હુયે શ્રીવિગ્રહકે સાથ વિહારયાત્રા નીકલી. ઈસમેં ભી સંત-મહાત્માઓંકી તથા ભક્તસમૂહકી વિશાલ મેદની સામિલ થી. ''સીતારામ, સીતારામ, સીતારામ જય સીતારામ'' કી મુદમંગલ ધુનિકે સાથ શ્રીમાનસ-ચૌપાઈયોંકી ગુંજ ઈસ પ્રકાર હો રહી હૈ માનોં સાક્ષાત્ શ્રીરામજી, ''સિય અનુજ સમેત'', આજ હી ચિત્રકૂટ પધારેં હૈં :

રામ લખન સિય કથા સુહાઈ । રહી સકલ મગ કાનન છાઈ ॥
ધન્ય ભૂમિ બન પંથ પહારા । જહં જહં નાથ પાંવ તુમ ધારા ॥
સબ સર સિંધુ નદી નદ નાના । મંદાકિનિ કર કરહિં બખાના ॥
ચિત્રકૂટ રઘુનન્દન છાયે । સમાચાર સુનિ સુનિ મુનિ આયેં ॥

સિય સૌમિત્રિ રામ છબિ દેખહિં । સાધન સકલ સફલ કલિ લેખહિં ॥
રામ હિં કેવલ પ્રેમ પિયારા । જાનિ લેહુ જો જાનનિહારા ॥
જબ તેં આય રહેં રઘુનાયક । તબ તેં ભા બન મંગલદાયક ॥
અજહું જાસુ ઉર સપનેહું કાઊ । બસહિં રામ સિય લખન બટાઊ ॥

(વિહારયાત્રાકા એક દૃશ્ય)

પશ્ચાત્ શ્રીવિગ્રહકો નૂતનમંદિરમેં સુંદર સિંહાસન પર શ્રીગુરુદેવને શ્રીવરદ હસ્તોંસે પ્રતિષ્ઠાપિત કિયેં. શ્રીરાઘવેન્દ્ર સરકારકે જયઘોષસે વાતાવરણ દિવ્ય આંદોલનોંસે આપૂર ઔર આનન્દિત હો ગયા.

૨૧-૩-૫૩ સે ૨૩-૩-૫૩ તક શ્રીગણપતિપૂજન વ સ્થાપન, પંચગવ્યકર્ણ, વાસ્તુસ્થાપન, ઈત્યાદિ શાસ્ત્રોક્ત વિધિ સંપન્ન હુઈ થી. ૨૩-૩-૫૩ કી રાત્રિકો શ્રીગુરુદેવને હજારોં ભક્તજનોંકે સાથ શ્રી કામદગિરિકી પરિક્રમ્મા કી.

(શ્રી શાલિગ્રામ શ્રીવિગ્રહકી ઝાંકી)

પરિક્રમ્મામેં શ્રીગુરુદેવકે માધ્યમસે પ્રકટિત શ્રીહનુમત્લાલજી મહારાજકા શાસ્ત્રોક્ત વિધિકે અનુસાર ભીમજીબાપાને પૂજન કિયા. શ્રીહનુમાનચાલીસા ઔર શ્રીહનુમાન-બાહુકકે સામૂહિક પાઠ હુયેં. શ્રીહનુમાન-બાહુકકે એકએક છપ્પયકે ઊપર એકએક શ્રીફલકા ચઢાવા શ્રીગુરુદેવને સ્વયમ્ શ્રીવરદ હસ્તોંસે અર્પણ કિયા. એક છપ્પયકે પૂર્ણ હોનેકે સાથ હી સાથ, ઉસી વક્ત, શ્રીગુરુદેવ કભી તો શ્રીફલકો પત્થર પર પટક પર ચઢાતે થે ઔર કભી તો શ્રીવરદ હસ્તોંમેં દો શ્રીફલ ધારણ કર, દોનોંકો એક દૂસરેકે સાથ પટકતે થે તબ દોમેંસે એક હી શ્રીફલ ફૂટતા થા. શ્રીગુરુદેવ કઈ બાર ઇંગિતસે સમઝા દેતે રહેં કિ અબકી બાર દાયેં યા બાયેં હાથમેં ધરા હુઆ શ્રીફલ હી ચઢેગા ઔર ઠીક વૈસા હી હોતા રહા.

બાતોંબાતોંમેં શ્રીગુરુદેવને કહા : કામદગિરિ શ્રીકામદનાથ હૈ. સર્વ કામનાઓંકો સફલ કર દેતે હૈં. શ્રીકામદનાથકી પૂજા તથા પ્રદક્ષિણાકી પરંપરા પરાપૂર્વસે ચલી

આ રહી હૈ.

કામદા સર્વજંતૂનાં કામધેનોઃ પતિસ્તથા ।
તેનાર્થં ચિત્રકૂટોઽસૌ કામદનાથ-સંજ્ઞકઃ ॥

સર્વ પ્રાણિયોંકી કામનાકો પરિપૂર્ણ કર દેનેવાલે તથા શ્રીકામધેનુકે પતિદેવ હૈં ઇસલિયે ચિત્રકૂટકે ઇસ ગિરિરાજકા શ્રીકામદનાથજી નામ હૈ.

ચલહુ સફલ સબ કર શ્રેમ કરહૂ । રામ દેહૂ ગૌરવ ગિરિવરહૂ ॥

શ્રીવિગ્રહકે નૂતનમંદિર-પ્રવેશ મહોત્સવકે બારેમેં બાંદાકે ''કેસરીસુરી'' સાપ્તાહિકને લિખા હૈ : શ્રીચિત્રકૂટધામમેં પરમહંસ મહાત્મા શ્રી રણછોડદાસજી મહારાજજી બિરાજતે હૈં. આપ સમર્થ હૈં ઔર સર્વજનોંકી સેવા કરતે હૈં.

આપકી પ્રેરણા વ આજ્ઞાસે દો સાલ પહલે પ્રમોદવન, ચિત્રકૂટમેં નિઃશુલ્ક નેત્રયજ્ઞકા આયોજન હુઆ થા જિસકે દ્વારા હજારોં રોગિયોંકો લાભ પહુંચા હૈ. ઇસ સમય ઐસા હી અનુપમ શુભકાર્ય સંપન્ન હો રહા હૈ વહ હૈ એક સુરમ્ય નૂતન નિર્મિત મંદિરકા વિધિવત્ ઉદ્ઘાટન.

શ્રી પરમહંસજી મહારાજજી મહાન સમર્થ સિદ્ધ સંત હૈં. જનસેવા કે પ્રખર ઉપાસક હૈં. આપકે એક સે એક બઢકર જનહિત વ સેવાકાર્યકે અનુસંધાનમેં ધામકે ચિરકાલ કે ગૌરવ વ માહાત્મ્યમેં દિનપ્રતિદિન અભિવૃદ્ધિ હો રહી હૈ.

ઇસ મંગલપૂર્ણ સમારોહકે પર્વ પર હમારી આકાંક્ષા વ પૂર્ણ શ્રદ્ધા વ્યક્ત કરતે હૈં કિ અબ નિકટ ભવિષ્યમેં હી આપકે દ્વારા સંસ્કૃત પાઠશાલા, સુંદર છાત્રાલય ઔર સાધનસંપન્ન ઔષધાલયકે શુભ નિર્માણકા આયોજન હોગા હી.

(યે જો આકાંક્ષાયેં વ્યક્ત કી ગઈ થી વે સભી આજ મૂર્તિમંત સ્વરૂપમેં કુંડ પર સ્થિત હૈં.)

નૌ દિનકે ઇસ ઉત્સવમેં પ્રતિદિન શામકો ચાર બજેસે સુયોગ્ય મહાત્મા વિદ્વાનોંકે પ્રવચન-ઉપદેશ હોતે થે. એક દિન એક વૃદ્ધ મહાત્માજીકે પ્રવચનકા કાર્યક્રમ થા. મહાત્માજીકા નામ મૈં જાનતી નહીં થી ઔર કિસી પરિચિત સંતસે પૂછકર જાનનેકા ઉદ્યમ ભી નહીં કિયા થા. ઈસલિયે નામ નહીં દે પાતી હૂં. ઇસકે લિયે પૂજનીય મહાત્માજી તથા સુજ્ઞ પાઠકગણસે મૈં ક્ષમા યાચતી હૂં. મહાત્માજી શ્રીગુરુદેવકે પરમ સ્નેહી વ પરિચિત માલૂમ પડતે થે. શ્રીગુરુદેવકે નિકટમેં એક હી તખત પર બિરાજતે થે. આજ શ્રીગુરુદેવને ભોજન-પ્રસાદ ભી

ઉન્હીંકે સાથ હમારી ગુફા પર પાયા થા.

ઉન્હોંનેં બિલકુલ નિશ્ચયાત્મક તૌરસે કહા : પરમહંસજી બાબા ! મૈં તો તભી પ્રવચન કરૂંગા જબ આપ મેરે નિકટમેં, પૂરે સમય તક બિરાજેંગેં ઔર સુનેંગેં.

શ્રીગુરુદેવને ફૌરન દોનોં હાથ જોડકર હંસતે હુએ કહા : નહીં નહીં ! બાબા ! આપ ઐસા નિશ્ચય નહીં રખિયેગા.

પરંતુ મહાત્માજીને કહા : મેરા નિશ્ચય તો હો હી ચુકા હૈ. અબ જો કુછ કરનેકા હૈ સો તો આપ હી કો કરના શેષ હૈ. પહલે જબ આપ યહાંસે પ્રવચન-મંડપમેં પધારેંગેં તભી પીછેપીછે હમ ચલે આયેંગે.

અબ શ્રીગુરુદેવને ભી અપના નિશ્ચય કહા : તો મૈં તો તભી મંડપમેં આપકે નિકટ બૈઠૂંગા જબ આપ મુઝે પ્રિય હૈ વે હી ચૌપાઈ ઔર સોરઠાકે ભાવ સુનાનેકી હાં કહેંગેં.

મહાત્માજી : આપકી બાત ખૂબ મંજૂર હૈ, સરકાર !

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છી બાત હૈં. આજ બડા આનંદ આયેગા. ચૌપાઈ ઔર સોરઠા કહ દેતા હૂં ઔર સમય હો ગયા હૈ તો અપને બી મંડપમેં પહુંચ જાવેં.

માંગૌ ભીખ ત્યાગિ નિજધર્મૂ । આરત કાહ ન કરહિં કુકર્મૂ ॥

ભરત ચરિત કરિ નેમ, તુલસી જે સાદર સુનહિં,

સીયરામ પદ પ્રેમ, અવસિ હોય ભવરસ વિરતિ.

શ્રીગુરુદેવને પ્રવચન પૂરા સૂના, પશ્ચાત્ હમારે નિવાસ પર પ્રસાદ પાનેકો પધારેં તબ કહા

કોઈ ભી સંત રામાયણીજીસે ઈન્હીં દો પર સુનનેસે ઉનકી રસાનુભૂતિ કિતની, કિસ દરજ્જેકી હૈ યહ કસૌટા હો જાતી હૈ. ઈન્હીં મહાત્માજીસે પહલે ભી મૈંને કઈ બાર શ્રીમાનસજી સુની હૈ ઔર યે હી ચૌપાઈ-સોરઠા ભી સુને થે. ઇનસે સુનને પર બડા આનંદ હોતા હૈ. બડે મર્મજ્ઞ ઔર રસજ્ઞ હૈં.

મૈં ચાહતા તો થા કિ તુમ સબ આજ સુનો. પરંતુ મૈંને તુમ્હારે યહાં ભી જો સંત રસોડા ખોલ દિયા હૈ ! ઉસકો સોચકર તુમકો બૈઠનેકો નહીં કહા. સંત-સેવા તો સંત-સેવા હી હૈ. સુનનેસે બઢકર હૈ.

૨૪-૩-૫૩ કો શ્રી નૂતન મંદિરમેં શ્રી વિગ્રહકા પ્રવેશ મહોત્સવ પૂર્ણ વિધિવત્ સંપન્ન હો ગયા. મહોત્સવકે ઉપલક્ષ્યમેં હજારોં ભક્તજન વ કઈ સંત-

મહાત્માઓંકો નિમંત્રણપત્રિકા ભેજી થીં. શ્રી મોહનસ્વામીજી ઔર શ્રી ઓમસ્વામીજી વઢવાણ સે પધારેં હૈં.

મૈં, બચીબહન, કૃષ્ણાબહન ઔર નાનીબહન એકસાથ ઠહરીં હૈં. માં ઔર હરિભાઈ બગીચીવાલી ગુફામેં ઠહરે હૈં. શ્રીગુરુદેવ ઔર શ્રી મોહનસ્વામીજી પ્રસાદકો હમારે નિવાસ પર પધારતેં હૈં. ઔર ભી કોઈ-કોઈ સંત-મહાત્મા શ્રીગુરુદેવકે સાથ પ્રસાદકે લિયે કભી-કભી પધારતે હૈં. શ્રી ગુરુદેવકે ઉપયુક્ત વસ્ત્ર, જલ, ભોજન ઇત્યાદિકી સેવા માં ઔર હમ ચારોં મિલકર કરતી હૈં.

શ્રી રામચરણદાસજી મહારાજ (કચ્છ-કુંભારિયા) કો આપ ગુરૂ બાબા ક્યોં કહતે હૈં ?

૨૭-૩-૫૩ : શ્રી જાનકીકુંડ : ચિત્રકૂટ

આજ શ્રી મોહનસ્વામીજીકે પૂછને પર શ્રીગુરુદેવને ઉત્તર દેતે હુયે કહા

ગુરુબાબા શ્રીરામચરણદાસજી કચ્છ-કુંભારિયા કે હૈં. અંજારમેં ઈનકે દાદા-ગુરુ શ્રી તુલસીદાસજી મહારાજ બડે અચ્છે સંત હો ગયે હૈં. દ્વારિકાજી ખાકચૌકમેં ઈનકે ગુરુ મહારાજ શ્રી ગોપાલદાસજી મહારાજ હો ગયે હૈં.

યે ગુરુબાબા ૧૧-૧૨ સાલકે હોંગે તબ ઈનકે દાદા-ગુરુ મહારાજકી આજ્ઞાનુસાર, અંજારકી હદ પર થાનેમેં મેરી જમાનત દેનકો આયે થે. ઉસ વક્ત દૂસરે એક પંજાબી સાધુ તિલકદાસજી મહારાજ ઔર તીસરે એક લખમનદાસજી મહારાજ, જો જોડિયા-કુંડલિયા કે થે, ઉન દોનોંકો ભી અંજારસે બાહર જાના થા.

તબ હમ તીનોંકી જમાનત, ઈસ પ્રકાર, સંભવતઃ સંવતઃ ૭૪ યા ૭૫ મેં સ્થાનકી ઓરસે ગુરુબાબાકે માધ્યમસે દી ગઈ થી. સંતોંકે ઉસ કાલકે પ્રચલિત આચારકે અનુસાર હમ તીનોં સાધુ, ઈસીલિયે આપકો ગુરુબાબા કહતે હૈં. એક જમાનતકે નાતે હમ તીનોં ગુરુ-ભાઈ હુયે હૈં.

ઈસી નાતેકો લેકર ગુરુબાબાકો ઔર તિલકદાસજી તથા લખમનદાસજીકો યહાં પધારનેકા નિમંત્રણ દિયા હૈ ઔર વે પધારે ભી હૈં.

જબ હમારે જામીન બને થે તબ ગુરુબાબાકે દાઢી-મૂંછકે બાલ બી નહીં ફૂટે થે. બાલક હી થે. ઉસ સમય મૈં ટાટ હી પહનતા થા. ઈસકે બાદ જબ મૈં કચ્છ-નારાયણસરોવર ગયા થા તબ ઈન્હીં ગુરુબાબાને બાલકકે સમાન હઠાગ્રહ કરકે સૂતી અચલા મુઝે ધારણ કરાયા થા.

મૈં તો આપકો ગુરુબાબા કહતા હૂં. આપ મુઝે પરમહંસજી કહતે હૈં. જિસ સાલ ઉન્હોંને હમારે લિયે જમાનત દી થી ઉસી સાલ સંતોંકી જમાત લેકર શ્રીબદ્રી-કેદારજી યાત્રાકો મૈં ગયા થા.

પરંતુ નારાયણસરોવરસે મૈં આપકે સાથ સીધા કુંભારિયા ગયા થા. આપકી ઈચ્છાનુસાર આપકે સ્થાનકે શ્રીરામમંદિરમેં સેવાપૂજા કૈંકર્યકે લિયે વહાં તીન ચાર માસ ઠહરા થા કારણ કિ ગુરુબાબાને કહા, ''મુઝે ઉજ્જૈન જાના હૈ. તુમ તબ તક યહાં ઠહરો તો મૈં જા પાઊંગા.''

વૈસે તો ૭૪મેં જૂનાગઢકે ગોદાવાવમેં શ્રીરણછોડ મંદિરમેં ભી મૈંને કુછ સમયકે લિયે પૂજારીકા કૈંકર્ય કિયા હૈ. કુંભારિયામેં ગુરુબાબા ઉજ્જૈનસે આ ગયે, તબ બાદમેં લખમનદાસજી તથા ઔર સંતોંકી જમાતકે સાથ ફિર બદ્રીનારાયણકો નિકલા થા.

દ્વારિકા વ કચ્છકે ભ્રમણમેં એક સીતારામદાસજી નામકે સંત ભી મિલતે થે. આપ હિટલરકે સાથ સન '૧૪કે વિશ્વયુદ્ધમેં ભારતકી ઓરસે બેટેલિયનમેં ગયે થે. વિશ્વયુદ્ધસે વાપિસ લૌટને પર સાધુ હો ગયે થે. બડે હી અચ્છે થે. પઢે-લિખે ઔર દેશપરદેશમેં ખૂબ ભ્રમણ કિયે હુયે થે. ચારપાંચ સાલ પહલે મિલે થે. તબ તો ઉન્હોંને મૌનવ્રત લે લિયા થા. તો મૌની કહલાતે થે. ન માલૂમ અબ કહાં પર હૈં !

(તા. ૨૮-૭-૭૩ કો મૈં જોડિયા ગઈ તબ રાજકોટ કે મેરે ગુરુભાઈ પ્રયાગજીભાઈ અમરશીકા પુત્ર અમુ તથા મેરી સહાધ્યાયિની સરલાબહન ધરમદાસકી પુત્રી ગીતા, મેરે સાથ થે. પાસકે શ્રીકુંડલિયા હનુમાનજીકે દર્શન કરનેકો, જોડિયાકે મેરે ગુરુભાઈ મહારાજભાઈકે સાથ હમ ગયેં, તબ વહાં પર પૂજનીય મૌનીબાબા શ્રીસીતારામદાસજી મહારાજકા દર્શન ઔર સત્સંગ અનાયાસ હી પ્રાપ્ત હો ગયા થા. આપને લિખકર કહા થા કિ પરમહંસ બાબાજી (શ્રીગુરુદેવ) કો મૈં કંઈ બાર મિલા હૂં. ભ્રમણમેં અનાયાસ મિલન-દર્શન હો જાતા થા.)

યહ સીયારામદાસજી હૈં ન ? વહ ભી અમરિકામેં રહકર આયે પશ્ચાત્ હમારા ચેલા હો ગયા હૈ. અચ્છે સાધુ હૈં. કુંડકી સેવા ભી ખૂબ કરતે હૈં. ભક્તિભાવ ભી અચ્છા હૈ.

મેરે કઈ નામ હૈં

નામકા જો આપને પૂછા હૈ, તો ઉસકા તો ક્યા બતલાઊં ? મેરે તો કઈ

નામ રૂઢ હો ગયે હૈં. શ્રીપતિતપાવનજી ભગવાનકા દિયા હુઆ નામ ચરણદાસ હૈ. ઈસકી ભી એક ઘટના હૈ. અભીકા નામ તો સૌરાષ્ટ્ર-ગુજરાતકે સંપર્કમેં આયા હૂં તભીસે હૈ. તબ મૈં પુનઃ અનસૂયાજી પહુંચ ગયા થા.

ચિત્રકૂટમેં પહલે ''ટાટંબરી પરમહંસ બાબા''કે નામસે સબ જાનતે થે. મધ્યપ્રદેશમેં કોઈ સમૂહ ''ધનાધન બાબા'' તથા કોઈ સમૂહ ''બડે મહારાજજી''કે નામસે જાનતા હૈ. બંગાલ મેં ''બાબાજી''કે નામસે જાનતે થે. બનારસવાલે મુઝે ''ખીચડીયા બાબા'' કહતે થે. રતનગઢવાલે ''અનસૂયાજીકે પંડિતજી''કે નામસે જાનતે હૈં. સૌરાષ્ટ્રમેં ભી પહલે ''અનસૂયાજીકે બાબાજી'', ''ફલાહારી બાબા'' તથા ''ટાટમ્બરી મહારાજ''કે નામસે લોગ બુલાતે થે. અખા ભગત મુઝે ''ધુરંધર સ્વામી'' હી કહતે થે. ભાવકી વિલક્ષણતા રહતી હૈ.

મારવાડમેં મેડતા, જોધપુર આદિકે લોગોંમેં ભી ''અનસૂયાવાલે પંડિતજી'' નામ પ્રચલિત હૈ. કચ્છમેં નલિયા, કોઠારા, માતાજી નેત્રા ઈત્યાદિ ગાવોંકે લોગ ''બંગાલી બાબાજી''કે નામસે જાનતે થે. ગંગાકિનારે રામઘાટ, સૌરાજપુર આદિ સ્થાનોમેં ''ચિત્રકૂટી બાબા'' કે નામસે જાનતે હૈં.

અબ ભી કોઈ કૃપાનાથ કહતા હૈ, કોઈ રામ કહતા હૈ, તો કોઈ ભાગવાન ભી કહતા હૈ. અપનેઅપને ભાવ ઔર અપનેઅપને નામ રખ દેતે હૈં. જો નામ રખ દેતે હૈં ઉસે મૈં ભી રખ લેતા હૂં : હાં, ભાઈ, મેરા વહી નામ હૈ !

શ્રી મોહનસ્વામીજી : જમાનત ક્યોં ? યહ મૈં સમઝા નહીં હૂં.

શ્રીગુરુદેવ : ઉસ કાલકે છોટીછોટી રિયાસતોંકે ઐસે હી કુછ કાનૂન થે. એકકી સરહદસે આને-જાને પર સાધુ-સંતોંકે અખાડા વા સ્થાન ઈત્યાદિ પૂછા જાતા થા. જહાં પર આસન લગાયા હોં ઉસ સ્થાનકી જમાનત ભી કોઈ-કોઈ સ્ટેટકે અધિકારી માંગતે થે. કચ્છ વ પશ્ચિમ ગુજરાતમેં ઐસી પ્રથા વિશેષ પ્રચલિત થી. ઔર કહીં પર ઇતની પ્રચલિત નહીં થી.

(શ્રીગુરુદેવ, શ્રી મોહનસ્વામીજી ઔર શ્રીઓમસ્વામીજીકા ફોટો, દિનાંક ૨૦-૫-૫૩ કી નોંધકે સાથ દિયા ગયા હૈ.)

દેહાતી માતાઓંકા પ્યાર

૨૮-૩-૫૩ શ્રીજાનકી કુંડ, ચિત્રકૂટ

શ્રીગુરુદેવકી ચારોં ઓર આજ તો દેહાતી ગુરુ-ભાઈબહેનોંકી બડી ભીડ જમ ગઈ હૈ. સબ શિકાયત કર રહે હૈં કિ હમાર ગુરુબાબાને બહુત દિનકે બાદ દર્શન

દિયા હૈ.

બહનોંને વ માતાઓંને કહા, ''સભી મરદ લોગ અબ ઉઠ જાવેં. તભી હમ ગુરુબાબાસે હમારી બાતેં કર પાયેગી. આજ કઈ દિનોંકે બાદ બૈઠનેકા મોકા હમેં મિલા હૈ. આજ બાત કિયે બિના હમ કોઈ ઉઠેગી નહીં.''

શ્રીગુરુદેવને હંસકર સભી ભાઈયોંકો કહા, ''આપ લોગ સબ ઉઠ જાયેં. પ્રારંભ કરતે વક્ત માતાઓંકો લજ્જા મહસૂસ હોના સ્વાભાવિક હૈ. એક બાર પ્રારંભ કર લેને દો. ફિર બાતેં રુકેગી નહીં ઔર ફિર તુમ લોગોંકી હાજિરી હોને પર ભી હમારી બાતચીત ચલતી રહેગી. તો કેવલ ૧૦ મિનિટકે લિયે ઉઠ જાવેં. ફિર એકએક, દો-દો, પાંચ-પાંચ આકર બૈઠ જાના.''

સુનકર મુઝે હંસી આ ગઈ. તત્કાલ શ્રીગુરુદેવને કહા :

ના, ના, કુમુદ ! મૈં માતાઓંકા દ્રોહ યા વિશ્વાસઘાત નહીં કર રહા હૂં, ન રમૂજ કર રહા હૂં. ઈનકી ભીતરી ઈચ્છા ઐસી હી હોતી હૈ. મૈં ઈનકો કઈ સાલસે ઈસી તરહ મિલતા રહા હૂં. અબ ઈનકી બાતેં સુન કર તુમ્હેં જ્ઞાત હો જાયેગા કિ વિશ્વકે કિસ કોનેમેં હમ બૈઠે હૈં ? ફિર તુમ્હારે ઔર ઈનકે જીવનકી તુલનાત્મક દૃષ્ટિ ઔર ભાવનાકો ઉદય કરના તથા કુછ સોચના-સમઝના.

ઈતનેમેં તો ૨૫-૩૦ માતાયેં, જો થોડી દૂર બૈઠીં થીં વે અપને સ્થાનસે ઉઠકર શ્રીગુરુદેવકો બિલકુલ ઘેરકર બૈઠ ગઈ. ફિર સભીને એકસાથ અપની બાત કહના શુરૂ કર દિયા.

એક કહતી રહી, ''બડે મહારાજજી ! ગંગા ગાયકો બછડી આઈ હૈ. દો માસકી હો ગઈ હૈ. અબ આપકો ભી ફુરસત મિલ ગઈ હૈ. તો અબ દૂધ પીના પડેગા. કલસે ગંગાકા દૂધ તુમ્હારા બેટા દે જાયેગા.''

દૂસરી માતા કહતી થી, ''હમાર ખેતમેં ગેહૂંકી ફસલ અબકી બાર બહુત અચ્છી હુઈ હૈ. સાધુન્હકે લિયે ૧૫ બોરેં કોઠારીજી મહારાજકો દે દિયે હૈં. તુમ્હારે લિયે અપને હાથસે પીસકર પાંચ પશેરી આટા લે આઈ હૂં, સો તુમ્હે પાના હી પડેગા.''

ઈસી તરહ કઈ બાતેં સુનનેમેં આઈ. ''બડે મહારાજજી ! હમારી દુલ્હન બહુત બીમાર હૈ. પાની દે દો તો અચ્છી હો જાયેં.''

''મહારાજજી ! બિટિયાકો સબ સુખ હૈ. બસ એક હી ખોટ હૈ. સો આપ

જાનતે હી હૈં. આશીર્વાદ દે દીજિયે, તો ઉસે એક લડકા હો જાયેં.''

''ગુરુબાબા ! બિટિયાકો પ્રેત લગ ગયા હૈ. છ માસ હો ગયે. પરેશાન હો રહી હૈ. મંત્રવાલા પાની દે દો તો અચ્છી હો જાયેં. આપ કહેં તો ગાંવ જાકર ઉસે યહાં આપકે સામને લે આઊં. ફિર આપ ઉસકો ઝાડ દેવેં.''

''મહારાજજી ! મૈં ખાસ બાત કહ રહી હૂં. સુનો, રામકુમાર હૈ ન ? ઉસકી ભાભીમેં માતાજી પધારીં થીં. માતાજી કહ ગઈ હૈં કિ અબકે બારિશકે દિનોંમે ગાંવભરમેં બડા ઉપદ્રવ હોગા. મુઝે નૈવેદ્ય નહીં ચઢાયા હૈ ન ઈસ અપરાધસે !''

શ્રીગુરુદેવ સભીકો ઉત્તર દેતેં હૈં : ''હાં માં ! દૂધ ભેજ દેના. મૈં રખ લૂંગા'' ''તુમ આટા બચીબહનકે યહાં પહુંચા દેના, તો બચીબહન ઉસકી રોટી બનાકર મુઝે રોજ પવાયેગી.''..... ''પાનીકે લિયે બોટલ રખ દેના. જિસકો ભી ચાહિયે, અભી મૈં દૂંગા. ફિર સમય નહીં મિલેગા.''

''બિટિયાકો ઠીક હો જાયેગા. યહાં લાનેકી જરૂરત નહીં હૈ.'' ''પાનીસે દુલ્હન અચ્છી હો જાયેગી.''..... ''હાં, તુમ્હારી બિટિયાકો લડકા હોગા. લો યહ શ્રીફલ. બિટિયાકો દે દેના. ઉસકો કહના કિ ઈસકો રોજ કુંકુમ ઔર અક્ષત ચઢાવેં.''

ડર હી ભૂત હૈ

પ્રેત વ માતાજીકી બાત સુનકર શ્રીગુરુદેવને કહા :

દેખો, માં ! બિટિયાકો ન પ્રેત લગા હૈ ઔર ન તો કોઈ પિતૃ પરેશાન કરતા હૈ. શારીરિક કમજોરી બઢ ગઈ હૈ. ઈસસે ઐસી માનસિક કમજોરી હો ગઈ હૈ. ભૂત, પ્રેત, પિતૃ યા માતાજી આદિ માનસિક કમજોરીસે ઉદ્‌ભવિત ભ્રમ હોતે હૈં. ભૂતપ્રેત હૈં હી નહીં, તબ આયેંગે કહાંસે ? આપ લોગ મૈં કહતા હૂં ઉસમેં વિશ્વાસ નહીં રખતે હો ઔર બારબાર ભૂતપ્રેતકી બાત લે આતે હો.

દેખો, સુનો, ધ્યાન દેકર સુનના ઔર યાદ રખના. મેરી અપની એક સત્ય ઘટના બતલાતા હૂં. બહુત કાલ પહલે મૈં જટા રખતા થા. એક લમ્બા બડા ચિમટા ઔર કમંડલુ રખતા થા. તબ મૈં નિત્યપ્રતિ હવન બરાબર કરતા થા. અગ્નિ તો અભીઅભી છુટી હૈ. તબ ભભૂત ભી લગાયે રહતા થા.

એક બાર રાત્રિકે લિયે એક ખેતમેં ઠહર ગયા. પાસકે ખેતવાલેસે મૈં આગ લેનેકો ગયા. જટા ખુલી હુઈ થી. ભભૂત તો થી હી. રાત્રિકી અંધિયારી થી.

અબ વહ કિસાન તો અંધેરેમેં દૂરસે મુઝે દેખતે હી ભગા. ઉસકી ફટી હુઈ આવાઝસે ચીખ નિકલ ગઈ, ''ઓ દૈયા રી ! ભૂત ! ભૂત ! ઓ માઇ રી ! ભૂત !''

મૈં ઉસકો સમઝાનેકે હેતુસે ઔર ઉસકા ભય મિટાનેકે લિયે આવાઝ દેકર બોલા કિ ભાઈ મૈં તો સાધુ હૂં. લેકિન આવાઝ સુનકર તો વહ ઔર જ્યાદા ઉછલતા, કૂદતા વ ચિલ્લાતા હુઆ ભગા. મૈં બહુત સોચમેં પડ ગયા કિ અબ ક્યા કિયા જાયેં ? રાત્રિ ભર વૈસી હી નિકલી. ઉસકી ચિંતા બની રહી. સુબહ મૈં ઉસકો સમઝાનેકે લિયે ગયા તો ખેતમેં વહ મિલા નહીં. દૂસરે કિસાનને બતલાયા કિ કિસાનકો તો રાત્રિમેં ભૂત લગ ગયા હૈ. ઘર પર તેજ બુખારમેં તબસે વહ બેહોશ પડા હૈ.

તબ મૈં ઉસકે ઘર પર ગયા. કભી ગાંવમેં જાતા નહીં થા, ન કિસીકે ઘર પર જાતા થા. લેકિન સોચા કિ મેરે નિમિત્તસે બહુત ભયભીત હોકર કિસાન બેહોશ પડા હૈ તો જાના હી ચાહિયે. સોચા કિ અબ કુછ જાગૃતિ આ ગઈ હો તો અચ્છા. ઘર પર પહુંચા. બડી ભીડ થી. કિસાન અર્ધજાગ્રતાવસ્થામેં પાગલકી તરહ ''ભૂત, ભૂત'' બોલ રહા થા. મૈં ઉસકે પાસ બૈઠા.

ઉસકો બતલાયા કિ રાત્રિમેં મૈં તુમ્હારે પાસ અગ્નિ લેનેકો આયા થા. ઐસા-ઐસા બોલા થા. મેરી જટા ખુલી થી. ભયકી ઘબડાહટમેં તૂ ઉઠા તબ છપરીકી વલ્લીસે તેરા મત્થા ટકરાયા. ઉસસે ચૌટ લગી. પરંતુ ઉસકી ઓર તુમ્હારા ધ્યાન નહીં ગયા, કારણ કિ તુમ ડર ગયે થે કિ ભૂતને તુમકો પિટા હૈ. પરંતુ અબ દેખો. તુમ્હારે મત્થેમેં ચોટકા ચિહ્ન અભી હૈ.

ઇસ પ્રકાર સારી ઘટના બારબાર કહી ઔર સમઝાયા. દો ઘંટે તક સમઝાતા રહા તબ જાકર ઉસકા ભ્રમ ઔર ભય નિકલા. દો દિન પીછે બુખાર નિકલા. ભ્રમ ભાગા તો બચ ગયા. ભ્રમકે ભયસે તો અકાલ મૃત્યુ તક હો જાતી હૈ.

દેખો, મન ભયભીત હો જાતા હૈ તબ વહ કુછકા કુછ માન લેતા હૈ ઔર ઉસે ભૂત આદિ ભી લગ જાતે હૈં. મનકી નિર્બલતાકે કારણ ઐસા હો જાતા હૈ. દેખો, સુના ન કિ મૈં કિસ તરહ ભૂત માન લિયા ગયા થા ? કૈસે-કૈસે દિન નિકલ ગયે હૈં !

એક બાર તો મૈં ભી ભૂતસે ડર ગયા થા ઔર પકડા ગયા થા. યહ ઘટના ભી સુનો. બહુત પહલેકી બાત હૈ. મૈં ધારસે ઈન્દોરકી ઓર જા રહા થા. રાસ્તેમેં કાલભૈરવકા મંદિર હૈ. ઘાટ પર ઉદુમ્બરકા પુરાના વૃક્ષ હૈ. સબને કહા કિ વૃક્ષમેં ભૂત રહતા હૈ. મૈંને કહા, ''ભૂતપ્રેત યા ભૂત કુછ હોતા નહીં, કેવલ હમેં ભ્રમ

હોતા હૈ.'' સાધુઓનેં ભી અપની હી બાત સહી કરતે હુએ કહા, ''અગર તુમ ભૂતકો માનતે નહીં હોં તો તુમ આજ હી, અમાવાસ્યાકી મધ્યરાત્રિકો પેડમેં યહ કીલા ઠોક કર આ જાઓ. તભી હમ માનેંગેં કિ તુમ્હારી બાત સહી હૈ.''

મૈં તો મધ્યરાત્રિ કો કીલા ઔર હથોડા લેકર ગયા. પેડ મેં કીલા ઠોંકા. તબ સાથમેં, મેરી અસાવધાનીસે, મેરે અચલાકા કોના ભી થોડા આ ગયા. મુઝે યહ માલૂમ નહીં થા. જબ ચલને લગા તબ અચલા જોરસે ખીંચા ગયા. મૈં સમઝા કિ અબ ભૂતને પકડ લિયા.

બસ, મનમેં ડર આ ગયા તો મુઝે તો અંધેરેમેં ભી અબ દો-તીન આકૃતિયાં ભ્રમવશાત્ દિખને લગ ગઈ હોં. થે તો પેડ હી ! લેકિન વે ભી ચિત્રવિચિત્ર મનુષ્યાકૃતિમેં દિખને લગેં. ભયકા પ્રભાવ તો દેખો ! મૈં તો જોરસે ઝટકા દેતા હુઆ વહાંસે ભગ ચલા. તેજ દૌડ કર આસન પર પહુંચ તો ગયા. સાધુઓંકો ભી કહ દિયા કિ મૈં કીલા ઠોંક કર આયા હૂં. આપ જાકર દેખ આઈયે.

વે બોલેં, ''હમ તો ઐસી ઘોર રાત્રિકો ઈસ વક્ત વહાં નહીં જા સકેંગેં.'' મૈં તો કમ્બલ ઔઢકર લેટ ગયા. સોચતા રહા કિ ભૂત કૈસે ઔર કહાંસે આ ગયા હોગા ? સુબહ સબકે સાથ વહાં ગયા તો દેખા કિ મેરે અચલેકા ટૂકડા ભી કીલેકે સાથ ઠોકા ગયા થા. અબ સબ સમઝમેં આ ગયા કિ કૌન ભૂત કહાંસે આ ગયા થા. કેવલ ભ્રમકા ભૂત થા. ડર હી ભૂત હૈ.

મૈંને બહુતસે દેવદેવિયાં, ઓઝા (ભૂવા) વ માતાજીઓ ભગા દિયે હૈં

ભૂતપ્રેતકા ભ્રમ હૈ વૈસા હી દેવી, માતાજી, પિતૃ ઔર દેવતાકા ભી ભ્રમ હૈ. મૈં એક બહનકો જાનતા હૂં જો કહતી થી કિ મેરે શરીરમેં માતાજી પધારતી થીં. મૈં સમઝતા હૂં કિ ઐસી બાતોંમે કુછ તથ્ય નહીં હો સકતા. કુછ ભ્રમવશાત્, કુછ ભ્રમ ફૈલાનેકી ઈચ્છાસે ઔર કુછ અપનેકો દેવ-દેવીકે રૂપમેં પૂજવાનેકી લાલસાસે, ઈસ પ્રકાર દેવીદેવતાકે આવેશ લાયે ઔર દિખાયે જાતે હૈં.

પહલા પ્રશ્ન તો યહી સોચના ચાહિયે કિ, દેવી-દેવતા યદિ સહીંમેં પધારતે હોં તો ઈતની ચિલ્લાહટ વ ભયાનકતા ક્યોં હોવેં ? દેવ-દેવિયાં તો સાત્ત્વિકતાસે ભી પરે, દિવ્યભાવ ધારણ કિયે હોતે હૈં. થોડા તો વિચાર કરો કિ મલ, મૂત્ર, માંસ, રક્ત આદિસે ભરે હુયે ગંદે શરીરમેં તથા મોહ, મત્સર, રાગાદિક મલસે

ભરે હુયે મલિન મનમેં પરમ પવિત્ર, શુદ્ધ ચૈતન્ય-સ્વરૂપ દેવ ય દેવી કહાંસે કૈસે આ સકતે હૈં ? ઔર, યે આયેંગે હી ક્યોં ? કિસ પ્રાપ્તિકે લિયે ?

મર્ત્યલોકકે પ્રાણીમાત્રકે શરીર પૃથ્વીપ્રધાન હૈ, દેવલોકકે અગ્નિપ્રધાન ઔર વનસ્પતિકે જલપ્રધાન હોતે હૈં, ઇત્યાદિ બાતેં શાસ્ત્રોંને બતલાઈ હૈં. દેવલોક ઈસીલિયે ભાવગ્રાહી હૈ, ભોજનગ્રાહી નહીં. વહાં સભી ભોગ-ઉપભોગ ભાવકે દ્વારા હૈ. સ્થૂલમેં કોઇ ક્રિયા, ભોજન યા સાધન-ઉપક્રમ અદિ નહીં હૈ. પૃથ્વીપ્રધાન મનુષ્યશરીરમેં અગ્નિપ્રધાન દેવ યા દેવી પધારે તો વહ સાધારણ મનુષ્યશરીર ટિક પાયેગા ક્યા ?

ઐસા કદાપિ નહીં કરના ચાહિયે. ઐસે કૃત્ય પરિવાર વ સમાજકે સાથ દ્રોહકે ભયંકર કુકૃત્ય હૈં. એક ઔર સત્યઘટના સુનાઊં. આપ હસેંગે ઔર અસભ્ય ભી કુછ લગેગા, ક્યોંકિ ઇલાજ કુછ અસભ્ય હી હૈ. પરંતુ હૈ રામબાણ ઇલાજ.

છત્તીસગઢકે બિલાસપુરકે એક દેહાતસે જમીનદારકી પત્ની કભી તો ભૂતપ્રેતકા, કભી પિતૃકા તો કભી દેવી માતાજીકા સ્વાંગ કરતી થી. જમીનદાર ઔર ઉસકા સારા પરિવાર ઇસસે બહુત પરેશાન હો ગયા. શ્રદ્ધાલુ લોગ ભી અંધવિશ્વાસકો લેકર ઉનકા કહા હુઆ માન લેતે થે. વે બી પરિણામ આને પર જ્યાદા દુઃખી ઔર સંકટગ્રસ્ત હો ગયે થે.

જમીનદારને મેરેસે કહા, ''ઇસ પ્રકાર બાત હૈ. બહુત ઇલાજ કરાયે હૈં. પરંતુ આવેશ જો શરીરમેં બૈઠ ગયા હૈ વહ જાતા નહીં હૈ. આપ યદિ ભૂત યા બ્રહ્મ-રાક્ષસ યા દેવી માતાજી, જો ભી હો, ઐસેકો ભગાના જાનતે હો તો દયા કરકે હમારે ઘર પર પધારિયે.''

મૈં ઉનકે ઘર ગયા તબ સાથમેં આઠ-નૌ સાલકે બાલકકો રખા થા. બાઈ કે કમરેમેં બૈઠકર એક ખાલી બોટલ મંગવાઇ. જમીનદારસે કહા, ''આપ થોડી દેર બાહર જાઈયે. મૈં ઇસમેં મંત્રવાલા પાની ઇસ લડકેસે તૈયાર કરા લૂં.''

કમરા બંદ કરકે, લડકેસે કહા, ''તુમ ઇસ બોટલમેં પિશાબ કરો.'' બાઈને સબ કુછ બરાબર દેખા-સુના થા. અબ જમીનદારકો બુલાકર, બોટલકો ઇંગિત કરકે કહા :

દેખો, ઇસમેં મંત્રિત જલ હૈ. બાઈકો જબ ભી આવેશ આવે તબ ઇસમેંસે થોડા જલ પીલા દેના. બોટલકો તાલેમેં બંદ રખકર ચાબી અપને પાસ હી રખના. બાઇ પાની પિલાતે સમય તુફાન બહુત કરેગી ઇસલિયે ધ્યાન રખના. જલમેં

જો મંત્ર મિલાયા ગયા હૈ વહ અત્યંત હી પ્રભાવપૂર્ણ હૈ. ઔર ઇસસે આવેશ તો નિશ્ચિત ચલા હી જાયેગા.

લેકિન ફિર તો આવેશ આયા હી નહીં. આતા ભી કૈસે ? બાઈ જાનતી થી કિ બોટલમેં ક્યા હૈ ! દેખો, નિષ્કર્ષ સમઝો. માનસિક કમજોરીકો આવેશ ન માનો. કલ્પનાઓંકો યા અનુમાનોંકો ઈશ્વરત્વ ન માનો. દેવત્વ વ ઈશ્વરત્વકી અભિવ્યક્તિકે લિયે તો સમર્થ મન સર્વપ્રથમ તૈયાર હોતા હૈ. પહલે ક્ષમતા આતી હૈ તબ ઈશ્વરત્વ કો ધારણ કિયા જા સકતા હૈ. યહ સાધારણ બાત નહીં હૈ.

અનેક જન્મ સંસિદ્ધિસ્તતો યાતિ પરાં ગતિમ્ । (ગી. ૭-૪૫)

અનેક જન્મોંસે અન્તઃકરણકી શુદ્ધિરૂપ સિદ્ધિકો પ્રાપ્ત હુઆ ઔર અતિ પ્રયત્નસે અભ્યાસ કરનેવાલા યોગી, સંપૂર્ણ પાપોંસે અચ્છી પ્રકાર શુદ્ધ હોકર, ઉસ સાધનકે પ્રભાવસે, પરમગતિકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ અર્થાત્ પરમાત્માકો પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

તો આપ સબકો કુછ સમઝમેં આયા કિ નહીં ? કમજોરીકી હાલતમેં ધૈર્ય ઔર ભગવાનમેં વિશ્વાસ રખના ચાહિયે. તન, મન યા ધનકી, ચાહે ઇતની કમજોરી હો, પર ઘબડાનેસે યા ઇધરઉધર ભટકનેસે કુછ લાભ નહીં હોતા હૈ. લેકિન શાંતિસે, શ્રદ્ધાપૂર્વક ભગવન્નામ લેતે રહનેસે બહુત લાભ પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ. દેવી-દેવતાકે પાખંડમેં તો કભી મત પડો. દૂસરોંકો ભી કહના કિ ગુરુબાબાને ઐસા સાફ કહ દિયા હૈ. કિસીમેં ભી ન તો દેવી આ સકતી હૈ, ન તો દેવ ! કિસીકો ભી ન તો પિતૃ પરેશાન કર સકતા હૈ, ન તો ભૂતપ્રેત ! અપને મનકી લાલસા, વાસના યા કમજોરી હી દેવદેવી વા પ્રેત-પિતૃકા સ્વાંગ ધારણ કર લેતી હૈ.

દેહાતી માતાઓંને કહા : મહારાજજી, અબસે હમ માતાજી, દેવી, દેવ, પિતૃ ઔર પ્રેતકો નહીં માનેંગીં. ગાંવમેં ભી સબકો યહ બાત કહ દેંગીં. હમેં અબ અપનેઅપને ગાંવ જાના હૈ. હમને બોટલ રખી હૈં. ઉનમેં પાની દે દો. આપ તો ન માલૂમ ફિર કબ કુંડ પર આયેંગે. પાની તો હમારે યહાં સબ રોગ પર કામ દેતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : હાં, હાં, માં ! અભી યે સામને રખીં હુઇ ૧૫-૨૦ બોટલમેં, મૈં આપ લોગોંકી હી શ્રદ્ધા ભર દેતા હૂં. આપ બતલાતી હૈં ઉસી તરહ યહ પાની જરૂર સબ રોગ પર સફલ હોગા હોં ! યહ પાની હી થોડા હૈ ? યહ તો આપકી નિષ્ઠા ઔર શ્રદ્ધા હૈ !

શ્રીગુરુદેવને શુદ્ધ જલ મંગાયા. હમસે કહા કિ આપ સબ ભી મેરી મદદ કરેં

न ! सभी बोटलोंमें जल भर दो और यह मंत्र बोलते रहना : ''मैं कुछ जानता नहीं हूं, ये मानते नहीं हैं, मैं कुछ जानता नहीं हूं, ये मानते नहीं हैं.''

हमने बोटल भर दीं. श्रीगुरुदेवने एकएक बोटल पर एकाग्र दृष्टि डाली और पश्चात् एकएक बोटलको ढक्कन लगानेका कहा. बादमें सबको अपनी-अपनी बोटल दी गई. तब सब माताऐं अत्यंत प्रसन्नासे, एक एक रुपिया चढाती हुई प्रणाम करके बिदा हो गई.

अपनोंके साथ अपनी बातें

२९-५-५७ श्रीजानकी कुंड : चित्रकूट

प्रातः आरतीके पश्चात् श्रीरघुवीर मंदिरमें श्रीगुरुदेव बिराजें तब ज्यादा संख्यामें संत-महात्मा भी बिराजे हैं. ईसलिये श्रीगुरुदेवने हम सबको संतभंडारसे भगवानके निजमंदिरमें जानेके द्वारकी तरफ बैठनेका आदेश दिया. हम वहांसे श्रीगुरुदेवका दर्शन कर पाती हैं. संत-महात्माओंसे पूरा मंदिर भर गया है.

श्रीगुरुदेव : मैं बहुत दिनोंसे आप सबके साथ शांतिसे बैठ कर बातें करना चाहता था, परन्तु अवकाश मिला नहीं. आज भगवानने कृपा कर दी है जो अपने लोग अपनी बातें कह-सुन पायेंगें.

धाम चित्रकूट व कुंडके संत-महात्माओंके लिये मैं दीर्घ-कालसे बहुत सन्मान, सद्भाव व गौरव रखता आया हूं. आप संतोंको तो मैं कितना ही धन्यवाद दूं, फिर भी थोडे ही होंगें ! आप सब संत-महात्माओंने बडी ही कृपा करके यहां भजनके लिये आसन-निवास रखा है, तो ईस बडी गुफाके स्थानने संत-सेवाका मौका पाया हुआ है.

ईस स्थानमें बहुत दीर्घकालसे अच्छे संत-महात्मा-वृंद रहत' चला आया है और उन्होंने अच्छेसे अच्छा भजन-साधन किया है. मैं समझता हूं कि ईन्हीं भजनके परमाणु यहां आनेवाले प्रवृत्तिमार्गवालोंमें भी भजनकी जिज्ञासा जाग्रत कर देते हैं. कईयोंको तो भजनमें लगा भी देते हैं !

देखो न ! संभावित कुटुंबकी, पढी-लिखी और बडे-बडे शहरोंमे रहेनेवालीं ये लडकियां, यहां किस प्रकार रह कर साधन-नियम कर रहीं हैं ! आप सब देख रहे हैं कि प्रातःकाल साढे तीन बजे गंगाजीमें ये स्नान करतीं हैं. ईनका

આસન તો એક હી ગુફામેં હૈ. ઈસલિયે ગુફાકે એકએક કોનેમેં એકએક લડકી આસન લગાકર બરાબર નિયમમેં બૈઠ જાતી હૈ. સુબહ-શામ દોનોં વક્ત બૈઠતી હૈં, ફિર દિનભર સેવા કરતી હૈં.

મુઝે તો કભી-કભી વિચાર આ જાતા હૈ કિ અપનેસે તો યે લડકિયાં સાધુ-આચારકા જ્યાદા પાલન કર રહી હૈં. અભી યહાં પર હમ હી હમ હૈં ન, ઈસીલિયે મેં અપની બાતેં બતલા રહા હૂં.

અપને લોગોંને ભગવાનકે નામ પર જીવન લગા દિયે હૈં. હમારે લિયે તો પ્રથમ આચાર યહી હૈ કિ બ્રાહ્મમુહૂર્તમેં સાઢે તીનકો તો ભજનમેં બૈઠ હી જાના ચાહિયે. પ્રાતઃઆરતી તક અપની ગુફા ઔર અપના આસન છોડના હી નહીં ચાહિયે. ફિર સુબહ નૌ બજેસે બરાબર ભગવત્-કૈંકર્યમેં જુટ હી જાના ચાહિયે.

સબ તજિ નિત હિ નિત કરિહહિં, રામકિંકર્ય સુહાવન,
પાવન કીરતન નિત કુરુ, રામસિય મનભાવન.

દોપહરમેં કિંચિત્ વિશ્રામકે બાદ ઢાઈ યા તીન બજેસે ચાર યા સાઢે ચાર તક સત્સંગ, કથા-પ્રવચન આદિ, પશ્ચાત્ અપને-અપને નિયમમેં. ફિર શ્રીરામાયણ-પાઠ, આરતી કરકે બ્યાલૂ ! બસ, ફિર જાપ-ધ્યાન કરતે-કરતે મસ્ત અપની-અપની ગુફામેં !

સુબહ-શામ આરતીમેં તો બરાબર ઉપસ્થિત હો હી જાના ચાહિયે. દેખો, કહીં પર ભી હોતેં, તો વહાં માલિક યા શેઠજીકો સમ્માન તો દેના હી પડતા ન ? તબ યહાં તો, અખિલબ્રહ્માંડનાયક, સર્વભૂપશિરોમણિ, સર્વેશ્વર શ્રીરામચન્દ્રજી મહારાજાધિરાજકી સર્વ ભયોંસે સર્વથા મુક્ત કર દેનેવાલી છત્રછાયામેં આપ નિવાસ કર રહે હૈં ! તો, આપકા ફર્જ હૈ કિ સુબહ-શામ આરતીમેં ઉપસ્થિત રહ કર અપની સલામી શ્રીસરકારકો ભાવનિષ્ઠાસે નિવેદન કરેં.

ભક્ત કલ્પતરુ પ્રણતહિત, કૃપાસિંધુ સુખધામ,
સોઈ નિજ ભક્તિ મોહિં પ્રભુ, દેહુ દયા કરિ રામ.

ફિર અપને નિશ્ચિત કિયે ભગવત્-કૈંકર્યમેં લગ જાવેં. ભંડારગૃહમેં કૈંકર્ય દેનેવાલે વહાં જાવેં. કોઠારગૃહમેં કૈંકર્ય કરનેવાલે અનાજકી સફાઈ, પીસાઈ, ઢોનાધોના આદિમેં લગ જાવેં. જંગલસે લકડી આદિકી કીંકરી પ્રદાન કરનેવાલે વહાં પહુંચ જાવેં. બગીચીવાલે બગીચીમેં સેવા દેં. સફાઈવાલે સફાઈ-સેવામેં લગ

જાય.

કાયેન વાચા મનસા, ધનેન ચ જનેન ચ ।
રામસેવા સદા કાર્યા, ભવપાશ-વિમોચિની ॥

ભવબંધનસે જો મુક્ત કર દેનેવાલી હૈ ઐસી શ્રીરામજીકી સેવા તન, મન, વચન, ધન તથા નિજજનોંકે સહિત સદૈવ કરને યોગ્ય હૈ.

હાં, ફિર ૧૧-૧૨ કો બરાબર એકસાથ પંગતમેં મહાપ્રસાદ પાવેં. પશ્ચાત્ અપને-અપને હિસ્સેકે બર્તન સફા કર લેવેં. ભંડારગૃહકી સફાઈ-સેવા કરનેવાલે ભી અપની કીંકરી કર લેવેં.

બસ, ફિર અપને-અપને આસન પર લમ્બી તાન કર વિશ્રામ કરેં. કિસકી પરવાહ હૈ ? ભગવાનકા કૈંકર્ય કરનેવાલા તો બાદશાહોંકા ભી બાદશાહ હો જાતા હૈ. શામકો પુનઃ અપને-અપને નિયમ. પશ્ચાત્ સંકીર્તન વ આરતી. પશ્ચાત્ બ્યાલુ ઔર ફિર બસ, સબકો જય જય સીતારામ ઔર સીધે અપને હી આસન પર !

રતન લડાઈન રેતમેં, કંકર ચુનિ ચુનિ ખાય,
કહહિં કબીર પુકારિકે, બહુરિ ચલેં પછતાય.

દ્વંદ્વ વિપતિ ભવફંદ વિભજન, હદ બસુ રામ કામમદ-ગંજન.

ઔર ભી એક દો બાતેં મૈં સમઝાના ચાહતા હૂં. દેખો, યહ તો હમ જાનતે હી હૈં કિ હમારે સાધુઓંમેં તો બડે ગુરુભાઈ સર્વથા વંદનીય હૈ. હમારે નિયમાનુસાર ઉમ્રકી બડાઈ નહીં માની જાતી લેકિન જો પ્રથમ દીક્ષિત હો વહી બડા માના ગયા હૈ. ઉમ્રકે બડે યા શારીરિક પીડાસે પીડિતકી તો સેવા-શુશ્રૂષા કરની હી ચાહિયે.

દૂસરા બડા, જો સબસે બડા હો જાતા હૈ, વહ હોતા હૈ જો બડી વસ્તુકો પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ, સાધન-અનુભવ જ્યાદા પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ. ઈસલિયે આત્મજ્ઞાની વ અનુભવી તો સબકે લિયે પૂજનીય ઔર વંદનીય હો જાતા હૈ. ઈસ બાતકો પ્રતિપાદન કરતી હુઈ કઈ ઘટનાયેં હૈં.

ઋષિ અંગિરાજીકે પુત્ર આંગીરસ ઋષિને છોટી ઉમ્રમેં હી અનુભવ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર લિયા થા. ઉનસે માર્ગદર્શન ઔર જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનેકે હેતુ ઋષિ અંગિરાજી સમેત બડીબડી ઉમ્રવાલે કઈ ઋષિમુનિ આંગીરસજીકે સામને ઉનકે આસનસે નીચા

આસન રખકર બૈઠતે થે, ઉપનિષદાદિકે મર્મકો સુનતે-સમઝતે થે.

એક બાર જ્ઞાનોપદેશ સમઝાતે હુયે આંગીરસજીકે મુંહસે ''વત્સો'' સંબોધન નિકલ ગયા. ઇસ પર અંગિરાજી તથા ઔર ઋષિયોંને પ્રશ્ન ઉઠાયા કિ ઐસા સંબોધન કરના આપકે લિયે ધર્મસંગત નહીં હો સકતા હૈ, કારણ કિ ઉમ્રમેં હમ હી લોગ બડે હૈં.

ઉત્તર દેતે હુએ આંગીરસજીને કહા, ''મૈંને વત્સો કહા હૈ વહ બિલકુલ ધર્મ-સંગત હૈ, ન્યાયસંગત હૈ. મૈં ધર્મ વ ન્યાયકો જાનતા હૂં. ગુરુ વ્યાખ્યાતા તથા મંત્રદ્રષ્ટા હૂં. અનુભવજ્ઞાનયુક્ત તત્ત્વજ્ઞાતા ઔર તત્ત્વાનુસંધાની હૂં.''

ઋષિયોંને કહા, ''યહ બાત હમ માનતે હૈં ઔર ઇસલિયે તો આપસે હમ જ્ઞાનોપદેશ સુનતે હૈં. પરંતુ ફિર ભી, આપ હમસે ઉમ્રમેં છોટે હૈં, ઇસલિયે ઇસ બાતકા નિર્ણય હમ વિશ્વ-સ્રષ્ટાસે પ્રાપ્ત કરેં.''

તબ નિર્ણયમેં પ્રજાપતિને યહી કહા કિ આંગીરસજીકી બાત હી ધર્મસંગત ઔર ન્યાયસંગત હૈ. વે અનુભવી તત્ત્વજ્ઞ હૈં ઔર આપકે ઉપદેશક વ્યાખ્યાતા હૈં. ઉનસે આપ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર રહે હો.

દૂસરી કથા મહર્ષિ પિપ્પલાદ કી હૈ. આપ ઉમ્રકે છોટે પરંતુ જ્ઞાનકે બડે અનુભવી જ્ઞાતા થે. એક બાર ભાર્ગવ ઋષિ, ગાર્ગ્ય મહારાજ, ભારદ્વાજ ઋષિ, સત્યકામ મહારાજ આદિ છ તત્ત્વજ્ઞાની ઋષિયોંકે બીચ કિસી એક શંકાકી ચર્ચા હુઈ. તબ ઇસકે નિરાકરણ કે લિયે વે સબ મહર્ષિજીકે પાસ આયેં ઔર પ્રશ્ન-સમાધાન સવિધિ પૂછા. મહર્ષિજીસે સહી સમાધાન પ્રાપ્ત હો ગયા તબ પૂર્ણ શ્રદ્ધાસે ઐસે-ઐસે બડે ઔર તત્ત્વજ્ઞાની ઋષિયોંને ભી મહર્ષિજીકો દંડવત્ પ્રણામ કિયે હૈં, મહર્ષિજીકી પૂજા-આરતી કી હૈ, ઔર સ્તુતિ કરતે હુએ તો સ્પષ્ટ કહા હૈ કિ આપ હમારે બ્રહ્મનિષ્ઠ ગુરુદેવ હૈં !

હમારી રસનાકો સમઝ લેવેં તો અચ્છા હોગા

હમેં તો સબકે પ્રતિ હમેશા સદ્‌ભાવના ઔર અપને સમાન કી ભાવના ઉદય કરકે ઉસીકી વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ કરનેકા હૈ. હમારે હી રામજી સર્વમેં બિરાજમાન હૈં ઇસી પ્રેમભાવનાકે પુષ્ટ હોને પર વ્યવહાર વ ચિત્તકી શુદ્ધિ નિશ્ચિત હોતી હૈ. યદિ યહ ભાવના દૃઢ હો તો અનાદર, અશિષ્ટતા આદિ કો હમારેમેં રહેનેકી જગહ નહીં મિલ સકેગી. અગર હમ રામજીકો માનતે વ ચાહતે હૈં તો રામજીકી સર્વ-

વ્યાપકતા ક્યોં નહી માનતે હૈં ? રામજીકો સર્વવ્યાપક માને હૈં તો ફિર હમારે અંતઃકરણમેં વ્યાપક પ્રેમભાવના ક્યોં નહિ ?

ક્ષમા બડનકો ચાહિયે, છોટનકો ઉતપાત,
''બના'' રામકો કા ઘટો, ભૃગુને મારી લાત.

હમારે જીવનકા ધ્યેય ક્યા હૈ ? હમને સાધુવેશ કિસકે લિયે, કિસકી પ્રાપ્તિકે લિયે ધારણ કિયા હૈ ? 'ન ડંડેન ન મુંડનેન ન દંભાચરેણ મુક્તિઃ ।' હમ શ્રીગીતાજી, શ્રીમાનસજી આદિકો માનતે હૈં, ફિર સદાચાર, શિષ્ટાચાર, શુભ વ્યવહાર ઔર સત્યનીતિ હમારે જીવનમેં ઝલકતે ક્યોં નહીં ?

દેખો, બાહરકી અશુદ્ધિ ઔર મલિનતાકો હમ દેખ પાતે હૈં વ દૂર કર પાતે હૈં. હાથ, પૈર, શરીર યા વસ્ત્ર, આદિકા ગંદાપન હમ ખૂબ દેખતે-સમઝતે હૈં. ઇસસે એક સૂક્ષ્મ ભ્રમ હમારેમેં દૃઢ હો ગયા હૈ કિ બાહરકી અશુદ્ધિ નહીં હો તો હમ શુદ્ધ ઔર પવિત્ર હી હૈં.

બાહરી શુદ્ધિ ભી આવશ્યક હી હૈ. પરંતુ હમારે લિયે સર્વપ્રથમ આવશ્યકતા ભીતરી શુદ્ધિકી હૈ. ભીતરી અશુદ્ધિ અદૃષ્ટ હૈ પરંતુ હૈ બહુત બલિષ્ઠ ! ક્યોંકિ દીર્ઘકાલસે જમી હુઈ હૈ ઔર અત્યંત સૂક્ષ્મ હૈ. ઇસકી ઓર હમ ધ્યાન દેવેં તો હી કુછ આનંદાનુભવ હોગા, તબ તક નહીં.

ઇસકે લિયે સર્વપ્રથમ હમ એક હી અંગકી શુદ્ધિકા ખ્યાલ રખકર ઉસીકી પ્રાપ્તિકે પુરુષાર્થમેં લગે રહેંગેં તો ઔર અંગોંકી શુદ્ધિ ભી સાધ્ય હોતી જાયેગી. ઇસલિયે પહલે હમ હમારે યહી એક અંગકો, હમારી રસનાકો, સમઝ લેવેં તો અચ્છા હોગા.

સોચો તો, ઇતનેસે છોટેસે ઔર ચામ-માંસકે ટૂકડેમેં કિતની સત્તા વ શક્તિ હૈ ! ઇસ પર સોચોગે તો ભગવાનકી ઇસ રચના પર મહાન આશ્ચર્ય હી હોગા. દેખો તો, ઇતની છોટી સી જીભ કહાં-કહાં પહુંચ જાતી હૈ ! ઉસકે લિયે દેશ-કાલકી મર્યાદા ભી નહીં હૈ. અભી યહાં રહકર ભી હજારોં મીલ દૂર રહે હુએકી ઔર કઈ સમય પહલેકી બાતેં ભી કર પાતી હૈ. ફિર, ન દેખી હુઈ, ન સુની હુઈ બાતેં ભી કર પાતી હૈ.

તાત્પર્ય કિ જબ ચાહે તબ ધરતી-આસમાન તકકી ઔર અરૂપ અદૃષ્ટ પ્રાણી-પદાર્થોંકી ચર્ચા કર પાતી હૈ. હમારી ઇન્દ્રિયોંકી મંત્રી બુદ્ધિ માની હૈ, ઉસી તરહ

બુદ્ધિકી મંત્રી યહ રસના હૈ. સભી પ્રાણી-પદાર્થોમેં ઇસ મંત્રકી પહુંચ હૈ ઔર સભી ઇન્દ્રિયોંકે ક્ષેત્રમેં ભી પહુંચ જાતી હૈ.

ઔર ઈન્દ્રિયોંમેં ઐસી સામર્થ્ય નહીં હૈ. જૈસે કિ નેત્ર કેવલ દેખ પાતે હૈં તો કાન કેવલ સુન સકતે હૈં. પરંતુ યહ રસના હી એકમાત્ર ઐસી હૈ જો ઔરોંકે કાર્યોમેં પ્રવેશ કર પાતી હૈ, બાધા ડાલ પાતી હૈ ઔર સભીકે ભેદકી ચર્ચા કરતી હૈ. હમારે સૂક્ષ્મ મનકો ભી યહ પ્રકટ કર દેતી હૈ.

ફિર અપની સત્તાકો લેકર હમારે હૃદય પર ભી અપના પ્રભાવ ડાલતી રહતી હૈ. જબ હમ વિનમ્ર ઔર શિષ્ટતાપૂર્ણ બચન બોલ પાતે હૈં, તબ હમારા અંતઃકરણ ભી નમ્ર ઔર મૃદુ હો પાતા હૈ. કોમલ બાનીસે ચિત્ત કોમલ હોતા હૈ. ઔર હમારે રામજી બી કિતને કોમલ હૈં !

કોમલ ચિત્ત અતિ દીન દયાલા । કારન બિનુ રઘુનાથ કૃપાલા ॥
જો કોસલ પતિ રાજિવનયના । કરૌં સો રામ હૃદય મમ અયના ॥

જૂઠ, નિંદા, ચુગલી, ક્રોધપૂર્ણ ઔર ગાલિયોંકે વચન બોલને પર હૃદય કઠોર હોતા જાતા હૈ, કારણ કિ વાણીકી અશુદ્ધિ હૃદયકો ભી મલિન ઔર તમોગુણી કરતી હૈ. તો પરિણામમેં કઠોરતા જમ જાતી હૈ. હમ ઐસે વચન ન બોલેં. પરંતુ જબ દૂસરોંસે સુનતે હૈં તબ ભી યહી પરિણામ નિકલતા હૈ.

રસનાકી સત્તા તો દેખો ! બોલે કોઈ દૂસરા, ફિર ભી હમારે અંતઃસ્થકો આવૃત્ત કર દેતી હૈ ! પ્રેમપૂર્ણ, શુભ ઔર સત્યવચન બોલતી હૈ તબ હૃદયકો ભી સાત્ત્વિક ઔર સત્ત્વપૂર્ણ કર દેતી હૈ. સંત ઔર સાહબ એકરૂપ હોતે હૈં. તો હમારેમેં ભી કોમલતા હોના અનિવાર્ય હૈં ન ?

કોમલચિત્ત દીનન પર દાયા । મન બચ ક્રમ મમ ભક્ત અમાયા ॥
નારદ દેખહિં વિકલ જયંતા । લાગિ દયા કોમલ ચિત્ત સંતા ॥

નિષ્કર્ષ તો યહી કિ જબ તક રસના શુદ્ધ, પવિત્ર ઔર સમ્યક્-સચ્ચી નહીં હોતી હૈ તબ તક હૃદય ભી શુદ્ધ, પવિત્ર ઔર સમ્યક્-સચ્ચા નહીં હો પાતા હૈ. ઔર ફિર, તબ તક ભજન-સાધન તો ક્યા, ઉન્નત વિચાર વ ભાવ તક ઉદય નહીં હોતે ! શ્રી ગોસ્વામીજીને એક હી દોહેમેં ભજનકા સ્વરૂપ સમઝા દિયા હૈ.

જ્ઞાન ગરીબી હરિજન, કોમલ બચન અદોષ,
તુલસી કબહું ન છાંડિયૈં, ક્ષમા શીલ સંતોષ.

ઈસકો ખૂબ યાદ રખના ઔર રોજ સોતે સમય ઈસકે સાથ અપને જીવનકી તુલના કરના. ઈસકે સામને અપને આચાર, વિચાર વ વ્યવહારોંકો તૌલના. પરસ્પરમેં મર્યાદા, વિનય વ પ્રેમભાવકી રક્ષા વ વૃદ્ધિ અત્યંત સાવધાનીપૂર્વક સતત કરના. અશિષ્ટ, અશુદ્ધ વ અસત્ય વાણી હમારે મુંહસે યદિ નિકલતી હૈં, તો ચૌકસ બાત હૈ કિ હમ હમારે વેશકો કલંકિત કરતે હૈં.

સોઈ જ્ઞાનિ સોઈ ગુનિજન, સોઈ દાતા ધ્યાનિ,
તુલસી જાકે ચિત્ત ભઈ, રાગદ્વેષકી હાનિ.

કાલક્ષેપમેં ગોસ્વામીજીકે ગ્રંથોંકા પાઠ-પઠન કરેં ઔર ખૂબ મનન કરેં. કંઠસ્થ ભી કરેં. સમયકા યહ ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ હોગા. જો સમય, પરમ કલ્યાણકી ઓર લે જાયેં, પ્રવૃત્ત યા પ્રેરિત કરેં ઈસ પ્રકારસે વ્યતીત હો, વહી ઉત્કૃષ્ટ સમય ! રસનાકે અશુભ કર્મોંસે રુકના ઔર ડરના, યહ સાધન-માર્ગમેં પહલી પ્રતિજ્ઞા હૈ.

સમ દમ નિયમ નીતિ નહિ ડોલહિં । પરુષ વચન કબહૂં નહિં બોલહિં ॥

યહ બાત આપ કભી ન ભૂલેં કિ તનશુદ્ધિ વ મનશુદ્ધિ, ઔર પ્રાણશુદ્ધિ વ ચિત્તશુદ્ધિકે બિના હજારોં નહીં કિન્તુ લાખોં જન્મકી સાધના ભી સિદ્ધ નહીં હોગી. સાધના માને સમ્યક્ શુદ્ધિ. ઈસલિયે, શુદ્ધિકે લિયે ચિંતાપૂર્વક સતત સાવધાની રખતે હુએ હર પ્રકારકી અશુદ્ધિકા ત્યાગ કરતે રહોગે તો આપકો માલૂમ ભી નહીં પડેગા કિ સાધના કબ સિદ્ધ હો ગઈ હૈ !

કોધ મનોજ લોભ મદ માયા । છૂટહિં સકલ રામકી દાયા ॥
સંત પંથ અપવર્ગકે, કામી ભવકર પંથ,
કહહિં સંત કવિ કોવિદ, શ્રુતિ પુરાન સદગ્રંથ.

જગતમેં આયે હી હૈં તો કિસીકી સેવાચાકરી તો કરના હી પડેગી ન ? ફિર જગતમેંસે કુંડ પર આયે હો તો ફિર જગત્પતિકી હી સેવા ક્યોં ન કરેં ? તીન લોકકે એકમાત્ર સ્વામીકી સેવા કરના માને ઉનકે અનુરૂપ હોકર રહના. ઉનકે સ્વભાવ-ગુણોંકા પરિશીલન હમારે તન, મન વ વચનકે પ્રત્યેક વ્યવહારમેં હો ઈસકી ચિંતા સતત રખના.

જગત્પતિકા વાત્સલ્ય, કારુણ્ય, સૌશીલ્ય ઔર ઐશ્વર્ય ઇતના સમ્યક્ પરિપૂર્ણ હૈ કિ તીન લોકકે સ્વામી ઔર સર્વસમર્થ હોને પર ભી, ભક્તિસેવાકે વશ હોકર

ભક્તકો રીઝાનેમેં સ્વયમ્ સુખ ઔર આનંદકા અનુભવ કરતે હૈં. ઈતના હી નહીં, અપિતુ ઈસ સુખકે લિયે તો વે તરસતે હી રહતે હૈં ! ઈસીલિયે, યહ ખૂબ સ્મરણમેં રખના કિ ''ભક્તિ કીતો જનાર્દનઃ'' અર્થાત્ ભગવાન ભક્તિકે વશ હો હી જાતે હૈં.

ચારોં વેદ ડખોલકે, આખિર કહવો રામ,
તુલસી તાતેં વશ કરો, રખો યાહિ તેં કામ.

દેખો, સંતોંને નિશ્ચયપૂર્વક કહા હૈ કિ સર્વતંત્ર સ્વતંત્ર ઐસે ભગવાનકો વશ કરનેકા સફલ ઔર એકમાત્ર વશીકરણ ભક્તિ હી હૈ. હિરણ્યાક્ષ, રાવણ આદિ કો તો ભગવાનને મોક્ષ દે દિયા. ઉનકે વશમેં સ્વયમ્ રહે નહીં, અપિતુ અપને જનોંકો યે લોગ ઉત્પીડક હો ગયે તભી ભગવાનકો દુઃસહ્ય હો ગયા ઔર અવતાર ધારણ કિયા હૈ.

નિર્વાન દાયક ક્રોધ જાકર, ભગતિ અવસહિં બસ કરી...
ભગતિ કરત બિનુ જતન પ્રયાસા । સંસૃતિ મૂલ અવિદ્યા નાસા ॥

નારદ પંચરાત્રમેં સ્પષ્ટ સમઝાયા ગયા હૈ કિ સભી ઉપાધિયોંસે મુક્ત, ભગવદ્-રસ-પ્લાવિત, નિર્મલ ઇન્દ્રિયોંસે, ઇન્દ્રિયોંકે સ્વામી ભગવાનકા સેવન કરના હી ભક્તિ હૈ. શ્રીમદ્ ભાગવતમેં ભી કહા હૈ કિ સભી ઇન્દ્રિયાં તથા મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત વ અહંકારકો અનુરાગપૂર્વક એકમાત્ર ભગવાનમેં લગાનેકા નામ હી ભક્તિ હૈ. તાત્પર્ય કિ ભગવદ્-ભક્તિ તો સમસ્ત સદ્ગુણોંકે સામર્થ્યકો તથા સમસ્ત કલ્યાણોંકે દેને વાલી હૈ.

૩-૪-૫૩કો ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને બબીબહનકો લિખા : બબી ! પરમાર્થ-સાધનમેં પતિ યા પત્ની પરસ્પર બાધક હોતે હૈં યહ સમઝ ભૂલભરી હૈ. વૈરાગ્યકી ક્ષણિકતા (ક્ષણિક વૈરાગ્ય) કા પરિણામ યદિ કહા જાય તો ઉચિત હો સકતા હૈ. યદિ યહી દશા હૈ તો અભી વૈરાગ્ય, ઉપરતિ આદિકા વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાનના શેષ હૈ, કારણ, પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ દોનોં શ્રેણી ભગવત્પ્રાપ્તિકે અધિકારી હૈં ઔર ઉનકો ભોગાદિ સંસ્કારાનુકૂલ વૈરાગ્યકા સ્વરૂપ ભી હૈ. યદિ વહ ઠીકસે સમઝમેં આ જાવેં તા પતિપત્ની બાધકરૂપ હોતે હૈં યહ પ્રશ્ન હી નહીં ઉઠ સકતા. હાં, અવિચારી દંપતીમેં વિવાદ હોના અવશ્ય સંભવ હૈ, જો તુમમેં ઘટિત નહીં હો સકતા.

૧૬-૪-૫૩ કો શ્રીકુંડસે શ્રીગુરુદેવકે સાથ મૈં ઔર નાની બહન ઉજ્જૈનકે

લિયે નિકલીં. ઉજ્જૈનસે શ્રીગુરુદેવ પુનઃ ચિત્રકૂટ પધારેંગે. હમ દોનોં બંબઈ જાયેંગીં, ઐસા પ્રોગ્રામ નક્કી હુઆ થા. કરવી પહુંચે તબ શ્રીગુરુદેવને કહા અભી માણિકપુરસે બંબઈ મેલ મિલ જાયેગા. તુમ દોનોંકો મેલમેં બિઠાકર મૈં કરવીસે ઉજ્જૈન જાઊંગા.

હમને કહા, ''હમેં તો પ્રોગ્રામકે અનુસાર ઉજ્જૈન આપકે સાથ આના હૈ યા તો હમ ફિર વાપિસ ચિત્રકૂટ જાયેંગીં.'' ઇસ બાતકો લેકર હમને ખૂબ જીદ કી. પરંતુ શ્રીગુરુદેવને હર વક્ત એક હી બાત કહી, ''ઐસા નહીં ચલેગા. આજ્ઞા સો આજ્ઞા.''

માણિકપુર પહુંચે ઔર શ્રીગુરુદેવકો દેખતે હી સ્ટેશન માસ્તર સાહબ આદિ કર્મચારી વર્ગ નિકટ આ ગયા. શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞાનુસાર ફર્સ્ટ ક્લાસકી દો ટિકિટ આ ગઈ ઔર મેલકે લેડીઝ ડિબ્બેમેં શ્રીગુરુદેવને હમકો બિઠા હી દિયેં. હમ દોનોં ખૂબ રો રહી થીં.

શ્રીગુરુદેવ : કુમુદ, નાની, દેખો, સુનો. ફિર કહોગી કિ આપને ક્યોં નહીં કહા થા ? ધ્યાન લગાકર સુનો. તુમ દોનોં રોનેમેં લગીં હો ન ઈસીલિયે તુમકો જો મુઝે કહના ચાહિયે, વહ ભી તુમ મુઝે કહ નહીં રહી હો. ભૂલ ગઈ હો.'

હમારા રોના તત્કાલ બંદ હો ગયા. બડી હી જલ્દીસે ઔર અત્યંત ઉત્કંઠાસે હમને કહા : ટ્રેન અભી છુટને વાલી હૈ. આપ જલ્દીસે બતલા દીજિયેં ન કિ હમ ક્યા કહના ભૂલ રહી હૈં ? હમકો ક્યા કહના ચાહિયે ?

શ્રીગુરુદેવ : (ખૂબ ગંભીરતાસે) કુછ જ્યાદા નહીં ! બસ સિર્ફ ઇતના હી કિ હમ તો જીદ્દી હી હૈં પરંતુ આપ મહાજીદ્દી હૈં !

સુનતે હી હમ ખિલખિલાકર હંસ ઊઠીં ઔર શ્રીગુરુદેવ ભી ! ઉસી વક્ત ટ્રેન ભી ગતિશીલ હો ગઈ. ચલતી ટ્રેનકે સાથ, પ્લેટફાર્મ પર ચલતે હુયે શ્રીગુરુદેવને ખૂબ પ્રેમસે કહા : બસ, અબ મૈં પ્રસન્ન ! તુમ દોનોંકો રોતી શકલમેં બિદા નહીં દે સકતા થા. ઇસલિયે હંસા લીં. અબ આજ્ઞાપાલનમેં જીદ નહીં કરના હોં ! દેખો, મેરી આજ્ઞા હૈ કિ તુમ્હારે સામાનમેં ટિફિન ઔર નાશતા રખા હૈ. જલ્દી ભોજન કરકે સો જાના. ડિબ્બેકા સામનેવાલા દરવાજા ઔર સબ ખિડકિયાં મૈંને લોક કિયે હૈં. ઇસ દરવાજેકો ભી લોક કર લો. બસ, ખૂબ પ્રસન્નતાસે જાઓ !

ભક્ત વછલતા પ્રભુકી દેખી । ઉપજી મમ ઉર પ્રીતિ વિશેખી ॥

૩-૫-૫૩ કે પત્રમેં ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને લિખા : તુમ્હારા પત્ર મિલા. મુઝે માણિકપુર પર પરિશ્રમ કિતના હુઆ ઔર ઉજ્જૈન જાનેકી પરેશાની કિતની હુઈ, યહ તુમ્હારે ખ્યાલમેં આયા, યહી આશ્ચર્ય હૈ ! યહ મુઝે સમઝ નહીં પડતા હૈ કિ ઐસે વિચાર તુમકો ક્યોં આયેં ?

યહ ધ્રુવ સત્ય હૈ કિ ઉંચી કોટિકે જ્ઞાનીકે લિયે શાસ્ત્રકી અપેક્ષા રહતી નહીં, પર હોના ચાહિયે ઉંચી કોટિકા જ્ઞાની. જબ તુમ ઐસી સ્થિતિ પર પહુંચ જાઓ તબ શ્રીમદ્ ભાગવત, શ્રી રામાયણ તથા વેદ-ઉપનિષદાદિકી કોઈ અપેક્ષા ન રહકર કેવલ ઉપેક્ષા માત્ર રહ જાયેગી.

અસ્તુ ! યદિ તુમમેં છઠ્ઠી ભૂમિકાકે લક્ષણ મન તથા શરીર પર અનુભવ હોને લગેં ઔર દૂસરોંકો પ્રત્યક્ષમેં વે દિખને લગેં તો શ્રી વેંદોંમેં ક્ષેપક, શ્રી ભાગવત શ્રી વ્યાસકૃત નહીં ઔર શ્રી ગીતાજીમેં ભી ક્ષેપક હૈ, ઐસા કહનેકા પૂર્ણ અધિકાર હૈ.

મૈં તો અભી ઇન કોટિયોંસે ઇતના નીચા હૂં કિ જિન ગ્રંથોંકો પરમહંસ શ્રી શુકદેવજી મહારાજને જીવોંકે કલ્યાણ કે હિત સ્વીકાર કિયા હૈ, સ્વતઃ અનુભવ કિયા હૈ ઔર જિનમેં જીવોંકો ઊર્ધ્વગતિ લે જાનેકા માર્ગનિર્દેશ કિયા હૈ, વે સબ અપૌરુષેય વેદ ભગવાન હી હૈં ઐસા માનતા રહૂંગા ઔર ઈસે ભગવત્કૃપા સમઝૂંગા.

કારણ કિ પૂજ્યપાદ શ્રી આદ્ય શંકરાચાર્યજી મહારાજસે લેકર સર્વ ભાષ્યકારોંને પ્રસ્થાનત્રયીકો બહુત હી મહત્ત્વ દિયા હૈ. કિસી મહાપુરુષને શ્રી ગીતામેં ક્ષેપક બતલાનેકા નિર્દેશ કિયા હો ઐસા મુઝે સ્મરણ નહીં. પરંતુ શ્રી.....મહારાજને જો કહા હૈ, વહ ઉનકે લિયે સત્ય હો સકતા હૈ યા હોગા, હમારે લિયે નહીં. વિશેષ ક્યા કહા જાયે ?

૨૦-૫-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવ શ્રી બદ્રીકેદારકી યાત્રાકે લિયે ચિત્રકૂટસે સંત-મહાત્મા વ ભક્તસમૂહકે સાથ હરિદ્વાર પધારેં. ઔર ભી ભક્તસમૂહ વહાં પહુંચ ગયા થા. કરીબ ૧૨૫ યાત્રિયોંકે સંઘકો લેકર ૨૨-૫-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવ શ્રી કેદારજીકે લિયે પધારેં. વહાંસે શ્રી બદ્રીનાથજીકી યાત્રા કરકે ૨૧-૬-૫૩ કો હરિદ્વાર પધારેં. ૨૨-૬-૫૨ કો શ્રી ગંગાવતરણ દિનકો સ્નાનકે પશ્ચાત્ ૨૩-

६-५७ को संघ-यात्रियोंको अपनेअपने स्थानको बिदा करके श्रीगुरुदेव भ्रमणको पधारें. ।

(श्री बद्री-केदार यात्रामें, स्वाध्यायके समय श्रीगुरुदेव, श्री मोहनजी स्वामीजी और श्री ओम स्वामीजी भक्तमंडलीमें बिराजे हैं.)

तुलसी रामहिं आपुतें, सेवककी रुचि मीठि,
सीतापतिसे साहिबहिं, कैसे दीजैं पीठि.
सवारथ परमारथ सकल, सुलभ एक ही ओर,
द्वार दूसरे दीनता, उचित न तुलसी तोर.

प्रभु पितु मातृ सुहृद गुरु स्वामी । पूज्य परमहित अंतरजामी ॥
रख सब करहिं दुलार गुसांई । आपने शील सुभाव भलाई ॥
निज प्रण तजि रख प्रण सब केरा । छोह सनेह कीन्ह नहिं थोरा ॥
सरल सुसाहिबु शील निधानू । प्रनत पाल सर्वग्य सुजानू ॥

श्रीगुरुदेवने भक्तोंके भावाधीन होकर यात्रा ठंडीमें बिराज कर की और सर्व-प्रथम बार, ऊनी स्वेटर, बंडी, टोपी, मफ़लर, मोजां धारण किअें. श्रीचरणोंमें ''बाटा'' की रबडकी सफ़ेद स्लीपर (चपाट) भी धारण की.

૨૬-૭-૫૩ કો જામનગરમેં ગુરુપૂર્ણિમા કરકે, રાત્રિકો ગોંડલ હોતે હુએ શ્રીગુરુદેવ રાજકોટ આશ્રમમેં પધારેં ઔર દો-તીન દિન પશ્ચાત્ ભ્રમણમેં પધારેં.

૫-૮-૫૩કો ભાવનગરસે શ્રીગુરુદેવને લિખા : પ્રિય કુમુદ, આશીર્વાદ. કુછ દિન યહાં ઠહર કર ૨૫ અગસ્તકે લગભગ પુષ્કર માંકે પાસ જાનેકા વિચાર હૈ. જમનાદાસભાઈ, મોટાભાઈ, માં સાહબ આદિકા આગ્રહ હૈ કિ થોડે દિન સાધારણ મૌન ઔર એકાંતકે લિયે જામનગર વાડીમેં ઠહરૂં. ઇચ્છા ભી હૈ કિ દો માસ મૌન લે લૂં.

શ્રીગુરુદેવ, ભાગીભાઈકે સાથ

(શ્રી બદ્રીનાથમેં શ્રીગુરુદેવ ભંડારામેં પરોસ રહે હૈં.)

(શ્રી ગુરુદેવ યાત્રાસંઘ કે કુછ ભાઈઓં કે બીચ)

૪-૯-૫૩ : ભાવનગરસે શ્રીગુરુદેવને માં વ હરિભાઈકો લિખા : પૂર્ણિમા કરકે પુષ્કર આનેકા નિશ્ચય થા, પરંતુ ચિત્રકૂટ જાના પડા. યહાંસે કૃષ્ણાકા અનશનકા પત્ર થા વહ દેખકર સીધા યહાં આ ગયા. જામનગરમેં રહનેકી જો રજા દી હૈ ઉસ ધૈર્ય કે લિયે ક્યા લિખૂં, માં ! ૧૨-૯-૫૩ કો બગસરા જાનેકા વિચાર હૈ. પીછે જૂનાગઢ, ભાડવા હોકર જામનગર એકાંતમેં બૈઠનેકા વિચાર હૈ.

૧૫-૯-૫૩ : શ્રીનાથપ્રાસાદ, ભાવનગરસે શ્રીગુરુદેવને ઠાકોરમામાકો પત્રમેં લિખા : તુમને તુમ્હારે પ્રશ્નોંકા સ્પષ્ટ ઉત્તર માંગા હૈ. ઉસકા ઉત્તર હૈ કિ પ્રશ્ન સબ ભ્રાન્તિમૂલક હૈ. ખાલી અહંકારને તુમકો વિડમ્બનામેં ડાલ રખા હૈ. એક અકેલે જીવનકે નિમિત્ત તુમને કિતની ઉપાધિ સર પર લે રખી હૈ, જો નહિં રખના ચાહિયે.

મુદત તો પક ચુકી હૈ. જિસ કાર્યકે નિમિત્ત જન્મ હૈ ઉસ પર પુરુષાર્થ કરો તો સફલતા અવશ્ય પ્રાપ્ત હૈ. જીવ સંસ્કારયુક્ત જન્મ લેતા હૈ. કર્મફલાનુકૂલ ક્રિયાકા નિર્માણ હોતા હૈ. ઉસ ક્રિયાકે વિરુદ્ધ જો ક્રિયા હો, નિષ્ફલ હૈ. તુમ જિસકે નિમિત્ત જન્મેં હો ઉસસે વિરુદ્ધ ક્રિયા કર રહે હો.

અબ પ્રશ્ન યહ ઉઠતા હૈ કિ ઐસા ક્યોં હોતા હૈ ? તો ઉત્તર સ્પષ્ટ હૈ કિ યહ નૂતન

સંસ્કારોંકા કારણ હૈ, જો તુમકો દુઃખદાઈ હૈ. યદિ આધ્યાત્મિક પ્રવૃત્તિ પર ન ચલેં તો શોકદુઃખકે સિવાય પરિણામમેં ક્યા આવેં ? તુમ્હારે સબ પત્ર મિલેં. અબ તો યદિ તુમ્હારે મનમેં પ્રથમ વૃત્તિ (કમાનેકી) જો અપના સ્થાન નહીં છોડતી હૈ, તો આપકી વૃત્તિમેં અપની વૃત્તિ મિલાને પર હી તુમકો સુખી બના સકૂંગા.

૧૬-૯-૫૩ : શ્રીગુરુદેવ બગસરામેં મેરે ગુરુભાઈ ભવાનીશંકરભાઈકે નયે મકાનમેં બિરાજે થે. ઉસ વક્તકી એક ઘટના, બગસરાકે મેરે ગુરુભાઈ જિતેન્દ્રભાઈ (બીચ્છુભાઈ) બસીયા ઔર ભવાનીશંકરભાઈને નોંધ કી હૈ જો ઈસ પ્રકાર હૈ.

બગસરાકે ભાયા વાલા દરબાર ઈન દિનોંમેં બીમાર થે. રાનીસાહબા શ્રીગુરુદેવકે દર્શનકો આઈ ઔર બીમાર દરબારકો દર્શન દેનેકે લિયે દરબારગઢમેં પધારનેકી પ્રાર્થના કી. શ્રીગુરુદેવ દરબારગઢ પધારેં. દરબાર ભગવન્નામ-પ્રેમી ઔર સમચિત્ત થે. ખૂબ શ્રદ્ધા વ પ્રેમસે શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કિયા ઔર હાથ જોડકર મૌનભાવમેં સ્થિર હો રહે.

શ્રીગુરુદેવ : આપ બિલકુલ બરાબર હૈં ! બિલકુલ અચ્છા હો જાયેગા !

કેવલ ઈતની બાત હુઈ. શ્રીગુરુદેવ અપને નિવાસ પર વાપિસ પધારેં. દરબાર તાત્પર્ય સમઝ ગયેં. રાણીસાહબકો કહ દિયા, ''અબ મેરે કમરેમેં ઔર કોઈ ન આવેં. શ્રીમાનસજીકા અખંડ પાઠ ચલ રહા હૈ, સો ચાલુ હી રખા જાવેં.'' ઉસી રાત્રિકો દરબાર શ્રીરામશરણ હો ગયેં. સુબહ રાજકોટકે મેરે ગુરુ-ભાઈ ભાનુભાઈ પોબારુ, જો ઉસ વક્ત બગસરામેં થે, ઉન્હોંને યહ સમાચાર શ્રીગુરુદેવકો વિદિત કિયા.

શ્રીગુરુદેવ : ઠીક હી તો હો ગયા ! વહી તો સમય થા ! વે ભી જાન ગયે થે. પરંતુ મુઝસે સુનના ચાહતે થે. ઈસલિયે મૈંને ઉનકો કલ હી કહ દિયા થા.

૨૧-૯-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવ ભાડવા પધારેં. વહાંસે માં વ હરિભાઈકો પત્રમેં લિખા :

કલ રાજકોટ ચોવીસ કલાક ઠહર કર જામનગર જાકર એકમકો પ્રાતઃકાલ છ બજે સાધારણ મૌન એક માસ તેરહ દિનકે લિયે પ્રારંભ કર દૂંગા. એકાંતમેં આરામ કરૂંગા. મૌનીને પાઠશાલા ખોલ દી હૈ. વિદ્યાર્થિયોંકી સંખ્યા ૪૦ કી હો ગઈ હૈ ઔર દો અધ્યાપક હાલ રખ લિયે હૈં. હાલ કોઈ નિયમ નહીં બને હૈં. કાર્તિકમેં પુનઃ જાકર એક બાર દેખના પડેગા ઐસા પ્રતીત હોતા હૈ. તુમ્હારે સ્વાસ્થ્યકી ચિંતા હોતી રહતી હૈ. કલ ઠાકુરમામા મિલેંગે.

ગોંડલમેં આશ્રમ

શ્રીગુરુદેવને દૂસરા પત્ર દિનુભાઈ પંડ્યાકો લિખા :

કલ દિન મૈં ગોંડલ હોકર ભાડવા આયા હૂં. માં, ઉમા, સબ રાજીરાજી હૈં.

શ્રીવિશ્વનાથકે પાસ રામઝરોખા મંદિર જો જાનકીદાસજીકો હરિભાઈને બનવાયા થા વહ સદ્‌ગુરુ-શિષ્યમંડલકો સર્વતંત્ર-સ્વતંત્ર દે દિયા હૈ. સો સહજ. કલ દિન રાજકોટ હોતા હુઆ જામનગર જાકર એકમકો આરામમેં બૈઠ જાઊંગા ઔર એક માસ તેરહ દિન તક જામનગર વાડીમેં રહનેકા વિચાર હૈ. પાઠશાલામેં હાલ ૪૦ વિદ્યાર્થી હૈં. સબકો આશીર્વાદ.

શ્રીગુરુદેવને ઈન્હીં દિનોંમે દિનુભાઈ પંડ્યાકો કહા : ગોંડલમેં શ્રીરામજીમંદિર વ આશ્રમ, છ એકર જમીનકે સાથ હરિભાઈને અર્પણ કર દિયા હૈ. ઇસલિયે અબ તો મંદિર, આશ્રમ વ જમીનકી વ્યવસ્થાકે લિયે એક ટ્રસ્ટ બનાયા જાવેં. તુમ, મૌની, ભાડવા દરબાર, બંધિયા દરબાર, માણેકવાડા દરબાર, રવિભાઈ પંડ્યા, વજુભાઈ મહારાજા, હરિભાઈ ગોકલદાસભાઈ ઇત્યાદિ ટ્રસ્ટિયોંકા ટ્રસ્ટી-મંડલ મૌનીકી અધ્યક્ષતામેં મંદિર વ આશ્રમકી વ્યવસ્થાકો સમ્હાલ લેવેં. સેવા-પૂજાકા કાર્ય ચિત્રકૂટ સ્થાનકે મહાત્મા દીનાનાથજીકો સૌંપ દિયા હૈ.

(હાલમેં યેહી મહાત્માજી પુષ્કર, શ્રીરામધામમેં, શ્રી ગુરુ મંદિરકી સેવાપૂજા સમ્હાલ રહે હૈં. સન '૫૬ મેં, કાષ્ઠ-મૌનસે જાગ્રત હોને પર, શ્રીગુરુદેવને ટ્રસ્ટી-મંડલમેં જો ફેરફાર કિયા હૈ તદનુસાર ચિત્રકૂટ સ્થાનકે મહાત્મા શ્રી હરિચરણદાસજી મહારાજકી અધ્યક્ષતામેં દિનુભાઈ પંડ્યા, અમુભાઈ આડતિયા, મણિભાઈ ખંધડિયા, ચનાભાઈ પટેલ, લક્ષ્મીચંદભાઈ ત્રિભોવનભાઈ ઔર ભગવાનજીભાઈ પુરુષોત્તમભાઈ હાલમેં મંદિર વ આશ્રમકા પૂરા સંચાલન સુચારુ રૂપસે કર રહે હૈં.)

સન '૭૧ સે શ્રી ગુરુદેવકે શ્રીવિગ્રહકી સેવાપૂજા વિધિવત્ હોતી હૈ. આશ્રમમેં આનેવાલે યાત્રી સંત-મહાત્માઓંકી પંગત વ સેવા કી જાતી હૈ. પ્રત્યેક માસકી શુક્લ ચતુર્થી, ત્રયોદશી, પૂર્ણિમા ઔર અમાવાસ્યાકે રોજ દરિદ્રનારાયણ ભંડાર કિયા જાતા હૈ. આશ્રમમેં ૧૮-૨૦ ગઉઓંકી ગૌશાલા હૈ ઔર છાછકા નિઃશુલ્ક વિતરણ પ્રતિદિન હોતા હૈ. શ્રીગુરુપૂર્ણિમા, શ્રી રામનૌમિ, શ્રી કૃષ્ણ જયંતી તથા શ્રીગુરુદેવકી જયંતીકે ઉત્સવ આયોજિત કિયે જાતે હૈં.

૨૨-૯-૫૩ : રાજકોટસે શ્રી ગુરુદેવને લિખા : પ્રિય કુમુદ ! કલ જામનગર વાડીમેં મૌન પ્રારંભ કર રહા હૂં. શાંતિપૂર્વક કર્તવ્યપાલન કરતે રહના. મંત્રજાપ ખૂબ કરતે રહના. યહ માલૂમ નહીં કિ જ્યોતિ આનંદમેં આઈ યા નહીં, પર મૈં આનંદમેં અવશ્ય હૂં જ્યોતિકો ભાડવામેં મિલકર ! જ્યોતિમેં કોઈ પરિવર્તન નહીં ! મેરી જ્યોતિ તો વૈસી હી હૈ જૈસી થી ! મૌનસે બાહર આતે હી સીધા ભાવનગર જાઊંગા.

૭-૧૧-૫૩ કો શ્રીગુરુદેવને ભાવનગરસે માં વ હરિભાઈ કો પત્રમેં લિખા : મૈં યહાંસે સીધા પુષ્કર આનેકા વિચાર કરતા થા પર અભી બંબઈસે નેનસીભાઈ વ જયરામભાઈ કે ફોન થે કિ યદિ બંબઈ નહીં આયેંગે તો પંચમીસે હમ અનશન કરેંગે. તુમ્હારા દુઃખ મૈં જાનતા હૂં, પર ક્યા કરૂં ? તુમ વિચાર કરો કિ યદિ નસીકા જીવન સુધર જાયેં તો મૈં સદૈવ તુમ્હારે પાસ હૂં. ઔર ક્યા લિખૂં, માં ?

યે તો જલાબાપા હૈં !

૧૦-૧૧-૫૩ જામનગરમેં કાર્તિક શુક્લ ચતુર્થીકો શ્રી ગુરુદેવકી જયંતી મહોત્સવમેં રાજકોટસે મેરે ગુરુભાઈ ધારશીભાઈ બેડલાવાલા ગયે થે. ઉન્હોંને શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંમેં પૂજનીય શ્રી જલાબાપાકા ફોટો સહીકે લિયે રખા. તબ શ્રી ગુરુદેવને પ્રેમસે નિહારતે હુયે કહા : યે તો જલા ભગત હૈં ! ઉનકી બાત અલગ હૈ ! મૈં અવશ્ય લિખ દૂંગા.

શ્રીગુરુદેવને લિખા :

દંડ માલ કરમેં ગ્રહેં, કરત સાધુ સતકાર,
જલારામ બાપા "બના", ધના ભગત અવતાર.

શ્રીમાનસજીકા સંશોધિત સંસ્કરણ

શ્રીગુરુદેવ ઝાલાવાડ બિરાજે થે તબ ભાનુભાઈ પોબારુ વહાં ગયે થે ઔર શ્રીમાનસજીકા શુદ્ધ પાઠ તૈયાર કિયા થા. સંશોધિત પાઠયુક્ત શ્રીમાનસજીકા ગુજરાતી લિપિમેં સર્વપ્રથમ સંસ્કરણ જામનગરમેં શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં પ્રકાશિત કિયા ગયા.

અમુભાઈ વસાણીને ઔર કનુભાઈ કોટેચાને અપને સ્વાધ્યાયકે લિયે ઇસી સંસ્કરણકી એકએક પ્રત ખરીદ કર મૌકા મિલને પર શ્રીગુરુદેવકે શ્રીહસ્તોંમેં સહી કરનેકે લિયે રખી.

શ્રી ગુરુદેવને અમુભાઈકો લિખ દિયા

જિમિ સુખસંપત્તિ બિનહિં બુલાયે । ધર્મશીલ પહં જાહિં સુહાયેં ॥

રણછોડદાસ જંયતી, સંવત ૨૦૧૦.

શ્રીગુરુદેવને કનુભાઈકો લિખ દિયા

રામઈષ્ટ ધર્મનિષ્ઠકી અન્તિમ વિજય નિશ્ચિત હૈ.

રણછોડદાસ જયંતી, ૨૦૧૦ કા.શુ. ૪.

શ્રીમાનસજીકે ઇસ સંસ્કરણમેં શ્રીગુરુદેવકે આશીર્વચન શ્રીગુરુદેવકે હી શ્રી હસ્તાક્ષરોંમેં ઇસ પ્રકાર હૈ

श्रीरामचंद्रायनमः

धार्मिक ग्रन्थों में श्रीराम चरित्र मानस का एक विशिष्ट स्थान है, यह अपूर्व ग्रन्थ श्रुति स्मृति पुराण युक्त सर्वोच्च भक्ति ज्ञान वैराग्य त्याग आदर्श गार्हस्थ्य जीवन आदर्श राजधर्म आदर्श पतिव्रत धर्म आदर्श भ्रातृ धर्म आदर्श पारिवारिक जीवन सर्वोपरि सदाचार की शिक्षा का अद्वितीय भंडार है। यह अपनी अलौकिकता से विश्व को अपनी ओर अद्यतन निर्भिन्न आकर्षित कर रहा है। यही कारण है कि इस पवित्र ग्रन्थ की अनेक टीकायें व प्रकाशन प्रकाशित हो चुके हैं, परंच बहुधा प्रकाशकों ने अपनी रुचि व परम्परा बल से लेकर अनेक पाठ भेद कर दिये हैं। इसी दशामें गोस्वामी श्री तुलसी दास जी कृत रुद्र पाठ का जिज्ञासा मानस,

यंत्र पूजा पद्धति

प्रेमियों के हृदय में उठना स्वभाविक है
भानु भाई मंगलजी भाई पोवारू ने मानस
की अनेक प्राचीन प्रतियों द्वारा प्रत्येक
पाठ का अति परिश्रम से निर्णय कर
गोस्वामी तुलसी दास जी महाराज के
मूल पाठ युक्त यह मानस संस्करण जन
समुदाय के समक्ष उपस्थित कर उक्त
जिज्ञासा की पूर्ति का भरसक प्रयत्न
किया है। भगवान श्री राघवेंद्र जी यह
तन मन धन से की हुई लोकोपकार
सेवा को सफल बनावें यही सतत
प्रार्थना. श्री राम

रणछोड़दास

१२-११-५३ : ભાવનગરસે શ્રીગુરુદેવકા તાર મિલા કિ કલ બંબઈ ઔર ૧૬ કો ડહાણૂ પહુંચતા હૂં.

વિધિવત્ અનુષ્ઠાન કરનેકી આજ્ઞા

૧૭-૧૧-૫૩ : ડહાણૂ

કલ રાત્રિકો શ્રીગુરુદેવ બંબઈસે પધારે હૈં. ઈસ વક્ત હમારે ઘરકે સામને વાડીમેં બિરાજે હૈં. આજ રાત્રિકો ફ્રંટિયરસે કોટા પધારેંગેં.

શ્રીગુરુદેવ : સાધન નહીં કરનેકા કહા થા પરંતુ અબ વહ સમય પૂરા હો ગયા હૈ. અબ તો ડટકર સાધન કરના પડેગા યહી કહનેકો મૈં ઈસ વક્ત આયા હૂં. પ્રારંભ કલસે હી વિધિવત્ અનુષ્ઠાનસે કરનેકા હૈ. અનુષ્ઠાન હૈ ઈસીલિયે બ્રાહ્મમુહૂર્તમેં સ્નાન આદિ અનિવાર્ય હૈ. સારા પ્રબંધ તુમ તુમ્હારે કમરેકે પાસવાલે કમરેમેં પ્રતિ રાત્રિકો રખના તાકિ ઘરમેં નીચે ન આના પડે. પરિસ્થિતિકે અનુકૂલ ભજન કરના ચાહિયે. અનુષ્ઠાન ન હોવેં તબ ભી બ્રાહ્મમહૂર્તમેં હાથ, પૈર ઔર

મુંહ ધોકર નિયમમેં બૈઠ જાના. નિયમકે પશ્ચાત્ સ્નાન કરના. તબ તો સબી લોગ જાગ્રત હો હી જાયેંગે. તબ ફિર નિયમકો ભી પ્રતિકૂલતા નહીં રહેગી ઔર ઘરવાલોંકો ભી નહીં રહેગી.

તુમ્હેં યોગી હોના હૈ ન ? જાનતી હો મૈં યોગ કિસે સમઝતા હૂં ? ઔર યોગી કૌન હૈ ? યોગ યાની અભ્યાસમેં લાના, આચરણમેં ઠોસ ઉતારના. જો સુના, સોચા, જાના, સમઝા હૈ, ઉસે અપની કરનીમેં ઠોસ પ્રત્યક્ષ કરેં વહી યોગી. અબ તુમ તો ઈસ અનુષ્ઠાનસે પ્રારંભ કર હી દો. નામજાપમેં જમ જાના હૈ. બસ !

પદમાસનસે બૈઠિ કરિ, અરુ મેરુ સિધા હોય,

ઉત્તર આસન ધ્યાન "બના", (તો) જાપ અજાપા હોય.

આત્મસમર્પણ જો કિયા હી હૈ વહ બિલકુલ અટલ રખના. યહ કઠિન સાધના હૈ પરંતુ દૃઢ વિશ્વાસ રખના કિ ફલ ભી શીઘ્ર હી મિલતા હૈ. પૂરી વ સમર્થ નિષ્ઠા રખના. તુમ્હારા જાપકા અભ્યાસ ઈસ પ્રકારકા હૈ કિ સવા ઘંટેમેં બરાબર છ હજાર જાપ હોંગે. અનુષ્ઠાનમેં સમયકી દિનચર્યા ઈસ પ્રકાર રખનેકી હૈ. લિખ લો. ઈસમેં અર્થાત્ સમયમેં ફેરફાર કતઈ નહીં કરના. ખૂબ ધ્યાન રખના.

પ્રાતઃ તીનકો તો હર હાલતમેં ઉઠ હી જાના. નિત્યકર્મ, સ્નાન આદિસે નિવૃત્ત હોકર ઠીક પૌને ચારસે સાત તક નિયમ. સાતસે આઠ વિશ્રામ, ઈતર આવશ્યક પ્રવૃત્તિ. ફિર સ્નાન કરકે આઠસે ગ્યારહ નિયમ. ગ્યારહસે બારહ તક ફલાહાર આદિ. દોપહરકે બારહસે એક તક સ્વાધ્યાય, ઈતર પ્રવૃત્તિ, વિશ્રામ.

નિયમકે પહલે પ્રત્યેક સમય સ્નાન જરૂર કરના. દિનમેં નીંદ બિલકુલ નહીં કરના. ફિર એકસે ચાર નિયમ. ચારસે પાંચ દૂધ, અલ્પ ફલાહાર, સ્નાન. સાઢે આઠ તક નિયમ. પશ્ચાત્ રુચિકે અનુસાર દૂધ, ફલાહાર ઈત્યાદિ. ફિર સાઢે નૌકો શયન.

પ્રારંભમેં પ્રતિદિન ૬૦-૭૦ હજારકી સંખ્યામેં જાપ હોંગે હી. ફિર દો-તીન દિનકે અભ્યાસકે પશ્ચાત્ કરીબ લાખ દેઢ લાખકી સંખ્યામેં જાપ અનાયાસ અપને આપ હોતે રહેંગે. પરંતુ તુમ જાપસંખ્યા પ્રારંભસે હી ગિનના નહીં. ગિનનેકી આવશ્યકતા નહીં હૈ.

દેખો, જાપ કિતને હુયે હોંગે ઈસ પ્રકારકી ચિંતા યા ઉત્કંઠા ન રખતે હુયે,

નિર્દ્વન્દ્વતાપૂર્વક તથા અનુરાગપૂર્વક અનુષ્ઠાનમેં રહના. મૈં બુલાઊં તબ તક. તુમકો દેખકર મૈં તુમ્હેં તુમ્હારે જાપ કિતને હુએ હૈં સો નિશ્ચિત બતલા દૂંગા. મૈં બુલાઊં તબ વિસર્જનવિધિ પંડિતજીકો બુલાકર કરના. ફિર આના.

પરંતુ કુમુદ, ખૂબ સાવધાની રખના કિ દિનચર્યા જો મૈંને કહી હૈ, ઉસમેં એક મિનિટકા ભી અંતર નહીં હોને પાવેં. તો તુમકો નિશ્ચિત હી કલ્પનાતીત લાભ મિલેગા. ખૂબ આનંદ આયેગા. જાપકા અદ્‌ભુત રસૈક્ય બના રહેગા. જાપ છૂટેગા નહીં અપિતુ લગાતાર ચલતા રહેગા. પ્રેરણા અવશ્ય ખૂબ મિલેગી. ઈન બાતોંકા પ્રમાણ તો તુમ સ્વયમ્ મુઝે દે દોગી.

અનુષ્ઠાનકા તાત્પર્ય યહી હૈ કિ નિશ્ચિત કી હુઈ સંખ્યામેં મંત્રજાપ કરના હી હૈ ઐસા વ્રતબંધન. એકાદશીકા વ્રત ચૌવીસ ઘંટેકા હોતા હૈ. અનુષ્ઠાન-વ્રતમેં સમયકા બંધન જાપસંખ્યાકે ઊપર નિર્ભર હૈ. સાત દિન, ૧૪ દિન યા ૨૧ દિનકા, યા જો ભી હો. નિશ્ચય પ્રારંભકે પહલે કિયા જાતા હૈ. તો જાપકી ભી નિશ્ચિત સંખ્યા ઔર દિનકા બી નિશ્ચિત વિચાર, ઈન દો નિશ્ચય કે સાથ વ્રત પ્રારંભ કિયા જાવે વહ અનુષ્ઠાન. અભ્યાસકો પુષ્ટ કરનેકે લિયે અનુષ્ઠાન અનિવાર્ય હૈ.

ક્યોંકિ તભી, નિયમપૂર્વક, નિશ્ચિત સમય તક, પ્રતિદિન જપ ઔર ધ્યાનકા વિશેષ અભ્યાસ હોતા હૈ. સાધારણ તૌર પર જિતને જાપ કરનેમેં ચાર, છ યા આઠ-બારહ માસકા સમય લગ જાવેં, ઉતને જાપ હમ અનુષ્ઠાન-વ્રતસે બદ્ધ હોકર સાત યા ચૌદહ દિનમેં યા માસ દો માસમેં સંપન્ન કર લેતે હૈં. જિતને દિનકા અનુષ્ઠાન હો, પ્રારંભસે લગાકર સમાપ્તિ તક, નિશ્ચિત સમય તક યા નિશ્ચિત સંખ્યામેં, ધ્યાન યા જાપકા અભ્યાસ, પ્રતિદિન, એક સા હોના ચાહિયે.

કલ બ્રાહ્મમુહૂર્તસે હી અનુષ્ઠાન પ્રારંભ કરનેકા હૈ. અનુષ્ઠાનવિધિ ઈત્યાદિ મૈં લિખ દેતા હૂં, ઉસીકે અનુસાર કરના. કોઈ તર્ક યા સંકલ્પવિકલ્પ કરના નહીં. ક્યા હોગા ? કૈસે હોગા ? કૈસા હુઆ ? - કુછ સોચના નહીં. બસ, કહતા હૂં વહી વિશ્વાસપૂર્વક કરતે રહના. ધ્યાનકે અભ્યાસકી વિધિ ચિત્રકૂટ તુમ આઈ થી તબ તુમ્હારી ડાયરીમેં લિખ દી હૈ, વહી રખના.

(ચિત્રકૂટમેં દિનાંક ૪-૧૨-૫૦ કો શ્રીગુરુદેવને મેરી ડાયરીમેં ધ્યાનકે અભ્યાસકી જો વિધિ લિખી હૈ વહ પૂરી વિધિ ''શ્રીગુરુદેવકી સન્નિધિમેં'' પ્રથમ ભાગકે દિનાંક ૪-૧૨-૫૦ કી નોંધમેં દી ગઈ હૈ. ઈસકે પ્રારંભમેં શ્રીગુરુદેવને

લિખા હૈ : કુટીકે ઠીક બીચમેં શ્રીગુરુદેવકા સ્વરૂપ જમાકર ફિર ઉનકી ઠીક ભ્રૂકુટિમેં રાંકો તેજોમય દેખનેકા પ્રયત્ન કરો.)

શ્રી ગુરુદેવને વિધિ લિખ કર દી. ફિર સમઝાતે સમય ખૂબ પ્રેમસે કહા, ''અભી સબ સામગ્રી તૈયાર કરકે મુઝે બતા દો, તો મૈં અપને હાથસે હી તુમ્હારે કમરેમેં અનુષ્ઠાનકી વેદિ, યંત્ર ઇત્યાદિ સબ તૈયાર કર દૂં. ફિર સવિધિ પૂજન ભી કર દૂં. કુછ તુમસે ભી કરા દૂં. મૈં ખૂબ ચાહતા હૂં કિ ઇતના સમય જો ગયા હૈ ઉસકી પૂર્તિ ઇસસે હો જાયેં.''

શ્રીગુરુદેવ હમારે ઘર પધારેં. મેરે કમરેમેં વેદિ, યંત્ર આદિ તૈયાર કરકે શ્રીગુરુદેવને પૂજનવિધિ સંપન્ન કી. પશ્ચાત્ કુછ મેરેસે કરાઈ.

શ્રીગુરુદેવને યંત્રપૂજનવિધિકે મંત્ર લિખવાયેં ઔર કહા : અબ ઇસી તરહ સમાપ્તિકે દિન પૂજન કરનેકા હૈ. રોજ નહીં કરના. જો વિધિ મૈંને લિખ દી હૈ, ઉસીકે અનુસાર રોજ જપ-અભ્યાસ પ્રારંભ કરના. ઉસ વિધિકે પશ્ચાત્ તત્કાલ જાપમેં લગના. ઔર કુછ નહીં કરના. જાપમેં અર્થાનુસંધાન નહીં, પરંતુ ભાવાનુસંધાનયુક્ત ધ્યેય-સ્વરૂપાનુસંધાન પ્રધાન રખના. ફોટો યા ચિત્રપટ આદિ સ્થૂલમેં કુછ નહીં રખના.

(શ્રીગુરુદેવને લિખકર દી હુઈ અનુષ્ઠાનવિધિ શ્રી હસ્તાક્ષરોંમેં ઔર પ્રિન્ટિંગમેં ભી ઇસ નોંધકે પૂર્ણ હોને પર દી ગઈ હૈ. યંત્રપૂજનવિધિ, જિસ પ્રકાર શ્રીગુરુદેવને લિખવાઈ હૈ, વહ ભી દી ગઈ હૈ.)

નિયમમેં બૈઠનેકા એક કમ્બલકા આસન દેખકર શ્રીગુરુદેવને કહા : ઇતના કમ ઔર કડા આસન નહીં રખના. તીન-ચાર કમ્બલોંકે આસન પર સાટન અર્થાત્ સાટીનકા આસન રખકર બૈઠના. કડા આસન તુમ્હારે શરીરકો વિપરીત પડેગા ઔર પરિણામમેં નિયમ બિગડેગા. શરીરકી દશાકે અનુકૂલ કાર્ય સાધ્ય કર લેના હી બુદ્ધિમાની હૈ, ક્યોંકિ સ્થૂલકે સહારે હી સૂક્ષ્મ પ્રાપ્ત કરના પડતા હૈ.

તુમ્હારે શરીરકા આજ તક જૈસા અભ્યાસ હૈ ઉસીકે અનુરૂપ આસન ઇત્યાદિ રખના. સાધનકા અર્થ યહ નહીં હૈ કિ શરીરકો કષ્ટ દિયા જાવેં. તિતિક્ષાકા આશય ભી નહીં હૈ કિ અપને શરીરકે પ્રતિકૂલ પરિસ્થિતિ અપને હી ખડી કરતે રહેં ઔર ઉસે ભોગતે રહેં.

તિતિક્षાકા સીધાસાદા આશય ઃ કિ જિસ સમય, જૈસી ભી પરિસ્થિતિ ઉપસ્થિત હો જાયે, ઉસમેં હમારા મન ક્षોભ નહીં પાવેં. ઉદ્વેગ ન પાવેં, હર પરિસ્થિતિ ક્षોભરહિત તથા સમતાપૂર્વક હમ પાર કર લેવેં. સાધનમાત્રકા સંબંધ મનકે સાથ હી હૈ, યહ બાત કભી મત ભૂલના.

કુમુદ, ખૂબ સ્થિરતાસે, ખૂબ શાંતિપૂર્વક ઔર ખૂબ અનુરાગપૂર્વક બૈઠના. મચ્છર જ્યાદા હૈ. ઇસલિયે મસહરી લગાકર રખના. ફિર મુંહકો ઢંકના નહીં. ગરદન, મત્થા, હાથ-પાંવ હિલાના નહીં યા ઊંચાનીચા કરના નહીં.

જીભ યા હોઠ ફડફડાના નહીં. દાંતોંકો યા હોંઠકો ભીડના નહીં. સહજ રહતા હો વૈસા હી મુંહ, હોંઠ, દાંત આદિ રખના. જોર, દબાવ યા તનાવ કહીં કિસી અંગ પર ડાલના નહીં. ગીલે વસ્ત્ર ધારણ કરના નહીં. ભગવાનકી લીલાઓંકે ભજન, પદ વ સંકીર્તન વિશ્રાંતિકે સમય ગાના. સ્તુતિયોંકા પાઠ આનંદપૂર્ણ ચિત્તસે કરના.

સદ્‌ગુરુકે સ્મરણ-ધ્યાનકે માધ્યમસે સતત અનુસંધાન રખના. તબ મન મંત્રમય હોતા જાયેગા. મનમેં મંત્ર ઔર મંત્રમેં મન રમ જાયેગા. ફિર જમ જાયેગા. મન વ મંત્રકા જમ જાના માને ચિત્તકી એકાગ્ર અવસ્થા. ઈષ્ટદેવમેં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રખના ઔર વે કૃપા અવશ્ય કરેંગે હી ઐસી દૃઢ નિષ્ઠા રખના.

કલસે વિધિવત્ અનુષ્ઠાન પ્રહર રાત્રિ શેષ રહ જાયે તબસે પ્રારંભ કર દેના. નિત્યપ્રતિકા જપ, તપ, સ્વાધ્યાય, નિત્ય-નૈમિત્તિક પાઠપૂજન આદિ અનુષ્ઠાનકે સમયમેં ચાહે ન કરેં, તબ ભી દોષ નહીં હોતા હૈ.

પૂછને પર શ્રીગુરુદેવને સમઝાયા કિ પ્રહર રાત્રિ શેષ હો ઉસી કાલકો બ્રાહ્મકાલ કહા હૈ. રાત્રિકે ચૌથે પ્રહરકા તીસરા મુહૂર્ત બ્રાહ્મ કહલાતા હૈ. પ્રવેશકાલસે આરંભ કરકે પચપન ઘડીકે સમયકો ઉષઃકાલ, છપ્પન ઘડીકે સમયકો અરુણોદય, સત્તાવન ઘડી પર પ્રાતઃ ઔર બાદકે સમયમેં સૂર્યોદય હોતા હૈ. ઉષઃકાલ, અરુણોદય, પ્રાતઃકાલ ઔર સૂર્યોદય, યે ચાર કાલ ઇસ પ્રકાર હોતે હૈં.

અપને અરુણોદયસે વેધકા વિચાર રખતે હૈં. વેધયુક્ત નક્ષત્ર વ તિથિમેં વ્રત નહીં કરતે હૈં. જૈસે કિ, અષ્ટમીસે વિદ્ધા નવમી હોં તો ઉસે ત્યાગ કર દશમકો વ્રત કરના ચાહિયે.

જગન્નિયંતા, અખિલેશ્વર શ્રીરામભદ્રજી મહારાજને ચૈત્ર માસ, શુક્લ પક્ષ, પુનર્વસુ નક્ષત્રસે યુક્ત નવમી તિથિમેં, કર્ક લગ્નમેં અવતાર ધારણ કિયા હૈ. શ્રીરામનવમી તિથિપ્રધાન હૈ. શ્રીજાનકીનવમી ભી તિથિપ્રધાન હૈ. ઇસીલિયે અષ્ટમી વિદ્ધા નવમીકા ત્યાગ કર શુદ્ધ નવમીમેં વ્રત કરના ચાહિયે. શુદ્ધ નવમીમેં વ્રત કરના ચાહિયે. શુદ્ધ નવમીમેં પુનર્વસુ નક્ષત્ર ન હોવેં, તો ભી વહ શ્રીરામનવમી હી અધિક ફલ દેનેવાલી હોતી હૈ.

દેખો, ભગવાનકે અવતાર પૂર્ણ ઔર અપૂર્ણકિ ભેદસે દો પ્રકારકે હોતે હૈં. પૂર્ણ અવતારમેં તિથિકી પ્રધાનતા ઔર અપૂર્ણમેં નક્ષત્રકી પ્રધાનતા માની હૈ. નારદ પંચરાત્રમેં ઐસા લિખા હૈ. વિષ્ણુપુરાણમેં લિખા હૈ કિ શ્રીકૃષ્ણ જયંતીકા વ્રત નક્ષત્રપ્રધાન ઔર શ્રીરામજયંતીકા વ્રત તિથિપ્રધાન હૈ.

ઇસલિયે, શ્રીકૃષ્ણજયંતીકા વ્રત સપ્તમી, અષ્ટમી, નવમી યા જિસ તિથિમેં ભી, રોહિણી નક્ષત્ર હોવેં, ઉસી તિથિમેં કરના ચાહિયે. ઇસમેં કૃત્તિકાકા નિષેધ કહા ગયા હૈ. અરુણોદયકે સમય યદિ પલમાત્રકે લિયે ભી કૃત્તિકા હો તો ઉસ કૃત્તિકાસે યુક્ત રોહિણી નક્ષત્રકા ત્યાગ કર દૂસરે દિન વ્રત કરના ચાહિયે.

ઇસી તરહ દશમી વિદ્ધા એકાદશીકા વ્રત વૈષ્ણવોંકો નહીં કરના ચાહિયે. શાસ્ત્રમેં ઐસા કહા હૈ કિ દશમીમેં અસુરોંકા ઔર એકાદશીમેં દેવતાઓંકા જન્મ હુઆ હૈ. દશમી વિદ્ધા એકાદશીકા વ્રત કરને પર અસુરોંકા તેજ વ બલ બઢતા હૈ.

અનુષ્ઠાન વિધિ શ્રી હસ્તાક્ષરોમેં

१ श्रीरामचंद्राय नमः

भगवान् भक्ति, ध्यान, जप, तप, मौन, व्रत देव आराधन, दान आदि अनुष्ठान में, विषयासक्ति भाव, सर्व संहार कारक है।

श्री अनुष्ठान विधि

प्रथम उत्तम मुहूर्त (चंद्र - तिथि - नक्षत्र) देखकर उत्तम लग्न में प्रारम्भ करना।
मंत्र संख्या २४ लाख - का जाप -

(संयम)

(१) ब्रह्मचर्य का सतत पालन (२) असत्य का बिलकुल त्याग (३) अस्वाद [illegible] का त्याग (४) भूमि शयन - (५) केश न निकालना (६) एकासन स्वयं - (७) फलादिका ग्रहण विशेष रखना। दिन में शयन का त्याग - (आपस्मरण) मौन / १० एक आसन / - ये दस संयम पालन करना।

स्थान (१) छोटा / (प्रारम्भ दिन का कार्य)

स्थान को खूब साफ कर (धोकर) एक छोटी सी वेदी बनाना और उस पर एक छोटा पाटला स्थापित करना। [illegible] रखना कि (तुम्हारा मुख उत्तर को ओर रहे) पाटला पर चावल से इस प्रकार यंत्र लिखें। और इस मंत्र का सविधि पूजन करें। जप.

(आचमन) श्री रामाय नमः १ श्री रामचंद्राय नमः २ श्री रामभद्राय नमः ३ -

यह तीन आचमन करना।

संकल्प हाथ में या आचमनी में पानी लेकर (कर) ना।

अथ मम कायिक वाचिक मानसिक जन्म जन्मान्तरीय संचित क्रियमाणादि लघु स्थूल महा पातक निवृत्तये मनोरिष्ट शान्त में श्री राम युगल पादारविंद प्रेमानुराग प्राप्त्ये श्री राममंत्र जपं अहं करिष्ये।

आवाहनम्।

ॐ आगच्छ श्री राम मंत्रस्य रामचंद्र स्वरूप प्रभु। आस्थाप्य त्वं देव तिष्ठस्व हृदये मम - (३ आचमन करना) रामाय नमः (लि)

रां से प्राणायाम करना तीन बार - ।

विनियोगः। हाथ में जल लेकर करना।

ॐ श्रीराम अस्य षडक्षर मंत्र राजस्य ब्रह्मर्षिः गायत्री छंदः श्रीरामो देवता, रां बीजं नमः शक्तिः रामाय कीलकं।

श्रीराम युगल पादाब्जे प्रेमानुराग भक्ति प्राप्त्यर्थे जपे विनियोगः।

रिषीयादि न्यास।

जिन जिन अंगों के नाम हैं मंत्र से उनका स्पर्श करें

ॐ ब्रह्मर्षये नमः सिरसि।

ॐ गायत्री छन्दसे नमः मुखे।

ॐ रामो देवतायै नमः हृदये।

ॐ रां बीजाय नमः हृदये नाभौ।

ॐ नमः शक्तये नमः गुह्ये

ॐ रामाय कीलकाय नमः पादौ।

ॐ श्री राम मंत्र जपे विनियोगः नमः सर्वांगे।

फिर तीन बार आचमन करना रामाय रामभद्राय रामचंद्राय विः

अंग न्यासः

ॐ रां अंगुष्ठाभ्याम् नमः।

" रीं तर्जनीभ्याम् नमः।

" रूं मध्यमाभ्याम् नमः।

" रैं अनामिकाभ्याम् नमः।

" रौं कनिष्ठिकाभ्याम् नमः।

" रः करतलकर पृष्ठाभ्याम् नमः।

हृदयादि न्यासः।

ॐ रां हृदयाय नमः।

रीं सिरसे स्वाहा।

" रूं शिखायै वौषट्।

" रैं कवचाय हुं।

" रौं नेत्राभ्यां वौषट्।

" रः अस्त्राय फट्।

जाप नियम प्रमाणे करना।

અનુષ્ઠાન-વિધિ

શ્રીરામચંદ્રાય નમઃ ।

ભગવદ્-ભક્તિ, જ્ઞાન, જપ, તપ, મૌન, વ્રત, દેવઅર્ચન, દાન, આદિ અનુષ્ઠાનમેં, વિષયાસક્તિભાવ, સર્વસંહારકારક હૈ.

શ્રીઅનુષ્ઠાન વિધિ :

પ્રથમ ઉત્તમ મહૂર્ત (ચંદ્ર, તિથિ, નક્ષત્ર) દેખકર ઉત્તમ લગ્નમેં પ્રારમ્ભ કરના. મંત્રસંખ્યા ૨૪ લાખકા જાપ.

સંયમ : (૧) બ્રહ્મચર્યકા સતત પાલન (૨) અસત્યકા બિલકુલ ત્યાગ (૩) અખાદ્યાન્નકા ત્યાગ (૪) ભૂમિશયન (૫) કેશ ન નિકાલના (૬) એકાશન સ્વલ્પ (૭) ફલાદિકા ગ્રહણ વિશેષ રખના (૮) દિનમેં શયનકા ત્યાગ (૯) જાપ સમય મૌન ઔર (૧૦) એક આસન. યે દસ સંયમ પાલન કરના.

સ્થાન એક હી હો.

પ્રારંભદિનકા કાર્ય : સ્થાનકો ખૂબ સાફ કર (ધોકર) એક છોટી સી વેદિ બનાના ઔર ઉસ પર એક છોટા પીઢા (પાટલા) સ્થાપિત કરના. ઈસ પ્રકાર રખના કિ તુમ્હારા મુખ ઉત્તરકી ઔર રહેં. પીઢા (પાટલા) પર ચોખાસે ઈસ પ્રકાર યંત્ર લિખેં ઔર ઈસ યંત્રકા સવિધિ પૂજન કરેં. પૂજાવિધિ તુમ લિખ લો. યહ પૂજન પ્રારંભમેં ઔર સમાપ્તમેં હી કરના, રોજ નહીં.

શ્રીસીતારામાય નમઃ

ધ્યાનમ્

રક્તામ્ભોજદલાભિરામનયનં પીતામ્બરાલંકૃતં ।
શ્યામાંગં દ્વિભુજં પ્રસન્નવદનં શ્રીસીતયા શોભિતમ્ ।
કારુણ્યામૃતસાગરં પ્રિયગણૈર્ભ્રાત્રાદિભિર્ભાવિતમ્ ।
વન્દે વિષ્ણુશિવાદિ સેવ્યમનીશં ભક્તેષ્ટદં રાઘવમ્ ॥

આવાહનમ્

આગચ્છ દેવ દેવેશ ! જાનક્યા સહ રાઘવ ।
ગ્રહાણ મમ પૂજાં ચ, વાયુપુત્રાદિભિર્યુતઃ ॥

આસનમ્

સુવર્ણરચિતં રામ ! દિવ્યસ્તરણશોભિતમ્ ।
આસનં હિ મયા દત્તં, ગ્રહાણ મણિચિત્રિતમ્ ॥

પાદ્યમ્

ઇદં પાદ્યં મયા દત્તં, દિવ્ય નરનરોત્તમમ્ ।
પ્રસીદ જાનકીનાથ ! ગ્રહાણ સમ્મુખો ભવ ॥

અર્ઘ્યમ્

દિવ્યૌષધિરસોપેતં દિવ્યસૌરભ્યસંયુતમ્ ।
તુલસીપુષ્પદર્ભાઢ્યમર્ઘ્યં મે પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

આચમનમ્

સુગન્ધવાસિતં દિવ્યં નિર્મલં સરયૂદકમ્ ।
ગ્રહાણાચમનં નાથ ! જાનક્યા યહ રાઘવ ! ॥

મધુપર્કમ્

નમો રામાય ભદ્રાય તત્ત્વજ્ઞાનસ્વરૂપિણે ।
મધુપર્કં ગ્રહાણેમં જાનકીપતયે નમઃ ॥

પંચામૃતસ્નાનમ્

પંચામૃતં મયાઽઽનીતં પયોદધિ ઘૃતં મધુ ।
યુતં શર્કરયા દેવ ! ગ્રહાણ જગતીપતે ॥

અબ પુરુષસૂક્તસે અભિષેક કરના.

ૐ સહસ્રશીર્ષા પુરુષઃ સહસ્રાક્ષઃ સહસ્રપાત્ ।
સ ભૂમિં સર્વતઃ સ્પૃત્વાઽત્યતિષ્ઠદ્ દશાંગુલમ્ ॥૧॥
પુરુષ એવેદં સર્વં યદ્ ભૂતં યચ્ચ ભાવ્યમ્ ।
ઉતામૃતત્વસ્યેશાનો યદ્ અન્નેનાતિરોહતિ ॥૨॥
એતાવાનસ્ય મહિમાઽતો જ્યાયાંશ્ચ પુરુષઃ ।
પાદોઽસ્ય વિશ્વા ભૂતાનિ ત્રિપાદસ્યામૃતં દિવિ ॥૩॥
ત્રિપાદૂર્ધ્વ ઉદૈત્પુરુષઃ પાદોઽસ્યેહાભવત્પુનઃ ।
તતો વિશ્વં વ્યક્રામત્ સાશનાનશને અભિ ॥૪॥
તતો વિરાડ્ અજાયત વિરાજો અધિપુરુષઃ ।
સજાતો અત્યરિચ્યત પશ્ચાદ્ ભૂમિમ્ અથો પુરઃ ॥૫॥
તસ્માદ્ યજ્ઞાત્ સર્વહુતઃ સંભૃતં પૃષદાજ્યમ્ ।
પશૂસ્તાંશ્ચક્રે વાયવ્યાનારણ્યા ગ્રામ્યાશ્ચ યે ॥૬॥
તસ્માદ્ યજ્ઞાત્ સર્વહુત ઋચઃ સામાનિ જજ્ઞિરે ।
છન્દાંસિ જજ્ઞિરે તસ્માદ્ યજુસ્તસ્માદ્ અજાયત ॥૭॥
તસ્માદશ્વા અજાયન્ત યે કે ચોભયાદતઃ ।
ગાવો હ જિજ્ઞરે તસ્માત્ તસ્માજ્જાતા અજાવયઃ ॥૮॥
તે યજ્ઞં બર્હિષિ પ્રૌક્ષન્ પુરુષં જાતમગ્રતઃ ।
તે ન દેવા અયજન્ત સાધ્યા ઋષયશ્ચ યે ॥૯॥

યત્પુરુષં વ્યદધુઃ કતિધા વ્યકલ્પયન્ ।
મુખં કિમસ્યાસીત્ કિં બાહૂ કિમૂરુ પાદા ઉચ્યતે ॥૧૦॥
બ્રાહ્મણોઽસ્ય મુખમાસીદ્ બાહૂ રાજન્ય કૃતઃ ।
ઉરુ તદસ્ય યદ્ વૈશ્યઃ પદ્ભ્યાં શૂદ્રો અજાયત ॥૧૧॥
ચન્દ્રમા મનસો જાતશ્ચક્ષોઃ સૂર્યો અજાયત ।
શ્રોત્રાદ્ વાયુશ્ચ પ્રાણશ્ચ મુખાદ્ અગ્નિરજાયત ॥૧૨॥
નાભ્યા આસીદ્ અન્તરિક્ષં શીર્ષ્ણો દ્યૌઃ સમવર્તત ।
પદ્ભ્યાં ભૂમિર્દિશઃ શ્રોત્રાત્ તથા લોકાન્ અકલ્પયન્ ॥૧૩॥
યત્પુરુષેણ હવિષા દેવા યજ્ઞમતન્વત ।
વસન્તોઽસ્યાસીદ્ આજ્યં ગ્રીષ્મ ઈધ્મઃ શરદ્ હવિઃ ॥૧૪॥
સપ્તાસ્યાસન્ પરિધયસ્ત્રિઃ સપ્ત સમિધઃ કૃતાઃ ।
દેવા યદ્ યજ્ઞં તન્વાના અબધ્નન્ પુરુષં પશુમ્ ॥૧૫॥
યજ્ઞેન યજ્ઞમયજન્ત દેવાસ્તાનિ ધર્માણિ પ્રથમાન્યાસન્ ।
તે હ નાકં મહિમાનઃ સચન્ત યત્ર પૂર્વે સાધ્યાઃ સન્તિ દેવાઃ ॥૧૬॥

શુદ્ધોદક-સ્નાનમ્

દિવ્યતીર્થ હૃતૈસ્તોયૈઃ સર્વૌષધિસમન્વિતૈઃ ।
સ્નાપયામ્યહં ભક્ત્યા પ્રીયતાં જાનકીપતે ॥

વસ્ત્રમ્

સન્તપ્તકાંચનપ્રખ્યં પીતામ્બરમિદં હરે ।
સંગ્રહાણ જગન્નાથ ! રામચન્દ્ર ! નમોસ્તુતે ॥

યજ્ઞોપવીતમ્

યજ્ઞોપવીતં સૌવર્ણં મયા દત્તં રઘૂત્તમ ।
ગ્રહાણ સુમુખો ભૂત્વા પ્રસીદ કરુણાનિધે ॥

ગન્ધમ્

પ્રધાન પુષ્પ સારાઢ્ય સ્તવ પૂજન કર્મણિ ।
પ્રગૃહ્યતાં દીનબન્ધો ! ગન્ધોઽયં મંગલપ્રદમ્ ॥

ચન્દનમ્,

મલયાચલસમ્ભૂતં શીતમાનન્દવર્દ્ધનમ્ ।
કાશ્મીરઘનસારાઢયં ચંદનં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

ધૂપમ્

વન્સપતિરસોત્પન્નં સુગન્ધાઢયં મનોહરમ્ ।
ધૂપં ગ્રહાણ દેવેશ ! જાનક્યા સહ રાઘવ ॥

દીપમ્

ઘૃતવર્તિ સમાયુક્તં કર્પૂરાદિસમન્વિતમ્ ।
દીપં ગ્રહાણ દેવેશ ! મમ સિદ્ધિપ્રદો ભવ ॥

નૈવેદ્યમ્

પૂપમોદકસંયાવ પયઃ પક્વાદિકં વરમ્ ।
નિર્મિતં બહુસંસ્કારૈઃ નૈવેદ્ય પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

જલમ્

શીતલં સ્વાદુ શુદ્ધં ચ પરાતૃપ્તિકરં જલમ્ ।
સમસ્તદેવદેવેશ ! પ્રીત્યર્થં પ્રતિગૃહ્યતામ્ ॥

સ્તુતિઃ

શ્રી વલ્લભાનન્ત ! જગન્નિવાસ ! શ્રી રામ ! રાજેન્દ્ર નમો નમસ્તે ।
સદા સનાથં કુરુ મામ નાથં, નાથ ! પ્રભો ! દીનદયાલુ મૂર્તે ॥

અપરાધ-ક્ષમાપનમ્

ઉપચારૈર્યથા સાધ્યૈઃ યા પૂજા તુ મયા કૃતા ।
સા સર્વા પૂર્ણતાં યાતુ અપરાધં ક્ષમસ્વ મે ॥

પ્રદક્ષિણા

યાનિ કાનિ ચ પાપાનિ જન્માન્તરે કૃતાનિ ચ ।
તાનિ સર્વાણિ નશ્યન્તુ પ્રદક્ષિણ પદે પદે ॥

યહ પૂજનવિધિ રોજ નહીં કરના પરન્તુ જપકે પ્રારંભકી વિધિ જો લિખકર દી હૈ, વહ રોજ કરના.

लिखी हुई यंत्रपूजाविधिको श्रीगुरुदेवने पढकर उसके ऊपर लिखा, ''यंत्रपूजाविधि'' और नीचेकी खाली जगहमें लिखा, 'यह पूजन प्रथम दिन तथा समाप्तिदिन ही करना है, रोज नहीं. पुरुषसूक्तसे अभिषेक करना. पुरुषसूक्त दूसरे स्थान परसे लेना.''

यह पूजन प्रथम दिन तथा समाप्त दिन ही करना है रोज नहीं।
पुरुषसूक्त से अभिषेक करना।
पुरुषसूक्त दूसरे स्थान परसे लेना।

જપવિધિ

(આચમન) શ્રી રામાય નમઃ (૧) શ્રી રામચંદ્રાય નમઃ (૨) શ્રી રામભદ્રાય નમઃ (૩) યહ તીન આચન કરના. સંકલ્પ હાથમેં યા આચમનીમેં પાની લેકર કરના :

અદ્ય મમ કાયિક, વાચિક, માનસિક, જન્મજન્માન્તરીય સંચિત ક્રિયમાણાદિ લઘુસ્થૂલ મહાપાતક નિવૃત્તયે સર્વોરિષ્ટ શાન્તયે શ્રીરામયુગલ-પાદારવિંદ પ્રેમાનુરાગ પ્રાપ્તયે શ્રીરામમંત્ર-જપં અહં કરિષ્યે.

આવાહનમ્

ૐ આગચ્છ શ્રીરામમંત્રસ્ય રામચંદ્ર સ્વરૂપ ધૃક્ ।
આવાહ્યામ્યહં દેવ તિષ્ઠસ્વ હૃદયે મમ ॥

તીન આચમન કરના. રામાય નમઃ, વગૈરહ.

શં સે પ્રાણાયામ કરના, તીન બાર.

વિનિયોગ હાથમેં જલ લેકર કરના : ૐ શ્રીરામ અસ્ય ષડાક્ષર મંત્રરાજસ્ય ઋષિર્ । ગાયત્રી છન્દઃ । શ્રીરામોદેવતા । રાં બીજં । નમઃ શક્તિઃ । રામાય કીલકા ।

શ્રીરામયુગલપાદારવિંદ પ્રેમાનુરાગ પ્રીત્યર્થે જપે વિનિયોગઃ ।

ऋषियादि न्यासः : - જિસ જિસ અંગોંકે નામ હૈં, મંત્રસે ઉનકો સ્પર્શ કરના :

ॐ ब्रह्मर्षये नमः शिरसि ।
ॐ गायत्री छन्दसे नमः - मुखे ।
ॐ रामोदेवतायै नमः - हृदये ।
ॐ रां बीजाय नमः नाभौ ।
ॐ नमः शक्तये नमः गुह्ये ।
ॐ रामाय कीलकाय नमः - पादौ ।
ॐ श्रीराममंत्र जपे विनियोगः नमः - सर्वांगे ।

ફિર તીન બાર આચમન કરના : રામાય, રામચંદ્રાય, રામભદ્રાય. વગૈરહ.

अंगन्यासः -

ॐ रां- अंगुष्ठाभ्याम् नमः ।
ॐ रीं तर्जनीभ्याम् नमः ।
ॐ रुं मध्यमाभ्याम् नमः ।
ॐ रैं अनामिकाभ्याम् नमः ।
ॐ रौं कनिष्ठिकाभ्याम् नमः ।
ॐ रः करतलकर पृष्ठाभ्याम् नमः ।

हृदयादि न्यासः -

ॐ रां- हृदयाय नमः ।
ॐ रीं शिरसे स्वाहा ।
ॐ रुं शिखायै वौषट् ।
ॐ रैं कवचाय हूं ।
ॐ रौं नेत्राभ्यां वौषट् ।
ॐ रः अस्त्राय फट् ।

જાપ નિયમ (પ્રમાણે) અનુસાર કરના.

૨૯-૧૧-૫૩ : પોરબંદરસે શ્રીગુરુદેવને પત્રમેં લિખા : શરીરકી અસ્વસ્થતાસે

પત્ર નહીં લિખ સકા. કુમુદ, તુમ મેરી હો, તબ દોષ-ગુણ ક્યા હૈ યહ સમઝના હી ક્યોં ?

૯-૧૨-૫૩ : રાજકોટસે શ્રીગુરુદેવકા તાર મિલા : કલ બંબઈ પહુંચતા હૂં. આપ સબ બંબઈ મિલો. શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞાનુસાર પંડિતજી મહારાજસે અનુષ્ઠાનકી વિસર્જનવિધિ સંપન્ન કરકે હમ રાત્રિકો બંબઈ પહુંચે. જયરામભાઈ કે ભાઈ પ્રભુભાઈકે લગ્ન તથા પુત્ર જગદીશ વ અરવિંદકે યજ્ઞોપવીતકા સમારોહ દિનાંક ૧૧-૧૨-૫૩ કો નિશ્ચિત હુઆ હૈ.

પરંતુ પ્રભુભાઈકા સાલા સુધીરભાઈ અમૃતલાલભાઈ કોટક યકાયક બીમાર હો ગયે હૈં. દો દિનસે અસ્પતાલમેં ગંભીર હાલતમેં બેહોશ હૈં. ડાકટરોંને કહ દિયા હૈ કિ હાલત ગંભીર હૈ. દોનોં પક્ષકે પરિવાર અત્યંત ચિંતિત હૈં ઔર શ્રીગુરુદેવકી પ્રતીક્ષા આતુરતાસે કર રહે હૈં. કયા સમારંભ સ્થગિત રખના પડેગા ?

૧૦-૧૨-૫૩ : શ્રીગુરુદેવ રાજકોટસે પ્લેનમેં પધારેં. એરોડ્રોમ પર સર્વપ્રથમ બાત સુધીરભાઈકે બારેમેં હુઈ. શ્રીગુરુદેવને કહા : ચિંતા ન કરો. જરૂર અચ્છે હો જાયેંગે. શુભ કાર્ય રોકના નહીં. શાંતિપૂર્વક સંપન્ન હો જાયેગા. ચિંતા જૈસા કુછ હૈ નહીં.

શ્રીગુરુદેવને મુઝસે પૂછા : જ્યોતિ કહાં હૈ ? મૈં ઉસકો બહુત જલ્દી મિલના ચાહતા હૂં.

મૈં : જ્યોતિબહન ઔર મનુભાઈ મદ્રાસ હૈં. પરંતુ અભી દોપહરકે પ્લેનસે બંબઈ આ રહે હૈં ઔર એરોડ્રોમસે સીધે લંડન જા રહે હૈં, કારણ કિ મદ્રાસમેં ઉનકો સમાચાર મિલા હૈ કિ મનુભાઈકી માં લંડનમેં જ્યાદહ બીમાર હો ગઈ હૈ.

શ્રીગુરુદેવ સુધીરભાઈકો દેખનેકે લિયે અસ્પતાલ હોકર શ્રીગુરુમંદિર પધારે. સ્નાન, પૂજન, ભોજન આદિસે નિવૃત્ત હોકર, બાહર સભામેં બિરાજે હુએ શ્રીગુરુદેવને કહા :

સુધીરકે લિયે ચિંતા જૈસા કુછ હૈ નહીં. પ્રભુભાઈ કે શ્વસુરપક્ષકે ગીધુભાઈ કોટક, સુધીરકે માતાપિતા તથા કોટક પરિવારકો મૈંને યહી બાત કહી હૈ કિ ચિંતા ન કરો ઔર તરુણા વ પ્રભુભાઈકા લગ્ન કલકા નિશ્ચિત કિયા હૈ, સો કર દેના હી અચ્છા હૈ. શુભકાર્યમેં દેર નહીં કરના ચાહિયે ઔર અશુભ કાર્યમેં પ્રવૃત્ત હોનેકે પહલે સૌ બાર વિચાર ઔર દસ સુજ્ઞ વ સજ્જનોંસે સલાહ કરના ચાહિયે.

પ્રભુભાઈ કે ભાવકે વશ હોકર અબ મૈં આ ગયા હૂં. પરંતુ યદિ લગ્ન સ્થગિત

રખેંગે તો કહ નહીં સકતા હૂં કિ ફિર જબ રખેંગે તબ આ સકૂંગા. અબ તો પુષ્કરમેં આરામ કરકે કાષ્ઠમૌન પ્રારંભ કરના હૈં. યહ પક્કા નિશ્ચય હૈ. કોટક પરિવારકા અભી કોઈ નિશ્ચય નહીં હુઆ હૈ કિ ક્યા કરેં !

કુછ દેર પશ્ચાત્ જયરામભાઈ, ગીધુભાઈ કોટક ઔર કોટક પરિવારને આકર શ્રીગુરુદેવકો પ્રણામ કિયા.

શ્રીગુરુદેવ : બૈઠો ઔર બતલાઓ કિ આપ સબકા ક્યા નિશ્ચય હુઆ હૈ ?

ગીધુભાઈ : સુધીરકી ઐસી હાલતમેં કલ તરુણાકા લગ્ન કરનેકે લિયે કિસીકે મનમેં ઉત્સાહ-આનંદ નહીં હૈ. ઈસલિયે કલકા લગ્ન સમારોહ સ્થગિત રખના હૈ ઔર સુધીરકે અચ્છે હો જાને પર શુભ મુહૂર્તમેં નિશ્ચિત કરેંગે. તબ આપશ્રી કૃપા કરકે અવશ્ય પધારના. હમારી આપસે યહી હાર્દિક પ્રાર્થના હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છી બાત હૈ. જબ આપ ચાહેં ઔર ઠીક સમઝેં તબ લગ્ન સમારોહ હોગા. મેરે આને યા ન આનેમેં કોઈ અન્તર હી નહીં રહ ગયા હૈ. મૈં તો લગ્ન પર આ હી ગયા હૂં ઔર આશીર્વાદ ભી દે હી ચુકા હૂં.

સભામેં પાંચ-સાત મિનિટ શાંતિ છા ગઈ. પશ્ચાત્ કુછ પ્રશ્નોત્તર હુયે.

દુઃખ-સુખકી અનુભૂતિ હોના યહ ભૂલ હૈ ?

પ્રશ્ન : દુઃખ યા સુખકી અનુભૂતિ હોના યહ હમારી ભૂલકા પરિણામ હૈ ક્યા ?

શ્રીગુરુદેવ : નહીં, નહીં, ઐસા નહીં હૈ. પ્રતિકૂલતામેં દુઃખ ઔર અનુકૂલતામેં સુખ હોના, ઈસ બાતમેં ભૂલ નહીં હૈ. પરંતુ અનુકૂલ યા પ્રતિકૂલ, જો ભી હો, યહ અપને હાથકી બાત ન માન કર યે વિચાર મનમેં સ્થિર બનાયે રખનેસે હી તો સુખ યા દુઃખ હોતા રહતા હૈ ન ?

તુમ ધૈર્યસે કામ લો. ભગવન્નામમેં વ શરણાગતિમેં નિષ્ઠા રખો ઔર પુરુષાર્થમેં બરાબર લગે રહો. વ્યવહારમેં પ્રારબ્ધ હી મુખ્ય હૈ. પરંતુ ભગવત્-પ્રાર્થના ઔર નિષ્ઠાયુક્ત પુરુષાર્થસે સંકટ ઔર પ્રતિકૂલતા દૂર હો જાતે હૈં.

દુષ્કાલ ક્યોં ? ઈસકા ઉપાય ક્યા ?

પ્રશ્ન : ભારતમેં ઈતને દુષ્કાલ ક્યોં હોતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : કારણ કિ યજ્ઞ બંદ હો ગયે હૈં. જો હોતે હૈં ઉનમેં શુદ્ધ વિધિ, વ્યવહાર, આચરણ ઔર વિચાર વા ભાવના નહીં હોતે હૈં. યજ્ઞકે નામ પર

સ્વાર્થપૂર્તિ કી જાતી હૈ. અનીતિ ઔર અધર્મકી અશુદ્ધિ બઢ ગઈ હૈ. પરહિતાય ઔર પરસુખાય જો કિયા જાવે વહી યજ્ઞ હોતા હૈ. યજ્ઞસે શુભ પરમાણુ ઔર શુભ પરમાણુસે ઋતુચક્ર બરાબર સુનિયોજિત રહતા હૈ. આવશ્યક હો ઉતની હી માત્રામેં વૃષ્ટિ, શીત, ગરમી, વાયુ આદિ હમકો પ્રાપ્ત હોતે હી હૈં.

યહ ધ્રુવ હૈ કિ મનુષ્યકો જો કુછ ભી ધન, બુદ્ધિ, સત્તા, ક્રિયાશીલતા, ઈત્યાદિ મેં સે જો ભી વિશેષ માત્રામેં પ્રાપ્ત હૈ ઉસકા ત્યાગ કરના ચાહિયે, ક્યોંકિ પરહિતકા બડા સત્કર્મ હી યદિ જિસકે માધ્યમસે નહીં કિયા જાવેં તો વૈસે ધન, બુદ્ધિ, સત્તા ઈત્યાદિકા પ્રાપ્ત હોના સર્વથા નિરર્થક હી હૈ.

યજ્ઞો દાનં તપશ્ચૈવ પાવનાનિ મનીષિણામ્ ।
યજ્ઞાયાચરતઃ કર્મ સમગ્રં પ્રવિલીયતે ॥
કર્મ બ્રહ્મોદ્ભવં વિદ્ધિ બ્રહ્માક્ષરસમુદ્ભવમ્ ।
તસ્માત્સર્વગતં બ્રહ્મ નિત્યં યજ્ઞેપ્રતિષ્ઠિતમ્ ॥ (ગી : ૪-૧૫)

અર્થાત્ યજ્ઞ, દાન ઔર તપ, યે તીન તો જ્ઞાનિયોંકો ભી પવિત્ર કર દેતે હૈં. જો પુરુષ યજ્ઞાર્થ માને પરહિતાય કર્મ કરતા હૈ, ઉસકા સમગ્ર કર્મ-સંચયકા અત્યંત લય હોતા હૈ, કારણકિ કર્મ બ્રહ્મરૂપ વેદસે ઉત્પન્ન હુએ હૈં. ઈસીલિયે સર્વ-વ્યાપક, પરમબ્રહ્મ યજ્ઞાર્થ કર્મમેં હી નિત્ય પ્રતિષ્ઠિત રહે હુએ હૈં.

સંપૂર્ણ પ્રાણી અન્નસે ઉત્પન્ન હોતે હૈં. અન્નકી ઉત્પત્તિ વૃષ્ટિસે હોતી હૈ, વૃષ્ટિ યજ્ઞસે હોતી હૈ ઔર વહ યજ્ઞ કર્મોંસે અર્થાત્ સત્કર્મોંસે હી સંપન્ન હોતા હૈ. શુભકર્મ જો હોતે હૈં ઉન્હીંસે ઈશ્વર પ્રસન્ન હોતે હૈં. પરંતુ આજ તો મનુષ્યકો ધર્મ, ઈશ્વર વા સત્કર્મકે પ્રતિ હૃદયસે અશ્રદ્ધા હો ગઈ હૈ.

પ્રશ્ન : અશુભ પરમાણુઓંકો વા દુષ્કાલ જૈસે સામૂહિક સંકટકો દૂર કરનેકા ક્યા ઉપાય હૈ ? હમારે વશમેં હોવે ઐસા કોઈ ઉપાય હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : ઐસા ઉપાય અવશ્ય હૈ ઔર વહ હૈ ભગવત્-પ્રાર્થના. સચ્ચે હૃદયસે નિત્યપ્રતિ પ્રભુપ્રાર્થના કરો. સચ્ચે હૃદયકી સચ્ચી પ્રાર્થના પ્રભુ જરૂર સુનતે હી હૈં.

ભગવન્નામ, રૂપ, ગુન, લીલા, ધામ, યશ આદિકો જાનો, સમઝો ઔર હો સકે ઉતના આચરણમેં ડાલો. 'પરોપકારાય પુણ્યાય, પાપાય પરપીડનમ્ ।' યદિ યહ સધ જાવે, જીવનમેં ચરિતાર્થ હો જાવે તો ભગવાન હમારે પીછે-પીછે ફિરે,

હોં ! પરાયેકો પીડા પહુંચાનેકે સમાન કોઈ પાપ નહીં હૈ ઔર પરાયેકો સુખ દેનેકે સમાન કોઈ પુણ્ય નહીં હૈ.

કર મન કામના જીવોંકે કલ્યાનકી,
વહી તેરા લક્ષ્ય હો અરુ રુચિ હો જીવનકી.

ધર્મ માને નીતિ, ધર્મશાસ્ત્રોંમેં તથ્ય અવશ્ય હૈ. ઈનમેં શંકા નહીં કરના. પરંતુ ઈનકે ઉપદેશક, વક્તા વ ઉન્હેં માનને વાલોંકો સમઝના ઔર જાનના. ધર્મકો કેવલ કહને યા સુનનેસે કુછ લાભ નહીં હોગા ! જબ તક હમ સબ નીતિકો આચરણમેં ઠોસ નહીં કરેં તબ તક હમ ઉન્નતિકે પાત્ર નહીં, યહ ધ્રુવ હૈ. ઉન્નતિ વ અવનતિ સત્કર્મ વ દુષ્કર્મકા પરિણામ હૈ.

હમારે શરીરમેં કિતને પ્રકારકે વ કિતને અવયવ હૈં ! ઔર ઈન સબકો કિતને વિભિન્ન પ્રકારકે ધર્મ વ કર્તવ્ય હૈં ! યે અવયવ અપને-અપને કાર્યમેં બરાબર લગે રહતે હૈં તભી શરીરકા પૂરા કાર્ય સુસંપન્ન હો પાતા હૈ.

ઉસી પ્રકાર હમારા દેશ ભી એક વિરાટ શરીર હૈ. હમ સબ ઉસકે વિભિન્ન અવયવકે સમાન હૈં. તાત્પર્ય કિ હમારી સામૂહિક જિમ્મેવારી હૈ. હમારા સામૂહિક માનવધર્મ હૈ. ઈસલિયે એકએક વ્યક્તિ અથવા વિશેષ જનસમૂહ, જબ સામૂહિક માનવધર્મકા પાલન કરતા હૈ, તભી સબકો સુખશાંતિ મિલતે હૈં. યદિ અધિકાંશ જનસમૂહ માનવધર્મકા પાલન નહીં કરતા હૈ, તો સભીકો દુઃખ-પીડા પહુંચતે હૈં.

ઈસલિયે જો કોઈ સમઝ પાતા હૈ, ઉસે ચાહિયે કિ જો વસ્તુ ઔર જો બાત ઉત્તમ જાની, સમજી હૈ, ઉસીકો અપને આચરણ વ જીવનમેં ઠોસ રૂપમેં લાનેકે લિયે સાવધાની કે સાથ સતત પ્રયત્ન કરેં.

પ્રશ્ન : જાપાનમેં દેખા હૈ કિ મંદિરમેં ભગવાનકે સન્મુખ રુપયે ચઢાનેવાલે ઐસે ખુલેમેં હી રખ દેતે હૈં ઔર હજારોં રુપયે ભી ઈસ પ્રકાર ખુલ્લે પડે હોંગે ફિર ભી કોઈ ઉસકી તરફ દુર્ભાવનાસે દેખેગા ભી નહીં. ઔર, યહાં તો, મંદિરમેં દર્શનકો જાતે સમય બાહર ઉતારે હુએ જુતે ભી સલામત નહીં રહેંગે !

શ્રીગુરુદેવ : આપ ઠીક કહતે હો ! પરંતુ યહ દોષ જનતાકા નહીં, અપિતુ હમારે જૈસે ઉપદેશકોંકા હૈ. હમારે યહાં કિતને-કિતને ઉપદેશક હૈં ! ફિર ભી લોગોંમેં નીતિકી સમઝ જાગ્રત નહીં હો ઔર નીતિકા આચરણ નહીં હો તો ઈસમેં કારણ યહી હો સકતા હૈ કિ ઉપદેશક કેવલ ઉપદેશક હૈ ! પરોપદેશમેં કુશલ ઔર આચરણમેં શૂન્ય !

औरहिं सिख दैहीं भली, हिय अपनो न सोधैं,
नखसिख भरि अज्ञान "बना", जगको हिं परबोधैं.

સદાચારીકા ઉપદેશ હી પ્રભાવ ડાલતા હૈ ઔર પરિણામ પાતા હૈ. જો કહા-સુના જાતા હૈ ઉસે આચરણમેં ડાલે વહી મહાપુરુષ હોતા હૈ. ''મનસ્યેકં વચસ્યેકં કર્મણ્યેકં મહાત્મનામ્ ।''

કિસી ભી ધર્મ યા સંપ્રદાયકે યા સિદ્ધાંતકે માન્ય ગ્રંથ હો, વહ કેવલ ઉપદેશ, વિદ્વત્તા વા વિવાદકે લિયે નહીં, અપિતુ આચરણમેં લાનેકે લિયે હૈ. તન, મન, વચન સે એકરૂપ હોવે વેહી ખરે. સત્યતા હોની ચાહિયે. નહીં તો કુછ નહીં.

सर्वव्यापीका दर्शन सबको क्यों नहीं होता ?

પ્રશ્ન : ભગવાન સર્વવ્યાપક હૈં. સર્વ મનુષ્યોંમેં ભગવાન હૈં. ભગવાનકા દર્શન કિસી એકકો હોતા હૈ. તબ વહી દર્શન, ઉસી વક્ત, સબકો ક્યોં નહીં હો જાતા હૈ ? જિસ પ્રકાર કિ, બિજલીકા આવિષ્કાર એક હી ને કિયા હૈ, પરંતુ ઉસકા ફાયદા, પ્રકાશ ઔર અનુભવ તો સબકો મિલતા હૈ ન !

શ્રીગુરુદેવ : (ખૂબ પ્રસન્નતાસે) ન, ન, ભાઈ ! ઐસા નહીં હૈ ! ફિર બિજલીકે પ્રકાશ આદિકે લિયે ભી સબકા પાવરહાઉસસે અનુસંધાનમેં રહના અનિવાર્ય હોતા હૈ. અનુસંધાનમેં રહનેકે ઉપકરણ, કર્મ, ધર્મ આદિ સબકે લિયે સમાન હોતે હૈં.

દૂસરી મહત્ત્વકી પ્રધાન બાત યહ હૈ કિ અનુસંધાનકે ઉપરાંત ભી, અપને-અપને યહાં બટન ખોલને પર હી પ્રકાશ હોતા હૈ. ફિર બટન તો ખોલ દિયા જાવે પરંતુ લટ્ટુ, બટન યા અનુસંધાનકે તારમેં ખરાબી હોવે, તો સબ જગહ પ્રકાશ હોને પર ભી, યહાં તો અંધિયારા હી રહતા હૈ. ખરાબીકો દૂર કરેંગે તભી બિજલીકા પ્રકાશપ્રવાહ ઘરમેં આ પાયેગા.

હમારે સબકે અંતઃકરણકી સ્થિતિ, ભાવના, શ્રદ્ધા, ક્રિયા એક સી હોવે, તભી જીવ-ચૈતન્યોંમેં એક સા દર્શન હો સકતા હૈ. એક હી ઘરમેં રખે હુએ દસ-બીસ દરપનોંમેં ભી એક સા પ્રતિબિંબ નહીં દિખતા હૈ. દરપનકી બાહ્ય ઔર ભીતરી અશુદ્ધિકે કારણ પ્રતિબિંબમેં અન્તર પડ જાતા હૈ. હમારે સબકે અંતઃકરણ ભગવત્-તત્ત્વકે પ્રતિ એકસે નિષ્ઠાવાન ઔર ક્રિયાવાન નહીં હૈં. ઇસલિયે એકકો દર્શન હોવે તબ સભીકો હો હી નહીં સકતા હૈ.

ઇસસે, ભગવાન નહીં હૈં, ઐસા નહીં કહના ચાહિયે. એકકો જિસ પ્રકારસે

દર્શન હુઆ હો ઉસી પ્રકારસે હી સભીકો દર્શન હોગા ઐસા ભી કહા નહીં જા સકતા. એક હી બાત ધ્રુવ હૈ કિ વહ તો ઉસીકો મિલતા હૈ, જિસકા વહ ખુદ વરણ કરતા હૈ. વહ વરણ ઉસીકા કરતા હૈ, જો કેવલ ઉસકે લિયે અપના સારા હૃદયમંદિર સાફ કરકે, પૂરા-પૂરા ખોલ દેતા હૈ.

ભગવાન તો ભક્તકી જિજ્ઞાસા ઔર અનુરાગ-ભક્તિસે હી મિલતે હૈં. જિસ કોટિ પર હો, ઉસકે અનુકૂલ, વહાંસે ઊપર ચઢનેકા પ્રયત્ન કરના ચાહિયે. જિતની દૈવી સંપત્તિયાં, જિતની માત્રામેં, હમારે આચરણમેં ઠોસ હો જાતી હૈં ઉતની હી માત્રામેં હમારી ઊર્ધ્વગતિ હોતી હૈ ઇસમેં શંકા કભી મત કરના.

બોમ્બેકે દો બોમ્બ

પ્રશ્ન : હમને સુના હૈ કિ આપ બોમ્બેકા આશય દો બોમ્બ બતલાતે હૈં !

શ્રીગુરુદેવ : (મંદ મુસકાનકે સાથ) યહ ઠીક હી તો હૈ ! બોમ્બે માને દો બોમ્બ. (૧) યેન કેન પ્રકારેણ કમાના (૨) અપને ભોગ-ઉપભોગમેં હી ઊડાના. ન માતાપિતાકા હિસ્સા, ન ગુરુ-આચાર્યકા, ન પિતૃ-ઋષિગણકા ઔર ન જનતા-જનાર્દનકા. કેવલ અપને ભોગોંમેં લગાના.

દૈવી સંપત્તિ ઔર કર્તવ્યનિષ્ઠા, પ્રારબ્ધસે યા ભગવદ્-ઇચ્છાસે નહીં, પરંતુ જીવકે અપને હી પુરુષાર્થસે ઉદ્‌ભવ વ સાધ્ય હોતી હૈં. અનીતિસે કમા કર ઔર ફિર કર્તવ્યહીન હોકર, ભોગ-ઉપભોગમેં લગે રહના, યહ માનવજીવન હી નહીં. ક્ષુદ્ર દ્રવ્ય વા ભોગ-ઉપભોગકે લિયે હમારે અંતઃકરણકા પતન નહીં હો ઇસકી સાવધાની રખના ચાહિયે. અંતઃકરણ ક્ષુદ્ર, મલિન કભી ન હોને દેવેં. સૂખી રોટી ખાવેં પરંતુ અપને અંતઃકરણકો કભી નીચે ન જાને દેવેં.

બોમ્બેકે દોનોં બોમ્બ મહા ભયંકર ઔર સર્વનાશી હૈં. તન, મન ઔર ધનકી નિર્બલતા અર્થાત્ બીમારી, કર્તવ્યભ્રષ્ટતા ઔર દુર્વાસનાકી જન્મદાત્રી હૈ વિલાસિતા. વિલાસિતા માને વિષયોંકા અત્યંત અનુરાગ, ભોગપ્રધાન બદ્ધિ વ જીવન !

મનુષ્ય હોકર જાગૃતિ યા સમઝ પ્રાપ્ત નહીં કરેંગે તો ક્યા કુત્તા, બૈલ યા ચીંટી-ચિડિયાં હો જાને પર જાગૃતિ પ્રાપ્ત કી જા સકેગી ? યહ બરાબર સ્મરણમેં રખના ચાહિયે ઔર ઈસ પર સતત સોચતે હુએ અપને જીવનયાપન કરેં તો હી અચ્છા હૈ. સબસે અચ્છા ધર્મ ઔર જીવન વહી હૈ જિસમેં દૈવી સંપત્તિકા સર્વાધિક પાલન ઔર આધાન હૈ.

મનુષ્યજીવનમેં પુરુષાર્થકા પ્રથમ સ્થાન હૈ. પુરુષાર્થમેં સર્વપ્રથમ સ્થાન હૈ સદ્‌વિચારકા. જાગૃતિકે સાથ અર્થાત્ ઈચ્છાપૂર્વક ઔર પ્રયત્નપૂર્વક મનકો સદ્‌વિચારમેં લગાના ચાહિયે. અશુભ વિચારકા ત્યાગ પ્રયત્નપૂર્વક કરના ચાહિયે. જો કાર્ય કરના હો ઉસે પહલે ખૂબ સોચના ઔર સમઝના. જબ વહ શુભ હી હૈ ઐસા નિશ્ચય હો જાવે, તભી ઉસે ઈશ્વરકી પ્રેરણા સમઝકર કરના.

હાનિ કુસંગ સુસંગતિ લાહૂ । લોકહું બેદ બિદિત સબ કાહૂ ॥
ગગન ચઢૈં રજ પવન પ્રસંગા । કીચહિં મિલહિં નીલ જલ સંગા ॥
સોઈ ભરોંસ મોરે મન આવા । કેહિ ન સુસંગ બડપ્પન પાવા ॥

અપને ઈસ પુરુષાર્થમેં સંગત સહાયક વા બાધક હોતી હૈ. જાગ્રત શુભ સંસ્કારકો શુભ સંગત પુષ્ટ કરતી હૈ પરંતુ અશુભ સંગત ઉસકા હ્રાસ કર દેતી હૈ.

સત્સંગ માને શુભ સંગ, કલ્યાણપ્રદ સંગ. જો સત્ય હૈ વહી શિવ હોતા હૈ ઔર જો સત્ય વ શિવ હૈ વહી યથાર્થ સુંદર હોતા હૈ. સુંદર સંગસે સુંદર ઉન્નત સંસ્કાર, સુંદર સંસ્કારસે સુંદર વિચાર ઔર સુંદર વિચારસે સુંદર શુદ્ધ જીવન બન જાતા હૈ.

સંગત કીજૈં સાધકી, હરિહહિં મનકી વ્યાધિ,
સંગત કીજૈં નીચકી, અષ્ટ પહર ઉપાધી.
તુલસી યહ સંસારમેં, પાંચ તત્ત્વ હૈં સાર,
સતસંગ અરુ હરિકો ભજન, દયા, દાન, ઉપકાર.

જબ તક મન હૈ તબ તક ક્રિયા તો હોતી હી રહતી હૈ.

પરંતુ અપની સમઝ અડિગ રખના કિ અશુભ ક્રિયા પાપકા સંચય ઔર શુભ ક્રિયા પુણ્યકા સંચય કરતી હૈ. કહીં ભી હો, જબ ઐસા લગે કિ ઈસકા સંગ શુભ નહીં હૈ તો સંકોચ ન રખકર ઉસકા સંગ છોડ હી દેના ચાહિયે. જિસ સ્થાનમેં જાને પર ચિત્તમેં પ્રસન્નતા ન રહે ઉસ સ્થાનકા ત્યાગ કર હી દેના ચાહિયે. કોઈ ક્યા સમઝેગા ઈત્યાદિ વિચારકો અવકાશ નહીં દેના ચાહિયે.

ક્રોધસે મુક્ત કૈસે હોવેં ?

પ્રશ્ન : ક્રોધસે મુક્ત કૈસે હોવેં ?

શ્રીગુરુદેવ : ક્ષમાકે સ્વરૂપકો ન જાનનેસે હી ક્રોધકો અવકાશ મિલતા હૈ.

ક્ષમા તો આત્માકા ગુણ હૈ ઔર ક્રોધ મનકી નિર્બલતા હૈ. અપની નિર્બલતાકા ભાન હોવેં તો ક્રોધ જીતનેમેં દેરી નહીં લગતી હૈ. ક્રોધ કદાપિ અજેય હૈ હી નહીં, હોં !

ક્રોધસે મુક્ત હોનેકી સહી ઈચ્છા હૈ તો સર્વપ્રથમ તો ક્રોધકી ઉત્પત્તિકા જો કારણ હૈ ઉસીકો દૂર કરેં. અહમ્‌કી પ્રબલતા સે ક્રોધકા ઉદ્‌ભવ વ સંવર્ધન હોતા હૈ. થોડા ભી પ્રતિકૂલ સુનને, દેખને યા સહન કરનેકે સમય, અહમ્ હમારે મનકો નિર્બલ બના દેતા હૈ. નિર્બલતા માને અશુદ્ધિ. અંતઃકરણ પર અહમ્‌કી પ્રગાઢ છાયા. આત્મતેજકે ઊપર અહમ્‌કા મોટા આવરણ. તાત્પર્ય કિ આત્મબલકા અભાવ.

વિચાર ઔર વાણીકે સંયમસે ક્રોધકો જીતા જા સકતા હૈ. પરંતુ ક્રોધકે ઉદ્‌ભવકે સમય પર હી, ક્રોધ કી પ્રારંભિક અવસ્થામેં હી, મૌન ઔર વાણીસંયમ રખના ચાહિયે. એક બાર ક્રોધાવેશકો મુક્ત સ્વચ્છંદ વિહાર મિલ જાતા હૈ તબ ફિર ઉસકો સંયમિત કરના મહા દુષ્કર હો જાતા હૈ.

ક્રોધકે પ્રત્યુત્તરસે ક્રોધકી ચૌગુની વૃદ્ધિ હો જાતી હૈ. ઈસલિયે ક્રોધીકો પ્રત્યુત્તર દેના નહીં. કિસીકો ગાલી યા ક્રોધકા ઉત્તર કદાપિ નહીં દેના.

ગાલી સો સબ ઊપજૈં, કલહ કષ્ટ અરુ મીચ,
હાર ચલેં સોહિ સંત હૈ, લાગ રહેં સો નીચ.

ક્રોધસે છૂટના ચાહતે હો તો અપને દોષોંકા ઔર અપને પુષ્ટ અહમ્‌કા સચ્ચે હૃદયસે વિચાર કરો. ઉનકા સ્વીકાર સચ્ચે હૃદયસે કરો ઔર આજ તકકે ક્રોધપૂર્ણ દુર્વ્યવહારોંકે લિયે સચ્ચે હૃદયસે પશ્ચાત્તાપ કરો. ક્રોધાવેશ ફિરસે ન આવે, હમારે અંતઃકરણ પર કબ્જા ન કર લેવે, ઈસકી સાવધાની સતત રખો. મનકી નિર્બલતાસે ભૂત, પ્રેત યા માતાજી-દેવીકા આવેશ હમારે અંતઃકરણ પર કબ્જા કર લેતા હૈ, ઉસી તરહ ક્રોધાવેશ ભી કબ્જા કર લેતા હૈ.

ક્રોધ ઉદ્‌ભવ હોતા હો ઉસ સમય સત્યાસત્ય વા શુભાશુભકા ખયાલ ચૌકસ કિયા જા સકતા હૈ. પરંતુ હમારે અંતઃકરણ પર એક બાર ક્રોધ સવાર હો જાને પર તો વહ અપને વશમેં હમકો કર લેતા હૈ. તબ ફિર વિવેક જૈસા કુછ રહ નહીં પાતા હૈ. ઈસ પ્રકાર ક્રોધ મનુષ્યકો નીચે ગિરા દેતા હૈ. મનુષ્યકી સારી બુદ્ધિ, પ્રતિભા, સમઝ, ભક્તિ, ત્યાગ, વૈરાગ્ય ઔર સદ્‌ભાવનાએં, જો ભી હોં, સબકો નષ્ટભ્રષ્ટ કર દેતા હૈ.

પ્રશ્ન : ક્રોધ મનમેં રખ લેના અચ્છા હૈ યા બાહર નિકાલ દેના ?

શ્રીગુરુદેવ : દોનોં એક સે હી હૈં. કારણ, દોનોંમેં મન-ચૈતન્ય ક્રોધરૂપ હોતા હૈ. મનમેં હોના ભી વૈસા હી હૈ જૈસા બાહરમેં બોલ દેના.

પરંતુ મનમેં રખનેસે ફાયદા હૈ. સામનેવાલા ઉસે સુન નહીં પાતા હૈ. શાયદ વહ સમઝ જાયેગા તબ ભી તુમ્હારે મનમેં હી રહે હુએ ક્રોધકે પ્રતિ-ઉત્તરમેં, ક્રોધવચન કહ નહીં પાયેગા. તો ક્રોધકી શૃંખલા, જો આમનેસામને ઉત્તર-પ્રતિ-ઉત્તરસે બનતી રહેતી હૈ, વહ ઉતની તીવ્ર નહીં બનેગી.

દૂસરા ફાયદા વિશેષ હૈ. તુમમેં ક્રોધકો મૌનરૂપમેં ધારણ કરનેકા સંયમ આયેગા. સંયમસે આત્મબલ બઢેગા તબ ક્રોધાવેશ મનમેં ભી નહીં આયેગા. અપનેમેં ક્રોધકે યથાવત્ બને રહનેમેં મૂલ કારણ તો યહી હૈ કિ ક્રોધસે મુક્ત હોનેકી અપની ઇચ્છાપૂર્વક કોશિષ નહીં કરતે હૈં.

બિદા હોતે સમય જયરામભાઈકો શ્રીગુરુદેવને કહા જગદીશ-અરવિંદકે યજ્ઞોપવીતકા સમારોહ નિશ્ચયકે અનુસાર કરના હી હૈ. આપ ઉત્સાહપૂર્વક તૈયારી કરના. સુધીરકો કુછ હોનેવાલા નહીં હૈ.

જયરામભાઈ : જૈસા આપ કહતે હૈં વૈસા મૈં જરૂર કરૂંગા. કેવલ યજ્ઞોપવીતકા સમારોહ તો યહાં આપકે સામને કરેં તો ?

શ્રીગુરુદેવ : યહ બઢિયા બાત હૈ. ઐસા હી કરો.

શ્રીગુરુદેવસે આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરકે હમ જ્યોતિબહન ઔર મનુભાઈકો મિલનેકે લિયે એરોડ્રૌમ ગયેં. લંડન જાનેકે પ્લેનમેં કુછ ખરાબી હો જાનેકે કારણ તીન સાઢે તીન ઘંટા લેઈટ હુઆ. ફિર એલાન કિયા ગયા કિ આજ અભી પ્લેન લંડન નહીં જાયેગા. કલ સુબહ જાયેગા.

હમ સબ શ્રીગુરુમંદિર પહુંચેં. શ્રીગુરુદેવ નિયમમેં બિરાજે થે. આજ સ્વાસ્થ્ય જ્યાદહ નરમ હો ગયા હૈ ઇસલિયે નિયમકે પશ્ચાત્ બાહર નહીં પધારેંગે, યહ બાત જાનકર હમ બાહરસે પ્રણામ કરકે ઘર પર સુમનહાઉસ આ ગયેં.

૧૧-૧૨-૫૩ : હમ સબ અભી સોયે હુયે થે. પ્રાતઃકાલ પાંચ બજે શ્રીગુરુદેવ યકાયક સુમનહાઉસ પધારેં. હમેં અત્યંત આશ્ચર્ય કે સાથ અત્યંત હર્ષ હુઆ. શ્રીગુરુદેવને પધારતે હી કહા : જયરામભાઈ, જ્યોતિ કહાં હૈ ? ઉસકો બુલા લો. મૈં તો જ્યોતિકો મિલનેકે લિયે હી ઇતના જલ્દી યહાં આ પહુંચા હૂં.

જ્યોતિબહનકો ફોનસે સમાચાર દિયા તો વહ ઔર મનુભાઈ ફૌરન આ ગયે. આધા ઘંટા શ્રીગુરુદેવકે પાસ એકાંતમેં બૈઠકર દોનોં એરોડ્રોમ ગયે. શ્રીગુરુદેવને સ્નાન કરકે પ્રસાદ પાયા. પશ્ચાત્ ચાંદીવલી પધારેં.

આજ શ્રીગુરુમંદિરકા પ્રાંગણ વિશાલ મંડપ, વિવિધ સજાવટ, રોશનીકી ઝલઝલાહટ, બેન્ડ બાજા વ શરણાઈવાદનસે અભૂતપૂર્વ બન ગયા હૈ. જનસમુદાય વ મોટરોંકી અપાર ભીડ હૈ. ઉત્સાહપૂર્ણ પ્રસન્ન વાતાવરણમેં જગદીશ ઔર અરવિંદને શ્રીગુરુદેવકે શ્રીવરદ હસ્તોંસે યજ્ઞોપવીત ધારણ કિયે હૈં.

યજ્ઞોપવીત સમારંભકો લેકર યજ્ઞોપવીતકે બારેમેં કઈયોંને શ્રીગુરુદેવસે પ્રશ્ન કિયે તબ વિધિકો સંપન્ન કરતે-કરાતે હુએ શ્રીગુરુદેવને કહા

યજ્ઞોપવીત-સંસ્કાર

સોલહ સંસ્કારોમેં દસવાં સંસ્કાર યજ્ઞોપવીતકા હૈ. નિષ્કામ સમાજસેવાકે વ્રતબદ્ધકી પ્રતિજ્ઞા ઇસ સંસ્કારસે કી જાતી હૈ. યજ્ઞોપવીતકો બ્રહ્મસૂત્ર, યજ્ઞસૂત્ર, જનેઊ, ઉપનયન ભી કહતે હૈં. ઇસ બ્રહ્મસૂત્રકે નવ તંતુઓંકો તીન-તીન તંતુઓંમેં ગૂંથકર, ઉસકો ત્રિસૂત્રી બનાઈ જાતી હૈ. એકએક સૂત્રમેં ક્રમશઃ ઋજ, યજુ તથા સામ વેદકી સ્થાપના કી જાતી હૈ. પશ્ચાત્ તીનોંકી ગ્રંથિ લગાઈ જાતી હૈ. ઈસકો બ્રહ્માંડ કહતે હૈં ઔર વહીં પર અથર્વવેદકી સ્થાપના કી જાતી હૈ.

વેદ માને આર્ય સંસ્કૃતિકા મૂર્તિમંત સ્વરૂપ. મન, વાણી ઔર વ્યવહારકી એકરૂપતા જિસકે જીવનમેં સહજ સ્વાભાવિક રહતી હો વહી આર્ય હૈ. ઔર આર્ય સંસ્કૃતિ માને સત્ત્વ વ સત્યસે પૂર્ણ, ઈસ ઉજ્જવલ, ઉન્નત જીવનશૈલીકી પ્રદાતા. સત્ય સદાસર્વદા શાશ્વત હૈ. તો સત્યપૂર્ણ આર્ય સંસ્કૃતિ ભી ઈસીલિયે શાશ્વત સનાતન હૈ.

યજ્ઞોપવીત-સંસ્કારકો ઉપનયન ભી કહતે હૈં. ઉપનયન માને સમીપ પહુંચાનેકા માર્ગ. ઉપનયન-સંસ્કાર માને બાલકકો ગુરુકે પાસ લે જાનેકા કાર્ય. જિસકો યહ સંસ્કાર પ્રાપ્ત હુઆ હૈ ઉસકો ઉપનીત કહા હૈ. ઉપનીત માને પાસ લાયા હુઆ. કિસકે પાસ લાયા હુઆ હૈ ? ઉસકા ઉત્તર હૈ વેદ ભગવાનકે પાસ લાયા હુઆ હૈ. યજ્ઞોપવીત વૈદિક જીવનશૈલીકા પ્રતીક હૈ.

વેદ ભગવાનકે પાસ આનેકા તાત્પર્ય ક્યા હૈ ? તાત્પર્ય યહી હૈ કિ વેદાજ્ઞાકા પાલન કરનેકે વ્રતમેં બદ્ધ હોના. વેદોંમેં યજ્ઞાર્થ કર્મ-ઉપાસનાકી આજ્ઞા સ્પષ્ટ રૂપસે

કહી ગઈ હૈ. યજ્ઞાર્થ કર્મ માને કેવલ અપને લિયે નહીં, અપિતુ જનસમૂહકે હિત વ સુખ સાધ્ય કરા દેનેવાલે કર્મ. ઇસકા અર્થ હુઆ સમાજસેવાકી પ્રતિજ્ઞાસે વ્રત-બદ્ધ હોકર નિષ્કામ કર્માનુષ્ઠાનકા પ્રારંભ કિયા જા રહા હૈ. ઇસલિયે યજ્ઞોપવીત-સંસ્કારકો વ્રતબદ્ધ સંસ્કાર ભી કહા હૈ.

દેખો ! ત્રિસૂત્રી જનેઊ નૌ તંતુઓંસે બની હુઇ હૈ. પ્રત્યેક તંતુ પર એકએક અધિષ્ઠાતા દેવકી સ્થાપના કી જાતી હૈ. પ્રથમ તંતુ પર ૐકાર અર્થાત્ બ્રહ્મ-વેદ, દ્વિતીય પર અગ્નિ, તૃતીય પર અનંત નાગ ઔર ઇસી પ્રકાર ક્રમશઃ સોમ, પિતૃ, પ્રજાપતિ, વસુ-વાયુ, યજ્ઞ-સૂર્ય એવમ્ વિશ્વદેવતાઓંકા આવાહન કરકે પ્રતિષ્ઠાપિત કિયે જાતે હૈં. ઇસકા અર્થ યહ હોતા હૈ કિ યજ્ઞોપવીતકે પ્રતીકમેં ઈન દેવતાઓંકા નિવાસ હૈ ઔર જિસ શરીર પર યજ્ઞોપવીતકા પ્રતીક ધારણ કિયા ગયા હૈ ઉસ શરીર પર યે દેવતાએં બિરાજમાન હૈં.

તો જનેઊ ઈન દેવતાઓંકી સ્મૃતિ નિરન્તર બનાયે રખતી હૈ કિ હે જીવ ! અબસે તૂ સાવધાન અર્થાત્ જાગ્રત હો ગયા હૈ. તૂને દેવતાઓંકો ધારણ કિયા હૈ. ઇન દેવતાઓંને પરમ પિતાકી ઇચ્છાનુસાર પરહિતકે લિયે હી અપના અસ્તિત્વ રખા હુઆ હૈ. પરમપિતા પરંબ્રહ્મકી આજ્ઞાપાલનમેં અહર્નિશ લગે હુએ યે દેવતાએં, વિશ્વભરકે ચર વ અચર, જડ વ ચેતન-માત્રકે હિત વ સુખકે લિયે હી સતત ક્રિયાશીલ રહે હુએ હૈં. ઔર, વહ ભી, એક-દો દિન યા એક-દો સાલકે લિયે નહીં, અપિતુ અસંખ્ય યુગયુગસે ! આજ્ઞાપાલનમેં કર્તવ્યનિષ્ઠાસે અનવરત લગે હી હુએ હૈં !

પરોપકારાય ફલન્તિ વૃક્ષાઃ પરોપકારાય વહન્તિ નદ્યઃ ।
પરોપકારાય દુહન્તિ ગાવઃ પરોપકારાર્થમિદં શરીરમ્ ॥

અર્થાત્, સ્વયમ્ નદી જલ નહીં પી રહી હૈ. સ્વયમ્ મેઘ અન્ન નહીં પા રહા હૈ. સ્વયમ્ વૃક્ષ ફલ નહીં પાતા હૈ ઔર સ્વયમ્ ગાય દૂધકા પાન નહીં કરતી હૈ. ફિર ભી, ભગવદ્-આજ્ઞાનુસાર, અનેકાનેક યુગોંસે લગાકર આજ પર્યંત જલ, અન્ન, ફલ વ દૂધ સતત દે રહે હૈં !

ઇસી તરહ, તુમ્હારા યહ મનુષ્યશરીર ભી પરોપકાર સાધ્ય કરનેકે ઉત્તમ હેતુસે હી તુમ્હેં દિયા ગયા હૈ. યજ્ઞોપવીતકે દ્વારા મનુષ્યજીવનકા હેતુ ઔર ગાંભીર્યકા સ્પષ્ટ દર્શન કરાયા ગયા હૈ. કેવલ વાસનાપૂર્તિકે હેતુ મનુષ્યજીવન વ્યતીત કર દેના મૂર્ખતા હૈ.

યજ્ઞાર્થ કર્મકી આજ્ઞા કો માન્ય કરતે હુયે વેદોક્ત આર્યશૈલી વ આર્ય સંસ્કારકો ધારણ કરતે હુએ, જનસમૂહકે હિત વ સુખકી ચિંતા ઔર ભાવનાકે સાથ સમાજકા એક વિશિષ્ટ અંગ, આજસે તુમ ઇસ યજ્ઞોપવીતકો ધારણ કરકે હો રહે હો, અર્થાત્ સમાજકે સુખકે લિયે સમાજકે હો રહે હો. યજ્ઞાર્થ કર્મકે દ્વારા સમાજકે નિકટ તુમ જા રહે હો.

દેવઋણ માને યજ્ઞાદિ કર્મ કરના. પિતૃઋણ માને માતાપિતાકી સેવા-શુશ્રૂષા કરના, શ્રાદ્ધ-તર્પણ આદિ કરના, સંતોનોંકો સુસંસ્કારી બનાના, ઋષિઋણ માને વેદ ઔર શાસ્ત્રોંકા અધ્યયન કરના. ઈનકે ઉપરાન્ત ચૌથા ઋણ હૈ સમાજઋણ. ઇસકે લિયે વ્રતબદ્ધ હો રહે હો. આર્ય જીવનશૈલીકો અપનેમેં આધાન કરકે, વેદાદિ શાસ્ત્રોંકી આજ્ઞાકા પાલન કરનેકો ઉદ્યત હો રહે હો.

યજ્ઞોપવીતકે સ્વરૂપમેં બિરાજતે દેવતાઓંકો આજસે તુમ ધારણ કિયે હુયે હો. ઇનસે તુમ્હેં બલ, સહારા ઔર માર્ગદર્શન પ્રાપ્ત હો ગયા હૈ. યે દેવતાયેં તુમ્હારી રક્ષા સતત કરેંગે હી. તુમ્હેં સન્માર્ગકી પ્રેરણા સતત કરેંગે હી. તુમ્હેં સન્માર્ગકી પ્રેરણા સતત દેંગે હી. તાત્પર્ય યહી કિ સ્વાર્થ, વાસના ઔર પ્રલોભનોંકે તીવ્ર ઝકોરેં તુમ્હેં ઉડા લે ન જાવે ઇસકે લિયે ઉનકે ઊપર જનેઊકા નિયંત્રણ ધારણ કિયા ગયા હૈ.

આત્માર્થં જીવલોકેઽસ્મિન્ કો ન જીવતિ માનવઃ ।
પરં પરોપકારાર્થં, યો જીવતિ સ જીવતિ ॥

ઇસ સંસારમેં કેવલ અપને હી સુખ વ હિતકે લિયે કૌન નહીં જી રહા હૈ? પશુ, પક્ષી યા છોટીસી ચીંટી ભી ઇસ પ્રકાર જીવન પૂરા કર રહે હૈં, તો અગર મનુષ્ય ભી ઈસી પ્રકાર જીવન જીયેગા તો પશુત્વસે મનુષ્યકા અન્તર હી ક્યા રહ જાયેગા ? ઈસલિયે જો મનુષ્ય પરોપકાર માને પરહિતાય ઔર પરસુખાયકે હેતુ હી જિંદા હૈ વહી સત્યમેં જીવિત હૈ.

જિસ મનુષ્યજીવનમેં પરોપકાર ઔર પરમાર્થ નહીં હો ઐસા જીવન દયાપાત્ર વ શોચનીય હૈ. ઈસસે તો પશુઓંકા જીવન ધન્ય હૈ જો કિ મૃત્યુકે બાદ ભી અપને ચમડેસે ભી પરકાર્ય કર જાતે હૈં. જાગતે-સોતે, ચલતે-બૈઠતે ઔર ઘૂમતે-ફિરતે ભી જો મનુષ્ય પ્રાણીમાત્રકે સુખ વ હિતકી કામના નહીં રખતા હૈ, ઉસકા જીવન પશુસે ભી જઘન્ય હૈ.

યજ્ઞાર્થ કર્મકી ક્ષમતા પ્રાપ્ત કરનેકે લિયે ચાર પ્રતિજ્ઞાઓંકે સાથ પ્રતીક ધારણ

કિયા જાતા હૈ. વેદ-ભગવાનકા પ્રતીક ધારણ કિયા જાતા હૈ. યહ હૈ 'યજ્ઞોપવીતમ્ પરમમ્ પવિતમ્ ।' ઇસ પ્રકાર યજ્ઞોપવીતસે યજ્ઞાર્થ કર્મોંકે અનુષ્ઠાનમેં વ્રતબદ્ધ હોનેકી પ્રતિજ્ઞા લે રહે હૈં.

મેખલાસે વ્રતબદ્ધ હો રહે હો કિ સમાજકે સુખ વિ હિતકે લિયે આજસે કમ્મર કસ રહા હૂં. મેખલા કટિમેં બાંધી જાતી હૈ, ક્યોંકિ બલકા ભંડાર કટિમેં રહતા હૈ. બડા કાર્ય કરનેકે લિયે સ્વભાવતઃ મનુષ્યકો અપની કમર કસની પડતી હૈ. ઇસકો મેખલાબંધન-સંસ્કાર કહા હૈ. યજ્ઞોપવીતમેં મેખલા કટિમેં બાંધી જાતી હૈ. મેખલા-સંસ્કારકા મંત્ર ઇસ પ્રકાર હૈ :

આહુતાસ્યમિ હુતા ઋષિણામસ્યાયુધમ્ ।
પૂર્વા વૃત્તસ્ય પ્રાશ્રર્તા વીરઘ્નિ ભવ મેખલે ॥ (અથર્વવેદ)

અર્થાત્ હે મેખલે ! તૂ હી બ્રહ્મયજ્ઞ હૈ, તૂ હી દેવયજ્ઞ હૈ ઔર તૂ હી ઋષિયોંકા આયુધ હૈ.

ૐ ઋતસ્ય રોપત્રી તપસા પરસ્વી ધન્તી રક્ષ સહમાના અશતીઃ સામા સમંતમામિ પર્યેહિભદ્રે ધતરિસ્તે મેખલે મા રિષામ ।

(મંત્ર-બ્રાહ્મણ)

અર્થાત્ તપસ્યાકે પરમધન સ્વરૂપિણી, સ્વત્વકી રક્ષા કરનેવાલી, શત્રુઓંકે આક્રમણકા સામના કરનેવાલી, અશુભ તત્ત્વોંકો નષ્ટ કરનેવાલી, હે કલ્યાણકારિણી મેખલે ! મુઝે ચારોં ઓરસે વેષ્ટિત કરકે બલ પ્રદાન કર. મૈં તુમ્હેં ધારણ કરકે બલવાન્ વ ઐશ્વર્યવાન્ હોકર સુખ પાઊં ઔર નિષ્કામ ભાવસે સમાજસેવા કરું. તુઝે ધારણ કરનેવાલે હમ તેરી અવહેલના ન કરેં. તેરા અપમાન ન કરેં. તેરા ત્યાગ ન કરેં. હે મેખલે ! ઉત્કૃષ્ટતા તક મુઝે વહન કર લે જાના, ત્યાગના નહીં.

મેખલા-સંસ્કારકી ઉત્પત્તિ સમાજસેવા-વ્રતકો દઢ બનાનેકે લિયે પહલેપહલ હુઈ હૈ. ઇસ સંસ્કારકે જન્મદાતા અથર્વા ઋષિ ઔર સૂર્ય ઋષિ હૈ. ઉશના ઋષિને કાવ્ય-સાહિત્ય બનાયા. મેખલા-સંસ્કારસે સ્ત્રીપુરુષ દોનોંકો પ્રતિજ્ઞા કરની પડતી થી. પૂર્વકાલમેં કુમારિયોંકા ભી મેખલા-સંસ્કાર હોતા થા. વર્તમાનકાલમેં કુમારિયોંકા પાણિગ્રહણ કરનેવાલે પતિ ઉનકી યજ્ઞોપવીત ધારણ કરતે હૈં. સ્ત્રિયાં ઉપનયન-સંસ્કાર-રહિત નહીં હૈ. ઉનકી ઉપનયન-વિધિ તો બીચમેં સે હી બંદ કર દી ગઈ હૈ.

પુરા કલપે કુમારીણાં મૌજી બન્ધનમિષ્યતે । (યમસ્મૃતિ)

સ્ત્રિયાં મેખલા ધારણ કરતીં થીં જો ઉપનયનકા પ્રથમ વ સબસે શ્રેષ્ઠ સંસ્કાર હૈ. મેખલાકી પદ્ધતિ સ્ત્રિયોંમેં અબ ભી વિદ્યમાન હૈ. કરધનીકે નામસે પ્રચલિત હૈ જો આભૂષણકે રૂપમેં પરિણત હો ગયા હૈ. ચાંદી-સોનેકા બન ગયા હૈ. મારવાડ, મેવાડ ઔર માલવમેં સૂત્રકી મેખલા કઈ સ્ત્રિયાં પહનતી હૈં.

આજ તુમ સમાજકે સામને, ઉપસ્થિત ગુરુજનોંકે સામને, ઉનકી પરંપરાકો ચાલુ રખનેકી ભાવનાસે યહ ત્રિસૂત્રી યજ્ઞોપવીત ધારણ કર રહે હો. ઈસસે આપ કહતે હૈં કિ યહ સમાજસેવાકા પ્રતીક મૈં ધારણ કર રહા હૂં. આપ નિશ્ચિત હો જાઈયે. આપને પુષ્ટ કી હુઈ વિચારધારા વ જીવનશૈલીકો હમ અક્ષુણ્ણ રેખેંગે. ઈસકે લિયે આવશ્યક શિક્ષા વ અધ્યયન હમ સુયોગ્ય આચાર્યોંસે પ્રાપ્ત કરેંગે.

સમાજ વ દેશકે સુખશાંતિ ઔર ઉત્કર્ષમેં બાધક હોનેવાલે તત્ત્વોંકા હમ સામના કરેંગે. યહ પ્રતિજ્ઞા દંડ ધારણ કરકે કી જાતી હૈ. અનીતિ, અન્યાય, જુલ્મ ઇત્યાદિકા હમ સામના કરેંગે. હમ સત્ત્વપૂર્ણ, તેજપૂર્ણ રહેંગે. સમાજકો ભી સત્ત્વપૂર્ણ રખનેમેં હમારા હિસ્સા હમ દેંગે.

જનેઊ-સંસ્કારમેં પ્રથમ પ્રતિજ્ઞા કટિવેષ્ટિત હોના હૈ. દૂસરી પ્રતિજ્ઞા દંડધારણસે હોતી હૈ. દ ધાતુસે દંડ બના. દંડકા અર્થ હોતા હૈ દમન કરના. ઈસકા આશય યહ હૈ કિ જિસે દંડ ધારણકા અધિકાર દિયા જાતા હૈ ઉસે કિસીકે અન્યાયી વ્યવહારકા સામના કરનેકા અધિકાર પ્રાપ્ત હો જાતા હૈ.

તીસરા સંસ્કાર હૈ કૃષ્ણાજિન-સંસ્કાર. કૃષ્ણાજિન યાની મૃગચર્મ. જિસ વિધિસે બૃહસ્પતિને ઇન્દ્રકો વસ્ત્ર પહનાયા થા, જો અમૃત દેનેવાલા હુઆ થા, ઉસ વિધિસે મૈં તુમકો યહ વસ્ત્ર અર્થાત્ મૃગચર્મ, દીર્ઘાયુ, બલ વ તેજ કે લિયે પહનાતા હૂં.

જો મૃગચર્મ સૂર્યકા ચક્ષુકિરણ અનાહતકે વાસ-સ્થાન આકાશકે તુલ્ય હૈ, ધારક બલશાલી તેજસ્વી યશોયુક્ત સમૃદ્ધિકા કારણ ઔર ધર્મકા પ્રસારક હૈ. જો મૃગચર્મ પુરાતન કાલસે ધારણ કિયા જાતા હૈ, ઉસકો મૈં પરમેશ્વરકા સ્મરણ કરકે અચ્છી તરહ ધારણ કરૂંગા. ઈસ ભાવનાકા મંત્ર કૃષ્ણાજિન-સંસ્કારમેં કહા જાતા હૈ.

ચોથા સંસ્કાર હૈ જનેઊ-સંસ્કાર. યહ હૈ ઉપરોક્ત તીનોં સંસ્કારોંકે પ્રયોજકકે રક્ષણકી પ્રતિજ્ઞામેં બંધના. ઈસકો ધારણ કરકે પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ હુએ હૈં કિ તીન ઋણ અદા કરતે હુએ સમાજ-ઋણ અદા કરેંગે. યજ્ઞાર્થ કર્માનુષ્ઠાનસે દેશકો ધનધાન્યયુક્ત બનાયેંગે. ઈસ પ્રકાર, યજ્ઞોપવીત-સંસ્કાર ચાર ભાગોંમેં સંપન્ન હોતા હૈ ઔર

ઉસકે દ્વારા પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ હુઆ જાતા હૈ.

પ્રશ્ન : યજ્ઞોપવીત-સંસ્કાર કબસે પ્રારંભ હુઆ હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : યહ બતલાના કઠિન હૈ. ન જાને કબસે આર્યજગતકે ધર્માચરણમેં ઉપનયન-સંસ્કારકા સમાવેશ હો ચુકા હૈ. પરંતુ યહ નિશ્ચય હૈ કિ વર્ણવિભાગસે પ્રથમ વ આર્ય-અનાર્ય-વિભાગસે પશ્ચાત્, ઉચ્ચ કોટિકે સિદ્ધાન્તકો સન્મુખ રખકર ઈસ સુસંસ્કારકા પ્રાદુર્ભાવ હુઆ હૈ. સંભવ તો યહી હૈ કિ ઈસ સંસ્કારકે જન્મદાતા અથર્વા વ સૂય ઋષિ હૈં.

યજ્ઞ ન અથર્વા પ્રથમ । યથસ્તતે તત । સૂર્યો વૃત્ત પવેન આજનિ ।

આજદુશના કાવ્યં સ ચ યમસ્ય જાતમમૃતં યજ્ઞામહે ।

ઈત્યાદિ મંત્રોંસે જ્ઞાત હોતા હૈ કિ અથર્વા, સૂર્ય, ઉશના ઋષિયોંકા આવિર્ભાવ ઈસ મંત્રકે પૂર્વ હો ચુકા થા વ યમકા શાસન ચલ રહા થા.

પ્રશ્ન : ક્યા ઈસ સંસ્કારકે બિના સમાજસેવા નહીં કર સકતે હૈં ?

શ્રીગુરુદેવ : કર સકતે હૈં ઔર કરતે ભી હૈં, પરંતુ બંધન અર્થાત્ પ્રતિજ્ઞાસે બદ્ધ હોકર નહીં કરતે હૈં.

પ્રશ્ન : તો યે લોગ ભી બિના સંસ્કારકે અર્થાત્ બિના પ્રતિજ્ઞાકે નહીં કરતે હૈં. કારણ કિ કિસી સંસ્થા વા વિચારધારામેં સેવા કરનેકા બંધન અવશ્ય હી હોતા હૈ. ઔર ઉસકા કુછ ચિહ્ન, કુછ સિદ્ધાંત ભી ધારણ કરના પડતા હૈ.

પ્રશ્ન : અબ ઈસ સંસ્કારકી ક્યા આવશ્યકતા હૈ ? ઈસે અબ તો નિકાલ દેના ચાહિયે.

શ્રીગુરુદેવ : ઈસકી આવશ્યકતા તો સદા રહી હૈ ઔર સદા રહેગી. સમાજ-સેવાકી પ્રતિજ્ઞા વ ભાવના તો હોની હી ચાહિયે. ઈસકા નિકાલના ભૂલ હોગી. પરંતુ ઈસકા સંશોધન દેશકાલાનુસાર અવશ્ય કરના ચાહિયે. યહ એક શપથ-ગ્રહણ જૈસી હી વિધિ હૈ. શપથ લેનેકી પ્રથા સબ દેશોંમેં હૈ. ઈસી પ્રથાકો આર્ય સંસ્કૃતિમેં બાલ્યકાલમેં હી સંપન્ન કી જાતી હૈ ઔર બાલકમેં સેવાકા સંસ્કાર ડાલા જાતા હૈ.

આજકા મનુષ્ય અપનેકો બહુત બુદ્ધિમાન સમઝને લગા હૈ, ક્યોંકિ વહ ઐસા સમઝને લગા હૈ કિ મૈંને તો વિશ્વકે કિતને દેશ ઔર કિતને વિભિન્નભાષી લોગોંકો દેખ લિયા હૈ ! ઔર ભી ન જાને ક્યા-ક્યા દેખા, સુના યા પઢા-જાના હૈ !

તો, તાત્પર્ય યહી કિ બુદ્ધિમત્તાકા માપદંડ યહી હૈ ઐસા સમઝને લગા હૈ.

લેકિન અપની સબસે બડી મૂર્ખતાકો વહ સમઝ નહીં સકતા હૈ. શોચનીય બાત ભી યહી હૈ કિ આજકા માનવ કૃતઘ્ની હોતા જા રહા હૈ. અપને પિતૃગણ - માતાપિતા, ઋષિ-મહર્ષિ, દેવ-દેવી ઔર મહાપુરુષ, ઇત્યાદિ, જિન્હોંને માનવજીવન પ્રસન્ન, સુખી ઔર દિવ્ય રહેં ઐસી સર્વોત્કૃષ્ટ સંસ્કૃતિકા નિર્માણ, પાલન વ સંવર્ધન કિયા હૈ, ઉન્હીંકે પ્રતિ કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરનેમેં ભી ઉસે અશિષ્ટતા માલૂમ પડતી હૈ.

મૈં તો ઇતના હી કહૂંગા કિ ભાઈ ! પંડિત, ગુની, શાસ્ત્રી, ધની, યોગી, આદિ આદિ ચાહે ન ભી બનો, લેકિન તુમ કમસે કમ કૃતજ્ઞ તો બને હી રહો ! વિશેષતા પ્રાપ્ત ન કર પાઓગે તો ભી કુછ હાનિ નહીં હોગી, યદિ તુમ કૃતજ્ઞ ન હોંગે તો !

પ્રશ્ન : શપથકે લિયે ઇતની વિધિકી ક્યા આવશ્યકતા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : વિધિ તો સબકો કરની પડતી હૈ. સર્વ દેશોમેં, સર્વ જગહ પર, શપથ લેતે સમય કિસી દેવ, ધર્મ યા ઈમાન આદિકો સાક્ષીમેં રખતે હી હૈં. ફિર, હમ આર્યોંકા તો પરાપૂર્વસે ઐસા અનુભવપૂર્ણ વિશ્વાસ રહા હૈ કિ આવાહન આદિ મંત્રોંસે વિધિ કરને પર દેવ આતે હૈં ઔર બલ દેતે હૈં, કૃપા કરતે હૈં ઔર હમારે સત્કર્મોંકે સાક્ષી હોતે હૈં.

દેખો ! માનવજીવનમેં ભાવ, ભાવબંધન ઔર ભાવોત્સર્ગ હી કી વિશિષ્ટતા હૈ. અગર ભાવ હી ન રહા તો માનવકો સ્વયંકા જીવન ભી એક પત્થર જૈસા હી લગેગા. તબ ફિર વહ યા તો આત્મહત્યા કરેગા યા તો ફિર સામનેવાલેકી હત્યા કરને પર ઉતારુ હો જાયેગા. કુછ કાલ પશ્ચાત્ ઐસી-ઐસી ઘટનાયેં ઇતની જ્યાદા હોગી કિ ફિર તો ઇસકી નૂતનતા મહસૂસ નહીં હોગી. અખબારમેં રોજ ઐસી ઘટનાયેં છપતી રહેગી.

ભાવશૂન્ય માનવજીવન ઉન્નત હો હી નહીં સકતા. ભાવકો લેકર હી સંસારમેં વાત્સલ્ય, કર્તવ્યપાલન, શ્રદ્ધા-નિષ્ઠા આદિ હૈં ઔર ઈન્હીંકો લેકર હી સંસારમેં રસ, આહ્લાદ ઔર તુષ્ટિ-પુષ્ટિ હૈ. જબ ભાવ હી કા હ્રાસ હોને લગતા હૈ તબ હત્યા, અનીતિ આદિ અધર્માચરણકી અમાનવીયતા જનસમૂહકો પીડિત, ઉદ્વિગ્ન ઔર ત્રાસિત કર દેગી ઔર સર્વત્ર ત્રાહિ ત્રાહિકા ચિત્કાર ઉઠેગા.

નિષ્કર્ષ યહી કિ યજ્ઞોપવીત માને જીવનકા ઉત્કૃષ્ટ આદર્શ નિશ્ચિત કરના.પિતૃ,

ઋષિ વ દેવગણસે ઈસકે લિયે પ્રેરણા વ સહારા પ્રાપ્ત કરતે હુએ તેજ વ સત્યપૂર્ણ જીવન જીના. મનુષ્યજન્મકો સહીસહી મનુષ્યજીવન જીકર સાર્થક કરના.

પ્રશ્ન : સમાજકે પ્રત્યેક વ્યક્તિકો દંડાધિકાર રહનેસે તો સમાજમેં અશાંતિ બઢ જાનેકા સંભવ અધિક રહતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : સમાજ માને વ્યક્તિયોંકા સમૂહ. ઈસ સમૂહકા શાસક અર્થાત્ સમાજપતિકો રાજા કહા હૈ. આરંભમેં સમાજ દ્વારા સમાજપતિકા વરણ કિયા ગયા થા ઔર શાસનકે લિયે ઉસકો માન્ય કિયા ગયા થા. પરંતુ ઈસકા આશય યહ નહીં થા કિ સમાજપતિકી હરએક આજ્ઞાકા પાલન કિયા જાવેં. ઉચિત-અનુચિત ઔર શુભ-અશુભકા વિચાર કરનેકા અધિકાર તો સમાજકી પ્રત્યેક વ્યક્તિકા હૈ હી.

કદાચિત્ રાજા અર્થાત્ સમાજપતિ અર્થાત્ શાસક સ્વાર્થપરાયણ હોકર અનુચિત કાર્ય કરેં તો સમાજ ઉનકા વિરોધ બરાબર કર સકતા હૈ. યહી કારણ હૈ કિ દંડાધિકાર સમાજમેં સબકો હૈ. અન્યાયકા સામના કરના હી ચાહિયે. દંડ ઈસીકા ચિહ્ન હૈ. દંડધારણકે મંત્રકા ભાવ યહી હૈ કિ તૂ પ્રજાકા રક્ષક હૈ. તેરા અનુગમન કરનેસે મંગલ હોતા હૈ.

શ્રી ગાયત્રીમંત્ર

પ્રશ્ન : શ્રી ગાયત્રીમંત્રકા અર્થ ક્યા ઔર પ્રયોજન ક્યા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : શ્રી ગાયત્રી મંત્રકે કઈ અર્થ હૈં. ઈસકો કભી છોટા મત સમઝના. યહ તો તારક-મંત્ર હૈ. ઈસસે સાક્ષાત્કાર તક સાધ્ય હો પાતા હૈ. ઈસ મંત્રકે કઈ અર્થ હૈં. મંત્ર ઈસ પ્રકાર હૈ :

ૐ ભૂર્ભુવઃ સ્વઃ । ૐ તત્સવિતુર્વરેણ્યં ભર્ગો દેવસ્ય
ધીમહિ । ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ।

ઈસ મંત્રકે તીન પાદ હૈં. (૧) તત્સવિતુર્વરેણ્યમ્ (૨) ભર્ગો દેવસ્ય ધીમહિ (૩) ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્. અબ ઈસકે પ્રત્યેક શબ્દકે અર્થ બતલાતા હૂં.

સવિતુઃ = સર્વ જગતકો ઉત્પન્ન કરનેવાલે અર્થાત્ સર્વ પ્રાણીમાત્રકે માતા-પિતા.

દેવસ્ય = જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ દેનેવાલે કે

તત્ = ઉસ

વરેણ્યમ્ = ઉપાસના કરને યોગ્ય

ભર્ગઃ = શુદ્ધ સ્વરૂપકા

ધીમહિ = હમ ધ્યાન કરતે હૈં, ઉપાસના કરતે હૈં.

યઃ = જો (ઉપાસના કરને યોગ્ય સવિતાદેવ)

નઃ = હમારી

ધિયઃ = બુદ્ધિયોંકો

પ્રચોદયાત્ = શુદ્ધ-શુભ માર્ગમેં પ્રવૃત્ત કરેં.

તુમ્હારે લિયે ઇતના હી અર્થાનુસંધાન પર્યાપ્ત હૈ. પૂરા ભાવ યહ હુઆ કિ, હે ચરાચરમેં વ્યાપ્ત પરમાત્મા ! મેરી બુદ્ધિ સત્કર્મમેં સતત પ્રેરિત કરેં.

અઘમર્ષણમૂકે દ્વારા ઈશ્વર પ્રતિ શ્રદ્ધા ઔર સદ્‌ભાવકો વ્યક્ત કિયા જાતા હૈ. ઇસસે મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ, અહંકાર, મદ આદિ દોષોંસે મુક્ત હોતે હુએ નમ્રતા, શરણાગતિ, ભક્તિભાવ ઇત્યાદિ ક્રમશઃ આધાન કરને યોગ્ય હમ હોતે હૈં.

દેખો, પાનીસે બાહ્ય શુદ્ધિ, સત્યસે મનશુદ્ધિ ઔર વિદ્યાસે સમઝયુક્ત આચરણકી ક્ષમતા સાધ્ય હોતી હૈ. ફિર, ઇસ ક્ષમતા પ્રાપ્ત હોવેં તબ ચિત્તશુદ્ધિ હોતી હૈ ઔર ચિત્તશુદ્ધિસે ક્રમશઃ આત્મશુદ્ધિ સાધ્ય હો જાતી હૈ.

બુદ્ધિ તો સભીકો પ્રાપ્ત હોતી હૈ, લેકિન શુદ્ધ-અશુદ્ધ ઔર સ્થૂલ-સૂક્ષ્મકા અન્તર રહતા હૈ, જ્ઞાનસે બુદ્ધિકી શુદ્ધિ હોતી હૈ ઐસા જો કહા ગયા હૈ, ઇસકા તાત્પર્ય યહી હૈ કિ સારાસાર વ શુભાશુભકા વિવેકવિચાર જિસમેં બરાબર જાગ્રત હોવે વૈસા હી આચરણ, સહજ રીતિ વ ભાવસે હોને લગે, તબ બુદ્ધિકી શુદ્ધિ માની હૈ.

શુદ્ધ શુદ્ધિ સત્ત્વપૂર્ણ ઔર સત્યપૂર્ણ સહજ રૂપસે રહતી હૈ. વહ પ્રકાશપૂર્ણ હોતી હૈ. ઇસલિયે ઉસમેં પ્રજ્ઞા અર્થાત્ આત્મતેજયુક્ત બુદ્ધિ ઝલકને લગતી હૈ. ઇસલિયે સંધ્યોપાસનામેં બુદ્ધિકી શુદ્ધિ ઔર પવિત્રતા કે લિયે પ્રાર્થના કી જાતી હૈ કિ ધિયો યો નઃ પ્રચોદયાત્ ।

શ્રીરામભક્તોંકા ગાયત્રી મંત્ર ઇસ પ્રકાર હૈ :

ૐ રાઁ- દાશરથાય ધીમહિ. સીતાવલ્લભાય વિદ્‌મહે. તન્નો રામઃ પ્રચોદયાત્ ।

તાત્પર્ય યહી હૈ કિ જો પરમાત્મા, વિશ્વકે સર્જક વ પાલક, જીવનદાતા ઔર સુખદાતા, સમસ્ત દુઃખ હરણ કરનેવાલે ઔર સમસ્ત ચૈતન્યોંકે પ્રકાશક હૈં, ઉસી

પરમાત્માકે ઉત્કૃષ્ટ તથા ધારણ કરને યોગ્ય શુદ્ધ સર્વવ્યાપક જ્ઞાનતેજકો, પ્રેમભાવના વ શ્રદ્ધા-નિષ્ઠાસે હમ દૃઢતાસે ધારણ કર રહે હૈં, તાકિ પરમપિતા પરમાત્મા હમારી બુદ્ધિકો, અપને કહે હુએ વ આદેશ દિયે હુએ પુનિત માર્ગમેં હી સતત પ્રવૃત્ત કરેં.

સંધ્યોપાસના

અચ્છા ! શ્રી ગાયત્રીમંત્રકા અર્થાનુસંધાન સમઝમેં આયા ન ? ઉસી મંત્રસે સંધ્યોપાસના કી જાતી હૈ. સો ક્યોં ? દેખો, સંધ્યા કિસકો કહતે હૈં ? સુનો. પ્રાતઃકાલ ઔર મધ્યાહ્નકાલ, મધ્યાહ્નકાલ ઔર સાયંકલ તથા સાયંકાલ ઔર પ્રાતઃકાલ કી સંધિ હોતી હૈ. યહ તો સંધ્યાકા સામાન્ય અર્થ હૈ.

પ્રાકૃતિક સંધિકાલ કે પ્રભાવસે શરીરસ્થ સૂર્ય વ ચંદ્ર ઇત્યાદિમેં ભી વૈસા સંક્રમણ હોતા રહતા હૈ. જો કિ યહ વિષય અભ્યાસ હૈ પરંતુ ઉસ સંક્રમણ-કાલમેં કિયા હુઆ અભ્યાસ અવશ્ય લાભદાયી હોતા હૈ. સંધ્યાકા વાસ્તવિક અર્થ ભી ઇસીકો લેકર મહત્ત્વપૂર્ણ હૈ. હમારી વૃત્તિ વ ઇન્દ્રિયાં, જો સંસારકે કાર્ય વ વિષયોંમેં પ્રવૃત્ત હૈં ઉનકો ઉસ સંધિકાલમેં ભગવાનકે પ્રતિ લે જાના. ભગવન્નામ-સ્મરણ કરના. હમારે મન, ચિત્ત વ બુદ્ધિકો ભગવાનમેં લગાના.

ઇસ પ્રકાર એક વિષયમેંસે દૂસરેમેં જાના, યહ હૈ સંધ્યા. સ્થૂલસે સૂક્ષ્મકા અનુંસધાન કરના, યહ હૈ સંધ્યા. અપને મનકો જગતસે ખીંચકર જગદીશમેં, અર્થાત્ ભગવાનમેં જોડના, યહ હૈ સંધ્યા.

શ્રીગુરુ-ભક્તકા ગાયત્રીમંત્ર ઇસ પ્રકાર હૈ :

ૐ જ્ઞાનરૂપાય ધીમહિ. ગુરુદેવાય વિદ્મહે. તન્નો ગુરુઃ પ્રચોદયાત્ ।

સંધ્યોપાસનાકા સમય પૂછને પર શ્રીગુરુદેવને કહા :

સૂર્યોદય ઔર સૂર્યાસ્તસે તીન ઘડી તક સંધ્યા કરના ચાહિયે. ઇસસે અધિક સમયમેં સંધ્યા કરનેમેં પ્રાયશ્ચિત્ત કરના પડતા હૈ. થોડા સમય બીતા હો તો સૂર્યકો ચૌથા અર્ઘ્ય દેના ચાહિયે. અધિક બીતા હો તો ૧૦૮ બાર ગાયત્રીમંત્રકા જાપ કરકે સંધ્યા કરના ચાહિયે.

સુબહમેં તારાઓંકે હોતે હુએ, સૂર્યકા થોડા પ્રકાશ નિકલે તબ સંધ્યા કરના ચાહિયે. સુબહ ચાર બજે અર્થાત્ બિના સૂર્યપ્રકાશકે સમયમેં સંધ્યા કરના નહીં ચાહિયે. પૂર્વાભિમુખ સંધ્યા કરેં તો ચલે. દક્ષિણાભિમુખ બૈઠનેસે માથા ભારી

પ્રતીત હોગા. માથા ભારી લગતે હી સમઝના કિ કુછ કારણ હૈ.

પ્રાકૃતિક સંધિકાલમેં શરીરસ્થ સૂર્યનાડી ઔર ચંદ્રનાડી સમ હો જાતી હૈં ઔર તબ સુષુમ્ણા ચલતી હૈ. યહ ચૌકસ નિયમ હૈ. સંધિકાલમેં સુષુમ્ણા ખુલતી હૈ. કિતને સમય તક ખુલી રહે યહ અભ્યાસ પર નિર્ભર રહતા હૈ.

દીન દયાલુ દિવાકર દેવા । કર મુનિ મનુજ સુરાસુર સેવા ॥
હિમ તમ કરિ કેહરિ કરમાલી । દહન દોષ દુઃખી દુરિત રુજાલી ॥
વેદ પુરાન પ્રગટ જસ જાગૈં । તુલસી રામ ભગતિ વર માંગૈ ॥ (વિ.૨)

ધ્યેય સદા સવિતૃમંડલમધ્યવર્તી નારાયણઃ ॥
સૂર્યમંડલ મધ્યસ્થં રામં સીતા સમન્વિતમ્ ॥

સવિતામંડલકે મધ્યમેં બિરાજિત ભગવાન નારાયણ સદા ધ્યાન કરને યોગ્ય હૈં. સૂર્યનારાયણ સર્વજગતકે આત્મા-પરમાત્મારૂપ હૈં. સત્યસવં સવિતારમ્ અર્થાત્ ભગવાન સૂર્યનારાયણ સત્યકે પ્રેરક હૈં.

અથ ય એષોઽન્તરાદિત્યે હિરણ્મયઃ પુરુષો દૃશ્યતે હિરણ્યશ્મશ્રુર્હિરણ્યકેશ આપ્રણસ્વાત્ સર્વ એવ સુવર્ણઃ । (છાંદ. ૧-૬૬)

અબ યહ સુનહરા પુરુષ જો સૂર્યકે અંદર દીખતા હૈ, જિસકી સુનહરી દાઢી ઔર સુનહરે બાલ હૈ વહ પુરુષ નખોંસે અગ્ર તક સારા હી સુવર્ણમય હૈ.

હિરણ્યગર્ભો ભગવાનેષ બુદ્ધિરિતિ સ્મૃતિઃ ।
મહાનિતિ યોગેષુ વિરંચીતિ આપ્યજઃ ॥

ઈન્હીં હિરણ્યગર્ભ મહાપુરુષ ભગવાનકો સમષ્ટિબુદ્ધિ કહે હૈં. ઈન્હીં કો યોગીજન ભી મહાન્ અર્થાત્ મહત્તત્ત્વ = સમષ્ટિબુદ્ધિ કહતે હૈં. ઈન્હીં કો વિરંચી ઔર અજ માને અજન્મા ભી કહતે હૈં.

એક શ્લોક ઇસ પ્રકાર હૈ કિ સર્વપ્રથમ તો બ્રહ્માને યજ્ઞસૂત્રકા આયોજન કિયા તબ વિષ્ણુને ઉસકા ત્રિદંડીકરણ કિયા, રુદ્રને ઉસમેં ગ્રંથિ દી ઔર ભગવાન સવિતાને ઉસકો અભિમંત્રિત કર દિયા હૈ. ગાયત્રીમંત્રકી મહત્તા ઈસીમેં હૈ. મેરી સ્મૃતિ ઐસી હૈ કિ શ્રીમદ્ ભાગવતમેં ભી ઈસી પ્રકારકા કહા હૈ.

જનેઊ ધારણ કરતે સમય કહા જાતા હૈ કિ હે યજ્ઞોપવીત ! તુમ્હેં બ્રહ્મપુરુષકે યજ્ઞોપવીતકે સાથમેં દૃઢ રૂપમેં બાંધકર ધારણ કરતા હૂં.

ફિર જનેઊ જિસ પ્રકાર ધારણ કિયા જાતા હૈ ઉસમેં ભી વિજ્ઞાન હૈ. કંઠસે નાભિ તક કા પ્રદેશ યજ્ઞોપવીતસે જુડા હુઆ રહતા હૈ. કંઠ પર્યંત નિમ્ન પ્રકૃતિકા, ભૌતિકા જગતકા ક્ષેત્ર હૈ. નાભિ તેજતત્ત્વકા સ્થાન હૈ. મણિપૂરક હૈ. તો ત્રિદંડિકૃત યજ્ઞોપવીત ધારણ કરનેવાલા સાધક તેજસ્‌કા આકાશતત્ત્વસે સીધા સંબંધ સ્થાપિત કર સકતા હૈ. યહ હૈ ત્રિકાલસંધ્યોપાસના કે અંતર્ગત શ્રીગાયત્રી-ઉપાસનાકા મૂલ વિજ્ઞાન ઔર રહસ્ય. યજ્ઞોપવીત કેવલ સ્થૂલ સૂત્રરૂપકી નહીં હોતી હૈ જૈસી કિ આજકાલ સમઝી યા કહી જાતી હૈ. દેખો, યહ તો ધ્રુવ હૈ કિ ''ન હિ કશ્ચિત્ક્ષણમપિ જાતુ તિષ્ઠત્યકર્મકૃત્ । '' (ગીતાજી) અર્થાત્ કિસી ભી ક્ષણ પર, બિના કર્મ કિયે તો રહા હી નહીં જા સકતા હૈ. ઈસીલિયે તો સબ કર્મ કરતે હૈં ઔર કિસી ભી પ્રકારકે કર્મ કરતે હી રહતે હૈં.

તો અબ જાગ્રત બુદ્ધિવાલોંકો સોચના-સમઝના ચાહિયે. અગર વિવેકકે દ્વારા, સોચ-સમઝકર હી ધર્મ વ ક્રિયા કિયા જાવેં તો યહી સહજ ક્રિયાશીલતા હી કલ્યાણપ્રદ હો જાતી હૈ. જિસ પ્રકાર જો કર્મ કરના ઉચિત હૈ, કર્તવ્ય હૈ, ઉસી પ્રકાર કરનેકા નિશ્ચય રખેં તો લિપ્સા ઔર વાસનાઓંકા દુર્દમ્ય આકર્ષણ ક્ષીણ હોતા-હોતા ટૂટ જાતા હૈ, છૂટ જાતા હૈ. ઔર-યહ છુટતે હી ભગવદ્-માર્ગ પર હમ આગે બઢ જાતે હૈં.

દેખો, ભાઈ ! આપને ચુંબકીય બલ દેખા હોગા, ચુંબકીય બલકે સિદ્ધાંતકો સમઝા હોગા. દોનોં તરફ, સમાન અંતર પર, સમાન ચુંબકીય બલ હોતા હૈ તબ લોહા બીચ હી મેં ઠહર જાતા હૈ. પરંતુ એક તરફકા બલ ઘટ જાય યા દૂરી બઢતી હૈ તો લોહા ઉસ ઓરકે આકર્ષણસે છુટતે હી દૂસરી ઓરકે ચુંબકીય બલકી ઔર સરલતા ઔર શીઘ્રતાસે ખિંચા ચલા જાતા હૈ.

મનકી સ્થિતિ ભી ઐસી હી હૈ. જડ પ્રકૃતિ ઔર ચેતનવિદ્યાકે બીચ મનકા ઠહરાવ રહતા હૈ. ઈસીલિયે મનકી ચંચલતા અપાર ઔર અનેકવિધ પ્રકારકી હોતી હૈ. કભી તો ઈસ તરફ, કભી તો ઉસ તરફ ! ઐસે ચંચલ ઔર બલવાન મનકી ક્રિયાશીલતાકો હી સંયમિત ઔર સુશિષ્ટ કરનેકી હૈ. ઇસકે વાસ્તે નિશ્ચિત વિચારોંકા, સમઝદારીકા ઔર ઉન્નત ભાવના વ આદર્શોંકા એક ઢાંચા હમેં તૈયાર કરના ચાહિયે. બસ ! ફિર તો પુરુષાર્થમેં ડટકર રહેં કિ બસ, ઈસી ઢાંચેમેં મનકો ઢાલના હૈ ઔર વૈસા હી જીવન-વ્યવહાર-આચરણ બનાના હૈ.

વિવેકહીનતાકા પરિણામ અનુકરણવૃત્તિ ઔર બુદ્ધિકી જડતા. સારે દુઃખ,

ઉદ્વેગ, પ્રતિકૂલ સંયોગ-ભાવ આદિ ઇસ જટિલ અંધત્વકો લેકર હી હૈ. ફિર ભી અંધાનુકરણ છોડનેકી ઇચ્છા ઔર પ્રવૃત્તિ હોતી નહીં. કિતની દયનીય દશા હૈ જીવોંકી !

સમાધિસે ભી મહાપુરુષકા પ્રકટ પ્રભાવ

શ્રીગુરુદેવકે દર્શનકો આયે હુયે કિસી અપરિચિત ભાઈને શ્રીગુરુદેવસે ઉમ્રકે બારેમેં પૂછા.

શ્રીગુરુદેવ : ઉમ્રકે બારેમેં તો ક્યા બતલાઊં ? ઇસકે બતલાનેસે કૌનસા વિશેષ લાભ પ્રાપ્ત હોગા ? ઔર ઇસકે ન બતલાનેસે કૌનસી મહાન હાનિ હો જાયેગી ? તુમ્હારે મનમેં આ જાય ઉતની હી સમઝ લેના, ભાઈ !

અપરિચિત ભાઈ : સૌ વર્ષસે અધિક ઉમ્રકી બાત સુનતા હૂં તો મૈં વિશ્વાસ નહીં રખ પાતા હૂં.

શ્રીગુરુદેવ : તો ઠીક હૈ. ઉમ્રકી બાતકો લેકર વિશ્વાસ નહીં રખના. પરંતુ ઔર બાતેં જો હોવે તો ઉન પર તો વિચાર કરના ચાહિયે ન ? ફિર દૂસરી બાત યહ કિ આપકા અનુભવ બહુત સીમિત હૈ. અપની સીમાકે પરેકી બાતોંકો માનને યા ન માનનેસે ઉન બાતોં પર કોઈ પ્રભાવ નહીં હો સકતા. જો બાતેં હૈં વે તો હૈં હી ઔર રહેગી ભી. ચાહે હમ ઉનકો સોચે, સમઝે, જાને યા અનુભવકે દ્વારા સ્વીકાર કરેં યા બિના સોચે-સમઝે ઉનકા અસ્વીકાર કરેં.

અચ્છા, સુનો. મેરા એક અનુભવ આપકો બતલાઊં. સૌ વર્ષકે તો કઈ ઔર ૨૫૦, ૩૦૦ યા ૫૦૦, ૭૦૦ સાલકી આયુવાલે મહાત્માઓંકે દર્શન મૈંને કિયેં હૈં. હમ જબ કશ્મીરમેં રહતે થે ઉસ સમયકી સત્યઘટના બતલાતા હૂં. શ્રીપતિતપાવનજી ભગવાનકે પરમ સ્નેહી સિદ્ધ સંત શ્રીબનવારીદાસજી મહારાજ ઐસે હી અર્થાત્ ઇસી કોટિકે પરમ સંત થે. હિમાલયમેં યોગસ્થિત બિરાજતે થે. શતકુંભા પર્વતકે દો મીલકી ઊંચાઈ પર ઉનકી તપોભૂમિ હૈ. અભી તો વહાં બહુતસે દેહાત બસ ગયે હૈં. મહારાજજીકે નિકટમેં હમેશા દો સિંહ પાલતૂ બિલ્લીકી તરહ બૈઠે રહતે થે.

મુનિ ગણ નિકટ બિહંગ મૃગ જાહીં । બાધક બધિક બિલોકિ પરાહીં ॥

સિરમૌરકા રાજા કર્મપ્રકાશજી આપકા પરમ ભક્ત થા. મહારાજકી આજ્ઞાનુસાર રાજાને નાહન નગરીકો અપની રાજધાની નિશ્ચિત કી થી. મહારાજજીકે વશમેં

કાલ થા. આપને ઇચ્છાપૂર્વક શરીરત્યાગ કિયા તબ સિરમૌરકા રાજા મહીપ્રકાશજી થા ઔર મહારાજજીકે શિષ્ય સિદ્ધ સંત શૃંગી મહારાજ થે.

દોનોંને શ્રીપતિતપાવનજી ભગવાનકી પરામર્શકે અનુસાર મહારાજજી કી સમાધિ બનવાઈ થી. વહાં પર મહારાજજીકે ચિત્ર કે સાથ, મહારાજજીકા ચીપિયા, કમંડલુ, આદિ રખા થા. સમાધિમંદિરકા પૂજન, આરતી, નૈવેદ્ય, આદિસે નિત્યપ્રતિ નિયમપૂર્વક હોતા થા. અબ ભી હોતા હોગા. ઉન દિનોંમેં સમાધિમંદિરકા બડા ભારી મેલા દશેરાકો લગતા થા. ઉસ દિન રાજા સમાધિમંદિરકા દર્શન-પૂજન આદિ અપની રાજરીતિસે બરાબર વિધિવત્ કરતા થા.

દેખો, મહાપુરુષકા પ્રભાવ સમાધિસે ભી પ્રકટ હોતા હૈ. મહાપુરુષ વ્યક્ત દેશકાલસે ભી બાહર સહજ ભ્રમણ કર પાતે હૈં. આત્મ વ પરમાત્મતત્ત્વકી અનુસંધાનપૂર્ણ અવસ્થા પ્રાપ્ત હોને પર ઇસ પ્રકાર હોના સંભવ બના રહતા હૈ.

તાત્પર્ય કિ વ્યક્ત શરીરમેં હી ઉનકા આત્મતત્ત્વ સીમિત ઔર બદ્ધ નહીં રહતા હૈ. હમારે સામને સ્થિત દિખાઈ દેતે હૈં, ફિર ભી ઉસી વ્યક્ત શરીરમેં હોને પર ભી, મહાપુરુષ અવ્યક્ત વ્યાપકત્વ રખ પાતે હૈં. ઔર, યહ બાત, ઐસી કોઈ ખાસ ઘટના યા નિમિત્તકો લેકર કભીકભી કુછ અંશોંમેં વ્યક્ત હો જાતી હૈ. યદિ કોઈ સુજ્ઞ, વિચારશીલ ઉસ સમય સમીપમેં હોતા હૈ તો ઇસ બાતકો અવશ્ય સમઝ પાતા હૈ. મહાપુરુષકી ઇસ સ્થિતિકો વ્યક્ત કર દેનેવાલા ક્વચિત્ પ્રબલ નિમિત્તકા ઉદય હો જાતા હૈ. તભી વહ ઝલક ઉઠતા હૈ. તાત્પર્ય તો યહી કિ ઇસીલિયે મહાપુરુષકા પ્રભાવ ચિરકાલ પર્યંત રહતા હૈ.

યજ્ઞોપવીતકા મંગલ કાર્ય સંપન્ન હો જાને પર શ્રીગુરુદેવને કહા અબ પ્રોગ્રામકે અનુસાર કલ રાત્રિકી ટ્રેનસે મૈં પુષ્કરકે લિયે નિકલૂંગા.

અમૃતલાલભાઈ કોટક : (હાથ જોડકર) હમ લોગોંને મંગલ કાર્ય સ્થગિત કર દિયા ઉસકે લિયે આપ ક્ષમા કરેં. અબ હમને જાના હૈ કિ આપકી આજ્ઞાકા પાલન કરના હી શુભ થા. હમારી ગલતી ક્ષમા કરેં ઔર અભી આપ બંબઈમેં હી બિરાજિયે ઐસી હમારી પ્રાર્થના હૈ, ક્યોંકિ આપકી હાજિરીમેં પ્રભુભાઈ ઔર તરુણાકા લગ્ન દિનાંક ૧૫-૧૨-૫૩કો કિયા જાવેં ઐસી હમારી ઇચ્છા હૈ.

ગૃહસ્થાશ્રમ - એક યજ્ઞ

શ્રીગુરુદેવને અમૃતલાલભાઈકી પ્રાર્થના મંજૂર રખી. દિનાંક ૧૩ ઔર ૧૪,

આરામકે હેતુ, શ્રીગુરુદેવ શ્રીસદ્‌ગુરુ સદન, બોરીવલી મેં અપને પ્રેમી ભક્ત કૃષ્ણાલાલભાઈ જોશીકે યહાં બિરાજેં. ૧૫-૧૨-૫૩ કો લગ્ન-સમારોહ આનંદપૂર્વક સંપન્ન હો ગયા. પુષ્કર પધારનેકે પહલે શ્રીગુરુદેવ સુમનહાઉસ પધારેં. નવદંપતીને પ્રણામ કિયા તબ શ્રીગુરુદેવને મુક્ત હાસ્ય કરકે પ્રસન્નતાપૂર્વક કહા :

બસ ન, પ્રભુભાઈ ! સબ ઠીક હો ગયા ન ! જો હોનેવાલા હી થા વહ હોકર હી રહા ન ? નિર્માણકો કોઈ રોક નહીં સકતા !

પ્રભુભાઈ : આપકો લગ્નમેં પધારનેકા નિમંત્રણ દેનેકો મૈં પોરબંદર આપકે પાસ આયા થા. આપ પધારેં ભી. મુહૂર્ત ઇત્યાદિ ભી બરાબર દેખા ગયા થા. ફિર ભી ૧૧ તારીખકો લગ્નવિધિ નહીં હુઈ ઔર આજ ૧૫ કો હો પાઈ. અમેરિકામેં ઇસ પ્રકાર મુહૂર્ત ન દેખને પર ભી નિશ્ચિત કિયે હુયે દિન પર લગ્ન બરાબર હો જાતે હૈં. ઐસે બીમારીકે પ્રસંગ ભી ક્વચિત્ ઉપસ્થિત હો જાતે હૈં. પરંતુ વહાં મુહૂર્ત આદિ દેખેં નહીં જાતે હૈં.

શ્રીગુરુદેવ : અચ્છા ! આપને એક દૃષ્ટિકોણસે દેખા વ સોચા હૈ. વહ ભી બરાબર હૈ. અબ દૂસરે દૃષ્ટિકોણસે દેખનેકા ઔર સમઝનેકા ભી પ્રયત્ન કરના. દેખો, લગ્નકે રુકનેસે તો યહ સ્પષ્ટ માલૂમ હો ગયા હૈ કિ પ્રારબ્ધ કિતના બલવાન હૈ ! નિર્માણ કિતના બલવાન હોતા હૈ ! લગ્ન સ્થગિત કિયા ગયા ફિર ભી વહ કેવલ દો દિન તક હી રુકા રહા ન ?

અબ સોચો ! આજ ભી તુમ્હારે સાલાકી હાલત તો પૂર્વવત હી હૈ ન ? જિસ કારણકો લેકર લગ્ન રોકા ગયા થા, વહી કારણ આજ વૈસા હી બના હૈ ! ફિર ભી, સબકે મનમેં આ ગયા કિ લગ્ન હો જાના ચાહિયે.

ઇસ પ્રકાર, પ્રારબ્ધને જોર લગાકર ફિર સબકે મનમેં તુમ્હારે લગ્નકા વિચાર ખડા કર દિયા ઔર વહ હોકર હી રહા. ભગવાનને જો નિર્માણ કિયા હૈ વહી બરાબર હૈ. મનુષ્ય કેવલ પુરુષાર્થ કરતા હૈ. બસ ઇતના હી ! પરિણામ ભગવાનકે હી હાથોંમેં હૈ. ઈસીકા નામ ઈશ્વર-ઇચ્છા વ ઇશ-ગતિ હૈ. મનુષ્યકો પુરુષાર્થ કરના હી ચાહિયે. પરિણામ જો મિલે, ઉસમેં ઈશ્વર-ઇચ્છા માનના હી ચાહિયે. ઔર હર પ્રકારસે શરણાગતિયુક્ત સમત્વ રખના હી ચાહિયે.

અચ્છા ! આપ કહતે હૈં કિ અમરિકામેં મુહૂર્ત, નક્ષત્ર આદિ દેખતે નહીં હૈં. લેકિન તુમ યહ બતલાઓ કિ ઉનકે લગ્ન કિતને સમય કે લિયે હોતે હૈં ? પંદ્રહ દિન, માસ દો માસ, છ માસ યા દો-ચાર સાલ તક કે હોતે હૈં. ક્વચિત્ લગ્ન

જીવન-અવધિ પર્યંતકે ભી હોતે હૈં, યહ મૈં માનતા હૂં.

લેકિન સોચનેકી બાત યહ હૈ કિ લગ્નવિચ્છેદકો વહાં પૂરીપૂરી માન્યતા હૈ. વહાંકી સભ્યતા વ સંસ્કૃતિ હી ઐસી હૈ. ઇસકે મૂલમેં કારણ યહ હૈ કિ પ્રત્યેક વ્યક્તિકા નિજી વ્યક્તિત્વ વહાં પ્રધાન રૂપસે માના ગયા હૈ. થોડી ભી પ્રતિકૂલતા સહન કરના કિસીકો મંજૂર નહીં. આજ લગ્ન કિયા, કલ લગ્નવિચ્છેદ કરના ઉનકે લિયે કોઈ નઈ બાત નહીં હૈ. પશુવત્ મુક્ત વ્યવહાર હૈ. લેકિન હમારી સંસ્કૃતિને કામકો ભી ધર્મમય રખા ઔર માના હૈ.

પ્રારંભમેં માનવજાતિ શિષ્ટ થી ફિર અશિષ્ટ હોને લગી. તબ મહાપુરુષોંને સમાજ પરિવારકે બંધનકે આદર્શકે પાલનકી રક્ષાહેતુ ઇન સંસ્કારોંકા પ્રચલન કિયા હૈ. ધર્મમય કામકો હી પ્રમાણિત કિયા હૈ. ધર્મહીન કામ તો મનુષ્યકો પશુ બના દેતા હૈ, યહ ધ્રુવ હૈ.

ઇસલિયે હમારે યહાં એકપત્નીવ્રત યા પતિવ્રતકે આદર્શ વિધાન હૈં. ઇનસે ચલિત હોનેવાલેકે પ્રતિ હમારે યહાં કડી આલોચના કી હૈ. તુમ એકદૂસરેકે લિયે ચાહે કિતના ભી સહન કરના, પરંતુ અપને ભારતીય આદર્શ વિધાનસે ચ્યુત નહીં હોના. પ્રેમકો, ત્યાગ વ કર્તવ્યપરાયણતાસે હી, પુષ્ટિ મિલતી હૈ, યહ સભી નહીં ભૂલના. ભગવાન તુમ દોનોંકો સર્વ પ્રકારકા સુખ-સંતોષ દેવેં યહી આશીર્વાદ હૈ.

ગૃહસ્થાશ્રમકી પરંપરા જો ચલી આ રહી હૈ, ઉસે ધર્મપૂર્વક ચલતી રખનેકી જિમ્મેવારી આજસે તુમ દોનોંકે ઊપર આ ગઈ હૈ. એક યજ્ઞ જો પરાપૂર્વસે ચલતા આ રહા હૈ ઉસીકો ચલતા રખનેકે લિયે આજસે તુમ ભી પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ હુએ હો, યહ કભી મત ભૂલના. યજ્ઞ માને સમર્પણ ઔર ત્યાગ. અપને ઉન્નત આદર્શકે લિયે ચાહે સો અર્પણ કરતે રહના ઔર ઇસ પ્રકાર સમર્પણકો સમ્યક્ કરનેકે હેતુ ત્યાગભાવનાકા સંવર્ધન કરના.

દંપતીકો ઐસા વિચાર કભી નહીં કરના ચાહિયે કિ મુઝે, પતિ યા પત્નીસે કયા, કિતના ઔર કિસ પ્રકારકે સુખ મિલેંગે ? દંપતીકો તો યહી સોચના ચાહિયે કિ હમ પરસ્પરકો અવશ્ય સુખ પ્રદાન કરેંગે. હમ અવશ્ય હી પરિવાર વ સમાજકે સામને આદર્શ ગૃહસ્થાશ્રમ મૂર્તિમંત કર દેંગે, સમર્પણ-ભાવનામેંસે હી પ્રેમ નિષ્પન્ન હોતા હૈ તભી સુખ ઔર શાંતિકા અનુભવ હોતા હૈ, તબ તક નહીં.

આજ પર્યંત તુમને અપને-અપને માતાપિતાકે યહાં બાલકકા જીવનયાપન કિયા

હૈ. અબ તુમ માતાપિતા બનોગે ઔર કુટુંબપરિવાર તથા ગૃહસ્થાશ્રમકે કર્તવ્યોંકી જિમ્મેવારી અપને પર લે રહે હો, યહ બાત સદૈવ સ્મરણમેં રખના. આજસે તુમ્હારે દોનોંકે દો અલગઅલગ જીવન એક હો ગયા હૈ ઔર તુમ દોનોંકો મિલકર, સાથસાથ રહકર કુટુંબ, પરિવાર, સમાજ વ દેશકે ઋણકો અદા કરનેકા હૈ. સબકે પ્રતિ જો-જો કર્તવ્ય હૈ ઉસકો પૂરા કરનેકા હૈ. લગ્ન-સંસ્કારસે તુમ પરિવાર વ સમાજકે પ્રધાન અંગરૂપ હો ગયે હો. તુમ્હારે જીવનમેં ઔર તુમ્હારે સુખ-સંપત્તિમેં, પરિવાર, દેશ તથા સમાજકા પ્રવેશ વ હિસ્સા હો ગયા હૈ.

લગ્નસંબંધ આર્યોંકી એક પવિત્ર પ્રથા હૈ. ઈસમેં ન તો વિષયાદિકો સ્થાન હૈ, ન સ્વાર્થકો. યહ તો એક અનુપમ પારસ્પરિક આત્મસમર્પણ હૈ. યહ ભી સોલહ સંસ્કારોંમેંસે એક ઔર અતિ મહત્ત્વપૂર્ણ સંસ્કાર હૈ. ઈસસે જીવનમેં આમૂલ પરિવર્તન હો જાતા હૈ. ઈસલિયે યદિ યહ સંબંધ વિચાર વિવેક ઔર કર્તવ્ય-ભાવનાસે યુક્ત હોતા હૈ તો સુખ, શાંતિ ઔર વિકાસકા ઉત્તમ સાધન હો જાતા હૈ.

સોલહ સંસ્કાર

પ્રભુભાઈ : સોલહ સંસ્કાર તો અપને કહતે ઔર સુનતે હૈં. પરંતુ સંસ્કાર માને ક્યા ?

શ્રીગુરુદેવ : સોલહ વિકારસે મુક્ત હોનેકે લિયે સોલહ સંસ્કાર હૈં. જન્મસે મૃત્યુ તક, યે સોલહ સંસ્કાર કિયે જાતે હૈં. ઈનકે પ્રારંભકા નિશ્ચિત સમય તો બતલાયા નહીં જા સકતા હૈ, પરંતુ યહ તો નિશ્ચિત હી હૈ કિ હજારોં નહીં, બલ્કિ લાખોં સાલ પહલેસે, યે ચલે આ રહે હૈં.

સંસ્કાર માને, સંસ્ક્રિયતે (યેન માનવઃ) ઇતિ સંસ્કારઃ અર્થાત્ જો જૈસા હોવે, ઉસકો અધિક ગુણસંપન્ન બના દેવે, ઉસકા નામ સંસ્કાર. મૂલ દશા હોવે, ઉસસે ઊંચા લે જાવે, ઉન્નત બના દેવે, ઉસીકા નામ સંસ્કાર.

ઉદાહરણસે સમઝાતા હૂં. મિટ્ટી યા બાલૂકો ઇંટમેં રૂપાંતરિત કરનેકે લિયે જો-જો ક્રિયા-પ્રક્રિયાઓંકા નિરૂપણ કિયા ગયા, ઉનકો લેકર હમ કહતે હૈં કિ બાલૂ ઔર મિટ્ટીકો ઈસ-ઈસ પ્રકારસે સંસ્કિયા કરકે, ઉનકી મૂલ સ્થિતિમેં પરિવર્તન કરકે, ઈસ પ્રકારકા નૂતન સર્જન હુઆ હૈ. ઔર, યહ નૂતન સર્જન અધિક ગુણસંપન્ન હુઆ હૈ, યહ તો હમારા અનુભવ હી હૈ.

ઉસી પ્રકારસે, બાલકકે જન્મકે ભી પહલે, ગર્ભ-સંસ્કારકો, સોલહ સંસ્કારમેં,

સર્વપ્રથમ સંસ્કાર આર્યોંને રખા હૈ. અબ સોચો-સમઝો. મિટ્ટી બાલૂ જૈસે જડ પદાર્થોંકો ભી સુનિયોજિત કરકે સુસંસ્કૃત કિયે જાતે હૈં ઔર ઇંટ જૈસા સુંદર ઉપકારી નિર્માણ હમ પ્રાપ્ત કર પાતે હૈં, તો ક્યા બાલકકો સુસંસ્કૃત નહીં કિયા જા સકતા હૈ ?

મનુષ્યયોનિ તો બુદ્ધિ ઔર જ્ઞાનયુક્ત હૈ. ઇસલિયે મનુષ્યકો સુંદર રીતિસે સુનિયોજિત, સુસંસ્કૃત કિયા જાવેં તો કિતના ઉન્નત ઔર ઉપકારી માનવજીવનકા નિર્માણ હો સકતા હૈ યહ નિઃસંદેહ બાત હૈ. તો સોલહ સંસ્કારોંસે સાંચેમેં ઢલા હુઆ માનવજીવન નિઃસંદેહ ઉન્નત, વિકાસશીલ ઔર કલ્યાણપ્રદ હોતા હૈ.

દેખો, ઈન સંસ્કારોંકે અનુકૂલ સુનિયોજિત જીવનમાર્ગકા અનુસરણ કરકે આર્યોંને ઉન્નત જીવનકા દર્શન કરા દિયા હૈ. તાત્પર્ય કિ યહ જીવનમાર્ગ અનુભવસે પ્રમાણિત હૈ. પરિવર્તનશીલ માનવશરીરકા ઉત્કૃષ્ટ ઉપયોગ કરનેકા આયોજન ઈન સંસ્કારોંમેં ગ્રથિત હુઆ હૈ.

વિશ્વમેં સબસે પ્રાચીન ભૂમિ ભારતકી હૈ. ઇસ પ્રાચીનતમ આર્યભૂમિમેં રહનેવાલે આર્યજાતિકે માનવ સબસે પ્રાચીનતમ માનવ હૈં. હાં ભાઈ ! મુઝે ઠીક મૌકે પર એક રમૂજકી બાત યાદ આ ગઈ હૈ. સુનો, વૈજ્ઞાનિક જો યહ કહતે હૈં કિ વાનરમેંસે મનુષ્યજાતિ હુઈ હૈ, યહ સર્વથા ગલત હૈ ઔર હાસ્યાસ્પદ હૈ. વાનરમેંસે મનુષ્ય કૈસે હો સકતા હૈ ?

બીજ હોતા હૈ ઉસીકા વૃક્ષ બીજમેંસે નિષ્પન્ન હોતા હૈ ઔર જૌ વૃક્ષ હોતા હૈ ઉસીકે બીજ વૃક્ષમેંસે નિષ્પન્ન હોતે હૈં. ઔર વહી બીજ ઉસી વૃક્ષકો ઔર વહી વૃક્ષ ઉસી બીજકો ઉત્પન્ન કરનેકી ક્ષમતા રખતા હૈ. ગેહૂં કે બીજસે ચાવલ કદાપિ નહીં હો સકેગા. ચાવલસે ચના નહીં હોગા તો આમકે વૃક્ષસે અનારકે બીજ કદાપિ પ્રાપ્ત નહીં હોગા. તો ભાઈ ! મનુષ્યસે હી મનુષ્યકી ઉત્પત્તિ હૈ. મનુષ્ય વાનરકા વંશજ નહીં હૈ, હોં ! વૈજ્ઞાનિક ભલે અપને સ્વયમ્ કો વાનરકા વંશજ માનતા-સમઝતા રહે ! અપનેકો ઐસા સોચના યા સમઝના નહીં હૈ.

ક્યોંકિ હમારા અનુભવ હમેં ડંકેકી ચોટ કહતા હૈ કિ ઈશ્વર, જીવ ઔર જગત, તીનોં અનાદિ હૈં. અસ્તુ ! વેદ-ઉપનિષદ આદિકી જ્ઞાન-પરંપરા તથા પુરાણ-સ્મૃતિયોંકી સંસ્કાર-પરંપરાકો હમારે ઋષિ-મહર્ષિયોંને જીવંત રખી હૈ ઔર પુષ્ટ કી હૈ. ઈસલિયે આર્ય સંસ્કૃતિ ઠોસ વ સનાતન હૈ. હમારે યે સોલહ સંસ્કાર પરાપૂર્વસે ચલે આ રહે હૈં.

પાઠશાલાકા વિકાસ કરના આવશ્યક હૈ

શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈસે કહા ભગવાનકી કૃપાસે ચિત્રકૂટ કુંડ પર પાઠશાલાકી આપકી ઇચ્છાકી પૂર્તિ હો ગઈ હૈ. અભી તો કેવલ સંસ્કૃત શિક્ષા-ક્રમસે પાઠશાલા પ્રારંભ કી ગઈ હૈ. પરંતુ ક્રમશઃ વિકાસ કરના આવશ્યક હૈ.

મૈં ચાહતા હૂં કિ પાઠશાલા ઇસ પ્રકાર સુનિયોજિત કિયા જાવેં કિ વિભિન્ન ધાર્મિક માન્યતાઓંકે વિભિન્ન ગ્રંથોંકા અભ્યાસ યહાં કરાયા જાવે. સિર્ફ સાંપ્રદાયિક ગ્રંથોંકા અભ્યાસ સંપન્ન કરાયા જાવે તો ભી હિતપ્રદ હોગા. જિતને વિદ્યાર્થી તૈયાર હોંગે ઉનકે માધ્યમસે સંપ્રદાયકે તત્ત્વજ્ઞાન, સિદ્ધાંત, સાધન વ ભજન કી સહી સમઝ લોગોંમેં બઢેગી.

ઇસકા પરિણામ યહ આયેગા કિ પુરોહિતાઈ વ આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રમેં જો ભ્રષ્ટાચાર, દુરાચાર, અજ્ઞાન, પાખંડ આદિ પ્રધાન રૂપસે હો ગયે હૈં વે ટિક નહીં પાયેંગે. જબ તક શિક્ષિત પુરોહિત, કથાકાર, ઉપદેશક ઔર વકતા જનસમૂહકે બીચ નહીં પહુંચેગા તબ તક ગલત રૂઢિયાં, અંધ વિશ્વાસ, આદિકા મિટના અસંભવ હૈ.

બડે બડે આશ્રમ, મઠ યા મંદિરોંકે મહંતોંકો તથા અચ્છે-અચ્છે પ્રવકતાઓંકો ભી માલૂમ નહીં હોતા હૈ કિ કિસ સંપ્રદાયકે મૂલસે કિસ શાખાપ્રશાખા ચલી હૈ ? ઇનકે સ્થાન કહાં-કહાં પર હૈં ? સ્વતઃ કી બાત માલૂમ નહીં હોતી હૈ કિ સ્વયમ્ કિસ મૂલ કે કિસ શાખાકે અંતર્ગત હૈ ! સ્વયમ્ પુરોહિતકો માલૂમ નહીં હોતા હૈ કિ કૌન સી વિધિ, કિસ પ્રકાર, ક્યોં ઔર કબ કરના ચાહિયે. મંદિરકે પૂજારી સ્વયમ્ શાસ્ત્રોક્ત પૂજનવિધિકો વા ઉસકે તાત્પર્યકો જાનતે નહીં હૈં.

વિભિન્ન સંપ્રદાયોંકે સંપન્ન આશ્રમ, મઠ વા મંદિરકી ઓરસે અપને-અપને સંપ્રદાયકી શિક્ષાકા આયોજન ઔર પ્રચાર હોના ચાહિયે. ઇસકે લિયે ધર્મ, જાતિ, ઉમ્રકા યા ઐસા કોઈ ભેદ નહીં રખા જાવે. જો કોઈ ચાહે, પાઠશાલામેં દાખલ હો સકતા હૈ. પૂર્વમેં સર્વ સંપ્રદાયાચાર્યોંકા યહ સર્વપ્રથમ ફર્જ રહતા થા કિ અપને-અપને સંપ્રદાયકે વિદ્વાન, પુરોહિત, કથાકાર, ઉપદેશક ઔર શાસ્ત્રી આદિ તૈયાર કરેં. અપને-અપને સંપ્રદાયકે ગ્રંથોંકા સંશોધન ઔર સંવર્ધન કરતે હુએ ઉનકા પ્રચાર કરતે રહતે થે.

પાઠશાલા કે ઇસ એક અંગકી તરહ દૂસરે અંગકા મહત્ત્વ ભી સોચના-સમઝના ચાહિયે, ક્યોંકિ યહ દૂસરી બાત જો હૈ વહ ભી કમ મહત્ત્વકી નહીં હૈ. દેહાતોંસે

વિદ્યાર્થી આતે હૈં. ઉનકો ઘર-ગૃહસ્થીકી જિમ્મેવારી, અભ્યાસક્રમ પૂર્ણ કરકે ઘર જાને પર, તુરંત હી ઉઠાના પડેગી. તો, પુરોહિતાઈ કર્મકાંડ, કથા આદિકા અભ્યાસક્રમ પૂરા હો જાને પર ઐસે વિદ્યાર્થિયોંકી ઉપાર્જનકી સમસ્યા ભી હલ હો જાયેગી.

જો વિદ્યાર્થી મેધાવી હો ઉનકે લિયે ડાક્ટરી, વૈદકીય, એન્જિનિયરિંગ યા કાનૂન જૈસે વિશેષ ઉચ્ચ અભ્યાસકી સુવિધા ઉપલબ્ધ હોવેં ઐસા આયોજન ભી જરૂરી હૈ.

ઇસી પાઠશાલામેં એક વિભાગ ટેકનિકલ સેન્ટરકા ભી કરના હૈ. ઇસ સેન્ટરમેં છોટે-બડે મશીન, બિજલી, કિસાની, કપડોંકે રંગ, બુનાઈ, પ્રેસ ઇત્યાદિકે બારેમેં તથા ઔર ભી ઐસે હી વ્યવસાય વ ઉદ્યોગકી શિક્ષાકા પ્રબંધ હો જાય તો ઇસ ક્ષેત્રકા સમીચીન વિકાસ હો સકતા હૈ. મૈંને ટેકનિકલ સેન્ટરકે બારેમેં વહાં કહા ભી હૈ.

સંસ્કૃત શિક્ષાક્રમકે સાથ ફિર હાયર સેકન્ડરી સ્કૂલ, ગૌશાલા, કિસાની, આદિકા અભ્યાસક્રમ સુલભ હો જાય ઐસા મૈં ચાહતા હૂં. પાઠશાલકે સુયોગ્ય આચાર્યોંકે નિર્દેશનમેં યજમાનોંકી ઇચ્છાનુસાર જપ-અનુષ્ઠાન, યજ્ઞ, પાઠ-અનુષ્ઠાન આદિ શાસ્ત્રીય પદ્ધતિસે ઔર શુદ્ધ રીતિસે કરનેવાલે તૈયાર હો જાયેં તો ઉનકી ભી ઉપાર્જનકી સમસ્યા હલ હો જાયેગી.

શ્રીગુરુદેવકા શરીર-સ્વાસ્થ્ય અત્યંત નરમ થા. શ્રીગુરુદેવને અપના નિશ્ચય બતલાતે હુએ કહા :

પુષ્કરમેં ઢાઈ-તીન માસકા આરામ, દો સાલકે કાષ્ઠમૌનકે હેતુ નિશ્ચય કિયા હૈ. અબ કાષ્ઠમેં બૈઠના હી હોગા. શરીર માનતા નહીં હૈ. જામનગરમેં વાડીકા મકાન કાષ્ઠકે લિયે સર્વપ્રકારસે ઉપયુક્ત અવશ્ય હૈ ઐસા તો મૈં કહ સકતા હૂં, લેકિન વહીં કાષ્ઠ હોગા ઐસા કહ નહીં સકતા. સ્થાનકા નિશ્ચય તો પુષ્કરમેં સર્વ-સંમતિસે હોગા ઔર વહી ઠીક રહેગા.

શ્રીગુરુદેવને મુઝસે કહા : મૈં તુમકો અનુષ્ઠાનકે બારેમેં કુછ પૂછનેવાલા નહીં હૂં, હોં ! તૂ મન હી મન કબસે ઈન્તજાર કર રહી હો કિ કબ પૂછેંગે ઔર અનુષ્ઠાનકે બારેમેં ક્યા કહેંગે ! મૈં ભી યહી દેખ રહા થા કિ કબ તક તૂ ધૈર્યસે ગંભીરતા રખ પાતી હૈ ? પરંતુ અબ તો સ્ટેશન જાનેકા સમય હો ગયા હૈ. ઇસલિયે અબ તો બાત કિયે બિના કૈસે જા સકતા હૂં ! તો મુઝે હી બાત કર લેના હૈ ! કમુ ! અનુષ્ઠાન સમ્યક્ પ્રકારસે હોનેકા યહી પરિણામ પ્રત્યક્ષ હૈ ન ?

દેખો તો, જયરામભાઈ ! મૈં આપકો બતલાઊં કુમુદકે અનુષ્ઠાનકી બાત. કુમુદને ૪૪ લાખસે ભી જ્યાદા જાપ કર ડાલે હૈં. કુમુદ ક્યા કરતી થી જાનતે હો ? પ્રારંભમેં જાપકે સાથસાથ બતલાયા હુઆ ધ્યાન કરતી થી ઔર ધ્યાનકે દ્વારા અપના મન મેરે મનમેં લય કર દેતી રહી. તબ ફિર અનાયાસ હી અજપા-જપકા ચરખા શુરૂ હો જાતા થા. વિશ્રાન્તિકે સમયમેં ભી ચરખા શુરૂ હો જાતા થા તબ કુમુદ નિયમકે આસન પર જાકર બૈઠ જાતી થી.

અબ ડહાણૂ શીઘ્ર હી પહુંચ કર શીઘ્ર હી પુનઃ અનુષ્ઠાનમેં જમ જાનેકા હૈ. ઊસી પ્રકારસે નૂતન વેદિ-યંત્ર-ઇત્યાદિ કરના ઔર પ્રારંભ કર દેના. અબકી બાર ભી પહલે જૈસા હી હોગા. એકમેં અત્યંત રાગ તો ઔર સબમેં અત્યંત વિરાગ ઔર યહી હોતા હૈ વૈરાગ્ય ! રાગાનુરૂપા ભક્તિ હો તો મન અપને આપ, અનાયાસ, અમન હો હી જાતા હૈ. તુમ અહર્નિશ પ્રાર્થના કરતે રહના કિ :

અબ પ્રભુ કૃપા કરહુ એહિ ભાંતી । સબ તજિ ભજનુ કરૌં દિનરાતી ॥

શ્રીગુરુદેવ પુષ્કર પધાર રહે હૈં. સ્ટેશન પર દો ભક્તોંને સહીકે લિયે દિયે હુયે ફોટો પર શ્રીગુરુદેવને લિખા - (૧) મન શાંત, તો પરમાનંદ. (૨) મનકી શાંતિ હી જગતકા લોપ હૈ.

૨૪-૧૨-૫૩ : પુષ્કરસે શ્રીગુરુદેવને છબીલમામાકો લિખા :

મૈં આનંદપૂર્વક પહુંચ ગયા, ઉસકા વિવરણ બટુકને કહા હોગા. મૈં જબ લિખૂં તબ યહી કિ ક્રોધકા ત્યાગ, જબ દેખૂં તબ નિયમિત વ્યય. છબીલ ! સમય એક સા નહીં હોતા.

ક્રોધ ધર્મકો હી નષ્ટ નહીં કરતા પર વ્યવહાર ભી બિગાડતા હૈ. ઉસકા અનુભવ કરના ચાહિયે. (સોચકર સમઝના ચાહિયે.) સમાજમેં ક્રોધીકો કોઈ ઉત્તમ સ્થાન શ્રદ્ધાપૂર્વક નહીં દેતા હૈ. તુમ્હારા ક્ષણિક ક્રોધ કિતના હાનિકર હૈ ઉસકા વિચાર કર શીઘ્ર કમ કર દો. ઓફિસમેં બડે અક્ષરોમેં લિખો : ક્રોધ પાપકા મૂલ હૈ. અભિમાનકા સ્થાન ભૂલસે (અસાવધાનીસે) સુરક્ષિત કર રખા હૈ ઉસે સુધારે વહ સુખી.

૩૦-૧૨-૫૩ : ડહાણૂ : આજ શામકો નિયમકે પહલે હમ શ્રી બુદ્ધદેવજી મહારાજકે દર્શનકો ગયે. બાબુભાઈ શાહકે બગીચેમેં એક પેડકે નીચે વે બિરાજે હૈં. બાબુભાઈ ઔર ઉનકે પુત્ર પ્રતાપભાઈને કહા કિ મહારાજજી મકાનમેં બિરાજતે નહીં હૈં ઔર યોગાભ્યાસી હૈં.

૩૧-૧૨-૫૩ : પુષ્કરસે : શ્રીગુરુદેવને પત્રમેં લિખા : પ્રિય કુમુદ, મૈં ઠીક હૂં. તુમ ભજન બરાબર કરતી હોગી ઐસા મુઝે વિશ્વાસ હૈ. વિશેષ ક્યા લિખૂં ? આજસે ટપાલ લિખના વ દેખના બંદ કર દિયા ગયા હૈ. કાષ્ઠ ચૈત્રમેં અવશ્ય હૈ. મેરે પર ઇતના તો વિશ્વાસ રખો, કુમુદ !

અચ્છા ! એક બાત બતલાઊં ? કલ તુમને જિન મહાત્માકે દર્શન કિયે, વે ઉત્તમ યોગાભ્યાસી હૈં. નિઃસ્પૃહી હૈં ફિર ભી, સંસ્કાર કિસીકો ભી છોડતે નહીં. કભી આશ્રમ જૈસા બન જાય તો આશ્ચર્ય નહીં. પક્કે ઔર પ્રથમ શ્રેણી કે અભ્યાસી હૈં.

૨૭-૨-૫૪ : પુષ્કરસે શ્રીગુરુદેવને લિખા : આજ પત્ર લિખનેકા નિયમ પૂર્ણ હોનેકે દો દિન હો ગયે. તુમને તો બહુત હી કઠોર બનનેકા વિચાર કિયા હૈ કિ એક પત્ર ભી નહીં ? મૈં ચૈત્ર શુક્લમેં કાષ્ઠમેં અવશ્ય બૈઠનેકો વિચાર રહા હૂં. ધ્યાન બરાબર હો રહા હૈ. ઉસીમેં વૃદ્ધિ કરના. યહી યથાર્થ ઉન્નતિકા માર્ગ હૈ. ઔર અભ્યાસ સુચારુ રૂપસે ચલતા હોગા.

મેરા સ્વાસ્થ્ય ઉત્તમ હૈ. ચિંતા-શંકા જૈસી બાત હૈ નહીં. ઔર કરની ભી ન ચાહિયે. તા. ૧૬-૩-૫૪ કો યહાં સે રાજકોટ ઔર આસપાસ ભ્રમણમેં કુછ દિન જાયેંગે. પંશ્ચાત્ બિહારમેં આરાવાલે ગુરુબાબાકો મિલનેકો વ ચૈત્ર શુક્લમેં ચિત્રકૂટ. શ્રી નૌમીકે પશ્ચાત્ ભાવનગર, બંબઈ. પૂર્ણિમાકો જામનગરમેં કાષ્ઠ ! અબ તો રાજી ? ૧૬ કો નિકલૂંગા. કૃષ્ણા મહસાને તક સાથ રહેંગી. ૧૮ કો સુબહ તુમ્હેં ડહાણૂ સ્ટેશન પર મિલેગી.

૧૧-૩-૫૪ : પુષ્કરસે શ્રીગુરુદેવને બબીબહનકો લિખા : યહાં જયરામદાસ સકુશલ આ ગયે હૈં. તુમ્હારે ન આનેસે ચિત્તમેં થોડા ઐસા કુછ, અચ્છા જૈસા ન લગા. પર બાલકોંકે નિમિત્ત કર્તવ્યકા પાલન પ્રધાન સમઝકર સંતોષ. જીવનમેં જન્મકે ચરમ લક્ષ્યકી પૂર્તિ કરના ભી અનિવાર્ય હૈ, ઐસા વિચારવાનકા વિચાર સદૈવ રહતા હૈ. હેમકુંવરકાકી, પ્રમીલા, જગદીશ, અરવિંદકો આશીર્વાદ. કાષ્ઠ પહલે અવશ્ય મિલૂંગા. આધ્યાત્મિક લાભ, ભગવત્-શરણાગતિ વગૈર, મેરે વિચારસે અશક્ય હૈ. ઔર પ્રભુદાસ મુઝે ન ભૂલેં હો, તો લિખના કિ બાબા ! થોડા-થોડા ભજન ભી કરો !

૧૫-૩-૫૪ : પુષ્કરસે શ્રીગુરુદેવને લિખા : તુમ્હારે પત્ર મિલનેસે આનંદ. સ્વામી શ્રીપ્રકાશાનંદજી ભગવાનકા જન્મોત્સવ બંબઈમેં તુમને આનંદસે મનાયા

યહ પઢકર અતિ આનંદ હુઆ હૈ. કુમુદ, કંપ યદા-યદા હોતા હૈ, હોને દો. ઈસકી ઔર ધ્યાય નહીં દેના. બંદ હો જાયેગા. યહ અભ્યાસકી એક અવસ્થા-માત્ર હૈ. કુછ હી દિનમેં બંદ હો હી જાના ચાહિયે.

પરંતુ મસ્તકમેં ભારીપન ક્યોં લગ રહા હૈ ? યહ ઠીક નહીં. આસન તો બરાબર હૈ, પરંતુ મેરુડંડ ઢીલા પડ જાતા હૈ. સો ઠીકસે અભ્યાસ કરના. ઈલાયચી, બદામ, કેસર, ચારોલી વ મિસરી-યુક્ત ખીર (દૂધપાક) રાત્રિકો બના કર રખના ઔર પ્રાતઃકાલ પા લેના. ૧૦ સે ૧૫ તોલા તક. ૧૫-૨૦ દિન તક. દોનોં શિકાયત દૂર હો જાયેગી. સ્થિરતા વ એકાગ્રતા પુષ્ટ હોતી જાયેગી.

હાં, સુનો તો ! કાષ્ઠ તો મૈં તુમ લોગોંકે લિયે લેતા હૂં. ફિર તુમસે બાધા કૈસે હો સકતી હૈ ? તુમકો આનંદ રહતા હૈ તો મૈં સદૈવ આનંદિત હૂં. તુઝે યાદ કરતા હૂં યા નહીં ? કૃષ્ણાસે યહ જરૂર પૂછના.

૯-૪-૫૪ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવને ઠાકોરમામાકો પત્રમેં લિખા : પત્ર મિલા. ઉત્સાહ બિના ક્રિયા હો હી નહીં સકતી. જિસ કાર્યમેં ઉત્સાહકા અભાવ હો ઉસમેં પ્રથમ તો પુરુષાર્થ હોતા નહીં ઔર યદિ કારણવશાત્ પુરુષાર્થ કરનેકો તૈયાર હોઓ તો પરિણામમેં અસફલતા ! કારણ, ઉત્સાહ અન્તઃકરણ સંબંધિત વસ્તુ હૈ, ઔર પુરુષાર્થ શરીર સંબંધી. યદિ મન શરીરકો સંબંધ ન દે તો, કોઈ ભી ક્રિયા સફલ નહીં હો સકતી, યહ ધ્રુવ સત્ય હૈ.

અસ્તુ ! ઉત્સાહ સ્થિત રખને વ પ્રાપ્ત કરનેકે લિયે ભગવત્-શરણાગતિ વ સતત ભગવત્-સ્મરણ હી સાધન હૈ. શરણાગતિસે અહંકા અભાવ હોતા હૈ વ સ્મરણસે આત્મબલકી વૃદ્ધિ હોતી હૈ. તથા આત્મબલ હી ઉત્સાહકો દઢ કરતા હૈ. અતઃએવ, આપકો ભગવત્-શરણાગતિયુક્ત સતત ભગવત્-ચિંતન કરના ચાહિયે. મૈં ૧૫ કો જામનગર પહુંચ રહા હૂં.

૯-૪-૫૪ : ચિત્રકૂટસે શ્રીગુરુદેવકા તાર મિલા કિ નિશ્ચિત સમય પર બંબઈ નિશ્ચિત પહુંચતા હૂં. શ્રીગુરુદેવ ૧૩-૪-૫૪ રાત્રિકો બંબઈ પધારેં. ૧૪-૪-૫૪કો હમ બંબઈ પહુંચેં. શ્રી ગુરુમંદિરમેં શ્રીગુરુદેવકે દર્શન કિયેં.

શ્રીગુરુદેવ ૨૦-૪-૫૪સે જામનગરમેં દો સાલકે કાષ્ઠમૌનમેં બિરાજેંગે. યહ નિશ્ચય ચાર-પાંચ માસસે સબકો જ્ઞાત હૈ. કાષ્ઠમૌનકે લિયે આવશ્યક આરામકે હેતુ શ્રીગુરુદેવ ઢાઈ માસ પુષ્કર બિરાજે થે. સર્વ આવશ્યક ભ્રમણ કરકે યહાં પધારે હૈં. પ્રાયઃ પૂરા સમય, અલગઅલગ ભક્તોંસે એકાંતમેં બાતચીત કરનેમેં

બીતા હૈ. શ્રીગુરુદેવ કલ ભાવનગર ઔર પરસોં પુનઃ બંબઈ પધારેંગે ઔર ૧૭-૪-૫૪કો જામનગર પધારેંગે.

મહારાજજી ! તુમ્હારે ભગવાનકા ખેલ તો દેખો !

૧૬-૪-૫૪ : શ્રીગુરુમંદિર, ચાંદીવાલી

શ્રીગુરુદેવ ભાવનગરસે પધારે હૈં. જ્યાદહ સમય તો સબસે એકાંતમેં મિલનેમેં બીતા હૈ. રાત્રિકો શ્રીગુરુદેવ બાહર બિરાજે તબ કહા :

પાનીમેં મીન પયાસી રે, મોહેં સુન સુન આવત હાંસી રે. યહ બાત મેરે જીવનમેં ઘટી હૈ હોં ! મેરે સાથ એક બંગાલી મહાત્માજી ભી થે. રામેશ્વરકી યાત્રાસે લૌટતે સમય રાસ્તેમેં વે સાથ હો ગયે થે.

યહ ઘટના કરીબ-કરીબ સૌ સાલ પહલેકી હૈ. અકટૂબર માસકી ઘટના હૈ. હમ લોગ પૈદલ હી બંબઈકે પશ્ચિમ કિનારે પર આ ગયે થે. હમ ભૂસાવલ હોકર ચિત્રકૂટ જાના ચાહતે થે. ઉન દિનોંમેં સાધુ-સંત મંડપેશ્વરકી ગુફામેં રહતે થે. મૈં ભી વહાં ઠહરતા થા. પરંતુ ઈસ વક્ત મહાલક્ષ્મી મંદિરકે પાસ સમુદ્રતટ પર હમ ઠહરે થે.

જહાજ ખોનેવાલે દો કેવટ ભાઈયોંકો સદ્‌ભાવ ઉદય હો ગયા. ઉનકે આગ્રહસે હમ ઉનકે જોરાવર નામકે જહાજમેં કલકત્તાકે લિયે નિકલે. કેવટ ભાઈયોંકે નામ ભીખા ઔર લાખા થે. ઉન્હોંને બાત કહી થી કિ જહાજકી માલિકી લોહાણા હંસરાજ ઠક્કર કી હૈ.

જહાજ ચલાનેકે પહલે સમુદ્રદેવકા કુંકુમ, અક્ષત, શ્રીફલ, ફલ, દીપ, નૈવેદ્ય આદિસે વિધિવત્ પૂજન કિયા થા. સભી યાત્રિયોંકો પ્રસાદ બાંટા થા. જહાજમેં ગેહૂં, કાપડ, સુપારી, આદિ માલ ભી થા. પીનેકે પાનીકી કઈ ટંકિયાં ભરી હુઈ થીં. નાસ્તા, ભોજન વગૈરહ તો સબ અપનાઅપના બના લેતે થે. હમારે લિયે દિનમેં એક બાર આલૂ ઉબાલ લેતે થે. મૂંગફલી ભી ખાને લે રખી થી. વહ રોજ હમકો દેતા થા.

યાત્રા ખૂબ આનંદસે હો રહી થી. દો-તીન દિનકી સફર શેષ રહી થી તભી પવનકી આંધી ચઢ આઈ. પવન ખૂબ બઢતા હી ગયા. સમુદ્રમેં જલકે બડે-બડે ઔર ઊંચે-ઊંચે થંભે ઉઠને લગે. જહાજ એકદમ ઊપર ઉઠ જાતા થા ઔર ફિર એકદમ નીચા ઉતર આતા થા. તબ ઐસા લગતા થા કિ બસ, અબ તો જહાજકી જલસમાધિ હી હો રહી હૈ !

પ્રચંડ પવન ઔર અગાધ જલકે મિલેજૂલે જબરદસ્ત ઝૂલેં પર જહાજ ખૂબ ઉછલતા-કૂદતા થા. ઉસી તરહ જહાજમેં રહે હુયે હમ સબ ઔર સામાન ભી. પાનીકી સભી ટંકિયાં ઉછલ-કૂદમેં ઔંધી હો ગઈ. જહાજ આગે-પીછે જાતા હૈ યા એક હી જગહ પર ઉછલ-કૂદ રહા હૈ, યહ કુછ માલૂમ હી નહીં પડતા થા.

તીસ-બત્તીસ ઘંટે ઈસી તરહ બીતેં. લોગ ઘબડા ઉઠે થે. સબને આખિરી સમય સમઝ લિયા થા ઔર પ્રભુસ્મરણ કરને લગ ગયે થે. ભીખા ઔર લાખા બાર-બાર હમારે પાસ આવેં ઔર એક હી બાત પૂછેં, ''બાબાજી, સબ બચ તો નિકલેંગે ન ?'' હમ જવાબ દેતે રહે કિ તુમ નિશ્ચિંત રહો. જાનહાનિ બિલકુલ નહીં હોગી. સુનતે હી ઉનકા સાહસ ઔર વિશ્વાસ પૂર્વવત્ જમ જાતા થા. યાત્રિયોંમેં ઘૂમકર સભીકો વિશ્વાસ દે આતે થે.

પવન સહસા બઢ ગયા થા વૈસે હી સહસા બૈઠ ગયા. ફિર જબ સમુદ્ર શાંત હો ગયા તબ લોગોંકો ભૂખ-પ્યાસકી સુધિ આ ગઈ. પાનીકે લિયે સબ વ્યાકુલ હો ગયે. પ્યાસકે મારે સબ લોગ પાની, પાની કરને લગે. ભીખાકો બહુત આકુલતા ઔર ચિંતા હો ગઈ કિ અરેરે ! ઇતને ભારી તુફાનસે તો બચ નિકલે હૈં, તો ક્યા અબ બિના પાનીકે લોગ મરેંગે !

વહ ઘબરાયા હુઆ મેરે પાસ આયા ઔર દુઃખી ચિત્તસે બોલા : ''દેખો તો, મહારાજજી ! તુમ્હારે ભગવાનકા ખેલ ! તુફાનસે બચ નિકલે હૈં તો અબ જલકે બીચ હી, બિના પાનીકે હમેં મારના ચાહતે હૈં ! તૂફાનકે કારણ દિશાકી સૂઝ નહીં હો રહી હૈ કિ સમુદ્રમેં અબ કહાં પર હમ લોગ હૈં ? કિસ તરફ જા રહેં હૈં ? કુછ ભી તો માલૂમ નહીં પડ રહા હૈ. કિસ તરફ ચલે તો કિનારા જલ્દી મિલેગા ? કહાં જાવેં ? કુછ સમઝમેં આ નહીં રહા હૈ !''

મૈંને કહા, ''પાનીકે લિયે સબ ક્યોં મર રહે હૈં ? જબકિ હમ લોગ અમૃતકે સમાન મીઠે જંલકે ગંગાસાગરમેં હી તો અભી હૈં ! અબ તો શીઘ્ર હી કલકત્તા પહુંચ જાયેંગે. તૂફાનને તો હમારી સહાયતા હી કી હૈ. દેખો ન, હમકો જલ્દી પહુંચા દિયા હૈ !''

ભીખાકો ઇતના હર્ષ હો ગયા કિ વહ હમસે ચીપક હી ગયા ઔર હર્ષાશ્રુકે સાથ બારબાર યહી બોલતા રહા કિ મહારાજજી ! ક્યા સચમેં હી હમ ગંગાસાગરમેં આ ગયે હૈં ! ફિર તો યાત્રિયોંને ગંગાસાગરકી જય પુકારી. અપને હાથોંસે લોટેં ભરભર ગંગાજી પીને લગ ગયે.

ભાવ તીવ્ર હોના ચાહિયે, ઉગ્ર નહીં

ભાવકા પ્રભાવ તો દેખો ! ભાવકી હી મહત્તા હૈ જો પાષાણ આદિકા તો તિરોધાન કર દેતા હૈ ઔર ઈષ્ટદેવકે ચિન્મય સ્વરૂપમેં હમારે મનકો તલ્લીન વ તદ્રૂપ કર દેતા હૈ.

ભરત મુદિત અવલંબ લહેતે, અસ સુખ જસ સિયારામ રહેતે.
સો અવલંબ દેવ મોહિં દેઈ, અવધિ પાર પાઓ જેહિ સેઈ.

શ્રીવિગ્રહકે પૂજન, અર્ચન આદિકે માધ્યમસે ઉપાસકકા ભાવ તીવ્રન્હોતા જાય યહી એક લક્ષ્ય હૈ. અર્ચન આદિ સ્થૂલસે સૂક્ષ્મમેં પ્રવેશ હોનેકે લિયે અવલંબન હૈ. ભાવ તીવ્ર હોના ચાહિયે, ઉગ્ર નહીં. ઉગ્ર ઔર તીવ્ર ભાવકા અંતર સમઝમેં આ જાય તો ભગવદ્ ઔર સદ્ગુરુ-પ્રપન્નકો કલ્યાનકી પ્રાપ્તિ નિશ્ચિત હોતી હૈ.

ઉગ્ર ભાવમેં અપની હી ઇચ્છાકી હકૂમત હૈ. ઐસા નહીં કરોગે તો અનશન કરેંગે. ઐસા નહીં હોગા તો આત્મહત્યા કર લેંગે. આપને ઐસા ક્યોં કહ દિયા ઔર ઐસા-ઐસા ક્યોં નહીં કહા ? સબકે સામને કહ દિયા. અપમાન કર દિયા. એકાંતમેં ચાહેં પીટ ભી લોં, ચાહેં સો કહ દોં. સબકે સામને કહ કર અપમાન નહીં કરેં. ઐસા ક્યોં કિયા ઔર ઐસા ક્યોં નહીં કિયા !

યે સારે ભાવ, વ્યવહાર વા વચન ઉગ્રતાપૂર્ણ હૈં. ઈનકા બરાબર ત્યાગ કરના હી ચાહિયે. ઈનકા હોના માને શરણાગતિકા બિલકુલ અભાવ.

કમલતંતુ સૌં છીન અરુ, કઠિન ખડગકી ધાર,
અતિ સૂધૌ ટેઢૌ બહુરિ, પ્રેમ પંથ અનિવાર.
કામ ક્રોધ મદ માન ન મોહા । લોભ ન છોભ ન રાગ ન દ્રોહા ॥
ગુન તુમ્હાર સમુઝહિં નિજ દોસૂ । જેહિ સબ ભાંતિ તુમ્હાર ભરોસૂ ॥

તીવ્ર ભાવમેં અપને શરણદ હી કી, અપને સેવ્ય હી કી, ખુશી ઈચ્છા ઔર સુવિધાકા એકમાત્ર લક્ષ્ય રહતા હૈ. ઈસકે નિમિત્ત તન, મન, ધન ઔર વચનસે દુઃસહ્ય તપસ્યા કરતા હુઆ ઉપાસક, નિર્મલમન હોતા હુઆ સૂક્ષ્મમેં પ્રવેશ પા જાતા હૈ. ક્રમશઃ ઊપર હી ઊપર ઉઠતા હૈ. યહી ગુરુકૃપા હૈ.

દેખો, તન-મનકી યા વચન-આચરણકી દુઃસહ્ય તપસ્યા કેવલ પ્રારંભાવસ્થામેં હોતી હૈ, ક્યોંકિ પ્રારંભમેં અપનાપન છોડના કઠિન પડતા હૈ. એકમાત્ર નિષ્ઠાયુક્ત શરણાગત્તિસે હી, માર્જારન્યાયસે હી, પ્રારંભાવસ્થામેં 'આનુકૂલ્યસ્ય સંકલ્પઃ' નિભ જાય તો, શરણદ તો સબ કુછ દેનેકો, પ્રતીક્ષાયુક્ત, સદૈવ તત્પર હૈં.

નિર્મલ મન જન સો મોહિ પાવા । મોહિ કપટ છલ છિદ્ર ન ભાવા ॥
જિનકે કપટ દંભ નહિ માયા । તિનકે હૃદય બસહુ રઘુરાયા ॥
સબ તજિ તુમ્હહિં રહૈં લયલાઈ । તાકે હૃદય બસહુ રઘુરાઈ ॥
કપટ ગાંઠિ મનમેં નહીં । સબસોં સરલ સુભાવ ॥
નારાયણ તા ભક્તકી । લગી કિનારે નાવ ॥

કુંડલિની, સુષુમ્ણા, ષટ્‌ચક્ર, સિદ્ધ અવસ્થા

પ્રેમ ભક્તિ જલ બિનુ રઘુરાઈ । અભ્યંતર મલ કબહું કિ જાઈ ॥

નિર્મલ મન વહી હોતા હૈ, જો સાત્ત્વિક હૈ. મલરહિત હોનેસે મન હલકા હોતા હૈ. તબ સ્થૂલતાસે ઊપર ઉઠ જાતા હૈ. તબ જડ-ચેતનકી ગ્રંથિ ખુલને લગ ગઈ ઔર હમ ઊપર હી ઊપર ઉઠતે જાતે હૈં. અંતઃકરણકી યહ પૂર્ણકામ અવસ્થા ભગવદ્-ભજનસે પ્રાપ્ત હોતી હૈ.

શરણદમેં દૃઢ અનન્ય નિષ્ઠાપૂર્ણ જીવન, યહી હૈ શ્રેષ્ઠ ભજન ! જિસકા કુછ ભી શેષ નહીં રહ જાય, જો શરણદમેં વિલીન હો જાય વહી હૈ પ્રપન્ન ઔર ભજન ! ઇસ ભજનકે પ્રભાવસે સૂક્ષ્મતાકો પ્રાપ્ત કરકે પ્રાણશક્તિકા જો ઉત્થાન હોતા હૈ, ઉસી ક્રિયાકો કુંડલિની-જાગૃતિ કહી હૈ.

નાથ જીવ તવ માયા મોહા । સો નિસ્તરઈ તુમ્હારેહિ છોહા ॥
સ્વારથ સાંચ જીવ કહ એહા । મન ક્રમ બચન રામપદ નેહા ॥

કુંડલિની જબ જાગ્રત હોતી હૈ તભી સંસારસાગર તરનેકા પ્રારંભ હોતા હૈ. તબ સંસારકે કિસી ભી પ્રાણી-પદાર્થકે લિયે યા ભોગ-ઉપભોગકે લિયે મનમેં લાલસા નહીં ઉઠતી હૈ. તબ દુઃખ, અભાવ, યંત્રણા યા ઉદ્વેગ જૈસા કુછ રહતા નહીં હૈ. તાત્પર્ય કિ મન સ્થૂલસે અલગ હોતા જાતા હૈ, ફિર પરિપક્વ દશામેં, શ્રીફલમેં, ગરીકા ગોલા અલગ હો જાતા હૈ ઉસી પ્રકાર સ્થૂલમેં રહતા હુઆ ભી સૂક્ષ્મ અલગ નિકલ આતા હૈ. કુંડલિનીકી યહ વિશિષ્ટ પ્રાણશક્તિ મૂલાધારમેં પ્રથમસે તો સુપ્ત દશામેં હોતી હૈ.

સત્ત્વ, રજ ઔર તમ, તીન ગુણ હૈં. ઉન્હીં કે આશ્રિત તીન પ્રધાન પ્રાણ હૈં : સમાન પ્રાણ ઔર અપાન. ઈન્હીંકો વહન કરને વાલી તીન પ્રધાન નાડિયાં હૈં - સુષુમ્ણા, પિંગલા ઔર ઇડા. તો, ઇસ પ્રકાર ત્રિગુણાત્મિકા પ્રાણશક્તિકા પ્રવાહ ત્રિગુણાત્મિકા નાડિયોંમેં હોતા હૈ. ઈડા વાયુકો ભીતર ઔર પિંગલા વાયુકો

બાહર કરતી હૈ. મેરુકે દક્ષિણમેં પિંગલા હૈ. વહ રજપ્રધાન હૈ ઔર વાયુ બાહર આતા હૈ તબ પ્રાણશક્તિ મૂલાધારકી ઓર જાતી હૈ. મેરુકે વામ ભાગમેં ઇડા હૈ, વહ તમપ્રધાન હૈ ઔર શ્વાસ લેતે વક્ત મન-પ્રાણ-શક્તિ ઇડા કે માર્ગસે ઊર્ધ્વગામી હોતે હૈં.

પ્રાણશક્તિકા કેન્દ્ર હૈ બ્રહ્મપ્રરંધ્ર ઔર પ્રવાહમાર્ગ હૈ મેરુદંડમેં. બ્રહ્મરંધ્ર ઔર મૂલાધારકો મેરુદંડ જોડતા હૈ. મૂલાધારમેં સુષુમ્ણા હૈ ઔર સુષુમ્ણાકા એક છોર મલદ્વારકે કુછ ઊપરકે ભાગમેં ઔર દૂસરા છોર મસ્તકકે મધ્યભાગમેં હૈ. ઇસ પ્રકાર મસ્તકકા શિરોભાગ મેરુદંડકે નીચેકે છોર તક જુડા હુઆ હૈ. બ્રહ્મરંધ્રસે પ્રાણશક્તિકા અધોમાસ્તિષ્ક વહન મેરુદંડમેં હોકર સુષુમ્ણા કે અધોમુખ છોરસે ઇડા-પિંગલાકે દ્વારા સારે શરીરમેં પ્રવાહિત હોતા રહતા હૈ.

તાત્પર્ય કિ પ્રાણશક્તિકા વહન અધોમુખ હોતા રહતા હૈ. ઇસીકો લેકર તન-મનસે રજોગુણી વ તમોગુણી ક્રિયાપ્રવૃત્તિ અહર્નિશ સહજ હોતી હૈ. પિંગલાસે રજકા પ્રભાવ અર્થાત્ ચંચલતા, ભોગલાલસા, કામના આદિ હોતે હૈં. ઇડાસે તમકા પ્રભાવ અર્થાત્ પ્રમાદ, મોહ, નિદ્રા આદિ હોતે હૈં. ઇડા-પિંગલાકા સંબંધ બાયેં-દાયેં આયે હુએ સમસ્ત નાડિંયોસે, સમસ્ત પ્રત્યંગોંસે હૈ.

પ્રાણશક્તિકા પ્રવાહ મૂલાધારકી ઓર તો સહજ જા હી રહા હૈ. પરંતુ ઊપર બ્રહ્મરંધ્રકી ઓર, સુષુમ્ણાકે પથસે નહીં જા પાતા હૈ. સુષુમ્ણાકા મુખ ઉસ વક્ત અવરુદ્ધ રહતા હૈ. ગર્ભસ્થિત બાલકકી કેવલ સુષુમ્ણા ખૂલી રહતી હૈ, કારણકિ ઉસ સમય બાલકકી ઇડા-પિંગલા અવરુદ્ધ રહતી હૈં. પરંતુ ગર્ભસે બાહર આતે હી, ઉસી ક્ષણસે, ઇડા-પિંગલામેં પ્રાણશક્તિકા વહન હોને લગ જાતા હૈ. તભી બાલક રોતા હૈ. અગર વહ નહીં રોતા હૈ તો ઉસકા જીવંત રહના અસંભવ હો જાતા હૈ.

નિષ્કર્ષ યહી કિ પ્રાણશક્તિકા બહિર્મુખ ઔર અધોમુખ પ્રવાહ હો રહા હૈ ઉસે અન્તર્મુખ ઔર ઊર્ધ્વ કરના. યહ હૈ ભજન ઔર સાધન. સાત્ત્વિકતાસે સુષુમ્ણા-માર્ગ અનાયાસ ખૂલ આતા હૈ. યોગમેં ક્રિયાઓંકે અભ્યાસસે ખોલા જાતા હૈ. શ્રીગુરુકૃપાસે વા સત્ત્વગુણકી પ્રધાનતાસે પ્રાણશક્તિ સુષુમ્ણામેં ઊર્ધ્વમુખી પ્રવાહિત હોતી હૈ તબ ઇડા-પિંગલા દોનોં સમ હો જાતી હૈ.

ફલતઃ મનકી સાત્ત્વિકતા, પવિત્રતા વ સૂક્ષ્મતા હોને લગતી હૈ. ઔર ઇસીકો લેકર, પ્રાણશક્તિ જ્યોં જ્યોં શુદ્ધ હોતી હૈ ત્યોં ત્યોં વિશેષ કાલ તક ઊર્ધ્વમુખી રહતી હૈ.

ઇસ પ્રકાર, ક્રમશઃ શુદ્ધ પ્રાણશક્તિ સુષુમણા-માર્ગકો ખોલકર, ઉસીમેં ઊપર વહન કરતી હુઇ સભી ચક્રોંકો, અપની સહજ ઊર્ધ્વગતિસે, અનાયાસ હી, પ્રકાશિત કરતી-કરતી સહસ્રકમલમેં બિરાજિત અપને શક્તિમાનસે મિલ જાતી હૈ, તબ વહ ઉત્કટ યોગ હી સહજ સિદ્ધ અવસ્થા હૈ. સાત્ત્વિકતાકા ઉદય ઔર ઉસકી વૃદ્ધિ-પુષ્ટિ કરના યહ હૈ સાધકકા પુરુષાર્થ.

સબ કર ફલ રઘુપતિ પદ પ્રેમા । તેહિ બિનુ કોઊ ન પાવૈં ક્ષમા ॥
જબતેં પ્રભુ પદ પદ્મ નિહારે । મિટેં દુસહ દુઃખ દોષ હમારે ॥
સોઈ સાદર સર મજ્જન કરહીં । મહાઘોર ત્રયતાપ ન જરહીં ॥
જો સબકે રહ જ્ઞાન એક રસ । ઈશ્વર જીવહિં ભેદ કહહુ કસ ॥

જો પ્રાની નિસિદિન ભજૈં, રૂપ રામ તિહ જાનું,
હરિજન હરિ અંતરુ નહીં, નાનક સાચી માનું,
જબ પાવૈં નિજ રૂપકો, સકલ કામ મિટિ જાય,
તાતેં હરિ હરિજન ''બના'', ભેદ નહીં રહ પાય.

યોગક્રિયાઓંકે અભ્યાસસે યહી સાધા જાતા હૈ. દેખો, સુષુમ્ણા મેરુદંડકે મધ્યમેં હૈ. મેરુદંડ હમારે પિંડમેં સમસ્ત શક્તિ-સામર્થ્યકા કેન્દ્ર હૈ. સુષુમ્ણા અધોમુખ પ્રવાહસે સમસ્ત જ્ઞાનતંતુઓંસે સંબંધિત હૈ. અભ્યાસસે હમ ઉસે ઇન જ્ઞાન-તંતુઓંસે અલગ કરકે અર્થાત્ અધોમુખ પ્રવાહકો અવરુદ્ધ કરકે ફિર ઉસીસે હી અર્થાત્ ઉસીકો ઊર્ધ્વમુખી કરતે હુએ સૂક્ષ્મમેં પ્રવેશ પા જાતે હૈં.

સાત્ત્વિકતાસે ધ્યાનકી સહજ પ્રક્રિયામેં તથા યોગક્રિયાઓંકી પ્રક્રિયાકે અન્તર્ગત ઋતુંભરા જાગ્રત હોતી હૈ. મસ્તકકે પીછેકે ભાગમેં, કિંચિત્ માત્ર ક્ષેત્રમેં, મનકે પીલે રંગકે સાથ પ્રાણકા સંબંધ હો જાને પર ઋતંભરા જાગ્રત હોતી હૈ. અભ્યાસકી પરિપક્વતામેં હેતા નાડીકા સંબંધ ઋતંભરાસે હોતા હૈ તબ જ્ઞાન હોતા હૈ.

કેવલ હેતા નાડીકો જ્ઞાનતંતુઓંસે અલગ કરકે ભી કઈ વ્યાપારી યોગી લોગ કઈયોંકો સમાધિ લગા દેતે હૈં. પરંતુ યહ સમાધિ જ્ઞાનપૂર્ણ, ચૈતન્યયુક્ત નહીં હોતી હૈ. કેવલ પ્રાણકી નિષ્ક્રિય અવસ્થા જડ સમાધિ હોતી હૈ. ઇસલિયે ઇસમેં જ્ઞાનકા કોઈ પ્રકાશ, અનુભવ યા લાભ પ્રતીત નહીં હોતા હૈ.

યોગક્રિયાઓંકે અભ્યાસમેં ચક્રભેદન સાધ્ય કરના પડતા હૈ. મૂલાધાર ચક્ર ગુદા ઉપસ્થકે બીચમેં, ગુહ્યદ્વારકે ઊપર યોનિસ્થાનમેં હૈ. પિંડકે અંન્તર્ગત યહ પૃથ્વીલોક

હૈ. પૃથ્વીતત્ત્વ, ગંધ તન્માત્રા હૈં. ઈસકે દલ ચાર હૈં. કમ્મર વ પેટકે નીચેકે ભાગ લિંગમૂલમેં સ્વાધિષ્ઠાન ચક્ર હૈ, વહ ભુવર્લોક હૈ. ઈસમેં જલતત્ત્વકી ઔર સ્વાદ તન્માત્રાકી પ્રધાનતા હૈ. ઈસકે દલ છ હૈં. નાભિમેં મણિપૂર ચક્ર, સ્વઃ લોક હૈ. ઈસમેં તેજ-તત્ત્વ વ રૂપ તન્માત્રા પ્રધાન હૈ. ઈસકે દલ દસ હૈં.

હૃદયમેં અનાહત ચક્ર, મહઃ લોક, દ્વાદશદલયુક્ત હૈ. ઈસમેં વાયુતત્ત્વ ઔર સ્પર્શ તન્માત્રા પ્રધાન હૈં. કંઠમેં વિશુદ્ધ ચક્ર, જનઃ લોક, ષોડશદલયુક્ત હૈ. ઈસમેં આકાશતત્ત્વ વ શબ્દ તન્માત્રા પ્રધાન હૈ. નાકકે મૂલમેં, ભ્રૂકુટિમેં, દોનોં ભ્રૂવોંકે મધ્યમેં આજ્ઞાચક્ર, તપઃલોક, દ્વિદલયુક્ત હૈ. ઈસસે મહત્ તત્ત્વ હૈ.

ફિર ઊપર, મસ્તકકે શિખાભાગમેં સહસ્રાર ચક્ર હૈ. વહ સત્યલોક, બ્રહ્મલોક હૈ. યહાં સમસ્ત ઇચ્છા, કામના વ વાસનાએં બ્રહ્મીભૂત હો જાતી હૈ. ઈસી સિદ્ધ અવસ્થામેં મનુષ્ય ભગવત્-સ્વરૂપ હો જાતા હૈ. સર્વ સામર્થ્ય, ઐશ્વર્ય વ સિદ્ધિ ઉનકે લિયે હસ્તામલકવત્ હો જાતે હૈં, સ્વરૂપ હો જાતે હૈં પરંતુ ઉનકા ઉનકી ઔર લક્ષ નહીં હોતા હૈ.

મગન રહેં નિત ભજનમેં, ચલત ન ચાલ કુચાલ,
નારાયણ તે જાનિયેં, યહ લાલનકે લાલ.

સ્થિર બુદ્ધિ અનન્યનિષ્ઠાકી જનની હોતી હૈ

ઇસલિયે, સાધન કરના અનિવાર્ય હૈ ઔર સાધન હી ઉત્કૃષ્ટ જીવનયાપનકા માર્ગ હૈ. મરનેકે બાદ મુક્તિ વા મોક્ષકી ઇચ્છા ભયંકર અજ્ઞાન હૈ. મુક્તિ વા મોક્ષ તો જીતે જી, જિંદેમેં હી અનુભવમેં આતે હૈં. સ્વતઃકો તો યહ અનુભવગમ્ય હૈ હી, ઔરોંકો ભી હૈ. યહ એક દશા હૈ, અનુભૂતિ હૈ. કોઇ સ્થૂલ પદાર્થ નહીં હૈ, જો પ્રાપ્ત કરકે હાથ યા તિજોરીમે બંદ કર પાઓગે.

સમઝહીન સાધન-ભજન, કેવલ બાહ્ય સ્થૂલ શારીરિક ક્રિયાયુક્ત સાધન તો, વ્યર્થ પરિશ્રમ-માત્ર હૈ. મનકી સમઝ ઔર સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરનેકી હૈ. ઔર ઈસીકે નિમિત્ત હી, સબ સાધનમાર્ગ હૈ. મનકી સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરનેકે લિયે હમેં ક્રોધ, મમત્વ ઔર રાગદ્વેષસે સર્વથા દૂર રહના, અર્થાત્ બચકર રહના પરમ આવશ્યક હૈ. જબ તક ઇનકા સહયોગ વ સંસ્પર્શ રહેગા તબ તક મનકા સ્થિર હોના નિતાંત અસંભવ હૈ.

કબીર સોતા ક્યા કરે, જાગનકો કર ચોંપ,
હરદમ હીરાલાલ હૈ, ગિન ગિન ગુરુકો સોંપ.

પ્રીતિ સદા સજ્જન સંસર્ગા । તૃણ સમ વિષય સ્વર્ગ અપવર્ગા ॥

જો સત્સંગ વા સંગ, અપને નિશ્ચયકો, અપને સાધનાક્રમકો હી ડિગા દેતા હો, ઐસે સત્સંગ વા સંગકા ત્યાગ તત્કાલ કર હી દેના ચાહિયે. સત્સંગ કરના પરંતુ સાવધાનીસે તથા સ્થિરબુદ્ધિસે. સાર-સાર ગ્રહણ કરે, યહ સ્થિરબુદ્ધિ. સ્થિરબુદ્ધિ અનન્ય નિષ્ઠાકી જનની હોતી હૈ. બિના સ્થિરતાકે અનન્ય નિષ્ઠા સર્વથા અસંભવ હૈ.

સાધનમેં વિક્ષેપકે બરાબરકા ઔર કોઈ શત્રુ નહીં હૈ. ઉસે મત આને દો. ઉસસે સાવધાનીપૂર્વક સદૈવ બચકર રહના. વિક્ષેપ હોના યહ હમારી વૃત્તિયોંકી અશુદ્ધિકા પરિણામ હૈ. સાધકકો સ્વતઃકી વૃત્તિયોંકો સમઝકર, ઉનમેં રહી હુઇ અશુદ્ધિયોંકો જાનકર, ફિર દૂર કરકે, વૃત્તિયોંકો સાફ કર દેના ચાહિયે. દેખો, વિક્ષેપસે ઉદ્વેગ, રાગાદિક હોતે હૈં. પરિણામમેં સાધનકે પ્રતિ ઉપરતિ હોકર સાધન હી છૂટ જાતા હૈ. માન, બડાઈ પાનેકી તથા સિદ્ધિકી લાલસા તો ભારી અશુદ્ધિ હૈ.

૧૭-૪-૫૪કો બંબઈસે પ્લેનમેં શ્રીગુરુદેવકે સાથ મૈં, કૃષ્ણાબહન, જયરામભાઈ ઔર બબીબહન ભી જામનગરકે લિયે નિકલેં. કેશોદ એરપોર્ટ પર ભક્ત-સમુદાયને શ્રીગુરુદેવકો પ્રેમપૂર્ણ આગ્રહસે કેશોદ પધરાયેં ઔર વહાંસે શ્રીગુરુદેવ કારમેં વેરાવલ પધારેં. કૃષ્ણાબહન શ્રીગુરુદેવકે સાથ રહી.

જામનગર એરપોર્ટ પર જમનાદાસભાઈ, નરસિંહભાઈ, નટુભાઈ, ભોગીભાઈ, પૂજારાભાઈ, માં વ હરિભાઈ, ઈત્યાદિ સારા ભક્તસમૂહ વ અસંખ્ય ફૂલમાલાએં શ્રીગુરુદેવકે દર્શન બિના ખૂબ નિરાશ હો ગયેં.

૧૯-૪-૫૪ : જામનગર.

વેરાવલસે મોટરમેં જૂનાગઢ, ગોંડલ, ભાડવા ઔર રાજકોટ હોકર શ્રીગુરુદેવ આજ સુબહ ચાર બજે વાડીમેં પધારે હૈં. શ્રીગુરુદેવને કલ પ્રાતઃકાલ ૭ બજે સે મૌન પ્રારંભ કરનેકા અપના નિશ્ચય બતલાતે હુએ કહા :

પ્રારંભકે ૧૫ દિન મૈં સાદા મૌન રખૂંગા. પશ્ચાત્ કાષ્ઠમૌન પ્રારંભ હોગા. ઈન ૧૫ દિનોંમે જમનાદાસભાઈ, હરિભાઈ ઔર ઠાકોરભાઈ કો કભીકભી મિલૂંગા. પરંતુ મૌન બરાબર રહેગા. મૈં મકાનકે બાહર યા દરવાજેકે બાહર નિકલૂંગા નહીં. ભીમજીભાઇકી ઇચ્છાપૂર્તિકે લિયે ઐસા સોચા હૈ. ભીમજીભાઈ રોજ સેવા-પૂજાકે લિયે મેરે પાસ આયેંગે.

સાધારણ મૌનકે દરમિયાન શ્રીગુરુદેવ ભીમજીભાઇ માનસાતાકી પ્રાર્થના સુન રહે હૈં :

લોકહું ભેદ સુસાહિબ રીતિ । વિનય સુનત પહિચાનત પ્રીતિ ॥
અબ પ્રભુ કૃપા કરહુ એહિ ભાંતી । સબ તજિ ભજનુ કરૌં દિનરાતી ॥
સુખ સંપત્તિ પરિવાર બડાઈ । સબ પરિહરિ કરિહૌં સિવકાઈ ॥
જદપિ નાથ બહુ અવગુન મોરેં । સેવક પ્રભુહિં પરૈં જનિ ભોરેં ॥
નિજ પ્રણ તજિ રાખેહુ પ્રણ મોરા । છોહ સનેહ કીન્હ નહિં થોરા ॥
કહૌં કહાવૌં કા અબ સ્વામી । કૃપા અંબુનિધિ અંતરયામી ॥

શ્રીગુરુદેવ જિસ મકાનમેં મૌનમેં બિરાજ રહે હૈં ઉસમેં તીન કમરે હૈં. એક કમરા ભૂર્ગભમેં હૈ જો ગુફાકે સમાન હૈ. પરંતુ વહ ભી સીમેન્ટકી ફર્શ વ દીવાલ-યુક્ત બિલકુલ પક્કા હૈ. કમાનકે દોનોં ઓર દો કિંવાડ હૈં. પીછેકે કિંવાડકે પાસ, બાહરમેં શૌચાલય વ સ્નાનઘર હૈ. ઉસીકે પાસ કંપાઉન્ડમેં ટ્યૂબવેલ હૈ. મકાનકે ચોતરફ કંપાઉન્ડ હૈ ઔર કંપાઉન્ડમેં ચારોં તરફ સીમેન્ટકે એકએક દો-દો બેન્ચ હૈં.

કંપાઉંડકે ભી ચારોં ઔર ખડી ચદરેં લગા દી ગઈ હૈં ઔર ઈસમેં દો કિંવાડ રખે હૈં. ઈનકે બીચકી એક ચદરમેં એક છોટી આલમારી લગાઈ હૈ. ઈસકે દોનોં તરફ કિંવાડ હૈં, તાકિ કંપાઉન્ડકે બાહરસે ઔર ભીતરસે, દોનોં તરફસે, ખોલી જા સકે.

શ્રીગુરુદેવને આલમારીકો બાહરસે ખોલનેકી આજ્ઞા જમનાદાસભાઈકો દેતે હુએ કહા : આલમારી તુમ્હારે અતિરિક્ત ઔર કોઈ નહીં ખોલે. બાહરસે આલમારીકો તાલા લગાકર ચાબી તુમ રખના. તુમ્હારી ઈચ્છા ઔર ભાવના હૈ તો ભલે પ્રતિદિન સુબહ આઠ ઔર નૌકે બીચ આટા, પાલખ યા પરવર યા કોઈ ભી સબ્જી ઔર દતુઅન રખના. ફિર તાલા બરાબર લગાકર રખના. સિર્ફ એક હી બાર ખોલના.

મૈં વ્યુત્થાનમેં હોઊંગા તભી, આલમારીમેં રખે હુએ સામાનસે મેરી આવશ્યકતાનુસાર ઉઠાઊંગા. સામાનકી જરૂરત ભી કભી દો માસકે બાદ તો કભી તીન યા ચાર-છ માસકે બાદ પડેગી, ક્યોંકિ બહુત દિન ઐસે હી નિકલેંગે. જાગ્રત

હોને પર હી આવશ્યકતા હોગી તો લૂંગા. તબ કભી દો દિન, કભી ચાર-આઠ દિન તો કભી આઠ-દસ દિન તક લગાતાર લૂંગા. ઇસસે આપ જાનેંગે કિ મૈં નિયમસે ઉઠા હૂં. જબ સામાન નહીં લૂં તબ સમઝના કિ ફિર નિયમમેં બૈઠ ગયા હૂં.

(શ્રીગુરુદેવ ઔર જમનાદાસભાઈ પટેલ)

શ્રીગુરુદેવ દિનભર અસંખ્ય ભક્તોંસે એકાંતમેં બાત કરનેમેં વ્યસ્ત રહે. જમનાદાસભાઈ આલમારીમેં સામાન રેખેંગે, યહ બાત નિશ્ચિત હોને પર ભી હમારા સબકા આગ્રહ થા કિ આટા, દાલ, સેંધા, નમક, કમ્બલ, શાલ, વસ્ત્ર, ઇત્યાદિ સામાન મકાનમેં રખ દિયા જાવે. શ્રીગુરુદેવને કહા, ''ઠીક હૈ. તુમ લોગોંકી જૈસી ઇચ્છા. પરંતુ સબકા સબ સામાન દો સાલ પશ્ચાત્ વૈસાકા વૈસા હી રખા મિલેગા.'' માં, બચીબહન, કૃષ્ણાબહન, સુભદ્રાબહન, ચંદનબહન ઔર મૈં દિનભર સામાન વ્યવસ્થિત ઢંગસે જમાતી રહીં.

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं

શામકો શ્રીગુરુદેવ કંપાઉન્ડકે બાહર વાડીમેં બિરાજે હૈં. હજારોંકી સંખ્યામેં ભક્ત-સમૂહ ઉપસ્થિત હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : આપમેંસે કોઈ ભી ઐસા નૂતન વિચાર પ્રકટ કર સકતે હૈં કિ જિસકો કભી કિસીને સુના ન હો, પઢા ન હો યા દેખા ન હો ? કોઈ ભી, કભી, ઐસા મૌલિક, સર્વથા નૂતન વિચાર નહીં કર સકતા. ઉસી પ્રકાર, જ્ઞાનકો

ભી કોઇ ઉત્પન્ન નહીં કર સકતા. જો વાસ્તવમેં પહલે હી સે થા હી ઉસીકો જબ સીખતા હૈ વા જ્ઞાત કર લેતા હૈ તબ કહા જાતા હૈ કિ મૈંને ઇસ જ્ઞાનકી ખોજ કી હૈ યહ કહનેકી પ્રથા-માત્ર હૈ.

કોઇ અપ્રચલિત વિચાર વા ક્રિયાકી પ્રેરણા કિસી વિરલ અંતઃકરણમેં હી હોતી હૈ. અવ્યક્ત શક્તિકી યહ પ્રેરણા હૈ જો સભીકે અંતઃકરણમેં નહીં હોતી હૈ. અવ્યક્ત શક્તિ અપને ભાવ, વિચાર, ક્રિયા, જડ, ચેતન, લોક, પ્રાણી, પદાર્થ આદિકા અથાહ ઔર અપાર ઐશ્વર્યકો, સબ કિસીકે સામને ખુલા નહીં કરતી હૈ.

ઉદાહરણ : ભાપકો તો કઇ લોગોંને દેખી થી. દીર્ઘ સમયસે ઔર રોજરોજ દેખતે થે. પરંતુ ભાપકી શક્તિકા દર્શન વ વિચાર ઉસી એક ક્ષણ પર હી ઝલક ઉઠા. ક્યા સ્વયં જેમ્સ વોટને યા દૂસરોંને ઈસી એક ક્ષણ કે પહલે, કીટલીકા ઢક્કન ઉછલતા નહીં દેખા થા ?

ઉસી એક ક્ષણ પર હી જેમ્સ કે પૂર્વસંસ્કાર જાગ્રત હો ઉઠે ઔર ઉછલતે ઢક્ક કો દેખતે હી, ઉસ અવ્યક્ત પ્રેરણાસે પ્રેરિત હોકર ઉન્હોંને ઉસ ક્ષણ પર્યંત અપૂર્વ ઔર અવ્યક્ત રહે હુએ વિચારકા ગ્રહણ કરકે ભાપકે એન્જિનકા આવિષ્કાર કિયા. અર્થાત્ ભાપકી શક્તિ કા સિદ્ધાંત જાના, પ્રતિપાદિત કિયા ઔર હમને કહા આવિષ્કાર હુઆ. વાસ્તવમેં તો ઈશ્વર પૂર્ણ હૈં. ઉન્હોંને ઉત્પન્ન કિયા હુઆ યહ જગત ભી પૂર્ણ હૈ. જગત પૂર્વસે હી, અનાદિસે હી, પૂર્ણ થા, પૂર્ણ હૈ ઔર પૂર્ણ હી રહેગા.

મેરે ભાઈ રમેશને કહા : જગત પૂર્ણ થા ઔર પૂર્ણ હી હૈ. યહ કિસ પ્રકાર સમઝા જાવેં ? જબકિ રોજરોજ નયે નયે આવિષ્કાર હોતે હી રહે હૈં ! પ્લેન, રોકેટ, રેડિયો, ટેલિવિઝન, ટેલીફોન, ટેલીગ્રાફ, રોકેટ, એટમ-બમ, ઈત્યાદિ કઈ આવિષ્કાર અભી-અભી હુએ હૈં ! પહલે તો યે થે નહીં ! તબ જગત અપૂર્ણ હી ઠહરા ન ?

શ્રી ગુરુદેવ : નહીં, બાબા ! જગત અપૂર્ણ નહીં થા. પરંતુ હમારા જ્ઞાન ઔર ઉસકા ઉપયોગ અપૂર્ણ થા. બ્રહ્માંડાન્તર્ગત જ્ઞાન તો સર્વત્ર સદૈવ પૂર્ણતઃ પરિવ્યાપ્ત હી હૈ. વહ તો સર્વત્ર સર્વકાલ મેં થા હી, હૈ હી ઔર રહેગા હી. તો જો થા હી ઉસીકો ક્વચિત્ વિરલોનેં એકાગ્રતા, ધ્યાન યા ભગવત્કૃપા યા ઈચ્છા સે, પ્રથમ ધારણ કરકે વ્યક્ત કિયા હૈ.

દૂસરી ભાત યહ હૈ કિ જૈસા કારણ હોતા હૈ વૈસા હી કાર્ય હોતા હૈ. જગતકા

જો કારણ હૈ વહ સનાતન હૈ ઔર પૂર્ણ ભી હૈ, તો જગત ભી પૂર્ણ હી હોના ચાહિયે ન ? યહ નિર્વિવાદ હૈ.

સનાતન કારણ ભી ઈસ પ્રકારકા પૂર્ણ હૈ કિ ઉસ પૂર્ણમેં સે યહ પૂર્ણ જગત પ્રકટ હો જાને પર ભી વહ સનાતન કારણ તો પૂર્ણ કા પૂર્ણ હી બના રહા હૈ. ઉસ પૂર્ણ કી પૂર્ણતા મેં કિંચિત્ માત્ર ભી ત્રૂટિ નહીં હુઈ હૈ. વહ એક રજકે શતાંશકે શતાંશ ઔર ઉસકે ભી શતાંશકે શતાંશ ઔર ઉસકે ભી શતાંશકે બરાબર ભી ઘટા નહીં હૈ. તાત્પર્ય કિ કિંચિત્ માત્ર ભી ઘટા નહીં હૈ. હમારે યહાં દોમેંસે દો નિકાલ લેને પર શેષમેં શૂન્ય હો જાતા હૈ. પરંતુ ઈશ્વરી શક્તિકો યહ ગણિત લાગૂ નહીં હોતા હૈ. વહાં તો શેષમેં ભી પૂર્વવત્ દોકે દો હી સનાતન રહતે હૈં. દોમેંસે નિકલતે ભી દો હૈં ઔર શેષમેં ભી દો હી રહતે હૈં.

ૐ પૂર્ણમદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્ પૂર્ણમુદચ્યતે ।
પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવશિષ્યતે ॥
ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥ (ઈશોપનિષદ્)

યહ બ્રહ્મ પૂર્ણ હૈ. યહ જગત ભી પૂર્ણ હૈ. ઉસી પૂર્ણ બ્રહ્મમેં સે યહ પૂર્ણ જગત ઉત્પન્ન હોતા હૈ. અતઃએવ, ઉસ પૂર્ણ બ્રહ્મમેંસે યહ પૂર્ણ જગત નિકલ આને પર ભી, વહી પૂર્ણ બ્રહ્મ હી શેષ રહતા હૈ. ૐ ત્રિવિધ તાપ શાંત હો, શાંત હો !

પુરુષ પ્રસિદ્ધ પ્રકાશનિધિ, પ્રગટ પરાવર નાથ,
રઘુકુલમણિ મમ સ્વામિ સોઈ, કહિ શિવ નાયો માથ.
જગત પ્રકાશ્ય પ્રકાશક રામૂ । માયાધીશ જ્ઞાન ગુણ ધામૂ ॥
સબ કર પરમ પ્રકાશક જોઈ । રામ અનાદિ અવધપતિ સોઈ ॥
આદિ અંત કોઉ જાસુ ન પાવા । મતિ અનુમાન નિગમ અસ ગાવા ॥
અસિ સબ ભાંતિ અલૌકિક કરણી । મહિમા જાસુ જાય નહિ વરણી ॥
રામ બ્રહ્મ વ્યાપક જગ જાના । પરમાનંદ પરેશ પુરાના ॥

નિષ્કર્ષ કિ જો આવિષ્કાર હુએ હૈં વે તો જગત કે પૂર્ણ તત્ત્વોં કે કિંચિત્ અંશોકે કેવલ ઉપયોગ હી હૈં. ઉપયોગ આવિષ્કાર નહીં. ઔર ઉપયોગ અપૂર્ણ હી હોતા હૈ. ઈસીલિયે નયેનયે આવિષ્કાર હો રહે હૈં ઔર હોતે રહેંગે.

પૃથ્વી, વાયુ આદિ તત્ત્વોંમેં જો શક્તિયાં પહલે સે હી વિદ્યમાન હૈ, ઈન્હીં શક્તિયોં કે કિંચિત્ ઉપયોગ કરનેકી ક્રિયા કા વૈજ્ઞાનિકોંને આવિષ્કાર કિયા હૈ. જૈસે કિ વાયુમેં શબ્દગ્રહણ કી શક્તિ કે ઉપયોગ કા આવિષ્કાર કિયા હૈ. ઉસી તરહ ધ્વનિ અવકાશ મેં સદૈવ રહતી હૈ. વહ વાયુકા ગુણ હૈ. તુમને ઉસકા ઉપયોગ કિયા, બસ, યહ હોતા હૈ આવિષ્કાર, હમારે લિયે !

ભાપ, પરમાણુ યા વિદ્યુતમેં શક્તિ જો હૈ વહ તુમને નહીં દી હૈ. કોઈ વિજ્ઞાની દે નહીં પાયેગા. તુમ્હારા અપ્રેશન ભી ઉપયોગ હી હૈ. યદિ પ્રકૃતિમેં ત્વચા, સ્નાયુ આદિકો જોડનેકી ઈશ્વરદત્ત શક્તિ ન હોતી તો અચ્છે સે અચ્છા અપ્રેશન ભી નિષ્ફલ હી રહતા. અપ્રેશનકા કૌશલ તુમ્હારા હૈ વહ ભી ઈશ્વરીય પ્રેરણાસે હૈ ઔર અપ્રેશનમેં પુનઃ સંધાન ભી પ્રકૃતિ કરતી હૈ.

ઈસ પ્રકાર આવિષ્કાર યહ તો ઉન શક્તિયોંકા કિંચિત્ ઉપયોગ માત્ર હી હૈ. જો શક્તિયાં પ્રકૃતિમેં વિદ્યમાન હૈં, સદૈવ થી ઔર સદૈવ રહેગી. નિષ્કર્ષ યહી કિ જગત પૂર્ણ હૈ, પૂર્ણ થા ઔર પૂર્ણ હી રહેગા. ઉપયોગ અપૂર્ણ થા, અપૂર્ણ હૈ ઔર અપૂર્ણ હી રહેગા. યા યોં કહેં કિ માનવકી શક્તિ ઔર બુદ્ધિ અપૂર્ણ હૈં. બુદ્ધિકા જિતના ઉપયોગ હોતા હૈ ઉતના વિકાસ હોતા હૈ.

આયુર્વેદકા સંશોધન આવશ્યક હૈ

દેખો તો, એલોપથી ઉપચારમેં મૈં અપ્રેશનકો ખૂબ માનતા હૂં. સહીમેં એલોપથીમેં અપ્રેશનકી કુશલતા ઉત્કૃષ્ટ પ્રકારસે હસ્તગત હો ગઈ હૈ. ઔર ભી વિશેષ હો રહી હૈ. દૂસરા સ્થાન મૈં ઈન્જેકશનકો દેતા હૂં, જો ઐન મૌકે પર અત્યંત શીઘ્રતાસે અસર કર પાતા હૈ. પરંતુ એલોપેથી દવાઈયોં કો મેરા મન ઈતના નહીં માનતા હૈ. દવાઈયાં આયુર્વેદિક ઉત્તમ હોતી હૈં. ધૈર્યકે સાથ અગર લી જાવેં તો શરીરસ્થ રોગકી જડ હી નિર્મૂલ કર દેતી હૈ.

અભી મૈં બંબઈમેં થા તબ એક ડાક્ટર ભાઈને મુઝસે કહા થા કિ હમારી હેલ્થ મિનિસ્ટર રાજકુમારીજીને આરોગ્ય પરિષદમેં બતલાયા હૈ કિ ભારતમેં ડૉક્ટરોંકી સંખ્યા બહુત કમ હૈ. ઈસલિયે જનતા કા સ્વાસ્થ્ય બરાબર સમ્હાલા નહીં જા સકતા હૈ.

ખૈર ! ઉનકા કહના ભી ઠીક હો સકતા હૈ. લેકિન મૈંને વહ જમાના ભી દેખા હૈ કિ જબ ડૉક્ટર નહીં થા ઔર જનતાકા સ્વાસ્થ્ય બિલકુલ ઊંચે દરજ્જેકા

રહતા થા. મેં તો માનતા હૂં કિ સુંદર સ્વાસ્થ્યકે લિયે જનતા કો આજ અધિક ડૉક્ટરોંકી નહીં, અપિતુ કમ દામમેં શુદ્ધ, અચ્છે, પુષ્ટિદ ખાદ્યાન્નકી તથા શુદ્ધ તેલ, ઘી ઔર દૂધકી હી અનિવાર્ય આવશ્યકતા હૈ.

સુના હૈ કિ ડૉક્ટરોંકી કમીકો પૂર્તિ કરનેકે હેતુ નઈ સ્કીમ તૈયાર કી ગઈ હૈ. મેટ્રિકકે બાદ, દો સાલકે અભ્યાસક્રમમેં આયુર્વેદકા થોડા-બહુત જ્ઞાન દિયા જાયેગા. ફિર ઐસે તૈયાર હુએ વૈદ્ય જનતાકે સ્વાસ્થ્ય કે સંરક્ષક હોંગે. મુઝે તો લગ રહા હૈ કિ ઊંટવૈદ્યોં કી જમાત ખડી હો જાયેગી. દો સાલમેં આયુર્વેદ પઢ લિયા જાવેં, યહ બાત હી બાલિશ હૈ. ઈસસે તો આયુર્વેદકા ઔર જ્યાદા નિરાદર હી હોગા. જનતાકા રહાસહા વિશ્વાસ ભી આયુર્વેદસે ઉઠ જાયેગા. આવશ્યક તો યહ હૈ કિ આયુર્વેદકા સંશોધન, સંવર્ધન વ પ્રચાર-પ્રસાર કિયા જાવે.

(દો મિનિટ પશ્ચાત્)

યોગી સર્વજ્ઞ ક્યોં હોતે હૈં ?

રમેશ : યોગી સર્વજ્ઞ હોતે હૈં. ઈસકા વિજ્ઞાન સમઝાઈયે

શ્રી ગુરુદેવ હાં, યહ તો નિર્વિવાદ હૈ હોં !

તુમ ત્રિકાલદરશી મુનિ નાથા । વિશ્વ બદર જિમિ તુમ્હરે હાથા ॥

યોગીને અપને મન-ચૈતન્ય પર કાબૂ સાધ્ય કિયા હોતા હૈ. ઈસલિયે સામનેવાલેકે મનકા જો સ્તર હોગા, ઉસી સ્તર પર અપને મનકો લાકર ફૌરન હી ઉસ વ્યક્તિકે વિચારોંકો જાનતા હૈ.

અંતઃકરણ સમ્યક્ વિશુદ્ધ ઔર નિર્મલ હો જાને પર તો સામને જો ભી આયેંગે, ઉનકે ચિત્ત-ચૈતન્યકે પ્રતિબિંબ, અપને આપ, અનાયાસ, અંતઃકરણમેં ઝલક આતે હૈં. જિસ પ્રકાર શુદ્ધ દર્પણમેં સબ કિસીકે પ્રતિબિંબ અપને આપ ઉઠતે હી હૈં ન ?

ઔર ભી મહત્ત્વકી એક બાત સમઝના જરૂરી હૈ. દેખો, કોઈ ભી વિચાર નૂતન નહીં હો સકતા હૈ. સંસારકે સમસ્ત પ્રાણી, પદાર્થ તથા ઘટનાયેં તક પહલે વિચારમેં આતે હૈં, પીછે વ્યક્ત હોતે હૈં. યહી કારણ હૈ કિ મનકો કાબૂમેં કરનેવાલા સર્વજ્ઞ હોતા હી હૈ.

જિનહિં રામ તુમ પ્રાણ પિયા રે । તિનકે ઉર શુભ સદન તુમ્હારે ॥
કહહિં સત્યપ્રિય વચન વિચારી । જાગત સોંવત શરણ તુમ્હારી ॥
નીતિ નિપુણ જિનકી જગલીકા । ઘર તુમ્હાર તિન્હકર મન નીકા ॥

કર્મ વચન મન રાઉર ચેરા । રામ કરહુ તાકે ઉર ડેરા ॥
સબકે પ્રિય સબકે હિતકારી । દુઃખ સુખ સરિસ પ્રશંસા ગારી ॥
જાહિ ન ચાહિય કબહૂં કછુ, તુમ સન સહજ સનેહ,
બસહું નિરન્તર તાસુ ઉર, સો રાઉર નિજ ગેહ.

દેખો, એકાગ્ર મન વાયુમંડલમેં સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ, અવ્યક્ત વિચારકો પકડ લેતા હૈ, અર્થાત્ ગ્રહણશક્તિકા કેન્દ્ર હો જાતા હૈ.

જિસ સ્તર પર પ્રાણશક્તિકો પહુંચાઈ જાતી હૈ, ઉસી સ્તરકે વિચાર આદિ ચિત્ત-ચૈતન્યમેં સ્ફુરિત ઔર વ્યક્ત હો જાતે હૈં, અંતઃકરણમેં પ્રતિબિંબિત હો જાતે હૈં.

ઈસલિયે યોગી દૂસરોં કે ચિત્તકી બાત સહજ જાન પાતા હૈ, બતલાતા નહીં હૈ. હિતકો લક્ષ્ય કરકે અપની વાણીસે કુછ ઇંગિત કર દેતા હૈ. દૂસરે યોગિયોંકે સાથ, હજારોં મીલ દૂર બૈઠે ભી, બેતારકે તાર દ્વારા, બાતચીત કર પાતા હૈ. દૂર રહે હુએ દૂસરે યોગિયોંકો દેખ ભી પાતા હૈ. તાત્પર્ય કિ દૂર-શ્રવણ, દૂર-દર્શન, દૂર-ભાષણ, ઈત્યાદિ બરાબર હો પાતા હૈ. સાધારણ મનુષ્ય, પ્રાણી, પદાર્થ યા ઘટના-માત્રકો દેખ વા સુન પાતા હૈ.

બિનુ પદ ચલૈ સુનૈ બિનુ કાના । કર બિનુ કર્મ કરૈં બિધિ નાના ॥
આનન રહિત સકલ રસ ભોગી । બિનુ બાની વક્તા બડ યોગી ॥

મનકો પકડના હી સચ્ચા પુરુષાર્થ હૈ

મનકો પકડના યહી સચ્ચા પુરુષાર્થ હૈ. બાકી તો સબ ઠીક હી હૈ !

મન પાંચોંકે વશ પડા । મનકે વશ નહીં પાંચ ॥
જિત દેખું તિત દવ લગા । જિત ભાગૂં તિત આંચ ॥
સબતેં સો દુર્લભ સુરરાયા । રામભક્તિરત ગતમદમાયા ॥
કરહિ મોહ વશ નર અઘ નાના । સ્વારથરત પરલોક નશાના ॥

હમારી ઐસી હાલત હૈ ! ખૂબ સમઝો ઔર સ્મરણમેં રખો કિ સબસે અધિક પરાધીન વહી હૈ જિસકા મન અપને વશમેં નહીં હૈ. જો વાસ્તવમેં હમારા બનાયા હુઆ ઔર હમારા સેવક હૈ, વહી અગર હમારા સ્વામી બનકર હમારે સાથ ઔર હમ ભી વિવેક-વિચાર-હીન હોકર ઉસકી હકૂમતમેં જીને લગ જાવેં તો હમારી

હાલત કૈસી હો જાયેગી ? વૈસી હાલતમેં હમારી પ્રસન્નતા ઔર ઉન્નતિ યા તુષ્ટિ ઔર સુખશાંતિ રહ પાયેગી ક્યા ?

યદિ મનકો કાબૂમેં રખા જાતા હૈ તો વહી મન તુમ્હારા સમર્થ ઔર સન્નિષ્ઠ સેવક બન જાતા હૈ યહ ધ્રુવ હૈ. જબ તક અનેક જડ-ચેતન વસ્તુઓંકે પ્રતિ સ્નેહ, રસાનુભૂતિ, લાલસા વ ઈચ્છા હૈ, તબ તક તુમ્હારે શરીર, મન, પ્રાણ આદિ અર્થાત્ તુમ્હારે આંતરબાહ્ય સભી ઉપકરણ, ઈન અનેકોંકે રસાસ્વાદકે લિયે નિરન્તર વ્યસ્ત વ લાલાયિત રહતે હૈં.

હમ કહતે હૈં કિ હમેં ભજન હી કરના હૈ. પરંતુ હમારી વૃત્તિયાં વિભિન્ન વિષયોં મેં બંટી હુઈ હૈ, તબ તક ભજનકા રસાસ્વાદ પ્રાપ્ત નહીં હો સકેગા.

આજકી એક ઘટના બતલાઊં. આજ હમારે કમરેમેં પ્રસાદ કે બતાશેં ગિરેં ઔર ફિર ઉસ પર કઈ ચીટિયાં જમ ગઈ. મૈં ઉનકો દેખતા રહા ઔર કુછકુછ સુનતા ભી થા. યે ચીંટિયાં આપસમેં બાતેં કરતી થી. મીઠે મીઠે બતાશેં કી પ્રશંસા કરતી હુઈ ખા રહીં થી. તભી એક ચીંટી બાહરસે ઘૂમતી હુઈ ઈનકે પાસ આ ગઈ. બતાશોંકી પ્રશંસા સુનકર ઉસને ભી ખાના શુરૂ કિયા. પરંતુ ફૌરન કહા, ''મુઝે તો મીઠાપન માલૂમ નહીં પડ રહા હૈ. લગતા હૈ કિ બતાશે કે નહીં, અપિતુ નમકકે કણ હૈં.''

એક અનુભવી વૃદ્ધા ચીંટીને કહા, ''તુમ્હારે મુંહકા સ્વાદ બિગડ ગયા હોગા, બુખાર યા બીમારીકે કારણ. અથવા તો એક ઔર કારણ ભી હો સકતા હૈ. ઈસલિયે તુમ્હારા મુંહ ખોલકર બતલાઓ, તો મેં તુમ્હેં કારણ સમઝા દૂંગી.''

ચીટીંને મુંહ ખુલા કિયા. તબ કહીં સે ઉઠાયા હુઆ નમકકા કણ જો મુંહમેં થા, વહ ગિર ગયા. અનુભવી ચીંટીને યહ જાન લિયા થા કિ મુંહમેં નમકકા કણ પકડા હુઆ હૈ. મુંહમેં નમક ભરા હો તો સક્કરકા મીઠાપન અનુભવમેં કૈસે આ સકેગા ? નમકકો છોડો. મુંહ ખાલી કરો. સાફ કરો. સક્કરકા આસ્વાદન લેના હૈ તો યહ કરના હી પડેગા.

પ્રીતમ મિલૈ ઉજારમેં, સોઈ બજાર ઉજાર,
પ્રીતમ મિલૈ ઉજારમેં, સોઈ ઉંજારિ બજાર.

હાં, ખાલી કરેંગે, સાફ કરેંગે, ઈસ પ્રકારકી કોરી બાતોંસે કદાપિ પૂરા નહીં પડેગા. બહુત સુના-સમઝા હૈ ઔર બહુત સમય નિકાલા હૈ. પરંતુ પરિણામ ક્યા હૈ ? ઈસલિયે સર્વપ્રથમ અનિવાર્ય યહ હૈ કિ અપને નિશ્ચયકો પુનઃ ટટોલો.

મનકો ટટોલો કિ સહીમેં તુમ કયા ચાહતે હો ? જો ચાહતે હો, વહ કિસ પ્રકાર, કહાંસે પ્રાપ્ત હો સકતા હૈ ?

કિસ પ્રકારકા પુરુષાર્થ અપેક્ષિત હૈ ? ઈસ બાતકો ઠીક સે સમઝો ઔર તદનુસાર કરનેકા નિશ્ચય કરો. અપને નિશ્ચય મેં અડિગ રહકર તદનુસાર પુરુષાર્થમેં સતત લગે રહો. પુરુષાર્થ કા અંત આ ગયા હૈ ઐસા કભી મત સોચો યા સમઝો. યહ તો અપને આપ, અનાયાસ હી હો જાયેગા. અગર તુમ ઈસકા નિર્ણય કરનેમેં લગ જાઓગે તો વહ તુમ્હારી અનધિકાર ચેષ્ટા હોગી જો તુમ્હારા પુરુષાર્થ ત્રુટિપૂર્ણ બના દેગી.

ઈસકો ખૂબ સમઝો. દેખો, જ્ઞાનીકો કર્મ છોડના નહીં પડતા હૈ પરંતુ કર્મફલ, અપને આપ, જ્ઞાનીકો છોડતે જાતે હૈં. જ્ઞાની સ્વયમ્ જ્ઞાનપૂર્ણ હો જાતા હૈ. પૂરા ભક્ત ભગવાનકા હો જાતા હૈ. તબ ઉસકા બોલના, ભગવાનકા બોલના હો જાતા હૈ. ઉસકા સુનના ભી, ભગવાનકા સુનના હોતા હૈ. તાત્પર્ય કિ ભક્તકા જો કુછ ભી હો, સબ ભગવાનકા હી હો જાતા હૈ.

સકલ કામનાહીન જે, રામભગતિ રસ લીન,
નામ પ્રેમ પીયૂષ હ્રદ, તિન્હહું કિય મન મીન.
અનારંભ અનિકેત અમાની । અનઘ અશેષ દક્ષ વિજ્ઞાની ॥

ભગવાન કો પાનેકા પ્રયત્ન મત કરો. પરંતુ ભગવાન સ્વયમ્ તુમ્હેં ઢૂંઢતે હુએ તુમ્હારે પાસ તુમ્હારેમેં આ જાવેં ઐસે બનો. અપની પાત્રતા સમ્યક્ કરનેમેં સતત લગે રહો. અપના પાત્ર ઠીક, સાફ઼ ઔર ઉપયુક્ત કરો. બસ, સહી પુરુષાર્થ યહી હૈ, જો હર એક માનવસે, હર એક સાધકસે અપેક્ષિત હૈ. 'તજ્જપઃ તદર્થ ભાવનમ્ । તત્ ચિંતનમ્ તત્ કથનમ્ ।' ઉસીકા નામજાપ ઔર ઉસીકા ભાવાનુસંધાન ! ઉસીકા સતત સ્મરણ ઔર ઉસીકા કથન ! ભગવાન સે હી પ્રેમ કરના ઔર ભગવાનસે હી પ્રેમ પાના, પ્રેમ હૈ ! ઔર સબ તો ઉપાધિ હી હૈ !

રામચરન તજિ આન રતિ, ગજ તજિ મનુ ગદહૈ ચઢૌ.
જેહિ બિનુ જાનૈ કછુ નહિં, જાન્યો જાત વિશેષ,
સોઈ પ્રેમ જેહિ જાનિકૈ, રહિન જાત કચુ શેષ.
સબહિં કહાવત રામકે, સબહિ રામકી આસ.
રામ કહહિં જેહિં આપનો, તે હિ ભજુ તુલસીદાસ.

માર્ગ ચાહે પ્રવૃત્તિકા હો યા પરમાર્થ કા, દોનોં હી મેં જગત તો રહતા હી

હૈ ઔર રહેગા હી. સંસાર-સંસ્કૃતિકા ત્યાગ અપને હી મનસે અપને હી કો કરનેકા હૈ. સંસારત્યાગ માને વિષયવાસનાઓંકા, રાગાદિક ક્ષુદ્ર વૃત્તિયોંકા ત્યાગ, સર્વ પ્રકારકી લાલસા ઔર કામનાઓંકા ત્યાગ.

કહિ કેશવ ભીતર યૌગ જગૈ, અતિ ઊપર ભોગનિમેં તન હૈ,
મન હાથ સદા જિનકે તિનકો, બન હી ઘર હૈ, ઘર હી બન હૈ.

સમત્વકે બિના સંસૃતિ ટૂટતી નહીં, યહ ધ્રુવ હૈ. પ્રકૃતિ કી વિષમતામેં હી સંસાર કી સ્થિતિ હૈ. સમ પ્રકૃતિમેં સંસાર નહીં રહ પાતા હૈ ઈસલિયે સમત્વ સાધ્ય હો જાય તો, સંસાર જૈસા કા તૈસા હી, પૂર્વવત્ હોને પર ભી, રાગદ્વેષ, લોભ, મોહ, આદિ નહીં રહ પાતે હૈં. તભી આનંદાનુભૂતિ હોતી હૈ. ઈસીકે લિયે કૃપાપાત્ર બનનેકી આવશ્યકતા હૈ. તબ તક હી સાધનકી, પુરુષાર્થકી જરૂરત હૈ ! ફિર તો ભગવાન સ્વયમ્ કૃપાસાધ્ય હૈં. હી હૈં ! નિશ્ચિત હી !

મોર મોર સબ કહં કહસિ, તૂકો કહુ નિજ નામ,
કૈ ચુપ સાધહિ સુન સમુઝિ, કૈ તુલસી જપુ રામ.
રામકૃપા બિન સુનુ ખગ રાઈ। જાન ન જાય રામપ્રભુતાઈ ॥

આત્માકી અનંત-અનંત સામર્થ્યકા અનેક પ્રકાર કી નિમ્ન વૃત્તિયોંમેં દુરુપયોગ નહીં કરના. અસંખ્ય અશુદ્ધ વૃત્તિયોંકા ધારાપ્રવાહ ચલતા હી રહતા હૈ. ઈસકા નિયમન કરના જરૂરી હૈ. યહ સમઝના, સર્વપ્રથમ ઔર અનિવાર્ય પુરુષાર્થ હૈ.

વૃત્તિયોંકા નિયમન કરને પર ચિત્તકી સામર્થ્ય અત્યંત બઢતી જાતી હૈ. ઈસલિયે ચિત્તવૃત્તિનિરોધકા પરિણામ ''યોગઃ કર્મસુ કૌશલમ્'' નિકલ હી આતા હૈ. ઐસે મનુષ્ય કો હર પ્રકારકા કાર્ય ઉત્તમ પ્રકારસે પૂર્ણ કરનેકી કુશલતા સહજ પ્રાપ્ત હો જાતી હૈ. સાધારણ સે સાધારણ, બિલકુલ છોટા કાર્ય ભી વહ ઈતની કુશલતા સે કરેગા કિ સબ પ્રસન્ન હો જાતે હૈં.

વહ કહીં પર ભી હોવે ઔર કૈસી ભી વિકટ પરિસ્થિતિ યકાયક ખડી હો જાય, પરંતુ તબ ભી વહ અપની આત્મા કી સૂઝસે પરિસ્થિતિકા ઉચિત મુકાબલા કરકે સફલતા સે પાર ઉતરેગા હી. કોઈ બી કાર્ય ઉસકે સામને આ જાય, ઉસકો ઉત્તમ પ્રકારસે સંપન્ન કરનેકી કુશલતા, ઉસી વક્ત ઉસકી આત્માસે ઉસકો સૂઝતી હૈ. ચિત્તવૃત્તિયોં કે નિયમનકી, નિરોધકી, યહ સિદ્ધિ યા સામર્થ્ય હૈ.

દેખો ! મૈંને બી વહીકી વહી બાત કહી હૈ, જો આજ તક કઈ બાર, કઈ

પ્રકારસે, કહતા આયા હૂં ઔર સબ સુનતે આયે હૈં. નયા કુછ હૈ હી નહીં. તો, નયા તો કોઈ કદાપિ કહ નહીં સકતા. રોચકતામેં કમ-જ્યાદા હોતા હૈ. શૈલી કે તથા અપને-અપને સ્તરકે કારણ ! બાકી મૂલ બાત વા તથ્ય તો સર્વદા વહીકા વહી હોતા હૈ

આસુરી સંપત્તિકા ત્યાગ ઔર દેવી સંપત્તિકા ગ્રહણ કરતે હુએ ભજન કરો. રાગ આસુરી સંપત્તિકા રાજા હૈ. રાગદ્વેષ દ્વન્દ્વ હૈ. ઈનસે બચકર ભજન કરો. યદિ ઉદારતાકા અભાવ રહા તો, રાગદ્વેષ બના રહેગા ઔર તો, ઉત્થાન હોના નિતાંત અસંભવ હૈ. ઈસલિયે ઈનસે બચના. ઉદાર રહના. અમાનિત્વં ઔર અદંભિત્વં આને પર હી ઈશ્વરરૂપ બનનેકે માર્ગ પર હમ અગ્રસર હો સકતે હૈં.

જૈસે જાય મોહ ભ્રમ ભારી । કરહુ સો યતન વિવેક વિચારી ॥
જાસુ કૃપા અસ ભ્રમ મિટિ જાઈ । ગિરિજા સોઈ કૃપાલ રઘુરાઈ ॥
નાનક દુખિયા સબ સંસારા । જો સુખિયા સો નામ અધારા ॥

ભજન કરનેસે હી જન્મ સાર્થક હોતા હૈ. ઈશ્વર-ઉપાસના કિસી પ્રકારસે કી જાય, વહ તો અમૃતમયી હૈ. ઈસલિયે નિયમ છોડના નહીં. ભગવન્નામ-સ્મરણકા નિયમ પક્કા રખના. બાહર ભટકતે હુએ મનકો સ્મરણકી ઓર સંલગ્ન કરતે રહના. જિતની નિષ્ઠા બઢેગી, ઉતની હી ઉન્નતિ હોગી, ઈસલિયે વિશ્વાસ પુષ્ટ કરના. હર હાલતમેં ચિત્ત પ્રસન્ન રખના. જબ તક મન પ્રસન્ન નહીં હા, તબ તક ચેહરે પર પ્રસન્નતા નહીં આતી.

વિવશહું જાસુ નામ નર કહહિ । જન્મ અનેક સંચિત અઘ દહહી ॥
સેવક સુમિરત નામ સપ્રીતિ । બિનુ શ્રમ પ્રબલ મોહ દલ જીતી ॥
તજિ માયા સેઈએ પરલોકા । મિટહિં ભવ સંભવ સબ સોકા ॥

મન પ્રસન્ન, નહીં માનસ ખેદા. મન બરાબર શાંત રખના. મનમેં ઉદ્વેગ કભી ન હોને દો. સબ ક્ષણિક હૈ. ફિર ઉદ્વેગ ક્યોં ? કિસકે લિયે કરના ? ઈસસે ફાયદા હી ક્યા ? કારણ કિ યહ તો ધ્રુવ હૈ કિ ઉદ્વેગકે પરિણામમેં પશ્ચાત્તાપકે સિવાય ઔર કુછ મિલતા નહીં હૈ. ઈસલિયે ઉદ્વેગકો તો અપને પાસ ફટકને હી નહીં દેના. ઈશ્વરસ્મરણસે, યહ ઔર પર, દોંનો ભવ નિશ્ચિત સુધર જાયેગા.

સાધુકા ઇષ્ટ ઔર આશ્રય એક હી હોતા હૈ

શ્રી ગુરુદેવને પ્રયાગજીભાઈ કો પાસ બુલાકર કહા

દેખો ! આપ સબ મિલકર આશ્રમકા કાર્ય કરતે રહના. એક બાત ખૂબ યાદ રખના કિ હમેં ભગવાન કે અતિરિક્ત ઔર કિસીકી આશા કરની નહીં ચાહિયે. કેવલ શ્રી રઘુનાથજીકે અતિરિક્ત મૈં ઔર કિસીસે કભી કુછ નહીં માંગતા. આજ પર્યંત મેરે નિકટમેં રહકર આપ લોગોંને યહ અચ્છી પ્રકારસે દેખા વ જાના હૈ.

તોહિ માંગિ માંગનો ન માંગનો કહાયો,
સુનિ સુભાવસીલ સુજસુ જાચન જન આયો. (વિ. ૭૮)

આશ્રમ આકાશીવૃત્તિ સે ચલતા આયા હૈ, ચલ રહા હૈ ઔર ચલેગા. કિસીસે માંગના નહીં. જો કુછ ભી આ જાવે, ઉસકા ઉપયોગ પરમાર્થ કે હેતુ હી કરના. દરિદ્રનારાયણ વ અભ્યાગતોં કો સમ્માનપૂર્વક ભોજન, વસ્ત્ર, ઔષધ આદિ દેના. હો સકે ઈતની ઔર હો સકે ઈસ પ્રકારસે સેવા કરના. પરંતુ ખૂબ સાવધાન રહના કિ ઉચિત-અનુચિતકા વિવેક બરાબર જાગ્રત રહે.

સાધુકો એકમાત્ર ભગવાનકા હી ભરોસા ઐસા ઠોસ હોતા હૈ કિ વહ વિશ્વાસ હી સેવાકાર્ય સંપન્ન કર દેતા હૈ. વિશ્વાસમેં ત્રુટિ યા વ્યભિચાર હોતે હી સાધુકા પતન હો જાતા હૈ.

સાધુકી સેવા કરનેવાલોંકે પ્રતિ સાધુકો કરુણા વ કૃતજ્ઞતા ઈસ પ્રકાર બની રહતી હૈ જો જન્મજન્માન્તર તક છૂટતી નહીં હૈ. ઈસલિયે સાધુ ઈન જીવાત્માઓંકો પુનઃપુનઃ અપનાતા હૈ ઔર હર વક્ત ઉનકા ઉત્કર્ષ હોવે ઐસી પ્રક્રિયા કરતા હૈ.

ઈસીલિયે સાધુકા ઈષ્ટ એક હી હોતા હૈ. સાધુકા આશ્રય એક હી હોતા હૈ. સદ્‌ગુરુ સદન ભી ગુરુજીકા એક હી આશ્રમ હૈ. મેરાએક માત્ર બેલી હૈ ઔર વહ હૈ શ્રીરામભદ્રજી મહારાજ. તો ઈસ આશ્રમકા બેલી ઔર આશ્રય ભી વહી એકમાત્ર હૈ હોં. યહ મેરા તો પક્કા નિશ્ચય હૈ. આપ લોગ ભી પક્કા નિશ્ચય રખના.

શુભાશુભ કર્મ સમર્પણ કરનેકી રીતિ

હાં, એક બાત જો સબકો એક સી લાગૂ હોતી હૈ સો યહી હૈ કિ રોટીકા ચોર, કભી ભી, કિસી ભી પરિસ્થિતિ મેં બનતા નહીં. અપને પાસ એક હી રોટી હોવે તો ઉસમેંસે એક કૌર ભી સામને આયે હુએ દુઃખી ભૂખે દરિદ્રનારાયણ યા અતિથિકો પ્રેમપૂર્વક દેના. રોટી તો અવશ્ય ખિલાના. મેવા-મીઠાઈ ભલે ન દે પાઓ પરંતુ રોટીકા ચોર નહીં હોના.

સમયકા અંતર હો ગયા હૈ, હમ ભોજન પા ચુકે હૈં ઈત્યાદિ કહકર અતિથિ-

સત્કારમેં શિથિલતા, દુર્ભાવના જૈસા લાના ભૂલ હૈ, ક્યોંકિ સમય હમ હી લોગ બનાતે હૈં. કાલ તો અપને સ્વરૂપમેં અવ્યક્ત હી હૈ. અપને સ્વાર્થકે લિયે, વ્યવહારકે લિયે હમ ઉસે વ્યક્ત બનાતે હૈં.

સ્વાહા આહા એક હૈ, નિશ્ચય અરુ વિસવાસ,
સ્વાહાસે હરિ તોષિયે, આહાસે હરિદાસ.

સ્વાહા માને યજ્ઞાર્થ સત્કર્મ. આહા માને અન્નદાન. અર્થાત્ ભૂખેકો રોટી ખિલાના, તાકિ ઉસકો તુષ્ટિ હોતી હૈ ઔર સંતોષકા ઉદ્‌ગાર માને આશીર્વાદ મુંહસે બાહર નિકલ આતા હૈ.

દેખો, શુભાશુભ દોનોં પ્રકારકે કર્મ, નિત્યપ્રતિ પ્રભુકો સમર્પણ કર દેના.

દુષ્કર્મકે લિયે સહી પશ્ચાત્તાપ કરકે અર્પણ કરતે હુએ ભગવત્-પ્રાર્થના કરના કિ હે પતિતપાવન ભગવાન ! આપ હી પતિતોં કો પવિત્ર કરનેવાલે હૈં, પથભ્રષ્ટોંકો સત્પંથ પર ચઢાનેવાલે હૈં. આજ મેરે ચિત્તમેં ગ્લાનિ છા ગઈ હૈ. હે નાથ ! મૈંને કૈસા અશુભ કર્મ કર ડાલા હૈ ! સત્ય, નીતિ વ વિશ્વાસ-પ્રેમકા હી ઘાત કર ડાલા ! કિતના ભારી કુકર્મ કર ડાલા હૈ !

મેરે ઐસે અશુભ કર્મોદય કા નિવારણ આપ કૃપા કરકે કરેં ! મેરી રક્ષા કરિયે ! ઈન અશુભ કર્મોંસે મુઝે રોકિયે - કિસી પ્રકાર રોકિયે, મેરે માલિક ! ભારી દંડ દેકર ભી રોકિયે ઔર મેરી રક્ષા કરો, અશુભસે મુઝે ત્રાણ કરેં. બચાઈયેં. મુઝે સદ્‌બુદ્ધિ દો ! સત્સંગ દો !

ઈસ પ્રકાર ખૂબ આર્તભાવસે કહના. વે વાત્સલ્યભાવસે જરૂર ક્ષમા કરેંગેં. પરંતુ ઉનસે કહતે જાઓ, સચ્ચે હૃદયસે કહતે રહો, બારબાર કહતે રહો ''હે ભગવાન ! અબ ભી યે અશુભ સંસ્કાર છુટ નહીં રહે હૈં ! મેરી ક્યા ગતિ હોગી ? નાથ, મૈં ઈન અશુભોંસે કબ મુક્ત હોઉંગા ? હે દીનદયાલુ ! મૈં ઈનસે બહુત ત્રસિત હૂં, પીડિત હૂં. અબ બચા લીજિયે. નાથ ! અબ દેર ન કરે !

કહત નશાઈ હોય હિયનીકી, રીઝત રામ જાન જનજીકી,
મૈં જાનૌં વિજનાથ સુભાઉ, અપરાધિહુ પર કોહ ન કાઉ.

જો ભી શુભકર્મ કર પાઓ ઉસે પ્રભુકી કૃપા સમઝના ઔર પ્રભુકો હી સમર્પિત કર દેના. શુભકર્મ કો અગર ભગવત્-સમર્પિત નહીં કિયા જાતા હૈ તો અહમ્ નિશ્ચિત આ જાતા હૈ. અહમ્‌કા ધર્મ હૈ માયાકા વિસ્તાર કરના.

मैं अरु मोर तोर तैं माया । जेहिं बस कीन्हे जीव निकाया ॥
जीव स्वभाव अहमिति अभिमाना । हरिहिं समरपे बिनु सतकर्मा ॥

સત્કર્મ કે પરિણામમેં યદિ હમારેમેં ભક્તિભાવ, ત્યાગ, ઉદારતા આદિ પુષ્ટ ન હોકર અહંભાવ પુષ્ટ હોવે તો સત્કર્મકા હોના હમારે લિયે તો સર્વથા નિરર્થક હો જાતા હૈ. ઐસે સત્કર્મ સે હમેં કોઈ લાભ નહીં મિલતા. સત્કર્મ તો કલ્યાણપ્રદ હોના ચાહિયે. ઈસીલિયે સત્કર્મ તો બિના ભૂલે તથા ખૂબ સાવધાનીપૂર્વક ભગવદ્-અર્પણ કરના ચાહિયે.

કેવલ વાણીકા યા ઊપરી થોથા સમર્પણ ન કરના. ખૂબ શ્રદ્ધા વ પ્રેમભાવસે અર્પણ કરતે હુએ કહના કિ હે દીનદયાલુ ! હૈ સર્વેશ્વર ! આપહીકી કૃપાસે ઔર આપહીકી પ્રેરણા વ શક્તિ સે, યહ શુભ કાર્ય હો પાયા હૈ. ઈસકા સંપૂર્ણ યશ સમ્યક્ પ્રકારસે આપહીકો હૈ. આપહીકી યહ અસીમ દયા હૈ જો મુઝે નિમિત્તરૂપમેં વરણ કિયા હૈ. હે મેરે માલિક, આપહીકો યહ સમર્પિત હૈ !

સટ્ટા ઔર જુઆ કે લિયે માર્ગદર્શન

હાં, ભાઈ, ધ્યાનસે સુનો. જિસકો અપને કટુંબકો પાયમાલ કરના હોવે વહી સટ્ટાકા દાવ ખેલે, સટ્ટાસે વ્યાપાર કરે. જિસકો પાયમાલ હોના હોવે વહી જુઆ ખેલે. સટ્ટા વ જુઆકે લિયે મેરા માર્ગદર્શન યહી હૈ.

દેખો, એક સત્ય ઘટના સુનો. યહ બાત યહાંકી ઔર અભીકી હૈ. સટ્ટા તો પ્રાણ લે લેનેવાલી ચીજ હૈ. સર્પકા તીક્ષ્ણ વિષ હૈ. મૈં બગસરા ગયા થા. વહાં વાંઝા જીવણભાઈ કાનજીભાઈ, અમરુવાળા બાપૂ આદિ થે. વહાંસે હમ મોટરમેં જૂનાગઢ શેષાવન આયે તબ જીવણ કાનજી તથા રાજકોટકે મોહનભાઈ આદિ સાથ થે.

મૈં નિયમકે લિયે બૈઠા ત્યોં હી ઐસા લગા કિ કોઈ માનવ અપની હત્યા કર રહા હૈ. શીઘ્ર હી કમરેસે બાહર નિકલકર ઉત્તર દિશાકો ગયા. એક યુવકને અપને ગલે પર રસ્સાકી ફાંસી લગાઈ થી ઔર એક પેડ પર અભીઅભી ચઢા થા. ફૌરન ઉસકો ઉતારકર હમારે નિવાસ પર લાયા ગયા.

યુવક ધોરાજીકા થા, સટ્ટા કરતા થા. ખૂબ નુકસાન યકાયક હો આને પર ઘબડા ગયા થા. ક્યા કરે ? કિસકો કહે ? હજારોં-લાખોં રૂપિયે દેકર ઉસે કૌન છૂડાવે ? તો, અપની હત્યા પર ઉતારુ હો ગયા થા. ભગવાનકી અસીમ કૃપા

હી માનોં કિ ઈસ પ્રકાર વહ બચ ગયા. નહીં તો ક્યા હોતા ? કુટુંબ કિતના દુઃખી ઔર પાયમાલ હો જાતા ?

ઉસ યુવકકે પૂર્વજન્મકે સુકૃત જ્યાદહ થે, તો ભગવત્કૃપાને બચા લિયા. સબકે પર ઈસ પ્રકાર ભગવત્કૃપા હોવે યહ તો નિતાંત અસંભવ હૈ. જો સુખી રહના ચાહતે હો તથા સુખી હોના ચાહતે હો તો નીતિકા ત્યાગ કદાપિ ન કરો. પક્કા નિશ્ચય કરો કિ અનીતિકી કમાઈસે તો ભૂખા રહના અચ્છા, સૂખી રોટી ખાના અચ્છા હૈ.

રહહિં દૂધકેં દૂધમેં, જાય જલ કર પાની,
સુનહુ ચિત્ત લગાઈ "બાના", કહત બાત પુરાની.

મેરે મૌસા કીશનભાઈ સોનપાલકે પિતાજી ગિરધરઅદા (બુઝુર્ગ કો ગુજરાતી લોકભાષામેં અદા કહા જાતા હૈ) સોનપાલ બીમાર હાલતમેં ભી શ્રીગુરુદેવકે દર્શનકો આયે.

શ્રી ગુરુદેવ : ક્યોં ગિરધર અદા ! કૈસે હો ?

અદા : બાપૂ ! શરીર બિલકુલ ચલતા નહીં હૈ. મૈં તો ચાહતા થા કિ ખૂબ રામરામ કરૂંગા. ડાકટરોંને આશા છોડ દી હૈ.

શ્રી ગુરુદેવ : આપકી ક્યા ઈચ્છા હૈ ? રામરામ કરના હૈ ?

અદા : જી હાં, બાપૂ !

શ્રી ગુરુદેવ : તુમ્હારી ઈચ્છા જરૂર પૂરી હોગી. અબ નિયમસે બરાબર રામ-રામ કરના હોં. મૈં દો સાલ બાદ ઉઠૂં તબ મેરે પાસ આના.

સબકો યહ સુનકર બહુત આશ્ચર્ય હુઅ, કારણકિ અદાકી ઐસી વૃદ્ધાવસ્થા ઔર રુગ્ણાવસ્થા ભી હૈ.

શ્રી ગુરુદેવ : આપ સબસે મૈં ઈતના જરૂર ચાહતા હૂં કિ પ્રતિદિન ભગવત્-સ્મરણકા નિશ્ચિત નિયમ આપ રખે.

નિયમ વા વ્રત જરૂર રખના

આપ સબને ઈન દો સાલકે લિયે કુછ નિયમ વ વ્રત રખનેકી ભાવના વ્યક્ત કરકે મુઝસે નિયમકે બારેમેં પૂછા હૈ. સ્વાધ્યાય આદિકે નિયમ, એકાંતમેં મુઝે અવકાશ મિલને પર, બતલાઊંગા. તદનુસાર કરના. નિયમ વા વ્રત જરૂર રખના.

સ્થૂલ નિયમ યા વ્રત સે સૂક્ષ્મ પરિવર્તન લા દેનેવાલે નિયમ ઔર વ્રત બઢકર ઔર સદા સ્પૃહણીય હૈં, તો ઐસે કુછ નિયમ ઔર વ્રત બતલા રહા હૂં. અપની-અપની ઈચ્છા વ તૈયારીકે અનુસાર આપ અપને લિયે નિશ્ચય કર લેંગે તો બહુત લાભ અવશ્ય પાઓગે.

(૧) સબકા સદ્‌ભાવપૂર્વક સમ્માન કરના ઔર અપને માન ચાહનેકી ઈચ્છા સ્વપ્નમેં ભી નહીં રખના, ક્યોંકિ પૂજાનેકી ચાહ ઔર સન્માન કરાનેકી ભાવના ઊર્ધ્વગતિ કે બાધક હોતે હૈં.

વૈર ન વિગ્રહ આશ ન ત્રાસા । સુખમય તાહિ સદા સબ બાસા ॥

સબહિં માનપ્રદ આપુ અમાની । ભરત પ્રાણ સમ મમ તે પ્રાની ॥

(૨) વૈરાગ્યવાન બનના. જગત કે સમસ્ત ભોગાદિ, પ્રાણી, પદાર્થ પરિવર્તનશીલ હૈં, ઈસ નિશ્ચય કો દૃઢ કરતે રહના. અમંગલ મનોરથોંકા ત્યાગ કરતે રહના.

વિગતકામ મમ નામ પરાયન । શાંત વિરક્ત નીત મુદિતાયન ॥

(૩) કિસી ભી પ્રકારકા છલ, કપટ આદિ અપનેમેં રહ ન પાવે ઐસા નિશ્ચય કરકે તદનુસાર આત્મનિરીક્ષણ સતત કરતે રહના.

સરલ સુભાઉ ન મન કુટિલાઈ । યથા લાભ સંતોષ સદાઈ ॥

(૪) હર સ્થિતિ મેં પ્રસન્ન રહના. હાનિલાભમેં ભગવદ્-ઈચ્છા જાનના. ભગવાન મંગલમય હી હૈં ઔર જો કરતે હૈં જીવોં કે હિતકે લિયે હી કરતે હૈં. પ્રાણીમાત્ર કે સુખ, આરોગ્ય વ હિતકી કામના પ્રયત્નપૂર્વક કરના ઔર ભગવાનસે ઈસીકે લિયે પ્રાર્થના ભી કરના.

દીન દયાલ બિરુદ સંભારી । હરહુ નાથ મમ સંકટ ભારી ॥

મંગલ ભવન અમંગલહારી । દ્રવઉ સો દશરથ અજિર વિહારી ॥

મંત્રજાપ ધ્યાન વ અર્થ કે અનુસંધાનયુક્ત કરના. રામ કહતે વક્ત ''ર''કા ઉચ્ચાર મનકો શ્રી રામજીકે ધ્યાનમેં લગાકર કરના. ''અ''કા ઉચ્ચાર શ્રી રામજીકે ધ્યાન સહિત ઔર ''મ'' કહતે યા લિખતે સમય ભી શ્રી રામભદ્રજી મહારાજકા ધ્યાન કરના.

અપના નંબર ભી આને હી વાલા હૈ

શ્રીગુરુદેવને વસંતબહન વલ્લભભાઈ બેડલાવાલોકો કહા વસંત, બેટા !

(દો મિનિટ મૌન બિરાજેં, પશ્ચાત્) દેખો, નિયમ ઔર સ્વાધ્યાય બરાબર કરના. ભગવાન પર અડિગ શ્રદ્ધા-વિશ્વાસકે સાથ, અપની ઓરસે તો લગે હી રહના હૈ ! ભગવાન કબ તક કસૌટી લેતે રહેંગે ?

સુનો, ભગવાન હૈં અકેલે ઔર ઉનકે પુકારનેવાલે હજારોં-લાખોં હૈં ! યહાં રેશનકી ક્યૂ લમ્બી હો ગઈ હૈ ન ? લગતા હૈ ભગવાનકે યહાં ભી ક્યૂ લમ્બી હો લઈ હૈ ! અભી સબકી સુન રહે હૈં તો અપના નંબર ભી આને હી વાલા હૈ, હોં ! તબ ફૌરન સહી કર દેંગે.

દેખો ન, વ્યાપારી યા અફસરકે યહાં કાર્ય ઔર કાગજકા ઢેર બઢ જાતા હૈ તબ ફિર એક બાર બૈઠ કર સભી બાતોંકા નિર્ણય લેના હી પડતા હૈ. તબ ફિર જલ્દી-જલ્દી નિર્ણય લિયા જાતા હૈ ઔર ઝટપટ સહીસિક્કા લગા દિયે જાતે હૈં. નિર્ણય લેતે લેતે બહુત દેર હો જાવે ન, તબ ફિર ઐસા હી કુછ કિયા જાતા હૈ, હોં.

રાજિવ નયન ધરેં ધનુસાયક । ભગત વિપતિ ભંજન સુખદાયક ॥

શ્રીગુરુદેવ ઔર શ્રી પ્રકાશાનંદજી બાપૂ

પૂજનીય શ્રીપ્રકાશાનંદજી બાપૂ શ્રીગુરુદેવકે પાસ કમરેમેં પધારે. ઉસ વક્ત શ્રીગુરુદેવને આગે બઢકર પૂજ્ય બાપૂકે શ્રીહસ્તોંકો થામ લિયે ઔર અપને આસન પર બિઠાને લગે. તબ પૂજ્ય બાપૂ, પ્રથમ શ્રીગુરુદેવકો બિરાજિત કરકે આપ બિરાજે.

શ્રીગુરુદેવ ૐ પ્રણવાય મહાપ્રકાશાય નમો નમઃ ।

પૂજ્ય બાપૂ : ૐ સાક્ષાત્ રામરૂપાય પ્રણમામિ ।

શ્રીગુરુદેવ : ન, ન ! પરાત્પર પ્રભુ રામજીકા મૈં દાસ હૂં. જિનકી અહેતુકી કૃપાને ઇસ ભવ-રણસે ઉબાર લિયા હૈ, ઉન્હીં સાક્ષાત્ રામરૂપાય શ્રી પતિતપાવનજી ભગવાનકી શ્રીચરણાશ્રિતા રજ-માત્ર હૂં.

પૂજ્ય બાપૂ : આપ ઐસા-ઐસા કહ કર તથા કરકે સબકો ભ્રમમેં ડાલ રહે હો ! (હમારે સબકે સામને દેખકર) આપ સબ ઈનકી લીલાકો જાન-સમઝ નહીં પાયેંગે. પરંતુ ઈનકો કભી છોડના નહીં. ઈનકી આજ્ઞાકા પાલન હર દશામેં સંશયરહિત રહકર કરના. આપ લોગ ઈનકો ક્યા જાન પાયેંગે ?

મનમેં વિકાર ઉઠતે રહે, વહ સંસારી. મનકી વિકૃતિયોંકા ખ્યાલ આ જાય, વહ જિજ્ઞાસુ. મનકી અશુદ્ધિયાં દૂર કરતા રહે વહ સાધક, મુમુક્ષુ વા પુરુષાર્થી.

પરંતુ વિકાર ઉઠ હી નહીં પાવે અર્થાત્ મન, ચિત્ત, બુદ્ધિ, અહંકાર, સમ્યક્ લય હોકર કેવલ તકાદાર રહે હૈં વે હૈં યે સાક્ષાત્ ભગવાન ! તુમ્હારે સબકે ગુરુમહારાજ ! પરમ અવતારી મહાપુરુષ !

શ્રીગુરુદેવ (હંસતે ઔર હાથ જોડે હુએ) અહો ભગવાન મહાપ્રકાશ મહાત્મન્ ! બહુત હો ગયા ! બસ ! અબ દયા રખિયેં !

(હમ સબકો)

અબ આપ સબ જલ્દીસે ઉઠ જાય તો અચ્છા. હમ દોનોં એકાંતમેં સમઝ લેંગે.

કાષ્ઠમૌનમેં શરીર કાષ્ઠવત્ હો જાતા હૈ

રાત્રિકો સાઢે બારહ બજે સબસે નિવૃત્ત હોને પર શ્રીગુરુદેવને હમસે કહા, ''ચલો ! અબ અપને સબ ખૂબ શાંતિસે, સુબહ સાઢે તીન તક બૈઠેં !''

શ્રીગુરુદેવને બારબાર કહા : તુમ્હારે સબકે હઠને કાષ્ઠમૌનકા નિર્ણય કરા દિયા હૈ. અચ્છા હૈ ! ઈસ શરીરકો લોકસંગ્રહકા મૌકા મિલેગા. જૈસી ભગવાનકી ઈચ્છા. દેખેં, કાષ્ઠમૌન કિતના સફલ હોતા હૈ ઔર કિસ પ્રકારકા હોતા હૈ !

કાષ્ઠમૌનમેં શરીર કાષ્ઠવત્ હો જાતા હૈ ઔર ચિત્તસે કોઈ દૂસરી કંપન નહીં ઉઠતી હૈ. કોઈ લહર નિકલતી નહીં, કારણ કિ સમ્યક્ નિમજ્જન હો જાતા હૈ. કોઈ અલગ અસ્તિત્વ રહ નહીં જાતા. દો-દો સાલ તકકી નિમગ્નતા ભી હો પાતી હૈ. નિમગ્નતાકા સમય તો અભ્યાસસિદ્ધિ પર નિર્ભર હૈ.

આસપાસકે વાતાવરણકો લેકર જિમ્મેવારીકી ભાવના બની રહતી હૈ. ઈસલિયે કુછ ઐસી અસામાન્ય ઘટના આસપાસમેં હો જાને પર, ઈસી ભાવનાકી તરંગેં ફૌરન ઉઠતી હૈં. તો હોતા ક્યા હૈ કિ સમ્યક્ નિમગ્નતા સ્થિર એક-સી તેજપૂર્ણ હોતી હૈ, વહાં યકાયક કિંચિત્ અંધેરા જૈસા ઝલક આતા હૈ. ઈસ પ્રકાર સંકેત મિલ જાતા હૈ કિ કુછ ગડબડી હો રહી હૈ. ઉઠ જાના ચાહિયે.

દેખો, શિરકે સબ બાલ કાલે હો જાયે તો, ૬૦ સાલ તક શરીરકી શંકા નહીં. આધે કાલે, આધે શ્વેત રહ જાય ૪૦ સાલ તક શંકા નહીં. પ્રારંભમેં તો શરીર કમજોર હો જાયેગા. નિર્બલતા લગેગી. નિયમસે ઉઠને પર ઠીકસે ખડા તક નહીં હો પાયેગા. ઐસી દશામેં કુછ દેર તક તો સ્નાન તક નહીં હો સકતા હૈ. બિના સ્નાનકે જલકા બુંદ તક ગ્રહણ નહીં કરતા હૂં. પરંતુ યહ તો પ્રારંભમેં હોગા. ફિર તો નિયમકે હી બલસે શરીર વિશેષ સ્ફૂર્તિલા હોતા જાયેગા.

સહી કરનેકે લિયે હમ સબને એકએક ફોટો શ્રીગુરુદેવકો દિયા. નાનીબહનકો શ્રીગુરુદેવને લિખ દિયા, ''હે ભગવાન ! તેરી કૃપા હી વિશ્વકા જીવન હૈ.'' બબીબહનકો લિખ દિયા, ''જીવન સફલ રામપદનેહૂ.'' ઔર શ્રીગુરુદેવને હંસકર કહા, ''રામ ઔર જયરામ.''

પુષ્પાબહનકો લિખ દિયા, ''સમયકે પ્રભાવકે સામને આંખમિચૌલી ન ખેલો.'' કૃષ્ણાબહનકો લિખ દિયા, ''સચ્ચી શાંતિ શરણાગતિ હૈ.'' માંકો લિખ દિયા, ''માં માં હૈ.'' મુઝે લિખ દિયા, ''જો કરો બરાબર હૈ.'' આનંદબહનકો લિખ દિયા, ''મન પર વિજય પ્રાપ્ત કર નિરંતર શ્રદ્ધાયુક્ત સાધનકો સેવના.''

ઠાકોરમામાકો લિખ દિયા :

મન્મના ભવ મદ્ભક્તો મદ્યાજી માં નમસ્કુરુ ।
મામેવૈષ્યસિ યુકત્વૈવમાત્માનં મત્પરાયણઃ ॥ (ગી. ૯-૩૪)

કેવલ મુઝ સચ્ચિદાનન્દઘન પરમાત્મામેં હી અનન્ય પ્રેમસે નિત્ય, નિરન્તર અચલ મનવાલા હો ઔર મુઝ પરમેશ્વરકો હી, શ્રદ્ધા-પ્રેમ-સહિત, નિષ્કામભાવસે નામ, ગુણ ઔર પ્રભાવકે શ્રવણ, કીર્તન, મનન ઔર પઠનપાઠન દ્વારા, નિરંતર ભજનેવાલા હો.

મન, વાણી ઔર શરીરકે દ્વારા સર્વસ્વ અર્પણ કરકે અતિશય શ્રદ્ધા, પ્રેમ ઔર ભક્તિપૂર્વક પૂજન કરનેવાલા હો ઔર મુઝ સર્વશક્તિમાન વિભૂતિ, બલ, ઐશ્વર્ય, માધુર્ય,ગંભીરતા, ઉદારતા, વાત્સલ્ય ઔર સહૃદયતા આદિ ગુણોંસે સંપન્ન સબકે આશ્રયરૂપ મેરેકો વિનયભાવપૂર્વક, ભક્તિસહિત પ્રણામ કર. ઇસ પ્રકાર મેરે શરણ હુઆ તૂ આત્માકો મેરેમેં એકીભાવ કરકે મેરેકો હી પ્રાપ્ત હોવેગા.

શ્રીગુરુદેવને ઠાકોરમામાસે ખૂબ પ્રેમસે કહા : ભગવાન તુમ્હારા કલ્યાણ કરેં. તુમ્હારા મન ખૂબ સુખી રહેં. બસ, પ્રભુસે યહી પ્રાર્થના હૈ. ખાના, પીના, સેવા, વાત્સલ્ય, આદિ સબ ઉપલબ્ધ હૈં. ઔર ક્યા ચાહિયે ? બસ, શાંતિપૂર્ણ ઔર અક્રોધ તથા ઉદ્વેગરહિત જીવન બનેં !

શ્રીગુરુદેવને શ્રીહસ્તોંમે મેરી દી હુઈ ચીઠ્ઠી બતલા કર કહા : તુમ્હારે પ્રશ્નોં કે ઉત્તર અભી દૂંગા. પરંતુ પહલી આજ્ઞા યહ હૈ કિ શ્રીગીતાજી કે આધાર પર, વિશિષ્ટાદ્વૈત સિદ્ધાંતોંકે અનુસાર, એક ભાષ્ય લિખના. પ્રતિપાદન યહ કરના કિ ભગવાનને સગુણ સાકાર સ્વરૂપમેં અવતાર ધારણ કિયા હૈ ઔર શ્રીગીતાજીમેં તથા અન્ય ગ્રંથોંમેં એલાન ભી કિયા હૈ કિ વો હી પરબ્રહ્મ પરાત્પર બ્રહ્મ મૈં

હૂં. અપની યોગ્યતાનુસાર શાસ્ત્રોંકા અધ્યયન કરના ઉચિત હૈ.

અબ તુમ્હારે પહલે પ્રશ્નકા ઉત્તર યહી હૈ કિ અબ મંત્રજાપકી વૃત્તિ છોડ દો. અપને આપ જૈસા ચલે ચલને દેના. મંત્રજાપ કરનેકી વૃત્તિ અબ એકાગ્રતામેં બાધક બનેગી. ઇસકે ઉઠતે હી એકાગ્રતા બિખર જાયેગી.

હાં, બીજમંત્રમેં ભી પૂરા મંત્ર આ હી જાતા હૈ. યહ એકાગ્રતાકા હી ચિહ્ન હૈ. તુમ તો ઇસકે ઊપર કિસી પ્રકારકા લક્ષ્ય ન દેકર જો ક્રિયા અપને આપ ભગવત્-કૃપાસે હોતી જાતી હૈ યહ બરાબર ઔર ઉત્તમ હી હૈ ઐસા ભાવ રખના. સદા ભાવ રખના કિ ભગવાન કૃપા-સાધ્ય હી હૈં, સાધન-સાધ્ય નહીં. કૃપાપ્રાપ્તિકા સરલ સાધન હૈ શરણાગતિ.

કંઠી પહનનેકા હેતુ ક્યા ?

તુમ્હારા કંઠીકા પ્રશ્ન બડા વિચિત્ર હૈ. કંઠી પહનનેકા હેતુ ક્યા ? તુમ્હારે ઇસ પ્રશ્નકા ઉત્તર ક્યા દૂં ? એક પતિપરાયણા પત્ની અપને પતિકો અપમાનિત નહીં દેખ યા સુન સકતી હૈ. વહી દશા મેરી હો સકતી હૈ. સુનો, કુમુદ ! શરણાગતકો કંઠી ઉતની હી પ્રિય હૈ, જિતના પતિવ્રતાકો સૌભાગ્યચિહ્ન !

દેખો ! હમ હિંદુ હૈં. ગલેમેં તુલસી યા રુદ્રાક્ષકી કંઠીકો મૈં હિંદુત્વકા પ્રમુખ વ અવિભાજ્ય અંગ માનતા હૂં. વિશ્વભર કે લોગ અપને-અપને ચિહ્નકો ધારણ કિયે રહતે હૈં. હમેં હમારે ચિહ્ન ધારણ કરનેમેં શર્મ મહસૂસ હોતી હૈં, કારણ કિ હમારે લોગોંમેં સત્ત્વશીલતા, તેજ તથા ઓજસકા હ્રાસ હો ગયા હૈ.

પાદરી લોગ તો ફાંસીકા પ્રતીક, લકડીકા ક્રોસ પહનતે હૈં. મૌલાનાકે ગલેમેં ભી લંબી તસબી હોતી હૈ. લામાકે હાથમેં ચર્ખી હોતી હૈ.

હમારે કઈ લોગ ગલેમેં જો નેકટાઈ પહનતે હૈં વહ ક્યા હૈ ? જાનતી હો ? ઈસા મસીહકો ફાંસી દી ગઈ. ઉસકે ફંદાકે પ્રતીક રૂપ ઈસાઈ લોગ નેકટાઈ પહનતે હૈં. હમારે ચિહ્નકો તો પહનતેં નહીં ઔર ઈસાઈકે ચિહ્નકો, બિના જાને-સમઝે, દેખાદેખીસે ઔર પ્રગતિકા, ફેશનકા અંગ સમઝકર, હમારે પઢે-લિખે લોગ ભી પહનને લગ જાતે હૈં. મૈં જબ ઐસા દેખતા હૂં તબ ઇસલિયે નેકટાઈકો નાક-કટાઈ કહ દેતા હૂં.

કંઠી બડી હી પવિત્ર હૈ ઔર પવિત્રતાકી રક્ષક હૈ. ભગવાનકો અત્યંત પ્રિય હૈ. જબ હમ ભગવાનકે હૈં તબ ફિર ભગવાનકી પ્રિય તુલસી ધારણ કરને પર

હમારે ભાવમેં વૃદ્ધિ, પુષ્ટિ વ શુદ્ધિ હોના નિર્વિવાદ હૈ. આજ એક જનરલ, મિનિસ્ટર યા પ્રમુખ, રાજપ્રમુખકો ભી અપનેઅપને પદકે ચિહ્ન ધારણ કરના પડ રહા હૈ ઔર ઉન ચિહ્નોંસે ઉન્હેં લાભ, સત્તા આદિ પ્રાપ્ત હોતે હૈં. ઉસી પ્રકાર, શરણાગતકો અપને ચિહ્નસે લાભ પ્રાપ્ત હોતા હૈ.

સાધન કભી વ્યર્થ નહીં હોતા હૈ

હાં જી, પૂર્વસંસ્કાર પુરુષાર્થસે અવશ્ય નષ્ટ હોતે હૈં. ધર્મસંગ્રહ ઔર મોક્ષનિમિત્ત પુરુષાર્થ કરના ચાહિયે. ઉત્કૃષ્ટ પુરુષાર્થ ઉત્કૃષ્ટ પ્રારબ્ધ બનાતા હી હૈ. તબ ફિર પૂર્વસંસ્કાર દબ કર નિઃશેષ હો જાતે હૈં, ગલ-ભુંજ જાતે હૈં.

સાધનમેં બાધા ક્યોં આતી હૈ ? કારણ કિ ચિત્તમેં સત્ત્વાદિ ગુણ ઉદય-અસ્ત હોતે રહતે હૈં. સ્ત્યાન, શિથિલતા, રાગાદિક દોષોંકા કારણ વે હી હૈં. ઇનકે નાશકા ઉપાય હૈ ભગવતમેં અનન્ય શ્રદ્ધા ઔર અપને સાધનમેં નિષ્ઠાયુક્ત પુરુષાર્થ.

નહીં, નહીં ! ભગવત્-કૃપા કેવલ અનુમાન યા શ્રદ્ધાકી બાત નહીં હૈ, હોં ! ઉસકી પ્રતીતિ તો પ્રત્યક્ષમેં બરાબર હોતી હૈ. પાત્રતાકે અનુસાર શીઘ્ર યા દેરસે હોતી હૈ, પરંતુ હોતી હૈ અવશ્ય. ઈસલિયે વિશ્વાસપૂર્વક કરતે રહના. કબ પ્રતીતિ હોગી યા ક્યોં નહીં હોતી હૈ, ઐસી નિરર્થક ચિંતા કભી નહીં કરની ચાહિયે.

સાધનમેં પ્રગતિ હો રહી હૈ ? યા હોગી ક્યા ? - તેરે ઇસ પ્રશ્ન પર અબ તો મુઝે હંસી આ રહી હૈ. યહ ભી કોઈ પ્રશ્ન હૈ ? સચ બાત તો યહી હૈ કિ, ''કાશ્મેં બેઠિયે, નહીં તો અનશન કરેંગે'' કહા તો જાતા થા, પરંતુ અબ કલ બૈઠતા હૂં, ઈસસે ઘબરાહટ ઔર વ્યથા હો રહી હૈ કિ દો સાલ કિસ પ્રકાર નિકલેંગી ?

સોચો તો, કુમુદ ! તુમ સ્વતઃ તો અનુભવ કર રહી હો કિ દોનોં વક્ત નિયમ બરાબર હોતા હૈ, આનંદ બના રહતા હૈ. દૂસરી બાત યહ કિ પ્રથમ કે વિચારોં પર ઔર અબકે વિચારોં પર વિચાર કરોગી તો નિયમકા પરિણામ ઠીકસે સમઝમેં આ જાયેગા.

સાધન કભી વ્યર્થ નહીં હોતા હૈ. સાધનકે સાથસાથ પ્રગતિ તો હોતી હી રહતી હૈ. પરંતુ પ્રગતિકી પ્રતીતિ તો સમય પકને પર હી હોતી હૈ. કમુ, ચિંતા ન કરતે હુએ જો ચલતા હૈ ઉસે હી ચલને દો. વહી બરાબર હૈ. નિયમ ખૂબ બઢાના. પ્રેરણા સતત મિલેગી.

સાધુકો અપની ચિંતા કભી હોતી હી નહીં હૈ

નહીં, નહીં, હોં ! મુઝે યા શરીરકો દો સાલમેં કોઈ કુછ હાનિ નહીં કર પાયેગા. સાધૂકા રક્ષક મહાસમર્થ ઔર સર્વસમર્થ હૈં, જો અખિલ બ્રહ્માંડકા એકમાત્ર સ્વામી હૈં. તબ ફિર, સાધકકો કોઈ ક્યા કર સકતા હૈ ?

હાં, યહ બાત હુઈ થી. કીલેશ્વરમેં દો માસ બૈઠા થા તબ વહાં એક અઘોરી મહારાજ આયે થે. મહારાજકો બડા ભારી કુતૂહલ થા કિ બંધ કમરેમેં મૈં ક્યા કર રહા હૂં ? જાદવજીભાઈ, ભીમજીભાઈ ઔર ઠાકુરભાઈ પાસ ઠહરે થે. ઉન્હોંને મહારાજકી જિજ્ઞાસાકા યથાસંભવ સમાધાન કિયા થા. પરંતુ ઉનકા કુતૂહલ વિશેષ થા.

એક બાર યે લોગ દૂર થે તબ મૌકા દેખકર મહારાજ ખિડકી કે ઊપરકે હિસ્સેમેં સે દેખનેકો ઉસ પર ચઢ ગયે. ત્યોં હી એક સર્પને ગુસ્સાકા ફુક્કારા કિયા તો મહારાજને ઉસી ક્ષણ ધરતીમાંકો નમસ્કાર કર દિયા. ધમાકા સુનતે હી સબ આ ગયેં. મહારાજકી ચેષ્ટા જાન ગયેં. ફિર તો મહારાજ ઉસી વક્ત ચલે ગયે.

મેરે ઉઠને પર ઈન લોગોંને યહ બાત કહી તબ મૈંને જાના તો, પક્કા હો ગયા કિ સાધુકા રક્ષક સર્વસમર્થ હૈં હી.

હાં, સર્પ, બિચ્છુ કભી મિલને આ જાયેંગે. ઈતના હી. ઈનસે ડરનેકી કોઈ બાત હી નહીં હૈ. દેખો, એક ઘટના કહૂં. ભાડવામેં નિયમમેં બૈઠા થા. હથેલીકે બરાબર ઈતને બડે બિચ્છુને મેરે દાંયે હાથકી તર્જનીકો કાટ લિયા, પર ઉસ વક્ત માલૂમ નહીં હુઆ થા.

નિયમસે ઉઠને પર અંગુલિમેં પીડા હો રહી થી. ઇસસે દરબારકો શંકા હુઈ. ગુફામેં દેખનેકો ગયે ઔર હથેલી જિતના બડા બિચ્છુ મરા હુઆ ગુફામેં પડા થા, સો ઉઠા કર મેરે સામને રખ દિયા. મૈંને સોચા, ''વાહ ભાઈ વાહ ! યહ અજબ લીલા તો દેખો ! આપ કાટતે હૈં, પીડા પહુંચાતે હૈં ઔર ફિર આપ હી શાંત હો ગયે ! ભગવાન આપકા કલ્યાણ કરેં !''

ભગવાનકી લીલા ઔર રક્ષા અત્યંત વિલક્ષણ હૈં. રક્ષા કરનેમેં ભગવાન સદૈવ તત્પર ઔર સમર્થ હૈં હી. પૂર્ણ નિષ્ઠા રખના ચાહિયે. નિષ્ઠા હી સાધુકા જીવન હૈ.

સાધુકા રક્ષક ભી સમઝતા હૈ કિ યદિ સાધુકી બાત ગઈ તો મેરી હી બાત ગઈ હો જાતી હૈ. સાધુકે વ્યક્તિત્વમેંસે તો કુછ નહીં જાતા હૈ, ક્યોંકિ સાધુકા

તો સબ કુછ ભગવાનકા હો ચુકા હોતા હૈ. શેષમેં કુછ હોતા હી નહીં. તબ ફિર જો જાયેગા સો સાહબકા હી જાયેગા. ઈસસે સાધુકો અપની ચિંતા કભી હોતી હી નહીં હૈ.

કાષ્ઠમૌનસે હાનિ ક્યા હો સકતી હૈ ? દેખો, જિસ પરિણામકો રોકનેકે લિયે કાષ્ઠમૌન કરતે હૈં વહ ન રુકે સો તો ઠીક, પર કાષ્ઠમૌનસે હાનિ તો કભી નહીં હોગી. વિશ્વાસ રખો.

યદિ સાંગોપાંગ નિર્વિઘ્નતાપૂર્વક, સમ્યક્ પ્રકારસે ૭૨૦ દિનકે કાષ્ઠમૌનકા સંકલ્પ પૂરા હો જાય તો નિશ્ચિત હૈ કિ ૪૦ સાલ તક ઈસ પંચભૌતિક સ્થૂલ શરીરકો કોઈ હાનિ નહીં હો સકતી હૈ. પરંતુ દો સાલકે મૌનકે પશ્ચાત્ દૂસરા પાંચ સાલકા કરના જરૂરી હૈ. કુછ કાલ અપરિચિત રૂપસે સ્વેચ્છાનુસાર નિર્દ્વન્દ રહના જરૂરી હૈ.

કુછ આગાહી

દેખો, યુદ્ધ, ભૂકંપ, અકાલ જૈસા કુછ ભી દો સાલમેં હોગા નહીં, જિસસે કિ મહાવિનાશ યા અપાર હાનિ હો જાયે.

સુનો, પ્રાકૃતિક ભૂકંપ, અકાલ યા યુદ્ધ વાસ્તવમેં ક્યા હૈ ? જાનતે હો ? યે સબ અપ્રેશન હી હૈ. જગતકે પરમાણુઓંમેં, ન્યૂન્યાધિક માત્રાઓંમે, સર્વત્ર અવિરત ઔર સૂક્ષ્મ યા સ્થૂલ ઢંગસે હોતા હી રહતા હૈ. કલ હમ જૈસે થે ઐસે હી આજ નહીં હૈં.

બચપનસે યુવાવસ્થા, યુવાવસ્થાસે વૃદ્ધાવસ્થા ! યહ પરિવર્તન કબ હોતા હૈ ? કોઈ ઈસે દેખ યા પકડ નહીં પાતા હૈ. પરંતુ હોતા હૈ અવશ્ય ઔર સબ કોઈ ઈસકા અનુભવ કરતા હૈ. યહ પરિવર્તન વ્યષ્ટિ-પરિવર્તન હૈ.

લેકિન જબ યુદ્ધ જૈસી પરિસ્થિતિ આ જાતી હૈ તબ બડા પરિવર્તન હો જાતા હૈ, સમષ્ટિ-પરિવર્તન હો જાતા હૈ ઔર યહ ભી હમેશા હોતા હી રહતા હૈ. સમય-સમય પર, પ્રકૃતિ ગંદાપન નિકાલકર સ્વચ્છતા માને શુદ્ધિ અપને આપ અપનેમેં કરતી રહતી હૈ. યહ ભી વહી અવ્યક્ત શક્તિ હી પ્રેરિત કર રહી હૈ.

દેશકાલ દિશિ વિદિશહું માહીં । કહહુ સો કહાં જહાં પ્રભુ નાહીં ॥
અતિશય દેખિ ધર્મકી હાનિ । પરમ સભીત ધરા અકુલાની ॥
ગરિ સરિ સિંધુ ભાર નહિં મોહીં । જસ મોહિ ગરુઅ એક પરદ્રોહી ॥

પ્રશ્ન : ચીન-ભારતકી મિત્રતા કે બારેમેં કુછ કહીયે. રશિયા ઔર અમરિકા દોનોં ભારતસે મૈત્રીસંબંધ રખના ચાહતે હૈ. ભારત ભી દોનોંસે મૈત્રી રખતા હૈ.

શ્રીગુરુદેવ : મૈં સમઝ નહીં પા રહા હૂં કિ નેહરુજી ઈતને વિચક્ષણ હોને પર ભી ઈતની ભારી ગલતી ક્યોં નહીં દેખ યા સમઝ પા રહે હૈં ? ચીનસે સાવધાન રહના હી ચાહિયે.

દેખો, તિબેટકે ઊપર ચીનકા દાવા હૈ, જો ભારતકો કબૂલ નહીં હૈ. પરંતુ ખુલ્લે આમ ઇસ પ્રકારકે ચર્ચાવિવાદ કિયે જાવે તો ઐસી રાજનીતિ દેશકે લિયે આપત્તિકર હો જાયેગી. ચાહે કોઈ ભી રાજકીય પક્ષ હો, ઉસે દેશહિતકા ખ્યાલ સર્વપ્રથમ ઔર અનિવાર્ય રૂપસે રખના હી ચાહિયે.

એક બાત ચૌકસ હૈ કિ રશિયા ભલે અભી ચીનકે પક્ષમેં હૈ પરંતુ ભીતરસે ચૌકન્ના હો હી ગયા હૈ ઔર ચીનકા સારા રિપોર્ટ અપને જાસૂસોંસે બરાબર પ્રાપ્ત કર રહા હૈ. કુછ કાલકે પશ્ચાત્ ચીન રશિયાકા પારસ્પરિક વિદ્રોહ ખુલા હો જાયેગા તબ વિશ્વકો આશ્ચર્ય હોગા. ઔર ફિર બાદમેં, રશિયા ચીનકો મિટાનેકા પ્રચંડ પુરુષાર્થ કરેગા તબ ચીનકો જ્યાદહ સહન કરના પડેગા. દોનોંમેં યુદ્ધ અનિવાર્ય જૈસા હો જાય તો ભી કુછ આશ્ચર્ય નહીં.

એક સિદ્ધાંતકો માનનેવાલે હોને પર ભી સામ્યવાદી રાષ્ટ્રોંમેં પરસ્પરમેં વૈમનસ્ય ઔર વિદ્રોહ હો જાયેગા. હર એક રાષ્ટ્ર અપને કો મહાસત્તા બનાના ચાહતા હૈ. રશિયાકો મહાસત્તા બનકર રહના હૈ તો ચીન ભી યહી ચાહતા હૈ.

ભારત ચીનસે મિત્રભાવકી અપેક્ષા રખતા હૈ ઔર ભારતકે રાજકીય પક્ષ કહતે હૈં કિ ચીનને તિબેટકા કબ્જા લિયા હૈ યહ અમાનુષિકતા હૈ. ઈતના હો રહા હૈ તબ ફિર ચીન તુમ્હારા મિત્ર ક્યોં ઔર કિસ પ્રકાર હોગા ? ઈતની મોટી બાત નેહરુજી દેખ યા સમઝ નહીં પા રહે હૈં ?

અપને મિત્ર-દેશોંકે દ્વારા ઔર જાસૂસોંકા ઉપયોગ કરકે ઐસી બાતેં જાનના-સમઝના ચાહિયે. વિભિન્ન દેશોંકા ઈરાદા ઇસ પ્રકાર સમઝમેં આ જાતા હૈ. ફિર ભી, અંધવિશ્વાસ યા અપની પ્રતિભાકે અહંકારકો લેકર દુરાગ્રહપૂર્વક અંધવિશ્વાસ બનાયે રખના યહ કહાંકી રાજનીતિ હૈ ?

વ્યક્તિગત બાતોંકો લેકર વ્યક્તિકે નિજી જીવનમેં ઐસા કુછ હોતા રહે વહ બાત દૂસરી હૈ. સમસ્ત દેશ વ વિશ્વકે સંબંધિત ઐસા હોવે તબ વિચાર આ હી

જાતા હૈ કિ યે સબ કૈસે રાજનીતિજ્ઞ પુરુષ હૈં ? દેખો તો, ચીનકે વિષયમેં તો સરદાર પટેલકા કહના ભી નહીં સુના હૈ !

મુઝે લગતા હૈ કિ મૈત્રીકી ભ્રમણામેં ચીન નેહરુજીકો રખ રહા હૈ ઔર અપની રાજનીતિકા દાવ જમા રહા હૈ. ભારતકે લિયે ચીન પ્રથમ કક્ષાકા દુશ્મન દેશ હો રહા હૈ. તાત્પર્ય કિ ચીન અપની તાકતકી વૃદ્ધિ ઔર પુષ્ટિ જરૂર કર રહા હૈ ફિર તૈયાર હો જાને પર ભારત પર આક્રમણ જરૂર કરેગા.

વહ જો મેનન નેહરુજીકે નિકટ હો ગયા હૈ યહ કતઈ અચ્છી બાત નહીં હૈ. મેનનકો દૂર કર દેના ચાહિયે. નેહરુજી મેનનકો નહીં છોડેંગે તો કુછ લોગ નેહરુજીકા વિરોધ કરેંગે ઔર હટાયે જાયેંગે. ઠીક હૈ. જો હોવે સો ! ભગવત્-પ્રેરણા ભી અપના કાર્ય કર હી લેગી !

પ્રશ્ન : ભારતકા ઉત્તમ કાલ પુનઃ કબ આયેગા ?

શ્રીગુરુદેવ : કરીબ ૫૦-૬૦ સાલકે પશ્ચાત્ નૂતનયુગ જૈસા હી હો જાયેગા.

સ્મરણ હી કૃપા-ઉપલબ્ધિકા સાધન હૈ

બબીબહન : આપને કહા હૈ કિ શ્રીરામમંત્ર ધ્યાન સહિત કરના. 'ર' પર શ્રીરામજીકા, ઔર 'મ' પર શ્રી રામજી મહારાજકા. પરંતુ જો સ્વરૂપ કભી દેખા નહીં હો ઉનકા ધ્યાન કિસ પ્રકાર કિયા જા સકતા હૈ ?

શ્રીગુરુદેવ : અપને ભાવાનુકૂલ સ્વરૂપ મનમેં જમ જાતા હૈ. ફિર પરિપક્વતાકે લિયે સતત અભ્યાસ માને નામ-સ્મરણ, ધ્યાન-સહિત જરૂરી હૈ. ''ત્વમેવ માતા ચ પિતા ત્વમેવ'' યહ ઉત્તમ હૈ, ભાવ જમાનેકે લિયે. ભાવ બઢાનેકે લિયે બુદ્ધિકા સહયોગ લો. જિનકા સ્મરણ મૈં ધ્યાનસહિત કર રહા હૂં વે કૌન હૈં ? કૈસે હૈં ?

ઇનકો સમઝના ઔર સમઝકો વિચારોંમેં બુદ્ધિપૂર્વક, અનુરાગકે સાથ સ્થિર કરો. વ્યાપકતા, વત્સલતા, દયા, કરુણા ઇત્યાદિકા ભાવ બઢાના. યદિ ભાવ ધ્યાનમેં ટિકા રહા તો સમાધિ હો જાતી હૈ. ઇસલિયે નામ-સ્મરણ ધ્યાનસહિત કરના. ધ્યાનકા અભ્યાસ પુષ્ટ કરનેમેં મંત્રજાપ સહાયક હૈ. યેન કેન પ્રકાર, જો ભી ભાવ અપને મનકી રુચિકે અનુકૂલ હો, બઢાતે રહના ઔર મનકો સ્થિર કરના. ભોગોંમેં મનકા સમર્પણ હૈ ઉસી પ્રકાર પ્રભુમેં આત્મસમર્પણ કરના.

અભ્યાસકે બારેમેં તુમ્હારે પ્રશ્નકા જવાબ યહ હૈ કિ રેચક ધીરેધીરે હોને લગેગા. અનુમાનકો બઢાઓ. સતત ભગવત્-નામસ્મરણ કરો. બબીબહન, વાચ્ય વ

વાચકમેં અભેદ હૈ યહ નિશ્ચય કરો. વાચ્ય (ઈશ્વર) તત્ત્વ અચિંત્ય, અવ્યક્ત, સચ્ચિદાનંદ નિર્મલ, જ્ઞાનાનંદ, નિરતિશય, એકરસ ઉદાર હૈ.

શરણાગતિકે સિવાય, ઉસકો પ્રાપ્ત કરનેમેં, કોઈ સમર્થ સાધન નહીં ઔર શરણાગતિકી પુષ્ટિ ઉનકી કૃપા બિના દુર્લભ હૈ વ કૃપા ઉનકે વાચક દ્વારા હી પ્રાપ્ત હોતી હૈ. નિષ્કર્ષ કિ સ્મરણ હી કૃપા-ઉપલબ્ધિકા સાધન હૈ.

જગત ''ખો-ખો''કે ખેલ જૈસા હૈ

દેખો, ગૃહસ્થાશ્રમમેં મજા નહીં હૈ. વૈસે હી વિરક્તાશ્રમમેં ભી મજા નહીં હૈ. મજા હૈ કેવલ ભજનમેં, કેવલ ભક્તિ ઔર વૈરાગ્યમેં.

સાધુ ઔર ગૃહસ્થાશ્રમીમેં ઈતના હી અન્તર હૈ કિ સાધુકો અપના સબ કુછ, અપના શરીર તક, ત્યાગ દેનેમેં સંકોચ યા દેર નહીં હોતી. સંસાર યા જગત તો સદૈવ, અનાદિસે હી, પરિવર્તનશીલ હૈ ઔર રહેગા. જગતમેં સ્થાન કુછ અધિક સમય તક રહતા હૈ. ઉસ સ્થાનકો છોડને પર વહાં પર દૂસરા કોઈ આ જાતા હૈ ઔર અપને છોડે હુએકો સમ્હાલ લેતા હૈ.

યહ તો ''ખો-ખો'' કે ખેલ જૈસા હી હૈ. કાલ ''ખો'' કહકર કિસીકો સ્થાનસે ઉઠા દેતા હૈ. સાધુ તો કાલકો હી ''ખો'' દેકર નિર્દ્વન્દ્વ, રામ કે પાંયનમેં, મસ્ત રહતા હૈ.

શ્રીરામ રામ રટુ રામ, રામ રામ કહિ રોવ,
''બનાદાસ'' જબ હરિ મિલે, પાય પસારૈં સોવ.

સાધનમેં પ્રથમ અનિવાર્ય પુરુષાર્થ યહ હૈ

દેખો, આપ સબ ઈન દો સાલકા ખૂબ લાભ લેના. યહ મૌકા સાધારણ નહીં હૈ ઔર બારબાર મિલનેવાલા નહીં હૈ.

મેરે ભાવે કછુ કરો, ભલો બુરો સંસાર,
નારાયણ તૂ બૈઠિકે, અપનો ભવન બુહાર.
નારાયણ હરિભજનમેં, યે પાંચહિં ન સુહાત,
વિષયભોગ, નિદ્રા, હંસી, જગતપ્રીત, બહુ બાત.
મન થિર કરવો કઠિન હૈ, કઠિન ભજન શ્રીરામ,
''બના'' વાસ એકાંતકે, સરલ હૈ દોઉ કામ.

ભજન ખૂબ ભાવપૂર્વક ઔર ખૂબ કરના. દો સાલકે લિયે વાડીમેં રહનેવાલોંકો તો એક ક્ષણ ભી ભજનસે ખાલી નહીં જાવે ઈસકી ખૂબ ચિંતા ઔર સાવધાની રખના ચાહિયે. ખૂબ નિશ્ચય કરના ચાહિયે કિ યહ મૌકા સાધારણ નહીં હૈ.

પ્રતિદિન જલ્દીસે જલ્દી, સાઢે તીનકો ઔર દેરીસે દેરી, પૌને ચારકો તો નિયમ પર જમ હી જાના ચાહિયે. જો-જો નિયમ, વ્રત આદિકા નિશ્ચય કિયા હો, અવશ્ય કરના હી હૈ, ઐસા દૃઢ સંકલ્પ રખના ભી, પ્રથમ અનિવાર્ય પુરુષાર્થ હૈ. વરના નિયમકે વિચાર તો બને રહેંગે, પરંતુ વે વિચાર હી બને રહેંગે.

મન અવશ્ય હી અત્યંત ચંચલ ઔર બલિષ્ઠ હૈ. નિરર્થક પ્રપંચકો બરાબર ઉદય કરતા રહતા હૈ. લેકિન મન અજેય નહીં હૈ. ઈસલિયે, ભગવત્-સ્મરણકા પ્રેમપૂર્ણ અભ્યાસ એક દિન ચંચલ મન પર વિજય ચૌકસ પા લેતા હૈ.

મનકી ચંચલતા ઔર ઉસસે અદ્‌ભુત સંશય, અવિશ્વાસ, રાગાદિક જો હૈં, વે સાધનકે વિઘ્ન હૈં, જો હમેં અભ્યાસસે ચ્યુત અવશ્ય કર દેતે હૈં. યે વિઘ્ન હમારે અશુભ સંસ્કારોંકા ઉદય હૈ. ભગવત્-સ્મરણસે હી યે નિઃશેષ હોતે હૈં.

દો સાલકા ઉત્કૃષ્ટ લાભ લેનેકી ઈચ્છા હો, સહી જિજ્ઞાસા હો, તો હર્ષશોક, આત્મનિરીક્ષણ ઔર સતત સાવધાનીકે સાથ કરતે રહના. સર્વપ્રથમ તથા અનિવાર્ય ભજન, સાધન યા નિયમ તો યહી હૈ. તબ ફિર સાધનમાર્ગ અપને આપ ખુલતા જાયેગા ઔર આગે ભી ખુલતા જાયેગા. ઈસ પર પક્કા વિશ્વાસ રખો.

જાનબ તૈં સબ હી કર ભેદા । મમ પ્રસાદ નહિં સાધન ખેદા ॥
મહિમા નામ રુપ ગુન ગાથા । સકલ અમિત અનંત રઘુનાથા ॥

ધ્યેય-સ્વરૂપકા ધ્યાન સતત બનાયે રખના. ઈધરઉધરકી બાતેં સુનના નહીં. યદિ સુનો તો ઉનકા મનન યા કથન બિલકુલ કરના નહીં. ઔર ઐસે ચિંતન, મનન, કલ્પના, શ્રવણ, અનુમાન આદિકે પ્રતિ ખૂબ સતર્ક-સાવચેત રહના. અગર ઈન બાતોંમેં રુચિ બની રહી તો ખૂબ ચિંતા રખકર, ખૂબ આર્તહૃદયસે ભગવત્-પ્રાર્થના કરના.

લોકહું વેદ સુસાહબ રીતી । વિનય સુનત પહિચાનત પ્રીતી ॥

ભગવાનસે પ્રાર્થના કરના કિ હે કરુણાવરુણાલય ! મેરી રક્ષા કરો ! અશુભ રુચિસે મુઝે મુક્ત હોનેમેં સહાયતા કરો ! સચ્ચે હૃદયસે પ્રભુકે સન્મુખ ક્રંદન કર દો.

જાપ યા ધ્યાનમેં મન ન લગે તો વૈખરીસે પ્રાર્થના, સ્વાધ્યાય કરને લગ જાઓ. ઇસસે ભી મન ઉઠ જાય તો ઘૂમને ચલે જાના. કિસીકો સાથ રખના નહીં. અકેલે હી, ચુપચાપ, 'રામ-રામ' સ્મરણ કરતે-કરતે ચલે જાના ઔર ફિર ઉસી તરહ ''રામ-રામ'' સ્મરણ કરતે હુએ લૌટ આના. બાત કિયે બિના રહા હી ન જાવેં, તો ફિર પેડસે ખૂબ બાતેં કર લેના. એકાન્તમેં બાતેં ખૂબ કર લેના.

ભગવાનસે અહર્નિશ પ્રાર્થના કરના કિ નિરાશ વ નિરુત્સાહી ન હોને દેવેં. નિરાશા જૈસી વસ્તુ મનમેં આને હી નહીં દેના. નિરાશા હોતે હી ઉત્સાહ-ભંગ બરાબર હો જાતા હૈ. વર્ષોંકા નહીં પરંતુ ન જાને કિતને જન્મોંકા જંગ, મલાવરણ ચઢા હુઆ હૈ, સો તો ધીરેધીરે હી દૂર હોગા.

ધીરે ધીરે રે મના, ધીરે ધીરે સબ કુછ હોય,
માલી સીંચૈં સો ઘડા, ઋતુ આયે ફલ હોય.

શરણાગતિમેં લાલસા, અહં તથા લોભ, માત્સર્ય યા રાગાદિક હો હી કૈસે સકતે હૈં ? સિદ્ધિ નહીં હુઈ, ધ્યાન નહીં જમા, સમાધિ નહીં હુઈ, માન-સમ્માન યા કીર્તિ-બડાઈ નહીં મિલેં, ઈત્યાદિકા ખયાલ હી ક્યોં આ પાયેગા ? પ્રાપ્ત સાધન ઔર સાધનદાતામેં વિશ્વાસયુક્ત તથા પ્રેમયુક્ત ભાવ રખના. યહ ધ્રુવ હૈ કિ શ્રી રામતારક-મંત્ર સિદ્ધિદાતા હૈ હી.

સાધકકા લક્ષ્ય હૈ ઈશ્વર-સાક્ષાત્કાર. ઈસકી પૂર્તિ સહીમેં ચાહતે હો તો જગતસે ઔર સભી વૃત્તિયોંસે અર્થાત્ કામ, ક્રોધ, મોહ, લોભ, રાગાદિક વૃત્તિયોંસે શીઘ્ર હી મુંહ ફિરા દેના.

દેખો, ૩૬ કા અંક કિસ પ્રકાર હોતા હૈ ? ઉસમેં ૩ કા મુંહ એક તરફ તો ૬ કા મુંહ દૂસરી તરફ હોતા હૈ. ફિર ભી દોનોં મિલકર ૩૬ કે સ્વરૂપમેં, સાથ હી સાથ, પાસ હી નિકટ રહતે હૈં. પરંતુ દોમેંસે કોઈ દૂસરેસે રાગાદિક ઝમેલોંમેં ઉલઝતા નહીં હૈ. બસ, દોનોંને અપના-અપના મુંહ એક-દૂસરેસે ઉલટા ફિરા લિયા હૈ ઔર કેવલ ઈશ્વર કી ઓર તાક રહા હૈ.

તબ ક્યા હો જાતા હૈ, જાનતે હો ? તબ ફિર ઈશ્વરસે દૂર રહા નહીં જા સકતા હૈ, હોં ! વહ સ્વયમ્ વહાં આ જાતા હૈ. ઠીક બીચમેં હી આ જાતા હૈ ઔર, ૩ તથા ૬, દોનોંકા મુંહ ઈશ્વરકી ઔર આકૃષ્ટ હો જાતા હૈ, અનાયાસ હી. તબ ૩૬કા હો જાતા હૈ ૬૩. તાત્પર્ય કિ પરસ્પર પ્રેમભાવ, સખ્ય, સમત્વ ઔર આત્મીયતાકા સ્વરૂપ વ્યક્ત હો જાતા હૈ. વહી ૩ ઔર વહી ૬, પહલે

ભી પાસ હી થે. અબ ભી વહી ૩ ઔર વહી ૬ પાસ હી હોતે હૈં.

ભગવાન પતંજલિમુનિને યોગસૂત્રમેં લિખા હૈ કિ, મિત્રતા, કરુણા, પ્રસન્નચિત્ત, ઉપેક્ષાવૃત્તિ, સુખઃદુખ ઔર પાપપુણ્યમેં સમતા, વૈરાગ્ય, યે સબ ચિત્તકો સ્થિર કરનેમેં પરમ સહાયક હૈં.

પ્રાયઃ મનુષ્ય મનકે સમ્મુખ ઔર ભગવાનસે વિમુખ રહતા હૈ. ભગવાનકો ભૂલા હુઆ, પીઠ દિયા હુઆ રહતા હૈ. મનકે સાથ ન રહકર, જબ ભગવાનકે સાથ રહને લગતા હૈ, તબ પરમ કલ્યાણ હોનેમેં દેર નહીં લગતી હૈ.

ગુન અવગુન જાનત સબ કોઈ । જો જેહિ ભાવ નીક તેહિ સોઈ ॥

જો જા હી સોં રચ રહ્યો, તાહિ તાહિ સોં કામ,

જૈસે કીડો નીમકો, ક્યા કરે બસહિં આમ.

ચાહે કૈસી ભી મંદગતિસે સાધન નિયમપૂર્વક ચલતા રહે તો સદ્‌ભાગ્ય હી સમઝના, કારણ કિ વહ લક્ષ્ય તક પહુંચનેકા પક્કા પરિચય હૈ. મૈં દાવેકે સાથ કહતા હૂં કિ મંદગતિસે ભી, પરંતુ નિયમપૂર્વક, યથાર્થ રીતિસે, સાધન કરતે રહોગે તો વહ એક ન એક દિન ઠિકાને પર પહુંચા હી દેગા.

પ્રશ્ન : કભી ઐસા કોઈ સંયોગ આ જાવે ઔર નિયમ છૂટ જાવે તો ?

શ્રીગુરુદેવ : તભી છૂટ હી હૈ ! ફિર સાવધાન હો જાના કિ મનચાહી છૂટ મન ન લેને લગ જાય. (ખૂબ પ્રસન્નતાસે)

મોક્ષ હેતુ તજુ ભોગ કો, સાજા માંદા છૂટ,

સગવડિયા યહ પંથમેં, ''બના'' લિખા સબ જૂઠ.

દેખો તો ! ચિત્તમેં પ્રસન્નતાકી લહર પર લહર ઉઠી ચલી આ રહી હૈ ! બસ, યહી હમારી આશિષ હૈ તુમ્હારે સાથ ઔર તુમ્હારી ભક્તિ હૈ હમારે સાથ ! ઠીક હૈ ન ?

૨૦-૪-૫૪ : જામનગર વાડી :

સુબહ તીન બજે શ્રીગુરુદેવને કહા : બચીબહન, અબ મૈં સ્નાનાદિસે નિવૃત્ત હોકર તુમસે બાત કરકે બાહર બૈઠૂંગા. આજ તુમ્હારા જન્મદિન હૈ ઔર મેરે મૌનકા દિન !

સ્નાન આદિસે નિવૃત્ત હોનેકે બાદ શ્રીગુરુદેવ બિરાજે તબ બચીબહનને પૂજન

કિયા. પશ્ચાત્ સહીકે લિયે શ્રીહસ્તોંમેં ફોટો દિયા. શ્રીગુરુદેવને લિખા : જીવન સાર્થક ધ્યેયપ્રાપ્તિ.

શ્રીગુરુદેવને હમ સબસે એકાંતમેં બાત કરકે માર્ગદર્શન ઔર વિમલ પ્યાર-દુલારકા અવલંબન દિયા.

શ્રી ગુરુદેવને એકાંતમેં કુછ કિયા સ્વયમ્ કરકે દિખાઈ ઔર સમઝાઈ, તદનુસાર મુઝસે ભી કરાઈ ઔર દેખ લિયા. પશ્ચાત્ કહા : હાં, બરાબર હૈ. ઠીક ઐસા હી હોના ચાહિયે. તુમ્હારી ડાયરીમેં ઠીકસે લિખ લો ઔર નોટ કરો કિ ઠીક છ માસકે બાદ યહ કરનેકા હૈ. તારીખ લિખો કિ ૨૦-૧૦-૫૪ સે હી યહ શુરૂ કરનેકા હૈ, તબ તક નહીં.

હજારોંકી સંખ્યામેં ભક્તસમૂહ ઇકટ્ઠા હો ગયા હૈ. નિવાસ, ભોજન આદિકી પૂરી વ્યવસ્થા, ખૂબ અચ્છી પ્રકારકી, જમનાદાસભાઈને રખી હૈ. સુબહ સવા પાંચ બજે શ્રીગુરુદેવ બાહર વિશાલ ચોકમેં બિરાજે. ચારોં ઔર માનવસમુદ્ર લહરા ઉઠા હૈ. એકકે બાદ એક પ્રણામ કરતા હૈ ઔર એકકે બાદ એક પૂજન કરતા હૈ. અવિરત ક્રમસે પ્રણામ-પૂજન ઈત્યાદિ હો રહા હૈ.

શ્રીગુરુદેવકી આજ્ઞાનુસાર શ્રીરામસ્તવરાજ, શ્રીગીતાજી ઔર શ્રીમાનસજીકે સ્વાધ્યાયકા મંગલ પાઠ સતત હોનેસે વાતાવરણ પૂર્ણ સાત્ત્વિક, આનંદમય હો ગયા હૈ ઔર શાંત સ્તબ્ધ ભી હો ગયા હૈ. દો સાલકે વિયોગકા વિષાદ સબકે મુખ પર અંકિત હૈ. પરંતુ પશ્ચાત્, પરિણામમેં, ખૂબ જ્યાદા સમય પર્યંત શ્રીગુરુદેવકા દર્શન-મિલન-સાંનિધ્ય પ્રાપ્ત રહેગા, ઇસ શ્રદ્ધાસે પ્રેરિત અવર્ણનીય આનંદોલ્લાસ ભી હૈ.

કઇ ભક્તોંને સહીકે લિયે દિયે હુએ ફોટોંમે શ્રીગુરુદેવને લિખ દિયા

(૧) વૈરાગ્ય બિના ત્યાગ નહીં, ત્યાગ બિના શાંતિ નહીં.

(૨) સ્વ-સ્વભાવ સમ્હાલના હી માનવતા હૈ.

(૩) ચિંતા, ભય, ઉદ્વેગ, મોહ, ક્રોધ ઔર લોભ, ઈન છ સે જો મુક્ત હૈ વહી સુખી હૈ.

(૪) મરકે દેખો. ઈસસે આત્મસાક્ષાત્કાર હોગા.

(૫) સચ્ચા ત્યાગી વહી હૈ જિસને ત્યાગાભિમાનકા ત્યાગ કર દિયા હૈ.

(૬) ધૈર્યયુક્ત બુદ્ધિસે ધીરેધીરે ઉપરતિકો પ્રાપ્ત કરો.

(७) अशरनशरन कृपानिधान भगवान श्रीरामकी महती कृपा ही जीवका जीवनालंब है.

(८) भगवानकी ईच्छा पर निर्भर रहकर कार्य करें. चिंताको मनमें स्थान न दें.

(९) मंगलमय भगवानका विधान भी मंगलमय होता है.

(१०) प्रभु जो करते हैं सो जीवके हितके लिये ही करते हैं.

(११) जिन प्रभु किया सेरसे दूना, तिनके भवन और का सूना.

(१२) मनुष्यजीवन सुखदुःखादि संघर्षका स्थान है. भगवत्-स्मरण ही ईसका ईलाज है.

(१३) सब तज, हरि भज.

(१४) जन्म-मृत्यु शरीर संयोग-वियोगका नाम है.

(१५) आयसे ज्यादह व्यय दुःखका कारण बन सकता है.

(१६) ज्ञान ध्यान सब रामनाम, करो जाप सब मिटें काम.

(१७) जो शुभ जाना, पढा या सुना है, तदनुसार आचरण करो.

(१८) रामनामके जपे जाय जीयकी जरन.

(१९) गुरुकृपा मन मिटानेके लिये उत्तम साधन है. कृपापात्र बननेका सतत प्रयत्न करो.

(२०) त्यागे सो आगे, मांगे सो भागे.

(२१) पर दुःख दुःखी, सुखी पर सुखतें, ऐसी रहनि कब रहौंगे ?

(२२) शरीरकी ओर मत देखो, आत्माको विचारो और समझो.

(२३) जगत तो काजलकी कोटडी है.

(२४) सच्ची सेवा आज्ञापालन. आज्ञापालनसे कृपा और कृपासे तत्त्वानुभूति.

(२५) जिज्ञासा पुरुषार्थयुक्त रहे तो अवश्य सरकारके चरणारविंदकी प्राप्ति होवें, ईसमें संदेह ही क्या ?

(२६) शुभ कार्य तत्काल संपन्न कर लेना ही उत्तम है, क्योंकि शरीर क्षणभंगुर है.

(२७) अपने किये हुअें शुभ संकल्पको शीघ्र ही आचरणमें लानेका पुरुषार्थ करना.

(૨૮) જો કાબૂમેં રખો તો હી મન તુમ્હારા સેવક હૈ. ન રખને પર તો તુમ ઉસકે દાસ હો જાતે હો. ઇસે ખૂબ સમઝના.

(૨૯) શુભસ્ય શીઘ્રમ્.

(૩૦) અપને વિચાર દૃઢ બનાઓ. અપને નિશ્ચયકો આચરણમેં સ્થિર કરો.

(૩૧) ભગવાન સાથમેં હી હૈં. શ્રદ્ધા હોની ચાહિયે.

(૩૨) મનુષ્યજીવનકા ધ્યેય હૈ મંગલમય શાંતિ પ્રાપ્ત કરના.

(૩૩) સીતાપતિ સેવક સેવકાઈ । કામધેનુ સત સરિસ સુહાઈ ॥

(૩૪) નિર્દ્વન્દ્વતા તભી આતી હૈ જબ ભોગોંસે ઉપરતિ હો.

(૩૫) ભગવાન રામકા શરન પ્રાપ્ત કર કોઈ નિર્બલ વ દુઃખી નહીં રહતા હૈ.

(૩૬) પ્રતિજ્ઞા પર દૃઢ રહના હી માનવતા હૈ.

(૩૭) મનુષ્ય તો પૂજને યોગ્ય હી હૈ, યદિ વાસ્તવમેં વહ માનવ હૈ તો.

(૩૮) ભગવન્નામસ્મરણ સતત કરતે રહના.

(૩૯) એકાગ્રતા આંતરદૃષ્ટિસે આતી હૈ.

(૪૦) આત્મોન્નતિ હોને પર હી સંતોષ હોતા હૈ.

(૪૧) જો મેરા કહા માને, વે હી મેરે પરિચિત, બાકી સબ અપરિચિત !

મુઝે ક્યા પ્રિય, ક્યા અપ્રિય હૈ યહ આપકો માલૂમ હૈ હી !

આપ સબ ઈતની સંખ્યા મેં મેરે પાસ ક્યોં આતે હૈં ? આપ કહતે હો કિ દર્શન કે લિયે. ઠીક હૈ. દર્શનસે મિલતા ક્યા હૈ યહ મૈં ઠીકસે સમઝ નહીં પાતા હૂં. પરંતુ મૈં સોચતા હૂં કિ કિતના કષ્ટ આપ મેરે નિમિત્ત ઉઠા રહે હૈં ઔર યહ ભી પ્રસન્નતાપૂર્વક ! ઇચ્છાપૂર્વક ! મેરે પાસ તો કુછ હૈ નહીં. મૈં આપકો ક્યા દૂં યહી વિચાર બના રહતા હૈ.

દેખો, કુછ કરનેકા નિશ્ચય કર ડાલો. પ્રારંભ તો નીચેસે, સ્થૂલસે હી હોતા હૈ. નીંવ ડાલોગે તભી મકાન ઉઠેગા ન ? મૈં તો ઠોસ જીવન ચાહતા હૂં. જો કાર્ય કરો, ઠોસ કરો. જો જિમ્મેવારી સમ્હાલો, ઉસકા નિર્વાહ સચ્ચાઈપૂર્વક ઠોસ નીતિકે સાથ ઔર બિલકુલ ઠોસ રીતિસે કરો. જબ જિમ્મેવારી સમ્હાલના અસંભવ હો જાય યા ઠોસ રીતિસે અપનેસે નિર્વાહ નહીં કિયા જાયેગા ઐસા કુછ સમય યા સંયોગ હોવે તો કિસી દૂસરે કે લિયે અવકાશ દે દો.

સાધુકે પાસ આ જાને પર અપને વાણી, વિચાર, ભાવના, વ્યવહાર, રહન-સહન આદિમેં નીતિ ઔર વિવેક રખના હી ચાહિયે. હમારેમેં નીતિ ઔર વિવેક નહીં હો, તો કુછ નહીં હૈ.

જહાં આત્મીયતા હો જાતી હૈ વહાં ભય, સંદેહ વ અભાવ, દુર્ભાવ કી નિવૃત્તિ હોતી હૈ; પરંતુ વિવેક, વિચાર વ નીતિકી નિવૃત્તિ તો કદાપિ નહીં હોતી હૈ. ઔર યદિ હોવે તો કદાપિ હિતાવહ નહીં હૈ.

સત સંગત મુદ મંગલ મૂલા । સોઈ ફલ સિધિ સબ સાધન ફૂલા ॥

અન્યકે અનેકવિધ આચરણોંસે હમેં ઉપદેશ માત્ર હી ગ્રહણ કરના ચાહિયે. ઉનકે અશુભ આચરણ દેખ યા જાનકર ઉનકો દયા કે પાત્ર સમઝના. પરંતુ શુભ આચરણ હો તો હી અપને જીવનમેં, અપને આચરણમેં લાના ચાહિયે. જો અજ્ઞાની, દંભી યા મોહાંધ યા ડબલ નાસ્તિક હૈ, વહ બિલકુલ દયા કે પાત્ર હૈ.

ભગવત્-શરણાગતોંકો ચિંતા કરની હી નહીં ચાહિયે. ચિંતાકા અત્યંત અભાવ, વિવેકયુક્ત અનન્ય નિષ્ઠાસે કરો. વ્યવહાર ભી વિવેકયુક્ત કરો.

શરણાગત તો વહી હૈ જો સારે સંસ્કારોંકો તથા સંસાર કો ભી આવાહન દે ચુકા હૈ કિ આના હો સો આ જાય ઔર જાના હો સૌ બરાબર જાય ! જો ભી ભગવદ્-ઇચ્છા હો ! મૈ બિલકુલ તૈયાર હૂં, દોનોં ઓરકી પ્રતિદ્વન્દ્વિતા કે લિયે, દોનોં ઓરકે પરિણામોંકે લિયે.

બસ, ઐસા બિલકુલ ઠોસ નિર્ણયકે સાથ કહ દો, પક્કે નિશ્ચય કે સાથ, તો ઉસી ક્ષણસે પરિવર્તન હોને લગેગા. પરિવર્તન કરના હી પુષ્ટ અહમ્ કો કમજોર કરના હૈ, તોડના હૈ, શિથિલ કરના હૈ. અહમ્કો તોડના માને સ્વભાવમેં પર્યાપ્ત પરિવર્તન.

કર્તવ્યભ્રષ્ટકો મૈં બુદ્ધિહીન માનતા હૂં. ઉસકી મૂર્ખતા સબ કોઈ દેખ યા જાન સકતા હૈ. વહ સ્વયમ્ નહીં દેખ-સમઝ પાતા હૈ. યહી હોતા હૈ મોહ વ અહમ્કા અંધત્વ. ઉસી અંધત્વ કો લેકર, કર્તવ્યભ્રષ્ટતાકા ભયંકર પરિણામ, જો અનિવાર્ય હૈ, ઉસકા વિચાર તક ઉસે નહીં આ રહા હૈ. ફિર કહને-સમઝાને પર ભી વહ સોચતા યા માનતા નહીં હૈ.

દેખો તો, માનવતા હી ત્યાગ દેવે, માનવતા હી ભૂલ જાવે વહ મનુષ્ય હી ક્યા હૈ ? ઐસે કો ક્યા કહા જાય ? કર્તવ્યભ્રષ્ટ બુદ્ધિહીન મનુષ્ય તો માનવપશુ

હોતા હૈ. ખૂબ સ્મરણમેં રખના કિ,

રામ ભૂલેં સો હારે, અભિમાની હું હારે,
પર કર્તવ્યનિષ્ઠ હૈં, જો, વે કભી નહિં હારે.
સુકૃત બચન માનેં નહીં, આપુ ન કરૈ વિચાર,
કહહિં કબીર પુકારિ કૈ, સપને ગયા સંસાર.

પ્રતિકૂલ વાતાવરણમેં જાગૃતિપૂર્વક કર્તવ્યનિષ્ઠ રહના હી સાહસ વ શૌર્ય હૈ. પ્રતિકૂલ વાતાવરણમેં વિજય પાના હી પુરુષાર્થ હૈ. કર્તવ્યપરાયણ તો હર હાલતમેં રહના હી ચાહિયે.

દેખો, પ્રતિકૂલ સંયોગોંમેં આદર્શ સદ્‌વિચારોં કે દૃઢ અવલંબનસે કર્તવ્યનિષ્ઠા, ધૈર્ય, સાહસ, ભગવદ્-વિશ્વાસ, નિષ્ઠાપૂર્ણ પુરુષાર્થ, શ્રદ્ધા આદિ ઈસ પ્રકાર ઠોસ હોતે જાતે હૈં કિ ફિર ઉસ જીવકે લિયે ઊર્ધ્વગતિ કે અતિરિક્ત ઔર કુછ શેષ રહતા નહીં હૈ યહ ધ્રુવ હૈ. ભોગાસક્ત મનુષ્ય કર્તવ્યનિષ્ઠ નહીં રહ સકતા હૈ ઔર ઉસકા ચિત્ત, અધિક સમય તક, એકાગ્ર ભી નહીં રહ સકતા.

મનુષ્યજીવનકા ચરમ લક્ષ્ય હૈ દૂસરોં કો સુખ દેના. જો આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ દેખતા હૈ વહી દેખતા હૈ; બાકી સબ અંધે હૈં. જિસકે જીનેસે બહુતસે પ્રાણિયોંકે જીવનકા નિર્વાહ હોતા હૈ, વહી વાસ્તવમેં જીવિત હૈ. નિરાધાર, વૃદ્ધ, રોગી યા દીનદુઃખીકા ભી પાલન-પોષણ વા સેવા-શુશ્રૂષા જો સદ્‌ભાવપૂર્વક કરતા હૈ ઉસીકા જીવન સાર્થક હૈ.

ઉસીકા જીવન ધન્ય હૈ. જિસકા પરિચય સુનકર યા પાકર, અપરિચિતોં કે મુંહસે ભી વાહ-વાહ, ધન્ય-ધન્ય કે ઉદ્‌ગાર નિકલ જાય. ઉસીકા જીવન ધન્ય હૈ જિસકો દેખકર યા જિસકા સ્મરણ કરકે ભી બહુતોં કો સુખશાંતિ યા આનંદ-આહ્લાદ હોતે હો.

માનવ બનને કે લિયે માનવતા ધારણ કરો. માનવકા કર્તવ્ય સાધારણ વસ્તુ નહીં હૈ. જો ભી દુર્વાસનાકા વાસ હમારેમેં હૈ, સો નિકાલ હી દેના ચાહિયે.

હમારે પાસ તન, મન, બચન, ધન, બુદ્ધિ આદિ, જો ભી હો, ઉસકા હમને પરોપકારાર્થ ઉપયોગ ન કિયા તો હમારા મનુષ્યત્વ ક્યા કામમેં આયા ? પરોપકાર-રહિત, ચાહે કૈસા ભી વ્યક્તિત્વ હો, વહ નિરર્થક નહીં હૈ ક્યા ? પરાપૂર્વસે લગાકર આજ પર્યંતકી ઠોસ હકીકત યહી હૈ કિ જિન-જિનકે ત્યાગકી ભાવના

થી વ હૈ, વે હી જીવન સફ્ફલ કર ગયે હૈં ઔર કર રહૈ હૈં.

હમારા અંતઃકરણ અનેક શુભ-અશુભ ભાવના ઔર કામનાઓંસે ભરા હુઆ રહતા હૈ. ઈનકી પૂર્તિકે લિયે કઈ પ્રકારકે સંકલ્પકા હોના સ્વાભાવિક હૈ. ઈસી કારણસે મન પર ચારોં ઓરસે તનાવ, ખીંચાવ વ દબાવ હોનેસે હમારી નિશ્ચયાત્મિકા વૃત્તિ મેં નિર્બલતા ઔર શિથિલતા આ જાતી હૈ. ઈનકો મિટાનેકે લિયે તો એક વિશિષ્ટ અનુરાગ, વિશિષ્ટ ઈચ્છા સહિત, વિશિષ્ટ સંકલ્પ હી હોના ચાહિયે.

બીતિ તાહિ બિસાર દેં, આગેકી સુધિ લેહુ.
સંત ચરણ પંકજ અતિ પ્રેમા । મન ક્રમ બચન ભજન દૃઢ નેમા ॥

વિચારહીન, સમઝહીન પુરુષાર્થ યા સાધન શ્રમ-માત્ર હૈ, ઉસી તરહ પુરુષાર્થકે ઉચિત સહયોગ બિનાકે વિચાર ભી કેવલ વિચારમાત્ર હી રહતે હૈં. લાભ કુછ નહીં. સિર્ફ ઊંચે વિચાર કરતે રહના ભી ઊંચ કોટિકા મનોરંજન વા વાણીવિલાસ માત્ર હૈ. પુરુષાર્થકા અર્થાત્ આચરણકા ઉન્હેં સહયોગ હો, તબ ઉનકે પરિણામ રૂપઉન્નત જીવન અભિવ્યક્ત હો જાતા હૈ.

બંદૌં સુરુપદ કંજ, કૃપાસિંધુ નરરૂપ હરિ,
મહામોહ તમ પુંજ, જાસુ બચન રવિકર નિકર.

શ્રીહરિ નરરૂપ હૈં. યહ કિસ પ્રકાર ? જબ કિ ભગવાન તો સર્વવ્યાપી હૈ. સર્વ પ્રાણી, પદાર્થ વ મનુષ્યોંમેં ભિન્નભિન્ન રૂપસે પ્રકટ હૈં. સર્વ જીવમાત્ર હરિસ્વરૂપ હી હૈ. હમ કિસી ભી સ્વરૂપકી ભાવસહિત સેવા કર સકતે હૈં, કારણ કિ જીવ-સેવા હી, મનુષ્યસેવા હી ઈશ્વરસેવા હૈ.

પરંતુ સાધારણ જનમેં પ્રભુ કી શક્તિકા પ્રાદુર્ભાવ ઔર આવિર્ભાવ ઉતના નહીં હોતા હૈ જિતના કિ ઉનકી વિશેષ વિભૂતિયોંમેં હોતા હૈ. ઉન વિભૂતિયોંમેં ગુરુદેવ ભી એક હૈ. તો, ઈસ પ્રકાર, શ્રી હરિ નરરૂપ હૈ.

જબ શ્રી હરિ કૃપાસિંધુ હૈં તો ગુરુદેવકા કૃપાસિંધુ હોના સ્વાભાવિક હી હૈ. અપાર કરુણાસે પ્રેરિત હોકર ગુરુદેવ ઉપદેશ દેતે હૈં. સબસે મિલતે હૈં. બાતેં સુનતેં હૈં ઔર કરતે હૈં. શિષ્યોંકી કઠિનાઈયોંકી સહૃદયતાપૂર્વક, દયાપૂર્ણ ચિત્તસે, ખૂબ સમઝ કરકે ઉનકે નિરાકરણ કે ઉપયુક્ત ઉપાય બતલાતે હૈં.

ગુરુદેવ અપને અનુભવસે, પ્રત્યેક શિષ્યકે અધિકાર તથા મનોદશા કે અનુકૂલ

ઉપાયકા વિધાન કરતે હૈં. વહ વિધાન શાસ્ત્રાનુકૂલ હી હોતા હૈ ઔર ગુરુદેવકી કૃપા યહી હૈ. હમારે અવગુણ હજાર હોવે તો ભી ધ્યાન પર ન લે ઔર વહી કૃપા બની રહે, તભી તો ગુરુદેવ કૃપાસિંધુ નર-રૂપ-હરિ હૈં.

અબ મહામોહકો સમઝના. મહામોહકો હી સર્વ વ્યાધિયોંકા મૂલ નિશ્ચય કિયા ગયા હૈ. 'મોહ સકલ વ્યાધિન કર મૂલા.' અતઃ ઈસકા ઉન્મૂલન કરનેકી સર્વપ્રથમ આવશ્યકતા હૈ. મોહકો અંધકારકી ઉપમા દી હૈ, ક્યોંકિ મોહ તમોગુણપ્રધાન વૃત્તિ હૈ. તમ માને અંધકાર.

મોહ મસ્તક વ હૃદયમેં રહકર યથાર્થ જ્ઞાન નહીં હોને દેતા હૈ. ઈસીકો તામસી બુદ્ધિ, તમોગુણી વૃત્તિ કહે તો યોગ્ય હી હૈ. મોહાંધકારકો લેકર બુદ્ધિ વ ભાવનાઓંમેં ભિન્નભિન્ન સમય પર, ભિન્નભિન્ન ભ્રમ, સંદેહ, કુતર્ક યા દુર્ભાવનાઓંકા ઉદય-અસ્ત હોતા રહતા હૈ ઔર હમ કુછકા કુછ સમઝ લિયા કરતે હૈં. ઐસી હાલતમેં હમ હમારે તન, મન, ધન, પ્રાણ આદિકો લેકર સર્વ પ્રકારસે ખિન્ન, અતિશય સંતપ્ત તથા દયનીય દશામેં જીવન બીતા દેતે હૈં.

ઐસી હાલતકો દૂર કરનકે લિયે ગુરુદેવકે બચન, સૂર્યકે અનંત કિરણોંકે સમૂહ જૈસે હૈં. રવિ-કર-નિકર. રવિકે કર હૈં. ઉસકે પ્રકાશ-કિરણ રવિકે ઉદય હોતે હી, ઉસકે અનંત-અનંત પ્રકાશકિરણ ચારોં ઓર, ઉપર-નીચે, પહુંચ જાતે હૈં ઔર અંધેરા વહાં સે દૂર હો જાતા હૈ. પરંતુ જન્માન્ધકો ક્વચિત્ તેજ-અંશકા આભાસ-માત્ર હોતા હૈ. ચોતરફ ફૈલે હુએ પૂર્ણ પ્રકાશમેં ભી ઉસકો એક ભી પ્રાણી યા પદાર્થકા દર્શન નહીં હો પાતા હૈ.

ગુરુદેવકે કે બચન સૂર્યકે કિરણ હૈં, ઐસા ભાસ હોના જન્માન્ધકી દશા હૈ. પરંતુ બચન-કિરણકે પ્રકટ હોને પર અર્થાત્ ઉનકા અનુસરણ કરનેસે હી યથાર્થ સ્વરૂપ-દર્શન યા અનુભવ હોને પર, ફિર મોહાંધકારકા રહના નહીં હો સકતા હૈ. ગુ માને અંધકાર ઔર રુ માને પ્રકાશ. અંધકારમેં પ્રકાશ કરેં, અંધકારકો બચન-કિરણસે દૂર કરેં, સો હી ગુરુ.

બચન-કિરણકા અનુસરણ કરે વહી શિષ્ય હૈ. અનુસરણ કરને પર અંધકાર ટિકતા નહીં હૈ યહ ધ્રુવ હૈ. શિષ્યમેં શ્રદ્ધા-નિષ્ઠાયુક્ત ગ્રાહકતા હોની ચાહિયે. નિષ્ઠાયુક્ત અનુસરણમેં અર્થાત્ પુરુષાર્થમેં લગા રહે વહી શિષ્ય હૈ.

સાચા સોદા કીજિયૈં, અપને દિલમેં જાનિ,
સાચે હીરા પાઇયૈં, ઝૂઠૈં મૂલૌ હાનિ.

આજ્ઞા કભી અનર્ગલ હોતી નહીં. આજ્ઞાકી ઉપેક્ષા માને સ્વચ્છંદતા. સ્વભાવ

ન સુધરें તબ તક સમઝના કિ સત્સંગ કિયા હી નહીં હૈ.

યહ નિશ્ચિત ઔર અનિવાર્ય હૈ કિ સાધન-નિયમ કરનેકે લિયે નિર્ભય, નિશ્ચિત ઔર નિર્દ્વન્દ્વ સ્થાન હોના ચાહિયે. ભય ઔર ચિંતાકે રહને પર ભજન હો નહીં સકતા. દ્વન્દ્વમેં યાની દો જનેંમે ભજન નહીં હોતા હૈ, પરંતુ બાતેં હોતી હૈં. બાતેં હોના ભી વિઘ્ન હૈ. ફિર જબ દોસે જ્યાદા હોવે તબ તો દુનિયાભરકી ગપ-સપ ઔર વિડંબના !

ભજન કરના હો તો અકેલેકે લિયે, શાંત, નિરુપદ્રવી, નિર્દ્વન્દ્વ સ્થાન અનિવાર્ય હૈ. જહાં પર દો, તીન યા જ્યાદહ મનુષ્ય બાતેં કર રહે હો વહાં સાધક કો જાના ભી નહીં ચાહિયે. અપને હી મેં મસ્ત રહના. દુનિયા ચાહે સો કરે યા કહે ! અપને વિડંબનામેં પડના નહીં, વિડંબના ખડી કરના નહીં. ઈષ્ટનિષ્ઠ, ધ્યેયનિષ્ઠ, સાધનનિષ્ઠ વ નીતિનિષ્ઠ સદૈવ સુખશાંતિમેં રહતા હૈ. (દો મિનિટ પશ્ચાત્)

શ્રી ગુરુદેવ : અચ્છા, જયરામભાઈ ! ઔર તો કુછ કહના નહીં હૈ ન ?

જયરામભાઈ : જી નહીં ! મન સર્વથા સંદેહરહિત રહતા હૈ. ભગવાન રામજીને આપ જૈસે સમર્થ કેવટકે શ્રીવરદ હસ્તોંમેં હમારી નૈયાકો સૌંપ દિયા હે. અબ તો આપ સમ્હાલતે હી હૈં ! બસ, ભગવાન રામજીમેં સમ્યગ્ નિષ્ઠા, શ્રદ્ધા ઔર ભક્તિ દેના, ગુરુદેવ !

શ્રી ગુરુદેવ :

દેહુ ભક્તિ રઘુપતિ અતિપાવનિ । ત્રિવિધતાપ ભવદા પનસાવનિ ॥

(દો મિનિટ પશ્ચાત્)

દૃઢ સંકલ્પ ન હો વહ કભી કુછ નહીં કર સકતા હૈ. ભગવત્-સ્મરણકે બિના અચ્છે ઉન્નત વિચાર વ ભાવ સ્થાઈ નહીં રહતે હૈં. સ્મરણસે સંકલ્પ, વિચાર વ ભાવમેં દૃઢતા આતી હી હૈ. હમારા આત્મબલ પુષ્ટ હોતા હી હૈ.

સુમિરનકી સુધિ યૂં કરો, જૈસે દામ કંગાલ,
કહે કબીર બિસરૈ નહિં, પલ પલ લેહિં સમ્હાલ.

સંકલ્પકી દૃઢતાકે અભાવ કે કઈ કારણ હૈં : (૧) સુસંગકા અભાવ (૨) કુસંગકા પ્રભાવ (૩) સ્વતંત્ર વિચાર, બુદ્ધિ નહીં હોના (૪) અપને નિશ્ચયકે અનુસાર રહનેકા સાહસ માને આત્મબલ અપનેમેં નહીં હોના.

દેખો, ભાઈ ! સંકલ્પ કો થોડા ભી દૃઢ રખોગે તો ફિર ઉસકે પરમાણુ બનને લગતે હૈં ઔર ઉન્હીં પરમાણુઓંસે સંકલ્પકા નિર્વાહ હોને લગતા હૈ. ફિર પરિપક્વ હોને પર ઠોસ આચરણ સહજ રૂપસે હોતા હૈ. ફિર વહી હમારા સ્વભાવ હો જાતા હૈ. જીવનમેં સહજ રીતિસે હી ઓતપ્રોત હો જાતા હૈ.

આપ સબ મેરે પાસ કાફી સમયસે આ રહે હૈં. મૈંને જો કુછ ભી કહા હૈ, જો ભી બાતેં આપ લોગોંસે કી હૈં, ઉનકો સ્મરણમેં રખોગે ઔર સમઝોગે તો ચાહે કૈસી ભી વિકટ પરિસ્થિતિ મેં ભી આપકો માર્ગદર્શન ઔર આજ્ઞા પ્રાપ્ત હો હી જાયેંગે. મુઝે ક્યા પ્રિય ઔર ક્યા અપ્રિય હૈ યહ આપકો માલૂમ હો હી ગયા હૈ. કઈ નિયમ વ વ્રતકે બારેમેં ભી કઈ બાર મૈંને આપ સબસે બાતેં કી હૈ. તાત્પર્થ કિ માર્ગદર્શક વ માર્ગદર્શન તો તુમ્હેં પ્રાપ્ત હી હૈ.

★ ★ ★

સુમિરત જાહિ મિટૈં અજ્ઞાના । સોઈ સર્વજ્ઞ રામ ભગવાન ॥

સાત સૌ બીસ દિનકે બાદ

ઠીક ૬-૨૦ કો શ્રીગુરુદેવ મકાનમેં પધારેં. આવશ્યક ઈન્તજામ દેખકર ૬-૪૩ કો પુનઃ બાહર પધારેં ઔર બિરાજેં.

શ્રી ગુરુદેવ : સબ બરાબર હૈ.

શ્રી રામ કી રાત યહી, જનિ મન કરૈં ઉદાસ,
"બના" તું જપ ધીરજ ધરૈ, રહેં સદા તો પાસ.
રામભદ્ર રાખત સદા, અપને જનકો માન,
"બનાદાસ" સબ આશ તજ, ભજો રામ ધરિ ધ્યાન.
ભાવવશ્ય ભગવાન, સુખનિધાન કરુણાયતન,
તજી મમતા મદ માન, ભજહું સદા સીતારમન.

દેખો, સુનો ! પંદ્રહ દિનકે સાધારણ મૌનકે બાદ ઔર કાષ્ઠ પ્રારંભ કરનેકે પહલે, સુબહ, સિર્ફ દશ મિનિટકે લિયે મકાનમેં બાહર નિકલૂંગા. કંપાઉન્ડસે બાહર નહીં નિકલૂંગા. કંપાઉન્ડમેં રહકર કી સબકો મિલૂંગા. પશ્ચાત્ કાષ્ઠમૌન પ્રારંભ હોગા ઔર સાત સૌ બીસ દિનકે બાદ હમ પુનઃ મિલેંગેં.

(કુછ દેર શાંતિ છાઈ રહી. પશ્ચાત્)

૬-૫૫ કો ચારોં ઓર બૈઠે હુએ વિશાલ સમુદાયકો અત્યંત પ્રેમભરી, સ્થિર કૃપાદૃષ્ટિસે નિહાર કર શ્રી ગુરુદેવને શ્રીહસ્તોંકો જોડકર કહા

ભગવાનકી કૃપાસે આપકા સમય સુખશાંતિયુક્ત રહે યહી હાર્દિક પ્રાર્થના કે સાથ અબ મૈં આપ સબસે દો સાલકે લિયે બિદા માંગ રહા હૂં. દો સાલ તક અબ હમ નહીં મિલેંગે.

શ્રી ગુરુદેવને વહીં પર ખડે હોકર પ્રાર્થના પ્રારંભ કી :

હે રામચંદ્ર જનરક્ષક રામભદ્ર !
શ્રી શ્રીનિવાસ પુરુષોત્તમ રાજરાજ !
લોકેશ વિશ્વભય-સૂદન મામ નાથ !
સંસારદુઃખગહનાત્ રઘુવીર રક્ષા'
સર્વેઽત્ર સુખિનઃ સન્તુ, સર્વે સન્તુ નિરામયાઃ ।
સર્વે ભદ્રાણિ પશ્યન્તુ, મા કશ્ચિદ્ દુઃખમાપ્નુયાત્ ॥

હે ભગવાન રામચંદ્ર ! જનરક્ષક ! હે કલ્યાણરાશિ ! હે શ્રીનિવાસ ! હે પુરુષોત્તમ ! હે રાજરાજ ! હે ત્રિલોકપતિ ! વિશ્વકે સમસ્ત ભય દૂર કર દેનેવાલે હે મેરે સ્વામી ! હે રઘુવીર ! સંસારકે અથાહ ઔર ગહરે દુઃખોંસે આપ મેરી રક્ષા કરેં !

સભી સુખી રહેં. સભી નીરોગી રહેં. સભી કલ્યાણકો પ્રાપ્ત કરેં. કિસીકો, કિસી ભી પ્રકારકા, દુઃખ પ્રાપ્ત ન હો.

શ્રી ગુરુદેવ અત્યન્ત શીઘ્રતાસે મકાનમેં પધારે. વહાં ભી બહુત લોગ થે. વે સબ પ્રણામ કરકે બાહર આ ગયે.

૭-૯ કો શ્રી ગુરુદેવને સમૂહકી ઔર દેખકર શ્રીહસ્તોંકો જોડતે હુએ કહા, ''ભગવાન સબકો સુખી રખેં. ૭૨૦ દિનકે બાદ.''

શ્રીગુરુદેવ ફૌરન હી મકાનમેં ગુફાકી ઔર પધારે ઔર ખૂબ જલ્દી સે સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ કરકે અત્યંત શીઘ્રતાસે ગુફામેં પધારે ઔર દ્વાર ભી ઉતની હી શીઘ્રતાસે બંદ કર દિયા. ઘડીને ઠીક ૭-૧૦ કા સમય બતલાયા હૈ.

રામવિયોગ વિકલ સબ ઠાઢેં । જહંતહં મનહું ચિત્ર લિખિ કાઢેં ॥

કરીબ દો-તીન મિનિટકે લિયે તો ઈતના વિશાલ સમુદાય ભી બિલકુલ સ્તબ્ધ

સ્થિર ખડા રહ ગયા કિ ક્યા હો ગયા ? ફિર ચેતના લૌટ આને પર સબકો વિયોગદુઃખ અસહ્ય હો ગયા. સબ રોને-બિલખને લગેં ઔર અસંખ્ય આંખોંસે અશ્રુધારાએં બહ ચલીં.

મનહું બારિનિધિ બૂડ જહાજૂ । ભયો બિકલ બડ બનિક સમાજૂ ॥

ચારપાંચ મિનિટકે બાદ ફિર સબને ''સદ્‌ગુરુદેવકી જય'', ''ગુરુદેવ ભગવાનકી જય'',''રણછોડદાસજી બાપૂકી જય'' ઈત્યાદિકે બુલંદ ઘોષસે ગગનકો ભર દિયા.

જમનાદાસભાઈ, નટુભાઈ, ભોગીભાઈ આદિને અપને હાથ જોડજોડકર ભક્ત-સમુદાયકો મકાનમેંસે ઔર પશ્ચાત્ કંપાઉન્ડમેંસે બાહર નિકલનેકી પ્રાર્થના કી. સબકે બાહર આ જાને પર જમનાદાસભાઈને કંપાઉન્ડકે દોનોં દરવાજે પર બડે-બડે મજબૂત તાલેં લગાકર ચાબિયાં અપને કબ્જેમેં રખ લીં.

કંપાઉન્ડકે બાહર ભી કાફી દેર તક વિશાલ ભક્તસમૂહ બંદ દરવાજેકે સન્મુખ બૈઠા રહા. કોઈ શાંત હૈ, તો કોઈ રોતા-બિલખતા હૈ ! અબ તો ૭૨૦ દિનકી અવધિ નિશ્ચિત હી હૈ. ઈતની લંબી અવધિ બિતાનેમેં અવલંબરૂપ કુછ ન કુછ વ્રત-નિયમ પ્રાયઃ સભીને આજ હી સે રખ લિયા હૈ. ઈસ કાલમેં, યહાં તો ભગવાન શ્રીરામજીકે વનવાસ-ગમનકે સમય પર અયોધ્યાવાસિયોંકી જો દશા હુઈ હૈ, ઉસી દશાકા પ્રત્યક્ષ દર્શન હો રહા હૈ.

સમ દરશ હિત લોગ સબ, કરત નેમ ઉપવાસ,
તજિ તજિ ભૂષન ભોગ સુખ, જિયત અવધિકી પાસ.

વિષમ વિયોગ ન જાય બખાના । અવધિ આશ સબ રાખહિં પ્રાના ॥

૨૦-૪-૫૪ સે ૫-૫-૫૪, સાધારણ મૌનકે દરમિયાન શ્રીગુરુદેવને ચીઠ્ઠિયોંકે માધ્યમસે આદેશ ઔર માર્ગદર્શન દિયા.

૨૦-૪-૫૪ કો શ્રી ગુરુદેવને માંકો લિખા : માં, આપકો મૌન લેના હૈ ન ? (૧) વિશેષ ઈંગિત કરના નહીં. (૨) ખીજ લાના નહીં. (૩) જો ન સમઝે ઉસ પર ક્રોધ કરના નહીં. (૪) કટુ બોલના નહીં વ મનમેં ભી કટુતા ન આવે. (૫) ક્ષમાકા પૂરા ઉપયોગ કરના. (૬) ઉદ્વેગજનિત વ્યવહારકા ત્યાગ કરના. (૭) સદૈવ પ્રસન્ન રહના. હંમેશા સ્નેહમય રહના. તબ બડા આનંદ આવેગા, હોં માં !

શ્રીગુરુદેવને હરિભાઈકો લિખા : બરાબર. મેરા કાષ્ઠ નટકા સ્વાંગ. જમનાદાસભાઈ

મકાન ન બનાવેંગે. મૌની યહાં ન આવેંગે. યદિ તુમ જાના ચાહો તો કોઈ હરકત નહીં. જહાં રહોગે વહાં હી સાધન સિદ્ધિપ્રદ હોગા.

કેવલ જો અભ્યાસ કર રહે હો વહી બઢાના ચાહિયે. સ્વાધ્યાય કરતે હો વહી બઢાના ચાહિયે. તુમ્હારે દોષ મુઝે માલૂમ નહીં હોતે હૈં. તુમ્હેં જો દિખતે હો, ઉન્હેં નિકાલ દો. અભ્યાસમેં સમય નિશ્ચિત, સ્થાન નિશ્ચિત ઔર અન્ય કાર્યકા સમય નિશ્ચિત રખના.

સંયોગવશાત્ હોનેવાલે ઉદ્વેગકો દબાના. સંયોગકો હાસ્યયુક્ત દેખના વ પ્રભુ માયાવશાત્ જાનના. ફિર ન આવેં ઐસી પ્રાર્થના કરના. સદૈવ હરિસ્મરણ કરના. સાધન-અભ્યાસકી મુખ્ય સ્થિતિ કી ડાયરી બનાના ઔર ગુપ્ત રખના.

૨૨-૪-૫૪ કો શ્રી ગુરદેવને ઠાકોરમામાકો લિખા : યહ બરાબર સત્ય હૈ કિ તુમ બહુત દુઃખી હુયે વ હો. ઈસકા કારણ અનેક મનોરથ. સબ મનોરથ યથાર્થ પુરુષાર્થ વ પૂર્વસંસ્કારસે સિદ્ધ હોતે હૈં, ઐસી મેરી માન્યતા હૈ.

દેખો, ભજન, અર્થાત્ મંત્રજાપ ખૂબ કરો ઔર પ્રથમ બતાયા હુઆ સાધન, 'રાં' કો નાભિસે ઉઠાકર ત્રિપુટીમેં સ્થિર કરો ઔર વહીં સ્થિર રખો. મનકો બહિરંગ ન હોને દો. શાંત ચિત્તસે ત્રિપુટીમેં જમાના ચાહિયે. ચલતે-ફિરતે 'રા' કા જાપ કરતે રહો. શાંત રહો. ક્રોધકો મત આને દો. પ્રતિકૂલતા સહન કરો. મન સદૈવ પ્રસન્ન રખો. મનમેં ગ્લાનિ મત આને દો. તો ભજનમેં ચિત્ત લગ જાયેગા.

૨૪-૪-૫૪ કો શ્રીગુરુદેવને લિખા : કુમુદ, કેવલ પંચદશી, વિચારસાગર ઔર વશિષ્ઠ રામાયણકા નિર્વાણ પ્રકરણ છોડકર સર્વ ગ્રંથ વ ઉપનિષદાદિ દેખો. અપને મનકો તટસ્થ રખકર વિચારો. યે સબ નિષ્ઠાપોષક હૈં. કેવલ વાણીકે વેદાંતકા વિરોધ હૈ. પિતા રામાનુજ, સુદર્શની તથા ઔર ભી અનેક ભાષ્ય શ્રી ગીતાજીકે હૈં. શાંકર ભાષ્ય ભી ઉત્તમ ભાષ્ય હૈ. તેરે પાસ યહાં શાંકર ભાષ્ય હો તો મેરે પાસ છોડ જાના. અભી સાધારણ મૌનમેં કાલક્ષેપમેં થોડા દેખૂંગા.

આજ આપ સબ ભાવનગર જાયેંગે ઔર આઠ દિન બાદ યહાં આ જાવેંગે.

બેટા ! જો સંતકી બાત તૂને લિખી હૈ, સો જાના. વે મહાન હૈં. વે જો કહતે હૈં, સત્ય હી હોગા. ઉનકે દ્વારા તુમ્હારે જગત-કલ્યાણમેં લગે સુનકર મુઝે ઉતની હી પ્રસન્નતા હોગી જિતની એક કૃપણ પિતાકો અપને કમાનાવાલે પુત્રસે હો.

દેખો, કમુ ! ઉનકા મંત્ર હાનિકર હો સકતા હૈ, જો ઉસકી ઉપાસના ન કરો

તો. (જૈસા કિ ઉન્હોંને હી તુમસે બતાયા હૈ.) પર, કુમુદ, મેરે મંત્રરાજ સે તુમ નિર્દ્વન્દ્વ રહના. વહ કૃપાલુ કિસી ઉપાસકસે કભી રુષ્ટ નહીં હોતે હૈં, ન ક્રુદ્ધ હોતે હૈં, ન ઉનકે વાચ્ય ઐસે સ્વભાવવાલે હૈં. કુમુદ, તુમને ઉનસે યહ નહીં પૂછા કિ, મહારાજ ! મેરેમેં આપસે મંત્ર-ગ્રહણકી શ્રદ્ધા હૈ યા નહીં ? ઈસ પર ભી આપશ્રીને વિચારા હૈ ક્યા ? ખૈર ! જાને દો. મહાન પુરુષોંકી મહાન બાતેં હોતી હૈં.

અબ તુમ્હારી-હમારી બાત સુનો. દો સાલકે નિયમ યહી જિસસે દૈવી સંપત્તિ બઢે, પ્રભુપ્રેમ બઢે, વહી કરના. સાધન ખૂબ બઢાના. ધ્યાન બરાબર જમાના. વિશેષ રૂપમેં ક્રિયાયોગ સહિત કરના. ક્ષુદ્ર મનોરથ ઉદય ન હો ઐસે ઉત્તમ વિચાર રખના. બુરે વિચારવાલોંકે સાથ સંપર્ક રખના નહીં. જો ભોગોંમેં હી અપના જીવન ખો ચુકે હૈં ઉનકી અપેક્ષા રખના નહીં.

સદૈવ વૈરાગ્ય બઢે ઐસે વિષયોંકી ક્ષણિકતાકા સતત વિચાર રહે, ઈસકે અનુકૂલ ગ્રંથ દેખના. જૈસે કિ ભર્તૃહરિવૈરાગ્ય શતક, ગીતાજી આદિ. બસ તુમકો બહુત આનંદ મિલેગા. પ્રેરણા અવશ્ય મિલેગી.

૨૮-૪-૫૪ કો શ્રીગુરુદેવને જયરામભાઈ કો લિખા પ્રિય જૈરામભાઈ, સ્થૂલતાસે મૈં આપ સબસે પૃથક્ જૈસા હો રહા હૂં. સચમુચ, સ્નેહકો યહ અચ્છા નહીં લગ રહા, પર કર્તવ્ય ઈસ પક્ષમેં અવશ્ય હૈ. ઈસમેં કતિપય મહાન પુરુષોંકો વિચાર જૈસી ઘટના લગેગી. પર જિનને ઈસ માર્ગકા શોધન કિયા હૈ ઉન્હેં કોઈ આશ્ચર્ય માલૂમ નહીં હોગા.

જયરામભાઈ ! કરુણાવરુણાલય સર્વેશ્વર ભગવાનને, વેદ ભગવાન દ્વારા, જો આજ્ઞા પ્રદાન કી હૈ, ઉસકા યથાશક્તિ પાલન કરના માનવ કર્તવ્ય હૈ. જિસકે પરિણામ 'સર્વે ભવન્તુ સુખિનઃ' નિશ્ચિત હૈ.

મૈં સ્વસ્થ હૂં ઔર સ્વસ્થ રહનેકા પ્રયત્ન કરના દેહધારીકા સ્વભાવ હૈ. આપ સબ સ્વસ્થ રહેંગે ઐસી દૃઢ આશા હૈ.

ઈસ લંબે સમયમેં, જો ધ્યાન વ સ્મરણ બતલાયા ગયા હૈ, વહ અવ્યભિચાર રૂપસે સે સતત કરતે રહેંગે તો અવશ્ય શાંતિયુક્ત આનંદ રહેગા. આગે તો ચિત્તાનુકૂલ.

૨૯-૪-૫૪ કો શ્રીગુરુદેવને બબીબહનકો લિખા : પ્રિય પુત્રી મનહર ! મૈંને તો શરણાગતિકો હી સ્વીકારા હૈ. વહાં મેરી જીવનકૃપા હૈ. ઉસસે બઢકર કોઈ

માર્ગ સરલ વ સાધ્ય માલૂમ નહીં હોતા હૈ. શરણાગતિ સવિશેષમેં હી ઘટિત હૈ. નિર્વિશેષમેં બહુત કવચિત્. વિશેષ ક્યા ?

શ્રી ગુરુદેવને જયરામભાઈકો લિખા : ઐસા કોઈ પહાડ નહી હૈ, જિસ પર મનુષ્ય ચઢ નહીં સકતા. ઐસા કોઈ કષ્ટ નહીં જિસ પર મનુષ્ય વિજય નહીં પા સકતા. ઐસી કોઈ સ્થિતિ નહીં, જિસે મનુષ્ય ઉપલબ્ધ નહીં કર સકતા. વિશ્વાસ કરો ઔર પ્રયત્નશીલ રહો. સફલતા તુમ્હારે ચરણસ્પર્શ કરકે સાર્થક હોગી.

૧-૫-૫૪ કો શ્રી ગુરુદેવને હરિભાઈ કો લિખા : ઐસી કોઈ ચિંતાકી બાત નહીં હૈ. મૈં સ્વસ્થ હૂં. ચિત્ત પ્રસન્ન હૈ. કેવલ થોડી ભૂલકે કારણ વમન હુઈ. મેરા સ્વભાવ ઐસા હૈ કિ થોડે સે ભ્રમમેં વમન હો જાતી હૈ. દૂધ ઠંડા કરનેકો ગિલાસમેં રખા. (પીનકે પશ્ચાત્) ઢંકા નહીં થા, ભ્રમ હુઆ ઔર બસ, વમન હુઈ.

૨-૫-૫૪ : જામનગર-વાડી. આજ ભાવનગરસે હમ સબ આ ગયે હૈં. કૃષ્ણાબહેનને બંદ દરવાજે કે સમ્મુખ ચૌક પૂર કર ઉસમેં શ્રીગુરુદેવકે સાધારણ મૌનકે આજ તેરહવે દિનકા ૧૩કા અંક લિખા હૈ. દિનાંક ૫-૫-૫૪ કો કેવલ દસ મિનિટકે લિયે શ્રી ગુરુદેવકે દર્શન હોંગે. પશ્ચાત્ કાષ્ઠમૌન પ્રારંભ હોગા. ઉસી દિનસે, કાષ્ઠમૌનકે દિનકે અંક, કૃષ્ણાબહન ક્રમાનુસાર લિખેગી. તદનુસાર ઉસ દિન, કાષ્ઠમૌનકે પ્રથમ દિનકા ૧ કા અંક લિખેગી.

શામકો જમનાદાસભાઈને શાંકરભાષ્ય કે પુસ્તકકે સાથ એક લિફાફા દિયા. ચીઠ્ઠીમેં શ્રી ગુરુદેવને લિખા હૈ : તુમ સબ આ ગયે ! બડી પ્રસન્નતા હુઈ હૈ. મૈં બહુત સ્વસ્થ હૂં. કબીરકી તુમ્હારી હઠ યાદ આ રહી હૈ ઔર કુમુદકા પર્યાય હઠીલી, ઠીક હી હૈ ન ?

કુમુદ, શાંકરભાષ્ય વાપિસ કર રહા હૂં. ઈસે મૈંને પહેલે ભી દેખા થા. અબ ભી દેખ લિયા હૈ, ઈસસે અબ જરૂરત નહીં. બડી સુંદરતાપૂર્વક ભક્તિ પ્રતિપાદ્ય કરતે હુયે ભી, મુખ્ય સાધન જ્ઞાન માના હૈ. પરંતુ ભક્તિ-અસ્વીકારકા સાહસ આચાર્યવરજી નહીં કર સકે હૈં, જૈસે કિ, આજકાલકે નૂતન વેદાંતી.

ખૂબ મન લગાકર ખૂબ ભજન કરના. ભજન હી સાર હૈ, ઐસા સબ કહતે હૈં. તુમ્હારા મન ઉદ્વિગ્ન ન હોં વહી ક્રિયા કરના.

૩-૫-૫૪ કો શ્રી ગુરુદેવને લિખા : કુમુદ, યહ સત્ય હૈ કિ અપરિપક્વ નિષ્ઠામેં ગ્રંથ ભ્રમોત્પાદક બન જાતે હૈં. અનેક ભાષ્યોં કે કારણ સત્યાસત્યકા નિર્ણય બુદ્ધિ કે બાહર હોનેસે મન કિંકર્તવ્યવિમૂઢ હો જાતા હૈ. પર વિવકેશીલ, વૈરાગ્યયુક્ત,

પરિપક્વ નિષ્ઠાવાન કો સાધનમેં સાક્ષીભૂત પ્રમાણાવલંબન ઔર કાલક્ષેપમેં સહાયક ગ્રંથ હી હૈ. અપની નિષ્ઠાપોષક સદ્‌ગ્રંથ અવશ્ય દેખના ચાહિયે. મેરે વિચારસે સર્વ મહાન પુરુષોંકા લક્ષ્ય એક હી, ભગવત્(આત્માનુભવ)પ્રાપ્તિ હી હૈ.

અપનેકો શાસ્ત્રોંમેં ભગવાનકે લોકોત્તર ગુણોંકા જો પ્રતિપાદન હૈ વહી અપનેમેં આધાન કરના હી મુખ્ય વસ્તુ હૈ. વહી સમઝના હૈ. અસ્તુ. ગ્રંથ દેખના હી નહીં, ઐસા વિચાર નહીં ચાહિયે.

જબ સાધનસાધ્ય નહીં હૈ ઔર કૃપાસાધ્ય હૈં, હૈ, યહ નિશ્ચય ઔર કુછ અનુભૂતિ હૈ તબ ફિર પરિણામકા વિચાર હી ન હોના ચાહિયે. અભ્યાસ ઠીકસે હોતા હૈ, તબ આનંદાનુભવ રહતા હૈ. ફિર પરિણામ આનેમેં શંકાકો અવકાશ હી નહીં રહતા. જબ ઈતનેસે થોડે, કિંચિત્ માત્ર સાધનમેં શાંતિ-આનંદ હૈં, તબ લક્ષ્યસિદ્ધિમેં અત્યંત આનંદ હોના સિદ્ધ હૈ.

મૈંને બંબઈમેં વાડીમેં દો સાલ રખનેકો કહા થા પર યહાં આને પર સ્થાનભાવ વ વાતાવરણ કો જાનકર મૌનમેં બૈઠતે સમય મૌન રહના પડા. અસ્તુ. તુઝે દુઃખ હો તો (સંભવ હૈ) મૈં સહન કર લૂંગા. પર ઔરોંકા દુઃખ સહન કરનેકો ભગવાનને મુઝે શકિત નહીં દી હૈ. કાશ્કે પશ્ચાત્ મોટી માંકે પાસ તીન માસ રહના હૈ. વહાં તૂ નિર્દ્વન્દ્વતાપૂર્વક પાસમેં રહ પાયેગી, કુમુદ ! ડહાણૂમેં ભી તુમ્હારા અભ્યાસ ઠીક ચલેગા, યહ ભી એક બાત હૈ.

શ્રી ગુરુદેવને માંકો લિખા : માં, મૈં તુમ્હારે સ્નેહકો નહીં જાનતા ઐસા નહીં, પર ક્યા કરૂં ? તુમ આનંદસે દો વર્ષ રહોગી. મેરી ચિંતા કરોગી નહીં. તુમ કભી ભી ફિકર કરના નહીં.

શામકો શ્રી ગુરુદેવકી ચિઠ્ઠી મિલી : માં, બચીબહન, બબીબહન, પુષ્પા, નાનીબહન, સૌભદ્રા, કૃષ્ણા, કુમુદ વ રમેશ કો આશીર્વાદ. કલ દિન બારહ બજેસે પત્ર બંદ કર દિયે જાયેંગે. પરસોં સમય દસ મિનિટ હી મિલેગા. બસ સબકો આશીર્વાદ. વિશેષ, માં ! દુઃખી ન હોના. ખૂબ ભજન કરના.

શ્રી ગુરુદેવકી આજ્ઞા

૫-૫-૫૪ : જામનગર

(૧) એકાદશી કો સામૂહિક પ્રાર્થના. સંધ્યા સમય સાઢે પાંચસે સાત તક. પ્રાર્થનાકા સ્થાન નિશ્ચિત કરનેકે અતિરિકત કોઈ વ્યવસ્થા, કિસીકો ભી, નહીં

કરના ચાહિયે. કૌન આયા, કૌન ક્યોં નહીં આયા, યહ સંકલ્પ કભી નહીં હોના ચાહિયે. યથાસમય બિના કિસી બાતચીતકે, યથાસ્થાન બૈઠકર પ્રાર્થનામેં લગના ચાહિયે.

(૨) શાંત ચિત્તસે ભગવાન શ્રીરામજીકા ધ્યાન વ મંત્રજાપ, કમ સે કમ, પંદ્રહસે બીસ મિનિટ તક બરાબર કરના ચાહિયે. જો મન ન માનેં તો ભગવાનસે પ્રાર્થના કરના, ''હે પ્રભો ! ક્ષમા કરિયે ! ધ્યાનમેં સહાયક હોઈયે ! મૈં નિર્બલ હૂં. આપ બલ પ્રદાન કરિયે.''

(૩) શ્રીરામસ્તવરાજકા પાઠ મધુર ધ્વનિસે, પ્રેમસે કરેં વ મધ્યમ ઉચ્ચારકે સાથ કરેં.

(૪) જય સગુણ નિર્ગુણ રામ રૂપ અનૂપ ભૂપ શિરોમણિ (શ્રી માનસજીમેં વેદ-સ્તુતિ હૈ) યા જૈસા ભાવ હો, સ્તુતિ કરના ચાહિયે.

(૫) શ્રી ગીતાજીકે પંદ્રહવા અધ્યાયકા પાઠ વ અર્થાનુસંધાન.

(૬) શાંત ચિત્તસે ભગવન્નામસ્મરણ વ ક્ષમાપ્રાર્થના.

(૭) સામૂહિક પ્રાર્થનામેં સબ સમ્મીલિત હો સકતે હૈં. ચાહે કિસી ધર્મકે અનુયાયી હો, વહ અપને ઈષ્ટકી આરાધના કરેં.

★ પ્રતિમાસ સુદ નૌમિકો ભગવદ્-ધ્યાન સહિત કમ-સે-કમ ૧૫૦૦ ભગવન્નામ લિખના. ભગવન્નામમેં ભગવદ્-વિગ્રહ દેખના, યહ ધ્યાન કહા હૈ.

રામ લિખતે સમય ધ્યાન ઈસ પ્રકાર કરેં : ''ર'' ભગવત્-સ્વરૂપયુક્ત. ''ા'' ભગવત્-સ્વરૂપ યુક્ત. ''મ'' ભગવત્-સ્વરૂપયુક્ત. ઈસ પ્રકાર ર + ા + મ = ''રામ'' ભગવદ્-ધ્યાનકે સહિત લિખો. એક નામ લિખને પર, તીન દફે, ભગવત્-સ્વરૂપ ધ્યાનમેં પૂરા ન આ જાવે, તબ તક દૂસરા નામ ન લિખો. યહ હૈ ધ્યાન. યદિ ધ્યાન ઠીકસે ન જમે તો સામને ભગવત્-સ્વરૂપકા ચિત્ર રખો.

★ પ્રતિમાસ સુદ તીજકો શ્રીરામસ્તવરાજકા, સંપુટ સહિત, પાઠ કરના. સંપુટ ઈસ શ્લોકકા લગાના.

આપદામપહર્તારં દાતારં સર્વસંપદામ્ ।
લોકાભિરામં શ્રીરામં ભૂયો ભૂયો નમામ્યહમ્ ॥

અર્થાત્, સર્વ પ્રકારકી આપત્તિયોંકા નાશ કરનેવાલે, સર્વ પ્રકારકી સંપત્તિયોંકે દેનેવાલે તથા તીનોં લોકકો આનંદ દેનેવાલે ભગવાન શ્રીરામકો મૈં પુનઃ પુનઃ નમસ્કાર કર રહા હૂં.

★ **નિત્યનિયમ :** (૧) શ્રીમાનસજીકા નિત્યપાઠ માસ યા દો માસકે પારાયણકે ક્રમસે કરેં, પર કરેં અવશ્ય.

(૨) શ્રી ગીતાજીકા એક અધ્યાય નિત્યપાઠ કરેં વ મંત્રજાપ, ધ્યાન આદિ.

★ **વ્રત-ઉપવાસ :** (૧) એકાદાશી અવશ્ય કરેં, લેકિન સૂક્ષ્મ ફલાહારસે. હો સકે વહાં તક સામૂહિક પ્રાર્થના ન ચુકેં.

(૨) શ્રીરામનૌમિ બરાબર કરના ચાહિયે. જન્મ પશ્ચાત્ ફલાહાર લેવેં.

(૩) ચાતુર્માસ એક સમય ભોજન વ રાત્રિકો દૂધ.

(૪) શ્રીકૃષ્ણાષ્ટમી વ શ્રીમહાશિવરાત્રિ કરના ચાહિયે.

★ **વિશેષ સૂચનાએં :** ઈસ દો વર્ષ કે લંબે સમયમેં હમસે કુછ ન બન પાવેં તો ઈતના તો કરેં

(૧) મનસે, વચનસે વ શરીરસે, કપટ છોડકર, ભગવાન શ્રીરામભદ્રજીકે પ્રપન્ન હોનેકા પ્રયત્ન કરેં.

(૨) કોમલચિત્ત બનના. કઠોર બોલના, કઠોર ક્રિયા કરના, કઠોર વિચારના છોડેંગે તબ કોમલચિત્ત બનેંગે.

(૩) દીનોં પર દયા. દીનકે કષ્ટોંકો મિટાનેમેં યથાશક્તિ પ્રયત્ન કરના.

(૪) સબકા સમ્માન કરના ઔર અપને માન ચાહને કી ઈચ્છા સ્વપ્નમેં ભી નહીં રખના.

(૫) વૈરાગ્યવાન બનના. જગતકે ભોગ પરિવર્તનશીલ હોનેસે વિનાશશીલ હૈં ઐસા દૃઢ નિશ્ચય હોના વ ઈનસે ઉપરતિ હોના ચાહિયે.

(૬) સરલતા : કિસી ભી પ્રકારકા છલકપટ આદિકા નહીં હોના.

(૭) વિગતકામ હોના અર્થાત્ અનર્ગલ મનોરથોંકા ત્યાગ કરતે રહના.

(૮) ક્રોધકા અભાવ. કિસી ભી પ્રકારકે ક્રોધકે વશ ન હોના.

(૯) લોભાભાવ હોના. અનીતિસે કમાના બંદ કર દેના.

(૧૦) ભગવન્નામપરાયણ રહના. સતત નામસ્મરણ કરતે રહના.

(૧૧) હર સ્થિતિમેં મુદિત, પ્રસન્ન રહના. હાનિલાભમેં, હર્ષશોકમેં, સમચિત્ત રહના. ઉન્હેં ભગવદ્-ઈચ્છા હી જાનના.

કાષ્ઠમૌન-પ્રારંભ

૫-૫-૫૪ સુબહ ૯-૧૦ કો શ્રી ગુરુદેવ મકાનમેં બાહર પધારેં. ખુલ્લે કિયે હુયે દરવાજેકે બાહરસે ભક્તસમૂહને શ્રી ગુરુદેવકે દર્શન કરતે હુએ ''શ્રી ગુરુદેવકી જય''કા પ્રસન્ન ઘોષ કિયા. શ્રીગુરુદેવ કંપાઉન્ડકે ભીતર હી, દરવાજેકે બીચોબીચ ખડે રહકર સબકી ઔર કૃપાદૃષ્ટિસે દેખતે રહે. શ્રીહસ્તોંસે આશીર્વાદકી વ સંતોષ-આનંદકી મુદ્રા દરશાતેં હુએ પ્રસન્નમુખ શ્રીગુરુદેવકે દર્શન અતિશય શાંતિદાયક લગ રહે હૈં.

શ્રી ગુરુદેવને કિસીકો ભી સ્પર્શ નહીં કિયા. ફૂલમાલાઓંકા તથા પ્રણામકા સ્વીકાર દૂર હી સે કિયા. શ્રી હસ્તોંકો જોડકર શ્રીગુરુદેવને જબ બિદા લે લી તબ સભીકો અત્યંત આશ્ચર્ય હો ગયા કિ બસ, ઈતનેમેં દસ મિનિટ પૂરી ભી હો ગઈ !

ઉસી ક્ષણ, યકાયક, સમૂહકે કિસી એક છોરસે રુદન ફૂટ નિકલા. સુનતે હી શ્રીગુરુદેવ ઘૂમ કરન પુનઃ સમૂહકે સામને પધારે ઔર વહીં કંપાઉન્ડમેં, સીમેન્ટકે બેંચ પર બિરાજે. સમૂહકો બૈઠનેકા આદેશ શ્રી હસ્તસે દિયા. જમનાદાસભાઈને હાથમેં તૈયાર રખે હુએ કાગજ-કલમ દૂસરે બેંચ પર ચુપચાપ રખ દિયેં.

શ્રીગુરુદેવને મંદમંદ મુસ્કુરાતે હુએ સબકી ઔર પ્રેમપૂર્ણ દૃષ્ટિ ડાલીં ઔર લિખના પ્રારંભ કિયા. ઉસ વક્ત કઈયોંને ફોટો ખિંચે. વહી ફોટો યહાં પર દિયા જા રહા હૈ.

શ્રીગુરુદેવને લિખકર દિયા હુઆ આદેશ ભી, શ્રીહસ્તાક્ષરોંમેં દિયા જા રહા હૈ.

શ્રીગુરુદેવને લિખકર, કનુભાઈ કોટેચાકો ઈશારેસે બુલાકર સમઝાયા કિ ઈસે પઢકર સબકો સુનાઓ. કનુભાઈને શ્રી ગુરુદેવકા લિખિત આદેશ પઢકર સુનાયા :

આપ સબ યદ્યપિ સ્નેહ ત્યાગ નહીં સકતે, પર યહ જો નિશ્ચિત કિયા હૈ, ઉસમેં આનંદ માન કર, સદૈવ ઈશ્વર-નિમિત્ત ભજન કરેં. આત્મીયતાસે તો સદૈવ આપકે પાસ હી હૂં.

બસ ! પઢના પૂર્ણ હોતે હી, શ્રીગુરુદેવને અત્યંત શીઘ્રતાસે બિજલીકી ભાંતિ ઝલકતે હુએ, મકાનમેં પ્રવેશ કરકે, ઉતની હી શીઘ્રતાસે મકાનકા કિંવાડ બંદ કર દિયા હૈ.

(શેષ તૃતીય ભાગમેં)

શ્રીગુરુદેવ-નિર્મિત ટ્રસ્ટોંકી કાર્યવાહીકી રૂપરેખા

(૧) શ્રી સદ્‌ગુરુ સેવા સંઘ ટ્રસ્ટ :

જબ જબ, જહાં ભી દુષ્કાલ, અતિવૃષ્ટિ, ભૂકંપ આદિ હોતે હૈં તબ તબ, વહાં તત્કાલ રાહતકાર્ય શુરૂ કિયા જાતા હૈ. અભાવગ્રસ્તોંકો અનાજ, વસ્ત્ર, ઔષધ, ઉપચાર, શિક્ષા આદિકી સહાયતા, વગૈરહ રાહતકાર્ય કહીં ન કહીં પર લગભગ હંમેશા હોતે રહતે હૈં.

પ્રત્યેક કાર્તિક શુક્લા ચતુર્થીકો એક નેત્રયજ્ઞ ચિત્રકૂટમેં કિયા જાતા હૈ. દૂસરા નેત્રયજ્ઞ ઐસે કોઈ આદિવાસી ક્ષેત્રમેં બડે પૈમાને પર આયોજિત કિયા જાતા હૈ. નેત્રયજ્ઞકે અંતર્ગત દંતયજ્ઞ ભી કિયા જાતા હૈ.

ચિત્રકૂટમેં શ્રી જાનકીકુંડ પર શ્રી રઘુવીર મંદિર સાધુસંતોંકે લિયે નિવાસ વ રામરોટી, અન્નક્ષેત્ર, સંસ્કૃત પાઠશાલા, વિદ્યાર્થીનિવાસગૃહ, ગૌશાલા ઔર અસ્પતાલકે કાર્ય સુચારુ રૂપસે હોતે હૈં.

હંમેશા શ્રી રામનૌમીકે ઉત્સવ કે દિનોમેં ચૈત્ર પૂર્ણિમા તક દરિદ્રનારાયણ ભંડારા વ વસ્ત્ર-વિતરણ હોતા હૈ. શ્રી જાનકીકુંડ પર શ્રી માનસજીકે નવાહ્ન પાઠ તથા કથા-પ્રવચનકા આયોજન હોતા હૈ. શ્રી ગુરુપૂર્ણિમાકો પૂજન-ઉત્સવ કિયા જાતા હૈ.

(૨) શ્રી રામધામ ટ્રસ્ટ : શ્રી પુષ્કરરાજ :

અભાવગ્રસ્તોંકો અનાજ, ભોજન, ઔષધ-ચિકિત્સા-સહાય, વસ્ત્ર, કંબલ આદિ ઔર ગરીબ વિદ્યાર્થિયોંકો પુસ્તક, ફી, યુનિફોર્મકી સહાયતા, હમેશા દી જાતી હૈ.

પ્રત્યેક શ્રી ગુરુપૂર્ણિમાકે દિનોંમેં નેત્રયજ્ઞ વ દંતયજ્ઞ કિયા જાતા હૈ. શ્રી માનસજીકે નવાહ્ન પાઠ વ પ્રવચનકા આયોજન હોતા હૈ. શ્રી પૂર્ણિમાકે દિન શ્રી ગુરુદેવકે સમાધિ મંદિરમેં વિશાલ શિષ્યસમુદાય શ્રી ગુરુપૂજનકા લાભ પ્રાપ્ત કરતા હૈ. અખંડ સંકીર્તન હો રહા હૈ.

(૩) શ્રી સદ્‌ગુરુ સદન ટ્રસ્ટ ઔર રણછોડદાસજી બાપૂ સ્મૃતિ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ, રાજકોટ :

નેત્રયજ્ઞ, દરિદ્રનારાયણ-ભોજન, સંત-સેવા-સત્કાર, અન્નક્ષેત્ર, ગૌશાલા, શ્રીરામાયણ-પાઠશાલા, ઇત્યાદિ માનવસેવા કે કાર્ય સુચારુ રૂપસે હમેશા હો રહે હૈં.

શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા, શ્રીરામનૌમી વ કાર્તિક શુક્લ ચતુર્થીકો શ્રીગુરુદેવકી જયંતીકે ઉપલક્ષ્યમેં તથા ચૈત્ર શુક્લ ત્રયોદશીસે પૂર્ણિમા તક સમાધિકે ઉપલક્ષ્યમેં પૂજન, ભંડારા, અખંડ પાઠ તથા કથા-પ્રવચન કિયે જાતે હૈં. અખંડ સંકીર્તન હો રહા હૈ.

(૪) **સદ્‌ગુરુ શ્રી રણછોડજી રામાયણ-પાઠશાલા ટ્રસ્ટ: રાજકોટ** : સન '૫૩સે શ્રીરામાયણ પાઠશાલામેં, બિના ધર્મ વ જાતિ ભેદભાવકે, ભાઈબહનોંકો તથા બાલકોંકો શ્રીમાનસજીકે માધ્યમસે કેવલ સુસંસ્કાર-સિંચનકી હિતકારી બુદ્ધિ સે, વિશુદ્ધ કાર્ય ચલ રહા હૈ. નિત્યપ્રતિ કથા, પ્રવચન, સ્વાધ્યાય, પ્રાર્થના, સંકીર્તન હોતા હૈ.

(૫) **શ્રીરામજી-મંદિર ટ્રસ્ટ : ગોંડલ** : દરિદ્રનારાયણ ભંડારા, સંતસેવા, ગૌશાલા, નિઃશુલ્ક છાછ-વિતરણ ઇત્યાદિ પરમાર્થ-કાર્ય હોતે હૈં. શ્રી ગુરુપૂર્ણિમા, શ્રીરામનૌમી, કાર્તિક શુક્લ ચતુર્થી તથા ચૈત્રસુદ ત્રયોદશી વ પૂર્ણિમાકો પૂજન, ઉત્સવ, ભંડારા, અખંડ પાઠ, અખંડ સંકીર્તન, કથા-પ્રવચન આદિ હોતે હૈં.

(૬) **શ્રી રામજીમંદિર ટ્રસ્ટ, પોપટપરા : રાજકોટ** : શ્રી રામનૌમી, કાર્તિક શુક્લ ચતુર્થી, ચૈત્ર શુદી ત્રયોદશી, શ્રી હનુમાન જયંતી પાટોત્સવ પૂજન, સંકીર્તન આદિ હોતા હૈ.

શ્રીતારા નેત્રદાન યજ્ઞશિબિર-સૂચી

ક્રમ	સ્થલ	સમય		ઓપરેશન સંખ્યા
૧.	ચિત્રકૂટ (મ.પ્ર)	નવેંબર	૧૯૫૦	૧૦૨૩
	ગુના (મ.પ્ર)	નવેંબર	૧૯૫૫	૧૩૨૫
૩.	બિલાસપુર (મ.પ્ર.)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૫૭	૨૭૯૧
૪.	મંદસોર (મ.પ્ર.)	ઓકટોબર	૧૯૫૭	૨૦૫૯
૫.	સિરોંજ (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૫૮	૯૬૮
૬.	જગદલપુર (મ.પ્ર.)	માર્ચ	૧૯૫૮	૧૬૫૮
૭.	શિવની (મ.પ્ર.)	નવેંબર	૧૯૫૮	૩૩૦૦
૮.	શુજાલપુર (મ.પ્ર.)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૫૯	૩૨૦૦
૯.	સતના (મ.પ્ર.)	નવેંબર	૧૯૫૯	૨૮૦૦
૧૦.	મુરેના (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૬૧	૩૦૩૬
૧૧.	ગુના (મ.પ્ર) (૨)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૬૩	૨૩૨૧

૧૨.	ગોંદિયા (મહારાષ્ટ્ર)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૬૪	૫૦૨૩
૧૩.	ચિત્રકૂટ (૨) (મ.પ્ર.)	નવેંબર	૧૯૬૪	૪૨૧૦
૧૪.	સાગર (મ.પ્ર.)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૬૫	૪૭૮૩
૧૫.	રંકા (બિહાર)	માર્ચસે ઓકટો.	૧૯૬૭	૨૨૦૦
૧૬.	ધાર (મ.પ્ર.)	માર્ચ	૧૯૬૮	૩૩૦૦
૧૭.	પિછોર (મ.પ્ર.)	ઓકટોબર	૧૯૬૮	૨૬૦૦
૧૮.	વિદિશા (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૬૯	૪૦૭૧
૧૯.	સહડોલ (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૭૧	૪૨૫૫
૨૦.	અંબિકાપુર (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૭૨	૩૮૨૮
૨૧.	રાયગડા (ઓરિસા)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૭૩	૬૭૭૦
૨૨.	દાહોદ (ગુજરાત)	જાન્યુઆરી	૧૯૭૪	૭૮૮૮
૨૩.	ચિત્રકૂટ (૩) (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૭૫	૧૦૮૨૫
૨૪.	કયોન્જર (ઓરિસા)	જાન્યુઆરી	૧૯૭૬	૭૭૨૪
૨૫.	ભરતપુર (રાજસ્થાન)	જાન્યુઆરી	૧૯૭૭	૧૪૦૧૭
૨૬.	ચિત્રકૂટ (૪) (મ.પ્ર.)	નવેમ્બર	૧૯૭૭	૯૫૦૫
૨૭.	ચિત્રકૂટ (૫) (મ.પ્ર.)	ડિસેંબર	૧૯૭૮	૬૦૨૩
૨૮.	યવતમાળ (મહારાષ્ટ્ર)	ફેબ્રુઆરી	૧૯૭૯	૭૫૫૯
૨૯.	અનંતપુર (મ.પ્ર.)	જાન્યુઆરી	૧૯૮૦	૩૬૯૪
૩૦.	ચિત્રકૂટ (૬) "	જાન્યુઆરી	૧૯૮૧	૧૫,૦૭૩
૩૧.	ચિત્રકૂટ (૭) "	ડિસેમ્બર	૧૯૮૧	૬૦૯૬
૩૨.	અનંતપુર	ફેબ્રુઆરી	૧૯૮૨	૨૧૮૪
૩૩.	ચિત્રકૂટ (૮) "	નવે.-ડિસે	૧૯૮૨	૮૦૧૫
૩૪.	બેનાળા (રાજસ્થાન)	ફેબ્રઆરી	૧૯૮૩	૩૨૭૦
૩૫.	ચિત્રકૂટ (૯) (મ.પ્ર.)	નવે.-ડિસે.	૧૯૮૩	૭૮૧૮
૩૬.	ચિત્રકૂટ (૧૦) "	ઓકટો.-નવે.	૧૯૮૪	૬૫૧૦
			કુલ	૧,૮૧,૮૪૯

સાર અસારકી રીત ન જાની, પશુ તેં નીચો વોહી જગ પ્રાની.
જો ગુરુદેવકી આજ્ઞા રત હૈ, તિનકા બેડા પાર લગત હૈ.
સદગુરુ ઉનકા કયા કરેં, જો કુર્તકંકે દાસ,
બંદ દ્વારમેં કૈસે પરૈં, સૂરજકા પરકાસ?
જૈસા જિનકા પાત્ર હૈ, ઈતના મિલતા માલ,
સેવક જન મન સમઝિકૈં કરૌં ન દૂસરા ખ્યાલ.
શબ્દ સીમા જહં આ ગઈ, અનુભવકા આદેશ.
મન અનુભવ-મૂર્છિત ભયા, સો ગુરુવરકા દેશ.
(કવિ કાગ કૃત શ્રી ગુરુમહિમા મેં સે)

(સમાપ્ત)